QARAAKYA QUA TIMWATORA

The New Testament in the Omwunra-Toqura (South Tairora) language of Papua New Guinea

Nupela Testamen long tokples Omwurna-Toqura long Niugini

Wycliffe

Qaraakya Qua Timwatora

The New Testament in the Omwunra-Toqura (South Tairora) language of Papua New Guinea
[omw]

Translation by Wycliffe Bible Translators

© 2000 Bible League International

Print publication, 2000 by Bible League International

Web version
© 2014, Wycliffe Bible Translators, Inc.
http://www.Wycliffe.org

http://pngscriptures.org

http://www.ScriptureEarth.org

Creative Commons license (Attribution-Noncommercial-No Derivative Works)
http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0

Your are free to share — to copy, distribute and transmit the text under the following conditions:
- **Attribution.** You must attribute the work to *Wycliffe Bible Translators* (but not in any way that suggests that they endorse you or your use of the work).
- **Noncommercial.** You may not use this work for commercial purposes.
- **No Derivative Works.** You may not alter, transform, or build upon this work.
- **In addition,** you have permission to port the text to different file formats, as long as you don't change any of the text or punctuation of the Bible.

Notice — For any reuse or distribution, you must make clear to others the license terms of this work.

Tok Orait

Dispela Buk Baibel i kam wantaim tok orait na lo bilong Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivative Works license. Em i tok olsem **yu ken givim kopi long narepela manmeri.** Yu ken wokim kopi na givim long husat i laikim. Tasol, yu mas tok klia dispela samting i kam long http://tokplesbaibel.org. Yu no ken kisim mani na salim dispela. **Yu mas givim nating.** Na tu, **yu no ken senisim Tok.**

Ol piksa i kam wantim ol Baibel na narapela buk i stap long dispela sait i gat tok orait long usim wantaim dispela samting tasol. Sapos yu laik narapela tok orait, yu mas askim husat i papa bilong copyright long dispela ol piksa.

Sapos yu laik stretim samting i no orait long dispela tok orait, stretim tok, salim Buk Baibel, o tainim Tok bilong God long nupela tok ples, yu ken **askim mipela.**

Olgeta tok orait na lo long tok ples English i stap long
http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0.

Sapos yu gat askim long dispela, **plis askim mipela.**

Hini mpo mouku mwia nrutu

Omwunra-Toqura *Pata nrutu*

Matiuva Iesusiva nrohurara tura
Matiu . . . . . Mat 5

Maakiva Iesusiva nrohurara tura
Maaki . . . . . Maa 108

Rukuva Iesusiva nrohurara tura
Ruku . . . . . Ruk 172

Ioniva Iesusiva nrohurara tura
Ioni . . . . . Ion 275

Rukuva Iesusiva nronraqama kyo vaisinramwuhua kyaiqa varorara tura
Kyaiqa Varora . . . . . KV. 345

Poruva Romeni mwatanaahuani qara ntumwa tora
Romeni . . . . . Rom 438

Poruva Korintiqinaahuani hoqarenaa qara vara kyora
1 Korinti 1Kor 485

Poruva Korintiqinaahuani nraakiaraa qara vara kyora
2 Korinti 2Kor 533

Poruva Karesiaqinaahuani qara vara kyora
Karesia . . . . . Kar 563

Poruva Epesaasiqinaahuani qara vara kyora
Epesaasi . . . . . Epe 581

Poruva Piripaiqinaahuani qara vara kyora
Piripai . . . . . Prp 597

Poruva Korosiqinaahuani qara vara kyora
Korosi . . . . . Kor 609

Poruva Tesaronaikaaqinaahuani vunyaa qara vara kyora
1 Tesaronaika 1Tes 620

Poruva Tesaronaikaaqinaahuani nraakiaraa qara vara kyora
2 Tesaronaika 2Tes 630

Poruva Timotirani toharenaa qara vara kyora
1 Timoti 1Tim 636

Poruva Timotirani nraakiaraa qara vara kyora
2 Timoti 2Tim 650

Poruva Taitaasirani qara vara kyora
Taitaasi . . . . . Tai 659

Poruva Pirimoninrani qara vara kyora
Pirimoni . . . . . Prm 665

Hivuruqinaahuani qara vara kyora
Hivuru . . . . . Hiv 668

Iemisiva qara vara kyora
Iemisi . . . . . Iem 707

The New Testament in Omwunra-Toqura (South Tairora) of Papua New Guinea; 1st ed. 2000; web version, 2014, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Pitaava tauraanaa qara vara kyora
1 Pitaa 1Pit 720
Pitaava nraakiaraa qara vara kyora
2 Pitaa 2Pit 734
Ioniva vunyaa qara vara kyora
1 Ioni 1Ion 743
Ioniva tavaaraqinaa qara vara kyora
2 Ioni 2Ion 754
Ioniva ekyaara qara vara kyora
3 Ioni 3Ion 756
Iutiva qara vara kyora
Iuti . . . . . Iuti 758
Uqetato quara Karaisiva qovarama kyero Ioninra timwa mwunra
Qovarama Kyora . . . . . QK 762

MATIU

Matiuva Iesusiva nrohurara tura

Iesusi Karaisira okyara mwihua nyutu
(Ruku 3:23-28)

1 1 Iesusi Karaisira okyara mwataamama vahiro. Evarahaamuvavata
Ntevitivavata mwitanahua mwia haivaqahuatana varura.
2 Evarahaamuva Aisaakira qova varuvaro
Aisaakiva Iaikopura qova varuvaro
Iaikopuva Iutaaravata mwia qata
vakyaanramwu sova varuvaro
3 Iutaava Peresikya Saraakya sova varuvaro
mwitanahua nyova Temaava varura.
Peresiva Hesaroninra qova varuvaro
Hesaroniva Raminra qova varuvaro
4 Ramiva Aminantaapura qova varuvaro
Aminantaapuva Nasoninra qova varuvaro
Nasoniva Saramoninra qova varuvaro
5 Saramoniva Mpoasira qova varura.
Mpoasira mwia nrova Rehaapiva varura.
Mpoasiva Ompetira qova varura.
Ompetira mwia nrova Rutiva varura.
Ompetiva Iesira qova varuvaro
6 Iesiva Ntevitira qova varura.
Ntevitiva nronraqama viro vunyaa vaisivanto varura.
Ntevitiva Soromoninra qova varura.
Soromoninra nrova tauraaqama kyero
Iuraiaara nraatavanto varura.
7 Soromoniva Riampoaminra qova varuvaro
Riampoamiva Apaisaara qova varuvaro
Apaisaava Esara qova varuvaro

The New Testament in Omwunra-Toqura (South Tairora) of Papua New Guinea; 1st ed. 2000; web version, 2014, Wycliffe Bible Translators, Inc.

8 Esava Sihosapatira qova varuvaro
Sihosapativa Soraaminra qova varuvaro
Soraamiva Asaiaara qova varuvaro
9 Asaiaava Sotaaminra qova varuvaro
Sotaamiva Ehaasira qova varuvaro
Ehaasiva Hesekaiaara qova varuvaro
10 Hesekaiaava Manasaara qova varuvaro
Manasaava Emosira qova varuvaro
Emosiva Sosaiaara qova varuvaro
11 Sosaiaava Sekonaiaaravata mwia
qatanramwuvata sova varura.
Mwi entara mpo mwatanaahua
ekyaa Isareri rupa kyeta sitaqita
mwatukya mpo Papironini uro kyovaro
12 Sekonaiaava Siatierira qova varuvaro
Siatieriva Serapaperira qova varuvaro
13 Serapaperiva Apaiaatira qova varuvaro
Apaiaativa Eraiaakiminra qova varuvaro
Eraiaakimiva Esora qova varuvaro
14 Esova Setokira qova varuvaro
Setokiva Ekiminra qova varuvaro
Ekimiva Eraiaatira qova varuvaro
15 Eraiaativa Eriesaara qova varuvaro
Eriesaava Mataaninra qova varuvaro
Maataniva Iaikopura qova varuvaro
16 Iaikopuva Iosepira qova varuvaro
Iosepiva Mariaara mwia vaativanto varura.
Mariaava Iesusira mwata tora.

(Tirenramwu Iesusirara Karaisirave, Mesaiaave, Kotiva titai vaisirave tunanra.)

17 Iesusi Karaisira kuaa okyara vahirero Evarahaamunraqaatairo Ntevitiraqaa mwia haivaqahua 14 nramwu mwi okyarahua varura. Ntevitiraqaatairo Papironini rupaqita uro kyo entaraqaa mwia haivaqahua 14 nramwu mwi okyarahua varura. Papironini rupaqita uro kyoraqaatairo Karaisiva qovara hu entaraqaa mwia haivaqahua 14 nramwu mwi okyarahua varura.

Iosepiva taqovaro Mariaava nraaqiara tuaqama vura

18 Iesusi Karaisira mwatato okyarava mwataamama vahiro. Mwia nronra Mariaara Iosepira qati titovaro hia mwikyantiri nrohu vakya Mariaava taqovaro Kotira mwanraquravanto mwia nraaqiara mwuvaro mwiva nraaqiara tuaqama vura.

19 Mwiva nraaqiara tuaqama viro varuvaro mwia vaativanto Iosepiva
kyuqe vaisi ntapihi kyero nrohi varu vaisiva variqarora tiro, mwiva
tiqaro, Nte nraakye qora suqaa Mariaara titaariro kyauruankyorave. Kyai
mwia uqeta kyena titaariro quarive, tiro.
20 Iosepiva mwitaama riero vaitero ruvaata taqe varuvaro Kotiva
tito vaisiva, nyaamwunyaava mpovanto qovarama viro tiqaro,
Ntevitira mwaaquo, Iosepio, hia aatu hiqara Mariaara varaante. Kotira
mwanraqura mwiva nraahu mwia nraaqiara mwiharo mwiva nraaqiara
tuaqama viho.
21 I nraatavanto qoraisi nraaqiara mwata tairara e mwia nrutu
nteqarama Iesusirave qiante. Iesusiva nraakye qora kyaahaqama nyatero
mwihua uaqia hi kyaiqara uti quara nruka nyatero mwihua huvantu
kyaaninranra tira, e mwia nrutu nteqara Iesusirave qiante, tura.
22 Haaru Kotiva nai poropeti vaisi nroqitairo timwa to quava qutaa
vahiarive tiro, Kotiva tito vaisiva qovarama viro mwitaa tura. Haaru
Kotira qua qovarama kye varuva, poropeti vaisivanto mwitaama tiro:

> 23 Nraakiara hia qoraisivatama kyero nrohiari nraakyeva nraaqiara
> tuaqama viro nraaqiara mwataananrove. Mwihua mwianra
> Imaanuerivave tivarave, tura. *(Ais 7:14)*

Imaanuerira mwi nrutura okyara vahirero mwataamama vahiro:
Kotiva tirivata varivave, tura.
24 Iosepiva vaitoraqitairo siviro mwiva Kotiva tito vaisiva tu quara riero
mwiva tunte hiro Mariaara uro varatero varurama.
25 Mwiva hia Mariaaravata nrohuvaro Mariaava qati variqiro viro uro
qoraisi nraaqiara mwata tovaro Iosepiva mwia nrutu nteqaro, Iesusivave,
tura.

Mpo okyara mpo okyara taqo vaisinramwuhua Iesusira uro taqora

2 1 Herotiva nronraqama viro varu entara Mariaava Vetarahemini
Iutia mwataqaa variqaro Iesusira mwata tero. Mwiva mwia mwata
tero varuvata vaisi mponramwuvanto mpo okyara mpo okyara taqo
vaisinramwuhua huari nri ntora vevasaita Ierusaremini nri ntora.
2 Mwinramwuhua nri nteta kyapara hita tiqata, Nraaqiara mpo Iutaaqa
ntaqikyiani vaisira tanave mwata taiharo variho? Tirenramwu huari
nri ntainani variqata mwia qovora taqeta mwia nrutu tuaaherarera
nrunrahuave, tita.
3 Mwinramwuhua mwitaa tuvaro Herotiva mwivavata mwi quara
riero nrihanrama viro mwiva mwianra airi nraato tiqaro varura. Ekyaa
Ierusaremini varuhuavata mwi quara rieta airi nraato tiqata varuvaro
4 Herotiva vaisi nronranramwuanra aakyara ntero. Kotira kyaiqa vara
mwate varu vaisinramwuhua vunyaahuave, mwaanra okyara ti varu
vaisihuave, mwiva mwihuara aakyara ntovata nrita ntuvaantuama

varuvaro Herotiva mwihua kyapara hiro tiqaro, Tanave Kotiva titairaro tumuani nraaqiarara Karaisira mwia nrova mwia mwata taani mwatava vaiho? tiro.

5 Herotiva mwitaa tuvata mwihua tiqata, Vetarahemi Iutia mwataqaave. Haaru Kotira qua qovarama kye varu vaisiva mwaa quara qara ntumwa tero tiqaro:

6 Vetarahemi Iutia mwataqaa vahiaravave.
Nraakye qoravanto iara hia qumina mwatukyave tivarave.
Iqitairo nronra vaisivanto qovarama quaninranra tita, nraakye qoravanto iara nrutu vataa mwatukyave tivarave.
Iqitairo vunyaa vaisivanto qovarama viro mwiva Kotira nraakye qora Isareriqaa kyuqema kyero ntaqikyiqiro quaninrave, turave.
(Maika 5:2)

Haaru poropeti vaisivanto mwitaa turara tita, tire.
Karaisirara Vetarahemiqi mwata taananrove turo, tita.

7 Mwihua mwitaa tuvaro Herotiva tuqeta kyero mpo okyara mpo okyara taqo vaisinramwuhua nruhua nyaanrama kyero tiqaro, Taireve qovora mwiva qovarama viho? tiro.

8 Mwitaa tuvata mwinramwuhua Herotira timwa mwuvaro riero mwiva mwinramwuhua Vetarahemini sitero tiqaro, Nkyenramwu uqinrakye mwi nraaqiarara puaa hirerata quate. Nkyenramwu mwia puaama kye taqetama vaakyama nivata nrumu timwa mpivaqe ntevata uro nraaqiara mwia nrutu tuaahera mwataankye, tiro.

9 Herotiva mwitaa tuvata mwihua aanraqaa vi varuvaro qovoravanto vaakya mwihua huarivanto nri ntonani variqata taqova mwihua vuni mwiva nraante vuva uro nraaqiara mwiva varuraqa ra kyero mwiaqa vahura.

10 Mwiaqaa vahuvata mwihua qovora mwia taqeta mpoqama kyeta qamwatora. **11** Mwinramwuhua nraamwuqi vera nteta taqovaro nraaqiara mwiva nai nronra Mariaakyantiri varuvata mwihua taqetama mwatasata tori kyauru ravi variqata mwia nrutu tuaahereqatama mwia qamwata mwateta. Mwihua qamwata mwateta mwiaqaataita mpo inraikya mpo inraikya tuaqitai ohi kyeta koriqo ututo inraikyarave, munra kyuqe mwunta quani inraikyarave, vahamwenra kyuqerave, ohi kyeta mwatora.

12 Mwia mwi kyeta varita vaite varuvaro Kotiva ruvaatakyaa mwihua timwa nyinro tiqaro, Hia Herotira uro timwa mwiate, tuvata mwihua sivita mpo aanraqaamateta nkyiari mwaatanianra nrumu ntanteta vurama.

Iesusira vitero Isipini aatu vurama

13 Mwihua vuvaro Iosepiva vaite varuvaro Kotiva tito vaisiva qovarama viro ruvaatakyaa mwia timwa mwinro tiqaro, Sivira ena nrahesi

nraaqiaravata sitera Isipini aatu quante. Mwini uro variraqe nte qakyo uro mponanre qianinra riaante. Herotiva i nraaqiara puaama kyero ru kyarero uti variho, tiro.

14 Mwitaa tuvaro Iosepiva siviro entaqi nraahu nai nraaqiaravata nai nraatavata sita varero Isipinianra vuva uro mwini **15** variqiro vi varuvaro Herotiva qutu vurama. Herotiva qutu vuvaro mwiaqaatairo haaru Kotira qua qovarama kye varu vaisiva tu quava qutaa vahurama. Haaru mwiva Kotiva mwataama tiho tiro: Nte Isipisaina ntena maaqu nraanraanrinro mwiva nriananrove, tura. *(Hos 11:1)*

Herotiva nraaqiaranramwu ru kyora

16 Herotiva variqaro taqovata huari vu nri ntonanyaa vaisinramwu mwia qua nteqakye hia mwia timwa mwinraitita, vuvaro mwia mpoqama kyero raraqa tovaro variqaro uro mpo hu vaisihua sitero tiqaro, Ekyaa qoraisi nraaqiara taara ihi varaahuave, hia taara ihi varaahuave, Vetarahemini variahuavata, mwia vara ututu variahuavata, ekyaa ru taiqa kyaate, tiro. Mwiva qovoravanto qovarama vu entara huari vu nri ntonanyaahua timwa mwito quara rieqaro taara ihi varehuavata, hia taara ihi varehuavata, ru taiqa kyaate, tura.

17 Mwihua ru taiqa kyaate tuvaro haaru Kotiva poropeti vaisi Ieremaiaara nroqitairo tu quava mwivauma vahiro. Mwataama tiro:

18 Ramaa mwatukyaqitairo nronraqama kyero ntate variani quara
nraakye qora rievarave.
Tiri taatova Reseriva nai nraisiara ntate variananrove.
Mwia nraisi ekyaa qutu virara tiro, mwia mwutukya qihaakya
hiariva hia variraro mwiva nronraqama kyero ntate variananrove,
tura. *(Jer 31:15)*

Isipisairo nrunra

19 Herotiva variro qutu vuvaro Iosepiva Isipini varuvaro Kotiva titova qaiqaa qovarama viro Iosepira ruvaatakyaa **20** timwa mwinro tiqaro, Sivira nraaqiaravata, mwia nronravata, sita varera Isareri mwata Iutiaani nrumu ntantera quante. I nraaqiara ru kyarera hiahua qutu quavo, tiro.

21 Mwitaa tuvaro Iosepiva siviro nraaqiaravata, mwia nronravata, sita varero Isarerinianra viro.

22 Mwiva mwinianra viqaro riovaro Akerausiva nai qora Herotira mwaata varero Iutiaqaa ntaqikyi varuvaro Iosepiva mwini quaro tiro aatuma kyero varuvaro Kotiva ruvaatakyaa qaiqaa timwa mwuvaro mwiva hia Iutiaani virairo qaqira kyero

23 Karirini uro mwatukya mpo Nasaretini nai nrahesi nraaqiaravata varura.

Nasaretini uro varuvaro haaru Kotiva nai poropeti vaisinramwu nroqitairo tu quava qutaa vahiro. Mwi quava Iesusirara mwataama tiro:

Nraakye qoravanto mwianra Nasaretinyaa vaisive tivarave, tura.

Ioninra nramanri nyi varu vaisirara tura
(Maaki 1:2-8; Ruku 3:1-18; Ioni 1:19-28)

3 1 Mwi entara Ioniva nramanri nyi varu vaisiva nri ntero Iutiaani
qumina mwataqa variqaro nraakye qora timwa nyinro tiqaro,
2 Nkye uaqia hi kyaiqara uti varira qaqira kyaate. Kotiva nraakye qoraqaa
ntaqikyiari entava qaumatoma vaiho, tura.
3 Haaru Ioniva hia varu entara Aisaiaava poropeti vaisivanto variqaro
mwi vaisiva qovarama quananrove tura. Aisaiaava Ioninranra mwataama
tiro:

Mwiva qumina mwatani variro aakyara ntero tiqaro,
Nronravanto quani aanranra terama mwateta
mwia aanra avuqavuma mwataivaro mwiva mwivauma qio quarive
qiananrove, tura. *(Ais 40:3)*

4 Ioniva tuavaaqa ututova vahirero kameri quara mwia kyaahi
nraahu vara kyero ututero reti tavaarana rupa tora. Mwiva hia kyara
vara tu kyero nranraitiro, mwiva kainyaaqavata, voravanto kuruto
nramanrinravata, nraahu nreqanro varura.
5 Ioniva qua timwa nyi varuvata nraakye qora Ierusaremisaitave, ekyaa
Iutiasaitave, Iotaani nramanri tokya hini hini varuhuave, mwihua hisai
hisai ntuvaantuama vita 6 nkyiari qora kyaiqa varora timwa qovarama
kyovaro Ioniva Iotaani nramanriqi variqaro nramanri nyi varura.
7 Ioniva variqaro taqovata Parisivantovata, Saitiusivantovata, nramanri
vararerata mwiva hunani nruvaro mwiva mwihuara tiqaro, Nkye quaiha
nraaqiaravantoma variavo. Kotiva nraakye qora rirera uti varihata tava
nkyiara aatu ntuqema kyeta quate tihatave nkye mwaini nte hunani
nriavo?
8 Nkye qutaaqama kyeta uaqia hi kyaiqara qaqira kyarerata uti
varivera, nkye kyuqe kyaiqa varaivaqe tire taqaare.
9 Nkye hia nkyeta vaitutu hira qua tiqata, Evarahaamuva tiri
tiqova varihatara tita, tire qio varuro, qiate. Kotiva qiove tirera, ori
mwaanramwuhua vaisi tuemwa vita Evarahaamunra nraisi varivarave.
10 Kotiva kyatari teqa kyarero kyaari okyaraqi terama taiho. Hia
kyuqe tamwa riaaninra mwiva teqaaqama kyero kyairaro qiama itamwa
kyaananrove, tiro.
11 Nkye uaqia hi aanranra qaqira kyeta kyuqe hiani aanranraqaa
nraahu virerata utuavana nte qumina nramanri nkyi nyi varuqo. Ni
naakiara nrianriva Kotira mwanraqura nkyi nyiananrove. Mwiva qia
itaaninra votihira nkyi nyiananrove. Mwiva nronravanto ni naatara
kyaariva nriananrove. Nte qumina vaisi variqananra tina, nte hia qio
mwia kyuqu nraamwu varaqina uro mwianinrave.

12 Mwiva nai kyavoi kyauquqi tu varero kyakuma voti hira ntitata
hirero uro ntero ntitatama kyero nronra nraahu nai kyavoiqotairo
vaqitaqiro uro nai nraamwuqi vatero qumina kyapivata mwanrevata
vaqitaqiro uro hia qipa quani qiaraqi tuto kyairaro itamwa kyaananrove,
tiro. Ioniva mwi quara turama.

Ioniva Iesusira nramanri mwunra
(Maaki 1:9-11; Ruku 3:21-22)

13 Ioniva nramanri nyi varuvaro mwi entara Iesusiva Karirisairo Ioniva
mwia nramanri mwianrive tiro, mwiva varura Iotaani nramanriqi viro.
14 Mwiva mwini uro ntovaro Ioniva Iesusirara tiqaro, Qaqao, e nramanri
ni mpiataara vaiharama e nianra nramanri ni mpiante ti variaro, tiro.
15 Ioniva mwitaa tuvaro Iesusiva nai timwa mwinro tiqaro, Mate qati
kyera nramanri nraahu ni mpiante. Kotiva avuqavu hi quara timwa taira,
mwi quara tiretana riemwaqita virerave, tiro. Mwitaa tuvaro Ioniva eo
timwa kyero Iesusira nramanri mwinro.
16 Nramanri mwuvaro Iesusiva nramanriqitairo qatinani mwaanri
ntovaro mate mwiqiara nyaamwuvanto qatua vuvaro Ioniva taqovaro
Kotira mwanraquravanto nyaamwa minrunra voti huva tuminro
Iesusiraqaa varuvaro 17 nyaamwusairo quavanto tiqaro, Mwaa ni
maaquve. Ni mutukyavanto mpoqama kyero mwianra vaiho. Nte
mwianra qamwateqanama varuqo, tiro. Tura.

Iesusiva uaqia hi kyaiqara utuarive tiro Saataaniva mwia mwataara hura
(Maaki 1:12-13; Ruku 4:1-13)

4 1 Iesusiva nramanri varovaro Saataaniva mwia mwataara hiarive
tiro, Kotira mwanraquravanto Iesusira vitaqiro uro hia vaisivata
varura quminasata kyora. 2 Kyovaro Iesusiva mwini 40 entara variqaro
hia kyaravata nrovaro kyara nraataa huvaro varura. 3 Kyara nraataa
huvaro varuvaro Saataaniva nri ntero Iesusirara tiqaro, E qutaa Kotira
mwaaquvanto varirera, ori mwaanramwunranra tiraro mpereti tuemwa
virara nraante, tiro.
4 Mwitaa tuvaro Iesusiva mwia nai timwa mwinro tiqaro, Qaqao, Kotira
mpukuqi vahi quava tiqaro,

> Vaisivanto kyara nraaninranra nraahu riemwaqiro quariva hia qio
> qati variqiro quananrove. Mwiva ekyaa
> Kotira nroqitairo qiani quara riemwaqiro viqaro qioma qati variqiro
> quananrove, turave, tiro. *(Lo 8:3)*

5 Iesusiva mwitaa tuvaro Saataaniva mwia vitaqiro Ierusaremini
Kotira nraamwu qiata nai verani vahuraqa uro kyero mwiaqaa mwia
mwaamwianrama tero 6 tiqaro, E qutaaqama kyera Kotira mwaaquvanto

varirera, mwaaqaataira mpua mwatani hatohira quante. Kotira mpukuqi vahi quava tiqaro,

Kotiva iara rieqaro mwiva tirata nyaamwunyaahua iqaa kyuqema kyeta ntaqikyivarave, turave.
E ena kyuqu oriqa ntuteqa kyerorave tita, nyaamwunyaahua nkyiari kyauquqo i tu vareta vivarave, turave, tiro. *(Sng 91:11-12)*

7 Saataaniva mwitaa tuvaro Iesusiva mwia nai timwa mwinro tiqaro, Qaqao, Kotira mpukuqi qua mpo vahiva tiqaro,

Nronravanto i mwanriqavanto varirara tira, e hia mwia mwataara hiante, turave, tiro. *(Lo 6:16)*

8 Iesusiva mwitaa tuvaro Saataaniva mwia vitaqiro uro taaqi nritarora qiataqaa kyero ekyaa vunyaa vaisivanto nkyiari mwata mpoqaa mpoqaa ntaqikyura ekyaa mwi mwata maatara mwia kepukya inraikya rirante nraamwutero tiqaro, 9 E ni kyuqu tarani tumu ntira variqara ni nutu nraahu tuaahera matairera, nte ekyaa mwi inraikyara i mwianinrave, tiro.

10 Mwitaa tuvaro Iesusiva nai timwa mwinro tiqaro, Qaqao, Saataanio, hiante quante, Kotira mpukuqi vahi quava tiqaro,

Mwanriqavanto Kotiva nronravanto varirara tira, e mwia nrutu nraahu tuaahereqara mwia kyaiqa nraahu varaqira quante turave, tiro. *(Lo 6:13)*

11 Iesusiva mwitaa tuvaro Saataaniva mwia mwini kyero vuvata nyaamwunyaahua tumu Iesusira kyaahaqa hura.

Iesusiva Karirini nai kyaiqa tohara tora
(Maaki 1:14-15; Ruku 4:14-15)

12 Iesusiva riovata Ioninra ntavaaqavu kyeta karavuqi kyaavaro variho tuvaro riero, Iesusiva nrumu ntantero Karirini vura.

13 Mwiva mwini vuva hia uro Nasareti nai mwaatani variraitiro, uro Kapenaamini variqiro vura. Kapenaami mwiva Kariri kyaarera tokyasataa vahura. Mwi mwatava vahirero Sepiuraaninravata, Napatarairavata mwata vahura.

14 Iesusiva mwini uro varuvaro haaru Aisaiaava Kotira qua qovarama kyo quava qutaa mwivau vahura. Aisaiaava haaru mwataama tiro:

15 Nte Sepiuraaninra mwataravata, Napataraira mwataravata, tirerave.
Mwi mwatava kyaarera tokyani vahirave.
Iotaani nramanri vaiharo mwi mwatava uromwi vaihata mwi mwataraqa Kariri mwataqa mpo mwatanaa mpo mwatanaahua variarave.
16 Mwihua kyokiraqi variqita vita, mwiaqaataita omwavanto nronraqama kyero itaaninra taqevarave.
Mwihua kyokiraqi variavaro

qutu qua okyarava mwihua ntumwaqu kyaihata variavaro
mwiaqaatairo omwavanto ntuvaahama nyatarero uti varirave,
tura. *(Ais 9:1-2)*

17 Mwi entaraqaatairo Iesusiva nai kyaiqa toharama kyero nraakye qora timwa nyiqiro viro tiqaro, Kotiva nraakye qoraqaa ntaqikyiariva qaumato vahirara tita, nkye uaqia hi aanranra qaqira kyaate, tiro. Turama.

Iesusiva vaisi taaratana taaratana nyaanrama kyero sitora
(Maaki 1:16-20)

18 Iesusiva Kariri kyaarera tokyasataa viqaro taqovata qate vakye taaratana varura. Vakyaava Saimoniva mwia mpo nrutu Pitaava varuvaro mwia qatavanto Enturuva varura. Mwitanahua tavukya kyaiqa vare varuhua variqatara tita, mwitanahua nramanriqi vahe nte varura.

19 Mwitanahua vahe nte varuvaro Iesusiva mwitanahuara tiqaro, Nkyetana ni naakiara ni pataqita nriate. Nkye tavukya vahe ntamwa kyeta varaantema kyetama nkyetana ni pataqita nrivaqena nte nkyi nyaamwutaarita nkye vaisi sitevarave, tiro.

20 Mwitaa tuvata mate mwiqiara mwitanahua nkyiari vahe mwini kyeta Iesusira vataqita vurama.

21 Mwitanahua mwia vataqita vuvaro Iesusiva pataqia viqaro taqovata vaisi mpotana Sepetira mwaaqutana Iemisivavata mwia qata Ionivavata varura. Mwitanahua mpotuqi variqata nkyiari sora Sepetiravatama kyeta vahe terahi varuvaro Iesusiva mwitanahua nyaanrama kyovata
22 mwitanahua mate mwiqiara nkyiari mpotuvata nkyiari soravata mwini kyeta Iesusira vataqita vurama.

Iesusiva qua mwakyaakya timwa nyinro nriqa vuhua kyuqema nyatora
(Ruku 6:17-19)

23 Iesusiva Karirini mpo mwatukya mpo mwatukya nrohiqaro mwaanra nraamwuqi vera ntero variqaro mwakyaakya timwa nyiqanro Kotiva nraakye qoraqa ntaqikyiani quara, kyuqe qua timwa nyiqiro vi varuvata tauma rumpuara utuhuave, nriqa vuhuave, mwihua varuvaro Iesusiva mwihua kyuqema kyovata qio varura.

24 Iesusiva mwitaamaqiro vi varuvaro mwia quavanto ekyaa Siriaani vuvata mwi mwatanaahua nkyiari nraakye qoraqa mpo qara mpo qarama kyero nriqa vuhua, tauma rumpuara utuhuave, nronraqama kyero nriqa vuhuave, vaana kyapata varuhuave, mwamwanta ntirintiri hi varuhuave, hini mwamwanta qutu vu vaisihuave, mwihua mwihua ekyaa sitaqita Iesusiva hunani uro kyovaro mwiva mwihua kyuqema kyovata qio varura.

25 Iesusiva aanrani vi varuvata nraakye qora airivanto mwia vataqita vi varura. Karirisairove, Ntekaporisi mwatukyanramwuqitairove,

Ierusaremisairove, Iutiasairove, Iotaani nramanri qarahi hisataasairove,
nraakye qoravanto hisai hisaita ntuvaantuama vita mwia vataqita vura.

Iesusiva taaqiqaa variqaro mwakyaakya timwa nyunra

5 1 Iesusiva variqaro taqovata airi nraakye qora ntuvaantuama vita
varuvaro mwiva taaqiqaa uro mwatakyaa viro varuvata mwia
nraaqiaranramwuvata mwiva varunani uro varuvaro
2 Iesusiva mwakyaakya tohara tero mwiva nai nraaqiaranramwu timwa
nyinro tiqaro,
3 Nte Kotiva hi inraikyarara vehiqamama varuqo ti vari nraakye
qorahua mwihua varivaro Kotiva mwihuama kyuqema
nyataananrove.
Kotiva mwihuaqa ntaqikyiqiro vi varirata mwihua mwia nraakye
qorama varivarave.
4 Mwutukya uaqia hirata ntate varihua, mwihua varivaro Kotiva
mwihuama kyuqema nyataananrove. Kotiva mwihua mwutukya
qihaakyama nyataananrove.
5 Tirema variqata hia nkyiarivata uaqiama nyaterara riehua varivaro
Kotiva mwihua kyuqema nyataananrove.
Kotiva mwaa mwatara mwihua kyaama tairara tita, mwihua mwia
varevarave.
6 Ntapihi kye nrohi okyarara kyakya hiarihua, mwihua varivaro
Kotiva mwihua kyuqema nyatero mwi okyararaqo mwihua
qioqama nyataananrove.
7 Mpohuara po kye ti nraakye qorahua, mwihua varivaro
Kotiva mwihua kyuqema nyatero mwihuara po kye timwa
nyataananrove.
8 Qutaaqama kye Kotira nraahu vataqi vihua, mwihua varivaro Kotiva
mwihuama kyuqema nyataananrove.
Mwi nraakye qorahuama Kotira taqevarave.
9 Ntaqirera hivata vaitutu hi vari nraakye qorahua, mwihua varivaro
Kotiva mwihua kyuqema nyataananrove.
Kotiva mwihuara ni nraaqiarave tiratama varivarave.
10 Kotirara rieqata ntapihi kye nrohi varivata mwia kyaara mwihua
uaqiama nyate vari nraakye qorahua, mwihua varivaro Kotiva
mwihua kyuqema nyataananrove.
Kotiva mwihuaqa ntaqikyiqiro vi varirata mwihua mwia nraakye
qorama varivarave.
11 Nkye ni pataqi vi varivata mwia kyaara nkyiara uaqia hi quara
timwaqi vita, nkyi uaqiama nyateta, nkyiara mpo qua mpo qua unra
quave, uaqia hi quarave, nkyiara timwaqi vi varivata, nkye ni pataqi vi
varivaro Kotiva nkyi kyuqema nyataananrove.

12 Nkyi uaqiama nyataantema kyeta haaruvata vaisi mpo uhua Kotira
qua qovara hu vaisihua uaqiama nyatorave. Nkyi mwitaama kyeta
uaqiama nyataivata nkye qamwateqa variate. Kotiva nkyi kyaiqa kyuqe
kyaiqara rieqaro mwia qiata nyaamwuni kyuqe inraikya nkyini terama
tairave.

Nkye hore voti hiahuave tura
(Maaki 9:50; Ruku 14:34-35)

13 Mwaa mwataraqa nraakye qora variavata nkye mwihua utaqaa
variqata nkye hore votima kyeta variavo. Horevanto uaqiama viro
hia qiakyaa hirera, hia qio qaiqaa utu kyairaro qiakyaa hiananrove.
Horevanto uaqiama virera, qio uaqiama virave timwa kyeta mwia qaqira
kyaivata nraakye qoravanto mwiaqaa ntamwaqita vivarave.

Nkye omwa voti hiahuave tura
(Maaki 4:21; Ruku 8:16, 11:33)

14 Mwaa mwataraqa nraakye qora variavata nkye omwavanto itaintema
kyeta variavo. Mwatukya mpovanto taaqiqaa vahiariva hia uqeta
vahiananrove.
15 Hia mpovanto omwa qupi kyero tave vara kyero mwia ntumwaqu
tairave. Qaqao, nraamwuqi variahuavata ekyaa taqaate tiro, omwa qupi
kyero virira nyaamwuni hiritairave.
16 Nkye mwia votima kyeta nraakye qora suqaa qoqaa nrohiqata
omwavanto itaintema kyeta variqita vivata mwihua nkye kyuqe kyaiqa
vare varira taqeta, nkyi sova nyaamwuni varira mwia nrutu tuaaheraqita
quate.

Mosesiva qua mwaanra timwa torara tura

17 Nkye nianra tiqata, Mosesiva timwato quaravata, poropeti
vaisinramwuvanto timwato quaravata, vara qaqira kyarero nrivave,
tivorave. Nkye nianra mwitaama kyeta nraato rievora. Hia nte mwihua
qua qaqira taiqa kyarerave. Mwi quava qutaa mwivau vahiarive tina,
ntevata nruvave.
18 Nte nkyi timwa nyianinra riaate. Nyaamwuvantovata
mwatavantovata taiqa viraro ekyaa mwaanra qua mwiva qati nraahu
vahiqiro quananrove. Mwi quaraqitairo ekyaa quave pata uapaa qua mwi
quavavata vahiqiro viraro ekyaa inraikyavanto qovarama quananrove.
19 Mosesivavata poropeti vaisinramwuvantovata timwato quava vaiharo
mpovanto mwi quaraqitairo pata uaqia nteqa kyero mpohuaravata tiqaro,
Nkye mwi quara pata uaqia vahira qioma nteqa kyevarave, tirera, mwi
vaisiva variro nyaamwuni Kotiva ntaqikyianinrani viraro Kotiva mwi
vaisirara, E ni nraaqiara mwatumwi mpiato nraahu variaravama variaro,

qiananrove. Vaisi mpovanto Mosesira quavata poropeti vaisi quavata riemwaqiro viqaro mpohuaravata mwi quara riemwaqita quate tirera, mwi vaisiva variro nyaamwuni Kotiva ntaqikyiani mwatukyarani viraro Kotiva mwianra, E ni nraaqiara nritarera virito variaravama variaro, qiananrove.

20 Nte nkyi timwa nyinrenrave. Parisi vaisinramwuvata, mwaanra okyara qia vaisinramwuhuavata, mwihua nkyiari riemwa kyeta tiqata, Tire Kotira qua rieqata ntapihi kye nrohi varuro, ti variarave. Nkye hia mwihua nraatara kyeta kyuqe aanraqaa vivera, nkye Kotiva ntaqikyiani mwatukyaraqi hia qio vivarave.

Mpohua ru kye okyarara tura
(Ruku 12:57-59)

21 Haaru Mosesiva nkyi haivaqahuara timwato quara nkye mwi quara riaarave. Mwataama tiro: Hia mpora ru kyaante. Mpora ru kyaari vaisiva, mwiva quaqaa variananrove, turave.

22 Mwiva mwitaa tura kyai nte qaiqaa nkyi timwa nyianri. Nai qata vakyaara raraqa taariva, mwi vaisivavata mpora ru kyaiva quaqaa varintema kyero quaqaa variananrove. Nte qaiqaavata nkyi timwa nyinrenrave. Nai qata vakyaara mwaaquvantove qiani vaisira mwia vitaqira uro nronra kaanasorinramwuvanto varinani kyairaro mwiva qua varaarive. Nai qata vakyaara e uera vaisivanto hia vu nraatovata vahivave qiari vaisiva, mwivavata mpora ru kyero qua varaintema kyero qua varairaro mwia uro qutu quahua vi mwatara qiaqi tuto kyaananrove.

23 Mwi quara rieqarama e mwaanra nraamwu nronraqi variqara mpo inraikya Kotira mwinra mwia qamwata mwatarera hira taqairaro i qata vakyaa mpovanto iqaa qua vataariva qati vahirera,

24 Kotira mwinrenra hina inraikyara mwiaqaa qati vatera, uro ena qata vakyaa mwiavata variqara mwi quara nraante timwa ntapihi kyera mwiaqaataira uro mwi inraikyara Kotira mwiqanra qamwata mwataante.

25 Mpovanto iqaa qua vatarero i vita varero ko nraamwuqiara virara mwikyantiri aanrani viqarama qamwanrama kyerama mwi quara ntapihi kyaante. E hia mwitaa hiraitira, ko nraamwuqi viraro ko rie vari vaisiva iqaa qua vatero pipo titairaro i vitaqiro uro karavuqi kyaananrove.

26 Nte qutaa qianinra riaante. E karavuqi variqira vira karavu kyoqaa hiqara hia ekyaa mwi munimanra kyairaro hia qio i qamwanrama titairara vinanrave, tiro. Iesusiva mwi quara turama.

Nraata vaati ntuqeqaa hi okyarara tura

27 Iesusiva mwitaa timwa kyero mwiva mwihua timwa nyinro tiqaro, Haaru Mosesiva timwato quara mpo qua nkye riaarave. Mwi quava mwataama tiro: Hia mpora nraatavata mpora vaativata api

nrohiante, turave. 28 Kyai nte qaiqaa nkyi timwa nyiankye. Vaisivanto
nraakye taqero nai nraatoqitairo nraahu riero, Nte mwiavata nrohina
variataarave, qianinranra Kotiva tiqaro, E vaakyama nraata vaati
ntuqema kyera hiaro, timwa kyero mwi vaisiraqaa qua vataananrove.
29 Mwianra rieqara e kyaatutanyaa vuqotaira taqe variqara uaqia hi
kyaiqara uti varirera, qaiqaavata mwitaamaqina quankyo tira, mwia
vauru kyera qaqira kyaante. E vu kuaiku nraahu vahirara hia uaqia
hi kyaiqara utiraitira, nyaamwuni qioma vinanrave. E vu taaratana
vahiariva uaqia hi kyaiqara utuqira vira nraakiara qutu viraro i qia
nronra itaaninraqi tuto kyaananrove.
30 E kyauqu kyaatutaqotaira uaqia hi kyaiqara uti varirera, e
mwitaamaqina quankyo tira, mwia teqa kyera qaqira kyaante. E kyauqu
kuaiku vahiariva hia uaqia hi kyaiqara utiraitira, nyaamwuni qioma
vinanrave. E kyauqu taaratana vahiariva uaqia hi kyaiqara utuqira viraro
i qia nronra itaaninraqi tuto kyaananrove.

Nai nraata ekyaara titaani okyarara tura

31 Haaru Mosesiva timwato quava mwataama tiro: Vaisivanto nai
nraata qaqira kyarero hiqaro nai nraata qara mpo mwinro, Nte mwia
qaqirama kyauqo, timwa kyero qara mwiananrove, turave.
32 Kyai nte qaiqaa nkyi timwa nyiankye. Mwia nraatavanto hia mpo
vaisintiri api nrohiraitiro variraro mwia vaativanto mwia qaqira kyairaro
mwia nraatavanto vaisi kyaata varairera, Kotiva mwitaama qiananro:
Mwi nraakyeva qaraakya vaisintiri nrohiqaro nraata vaati ntuqema
kyaihoma qiananrove. Mwia vaati hoqarenaava mwia qaqira kyaiharo
mwia kyaara mwitaa iho. Mwitaa ihana nte mwia vaati i tauraanaanraqa
qua vatena qaraakya vaati mwiaqaavata qua vataaninrave, qiananrove,
tiro. Iesusiva mwi quara turama.

Kyauqu nriqiqaa vate okyarara tura

33 Iesusiva mwitaa timwa kyero mwiva qua timwa nyiqiro viro tiqaro,
Haaru Mosesiva qua mpo nkyi haivaqahuara timwato quara nkye mwi
quaravata ntapihi kyaarave. Mwataama tiro: E kyauqu nriqiqaa vatera
tiqara, Kotira vuqaa variqanama nte qutaama mwitaa hirerave, tina
quara nteqa kyerorave. Kotira nrutu nteqara timwa tena quarara rieqara
varaante, turave.
34 Kyai nte qaiqaa nkyi timwa nyiankye. Kyauqu nriqiqaa vateqata,
tire qutaa mwitaa hirerave, tiqatama hia Kotira nrutu nteqata mwitaa
qiate. Hia mpo inraikya mpo inraikya nrutu nteqata, Tire qutaa mwitaa
hirerave, qiate. Kotiva nyaamwuni mwatakyaa viro varirara tita,
mwianra rieqatama hia nyaamwu nrutu nteqatama, Tire qutaa mwitaa
hirerave, qiate.

35 Kotiva nai kyuqu tutu kyero mwaa mwataraqaa mpiami vatero
varirara tita, mwianra rieqatama hia mwaa mwatara nrutu nteqata,
Tire qutaa mwitaa hirerave, qiate. Ierusaremivanto nronra vunyaa
vaisivanto variari mwatukyava vahirara tita, mwianra rieqatama hia mwi
mwatukyara nrutu nteqatama, Tire qutaa mwitaa hirerave, qiate.
36 Hia nkyeta qiata nrutu nteqata, Tire qutaa mwitaa hirerave, qiate.
Nkye hia qio nkyeta qiata kyaahiara, Eqara kyaahive, upi kyaahive,
vahiante tivarave. Nkye hia qio mwitaa tirara tita, nkye qumina nkyeta
qiata nrutu nteqata, Tire mwitaa hirerave, tivorave.
37 Nkye variqata mwitaa hirerave tivera, nkye qati eo nraahu tiqatama
mwitaa hiata. Hia mwitaa hivera, qati hiave nraahu qiata. Hia mpo qua
mpo quanti qiate. Mpo qua mpo quavanto Saataaninraqaatairo qovara
hiananrove, tiro. Iesusiva mwitaa tura.

Ru vunti okyarara tura
(Ruku 6:29-30)

38 Iesusiva mwitaa timwa kyero timwa nyiqiro viro tiqaro: Mosesiva
qua mpo timwatora nkyevata riaarave. Mwataama tiro: Mpovanto i vu
vauru kyairara, e nai vuvata qioma vauru kyenanrave. Mpovanto i vai
ntuvihau kyairera, e nai vaivata qioma ntuvihau kyenanrave, turave.
39 Mwi quara vaihana kyai nte nkyi qaiqaa timwa nyiankye. Uaqia
hiari vaisiva mpovanto nkyi uaqiama nyatairerata hiama nkye nai
uaqiama mwataate. Mpovanto i nraatokyai ntuteqa kyairera, hia nai
ntuqutiraitira, mwia qaqira kyairaro hini nraatokyaivata ntuteqa
kyaarive.
40 Mpovanto i sioti vararero i vita varero ko nraamwuqi uro kyarero uti
varirera, ena sioti mwiqanrama kyairaro i vaaqatuavata varaarive.
41 Mpovanto i antua kyero, Nte hu inraikyara quqira vaini mpona uro
mataante, tirera, vara quqira uro nyianrani mwataante.
42 Mpovanto mpo inraikyara i kyapara hirera, mwia mwiante.
Mpovanto iara mpo inraikya mpiraqe qakyo varaqina nrumu ina
mwiankye tirera, eo tira mwia mwiante, tiro. Iesusiva turama.

Nkyeta nramwutaahuara mwutukya vahirata variate tura
(Ruku 6:27-28, 32-36)

43 Iesusiva mwitaa timwa kyero timwa nyiqiro viro tiqaro: Haaru
nkyi haivaqahua tu quara nkye riaarave. Mwihua mwataa turave: Ina
nramwunaanranra nraahu i mwutukyavanto vahiarive. Nramwutaara
uaqiama mwatena vu nraatova vahiarive, turave.
44 Kyai nte qaiqaa nkyi timwa nyiankye. Nkyeta nramwutaa mwihuara
nkyi mwutukya vahirata variate. Nkyi uaqiama nyatehuara Kotira
kyapara hivaro mwiva mwihua kyaahaqama nyataarive.

45 Nkye mwitaa hiqatama nkye nkyi sova nyaamwuni varira mwia
nraaqiarama varivarave. Kotiva tiharo huarivanto kyuqe vaisiqaa itero
uaqia hia vaisihuaqaa itairave. Kotiva vati vara kyaiharo vativanto
ntapihi kyeta nrohi varia vaisihuaqi tumihanro hia ntapihi kyeta nrohi
varia vaisihuaqivata tuminrave. (Nkyevata nkyeta sova hintema kyeta
kyuqe vaisiaravata qora vaisiaravata kyuqemaqita quate.)
46 Nkyiara mwutukya vahiarihuara nraahu nkyi mwutukya vahirera,
Kotiva nanra inraikyara rieqarove nkyi kyuqema nyataananro? Taakisi vare
variahua mwihua hia kyuqe vaisi variqatavata mwihua nkyiari hena vaisiara
mwutukya vaihata variarave. 47 Nkye nkyeta nramwunaahua nraahu qua
mwanteta kyauqu nyivera, nkye nanra kyuqe inraikyaqove Kotira qua hia
riaahua nraatara kyevara? Nkye mwihua votima kyeta nraahuma varivarave.
48 Nkyi sova nyaamwuni variva, mwiva hia uaqia hi kyaiqara utiraitiro,
avuqavuma kyero nrohi varivave. Nkye mwia votima kyeta avuqavuma
kyeta nrohiqata variqita quate tuqo, tiro. Iesusiva mwitaa turama.

Vehi nraakye qora kyaahaqama nyate quara tura

6 1 Iesusiva mwitaa timwa kyero mwihua timwa nyiqiro viro tiqaro,
Nkye mpohuara kyuqe hirerata, uqeta kyeta mwihua kyaahaqama
nyataate. Hia qoqaa tiri mwahuta qiate tita mpohua kyaahaqama
nyataate. Nkye vaisivanto taqaate tita, mpohua kyaahaqama nyataivera,
nkyi sova nyaamwuni variva mwiva hia mwianra rieqaro nkyi mpo
inraikya nyiananrove.
2 E mpovanto mwi quara rieqara mpo inraikya vehi vaisi mwinrenra
hiqara uqeta kyera mwiante. Hia nraakye qora suqaa nronraqama kyera
aakyaraqitaira nraanrama kyera mwiante. Mpo vaisinramwuvanto
kumwaanriqama kyeqata kyuqe kyaiqa vare variahua, mwihua mwaanra
nraamwuqi variqatave, aanrani viqatave, nraakye qora suqaa nronraqama
kyeta ntoma vuateqata nyaanrama kyeqata vehi nraakye qora munima nyi
variarave. Mwihua hia vehi nraakye qora mwihuara nronraqama kyeta
rieqata mwitaa hiavo. Mwihua tiri mwahuta qiate tiqata mwitaa hiarave.
Nte nkyi timwa nyuqo. Mwihua nraakye qoravanto mwahuta timwa
nyataavata vaakyama nkyiari kyoqaa vara kyaavo.
3 E mpovanto munimave, mpo inraikyave, vehi vaisi mwinrenra hiqara
uqeta kyera mwiante. I nraaqani variarivavata hia mwia mwinanra
taqaarive. 4 E mwitaa hiraro mwi inraikyava uqeta kyero vahiarive.
Mwitaa hiraro i qova ekyaa uqeta vare varia kyaiqara taqe variva, mwiva
mwianra rieqaro i kyuqema mwataananrove.

Mwataama kyeqata Kotiravata qua qiate tura

5 Nkye Kotiravata qua tirerata kumwaanriqama kyeta kyuqe
kyaiqa vare variahua hia mwihua hiante hiate. Mwihua mwahuta

tirara qamwateqata mwihua mwaanra nraamwuqive, nraakye qora ntuvaantuama vita varia aanranraqaave, variqata Kotirara aakyara nte variarave. Nte qianinra riaate. Mwihua nraakye qoravanto mwahuta timwa nyataavata vaakyama nkyiari kyoqaa vara kyaavo.

6 E mpovanto ena qora Kotiravata qua tirera enanraa varirera ena nraamwuqi vera ntera qesa tita tera uqeta kyera i qova uqeta varira vatama kyera qua qiante. E mwitaa hiraro i qova ekyaa uqeta vare varia kyaiqara taqe variva, mwiva i kyuqema mwataananrove.

7 Nkye Kotiravata qua tiqata hia qumina airi qua ntikara qiate. Mpo mwatanaahua hia Kotira qua riaa nraakye qorahua mwitaa ti variarave. Nkyevata mwihua hiante hivorave. Mwihua tiqata, Qaiqaavata qaiqaavata qumina qua qiararo tiri mwanriqavanto tiri qua qio riaananrove, qiarave.
8 Nkye hia mwihua nraantantaate. Nkye hia Kotirara ntumwa hiamwa hia entara Kotiva vaakya nkye ekyaa inraikyara aara ntaara ntapihi kyaiho.
9 Nkye qio mwataama kyeqata Kotiravata qua qiate:

Tiri tiqova, e nyaamwuni variaravave.
Tire kyuqema kyeta i nrutu kyuqera tuaaherauro.
10 E tiriqaa ntaqikyina entava qamwanrama nrianrive.
Nyaamwunyaahua i kyakya hira vataqi quantema kyera e tiri kyaahaqa hiraqe tire mwatani variarahuavata i kyakya hira vataqi quare.
11 Tire mate kyara nraananra tiri timwiante.
12 Tiri apiqama timwa taavata tire mwi quara qaqira kyaurantema kyera tire i apiqama mwatauna quara nruka timwa taante.
13 Uaqia hi kyaiqava tiri mwataara hiankyo tira, e tiri tivita vare viraqe tire kyuqe hi aanranraqaa quare.
E tiri kyaahaqa hi variraro Saataaniva hia tiri uaqiama timwataarive.
[E vunyaava kepukyaqama kyera ntaqikyi variaravave. I nrutu nraahu tuaaheraqi quararo i nrutuvanto qati nraahu vahiqiro quananrove. Qutaave.]

Mwitaa timwa kyeqata Kotiravata qua qiate, tiro. Iesusiva turama.
14 Mwitaa timwa kyero Iesusiva mwihua timwa nyinro tiqaro, Mpohua nkyi uaqiama nyataivata nkye qaqira kyeta hia nkyiarivata uaqiama nyataivera, nkyi sova nyaamwuni variva, mwivavata nkyi uaqia hi quara qaqirama kyaananrove. **15** Nkye mwihua uaqia hi kyaiqara utirara qati nraahu riemwaqi vivera, nkyi sovavata nkye uaqia hi kyaiqara uti quara qati nraahu riemwaqiro quananrove, tiro.

Kotirara rieqata kyara aurama te quara tura

16 Mwitaa timwa kyero Iesusiva tiqaro, Nkye kyara aurama tarera hita, hia unraqama kyeqata kyuqe kyaiqa vare varia vaisihua hiante hiate.

Nraakye qoravanto mwihua kyara aurama tera taqeqata po qiate tita, mwihua ua viri rateqata nrohi variarave. Nte qianinra riaate. Mwihua nraakye qoravanto po timwa nyataavata vaakyama nkyiari kyoqaa vara kyaavo.

17-18 E mpovanto kyara aurama tarera hiqara uqeta kyera aurama taante. Nraakye qoravanto iara qatima kyara nre variho qiate tira, ena viri hiqama kyera qiata qaahi ntumwa kyera nrohiante. Mwitaa hiraro i qova uqeta variva ekyaa uqeta vare varia kyaiqara taqe variva, mwivama i kyuqema mwataananrove.

Nyaamwuni kyoqaa ntuvaantua hirara tura
(Ruku 12:33-34)

19 Hia mwaa mwataraqa variqata kyoqaa ntuvaantuama taate. Mwaa mwataraqa kyoqaa ntuvaantuama taavaro uapaa tove hakuavantove, puaataqataivave, mwi inraikyara nramwa kyero vara uaqiama kye varirave. Mpuara vaisivantovata ntukuraa kyeqata mwi inraikyara vare variarave.

20 Mwata mwaaqa vatera eqeta nyaamwuni uapaa tove hakuavantove, puaataqataarivave, mpuara vaisivantove, hia nkyi kyoqaa vara kyeta uaqiama kyenani vataate.

21 Nkye mwaa mwataraqa kyoqaa ntuvaantuama taivera, nkye mwaa mwataraqa vahiani inraikyarara nraahu mwutukya vahirata riemwaqita vivarave. Nkyi kyoqaa nyaamwuni ntuvaantuama viro vahirera, nkye nyaamwuni vahiani inraikyarara nraahu mwutukya vahirata nronraqama kyeta riemwaqita vivarave.

Vuvanto omwa votima kyero iteqaro mwamwanta ntuvaahama mwatero
(Ruku 11:34-36)

22 Vuvanto omwa votima kyero iteqaro mwamwanta ntuvaahama mwatero. I vuvanto kyuqema vahirera, ekyaa i mwamwantaqi kyuqema kyero ntuvaahaananrove.

23 I vuvanto uaqia hirera, i mwamwantavanto kyokiraqima vahiananrove. I utaqivata hia ntuvaaharaitiro kyokira rirera, qikye, i utaqi anoma kyero kyokira ruananrove.

Kotiraravata munimanravata tura
(Ruku 16:13)

24 Kyaiqa vaisi mpovanto hiama qio kuaa vakya nronra vaisi taaratanaqaa kyaiqa varaananrove. Mwiva mwitaa hirera, mporara mwia mwutukya vahiraro mporara hia mwia mwutukya vahiananrove. Mwiva mpora qua riero mpora qua qoririma kyaananrove. E hiama qio Kotiravata munimavata kuaa vakya vataqira vinanrave.

Hia mpo inraikyara uahivaro nkyi mwutukyavanto nronraqa hiarive tura
(Ruku 12:22-31)

25 Mwi quara rieqanama nte nkyiara mwitaama tuqo, Nkye qati variqita virarave, kyara nrenranrave, nramanri nrenranrave, nkyeta nyamwantarave, tuavaaqa utirarave, hia mwi inraikyara mwi inraikyarara airi nraato tivaro nkyi mwutukyavanto nronraqa hiarive. Nkye qati variqi viva vuni vaiharo kyara nreva nraakiaranima vaiho. Nkyi mwamwantavanto vuni vaiharo nkye tuavaaqa ututeva nraakiaranima vaiho.

26 Nyaamwa hiteta nrohi variahua taqaate. Mwihua hia kyara vara tu kyeta vantuqita uro nraamwuqi vate variarave. Nyaamwavanto variavaro nkyi sova nyaamwuni variva mwihua kyara ruara hirave. Nyaamwa qumina inraikyaqaavata Kotiva ntaqikyi variva nkyi nraakye qoraqaa hiave Kotiva kyuqema kyero ntaqikyiananro?

27 Nkyiqitairo ta vaisivave nte qamwanrama qutu quankyo tiro, qati variani entara mponramwu tomaqa taananrove? Hiama qio vaisi mpovanto mwitaa hiananrove.

28 Nkye nanraqamave nkyeta tuavaaqa utirara nronraqama kyeta rie variavo? Maunra paira mwukyauqi vahirara rieqata variate. Mwi inraikyava hia kyaanta huvu kyero tuavaaqa haqire varirave. **29** Nte nkyi timwa nyuqo. Haaru Soromoniva kyuqema kyero mwunruqama tova hia maunra pairavanto itero ntuvaahaira nraatara kyairave.

30 Kotiva mwivama uakukyaqi vahi maunranra mwunruqama mwatairave. Mwi maunrava mate vahirata hura qia qura kyaivaro itamwa kyaananrove. Qio Kotiva qumina uakukyaqi pataqia vahi maunranravata mwunruqama mwataivara tiro, mwiva hiave nkyivata kyuqema kyero tuavaaqa utu nyataananrove? Qikye, Kotiva nkyi kyaahaqama nyate variva varihata nkye hia mwianra kepukyaqama kyeta riaavo.

31 Kotiva nkyi kyaahaqama nyate varirara tita, hia nkye nronraqama kye vu nraato tuqi viqata, Nanra kyarave nraananrave? Nanra nramanrive nraananrave? Nanra tuavaaqave utuananrave? timwaqita quata.

32 Kotira qua hia riaa nraakye qorahua, mwihua mwitaa timwaqita vi variarave. Nkye hia mwihua nraantantaate. Nkyi sova nyaamwuni variva nkye ekyaa mwi inraikyarara aara ntaara ntapihi kyeroma variho.

33 Nkye Kotiva nkyiqa ntaqikyianinranravata, mwiva nkyiara avuqavuma kye nrohiate qianinranravata, nronraqama kye riemwaqita quate. Nkye mwitaa hivaro Kotiva nkye aara nte inraikyaravata hini mwi inraikyaravata nkyi nyiananrove.

34 Hura qovara hiani inraikyarara hia nronraqama kyeta riaate. (Nkye
mate mwaa iherara variahuave.) Hura vari nraakye qorahua hura qovara
hiani inraikyarara qio riemwaqita vivarave. Kuaa enta kuaa enta mwiva
nanrianra muaanravata nraahu vahivave, tiro. Iesusiva turama.

Nkye hia mpora kyaiqa pupiteqata mwia kyaiqa tukya hiate tura
(Ruku 6:37-38, 41-42)

7 1 Iesusiva mwitaa timwa kyero mwiva timwa nyiqiro viro tiqaro, Kotiva
nkyita kyaiqavata tukya hiankyo tita, nkye hia uaqiama vu nraato
tiqata mpora kyaiqa tukyama kye mwiva mwitaa mwataa hivave qiate.
2 Nkye mpora kyaiqa tukyama kyeta mwitaa mwataama vahirave
tivaro Kotiva nkyita kyaiqavata tukyama kyero mwitaa mwataama
vahiravema qiananrove. Nkye mpohua kyaiqa tukya hira kuaa
mwivauma Kotiva nkyitavata tukya hiananrove.
3 E nanraqamave mwata mwumwuvanto ena qata vakyaa vuqi viqetaira
taqeqarama hia ena vuqi kyatari aka nronravanto viqetaira taqera hiaro?
4 Kyatari aka nronravanto i vuqi viqetero vaihara nanraqamave ena
qata vakyaara kyaiqe i vuqitaina mwata mwumwu qatinani venta
kyaankye ti variaro? Hia mwitaa qiante.
5 E kyuqe kyaiqa varauqo tiqara unraqanraa hi variaravave.
Tauraaqama kyera ena vuqitaira kyatari aka venta kyera mwiaqaataira
kyuqema kyera taqeqarama ena qata vakyaa vuqitairavata qio mwata
mwumwu venta kyenanrave.
6 (Mpo hia vaisihua quara vairi votima kyeta variarave.) Nkye Kotirani
kyuqema kyero kyotataqama vahiani inraikyara hia vairi mwiante. Nkye
kyukyukyakyaara hia quara hianani kyaate. Nkye mwitaa hivaro mwi
inraikyara ntamwa ntautiqama kyero mwiaqaatairo tuqasaa viro nkyita
kutuananrove.

Iesusiva Kotira kyapara hiate tura
(Ruku 11:9-13)

7 Nkye Kotira kyapara hivaro mwiva mwi inraikyara nkyi nyianrive.
Nkye puaamaqi vitama qio mwi inraikyara puaama kyevarave. Nkye qesa
ntuqutivaro Kotiva qatua nyataarive.
8 Kotira mpo inraikyara kyapara hiariva qioma varaananrove. Mpo
inraikyara puaamaqiro quariva qioma taqaananrove. Qesa ntukuakua
hiani vaisira qatuama mwataananrove.
9 Nkyi nraaqiara sohuaqitairo tavave mwia mwaaquvanto qamaanra
nyaanru tiraro mwia qova ori mwiananro? Mwia qova hiama mwitaa
hiananro.
10 Mwia mwaaquvanto tavukyara nyaanru tiraro mwia qarurave
mwiananro? Mwiavata hiama mwitaa hiananro.

11 Nkye hia kyuqe hia nraakye qorahua variqatavata nkye nkyeta
nraaqiara kyuqe inraikya nraahu nyi variarave. Nkyi sova Kotiva mpo?
Nkyi sova nyaamwuni variva nkyi nraatara kyero mpo inraikyara nyaanru
qiani vaisira kyuqe inraikya nraahu mantaquma kyeroma mwiananrove.
12 Nkye mpohuara tiri mwitaa mwataama kyeta kyuqema timwataate
tintema kyeta nkye mwihua mwitaama nyataate. Mosesivavata poropeti
vaisinramwuvata timwato quava mwia okyara mwitaamama vahiro.

Aanra taaratananra tura
(Ruku 13:24)

13 Qesa taaratana vahirave. Mpo pata vaiharo mpo nronra vahirave.
Nkye qesa pata mwina nraahu quate. Nraakye qora ekyaara taiqa
vinaniara qua aanrava, aanra nronra qihaakya hiva vaiharo mwi
aanranraqaanaa qesavantovata nronra vaihata nraakye qora airivanto
qesa mwina vi variarave.
14 Nraakye qora ekyaa enta kyuqema kyeta qati nraahu variqita
quananianra, vi qesava pataqia vaiharo mwinamate qua aanravavata
pataqia mwukyaari tukye qua aanrava vaihata kuaiqia kuaiqiavanto
nraahu mwi aanranra puaama kyeta vi variarave.

Unra qua timwa nyi vari vaisihuara tura
(Ruku 6:43-44, 13:25-27)

15 Vaisi mponramwuvanto tiqata, Tire Kotira qua nkyi timwa nyi
varuro, tiqata unra ti variahua mwihua nyaatu rauriqata variate. Mwihua
sipisipi nraantantamwa kyeta nrohiqatavata mwihua mwaatira utaqi
qaakyau vairima variarave.
16 Nkye mwihua nrohi varira taqetama mwihua qora okyara
ntapihi kyevarave. Vaisivanto uaini tamwa hiqirero mwiva hia
auqururoraqaatairo hiqirave. Mwiva fiki tamwa hiqirero hia uvi auqu
vataa kyatariqaatairo hiqirave.
17 Mwia votima kyero kyuqe kyatarivanto kyuqe tamwa nraahu rie
variharo qora kyatarivanto qora tamwa nraahu rie varirave.
18 Kyuqe kyatarivanto hiama qora tamwa riaananrove. Qora
kyatarivanto hiama kyuqe tamwa riaananrove. 19 Kyatari hia kyuqe
tamwa riaira mwia teqa kyeta qiaqi tuto kye variarave.
20 Nte qaiqaa nkyi timwa nyuqo. (Unraqama kye tiqata, Tire Kotira
qua timwa nyi varurahuave, qiahua nkye mwihua nrohi varira taqetama
mwihua qora okyara ntapihi kyevarave, tiro.) Qio nkye mwi vaisihua
varaqita vi kyaiqara taqetama nkye ntapihi kyeta mwihua qora kyaiqa
taqevarave tuqo.
21 Hia ekyaa nraakye qora nianra tiri nronravantove ti varihua
Kotiva ntaqikyiani mwatukyaraqi vivarave. Ni kova nyaamwuni varira

mwia qua riemwaqiro quariva, mwiva nraahuma mwia mwatukyaqi quananrove.

22 Nraakiara ekyaara entaqaa nraakye qora airivanto nianra tiqata,
Po, nronrao, nronrao, i nrutu nteqata Kotira qua ti variavananrave. I
nrutu nteqata tire vaisiqitai vaana airi siteta i nrutu nteqata nronra
kyaiqa varaavananrave, tivarave. 23 Mwihua mwitaa tivaqena nte, Qaqao,
hia nkyi taqauhuave. Nkye qora kyaiqa vare variahuave. Niqaataita
nyianrani quate, qianinrave.

Nraamwu taaratananra tura
(Ruku 6:47-49)

24 Ni qua riero nte tuntema kyero vare variani vaisira okyara nkyi
timwa nyinrenrave. Mwi vaisiva vu nraato vataava kepukya nraamwu
hoqa taani vaisira votima kyeroma variananrove.

25 Mwi vaisiva oriqa nai nraamwu hoqa tairara tiro, vativantove,
humwunravantove, toqa vaururuvantove, nronraqama kyero nteqaro
mwia venta kyaaninrave tiharovata mwi nraamwuva hia tuma ntiraitiro,
kepukyaqama vahirave.

26 Ni qua riero qaqira kyero hia nte tuntema kyero variani vaisira
okyara nkyi timwa nyinrenrave. Mwi vaisiva hia vu nraatovata vahiva
nai nraamwu nruqasata hoqa taani vaisira votima kyero variananrove.

27 Mwi vaisiva nai nraamwu nruqasata hoqa tairara tiro, vativantove,
humwunravantove, toqa vaururuvantove, nronraqama kyero
nteqaro mwia nraamwu venta kyaiharo nraamwuvanto tuto ntiharo
humwunravanto raaqu kyairarama tuqo, tiro.

28 Iesusiva mwi quara mwi quara mwihua timwa nyi taiqa kyovata
nraakye qora mwini ntuvaantuama vuhua tiqata, Qikye, mwiva
nraahumwa mpo qarama kyero qua ti variho.

29 Mwiva hia mwaanra okyara ti varia vaisihua timwa timwiantema
kyero timwa timwiho. Mwiva nronra vaisivanto qiantema kyeroma ti
variho, tita tura.

Tauma rumpuaravanto uaqiama kyo vaisira Iesusiva kyuqema kyora
(Maaki 1:40-44; Ruku 5:12-14)

8 1 Iesusiva mwakyaakya timwa nyi taiqa kyero taaqi mwia mwini
kyero tumi varuvata nraakye qora airivanto mwia nraakiara mwia
vataqi vi varura. 2 Vi varuvaro vaisi mpovanto tauma rumpuaravanto
uaqiama kyova uro Iesusira vuqaa tori kyauru raviro variro tiqaro,
Nronrao, e ni kyaahaqa hiataa hirera, e qioma ni rumpuara kyuqema
matenanrave, tiro.

3 Mwitaa tuvaro Iesusiva nai kyauqu mpiami mwia mwamwantaqaa
vatero tiqaro, Nte kyaahaqa hiataa ihana nte i mwitaama mwatarerave.

Nte i rumpuara tavanta quarive tuqo, tuvaro mwia rumpuaravanto mwia mwamwanta vauruqiro vuva qamwanrama kyero tavanta vuvaro mwiva qio varura.

4 Mwiva qio varuvaro Iesusiva mwia timwa mwinro tiqaro, Hia mpohua timwa nyinraitira, viraro Kotira kyaiqa vara mwate variari vaisiva i mwamwanta taqaarive. Mwiaqaataira e Mosesira mwaanra qua rieqarama munra quani qiara quratarata nraakye qoravanto iara tiqata, Qutaama mwia mwamwantavanto kyuqema viho, qiate, tiro.

Iesusiva ntaqi varu vaisira mwia kyaiqa vaisi kyuqema mwatora
(Ruku 7:1-10)

5 Iesusiva mwitaa timwa kyero Kapenaamini vuvaro Romeni vaisivanto 100 ntaqu vaisihuaqaa ntaqikyi varuva Iesusira uro qintorama kyero po kye tiro tiqaro,

6 Nronrao, ni kyaiqa vaisi mwamwantavanto hia qakyaa iharo nronraqama kyero nriqa viharo variho, tiro.

7 Mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Qio nrinraqetana mwiva hinani quarahua nte uro mwia kyuqema kyaankye, tiro.

8 Mwitaa tuvaro nronra vaisi mwiva qaqao tiro, Nte kyuqe vaisi variariravauma e ni nraamwuqi qio vinanrave. E mwaini variqara mwianra kyuqema quante tiraro mwiva kyuqema quarive.

9 Nte i votima kyena vaisiqaa ntaqikyi varuvave. Nte ntaqi vaisira mpora quante tuqaro mwiva virave. Nte mpora nriante tuqaro mwiva nrinrave. Nte ntena kyaiqa vaisiara mwitaa hiante tuqaro mwiva mwitaa hirave, tiro.

10 Vaisi mwiva mwitaa tuvaro Iesusiva qikye timwa kyero tuqasaa viro nraakye qora mwia vataqita nruhuara tiqaro, Nte nkyi timwa nyianinra riaate. Mwi vaisiva mpo mwatanaava variqaro nronraqama kyero nianra rieqaro nianra mwiva qioma ni kyaahaqama mataananrove tirave. Hia nte mwiva tintema kyero qua ti vaisira Isareri vaisiqitaina mpo puaama kyauqo.

11 Mwaa quara riaate. Nraakiara nyianra mponasai mponasaita nraakye qora airivanto Kotira mwatukyaqi nrumu variqata mwihua nkyi haivaqara Evarahaamunravata, Aisaakiravata, Iaikopuravata variqata kyara nrevarave.

12 Mwihua varivata mwaa mwatanaahua tire Kotira nraakye qorama varuro ti variahua, mwihua mwi kyarara uro nraanre tivaro mwihua ntavaaqavu kyero mwaaqani mwaati tuto kyairata mwihua kyokira ruaninraqi varita ntateqata nkyiari aanrai teti nreqata varivarave, tiro.

13 Iesusiva mwitaa timwa kyero nronra vaisi mwianra tiqaro, Ena mwaatani quante. E nianra ni kyaahaqama materavave qiananranra tiro, i quavanto mwivauma vahiananrove, tiro. Mwitaa tuvaro mate mwiqiara mwia nrotuavata mwia kyaiqa vaisi nriqa vuva taiqa vuvaro qio varura.

Pitaara nrinraatarara kyuqema kyora
(Maaki 1:29-31; Ruku 4:38-39)

14 Iesusiva Pitaara nraamwuqi uro ntero taqovaro Pitaara nrinraatarara
mwia mwamwanta qiara utovaro vaite varuvaro
15 Iesusiva uro mwia kyauquqaa tu varovaro mwia nriqa vuva taiqa
vuvaro mwi nraakyeva siviro mwihua kyara uta nyinrenro uti varura.

Nraakye qora airintikara kyuqema nyatora
(Maaki 1:32-34; Ruku 4:40-41)

16 Iesusiva mwini varuvaro entama vuvata mwi mwatanaahua
vaanavanto utaqi varuhua sitaqita Iesusiva varunani uro kyovaro Iesusiva
quaqotairo vaana titamwa kyovata nritareta vuvaro Iesusiva nriqa
vuhuavata kyuqema kyovata qio varura.
17 Iesusiva mwitaamaqiro vuvaro Aisaiaava poropeti vaisivanto haaru
timwato quava qutaa mwivau vahura. Aisaiaava Iesusira okyarara
mwitaama tiro:

Mwi vaisiva tiri nriqa quaninra taiqa kyaananrove.
Mwiva tiri nriqa quaninra kyuqema kyaananrove, tura. *(Ais 53:4)*

Iesusira vataqi virerata uti varuhua
(Ruku 9:57-60)

18 Iesusiva taqovata nraakye qora airivanto ntuvaantuama vita mwia
vara ututu varuvaro Iesusiva tiqaro, Kyai kyaareraqaa qareta vutura hini
tokyani uro variare, tura.
19 Qakyo mwini virera huvaro vaisi mpovanto mwaanra okyara ti varu
vaisiva uro ntero Iesusirara tiqaro, Mwaanra ti variarao, nte i nraaqiara
varirerave. E mpona mpona vinanra nte ivatama kyena nraahu virera
teramama varuqo, tiro.
20 Mwitaa tuvaro Iesusiva mwia timwa mwinro tiqaro, (E ni pataqira virera
hiqara paparuqa hirorave.) Qaakyau vairivanto nkyiari nruaunrutaaraqi vaite
variarave. Nyaamwavanto nkyiari nraamwuqi vaite variarave. Nte mwatani
mwatatai nraaqiarava vaitaani nraamwuva hia vaiho, tiro.
21 Iesusiva mwitaa tuvaro mwia vataqi nrohi varu vaisiva mpovanto tiqaro,
Nronrao, kyai nte ntena kora nraante uro quntamwa kyena nritarena i vataqi
quankye, tuvaro 22 Iesusiva qaqao tiro, E ni pataqira nriante. Qutu qua vaisihua
votima kye variahua qioma qutu quani vaisira quntamwa tevarave, tiro.

Iesusiva toqa vaururuara qao tuvaro tirema vahura
(Maaki 4:36-41; Ruku 8:22-25)

23 Iesusiva mwitaa timwa kyero mpotuqi mwaanri ntovata mwia
nraaqiaranramwuvanto mwiavatama kyeta vurama.

24 Mwihua kyaarera mwiaqaa vi varuvaro mate mwiqiara toqa vaururuvanto
kyaareraqaa nronraqama kyero tiqaro nramanri ventaqiro nri vi varuvaro
nramanrivanto mpotuqi mwaanri ntero mpotu rauru kyarero uti varura.
Mwihua rauru kyaaqara hi varuvaro Iesusiva mwiqi vaite varuvata 25 mwia
nraaqiaranramwu Iesusiva vaitonani uro mwia vaurama kyeta tiqata, Nronrao,
sivira tiri kyaahaqa hiante. Tire nramanri nreta qutuarava pataqia vaiho, tita.
26 Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Nkye nanraqamave aatu hiavo?
Nkye nianra kepukyaqama kyeta riaataara vaihata hia mwitaa hiavo, tiro.
Mwitaa timwa kyero Iesusiva siviro toqa vaururuaravata, nramanrianravata
tiqaro, Qio eqaante, tuvaro nramanrivanto itomwi viro tirema vahurama.
27 Tirema vahuvata mwia nraaqiaranramwuvanto nro qaqaama teta kyauqu
ntukikinraaqata kyeta tiqata, Qikye, mwiva nataa hi vaisivave variho? Toqa
vaururuvantovata nramanrivantovata mwia qua rie variho, tura.

Iesusiva vaisi taaratana utaqitairo vaana titamwa kyora
(Maaki 5:1-17; Ruku 8:26-37)

28 Mwihua mwitaa timwa kyetama mpotuqi vuhuama vutura qarahi
hini Kataraani uro ntovata vaisi taaratanavanto mwihua uro qintorama
kyora. Mwitanahua vaana kyapata varutanahua vaisi quntamwa tora
ori ataamwuqi variqata mwitanahua mpoqama kyeta vaisi ntuqutirerata
uti varuvata nraakye qoravanto mwitanahua nyaatu aatu hiqata hia
mwitanahua varu aanranra mwini vi varura.
29 Mwitanahua ori ataamwuqitaita uro Iesusira qintorama kyeta
aakyara nteta tiqata, E Kotira mwaaquvantove. Tiritana nataa hirerarave
nrianro? Tiritana ruari entava hia nrihanra e qamwanrama kyera tiritana
rirerarave nrianro? tita.
30 Mwitanahua mwitaa tuvaro vutura mposata quara airivanto uhiqa
nre varuvata 31 vaisi taaratana utaqi varu vaanahua Iesusirara po tita
tiqata, E tiri titairera e tiri titairaqe tire quaraqi uro variare, tita.
32 Mwitaa tuvaro Iesusiva qio quate tuvata mwihua nritareta uro
quaraqi varuvata quara mwihua hianteta okai qoraqahuraqi tutontita
nramanriqi ntumwa vita nramai nreta qutu vura.
33 Mwitaa huvata quaraqa ntaqikyi varuhua taqeta hianteta uro
mwatukya nronraqi quara qutu vuhuara timwa nyita vaana utaqi varu
vaisitananravata timwa nyuvata 34 mwi mwatukyaraqinaahua ekyaa
mwihua Iesusira hunta kyarerata vuhua uro nteta mwianra tiqata, Po, e
hia tiri mwaata mwaini variante. Sivira mwaaqaataira quante, tita.

Iesusiva hini mwamwanta qutu vu vaisira kyuqema kyora
(Maaki 2:1-12; Ruku 5:17-26)

9 1 Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva mpotuqi mwaanri ntero nrumu
ntantero nramanriqaama tero nai mwaatani uro ntora.

2 Uro ntovata vaisi mponramwuvanto vaisi mpo hini mwamwanta qutu
vura taintamaqita Iesusiva varunani uro kyovaro Iesusiva ntapihi kyovata
mwi vaisinramwuhua nkyiari nraahu tiqata, Qutaama mwi vaisira
kyuqema kyaananrove, tu vaisihua varuvaro mwiva hini mwamwanta
qutu vu vaisirara tiqaro, Ni maaquo, kepukyaqama kyera variante. E
Kotira qua nteqa kyaananra nte nrukama mwatauqo, tiro.
3 Iesusiva mwitaa tuvata mwaanra okyara ti varu vaisinramwuhua
qaqao timwa kyeta nai timwa mwi nai timwa mwi hita tiqata, Mwaa
vaisiva mwitaa tiqaroma Kotirara uaqia hi quarama ti variho, tita.
4 Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva mwihua su nyaatoqi vahu quara
ntapihi kyero mwihuara tiqaro, Nanraqamave nkye uaqia hi quara nkyeta
su nyaatoqi mwitaama kyeta riaavo?
5 Nkye nianra tiqata, Mwiva qumina vaisi variqarora tiro, hiama qio
nai hena vaisivanto Kotira qua nteqa kyaaninra nruka mwataananrove,
qiarave. Qio mpo kyaiqa mpo? Qiove nte mwaa vaisira kyuqema
kyaaninrave? Nkye ni timwa mpivaqe riaankye, tiro.
6 Iesusiva mwitaama kyero ntumwahiamwama nyatero mwihuara
tiqaro, Nte mwatani mwatatai nraaqiaravama varuqaro ni nronraqama
kyaihana nte qioma mwatani variqana vaisivanto Kotira qua nteqa
kyaaninra nruka mwataaninrave. Nkye ni quara qutaa quave qiate tina,
nte mwaa vaisirara mwataa tirerave, tiro. Mwitaa timwa kyero Iesusiva
hini mwamwanta qutu vu vaisira mwianra tiqaro, Sivira ena taintavata
tu varera ena mwaatani quante, tiro.
7-8 Mwitaa tuvaro mwi vaisiva siviro nai mwaatani vuvata mwini
ntuvaantuama vuhua mwi kyaiqara taqeta aatu hita Kotira nrutu
tuaahereta tiqata, Kotiva mwi vaisira kepukyaqama kyaiharo mwi
kyaiqara varaiho, tita turama.

Iesusiva Matiura nraanrama kyero vitora
(Maaki 2:13-17; Ruku 5:27-32)

9 Iesusiva mwiaqaatairo vuva viqaro taqovaro vaisi mpovanto Matiuva
taakisi vareqaro haraara nraamwuqi varuvaro mwiva mwianra tiqaro, Ni
pataqira nriante, tuvaro Matiuva siviro mwia vataqiro vurama.
10 Mwia vataqiro vuvaro Iesusiva nai nraaqiaranramwu kyapata uro Matiura
nraamwuqi kyara nre varuvata airi vaisi taakisi vare varuhuavata, uaqia hi
kyaiqara uti varuhuavata, Iesusira vatama kyeta kyara nre varura.
11 Nre varuvata Parisi vaisinramwuvanto mwihua taqeta Iesusira
nraaqiaranramwuanra qaqao tita, Nanraqamave nkyi nronravanto taakisi vare
variahuavata, uaqia hi kyaiqara uti variahuavata, kuaaqi kyara nre variho? tita.
12 Mwinramwuhua mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Qati variahua
hia totaava hinani vi variarave. Nyiqa vihua nraahu totaava hinani vi
variarave.

13 Tire ntapihi kyeta nrohi varurahuave qiahua hia nte mwihua
nyaanranrenra tumuvave. Nte uaqia hi kyaiqara uti varia nraakye
qorahua nyaanranrenrana tumuvave. Kotira mpukuqi qara ntumwato
quava Kotirara mwitaama tiho:

Vaisivanto quara rukyero mpianinranra
hia nte mwianra qamwataaninrave.
Vaisivanto mporara po kye timwa mwateqaro kyaahaqama mwataaninra
nte mwianrama qamwataaninrave, turave. *(Hos 6:6)*

Nkye mwi quara okyarara nraato tita uro puaama kyeta taqeta
riemwaqita quate, tiro.

Kyara aurama terara Iesusira kyapara hura
(Maaki 2:18-22; Ruku 5:33-39)

14 Iesusiva mwitaa tuvata Ioninra nraaqiaranramwuvanto Iesusiva hunani
uro nteta mwia kyapara hita tiqata, Tirevata, Parisi vaisinramwuvantovata,
kyara aurama te varuro. Nanraqamave i nraaqiaranramwuvantovata hia
kyara aurama taraitita, qati kyara nre variavo? tita.
15 Mwitaa tuvaro Iesusiva mwihua timwa nyinro tiqaro, Nraakye varaari
vaisiva nai vataahuavata varirera, tavave mwia vataahua mwihuara kyara
aurama taate qiananro? Qaqao, hia mpovanto mwitaa qiananrove. Mpo enta
nri ntairata mwihuaqitai nraakye varaani vaisira vara qatinani kyairata mwi
entaraqaataitama mwia vataahua ntateqata kyara aurama tevarave, tiro.

Hia haaruaa okyaravata qaraakya okyaravata kuaaqi tutaate tura

16 Mwitaa timwa kyero Iesusiva mpo quaqaa ntumwa kyeqaro timwa
nyinro tiqaro, Mpovanto tuavaaqa nrihi ntupema vira haqirarero hiro
hiama qaraakya tavuna toqa kyero mwiaqaa taaqau tero haqiraananrove.
Nraakiara tuavaaqa mwia hiqairaro qaraakya tavuna haqirama taariva
viro qiquqama viraro nrihi tuavaaqa mwivavata nronraqama kyero ntupe
hiankyo tiro, hia mwitaa hirave.
17 Qaiqaa tirerave. Hia mpovanto qaraakya uaini tati kyero memenra
pahiqo ututai taqura haaruaa taquqi qaiqaa vara kyero raurirave. Mpovanto
mwitaa hirera qaraakya uainivanto tapitero taqu mwia takuma viraro qatinani
ntamwa viraro taqu mwivavata uaqiama quananrove. Mwitaa hiankyo tiro
vaisivanto memenra pahiqo ututai taqura qaraakya taqu vara kyero qaraakya
uaini rauri variharo uainivantovata taquvantovata qio vahirave, tiro.

Mwaanra nraamwuqaa ntaqikyi varu vaisira nraamwunranravata nraakye mporavata tura
(Maaki 5:22-43; Ruku 8:41-56)

18 Iesusiva mwitaa ti varuvaro mwaanra nraamwuqaa ntaqikyi varu
vaisiva mpovanto uro Iesusira vuqaa tori kyauru raviro tiqaro, Ni

naamwunravanto qutuma viho. E nrinra ena kyauqu mwiaqaa vatairaro qati siviro variarive, tiro.

19 Mwitaa tuvaro Iesusiva siviro nai nraaqiaranramwu kyapata mwi vaisira vataqiro viro.

20 Aanraqaa vi varuvaro nraakye mpovanto nriqa vuvaro 12 ihiara qati nraahu tora taqamwaqiro vu nraakyeva Iesusira mwoqani uro variqaro Iesusira vaaqa viti kyaatu kyero.

21 Mwi nraakyeva nai riero tiqaro, Nte mwia vaaqa viti kyaatu kyaariro ni nriqa viva taiqa viraqe qioma varianinrave, timwa kyero Iesusira vaaqa viti kyaatu kyora.

22 Kyaatu kyovaro Iesusiva tuqasaa viro mwia taqero tiqaro, Ni naamwunrao, kepukyaqama kyera variante. E nianra ni kyaahaqa hiarivave qiararoma i mwamwantavanto kyuqema viho tuvaro mate mwiqiara mwi nraakyeva kyuqema viro varura.

23 Iesusiva vuva uro mwaanra nraamwuqaa ntaqikyi varura mwia nraamwuqi vera ntero taqovata mpo uhua po kye tiqata ntate ntoma vaarara vuate varuvata mpo uhua nronraqama kyeta ntate varuvaro 24 Iesusiva tiqaro, Nkye tumitareta quate. Mwi qiaatarava hia qutu viho. Qati vaitema variho, tuvata mwihua nai mwianra nraahu raima mwatora.

25 Iesusiva mwihua sitovata veva ntovaro mwi qiaatarara vatoraqi vera ntero mwia kyauquqa tu varovaro mwi qiaatarava qati sivura.

26 Iesusiva mwitaa hu quava ekyaa mwi mwataraqi viro nrinro huvata ekyaa riemwa ntora.

Iesusiva vaisi taaratana su qipa vuhua ntapairi kyora

27 Iesusiva mwiaqaatairo aanraqaa vuvata vaisi taaratanavanto vu qipa vu tanahua mwia vataqi vita mwia nraanramaqita vita tiqata, Ntevitira mwaaquo, qati tiritananra po kye timwa timwataante, tita.

28 Mwitanahua mwitaa timwaqita vuvaro Iesusiva nraamwuqi vera ntero varuvata mwitanahua mwiva varunani uro ntovaro Iesusiva mwitanahua kyapara hiro tiqaro, Nkyetana nianra qutaave mwiva tiritana tivu ntapairi timwataananroveve qiavo? Tivaqena riaankye, tuvata mwitanahua, Nronrao, eo, tita.

29 Mwitanahua mwitaa tuvaro Iesusiva mwitanahua suqaa nai kyauqu vatero tiqaro, Nkyetana nianra qutaa mwitaa hiananrove qiavenama nkyitana su ntapairi nyatauqo, tuvaro 30 mwitanahua suvanto ntapairi vuvata qio taqeta. Mwitanahua qio taqe varuvaro Iesusiva kepukyaqama kyero timwa nyinro tiqaro, Hia mwi quara mpohuavata timwa nyiate, tiro.

31 Iesusiva qao tu quara mwitanahua qaqira kyeta uro mwi quara mpohua mpohua timwa nyiqi vi varuvaro mwi quava mwi mwataraqi viro nrinroma vura.

Iesusiva hia qua tu vaisira kyuqema kyora

32 Mwitanahua vuvata vaisi mponramwuvanto nkyiari hena vaisi
mpo vitaqita uro Iesusiva varunani kyora. Vaanavanto mwi vaisiraqi
varuvarora tiro, mwiva hia qua tuvata mwia vitaqita Iesusiva varunani
uro kyovaro
33 Iesusiva vaana mwia titovaro nritarovaro mwi vaisiva qua tuvata
nraakye qora mwini ntuvaantuama vuhua, Qikye, tire Isarerivanto
haaruvata hia mwataa hi kyaiqara taqaunanrave, tita.
34 Mwihua mwitaa tuvata Parisi vaisinramwuvanto qaqao, tita. Vaana
vunyaava mwia kyaahaqa hi variharoma Iesusiva vaana site variho, tura.

Iesusiva nraakye qorara po timwa nyatora

35 Iesusiva mpo mwatukya mpo mwatukya nronra mwatukyaqivata
pata mwatukyaqivata nrohiqaro mwaanra nraamwuqi vera ntero variqaro
Kotiva nraakye qoraqaa ntaqikyiani quara kyuqe qua timwa nyiqiro
viqaro mpo qara mpo qarama kyero nriqa vuhuavata kyuqemaqiro vura.
36 Mwiva mwitaamaqiro vi varuvata nraakye qora airivanto mwiva
hunani ntuvaantua hita vita nrita hi varuvaro Iesusira mwutukyavanto
mwihuara ua huvaro mwiva tiqaro, Po, vaisivanto hia ntaqikyi varihata
sipisipinramwu nkyiariara api nrohita hia qio nkyiari kyaahaqa hiraitita,
pupohaihata varia sipisipihua votima kyetama mwaa nraakye qorahua
nrohi variavo, timwa kyero mwihuara po kye timwa nyatero.
37 Iesusiva nraakye qorara po kye timwa nyatero nai
nraaqiaranramwuanra tiqaro, Taqaate, kyara airivanto keko tihata mwia
vantu vareta nrihua hia airivanto variavo.
38 Nkye aakyo qora kyapara hivaro mwiva kyaiqa vaisi
mponramwuvata sitairata uro kyara vantuate, tiro. (Iesusiva kyara keko
tiho tura mwiaqaa ntumwa kyero nraakye qorara tura.)

Iesusira nraaqiara 12 nramwu nyutu
(Maaki 3:13-19; Ruku 6:12-16)

10 1 Iesusiva nai nraaqiara 12 nramwu nyaanrama kyero sita vatero
mwinramwuhua nraakye qoraqitaita vaana siteta nataa nataama
nriqa quarihuave kyuqema nyataate tiro, mwiva mwinramwuhua
nronraqama kyora.
2 Mwiva nronraqama kyo vaisihua nyutu vahirero:
Vuni Saimoninra. mwia nrutu mpo Pitaara,
mwia qata Enturura,
Sepetira mwaaqu Iemisira,
Iemisira qata Ioninra,
3 Piripira, Pataromiunra, Tomaasira,

Matiura taakisi vare varu vaisira, Arapiaasira mwaaqu Iemisira,
Tatiaasira,
4 Saimoninra. mwia nrutu mpo Serotira,
Iutaasi Isikeriotira. mwiva Iesusira nramwutaahua
suqaa qovarama kyo vaisira.

Iesusiva nai nraaqiara 12 nramwu kyaiqa nyinro sitovata vura
(Maaki 6:7-13; Ruku 9:1-5)

5 Iesusiva nai nraaqiara 12 nramwu sitero qua timwa nyinro tiqaro,
Nkye vihuama hia mpo mwatanaa mwaatani quate. Hia Sameriaa
nraakye qora mwatukyaqivata quate.
6 Nkye hia mwini viraitita nkye sipisipivanto raupirima viva apiqama
vintema kyeta variahua Isareri nraakye qoraqi nraahu quate.
7 Nkye uro variqata mwitaamama timwa nyiate. Kotiva nkyiqa
ntaqikyiariva nkyi qaumatoma nri ntaiho, qiate.
8 Nkye nriqa vihua kyuqema nyataate. Nkye qutu vihua sivuma
kyaate. Nkye mwamwanta vauruqiro quani tauma rumpuarava vaisiqaa
vahianinra nruka nyataate. Nkye vaanavanto vaisi utaqi variahua
sitaivata nritaraate. Nte hia nkyiara munimanra nyaanru tiraitina qati
nkyi nronraqama kyaurara tita, nkyevata nraakye qora qatima kyuqema
nyataate.
9 Hia nronra munimave, pata ori munimave, ntumwa vareta quate.
10 Nkye virera hita hia kyara tuaqi ntita, tuavaaqave, kyuqu nraamwuve,
kyauruve, mwi inraikyara hia vararaitita, qatima quate. Nkye
kyaahaqama nyatarera ihua mwihuama nkyiqa ntaqikyiate.
11 Nkye nronra mwatukyaqive, pata mwatukyaqive, uro ntetama nkyi
qamwata nyataani vaisira puaama kyetama mwia nraamwuqi nraahu
variqita vita mwi mwatukyara kyetama quate.
12 Nkye nraamwuqi vera ntarera hita, mwiqi varihua qua
mwanteqatama, Nkyi mwutukyavanto qihaakya hirata variate, qiate.
13 Nkye mwitaa tivata mwiqi varihua nkyi kyuqema kyeta sita vataivera,
Kotiva mwihua mwutukya qihaakyama nyataananrove. Mwihua hia nkyi
kyuqema kyeta sita vataivera, Kotiva mwihuaqitairo mwutukya qihaakya
hira mwia vara kyaananrove.
14 Mpo nraamwuqinaahuave, mpo mwatukyaqinaahuave, hia
nkyi qamwata nyateta hia nkyi quavata riaivera, nkye nkyetaqaatai
ntuvenrauma kyeta mwi mwatukyaraqi tuto kyeta quate.
15 Nte qutaaqama kyena nkyi timwa nyianinra riaate. Nkyi qua hia
rie nraakye qorahuaqaa Kotiva nronra muaanra vataananrove. Haaru
Sotomiqi varuhuavata, Komoraaqi varuhuavata, uaqia hi kyaiqara
nraahu uti varurave. Nraakiara ekyaara entaqaa Kotiva ko tiqaroma
mwi vaisihuaqaa pataqia qua vatero nkyi qua hia rie nraakye qorahua

mwihuaqaa nronraqama kyeroma qua vataananrove, tiro. Iesusiva nai nraaqiaranramwu timwa nyunrama.

Iesusira nraaqiaranramwu uaqama nyaterara tura

16 Iesusiva mwitaa timwa kyero timwa nyiqiro viro tiqaro, Nkye mwaa quara riaate. Nte nkyi sitaarita nkye sipisipi votima kyeta vivata mpo ihua qaakyau vairi votima kyeta nkyi uaqiama nyatarerata uti varivarave. Mwianra rieqatama nkye qaruravanto rauru kyeqaro nrohintema kyeta nrohiate. Nyaamwa mpohiva hia nai hena nyaamwavata ntaqintema kyeta nkyevata hia mpohua uaqiamaqita quate.
17 Nkye vaisi mponramwuanra rauriqata variate. Mwihua nkyi ntavaaqavuqita uro nkyiari kaanasori nraamwuqi kyeta nkyiqa qua vatevarave. Nkye mwaanra nraamwuqi varivata nkyi ntuqutu kyeta vatevarave.
18 Nkye ni kyaiqa vare varivata mwia kyaara nkyi ntavaaqavuqita uro nronra vaisi suqaavata, vunyaa vaisi suqaavata, kyevarave. Nkyi uro kyaivata nkye mwihuavata mpo mwatanaa mpo mwatanaavata ni qua nraahu timwa nyiate.
19-20 Mwi entara nkyi ntavaaqavuqita uro kyaivata hia nkyi mwutukyavanto nronraqa hirata, Nanra quave qiananrave? qiate. Mwi entara hia nkye nkyeta nraato tu kyeta tiraitita varivaro nkyi sora mwanraquravanto nkyiara mwitaa mwitaa qiate tiqaro nkyi nroqitairo qua qiananrove.
21 Nraakiara mpo hihua nkyiari qatave nkyiari vakyaarave qovarama kyaivata ru kyevarave. Mwihua qohua nkyiari nraaqiara qovarama kyaivata ru kyevarave. Mwihua nraaqiaranramwuvanto nkyiari nyohua sohua qua hia riaraitita, mwihua ru kyaate tivata ru kyevarave.
22 Nkye ni kyaiqa vare varivata mwia kyaara nkyi qoririma nyatevarave. Mwitaamaqita vivaro hia qamwanrama pupohairaro mpo enta mpo enta kepukyaqama kyero variqiro vi variari vaisiva, mwiva qio variraro ekyaara entaqaa Kotiva mwia vitaananrove.
23 Nkye mwi mwatukyaraqi varivata nkyi qoraqama nyateqata nkyi ru kyarera utivera, nkye aatu ntuqema kyeta mpo mwatukyaqi quate. Nte qianinra riaate. Nkye Isareriqi nrohiqata ni qua hia ekyaa mwatukyaqi timwa nyi taiqa kyaivaqena nte mwatani mwatatai nraaqiarava qaiqaa tumuaninrave.
24 Qumwanraa vaisivanto nai qua mwaanra timwa mwi vari vaisira hia nraatara kyairave. Kyaiqa vaisivantovata hia nai nronra vaisi nraatara kyairave.
25 Qumwanraa vaisivanto variqi viro nai qua mwaanra timwa mwi variani vaisira nraantantamwa viro mwiaqaatairo mwiva nte qioma kuaa qarama varuqo qiananrove. Kyaiqa vaisivanto variqi viro nai nronra vaisi nraantantamwa viro

mwiaqaatairo mwiva nte qioma kuaa qarama varuqo qiananrove. Mwihua nianra e vaana vunyaava Pierisepuriva variaro qiarave. Mwihua vaakya uaqia hi nrutura mwia ni mpiahuara tita, mwihua nraakiara nkyi ni nraaqiaranramwuvata anoma kyeta uaqia hi nrutura nyivarave.

Kotirara nraahu aatu hiqata variate tura
(Ruku 12:2-7)

26 Nkye mwi quara rieqatama hia vaisi nraatu aatu hiqata variate. Mpovanto taqaankyo tiro ntumwaqu taani inraikyara, nraakiara ekyaa mwi inraikyara qoqaa nraahu qovarama kyaananrove. Mate uqeta taani inraikyara nraakiara qovarama kyairaro qoqaama vahiananrove.
27 Mate nte kyokiraqi variqana nkyi timwa nyi varu quara nkye nraakiara ntuvaahaaninraqa variqata timwa nyiate. Mate nte tirema kyena nkyi timwa nyi varuqata riaa quara nraakiara mwatukyaqaa variqata aakyara ntamwa kyeta qiate.
28 Nkyi mwanraqura hia rukyaraitita mwamwanta nraahu rukye vaisihua hia mwihua nyaatu aatu hiate. Nkye Kotira nraatu aatu hiqata variate. Vaisivanto qutu viro qutu vihua qiaqi vinani viraro Kotiva mwia mwamwantavata mwia mwanraquravata qio ru taiqa kyaarivama variho.
29 Qio qutaave vaisivanto pata munima kuaaru kyero uapaa nyaamwa varairave? Nkye uapaa nyaamwave qiara Kotiva mwiaqaavata ntaqikyima variho. Kotiva hia qiove tirera, uapaa nyaamwa mwiva hiama qio tumu ntuananrove.
30 Kotiva nkyiqa ntaqikyiqaroma nkyi okyara ekyaa taqe variva, mwiva nkyi qiata kyaahivata ekyaa kyaara ntumwa tairave.
31 Nkye uapaa nyaamwa nraatara kyaahuave. Kotiva uapaa nyaamwaqaa ntaqikyiqaro nkyiqaavata nritarero kyuqema kyero ntaqikyi varirara tita, hia aatu hiqata variqita quate, tiro.

Hia aatu hiraitiro nte Iesusira nraaqiarama varuqo qiani vaisirara tura
(Ruku 12:8-9)

32 Iesusiva mwitaa timwa kyero timwa nyiqiro viro tiqaro, Vaisi mpovanto nraakye qora suqaa variqaro nianra vutu kyero timwa nyinro tiqaro, Nte mwia nraaqiarama varuqo, tirera, ntevata ni kova nyaamwuni varira vuqaa variqana vutu kyena tiqana, Nai mwi vaisivavata ni nraaqiarama variho, qianinrave.
33 Mpovanto nraakye qora suqaa variqaro nianra tiqaro, Qaqao, hia nte mwia nraaqiarama varuqo, tirera, ntevata ntena kova nyaamwuni varira vuqaa variqana nai mwi vaisirara tiqana, Qaqao, mwiva hia ni nraaqiarama variho qianinrave.

Nraakye qora ntainra kyarera tumuvave tura
(Ruku 12:51-53, 14:26-27)

34 Nkye nianra tiqatama, Mwiva tumu varihatara tita, nraakye qora mwatani varihua mwaateraqama kyeqata variqita vivarave, qiavo. Nkye

mwitaave qiavo? Qaqao, nte mwatani tumu varurara tita, mwatani varihua ni nramwutaaqa hiqata varivaro nronraqama kyeta ntaqiva qovara hiananrove.
35 Ni kyaara qovavata mwaaquvantovata nramwutaaqa hiqata varivarave. Ni kyaara nrovavata nraamwunravantovata nramwutaaqa hiqata varivarave. Ni kyaara mwia nraaqutuvanto nai nraaqutuntiri nramwutaaqa hiqata varivarave.
36 Vaisi mpovanto varirata mwia vataahua mwia nraamwuqi varihua mwihuama mwia nramwutaaqa hivarave.
37 Mpovanto nianra mwutukya vahianinravata nraatara kyero nai nronranrave, nai qorarave, mpoqiavata mwutukya vahiariva mwi vaisiva hiama qio ni nraaqiara variananrove. Mpovanto nianra mwutukya vahianinravata nraatara kyero nai mwaaquarave, nai nraamwunranrave, mpoqiavata mwutukya vahiariva mwi vaisiva hiama qio ni nraaqiara variananrove.
38 Mpovanto hia nai rukye hirite kyatarira vara qu varero ni naakiara nrianriva, mwiva hiama qio ni nraaqiara variananrove.
39 Vaisivanto nai mwatani qati varianinranra nraahu nronraqama kyero riaariva, mwi vaisiva ekyaarama qutu quananrove. Vaisi mpovanto nianra riemwaqiro viqaro uro qutu quariva, mwi vaisiva ekyaa entama qati variqiro quananrove.

Mwia qiata kyuqe kyoqaa varerara tura
(Maaki 9:41)

40 Nte nkyi sitaarita vivaro vaisi mpovanto nkyi qamwata nyateqaro mwiva nivatama qamwata mataananrove. Mwiva ni qamwata mwateqaro ni kova ni titairavatama qamwata mwataananrove.
41 Kotira qua qovarama kyero timwa nyi variari vaisiva, poropeti vaisivanto nri ntairaro vaisi mpovanto mwia qua riarera qamwata mwatairera, Kotiva poropeti vaisi mwia kyuqema mwataintema kyero mwi vaisiravata kyuqema mwataananrove. Avuqavuma kyero nrohi variari vaisiva nri ntairaro vaisi mpovanto mwianra avuqavuma kyero nrohi vari vaisirave kyaiqe mwia qamwata mwataankye tirera, Kotiva avuqavuma kyero nrohi vari vaisira kyuqema mwataintema kyero mwi vaisiravata kyuqema mwataananrove.
42 Vaisi mpovanto ni nraaqiara pata mporu taqero mwiva Iesusira nraaqiarave timwa kyero qamwata mwateqaro antaani nramanrinra kyaqa kyero mwia mwinrenra, Kotiva hia mwi vaisira qaqira kyaraitiro, mwia kyoqaa kyuqema kyero mwataananrove, tiro. Iesusiva turama.

Ioniva nramanri nyi varuva nai nraaqiara mponramwu sitovata Iesusira kyapara hirerata vura
(Ruku 7:18-35)

11 1 Iesusiva mwi quara nai nraaqiaranramwu timwa nyitero mwiva mwini kyero mwakyaakya nraakye qora timwa nyinrenro Karirini mpo mwatukya mpo mwatukyaqiara vura.

2 Iesusiva mwini vuvaro Ioniva karavuqi variqaro riovaro Kotiva
tito vaisiva nronra kyaiqa vare varuvaro mwiva nai nraaqiaranramwu
sitovata mwinramwuhua uro Iesusira ntumwahiamwa hita tiqata,
3 Kotiva titairaro nraakiara nrianriva qutaa e mwaa mwivave? Tire
vaisi mpo vekyave varianananrave? tita.
4 Mwinramwuhua mwitaa tuvaro Iesusiva mwihua timwa nyinro
tiqaro, Nkyenramwu mwaini nrumu variqata taqaarave, riaarave, nrumu
ntanteta uro Ioninra timwa mwiate.
5 Vu qipa quahua qatima taqe variavo. Kyuqu uaqiama vihua qatima
nrohi variavo. Rumpuara taumavanto mwamwanta nre vari nraakye
qorahua mwamwanta tavanta vihatama variavo. Nraato tita vihua qaiqaa
qioma riaavo. Qutu quahua sivita qatima variavo. Vehi nraakye qora
Kotira qua kyuqe qua nrumu rie variavo. Mwi quara mwi quara uro
Ioninra timwa mwiate.
6 Nianra hia taara nraato tiraitiro kepukyaqama kyero kuaa vu nraato
nraahu riemwaqiro vi variariva, mwivama qamwateqaro variananrove,
tiro.
7 Iesusiva mwitaa tuvata Ioninra nraaqiaranramwuvanto nrumu ntante
vi varuvaro Iesusiva nraakye qora ntuvaantuama vuhua Ioninranra
timwa nyinro tiqaro, Nkye haaru nanra inraikya taqarerata qumina
mwatani vurave? Toqavanto omwa ahikya tiharo hini viro hini nrinro
hira taqarerata vurave?
8 Nkye hia mwia taqarerata viraitita, mpo nanra inraikya taqarerata
vurave? Kyuqe tuavaaqa ututo vaisira taqarerata vurave? Qaqao, kyuqe
tuavaaqa utute varia vaisihua hia qumina mwataqa variarave. Mwi
vaisihua vunyaa vaisi nraamwuqi nraahu variarave.
9 Nkye nanra inraikya taqarerata vurave? Kotira qua qovarama kyaani
vaisira poropeti vaisi taqarerata vurave? Eo, mwiave. Qio kyai nte nkyi
timwa nyianrita riaate. Nkye mwi entara poropeti vaisi nraatara kyai
vaisira taqorave.
10 Kotira mpukuqi Kotiva Ioninranra mwataama tiro:

> Taqaante, ni qua timwa nyiani vaisira nte titaariro mwiva nraante i
> vuni viqaro i aanra terama mwataananrove turave, tiro. *(Mal 3:1)*

11 Iesusiva mwitaa timwa kyero mwihuara tiqaro, Kyai nte nkyi timwa
nyianrita riaate. Mwatani mwatataa nraakye qorahua variavaro Ioniva
nramanri nyi vari vaisiva ekyaa mwihua nraatara kyaivama variho. Ioniva
mwitaama variharo nraakiara Kotiva ntaqikyiani nraakye qorahuaqitairo
nai vara mwataniqa hiariva nraahuma Ioninra nraatara kyaananrove.
12 Ioniva nramanri nyi varu vaisiva qovarama vu entaraqaatairo ntaqi
varia vaisihua Kotiva ntaqikyiani quara ntumwaqu kyarerata Ioninra
ntavaaqavu kyaahua mwaa entara nivata ntavaaqavu kyarerata uti
variarave.

13 Haaru poropeti vaisinramwuvantovata, Mosesivavata, Kotiva
ntaqikyiani quara timwa qovaramaqi vi varuvaro Ioniva qovarama vurave.
14 Ioniva varirero mwiva nkyi haivaqava Iraisaava qaiqaa mwatani
qovarama quari vaisivama variho. Nkye mwi quarara qutaave tivera,
nkye Ioninranra mwiva Iraisaavavema tivarave.
15 Nkyi nyaato vahirera, nkye mwi quarara nraato tita mwia okyara
ntapihiate, tiro.
16 Iesusiva mwitaa timwa kyero tiqaro, Mwaa entara varia nraakye
qorahua, mwihua nanra inraikya votima kyetave variavo? Nte nanra
quaqa ntumwa kyena qiaritave nkye mwi quara ntapihi kyeta rievarave?
Kyaiqe nkyi timwa nyiankye. Mwihua nraaqiara uapaahua mwatukyaqaa
ntuvaantuama vita ntarerata variante hiavo. Nkyiari hena nraaqiara mpo
hiahua nyaanrama kyeta tiqata, 17 Tire ntoma vaara vuataurata nkye
ihi ntaataara vaihatama nkye hia ihi ntaavo. Tire nteqatama ntate ihira
turata nkye ntataataara vaihatama hia ntataavo qiarave. Mwaa entara
varia nraakye qorahua mwihua votima kyeta variarave.
18 Ioniva nri ntero kyara aurama tero hia uainivata nrovata mwihua
mwianra tiqata, Vaana kyapata varivave, turave. 19 Nte mwatani
mwatatai nraaqiarava nri ntena kyaravata nramanrivata nrauqata
mwihua nianra tiqata, Mwia taqaate. Mwiva mpoqama kyero kyara nre
varivave. Mwiva uaini nreqanro uera nte varivave. Mwiva taakisi vare
variahuavata, uaqia hia vaisihuavata, totiqa hi varivave, qiarave. Mwihua
nianra mwitaa ti variarave. Qio quavanto kyuqe qua vahirera, mwi quara
riemwaqira virava taqairaro kyuqe qua nraahu vahiananrove, tiro.

Mpo mwatukyanramwuanra po kye timwa nyatora
(Ruku 10:13-15)

20 Iesusiva mwatukya mwinramwunraqi airi kyaiqa nronra kyaiqa vara
nyatovata mwi mwatanaahua hia uaqia hu aanranra qaqira kyaraitita
varuvaro Iesusiva po kye timwa nyatero mwi mwatanaahuara tiqaro,
21 Po, nkye Korasinivantovata Vetasaitaavantovata nkye taqevarave. Nte
nkyi suqaa nronra kyaiqa varauntema kyero haaru mpovanto nronra
kyaiqa Taiaa mwatanaahuave Saitoni mwatanaahuave vara nyatarerave
tutirio, mwi mwatanaahua mpo mwatanaahuara tita, vaakyama
qainaama tuavaaqa ututeta nkyiari mwamwantaqa qaupa quteta uaqia hi
aanranra qaqirama kyotirio.
22 Nte nkyi suqa nronra kyaiqa varauqata nkye hia uaqia hi aanranra
qaqira kyera mwia kyaara ekyaara entaqaa Kotiva ko tiqaro Taiaa
mwatanaahuaqaavata Saitoni mwatanaahuaqaavata qua nronra vatero
nkyiqa qua nronra mpoqiavatama vataananrove.
23 Po, nkye Kapenaamiqi variahua nkye tiqata, Kotiva tiri nronraqama
kyairaqeta nyaamwuni quananrave, qiavo. Qaqao, hiave. Kotiva nkyi vara kyero

qaqira kyairata nkye qutu vihua varira qiaqima uro varivarave. Nte nkyi suqa nronra kyaiqa varauntema kyero haaru mpovanto Sotomi mwatukyaqi variqaro mwi mwatanaahua nronra kyaiqa vara nyataankye tutirio, mwi mwatanaahua uaqia hi aanranra qaqira kyovaro Kotiva hia mwi mwatukyara taiqa kyovaro mwaa entara mwi mwatukyava qatima vahitirio.

24 Nte nkyi suqa nronra kyaiqa varauqata nkye hia uaqia hi aanranra qaqira kyera mwia kyaara nraakiara ekyaara entaqaa Kotiva ko tiqaroma Sotomi mwatanaahuaqaa qua nronra vatero nkyi Kapenaamiqinaahuaqaa qua nronra mpoqiavatama vataananrove, tiro.

Iesusiva nai qorara aakyara ntora
(Ruku 10:21-22)

25 Iesusiva mwitaa timwa kyero mwi entara Kotirara aakyara ntero tiqaro, Ko, e nyaamwuqaavata mwataqaavata ntaqikyi variaravave. E mwi inraikyara mwi inraikyara uqeta tera nronra vaisi ekyaa okyara taqaa vaisihua hia nyaamwutaraitira, qumina nraakye qora nyaamwute varianananranra tina, nte i nrutu tuaaherauqo.

26 Eo, ko, qio e ena kyakya hiraqa mwitaa hiataa iharara tira, mwitaa hiaro, tiro.

27 Iesusiva mwitaa timwa kyero tiqaro, Ni kova nianra ekyaa inraikyaqaa ena ntaqikyiante tirave. Hia qumina vaisivanto ni mwia mwaaqu okyara ntapihirave. Ni kova nai nraahu ni okyara ntapihi kyairave. Hia qumina vaisivanto ni kora okyarara ntapihirave. Nte mwia mwaaquvanto nraahu mwia okyara ntapihi kyaurave. Nte tahuave timwa nyiataa hiraqena timwa nyianrihua mwihuavata ni kora okyara ntapihi rievarave, tiro.

Niqaatai nrumu tekya hira varaate tura

28 Iesusiva mwitaa timwa kyero tiqaro, Nkye nronra muaanra ntai inraikyara ventaqu vaantaqu ihata vare variavaro pupohaihata variahua nte nkyiara tirerave. Nkye nte hiarinani nrivaqena nte nkyi qati varira nyianrita nkye tekya hiate, tuqo.

29 (Purimakauvanto qua riaarive tiro kyatari kohi kyero vaataariqaa rupatairaqaa ntumwa kyena tirerave.) Nkye kyatari nte nyianinra vara kyeta nkyeta qumwuqa vataivaqe nte ntena kyaiqa nkyi nyaamwu taankye. Hia nte ntena nutu tuaaheraraiti, nte qihaakyama kye varurara tita, nkye qioma tekya hivarave.

30 Nte nkyi qumwuqa kyatari qu nyataariva kyuqema kyero vahiananrove. Nte nkyiqa muaanra vataariva vuvua taananrove, tiro. Iesusiva turama.

Mwaanra entara tura
(Maaki 2:23-28; Ruku 6:1-5)

12 1 Mwi entara Iesusiva mwaanraqa aakyo utaqi kyakuma voti hura uiti tutoraqi nrohi varuvata mwia nraaqiaranramwu

nraataa huvata uiti tamwa nteqa kyeta uru mwia nre varura. 2 Nre varuvata Parisi vaisinramwuvanto mwihua taqeta Iesusirara tiqata, Ena nraaqiaranramwu taqaante. Mwaanra entaqaa hia mwitaa hiate qiarama mwihua mwitaa hi variavo, tita.

3 Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva nkyiari timwa nyinro tiqaro, Haaru nkyi haivaqava Ntevitivavata, mwia vatama kyeta nruhuavata, nraataa huvata varuvaro Ntevitiva mwi entara mwitaa hura mwi quara nkye hia qaraqi kyaara ntumwa kyeta riaarave iho?

4 Mwi entara Ntevitiva Kotira nraamwuqi vera ntero mpereti Kotirani vatora vara kyero nreqanro nteqa kyero nai mwiavatama kyeta nruhuavata hini nyuvata nronrave. Kotira kyaiqa vara mwate varu vaisihua nraahu nraataara vahuvaro qumina vaisivanto hia qio nraananrove tu quara Ntevitiva qumina vaisivanto mwi kyarara nreqanronra tiro, mwi quara nteqa kyorave.

5 Nkye Mosesira qua mpo hia kyaara ntumwa kyeta riaarave iho? Kotira kyaiqa vara mwate varia vaisihua mwaanra entaqaa Kotira nraamwuqi mpo kyaiqa mpo kyaiqa vare variarave. Mwihua mwaanra entaqaa mwi kyaiqara varaqita viqata qao timwa taa quara nteqakye variavaro quavanto hia mwihuaqaa vahirave.

6 Nkye Kotira nraamwuanra nronraqama kyeta rie variarara nte nkyi timwa nyinrenrave. Kotira nraamwu nraatara kyauva nte mwainima varuqo. 7 Kotira mpukuqi mwitaama tiro:

> Vaisivanto quara rukyeqaro mpi kyaiqara
> hia mwi kyaiqarara ni mutukya ntihana varuqo.
> Vaisivanto mporara po kye timwa mwateqaro
> kyaahaqama mwataira, nte mwi kyaiqararama
> ni mutukya ntihana varuqo, turave. *(Hos 6:6)*

Nkye mwi quara okyara ntapihi kyeta rieqata nrohiatirio, nkye hiama qati varia vaisihuaqaa qua vate variatirio.

8 Ni mwatani mwatatai nraaqiarara nronraqama kyaihana variqana nte mwaanra entaqaa ntaqikyiqana qioma ntena kyakya hiani kyaiqara varaaninrave, tiro. Iesusiva turama.

Iesusiva vaisi mpo kyauqu kyuqema kyora
(Maaki 3:1-6; Ruku 6:6-11)

9 Iesusiva mwini kyero vuva uro mwihua mwaanra nraamwu mpoqi varura. 10 Varuvaro vaisi mpovanto mwia kyauqu tapanra vuva varuvata mwiqi varuhua Iesusiraqaa qua vatarera uti variqata mwia ntumwahiamwa hita tiqata, Vaisivanto mwaanra entaqaa hena vaisi mwamwanta kyuqema mwatairera, mwiva mwitaa hiqaro tiri mwaanra qua nteqave kyaananro, hiave nteqa kyaananrove? tita.

11 Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva nkyiari timwa nyinro tiqaro, Nkyiqitairo vaisi mpo sipisipivanto mwaanraqa mwata quvuteraqi

ntumwa virera, mwi vaisiva nai sipisipi pati mwaanri qatinani
kyaananrove iho, hiave pati mwaanri kyaananrove? (Mwiva mwaanra
entaqa nai quara pati mwaanri kyaananrove.)
12 Vaisivanto sipisipi nraatara kyairara tiro, vaisivanto mwaanra entaqa
vaisi mpo kyuqema mwatairera, hiama Mosesira mwaanra qua nteqa
kyaananrove. Mwitaa hiqaro mwiva kyuqe kyaiqa varaananrove, tiro.
13 Mwitaa timwa kyero Iesusiva vaisi mwianra tiqaro, Ena kyauqu
tutuante, tuvaro nai kyauqu tutuvaro mwia kyauquvanto kyuqema viro
hini kyauqu votima viro vahura.
14 Mwaanra entaqaa mwia kyauqu kyuqema kyovata Parisi
vaisinramwu veva nteta viqata Iesusira ru kye quara nai timwa mwi nai
timwa mwi hi varura.

Kotiva Iesusirara ni kyaiqa vaisima variho timwa tora

15 Mwihua mwia ru kyarerata qua ti varura Iesusiva riero mwi
mwatukyara kyero vuvata nraakye qora airivanto mwia vataqita vuvaro
Iesusiva mwihuaqitai nriqa vuhua ekyaa kyuqema kyero **16** mwihuara
tiqaro, Hia nte kyaiqa varaaninranra mpohua timwa nyiate, tiro.
17 Iesusiva mwitaa timwa kyero mwitaamaqiro vuvaro haaru Aisaiaava
vetato entaqaa tu quava mwivau vahura. Aisaiaava Kotiva mwitaama
tiho, tiro:

18 Ni kyaiqa vaisi taqaate.
Nte mwia vara mwaamwianra taurave.
Ni mutukyavanto mwianra vaihana
nte mwianra qamwateqana varuqo.
Nte ntena mwanraqura mwiaqaa vataariro
mwiva avuqavu hiani okyarara
mpo mwatanaa mpo mwatanaahua ekyaa timwa nyiananrove.
19 Mwiva hia antua qua tiraitiro,
hia aakyara ntamwa kyero timwaqiro virata
aanraqaataitavata nraakye qoravanto
hia mwia qua rievarave.
20 Omwave quntove ntavaka viro vahianinra
mwiva hia mwini ekyaara nteqa kyaananrove.
Omwa qipa virera uti varianinra
hia mwiva ekyaara qipa kyaananrove.
Mwiva mwitaa hiqaro qihaakyama kyero variqiro viraro
avuqavu hiani okyarava nritarero vahiananrove.
21 Ekyaa mpo mwatanaa mpo mwatanaahua mwia nrutu
rieqatama mwiva nraahu tiri kyaahaqa hiarivave
tivarave, tura. *(Ais 42:1-4)*

Kotiva mwitaa tiho timwa kyero haaru Aisaiaava mwitaa tura.

Vaana mwihua vunyaava Iesusira kyaahaqa hi variho tura
(Maaki 3:20-30; Ruku 11:14-23, 12:10)

22 Iesusiva varuvata mpo uhua vaisi mpo vita vareta nrunra.
Vaanavanto mwia utaqi varuvarora tiro, mwi vaisiva vu qipa vuva
variqaro hia quavata tiraitiro varuvaro Iesusiva mwia kyuqema kyovaro
mwi vaisiva qio taqeqaro qio quavata ti varura.
23 Mwitaa huvata nraakye qora mwini varuhua mwi kyaiqara taqeta
nrihanrama vita Iesusirara tiqata, Qikye, Ntevitira mwaaquvanto qovara
hiariva mwaa mwi vaisivave iho? tita.
24 Mwihua mwitaa tuvata Parisi vaisinramwuvanto mwi quara rieta
qaqao tita, Pierisepuriva vaana vunyaava Iesusira kyaahaqa hi variharora
tiro, mwiva qio vaana site varihata nritareta vi variavo, tita.
25 Parisi vaisinramwuvanto mwitaa ti varuvaro Iesusiva mwihua su
nyaato tura ntapihi kyero mwihuara tiqaro, Kuaa mwatanaa variqaro
tukyama viro nai ri nai ri hi variariva qamwanramama taiqa quananrove.
Ta mwatanaavave, ta mwatukyaraqinaavave, ta nraamwunraqi varihuave
mwitaa hivera, mwihua qamwanrama taiqa vivarave.
26 Saataaniva ntaqikyi variari vaanahua utaqa ntainra vita nai ri nai ri
hivera, nataama kyerove Saataaniva mwihuaqaa ntaqikyiqiro vi variraro
kepukyaqama vahiananrove.
27 Nkye nianra tiqata, Pierisepuriva mwia kepukyaqama kyaiharora
tiro, mwiva vaana site varivave. Nianra mwi quava qutaa vahirera,
mpo tava nkyi vaisi mponramwu kyaahaqa hi varihatave mwihuavata
vaana site variavo? Nkye nianra qia quarara nkyi sataqita nrohi varia
vaisihuama unra quave tivarave. Nkyi sataqita nrohi varia vaisihua ti
quava nkyi tu varaananrove.
28 Kotira mwanraquravanto ni kepukyaqama kyaihana nte vaana site
varuqo. Mwi quava qutaa qua vahirara tita, nkye mwianra rieqatama
Kotiva tiriqaa ntaqikyiari entava nri ntaiho qiate.
29 Qaiqaavata nkyi timwa nyinrenrave. Nraamwu qova kepukya
vaisivanto variraro mpuara vaisivanto hia mwia rupataraitiro, mwia
nraamwuqitairo hia qio mpuara varaananrove.
30 Hia nivatama kyero variariva, mwi vaisiva ni nramwutaama
varianananrove. Mpovanto ni sipisipi hia nyaanrama kuaaqaa mataariva
varirera, mwi vaisiva ni sipisipi sataqiro uro mpona mpona raupirima
kyaarivama varianananrove.
31 Mwianra rieqanama nte nkyi timwa nyuqo. Nraakye qoravanto uaqia
hi kyaiqara mpo qara mpo qara hianinra utirave, uaqia hi quara mpo
qara mpo qarama kye mpohuara tirave, Kotiva ekyaa mwi quara nruka
nyaterovata vaisivanto Kotira mwanraqurara uaqia hi quara qianinra
hiama nruka mwataananrove.

32 Vaisi mpovanto ni mwatani mwatatai nraaqiarara uaqia hi quara
tirera, Kotiva mwi vaisira qua nruka mwataananrove. Vaisi mpovanto
Kotira mwanraqurara uaqia hi quara tirera, Kotiva mwaa entaravata,
nraakiaravata, hia mwi vaisira qua nruka mwataananrove.

Uaqia hi kyatariva uaqia hi tamwanra nraahu riairave, tura
(Ruku 6:43-45)

33 Kyatarivanto kyuqe kyatari vahirera, kyuqe tamwa riaananrove.
Uaqia hiari kyatariva vahirera, uaqia hi tamwanra riaananrove.
Vaisivanto kyatari tamwa mwia taqeqaro mwi kyatarirara kyuqe
kyatarive, uaqia hi kyatarirave, qiananrove.
34 Nkye quaiha uaqia hira nraaqiarama variavo. Nkye uaqia hia
vaisihua variqata nkye nataama kyetave kyuqe qua tivarave? Mwia
mwutukyaqive mwia nraatoqive mpo inraikya varaariva vaiharo
nrovanto timwa qovara hirave.
35 Vaisi kyuqeva nai qiataqitairove vu nraatoqitairove kyuqe kyaiqa
varaariva vaiharora tiro, mwiva kyuqe kyaiqa nraahu vare varirave.
Uaqia hi vaisiva nai qiataqitairove vu nraatoqitairove uaqia hi kyaiqara
utuariva vaiharora tiro, mwiva uaqia hi kyaiqara uti varirave.
36 Nte qianinra riaate. Nraakiara ekyaara entaqaa Kotiva ko tiqaroma
mwaa entara nkye mpo qua mpo qua qumina qua ti varirara rieqaroma
Kotiva nkyiara nkye nanraqamave mwi quara mwatani varu entara
turave, qiananrove.
37 Nkye mwaa entara kyuqe qua nraahu timwaqita vivera, mwi entara
nkyita quavanto nkyi huvantu nyataananrove. Nkye mwaa entara
uaqia hi quara timwaqita vivera, mwi entara nkyita quavanto nkyita
rupaananrove, tiro. Iesusiva turama.

Nronra kyaiqa tinraamwutaante tura
(Maaki 8:11-12; Ruku 11:29-32)

38 Iesusiva mwitaa timwa kyero varuvata Parisi vaisi hininramwuvata,
mwaanra okyara ti varu vaisihuavata, Iesusirara tiqata, Mwaanra ti
variara vaisio, nronra kyaiqa tirinramwu tivuqaa varairaqetama tire i
okyara taqetama qutaama e Kotiva titaihara tumuanra vaisiva variaro
qiare, tita.
39 Mwinramwuhua mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Uaqia hi kyaiqara
nraahu uti variahuave, Kotirara qumimaqama kyeqata nrohi variahuave,
mwitaa hiahuama nronra kyaiqa tinraamwutairaqeta qutaave qiare ti
variarave. Hia nte nkyi suqaa nronra kyaiqa vararerave. Kotiva haaru
nkyi haivaqara poropeti vaisi Ionaanra mwitaama kyontema kyero Kotiva
nivata mwitaa hiananrove. Mwianra rieqatama nkye nianra Kotiva
titaivave tivarave.

40 Tavukya nronravanto mwia atahu kyovaro Ionaava taarampo enta
entaqivata iheravata tavukya vikyokyaqi varurave. Kuaa qarama kyena
ntevata mwatani mwatatai nraaqiarava taarampo enta mwata utaqi
variqina quaninrave.
41 Ionaava taarampo enta tavukya vikyokyaqi variro mwiaqaatairo
uro Niniveqi varuhua Kotira qua timwa nyuvata mwi mwatanaahua
qamwanrama kyeta mwia qua rieta uaqia hu aanranra qaqira kyeta
varurave. Nraakiara ekyaara entaqaa mwi mwatanaahua Kotiravatama
kyeta variqata nkyiqa qua vateqata mwitaama tivarave, Tire Ionaanra
qua rieqatama uaqia hi aanranra qaqira kyaavananrave. Ionaanra
nraatara kyo vaisiva nkye varunani uro ntovata nkye hia mwia qua
riorave, tivarave.
42 Haaru vetato entaqaa nkyi haivaqava Soromoniva mpo okyara
mpo okyara taqe varuva varuvaro vunyaa nraakye mpovanto mwia
qua riarero vevara nai nyianra taisairo uro Soromoninra qua riorave.
Mwi nraakyeva mwitaa hurara tiro, mwivavata nraakiara ekyaara
entaqaa nkyiqa qua vateqaro mwitaama qiananrove. Nte nyianrasaina
Soromoninra qua riarerana nriavarave. Nkye haaru varuvaro
Soromoninra nraatara kyo vaisiva varuvata nkye hia mwia qua riorave,
qiananrove, tiro. Iesusiva turama.

Vaana okyarara tura
(Ruku 11:24-26)

43 Iesusiva mwitaa timwa kyero tiqaro, Vaanavanto vaisi utaqitairo
nritarero quariva aahara mwataqaa viqaro kyai nte ho hiankye timwa
kyero taqairaro hia ho hiariva vahiraro 44 mwiva nai tiqaro, Kyai nte
nrumu ntantena vaakya qaqira kyau nraamwunra vaisi utaqi uro qaiqaa
variankye, timwa kyero uro taqaiharo mwi nraamwuva qumina vaiharo
ntupi kyero hiqama kyero avuqavuma taiva vahirave.
45 Mwiaqaatairo vaana mwiva uro nai hena vaana 7 nramwu nai
mwiavata nraatara kyeta uaqia hi kyaiqara uti variahua nyaanrama
kyero sita varero uro mwi vaisira utaqi varirave. Nraakiara mwi vaisiva
vaana airi kyapata variqaro anoma kyero uaqiama viro varirarama tuqo.
Mwaa entaravata uaqia hi kyaiqara uti varihua, mwihuavata uaqiama
vita varivarave, tiro.

Iesusira nrovavata mwia qatanramwuvata mwia taqarerata nrunra
(Maaki 3:31-35; Ruku 8:19-21)

46 Iesusiva mwi quara nraakye qora timwa nyi varuvata mwia
nrovavata mwia qatanramwuvata nri nteta mwia qua timwa mwinrenrata
mwaatani sivita varuvaro 47 mpovanto Iesusira uro timwa mwinro tiqaro,
I nrohua qata i qua timwa mwinrenrata nrumu mwaataqa variavo, tiro.

48 Mwiva mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Tahuave ni ntohua kata
pakyaa variavo? tiro.
49 Mwitaa timwa kyero Iesusiva nai nraaqiara mwinramwuhuaqa
kyauqu tutiro tiqaro, Mwaahuama ni ntohua kata pakyaa variavo. 50 Ni
kova nyaamwuni varira mwia qua rieqata nrohi variahua, mwihuama ni
kata pakyaa, ni nunra nakyaa, ni ntohua variavo, tiro.

Kyara humwu isaqiro vuraqa ntumwa kyero tura
(Maaki 4:1-9; Ruku 8:4-8)

13 1 Kuaa mwi entara Iesusiva nraamwu mwiqitairo veva ntero uro
kyaarera tokyasataa mwatakyaa viro mwini variankye tuvata
2 nraakye qora airivanto ntuvaantuama vita mwia ututuma tovarora tiro,
mwiva qaqira kyero uro mpotuqi mwaanri ntero mwiqi mwatakyaa viro
nramanriqaa varuvata nraakye qoravanto nramanri tokyasataa varuvaro
3 Iesusiva mpo qua mpo quaqaa ntumwa kyeqaro timwa nyunra. Mwiva
mwitaama tiro:
Vaisi mpovanto kyara humwu isarero vurave. 4 Mwiva kyara humwu
isaqiro vuvaro mpo huva aanra tokyani tumu ntuvaro nyaamwavanto
nrumu nramwa kyorave.
5 Mpo huva ori mwataqaa tumu ntuvaro mwatavanto hia vevatoqama
vahu mwatava vahuvarora tiro, tumu ntiro qamwanrama qupiqa vuvaro
6 huarivanto nri ntero iteqaro aaharama kyovaro mwia tuqavanto hia
mwataqi vevato vuvara tiro, aaharama vurave.
7 Mwitaa huvaro mpo huva uakukya uvi auquqahuva qupiqoraqi tumu
ntiro uakukyavatama kyero qupiqa vuvaro uakukyavanto ntumwaqu
kyovaro hia tamwa riorave.
8 Mwitaa huvaro kyara humwu hinivanto kyuqe hu mwataraqaa tumu
ntiro kyuqema kyero qupiqeqaro uro kyuqe tamwa airi riemwa torave.
Airi riemwa tovaro mpo huva mwiavata nraatara kyero mpoqiavata
riemwa tovaro qaiqaa mpo huva mwiavata nai nraatara kyero
nronraqama kyero riemwa torave.
9 Nkyi nyaato vahirera, mwi quara okyara ntapihi kyeta riaate, tiro.

Mpo quaqaa ntumwa kyeqaro timwa nyunra mwia okyara tura
(Maaki 4:10-12; Ruku 8:9-10)

10 Iesusiva mwi quaraqaa ntumwa kyero timwa nyuvata mwia
nraaqiaranramwuvanto mwiva hunani nri nteta mwia ntumwahiamwa
hita tiqata, E nanraqamave nraakye qora hia qua vutu kye timwa
nyinraitira, mpo quaqaa ntumwa kyeqara timwa nyi variaro? tita.
11 Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva timwa nyinro tiqaro, Kotiva nraakye
qoraqaa ntaqikyiani quara uqetatai quara, mwi quara nkyiara mwihua
qati kyairata mwi quara okyara riaate timwa kyero, qumina nraakye

qorara hia mwi quara riaate turave. Mwitaa turara tina, nte mpo quaqaa ntumwa kyeqana mwihua timwa nyi varuqo.

12 Kotira qua riaariva variqiro viraro Kotiva mwia kyaahaqa hiraro mwia qua mpoqiavata riaarive. Mwiva mwitaamaqiro viqaro Kotira qua mpoqiavata riaananrove. Kotira qua hia riaariva variqiro viraro mwiaqaatairo pataqia tutaaninra mwia ntavihikye varairaro mwiva qumina variananrove.

13 Nraakye qoravanto taqeqatavata hia ntapihi kyeta taqe variarave.
Mwihua qua rieqatavata hia ntapihi kyeta riaarave.
Mwihua mwitaa hiarara tina, nte mpo quaqaa ntumwa kyeqana mwihua timwa nyi varurave.

14 Nraakye qoravanto mwitaa hi variarara tiro, haaru vetato entaqaa Aisaiaava Kotira qua qovarama kyo quava mwaa entara mwivauma vahiro. Mwiva mwataama tiro:

Mwaa mwatanaahua su nyaatovanto qumimaqama
vihatara tita, mwihua qua riemwaqita viqatavata hia qua ntapihi riaarave.
Mwihua taqamwaqita viqatavata
hia ntapihi kyeta taqaarave.

15 Mwihua su nyaato mwutukyavanto kepukaqama vihata
mwihua nkyiari nyaato titateta nkyiari su qipateta variarave.
Mwihua hia mwitaa hiraitita, mwihua nkyiari suqotaita taqeqata
nkyiari nyaatoqotaita rieqata
ni qua ntapihi kyeta rieqata
uaqia hi aanranra qaqira kyaivaqenavauma
nte mwihua kyuqema kyaaninrave, turave. *(Ais 6:9-10)*

Aisaiaava Kotiva mwitaama tiho, turave.

16 Qio, nkyenramwu vuqotaita kyuqema kyeta taqe variqata nraatoqo kyuqema kye rie variarara tita, nkye qamwateqatama varivarave.

17 Haaru vetato entaqaa poropeti vaisivantove, kyuqema kyeta nraahu kyuqe aanraqaa nrohi varu vaisihuave, mwihua nkye mate taqaa inraikyara taqaare tura hia taqorave. Mwihua nkye mate riaa quara riaare tura hia riorave, tiro.

Kyara humwu isaqiro vura mwia okyara tura
(Maaki 4:13-20; Ruku 8:11-15)

18 Mwitaa timwa kyero Iesusiva nai nraaqiaranramwu timwa nyinro tiqaro, Nkyenramwu rie varivaqena nte kyara humwu isaqiro vu vaisiraqaa ntumwa kyena timwa nyu quara, mwi quara okyara nkyi timwa nyiankye.

19 Kotiva nraakye qoraqaa ntaqikyiani quara, vaisi mpovanto mwi quara hia ntapihi kyero riaraitiro variharo Saataaniva nri ntero mwia

mwutukya vu nraatoqitairo mwi quara ntavihi kyero varairave. Mwi vaisiva kyara humwuvanto aanra tokyani tumu ntira votima kyeroma variho.

20 Kyara humwu mpo huva ori mwataqaa tumu ntu okyarava vahirero mwataamama vahiro. Vaisi mpo hiahua Kotira qua rieta, mwi quarara qamwata kyeta variavaro **21** quavanto hia mwihua mwutukyaqi tuqa tuta kyero vaihata mwihua hia mpuahaama variqata mwi quara rieta. Mwi quara kyaara mwihua uaqiama nyatarera uti variavata mwihua tiri rivorave timwa kyeta Kotira qua qamwanrama kyeta qaqira kyaarave.

22 Kyara humwu mponramwuvanto uakukya uvi auqu vahuraqi tumu ntuva mwia okyaravanto vahirero mwataamama vahiro: Mpo hiahua Kotira qua rieta mwiaqaataita mwihua mwatanyaa inraikyara nronraqama kyeta rieqata munimanrave mpo inraikya mpo inraikyara qamwateqata mwia varerara nraahu nronraqama kyeta riemwaqita viqata Kotira qua qaqira kyaavaro Kotira quavanto hia mwihuaqi vahiqiro virave.

23 Kyara humwu mponramwuvanto kyuqe hu mwataraqaa tumu ntura okyaravanto vahirero mwataamama vahiro: Mpo hiahua Kotira qua ntapihi kyeta rieta mwiaqaataita mwihua Kotira qua riemwaqita viqata kyuqe kyaiqa Kotirani varaqita vi variavata mpohua Kotira qua riemwaqita viqata mwihuavata nraatara kyeta mpoqiavata kyuqe kyaiqa varaqita vi variavata qaiqaa mpohua Kotira qua riemwaqita viqata mwihuavata nraatara kyeta Kotira kyaiqa varaarave, tiro. Iesusiva mwitaa turama.

Uaqia hi humwunravata uiti humwu hisatoraqi hisorara tura

24 Iesusiva variqaro mpo quaqaa ntumwa kyero nraakye qora timwa nyinro tiqaro, Kotiva nraakye qoraqaa ntaqikyiariva vahirero mwaa quara votima kyero vaiho. Vaisi mpovanto kyuqe humwu uiti humwu nai utaqi isorave.

25 Isatovata ekyaahua entaqi vaita vita hia taqovaro mwia nramwutaa mpovanto nri ntero uiti isatoraqi uakukyavata isatorave. (Mwi uakukyava vahirero mwia vekyavata mwanrevata uiti voti iharo mwia tamwa nraahu hia kuaa qara hirave.) Mwia nramwutaavanto uaqia hi humwunra isatero vuvaro **26** uitivanto uakukya vatama kyero kuaaqi qupiqero qauma tamwa riarero utuvata mwia kyaiqa vaisinramwuvanto taqovaro mwi uakukyava uiti vatama kyero qupiqero vahurave.

27 Taqeta mwia kyaiqa vaisinramwuvanto uro aakyo qora kyapara hita tiqata, Nronrao, e kyuqe humwu isataananrave iho? Taisairove mwi uakukyava qovarama viho? tita.

28 Mwitaa tuvaro aakyo qova tiqaro, Qikye, ni nramwutaa mpovanto uakukya ni utaqi isataiho, tuvata mwia kyaiqa vaisinramwuvanto mwia

kyapara hita tiqata, Qiove tire uro mwi uakukyara ntaru kyaananrave?
tuvaro 29 mwiva qaqao tiro, Hia uakukya mwia ntaru kyaate. Nkye
uakukya ntariqata uiti vatama kyeta ntaru kyevorave.
30 Qati kyaivaro uitivantovata uakukyavantovata kuaaqi qupiqaarive.
Uitivanto peqaqama viraqe nte ni kyara vantu vareqata nria vaisihuara
mwitaama qianinrave, Nkye mwi uakukyara nraante teqa kye rupa kyeta
varaqi uro qia quara tetama mwiaqaataitama uiti teqa kyeta varaqita ni
kyara nraamwuqi uro mataate, qianinrave, turave, tiro. Iesusiva mwi
quaraqaa ntumwa kyero timwa nyunra.

Maasiteti uruqaa ntumwa kyero timwa nyu quara
(Maaki 4:30-32; Ruku 13:18-19)

31 Iesusiva variqaro nraakye qora mpo quaqaa ntumwa kyero timwa
nyinro tiqaro, Kotiva nraakye qoraqaa ntaqikyiani quava mwaa quara
votima kyeroma vaiho. Mwiva maasiteti uru votima kyeroma vaiho.
Vaisivanto maasiteti uru varaqiro uro nai utaqi vara tutorave.
32 Mwia uru mwiva pata uapaaqiani vahirave. Mwia vara tutaiharo
qupiqero kyatari nronraqama viro hini kyaravata nraatara kyero kyatari
nronra vaiharo nyaamwavanto mwia kyaaraqi nraamwu hoqateta
variarave, tura. Iesusiva mwi quaraqaa ntumwa kyero timwa nyunra.

Taupatairaqaa ntumwa kyero timwa nyu quara
(Ruku 13:20-21)

33 Iesusiva variqaro nraakye qora mpo quaqaa ntumwa kyero timwa
nyinro tiqaro, Kotiva nraakye qoraqaa ntaqikyiari quava mwaa quara
votima kyeroma vaiho. Mwiva taupataira votima hirave. Nraakyevanto
mpereti utarera hiqaro uiti parauaa vara kyero mwia kyotaarive tiro
taupataira vara kyero parauaa vatama kyero tuqasaa kyaiharo taupataiva
utaqi vaiharo mperetivanto uqenra viro kyota virave, tiro. Iesusiva mwi
quaraqaa ntumwa kyero timwa nyunra.

Iesusiva nraakye qora mpo quaqaa ntumwa kyeqaro timwa nyu quara okyarara tura
(Maaki 4:33-34)

34 Iesusiva nraakye qora mpo qua mpo qua timwa nyinrenro mwiva
hia vutu kyero timwa nyinraitiro, mwiva mpo quaqaa ntumwa kyeqaro
nraahu timwa nyiqiro vura.
35 Mwiva mwitaa timwaqiro vuvaro haaru vetato entaqaa
poropetivanto tu quava qutaa mwivau vahura. Mwi quava mwataama
tiro:

Nte nraakye qora qua timwa nyinrenra hina
hia vutu kyena timwa nyinraitina,

mpo quaqaa ntumwa kyeqana timwa nyinrenrave.
Mwaa mwatara ututo entaraqaatairo qua uqeta kyero
vataqiro vi quara hia riaara nte mwi quara okyara
nkyi timwa nyinrenrave, tura. *(Sng 78:2)*

Uaqia hi humwunra uiti isatoraqi hisora okyarara tura

36 Iesusiva mpo quaqaa mpo quaqaa ntumwa kyero timwa nyiqiro
viro mwiaqaatairo mwiva nraakye qora mwini kyero nraamwuqi vuvata
mwia nraaqiaranramwuvanto mwiva varuraqi uro nteta Iesusirara tiqata,
Vaakya qiana quara mwia nramwutaavanto uakukya mwia utaqi isato
quara mwi quara okyara tiri timwa timwinraqe riaare, tita.
37 Mwia nraaqiaranramwuvanto mwitaa tuvaro Iesusiva
mwinramwuhua timwa nyinro tiqaro, Vaisi mpovanto kyuqe humwu isai
vaisirara tura nte mwatani mwatatai nraaqiarava nte mwaa mwivave.
38 Vaisi mwia aakyo okyaravanto vahirero ekyaa mwaa mwatavama
vaiho. Kyuqe humwu mwia okyaravanto vahirero Kotira qua riaa nraakye
qorahuama variavo. Uakukya mwia okyaravanto vahirero hia Kotira qua
riaa nraakye qorahua Saataaninra nraaqiarama variavo.
39 Mwia nramwutaavanto uakukya humwu isato vaisira okyaravanto
vahirero mwiva Saataanivave. Kyara vantu vareta nru entara
okyaravanto vahirero nraakiara mwaa mwatava taiqaani entavama
vaiho. Kyara vantu vareta nru vaisihua okyaravanto vahirero mwihua
nyaamwunyaa vaisinramwuve.
40 Mwia kyaiqa vaisinramwuvanto uakukya teqa kye rupa kyeta varaqi
uro qiaqi quara tontema kyero, nraakiara mwaa mwatava taiqaani
entaraqaa mwitaa hiananrove.
41 Nte mwatani mwatatai nraaqiarava variqi vina mwaa mwatava
taiqaani entaraqaa nte nyaamwunyaahua sitaarita mwihua uto nte
ntaqikyu mwataraqaataita hia kyuqe nraakye qora ni nraaqiaranramwu
uaqiama nyate varihuavata, ekyaa uaqia hi kyaiqara uti varihuavata,
rupaqita 42 qia nronra itaaninraqi tuto kyaivata mwihua qiaqi variqa
atura ntiqata ntataqi viqata nkyiari anrai teti nreqata varivarave.
43 Mwihua mwini uro tuto kyaivata avuqavuma kyeta nrohi vari
nraakye qorahua huarivanto itaintema kyeta itamwaqi vivaro Kotiva
mwihua sova mwihuaqaa ntaqikyiqiro virata variqi vivarave. Nkyi nyaato
vahirera, mwi quara okyara ntapihi kyeta riaate, tiro. Iesusiva mwitaa
turama.

**Nronra munima vahu inraikyara mwataqi
tuqetato quaraqaa ntumwa kyero tura**

44 Iesusiva mpo quaqaa ntumwa kyero nraakye qora timwa nyinro
tiqaro, Kotiva nraakye qoraqaa ntaqikyiariva mwaa quara votima

kyeroma vaiho. Mwiva nronra munima vahi inraikyara uqeta taira votima kyeroma vaiho. Mwataqi mwi inraikyara uqeta taiva vaiharo vaisi mpovanto mwia puaama kye taqero, mwiaqaatairo mwiva qamwata kyero mwi inraikyara qaiqaa uqeta tero uro mwi mwatara kyoqaa hiankye timwa kyero mwiva ekyaa nai vatai inraikyara nyinro munima vara kyero uro mwi mwatara kyoqaama kyero varero uro nronra munima vahi inraikyara uqeta taira mwiavata varairave, tiro.

Kyau mwukyaari voti hiraqaa ntumwa kyero timwa nyu quara

45 Iesusiva mwitaa timwa kyero mwiva mpo quaqaa ntumwa kyero timwa nyinro tiqaro, Kotiva nraakye qoraqaa ntaqikyiariva mwaa quara votima kyeroma vaiho. Vaisi mpovanto kyau mwukyaari voti hira kyoqaa hirero mpo mwatukya mpo mwatukya puaahi vari vaisira votima kyeroma vaiho.
46 Mwi vaisiva nronra munima vahira mwi inraikyara puaama kyero uro nai vatai inraikyara mpohua nyinro munima varaqiro uro mwia vatai vaisira mwinro kyau mwukyaari voti hira nronra munima vahira mwia varairave, tiro.

Vaheqaa ntumwa kyero timwa nyu quara

47 Iesusiva mwitaa timwa kyero mwiva mpo quaqaa ntumwa kyero timwa nyinro tiqaro, Kotiva nraakye qoraqaa ntaqikyiariva mwaa quara votima kyeroma vaiho. Vaisivanto vahe nramanri nronraqi mpiami kyaavata tavukya airi mpo qara mpo qara hiahua mwiqi viqetaa quara votima kyeroma vaiho. Vahe nramanri nronraqi mpiami kyaavata tavukya airivanto mwiqi viqeteta 48 piqavita variavata vaisivanto vahe mwia ntanrauqita uro nramanri tokyani kyeta mwiqitai tukyama kyeta tavukya kyuqe hiahua vara kyeta mpo tuaqi ntumwa teta uaqia hiahua vara kyeta qaqira kyaarave.
49 Nraakiara ekyaara entaqaa mwia votima kyero vahiananrove. Mwi entara nyaamwunyaahua tumu nteta nraakye qora tukyama kyeta ntapihi kyeta nrohi varihua qati kyeta, uaqia hi kyaiqara uti vari nraakye qorahua 50 sitaqita uro qia nronra itaaninraqi tuto kyaivata mwihua mwiqi variqata atura ntita ntateqata nkyiari aanrai kutiqata varivarave, tiro.
51 Iesusiva mwitaa timwa kyero nai nraaqiaranramwu kyapara hiro tiqaro, Nkye mwi quara mwi quara nkyi timwa nyunra ntapihi kyetave riaavo? tuvata mwinramwuhua eo tuvaro 52 mwiva mwinramwuhua timwa nyinro tiqaro, Kotira haaruaa qua okyara timwa nyi vari vaisihuaqitairo mpovanto Kotiva nraakye qoraqaa ntaqikyiani quararavata qutaave timwa kyero Kotira nraaqiaraqama quariva, mwi vaisiva nraamwu mpo qova votima kyeroma variro. Mwi vaisiva nai

nraamwuqi mpo inraikya mpo inraikya vatairaqitairo haaruaa inraikya kyuqe inraikyavata, qaraakya inraikya kyuqe inraikyavata, vare varirave, tiro.

Nasaretiqinaahua Iesusira qoririma mwatora
(Maaki 6:1-6; Ruku 4:16-30)

53 Iesusiva nraakye qora mpo qua mpo quaqaa ntumwa kyeqaro timwa nyi taiqa kyero mwiva mwi mwatukyara kyero 54 nai mwaatani nrumu ntantero uro mwaanra nraamwuqi variqaro mpo qua mpo qua timwa nyuvata nraakye qoravanto nrihanrama vita tiqata, Qikye, mwi vaisiva taisairove mwi quara mwi quara kyuqe qua riaiho? Tava mwia kepukya mwihanrove mwiva nronra kyaiqa vare variho? tita.

55 Mwihua mwitaa timwa kyeta qaqao tita, Mwi vaisiva nraamwu hoqe vari vaisira mwaaquvantoma variho. Mariaava mwia nrovama variho. Iemisivavata, Iosepivavata, Saimonivavata, Iutaasivavata, mwinramwuhua mwia qatanramwuma variavo.

56 Mwia nrunranramwu mwaini tirivata variavo. Taisairo mwiva mwi kyaiqara mwi kyaiqara okyara taqairave? tita.

57 Mwitaa timwa kyeta mwihua Iesusirara tiqata, Mwiva hia nronra vaisive. Mwiva qumina mwaa mwatanaava nraahuma variho, timwa kyeta mwia qoririma mwatora.

Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva mwihua timwa nyinro tiqaro, Poropeti vaisivanto mpo mwatani iro variraro mwi mwatanaava mwianra nronra vaisive tiroma mwianra qamwata mwataananrove. Mwi vaisiva nai mwaatani uro nai nramwunaahua vatama kyero varirata mwia nramwunaahua mwianra qumina vaisima tiri votima kyero nraahuma variho tivarave, tiro.

58 Iesusiva mwitaa timwa kyero mwi mwatanaahua mwianra qumina vaisivanto hia tiri qio kyaahaqa hiarivave turara tiro, Iesusiva mwini variqaro nronra kyaiqa pataqiatana nraahu vara nyatora.

Ioninra nramanri nyi varu vaisira ru kyora
(Maaki 6:14-29; Ruku 3:19-20, 9:7-9)

14 1 Mwi entara Herotiva vunyaa vaisivanto Kaririqaa ntaqikyi variqaro nraakye qoravanto Iesusirara ti varu quara riora.

2 Riero Herotiva nai kyaiqa vaisiara tiqaro, Qikye, mwi vaisiva Ionivave. Ioniva nramanri nyi varu vaisiva qutu vuraqitairo qaiqaa qati siviro nrohi variho. Mwiva qaiqaa qati siviro nrohiqarora tiro, mwiva nronra kyaiqa qio vare variho, tiro.

3-4 Tauraaqama Herotiva nai qata Piripira nraata Herotinamainra varero varuvaro Ioniva Herotira timwa mwinro tiqaro, E ena qata nraata hia varaataara vaiharama varaaro, tuvaro mwi quara kyaara Herotiva

vaisi mpo titovaro Ioninra ntavaaqavu kyero mwia rupaqiro nrumu karavuqi kyora.

5 Herotiva Ioninra ru kyaataa huvaro nraakye qora nraatu aatu hiqaro hia mwia ru kyora. Nraakye qora Ioninranra poropeti vaisivantove tuvarora tiro, Herotiva nte mwia rukyaarita ni inronra hivorave timwa kyero varura.

6 Mwitaamaqi viro Herotiva nai mwato entava qovara huvaro mwi entaraqaa vaisi mponramwuanra aakyara ntovata nrita ntuvaantuama vuvaro Herotinamainra nraamwunravanto mwihua ihi ntamwa nyatovaro Herotiva mwia taqero mpoqama kyero qamwata mwatero 7 nai kyauqu nriqiqaa vatero tiqaro, Nanra inraikyarave i mwutukya vahianinra ni timwa mpiraqe i mwiankye, tiro.

8 Mwitaa tuvaro mwi mwanraatava nai nronra kyapara huvaro mwia nrova mwi quara qiante tuvaro mwi mwanraatava Herotirara tiqaro, Ioniva nramanri nyi vari vaisira mwia qiata taanuqa vatera varaqira nrumu ni mpiante, tiro.

9 Mwitaa tuvaro Herotiva vunyaava varuvaro mwia mwutukyavanto uaqia huvaro variqaro mwiva vaakya kyauqu nriqiqaa vateqaro kyara nranrenrata nrumu varu vaisihua suqaa timwa to quarara rieqaro mwiva vaisi mpo titero mwi mwanraatava tintema kyera mwitaa hiante tuvaro 10 mwi vaisiva uro karavuqitairo Ioninra nrunta pehi kyero 11 Ioninra qiata taanuqa vatero varaqiro uro mwi mwanraatara mwuvaro mwiva nai nronra uro mwunrama.

12 Ioninra vataqi nrohu vaisihua nrumu Ioninra mwamwanta varaqita uto quntamwa teta mwiaqaataita mwihua uro Iesusira timwa mwunra.

Iesusiva kyara airiqama kyero 5,000 vaisi nyunra
(Maaki 6:31-44; Ruku 9:10-17; Ioni 6:1-13)

13 Ioninranra Iesusira uro timwa mwuvaro Iesusiva mwi quara riero mwini kyero mpotuqi mwaanri ntero nai nraaqiaranramwu kyapata nkyiariaraa varirerata hia vaisi varunani vuvata nraakye qora airivanto mwihua vu quara rieta mpo mwatukya mpo mwatukyaqitaita mwihua mwatantuna Iesusira vataqita vura.

14 Vuvaro Iesusiva mpotuqi nramanriqaa vuva uro ntero taqovata nraakye qora airivanto ntuvaantuama vita varuvaro mwiva mwihuara po kye timwa nyatero mwihuaqitairo nriqa vu nraakye qorahua kyuqema nyatora.

15 Iesusiva mwini varuvaro huarivanto tumi vuvata mwia nraaqiaranramwuvanto mwiva hunani uro nteta tiqata, Mwaini quminasatave. Enta hiankyorave. Nraakye qora mwaahua sitairata uro mwatukya vahianinraqitaita kyara kyoqaama kyeta nraate, tita.

16 Mwia nraaqiaranramwuvanto mwitaa tuvaro Iesusiva qaqao tiro, Hia mwihua sitaivata quate. Nkyetavanto mwihua kyara nyivata nraate, tiro.

17 Iesusiva mwitaa tuvata mwinramwuhua qaqao tita. Tire taqauraro
mwaini mpereti kyauquruvata tavukya taaratanavata nraahuma vaiho,
tita.
18 Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva mwi kyarara mwaini vara ni mpiate
timwa kyero 19 nraakye qorara mwukyausata mwatakyaa vita variate
timwa kyero mwiva mpereti kyauquruvata tavukya taaratanavata vara
kyero nyaamwuni taqeqaro Kotirara kyuqeve timwa kyero mpereti
nteqa kyero mwi kyarara nai nraaqiaranramwu nyuvata mwihua
nraakye qora ekyaa tukyama kyeta nyuvata 20 mwihua ekyaa qio
nronra. Ekyaa nraakye qoravanto qio nrovata mwiaqaataita mwia
nraaqiaranramwuvanto ntutantuto tuara tua nronra vareta mwihua
nreqata viti vaati kyo kyarara utu kyeta tua 12 nramwu piqa kyora.
21 Mwi entara vaisi nraahu 5,000 vanto nrovata nraakye nraaqiara
airivantovata mwi kyarara nronra.

Iesusiva kyaareraqa kyuquqo ntamwaqiro vura
(Maaki 6:45-52; Ioni 6:16-21)

22 Iesusiva kyara nyitero mwiaqaatairo nai nraaqiaranramwu sitero
tiqaro, Nkye mpotuqi mwaanri nteta kyaareraqaama teta hini tokyani
nkye nraante vi varivaqe nte nraakye qora sitaarita nkyiari mwaatani
mwaatani quate, tiro.
23 Mwitaa timwa kyero mwiva nraakye qora nkyiari mwaatani sitamwa
kyero mwiaqaatairo Kotiravata qua tirero verara taaqiqaa vuvaro entama
vuvaro mwiva mwini nanrianraa varura.
24 Varuvaro mpotuvanto nramanri utaqaa vuvaro toqavanto mwihua
virera hunasairo nruvarora tiro, nramanrivanto mpotu ventaqiro vi varura.
25 Toqa ti varuvaro nramanrivanto mpotu ventaqiro vi varuvaro
qaumakyaa qaatatarero huvaro Iesusiva kyaarera mwutuqaa kyuquqo
ntamwaqiro viro mwihua hunani vuvata 26 mwia nraaqiaranramwuvanto
taqovaro mwiva kyaarera mwutuqaa kyuquqo ntamwaqiro nruvata
mwihua mpoqama kyero nyaatuqa tovata vaanave tiqata nronraqama
kyeta aatu hi variqata qua aakyara nte varuvaro 27 Iesusiva qamwanrama
kyero mwihuara tiqaro, Kepukyaqama kyeta qati variate. Ntema nruqo.
Hia aatu hiate, tiro.
28 Iesusiva mwitaa tuvaro Pitaava tiqaro, Nronrao, qutaa e varirera,
tiraqe ntevata kyaarera mwutuqaa kyuqu ntamwaqina e hiananrani
quankye, tiro.
29 Pitaava mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Qio nriante, tiro. Mwitaa
tuvaro Pitaava mpotuqitairo mwaamwi ntero kyaarera mwutuqaa
kyuquqo ntamwaqiro Iesusiva hunani viro.
30 Mwiva mwini viqaroma qio quaninrave timwa kyero taqovaro
toqavanto nronraqama kyero tuvaro mwianra rieqaro mwiva aatu

hi varuvaro mwia kyuquvanto nramanriqi mwatanianra vi varuvaro mwiva Iesusirara aakyara ntero tiqaro, Nronrao, ni tu varaante, tuvaro
31 Iesusiva qamwanrama nai kyauquqo viti kyero mwia tu varero tiqaro, E toqavanto tirara nraahu rieqara hiama nianra kepukyaqama kyera riaaro. Nanraqamave e taara nraato tutaaro? tiro.
32 Iesusiva mwitaa timwa kyero mwikyantiri mpotuqi mwaanri ntovaro toqavanto qamwanrama taiqa vura.
33 Mwitaa huvata mwia nraaqiaranramwu mpotuqi varuhua Iesusirara qamwateqata mwahuta timwa mwateta tiqata, E qutaama Kotira mwaaquvanto variaro, tura.

Kenesaretiqinaahua nriqa vuhua Iesusiva kyuqema nyatora
(Maaki 6:53-56)

34 Mwinramwuhua mwitaa timwa kyeta mpotuqi nramanriqaamateta Kenesaretini uro ntora.
35 Uro ntovata mwi mwatanaahua Iesusira ntapihi kyeta taqeta qua vara kyovaro ekyaa mwia nraaqani vahu mwataraqi viro nrinro huvata ekyaa mwi mwatanaahua nriqa vu nraakye qorahua sitaqita nrumu Iesusiva varunani kyetama 36 Iesusirara po tita tiqata, Kyairata mwihua i vaaqa vitiqaa kyaatu kyaivaro mwihua nyamwanta kyuqema quarive, tuvata Iesusira vaaqa vitiqaa tu varohua kyuqema nraahu vura.

Kotiva timwa tai quava nraaquhua taatohua quavata nraatara kyairave tura
(Maaki 7:1-13)

15 1 Parisi vaisinramwuvata, mwaanra okyara ti varu vaisihuavata, Iesusira taqarerata Ierusaremisaita nri nteta Iesusira kyapara hita tiqata, 2 Nanraqamave i nraaqiaranramwuvanto tiri haivaqahua timwa to quara nteqa kye variavo? I nraaqiaranramwuvanto hia kyauqu hiqaraitita, kyara nre variarave, tita.
3 Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva nkyiari timwa nyinro tiqaro, Nkye mpo, nanraqamave Kotiva vatai quara hia riaraitita, nkyeta qua nraahu riemwaqita vi variavo? 4 Kotiva mwitaama tiro: Ena nrohua qohua nrutu tuaahera nyataante, timwa kyero Kotiva qaiqaa tiqaro, Nai nronra qorara uaqia hi quara ti variani vaisira ru kyaate, turave.
5 Kotiva mwitaa timwa to quava vaihata nkye mwi quara hia riaraitita, nkyeta riemwa kyeta nkye tiqata, Vaisi mpovanto nai nrohua qohuara tiqaro, Nte nkyitana kyaahaqa hiqana nyinrenra hiani munimanra hia nkyitana nyinraitina, Kotira mwinrenrave, tirera, 6 mwi vaisiva qioma nai nrohua qohua qaqira kyero hia mwitanahuaqaa ntaqikyiqiro quananrove, qiarave. Nkye unra qua timwa kyeqatama nkyi haivaqahua timwa to quara nraakye qora timwa nyiqata nkye Kotira qua ru kyeta hiavo.

7 Nkye unraqama kyeqata kyuqe kyaiqa vare variahuave. Aisaiaava
haaru variqaro nkyiara ntapihi kyero qua qara ntumwa torave. Aisaiaava
Kotira qua qovarama kyeqaro Kotiva mwitaama tiho, tiro:
8 Mwaa mwatanaahua nroqitaita nraahu ni nutu tuaahere variavaro
mwihua mwutukyavanto hia nianra vaihata variarave.
9 Mwihua mwaanra tiqatama nkyiari nraaquhua qua nraahu timwa
nyiqatara tita, mwihua quminama ni nutu tuaahere variavo,
turave. *(Ais 29:13)* Aisaiaava haaru nkyiara mwitaa turave, tiro.

Nanra inraikyavantove vaisi uaqiama kyaiharo hia kyotataqama viro varirave tura

(Maaki 7:14-23)

10 Iesusiva mwitaa timwa kyero nraakye qora nyaanrama kyero mwihuara
tiqaro, Mwaa quara rieqatama ntapihi kyeta nraato tuate. 11 Vaisi nroqi
viqete vari inraikyava hia mwia vara uaqiama kyairave. Mwia nroqitairo
nrinte vari inraikyava mwi inraikyava mwia vara uaqiama kye varirave, tiro.
12 Iesusiva mwi quara timwa kyero varuvata mwia nraaqiaravanto
mwiva hunani uro nteta tiqata, E hiave ntapihi kyera hiaro? Parisi
vaisinramwuvanto e vaakya timwa nyiana quara rieta uaqia hi quarave
timwa kyeta hia mwianra qamwataavo, tita.
13 Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Ni kova nyaamwuni variva
taqairaro mwiva hia vara tuani inraikyava qupiqairaro mwiva mwi
inraikyara tuqa vatama kyero ntaru kyaananrove, tiro.
14 Mwitaa timwa kyero mwiva Parisi vaisiara tiqaro, Hia mwihuara
nronraqama kyeta riaate. Mwihua vu qipa vihata variahua hia aanra
taqaraitita variqata vu qipa quahua kyaata mponramwuvata aanra
nyaamwutarerata uti variahuave. Vu qipa quari vaisiva nai hena vu qipa
quani vaisira aanra nraamwutankye qianinra mwitanahuaqama ontiqi
ntuqutu vivarave, tiro.
15 Iesusiva mwitaa tuvaro Pitaava tiqaro, Vaakya nraakye qora mpo
quaqaa ntumwa kyera timwa nyiana quara tiri timwa timwinraqe tire
mwi quara okyara ntapihi kyeta riaare, tuvaro
16 Iesusiva tiqaro, Qikye, nkyevata mwinramwuhua votima kyeta hiave
ntapihi riaavo?
17 Nkye hia ntapihiarave iho? Kyaravanto nroqima tero viva
mwiaqaatairo raraqi viro mwiqitairo qatinani tumi tarairave.
18 Vaisi mwutukyaqi vahi inraikyava nroqaatairo qatinani nrintaiva,
mwi inraikyava vaisi vara uaqiama kyairave.
19 Vaisi vu nraato mwutukyaqitairo uaqia hi inraikyarara riaiva nri
varirave. Vaisi rukyaarivave, mpora nraatara nrohiarivave, api qaraqiro
nrohiarivave, mpuara varaarivave, unra qiarivave, mpora nrutu mwatani
tumi quarive tiro unra qua qiarivave, mwiqitairo nri varirave.

20 Mwi inraikyava mwi inraikyava vu nraato mwutukyaqitairo
nri ntero vaisi vara uaqiama kyaiharo Kotiva mwi vaisirara uaqia hi
vaisirave tirave. Vaisivanto hia kyauqu hiqama kyero kyara nraanriva
hia mwia vara uaqiama kyairaro Kotiva mwianra uaqia hi vaisirave
qiananrove, tiro.

Iesusiva mpo mwatanaa nraakye kyaahaqama mwatora
(Maaki 7:24-30)

21 Iesusiva mwitaa timwa kyero mwi mwatara kyero uro mpo
mwataqaa mwatukya taaratana Taiaavata Saitonivata vahu mwataraqaa
varura.
22 Mwini uro varuvaro mwi mwataraqaanaa nraakye mpovanto
Kenaani nraakyevanto Iesusiva varunani uro ntero Iesusirara
nronraqama kyero aakyara ntero tiqaro, Nronrao, Ntevitira mwaaquo,
nianra po timwa mataante. Vaanavanto ni naamwunra utaqi variharo
mwiva uaqiama kyero variho, tiro.
23 Mwi nraakyeva mwitaa tuvaro Iesusiva hia qua tiraitiro varuvata
mwia nraaqiaranramwuvanto mwiva hunani uro vuavi raavira tita, tiqata,
Mwi nraakyera kyaahaqama kyairaro quarive. Mwiva tiri tivataqiro
nriqanro aakyara ntamwaqiro nrihanro tiri pupohama timwiho, tita.
24 Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva qaqao tiro, Isareri vaisivanto
sipisipi votima kyeta raupirima quavaro Kotiva ni titaihana nte mwi
mwatanaahua nraahu kyaahaqama nyatarerana tumuvave, tiro.
25 Iesusiva mwitaa tuvaro mwi nraakyeva nrumu Iesusira vuqaa tumu
ntiro variro tiqaro, Nronrao, qati ni kyaahaqama mataante, tuvaro
26 Iesusiva qaqao tiro, Nte nraaqiara kyara vara kyena vairivanto hinani
kyaankyorave, tiro.
27 Iesusiva mpo quaqaa ntumwa kyero mwitaa tuvaro mwi nraakyeva
tiqaro, Nronrao, vaisivanto kyara nreqanro viti vaati kyaira qati
vairivanto nrainrave, tiro.
28 Nraakye mwiva mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, E nraakye nianra
kepukyaqama kyera riaaro. Nanra inraikyara i mwutukya vahiariva
qutaa qovara hiananrove, tiro. Iesusiva mwitaa tuvaro mate mwiqiara
mwia nraamwunravanto kyuqema viro varura.

Iesusiva airi nraakye qora kyuqema nyatora

29 Iesusiva mwi mwatara kyero Karirini kyaarera tokyasataa vuva
uro taaqiqaa mwaanri ntero mwatakyaa viro varuvata 30 nraakye qora
airivanto mwiva hunani vita. Mwihua kyuqu uaqiama vuhuave, vu qipa
vuhuave, mwukyaari ntanrenra vuhuave, nro tita vuhuave, mpo qara
mpo qarama kyero nriqa vuhuave, ekyaa mwihua sitaqita uro Iesusira
kyuqutarasata kyovaro mwiva mwihua kyuqema nyatora.

31 Iesusiva mwihua kyuqema kyovata nraakye qoravanto taqovata nro
tita vuhua qio qua tuvata, mwukyaari ntanrenra vuhua ntapihi varuvata,
kyuqu uaqiama vuhua qati varuvata, vu qipa vuhua qati taqe varuvata,
nraakye qoravanto mwihua taqeta vaimwateta kyauqu ntukikinraaqateta
Kotira nrutu tuaahereta tiqata, Qikye, Kotiva kyuqema kyero Isareri
vaisiqaa ntaqikyi variho, tura.

Iesusiva 4,000 vaisi kyara nyunra
(Maaki 8:1-10)

32 Iesusiva nai nraaqiaranramwu nyaanrama kyero tiqaro, Nte nraakye
qora ntuvaantuama vita variahuara nronraqama kyena po tuqo. Mwihua
taarampo enta ni vatama kyeta variqi viqatama mwihua nkyiari kyara
nramwa taiqa kyaavo. Nte mwihua nkyiari mwaatani sitaarita vivaro
kyara nraataa hirata tantu vaantuantakyaa vivorave, tiro.
33 Iesusiva mwitaa tuvata mwia nraaqiaranramwuvanto tiqata, Mwaa
qumina mwataqaave. Taisaita kyara vara kyetave mwihua nyiananrave?
Nraakye qora airintima mwaini variavo, tita.
34 Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva mwihua kyapara hiro tiqaro,
Nataama mperetive ntumwa taavo? tuvata mwihua tiqata, Mpereti 7
nramwu vaihata tavukya pata mponramwuvata ntumwa tauro, tita.
35 Mwitaa tuvaro Iesusiva nraakye qorara mwatasata mwatakyaa
quate timwa kyero 36 mpereti 7 nramwuvata tavukyavata vara kyero
Kotirara kyuqeve timwa kyero mwi kyarara nteqa kyero tukyama
kyero nai nraaqiaranramwu nyuvata mwihua vara kyeta nraakye qora
nyuvata 37 ekyaa mwihua mwi kyarara qio nronra. Mwihua qio nrovata
mwia nraaqiaranramwuvanto mwihua nreta viti vaati kyora utu kyeta
ntutantuto tuara 7 nramwu piqa kyora.
38 Mwi kyarara 4,000 vaisivanto nrovata nraakye nraaqiara
airivantovata nronra. 39 Mwihua kyara nramwa kyovaro Iesusiva mwihua
nkyiari mwaatani sitovata vuvaro mwiva mpotuqi mwaanri ntero
Makataaninianra kyaareraqaama tero vura.

Nronra kyaiqa mpo tiri tinraamwutaante tura
(Maaki 8:11-13; Ruku 12:54-56)

16 1 Iesusiva mwini vuvata Parisi vaisinramwuvantovata, Saitiusi
vaisinramwuvantovata, Iesusiva varunani uro nteta kyai mwia
mwataara hiqata taqaare timwa kyeta Iesusirara tiqata, E tiri tivuqaa
nronra kyaiqa mpo tinraamwutairaqeta tire mwia taqetama tire iara
tiqata qutaama Kotiva mwia titaiharo tumivave qiare, tita.
2 Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva mwihua timwa nyinro tiqaro,
Nkye taqaavaro enraihanro vuhero vehohaara utihata nkye tiqata hura
vuhaananrove qiarave. 3 Nkye toqaqi taqaavaro nyaamwuqi kyokira

rutaihata mate vati ntuananrove qiarave. Nkye nyaamwuqi taqeqatama huari itaani okyararave, vati ntuani okyararave, ntapihi taqeqatama nkye nanraqamave mwaa entara qovara hiani okyarara hia ntapihiavo?

4 Uaqia hi kyaiqara nraahu uti varia vaisihua Kotirara qumimaqama kyeta api nrohi variahuama nronra kyaiqa tinraamwutairaqeta i okyarara qutaave qiare ti variavo. Hia nte ntena okyara mwihua nyaamwutena nronra kyaiqa varaaninrave. Kotiva haaru nkyi haivaqara Ionaanra utuntema kyero nivata mwitaa hiananrove. Mwianra nraahu rieqatama nkye ni okyara taqetama nkye nianra Kotiva titai vaisivave tivarave, tiro.

Iesusiva mwitaa timwa kyero mwi vaisinramwuhua mwini kyero vurama.

Nkye Parisi vaisinramwuanravata Saitiusi vaisinramwuanravata rauriqata variate tura

(Maaki 8:14-21)

5 Iesusira nraaqiaranramwuvanto taunru kyeta hia mpereti vararaitita, qati kyaareraqaa qareta vura.

6 Iesusiva tiqaro, (Taupavanto utaqi viro mpereti vara uqenra kyaiharo kyotairave.) Parisi vaisivata Saitiusi vaisivata mwihua taupa mwia votima kyeta variavo. Nkyenramwu mwihuara rauriqata variate, tiro.

7 Iesusiva mwitaa tuvata mwinramwuhua Iesusiva mpo quaqaa ntumwa kyero timwa nyu quara hia ntapihiraitita, nai timwa mwi nai timwa mwi hita tiqata, Nanra quave tiho? Mpereti hia vareta nrunanra mwianrave mwitaa tiho? tita.

8 Mwitaa ti varuvaro Iesusiva mwihua ti varu quara ntapihi kyero tiqaro, Qikye, nianra kepukyaqama kyeta riaataara vaihata nkye nianra hia kepukyaqama kyeta rie variavo. Nkye nanraqamave mpereti hia vare nrianra kyaara airi qua ti variavo?

9 Nkye hia ntapihi kyeta riaraitita, nkye taunruve kyaavo? Nte mpereti kyauquru vara kyena vaisi airi 5,000 vaisi nteqa kyena nyiavara nkye mwihua nreta kyora viti vaati utu kyeta nataama tua piqa kyorave? Hiave nkye mwianra riaavo?

10 Nte 4,000 vaisi mpereti 7 nramwu nteqa kyena nyiavara mwihua nreqata viti vaati kyo kyarara nkye utu kyeta nataama tua piqa kyorave? Nkye hiave mwianravata riaavo? 11 Nte vaakya tu quara nkye nanraqamave hia ntapihi kyeta riaavo? Nte mpo quaqaa ntumwa kyena hia mperetiara tuqo. Nte nkyiara tiqana, Parisi vaisinramwuvata Saitiusi vaisinramwuvata mwihua taupa votima kyeta variarara tita, nkye mwihuara rauriqata variate tuqo, tiro.

12 Iesusiva mwitaa tuvaro mwinramwuhua su nyaatovanto ntapihi vuvata riovaro Iesusiva hia mperetivatama kyeta utaara taupara tiraitiro, mwiva mpo quaqaa ntumwa kyero timwa nyiqanro Parisi

vaisinramwuvata Saitiusi vaisinramwuvata timwa taa quara mwianrama rauriqata variate tiho, tita.

Pitaava Iesusira okyarara tura
(Maaki 8:27-30; Ruku 9:18-21)

13 Iesusiva mwatukya mpo Sisariaa Piripai nraaqani uro ntero nai nraaqiaranramwu kyapara hiro tiqaro, Ni mwatani mwatatai nraaqiarara nraakye qoravanto ta vaisivave tiqatave variavo? tiro.
14 Mwitaa tuvata mwinramwuhua tiqata, Mpo hiahua iara mwiva Ioniva nramanri nyi varuvave ti variavata, mpo hiahua iara mwiva tiri haivaqava Iraisaavave ti variavata, mpo hiahua iara tiri haivaqava Ieremaiaavave, nraahumwa mpo poropetivanto qaiqaa qovarama viro variho ti variavo, tita.
15 Mwinramwuhua mwitaa tuvaro Iesusiva mwihua kyapara hiro tiqaro, Qio nkyenramwu mpo? Nkyenramwu nianra ta vaisivave tiqatave variavo? tiro.
16 Iesusiva mwitaa tuvaro Saimoni Pitaava Iesusira timwa mwinro tiqaro, E Kotiva titai vaisiva Mesaiaavantove. Kotiva qati variqiro vi varira e mwia mwaaquvantoma varira hiaro, tiro.
17 Pitaava mwitaa tuvaro Iesusiva Pitaarara tiqaro, E Ioninra mwaaqu Saimonivave. E nianra mwitaa qiararo Kotiva iara qamwate variho. Hia qumina vaisivanto ni okyarara i vu nraato mwihanra ntapihiananrave. Ni kova nyaamwuni variva, mwivama mwi quara i timwa mwihanra e ntapihiananrave.
18 Nte iara mwitaa tireranave, I nrutu Pitaavave. Orivave. Nte ori nronraqa ntena nraamwu hoqa tarerave. Mwi nraamwuva Kotira nraakye qoravantoma varivarave. Qutira inraikyavantovata hia qio mwi nraamwunra nraatara kyaananrove.
19 Nte i kiqa mwianrinra e nraante qesa qatua nyatairata nraakye qoravanto Kotiva ntaqikyianinraqi qio vivarave. E mwatani variqara mpo inraikya qora inraikyara qao timwa tairaro Kotivavata nyaamwuni variqaro i qua kuaa qua mwia vataqiro viqaro qao timwa taananrove. E mwatani variqara mpo inraikyara hia qao timwa tairaro Kotivavata nyaamwuni variqaro i qua kuaa qua mwia vataqiro viqaro hia mwi inraikyarara qao qiananrove, tiro.
20 Iesusiva mwitaa timwa kyero nai nraaqiaranramwu kepukyaqama kyero timwa nyinro tiqaro, Hia mpohua timwa nyita nianra mwiva Kotiva titai vaisiva, Mesaiaavanto variho qiate, tiro.

Iesusiva nai qutu quaninranra timwa nyunra
(Maaki 8:31–9:1; Ruku 9:22-27)

21 Mwi entaraqaatairo Iesusiva nai qutu quaninranra nai nraaqiaranramwu vutu kyero timwa nyinro tiqaro, Nte Ierusaremini

quarita mwini nronra vaisinramwuvata, Kotira kyaiqa vara mwate varia vaisihua vunyaa vaisinramwuvata, mwaanra okyara ti varia vaisinramwuhuavata, mwihua ni uaqiamaqita vi varivaqena nte nriqa quani inraikyara varaqina quarita ni ru kyaivaqena nte qutu vina taarampo enta varina qaiqaa qati siquaninrave, tiro.

22 Iesusiva mwitaa tuvaro Pitaava mwia vita uhini kyero mwianra qaqao tiro, Nronrao, haunri Kotiva mwihua kyairata i mwitaama mwatevorave, tiro.

23 Pitaava mwitaa tuvaro Iesusiva tuqasaa viro Pitaara inronra hiro tiqaro, Saataanio, nyianrani quante. Hia ni aanra antuaante. E hia Kotiva riaintema kyera rie variaro. E qati vaisivanto rie variantema kyerama rie variaro, tiro.

24 Mwitaa timwa kyero Iesusiva nai nraaqiaranramwu timwa nyinro tiqaro, Ni pataqiro nrianri vaisiva, mwiva nai mwutukya vahianinra qaqira kyero, nai ru kyeta hirite kyatarira vara qu varero ni naakiara nrianrive.
25 Nai mwatani qati varianinranra nraahu nronraqama kyero riaariva, mwi vaisiva ekyaarama qutu quananrove. Vaisivanto nianra riemwaqiro viqaro uro qutu quariva, mwi vaisiva ekyaa enta qati variqiro quananrove.

26 Vaisivanto mwatani variqiro viqaro ekyaa inraikya ntuvaantuama kyero vatero mwiaqaatairo qutu viraro mwiva ntuvaantuama taani inraikyava mwia qiove kyaahaqa hiananro? Hia qiove. Mwiva hia kyoqaa utu kyero qaiqaa qati variqiro quananrove.

27 Nte mwatani mwatatai nraaqiarava nraakiara qaiqaa nyaamwusaina kepukyavanto uro ntantena tuminrenrave. Mwi entara ni kora okyara kyuqe hiariva niqaatairo itero ntuvaahe variraqe nte nyaamwunyaahua kyapata tumu variqana ekyaa nraakye qoravanto kyaiqa varerara rieqanama nkyiari kyoqaa nyianinrave.

28 Nte qutaa qua qianinra riaate. Vaisi mponramwuvanto mate mwaa mwaini sivita variahua, mwihua hia vaakya qutu vivarave. Mwihua qati varivaqena nte mwatani mwatatai nraaqiarava nronraqama vina nte vunyaa vaisiqama vina variarita mwihua qutu vivarave tuqo, tiro.

Iesusira mwamwantavanto nai nraahumwa mpo mwamwanta kyuqe mwamwanta kyuqu vura

(Maaki 9:2-13; Ruku 9:28-36)

17 **1** Iesusiva mwitaa tuvaro 6 enta nritarovaro mwiva Pitaaravata, Iemisiravata, Iemisira mwia qata Ioninravata, mwinramwuhua sita varero taaqiqaa nkyiariaraa varirerata vura.

2 Mwini uro varuvaro Iesusira mwamwantavanto nraahumwa mpo mwamwanta kyuqu vuvaro mwia virivanto huarivanto itaintema kyero ntuvaahe varuvaro mwia tuavaaqavata mpoqama kyero takyuqiro ntuvaahe varura.

3 Mwia mwamwantavanto mwitaama kyero kyuqu vuvaro
varuvata mwia nraaqiara taaramponramwuvanto variqata taqovata
Iraisaakya Mosesikya mwihua haivaqahuatana qovarama vita variqata
Iesusiravatama kyeta qua ti varura.
4 Mwitanahua Iesusiravatama kyeta qua ti varuvaro Pitaava Iesusirara
tiqaro, Nronrao, kyuqemama tirenramwu i vatama kyeta mwaini varuro.
E qiove tirera, tire haraara nraamwu taaramponramwu iara mpo,
Mosesirara mpo, Iraisaarara mpo, hoqa nyataare, tiro.
5 Pitaava mwi quara qati nraahu ti varuvaro tonamwu takyuqiro
ntuvaahova mwihua ntumwaqu kyovaro quavanto tonamwuqitairo
tiqaro, Mwaa ni maaqu, ni mutukyavanto mwianra mpoqama kyero
nti vari nraaqiaravama variho. Nte mwianra qamwateqanama varuqo.
Nkyenramwu mwia qua riaate, tiro.
6 Quavanto mwitaa tuvata mwia nraaqiara taaramponramwu mpoqama
kyero nyaatuqa tovata virianasaita mwataqaa tumu ntita varuvaro
7 Iesusiva uro ntero nai kyauquqo mwihuaqa tu varero tiqaro, Mwaahuao,
siquate. Hia aatu hiqata variate, tuvata 8 mwinramwuhua tuaahera kyeta
taqovaro Iesusiva nanrianraa varuvaro vaisi mpo mwitanahua hia varura.
9 Taaqi mwiaqaataita tumi varuvaro Iesusiva mwinramwuhua timwa
nyinro tiqaro, Mateqa taqaa inraikyara hia mpohuavata timwa nyiate. Nte
mwatani mwatatai nraaqiarava nraakiara nte qutu quaninraqitaina qaiqaa
qati sivina varianinra mwi entaraqaataitama timwa nyiqita quate, tiro.
10 Iesusiva mwitaa tuvata mwinramwuhua mwia kyapara hita tiqata,
Mwaanra okyara ti varia vaisihua mwitaama timwa nyita tiqata,
Iraisaava tiri haivaqava nraante qovarama viro nri ntaananrove, ti
variarave. Mwihua nanraqamave mwitaa ti variavo? tita.
11 Mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Qio mwihua qutaa ti variarave.
Iraisaava nraante nrumu ekyaa inraikya ntapihi kyero terama tarero
nrianrivama variho.
12 Qio nte nkyiara tiqana Iraisaava vaakya nrumu vararama tuqo.
Mwiva nrumu varuvata vaisi mpo uhua hia mwia ntapihi kyeta taqaraitita,
Iraisaara nkyiari kyakya huntema kyeta mwia qoraqama mwatorave. Mwi
vaisihua ni mwatani mwatatai nraaqiararavata qoraqama matevarave, tiro.
13 Iesusiva mwitaa tuvaro mwihua nyaato ntutoraa vuvata riovaro
Iesusiva Iraisaaraqaa ntumwa kyero Ioniva nramanri nyi varu vaisirara
tura.

Iesusiva nyaako mpoqitairo vaana titamwa kyora
(Maaki 9:14-29; Ruku 9:37-42)

14 Mwinramwuhua taaqiqaatai tumu nte taqovata airi nraakye qora
ntuvaantuama vita varuvaro vaisi mpovanto uro Iesusira vuqaa tori
kyauru raviro tiqaro, Nronrao, ni maaquara po kye timwa mwataante.

15 Mwiva ueraqama viro anoma kyero uaqiama viro variho. Airi enta
mwiva qiaqi ntumwa viro nramanriqi ntumwa viro hi variho. 16 Nte mwia
vitaqina nrumu i nraaqiaranramwuvanto varianani kyauqata mwihua
mwia kyuqema mwataare tita taqaavaro hia qioqa hirave, tiro.
17 Vaisi mwiva mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Nkye mwaa entara varia
nraakye qorahua api nrohi variahuave. Nkye hia Kotirara qutaaqama
kyeta rie variavo. Qikye, nkye ni qio pupohaira uti variavana nte nataa
nataama entave nkyi kyapata variqina quaninrave? Nte nataa nataama
entave variqana nkyi kyaahaqa hianinrave? Qio nraaqiara mwia viteta
nte varura mwaaqaa nriate, tiro.
18 Timwa kyero Iesusiva vaana titamwa kyovaro nraaqiara mwia
utaqitairo nritarero vuvaro mwiaqaatairo mwia mwamwantavanto
kyuqema vuvaro qio varura.
19 Qio varuvata mwia nraakiara mwia nraaqiaranramwuvanto Iesusiva
varunani uro nteta mwia kyapara hita tiqata, Tire vaana mwia titauraro
nanraqamave hia nritarero viho? tita.
20 Mwinramwuhua mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Nkyenramwu hia
Kotirara kepukyaqama kyeta rie variahuara tita, vaana titaavaro hia
nritaraiho. Maasiteti uruve hovante pata uru qiani vahirave. Nkyenramwu
Kotirara riemwaqita viva mwi urura votima kyero vahirera, nkyenramwu
qioma mwaa taaqirara mwaaqaataira sivira vutuni quante tivaro
taaqivanto quananrove. Nkye mwitaama kyeta Kotirara kepukyaqama
kyeta riemwaqita vivera, nkye ekyaa kyaiqa qioma varevarave.
21 [Nkye hia Kotirara aakyara nteta kyaravata aurama teqata nkye hia
qio mwi vaanahua sitevarave, tiro.] Mwitaa turama.

Iesusiva qaiqaa nai qutu viro qati siquaninranra vutu kyero timwa nyunra

(Maaki 9:30-32; Ruku 9:43-45)

22 Iesusira nraaqiaranramwuvanto Karirini ntuvaantuama vita
varuvaro Iesusiva mwihua timwa nyinro tiqaro, Mpovanto ni mwatani
mwatatai nraaqiarara qovarama kyairata ni ntavaaqavuqita 23 uro vaisi
kyauquqi kyaivata ni ru kyaivaqena qutu vina taarampo enta vari kyena
qaiqaa qati siquaninrave, tiro.
Mwitaa tuvata mwia nraaqiaranramwu mwutukyavanto uaqia huvata
varura.

Taakisi kyorara tura

24 Iesusiva nai nraaqiaranramwu kyapata Kapenaamini uro ntovata
Kotira nraamwuqaa ntaqikyiqata taakisi vare varuhua nri nteta Pitaara
kyapara hita tiqata, I nronra vaisivantovata mwi taakisira kye varirave
iho? tita.

25 Tuvaro Pitaava eo tiro, Mwivavata kye varirave, tiro.
Mwitaa timwa kyero Pitaava nraamwuqi vuvaro Iesusiva nraante Pitaara ntumwahiamwa hiro tiqaro, Saimonio, Mwatani variahua mwihua vunyaahua ta mwatanaahuaqitaita taakisi vare variarave? Nkyiari mwatanaahuaqitaitave vare variavo? Mpo mwatanaahuaqitaitave vare variavo? Tiraqena riaankye, tiro.
26 Iesusiva mwitaa tuvaro Pitaava tiqaro, Mwihua mpo mwatanaahuaqitaita taakisi vare variarave, tiro.
Tuvaro Iesusiva tiqaro, Tire hia mpo mwatanaahua variraitita, tire Kotira nramwunaavanto variqatara tita, tire taakisi kyaarava hiama vahirove. 27 Qio mwihua tiriara tivorave. Mwianra rieqarama uro kyaareraqi huku tuto kyairaro tauraaqama kyero tavukya nrianriva nrumu ruvirara pati kyera mwia nro ntapahu kyera mwiqitaira munima vara kyera nianravata enanravata taakisiqa hiante, tiro. Mwitaa turama.

Tavave tirinramwuqitairo nronraqama viro vunyaa vaisivanto variananrove tura
(Maaki 9:33-37; Ruku 9:46-48)

18 1 Mwi entara Iesusira nraaqiaranramwuvanto Iesusiva varunani uro nteta tiqata, Kotiva ntaqikyiraqi tavave nronraqama viro vunyaa vaisivanto variho? tita.
2 Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva nraaqiara pataru nraanrama kyero mwihua suqaa vatero 3 tiqaro, Nte qianinra riaate. Nkye hia nraaqiara mwaa votima vita varivera, nkye hiama qio Kotiva ntaqikyiani mwatukyaraqi vivarave.
4 Kotiva ntaqikyianinraqi vunyaa vaisivanto varirero hirera, mwiva nai nrutu vara mwataniqama kyero nraaqiara mwaa votima kyeroma variarive. Mwi nraaqiarara voti hiarivama vunyaa vaisivanto variananrove.
5 Vaisi mpovanto nraaqiara mwaa voti hianinra qamwata mwateqaro nivatama qamwata mataananrove.

Mpohua uaqia hi aanranra nyaamwutevorave tura
(Maaki 9:42-48; Ruku 17:1-2)

6 Nraaqiara pata mwaa voti hiariva ni qua riaariva variraro vaisi mpovanto nri ntero uaqia hi aanranra nraamwutairera, mwi vaisiraqaa qua nronraqama kyero vahiananrove. Mwi vaisiva hia nraaqiara mwia uaqia hi aanranra nraamwutaraitiro variraro mwia nruntaqi ori nronra kyaantaru kyero kyaareraqi tuto kyairaro ntaqutu viraqe huviqarave qiataarave.
7 Po, mwatani vari nraakye qorahua uaqia hi kyaiqara utuate tiro, mpo inraikya mpo inraikyavanto mwihua mwataara hiananrove. Uaqia hi

kyaiqara qovarama kyaani vaisirara po timwa mwatauqo. (Nraakiara mwi vaisiva taqaananrove.)

8 I kyauquvantove, i kyuquvantove, uaqia hi kyaiqara uti varirera, mwia teqa kyera qaqira kyaante. Mwiaqaataira kyauqu kuaiku vahiarivave, kyuqu kuaiku vahiarivave, nyaamwuni vira qioma qati variqira vinanrave. Uaqia hi kyaiqara utiqarama kyuqu taaratanave, kyauqu taaratanave, vahiariva variraro hia qipaani qiaraqi i tuto kyaankyorave.

9 E vu hiniqotaira taqe variqara uaqia hi kyaiqara uti varirera, qaiqaavata mwitaamaqira quankyorave tira, ena vu hini vauru kyera qaqira kyaante. E vu kuaiku nraahu vahirara hia uaqia hi kyaiqara utiraitira, qioma nyaamwuni vinanrave. E vu taaratana vahiariva uaqia hi kyaiqara utuqira virava nraakiara qutu viraro i qia nronraqi tuto kyaananrove.

10 Nkye taqeqata variate. Nraaqiara pata mwaahua varivata nkye mwihuaqitaita pata mporuara uaqua tita mwianra qumina nraaqiararuve tivorave. Nyaamwunyaahua mwihuaqaa ntaqikyi variahua hia mwihuara qumina nraaqiarave tiraitita, mwihuara rieqata ni kova nyaamwuni varira nraaqani variarave, tiro.

Sipisipi raupirima vuraqa ntumwa kyero tura
(Ruku 15:3-7)

11 Iesusiva mwitaa timwa kyero mwiva tiqaro, [Nte mwatani mwatatai nraaqiarava nte raupirima qua nraakye qorahua sitarera tumuvave.] **12** Nte mwaa quara qianinra nkye nataamave riaavo? Vaisi mpovanto sipisipi 100 vataariva taqairaro sipisipi mpovanto raupirima virera, mwiva hiave 99 sipisipi hini mwinramwuhua qati varihua taaqiqaa kyero raupirima quani sipisipira puaa hirero quananrove? **13** Mwiva mwianra puaamaqiro viro uro mwia puaama kyairera, mwiva tiqaro, Raupirima kyaurama ntena puaama kyena vitauqo, timwa kyero mpoqama kyero mwianra qamwateqaro sipisipi 99 hia raupirima quahuara hia nronraqama qamwataananrove.

14 Mwia votima kyero ni kova nyaamwuni variva mwaa nraaqiaranramwuhuaqitairo mpovanto raupirima quankyo timwa kyeqaro varirave, tiro.

I qata vakyaavanto i uaqiama mwataaninranra tura

15 I qata vakyaa mpovanto i mpo inraikya uaqiama mwatairara e mwianra tirera hiqarama uro mwia vita kyera nkyetaraatana nraahu variqata mwi quara avuqavu hiate. Mwiva i qua riairera, mwia vita varera mwiaqaataitatana nkye kyuqema kyeta kuaaqi qioma variqita vivarave. **16** Mwiva hia i qua riairera, uro vaisi kuaikuve taaratanave

sitaqira nrinrata mwitanahuavata nrumu variqata i qua rieqatama qio qutaama tira hiaroma tivarave.

17 Mwitaamaqita vivaro mwi vaisiva nkyinramwu qua hia nraahu riairera, mwiaqaataira ekyaa Kotira nraakye qora ntuvaantuama kyera ena qua mwia ekyaa mwihuavata timwa nyiante. Mwi vaisiva Kotira nraakye qora ntuvaantuama tehuara hia riairera, ekyaara mwiaqaataita nkye mwi vaisira titeqatama tiqata, E mpo mwatanaa votima kyerama variaro. E taakisi vare varia vaisihua votima kyerama variaro, qiate.

18 Nte qianinra riaate. Nkye mwatani variqata mpo inraikya mpo inraikya uaqia hiani inraikyarara qao timwa taivaro Kotivavata nyaamwuni variqaro mwianra qao timwa taananrove. Nkye mwatani variqata mpo inraikya mpo inraikyarave hia qao timwa taivaro Kotivavata nyaamwuni variqaro hia mwi inraikyarara qao timwa taananrove, tiro.

19 Iesusiva mwitaa timwa kyero tiqaro, Nte qaiqaa qianinra riaate. Nkyiqitai vaisi taaratanavanto kuaa vu nraato vateta Kotirara kyapara hivaro ni kova nyaamwuni variva mwitanahua tintema kyero nyiananrove. 20 Taaratanave, taarampotanavantove, ni kyaiqarave tita ntuvaantua hivera, qio nte mwinramwuhua utaqaa varianinrave, tiro.

Nai hena vaisiqaa qua vahura hia qaqira kyo vaisiraqa ntumwa kyero tura

21 Iesusiva mwitaa tuvaro Pitaava uro Iesusira kyapara hiro tiqaro, Nronrao, ni kata pakyaa mpovanto ni uaqiama matairera, nte nataama nanive mwianra hia iqaa qua vatena qaqira kyarerave qianinrave? Kyauquru hisai taara nanive mwitaa hianinrave?

22 Pitaava mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Hia nte iara kyauquru hisai taaranani mwia qua qaqira kyaante tuqo. Nte iara mwia qua 500 nani qaqira kyaantema tuqo, tiro.

23 Kotiva nraakye qoraqaa ntaqikyiariva mwaa quara votima kyeroma vaiho. Nronra vaisi mpovanto nai kyaiqa vaisinramwu nyito munimanra ntena vararerave turave.

24 Timwa kyero tohara kyero vare varuvata mwia kyaiqa vaisi mpo vitaqita mwiva huraqa kyovaro mwi vaisiva nronra munima 1,000,000 kinaa vara kyero nramwa kyova vahuvaro 25 mwiva mwi munimanra nai mwianriva hia qioqama kyero vahuvaro mwia nronra vaisivanto tiqaro, Mwi vaisiravata mwia nraata nraaqiaravata, mwiva ekyaa inraikya vataaninravata, mpohua nyita munima varaqita nrumu ni mpivaqena nte mwiva vara nramwa kyai munimanra hiniqama ntena varaankye, tiro.

26 Mwiva mwitaa tuvaro mwia kyaiqa vaisivanto tumu ntiro tori kyauru raviro po kye tiro tiqaro, E variraqena nte qakyoma kye mwi munimanra puaamaqina vina uro ekyaa puaama kyena ina mwiankye, tiro. 27 Mwitaa

tuvaro mwia nronra vaisivanto mwianra po kye timwa mwatero tiqaro, Qio nte iara po kye timwa mwateqanama mwi munimanra qaqira kyauqo. Hia nina mpiante. Qaqira kyera quante, tiro.

28 Mwitaa tuvaro mwi vaisiva veva ntero vuva uro taqovaro kyaiqa vaisi mpovanto nai mwia henava mwia munima 10 kinaa vara nramwa kyova nruvaro mwiva mwia uro nruntana tutero ntaquti variro mwianra tiqaro, Ni munima nramwa kyaananra qamwanrama kyera nina mpiante, tiro.

29 Mwitaa tuvaro mwia henava mwiva tumu ntiro tori kyauru raviro po kye tiro tiqaro, E variraqena nte mwi munimanra qakyo puaama kyena i mwiankye, tuvaro **30** mwi vaisiva hia mwia qua riaraitiro, nai hena vaisi mwia karavuqi kyero tiqaro, Ni munima nramwa kyaananra ekyaa nina mpiraqenama i huvantu kyaaninrave, tiro.

31 Mwitaa timwa kyero nai hena vaisi mwia karavuqi kyovata kyaiqa vaisi mponramwuvanto mwia taqovaro uaqia huvata e uaqiama hira hiaro timwa kyeta uro nronra vaisi timwa mwuvaro **32** mwia nronra vaisivanto nai kyaiqa vaisi nraanrama kyero timwa mwinro tiqaro, E uaqia hi kyaiqara uti variara vaisivama variaro. E nianra po kye timwa mataante qiarana nte e nramwa kyaana munimanra nronra munima ekyaa qaqira kyena hia nina mpiante turave.

33 Nte iara po tuntema kyera evata ena henanranra po timwa mwataataara vaihara hia mwitaa hiaro, tiro.

34 Mwitaa timwa kyero mwia nronra vaisi mwia mpoqama kyero raraqa tovaro nai kyaiqa vaisi karavuqi kyero tiqaro, Mwiva karavuqi variqaro nai nramwa kyai munimanra ekyaa nina mpiarive, tiro.

35 Iesusiva mwitaa timwa kyero nai nraaqiaranramwu timwa nyinro tiqaro, Nkye nkyeta mwutukyaqitaita nkyeta sata sakyaahua nkyi uaqiama nyate quara hia qaqira kyaraitita qati nraahu riemwaqita vivera, nkyi sova nyaamwuni variva nkyeta uaqia hi kyaiqara utua quaravata qati nraahu riemwaqiro quananrove, tiro. Iesusiva turama.

Vaisivanto nai nraata qaqira kyaaninranra tura
(Maaki 10:1-12; Ruku 16:18)

19 **1** Iesusiva mwi quara timwa nyi taiqa kyero Karirisairo Iutia mwata Iotaani nramanri qarahini vuvata **2** nraakye qora airivanto mwia vataqita vuvaro mwiva mwini variqaro mwihua nriqa vuhua kyuqema nyatora.

3 Iesusiva mwini varuvata Parisi vaisinramwuvanto mwiva hunani uro nteta Iesusirara api qua qiarive tita mpo qua mwia kyapara hita tiqata, Qiove vaisivanto mpo qua mpo qua vahiraro mwi quara kyaara nai nraata qaqira kyaananrove? Mwiva mwitaa hirera, mwiva tiri mwaanra qua nteqave kyaananrove? Tiraqe riaare, tita.

4 Mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Nkyenramwu hiave Mosesiva qara
ntumwa to quara kyaara ntumwa kyeta riaavo? Mwi quava mwataamama
vahiro. Nyaamwuvata mwatavata ututova, Kotiva tauraaqama kyero
vaisivata nraakyevata utu kyero tiqaro, 5 Vaisivata nraakyevata
ututaurara tiro, vaisivanto nai nrohua qohua kyero nai nraatantiri kuaaqi
variqi vita mwitanahua kuaa mwamwanta varivarave turave.
6 Mwitanahua hia mpo mwamwanta mpo mwamwanta variraitita, kuaa
mwamwanta nraahu variarave. Qio Kotiva mwitanahua kuaaqa taaqau
tairara tiro, mpovanto mwitanahua ntainra kyaankyorave, tiro.
7 Iesusiva mwitaa tuvata mwinramwuhua tiqata, Qutaa Kotiva mwitaa
turave. Qio nanraqama Mosesiva mpo qua turave? Mosesiva timwa to
quava mwataama tiho, Vaisivanto nai nraata qaqira kyaariva qaravata
mwinro qioma qaqira kyaananrove turave, Mosesiva nanraqama
mwitaama kyero qua timwa torave? tita.
8 Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva mwihua nkyiari timwa nyinro tiqaro,
Mosesiva variqaro taqovaro nkyi haivaqahua mwutukyavanto kepukyaqa
huvata hia Kotirara riorave. Mwitaa hi varuvarora tiro, Mosesiva
qihaakyama kyero qio mwitaa hiate, timwa kyero mwi quara timwa torave.
Haaru tauraaqama kyero mwata ututo entara hia mwitaama vahurave.
9 Nte nkyiara mwitaama tuqo, Nraakyevanto hia vaisi mpovatama
kyero nrohiraitiro variraro mwia vaativanto mpo qua kyaara mwia
qaqira kyero mpo nraakye varairera, mwi vaisiva qaraakya nraakyentiri
nrohiqaroma mwiva nraata vaati ntuqema kyeroma mwiavata
mpuaraqama kyeroma nrohiananrove tuqo, tiro.
10 Iesusiva mwitaa timwa kyero varuvata mwia nraaqiaranramwuvanto
Iesusirara tiqata, Qikye, vaisivanto mwitaama kyero nraata varaariva
vahirera, vaisivanto hia nraata vararaitiro qati variarive, tita.
11 Mwia nraaqiaranramwuvanto mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Hia
ekyaa vaisivanto nkye qiante hita hia nraata vararaitita qati varivarave.
Kotiva kepukyaqama mwataari vaisiva mwiva nraahu qati variananrove.
12 Mpo qara mpo qara hi okyara qaara mpohia vaisihua hia nraata
varaarave. Mpohia vaisihua mwata kyaavaro mwihua mwamwanta hia
kyuqema vaihatara tita, hia nraata varaarave. Mpohia vaisihua mwamwanta
uaqiama kyaavatara tita, mwihua hia nraata varaarave. Mpohia vaisihua
Kotiva nraakye qoraqaa ntaqikyirara rieqata tire Kotira kyaiqa varareraave
timwa kyeta hia nraata varaarave. Mwi quara ntapihi kyero rie variariva,
mwi vaisiva mwi quara riemwaqiro quananrove, tiro. Iesusiva turama.

Iesusiva nraaqiaraqaa kyauqu vatero mwihua kyuqema nyatora
(Maaki 10:13-16; Ruku 18:15-17)

13 Iesusiva varuvata nraakye qoravanto nkyiari nraaqiara sita vareta
Iesusiva mwihuaqaa nai kyauqu vateqaro Kotirara aakyara tiraro mwihua

kyuqema nyataarive timwa kyeta Iesusiva varunani sitaqita uro kyarera utuvata Iesusira nraaqiaranramwuvanto mwihua inronra hi varura.

14 Mwitaa tuvaro Iesusiva qaqao tiro, Qati kyaivata mwihua nte hunani nriate. Hia mwihua aanra antuaate. Kotiva ntaqikyiari mwatukyava mwi nraaqiarahua voti hiahua mwihua mwatukyama vahiananrove, tiro.

15 Iesusiva mwitaa timwa kyero nai kyauqu nraaqiara mwihuaqaa vatero mwihua kyuqema nyatero vura.

Qaraakya vaisivanto airi inraikya vatorara tura
(Maaki 10:17-31; Ruku 18:18-30)

16 Mpo enta vaisi mpovanto Iesusiva varunani uro ntero tiqaro, Mwaanra ti variara vaisio, nte kyuqe kyaiqa nataa hianinra Kotira vara mwataaninraqaatainave nte ekyaa enta qati variqina quaninrave? tiro.

17 Mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, E nanraqamave kyuqe kyaiqara ni kyapara hira hiaro? Kotiva kuaikuvanto kyuqema varivave. I ekyaa enta qati variqira quataa hirara, e Kotiva timwa to quara ekyaa mwi quara riemwaqira quante, tiro.

18 Iesusiva mwitaa tuvaro mwi vaisiva kyapara hiro tiqaro, Qio nte nanra quave Kotiva timwa toraqitaina riemwaqina quaninrave? tuvaro Iesusiva timwa mwinro tiqaro, Mwaa quara timwa torave:

Hia vaisi ru kyaante. Hia mpora nraatavata nrohiante.
Hia mpuara varaante. Hia mpora unra qiante.

19 Ena nrohua qohua nrutu tuaahera nyataante. *(Kis 20:12-16)*
E enanra i mwutukya vahintema kyera ena hena vaisiaravata
i mwutukya vahirara variante, turave. *(Wkp 19:18)*

Mwi quara timwa tora riemwaqira quante, tiro.

20 Iesusiva mwitaa tuvaro mwi vaisiva tiqaro, Nte ekyaa mwi quara qiananra riemwa ntapihi kyauvama varuqo. Nanra inraikyavantove qati vaihana nte hia qioqa huqo? tiro.

21 Mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, E mpoqiavata kyuqe vaisivanto varirera, uro ekyaa ena vatena inraikyara nyinra munima vara kyera hia mpo inraikya vate nraakye qorahua nyinranro nyaamwuni i kyoqaa vahiarive. Mwiaqaataira e ni pataqira nriante, tiro.

22 Iesusiva mwitaa tuvaro vaisi mwiva mwi quara riero airi inraikya vatovara tiro, mwia mwutukyavanto uaqia huvaro hia Iesusira qua riaraitiro, qaqira kyero vurama.

23 Vuvaro Iesusiva nai nraaqiaranramwuanra tiqaro, Nte qianinra, riaate. Airi inraikya vatehua Kotiva ntaqikyiani mwatukyaraqi mwukyaari tukyeqatama vivarave.

24 Nte qaiqaa timwa nyianinra riaate. (Kameri quara nronravanto nataama kyerove vuqa uvintaqi/iriraqi ntuqiaraananrove? Hia qio mwitaa hiananrove.) Qio kamerivanto vuqa uvintaqi/iriraqi qio

ntuqiaraaninravauma, airi inraikya vataari vaisiva Kotiva ntaqikyiani mwatukyaraqi qio quananrove, tiro.

25 Iesusiva mwitaa tuvata mwia nraaqiaranramwuvanto mwi quarara airi nraato tita tiqata, Qikye, airi inraikya vatehua Kotira mwatukyaqi hia qio vivera, nai tavave qio mwini quananrove? tita.

26 Mwitaa tuvaro Iesusiva mwihua taqero tiqaro, Mwatani varihua mwihua nkyiari nraahu variqata hiama qio vivarave. Kotiva kyaahaqa hirata mwihua qioma vivarave. Kotiva ekyaa kyaiqa qio nraahu vare varivave, tiro.

27 Mwitaa tuvaro Pitaava tiqaro, Taqaante, tirenramwu i vataqita virera hita, ekyaa inraikya mwini kyeta qatima nrunro. Tire mwia qiata nanra inraikyave varaananrave? tiro.

28 Pitaava mwitaa tuvaro Iesusiva mwinramwuhuara tiqaro, Nte qianinra riaate. Hia nte nkye kyaiqa vare varirara taunru kyaaninrave. Ekyaa inraikya qaraakyaqama kyero vahiani entaraqaa nte mwatani mwatatai nraaqiarava, nte mwi entara takyuqi variani inraikyara peqa inraikyavatama kyena nyaamwuni nronra taintaqaa mwatakyaa vina variarita nkye ni nraaqiara 12 nramwuvanto ni pataqita nrihua, nkyevata tainta 12 nramwuqaa mwatakyaa vita variqata Isareri vaisi 12 okyara mwihuaqaa ntaqikyiqata mwihua qua avuqavu hivarave.

29 Vaisi mpovanto nai mwaatave, nai qata vakyaave, nai nrunra nrakyaave, nai nrohua qohuave, nai nraaqiarave, nai mwatave, qaqira kyero ni kyaiqarave tiro quariva, mwi vaisiva mwia qiata nai kyoqaa vareqaro hia kuaa nani varaananrove. Mwiva mpoqiavata vareqaro 100 nani varairaro mwia mwoqaqa Kotiva mwianra e ekyaa enta ekyaa enta qati nraahu variqira quante qiananrove.

30 Mate nraakye qora airivanto vuni variahua, qakyo mwihua tumitareta nraakiarani varivarave. Mate mwaa nraakiarani variahua, mwihua qakyo nritareta vunima varivarave, tiro.

Uaini vara tutoraqi varohuaqaa ntumwa kyero tura

20 1 Kotiva ntaqikyiariva vahirero mwaa quaraqaa ntumwa kyena qiani quara votima kyero vaiho. Mwata airi vahu vaisiva vaakya toqa entaqi siviro nai uaini vara tutoraqi kyaiqa varaate tiro, kyaiqa vaisiara puaa hirero vurave.

2 Vuva uro vaisi mponramwu puaama kyero tiqaro, Nkyenramwu mate ni kyaiqa vara mataivaqe nte mwi entarara rieqana nkyi kuaiqia kuaiqia munima kuaa kinaa kuaa kinaa nyiankye, tuvata eo tuvaro nai aakyoqi sitaqiro uro kyero.

3 Uro kyero varuvaro huarivanto nrinro viri sataqa huvaro mwiva maaketiqi vuva uro taqovata vaisi mponramwuvanto qumina varuvaro 4 mwiva mwihuara tiqaro, Nkyevata uro ni aakyoqi ni kyaiqa vara mataivaqe nte nkyita kyaiqara rieqana kyoqaa nyiankye, tiro.

5 Tuvata mwihuavata mwini vuvaro mwiva varuvaro huarivanto virini
qiataqa nrinro ihera mwutukyaqa huvarovata, huarivanto tuminro
vititoqa huvarovata, mwiva vaisi sitarero vaakya hunte hiro.
6 Aakyo qova kyaiqa vaisi qati nraahu sitaqiro vuvaro kyaiqa taiqeva
qaumaqa huvaro qaiqaa maaketiqi uro taqovata vaisi mponramwuvanto qati
nraahu sivita varuvaro mwihua kyapara hiro tiqaro, Nkye nanraqamave
mate qumina varita hiavo? tuvata 7 mwihua mwia timwa mwita tiqata, Hia
vaisi mpovanto tiriara kyaiqa varaate tihatama tire qumina varuro, tuvaro
mwihuara tiqaro, Qio nkyevata uro ni uaini aakyoqi kyaiqa varaate, tiro.
8 Mwitaa timwa kyero varuvaro enta hirero huvaro aakyo qova nai
kyaiqaqaa ntaqikyu vaisirara tiqaro, Kyaiqa vaisi ekyaa nyaanrama
kyera mwihua nkyiari kyoqaa nyiante. E nraakiara nria vaisihua nraante
munima nyiqi vira uro vaakya vuni nria vaisihuaqaa taiqa kyaante, tiro.
9 Mwitaa tuvaro mwiva kyaiqa taiqarera hunani nruhua nraante
munima kuaa kinaa kuaa kinaa nyinro.
10 Nyiqiro viro vaakya toqaqi nru vaisihua munima nyinrenro huvata
mwihua tiqata, Tiri munima mpoqiavata timwiananrove, tuvaro mwiva
mwihuavata kuaa kinaa kuaa kinaa nraahu nyinro.
11 Kuaa qarama kye nyuvata mwihua mwi munimanra vareta aakyo
qorara nrutu nraunru/nrunru nraanru tita tiqata, 12 Qaqao, kyaiqa
taiqaarava qaumaqa ihata nria vaisihua kyaiqa pataqia nraahu vara
kyetama kuaa kinaa kuaa kinaa varaavo. Tire vaakya toqaqi nrunrahua
huari nronraqi kyaiqa varaqi vurarama e nraakiara nria vaisihua
nyianrantema kyerama tirivata timwinra hiaro. Nanraqamave mwitaa
hiaro? tita.
13 Mwihua mwitaa tuvaro aakyo qova vaisi mpora tiqaro, Ni vaisio,
hia nte i uaqiama mwatauqo. Qio qutaa nte vaakya toqaqi iara ni kyaiqa
varairaqe nte i kuaa kinaa mwiankye tuqara e eo qiananrave?
14 Ena munimavata varera ena mwaatani quante. Nte ivata nraakiara
sita tauhuavata kuaa qarama kyena nyiataa ihana nyunrave.
15 Nte ntena munimanra tina, hiave nte ntena kyakya hianinraqa nkyi
tukyama kyena nyianinrave? Nte qihaakyama kyena ntena munima
nyuqanra nanraqamave e kyaruntira hiaro? turave, tiro.
16 Iesusiva mwi quaraqaa ntumwa kyero timwa nyinro taiqa kyarera
hiro tiqaro, Mwia votima kyeta mwoqani varihua qakyo vuni utu
vivarave. Vuni utu vihua qakyo mwoqani tumi vivarave, tiro.

Iesusiva taarampo nani nai qutu viro qati siquani quara vutu kyero timwa nyunra

(Maaki 10:32-34; Ruku 18:31-33)

17 Iesusiva Ierusareminianra aanrani viqaro nai nraaqiara 12
mwinramwuhua nraahu sita kyero tirema timwa nyinro tiqaro,

18 Taqaate, tirenramwu Ierusareminianrama vi varuro. Nte mwatani
mwatatai nraaqiarava mwini uro ntaariro ni qovarama kyero uro Kotira
kyaiqa vara mwate varia vaisihua vunyaa vaisinramwuvata, mwaanra
okyara ti varia vaisihuavata, nyiananrove. Nyinrata mwihua nianra mwia
ru kyaate timwa kyeta 19 ni pitaqita mpo mwatanaahua kyauquqi uro
kyaivata mwihua nianra raima mateta kyaanta vara kyeta mwiaqotaita
ni moqasata ntuteqaateqama mateta mwiaqaataita uro kyatariqaa ni
rutaivaqena nte qutu vinama taarampo enta vari kyena qaiqaa qati
siquaninrave, tiro. Iesusiva turama.

Iemisikya Ionikya nronra vaisi varirara mwihua nyova Iesusira kyapara hura

(Maaki 10:35-45)

20 Mwi entara Sepetira mwaaqutana nyova mwitanahua sita varero
Iesusiva hunani vuva uro mwia vuqaa variqaro kakataama viro mwataqi
tumu ntiro variqaro nai kyaahaqama mwataaninranra Iesusira kyapara
hura. 21 Iesusira kyapara huvaro mwiva mwia nai kyapara hiro tiqaro,
Nanra inraikyarave qiaro? tiro.

Mwitaa tuvaro nraakye mwiva tiqaro, Qiove mate mwaa e eo timwa
tairata nraakiara e nronraqama vira vunyaa vaisivanto varinanraqa ni
maaqutana nronraqama kyairata mpovanto i kyauqu kyaatutani variraro
mpovanto i kyauqu kyaantaaqani variarive, tiro.

22 Mwi nraakyeva mwitaa tuvaro Iesusiva mwinramwuhuara tiqaro,
Nkyenramwu mwitaama kye ni kyapara hiqatama hia mwi quara okyara
ntapihiraititama, mwitaa qiavo. Nte nriqa quaninra nramanri voti hira
nraaninra nkyetanavatave nrevarave? tuvata mwitanahua tiqata, Qioma
nraananrave, tita.

23 Mwitana mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Qutaama nkyetanavata
mwi nramanrinra mwia nrevarave. Ni kyauqu kyaatutanivata,
kyaantaaqanivata, mwata kyaavi varitana hia ni kyaiqa vahirave. Ni kova
vaisi taaratana terama kyero vatai vaisitanama mwini mwata kyaavi
varivarave, tiro.

24 Iesusiva mwitaa tuvata mwia nraaqiara hini 10 mwinramwuhua mwi
quara rieta mwi qate vakyetana inronra hura.

25 Mwinramwuhua mwi vaisitana inronra hi varuvaro Iesusiva ekyaa
mwinro mwaanro mwinramwuhua nyaanrama kyero qio eqaate tiro, Mpo
mwatanaahua ntaqikyiqi qua okyarara nkye riaarave. Mwihua vunyaa
vaisivanto nritare viritoqama variqata mwi kyaiqara mwaa kyaiqara
tirini varaate ti variarave. Mwihua nronra vaisinramwuvanto tiqata, Nte
nronravanto varuqo. Ni qua nraahu riemwaqi quate, ti variarave.

26 Nkye hia mwihua hiante hiate. Nkyiqitairo mpovanto nronraqa
hirero hiqaro mwiva nkyi kyaiqa vara nyataarive.

27 Nkyiqitairo mpovanto nritarero vuni varirero hiqaro mwiva karavu
vaisi votima viro nkyi kyaiqa vara nyataarive.
28 Nte mwatani mwatatai nraaqiaravama varuqo. Ntevata hia nraakye
qorara ni kyaiqa vara mataate tina, tumuvave. Nte nraakye qora
mwihuara kyaiqa varaqi vina, airi nraakye qora kyaahaqama nyatarera
mwihuara rieqanama qutu virerave timwa kyena tumuvave, tiro. Iesusiva
turama.

Vu qipa vu vaisitana Iesusiva ntapairi kyora
(Maaki 10:46-52; Ruku 18:35-43)

29 Iesusiva nai nraaqiaranramwuvata Ieriko kyeta vi varuvata nraakye
qora airivanto Iesusira vataqita vi varuvata 30 vaisi taaratanavanto vu
qipa vu tanahua aanra tokyani variqata riovaro Iesusiva nritarero viqaro
tuvata mwitanahua aakyara nteta tiqata, Nronrao, Ntevitira mwaaquo,
qati tiritananra po kye timwa timwa taante, tita.
31 Mwitanahua mwitaa tuvata nraakye qoravanto mwitanahua inronra
hita tirema variate tuvatavata mwitanahua hia mwihua qua riaraitita,
nronraqama kyeta aakyara nteta tiqata, Nronrao, Ntevitira mwaaquo,
qati tiritananra po kye timwa timwa taante, tita.
32 Mwitanahua mwitaa tuvaro Iesusiva nrumu siviro variro tiqaro,
Nivanto nkyitana nataa hiarive titatanave nkyetana nianra aakyara nte
variavo? tiro.
33 Mwitaa tuvata mwitanahua timwa mwita tiqata, Nronrao, tiritana
tivu ntapairi timwa taanterama i nraanre varuro, tita.
34 Mwitaa tuvaro Iesusiva mwitanahuara po timwa nyatero
mwitanahua suqaa nai kyauqu viti vatovaro mwitanahua suvanto
qamwanrama ntapairi vuvata qio taqeta mwiaqaataita Iesusira vataqita
vura.

Nraakye qoravanto Iesusira qamwata mwate varuvaro Iesusiva Ierusaremiqi vura
(Maaki 11:1-11; Ruku 19:28-40; Ioni 12:12-19)

21 1 Iesusiva nai nraaqiaranramwu kyapata vuvaro Ierusaremi
qaumato vahuvata mwihua Mpetapaasi Oripi taaqi mwemwaqi
vahu mwatukyaraqi uro nteta Iesusiva nai nraaqiara mpotana sitero
2 tiqaro, Nkyetana viti mwatukyaraqi uro ntetama ntonki nraante
taqevarave. Ntonkivanto nai nraati vatama kyero kyaantaru taivaro
varianinra uro mwitanahua huvantu kyeta sitaqita nrumu ni mpiate.
3 Vaisi mpovanto nkyitana kyapara hirata mwitaama qiate. Tiri
nronravanto ntonki mwianra tihatama nrunro qiate. Nkyetana mwitaa
tivaro mwiva nkyitananra qio qamwanrama varaqita uro mwiatema
qiananrove, tiro.

4 Haaru vetato entaqaa poropeti vaisivanto tu quava mwivauma
vahiarive tiro, Iesusiva mwitaa tura. Haaru poropeti vaisivanto Kotira
qua qovarama kyero mwataama tiro:
5 Nkye Ierusaremiqinaahua mwitaa timwa nyiate.
Nkyi vunyaa vaisivanto nkye hianani nri variho.
Mwiva qihaakya hivara tiro,
qihaakyama kyero ntonki mwoqaqaa nri variho.
Mwi ntonkiva qaraakya ntonkivantoma variho, tura. *(Sek 9:9)*
6 Mwiva tu quava mwivauma vahiarive tiro, Iesusiva nai nraaqiara
taaratana sitovata mwitanahua Iesusiva tuntema kyeta vuhua
uro 7 ntonkivata mwia nraativata vitaqita nrumu kyeta mwia
nraaqiaranramwuvanto nkyiari tuavaaqa ntonkiqa vuti mwatovaro
Iesusiva mwiaqaa mwaanri ntero mwatakyaa viro varura.
8 Varuvata nraakye qoravanto nkyiari tuavaaqavata aanravau vuti
mwatovata nraakye qora mpo uhua kyatari mwanre teqeqita nrumu
aanravau vuti mwatora. 9 Vuti mwatovata Iesusira vuni vuhuavata
mwoqani vi varuhuavata aakyara nteta tiqata,
Ntevitira mwaaqu nrutu tuaaheraate.
Nronravanto nai nrutuqa nri vari vaisira kyuqema mwataiho.
(Sng 118:26)
Ekyaa nyaamwunyaahua mwia nrutu tuaaheraate, tita.
10 Mwitaa timwaqita vi varuvaro Iesusiva Ierusaremiqi vuvata ekyaa
mwi mwatanaahua hianteta vitare nritare hi varita tiqata, Qikye, Ta
vaisivave nriho? tuvata 11 nraakye qora mpo uhua tiqata, Mwaa vaisiva
Iesusivave. Mwiva poropeti vaisivanto Nasareti Karirisairo nrivave, tita.

Iesusiva Kotira nraamwuqitairo munima kyaiqa vare varuhua vara veva kyora

(Maaki 11:15-19; Ruku 19:45-48; Ioni 1:13-22)

12 Iesusiva uro Kotira nraamwu nronraqi vera ntero taqovata kyoqaa
uti varu vaisihua mwiqi kyoqaa uti varuvaro mwiva mwihua vara veva
mwaatani kyero, munima tuqasaaqi varu vaisira tainta vara rauru kyero,
nyaamwa nyiqanro munima vare varu vaisira taintavata vara rauru kyora.
13 Mwitaama kyero mwihuara tiqaro, Kotira mpukuqi qara ntumwa to
quava tiqaro,
Nraakye qoravanto ni nraamwuanra Kotirara aakyara nte varia
nraamwunrave tivarave, turave. *(Ais 56:7)*
Nkye mwaaqi variavaro mpuara vaisivanto uqetaa mwatukyara votima
kyeroma mwaa nraamwuva vaiho, tiro.
14 Iesusiva mwitaa timwa kyero mwiqi varuvata vu qipa vu
vaisihuavata, kyuqu kyauqu ntanrenra vuhuavata, mwiva hunani nruvaro
Iesusiva mwihua kyuqema nyatovata qio varura.

15 Iesusiva mwihua kyuqema nyatero nronra kyaiqa vare varuvata
nraaqiaravanto Kotira nraamwuqi varita tiqata, Ntevitira mwaaqu mwia
nrutu tuaaheraate, tita.
Mwitaa ti varuvata Kotira nraamwuqaa ntaqikyi varu vaisihuavata
mwaanra okyara ti varu vaisihuavata, mwi inraikyara taqeta Iesusira
inronrama mwateta Iesusirara qaqao tita, 16 E hiave nraaqiaravanto qua ti
variara riaaro? tita.
Mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Eo, nte nraaqiara qua riauqo. Nkyevata
mpo, nkye hia Kotira mpukuqi mwaa quara kyaara ntiqata taqaarave?
Mwitaama tiro:

E nraaqiara nraamwa nraahuavata kyaahaqa hiarata mwihua i nrutu
kyuqema kyeta tuaahere variavo, turave, tiro. *(Sng 8:2)*

17 Iesusiva mwitaa timwa kyero mwiva mwihua mwiqi kyero veva ntero
mwatukya mwiavata kyero Mpetaanini enta mwiqi varirero viro.

Iesusiva tuvaro qakyaakya voti hu kyatariva tamusa vura
(Maaki 11:12-14, 20-24)

18 Mwia qanranraa toqaqi Iesusiva uro ntantero Ierusareminianra
vuvaro kyara nraataa hura. 19 Nraataa huvaro taqovaro qakyaakya voti
huva fikivanto aanra tokyani vahuvaro mwiva uro mwia tamwa hiqu
kyero nraankye tiro taqovaro mwanrevanto nraahu vahuvaro mwiva
mwi kyatarirara tiqaro, E hia qaiqaavata tamwa rienanrave, tuvaro
mwiaqaatairo mwi kyatariva tamusa viro.
20 Mwi kyatariva tamusa vuvata Iesusira nraaqiaranramwu mwia
taqeta qikye tita, Nataama kyerove kyatari mwituava qamwanrama
tamusa viho? tita.
21 Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Nte qianinra riaate.
Nkyenramwuvata hia taara vu nraato tiraitita, nianra kuaa vu nraato
tuteta qioma nte mwaa kyatarirara tuntema kyeta tivarave. Nkye hia mwi
kyaiqara nraahu varevarave. Nkye nronra kyaiqa mpo kyaiqa mpo kyaiqa
qio varevarave. Nkye mwaa taaqiraravata tiqata, Nramanriqi kyavuhu
quante, tivaro qioma mwitaa hiananrove.
22 Qikye, nkye mpo inraikyara Kotirara kyapara hiqatama mwiva
qutaama mwi inraikyara timwiananrove tiraqaataitama nkye qio
varevarave, tiro.

Iesusirara tava i mwi kepukyara mwihanrave e mwitaa hiaro tura
(Maaki 11:27-33; Ruku 20:1-8)

23 Iesusiva mwitaa timwa kyero uro ntantero Kotira nraamwuqi uro
variqaro nraakye qora qua timwa nyi varuvata Kotira nraamwuqi Kotira
kyaiqa vara mwate varuhua mwihua nronra vaisinramwuvata, Iutaa
nronra vaisinramwuvata, mwinramwuhua mwiva hunani uro nteta mwia

inronra hita tiqata, E ta vaisiva variqarave mwaa kyaiqara vare variaro? Tava i nronraqama kyaiharave e mwaa kyaiqara vare variaro? tita.

24 Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva nkyiari timwa nyinro tiqaro, Kyai nte nraante nkyi kyapara hiarita nkye nte qiani quara qio timwa mpivera, nte ntena nronraqama vina variqana mwaa kyaiqara varaurara nkyi timwa nyiankye.

25 Tava Ioninra nronraqama kyovaro Ioniva nraakye qora nramanri nyunrave? Kotivave, qumina vaisivantove, mwia nronra qama kyovaro mwi kyaiqara varorave? Nkye timwa mpivaqena riaankye, tiro.

Iesusiva mwitaa tuvata mwihua nai kyapara hita nai kyapara hita tiqata, Tire nanra quave qiananrave? Tire tiqata Kotiva mwia nronraqama kyorave qiarera, mwiva tiriara nkye nanraqamave Ioninra quara hia qutaave qiavo qiananrove.

26 Tire tiqata qumina vaisivanto mwia nronraqama kyorave qiarera, tire nraakye qora ntuvaantuama vita variahuara aatu hiananrave. Ekyaa nraakye qoravanto Ioniva poropeti vaisivanto varurave ti variarave, tita.

27 Mwihua mwitaa timwa kyeta Iesusirara tiqata, Nai tava Ioninra nronraqama kyorave? Hia tire ntapihuro, tita.

Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Nkye mwitaa qiavana nte nina nronraqama kyaihana mwaa kyaiqara vare varurara hia nkyitavata timwa nyianinrave, tiro.

Qoraisi nraaqiara taaratana vato vaisiraqaa ntumwa kyero timwa nyu quara

28 Iesusiva mwitaa timwa kyero tiqaro, Nte tirera hiani quara mwaanra nkye nataamave riaavo? Vaisi mpovanto qoraisi nraaqiara taaratana vatorave. Mwia qova nai mwaaqu tauraarara tiqaro, Ni maaquo, Mate uro uaini aakyoqi kyaiqa varaante, tuvaro **29** mwia mwaaqu tauraava tiqaro, Qaqao, hia quataa ihana hia virerave, tiro. Mwitaa timwa kyero mwiva variqaro mpo vu nraato tu kyero nai qora uaini aakyoqi kyaiqa vararero vurave.

30 Mwiva vuvaro mwia qova nai nraaqiara nraakiaraara mwianravata uro kuaa qua mwia nraahu tuvaro mwiva qumina eo timwa kyerovata hia viraitiro qaqira kyero varurave, tiro.

31 Iesusiva mwi quara timwa kyero mwihua kyapara hiro tiqaro, Mwia nraaqiaratanaqitairo ta nraaqiarava nai qora qua riorave? tuvata mwihua tiqata, Mwia vakyaava tauraava nai qora qua riorave, tita.

Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva timwa nyinro tiqaro, Qio mwi quara rieqatama nte tirera hiani quara ntapihi kye riaate. Taakisi vare variahuavata, api nrohi varia nraakyehuavata, variavata nkye mwihuara uaqia hia nraakye qorahuave qiahua, mwihua nkyi nraatara kyeta Kotiva ntaqikyiraqi mwihua nraante vi variarave.

32 Haaru Ioniva nri ntero ntapihi kye vahi aanranra nkyi
nyaamwutaankye tuvata nkye mwia quara hia qutaa quave turave.
Taakisi vare variahuavata, api nrohi varia nraakyehuavata, Ioninra
quara qutaave turave. Nkye variqata taqovata mwihua Ioninra quara
qutaave tuvata nkye hia mwihua hunte hurave. Nkye mpo vu nraato tu
kyeta uaqia hi aanranra qaqira kyeta Ioninra quara qutaa quave qiataara
vahuvata nkye hia mwitaa hiraitita varurave, tiro.

Uaini tutoraqi hia kyuqema kyeta ntaqikyi varu vaisihuaqaa ntumwa kyero tura

(Maaki 12:1-12; Ruku 20:9-19)

33 Iesusiva mwitaa timwa kyero tiqaro, Nkye rie varivaqena nte mpo
quaqaa ntumwa kyena nkyi timwa nyiankye. Mwata airi vahu vaisiva
uaini vara tutero, mwia vara ututu tutukya utu tero, mwata quvu
kyero uaini tamwa tatianinra ututero, haraara nraamwu mpuahaantaqi
variqata mpuara vaisiara taqeravata ututorave. Mwiaqaatairo mwiva
nyianra mpo mwatani virera hiro, vaisi mponramwu timwa nyinro
tiqaro, Nkye ni uaini aakyoqaa ntaqikyi mate varivaqe nte quankye,
timwa kyero mwiva nyianra mpo mwatani vurave.
34 Mwini uro varuvaro uaini hiqi entava nri ntovaro mwiva nai kyaiqa
vaisi mponramwu sitero tiqaro, Uro ni aakyoqaa ntaqikyi varihua tivata
uaini ninanivata hiqu nyivata vare nriate, tuvata mwihua mwini vurave.
35 Mwini vuvata mwia aakyoqaa ntaqikyi varuhua mwia kyaiqa
vaisinramwu ntavaaqavu kyeta mpo kyaamwuqo ntuqutu kyeta vateta,
mpo ru kyeta, mpo oriqo ntuqutu kyeta vatorave.
36 Mwitaa huvaro aakyo qova qaiqaa vaisi kyaata airiqama sitovata
mwihua tauraa mponramwu huntema kyeta mwihuavata kuaa qarama
nyatorave.
37 Mwitaa huvaro aakyo qova nraakiara ekyaara nai mwaaqu kuaiqia
titero tiqaro, Mwihua mwia taqeta nianra mwia mwaaquve tiqatama
mwia kyuqema mwatevarave, tiro.
38 Mwitaa timwa kyero mwia titovaro vuvata mwia aakyoqaa ntaqikyi
varuhua mwia taqeta nai timwa mwi nai timwa mwi hita tiqata, Mwaa
vaisiva nai qova qutu viraro nai qora mwatavata ekyaa inraikyavata
varaarivama variho. Nrivaqe mwia ru kyaararo mwiva vararera hiari
inraikyava tirini nraahu vahiarive, tita. 39 Mwihua mwitaa timwa kyeta mwia
ntavaaqavu kye aakyoqitaita mwaaqani mwaati kyeta mwia ru kyorave, tiro.
40 Iesusiva mwitaa timwa kyero mwihua kyapara hiro tiqaro, Mwitaa
hurara tiro, aakyo qova nai mwaaqu rukyera kyaara nataave hiananrove?
tiro.
41 Mwitaa tuvata mwihua Iesusirara tiqata, Aakyo qova uaqia hia
vaisihua mwihua ekyaa ru taiqa kyero mwiaqaatairo mwiva ni aakyoqaa

ntaqikyiqata ninavata mpiate tiro, vaisi nraahumwa mponramwuma sita
vataananrove, tita.
42 Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Nkye hia Kotira mpukuqi
mwaa quara kyaara ntumwa kyeta riaarave? Mwataama tiro: Ori
nraamwu hoqeqata ori mpora hia kyuqe orive timwa kyeta qaqira kyaa
oriva puhaqama viho. Kotiva mwi orira nronraqama kyairara tita, tire
mwia taqeta kyuqe kyaiqave turo, turave. *(Sng 118:22-23)*
43 Nte mwi quara rieqanama nkyiara mwataama tuqo. Nkye mwia
mwaaqu uaqiama mwatera kyaara Kotiva nkyiara hia ni nraakye qorave
qiananrove. Mwiva nkyi qaqira kyero mpo mwatanaahuara mwihua
ni nraakye qora varivaqena nte mwihuaqaa ntaqikyi variarita mwihua
kyuqe kyaiqa vara mataate, qiananrove.
44 [Mwi oriraqaa tuto ntuariva ntupepaa hiro pataqia pataqia utu
quananrove. Mwi oriva vaisiqaa tumu ntirera, mwi vaisira ntuqutu kyero
mwumwu ntamwa kyero kyaananrove, tiro.]
45 Iesusiva mwitaa tuvata Kotira nraamwuqaa ntaqikyi varuhuavata,
Parisi vaisinramwuvata, variqata ntapihi kyovaro Iesusiva uaini
aakyoqaa ntaqikyi varuhuaqaa ntumwa kyero mwihuara tuvata 46 mwia
ntavaaqavuqita uro ko qiare timwa kyeta taqovata nraakye qora mwini
ntuvaantuama vuhua Iesusirara poropeti vaisivantove tuvata mwihua
nyaatu aatu hiqata hia mwia ntavaaqavu kyora.

Nraakye varovata kyara nronraqaa ntumwa kyero tura
(Ruku 14:15-24)

22 1 Iesusiva qaiqaa nraakye qora qua timwa nyinrenro mpo qua
mpo quaqaa ntumwa kyero timwa nyunra.
2 Mwiva mpo qua tiqaro, Kotiva nraakye qoraqaa ntaqikyiani
quara vahirero vunyaa vaisi mpovanto nai mwaaquvanto nraakye
varaaninranra rieqaro kyara tera taarama kye vatora votima kyero vaiho.
3 Vunyaa vaisivanto mwihua mwihua nyaanrama tero tiqaro, Nraakiara
nkye nivatama kyeta kyara nraate, tiro. Timwa kyero variro kyara nrenra
terama tero nai kyaiqa vaisi sitero tiqaro, Nkye uro mwihua timwa
nyivata mwihua nrumu kyara nraate, tuvata uro timwa nyuvata mwihua
hia quataa huvata hia vurave.
4 Hia vuvaro vunyaa vaisivanto nai kyaiqa vaisi mponramwu qaiqaa
sitero tiqaro, Nte nyaanrama tau nraakye qorahuara mwataama qiate.
Nte kyara terama tauqo. Ntena kauvata mpo quara nraati kyuqeravata
rukye toqa uta vatauqo. Ni maaquvanto nraata varaaninra nrumu taqeta
mwi kyarara nraate, qiate, tiro.
5 Mwiva mwitaa tuvata mwiva nyaanrama to nraakye qorahua hia
mwia qua riaraitita, mwihua nkyiari kyaiqa nraahu varaqita vurave.
Mpovanto nai aakyoqi vuvaro mpovanto nai kyoqaa kyaiqa vararero

vuvata 6 mponramwuvanto vunyaa vaisi mwia kyaiqa vaisinramwu
ntavaaqavu kyeta ntuqutu kye vateta ru kyorave.
7 Mwitaa huvaro vunyaa vaisi mwia nai mpoqama kyero raraqa tovaro
nai ntaqu vaisihua sitovata mwihua uro nai kyaiqa vaisinramwu rukyo
vaisihua nkyiari rukyeta mwihua mwatukyave nraamwuve qia quara
kyorave.
8 Mwiaqaatairo vunyaa vaisi mwiva nai kyaiqa vaisi mponramwu
nyaanrama kyero tiqaro, Ni maaquvanto nraata varaani kyarara nte
terama tauqo. Nte nraakye qora nyaanrama tena taqauqaro mwihua
kyaiqavanto hia qioqa iharo mwihua ni kyara nrevavata hia qioqa iho.
9 Nkye mwihua qaqira kyeta uro hisai hisai aanra ntuvaantua hiraqa ta
nraakye qorahuave taqaivata varihua mwihua sita kyeta mwihuara tiqata,
Vunyaa vaisivanto kyara nraaninra nkyevata uro nraate qiate, turave.
10 Mwitaa tuvata mwia kyaiqa vaisinramwuvanto aanrasaita ta nraakye
qorahuave taqohua kyuqehuave, uaqia uhuave, ntuvaantuama kyeta
sitaqita uro kyovata mwihua kyara nro nraamwunra piqa kyorave.
11 (Mwi entara nraata varaani kyarara nranrenrata nru vaisihua qesana
nri ntovaro qesana ntaqikyuva mwihua tavunaqotairo mwunruqama
tovata uro mwatakyaa vita varura. Vunyaa vaisi mwia tavuna rupa varo
vaisiva nraahu qio mwiqi mwatakyaa quarive tura.)
Mwihua nraamwuqi huvai vuvaro vunyaa vaisivanto taqovaro
qesanatairo hia tavuna varo vaisiva nraamwuqi varuvaro 12 mwiva mwi
vaisirara tiqaro, Qikye, ni vaisio, e hia qesanataira ni tavuna ruparaitira,
e tanama kyerave mwaaqi vera ntera hiaro? tuvaro mwi vaisiva hia qio
qua turave.
13 Hia qua tuvaro vunyaa vaisivanto nai kyaiqa vaisinramwu timwa
nyinro tiqaro, Nkye mwaa vaisira kyuqu kyauqu rupa kyeta uto
mwaatani upi hiraqi kyaate. Mwiva mwini variro ntateqaro nai aanrai
kutiqaro variarive, turave, tiro.
14 Iesusiva mwi quara timwa kyero mwiva tiqaro, Kotiva airi nraakye
qora nyaanramatairaqitairo mpoqiatana nraahu sitaananrove, tiro.

Taakisiqa hirara Iesusira kyapara hura
(Maaki 12:13-17; Ruku 20:20-26)

15 Iesusiva mwitaa tuvata Parisi vaisinramwuvanto mwiqitai veva nteta
uro ntuvaantuama vi varita tiqata, Nanra quave kyapara hiararo Iesusiva
api qua qiananrove? Kyai mwaa quara kyapara hiare, timwa kyeta
16 mwihua nkyiari sataqi nrohu vaisihua mponramwu siteta Herotira
nramwunaahua mponramwuvata sitovata mwihua Iesusiva varunani uro
nteta tiqata,
Mwaanra ti variara vaisivao, e mwaanra okyara timwa timwianrata
tire taqaurara e qutaa qua ti variaravave. E hia vaisi nraatu aatu

hiraitira, vaisi nronranravata, qumina vaisiaravata, kuaa qua nraahu ti variaravave. 17 Tire mwaa quara qiananranra e nataamave riaaro? Tire Kotira qua rieqatama qiove tire Romeni mwihua vunyaa vaisi Sisaara taakisi mwiananrave? (Mwi mwatanaahua hia Kotira qua riaarave.)

18 Iesusirara api qua qiarive tu quara Iesusiva vaakya ntapihi kyero mwiva tiqaro, Nkye unraqama kyeqata kyuqe kyaiqa vare variahuave. Nkye nanraqamave nivanto api qua qiarive tita mwitaa ti variavo? 19 Taakisi munima kuaiqia ni naamutaivaqe taqaankye, tiro.

Mwitaa tuvata mwi munimanra kuaaru mwuvaro 20 Iesusiva mwihua kyapara hiro tiqaro, Munima mwiaqaa tara virive vaiho? Tara nrutuve vaiho? tiro.

21 Mwitaa tuvata mwihua tiqata, Sisaarave, tuvaro Iesusiva mwihuara tiqaro, Mwianra rieqatama nkye Sisaava hianinra nai mwiate. Kotiva hianinra Kotira mwiate, tiro.

22 Iesusiva mwitaa tuvata mwihua mwia qua rieta tiqata, Qikye, mwiva tiri qua nraatara kyero kyuqe qua tiho, timwa kyeta kyauqu ntukikinraaqata kyeta Iesusira mwini kyeta vurama.

Qutu vita qaiqaa qati sivi okyarara Saitiusivanto Iesusira kyapara hura
(Maaki 12:18-27; Ruku 20:27-40)

23 Mwi entara Saitiusinramwuvanto Iesusiva varunani uro ntora. Mwi vaisihua nkyiari mwaanra qua rietama tiqata, Vaisivanto qutu quariva ekyaara qutu viro hiama qaiqaavata siquananrove, ti varu vaisihua uro nteta Iesusira kyapara hita tiqata,

24 Mwaanra ti variarao, tiri haivaqava Mosesiva mwaanra qua tiqaro mwitaa timwa torave. Vaisivanto hia nraaqiara mwataraitiro qutu viraro mwia qatavantove mwia vakyaavave mwia nraata varatero nraaqiara mwata humwuanrama mwataarive, turave.

25 Tire qua qiananra riaante. Haaru mwaini qate vakye 7 nramwu varurave. Sakyaava nraakye mpo varatero hia nraaqiaravata mwataraitiro qutu vuvaro mwia qata mwia nanaava mwia nraata varatero 26 mwivavata qati variqiro viro uro qutu vurave. Mwiva qutu vuvaro mpo mwia nanaava mwi nraakyera varatero hia nraaqiaravata mwataraitiro, qati variqiro viro qutu vuvata qio mwitaamaqi vita ekyaa mwi qate vakyenramwuhua mwi nraakyera varateta hia nraaqiara mwataraitita, qati qutita vurave. 27 Qutu vuvaro nraakye mwivavata variro qutu vurave.

28 Nraakiara nraakye qora qutiraqitaita qaiqaa qati sivi entaraqaa mwi nraakyeva tara nraatave variananrove? Mwiva qati varu entara qoraisi 7 nramwu varatorave, tita.

29 Saitiusi vaisinramwuvanto mwitaa tuvaro Iesusiva mwihua nkyiari timwa nyinro tiqaro, Nkye Kotira qua qara ntumwa tora hiave ntapihi

hiavo? Nkye Kotira kepukyara hia riaarave. Nkye hia ntapihiahuara tita, nkye api qua qiavo.

30 Nraakiara nraakye qora qutu vihua qutu viraqitaita qaiqaa sivi qati variqi vi entara hiama nraakye qora nai vare nai vare hivarave. Mwihua nyaamwunyaahua votima kyeta qati varivarave, tiro.

31 Iesusiva mwitaa timwa kyero mwiva tiqaro, Nraakye qora qaiqaa qati sivi vari okyarara nte nkyi kyapara hirerave. Nkye hia Kotira mpukuqi mwaa quara qara ntumwa tora kyaara ntumwa kyeta riaarave? Kotiva mwitaa turave:

32 Nte Kotiva nte i haivaqahua mwanriqavanto varuqo. Nte
i haivaqahua Evarahaamunraqaave, Aisaakiraqaave,
Iaikopuraqaave, ntaqikyi varuvave, turave. *(Kis 3:6)*

Qio riaate. Qutu viro taiqavi inraikyaraqaa hia Kotiva ntaqikyi varivave. Qutu viro qaiqaa siviro qati variqiro vi inraikyaraqaa Kotiva ntaqikyi varivama variho, tiro.

33 Iesusiva mwitaa tuvata nraakye qoravanto mwini ntuvaantuama vuhua mwia qua rieta tiqata, Qikye, Iesusiva okyara quama timwa timwiho, tita.

Nanra quave Kotiva vuni vatai quava vaiho? tura
(Maaki 12:28-31; Ruku 10:25-28)

34 Parisi vaisinramwuvanto riovaro Iesusiva Saitiusi vaisinramwuvanto tu quara nraatara kyovata mwihua ntuvaantuama vuraqitairo 35 vaisi mpovanto mwaanra okyara timwa nyi varu vaisiva Iesusirara api qua qiarive tiro, mpo qua Iesusira kyapara hiro tiqaro,

36 Mwaanra ti variarao, Kotiva qua timwa toraqitairo nanra quavantove nronraqama kyero vuni vahi quava vaiho? tiro.

37 Mwitaa tuvaro Iesusiva timwa mwinro tiqaro, Iqaa ntaqikyira Kotirara ekyaa ena mwutukyaqitairave, ekyaa ena mwanraquraqitairave, ekyaa ena vu nraatoqitairave, mwianra nraahu mwutukya vahirara variante, turave. *(Lo 6:5)*

38 Qio mwi quava okyara qua vuni vahi quava vahirave. 39 Mwi quara nraakiara okyara qua mpo vaiho. Mwi quava vuni vahi quara votima kyeroma vaiho. Mwitaama tiro:

Inanra mwutukya vahintema kyero ina nramwunaanranravata i
mwutukya vahiarive, turave. *(Wkp 19:18)*

40 Mwi quavavata okyara qua puha rataara votima kyero vaiharo ekyaa mpo qua Mosesiva timwa to quavave, poropeti vaisivanto timwa to quavave, mwi quatanaqaa hiriviro vahirave, tiro. Iesusiva turama.

Iesusiva Mesaiaara kyapara hura
(Maaki 12:35-37; Ruku 20:41-44)

41 Parisi vaisinramwu mwini ntuvaantuama vita varuvaro Iesusiva mwihua kyapara hiro tiqaro,

42 Nkye Kotiva titai vaisira Mesaiaara nataamave riaavo? Mwiva tara
okyaraqitairo mwatataarivave variananrove? tiro. Iesusiva mwitaa tuvata
mwihua tiqata, Mwiva tiri haivaqara Ntevitira okyaraqitairo qovara
hiananrove. Mwiva Ntevitira nraisima variananrove, tita.
43 Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Nataama kyerove Mesaiavanto
Ntevitira nraisi variananrove? Haaru vetato entaqaa Ntevitiva varuvaro
Kotira mwanraquravanto mwia kyaahaqa huvaro Ntevitiva Mesaiaara
tiqaro, Mwiva ni nronravantove turave. Ntevitiva mwataa turave:
44 Kotiva ni nronra vaisiara tiqaro,
E nritarera ni kyauqu kyaatutani mwatakyaa vira variraqena nte
i nramwutaahua ru taiqa kyena nraatara kyaarira e mwihuaqaa
kyuqu ntamwa tera variante, turave. *(Sng 110:1)*
Ntevitiva mwitaa turave, tiro.
45 Iesusiva mwitaa timwa kyero qaiqaa kyapara hiro tiqaro, Ntevitiva
Mesaiaavanto qovara hianinranra tiqaro, Mwiva ni nronra vaisive,
turave. Ntevitiva mwitaa turara tiro, nataama kyerove Mesaiaavanto
Ntevitira nraisi variananrove? tiro.
46 Iesusiva mwitaa tuvata mwihua nai timwa mwianre tita quara puaa
huvaro hia vahuvata mwihua mwi entaraqaataita aatu hiqata qaiqaavata
mpo qua mwia kyapara hiarorave timwa kyeta varura.

Parisi vaisiaravata mwaanra okyara ti varu vaisihuaravata tura
(Maaki 12:38-39; Ruku 11:43, 46, 20:45-46)

23 1 Iesusiva mwitaa timwa kyero nraakye qora mwini
ntuvaantuama vita varuhuaravata nai nraaqiaranramwuanravata
tiqaro, 2 Mwaanra okyara ti varia vaisihuavata, Parisi vaisinramwuvata,
Mosesiva timwa to quara kyuqe qua nkyi timwa nyiqi vi variara 3 nkye
mwia riemwaqita quate. Nkye mwihua qua mwia nraahu rieqatama hia
mwihua nrohiantema kyeta nrohiate. Mwihua mpohuara nkye mwitaa
mwataa hiate timwa kyeqata nkyiari hia mwitaa hiraitita, mwihua
uaqiama kyeqata nrohi variarave.
4 Qikye, mwihua nronraqama kyero muaanra ntai quara rupa kyeta
varaqita uro nraakye qoraqaa qu nyateta mwihuara qu varaate timwa
kyeta mwihua hia nkyiari kyauqu tutu kyeta nraakye qora kyaahaqa hi
variarave.
5 Nraakye qoravanto mwihua mwahuta qiate tita, Parisivanto Kotira
kyaiqa vara mwate variarave. Mwihua Mosesiva tu quara qara ntumwa
kyeta qapuqama kyeta nkyiari tiriqa quteta, kyaataaqivata rupateta,
tavuna mpuahaa kyuqera rupa vareta nraakye qoravanto mwihua taqaate
tita, mwatukyaqaa nrohi variarave.
6 Mwihua omwata nraanraqaa uro variqata vaisi nronravanto
mwatakyaa viqata varianani variare timwa kyeqata variarave.

Mwihua mwaanra nraamwuqi uro variqata kyuqe taintaqaa nraahu
mwatakyaa vita variarave. 7Nraakye qoravanto mwihua kyuqema kye
qua mwanteqata mwaanra qua ti vari vaisivave qiate tiqata maaketiqi
mwihua kyakyama kyeqata nrohi variarave.
8Nkyevata kuaa qara hivorave. Vaisi mpovanto nkyi qua mwantero
nkyiara tiqaro, E vaisi nronra mwaanra qua ti variaravave, qiankyorave.
Mpovanto mwitaa tirera, nkye mwianra, Hia qaiqaavata mwitaa qiante,
qiate. Tire qata vakyaama varuro, qiate. Tiri mwaanra qua timwa timwi
variva kuaikuvanto nraahuma variho qiate.
9Nkyi sova kuaikuvanto nyaamwuni varirara tita, hia mwatani variani
vaisira mpora tiri tiqovave qiate.
10Nkye vaisi mpora tiri qiata vaisive tivorave. Nkye tiqata, Kotiva
titaiva Mesaiaavanto, mwiva nraahuma tiri qiata vaisivanto variho, qiate.
11Nkyiqitairo mpovanto nronra vaisi varirera, mwi vaisiva nkyini
kyaiqa vara nyataariva variarive.
12Nai nrutu tuaaheraariva variraro Kotiva mwia nrutu vara
mwataniqama kyaananrove. Nai nrutu vara mwataniqama kyaariva
variraro Kotiva mwia nrutu tuaahera kyaananrove, tiro.

Mwaanra okyara ti varu vaisihuaravata Parisi vaisiaravata po kye timwa nyatora

(Maaki 12:40; Ruku 11:39-52, 20:47)

13Mwaanra okyara ti variahuavata, Parisi vaisivata, nkye unraqama
kyeqata kyuqe kyaiqa vare variahuave. Nkye nraakiara uaqiama virara
rieqanama nte nkyiara po kye timwa nyatauqo. Nraakye qoravanto
Kotiva ntaqikyiraqi virera uti variavata nkye qesa mwihua suqaa vahira
vara mwatumwi tite variavo. Mwitaa hiqata nkye nkyeta mwihua hia
Kotiva ntaqikyiraqi viraitita, mpohua mwiqi virerata uti variavata nkye
mwihua aanra tite variavo.
14[Mwaanra okyara ti varia vaisihuavata, Parisi vaisivata, nkye
unraqama kyeqata kyuqe kyaiqa vare variahuave. Nkye vita raupirima
virara nte po kye tuqo. Nkye tetoqa nraakye mwihua nraamwu mpuara
vare varita tiqata, Mpovanto tire uaqia hi kyaiqara utuananra taqero
tiriara uaqia hia vaisihuave tivorave, tita nkye nraakye qora suqaa
variqata Kotirara mpuahaaqama kyeta aakyara nte variarave. Po, mwia
kyaara nkyiqa qua vahiariva nronraqama kyero vahiananrove.]
15Mwaanra okyara ti varia vaisihuavata, Parisi vaisivata, nkye
unraqama kyeqata kyuqe kyaiqa vare variahuave. Nte nkyiara po
kye tuqo. Nkye airi vaisi vara uaqiama kyarerata uti variarave. Vaisi
mpovanto nkyi qua rieqaro nkyi vataqiro quarive tita, nkye mwia puaa
hirerata kyaarera nronra teqa vareta nyianrani nrohiqata mwia puaama
kyeta mwia nkyeta kyaiqa nraamwutaavaro mwiaqaatairo mwi vaisiva

nkyivata nraatara kyero mpoqiavata uaqia hi vaisiva varirave. Nkye utuaraqaara mwiaqaa qua nronravantoma vahiananrove.

16 Nkye mpohua aanra nyaamwutarerata uti variavaro nkyita su qipa vihua variavo. Nkye nraakiara vita raupirima virara nte po kye tuqo. Nkye nraakye qora mwaanra okyara timwa nyiqata mwitaama tita, Vaisivanto Kotira nraamwu nrutu nteqaro nai kyauqu nriqiqaa vatero tiqaro, Nte mwitaa mwitaa hirerave, tirera, mwiva qiari quava hia mwia tutaananrove. Vaisivanto Kotira nraamwuqi vahira kori munima nrutu nteqaro nai kyauqu nriqiqaa vatero tiqaro, Nte mwitaa mwitaa hirerave, tirera, mwiva hia mwi quara nteqa kyaarive, qiarave.

17 Nkye mwitaa tiqatama api quama qiavo. Nkyi su qipa vihata variavo. Kotira nraamwuvanto vuni vahi inraikyavama vaiho. Kori munimavanto Kotira nraamwuqi vaiharora tiro, Kotira nraamwuvanto mwi munimanra vara kyotataqama kyairave.

18 Nkye mwaanra qua apiqama kyeta nraakye qora timwa nyita tiqata, Quara rukyeta Kotira mwi varia taintara vaisivanto mwi taintara nrutu nteqaro nai kyauqu nriqiqaa vatero tiqaro, Nte mwitaa mwitaa hirerave, tirera, mwiva qiari quava hia mwia tutaananrove. Vaisivanto mwi taintaraqaa rukyero vatai quarara nrutu nteqaro nai kyauqu nriqiqaa vatero tiqaro, Nte mwitaa mwitaa hirerave, tirera, mwiva qiari quava mwia tutaananrove. Mwiva mwi quara hia nteqa kyaarive, qiarave.

19 Nkye mwitaa tiqatama api qua ti variavo. Nkyi su qipa vihata variavo. Tainta mwiaqaa rukyeta vataa quarava hia tainta mwia nraatara kyero vuni vahi inraikyava vahirave. Kotira nraamwuqi vahi taintava vuni vahivara tiro, quara mwia vara kyotataqama kyairave. **20** Vaisivanto kyauqu nriqiqaa vateqaro mwiva tainta mwia nrutu nteqaro mwiva tainta mwiavata, tainta mwiaqaa vahi inraikyaravatama, nrutu ntaiho. **21** Vaisivanto nai kyauqu nriqiqaa vatero Kotira nraamwu nrutu nteqaro mwiva hia nraamwu nrutu nraahuvauma ntero, mwiva nraamwu nrutuvata, nraamwuqi varira Kotira nrutuvatama, nterove.

22 Vaisivanto nai kyauqu nriqiqaa vatero nyaamwu nrutu nteqaro mwiva hia nyaamwu nrutu nraahuvauma ntero, mwiva Kotiva mwatakyaa vi taintara nrutuvata nteqaro mwi taintaraqaa mwatakyaa viro varira Kotira nrutuvatama nterove.

23 Mwaanra okyara ti varia vaisihuavata, Parisi vaisivata, nkye nraakiara raupirima virara rieqanama nte nkyiara po kye timwa nyatauqo. Nkye unraqama kyeqata kyuqe kyaiqa vare variahuave. Nkye uapaa kyara haantave, honti mperu mwia nraahu Mosesira qua riemwaqita viqata ntainra kye Kotiranive, qiara nai mwi variarave. Nkye mwi quara nraahu riemwaqita virerata uti variqata mwaanra qua mpovanto mwi quara nraatara kyero vahira, mwi quara nkye hia rie variarave. Ntapihi kye ko ti okyararave, po kye timwa nyate okyararave,

Kotirara kepukyaqama kyeta rie okyararave, nkye mwi quara mwi quarara hia nronraqama kyeta rie variarave. Nkye pata qua rieqatama mwi quaravata, nronra quavata, riemwaqita quataarave.

24 Nkye mpohua aanra nyaamwutarera uti variavaro nkyita su qipa vihata variavo. Nkye nramanri nraanre tita taqaavaro upauvanto mwiqi vaihata nkye mwia qatinani vara kyeta aasau nronravanto mwiqi vahira mwiavatama kyeta nrapitama kye variarave.

25 Mwaanra okyara ti varia vaisihuavata, Parisi vaisivata, nkye raupirima virara nte nkyiara po kye timwa nyatauqo. Nkye unraqama kyeqata kyuqe kyaiqa vare variahuave. Nkye kaapuvata tanuvata mwaaqani nraahu hiqe variahuave. Nkye nkyeta pahi nraahu hiqama kyaavaro nkyi utaqi vaisi rukyevave, mpuara varevave, nkyetara nraahu rieqata vare varivave, mwi inraikyava nraahu vaiho. **26** Nkye Parisi vaisi mwaahuao, nkyi su qipa vihata variahuave. Nkye kaapuvata tanuvata utaqi nraante hiqama kyaivaro mwaaqanivata kyuqema vahiarive.

27 Mwaanra okyara ti varia vaisihuavata, Parisi vaisivata, nkye nraakiara vita raupiri hirara nte nkyiara po kye tuqo. Nkye unraqama kyeqata kyuqe kyaiqa vare variahuave. Vaisi quntamwa teta simenti ntamwa kyeta mwiaqaa penti eqarori qutaara nkye mwia votima kyeta variarave. Simentiqaa penti eqarori qutaara taqeqaro mpovanto kyuqema kyero vaiho tiharovata mwataqi qutu vira mwukyaarivata tapitai inraikyava nraahuma vaiho.

28 Mwia votima kyeta nraakye qoravanto nkyi mwaaqani taqeqata vaisi kyuqe hiahuave qiavarovata nkyi utaqi unra qua ti variavavata, uaqia hi kyaiqara uti variavavata, piqairave.

29 Mwaanra okyara ti varia vaisihuavata, Parisi vaisivata, nkye nraakiara vita raupiri hirara nte nkyiara po kye tuqo. Nkye unraqama kyeqata kyuqe kyaiqa vare variahuave. Nkyi haivaqahua haaru variqata poropeti vaisi Kotira qua qovarama kye varu vaisihua rukyeta quntamwa torave. Mwihua quntamwa toraqaa nkye kyuqema kyeta haraara nraamwu hoqa nyate variarave. Nkyi haivaqahua variqata avuqavuma kyeta nrohu vaisihua rukyeta quntamwa toraqaa nkye ntupi kyeta kyuqe hi variarave.

30 Nkye mwihua nyaisivanto tiqata, Tire haaru mwi vakya variavaratiri, hiama tire teta haivaqahua nraantanteta poropeti vaisi mwihua ruavaratirio, qiarave.

31 Nkye tiqata, Tiri haivaqahua haaru poropeti rukyohua tire mwaa mwihua nyaisima varuro, qiarave. Nkye mwitaa qiavaro nkyeta qia quavama nkyita tutaiho. **32** Qio nkyeta haivaqahua uaqia hi kyaiqara tohara taara varaqita uro taiqa kyaate.

33 Nkye quaihavanto variavo. Nkye quaiha nraaqiaravanto variavo. Kotiva nkyi ko timwa kyero qia nronraqi tuto kyaananrove. Hia qio nkye mwiqitaita ntuqema kyeta vivarave.

34 Nte qianinra riaate. Nte poropeti vaisive, kyuqe vu nraato vataa
vaisive, kyuqe qua timwa nyi vaisihuave, sitaarita nkye mwihua
mponramwu ru kyeta mponramwu rukyeta kyatariqaa hiriteta
mponramwu nkyeta mwaanra nraamwuqi sitaqita ntuqutu kyeta vateta
mponramwu mpo mwatukya mpo mwatukyaqitaita ntuqutu sataqita
nrohivarave.
35 Mwianravata rieqaro haaru mpo vaisinramwu ru kyo quavavata
nkyiqaama vahiananrove. Tauraaqama kyero Everira qumina
rukyoraqaatai tohara kye mwihua ruqi nrita nrumu ekyaara
Mperekaiaara mwaaqu Sekaraiaara rukyorave. Mwia rukyarerata
Kotira nraamwuvanto hini vahuvaro, quara rukye qia quara mwate
varu taintava hini vahuvaro, Sekaraiaava Kotira kyaiqa vareqaro utana
varuvata mwia rukyorave. Ekyaa mwihua rukyo quavavata nkyiqaama
vahiananrove.
36 Nte qianinra riaate. Mpohua mpohua Kotira nraaqiara rukyo quava,
ekyaa mwi quava mate mwaa entara variahuaqaama vahiananrove, tiro.

Iesusiva Ierusaremi taqovaro mwia ua huvaro po tura
(Ruku 13:34-35, 19:41-44)

37 Iesusiva mwitaa timwa kyero tiqaro, Po, Ierusaremiqinaa nraakye
qora tuaavo, Ierusaremiqinaa nraakye qora tuaavo, nkye Kotira poropeti
vaisinramwu ru kyaahuave. Kotiva sitai vaisihua variavata nkye ori pati
kyeta mwihua ntuqutu kyaahuave. Kokoraaravanto nai nraatiqaa nraaokya
iri kyero qutaintema kyena nte airi nani nkyiara po timwa kyena nkyiqa
ntaqikyiankye tuqata nkye ni qoririma kyeta ni qaqira kyaavo.
38 Mwia kyaara Kotiva nkyi qaqira kyairaro nkyi mwatukyaqi hia
vaisivata varivaro qumina mwata nraahuma vahiananrove.
39 Nte qianinra riaate. Nkye mwaa entaraqaataita hia ni taqaraitita
varivaqena nte qaiqaa tumu variarita nkye mwi entara ntapihi kyeta
ni taqeta nianra tiqata, Kotiva titai vaisiva tumiho. Mwia kyuqema
mwataate tivarave, tiro.

Kotira nraamwu ntukuraakurama kye taiqa kyerara tura
(Maaki 13:1-2; Ruku 21:5-6)

24 1 Iesusiva mwitaa timwa kyero Kotira nraamwu mwini kyero
virera utuvata mwia nraaqiaranramwuvanto tiqata, Kotira
nraamwu kyuqera mwaa taqaante, tuvaro 2 Iesusiva eo tiro, Nkye
mate nraamwu mwaa mwiavata kyuqe inraikya mwiqi vahiravata
taqaavaro vahirave. Nte qianinra riaate. Nraakiara ori taaqautaava
mpoqiavantovata hia nai mwoqaqa nai mwoqaqa vahiananrove.
Nraamwu mwaa ntukuraakurama kyaivaro tumu ntiro orivanto mumuni
utu quananrove, tiro.

Iesusiva nraakiara airi muaanravanto qovara hiananrove tura
(Maaki 13:3-13; Ruku 21:7-19)

3 Iesusiva mwitaa timwa kyero uro Oripi taaqiqaa mwatakyaa viro
varuvata mwia nraaqiaranramwuvanto nkyiari nraahu mwiva varunani
uro nteta mwia kyapara hita tiqata, Vaakya qiarava taireve qovara
hiananrove? Nanra inraikyavanto qovara hiraqeta tire mwiaqaa vitama
kye taqetave tire iara mwiva qaiqaa tuminranro mwaa mwatara taiqaani
entava qaumatoma vaiho qiananrave? tita.
4 Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Mpovanto nkyi unra qua
timwa nyianinranra rauriqata variate. 5 Nraakiara vaisi airivanto
qovarama vita ni nutu nteqata Kotiva ni titaihana nruvave tivata airi
nraakye qoravanto mwihua unra quara qutaa quave tivarave.
6 Nkye varivata ntaqiqata qua vora ntaivata hia aatu hiate. Ntaqi quava
aanrasairo nrinrata hia aatu hiate. Ntaqi variva nri ntairata nkye ekyaara
enta nri ntaiho tivorave. Mwi inraikyava nraante qovara hiananrove.
7 Mpo mwatanaava mpo mwatanaanravata ntaquananrove. Qiata vaisivanto
qiata vaisivata ntaquananrove. Mpo mwataqi mpo mwataqi nronraqama kye
aara nte entava vahiananrove. Mpoqi mpoqi mwatura tuananrove.
8 Ekyaa mwi inraikyava qovarama virata hia ekyaara enta nri ntaiho qiate.
Nraaqiara mwatarero qakyo atura ntuariva vaiharo vuni nriqa vi inraikyara
pataqia tohara taintema kyero, muaanra vahiani entava qati tohara taiho, qiate.
9 Mwi entara nkyi ntavaaqavuqita uro kyaivata nkyi uaqiama nyateta nkyi ru
kyevarave. Mwi entara nkye ni nraakye qora varivatara tita, mwia kyaara ekyaa
mpo mwatanaa mpo mwatanaahua hia nkyiara mwutukya vahirata varivarave.
10 Mwi entara nianra qutaa mwivave tihua airivanto qaqira kyeta
nramwutaavanto nrivata nkyiari henahua qovarama kyeta vitira
mwivave mwaa mwivave timwa kyeta mwihua nramwutaaqa hivarave.
11 Mwi entara airi vaisivanto qovarama vita variqata nte Kotira qua qovarama
kye varuvave timwa kyeqata airi nraakye qora unra aanra nyaamwutevarave.
12 Mwi entara uaqia hiari kyaiqava nronraqama kyero vahirata airi nraakye
qoravanto mpohuara mwutukya vahianinra qaqira kyevarave.
13 Mwi entara hia pupohairaro kepukyaqama kyero variqiro viqaro uro
kyuqe aanra taiqa kyaani vaisira, mwiama Kotiva vitairaro nyaamwuni
uro varianananrove. 14 Kotiva nraakye qoraqaa ntaqikyiani quara timwa
nyiqi vivata ekyaa mwata mwaaqaa varihua mwi quara riaivaro qio
mwiaqaatairo ekyaara enta nri ntaananrove, tiro.

Anoma kyero qora inraikyavanto qovara hianinranra tura
(Maaki 13:14-23; Ruku 21:20-24)

15 Iesusiva mwitaa timwa kyero mwiva tiqaro, Nraakiara nkye
taqaivaro uaqia hiari inraikyava vaisi vehi utu kyaari inraikyava

qovarama quananrove. Vetato entaqaa poropeti vaisi Ntanieriva mwi inraikyara qora inraikyara turave. Nkye taqaivaro mwi inraikyava Kotira nraamwu turuarani hia qumina vaisivanto vera nteta vari nraamwunraqi uro siviro variananrove. (Mwaa quara kyaara ntirava ntapihi kyera riaante.) **16** Mwiva mwini uro varirata Iutiaani varihua sivita hiantamwa teta verara taaqiqaa quate.

17 Mwi entava nri ntairaro nraamwu aatareqani variariva hiantero virera hiro hiama nraamwuqitairo vera ntero mpo inraikyavata varaarive, qatima hiantero quarive. **18** Mpovanto aakyoqi kyaiqa vare variariva hiama hiantero nai vaaqatua vararaitiro, qatima hiantero quarive.

19 Mwi entara nraaqiara tuaqama quari nraakyevave, nraamwa mwi variari nraakyevave, po, anoma kyero mwihuara hia kyuqe enta vahiananrove.

20 Hia kyuqema kyero huari itaani entaraqaave, mwaanraqaave, mwi entava nri ntairata nkye hianteta quare tira mwukyaari tukyevarave. Mwianra rieta nkye Kotirara aakyara tivaro huari kyuqema kyero itaaninraqa mwi entava nrinrata nkye qio aatu quate.

21 Po, nraakiara mwi entava nri ntairata muaanra nronra vareta atura ntiqata varivarave. Nraakye qoravanto uaqiama vita varivarave. Haaru mwata mwaa ututo entaraqaatairo hia mwitaa hi entavavata qovara hurave. Nraakiaravata hia mwi entara voti hiariva qaiqaavata qovara hiananrove.

22 Mwi entava mpuahaa enta vahiratavauma, ekyaa nraakye qora taiqa vivaro hia mpoqiavantovata variananrove. Qio Kotiva nai kyaama tai nraakye qorahuara rieqaroma mwi entara qiquqama kyaananrove.

23 Mwi entara mpovanto nkyiara Kotiva titaiva Mesaiaavanto mwainima variho, mwinima variho, tirera, hia mwia qua riaate.

24 Mwi entara airi vaisivanto qovarama vivaro mpovanto unra tiro tiqaro, Nte Mesaiaave, tiraro mpovanto, Nte Kotira qua qovarama kye varuvave, tiraro mwitaamaqita viqata airi unra ti vaisihua qovarama vivarave. Mwihua qovarama vita unra kyaiqa varaqi viqata Kotiva nai kyaama tai nraakye qorahua mwihua tiri quara qutaa quave tiqata uaqia hi aanraqaa quate tita, nronra kyaiqa varaqita vivarave.

25 Qio nkye hia mwi vaisihua quara qutaa quave qiate tina, nte mwaa entara variqana nraakiara qovara hianinranra mate nkyi timwa nyi varuqo. (Nte nraakiara tumu qoqaa variarita ekyaa nraakye qora ni taqevarave.)

26 Mwi quara riemwaqita vivaro nraakiara mpovanto nkyi timwa nyiqanro nianra mwiva qovarama viro qumina satama variho tirera, hia mwini ni taqarerata quate. Nkyi timwa nyiqanro nianra mwiva nraamwu mwiqi uqeta viro variho tirera hia mwia quara qutaave qiate.

27 Aaquakyaa tiharo ekyaa nyaamwuvanto ntuvaahama vintema
kyenama nte mwatani mwatatai nraaqiarava qoqaama tumuaninrave.
28 Taraqaave qutu quari inraikyava vahianinra mwiaqaama
memonravanto ntuvaantua hivarave, tiro.

Iesusiva nai qaiqaa mwata mwaini tumuaninranra tura
(Maaki 13:24-27; Ruku 21:25-28)

29 Iesusiva mwitaa timwa kyero tiqaro, Nraakiara muaanra nronra
vareqata atura nti entava taiqa viraro mwi entaraqaatairo
qamwanrama huari vuvanto entama viraro toravanto hia itairaro
qovoravanto tumu nti tumu nti hiraro nyaamwuni kepukya inraikya
vahiva ekyaama qakyaa qakyaa hiananrove. *(Ais 13:10, 34:4)*
30 Mwi entara nraakye qoravanto nyaamwuqi mpo inraikya qovara
hianinra taqeqatama qio mwia nianra mwiva tuminrenro tera iho
tivarave. Mwihua mwitaa timwa kyeta ekyaa mwata maata vahintema
varihua kyora mwata hivarave. Mwihua kyora mwata hi variqata taqe
varivaqe nte mwatani mwatatai nraaqiarava nyaamwusaina tonamwuqi
tumi variarita ni taqevarave.
Nte mwunruqama taari inraikyava mpoqama kyero itero
ntuvaahero ante anta hi variraqena nte kepukyavanto tumi 31 variqana
nyaamwunyaahua sitaarita ntomavanto nronraqama kyero nruqua tirata
mwihua uro mwata mpoqitai mpoqitaita Kotiva nai kyaama tai nraakye
qorahua ekyaa ntuvaantuama kyeta sitevarave, tiro.

Iesusiva fikiqaa vitama kye taqaate tura
(Maaki 13:28-31; Ruku 21:29-33)

32 Iesusiva mwitaa timwa kyero tiqaro, Nkye fiki kyatari vitama kye
taqeqatama mpo qua ntapihi kyeta riaate. Kyatari mwiva tamwa riemwa
taiqa kyero vahiro mwiaqaatairo qaraakya mwunri ntarero utihata nkye
mwiaqaa vitama kye taqeta tiqata, Huari nronra itaari entava qaumatoma
vaiho, qiarave.
33 Mwia votima kyeta nraakiara qovara hiani inraikyarara tura, nkye mwia
vitama kye taqeta nianra mwiva tumuani entava qaumatoma vaiho tivarave.
34 Nte qutaama tuqo. Mwaa entara varihua hia ekyaa qutu vivaro mwi
inraikyara mwi inraikyarara tuva qovara hiananrove.
35 Nyaamwuvantovata mwatavantovata taiqa viraro ni quavanto
nraahuma qati vahiqiro quananrove.

Hia mpovanto nte tumuani entara ntapihi kyairave tura
(Maaki 13:32-37; Ruku 17:26-30)

36 Iesusiva mwitaa timwa kyero tiqaro, Ta iherarave, huari vuvanto
taraqaave, vahiraqe nte tumuaninrave? Hia vaisi mpovanto ntapihi

kyairave. Hia nyaamwunyaahuavata mwianra ntapihiarave. Ntenavata mwatani mwatatai nraaqiarava variqana hia mwianra ntapihurave. Kotiva ni kova, mwiva nraahu mwi entarara ntapihirave.

37 Noaava varu entara nraakye qoravanto utuntema kyero nraakiara nte mwatani mwatatai nraaqiarava tumuani entaraqaa vahiananrove.

38 Mwi entara hia vati nramanrive, humwunravanto ntumwaqu kyo entara nraakye qoravanto kyara nreta, nramanri nreta, nraata vaati vareta, mwitaamaqi vi varuvaro Noaava nramanriqaanaa nraamwuqi viqetero varuvaro 39 vati humwunravanto nrivi varuvaro mwihua su nyaatovanto ntapihi vuvata tiqata, Qikye, tire taiqa quara entava nri ntaiho, tuvaro nramanrivanto mwihua ntaqutu taiqa kyorave. Nte mwatani mwatatai nraaqiaravama varuqo. Nte uro ntantena tumuani entaraqaavata nraakye qoravanto kuaa qarama kyeta varivarave.

40 Mwi entara vaisi taaratanavanto aakyoqi kyaiqa vare varivaqena nte kuaiku nraahu vitena mpo mwia kyaaninrave. 41 Mwi entara nraakye taaratanavanto kyara taiti nti varivaqena nte mpo vitena mpo mwia kyaaninrave. 42 Nkye nkyi nronravanto tumuani entara hia ntapihiahuara tita, nkye taqe variqata variate.

43 Qio mwaa quara rieqata variate. Nraamwu qova variqaro mpuara vaisivanto nrianinra ntapihi kyero nai nraamwuqaa ntaqikyi varitiri, hiama mpuara vaisivanto nraamwuqi viqetero mpuara varaitiri.
44 Mwi quara rieqatama nkyevata terama teta variqi viqatama ni pekya variate. Nte mwatani mwatatai nraaqiaravama varuqo. Nkye nianra hia tumuananrove ti entara, mwi entaraqaama nte tumu ntaaninrave, tiro.

Kyuqema kyero kyaiqa varai vaisiraqaavata uaqiama kyero kyaiqa varai vaisiraqaavata ntumwa kyero timwa nyunra
(Ruku 12:41-48)

45 Iesusiva mwitaa timwa kyero tiqaro, Kyaiqa vaisi kyuqeva nai nronra vaisiara rieqaro kyuqema kyero kyaiqa vare variari vaisiva, mwiva nataa hiarivave variananrove? Mwiva kyaiqa vaisi mwataa hiarivama variananrove. Mwia nronra vaisivanto nyianrani virera hiro mwi vaisira nronraqama kyero tiqaro, Ena kyaiqa vaisi hini mwihuaqaavata ntaqikyiqara mwi entara mwi entara kyara tukyama kyera nyiante, timwa kyero 46 quariva nrohiro uro ntantero nrumu taqairaro mwia kyaiqa vaisivanto mwiva tintema kyero kyaiqa vare varirera, nrumu taqero mwia kyuqema mwatairaro mwiva qamwataananrove.

47 Mwiva kyuqema mwatero mwi vaisirara tiqaro, Nte qaiqaa i nronraqama kyaarira e nte vataani inraikyaraqaa ekyaama ntaqikyinanrave, qiananrove, tuqo.

48 Kyaiqa vaisi mwiva qaqira kyero hia mwitaa hiraitiro, uaqiama kyero kyaiqa vareqaro nai riemwa kyero tiqaro, Qaqao, ni nronravanto qakyoma

kyeroma uro ntantero nriananrove, timwa kyero 49 mwiaqaatairo nai hena
kyaiqa vaisi mwihua ntuqutu kyero uro mpoqama kyeta uera nramanri
nre variahua kyapata kyaravata nramanrivata nramwaqiro virera, 50 mpo
enta, mwia nronra vaisivanto mwi entaraqaa hiama nriananrove qiani
entaraqaa, nrihanrama mwatero mwia nronra vaisivanto uro ntantero
nrumu mwia kyaiqa taqero 51 nai kyaiqa vaisi mwia ntuqutu kyero vatero
mwia titero tiqaro, Unraqama kyeqata kyuqe kyaiqa vare vaisihua uaqia
hi mwatara varenani evata quante, tiraro ntateqata vai kutinani mwiva
quananrove, tiro. Iesusiva turama.

Mwanraata kyauqurutanaqaa ntumwa kyero tura

25 1 Iesusiva tiqaro, Ekyaara entavanto nri ntairaro Kotiva nraakye
qoraqaa ntaqikyiariva vahirero mwataamama vahiananrove.
Mwanraata kyauqurutanavanto nkyiari nraata vaati varovau viqata
qaraakya nraakye varo vaisira uro entaqi vita vareta mwiavata kyara
nranrenrata uti variqata mwihua nkyiari ramuvata vareta mwi vaisira
vitarerata vurave.

2 Mwi mwanraatahuaqitaita kyauquruvanto hia kyuqe su nyaato
vauhua vuvata hini kyauquruvanto kyuqe su nyaato vauhua vurave.

3 Hia kyuqe su nyaato vauhua kuaiqia kuaiqiavanto nkyiari ramu
nraahu vareta hia qia ito vahamwenranra vararaitita, qati vurave.

4 Qati vuvata kyuqe su nyaato vauhua kuaiqia kuaiqiavanto nkyiari
ramuvata vareta vahamwenra taquvata vareta vurave.

5 Nraakye varo vaisira hunta kyarerata vuvaro mwi vaisiva hia vaakya
nri ntovata mwinramwuhua vuruara huvata vaita vurave.

6 Mwanraatanramwuvanto vaite varuvaro enta mwutukyaqi mpovanto
aakyara ntero tiqaro, Nraakye varaari vaisiva nri variho. Nrivaqenramwu
uro mwia hunta kyaare, tuvata 7 mwanraata kyauqurutanavanto sivita
nkyiari ramu kuaiqia kuaiqia terama kye vateta varuvata 8 hia kyuqe su
nyaato vahunramwuhua kyuqe su nyaato vauhuara tiqata, Qikye, tiri
ramu ekyaa qipa viho. Nkye vahamwenra mponramwu timwivaqe teta
ramuqi rauru taare, tuvata 9 mwihua qaqao tita, Nkyivata vahamwenra
nyianranro hia qioqa hiankyorave. Nkye hianteta vahamwenra kyoqaa
hianasaita uro kyoqaa hiate, tita.

10 Mwitaa tuvata mwihua vahamwenra kyoqaa hirerata vuvaro nraakye
varo vaisiva nri ntorave. Mwiva nri ntovata mwanraata kyauquruvanto
vaakya teramato nramwuhua mwia vatama kyeta nraamwuqi vera nteta
kyara nre varuvaro qesa tita tora.

11 Qesa tita tovata mwanraata mpo mwinramwuhua nraakiara nri nteta
tiqata, Nronrao, nronrao, qesa qatua timwa taante, tuvaro 12 nraakye
varo vaisiva mwiva qaqao tiro, Nte hia nkyi taqauhuave. Hia qesa qatua
nyataaninrave, turave, tiro.

13 Iesusiva mwi quaraqaa ntumwa kyero timwa nyinro tiqaro, Nkye
mwi quara rieqatama ekyaara entavanto nrianinra nkye hia ntapihiarara
tita, nkyevata taqe variqata teramateta variate, tiro.

Nai kyaiqa vaisi taaramponramwu munima nyunraqa ntuma kyero tura

(Ruku 19:11-27)

14 Iesusiva mwitaa timwa kyero mpo quaqaa ntumwa kyero timwa
nyinro tiqaro, Ekyaara enta nri ntairaro Kotiva nraakye qoraqaa
ntaqikyiariva mwaa quara votima kyeroma vahiananrove. Vaisi nronra
mpovanto nyianrani virera hiro nai kyaiqa vaisinramwu nyaanrama
kyero ni munimaqaave, nte vatau inraikyaraqaave, ntaqikyi mataate
timwa kyero vurave.
15 Virera hiro nai kyaiqa vaisi munima tukyama kye nyunrave. Mwiva
nkyiari kyaiqa varora mwivau munima mwia tukyama kyero nyunrave.
Mpora 5,000 kinaa mwinro, mpora 2,000 kinaa mwinro, mpora 1,000
kinaa mwunrave. Nyitero nyianrani vurave.
16 Nyianrani vuvaro 5,000 kinaa varo vaisiva mwiva veva ntero vuva
uro mwi munimanraqotairo kyuqema kyero kyaiqa varaqiro viro uro
mpo 5,000 kinaavata varorave.
17 Mwiva mwitaa huvaro 2,000 kinaa varo vaisivavata veva ntero vuva
uro mwi munimanraqotairo kuaa qarama kyero kyaiqa vareqaro mpo
2,000 kinaavata varorave.
18 Mwitaa huvaro 1,000 kinaa varo vaisiva veva ntero hia mwiaqotairo
kyaiqa utiraitiro uro mwata quvu kyero mwi munimanra uqeta kyero
mwataqi quntamwa tero qumina varurave.
19 Mwitaa huvaro mwihua nronra vaisivanto mponani uro mpuahaama
vari kyero uro ntantero nri ntero munima nyunra mwia ntapihirera
hurave. 20 Ntapihirera huvaro 5,000 kinaa varo vaisiva nri ntero mwi
munimanra vatama k yero 5,000 kinaa mpovatama kyero mwinro tiqaro,
Nronrao, E nianra 5,000 kinaaqaa ntaqikyi mataante qiaranama nte mwi
munimanraqaa ntaqikyiqanama kyaiqa vara kyenama 5,000 mpoqiavata
varauqo, tiro.
21 Mwitaa tuvaro mwia nronra vaisivanto mwia timwa mwinro
tiqaro, E nianra riemwaqira viqarama kyuqema kyera varaaro. E
pata inraikyaqaa kyuqema kyera ntaqikyi mataananranra tina, nte i
nronraqama kyaarira e nronra inraikyaqaa ntaqikyinanrave. Qio nrinra
ni vatama kyera qamwateqara variante, tiro.
22 Mwitaa tuvaro 2,000 kinaa varo vaisivavata nri ntero tiqaro, E
ni 2,000 kinaa mpira mwiaqaa ntaqikyiante qiarana nte mwiaqaa
ntaqikyiqana kyaiqa utu kyena 2,000 kinaa mpovata varauqo, timwa
kyero mwi munimanra mwuvaro 23 mwia nronra vaisivanto tiqaro, E

nianra riemwaqira viqarama kyuqema kyera varaaro. E pata inraikyaqaa kyuqema kyera ntaqikyi mataananranra tina, nte i nronraqama kyaarira e nronra inraikyaqaa ntaqikyinanrave. Qio nrinra ni vatama kyera qamwateqara variante, tiro.

24 Mwitaa tuvaro mwia kyaiqa vaisi 1,000 kinaa varova nri ntero tiqaro, Nronrao, nte ntapihi kyauqara e kyaiqara vuavi raavira ti variara vaisivave. E hia ena vara tutaana kyarara vanti variaravave. E hia kyara humwu isataananraqaataira uro kyara vare variaravave. **25** Nte mwianra rienama i nraatu aatu hiqanama hia i munimaqo kyaiqa utiraitina, mwata quvu kyena mwiqi quvu ntamwa kyena inani uqeta mwataurave. Qio mwaa taqaante. Ena munima mwaa ena varaante, tiro.

26 Mwitaa tuvaro mwia nronra vaisivanto mwianra tiqaro, E kyaiqa vaisi uaqia hiaravama variaro. Qumina aanra nrohinanranra nraahu rieqara hia kyuqema kyera kyaiqa vare variaravama variaro. Qutaave nte mpohua vara tutaara vantina mpohua isataaraqaatairo qupiqaira vantuqo?

27 E mpo mwitaa hiqara nanraqamave hia ni munima varaqira uro mpenki nraamwuqi mataaro? E mpenkiqi vatairaqena nte uro ntantena nrianriva mwi munimanra varena mpoqiavata mwiqitaina varaataarave, tiro.

28 Mwitaa timwa kyero mporara tiqaro, Mwi vaisiraqitaira 1,000 kinaa mwia vara kyera 10,000 kinaa vatai vaisira mwiante.

29 Kyuqema kyero airi inraikyaqaa ntaqikyi mate vari vaisira nte mpoqiavata mwianrinro mwiva mantaquma kyeroma varaananrove. Hia mpo inraikyaqaa ntaqikyi mate variani vaisiraqaataina nte mwiva nanra inraikyaqiave vataaninra ekyaama vara kyaaninrave, tiro.

30 Mwia nronra vaisivanto mwitaa timwa kyero tiqaro, Qio uaqia hi kyaiqa vaisira mwia vitaqita uro mwaaqani kyaivaro kyokiraqi ntateqaro nkyiari aanrai kutiqata variraqi variarive, turave, tiro. Iesusiva mwi quaraqaa ntumwa kyero timwa nyunra.

Ekyaara entaqaa nraakye qora tukya hianinranra tura

31 Iesusiva mwitaa timwa kyero tiqaro, Nte mwatani mwatatai nraaqiaravave. Nraakiara nte nronraqama vina vunyaa vaisivanto variqana nyaamwusaina tumuanrita nyaamwunyaahua ni vatama kyeta tumi varivaqe tumu ntena nronra vaisi taintaqa mwatakyaa vina varianinrave.

32 Variarita ekyaa mwata maata vahintema vari nraakye qorahua ni puqaa ntuvaantuama vivaqe nte mwihua ntainra kyena taaratanaqaa variate qianinrave. Sipisipi qova nai sipisipivata memenravata ntainra kyero **33** sipisipi nai kyauqu kyaatutani sita vatero memenra sita nai kyauqu kyaantaaqani vataintema kyena, nte mwatani vari nraakye qorahua taaratanaqaa ntainra kyaaninrave.

34 Nte mwitaama kyena taaratanaqaa ntainra kyena vatenama nte
vunyaa vaisivanto variqana nte ni kyauqu kyaatutani varihuara tiqana,
Nriate. Ni kova nkyi kyuqema nyataihua variavo. Haaru mwaa mwatara
ututo entaraqaatairo Kotiva nkyiara rieqaro nkyita kyaama tero terama
tai mwatukyaraqi nrita variate. Nkye ni kyuqema mataahuave.
35 Ni kyara nraataa ihana varuqata nkye ni kyara mpiarave. Ni
nramanri nraataa ihana varuqata nkye ni nramanri mpiarave. Nte
mpo mwatanaa vaisivanto varuqata nkye nianra qamwateqata nkyeta
nraamwuqi ni pitaqita uro kyaarave. 36 Nte hia tuavaaqa vatauqata nkye
ni tuavaaqa mpiarave. Nte nriqa vihana varuqata nkye kyuqema kyeta
niqaa ntaqikyiarave. Nte karavuqi varuqata nkye nrumu ni taqaarave,
qianinrave.
37 Nte mwitaa qiarita ntapihi kyeta nrohi vari nraakye qorahua nianra
mwitaama tivarave, Nronrao, taire tire i taqaurara kyara nraataa ihara
variarata tire i kyara mwunanrave? Taire tire i taqaurara nramanri
nraataa ihara variarata tire i nramanri mwunanrave? 38 Taire tire
taqaurara e mpo mwatanaa hiarata tire i vitaqita teta nraamwuqi
kyaunanrave? Taire tire taqauraro i tuavaaqa hia vaihara variarata tire i
tuavaaqa mwunanrave?
39 Taire tire taqaurara i nriqa vihara variananrave? Taire tire i taqarera
karavuqi vunanrave? tivarave.
40 Mwihua mwitaa tivaqe nte vunyaa vaisivanto variqana mwihua
nkyiari timwa nyina tiqana, Nte qianinra riaate. Nkye ni kata pakyaa hia
nrutu vahianinra mpo kyaahaqa hiqatama nkye nivatama kyaahaqama
mataarave, qianinrave.
41 Nte mwitaa timwa kyena ntena kyauqu kyaantaaqani varihuara
mwitaama qianinrave, Nkye nte varunasaita quate. Kotiva nkyiara
uaqiama quate tiro, tirave. Kotiva Saataaninravata, Saataaninra
tovevaana mwihuaravata, rieqaro qia nronra itaira terama kyero vataira
nkye mwini quate.
42 Ni kyara nraataa ihana varuqata nkye hia kyara mpiarave. Ni
nramanri nraataa ihana varuqata nkye hia ni nramanri mpiarave.
43 Nte mpo mwatanaa vaisivanto varuqata nkye hia nianra
qamwateqata ni pitaqita nkyeta nraamwuqi kyaarave. Nte hia tuavaaqa
vatauqata nkye hia ni tuavaaqa mpiarave. Nte nriqa vihanave,
karavuqive, varuqata nkye hia nrumu ni taqaarave, qianinrave.
44 Nte mwitaa qiarita mwihuavata tivarave, Nronrao, taireve tire
taqaurara i nraataa ihara variaro? Taireve i nramanri nraataa ihara
variaro? Taireve e mpo mwatanaa vaisivanto variaro? Taireve e tuavaaqa
hia vaihara variaro? Taireve i nriqa vihara variaro? Taireve e karavuqi
variaro? Taire e mwitaa mwitaama variarata tire hia i kyaahaqa
hunanrave? tivarave.

45 Mwihua mwitaa tivaqe nte qianinrave, Nte qianinra riaate. Nkye
hia nrutu vahianinra mpo hia kyaahaqa hiqatama nkye nivatama hia
kyaahaqama mataarave, qianinrave.
46 Nte mwitaa qiarita mwia kyaara mwihua nkyiari kyoqaa vareta
ekyaa enta atura ntiqata variqi vivata ntapihi kyeta nrohi vari nraakye
qorahua nkyiari kyoqaa vareta ekyaa enta kyuqema kyeta qati variqita
vivarave, tiro. Iesusiva turama.

Iesusira ru kye quara ntuvaantua hita tura
(Maaki 14:1-2; Ruku 22:1-2; Ioni 11:45-53)

26 1 Iesusiva mwi quara mwi quara timwa nyi taiqa kyero nai
nraaqiaranramwuanra tiqaro, 2 Nkye ntapihi kyaarave. Taara
enta nritarairaro haaru nyaamwunyaava qati vekyahu nyatorara rieqata
omwata nre entava nriananrove. Mwi entaraqaa ni ntavaaqavuqita uro
kyaivata ni kyatariqaa rukyeta hiritevarave, tiro.
3 Iesusiva mwi quara nai nraaqiaranramwu timwa nyitero varuvata
Kotira kyaiqa vara mwate varuhua mwihua nronranramwuvata, Iutaa
nronranramwuvantovata, mwihua Kaiapaasira nraamwuqi uqeta kyeta
ntuvaantuama vita. Kaiapaasiva Kotira nraamwuqaa ntaqikyiqaro
vunyaa vaisivanto varura 4 mwia nraamwuqi ntuvaantuama vita Iesusira
ntavaaqavuqita uro rukyerara uqetakye qua tita tiqata, 5 Omwata nraana
entaraqaa mwia ntavaaqavu kyaarata nraakye qoravanto inronramaqita
ntaqivorave, tura.

Nraakye mpovanto Iesusiraqaa vahamwenra qu mwatora
(Maaki 14:3-9; Ioni 12:1-8)

6 Iesusiva Mpetaanini Saimoninra nraamwuqi uro varura. Saimoniva
tauraa varuvaro tauma rumpuaravanto mwamwanta nre varura.
7 Iesusiva mwi vaisira nraamwuqi uro varuvaro nraakye mpovanto vera
ntero Iesusira kyuqema mwatarero vahamwenra kyuqe mwunta vura
nronra munima kyora ori taquqi varero uro Iesusiva taintaqaa kyara nre
varuvaro mwia qiataqaa rauru mwatero.
8 Mwia qiataqaa rauru mwatovata mwia nraaqiaranramwuvanto
taqeta nraakye mwia inronra hita tiqata, Nanraqamave mwitaama kyero
vahamwenra mwia qumina taiqa kyaiho?
9 Vahamwenra mwia nyita nronra munima vara kyeta vehi nraakye
qora nyiataarave, tita.
10 Mwihua mwitaa ti varuvaro Iesusiva mwihua qua riero tiqaro,
Nkyenramwu nanraqamave nraakye mwia inronra hi variavo? Mwiva
mwitaa hiqaroma ni kyuqema mate variho. 11 Vehi nraakye qora mwihua
ekyaa enta nkyivata variqita vivarave. Nte nraahuma hia ekyaa enta
nkyivata variqina quaninrave.

12 Nraakye mwaava vahamwenra qu mateqaroma ni quntamwa
terara tera hi variho. 13 Nte qutaa qianinra riaate. Nraakiara ni qua
mwakyaakya nraakye qora timwa nyiqatama mate nraakye mwaava
niqaa vahamwenra qu matairara rieqatama mpo mwatanaa mpo
mwatanaahua timwa nyivata rievarave, tiro.

Iutaasiva Iesusira nramwutaa kyauquqi kyero munima varaani aanranra qua timwa kyero taaqau tora
(Maaki 14:10-11; Ruku 22:3-6)

14 Iesusiva mwitaa tuvaro Iesusira nraaqiara 12 nramwuqitairo
mpovanto mwia nrutu Iutaasi Isikeriotiva veva ntero Kotira kyaiqa vara
mwate varu vaisihua mwihua nronra vaisinramwu varunani vuva 15 uro
mwihua kyapara hiro tiqaro, Nte Iesusira qovarama kye nkyi kyauquqi
nrumu kyaankyera, nkye nanra kyoqaave ni mpivarave? tuvata mwihua
ori munima 30 nramwu kyaara ntumwa kyeta mwuvaro Iutaasiva mwi
munimanra varero 16 mwi entaraqaatairo mwihua kyauquqi Iesusira
kyaani aanranra puaamaqiro vura.

Iesusiva nai nraaqiara kyapata vekyahu nyato kyarara nronra
(Maaki 14:12-21; Ruku 22:7-14; Ioni 13:21-30)

17 Hia kyoto mperetira omwata nre iherava nri ntovata vuni nrinto
entaraqaa mwia nraaqiaranramwuvanto Iesusiva hunani nri nteta
kyapara hita tiqata, Taraqive tire uro terama mwataarara e vekyahu
nyato entarara rieqarama mwi kyarara nrenanrave? tita.
18 Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Nkye Ierusaremini uro vaisi
mpora mwitaama qiate, Mwaanra qua tiri timwa timwi vari vaisiva
tiqaro, Mwaa entava ninima qovarama viho. Nte ntena nraaqiara kyapata
i nraamwuqi vekyahu nyato kyarara nranrenrave tiho, qiate, tiro.
19 Iesusiva mwitaa tuvata mwia nraaqiaranramwuvanto Iesusiva tuntema
kyeta mwi kyarara terama kyeta vatora.
20 Terama kyeta vatovaro enta huvaro Iesusiva nai nraaqiaranramwu
kyapata uro kyara taintaqaa mwatakyaa variro kyara nre varura.
21 Kyara nreqaro mwihua timwa nyinro tiqaro, Nte qianinra riaate.
Nkyiqitairo mpovanto ni qovarama kyero nramwutaahua kyauquqi
kyaananrove, tiro. 22 Mwitaa tuvata mwia nraaqiaranramwu mwutukya
uaqia huvata mwihua kuaiqia kuaiqiavanto Iesusira kyapara hita tiqata,
Nronrao, e nianrave qiaro? Hia nte mwivave, hia nte mwivave, timwaqita
vita.
23 Mwitaa timwaqi vuvaro Iesusiva tiqaro, Mpereti vara kyeta tiretana
kuaa vakya mwaati tanuqi ntaarava, mwi vaisivama ni qovarama
kyaananrove. 24 Ni mwatani mwatatai nraaqiarara mwitaama kye rukye
quara haaru qara ntumwa torave. Qio mwi quava mwivauma vahiananrove.

Ni mwatani mwatatai nraaqiarara qovarama kyaani vaisirara po timwa mwatauqo. Mwia nrova hia mwia mwata kyaataara mwia mwata torave, tiro.
25 Iesusiva mwitaa tuvaro Iutaasiva mwia qoqama kyaariva Iesusira kyapara hiro tiqaro, Mwaanra ti variarao, e nianrave qiaro? tuvaro Iesusiva tiqaro, Eo, nte iarama tuqo, tiro.

Mperetiaravata uainianravata timwa tora
(Maaki 14:22-26; Ruku 22:15-20; 1 Korinti 11:23-25)

26 Iesusira nraaqiaranramwu kyara nre varuvaro Iesusiva mpereti vara kyero Kotirara kyuqeve timwa kyero nteqa kyero nai nraaqiaranramwu nyinro tiqaro, Mwaa vara kye nraate. Mwaa ni mamantama iho, tiro.
27 Mwitaa timwa kyero mwiva uaini kaapu vara kyero Kotirara kyuqeve timwa kyero mwinramwuhua viti nyinro tiqaro, Nkye ekyaa mwihua mwaa nraate.
28 Mwaa ni nraanrema iho. Kotiva nraakye qoravata qaraakya qua vataari quava mwi quava kepukyaqama quarive tiro, ni nraanrevanto mwia kepukyaqama kyaananrove. Ni ru kyaivaro ni nraanrevanto rauruariva airi nraakye qora kyaahaqa hiqaro mwihua uaqia hiani quara nruka nyataananrove.
29 Nte qianinra riaate. Mwaa entaraqaataina nte hia uaini nranraitina qati variqi quarita, nkye ni kova ntaqikyianinraqi nivata uro varivaqe nte mwi entaraqaa nkyi kyapata qaraakya uaini nraaninrave, tiro.
30 Iesusiva mwitaa timwa kyero nai nraaqiaranramwu kyapata Kotirara ihi timwa kyero veva ntero Oripi taaqiqaara vurama.

Pitaava nte hia Iesusira taqaurave qianinranra Iesusiva tura
(Maaki 14:27-31; Ruku 22:31-34; Ioni 13:36-38)

31 Mwihua mwini vuvaro Iesusiva mwihua timwa nyinro tiqaro, Nkye mate entaqi ni kyetama aatu ntuqeqaa hita vivarave. Kotira mpukuqi qara ntumwa to quava mate mwivauma vahiananrove. Mwataama tiro: Sipisipiqaa ntaqikyiani vaisira Kotiva rukyairata sipisipi mwihua aatu ntuqeqaa hita nkyiariara nkyiariara api mpona mpona vivarave, turave. *(Sek 13:7)*
32 Qio nraakiara ni vara qati sivuma kyairaqe variqana nkyi vuni nte nraante Karirini quaninrave, tiro.
33 Iesusiva mwitaa tuvaro Pitaava qaqao tiro, Ekyaa mwaahua i kyeta aatu vivaqe nte nraahu ivatama kyena varianinrave, tiro.
34 Pitaava mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Nte qianinra riaante. Mate entaqi kokoraaravanto hia nruqua tirara e taarampo nani nianra tiqara, Hia nte mwi vaisira taqaurave tinanrave, tiro.
35 Iesusiva mwitaa tuvaro Pitaava qaqao tiro, Nte hia iara hia mwia taqaurave qianinrave. Ivatama kye ni ru kyaivaqenavata hia nte mwitaa qianinrave, tiro.

Pitaava mwitaa tuvata Iesusira nraaqiara hini mwinramwuhuavata mwi quara nraahu tura.

Iesusiva Kotirara uro aakyara ntora
(Maaki 14:32-42; Ruku 22:39-46)

36 Mwiaqaatairo Iesusiva nai nraaqiaranramwuvatama kyero kyaqamwa ututoraqi mwia nrutu Kesemani mwiqi uro ntero nai nraaqiaranramwuanra tiqaro, Nkye mwaini mwatakyaa vi varivaqe nte uro vururaqaa Kotirara aakyara ntaankye, tiro.
37 Timwa kyero Pitaaravata, Sepetira mwaaqutanavata nraahu sita varero mwini vuvaro mwia hia kyakya huvaro mwia mwutukyavanto uaqia huvaro **38** mwiva taarampo mwinramwuhuara tiqaro, Ni mutukyavanto mpoqama kyero ua iharo ni ru kyaaqara ihana varuqo. Nkyenramwu mwaaqaa nivatama kye variqata vu ntapairi kyeta taqeqatama variate, tiro.
39 Mwitaa timwa kyero Iesusiva hia mpuahaaqama viro uro virianasairo tumu ntiro Kotirara aakyara ntero tiqaro, Ko, e qiove tirera nte nriqa vi inraikyara nramanri votima kye nraaninra e qatinani vara kyaante. Qio hia ni kyakya hira vataqira quante. Ena kyakya hira vataqira quante, tiro.
40 Iesusiva mwitaa timwa kyero nrumu ntantero nai nraaqiara taaramponramwu kyonani tumu taqovata mwinramwuhua vuruara huvata vaite varuvaro mwiva Pitaarara tiqaro, Nanraqamave nkye nivatama kyeta pataqiaqa variqata hia vu ntapairi kyeta viti viri taqeqata variavo?
41 Saataaniva nkyi mwataara hiankyo tita nkye taqe variqata Kotirara aakyara nteqata variate. Nkyi mwanraquravanto mwitaa hiataa iharo nkyi mwamwantavanto nraahu hia qio kepukyaqa ihata variavo, tiro.
42 Iesusiva mwitaa timwa kyero qaiqaa uro Kotirara aakyara ntero tiqaro, Ko, nte mwaa nramanrinra nraaninra hia e qatinani vara kyaraitira qati nraante tirera, nte i kyakya hira vataqina virerave, tiro.
43 Mwitaa timwa kyero qaiqaa uro ntantero tumu taqovata mwia nraaqiara taaramponramwu vuruara huvata vaite varura.
44 Vaite varuvaro Iesusiva qaiqaa mwinramwuhua kyero vuva uro Kotirara taarampo nani aakyara nteqaro vaakya tuntema kyero nraahu qaiqaavata tura.
45 Kotirara aakyara ntamwa kyero Iesusiva uro ntantero tumu taarampo mwinramwuhuara tiqaro, Qikye, nkyenramwu qati nraahuve ho hiqata vaite variavo? Qio taqaate. Ni mwatani mwatatai nraaqiarara ntavaaqavuqita uro uaqia hi kyaiqara uti varihua kyauquqi tuta kye iheravama nri ntaiho. **46** Sivivaqenramwu quare. Ni qovarama kyero nramwutaa kyauquqi kyaari vaisivama mwaa nri variho, tiro.

Iutaasiva Iesusira qovarama kyovata mwia ntavaaqavu kyora
(Maaki 14:43-50; Ruku 22:47-53; Ioni 18:3-12)

47 Iesusiva mwi quara ti varuvaro mwia nraaqiara 12 nramwuqitairo Iutaasiva
uro ntero. Iutaasiva uro ntovata mwia vatama kyeta airi vaisivanto paipavata
kyanta kyaamwuvata tu vareta uro ntora. Kotira nraamwuqi Kotira kyaiqa vara
mwate varu vaisihua mwihua vunyaahuavata, Iutaa nronra vaisinramwuvata,
mwihua mwi vaisihua sitovata mwihua Iutaasira vatama kyeta nrunra.
48 Iutaasiva Iesusira qovarama kyaaninranra vaakya mwihua timwa
nyinro tiqaro, Nte uro mwia qua mwanteqana mwia mota kyaani vaisira
mwia mwivave. Nkye mwia uro ntavaaqavu kyaate, tiro. 49 Iutaasiva
mwitaa timwa kyero mwiva mwihua kyapata uro ntero mwiva
qamwanrama kyero Iesusira nraaqani uro ntero tiqaro, Mwaanra ti
variarao, varirave, timwa kyero mwia mota kyero.
50 Iutaasiva mwia mota kyovaro Iesusiva tiqaro, Ni vaisio, mpo inraikyara
nrinanra qamwanrama kyera utuante, tuvata Iutaasira vatama kyeta nruhua uro
Iesusira ntavaaqavu kyeta tuqara tutovaro 51 mwiaqaatairo Iesusira nraaqiara
mpovanto paipa nai tuaqitairo veva ntanrau kyero mwiaqotairo vaisi mpo
nraato teqa kyora. Kotira nraamwuqi kyaiqa vare varu vaisihua mwihua vunyaa
vaisi mwia kyaiqa vaisi nraato teqa kyora.
52 Teqa kyovaro Iesusiva qao tiro, Ena paipa veva nai tuaqi ntumwa
taante. Paipaqotaita ntaquahua nkyiarivata paipaqotaita ru kyaarave.
53 E hia ntapihiananrave iho? Ni kyaahaqa ihua ni kora kyapara hiariro
mwiva qamwanrama kyero nyaamwusairo nyaamwunyaahua ntaqihua
mwaanra 12 nramwu sitairata qioma tumivarave.
54 Nte mwitaa qiarita mwihua tumivera, nataama kyerove haaru qara
ntumwa to quava qutaa mwivau vahiananrove? tiro.
55 Iesusiva mwitaa timwa kyero mwiaqaatairo Iutaasira vatama kyeta nru
vaisihuara tiqaro, Qikye, nkye kamaninra vatama kyero ntaqirero uti vari vaisira
votima kyeta ni ntavaaqavirerata paipavata kyaamwuvata vare nriavo? Nte
mpo enta mpo enta Kotira nraamwuqi variqana nraakye qora qua mwakyaakya
timwa nyi varuqata nkye hia mwi entara ni ntavaaqavuarave.
56 Haaru poropeti vaisinramwuvanto mwaa inraikyava qovara
hianinranra qara ntumwa to quava qutaa mwivau vahiarive tiro, mate
mwaa inraikyava qovarama viho, tiro.
Iesusiva mwitaa tuvata mwia nraaqiaranramwuvanto mwia qaqira
kyeta aatu ntuqeqaa hita vurama.

Iutaa vaisi nronranramwu suqaa Iesusira uro kyora
(Maaki 14:53-65; Ruku 22:54-55, 63-71; Ioni 18:13-14, 19-24)

57 Iesusira ntavaaqavu kyeta tutohua mwia vitaqita uro Kotira nraamwuqi
kyaiqa vare varuhua mwihua vunyaa vaisivanto varuraqi Kaiapaasira

nraamwuqi kyovata nraamwu mwiqi mwaanra okyara ti varu vaisihuavata, Iutaa vaisi nronranramwuvata, vaakya ntuvaantuama vita varura.

58 Iesusira vitaqita uro kyeta varuvaro Pitaava nyianrasata viqaro mwihua sataqiro vuva uro Kaiapaasira nraamwu vahuvaro mwatukyaqaa uro ntero tutukyaqaa mwaati ntero utaqi viro mwi inraikyava qovara hianinra taqarero nraamwu mwiaqaa ntaqikyi varu vaisihua vatama kyero varura.

59 Pitaava mwaatani varuvata nraamwuqi Kotira nraamwuqaa ntaqikyi varuhuavata, ekyaa mwiqi ntuvaantuama vita varuhuavata, Iesusira rukyarerata Iesusiraqaa unra qua vatarerata mpo quara puaa huvaro 60 hia vahuvata airi vaisivanto Iesusirara unra qua ntumwa kye tura. Api qua nraahu timwaqita vuvata vaisi taaratanavanto sivita 61 Iesusirara tiqata, Mwaa vaisiva mwitaa tihata tiretana riaunanrave. Mwiva tiqaro, Nte qioma Kotira nraamwu nronra ntapairi kyena taarampo enta variqana qaiqaa hoqa taiqa kyaaninrave tirave, tita.

62 Mwitanahua mwitaa tuvaro Kotira kyaiqa vara mwate varuhua mwihua vunyaa vaisivanto siviro Iesusirara tiqaro, Mwitanahua mwitaa tiqata iqaa qua vate variavo. E mpo nkyiaritananra nanra quave tinanrave? tuvaro 63 Iesusiva hia qua tiraitiro, tirema varuvaro qaiqaa vunyaa vaisivanto Iesusirara tiqaro, Nte Kotira vuqaa variqana mwia nrutu nteqanama iara qutaa qua qiantema tuqo. Qutaave Kotiva i titaihara e tiri kyaahaqa hirera Mesaiaavanto variaro? Qutaave e Kotira mwaaquvanto variaro? Tiri timwa timwinraqe riaare, tiro.

64 Mwiva mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, E qiananra nte mwaa mwivave. Nte qianinra nkye riaate. Nkye nraakiara taqe varivaqe nte mwatani mwatatai nraaqiarava nronraqama vina Kotiva kepukyavanto varianinra mwia kyauqu kyaatutani mwatakyaa vina varina tonamwuqi tumuaninrave, tiro.

65 Iesusiva mwitaa tuvaro vunyaa vaisi mwiva nai tuavaaqa nrahitu kyero tiqaro, Qikye, mwiva Kotirara uaqia hi quara tiho. Vaisi mpovanto mwiaqaa qua vataaninra qumina nraanrevorave. Taqaate. Nkye rie variavaroma mwiva Kotirara uaqia hi quara tiho. 66 Mwia kyaara nkye Iesusirara nanra quave tivarave? Tivaqe riaankye, tiro. Mwitaa tuvata mwihua tiqata, Mwia uaqia hi kyaiqava nritaraiho.

Mwia kyaara mwia ru kyaarava nraahuma vaiho, tita.

67 Mwihua mwitaa timwa kyeta uro Iesusira viriqi taara vihi kyeta kyauquqo mwia ntuqutu kyeta mwia vu nraato ntumwa kyeta vateta 68 vireraqama kyeta tiqata, Mesaiaao, e qutaa qua qovarama kyera vaisiva varirera, hia taqaraitira i ntuqutuani vaisira nrutu ntaante, tita.

Pitaava Iesusira hia taqaurave tura
(Maaki 14:66-72; Ruku 22:56-62; Ioni 18:15-18, 25-27)

69 Nraamwuqi mwitaamaqita vi varuvaro Pitaava mwaatani mwatukyaqa mwatakyaa viro varuvaro kyaiqa nraakye mpovanto Pitaara

nraaqani uro ntero mwianra tiqaro, Evata Iesusira Karirinyaa vaisi mwikyantiri variaravave, tiro.

70 Mwiva mwitaa tuvaro Pitaava mwihua suqaa variqaro qaqao tiro, E qiana quara nte hia ntapihurave, tiro. 71 Mwiva mwitaa timwa kyero uro nraihana varuvaro kyaiqa nraakye mpovanto mwia taqero mwini sivita varuhuara tiqaro, Vaisi mwaava Iesusira Nasaretinyaanra vatama kyero varivave, tiro.

72 Mwitaa tuvaro Pitaava kyauqu nriqiqaa vatero tiqaro, Hia nte mwi vaisira taqaurave, tiro.

73 Mwitaa timwa kyero pataqia varuvata mwini sivita varu vaisihua Pitaava hunani uro nteta mwianra tiqata, Iesusira nraaqiaranramwu mwi mwatanaahua variavara qutaaqama kyera evata kuaa mwatanaa mwivama variaro. Mwihua mpo qarama kyeqata mwaa quara ti variantema kyerama evata mwaa quara ti variaro. Qio e mwaa mwivave, tita.

74 Mwihua mwitaa tuvaro Pitaava kyauqu nriqiqaa vatero tiqaro, Nte hia qutaa qua qiankyera, Kotiva qioma ni ruananrove. Nte qutaama tuqo. Nkye ti varia vaisira hia nte taqaurave, tiro.

Pitaava mwitaa timwa kyovaro qamwanrama kyero kokoraaravanto nruqua tuvaro 75 Iesusiva Pitaara timwa mwu quava Pitaara nraatoqi ntumwa viro. Iesusiva Pitaarara tiqaro, Kokoraaravanto hia nruqua tirara e taarampo nani nianra hia mwia taqaurave tinanrave, tura. Pitaava mwi quara riero mwiva mwaaqani mwaati ntero vuvaro mwia mwutukyavanto uaqia huvaro nronraqama kyero ntatora.

Iesusira Pairaativa hunani vitaqita uro kyora
(Maaki 15:1; Ruku 23:1-2; Ioni 18:28-32)

27 1 Mwia qanranraa toqa entaqi Kotira kyaiqa vara mwate varuhua mwihua nronra vaisinramwuvantovata, Iutaa nronra vaisinramwuvantovata, qua timwa kyeta Iesusira ru kyaananrave timwa kyeta 2 mwiaqaataita mwihua Iesusira seniqotaita rupa kye vitaqita uro Pairaativa huraqi kyora. Pairaativa Romeni kirapava varura.

Iutaasiva qutu vura
(Kyaiqa Varora 1:18-19)

3 Iutaasiva Iesusira qovarama kyo vaisiva taqovata mwihua ko timwa kyeta Iesusiraqaa qua vatetama mwia ru kyarerata uti varuvaro mwiva po hia nte mwitaa hiataara vaihana mwitaa hurave timwa kyero 30 munima mwunra varero uro ntantero Kotira kyaiqa vara mwate varu vaisihua mwihua nronranramwuvata, Iutaa vaisi nronranramwuvata, mwihua varuraqi uro ntero tiqaro,

4 Nte qumina vaisi hia uaqia hi kyaiqara uti vaisirama uro nkyi kyauquqi tuta kyauqatama nkye mwia ru kyarerata uti variavo. Nte qora

inraikya utu kyauqo, tiro. Timwa kyero munima mwia mwihua nyinrenro tuvata mwihua qaqao tita, Tire nataave hiananrave? Hia tiri kyaiqave. Mwi inraikyava ina kyaiqama vaiho, tita.

5 Mwihua mwitaa tuvaro Iutaasiva munima mwia varaqiro uro Kotira nraamwu mpoqi hia qumina vaisivantovata vera nte varuraqi tuto kyero vuva uro vaanta hiri vura.

6 Iutaasiva munima mwia tuto kyero vuvata Kotira nraamwuqaa ntaqikyu vaisihua mwi munimanra utu kye vateta tiqata, Mwaa munimanra qutaru munimave. Tire mwaa munimanra Kotira nraamwuqi vataana munimanra vatama kyeta kuaaqi vataarorave. Mwitaa hiqata tire mwaanra qua nteqa kyaarorave.

7 Tave utiqata aatapai mwata vare varia mwatava qatima vaiho. Nrivaqe mwaa munimanraqo mwi mwatara kyoqaama kyaare. Tire mwi mwatara kyoqaama kyeta vataararo mpo mwatanaavanto mwaini qutu vivaqe tire mwihua mwi mwataraqaa quntamwa taare, tita.

Mwitaa timwa kyeta munima mwiaqotai **8** mwi mwatara kyoqaama kyorara tita, mate mwaa entara nraakye qoravanto mwi mwatarara Qutaru Mwatave ti variara.

9 Kotira nraamwuqaa ntaqikyi varuhua mwitaama kyeta mwi mwatara kyoqaa hurara tiro, haaru vetato entaqaa Ieremaiaava poropeti vaisivanto qara ntumwa to quava qutaa mwivau vahura. Ieremaiaava mwitaama tiro:

> Isareri vaisi mponramwuvanto qua timwa kyeta vateta 30 munima,
> mwianra qutaru munima vahiananrove ti vari munimanra,
> **10** mwi munimanra varaqita uro kyetama tave uti mwatara kyoqaa
> hivarave. Nronravanto ni qua timwa mpintema kyetama mwihua
> mwi mwatara varevarave, tura. *(Sek 10:11-12)*

Pairaativa Iesusira ntumwahiamwama mwatora
(Maaki 15:2-5; Ruku 23:3-5; Ioni 18:33-38)

11 Mwihua Iesusira vitaqita uro kirapava Pairaativa varuraqi kyovaro Iesusiva mwia vuqaa siviro varuvaro Pairaativa mwia ntumwahiamwa hiro tiqaro, Qutaave e Iutaa vunyaa vaisivanto variaro? tuvaro Iesusiva tiqaro, E qiananra nte mwaa mwivave, tiro.

12 Iesusiva mwitaa tuvata Kotira kyaiqa vara mwate varu vaisihua mwihua nronra vaisinramwuvata, Iutaa vaisi nronranramwuvata, mwihua mpo qua mpo qua kyaara Iesusira inronra hi varuvaro mwiva hia mwihua qua hiniqa hiraitiro, tirema varura.

13 Tirema varuvaro Pairaativa qaiqaa Iesusira kyapara hiro tiqaro, Mwihua airi qua iqaa vateta mwia kyaara i inronra hi variavara e hiave mwihua ti varia quara riaaro? tuvaro

14 Iesusiva hia qua mpovata mwihuara tiraitiro, tirema kyero varuvaro mwiaqaatairo nronra vaisi Pairaativa mwianra airi nraato ti varura.

Iesusira kyatariqaa rutaate tura
(Maaki 15:6-15; Ruku 23:13-25; Ioni 18:39–19:16)

15 Mpo ihi mpo ihi vekyahu nyato kyarara nro entaraqaa kirapava
vunyaa vaisivanto nraakye qora qamwata nyatarero karavu vaisi mpo
huvantu kyero titovaro mwaatani vura. Nraakye qoravanto ta vaisirave
huvantu kyaante tura mwi vaisira huvantu kye varura.
16 Mwi entara karavu vaisi mpo mwia nrutu Varavaasiva qora
vaisivanto varuvatara tita, airi nraakye qoravanto mwi vaisira nrutu
ntapihi kyora. Karavu vaisi mpo huvantu kyeta tite varu okyarava
mwitaama vahuvata 17 mwi entaraqaa nraakye qoravanto mwianra
rieqata ntuvaantua hita varuvaro Pairaativa mwihua kyapara hiro tiqaro,
Ta karavu vaisirave huvantu kyaariro quananrove? Nte Varavaasirave
huvantu kyaaninrave? Iesusira mwianra tiqata Mesaiaavantove ti variara,
nte mwiave huvantu kyaaninrave? tiro.
18 Pairaativa ntapihi kyovata nronra vaisinramwuvanto Iesusiva
nronraqama quankyorave tita mwianra raraqa tovata mwihua mwia
vitaqita uro mwia kyauquqi kyora.
19 Pairaativa ko nraamwuqi mwatakyaa viro varuvaro mwia
nraatavanto qua vara kyero tiqaro, Po, mwi vaisiva hia mpo inraikya utu
kyairaqaa qumina qua vaterorave. Mwia qati titairaro quarive. Nte entaqi
mwiaqaa ruvaata taqauqaro ni uaqia ihana varuqo, tiro.
20 Mwia nraatavanto mwitaa tuvata mwia qua riaankyorave timwa
kyeta Kotira kyaiqa vare varu vaisihua mwihua nronra vaisinramwuvata,
Iutaa mwihua nronra vaisinramwuvata, kepukyaqama kyeta qua nraakye
qora timwa nyita tiqata, Varavaasira huvantu kyera timwinra Iesusira
rukyaante qiate, tita.
21 Mwitaama kyeta rapateqata tuvaro Pairaativa kyapara hiro tiqaro,
Mwi vaisitanahuaqitaina ta vaisirave huvantu kyaaninrave? tiro. Mwitaa
tuvata mwihua tiqata, Varavaasirave, tita.
22 Mwihua mwitaa tuvaro Pairaativa qaqao, tiro, Iesusira mwianra
Mesaiaavantove qiarave. Mwia mpo nte nataave hianinrave? tiro. Mwitaa
tuvata ekyaa mwihua tiqata, Mwia kyairata kyatariqaa rutaate, tita.
23 Mwihua mwitaa tuvaro Pairaativa mwihua kyapara hiro tiqaro,
Nanra kyaarave nte mwia kyaarita kyatariqaa rutevarave? Nanra uaqia hi
inraikyarave utu kyaiho? tiro. Mwitaa tuvata mwihua nronraqama kyeta
aakyara nteta tiqata, Mwia kyairata kyatariqaa rutaate, tita.
24 Nraakye qoravanto mwitaa ti varuvaro Pairaativa taqovaro mwia quavanto
hia qio vahuvaro mwiva tiqaro, Nraakye qora utaqaatairo mpo inraikyavanto
siquankyorave, timwa kyero nramanri tanuqi rauru kyero nraakye qora suqaa
variqaro nai kyauqu hiqama kyero tiqaro, Qio taqaate. Mwia qutaru quavanto
hiama niqaa vaiho. Mwi quava nkyitaqaama vaiho, tiro.

25 Mwitaa tuvata ekyaa nraakye qoravanto tiqata, Mwia qiove, mwi
quava titaqa vahiqaro tire mwatataarahuaqaavatama vahiananrove, tita.
26 Mwihua mwitaa tuvaro Pairaativa mwihuara rieqaro Varavaasira
huvantu kyero nai ntaqu vaisihua Iesusira kyaantaqo ntuqutuate tuvata
mwia ntuqutu kyeta vatovaro mwiaqaatairo mwia kyatariqaa rutaate tiro,
Pairaativa mwia nai ntaqu vaisihua kyauquqi tuta kyora.

Ntaqu vaisihua Iesusira vireraqama mwateta mwia ntuqutura
(Maaki 15:16-20; Ioni 19:2-3)

27 Pairaativa nai ntaqu vaisihua kyauquqi tuta kyovata mwihua mwia
vitaqita uro kirapara nraamwuqi kyeta mwihua nkyiari hena ntaqu
vaisihuavata ekyaa ntuvaantuama kyeta Iesusira vara utaqi vateta mwia
vara ututu variqata 28 mwia tuavaaqa qatinani vara kyeta mwia vireraqa
hiqata vunyaa vaisi tuavaaqa utu mwatarera nraanre tuavaaqa utu
mwatora.
29 Mwiaqaataita mwihua tauvera vara kyeta qiata vaisi tovaqa voti
hura quqrama kyeta Iesusira qiataqaa qu mwateta mwia kyauqu
kyaatutani kyaamwu tu mwateta. Mwihua mwitaa mwitaama kyeta
mwia vireraarora hirerata Iesusira vuqaa tori kyauru ravita tiqata, Iutaa
nraakye qora vunyaa vaisio, varirave? timwa kyeta 30 mwiaqaa taara
vihi kyeta vateta kyaamwu mwia kyauquqi tu mwatora mwia vara kyeta
mwiaqotaita mwia qiataqa ntuqutura. 31 Mwitaamaqita vita vireraarora
hita raima mwateta taiqa kyeta mwihua tuavaaqa utu mwatora vara
kyeta nai tuavaaqa utu mwateta mwia kyatariqaa ru tarerata viteta vura.

Iesusira kyatariqaa ru kyeta hiritora
(Maaki 15:21-32; Ruku 23:26-43; Ioni 19:17-27)

32 Ntaqu vaisihua Iesusira kyatariqaa rukyeta hiritarerata
mwatukyaqitaita mwaaqanianra aanraqaa viqata vaisi mpovanto
Sairininyaanra mwia nrutu Saimoninra qintorama kyeta mwianra
kepukyaqama kyeta tiqata, E Iesusira rute kyatarira vara quqira uro
mwiante, tura.
33 Timwa kyeta Iesusira vitaqita uro quminasata Korokotaave tunani
kyora. Korokotaa mwaa quaraqitai tirera Qiata Mwukyaarisatave tunani
Iesusira uro kyeta 34 uaini mwiqi ukavu inraikyaravatama kyeta tuqasaa
tora mwuvaro Iesusiva pataqia nreqaro taqero qaqira kyero hia nronra.
35 Iesusiva hia nrovata mwihua mwia kyatariqaa ninriqotaita ruteta
mwia tuavaaqa vara kyeta kaati ruantema kyeta ori tuto kyeqata mwia
tuavaaqa ntainra kyeta vareta 36 mwiaqaataita mwihua mwatakyaa vita
variqata mwia taqe varura.
37 Mwia qiatani qua mpo ko timwa mwato quara qara ntumwa kyeta
kyatariqaa rutovaro mwi quava mwitaama tiro:

MWAA IESUSIVA IUTAA VUNYAA VAISIVE, tiro.
Mwi qarava mwitaama kyero vahura.
38 Mwihua Iesusira vatama kyeta vaisi mpotana ru tora. Mwitanahua
nkyiari hena vaisi ru kyeqata mpuara vare varu vaisitanahua varuvata
mpo Iesusira kyauqu kyaatutani ruteta mpo mwia kyauqu kyaantaaqani
rutora.
39 Mwitaama kyeta rutovata nraakye qora vitare nritare hiqata
nru ntumwa kyeta mwaunru miqi mwateta Iesusirara uaqia hi quara
timwa mwateta tiqata, 40 Qikye, e tiqarama, Kotira nraamwu ntapairi
kyenama taarampo enta varina kyaiqa varaqi viqanama qaiqaa hoqa
taiqa kyaaninrave qiananrave? Qio, e Kotira mwaaquvanto varirera, ena
kyaahaqa hiante. Enavanto kyatariqaataira mpiami ntaante, tita.
41 Mwihua mwitaa ti varuvata kuaa qarama kyeta Kotira kyaiqa vara
mwate varuhua mwihua nronra vaisinramwuvata, mwaanra okyara ti
varu vaisihuavata, mwianra raima mwateta tiqata,
42 Mwiva mpohua nraahu kyaahaqa hi variva hiave qio nai kyaahaqa
hiananrove? Mwi vaisiva Isareri vunyaa vaisivanto variho. Kyai tire
variqata taqaararo mwiva nai kyatariqaatairo mpiami ntero tuminraqeta
tire mwianra qutaave qiare. 43 Mwiva nanrianra tiqaro, Nte Kotirara
kepukyaqama kyena riemwaqina vuvave. Nte Kotira mwaaquve tirave.
Qio kyai variqata taqaararo Kotira kyakya hiraro mwia kyaahaqa
hianinra taqaare, tita.
44 Mwihua mwitaa tuvata mpuara vaisitana mwia tataaqa ru tohuavata
mwihua tuntema kye kuaa qua mwia nraahu timwa mwatora.

Iesusiva qutu vura
(Maaki 15:33-41; Ruku 23:44-49; Ioni 19:28-30)

45 Mwitaa huvaro huarivanto nrinro virira qiataqaa vahuvaro ekyaa
mwi mwata maatara entama vuvaro qaiqaa huari vitira tavaarana
tuminro vahuvaro enta huva vivura.
46 Huarivanto tuminro vitito vahuvaro Iesusiva nai quaqitairo aakyara
ntero tiqaro, *Eri, eri rama sapakitani. Kotio, Kotio, nanraqamave ni qaqira
kyera hiaro?* tiro.
47 Iesusiva mwitaa tuvata mpo uhua mwini sivita varuhua mwia qua
rieta tiqata, Mwiva Iraisaara tiri haivaqarama nraanre variho, tuvaro
48 mpovanto hiantero nramanri kyaqo inraikyara tavuna nrihi voti hura
vara kyero uaini uka vuraqi mwaati ntamwa kyero herika mpontaqiaqa
huairi kyero mwia nraanrive tiro mwia nroqi viri ntamwa tora.
49 Mwitaa huvata mpo uhua tiqata, Kyaiqe variqata taqaararo Iraisaava
mwia kyaahaqa hirero tumuaninra taqaare, tita.
50 Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva qaiqaa paa tiro aakyara ntamwa
kyero qutu vura.

51 Iesusiva qutu vuvaro Ierusaremini Kotira nraamwuqi tauha
votima kyeta tavuna nronra hiritova virisairo utaqaa nrahituqiro
mpiani tumunra. Mwitaa huvaro mwatura tuvaro ori nronra airivanto
ntuvuraavurama vuvaro 52 vaisi haaru quntamwa to mwatava qatua
vuvata mwiqinaahua Kotira nraakye qoravanto qutu vuhua airivanto
sivita varuhua 53 Iesusira qaiqaa qati vara sivuma kyo entaraqaataita
mwihua Ierusaremini qovarama vuvata airi nraakye qoravanto mwihua
taqora.
54 Ntaqu vaisihua vunyaa vaisivantovata, mwiavata nrumu ntaqu
vaisihua mponramwuvata, varuvaro Iesusira kyatariqaa hiritovaro
varuvata mwihua Iesusiraqaa ntaqikyi variqata mwatura turave, mpo
inraikya mpo inraikya qovarahura taqeta, mwiaqaataita mwihua
nronraqama kyeta aatu hita tiqata, Qikye, qutaa mwaava Kotira
mwaaquvanto varivama qutu viho, tura.
55 Iesusiva qutu vuvata nraakye mponramwuvanto nyianrasatatai
variqata vutu taqe varura. Mwi nraakyehua Karirisaita Iesusira vataqi
viqata mwia kyaiqa vara mwate varuhua varura.
56 Mwihuaqitai mponramwu nyutu vahirero, Mariaava Makataranyaava
mpo, Mariaava Iemisikya Ionikya nyova mpo, Sepetira mwaaqutana
nyova mpo varura.

Iesusira quntamwa tora
(Maaki 15:42-47; Ruku 23:50-55; Ioni 19:38-42)

57 Enta huvaro Arimatianyaava airi inraikya vato vaisiva uro ntora.
Mwia nrutu Iosepiva, mwiva Iesusira vataqiro vi varu vaisiva varura.
58 Mwi vaisiva Pairaativa varuraqi uro ntero Iesusira mwamwanta
mpiraqe varaqina quntamwa taankye tuvaro Pairaativa nai ntaqu
vaisihua sitero tiqaro, Uro Iesusira mwamwanta vara mwia mwiate,
tuvaro 59 Iosepiva uro Iesusira mwamwanta kyatariqaatairo itu kyero
qaraakya tavuna eqarori tavuna vara kyero mwia qapuqama kyero
60 varaqiro uto nai nraakiara quntamwa terara rieqaro ori haqa kyero
vatoraqi vera vatero ori nronra mpo ventaqiro mwia nrona tita tero vura.
61 Mariaava Makataranyaavavata, mwia qamwava mpo Mariaavavata,
mwitanahua vutura hini mwatakyaa vita variqata vutu mwia quntora
taqe varura.

Iesusira quntamwa toraqi ntaqikyura

62 Mwia qanranraa Saarareqa Kotira nraamwuqaa ntaqikyuhuavata Parisi
vaisinramwuvata uro Pairaatira vatama kyeta ntuvaantuama vita variqata
63 mwianra tiqata, Nronrao, tire riauraro unra ti vari vaisiva mwiva nai qati varu
entara tiqaro, Nte taarampo enta vari kyena qaiqaa qati siquaninrave turave.
Mwiva mwitaa turara tira, 64 e ntaqua vaisihua sitairata mwihua mwia quntamwa

taaraqaa taarampo enta variqata ntaqikyiqita quate. Mwia nraaqiaranramwuvanto uro mwia mwamwanta mwiqitaita mpuara varaqita mpona kyeta nraakye qorara unra tiqata, Mwiva qati siviho, tivorave. Mwihua mwi entara unra tiva vaakya unra qua timwa tairavata nraatara kyaananrove, tita.

65 Mwihua mwitaa tuvaro Pairaativa timwa nyinro tiqaro, Qio nkye ntaqua vaisihua sitaqita uro kyaivata mwihua mwia quntamwa taaraqaa kyuqema kyeta ntaqikyiate, tiro. 66 Mwiva mwitaa tuvata mwihua uro tita tora ori mwiaqaa mwukya rateta ntaqu vaisihuara tiqata, Mwaini variqatama kyuqema kyetama ntaqikyiqi quate, turama.

Iesusiva qutu vuraqitairo sivura

(Maaki 16:1-10; Ruku 24:1-10; Ioni 20:1-18)

28 1 Saarare Iutaa mwaanra entavanto taiqovaro mwia qanranraa ntuvaahama vuvata Saanteqaa Mariaava Makataranyaavavata, mwia qamwava Mariaavavata, Iesusira quntamwa toraqi taqarerata vurama. 2 Vuvaro qamwanrama kyero mwaturavanto nronraqama kyero tuvaro nyaamwunyaava mpovanto nyaamwusairo tumu oriqo qesa tita tora mwia rataa qatinani kyero ori mwiaqaa mwatakyaa viro varura.

3 Mwia virivanto vahirero aaquakyaa votima kyero vahuvaro mwia tuavaaqavanto vahirero tonamwu turomunra voti huva varuvata 4 mwiaqaa ntaqikyi varu vaisihua mwia taqeta nronraqama kyeta aatu hi varita kyuqu kyauqu ntuvata tumu ntita qutu quahua nraantantamwa kyeta varura.

5 Mwihua mwitaama vita varuvaro nyaamwunyaava nraakye mwitanahuara tiqaro, Hia aatu hiate. Nte ntapihi kyauqata nkyetana Iesusira kyatariqaa rutaa vaisira puaa hirerata nriavo.

6 Mwiva hia mwaini variho. Mwiva nai nkyi timwa nyintema kyero qatima siviho. Nrita mwia veta vataaraqi taqaate.

7 Mwiqi taqetama hianteta uro mwia nraaqiaranramwu timwa nyiate. Mwiva qutu viraqitairo siviro mwiva nraantema nkyi suni Karirini vi variho. Nkyenramwu mwini uro variqata mwia taqevarave. Qio nte mwi quarama nkyi timwa nyuqo, tiro.

8 Mwiva mwitaa tuvata nraakye mwitanahua mwia quntamwa to mwatara mwia mwini kyetatana hianteta vuvaro hini mwamwantavanto aatu hi varuvata hini mwamwantavanto qamwate varuvata hianteta Iesusira nraaqiaranramwu timwa nyinrenrata vurama.

9 Mwitanahua hianteta vi varuvaro qamwanrama kyero Iesusiva mwitanahua qintorama kyero tiqaro, Varitatanave, tuvata mwitanahua qamwata kyeta uro tumu ntita variqata mwia kyuqu tu vareta mwianra qamwata kyeta mwia nrutu tuaahere varuvaro

10 Iesusiva mwitanahuara tiqaro, Hia aatu hiate. Uro ni kata pakyaanramwu timwa nyivata mwihua Karirini vihua mwini uro ni taqaate, tiro.

Iesusira quntamwa toraqaa ntaqikyuhua tu quara

11 Iesusiva mwitaa tuvata nraakye mwitanahua mwiva tunte hita aanraqaa qati vi varuvata Iesusira quntamwa toraqaa ntaqikyi varuhua ntaqu vaisihua mponramwuvanto Ierusaremini uro nteta ekyaa mwi inraikyava qovara hurara Kotira kyaiqa vara mwate varuhua mwihua nronra vaisinramwu timwa nyunra.

12 Timwa nyuvata mwiaqaataita nronra vaisi mwihua uro mponramwuvata sita kyeta qua timwa kyeta kuaa qua vateta ntaqu vaisihua munima nronraqama kyeta nyita **13** tiqata, Nkyenramwu mwitaama qiate. Tire entaqi vaite varurata mwia nraaqiara nramwuvanto nrumu mwia mwamwanta mpuara vara kyaavo, qiate. **14** Pairaativa mwi quara riairera, tire uro mwia qua timwa mwianrata nkye hia qua varevarave, tita.

15 Mwihua mwitaa tuvata ntaqu vaisihua mwihuaqitaita munima vareta mwihua tuntema kyeta mwi quara nraahu nraakye qora timwa nyiqi vita mate mwaa entaravata Iutaavanto Iesusirara mwi quara nraahu viti viri timwa nyiqita vi variara.

Iesusiva nai nraaqiaranramwu suqaa qovarama vura

(Maaki 16:14-18; Ruku 24:36-49; Ioni 20:19-23; Kyaiqa Varora 1:6-8)

16 Iesusira nraaqiara 11 nramwuvanto Karirini taaqi mwiaqaa uro variate tunani vuhua **17** uro nteta taqovaro Iesusiva varuvata mwia qamwata mwateta mwia nrutu tuaahere varura. Mwia nrutu tuaahere varuvata mwia nraaqiara hinivanto mwianra taara nraato tita tiqata, Qutaa mwivave variho? ti varura.

18 Iesusiva mwihua nraaqani uro ntero tiqaro, Kotiva ni nronraqama kyaihana nte nyaamwunivata mwatanivata vahi inraikyara ekyaa mwi inraikyaraqaa ntaqikyi varuvave.

19 Nkye ekyaa mwata maata varihua uro timwa nyivata mwihua ni nraaqiaraqama quate. Mwihua ni nraaqiaraqama vivata nkye nramanri nyiqata ni kora nrutu nteqata, ni mwia mwaaqu nrutu nteqata, Kotira mwanraqura nrutu nteqatama, nramanri nyiate.

20 Mwitaa hiqatama ekyaa nkyi timwa nyu qua mwakyaakyara mwihuavata timwa nyitama mwi quara riemwaqita quate, qiate. Qio riaate. Nte nkyivata variqina quariro mwaa mwatava taiqaananrove, tiro. Iesusiva mwi quara turama.

MAAKI

Maakiva Iesusiva nrohurara tura

Ioniva nramanri nyi varu vaisiva nraakye qora timwa nyu quara
(Matiu 3:1-12; Ruku 3:1-18; Ioni 1:19-28)

1 1 Iesusiva Kotira mwaaquvanto varura. Mwia qua kyuqe qua mwia
okyara vahirero mwataamama vahiro. 2 Haaru mpo enta Aisaiaava
Kotira qua qovarama kyero qara ntumwa tero tiqaro,

Taqaante, ni qua nraakye qora timwa nyiani vaisira
nte titaariro mwiva i vuni viqaro
i aanra terama mwataananrove. *(Mal 3:1)*

3 Mwi vaisiva qumina mwataqaa variqaro
aakyara ntero tiqaro,
Nronravanto quani aanranra terama mwateta
mwia aanra avuqavuma mwataivaro mwiva mwi
aanranraqaama qio quarive qiananrove, tura. *(Ais 40:3)*

4 Kotiva mwia kyaahaqa huvaro Aisaiaava tohare varu entara mwi quara qara ntumwa tovaro airi ihi vi vuvaro mpo enta Ioniva qumina mwataqaa qovarama vura. Qumina mwataqaa qovarama viro Ioniva nraakye qora nramanri nyiqanro mwihua timwa nyinro tiqaro, Nkyeta qora kyaiqa vare varira qaqira kyeta nramanri varaivaro Kotiva nkye qora kyaiqa vare vari quara nruka nyataarive, tiro.

5 Ioniva mwitaa ti varuvata Iutiasaitave, Ierusaremisaitave, ekyaa mwi mwatanaahua hisai hisai mwiva qua tunani vita uto variqata mwihua nkyiari qora kyaiqa vare varura timwa qovarama kyovaro Ioniva nramanri mwihua nyunra.

6 Ioninra tuavaaqa vahirero mpo quara kameri kyaahi vara kyero ututo tuavaaqava vahuvaro mwiva mwia nraahu ututero reti tavaarana rupatero varura. Ioniva hia kyara vara tu kyero nranraitiro, mwiva kainyaaqa nrenro voravanto kuruto nramanrinra nreqanro mwi kyarara nraahu nre varura.

The New Testament in Omwunra-Toqura (South Tairora) of Papua New Guinea; 1st ed. 2000; web version, 2014, Wycliffe Bible Translators, Inc.

7 Ioniva nraakye qora timwa nyinro tiqaro, Ni naakiara nrianri
vaisiva kepukyavanto ni naatara kyero nronra vaisivantoma
variananrove. Mwiva nronra vaisivanto varihana nte qumina vaisi
variqananra tina, hia nte qio kakataama vina nai kyuqu nraamwuma
tai kyaantara huvantu mwataaninrave. 8 Nte qati nramanri nkyi nyi
varuqo. Mwiva Kotira mwanraqura nkyi nyiananrove, tiro. Ioniva
mwitaa turama.

Ioniva Iesusira nramanri mwunra
(Matiu 3:13-17; Ruku 3:21-22)

9 Mwi entara Iesusiva Nasareti mwatukya Karirisairo nri ntero Ioniva
varunani utontero vuvaro Ioniva Iotaani nramanriqi variqaro Iesusira
nramanri mwunra.
10 Nramanri mwia mwuvaro Iesusiva nramanriqitairo qatinani
mwaanri ntero taqovaro nyaamwuvanto qatua vuvaro mwiqitairo Kotira
mwanraquravanto nyaamwa minrunra voti huva tumu ntero Iesusiraqaa
varura. 11 Tumu Iesusiraqaa varuvaro quavanto nyaamwusairo mwitaama
tiro:

E ni maaquvanto variararo
ni mutukyavanto iara mpoqiavata vaiho.
Nte iara qamwateqanama varuqo, tiro.

Saataaniva Iesusira mwataara hura
(Matiu 4:1-11; Ruku 4:1-13)

12 Quavanto nyaamwusairo mwitaa tuvaro qamwanrama kyero Kotira
mwanraquravanto Iesusira vita varero qumina mwataqaa hia vaisivata
varu mwataraqaa uro kyovaro varura.
13 Mwini uro kyovaro Iesusiva 40 entara variqiro vuvaro Saataaniva
Iesusirara qora kyaiqa varaarive tiro, mwia mwataara hiqaro taqovaro
Iesusiva hia mwia qua riaraitiro, hia qora kyaiqa utura. Iesusiva
mwitaamaqiro viqaro qaakyau vahikurivanto nrohi varunani varuvata
nyaamwunyaa vaisinramwu tumu mwiaqaa kyuqema kyeta ntaqikyi
varura.

Iesusiva Karirini uro nai kyaiqa toharora
(Matiu 4:12-17; Ruku 4:14-15)

14 Mwi entara mpo uhua Ioninra ntavaaqavu kyeta viteta karavuqi
uro kyovaro Iesusiva Karirini uro variqaro Kotira mwakyaakya kyuqe
mwakyaakya nraakye qora timwa nyinro tiqaro, 15 Mwi entava nri
ntaiho. Kotiva nkyiqa ntaqikyiari entava qaumaqa iho. Nkye qora kyaiqa
uti varira qaqira kyeta nte kyuqe mwakyaakya timwa nyianinra nkye
mwi quarara qutaave timwa kyeta riemwaqi quate, tura.

Iesusiva Saimonikya Enturukya nyaanronra
(Matiu 4:18-20)

16 Iesusiva mwitaa timwa kyero vuva Kariri rumpua tokya sataa viqaro taqovaro Saimoniva nai qata Enturukyantiri variqaro vahe nte varura. Mwitanahua tavukya kyaiqa vare varutanahua vahe nte varuvaro 17 Iesusiva mwitanahuara tiqaro, Nkyetana ni naakiara nriate. Nkyetana vahe ntamwa kyeqata tavukya varaantema kyeta ni naakiara nriqata nraakye qora sitevarave, tiro.

18 Iesusiva mwitaa tuvata mwitanahua mate mwiqiara nkyiari vahe mwini kyeta Iesusira vatavare vurama.

Iesusiva Iemisikya Ionikya nyaanronra
(Matiu 4:21-22)

19 Mwitanahua mwia vatama kyeta vuvaro Iesusiva pataqiaqa viqaro taqovata Sepetira mwaaqutana Iemisivavata, mwia qata Ionivavata, mpotuqi variqata vahe ntuke hi vura haqire varura.

20 Mwitanahua vahe haqire varuvaro qamwanrama kyero Iesusiva mwitanahua nraanrovata mwitanahua rieta nkyiari sora Sepetiravata, mwia kyaiqa varo vaisihuavata, mpotuqi kyeta Iesusira vatama kyeta vurama.

Iesusiva vaana titovaro nritarero vura
(Ruku 4:31-37)

21 Mwitanahua Iesusira vatama kyeta vuvaro Iesusiva vuva Kapenaamini uro variqaro mwaanra tu entaraqaa mwaanra nraamwuqi vera ntero variqaro mwiqi varuhua mwakyaakya timwa nyinro.
22 Iesusiva nraakye qora timwa nyi varuvata mwihua mwia qua rieta tiqata, Qikye, mwiva nanra quave tiri timwa timwiho? Mwiva hia mwaanra okyara ti varia vaisinramwuhua qiantema kyero ti variho. Mwiva nronra vaisivanto qiantema kyero ti variho, tura.

23 Mwitaa tuvaro Iesusiva mwaanra nraamwu mwiqi varuvaro vaanavanto mwia utaqi varu vaisiva nraamwuqi vera ntero qua aakyara ntero tiqaro, 24 Iesusio, e Nasaretinyaavave. E tiri nataa hirerarave nrianro? E tiri ntuqutu taiqa kyarerarave nrianro? Nte i okyara ntapihi kyauva e nrianro. Kotiva i titaihara e Kotira kyaiqa nraahu vare variarava variaro, tiro.

25 Mwitaa tuvaro Iesusiva vaana mwia inronra hiro tiqaro, Tirema variante. Mwi vaisiraqitaira nritarera quante, tiro.

26 Iesusiva mwitaa tuvaro vaana mwiva mpoqama kyero mwi vaisira tu varero qakyaa qakyaama kyero qua aakyara timwa mwatero qatinani nritarero viro.

27 Vaanavanto nritarero vuvata mwiqi ntuvaantuama vita varuhua
kyauqu ntukikinraaqata kyeqata nai timwa mwi nai timwa mwi hita tiqata,
Nanra inraikyavantove qovarama viho? Mwaa quara qaraakya quave. Mwi
vaisiva kepukya qua tihatama vaanavantovata mwia qua riaavo, tura.
28 Mwihua mwitaa timwaqi vita nrita huvata ekyaa Karirini
varuhuavata mwi quara riora.

Iesusiva Saimoninra nrinraatarara kyaahaqama kyovaro qati sivura
(Matiu 8:14-15; Ruku 4:38-39)

29 Iesusiva mwaanra nraamwuqitairo veva ntero Iemisikya Ionikya sita
varero vuva uro Saimonikya Enturukya nraamwuqi vera ntero varura.
30 Saimoninra nrinraatarara mwamwanta tutoqa huvaro taintaqaa vaite
varuvata mwihua mwianra Iesusira timwa mwita.
31 Timwa mwuvaro Iesusiva mwia uro taqero mwia kyauquqa tu
varero mwia mwaamwianrama kyero. Mwitaama kyovaro mwia
mwamwantavanto kyuqema viro naitarama vahuvaro mwi nraakyeva
siviro kyara uta nyinrenro tera hura.

Iesusiva nriqa vuhua kyaahaqama kyovata qati varura
(Matiu 8:16-17; Ruku 4:40-41)

32 Iesusiva mwi mwatukyaraqi varuvaro huarivanto vikyovaro entama
vuvata nraakye qora nriqa vuhuavata, vaanavanto utaqi varuhuavata,
sita vareta Iesusiva varunani uro kyora. 33 Mwitaa huvata ekyaa mwi
mwatukyaraqinaahuavata Iesusiva varu nraamwunra qesa mwina nrumu
varita huvai kyora.
34 Huvai kyeta varuvaro Iesusiva nraakye qora airintikara mpo qara
mpo qarama kyero nriqa vuhua kyuqema nyatovaro mwihua nriqa
vuva taiqa vuvata qio varura. Qio varuvaro vaanavantovata airi vaisiqi
varuhua sitamwa kyovata nritareta vura. Nritareqata vi varuvaro Iesusiva
vaana mwihuara qao tiro tiqaro, Hiavata qua qiate, tiro. Vaanavanto
Iesusira ntapihi kyovarora tiro, Iesusiva mwitaa tura.

Iesusiva Karirini nrohiqaro qua mwakyaakya timwa nyunra
(Ruku 4:42-44)

35 Mwia qanranraa hia qaatatovaro Iesusiva siviro veva ntero uro hia
vaisivantovata varunani Kotiravata qua tirero vura.
36 Mwini vuvaro Saimoniva nai henahuavatama kyero mwia puaa
hirero viro. 37 Vuhua uro Iesusira puaama kyeta mwinramwuhua
mwianra tiqata, Qutaara e mwaini variarata ekyaa mwaa
mwatukyaraqinaahua iara puaa hi variavo, tita.
38 Mwinramwuhua mwitaa tuvaro Iesusiva qaqao tiro,
Varaivaqenramwu mpo mwatukya mpo mwatukyavata nrohiqata qua

mwakyaakya nraakye qora timwa nyianre. Nte mwakyaakya mwihua timwa nyinrenra nruvave, tiro.

39 Mwitaa timwa kyero mwinramwuhuavata sita varero Karirini nrohi variqaro mwaanra nraamwu mpoqi mpoqi vera ntero variqaro mwakyaakya nraakye qora timwa nyiqiro viqaro vaisi utaqitairo vaanavata sitamwa kyovata nritare vurama.

Tauma rumpuara utu vaisira kyaahaqama kyora
(Matiu 8:1-4; Ruku 5:12-16)

40 Iesusiva mwakyaakya timwa nyiqiro vi varuvaro vaisi mpovanto tauma rumpuara utu vaisiva Iesusiva varunani uro ntero tori kyauru raviro Iesusirara po kye tiqaro, E ni kyaahaqa hiataa hirera, e qioma ni tauma rumpuara nruka matenanrave, tiro.

41 Mwitaa tuvaro Iesusiva mwi vaisirara po kye timwa mwatero, nai kyauqu mpiami mwia mwamwantaqa vatero tiqaro, Nte mwitaa hiataa ihana i mwitaama mwatarerave. I mwamwantara kyuqema quarive tuqo, tuvaro 42 mwia tauma rumpuaravanto qamwanrama tavanta vuvaro mwiva qio varura.

43 Mwiva qio varuvaro Iesusiva mwi vaisirara kepukyaqama kyero tiqaro, 44 Hia mpohuavata timwa nyinraitira, viraro Kotira kyaiqa vara mwate vari vaisiva i mwamwanta taqaarive. Mwiaqaataira e Mosesiva mwaanra qua timwa tora rieqarama Kotira mpo inraikya mwinrata nraakye qoravanto iara tiqata, Qutaama mwia mwamwanta kyuqema viho qiate, tiro.

45 Iesusiva mwitaa tuvaro mwi vaisiva hia Iesusiva tunte hiraitiro, mwi quara viti timwa nyi viri timwa nyi huvata ekyaa vaisi riovaro mwia kyaara Iesusiva mpo mwatukya mpo mwatukya qoqaa quariva hia vahuvaro mwiva qaqira kyero hia mwatukyani viraitiro, qumina sata variqiro vuvata nraakye qora hisai hisaita mwia taqarerata nrunrama.

Iesusiva hini mwamwanta qutu vu vaisira kyuqema mwatora
(Matiu 9:1-8; Ruku 5:17-26)

2 1 Iesusiva Karirini nrohi ntero nrumu ntantero Kapenaamini uro varuvata mwi mwatanaahua Iesusiva nrumu variho tu quara rieta 2 mwihua airivanto uro Iesusiva varu nraamwunraqi ntuvaantuama vita nraamwu mwiavata ru piqa kyeta qesanavata huvaiqu kyovaro mpovanto mwiqi vera ntaariva hia qioqa hura. Mwitaa huvaro Iesusiva nraamwu mwiqi variqaro mwakyaakya timwa nyi varura.

3 Iesusiva timwa nyi varuvata vaisi mponramwuvanto nkyiari hena vaisi mpo mwia mwamwanta hini qutu vura taintama vare nrunra. Erahiamuaantema vaisinramwu mwia taintama vareta nrunra.
4 Mwinramwuhua nri nteta Iesusira nraaqani quananrave tita, taqovata

nraakye qora airivanto varuvata mwinramwuhua nraamwu utaqi vera nteva hia qioqa hura. Hia qioqa huvata mwinramwuhua qaqira kyeta nraamwu qiata tahiporaqaa mwaanri nteta mwi vaisira vara mwaanri vateta, Iesusiva nraamwu utaqi varuvata mwinramwuhua Iesusiva varura mwina mpiami ntukuraa kyeta. Qio ntukuraa kyeta nriqa vu vaisira taintaqaa vatora qakyomakye kyaqi vuvaro mwi taintava nraakye qora utaqaa uto vahura.

5 Vahuvaro Iesusiva riovata mwi vaisinramwuhua nkyiari nraahu tiqata, Qutaama mwaa vaisira Iesusiva qio kyuqema kyaananrove, tu vaisinramwuhua varuvaro Iesusiva hini mwamwanta qutu vu vaisirara tiqaro, Ni maaquo, e Kotira qua raaquta kyaananra nte mwi quara nrukama mwatauqo, tiro.

6 Iesusiva mwitaa tuvata mwaanra okyara ti varu vaisinramwuhua mwiqi varuhua riemwaqi vita tiqata, **7** Qaqao, mwi vaisiva nanraqamave mwitaa tiho? Mwiva mwitaa tiqaroma Kotira uaqiama mwate variho. Hiama qumina vaisivanto variqaro nai hena vaisiara, E Kotira qua raaquta kyaananra nruka mwatauqo, qiananrove. Kotiva mwiva nraahuma qio mwitaa qiananrove, tita.

8 Mwihua mwitaama nraato riovaro Iesusivavata mwihua su nyaato tura ntapihi kyero tiqaro, Nkye nataamaqive mwitaama riaavo? **9** Nte mwaa vaisira hini mwamwanta qutu virara tiqanama, E Kotira qua nteqa kyaananra nte nrukama mwatauqo, tuqatama nkye nianra tiqata, Qaqao, i quavanto unra quave. Hia qutaa qovara hiananrove, qiarave. Qio mwaini riaate. Nte mwi vaisirara tiqana, Sivira ena tainta tu varera quante, qiariro qiove ni quara mwiva mwitaa hiananrove? Nkye timwa mpivaqena riaankye, tiro.

10 Iesusiva mwitaama kyero mwihua kyaparama nyatero mwiva mwihuara qaiqaa tiqaro, Nte mwatani mwatatai nraaqiarava varuqaro ni nronraqama kyaihananra tina, nte qioma mwatani variqana vaisivanto Kotira qua nteqa kyaani quara nruka kyaaninrave. Nkye ni quara qutaa quave qiate tina, nte mwate mwaa vaisirara mwitaa tirerave, tiro.

Mwitaa timwa kyero Iesusiva hini mwamwanta qutu vu vaisirara tiqaro, **11** Sivira ena tainta tu varera ena mwaatani quantema tuqo, tiro.

12 Mwitaa tuvata ekyaa nraakye qora mwia taqe varuvaro mwi vaisiva siviro mpiami nai tainta tu varero vuvata mwihua nrihanrama vita kyauqu ntukikinraaqate varita Kotira nrutu tuaahereta tiqata, Mwaa kyaiqara nraahumwa mpo qara hi kyaiqara hia taqauna kyaiqarave, tura.

Iesusiva Rivaira nraanronra
(Matiu 9:9-13; Ruku 5:27-32)

(Mwi entara taakisi vare varu vaisihua mponramwuvanto taakisi vareqata hini munima nkyiari tuteta hini munima nraahu nkyiari nronra

vaisi nyunra. Mwitaa huvata qumina nraakye qoravanto taakisi varo vaisihua ekyaa mwihuara mpuara vaisi nraahuma variavo tura.)

13 Iesusiva Kapenaamini vari kyero mwiaqaatairo nrumu ntantero Kariri nramanri tokyasataa vuvata nraakye qora airivanto mwiva varunani ntuvaantuama vita varuvaro Iesusiva qua mwakyaakya mwihua timwa nyinro. **14** Mwiaqaatairo mwiva vuva uro variqaro taqovaro Rivaiva, Arapiaasira mwaaquvanto, opisi nraamwuqi taakisi vare varuvaro Iesusiva mwianra tiqaro, Ni naakiara nriante, tiro. Mwitaa tuvaro Rivaiva siviro Iesusira vataqiro vurama.

15 Iesusiva Rivaira nraamwuqi uro variqaro nai nraaqiaranramwuvata kyara nre varuvata airi vaisi taakisi vare varuhuavata, vaisi mponramwu mwihuara uaqiahi kyaiqara uti variahuave tuhua mwihuavata, nraamwu mwiqi variqata kyara nre varura.

16 Iesusiva vaisi mwinramwuhua kyapata kyara nre varuvata Parisi vaisi mwaanra okyara ti varuhua taqovaro Iesusiva taakisi vare varuhuavata, uaqiahi kyaiqara uti variahuave tuhua mwihuavata, kyara nre varuvata mwihua Iesusira nraaqiaranramwu kyapara hita tiqata, Nanraqamave Iesusiva uaqia hia vaisihua kyapata kyara nre variho? tita.

17 Parisi vaisinramwuvanto mwitaa tuvaro Iesusiva mwihua qua riero tiqaro, Qati vari vaisiva hia totaava hinani vi varirave. Nriqa vi vaisiva nraahu totaava hinani vi varirave. Ta vaisihuave tiqata, Tire avuqavuma kyeta nrohi varurahuave qiahua, nte hia mwihua nyaanranrenrana tumuvave. Nte uaqia hia nraakye qorahua nyaanranrenrana tumuvave, tiro.

Kyara auramaterara tura
(Matiu 9:14-17; Ruku 5:33-39)

18 Mwi entara Ioninra nraaqiaranramwuvantovata, Parisi vaisinramwuvantovata, kyara auramate varuvata vaisi mponramwuvanto Iesusira kyapara hita tiqata, Ioninra nraaqiaranramwuvantovata, Parisi vaisinramwuvantovata, kyara auramate variavo. Qio nanraqamave i nraaqiaranramwuvanto hia kyara aurama taraitita, qati kyara nre variavo? tita.

19 Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Nraakye vararera qiari vaisiva nai vataahuavata qati varirera, qiove mpovanto mwia vataahuara kyara aurama taate qiananro? Qaqao, hiama qio mpovanto mwitaa qiananrove. Nraakye vararera qiari vaisiva qati varirata mwia vataahua hia kyara aurama taraitita, qatima kyara nrevarave.

20 Mpo enta nri ntairata mwihuaqitai nraakye vararera qiani vaisira tu vareta qatinani vara kyaivata mwi entaraqaataita mwia vataahua ti atura ntiqata kyara aurama tevarave, tiro.

21 Mwitaa timwa kyero Iesusiva mpo quaqaa ntumwa kyero timwa nyinro tiqaro, Mpovanto tuavaaqa nrihi nrahitu quaninra haqira hirero

hiama tavuna qaraakya toqa kyero mwiaqaa taaqautero haqiraananrove. Tavuna qaraakya mwia toqa kyaariro qiqu vahiraro tuavaaqa nrihi mwivavata nronraqama kyero nrahituankyo tiro, hia mwitaa hirave.

22 Qaiqaa tirerave. Uaini qaraakya tati kyero hia mpovanto memenra pahiqo ututaira haaruaa taqu vara kyero qaraakya uaini mwia mwiqi raurirave. Memenra pahi mwiva nraahaqama viraqa mwiva mwitaa hiraro uainivanto kepukya uaini utu viqaro memenra pahi nrahitu kyaananrove. Mwitaa hiraro uainivantovata memenra pahivantovata uaqiama quananrove. Memenra pahiqotai ututaa taqura qaraakya taqu vara kyeta mwiqi nraahu qaraakya uaini rauruarave, tiro.

(Iesusiva mwi quaraqaa ntumwa kyero tu quara okyaravanto mwataamama vahiro. Mwia votima kyeta hiama haaruaa okyaravata qaraakya okyaravata kuaaqi kuairama kyeta tutaate, tura.)

Mwaanra tu entarara tura
(Matiu 12:1-8; Ruku 6:1-5)

23 Mpo enta mwaanra tu entaraqaa Iesusiva nai nraaqiaranramwu kyapata aakyo utaqi kyakuma votihura uiti vara tutoraqi vi varuvata mwia nraaqiaranramwuvanto viqatama uiti tamwa nteqa kyeqa nramwaqita vi varuvata 24 Parisi vaisivanto mwihua taqeta Iesusirara tiqatama, Mwataqi mwihua taqaante. Mwaanraqaa qao timwa tai inraikyarama mwihua vareta hiavo, tita.

25 Parisi vaisinramwuvanto mwitaa tuvaro Iesusiva nkyiari timwa nyinro tiqaro, Haaru nkyi haivaqava Ntevitivavata, mwiavata nruhua mwihuavata, kyara nraataa huvata varuvaro Ntevitiva kuaa qara hura mwia nkye hia mpukuqi kyaara ntumwa kyeta riaarave?

26 Apaiataava Kotira kyaiqa vara mwate varuva vunyaa vaisivanto varu entaraqaa Ntevitiva Kotira nraamwuqi vera ntero mpereti Kotirani vatora vara kyero nrenro nteqa kyero nai mwia vatama kyeta nruhuavata hini nyuvata nronrave. Kotira kyaiqa vara mwate varu vaisihua nraahu mwi kyarara nraataara vahuvaro qumina vaisivanto mwi kyarara nrenro mwi quara nteqa kyorave, tiro.

27 Iesusiva mwitaa timwa kyero tiqaro, Kotiva vaisiara rieqaro mwaanra enta vahiananrove turave. Kotiva hia mwaanra entara rieqaro vaisi utu tairave.

28 Ni mwatani mwatatai nraaqiarara nronraqama kyaihana variqana nte mwaanra entaqaa ntaqikyiqanama ntena kyakya hiani kyaiqara qioma varaaninrave, tiro. Iesusiva turama.

Mwaanra tu entaraqaa Iesusiva vaisi kyauqu kyuqema kyora
(Matiu 12:9-14; Ruku 6:6-11)

3 1 Mpo enta Iesusiva mwaanra nraamwuqi vera ntero taqovaro vaisi mpovanto kyauqu hini kukokaqama vuva varuvata 2 mwiqi varuhua

mponramwuvanto tiqata, Kyai variqata taqaararo Iesusiva vaisi kyauqu kukoka mwia mate mwaanra tuna entaraqaa kyuqema kyairera, mwia kyaara mwiaqaa qua vataare, tita.

3 Mwihua mwitaa timwa kyeta Iesusira taqe varuvaro Iesusiva kyauqu hini kukoqama vu vaisirara tiqaro, E nrinra vaisi variara utaqaa sivira variante, tuvaro mwiva siviro varuvaro 4 Iesusiva mwihua kyapara hiro tiqaro, Tirenramwu teta mwaanra qua rieqatama mwaanra qiana entaraqaa nataa hiani kyaiqarave qio varaananrave? Tire mwi entaraqaa vaisi mpo kyaahaqamave mwataananrave? Mwia uaqiamave mwataananrave? Mwaanra qiana entaraqaa tire vaisi mpo kyaahaqa hiararo mwiva qative varianrove? Tire qaqira kyeta mwi vaisira ruve kyaananrave? tiro.

Iesusiva mwitaa tuvata mwihua hia quavata tihua tirema varuvaro

5 Iesusiva taqovata mwihua hia mwi vaisirara po kye tiraitita, kapera viri rate varuvaro mwia kyaara Iesusira mwutukyavanto uaqia huvaro mwia raraqa tovaro mwi vaisirara tiqaro, Ena kyauqu ntatutaante, tuvaro mwiva nai kyauqu ntatuta kyovaro kyuqema vura.

6 Mwia kyauquvanto kyuqema vuvata Parisi vaisi mwinramwuhua mwaanra nraamwuqitai veva nteta uro Herotira vataqita nrohuhua kyapata ntuvaantua hita variqata Iesusira nataama kyetave ru kyaananrave timwa kyeta nai timwa mwi nai timwa mwi hi varura.

Nraakye qoravanto hisai hisaita uro Iesusira taqora

7 Iesusiva nai nraaqiaranramwu sita varero kyaarera tokyasata uro varuvata nraakye qora airivanto Karirinyaahuave, Iutianyaahuave,

8 Ierusaremiqinaahuave, Itumianyaahuave, Taiaaqinaahuave, Saitoniqinaahuave, Iotaani nramanri vutura qarahi hini varuhuave, mwihua Iesusiva mpo kyaiqa mpo kyaiqa vare varurara rieta, mwihua Iesusiva varura nramanri tokyani ntuvaantuama vita varura.

9 Nraakye qora airivanto ntuvaantuama vita varuvarora tiro, Iesusiva nai nraaqiaranramwuanra tiqaro, Nraakye qoravanto ni ntaqutivorave. Mpotu terama kyeta vataivaqena mwiqi mwaanrintena variankye, tiro. 10 Iesusiva nraakye qora airi kyuqema kyovatara tita, nriqa vuhua mwia tu vararerata uti variqata nai ntaquti nai ntaquti hi varura.

11 Mwihua mwitaa hi varuvata nraakye qora mponramwu vaanavanto mwihua utaqi varuhua, mwihua Iesusira taqeta mwia vuni tumu ntita variqata aakyara nteta tiqata, E Kotira mwaaquvantove, tita. Vaanavanto mwihua utaqi varu vaisihua mwitaa tuvaro

12 Iesusiva mwihuara kepukyaqama kyero tiqaro, Hia ni okyarara qiate. Tirema variate, turama.

Iesusiva vaisi 12 nramwu sita vatora
(Matiu 10:1-4; Ruku 6:12-16)

13 Iesusiva mwini vari kyero uro taaqi mporuqa variqaro nai mwutukya
vahu vaisihua nraahu nyaanrovata mwihua uro varuvaro
14 Iesusiva vaisi 12 nramwu kyaara ntumwa kyero mwihuara nte
mwihua sitaarita ni qua vareta timwa nyiqi quate timwa kyero, mwihua
nronraqama kyero mwihuara tiqaro, Nkyenramwu ni airuqama mateta
ni qua timwa nyiate tinama, nte nkyi sita vatauqo. 15 Nkyenramwu
vaana titaivaro nritarero quarive tina, nte nkyi kepukya nyinrenrave,
tiro.
16 Iesusiva mwaa vaisinramwuhua sitora:
Saimoninra. Iesusiva mwia mpo nrutu ntamwatero
Pitaavave tiro.
17 Iemisikya Ionikya. Mwitanahua Sepetira mwaaqutana
varura. Iesusiva mwitanahua mpo nrutu
Poanesisi-huatanave tura. (Poanesisi mwaa quaraqitai
tirera, Nyaanruva Nruqua Ti Varirave, tita.)
18 Enturura, Piripira
Pataromiunra
Matiura
Tomaasira
Iemisira. mwiva Arapiaasira mwaaqu
Tatiaasira
Saimoninra. mwia nrutu mpo Serotira
19 Iutaasira. mwi vaisiva Iesusira ntavaaqavu kyaate tiro,
mwia qovarama kyo vaisiva.
Iesusiva 12 vaisi mwi vaisinramwuhua sitora.

Mpo uhua Iesusirara ueraqama vi vaisivama variho tura
(Matiu 12:24-32; Ruku 11:14-23)

20 Iesusiva nai nraaqiaranramwu sita varero nraamwunianra nkyiari
mwaatani vuvata qaiqaa nraakye qora airivanto mwia taqarerata
ntuvaantuama vita varuvaro Iesusiva nai nraaqiaranramwu kyapata
kyara nraanriva hia qioqa huvaro varuvata
21 Iesusira vataahua mwi quara rieta Iesusirara tiqata, Qikye, mwiva
ueraqamama viho. Kyai uro mwia vitaare, timwa kyeta vurama.
22 Mwaanra okyara ti varu vaisihua mponramwuvanto
Ierusaremisaita tumunte mwitaama tita, Vaana vunyaava
Pierisepurivama Iesusira utaqi variho. Pierisepuriva mwia utaqi
variqaro mwia kyaahaqa hi variharoma Iesusiva vaisiqitairo vaana tite
variho, tita.

23 Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva mwihua nyaanrovata vaini nruvaro
mpo quaqaa ntumwa kyero mwihuara tiqaro, Saataaniva nataama
kyerove nai henanra titairaro nritaraananrove.
24 Kuaa mwatanaavanto ntainravi variqata nkyiaritana nai ntaqi nai
ntaqi ihua hia qio varivarave.
25 Kuaa nraamwunaavanto ntainravi variqata nkyiaritana nai ntaqi nai
ntaqi ihua, mwihuavata hia qio varivarave.
26 Saataaniva ntaqikyi vari vaanahua ntainra vita nai ntaqi nai ntaqi
hi varivaro Saataaniva hia mwihuaqaa ntaqikyiqiro viraro mwihua
kepukyavanto taiqaananrove.
27 Mpuara varaiva hia kepukya vaisi mpo nraamwuqi qumina vera ntero mpo
inraikya varairave. Mpuara varaiva vuni kepukya vaisi mwia nraante rupa
kyero vatero mwiaqaatairo vera ntero mpo inraikya mwiani mpuara varairave.
28 Nte qutaa qua qianinra riaate. Nraakye qoravanto uaqia hiani
kyaiqara mpo qara mpo qara hiani kyaiqara uti vari quarave, uaqia hi
quara mpohuara ti vari quarave, Kotiva qioma ekyaa mwi quara mwi
quara nraakye qora qati nruka kyero taunru nyataananrove.
29 Vaisivanto Kotira mwanraqurara uaqia hi quara ti vari quara Kotiva
mwaa entaravata nraakiaravata mwi quara hia nruka kyero taunru
nyataananrove, tiro.
30 Iesusirara vaanavanto mwia utaqi variho tuvarora tiro, mwiva
mwitaa tura.

Iesusira vataahua mwia taqarerata nrunra
(Matiu 12:46-50; Ruku 8:19-21)

31 Iesusiva mwitaa tuvata mwia nrovavata, mwia qatanramwuvata,
nri nteta mwaata qesaqa sivi varita tiqata, Iesusira tivaro tumuanrive,
tuvata 32 nraakye qora airivanto Iesusira tataaqa mwatakyaa vita varuhua
Iesusira timwa mwita tiqata, I nrovavata, i qatanramwuvata, mwaataqa
variqata iara tumuante qiavo, tita.
33 Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva mwihua kyapara hiro, Tavave ni
ntova variho? Tahuave ni kata pakyaa variavo? tiro.
34 Mwitaa timwa kyero mwia tataaqa vara ututu mwatakyaa vita
varuhua taqero tiqaro, Mwaahuama ni ntohua ni kata pakyaa variavo.
35 Ni kova nyaamwuni varira mwia qua rieqata nrohi variahua,
mwihuama ni kata pakyaa variavata, ni nunra nakyaa variavata, ni
ntohuamwanra varita hiavo, tura.

Uiti humwu iso quaraqaa ntumwa kyero tura
(Matiu 13:1-9; Ruku 8:4-8)

4 1 Iesusiva kyaarera tokyani uro variqaro nraakye qora qua
mwakyaakya timwa nyiankye tuvata nraakye qora airivanto

ntuvaantuama vita mwia ututuma kyovarora tiro, Iesusiva qaqira kyero
mpotu mpoqi mwaanri ntero mwiqi mwatakyaa viro nramanriqaa
varuvata nraakye qoravanto nramanri tokya sata varura.
2 Mwihua mwataqaa nramanri tokya sata varuvaro Iesusiva mpo qua
mpo quaqaa ntumwa kyeqaro timwa nyunra.
3 Iesusiva tiqaro, Nte qianinra riaate. Vaisi mpovanto kyara vara tirero
humwu isaqiro vurave. 4 Mwiva kyara humwu isaqiro vuvaro mpohuva
aanra tokyani tumu ntuvaro nyaamwavanto nrumu nramwa kyorave.
5 Mwitaa huvaro humwu mponramwuvanto ori mwataqaa tumu
ntuvaro mwatavanto hia vevatoqama vahuraqaara tiro, qamwanrama
qupiqa vuvaro 6 mwia tuqavanto hia mwataqi vevato vuraqaara tiro,
huarivanto nri ntero itovaro aaharama vurave.
7 Mwitaa huvaro humwu mponramwuvanto uakukya qupiqoraqi tumu
ntiro uakukya vatama kyero qupiqa vuvaro uakukyavanto ntumwaqu
kyovaro hia tamwa riorave.
8 Mwitaa huvaro humwu mponramwuvanto kyuqe hu mwataraqaa
tumu ntiro kyuqema kyero qupiqeqaro kyuqe tamwa riorave. Mpo huva
airi tamwa riemwa tovaro mpo huva uro mpoqiavata riemwa tovaro mpo
huva uro mwiavata nraatarero mpoqiavata riemwa torave, tiro.
9 Iesusiva mwi quaraqaa ntumwa kyero timwa nyi taiqa kyero tiqaro,
Nkyi nyaato vahirera, mwi quara okyara ntapihi kyeta riaate, tiro.

Iesusiva hia vutu kyero tiraitiro, mpo quaqaa ntumwa kyeqaro nraakye qora timwa nyu okyarara tura

(Matiu 13:10-17; Ruku 8:9-10)

10 Iesusiva qua timwa nyi taiqa kyovata nraakye qoravanto nkyiari
mwaatani vita nrita huvaro Iesusiva nanrianraa varuvata mwia nraaqiara
12 nramwuvantovata, mpo uhuavata, mwiva varunani nri nteta Iesusiva
mwi quaraqaa ntumwa kyero tu okyarara hia ntapihiraitita, Iesusira
kyapara huvaro 11 Iesusiva mwihua timwa nyinro tiqaro, Kotiva nraakye
qoraqaa ntaqikyiani quara uqetatai quara, mwi quara Kotiva nkyiara
qati kyairata mwi quara okyara riaate tirave. Mwitaa timwa kyero mpo
nraakye qora qatinani varihua mwi quara okyara hia ntapihi kyera
timwa nyiante tihananra tina, nte mwi quaraqaa ntumwa kyeqana
mwihua timwa nyinrenrave.

12 Nte mpo quaqaa ntumwa kyena qiarita
nraakye qoravanto taqeqatavata
hiama ntapihi kyeta taqevarave.
Mwihua ni qua rietavata hiama ntapihi kyeta rievarave.
Mwihua ni qua rieqata
nkyiari uaqiahi kyaiqara qaqira kyaivarovauma
Kotiva mwihua uaqiahi kyaiqara vare quara nruka

nyataananrove, tiro. *(Ais 6:9-10)*

Uiti uru isaqiro vura mwia okyara ntapihi kyero Iesusiva nai nraaqiaranramwu timwa nyunra
(Matiu 13:18-23; Ruku 8:11-15)

13 Iesusiva mwitaa timwa kyero mwinramwuhuara tiqaro, Nkye
mpo? Nte mwi quaraqaa ntumwa kyena tu okyarara hiave nkye ntapihi
riaavo? Nkye hia mwi quara okyara ntapihi kye riaivera, nte nraakiara
mpo quaqaavata ntumwa kyena qiani quara, nkye nataama kyetave qio
mwiavata ntapihi kyeta rievarave? 14 Nte vaakya mwi quaraqaa ntumwa
kyena tu okyarara tirerave.

Vaisivanto humwu isatora mwi quara okyara vahirero Kotira quama vaiho.

15 Humwu aanraqaa tumuntu quara mwia okyara vahirero nraakye
qora mponramwuvanto mwi humwunra votima kyeta variarave. Mwi
nraakye qorahua Kotira qua riaavaro Saataaniva nri ntero mwihua su
nyaato mwutukyaqitairo mwi quara ntavihi kyero varairave.

16 Mpohia nraakye qorahua ori mwataqaa tumu nti humwunra votima
kyeta variarave. Mwinramwuhua Kotira mwakyaakya rieta mwi quarara
qamwata kyeta variavaro 17 quavanto hia mwihua mwutukyaqi vihata
mwi nraakye qorahua hia mwi quara mpo enta mpo enta riaraitita
variavata mwi quara kyaara mpo hiahua mwihua uaqiama nyatarerata
uti variavata mwihua tiri rivorave tiqata Kotira qua qamwanrama qaqira
kyeta varia nraakye qorahua variarave.

18 Mpohia nraakye qorahua uakukya qupiqairaqi isato humwunra
votima kyeta variarave. Mwi nraakye qorahua Kotira qua rieta
19 mwiaqaataita mwihua mwatanyaa inraikyara nronraqama kyeta
riemwaqi viqata munimanrave, mpo inraikyarave, qamwata kyeqata
mpo inraikya mpo inraikya vararerata riemwaqi vita Kotira qua qaqira
kyaavaro Kotira quavanto hia mwi nraakye qorahuaqi vaihata variarave.

20 Mwihua mwitaa hiavata mpohia nraakye qorahua kyuqe mwataqaa isato
humwunra votima kye variarave. Mwi nraakye qorahua Kotira qua rieta
mwi quarara qutaave timwa kyeta, mwi quara riemwaqi vita kyuqe kyaiqa
Kotirani varaqita quarave. Mpohia nraakye qorahua mwi quara rieqata kyuqe
kyaiqa Kotirani varaqi vi variavata, qaiqaa mpohia nraakye qorahua mwihua
nraatara kyeta uro mpoqiavata kyuqe kyaiqa Kotirani varaqi vi variavata,
qaiqaa mpohia nraakye qorahua mwihua kyaiqavata nraatara kyeta uro nai
mpoqiavata kyuqe kyaiqa Kotirani varaqita vi variarave, tiro. Iesusiva turama.

Iesusiva omwanra mpo quaqaa ntumwa kyero tura
(Ruku 8:16-18)

21 Iesusiva mwitaa timwa kyero mpo quaqaa ntumwa kyero tiqaro,
Omwa qupi kyero taini uro vatairave? Tave vara kyero ntumwaqu tairave

iho? Tainta mwemwaqi veta vatairave iho? Qaqao, hia mwitaa hiraitiro, omwa qupi kyero tuaahera kyero qoqaa mwaanri vatairave. 22 Nraakiara ekyaa uqeta taani inraikyara qoqaama qovarama kyaananrove. Ntumwaqutaani inraikyara ekyaa qoqaama qovarama kyaananrove.

23 Nkyi nyaato vahirera, mwi quara okyara ntapihi kyeta riaate, tiro.

24 Iesusiva mwitaa timwa kyero mwiva tiqaro, Nkye qua riaara mwia ntapihi kyeqata riaate. Nkye nanra tukyaqaave mpohua nyitave mpohua vara nyatera mwi tukyaraqaama Kotiva nkyitavata nyiqanro mwiaqaa mpoqiavatama nyiananrove.

25 Kotira qua riaariva variqiro viraro Kotiva mwia kyaahaqa hiraro mwiva mwia qua mpoqiavatama riaananrove. Kotira qua hia riaariva variqiro viraro mwiva nanra inraikyave tutaaninra mwia vara kyairaro mwiva qatima variananrove, tiro.

Kyara humwukyanaa qupiqaaninranra mpo quaqaa ntumwa kyero tura

26 Mwitaa timwa kyero Iesusiva mpo quaqaa ntumwa kyero timwa nyinro tiqaro, Kotiva ntaqikyiariva mwaa quara votima kyeroma vaiho. Vaisivanto kyara humwu isatero 27 mwiaqaatairo mwiva uro vaitero siviro qaiqaa vaitero siviro mwitaamaqiro vi variharo kyara humwuvanto nai ntukohiro qupiqe varirave. Vaisivanto kyara humwu mwiva qupiqaani okyarara hia ntapihiharo 28 nai mwataqi vahiro naiqama kyero qupiqairave. Tauraaqama kyero uru mwiva ntukohiro turu vera kyero uro tamwa riemwa taiharo tamwa mwiva peqaqa hirave. 29 Peqaqama viharo vaisivanto paipa varero uro tamwa mwia teqa kyeqaro varairave, tiro.

Maasiteti uruqaa ntumwa kyero tura
(Matiu 13:31-32; Ruku 13:18-19)

30 Iesusiva mwitaa timwa kyero qua timwa nyiqiro viro mwitaama tiro: Kotiva ntaqikyiva nanra inraikya votima kyerove vaiho? Mwianra rieqana nanra quaqaave ntumwa kyena qianinrave?

31 Qio mwia maasiteti kyatari mwia tamwa votima kyeroma vaiho. Uru mwiva nai pata qiani vahirarama tuqo. Vaisivanto uru mwia vara kyero mwataqi tutaiharo 32 qupiqero kyatari nronraqama viro hini kyara tutaaravata nraatara kyero nritarero kyatari nronra vaiharo mwia kyaaravantovata nronra vaiharo nyaamwavantovata mwia kyauquqaa nraamwu hoqatero mwia aamanaqi varirave, tiro.

33 Mwitaa timwa kyero Iesusiva mwi quara voti hira mpo qua mpo quaqaavata ntumwa kyeqaro timwa nyiqiro viro nraakye qoravanto ntapihi kyeta rie quara nraahu mwihua timwa nyunra.

34 Mwiva nraakye qora qua timwa nyinrenro hia vutu kyero tiraitiro, mpo quaqaa ntuma kyeqaro timwa nyiqiro vuvata nraakye qoravanto nkyiari mwaatani vita nrita huvaro Iesusiva nanrianraa nai

nraaqiaranramwu kyapata variqaro mwi quara okyara ntapihi kyero mwinramwuhua timwa nyunra.

Toqa vaururu utura Iesusiva inronra huvaro taiqora
(Matiu 8:23-27; Ruku 8:22-25)

35 Mwi entara entama vuvaro Iesusiva nai nraaqiaranramwuanra tiqaro, Nrivaqenramwu nramanri nronra mwaa qara vare vutura hini tokyani quare, tiro. 36 Mwitaa tuvata mwia nraaqiaranramwuvanto nraakye qora ntuvaantuama vuhua mwini kyeta Iesusiva varu mpoturaqi mwaanrinteta mwia vita vareta vuvata mpotu mponramwuvanto mwihua vatama kyeta vurama.

37 Mwihua nramanri mwiaqaa vi varuvaro qamwanrama kyero toqa vaururuvanto nronraqama kyero tiqaro nramanri ventaqiro nrivi varuvaro nramanrivanto mpotuqi mwaanrintero piqa kyarero uti varuvaro 38 Iesusiva mpotu vitiqi turuma ntumwa kyero vaite varuvata mwia nraaqiaranramwuvanto mwia uro vaurama kyeta tiqata, Mwaanra ti variara vaisio, tirinramwu nramanrivanto ntaqutu kyaaninranra e hiave nronraqama kyera riaaro? tita.

39 Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva vaitoraqitairo siviro toqa vaururu mwia inronra hiro kyaarera mwianra tiqaro, Qati tirema vahiante, tuvaro toqavanto taiqa vuvaro nramanrivanto utomwi tirema vahura.

40 Tirema vahuvaro Iesusiva nai nraaqiara mwihuara tiqaro, Nanra inraikya nraatuve aatu hi variavo? Nkye hiave nianra kepukyaqama kyeta rieta hiavo? tiro.

41 Iesusiva mwitaa tuvata mwia nraaqiaranramwuvanto aatu hita kyauqu ntukikinraaqateta tiqata, Qikye, mwaa nai nataahi vaisivave? Toqa vaururuvantovata, nramanrivantovata, mwia qua riaiho, tita tura.

Iesusiva vaisi mpoqitairo vaana titamwa kyora
(Matiu 8:28-34; Ruku 8:26-39)

5 1 Mwia nraaqiaranramwu mwitaa timwa kyeta mpotuqi vuhua kyaareraqa qara vareta hini tokya Kekesaani uro ntovaro

2 Iesusiva mpotuqitairo mwaamwi ntovaro vaisi mpovanto ori ataamwuqitairo veva ntero uto Iesusira hunta kyora.

3-4 Mwi vaisiva vaisi qunte varura ori ataamwuqi variqiro vi varuvaro vaanavanto mwia utaqi varuvaro varuvata mpo uhua seni vara kyeta mwia rupa taare tita, rupa tovaro mwi vaisiva airi kyaanta kyuqu kyauqu rupa tora ntapihiqaro ntukekaama kyora. Qaiqaavata mwitaama kyeqata mwia rupa taare tuvaro mwiva seni ntukekaama nraahu kyorara tiro, mpovanto mwia rupaariva hia varura. Mwia nraataraariva hia varuvaro 5 mwi vaisiva entaqivata, iheravata, vaisi qunte varura ori ataamwuqi viro nrinro hiqaro qua aakyara timwaqiro viro taaqiqaavata nrohiqaro qua aakyara tiqaro oriqotairo nai mwamwanta toqaaqamaqiro vi varura.

6 Mwi vaisiva variqaro nyianrasairo Iesusira taqero hiantero uro mwia
kyuqutarani tumu ntiro variqaro 7 mpoqama kyero aakyara ntero tiqaro,
Iesusio, Kotiva nai virini variva varihara e mwia mwaaquvanto variaro.
Ni nataa hirere nrianro? Kotirara rieqara hia ni ruantema tuqo, tiro.
8 Iesusiva vuni mwi vaisirara tiqaro, Uaqia hiara vaanavao, mwi
vaisiraqitaira nritarera quante, tuvarora tiro, mwi vaanava mwitaa tura.
9 Mwitaa tuvaro Iesusiva mwi vaananranra ena nrutu qiante
tuvaro vaana mwiva nai nrutu ntero tiqaro, Ni nutu Airivave. Tire
airivantoma mwaa vaisiraqi varuro, tiro. 10 Mwitaa timwa kyero mwi
vaanava qaiqaavata airi nani Iesusirara po kye tiro tiqaro, Hia mwaa
mwataraqaataira tiri titaante, tiro.
11 Mwitaa timwa kyeta vuru taqovaro mwi entara quara airintivanto
uhiqa nre varuvata 12 vaananramwuvanto Iesusirara po kye tita tiqata,
Qati tiri titairaqe quara mwihuaqi viqetaare, tuvaro
13 Iesusiva mwihua qati kyovata vaana airivanto mwi vaisiraqitai
nritareta uro quara mwihuaqi viqeteta varuvata mwiaqaataita quara
2,000 nramwuvanto hianteta okai veva vahuraqi ito ntamwanra
nramanriqi kyavuhu vuvaro nramanrivanto ekyaa mwihua ntaquti kyora.
14 Quaravanto nramanriqi ntumwa vita qutu vuvata quaraqa ntaqikyu
vaisinramwuhua taqeta mwiaqaatai hiantamwa teta mwatukya nronraqi
uro mwi quara timwa nyita aanranivata viqata viti viri timwa nyiqi
vuvata mwi mwatanaahua mwi inraikyara taqarerata nrumu 15 Iesusiva
varunani taqovaro vaakya vaana airivanto mwia utaqi varu vaisiva
qati mwatakyaa viro tuavaaqa utu tero mwia vu nraato ntapihi vuvaro
varuvata mwihua mwia taqeta aatuma kyeta varura.
16 Mwihua mwi vaisira taqeta aatu hiqata varuvata vaisi mponramwu
vaakya mwi inraikyara taqohua timwa nyita tiqata, Iesusiva mwitaama
kyaiharoma mwi vaisiva kyuqema viho, timwa kyeta quaravata timwa
nyuvata 17 mwi mwatanaahua mpoqama kyeta aatu hita Iesusirara tiqata,
E tiri mwataqaataira quante, ti varura.
18 Mwi mwatanaahua mwitaa tuvaro Iesusiva mpotuqi qaiqaa mwaanri
nte varuvaro vaakya vaanavanto utaqi varu vaisiva Iesusirara po kye tiro
tiqaro, Kyai ntevata ivata quankye, tiro.
19 Mwitaa tuvaro Iesusiva qaqao tiro, Hia mate nivatama kyera vinanrave.
E ena mwaatani uro variqarama Kotiva i kyuqema kyero kyaahaqama
mwatairara ena nramwunaahuavata timwa nyiante. Kotiva iara po kye
timwa mwatai quara uro ena nramwunaahuavata timwa nyiante, tiro.
20 Iesusiva mwitaa tuvaro mwi vaisiva Iesusiva tunte hiro mwi mwatara
kyero uro kyauqurutana mwatukya vahunani nrohiqaro Iesusiva nai
kyuqema mwatorara nraakye qora timwa nyiqiro vuvata ekyaa mwia qua
riohua mwi quara rieqata mwihua nkyiari kyauqu ntukikinraaqa teqata
varura.

Iairaasiva Iesusira uro hunta kyora
(Matiu 9:18-26; Ruku 8:40-56)

21 Mwi mwatanaahua Iesusirara hia tiri mwaatani variante tuvaro
Iesusiva mpotuqi qaiqaa mwaanri ntero nrumu ntantero kyaareraqa qara
varero hini tokyani vuvata mwini nraakye qora airivanto ntuvaantuama
vita mwiva varunani utututma vita varura.
22 Varuvaro vaisi mpovanto mwi mwatukyaraqi mwaanra nraamwuqaa
ntaqikyi varuva, Iairaasiva nri ntero Iesusira taqero mwia kyuqutarani
tumu ntiro Iesusirara **23** po kye tiro tiqaro, Ni naamwunravanto qaumama
qutu quananrove. E nrinra ena kyauqu mwiaqaa vatairaro mwia nriqa
quariva taiqa viraro qati variarive, tiro. **24** Mwi vaisiva mwitaa tuvaro
Iesusiva mwikyantiri vurama.

Nraakye mpovanto Iesusira vaaqa vitiqa kyaatu kyora

Iesusiva Iairaasikyantiri vi varuvata nraakye qora airivanto mwia vataqita
viqata hisai hisaita mwia rataaqi vi varuvaro **25** nraakye mpovanto ekyaa
enta tora taqamwaqiro vuvavata mwihuaqi varura. Mwi nraakyeva 12 ihiara
tora taqamwaqiro viqaro nronraqama kyero nriqa vuvaro variqaro **26** mpo
totaa mpo totaahuara ni kyaahaqa hiate timwa kyero, munima nyuvata
mwihua hia mwia kyaahaqa hiraitita, mwia munima nraahu nramwa kye
varuvaro mwia mwamwanta mpoqiavata uaqiama vuvaro varura.
27-28 Mwi nraakyeva nraakye qora utaqi variqaro Iesusiva kyaiqa
varorara rieqaro Iesusira nraakiara nriqanro nai riero tiqaro, Nte mwia
tuavaaqaqa kyaatu kyaariro ni nriqa viva qamwanrama taiqa quarive,
tiro. Nraakye mwiva mwitaa timwa kyero Iesusira vaaqaqa kyaatu
kyovaro **29** qamwanrama kyero mwia nraanre ntova aaharama vuvaro
mwiva taqovaro mwia mwamwantavanto qio vahura.
30 Mwia mwamwantavanto kyuqema vuvaro varuvaro Iesusiva
qamwanrama kyero taqovaro mwia kepukya hinivanto vivuvaro mwiva
tuqasaa viro nraakye qora mwia vataqita nruhua kyapara hiro, Tavave
niqa tu varaiho? tiro.
31 Iesusiva mwitaa tuvata mwia nraaqiaranramwu tiqatama, Nai tavave
iqa tu varaiho? Ena taqaante, nraakye qora airivanto i nraaqani viqata i
rataaqi vi variavo, tita.
32 Mwitaa tuvaro Iesusiva qati nraahu vaisi viri mwia puaama kyarero
aitutu hi varuvaro **33** nraakye mwiva nai mwamwanta kyuqema vurara
riero mwia nraatu hiqaro kyuqu kyauqu nti varuvaro uro Iesusira
kyuqutarani tumu ntiro mwi quara ekyaa qoqaa timwa mwuvaro
34 Iesusiva nraakye mwianra tiqaro, Ni naamwunrao, e nianra mwiva
ni kyaahaqa hiananrove qiararoma i mwamwantavanto kyuqema viho.
Qioma i mwutukyavanto qihaakya hirara quante, tiro.

Iairaasira nraamwunra sivuma kyora

35 Iesusiva mwi quara qati ti varuvata Iairaasira nraamwuqitaita
vaisi mponramwu nri nteta Iairaasira hunta kyeta mwianra tiqata,
I nraamwunravanto qutuma viho. Haunri mwaanra ti vari vaisira
ntavaaqavu tero, tuvaro 36 Iesusivavata mwinramwuhua qua riero
mwaanra nraamwuqaa ntaqikyi varu vaisirara tiqaro, Hia aatu hiante.
Nianra kepukyaqama kyera rieqara variante, tiro.
37 Iesusiva mwitaa timwa kyero mwiva Pitaaravata, Iemisiravata, Iemisira
qata Ioninravata, mwinramwuhua nraahu sita varero 38 Iairaasira nraamwuqi
uro ntero taqovata nraakye qora nronraqama kyeta ti atura ntiqata ntate
varuvaro 39 Iesusiva nraamwuqi vera ntero tiqaro, Nanranre nkye ntate
variavo? Mwi qiaatarava hia qutu viho. Mwiva qati vaitema variho, tiro.
40 Iesusiva mwitaa tuvata mwihua Iesusira quara raima mwateta
varuvaro Iesusiva ekyaa nraakye qora vara veva mwaatani kyero
qiaatara mwia nrohua qohuavata, taaramponramwu nai sita tohuavata,
mwinramwuhua nraahu sita varero qiaatara mwiva qutuvata vatoraqi uro
41 mwia kyauquqaa tu varero nai quaqitairo tiqaro, *Tarita kumi*. mwaa
qiaatararuvao, nte iara siquantema tuqo, tiro.
42 Iesusiva mwitaa tuvaro mwi qiaatarava qamwanrama siviro
nrohi varura. Mwiva 12 ihi vara kyo qiaatarava siviro nrohi varuvata
mwinramwuhua mwia taqeta nrihanrama vita mpoqama kyeta kyauqu
ntukikinraaqate varuvaro 43 Iesusiva mwinramwuhuara kepukyaqama
kyero tiqaro, Qio mwaa taqaarara hia mpohua timwa nyiate. Mwaa
qiaatarara kyara nraahu mwiate, turama.

Nasaretiqinaahua Iesusira qoririma mwatora
(Matiu 13:53-58; Ruku 4:16-30)

6 1 Iesusiva mwi mwatara kyero nai mwaatani vuvata mwia
nraaqiaranramwuvanto mwia vatama kyeta vurama.
2 Iesusiva nai mwaatani uro variqaro mwaanra entaqaa uro mwaanra
nraamwuqi qua mwakyaakya timwa nyi varuvata nraamwu mwiqi
nraakye qora airivanto varuhua mwia qua rieta kyauqu ntukikinraaqateta
tiqata, Qikye, mwi vaisiva taisairove mwi quara mwi quara riaiho?
Mwiva kyuqe okyara mpo vu nraato mpo vu nraato taisairo vara qirove
tiho? Tava mwi kyaiqara okyara mwia nraamwute variharove mwiva
nronra kyaiqa vare variho.
3 Mwiva taintave mwitaa inraikya uti varivama variho. Mwiva
Mariaara mwaaquve. Iemisivave Iosisivave Iutaavave Saimonivave
mwihuama mwia qatanramwu variarave. Mwia nrunranramwuvata
mwaini variarave, tita. Mwitaa timwaqi viqata Iesusira nramwunaahua
mwianra qumina vaisive timwa kyeta, mwia qoririma mwatora.

4 Mwihua mwitaa huvaro Iesusiva mwihuara tiqaro, Poropeti vaisi Kotira
qua timwa nyi variariva mpo mwatani uro variraro mwi mwatanaavama
mwianra qamwateqaroma mwia nrutu tuaaheraananrove. Mwi vaisiva nai
mwaatani variqaro nai nrunra qata kyapata variraro mwia nramwunaava
mwianra qumina mwaa mwatanaava nraahuma variho timwa kyero hiama
mwia nrutu tuaaheraananrove, tiro.
5 Mwitaa timwa kyero nraakye qoravanto Iesusirara qumina vaisive
tura kyaara Iesusiva hia qio nai mwatukyaqi nronra kyaiqa varaariva
vahuvaro mwiva nriqa vuhua pataqiatanaqaa nraahu nai kyauqu vatovata
kyuqema vura. 6 Mwia nramwunaahua mwianra hia qio tiri kyaahaqa
hiarivave turara Iesusiva airi nraato tiqaro varura.

Iesusiva nai nraaqiara 12 nramwu mpo mwatukya mpo mwatukya sitovata vurara tura

(Matiu 10:5-15; Ruku 9:1-6)

Mwi mwatukyaraqitairo Iesusiva siviro vintante nrintante mpo mwatukya
mpo mwatukya variqi viqaro nraakye qora mwakyaakya timwa nyiqiro vura.
7 Iesusiva nai nraaqiara nyaanrama kyero taaratana taaratana sitovata
12 mwinramwuhua mpona mpona vura. Mwiva mwihua siteqaro
vaisiqitaita vaana sitaivata qatinani nritareta quate tiro, mwiva mwihua
kepukya nyiqanro qua mwitaama tiro: 8 Nkyenramwu virera hiqatama
hiama mpo inraikya mpo inraikya vareta viraitita, aanraqaa kyauru
quru vare vira nraahuma vareta quate. 9 Hiama kyarave tuave munimave
vareta quate. Kyuqu nraamwu mwia nraahuma vara ututaate. Hia soti
taaratana ututaate. Kuaiqia nraahu utu vareta quate, tiro.
10 Iesusiva mwi quara timwa kyero mwaa quaravata tiqaro, Nkyenramwu
vivaro ta mwatanaavave nkyiara qamwateqaro nkyi sitairera, nkye nraamwu
kuaikuqi nraahu variqita vitama mwi mwatukyara kyeta quate. 11 Nkye
vivaro ta mwatanaahuave hia nkyi qamwata nyateta nkyi qua hia riarera
utivera, nkyetaqaatai ntuvenrauma kyeta qaqira tuto kyetama mwihua
timwa nyita tiqata, Nraakiara nkyetama taqevarave, qiate, tiro.
12 Iesusiva mwitaa timwa kyero sitovata mwia nraaqiaranramwuvanto
uro viti viri timwa nyita tiqata, Uaqia hi aanranra qaqira kyeta kyuqe hi
aanranraqaa quate, tita.
13 Mwitaa timwaqi viqata vaisi utaqi vaana varuhua sitovata qatinani
nritare vuvata airi vaisi nriqa vuhua, mwihua qiataqaa vahamwenra qu
nyateqata kyuqema nyatovata qio varura.

Nramanri nyi varu vaisira Ioninra rukyora

(Matiu 14:1-12; Ruku 9:7-9)

14 Mwitaa huvaro ekyaa mwi mwatanaava Iesusirara nai timwa mwi
nai timwa mwi hi varuvarora tiro, Herotiva vunyaa vaisivanto mwi

mwatara Kariri mwataqaa ntaqikyi varuva, mwivavata Iesusira nrutu riora. Nraakye qora hini uhua Iesusirara mwitaama tita, Mwi vaisiva Ionivave. Ioniva nramanri nyi varu vaisiva qutu vuva qaiqaa siviro nrohi variho. Mwiva qati siviro nrohi variqarora tiroma nronra kyaiqa qio vare variho, tita.

15 Hini uhua mwitaa tuvata hini uhua qaqao tita, Mwi vaisiva tiri haivaqava Iraisaava qovarama viho, tita. Mwitaa tuvata mpo uhua Iesusirara tiqata, Haaru poropeti vaisi Kotira qua qovarama kye varuhua, Iesusiva mwihua votima kyeroma variho, tita.

16 Nraakye qora Iesusirara mwitaa ti varuvaro Herotiva mwi quara riero tiqaro, Qikye, mwi vaisiva nramanri nyi varu vaisivama variho. Nte qiavaro mwia nrunta teqa kyova Ioniva, mwivama qutu viraqitairo qati siviro nrohi variho. Mwiva qutu viraqitairo qati siviro nrohi variqarora tiroma, mwiva nronra kyaiqa qio vare variho, tiro.

17-18 Tauraa Herotiva nai qata Piripira nraata Herotinamainra varatero varuvaro Ioniva nri ntero airi nani Herotirara tiqaro, E ena qata nraata hia varaataarama varera hiaro, tuvaro mwia kyaara Herotiva nai nraata Herotinamainranra tu quara rieqaro mwiva naivanto vaisi mpo titovaro Ioninra ntavaaqavu kyero rupaqiro uro karavuqi kyora.

19 Kyovaro Ioniva karavuqi varuvaro Herotira nraatavanto Herotinamaiva varuvaro Ioniva mwianra tu quava mwia raraqa tovaro Ioninra rukyarera utuvaro hia mwia rukyaari aanrava vahura. **20** Ioniva vaisi kyuqeva avuqavuma kyero nrohi varurara tiro, Herotiva mwianra rieqaro mwia nraatu aatu hiqaro hia mwia rukyaate tiro. Mwitaa timwa kyero Herotiva Ioniva ti varu quarara qamwateqarovata mwiva mwia quara taara nraato tura.

21 Mwitaamaqi vuvaro mpo enta Herotinamaiva Ioninra rukyaari aanrava qio vahura. Mwi quara okyaravanto mwataamama vahiro. Herotiva nai mwato entava qovara huvaro mwi entaraqaa nronra vaisi kyara nyinrenro mwihua nyaanronra. Mwiva ntaqu vaisihuaqaa ntaqikyi varu vaisihuave, airi inraikya vato vaisihuave, mwiva mwihua nyaanrama kyero kyara nyinro.

22 Kyara nyuvata mwihua nre varuvaro Herotinamainra nraamwunravanto nrumu mwihua ihi ntamwa nyatero. Mwiva ihi nte varuvata Herotivavata mwiva kyara nyuhuavata mwi mwanraatara qamwata mwateta. Herotiva nai nraata nraamwunranra qamwatero mwianra tiqaro, Nanra inraikyarave i mwutukya vaiho? Ni timwa mpiraqe i mwiankye, tiro.

23 Mwitaa timwa kyero mwiva kyauqu nriqiqaa vatero tiqaro, Nte qutaama tuqo. E nanra inraikyarave tiraqena nte i mwianinrave. Mwata hini nte ntaqikyianinranra tiraqena nte ntainra kyena i mwianinrave, tiro.

24 Herotiva mwitaa tuvaro mwanraata mwiva veva ntero uro nai
nronra ntumwahiamwa hiro tiqaro, Nto, nte nanra inraikyarave qiariro
ni mpiananrove? tiro. Mwitaa tuvaro mwia nrova tiqaro, Ioniva nramanri
nyi vari vaisira mwia qiata mpiante qiante, tiro.
25 Mwia nrova mwitaa tuvaro mwia nraamwunravanto hiantero uro
vunyaa vaisi Herotirara tiqaro, Qamwanrama kyera Ioniva nramanri nyi
vari vaisira nrunta teqa kyera tanuqa varaqira nrumu mpiante, tiro.
26 Mwanraata mwiva mwitaa tuvaro Herotira mwutukyavanto uaqia
huvarovata mwiva vaakya kyauqu nriqiqaa vatorara rieqaro, kyara
nranrenrata nru vaisihuaravata rieqaro tiqaro, Nte mwanraata mwianra
tu quara nteqa kyaankyorave, timwa kyero 27 mwiva karavu vaisiqaa
ntaqikyi varu vaisira mpo titero tiqaro, Ioninra qiata qamwanrama kyera
varaqira nrumu mpiante, tuvaro mwiva uro karavuqitairo mwia nrunta
teqa kyero 28 mwiaqaatairo mwia qiata tanuqa vatero varaqiro nrumu
mwanraata mwia mwuvaro mwiva varero uro nai nronra mwunra.
29 Mwitaama kyovata Ioninra nraaqiaranramwuvanto mwi quara rieta
mwihua nrumu Ioninra mwamwanta varaqita uro quntamwa kyora.

Iesusiva pata kyara airiqama kyero 5,000 vaisi nyunra
(Matiu 14:13-21; Ruku 9:10-17; Ioni 6:1-13)

30 Iesusiva nronraqama kyero sitovata vu vaisihua nrohita uro ntante
nrumu ntuvaantuama vita Iesusira nraaqani variqata mwihua nkyiari
kyaiqa varoravata, nkyiari nraakye qora timwa nyu quaravata, Iesusira
timwa mwunra.
31 Mwi entara nraakye qora airivanto Iesusira taqarerata vita nrita hi
varuvarora tiro, Iesusivavata mwia nraaqiaranramwuvata hia kyuqema
kye kyara nreva vahuvata varura. Mwitaa huvaro Iesusiva tiqaro,
Vivaqenramwu uro qumina sata tetaraa variarata nkyenramwu ho hiate,
tiro.
32 Iesusiva mwitaa timwa kyero mwinramwuhua sita varero mpotuqi
mwaanri ntero kyaareraqaama tero qumina sata varirerata vurama.
33 Mwinramwuhua vuvata airi nraakye qoravanto mwihua taqeta tiqata,
Mwihua mate mwinima vivarave, timwa kyeta mpo mwatukya mpo
mwatukyaqitaita mwihua hianteta kyaarera tokyasataa mwataqaa vuhua
uro Iesusiva mpotuqima tero virera hunani mwihua nraante uro ntora.
34 Mwihua nraante uro ntovaro Iesusiva nraakiara uro ntero
mpotuqitairo mwatani mwaamwi ntero nraakye qora airivanto
ntuvaantuama vuhua taqero mwihuara po kye timwa kyero tiqaro,
Qikye, vaisivanto hia mwihuaqaa ntaqikyi varihata sipisipivanto
nkyiariaraa nrohi varia sipisipihua votima kyeta mwaa nraakye qorahua
api nrohi variavo, tiro. Mwitaa timwa kyero mwini variqaro Iesusiva qua
mwakyaakya mwihua timwa nyi varura.

35 Iesusiva timwaqiro vuvaro huari mpuani tumi vuvata Iesusira
nraaqiaranramwuvanto mwiva varunani uro nteta tiqata, Huarivanto
mpuani tumi viharo mwaini qumina satave. 36 E nraakye qora mwaahua
sitairata mwihua uro kyara vahiani mwatukyaraqi nrohiqata kyara
kyoqaama kye nraate. Mwihua hia kyara ntumwa vareta nriahuave, tita.
37 Mwia nraaqiaranramwu mwitaa tuvaro Iesusiva qaqao tiro,
Nkyetama mwihua kyara nyiate, tiro. Tuvata mwihua Iesusira kyapara
hita tiqata, Tire nronra munima 200 kinaa mwia kyetave kyara vara
kyeta mwihua nyiananrave? tita.
38 Mwitaa tuvaro Iesusiva mwinramwuhua kyapara hiro tiqaro, Mpereti
nataamave ntumwa taavo? Nkye uro taqaate, tuvata mwihua uro taqeta
nrumu timwa mwita tiqata, Mpereti kyauquruvata tavukya taaratanavata
nraahuma ntumwa taavo, tita.
39 Mwia nraaqiaranramwu mwitaa tuvaro Iesusiva nraakye qora
timwa nyinro tiqaro, Nkye mwukyau mwaa mpo sata mpo sata ekyaama
mwatakyaa vita variate, tiro.
40 Mwitaa tuvata mwihua mpo sata 100 nramwu mwatakyaa vita
varuvata mpo sata 50 nramwu mwatakyaa vita varuvata mwitaamaqi
vita ekyaa nraakye qoravanto mwatakyaa vita varura.
41 Mwatakyaa vita varuvaro Iesusiva mpereti hini kyauqu
mwinramwunravata, tavukya taara mwitanavata, vara kyero nyaamwuni
taqeqaro Kotirara kyuqemave timwa kyero, mpereti nteqa kyero nai
nraaqiaranramwu nyinro tiqaro, Qio nkye varaqita uro nyivata mwihua
nraate, timwa kyero tavukya taara mwitanavata tukyama kyero nraakye
qora mwihua ekyaa nyuvata 42 ekyaa mwihua vikyokyama nronra.
43 Vikyokyama nrovata Iesusira nraaqiaranramwu mwiaqaataita
nraakye qoravanto mperetivata tavukyavata nreqata viti vaati kyora utu
aatuma kyeta tua nronra ntutantuto tuara 12 nramwu piqa kyora.
44 Mwi entara 5,000 vaisi airivanto mwi kyarara nronra.

Iesusiva kyaarera mwutuqaa kyuqu ntamwaqiro vura
(Matiu 14:22-33; Ioni 6:15-21)

45 Iesusiva mwihua kyara nyinro mwiaqaatairo qamwanrama kyero
nai nraaqiaranramwu sitero tiqaro, Nkye nraante mpotuqi mwaanrinte
kyaareraqaamate vutura qarahi hini Vetasaitaani vi varivaqenama nte
nraakye qora sitaarita nkyiari mwaatani quate, tiro. 46 Mwitaa tuvata
mwihua vuvaro Iesusiva verara taaqiqaa Kotirara aakyara tirero viro.
47 Iesusiva Kotirara aakyara tirero vuvaro entama vuvata mpotuqi
vuhua kyaarera tavaara sata vi varuvaro Iesusiva nanrianraa qatinani
variro. 48 Iesusiva mwini variqaro taqovaro toqavanto mwihua virera
hunasairo nriqanro mpotu vente varuvata mpotuqi varuhua mwukyaari
tiqata nramanri ntainraqita vura. Mwitaamaqita vuvaro qauma

qaatatarera huvaro Iesusiva mwihua hunta kyarero kyaarera mwutuqaa nrinro.

49-50 Mwiva nriqanro mwihua nraatara kye quankye tiro, utuvata mwihua taqovaro Iesusiva kyaarera mwutuqaa nri varuvata mwihua mpoqama kyero nraatuqa tovata vaanave timwa kyeta, aatu hiqata oi aai ti varura.

Mwihua oi aai ti varuvaro Iesusiva qamwanrama kyero mwihuara tiqaro, Kepukyaqama kyeta variate. Ntema nruqo. Hia aatu hiate, tiro.

51 Mwitaa timwa kyero Iesusiva mpotuqi mwaanri ntero mwihua kyapata varuvaro toqavanto taiqa viro tirema vahuvata mwihua qikye tita, kyauqu ntukikinraaqate variqata **52** Iesusiva mpereti taaraqia airiqama kyero nraakye qora nyunranra hia mwihua su nyaato ntapihuvata hia Iesusira okyarara ntapihi kyeta riora.

Iesusiva Kenesaretini uro variqaro nriqa vuhua kyuqema kyora
(Matiu 14:34-36)

53 Mwihua vutura hini vantara Kenesaretini uro nte mwaamwi nteta mpotu rupate **54** mwataqaa virera huvata mwi mwatanaahua Iesusira ntapihi kyeta taqeta, Qio mwaa mwivave, tita.

55 Mwitaa timwa kyeta mwihua hianteta uro vutusai vurusaita nriqa vu nraakye qorahua sitaqita tumu Iesusiva variho tunani kyora.

56 Iesusiva mwi mwataraqaa variqaro mpo mwatukya mpo mwatukya pata mwatukyave, nronra mwatukyave, uta aakyoqi vahu mwatukyarave, Iesusiva mwini nrohi varuvata mwi mwatanaahua nriqa vuhua sitaqita mwatukyaqaa kyeta Iesusirara po kye tita tiqata, Qiove nriqa vi nraakye qorahua i tuavaaqa vitiqaa kyaativarave? tuvaro Iesusiva qiove tuvata ekyaa mwiaqa kyaatu kyo nraakye qorahua kyuqema nraahu vura.

Kotiva timwa tai quava vaisivanto timwa tai quaravata nraatara kyero vahira
(Matiu 15:1-9)

7 **1** Parisi vaisinramwuvata mwaanra okyara ti varu vaisihuavata Iesusira taqarerata Ierusaremisaita nrumu Iesusiva varunani ntuvaantuama vita variqata **2** taqovata Iesusira nraaqiara mponramwuvanto variqata Parisi vaisi mwihua qua mwaanra okyara qaqira kyeta hia kyauqu hiqaraitita, kyara nre varura.

3 Mwi entara Parisi vaisinramwuvata ekyaa Iutia mwatanaahuavata nkyiari haivaqahua timwa to quara rieqata mwitaa mwitaama kyeqata mwihua nkyiari kyauqu hiqe varura. Mwihua hia kyauqu hiqohua hia kyara nronra. **4** Mwihua uro maaketiqi nrohita uro ntanteta nrumu varita hia nkyiari kyauqu hiqama kyaraitita, hia kyara nronra. Mwihua haivaqahua kaapu hiqe okyararave, tanu hiqe okyararave, mpo okyara mpo okyara timwa nyuvata mwihua riemwaqi viqata nrohi varura.

5 Mwihua mwi quara riemwaqita nrohi varuhuara tita, Parisi
vaisinramwuvata, mwaanra okyara ti varu vaisihuavata, Iesusira kyapara
hita tiqata, Tiri haivaqahua qua timwa tora i nraaqiaranramwuvanto
nteqa kyeta hia kyauqu hiqaraitita, kyara nre variavo. Nanraqamave
mwihua mwitaa hi variavo? tita.
6 Mwitaa tuvaro Iesusiva mwihua nkyiari timwa nyinro tiqaro, Nkye
unraqama kyeqata kyuqe kyaiqa vare variahuave. Aisaiaava haaru
variqaro nkyiara avuqavuma kyero qara ntumwa torave. Kotiva mwia
kyaahaqa huvaro Aisaiaava Kotiva mwitaama tiho tiro:

Mwaa mwatanaahua nroqitai nraahu ni nutu tuaahere
variavaro mwihua mwutukyavanto hia nianra vaiho.
7 Mwihua mwaanra tiqatama mwihua nkyiari haivaqahua
qua nraahu timwa nyiqata mwihua quminama
ni nutu tuaahere variavo, tura. *(Ais 29:13)*

Aisaiaava mwitaama kyero qara ntumwa torave. 8 Kotiva nkyiara
mwitaa mwitaa hiate tu quara nkye mwi quara qaqira kyetama vaisivanto
timwa taa quara nraahuma riemwaqita nrohi variarave, tiro.
9 Mwitaa timwa kyero Iesusiva mwihuara qaiqaa tiqaro, Qio kyuqema
hiavo. Kotiva mwitaa mwitaa hiate tu quara nkye mwi quara qoririma
kyeta nkyi haivaqahua timwa to quara nraahu riemwaqita vi variahuave.
10 Mosesiva Kotiva timwa to quara riero nkyiara tiqaro, Ena nrohua
qohua nrutu tuaahera nyataante. Nai nrohua qohuara uaqia hiani quara
ti variani vaisira rukyaate, turave.
11 Kotiva mwitaa timwa to quava vaihata nkye mwi quara hia riaraitita,
nkyeta riemwa kye nkye tiqata, Vaisivanto nai nrohua qohuara tiqaro,
Nte nkyitana kyaahaqa hirera tu munimanra hia nkyitana nyinraitina,
Kotirani vatarerave, tirera, 12 mwi vaisiva qioma nai nrohua qohua qaqira
kyero hia mwitanahuaqaa ntaqikyiqiro quananrove, qiarave. 13 Nkye unra
qua mwitaa tiqatama Kotira qua nteqa kyetama nkyita haivaqahua timwa
nyu quara mwia nraahuma nraakye qora timwa nyi variavo, tiro.

Nanra inraikyavanto vaisi uaqiama mwataiharo Kotiva mwianra uaqia hi vaisirave tura
(Matiu 15:10-20)

14 Iesusiva nraakye qora ntuvaantuama vuhua nyaanrama kyero
mwihua timwa nyinro tiqaro, Nkye ekyaa nte tirera hiani quara
kyuqema kyeta rieqatama variate. 15 Kyaravanto qatinasairo vaisi utaqi vi
inraikyava hia vaisi uaqiama mwataiharo Kotiva mwianra mwiva uaqia
hi vaisirave qiananrove. Vaisi utaqitairo qovara hi inraikyava vaisi vara
kyero uaqiama kyairave.
16 Nkyi su nyaato kyuqe su nyaato vahirera, mwi quara okyara ntapihi
kyeta riaate, tiro.

17 Iesusiva mwitaa timwa kyero nraakye qora ntuvaantuama vuhua
mwini kyero nraamwuqi uro varuvata mwia nraaqiaranramwuvanto
Iesusiva vaakya tu quara okyarara mwia kyapara huvaro 18 Iesusiva
tiqaro, Qikye, nkyi su nyaatovata mpo? Nkyi su nyaatovanto hiave
ntapihi riaiho? Kyaravanto qatinasairo vaisi utaqi vi inraikyava hia qio
vaisi uaqiama mwataiharo Kotiva mwianra mwiva uaqia hi vaisivave,
qiananro. 19 Vaisivanto kyara nraihanro hia mwi kyarava mwia vu
nraatoqive mwutukyaqive viraitiro, qati vaisi raraqi ito vahiro qio
mwiqitairo qatinani tumitarairave, tiro. Iesusiva mwi quara timwa
nyiqanro mwi quaraqotairo nraakye qoravanto ekyaa kyara qio nraivaro
Kotiva hiama nkyiara uaqia hia vaisihuave qiananrove, tura.
20 Iesusiva mwitaa timwa kyero qua mpo tiqaro, Vu nraatoqinaa
inraikyavanto, mwutukyaqinaa inraikyavanto, mwi inraikyava mwi
inraikyava vaisi uaqiama kyaiharo Kotiva mwi vaisirara uaqia hi
vaisirave tirave. 21 Vaisi vu nraato mwutukyaqitairo uaqia hi kyaiqara
utuariva nriho. Vaisivanto nraakyevata api nrohiariva vu nraatoqitairo
nriho. Mpuara varaarivavata mwiqitairo nriho. Vaisi ru kyaarivavata
mwiqitairo nriho. Mpora nraata vaatiara nrohiarivavata mwiqitairo
nriho.
22 Mpova hi inraikyarara mwutukya ntiraro varaariva vu nraatoqitairo
nriho. Airi munimave mpo inraikyave vaterovata qaiqaa kyaatavata
nraahu vararerave ti variariva vu nraato tuaraqitairo nriho. Unra
qua qiarivave, hia nai mwamwantaqa kyuqema ntumwa quarivave,
mpova hi inraikyarara vairiqa hiarivave, mpora nrutu vara mwataniqa
hiqaro qiarivave, nte nronra vaisive qiarivave, api nrohianinranra
nraahu riemwaqi quarivave, 23 ekyaa mwi inraikyava vaisi vu nraato
mwutukyaqitairo nri ntero vaisi uaqiama kyaiharo Kotiva mwia kyaara
mwianra uaqia hi vaisirave qiananrove, tiro.

Mpo mwatanaa nraakyevanto Iesusira kepukyara riovaro Iesusiva mwia kyaahaqama kyora

(Matiu 15:21-28)

24 Iesusiva mwitaa timwa kyero mwi mwatara kyero uro mpo mwatani
Taiaavata Saitonivata vahu mwataraqaa varurama. Mwiva uro variro hia
mpovanto ni taqaarive timwa kyero, nraamwu mpoqi varuvaro nraakye
mpovanto mwiva varura vaakya ntapihi kyora. 25 Ntapihi kyero nraakye
mwia nraamwunraqi vaanavanto varu nraakyeva Iesusiva varuraqi
uro ntero Iesusira nraaqani mwia kyuqusata tumu ntiro varura. 26 Mwi
nraakyeva nai mpo mwatanaava hia Iutaa mwatanaava, mwiva Siria
mwata Ponisiaqi mwatatova varura. Mwi nraakyeva Iesusirara po kye
tiro tiqaro, Ni naamwunraqitaira vaana titairaro qatinani nritaraarive,
tiro.

27 Nraakye mwiva mwitaa tuvaro Iesusiva nai timwa mwinro mpo quaqaa
ntumwa kyero tiqaro, Qaqao, nte nraaqiara nraante kyara mwinrenrave.
Nte nraaqiara kyara vara kyena vairi nyiankyorave, tiro. (Mwi quara okyara
mwataamama vahiro: Iesusiva tiqaro, Kyai nte Iutaa mwatanaahua nraante
kyaahaqa hiankye. Nte mpo mwatanaahua nraante kyaahaqa hiankyorave, tiro.)
28 Tuvaro nraakye mwiva tiqaro, Nronrao, e qutaa qiararovata,
vairivanto tainta mwemwaqi variqaro nraaqiaravanto kyara viti vaati
nreqata kyaara nrainrave, tiro.
29 Nraakye mwiva mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Kyuqema tira hiaro. E
mwitaa qiarananra tina, nte vaana mwia titauqaro qatinani nritaraiho. I
nraamwunravanto qio variho. Qio ena mwaatani quante, tiro.
30 Iesusiva mwitaa tuvaro nraakye mwiva nai mwaatani vuva uro ntero
taqovaro vaanavanto mwia nraamwunraqitairo nritarero vuvaro mwi
qiaatarava taintaqaa kyuqema vaite varurama.

Nraato tita vuvaro quavata hia ntapihi kyero tu vaisira Iesusiva kyaahaqama kyora

31 Iesusiva Taiaani variro mwiaqaatairo Saitoninivata uro variro
mwisairo vintantero kyauqurutana mwatukya vahunanivata vintantero
mwisairo kyaarera nramanri Karirini tumu ntora.
32 Mwini tumu varuvata mpo uhua vaisi mpo vitaqita uro Iesusiva
varunani kyora. Mwia nraato tita vuvaro quavata hia ntapihi kyero tu
vaisira vitaqita uro Iesusiva varunani kyeta Iesusirara po kye tita tiqata,
Ena kyauqu mwiaqaa vatairaro kyuqema quarive, tita.
33 Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva nraakye qoraqitairo vaisi mwia vitero uro
nkyiariaraatana variqata Iesusiva nai kyauqu vukahiqo vaisi mwia nraatoqi veta
vatero quaantu vihi kyero mwia mwaaqinriqaa vatero 34 nyaamwuni taqeqaro
mwia ua huvaro po timwa kyero nai quaqitairo tiqaro, *Epatave*. Qatua quante, tiro.
35 Mwitaa tuvaro mwia nraato tita vuva qamwanrama qatua vuvaro qio riero
varuvaro mwia mwaaqinrivantovata qio vahuvaro qua ntapihi kyero ti varura.
36 Mwitaa huvaro Iesusiva mwia nramwunaahuara kepukyaqama kyero
tiqaro, Mwaa inraikyara taqaara hia mpohua timwa nyiate, tiro. Iesusiva mwitaa
tuvata mwihua Iesusira qua hia riaraitita, mwi quara viti viri timwa nyiqita
vura. 37 Mwihua viti viri mwi quara timwa nyiqi vuvata mwi quara riohua qikye
tita, kyauqu ntukikinraaqateta tiqata, Mwiva ekyaa kyaiqa kyuqema kyero vare
varivave. Mwiva nraato tita quahua kyuqema kyaihata qio riaarave. Mwiva hia
qua qiahua kyuqema kyaihata qio qua ti variarave, tura.

Iesusiva qaiqaa pata kyara airiqama kyero nyunra
(Matiu 15:32-39)

8 1 Mwi entara nraakye qora airi kyaatavanto Iesusira taqarerata nrumu
ntuvaantuama vita varura. Mwihua hia kyara mpoqianivata ntumwa

taraitita, qati varuvaro Iesusiva nai nraaqiaranramwu nyaanrama kyero tiqaro,
2 Nte nraakye qora mwaa variahuara po tuqo. Mwihua taarampo enta ni
vatama kyeta variqi viqata nkyiari kyara nramwa taiqa kyaavo. 3 Nte mwihua
nkyiari mwaatani sitaarita mwihua nraataa hiro vuqitairo nrivu nrivuhirata
aanraqaa tumu ntivorave. Mpo hiahua nyianrasaitavata nriahuave, tiro.
4 Iesusiva mwitaa tuvata mwia nraaqiara mwihua qaqao tita, Mwaa
qumina mwukyauqaave. Taisaitave kyara varaananrave, tita.
5 Tuvaro Iesusiva mwihua ntumwahiamwa hiro, Nkyenramwu nataama
mperetive ntumwa taavo? tuvata mwihua tiqata, Mpereti 7 nramwu
ntumwa tauro, tita.
6 Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva nraakye qora ntuvaantua uhuara
tiqaro, Mwatasata mwatakyaa quate, timwa kyero mpereti 7 nramwu
vara kyero Kotirara kyuqeve timwa kyero, mwi kyarara nteqa kyero
nai nraaqiaranramwu nyinro nraakye qora nyiate, tiro. Tuvata mwihua
nraakye qora ntuvaantua uhua nyunra.
7 Nyuvaro Iesusiva tavukyavata vatora vara kyero Kotirara kyuqeve
timwa kyero tiqaro, Tavukyavata tukyama kyeta nyiate, tiro.
8 Mwitaa tuvata mwihua nyuvata nraakye qoravanto qioqama kyeta
nronra. Qio nreta viti vaati kyora mwia nraaqiaranramwuvanto utu kyeta
ntutantuto tuara 7 nramwu piqa kyora. 9 Mwi entara 4,000 nraakye qora
airivanto mwi kyarara qio nronra.
10 Qio mwiaqaatairo Iesusiva nraakye qora sitero mwiva nai
nraaqiaranramwu kyapata mpotuqi mwaanri ntero kyaarera nramanri
qara varero Ntamanutaa mwatani viro.

Parisivanto Iesusirara nronra kyaiqa tirivata tinraamwu taante tura
(Matiu 16:1-4; Ruku 12:54-56)

11 Iesusiva Ntamanutaa mwatani vuva uro ntovata Parisi vaisinramwu
Iesusiva hunani nri nteta Iesusira inronrama mwatarerata mwia
mwataara hiqata taqaare timwa kyeta tiqata, E nronra kyaiqa tiri tivuqaa
varairaqeta tire taqe iara qutaama Kotiva i titaiho qiare, tita.
12 Mwihua mwitaa tuvaro Iesusira ua huvaro po tiro tiqaro, Mate mwaa varia
nraakye qorahua nanraqamave tiqata nronra kyaiqa tinraamwu tairaqe tire i
okyarara qutaave qiare ti variavo? Nte qutaa qianinra riaate. Mate mwaa entara
variahua varivaqena nte hia ntena okyara mwihua nyaamwu teqana nronra
kyaiqa vararerave, tiro. 13 Iesusiva mwitaa timwa kyero qaqira mwihua mwini
kyero mpotuqi mwaanrintero kyaareraqaama tero vutura hini tokyanianra viro.

Parisi vaisi kyaiqa nraatu rauriqata variate tura
(Matiu 16:5-12)

14 Kyaareraqaa vi varuvata Iesusira nraaqiaranramwuvanto mpereti
taunru kyeta hia vararaitita, kuaiqia nraahu mpotuqi vatovaro 15 Iesusiva

mpo quaqaa ntumwa kyero tiqaro, (Taupatai inraikyava mperetiqi viharo mperetivanto kyotairave.) Parisivantovata Herotivavata taupataira votima kyeta variavo. Nkye mwihua nyaatu aatu hiqata variate.

16 Mwitaa huvata mwia nraaqiaranramwuvanto Iesusiva mpo quaqaa ntumwa kyero tu quara hia ntapihiraitita, nai timwa mwi nai timwa mwi hita tiqata, Nanra quave tiho? Mpereti hia varaunanra mwianra rieqarove mwitaa tiho? tita.

17 Mwitaa ti varuvaro Iesusiva mwihua ti varu quara riero tiqaro, Nkye nanraqamave mpereti hia varaara kyaara airi qua ti variavo? Hiave nkyi su nyaatovanto ntapihi vihata ntapihi kyeta riaavo? Nkyi nyaato tita vihatave nkye hia ntapihi kyeta riaavo? 18 Nkye su nyaato vataahua nkye hiave ntapihi kyeta rieta taqaavo? Nkye nte kyaiqa varaurara taunruve kyaavo? 19 Nte 5,000 nraakye qora mpereti kyauquru nteqa kyena nyiavata nreta viti vaati kyora nataama tua nkye mwi entara piqa kyorave? tiro.

Iesusiva mwitaa tuvata mwihua tiqata, Qio tire mwi entara tua 12 nramwu piqa kyaavananrave, tita.

20 Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva qaiqaa tiqaro, Qio nte 4,000 nraakye qora mpereti 7 nramwu nyiavata nreta viti vaati kyora nataama tua nkye mwi entara piqa kyorave? tiro.

Tuvata mwihua tiqata, Qio tire tua 7 nramwu mwi entara piqa kyaavananrave, tita.

21 Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, (Nkye nte mwi kyaiqara varaurara ntapihi kyeta riaataara vaihata nkye taunru kyeta mpereti kuaiqia vare nrianranra airi qua ti variavo.) Nkyi su nyaato ntapihi virata ni okyarara riaataara vaihata nkye nataamaqitave ni okyarara hia ntapihi riaavo? tiro.

Iesusiva vaisi mpo vu qipa vura ntapairi mwatora

22 Iesusiva nai nraaqiaranramwu kyapata vuhua Vetasaitaani uro nteta mwini varuvata mpo uhua vu qipavu vaisira vita vareta Iesusiva varunani uro kyeta Iesusirara po tita tiqata, Vaisi mwaaqaa ena kyauqu vatairaro qio taqaarive, tita.

23 Mwitaa tuvaro Iesusiva vu qipavu vaisira kyauqu tu varero vitaqiro uro mwatukya mwaaqani kyero mwini variqaro mwia vuqaa taara vihi kyero nai kyauqu mwiaqaa vatero mwia kyapara hiro tiqaro, Mpo inraikya qiove taqera hiaro? tiro.

24 Iesusiva mwitaa tuvaro vaisi mwia vu qauma ntapairi virera huvaro mwiva vutu taqero tiqaro, Nte vaisi taqe varuqata mwihua kyatari votima kyetama nrohi variavo, tiro.

25 Mwitaa tuvaro Iesusiva qaiqaa nai kyauqu mwia vuqaa vatovaro mwia vuvanto ntapairi vuvaro mwiva kyuqema kyero ekyaa inraikya

taqero. 26 Vaisi mwiva ntapihi kyero taqovaro Iesusiva mwia titero tiqaro,
Hia mwi mwatukyaraqi nrumu ntantera viraitira, ena mwaatani quante,
tiro. Turama.

Pitaava Iesusira okyarara tura
(Matiu 16:13-20; Ruku 9:18-21)

27 Mwiaqaatairo Iesusiva nai nraaqiaranramwuvata uro Sisariaa
Piripai qaumato vahu mwatukyaraqiara viro. Aanraqaa viqaro nai
nraaqiaranramwu kyapara hiro tiqaro, Nraakye qoravanto nianra tavave
timwa kyeqatave ti variavo? tiro.
28 Mwitaa tuvata mwihua tiqata, Mpo hiahua iara Ioniva nramanri nyi
varivave qiavata, mpo hiahua iara mwiva tiri haivaqava Iraisaavave ti
variavata, mpo hiahua iara mwiva tiri haivaqava poropeti vaisi mpovanto
qaiqaa qovarama viro nrohi variho ti variavo, tita.
29 Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva mwihua ntumwahiamwa hiro tiqaro,
Qio nkyenramwu mpo? Nkye nianra ta vaisiva varihove qiavo? tiro.
Mwitaa tuvaro Pitaava tiqaro, E Karaisiva, Mesaiaavantove. E Kotiva titai
vaisiva variaro, timwa kyeqatama tire varuro, tiro.
30 Mwitaa tuvaro Iesusiva mwinramwuhuara kepukyaqama kyero
tiqaro, Hiavatama mwi quara mpohua timwa nyiate, tiro.

Iesusiva nraakiara nai qutuaninranra timwa nyunra
(Matiu 16:21-28; Ruku 9:22-27)

31 Mwitaa timwa kyero Iesusiva qua tohara tero vutu kyero nai
nraaqiaranramwu mwiva nraakiara nai qutuaninranra timwa nyinro
tiqaro, Nte mwatani mwatatai nraaqiarava variqana nriqa quani inraikyara
airi vararerave. Nronra vaisivantovata, Kotira kyaiqa vara mwate varia
vaisihua vunyaa vaisivantovata, nianra qumina vaisive timwa kyeta, ni
qoririma matevarave. Mwihua mwitaa hiqatama ni ru kyaivaqena nte qutu
vina taarampo enta varina qaiqaa qati siquaninrave, tiro.
32 Iesusiva mwi quara vutu kyero qoqaa timwa nyuvaro Pitaava
Iesusira vita uhini kyero qaqao tiro, Qora quama tira hiaro, tuvaro
33 Iesusiva tuqasaa viro nai nraaqiaranramwu taqero Pitaara inronra
hiro tiqaro, Saataanio, nyianrasata quante. Hia ni puqaa variante. E hia
Kotiva riaintema kyera riaaro. E qumina vaisivanto riaintema kyera rie
variaro, tiro.
34 Iesusiva mwitaa timwa kyero nraakye qora ntuvaantua uhuavata nai
nraaqiaranramwuvata nyaanrama kyero timwa nyinro tiqaro, Ni pataqiro
nrianri vaisiva mwiva nai mwutukya vahianinra qaqira kyero vaisi
rukyeta hirite kyatarira vara qu varero ni naakiara nriananrove.
35 Nai mwatani qati varianinranra nraahu nronraqama kyero riaariva,
mwi vaisiva ekyaarama qutu quananrove. Vaisivanto nianra riemwaqiro

viqaro ni kyaiqa vararero ni qua riemwaqiro viqaro uro qutu quariva,
mwi vaisiva ekyaa enta qati variqiro quananrove.
36 Vaisivanto mwatani variqiro viqaro ekyaa inraikya ntuvaantuama
kyero mwiaqaatairo qutu viraro mwiva ntuvaantuama taani inraikyava
nataama kyerove mwia kyaahaqa hiananrove? Hia mwi inraikyava mwia
qio kyaahaqa hiananrove.
37 Vaisivanto qutu viro nanra kyoqaave mwinro qaiqaa qati variqiro
quananrove? Hia mwiva mwi entara qio kyoqaa utu kyero qaiqaa qati
variqiro quananrove.
38 Mwaa entara mwatani varia nraakye qorahua uaqia hi kyaiqara utiqatama
Kotira qaqira kyaavo. Vaisi mpovanto nianravata ni quaravata mpoqama
kyero kyauruariva, mwi vaisiva variraqe nte mwatani mwatatai nraaqiarava
variqana nraakiara nte tumuani entaraqaa naivata kyaurira inraikya vara
mwianinrave. Mwi entara ni kora peqa okyaravanto niqaatairo itero ntuvaahe
variraqena nyaamwunyaahua vatama kyena tumuaninrave. Mwi entara nte
mwi vaisira naivata kyaurira inraikya vara mwianinrave, tiro. Iesusiva turama.

9 1 Iesusiva mwitaa timwa kyero tiqaro, Nte qutaa qianinra riaate.
Vaisi mponramwu mwaini mate mwaa sivita variahua hia qumina
qutu vivarave. Kotiva nraakye qoraqaa kepukyaqama kyero ntaqikyiari
entava nrianinra mwihua taqeta qutu vivarave, tiro.

Iesusira mwamwantavanto nai nraahumwa mpo mwamwanta kyuqe mwamwanta kyuqu vura

(Matiu 17:1-13; Ruku 9:28-36)

2 Iesusiva mwitaa tuvaro 6 enta nritarovaro mwiva Pitaaravata,
Iemisiravata, Ioninravata, mwinramwuhua nraahu sita varero taaqi
nronraqa nkyiariaraa varirerata vita. Mwini uro varuvaro mwihua
suqaa Iesusira mwamwantavanto kyuqu viro vahuvaro 3 mwia
tuavaaqavantovata mpoqama kyero itero takyuqi varura. Hiama qio vaisi
mpovanto hiqama tairaro mwitaama kyero takyu quananro.
4 Mwitaama kyero mwia mwamwantavanto kyuqu viro vahuvata mwia
nraaqiara taaramponramwuvanto variqata taqovata Iraisaakya Mosesikya
mwihua haivaqahuatana qovarama vita variqata Iesusira vatama kyeta
qua ti varura.
5 Mwitanahua Iesusira vatama kyeta qua ti varuvaro Pitaava Iesusirara
tiqaro, Mwaanra ti variara vaisio, kyuqemama tirenramwu i vatama
kyeta mwaini nrunrahua varuro. E qiove tirera, tire haraara nraamwu
taaramponramwu iara mpo, Mosesirara mpo, Iraisaarara mpoma
kyeta hoqa nyataare, tiro. 6 Mwihua mpoqama kyero nyaatuqa tovata
varuvarora tiro, Pitaava nanra quave qianinrave tiro, mwi quara turama.
7 Mwitaa tuvaro tonamwuvanto qovara hiro mwihuaqaa ntumwaqu
kyovaro quavanto tonamwuqitairo tiqaro, Mwaa ni maaqu mwianra ni

mutukya nti variva variho. Nkyenramwu mwia qua riaate, tiro. 8 Mwitaa
tuvata mwia nraaqiaranramwuvanto qamwanrama kye tuqasaaqasa
hiqata taqovaro hia mpovantovata Iesusira nraaqani varuvaro Iesusiva
nraahu nanrianraa varura.
9 Mwitaa huvata mwihua taaqi mwiaqaataita tumi varuvaro Iesusiva
mwinramwuhuara kepukyaqama kyero tiqaro, Mateqa taqaa inraikyarara
hia mpohua qamwanrama kyeta timwa nyiate. Nte mwatani mwatatai
nraaqiarava nte nraakiara qutu vina qaiqaa qati sivina varianinraqaataita
nkye qioma timwa nyiqita vivarave, tiro.
10 Mwitaa tuvata Iesusiva tuntema kyeta hia mpohuavata timwa
nyinraitita, nkyiari nraahu nai timwa mwi nai timwa mwi hita tiqata,
Iesusiva nai qaiqaa siquaninranra tira nataa hi quarave tiho? tita.
11 Mwitaa timwa kyeta mwihua Iesusira kyapara hita tiqata, Mwaanra
okyara timwa nyi varia vaisihua tiri timwa timwita qiarave. Iraisaava tiri
haivaqava mwiva nraante qovarama viro nri ntaananrove, ti variarave.
Nanraqama mwihua mwitaa ti variavo? tita.
12 Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva timwa nyinro tiqaro, Qio mwihua
qutaa ti variarave. Iraisaava nraante ekyaa inraikya ntapihi kyero terama
tarero nrianrivama variho. Ni mwatani mwatatai nraaqiarara mpo?
Nanra qua nianra qara ntumwa tova vahirave? Nianra mwiva airi nriqa
quani inraikyara varaqiro virata mwiaqaataita mwihua mwia qoririma
mwatetama mwianra qumina vaisive tivarave tiro, qara ntumwa torave.
13 Qio nte nkyiara tiqana Iraisaava vaakya nrumu vararama tuqo.
Mwiva nrumu varuvata vaisi mponramwuvanto mwia nkyiari kyakya
huntema kyeta mwia uaqiama mwatorave. Kotira mpukuqi qara ntumwa
tova tiqaro, Nraakiara mwia mwitaa hirave tura mwivau mwia mwitaa
hurave, tiro.

Iesusiva nraaqiaraqitairo vaana titovaro nritarero vura
(Matiu 17:14-21; Ruku 9:37-43)

14 Mwitaa timwa kyero Iesusiva nai nraaqiara hininramwu
kyonani tumu taqovata nraakye qora airivanto ntuvaantuama vita
varuvata mwaanra okyara ti varu vaisihua mwini variqata Iesusira
nraaqiaranramwu kyapata inronra hi varura.
15 Mwihua tumu ntovata mwini ntuvaantuama vita varuhua
qamwanrama kyeta Iesusira taqeta nrihanrama vita hiante uro mwia
qua mwantovaro 16 Iesusiva nai nraaqiara hini mwinramwuhua kyapara
hiro tiqaro, Nanra inraikya kyaarave nkye mwihua kyapata inronra hi
variavo? tiro.
17 Mwitaa tuvaro nraakye qora utaqitairo vaisi mpovanto mwia timwa
mwinro tiqaro, Mwaanra ti variara vaisio, vaanavanto ni maaqu utaqi
variharo mwiva hia qio qua tihananra tina, nte e hiananrani vitena

nruqo. 18 Vaanavanto ni maaqu ntavaaqavu kyero mwia mwataqaa tuta
kyaiharo mwia nroqitairo taaraparavanto nrihanro nai vai kutiharo
ekyaa mwia mwamwantavanto ntapihi viro kepukyaqama vivihirave. Nte
i nraaqiarara vaana titaivaro nritarero quarive tuqata mwihua mwitaa
hiare qiavaro vaanavanto hia nritare virave, tiro.
19 Vaisi mwiva mwitaa tuvaro Iesusiva mwi quara riero tiqaro, Nkye
mwaa entara varia nraakye qorahua Kotirara qumimaqama kyeta hia
mwianra riaavo. Qikye, nkye ni pupohaira uti variavana nte nataama
nanive nkyi kyapata varianinrave? Nte nataama entave variqana nkyi
kyaahaqa hianinrave? Qio nraaqiara mwia vita vareta mwaini nriate,
20 tuvata vite nruvaro vaanavanto Iesusira taqero nraaqiara mwia vara
mwataqaa tuta kyovaro tuqasaaqasa hi varuvaro mwia mwamwanta
ntirintiri hi varuvaro taaraparavanto mwia nroqitairo mpo uti varura.
21 Mwitaa hi varuvaro Iesusiva mwia qora kyapara hiro tiqaro,
Taire tohara kyerove mwitaa iho? tiro. Mwitaa tuvaro mwiva tiqaro,
Nraaqiara pataru variharo mwitaamaqiro virave. 22 Vaanavanto mwia
rukyaankye tiro, mwia vara qiaqive nramanriqive tuta kyairave. E tiri
qio kyaahaqa hirava varirera, tiriara po tiqara tiri kyaahaqa hiante,
tiro.
23 Mwitaa tuvaro Iesusiva qaqao tiro, E tiqara, E qio tiri kyaahaqa
hiravave variaro qiananrave. E hiave ntapihira hiaro? Kotirara
kepukyaqama kyero riaariva ekyaa kyaiqa qio varaananrove, tiro.
24 Tuvaro nraaqiara mwia qova qamwanrama kyero tiqaro, Qio nte
Kotirara riemwaqina vuva hiama qioqa iho. Evata ni kyaahaqa hiraqena
nte Kotirara kepukyaqama kye riemwaqina quankye, tiro.
25 Mwitaa tuvaro Iesusiva taqovata nraakye qora ntuvaantuama vuhua
hisai hisai vaini nruvaro Iesusiva vaana inronra hiro tiqaro, E hia qua
qiara vaanavave. E nraatora hiara vaanavave. E nraaqiara mwiqitaira
nritarera quante. Hia qaiqaavata nraaqiara mwiaqi viqetera variante,
tiro.
26 Mwitaa tuvaro vaana mwiva nronraqama kyero aakyara ntero
nraaqiara mwia vara ntuqutuvaro ntirintirima eqero mwiva qutu
vuhua nraantantamwa kyero ntumwa viro vahuvata nraakye qoravanto
tiqatama, Mwiva qutuma viho, tita. 27 Tuvaro Iesusiva mwia kyauquqaa tu
varero mwia vara mwaamwianrama kyovaro qio qati siviro varura.
28 Nraaqiara mwiva qio qati siviro varuvaro Iesusiva mwiaqaatairo uro
nraamwuqi varuvata mwia nraaqiaranramwuvanto uro mwia tirema kye
nanrianraa ntumwahiamwa hita tiqata, Tire vaana mwia titauraro hia
nritarero virave. Nanraqamave tire hia qio mwitaa huro? tita.
29 Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Mwitaa hiani vaananra hia
qio qati titaivaro nritarero quananrove. Kotirara aakyara nteqatama
titaivaro qio nritarero quananrove, tiro. Iesusiva turama.

Iesusiva qaiqaa nai qutu viro qati siquaninranra vutu kyero timwa nyunra
(Matiu 17:22-23; Ruku 9:43-45)

30-31 Mwiaqaatairo Iesusiva nai nraaqiaranramwu kyapata mwi mwatara kyeta Karirini vura. Mwini viqaro qua ntapihi kyero nai nraaqiaranramwu timwa nyianriva vahuvarora tiro, mpovanto tire quananra puaama kyero taqaankyo tiro uqeta kye sitero vura. Iesusiva nai nraaqiaranramwu timwa nyinro tiqaro, Mpovanto ni mwatani mwatatai nraaqiarara qovarama kyairata ni ntavaaqavuqita uro vaisi kyauquqi kyaivata ni ru kyaivaqena qutu vina taarampo enta vari kyenama qaiqaa qati siquaninrave, tiro.
32 Iesusiva mwitaa tuvata mwia nraaqiaranramwuvanto mwi quara okyara hia ntapihi riaraitita, mwiva qua tura nraatu aatu hiqata hia mwi quara okyarara kyapara hura.

Tavave tirinramwuqitairo nronraqama viro vunyaa vaisivanto variananrove tura
(Matiu 18:1-5; Ruku 9:46-48)

33 Mwinramwuhua vuhua Kapenaamini uro ntovaro Iesusiva nraamwuqi uro variqaro nai nraaqiara mwihua kyapara hiro tiqaro, Nkyenramwu aanrani nriqata nanra qua timwa kyetave inronra hiavo? tiro. **34** Mwitaa tuvata mwihua hia qua tiraitita, tirema varura. Mwinramwuhua aanrani nriqata mwitaama tita, Tavave tirinramwuqitairo nronraqama viro vunyaa vaisivanto variananrove? tura. Mwitaa turara tita, mwihua kyauriqata hia Iesusira timwa mwita.
35 Mwinramwuhua hia qua tuvaro Iesusiva mwatakyaa viro mwihua nyaanrama kyero timwa nyinro tiqaro, Kyai nte nronraqama quataa hiani vaisira okyara nkyi timwa nyiankye. Vaisi mpovanto nronraqama quataa hiariva hiama vuni uro variqaro nronraqama quananrove. Mwiva nronraqama quataa hiraro nraakiarani variqaro ekyaa nraakye qora kyaiqa vaisi variarivama nronraqama quananrove, tiro.
36 Iesusiva mwitaa timwa kyero nraaqiara pataru vita kyero mwihua suqaa vatero mwia kyavuhu kyero tutero tiqaro, **37** Vaisi mpovanto nianra rieqaro nraaqiara mwataa hianinranra qamwateqaro kyuqema mwataariva mwiva nivatama mwitaama mataananrove. Mwiva mwitaa hiqaroma Kotiva ni titairavatama qamwata mwataananrove, tiro. Iesusiva turama.

Vaisi mpovanto Iesusira nrutu nteqaro kyaiqa varora
(Ruku 9:49-50)

38 Iesusiva mwi quara tuvaro Ioniva tiqaro, Mwaanra ti variara vaisio, tire taqauraro vaisi mpovanto i nrutu nteqaro vaana tite varirave. Mwi

vaisiva hia tirivata i vataqiro nrohi variva mwitaa ihatara tita, tire mwianra eqaante timwa kyeta, mwia antua tauro, tiro.
39 Mwitaa tuvaro Iesusiva qaqao tiro, Hia mwi vaisira antuaate.
Mpovanto ni nutu nteqaro nronra kyaiqa varero mwiaqaatairo mwiva hia qamwanrama kyero nianra uaqia hi quara qiananrove.
40 Mpovanto hia tiri nramwutaaqa hiariva varirera, mwi vaisiva tiri nramwunaavama variananrove, tiro. 41 Nte qianinra riaate. Nkyi nramanri nraataa hirata varivaro mpovanto nkyiara Iesusira nraaqiarave timwa kyero, nramanri nkyi nyianri vaisiva variraro Kotiva hia mwia taunru kyaraitiro, mwia kyoqaa kyuqema kyero mwiananrove, tiro.

Mpora uaqia hi aanranra nraamwuterorave tura
(Matiu 18:6-9; Ruku 17:1-2)

42 Iesusiva mwitaa timwa kyero nraaqiara pataru vaakya kyavuhu kyero tutorara tiqaro, Nraaqiara mwaa voti hiariva ni qua riaariva variraro vaisi mpovanto nri ntero uaqia hi aanranra mwia nraamwutairera, mwia kyaara mwi vaisiraqaa qua nronraqama kyero vahiananrove. Vaisi mwia nruntaqi ori nronra kyaantaru kyero kyaareraqi tuto kyaivaro mwi vaisiva hia nraaqiara pata mwia uaqia hi aanranra nraamwutaataarave.
43 Mwi quara rieqarama i kyauqu hinivanto uaqia hi kyaiqara uti varirera, mwia teqa kyera kyaante. Mwiaqaataira kyauqu kuaiqia nraahu vahiariva qioma nyaamwuni vira qati varinanrave. E kyauqu taaratana vahiariva uaqia hi kyaiqara uti variraro i qia iteqaro hia qipaaninraqi tuta kyaankyorave.
44 [Mwi mwataraqi mwimwivanto
qutu quani mwamwantara qati nraahu
nramwaqiro vi variananrove.
Qiavanto iteqaro hiama qipa quananrove.]
45 I kyuqu hinivanto uaqia hi kyaiqara uti varirera, mwia teqa kyera kyaante. Mwiaqaataira kyuqu kuaiqia nraahu vahiariva qioma nyaamwuni vira qati varinanrave. E kyuqu taaratana vahiariva variraro i qia nronraqama kyero itaaninraqi tuta kyaankyorave.
46 [Mwi mwataraqi mwimwivanto
qutu quani mwamwantara
qati nraahu nramwaqiro vi variananrove.
Qiavanto iteqaro hiama qipa quananrove.]
47 I vu hinivanto uaqia hi kyaiqara utirera, vauru kyaante. E vu kuaiqia nraahu vahiariva qioma Kotiva ntaqikyi mwatukyaraqi vira qati variqira vinanrave. I vu taaratana vahiariva uaqia hi kyaiqara utuqira viraro i qia nronraqi tuto kyaankyorave.
48 Mwi mwataraqi mwimwivanto

qutu quani mwamwantara
qati nraahu nramwaqiro vi variananrove.
Qiavanto iteqaro hiama qipa quananrove. *(Ais 66:24)*

49 Hore aatai ntema kyero qiaqotairo ekyaa nraakye qora aataananrove.
50 Hore kyuqe inraikyave. Horevanto uaqiama viro hia qiakyaa hirera, hiama qio qaiqaa utu kyairaro qiakyaa hiananrove. Qio nkye hore kyuqera votima kyeta varivaro nkyi mwutukya qihaakya hirata nanrianra nanrianra kyuqe hiqata variate, tiro. Iesusiva turama.

Nraakye qaqira kye okyarara Iesusiva timwa nyunra
(Matiu 19:1-12; Ruku 16:18)

10 **1** Qio Iesusiva mwi mwatara kyero Iutiaani vuva uro Iotaani nramanri qarero vutura hini tokyani vura. Iesusiva uro varuvata qaiqaa nraakye qora airivanto mwiva varunani ntuvaantuama vita varuvaro Iesusiva nauqaa hunte qaiqaa mwakyaakya mwihua timwa nyi varura.

2 Iesusiva mwini varuvata Parisi vaisinramwu mwiva varunani uro nteta Iesusiva api qua qiarive tita, mwihua mpo qua Iesusira kyapara hita tiqata, Qiove vaisivanto nai nraata qaqira kyaananrove? tita.

3 Tuvaro Iesusiva nkyiari kyapara hiro tiqaro, Haaru nkyi haivaqava Mosesiva nanra quave nkyiara mwitaa mwitaa hiate tiqaro timwa torave? tiro.

4 Iesusiva mwitaa tuvata mwinramwuhua tiqata, Mosesiva mwataa timwa torave: Vaisi mpovanto nai nraata qaqira kyarero hiqaro qara mpo ntumwa kyero nai nraata mwinro tiqaro, Qio i qaqira kyauqo, timwa kyeroma titaananrove, turave. Mosesiva qua mwitaama kyero timwa torave, tita.

5 Mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Mosesiva variqaro taqovaro nkyi haivaqahuamwanra mwutukyavanto kepukyaqa huvata hia mwihua Kotirara riorave. Mwitaa hi varuvarora tiro, Mosesiva mwi quara timwa torave.

6-7 Tauraaqama kyero hia mwitaama vahurave. Tauraa Kotiva nyaamwuvata mwatavata utu kyero vatero tiqaro, Nte vaisivata nraakyevata utu kyena vataurara tiro, vaisivanto nai nrohua qohua kyero nai nraatantiri taaqau vita mwitana kuaa mwamwanta votima kyeta varivarave.

8 Mwitana hia mpo mwamwanta mpo mwamwanta variraitita, mwitana kuaa mwamwanta nraahuma varivarave, turave.

9 Kotiva naivanto vaativata nraatavata vara kuaaqaa taaqau tairara tiro, hia mpovanto mwitanahua ntainra kyaarive, tiro.

10 Iesusiva mwitaa timwa kyero nraamwuqi uro varuvata mwia nraaqiaranramwu Iesusira mwi quara okyarara kyapara huvaro

11 Iesusiva mwinramwuhua timwa nyinro tiqaro, Vaisi mpovanto
nai nraata qaqira kyero mpo nraakye varaariva, mwi vaisiva qaraakya
nraakyentiri nrohiqaroma mpuaraqama kyeroma mwikyantiri
nrohiananrove. 12 Mwia votima kyero nraakyevanto nai vaati qaqira
kyero qaraakya vaisi varaariva, mwi nraakyevavata qaraakya qoraisi
mwikyantiri nrohiqaroma mpuaraqama kyero nrohiananrove, tiro.

Iesusiva nraaqiaranramwuqaa nai kyauqu vateqaro kyuqema nyatora
(Matiu 19:13-15; Ruku 18:15-17)

13 Iesusiva varuvata nraakye qora mwihua nkyiari nraaqiara sita vareta
Iesusiva nai kyauqu mwihuaqaa vataarive tita, Iesusiva varunani uro
kyaare tuvata Iesusira nraaqiaranramwuvanto mwihua inronra hi varura.
14 Mwitaa huvaro Iesusiva taqero nai nraaqiaranramwu nkyiari inronra
hiro tiqaro, Qaqao, nkye nraaqiara mwihua qati kyaivata nte hunani
nriate. Hia mwihua aanra antuaate. Kotiva ntaqikyiari mwatukyava mwi
nraaqiarahua voti hiahua mwihua mwatukyama vahiananrove. 15 Mwaa
quara riaate. Vaisivanto hia nraaqiara votima kyero Kotira qua riaariva,
mwi vaisiva hiama Kotiva ntaqikyiani mwatukyaraqi quananrove, tiro.
16 Iesusiva mwitaa timwa kyero nraaqiara mwihua kyavuhu kyero
tutero nai kyauqu mwihuaqaa vateqaro mwihua kyuqema nyatora.

Airi inraikya vato vaisirara tura
(Matiu 19:16-30; Ruku 18:18-30)

17 Iesusiva aanrani virera huvaro vaisi mpovanto hiantero nrumu
Iesusira kyapara hiro tiqaro, E mwaanra ti variara vaisiva kyuqevave.
Nte nataa hi kyaiqara mpo kyaiqa mpo kyaiqa kyuqe kyaiqa Kotirani
vara mwataaninraqaatainave nraakiara nte ekyaa enta qati variqina
quaninrave? tiro.
18 Mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, E nanraqamave nianra vaisi
kyuqevave qiaro? Kotiva nraahuma kyuqeva variho. 19 E Kotiva timwa to
quarara riaante. Mwia quavanto mwataama kyero vahirave:

Hia mpora rukyaante.
Hia mpora nraakyera nrohiante.
Hia mpuara varaante.
Hia unra qua qiante.
Hia unra utu kyeqara mpova hiani inraikyara varaante.
Ena nrohua qohua nyutu tuaahera nyataante,
turave. *(Kis 20:12-16)*

Kotira quavanto mwitaama kyero vahirave, tiro.
20 Iesusiva mwitaa tuvaro mwi vaisiva tiqaro, Mwaanra ti variara
vaisio, nte nraaqiarakyaa variqana nte mwi quara rieqana mwitaa
mwitaamaqina nrunrave, tiro.

21 Mwitaa tuvaro Iesusira mwutukyavanto mwi vaisirara vahuvaro mwia taqeqaro mwia timwa mwinro tiqaro, E kuaa inraikyara nraahu aara ntaaro. Uro ena vatena inraikyara mpohua nyinra munima vara kyera vehi nraakye qora ntainra kyera nyinranro nyaamwuni i kyoqaa vahiarive. Mwitaama kyera mwiaqaataira ni pataqira nriante, tiro.

22 Iesusiva mwitaa tuvaro mwi vaisiva mwi quara riero inraanra viri ratero varura. Mwiva airi inraikya vatovara tiro, hia Iesusira qua riaraitiro, qaqira kyero mwia mwutukyavanto uaqia huvaro vurama.

23 Vuvaro Iesusiva nai nraaqiaranramwu vara ututuma kyero taqero tiqaro, Airi inraikya vatehua Kotiva ntaqikyi mwatukyaraqi mwukyaari tu kyeta vivarave, tiro.

24 Mwitaa tuvata mwia nraaqiaranramwuvanto mwi quara rieta, Qikye tita, Iesusiva nataa hi quarave tiho, tuvaro Iesusiva qaiqaavata nraahu mwi quara tiqaro, Ni nraaqiaranramwu tuaavo, nraakye qoravanto Kotiva ntaqikyi mwatukyaraqi virerata mwukyaari tukyeqatama vivarave.

25 (Kameri quara nronravanto nataama kyerove vuqa uvintaqi/iriraqi ntuqiaraananrove? Hia qio mwitaa hiananrove.) Qio kamerivanto vuqa uvintaqi/iriraqi ntuqiaraariva qio vahirarove, airi inraikya vataarivavata Kotiva ntaqikyi mwatukyaraqi qio quananrove, tiro.

26 Iesusiva mwitaa tuvata mwia nraaqiaranramwuvanto mwia quara airi nraato tiqata qikye tita, Airi inraikya vataariva Kotiva ntaqikyinani hia qio virera, nai tarave Kotiva vitaananrove? tita.

27 Mwitaa tuvaro Iesusiva mwihua itutuma kyero taqero tiqaro, Mwatani varihua nkyiari kepukyara hiama qio vivarave. Kotiva kyaahaqa hirata qio vivarave. Kotiva ekyaa kyaiqa vare varivave, tiro.

28 Mwitaa tuvaro Pitaava tiqaro, Taqaante. Tirenramwu i vataqita virera hiqata ekyaa inraikya mwini kyeta qatima nrunro, tiro.

29 Pitaava mwitaa tuvaro Iesusiva mwihuara tiqaro, Nte qutaa qua qianinra riaate. Hia nte nkye kyaiqa varerara taunru kyaaninrave. Vaisi mpovanto nai nraamwu maatave, nai qata vakyaave, nai nrunra nrakyaave, nronra qorave, nai nraaqiarave, nai mwatave, mwini kyero nianra riero ni kyaiqara riero quariva, **30** mwi vaisiva mwia qiata kyoqaa vareqaro hia kuaa nani varaananrove. Mwiva mate mwaa mwataraqaa kyoqaa vareqaro airi nani varaananrove. Mwiva nraamwuve, qata vakyaave, nrunra nrakyaave, nrohuave, nraaqiarave, mwatave, mwi inraikyara mwi inraikyara airi inraikya varaananrove. Ni qua varaari vaisiva varirata mwia kyaara mwia uaqiama mwataivaro variananrove. Qio ni qua varaariva qutu viraro Kotiva mwianra ekyaa enta qati variqira quante qiananrove.

31 Mate nraakye qora airivanto vuni variahua qakyo tumitareta nraakiaranima varivarave. Mate nraakiarani varihua qakyo nritareta vunima varivarave, tiro.

Iesusiva taara mpo nani nai qutu viro qaiqaa siquaninranra nai nraaqiaranramwu vutu kyero timwa nyunra
(Matiu 20:17-19; Ruku 18:31-34)

32 Mwihua Ierusareminianra aanraqaa vi varuvaro Iesusiva
nraante nanrianraa vuni vi varura. Mwiva vuni vi varuvata mwia
nraaqiaranramwuvanto nraakiara nriqata airi vu nraato tuqita vi varuvata
nraakye qora mponramwuvanto Iesusira vataqita nruhuavata aatu hiqata
nri varura. Mwitaamaqi vi varuvaro mwiaqaatairo Iesusiva nai nraaqiara
12 nramwu nyaanrama kyero nkyiariaraa sita varero viqaro nraakiara
naiqaa qovara hiani inraikyara qaiqaa timwa nyinro tiqaro, 33 Riaate. Tire
Ierusaremini uro variarata vaisi mponramwuvanto ni mwatani mwatatai
nraaqiarara ntavaaqavuqita uro kyaivata Kotira kyaiqa vara mwate vari
vaisihua mwihua vunyaa vaisinramwuvantovata, mwaanra okyara ti varia
vaisihuavata, mwihua nianra mwia ru kyaate timwa kyeta, ni pitaqita uro
Romeni mwatanaahua kyauquqi tuta kyaivata ni ru kyevarave.
34 Mwi mwatanaahua nianra raima mateta, niqaa quaantu vihiteta,
kyaantaqo ni ntuqutu kye vateta, ni rukyaivaqena qutu quaninrave. Nte
qutu vina taarampo enta varina qaiqaa qati siquaninrave, tiro. Iesusiva
turama.

Iemisikya Ionikya nkyiaritana nronraqa hirara Iesusira kyapara hura
(Matiu 20:20-28)

35 Sepetira mwaaqutana Iemisikya Ionikya Iesusiva varunani uro nteta
Iesusira kyapara hita tiqata, Mwaanra ti variara vaisio, e mpo inraikya
tiritana quara eo timwa kyera mwitaama timwa taanterama nrunro, tita.
36 Tuvaro Iesusiva tiqaro, Nte nkyitana nataave hianinrave? tiro.
37 Tuvata mwitanahua tiqata, Nraakiara e kepukyavanto nraakye
qoraqaa ntaqikyiqara nronra vaisi taintaqa mwatakyaa vira variqara e
tiraro tiritanaqitairo mpovanto nronraqama viro i kyauqu kyaatutani
mwatakyaa viro variraro mpovanto nronraqama viro i kyauqu
kyaantaaqani mwatakyaa viro variarive. Tiretana mwianra rieqatama i
kyapara huro, tita.
38 Mwitaa tuvaro Iesusiva qaqao tiro, Nkyetana hia ntapihi kyeta
vu nraato tiraitita, apiqama kyeta ni kyapara hiavo. Kaapuqitai
nramanri nraantema kyena nte nriqa quani nramanrinra nraaninra,
qiove nkyetanavata nrevarave? Nte nriqa quani inraikyara nramanri
varaantema kye varaaninra, qiove nkyetanavata varevarave? tiro.
39 Tuvata mwitanahua tiqata, Tiretana qioma mwitaa hiananrave,
tuvaro Iesusiva mwitanahua timwa nyinro tiqaro, Qutaama nte nramanri
nraaninra nkyetanavata nrevarave. Qutaama nte nramanri varaaninra
nkyetanavata varevarave.

40 Ni kyauqu kyaatutanivata kyaantaaqanivata mwatakyaa vita
vari vaisitanahuara hiama ni kyaiqa vaiho. Ni kova vaisi taaratana
teramataihua, mwitanahuama mwiaqaa mwatakyaa vita varivarave, tiro.
41 Mwitaa tuvata Iesusira nraaqiara hini 10 nramwuvanto mwi quara
rieta mwia kyaara Iemisikya Ionikya inronra hura.
42 Mwinramwuhua mwitanahua inronra hi varuvaro Iesusiva
mwinramwuhuavata mwitanahuavata nyaanrama kyero eqaate tiro, Mpo
mwatanaahua ntaqikyiqi vi varia okyarara nkye ntapihiarave. Mwihua
qiata vaisivanto nritareta virito variqata mwi kyaiqara mwaa kyaiqara
vara timwataate ti variarave. Mwihua nronra vaisivanto tiqata, Tire
nronravanto varuro. Tiri qua nraahu riemwaqita quate, ti variarave.
43 Nkyenramwu hia mwihua nraantantaate. Nkyiqitairo mpovanto
nronra varirero mwiva nkyi kyaiqa vaisi nraante variro nraakiara
nronraqama quananrove.
44 Nkyiqitairo mpovanto nritarero vuni varirero qiariva, mwiva rupa
tai vaisira votima kyero nkyini kyaiqa vara nyataananrove.
45 Nte mwatani mwatatai nraaqiaravama varuqo. Ntevata hia nraakye
qoravanto nini kyaiqa vara mataatera tumuvave. Nte nraakye qorani
kyaiqa varaqina viqana airi nraakye qora kyaahaqama nyatena mwihuara
qutu virerave timwa kyena tumuvave, tiro. Iesusiva turama.

Iesusiva Vatimiaasira vu ntapairi kyora

(Matiu 20:29-34; Ruku 18:35-43)

46 Iesusiva nai nraaqiaranramwuvata vuva Ierikoni uro ntero mwi
mwatukyara nraatarero virero huvata nraakye qora airivanto mwia
vataqita vi varuvaro vu qipa vu vaisiva Vatimiaasiva, Timiaasira
mwaaquvanto variqaro mpo inraikya mpiate timwa kyeqaro nyaanru
ti varu vaisiva aanra tokyani mwatakyaa viro varura. 47 Mwiva mwini
variqaro riovata mpo uhua tiqata, Iesusiva Nasaretinyaava nritare vi
variho, tuvaro riero mwiaqaatairo mwiva paatiro Iesusirara aakyara
ntero tiqaro, Iesusio, Ntevitira mwaaquo, qati nianra po kye timwa
mataante, tiro.
48 Vu qipa vu vaisiva mwitaa tuvata airi nraakye qoravanto mwia
inronra hita tiqata, Tirema variante, tuvaro mwiva hia mwihua qua
riaraitiro, qaiqaa paatiro aakyara ntero tiqaro, Ntevitira mwaaquo, qati
nianra po kye timwa mataante, tiro.
49 Mwitaa timwaqi vuvaro Iesusiva nrumu mwiaqaa siviro variro
tiqaro, Nraanraivaro nrianrive, tuvata mwihua vu qipa vura nraanrama
kyeta tiqata, Qio qamwateqara variante. Siquante. Mwiva ima
nraanraiho, tita.
50 Mwihua mwitaa tuvaro vaisi mwiva nai vaaqa qutora vara qatinani
kyero siviro Iesusiva sivi varunani vuvaro 51 Iesusiva mwia kyapara

hiro tiqaro, Nivanto i nataa hiarive tirave nrianro? tiro. Mwitaa tuvaro vu qipa vu vaisiva tiqaro, Mwaanra ti variara vaisio, e ni pu ntapairi kyaanterama nruqo, tiro.

52 Mwitaa tuvaro Iesusiva mwia timwa mwinro tiqaro, Qio quante. E nianra mwiva qio ni kyaahaqa hiananrove qiararoma i vu ntapairi viho, tiro. Mwitaa tuvaro mwia vuvanto qamwanrama kyero ntapairi vuvaro mwiva qio taqero. Mwiva qio taqeqaro Iesusira vataqiro aanraqaa vurama.

Nraakye qoravanto Iesusira qamwata mwate varuvaro mwiva Ierusaremiqi vura

(Matiu 21:1-11; Ruku 19:28-40; Ioni 12:12-19)

11 1 Iesusiva nai nraaqiaranramwu kyapata vuvaro Ierusaremi qaumato vahuvata mwihua Mpetapaasivata Mpetaani mwatukyanivata uro ntora. Mwatukya mwitanava Oripi taaqi mwemwaqi vahura.

2 Uro ntero Iesusiva nai nraaqiara taaratana sitero tiqaro, Nkyetana viti mwatukyaraqi vivaro nkyi suvanto vaakyama ntonki mpo kyaantaru tera taqaananrove. Mwia qaraakya ntonki hia vaisi mpovanto mwia mwoqaqa mwatakyaa viro varirave. Nkyetana uro mwia puaama kyeta mwia ntatu kyeta vitaqita nrumu ni mpiate. 3 Mpovanto nkyitananra nanrave uti variavo tirera, nkyetana mwitaama mwia timwa mwiate. Tiri nronravanto ntonki mwianra tihatama nrunro. Pataqia vari kyero qaiqaa vara kyairaro nriananrove, qiate, tiro.

4 Iesusiva mwitaa tuvata mwitanahua mwatukya mwiqi uro nte taqovaro ntonkivanto aanraqaa qesana kyaantarutova varuvata mwitana mwia huvanti varuvata 5 vaisi mponramwu mwini sivita varuhua tiqata, Nkyetana nanraqamave mwia huvanti variavo?

6 tuvata mwitanahua vaakya Iesusiva tu quara timwa nyuvata qio vitaate tita.

7 Tuvata mwitanahua qaraakya ntonki mwia vitaqita uro Iesusira mwunra. Uro mwita mwia nraaqiaranramwuvanto nkyiari vaaqa ntonki mwoqaqa vuti mwatovaro Iesusiva mwiaqaa mwaanrintero mwatakyaa viro variro aanraqaa vura.

8 Aanraqaa vi varuvata nraakye qoravanto Iesusirara qamwateqata nkyiari tuavaaqa aanravau vuti mwatovata hini uhua aakyoqitaita kyatari mwanre teqaqita uro aanravau vuti mwatora.

9 Mwitaamaqi viqata Iesusira vuni vi varu nraakye qorahuavata, mwia mwoqani nri varu nraakye qorahuavata, aakyara nteta tiqata,

Kyai mwia nrutu tuaaheraare.
Nronravanto nai nrutuqa nri vari vaisira
kyuqema mwataiho. *(Sng 118:26)*

10 Tiri haivaqava Ntevitiva
kepukyaqama kyero ntaqikyintema kyero
mwivavata ntaqikyiqiro quaninranra tiro,
Kotiva mwia kyuqema mwataiho. Ekyaa nyaamwunyaahua mwia
nrutu tuaaheraate, tita.
11 Mwitaa timwaqita vuvaro Iesusiva Ierusaremini uro ntora. Uro
ntero Kotira nraamwu nronraqi verantero ekyaa inraikya mwiqi vahura
taqamwa ntero, veva ntero entama virera huvaro nai nraaqiara 12
nramwu kyapata nrumu ntantero Mpetaanini vura.

Fiki hia tamwa riora
(Matiu 21:18-19)

12 Mwia qanranraa mwinramwuhua Mpetaanisaita uto ntanteta nri
varuvaro Iesusira nraataa huvaro 13 mwiva taqovaro vutura mposata fiki,
mwia tamwa nre varu kyatariva vahuvaro mwia mwanre airi vahura.
Mwia tamwa vahirera hiqu kyena nraankye timwa kyero, Iesusiva
taqovaro hia mwia tamwa rio entava vahuvarora tiro, mwanre nraahu
ntora.
14 Mwanre nraahu ntovaro Iesusiva fiki mwia inronra hiro tiqaro, Qio,
nraakiara hia mpovantovata iqaatairo hiqu kyero nraanrive, tiro. Mwitaa
tuvata mwia nraaqiaranramwuvata mwi quara riora.

Iesusiva Kotira nraamwuqi vura
(Matiu 21:12-17; Ruku 19:45-48; Ioni 2:13-22)

15 Iesusiva nai nraaqiaranramwuvata vuva Ierusaremini uro ntero
Iesusiva qaiqaa Kotira nraamwuqi vera ntero taqovata kyoqaa kyaiqa varo
vaisihua mwiqi variqata kyoqaa kyaiqa vare varura. Mwitaa hi varuvaro
Iesusiva mwihua vara veva mwaatani kyero, munima mwukyaari
tuqasaaqi varu vaisihua taintavata vara rauru kyero, nyaamwa nyiqata
munima vare varu vaisihua taintavata vara rauru kyero.
16 Mwitaama kyero mwiva mwi nraamwunra aatareqanianra tiqaro,
Mwaini hia aanravanto vaiho. Nkye kyoqaa mwitaa inraikya vareqata hia
mwaini vitare nritare hiate, tiro.
17 Iesusiva mwitaa timwa kyero mwiva qua timwa nyinro tiqaro, Kotira
mpukuqi mwitaama qua qara ntumwa tova vahirave.
Nraakye qora mpo mwatanaa mpo mwatanaahua
ni nraamwuanra Kotirara aakyara nte varia
nraamwunrave tivarave, turave. *(Ais 56:7)*
Nkye variavaro mwaa nraamwuva mpuara vaisivanto tuqeta kye
ntuvaantua hia nraamwunra votima kyeroma vaiho, tiro.
18 Iesusiva mwitaa tuvata Kotira nraamwuqi variqata Kotira kyaiqa
varo vaisihuavata, mwihua Iesusira qua rieta mwia kyaara Iesusira rukye

aanranra puaa hi varura. Mwihua taqovata qati nraakye qoravanto
Iesusiva tu quarara qamwateqata kyauqu ntukikinraaqate varuvata
mwinramwuhua mwianra rieqata Iesusirara aatu hiqata varura.
19 Iesusiva Ierusaremini varuvaro enta hirera huvaro mwiva nai
nraaqiaranramwuvata Ierusaremi kyero vurama.

Fiki aaharama vura
(Matiu 21:20-22)

20 Mwia qanranraa toqaqi mwinramwuhua uto ntanteta
nriqatama mwia nraaqiaranramwuvanto taqovaro fiki mwia kyauqu
kyaaravantovata tuqavantovata aaharama viro vahuvaro
21 Pitaava Iesusiva mwi kyatarirara tu quara riemwa tero Iesusirara
tiqaro, Qikye, mwaanra ti variara vaisio, taqaante. Fiki e inronrama
taarava tamusama viho, tiro.
22 Mwitaa tuvaro Iesusiva mwinramwuhua timwa nyinro tiqaro, Nte
qianinra riaate. Nkyenramwu Kotirara kepukyaqama kyeta riemwaqita
nrohiate. 23 Nkyenramwu mwitaamaqi viqata mwaa taaqirara tiqata,
Tumitarera kyaareraqi ntumwa quante, tivarave. Mwitaa tiqata hia
taara nraato tiraitita, qutaaqama mwitaa hiananrove tivera, Kotiva
nkyinramwu kyaahaqa hiraro taaqivanto tumitarero kyaareraqi ntumwa
quananrove.
24 Nte mwianra rieqanama nkyiara mwitaa tirerave. Nkye mpo
inraikya vararerata Kotirara aakyara nteqata qutaama mwi inraikyara ni
mpiananrove tiqatama nkye mwi inraikyara mpo inraikya mpo inraikya
qio varevarave.
25 Nkye sivi variqata Kotirara aakyara nteqatama mpovanto nkyi
uaqiama nyataani quava vahirera, nkye mwi quara hia riemwaqi
viraitita, mwi vaisira qua taunru kye qaqira kyeta Kotirara aakyara qiate.
Nkye mwitaa hivaro nkyi sova nyaamwuni variva nkye uaqia hi kyaiqara
uti quaravata qaqira kyero taunru nyataananrove. 26 [Nkye hia mpohuaqa
qua vahira qaqira kye taunru kyaivera, nkyi sova nyaamwuni variva
hiama nkyitaqaavata qua vahianinra qaqira kyero taunru kyaananrove],
tiro.

Iesusirara tava i nronraqama kyaiharave e mwi kyaiqara varaqira vi variaro tura
(Matiu 21:23-27; Ruku 20:1-8)

27 Iesusiva mwitaa timwa kyero nai nraaqiaranramwuvata uto ntero
Ierusaremini uro varura. Iesusiva qaiqaa Kotira nraamwu nronraqi vera
ntero nrohi varuvata Kotira nraamwuqi variqata Kotira kyaiqa vara
mwate varu vaisihua mwihua nronra vaisinramwuvata, mwaanra okyara
ti varu vaisihuavata, Iutaa nronra vaisivata, mwihua Iesusiva hunani uro

nteta 28 Iesusira mwia inronra hita tiqata, E ta vaisiva variqarave mwaa
kyaiqara vare variaro? Tava i nronraqama kyaiharave e mwaa kyaiqara
vare variaro? tita.
29 Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva nkyiari timwa nyinro tiqaro,
Kyai nte nraante nkyi kyaparama nyataarita nkye nte qiani quara qio
timwa mpivera nte ntena nronraqama vina variqana mwaa kyaiqara
varaaninranra nkyi timwa nyiankye. 30 Tava Ioninra nronraqama
kyovarove mwiva nraakye qora nramanri nyunrave? Kotivave iho, qati
vaisivantove iho? Nkye ni timwa mpivaqena riaankye, tiro.
31 Iesusiva mwitaa tuvata mwihua nkyiari kyapara hita tiqata, Tire
nanra quave qiananrave? Mate tire tiqata, Kotiva Ioninra nronraqama
kyorave, qiarera, Iesusiva tiriara, Nkye nanraqamave Ioninra quara
hia qutaave qiavo? qiananrove. 32 Qaiqaa mate tire tiqata, Vaisivanto
nraahu Ioninra nronraqama kyorave, qiarera, mwi quavavata hia
qioqa hiananrove, tura. Qati nraakye qoravanto Ioninranra Kotira qua
qovarama kyo vaisivave turara tita, mwihua qati nraakye qora nyaatu
aatu hiqata hia mwitaa tita.
33 Mwihua mwitaa timwa kyeta mwiaqaatai Iesusirara tiqata, Nai tava
Ioninra nronraqama kyorave? Hia tire ntapihunanrave, tita.
Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva mwihuara tiqaro, Nkye mwitaa
qiavana nte nina nronraqama kyaihana mwaa kyaiqara vare varurara hia
nkyitavata timwa nyianinrave, tiro. Iesusiva turama.

Uaini vara tutoraqi hia kyuqema kyeta ntaqikyu vaisihuara tura
(Matiu 21:33-46; Ruku 20:9-19)

12 1 Iesusiva mwitaa timwa kyero mpo quaqaa ntumwa kyero
mwihua timwa nyinro tiqaro, Vaisi mpovanto uaini vara tutero
mwia vara ututu tutukya ratero mwata quvu kyero uaini tatianinra
ututero haraara nraamwu mponta vaimwanraanra nraamwu hoqa kyero
vatorave. Mwiaqaatairo nyianra mpo mwatani virero hiqaro mpo uhua
timwa nyinro tiqaro, Nkye ni uaini aakyoqaa ntaqikyi mate varivaqe nte
quankye, timwa kyero mwiva nyianra mpo mwatani vurave.
2 Mwini uro varuvaro uaini hiqu entava nri ntovaro mwiva nai kyaiqa
vaisi mpo titero tiqaro, E uro ni aakyoqaa ntaqikyi mate varihua tiratama
uaini ninanivata hiqu kye mataate, turave.
3 Mwitaa tuvaro mwini vuvata mwia aakyoqaa ntaqikyi mwate varu
vaisihua mwia kyaiqa vaisi mwia ntavaaqavu kyeta kyaamwuqotaita
ntuqutu kyeta vateta, hia uaini hiqu kye mwia mwinraitita, qati titovaro
nrumu ntantero vurave.
4 Qati nrumu ntantero vuvaro aakyo qova nai kyaiqa vaisi mpo
titovaro vuvata mwia aakyoqaa ntaqikyi mwate varuhua mwia qiata
raarahitima kyeta kyaurira inraikya mwunrave. 5 Mwitaa huvaro aakyo

qova nai kyaiqa vaisi mpo qaiqaa titovaro vuvata mwia rukyorave. Qio mwitaamaqi vita, hini nai kyaiqa vaisi titohua kyaamwuqotaita ntuqutu kyeta, hini rukyorara tuqo.

6 Mwia kyaiqa vaisi taiqa kyovaro vaisi kuaiqia nraahu varura. Mwi vaisiva aakyo qora mwaaquvanto varuvaro mwia qora mwutukyavanto mwianra mpoqiavata vahu vaisiva varuvaro mwia qova mwiavata nraakiara ekyaara titero tiqaro, Mwihua ni mwaaqu taqeta nianra mwia mwaaquve tiqatama mwia kyuqema mwatevarave, tiro.

7 Mwitaa timwa kyero mwia titovaro mwini vuvata mwia aakyoqaa ntaqikyi varu vaisihua mwia mwaaqu taqeta, nai timwa mwi nai timwa mwi hita tiqata, Mwia qova qutu viraro mwaa vaisiva nai qora mwatavata, mwitaa inraikyavata, varaarivama variho. Nrivaqe tire mwia rukyaararo mwiva vararero hiani inraikyava tirini nraahu vahiarive, turave.

8 Mwihua mwitaa timwa kyeta mwia mwaaqu ntavaaqavu kye rukyeta mwaaqani mwaati qaqira kyorave, tiro.

9 Iesusiva mwitaa timwa kyero mwihua kyaparama nyatero tiqaro, Mwihua mwitaa hurara tiro, aakyo qova nai mwaaqu rukyera kyaara nataave hiananrove? Aakyo qova nri ntero nai aakyoqaa ntaqikyi vaisihua ru taiqa kyero kyaata mpo vaisinramwuanra tiqaro, Nkyema ni aakyoqaa ntaqikyi mataate, qiananrove, tiro.

10 Iesusiva mwitaa timwa kyero mwiva mwihuara tiqaro, Nkye hiave Kotira mpukuqi mwaa quara kyaara ntumwa kyeta riaavo? Mwi quava mwataama tiro:

> Ori nraamwu hoqeqata
> ori mpo hia kyuqerave timwa kye qaqira kyaava,
> mwi oriva puhaqama viho.
> **11** Kotiva mwi orira vara kyero nronraqama kyaihata
> tire mwia kyaiqa taqeta kyuqerave tunanrave, turave. *(Sng 118:22-23)*

Kotira mpukuqi mwitaama kye qara ntumwa torave. Nkye hiave mwi quara kyaara ntumwa kyeta riaavo? tiro.

12 Iesusiva mwitaa tuvata Iutaa nronra vaisinramwuvanto ntapihi riovaro Iesusiva uaini utaqaa ntaqikyi mwato vaisihuara tiqaroma mwihuaqaa ntumwa kyero tuvata mwihua Iesusira ntavaaqavu kyeta ko qiare tura. Mwitaa timwa kyeta nraakye qoravanto mwiqi ntuvaantuama vuhua tiri inronra hivorave tita, mwihua nraatu hiqata Iesusira kyeta vurama.

Taakisiqa hirara Iesusira kyapara hura
(Matiu 22:15-22; Ruku 20:20-26)

13 Iutaa vaisi nronranramwuvanto vari kyeta mwiaqaatai mwihua Parisi vaisi mponramwuvata, Herotira nramwunaahua mponramwuvata,

siteta tiqata, Nkye Iesusira kyapara hivaro mwiva api qua tiraqe mwiaqa qua vataare, tita.

14 Tuvata mwihua Iesusiva hunani uro nteta mwia kyapara hita tiqata, Mwaanra ti variara vaisio, tire taqaurara e kyuqe qua nraahu ti variaravave. E hia vaisi nraatu aatu hiraitira, nronra vaisiaravata, qumina vaisiaravata, kuaa qua nraahu ti variaravave. E vaisivanto Kotira vataqita vi aanranra ntapihi kyera timwa nyi variaro. Qio mwaa quara timwa timwinraqe riaare. Tire Kotira qua rieqata qiove tire Romeni mwatanaahua vunyaa vaisi Sisaara taakisi mwiananrave? (Mwi mwatanaahua hia Kotira qua riaahuave.) Mwia taakisi mwiananrave hiave mwiananrave? tita.

15 Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva taqovata mwihua nroqaataita kyuqe kyuqe ti variqata mwihua su nyaatoqitaita Iesusira uaqiama mwatarerata uti varuvaro Iesusiva tiqaro, Nanraqamave nkyenramwu nivanto api qua qiarive tita mwitaa qiavo? Qio munima mpoku vara kyaivaqe nte taqaankye, tiro.

16 Mwitaa tuvata munima mwia kuaaru mwuvaro mwiva mwihua kyapara hiro tiqaro, Munima mwiaqaa tara virivata tara nrutuvatave vaiho? tiro.

17 Mwitaa tuvata mwihua Sisaarave tuvaro Iesusiva mwihuara tiqaro, Mwianra rieqatama nkye Sisaava hianinra nai mwita, Kotiva hianinra nai mwiate, tiro. Iesusiva mwitaa tuvata mwihua mwi quara rieta tiqata, Qikye, mwiva tiri qua nraatara kyero kyuqe qua tiho, timwa kyeta kyauqu ntukikinraaqate varura.

Saitiusi vaisinramwuvanto qutu vita qaiqaa qati sivirara Iesusira kyapara hura

(Matiu 22:23-33; Ruku 20:27-40)

18 Saitiusi vaisivanto Iesusiva varunani uro ntora. Saitiusi mwihua nkyiari mwaanra qua rieqatama mwihua tiqata, Vaisivanto qutu viro qio mwiva ekyaarama qutu viro hiama qaiqaavata siquananrove, ti varu vaisihua uro nteta **19** Iesusira kyapara hita tiqata, Mwaanra ti variara vaisio, tiri haivaqava Mosesiva mwaanra qua timwa timwiqanro mwitaa turave. Vaisivanto hia nraaqiara mwataraitiro, qutu viraro mwia qatavantove vakyaavave mwia nraata varatero nraaqiara mwata humwuanrama mwataananrove, turave.

20 Tire qiarara e riaante. Haaru qate vakye 7 nramwu varurave. Mwihua sakyaava toharenaava nraakye varatero hia nraaqiara mwataraitiro, qutu vuvaro **21** mwia qata mwia nanaava mwia nraata varatero mwivavata hia nraaqiara mwataraitiro, qati variqiro viro qutu vurave. Mwiva qutu vuvaro mwia qata mwia nanaava nraakye mwia varatero hia nraaqiaravata mwataraitiro, qutu vuvarave.

22 Qio mwitaamaqi vita ekyaa mwinramwuhua nraakye mwia varateta
hia nraaqiaravata mwataraitita, ekyaa qati nraahu qutu vurave. Qutu
vuvaro nraakiara nraakye mwivavata variro qutu vurave.
23 Nraakiara nraakye qora qaiqaa qati sivita vari entaraqaa mwi
nraakyeva tara nraatave variananrove? Mwiva qati varu entara qoraisi 7
nramwu vara torave, tita.
24 Saitiusi vaisinramwuvanto mwitaa tuvaro Iesusiva nkyiari timwa
nyinro tiqaro, Nkye Kotira qua qara ntumwa tora hia ntapihi kyaahuave.
Nkye Kotira kepukyavata hia ntapihi kyaahuave. Qutaara hia ntapihi
kyaahuara tita nkye api qua ti variavo.
25 Nraakiara nraakye qora qutu vihua qutu viraqitaita qaiqaa sivita
qati variqita vi entara hiama nraata vaati vare okyarava vahiananrove.
Mwihua nyaamwunyaahua votima kyetama varivarave, tiro.
26 Iesusiva mwitaa timwa kyero mwiva tiqaro, Nraakye qora qutu
vihua qati sivirara nte nkyi kyapara hirerave. Nkye hiave Kotira mpukuqi
Mosesiva mwaa quara qara ntumwa tora kyaara ntumwa kyeta ntapihi
riaavo? Kotiva mwitaa turave. Nte mwanriqa Kotivave. Nte i haivaqara
Evarahaamunraqaa ntaqikyina, Aisaakiraqaa ntaqikyina, Iaikopuraqaa
ntaqikyuvave, turave.
27 Qio riaate, Kotiva mwanriqavanto hia qutu viro taiqavi inraikyaraqaa
ntaqikyi varivama variho. Nraakye qoravanto qaiqaa qati sivi okyarara
nkyi su nyaatovanto hia ntapihi vihata api rieqata ti variarave, tiro.

Nanra quave Kotiva vuni vatai quava vaiho tura
(Matiu 22:34-40)

28 Iesusiva Saitiusi vaisi kyapata qua ti varuvaro mwaanra okyara ti varu
vaisiva uro variqaro riovaro Iesusiva Saitiusi vaisi qua nraatara kyeqaro
kyuqe qua nraahu ti varuvaro mwi vaisiva Iesusira kyapara tiro tiqaro,
Kotiva qua timwa taiva nanra quavantove vuni vahi quava vaiho? tiro.
29 Tuvaro Iesusiva mwia timwa mwinro tiqaro, Mwaa quava vuni vahi
quavama vaiho. Mwataama qara ntumwa torave:

Nkye Isareri mwatanaahua riaate.
Tiriqaa ntaqikyi variva Kotiva
mwanriqa kuaiqiavanto variho.
30 Ekyaa ena mwutukyaqitairave,
ekyaa ena mwanraquraqitairave,
ekyaa ena vu nraatoqitairave,
ekyaa ena kepukyaqotairave,
Kotirara nraahu mwutukya vahirara variante,
turave. *(Lo 6:5)*

31 Mwi quava vaiharo mwia nraakiara okyara qua mpo vaiho.
Mwitaama tiro:

Enanra mwutukya vataarantema kyera
ena henanranravata
mwutukya vahirara variante. *(Wkp 19:18)* Qio
mwi quatanava vuni vahi quatanavama vaiho. Hia mpo quavanto
mwi quatana nraatara kyairave, tiro.

32 Iesusiva mwitaa tuvaro mwaanra okyara ti varu vaisiva tiqaro,
Mwaanra ti variara vaisio, e kyuqema kyera ntapihima qiaro. E
qutaama tiqara, Mwanriqa Kotiva kuaiqiavanto nraahu variho qiaro. Hia
mwanriqa mpovantovata variho, qiaro.
33 E qutaama tiqara, Vaisivanto mwutukyaqitairove, kepukyaqotairove,
Kotirara mpoqama kyero mwutukya ntiraro variananrove. Vaisivanto
nai henanranra nanrianra mwutukya vahintema kyero mwianravata
mwutukya vahiarive, qiananrave. Mwi quatanava vuni vahiqaro hini qua
nraatara kyairave. Mpo qua Kotira kyaiqa vara mwateqata quara rukyeta
qia quara mwate varia quaravata, mwi quatanava nraatara kyairave, tiro.
34 Mwitaa tuvaro Iesusiva taqovaro vaisi mwiva kyuqema kyero tuvaro Iesusiva
mwia timwa mwinro tiqaro, Kotiva iqaa ntaqikyiariva i qaumatoma vaiho, tiro.
Iesusiva mwitaa tuvata vaisi kyaatavantovata Iesusiva tiri qua nraatara kyaankyo
tita, hia Iesusira qaiqaavata nrumu mpo qua mpo qua kyapara hura.

Iesusiva Mesaiaara kyapara hura
(Matiu 22:41-46; Ruku 20:41-44)

35 Iesusiva Kotira nraamwuqi variqaro qua timwa nyiqiro viro tiqaro, Mwaanra
okyara ti varia vaisihua tiqatama, Kotiva titaariva Mesaiaavanto Ntevitira
okyara kuaa okyara mwiqinaa vaisivantoma variananrove, qiarave. Mwihua
nataama kyeta mwi quara ntapihi kyetave mwitaa tivarave? 36 Haaru Kotira
mwanraquravanto kyaahaqa huvaro Ntevitiva nai mwitaa turave:

Kotiva ni nronra vaisiara tiqaro,
E nritarera ni kyauqu kyaatutani
mwatakyaa vira variraqena
nte i nramwutaahua ru taiqa mwataarira
mwihuaqaa kyuqu ntamwa tera variante, turave. (Sng 110:1)

Ntevitiva mwitaa turave.
37 Ntevitiva Mesaiaavanto qovara hianinranra tiqaro, Mwiva ni nronra vaisive,
turave. Ntevitiva mwitaa turara tiro, nataama kyerove Mesaiaavanto Ntevitira
nraisi qio variananrove? tiro. Iesusiva mwitaa tuvata qumina nraakye qora
airivanto ntuvaantuama vita varuhua mwia qua rieqatama qamwateqata varura.

Mwaanra okyara ti varu vaisihuara tura
(Matiu 23:1-36; Ruku 11:37-54, 20:45-47)

38 Iesusiva qua timwa nyiqiro viro tiqaro, Vaisi mponramwu mwaanra
okyara ti variahua, nkye mwihuara rauriqata variate. Nraakye qoravanto

mwihua tiri taqeta qua mwanteqata qamwata timwataate tita, mwihua mpuahaa tuavaaqa kyuqera utu vareta nraakye qora suqaa maaketiqi nrohi variarave.

39 Mwihua mwaanra nraamwuqi vera nteta uaqia hi taintara qaqira kyeta, kyuqe taintaqaa nraahu mwatakyaa vita variarave. Mwihua omwata nraanraqaa variqata mwihuara nronra vaisive qiate tita, uro vaisi nronravanto mwatakyaa vita variaraqaa mwihuavata mwatakyaa vita variarave.

40 Mwihua tetoqa varia nraakyehua nraamwuve mpo inraikyave vataara mpuara vareta tiqata, Mpohua tire qora inraikya utunanra taqeta tiriara uaqia hia vaisihuave tivorave, tita mwihua nraakye qora suqaa variqata Kotirara mpuahaama kyeta aakyara ti variarave. Qikye, mwia kyaara mwihuaqaa qua nronraqama kyero vahiananrove, tiro.

Vehi nraakyevanto munima pataqia Kotira mwunra
(Ruku 21:1-4)

41 Kotira nraamwuqi taqu mpo vahuvata mwiqi nraakye qoravanto Kotira kyaiqara rieqata munima kye varura.

Qio Iesusiva qua taiqa kyero uro taqu mwia tataaqa mwatakyaa viro variqaro nraakye qoravanto munima taqu mwiqi kyeqata vi varuvaro Iesusiva taqe varura. Mwiva taqovata airi inraikya vatohua munima airi mwiqi kyora.

42 Kye varuvaro vehi tetoqa nraakyevantovata nri ntero munima patarutana nraahu taquqi kyora.

43 Munima pataqiarutana mwiqi kyovaro Iesusiva nai nraaqiaranramwu nyaanrama kyero timwa nyinro tiqaro, Taqaate, Vehi nraakye tetoqavanto kyai munimava airi inraikya vataahua airi munima kyaaravata nraatara kyaiho. 44 Airi inraikya vataahua nkyiari munima hini nraahuma taquqi kyaavo. Nraakye mwiva vehi variqaro nai vatai munimanra ekyaama kyaiho, tiro. Iesusiva turama.

Kotira nraamwu akukyaaraqama kyeta ntapairi kyerara tura
(Matiu 24:1-2; Ruku 21:5-6)

13 1 Iesusiva Kotira nraamwuqitairo veva ntovaro mwia nraa qiara mpovanto tiqaro, Qikye, mwaanra ti variara vaisio, taqaante. Mwaa nraamwuva kyuqe hi nraamwunrave. Mpo ori mpo ori nronraqotaita vara kyeta hoqataa nraamwuva kyuqe nraamwuma vaiho, tiro.

2 Mwitaa tuvaro Iesusiva mwia timwa mwinro tiqaro, Mate e nronra nraamwu taqe variaro. Nraakiara ori naiqaa naiqaa taaqautaava hia mwitaama kyero vahiananrove. Mwaa nraamwunra ntapairiqata mwia venta kyaivaro tumu ntiraro orivanto ntuvuraa vura hiro api mpona mpona vahiananrove, tiro.

Iesusiva nraakiara airi muaanra qovara hiananrove tura
(Matiu 24:3-14; Ruku 21:7-19)

3 Mwitaa timwa kyero Iesusiva uro Oripi taaqiqaa mwatakyaa viro
varura. Oripi taaqivanto mwaa hini vahuvaro Kotira nraamwuvanto
vutura qarahi hini vahura. Mwitaama vahuvata Pitaavavata,
Iemisivavata, Ionivavata, Enturuvavatama kyeta mwinramwuhua nraahu
vuhua Iesusiva varunani uro nteta mwia kyapara hita tiqata, 4 E vaakya
Kotira nraamwuanra qiananra taireve qovara hiananrove? Nanra nanra
inraikya qovara hiraqeve tirenramwu mwi inraikyaraqaa apeqama kyeta
taqeqata mwi entava nrianriva qaumatoqa iho qiananrave? E tiri timwa
timwinraqe riaare, tita.

5 Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Mpovanto mwi quara nkyi api
timwa nyiankyo tita, rauriqatama variate.

6 Nraakiara airi vaisivanto nri nteta ni nutu nteta tiqata, Kotiva ni
titaihana nruvave. Nte mwaa mwivave, tivata airi nraakye qoravanto
mwihua unra quara qutaa quave tivarave.

7 Nkye varivaro nronraqama kye ntaqi quava nraaqasairove
mponasairove nrinrata hia aatu hiate. Ntaqi inraikyava qovara
hiananrove. Mwitaa hirata nkye mwianra rieqata mwi entava ekyaara
enta nri ntaiho tivorave.

8 Mpo mwatanaavanto mpo mwatanaanravata ntaquananrove. Qiata
vaisi mpovanto nai hena qiata vaisi mpovata ntaquananrove. Mpo mwata
mpo mwata mwaturavanto tuananrove. Mpo mwata mpo mwata kyarara
aarantevarave. Mwi inraikyava mwi inraikyava qovarama virata hia
ekyaara enta nri ntaiho qiate. Qakyo atura ntumwa kyero nraaqiara
mwataariva vaiharo vuni pataqia toharaintema kyero, muaanra ntaani
entava qati toharama taiho, qiate.

9 Mwi entara aitutumaqi vita rauriqata variate. Mpo hi vaisihua nkyi
ntavaaqavuqita uro nkyiari kaanasoriqaa kyeta, nkyiqa qua vatevarave.
Nkye mwaanra nraamwuqi varivata nkyi kyaamwuqo ntuqutu kyeta
vatevarave. Nkye ni kyaiqa vare varivata mwia kyaara nkyi ntavaaqavuqita
uro kamaninra nronra vaisi suqaave, vunyaa vaisinramwu suqaave,
kyaivata mwi entara nkye ni qua ntapihi kye timwa qovarama kyevarave.

10 Ni qua kyuqe qua ekyaa mpo mwatanaa mpo mwatanaahua timwa
nyiqi vivata ekyaama riemwa ntevarave. 11 Nraakiara mwihua nkyi
ntavaaqavuqita uro ko tirera hivaro, hia nkyi kyuqu kyauqu ntirata nanra
quave qiananrave qiate. Mwi entara hia nkyeta su nyaatoqitaita riemwa
kyeta tiraitita varivaro Kotira mwanraquravanto nkyi kyaahaqa hiqaro
mwi quara qiate tirata mwi quara nraahu qiate.

12 Nraakiara vaisivanto nai qatave nai vakyaarave qovarama kyairata
ru kyevarave. Mwia qova nai nraaqiara qovarama kyairata ru kyevarave.

Nraaqiaravanto nkyiari nyohua sohua nramwutaaqa hiqata ru kyaate tivata mwihua ru kyevarave.

13 Mwi entara nkye ni nraakye qoravanto varivatara tita, mwia kyaara ekyaa qati nraakye qoravanto hia nkyiara mwutukya vahirata varivarave. Mwitaama mwataivarovata hia qoriri hiraitiro, kepukyaqama kyero variqi viro uro taiqa kyaani vaisira, mwiama Kotiva vitaananrove.

Anoma kyero qora inraikyavanto nraakiara qovara hianinranra tura
(Matiu 24:15-28; Ruku 21:20-24)

14 Nraakiara nkye taqaivaro anoma kyero qora inraikyavanto qovarama viro hia mwianra variante qianinra mwinima mwiva siviro variananrove. Mwaa quara kyaara ntirava ntapihi kyera nraato tuante. Nraakiara mwi entara mwi inraikyava qovarama virata nraakye qora Iutiaani varihua sivita hianteta verara taaqiqaa quate.

15 Mwi entara nraamwu qesana variariva hiama nraamwuqi vera ntero mpo inraikyavata vararaitiro, mwiva mpo inraikya mpo inraikya qaqira kyero qatima hiantero quarive. **16** Mpovanto aakyoqi kyaiqa vare variariva hia nai vaaqa vararero nrumu ntantero viraitiro, mwiva mwia qaqira kyero qatima hiante quarive.

17 Mwi entara nraaqiara tuaqahi nraakyehuavata, nraamwa nyi vari nraakyehuavata, hia kyuqema varivarave. Nte mwi nraakyehuara po tuqo.

18 Hia huari itaani entaraqaa aatu quaro tita nkye Kotirara aakyara tivaro huari itaani entara nyianrive. **19** Po, nraakiara mwi entara muaanra vahiariva nronraqama kyero vitarero vahirata nraakye qora hia kyuqema kyeta varivarave. Haaru Kotiva mwaa mwatara utu toraqaatairo mwitaa hi muaanrava hia qovara hurave. Nraakiaravata hia mwitaa hiani muaanrava qaiqaavata qovara hiananrove.

20 Mwi entara mpuahaa enta vahiratavauma ekyaa nraakye qoravanto taiqa vivaro hia kuaiqiavantovata qati variananrove. Qio Kotiva nai kyaama tai nraakye qorahuara rieqaroma mwi entara vara qiuqama kyaananrove.

21 Mwi entaraqaa nkyiara Kotiva titai vaisiva Mesaiaavanto mwainima variho, mwinima variho, tivera, hia mwihua quara qutaave qiate. Mwi entaraqaa vaisi mpovanto qovarama viro unra tiqaro, Nte Mesaiaavantove, tiraro mpo vaisivanto tiqaro, Nte Kotira qua qoqama kye varu vaisivave, qiananrove. Mwihua mwitaa timwaqi viqata airi unra vaisivanto qovarama vivarave.

22 Mwihua qovarama vita unra kyaiqa varaqi viqata Kotiva nai kyaama tai nraakye qorahua mwihua tirinramwu quara qutaave tiqata api aanra quate tita, nronra kyaiqa varaqi vivarave.

23 Mwi quara rieqatama mwi entaraqaa nkye rauriqata variate. Nkye hia mwi vaisihua quara qutaave qiate tina, nte mwaa entaraqaa variqana nraakiara qovarama quani inraikyarara nkyi timwa nyi varuqo, tiro.

Iesusiva nai qaiqaa mwata mwaini tumuaninranra tura
(Matiu 24:29-31; Ruku 21:25-28)

24 Iesusiva mwitaa timwa kyero tiqaro,
Nraakiara muaanra vahiani entava taiqa viraro
mwi entaraqaatairo huarivanto qipa viraro
toravantovata hia itairaro 25 aahoquravantove,
qovoravantove, tumu nti tumu nti hiraro
nyaamwuni kepukya inraikya vahiariva
ekyaa qakyaa qakyaa hiananrove. *(Ais 13:10, 34:4)*

26 Mwi inraikyava mwitaa hirata ekyaa mwata maata varihua taqe varivaqe nte mwatani mwatatai nraaqiarava nyaamwusaina tonamwuqi tumuanrita ni taqevarave. Nte mwunruqama taari inraikyava mpoqama kyero itero takyuqiro ante anta/atipetipa hi variraqe nte kepukyavanto tumuaninrave.

27 Nte tumiqana nyaamwunyaahua sitaarita mwihua mwatani uto hisai hisaita Kotiva nai kyaama tai nraakye qorahua ekyaa ntuvaantuama kyeta sitevarave, tiro.

Iesusiva qaampuakya voti hurara tura
(Matiu 24:32-35; Ruku 21:29-33)

28 Iesusiva mwitaa timwa kyero tiqaro, Nkye qaampuakyara rieqatama mwaa quara okyara ntapihi kyeta riaate. Mwi kyatariva tamwa riemwa taiqa kyero vahiro mwiaqaatairo qaraakya mwunri ntarero utihata nkye mwiaqaa apeqama kye taqeta tiqata, Huari nronra itaani entava qaumaqa iho, qiarave.

29 Mwia votima kyeta, nraakiara qovara hiani inraikyarara tura, nkye mwiaqaa apeqama kye taqeta nianra tiqata, Mwiva tumuani entava qaumatoqa iho, tivarave. 30 Nte qutaama tuqo. Mwaa mwataraqaa vari nraakye qorahua hia taiqa vivaro mwi inraikyara mwi inraikyarara tuva qovara hiananrove.

31 Nyaamwuvantovata mwatavantovata taiqa viraro ni quavanto qati nraahu vahiqiro quananrove, tiro.

Hia mpovanto nte tumuani entara ntapihirave tura
(Matiu 24:36-44)

32 Iesusiva mwitaa timwa kyero tiqaro, Nte taireve, nanra huari vuqaave, tumuaninra? Hia vaisi mpovanto mwi entara ntapihirave. Hia nyaamwunyaahuavata mwianra ntapihiarave. Ntenavata mwatani mwatatai nraaqiarava variqana mwi entarara hia ntapihi kyaurave. Kotiva ni kova mwiva nraahuma mwi entara ntapihirave. 33 Mwi entava nrianinra nkye hia ntapihiahuara tita, nkye taqe varita rauru kyeqa teramate variate.

34 Mwi entava nrianinranra tirera nanra quaqaa ntumwa kyenave
qianinrave? Mwaa quaraqaa ntumwa kyena tirerave. Vaisi nronravanto
nyianrani virera hiro nai kyaiqa vaisinramwuanra tiqaro, Nte quarita
nkye mwi kyaiqara mwi kyaiqara vare varivaqe nte uro ntantena
nriankye, timwa kyero mpo kyaiqa mpo kyaiqa mwihua nyinro vaisi
mpora tiqaro, E qesana variqara vaimwanraanra ntaqikyi variante, timwa
kyero qio vurave, tiro.
35 (Iesusiva mwitaa timwa kyero nai nraaqiaranramwu timwa nyinro
tiqaro), Mwi quara rieqatama nkyevata taqeqata variate. Taireve mwihua
nronra vaisivanto nyianrasairo uro ntantero nriananrove? Enta hirera
hianinranive? Enta mwutukyaqive? Kokoraaravanto nruqua qianinranive?
Qaatata viraro toqaqive nriananrove? 36 Mwiva qamwanrama nri
ntero taqairata nkye vaite varivorave. 37 Nkye mwianra rieqatama
nte nkyinramwuanravata ekyaahuaravata mwitaama tina, Nkye taqe
variqata variate tuqo, tiro.

Nronra vaisinramwuvanto Iesusira rukye quara qaiqaa turama
(Matiu 26:1-5; Ruku 22:1-2; Ioni 11:45-53)

14 1 Mpo ihi mpo ihi mwi mwatanaahua nyaamwunyaava vekyahu
nyatoraravata, hia kyoto mperetiraravata, rieqata mwi entaraqaa
mwi kyarara nronra. Mwi entara mwi kyarara nreva taara enta qati
vahuvata Kotira nraamwuqi Kotira kyaiqa vara mwate varu vaisihua
mwihua vunyaahuavata, mwaanra okyara ti varu vaisihuavata, mwihua
ntuvaantuama vita Iesusira ntavaaqavuqita uro rukyerara uqetakye
qua tiqata 2 mwitaama tita, Tirenramwu vekyahu nyato kyarara nraana
entaraqaa Iesusira ntavaaqavu kyaararo nraakye qoraqitairo ntaqi
inraikyava qovara hiankyorave, tura.

Nraakye mpovanto vahamwenra Iesusira qiataqa qumwatora
(Matiu 26:6-13; Ioni 12:1-8)

3 Mwi entara Iesusiva Mpetaanini Saimoninra nraamwuqi uro varura.
Tauraa mwi vaisira tauma rumpuaravanto utuvaro varu vaisira. Iesusiva
mwi vaisira nraamwuqi uro kyara nre varuvaro nraakye mpovanto vera
ntero Iesusira kyuqema mwatarero vahamwenra kyuqe mwunta vura,
nronra munima kyora, ori taquqi varero uro taqu hiara kinta kyero
Iesusira qiataqaa rauru kyero qumwatora.
4 Mwia qiataqaa rauru kyero qumwatovata hini uhua nraamwu mwiqi
varuhua mwi nraakyera *nununrama mwateta/nriqi humumuse* nai timwa
mwi nai timwa mwi hita tiqata, Qaqao, nanraqamave mwitaama kyero
vahamwenra mwia qumina taiqa kyaiho? 5 Mwiva vahamwenra mwia
nyinro nronra munima 300 kinaa vara kyero vehi nraakye qora nyiataarave,
tita. Mwitaa timwa kyeta mwia kyaara mwi nraakyera inronra hi varura.

6 Mwihua mwia inronra hi varuvaro Iesusiva tiqaro, Qati kyaivaro mwi
nraakyeva variarive. Nanraqamave nkye mwia inronra hiavo? Mwiva
mwitaa hiqaro ni kyuqema mataiho.
7 Vehi nraakye qora mwihua mpo enta mpo enta nkyi kyapata variqi
vivarave. Nkye mpo enta mwihua kyaahaqa hiataa hirata qioma kyaahaqa
hivarave. Nte nraahuma hia nkyi kyapata airi enta varianinrave.
8 Mwi nraakyeva taqaiharo mwi kyaiqava mwianra qioqa hirama
varaiho. Nte qati variani entaraqaa mwiva nraante vahamwenra
qumateqaroma ni quntamwa terara tera hi variho.
9 Nte qutaa qua qianinra riaate. Nraakiara ni qua mwakyaakya ekyaa mpo
mwatanaa mpo mwatanaahua timwa nyiqi viqata mwaa nraakyeva mate
vahamwenra mwaa ni qu matai quaravatama timwa nyivata rievarave, tiro.

Iutaasiva Iesusira qovarama kyarero veva ntero vura
(Matiu 26:14-16; Ruku 22:3-6)

10 Iesusiva mwitaa tuvaro mwia nraaqiara 12 nramwuqitairo mpovanto
Iutaasi Isikeriotiva mwiqitairo veva ntero Iesusira qovarama kyaani quara
timwa nyinrenro vuva Kotira nraamwuqi Kotira kyaiqa vara mwate
varuhua mwihua nronra vaisinramwu timwa nyuvata 11 mwihua mwia
quara qamwata kyeta tiqata, E mwitaa qiarata tire qutaaqama kyeta
munima i mwinrenrave, tuvaro mwiaqaatairo Iutaasiva Iesusira mwihua
kyauquqi kyaani aanranra puaa hi varura.

Iesusiva nai nraaqiaranramwuvata vekyahu nyato kyarara nronra
(Matiu 26:17-25; Ruku 22:7-14, 21-23; Ioni 13:21-30)

12 Mpereti hia kyotorara nro entanramwuva nruvata toharo entaraqaa
sipisipi nraati rukyo entaraqaa mwia nraaqiaranramwuvanto Iesusira
kyapara hita tiqata, Taraqive tire uro terama mwataarara e vekyahu
nyato entarara rieqarama mwi kyarara nrenanrave? tita.
13 Tuvaro Iesusiva nai nraaqiara taaratana sitero tiqaro, Nkyetana
Ierusaremi mwatukya nronraqi vivaro vaisi mpovanto nramanri taqu
kyaqa varero nrianriva nkyitana qintorama kyairata mwia vataqita
vivaro 14 mwiva nraamwuqi vera ntairata nkyetanavata mwiqi vera nteta
nraamwu qorara mwitaama qiate, Mwaanra ti vari vaisiva iara tiqaro, Ta
rumunraqive nte ntena nraaqiaranramwu kyapata vekyahu nyato kyarara
nraaninrave tiho, qiate.
15 Nkyetana mwitaa tivaro mwiva nkyitana rumu nronra verato vahi
rumunra taintavata mwiqi teramataiharo vahiraqi nyaamwutairata qio
rumu mwiqi kyara terama taate, tiro.
16 Iesusiva mwitaa tuvata mwitanahua uro mwatukya nronraqi
taqovaro ekyaa inraikyara tu quava avuqavuma kyero mwivau vahuvata
mwitanahua vekyahu nyato kyarara terama kyeta mwatora.

17 Terama kyeta mwatovaro entama vuvaro Iesusiva nai nraaqiara kyapata
nruva nraamwu 18 mwiqi kyara nre variro tiqaro, Nte qianinra riaate.
Nkyiqitairo mpovanto nramwutaahua suqaa ni qovarama kyaananrove, tiro.
19 Mwitaa tuvaro mwia nraaqiaranramwu mwutukyavanto uaqia
huvata mwihua kuaiqia kuaiqiavanto Iesusira kyapara hita tiqata,
Nianrave tira hiaro? Nte hia mwivave. Nte hia mwivave, timwaqita vita.
20 Mwitaa tuvaro Iesusiva timwa nyinro tiqaro, Nkyi 12 nramwuqitairo
mpovanto nai mpereti vara kyero ni vatama kyero tanuqi mwaati
ntamwa kyero nre variariva mwi vaisivama ni qovarama kyaananrove.
21 Ni mwatani mwatatai nraaqiarara mwitaama kyeta rukyerara haaru
qara ntumwa torave. Mwi quava qutaa mwivauma vahiananrove. Ni
mwatani mwatatai nraaqiarara qovarama kyaani vaisirara nte po tuqo.
Mwia nrova hia mwia mwata kyaataara mwia mwata kyairave, tiro.

Mperetiaravata uainianravata timwa tora
(Matiu 26:26-30; Ruku 22:15-20; 1 Korinti 11:23-25)

22 Mwitaa tuvata kyara nre varuvaro Iesusiva mpereti vara kyero
Kotirara kyuqeve timwa kyero, nteqa kyero nai nraaqiaranramwu nyinro
tiqaro, Mwaa kyarara varaate. Mpereti mwaa ni mamantama iho, tiro.
23 Mwitaa timwa kyero mwiva uaini kaapu vara kyero Kotirara
kyuqeve timwa kyero, viti nyuvata ekyaahua kaapu mwiqitaita nronra.
24 Nreta varuvaro Iesusiva tiqaro, Nramanri mwaa ni nraanrema iho.
Kotiva nraakye qora kyapata kuaaqi kuairama viro varirero qaraakya
qua vatarerove. Mwi quava kepukyaqama quarive tiro, ni nraanrevanto
mwi quara kepukyaqama kyaananrove. Ni ru kyaivaro ni nraanrevanto
tuminro airi nraakye qora kyaahaqa hiananrove.
25 Nte qianinra riaate. Nte mate mwaa entaraqaataina tohara kyena
hia uaini nranraitina, qati variqi vina nraakiara Kotiva ntaqikyianinraqi
variqana mwi entaraqaa qaraakya uaini nraaninrave, tiro.
26 Iesusiva mwitaa timwa kyero nai nraaqiaranramwu kyapata Kotirara
ihi timwa kyeta veva nteta Oripi taaqiqaa vurama.

Pitaava nraakiara qiani quara Iesusiva nai timwa mwunra
(Matiu 26:31-35; Ruku 22:31-34; Ioni 13:36-38)

27 Mwinramwuhua mwini varuvaro Iesusiva timwa nyinro tiqaro,
Nkyenramwu ni kyeta ntuqeqaa hita vivarave. Kotira mpukuqi qara
ntumwa to quava qutaa mwivauma vahiananrove. Mwitaama tiro:

Sipisipiqaa ntaqikyi vaisira Kotiva rukyairata
sipisipi mwihua nkyiariara nkyiariara
mpona mpona vivarave, turave. *(Sek 13:7)*

28 Qio nraakiara ni qati vara sivuma kyairaqe variqana nkyi suni nte
nraante Karirini virerave, tiro.

29 Mwitaa tuvaro Pitaava qaqao tiro, Ekyaa mwinramwuhua i kyeta
aatu ntuqema kyeta vivaqevata nte nraahu ivatama kyena mwaini
varianinrave, tiro.
30 Pitaava mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Nte qianinra riaante. Mate
entaqi kokoraaravanto hia taara nani nruqua tirara e taarampo nani
nianra tiqara, Hia mwia ntapihurave, tinanrave, tiro.
31 Iesusiva mwitaa tuvaro Pitaava kepukyaqama kyero qaqao tiro,
Hia iara tiqana, Nte hia ntapihurave, qianinrave. Ivatamakye ni
rukyaivaqenavata nte hia mwitaa qianinrave, tiro. Pitaava mwitaa tuvata
Iesusira nraaqiara hini mwihuavata kuaa qua mwia nraahu tura.

Kyaqamwa ututora Kesemaniqi Iesusiva vurama
(Matiu 26:36-46; Ruku 22:39-46)

32 Mwiaqaatairo Iesusiva nai nraaqiaranramwuvata vuva
uro kyaqamwa ututora mwia nrutu Kesemaniqi uro ntero nai
nraaqiaranramwuanra tiqaro, Nkyenramwu mwaana mwatakyaa
vita varivaqe nte vuturaqi uro Kotiravata qua qiankye, timwa kyero
33 Pitaaravata, Ioninravata, Iemisiravata, mwinramwuhua nraahu sita
varero viro.
Mwinramwuhua nraahu sita varero vuvaro mwia hia kyuqe huvaro
34 taarampo mwinramwuhuara tiqaro, Ni mutukyavanto nronraqama
kyero muaanra ntero niqa piqaro ni rukyaa qara ihanama varuqo.
Nkyenramwu nivatama kyeta mwaaqaa variqatama vu ntapairi kyeta viti
viri taqe variqata variate, tiro.
35 Mwitaa timwa kyero mwiva pataqia vututo viro uro mwataqaa tumu
ntiro Kotira kyapara hiro tiqaro, Mpo aanra vahirera, nte hia muaanra
vahi aanranraqaa quankye, tiro.
36 Mwitaa timwa kyero mwiva tiqaro, Po hiave, ko, e ekyaa kyaiqa qio
vare variaravave. Nte nriqa quani nramanrinra nraani kaapura e mwi
kaapura vara qatinani kyaante. Nte mwitaa qiariravata hia ni mutukya
vahira vataqira quante. Ena mwutukya vahira vataqira quante, tiro.
37 Iesusiva mwitaa timwa kyero uro ntantero nai nraaqiara
taaramponramwu kyonani nrumu taqovata mwinramwuhua suvanto
tautovata vaite varuvaro mwiva Pitaarara tiqaro, Saimonio, e vaiteve
variaro? Nanraqamave nkyenramwu nivata pataqia variqata hia vu
ntapairi kyeta viti viri taqe variqata variavo?
38 Nkyiara mwihua uaqia hi kyaiqara utuate tiro, Saataaniva nkyi
mwataara hiankyora mwianra rieqata taqe varita Kotirara aakyara
nteqata variate. Nkyi mwanraquravanto mwitaa hiataa iharo nkyi
mwamwantavanto nraahu hia kepukyaqa ihata variavo, tiro.
39 Mwitaa timwa kyero Iesusiva qaiqaa mwihua mwini kyero uro
Kotiravata qua tirero mwiva vaakya tu quara mwi quara nraahu

qaiqaa tiro timwa taiqa kyero 40 uro ntantero nrumu taqovata mwia nraaqiaranramwu vu tautovata qaiqaa vaite varura. Iesusiva nri ntovata mwihua sivita kyauriqata Iesusira timwa mwi quava hia vahuvata varuvaro 41 Iesusiva qaiqaavata uro Kotiravata qua timwa taiqa kyero uro ntantero nrumu taqovata mwihua qaiqaa vaite varuvaro Iesusiva tiqaro, Qikye, nkyenramwu tekya hiqatave vaite variavo? Qio taqaate. Ni tu vare entava nrima ntaiho. Ni mwatani mwatatai nraaqiarara ni ntavaaqavuqita uro uaqia hi kyaiqara uti varihua kyauquqi tuta kyevarave.

42 Sivivaqenramwu quare. Ni qovarama kyaari vaisiva nrima variho, tiro.

Iutaasiva Iesusira qovarama kyora
(Matiu 26:47-56; Ruku 22:47-53; Ioni 18:3-12)

43 Iesusiva mwi quara ti varuvaro mwia nraaqiara 12 nramwuqitairo Iutaasiva uro ntero. Iutaasiva uro ntovata mwiavata vaisi airivanto paipavata, kyaamwuvata, tu vareta vura. Kotira nraamwuqi Kotira kyaiqa vara mwate varu vaisihua mwihua nronra vaisinramwuvata, mwaanra okyara ti varuhuavata, Iutaa nronra vaisinramwuvantovata, mwihua mwi vaisihua sitovata mwihua Iutaasira vatama kyeta nrunra.

44 Nruvaro Iutaasiva Iesusira qovarama kyaaninranra mwihua timwa nyinro mwitaama tiro: Nte mwia qua mwanteqana mota kyaani vaisira mwia mwivave. Nkye mwia ntavaaqavu kyeta mwiaqaa kyuqema kye ntaqikyiqi vita uro kyaate, tiro.

45 Iutaasiva mwitaa timwa kyero mwihua kyapata uro ntero mwiva qamwanrama kyero Iesusiva varunani uro ntero tiqaro, Mwaanra ti variara vaisio, timwa kyero mwia mota kyero.

46 Iutaasiva Iesusira uro mota kyovata Iutaasiravata nruhua uro Iesusira ntavaaqavu kyovaro 47 Iesusira nraaqasairo mwia nraaqiara mpovanto paipa nai tuaqitairo veva ntanrau kyero mwiaqotairo vaisi mpo nraato teqa kyovaro tumu ntura. Kotira nraamwuqi kyaiqa vare varuhua mwihua vunyaa vaisi mwia kyaiqa vaisi nraato teqa kyora.

48 Mwitaama kyovaro Iesusiva Iutaasiravata nru vaisihuara tiqaro, Qikye, nkye kamaninravatama kyeta ntaqua vaisihua sitarerata nriantema kyeta ni pitarerata paipavata kyaamwuvata varetave nriavo?

49 Nte mpo enta mpo enta Kotira nraamwuqi variqana nraakye qora qua mwakyaakya timwa nyi varuqata nkye mwi entara hia ni ntavaaqavuarave. Kotira mpukuqi mwitaa hirara qara ntumwa tova vaiho. Mate mwi quava mwivauma vahiananrove, tiro.

50 Iesusiva mwitaa tuvata mwihua mwia ntavaaqavu kyovata ekyaa mwia nraaqiaranramwuvanto mwia kyeta aatu ntuqeqaa hita vivura.

51 Qaraakya vaisi kuaikuvanto nraahu tavuna eqaroritua rupatova Iesusira vataqiro virera utuvata mwihua mwia taqeta uro mwiavata

ntavaaqavu kyaare tita, 52 tavuna mwi tuara nraahu tu varovaro mwi
vaisiva tokyavanto hiantero vura.

Iutaa nronra vaisi suqaa Iesusira uro kyora
(Matiu 26:57-68; Ruku 22:54-55, 63-71; Ioni 18:13-14, 19-24)

53 Mwia nraaqiaranramwuvanto aatu vuvata mwihua Iesusira vita vareta
Kotira nraamwuqi kyaiqa vare varuhua mwihua vunyaa vaisivanto varuraqi
uro kyovata Kotira nraamwuqaa ntaqikyi varuhua ekyaa hininramwu
nronraqama vuhuavata, Iutaa nronra vaisinramwuvata, mwaanra okyara ti
varu vaisihuavata, mwihua ekyaa nraamwu mwiqi ntuvaantuama vita varura.
54 Iesusira vitaqita uro kyeta varuvaro Pitaava vutura nyianrasata
viqaro mwihua sataqiro vuva vunyaa vaisi nraamwu maata vahunani uro
ntero utaqi mwaati ntero mwatukya mwiaqaa ntaqikyi varuhua kyapata
mwatakyaa viro variqaro qia taare varura.
55 Pitaava mwaata mwini varuvata Kotira nraamwuqi kyaiqa varohua
nronranramwuvata, ekyaa nronra vaisi mwiqi ntuvaantuama vita
varuhuavata, Iesusiraqaa qua vateta mwia rukyaare tita, mpo quara puaa
huvaro hia vahuvata qumina mwia rukye quarara puaa hi varura.
56 Hia qua vahuvata vaisi airivanto apiqama kyeta Iesusiraqaa unra qua
nraahu vateta ti varuvaro mwihua quavanto mpo qua mpo qua vahiro,
hia kuaa qua vahura.
57 Mwitaa timwaqita vuvata mpo uhua Iesusiraqaa unra qua vateta
tiqata, 58 Iesusiva mwitaa tihata tire riaunanrave. Mwiva tiqaro, Nte
Kotira nraamwu vaisivanto nkyiari kyauquqo hoqataara ntapairi kyena
nte taarampo enta variqana hia kyauquqo vareqana qaiqaa nraamwu
mwia hoqa kyaaninrave, tirave, tita.
59 Mwi vaisihua mwi quaravata tiqata hia ntapihi kyeta kuaa qua turama.
60 Mwitaa tuvaro Kotira kyaiqa vara mwate varuhua mwihua vunyaa
vaisivanto mwihua suqaa siviro Iesusira kyapara hiro tiqaro, Mwihua
mwitaama kyeta iqaa qua vateta ti variavo. E mpo? Mwihua mwi quara
iara qiara e nanra quave nkyiari timwa nyinanrave? tiro.
61 Tuvaro Iesusiva hia qua tiraitiro, tirema varuvaro qaiqaa mwiva
mwia kyapara hiro tiqaro, Qutaave Kotiva i titaihara e tiri kyaahaqa
hirava Mesaiaavanto variaro? Qutaave e Kotira mwaaquvanto variaro?
Tiri timwa timwinraqe riaare, tiro.
62 Mwiva mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Nte mwaa mwivave. Nkye
nraakiara taqaivaqe nte mwatani mwatatai nraaqiarava nronraqama
vina Kotiva kepukyavanto varianinra mwia kyauqu kyaatutani varina
tonamwuqi tumuaninrave, tiro.
63 Iesusiva mwitaa tuvaro Kotira kyaiqa vara mwate varuhua vunyaa
vaisivanto nai tuavaaqa nrahitu kyero tiqaro, Qikye, qumina vaisi
kyaatavanto mwiaqaa qua vatehua nyaanrevorave.

64 Riaate. Nkye airivanto variavaro mwiva Kotira vuqaa variqaro uaqia
hi quara tiho. Mwia kyaara nkye nanreve Iesusirara tivarave? Tivaqe
riaankye, tiro. Mwitaa tuvata mwihua tiqata, Mwia qora kyaiqavanto
nritaraiho. Mwia kyaara mwia rukyaarava nraahuma vaiho, tita.
65 Mwitaa timwa kyeta hini uhua uro Iesusiraqaa taara vihikye
mwiaqaataita Iesusiva hia qio taqaarive tita, mwia vuqaa tavunaqo
rupateta vireraqama kyeta mwia ntuqutu kyeta tiqata, Tavave i
ntuqutiho? Hia taqaraitira, i ruani vaisira nrutu tiraqe riaare, tita.
Mwitaamaqi vita Iesusira uaqiama mwatovata piponramwuvantovata
mwia vita kyeta kyauquqo ntuqutuqita vurama.

Pitaava Iesusirara hia taqau vaisirave tura
(Matiu 26:69-75; Ruku 22:56-62; Ioni 18:15-18, 25-27)

66 Nraamwuqi Iesusira uaqiamaqita vi varuvaro Pitaava mwaatani
mwatukyaqaa mwatakyaa viro varuvaro vunyaa vaisi mwia kyaiqa
nraakye mpovanto nritareqaro taqovaro 67 Pitaava qia taare varuvaro
mwia ntapihi kyero taqero tiqaro, E Iesusira Nasaretinyaa vaisintiri
variaravave, tiro.
68 Tuvaro Pitaava qaqao tiro, E nanra quave qiaro? E qiana quara nte
hiama ntapihuqo, tiro. Pitaava mwitaa timwa kyero uro nronraanrana
varuvaro kokoraaravanto nruqua tiro.
69 Pitaava mwini varuvaro kyaiqa nraakye mwiva qaiqaa mwia taqero
mwini sivita varuhuara tiqaro, Vaisi mwiva mwia nramwunaave, tuvaro
70 Pitaava qaqao hiave nraahu tiro.
Mwitaa timwa kyero pataqia varuvata qaiqaa mwini sivita varuhua
Pitaarara tiqata, Iesusira nraaqiaranramwu Karirinyaahua variavara
qutaama evata mwinyaavama variaro, tita.
71 Mwihua mwitaa tuvaro Pitaava kyauqu nriqiqaa vatero tiqaro, Nte
unra qiankyera Kotiva qioma ni ruananrove. Nte qutaama tuqo. Nkye ti
varia vaisira nte hia mwia taqaurave, tiro.
72 Mwitaa tuvaro qamwanrama kyero kokoraaravanto qaiqaa nruqua
tuvaro Pitaava mwiaqaatairo Iesusiva timwa mwu quara mwianra
riero. Iesusiva Pitaara timwa mwiqanro mwitaama tiro: Mate entaqi
kokoraaravanto hia taara nani nruqua tirara e taarampo nanima nianra
tiqara, Nte hia mwia taqaurave tinanrave, tu quara mwianra riovaro
mwia mwutukyavanto uaqia huvaro Pitaava ntatora.

Iesusira Pairaativa hunani vitaqita uro kyora
(Matiu 27:1-2, 11-14; Ruku 23:1-5; Ioni 18:18-38)

15 1 Mwia qanranraa toqaqi Kotira kyaiqa vara mwate varu vaisihua
mwihua nronra vaisinramwuvata, Iutaa nronra vaisinramwuvata,
mwaanra okyara ti varu vaisihuavata, ekyaa kaanasorinramwuvata,

mwihua ntuvaantuama vita variqata mwihua qua ti okyarara timwa avuqavuma kyeta Iesusira seniqotaita mwia rupa vareta Pairaativa kamaninra nronra vaisivanto varuraqi uro kyora.

2 Uro kyovaro Pairaativa Iesusira kyapara hiro tiqaro, Qutaave e Iutaa vunyaa vaisivanto variaro? tuvaro Iesusiva tiqaro, E qiananra nte mwaa mwivama iho, tiro.

3 Mwitaa tuvata Kotira kyaiqa vara mwate varu vaisihua mwihua nronra vaisinramwuvanto mpo qua mpo qua kyaara Iesusira inronra hi varuvaro 4 Pairaativa mwihua qua rieqaro qaiqaa Iesusira kyapara hiro tiqaro, E hiave mwia hiniqama nkyiariara tinanrave? Mwihua airi qua kyaara i inronra hi variavo, tiro.

5 Mwitaa tuvaro Iesusiva qaiqaa hia qua tiraitiro, kepukyaqama kyero varuvaro Pairaativa airi nraato ti varura.

Iesusira kyatariqaa rutaate tura

(Matiu 27:15-26; Ruku 23:13-25; Ioni 18:39–19:16)

6 Mpo ihi mpo ihi vekyahu nyato kyarara nro entaraqaa kamaninra vunyaa vaisivanto nraakye qora qamwata nyatarero karavu vaisi mpo huvantu kyero titovaro mwaatani vura. Nraakye qoravanto mwi vaisira huvantu timwa taante tuvaro mwi vaisira huvantu nyate varura.

7 Mwi entara vaisi mponramwuvanto kamaninravata ntaqura kyaara karavuqi varuvaro mwi vaisinramwuhuaqitairo mpovanto mwia nrutu Varavaasiva mwiva vaisi rukyora kyaara karavuqi varura.

8 Qio mwi entaraqaa nraakye qoravanto ntuvaantuama vita variqata karavu vaisi huvantu kyaaninra mwianra rieqata ntuvaantuama vita varuvaro 9 Pairaativa mwihua kyapara hiro tiqaro, Nte karavuqitaina ta vaisirave huvantu nyataaninrave? Iutaa mwatanaa vunyaa vaisi mwiave nte huvantu nyataaninrave? Nkye timwa mpivaqe riaankye, tiro.

10 Pairaativa ntapihi kyovata nronra vaisinramwuvanto Iesusiva nronraqama quankyorave tita, Iesusira inronrama mwateta mwihua mwia vitaqita uro Pairaatira kyauquqi tuta kyora.

11 Pairaativa karavu vaisi tarave huvantu nyataaninrave timwa kyero, nraakye qora kyapara huvata Kotira kyaiqa vara mwate varu vaisihua mwihua nronra vaisinramwuvanto uro nraakye qora utaqaa variqata kepukya qua mwihua timwa nyita tiqata, Hia Iesusira huvantu timwa taante. Varavaasira huvantu timwa taante qiate, tita.

12 Mwi nraakye qorahua rapateqa tuvata mwihua Varavaasira huvantu timwa taante tuvaro Pairaativa qaiqaa nraakye qora kyapara hiro tiqaro, Nkye Iesusirara tiqatama, Iutaa vunyaa vaisivantove, qiarave. Nte mwi vaisira nataave hianinrave? tiro.

13 Mwitaa tuvata mwihua aakyara nteta tiqata, Mwia kyatariqaa rutaate, tita.

14 Mwitaa tuvaro Pairaativa qaiqaa mwihua kyapara hiro tiqaro, Mwiva
nanra uaqia hi kyaiqara utu kyaihatave mwitaa qiavo? tuvata mwihua
qati nraahu paatita aakyara nteta tiqata, Mwia kyatariqaa rutaate, tita.
15 Mwihua mwitaa tuvaro Pairaativa nraakye qora qamwata nyatarero
Varavaasira huvantu nyatero mwiaqaatairo nai ntaqu vaisihuara Iesusira
kyaamwuqo ntuqutuate tuvata mwihua mwia kyaamwuqo ntuqutu
kyovaro mwiaqaatairo mwia kyatariqaa rutaate tiro, Pairaativa Iesusira
nai ntaqu vaisihua kyauquqi tuta kyora.

Ntaqu vaisihua Iesusirara raivuvuma mwateta mwia ntuqutura
(Matiu 27:27-31; Ioni 19:2-3)

16 Pairaativa nai ntaqu vaisihua kyauquqi Iesusira tuta kyovata mwihua
mwia vitaqita uro kamaninra nraamwuqi kyeta mwihua nkyiari hena
ntaqu vaisihua ekyaa nyaanrama ntuvaantuama kyeta 17 mwia vireraqa
hiqata vunyaa vaisi tavuna nraanre tavuna rupa mwateta mwiaqaataita
tauvera vara kyeta qiata vaisi tovaqa voti hura ququrama kyeta Iesusira
qiataqaa qumwa tora.
18 Mwitaama kyeta nkyiari kyauqu tiriqa vateqata kumwaanri mwitaa
tita tiqata, Iutaa vunyaa vaisio, variqarave? tita.
19 Mwitaa timwa kyeta mwihua kyaamwuqotaita mwia qiata ntukamu
kyeta, mwiaqaa taara vihi kyeta, mwia vuqaa tori kyauru ravi variqata
qati vireraqama kyeta mwia qamwata mwateqata varura.
20 Mwitaamaqi viqata vireraqama kye raima mwateta mwiaqaataita mwihua
nraanre tavuna rupa mwatora huvantu kyeta nai tuavaaqa utu mwateta mwia
kyatariqaa ninri rukyeta hiritarerata Iesusira vita vareta vurama.

Iesusira kyatariqaa ninri ru kyeta hiritora
(Matiu 27:32-44; Ruku 23:26-43; Ioni 19:17-27)

21 Ntaqu vaisinramwuhua Iesusira kyatariqaa ninri ru kyeta hiritaare tita,
mwia vita vareta mwatukya mwaaqani aanraqaa vi varuvaro vaisi mpovanto
mwia nrutu Saimoniva mwatukya nronraqi virera huvata mwihua mwia antua
kye kepukyaqama kyeta tiqata, Iesusira ru kyeta hirite kyatarira vara quqira
uro mwataante, tuvaro Saimoniva vara quqiro uro mwatora. Saimoniva mwata
Sairininyaava mwiva Arekisantaakya Rupukya sova varura.
22 Mwihua Iesusira vitaqita uro qumina mwata Korokotaave tunani
kyora. *Korokotaa* mwaa quaraqitai tirera, *Qiata Mwukyaariqaave*, tunani
Iesusira uro kyora.
23 Uro kyeta uaini mwiqi ukavu inraikyara tuqasaa kye vato
nramanrinra mwia mwinrenra huvaro Iesusiva hia nrenro.
24 Hia nrovata mwihua mwia kyatariqaa ninriqotai rukyeta mwia
tuavaaqa vara kyeta tahua tahuave qio varevarave timwa kyeta, kaati
ruantema kyeta ori tuto kyeqata mwia tuavaaqa ntainra kyeta varora.

25 Toqaqi huarivanto nrinro virisataqa huvata Iesusira kyatariqaa
rutora. 26 Mwia kyatariqaa ruteta Iesusira qiatani qua mpo, mwia ko
timwa mwato quara qara ntumwa teta kyatariqaa rutora. Mwi quava
mwitaama tiro:

IUTAA VUNYAA VAISIVE, tiro.

Mwi qarava mwitaama kyero vahura.

27 Mwihua Iesusira kyatariqaa ruteta Iesusira vatama kyeta vaisi
taaratana rutora. Mwitanahua mpuara vare varutanahua varuvata
mpo Iesusira kyauqu kyaatutani ninri ruteta mpo Iesusira kyauqu
kyaantaaqani ninri rutora. 28 [Iesusira vatama kyeta mwitaama rutorara
tiro, Kotira mpukuqi qua mpo qara ntumwa tova mwivau vahura.
Mwitaama tiro: Mwiva uaqia hi vaisihua vatama kyero variananrove,
tura.]

29 Mwitaama kye rutovata nraakye qoravanto vitare nritare hiqata viri
taqeta nkyiari mwaunru miqi kyeqata Iesusirara uaqia hu quara timwa
mwateta tiqata, Qikye, e tiqarama, Kotira nraamwu ntapairi kyenama
taarampo entaqaa kyaiqa vareqanama qaiqaa hoqa taiqa kyaaninrave,
qiaravave? 30 Qio ena kyaahaqa hiante. E kyatariqaataira mpiami ntaante,
tita.

31 Mwihua mwitaa ti varuvata mwihua tuntema kyeta Kotira kyaiqa
vara mwate varuhua mwihua nronra vaisinramwuvata, mwaanra okyara
ti varu vaisihuavata, mwihua Iesusirara raima mwateta tiqata, Mwiva
mpohua nraahu kyaahaqa hi variva hiama qio nai kyaahaqa hirove.

32 Mwiva Kotiva titai vaisiva Mesaiaavantove, Isareri vunyaa
vaisivantove, qiavata riaunanrave. Kyai tire variqata taqaararo mwiva
kyatariqaatairo mpiami ntero tuminrenra, tire mwianra qutaave qiare,
tita.

Mwihua mwitaa tuvata mwihua nraantanteta mpuara vaisitana Iesusira
vatama kyeta rutotanahua, mwitanahuavata mwia uaqia hu quara timwa
mwate varura.

Iesusiva qutu vura

(Matiu 27:45-56; Ruku 23:44-49; Ioni 19:28-30)

33 Mwitaa huvaro ihera mwutukya tavaara ekyaa mwi mwataraqaa
entama tero vahiqi vuvaro huarivanto vitira tavaarana tumi vuvaro
qaiqaa ntuvaahama vura.

34 Qaiqaa ntuvaahama vuvaro Iesusiva nai quaqitairo aakyara ntero
tiqaro, *Eroi, Eroi, rama sapakitani*. Kotio, Kotio, nanraqamave ni qaqira
kyera hiarao? tiro.

35 Iesusiva mwitaa tuvata mpo uhua mwini sivita varuhua mwia
qua rieta tiqata, Mwiva Iraisaara tiri haivaqara nraanraiho, tuvaro
36 mpovanto hiantero ukavu uaininra kyaqa kyero kyaamwu kati kyero

mwiaqaa huairi kyero viri Iesusira nrona vatero tiqaro, Kyai variqata taqaararo Iraisaava mwia kyaahaqa hirero tumuaninra taqaare, tiro.
37 Mwitaa tuvaro Iesusiva nronraqama kyero aakyara ntamwa kyero qutu vura.
38 Iesusiva qutu vuvaro Ierusaremini Kotira nraamwuqi tauha voti hura tavuna nronra hiritova virisairo utaqaa nrahituqiro tuminro mpiani tumu kyora. 39 Ntaqu vaisihua vunyaava Iesusira ruto kyatarira nraaqani varuva taqovaro Iesusiva nronraqama kyero aakyara ntamwa kyero qutu vuvaro mwiva tiqaro, Qikye, qutaama vaisi mwaava Kotira mwaaqu variva qutu viho, tiro.
40 Iesusiva qutu vuvata nraakye mponramwuvanto nyianrasata variqata taqe varura. Mwinramwuhuaqitairo hininramwu nyutu vahirero. Mariaava Makataranyaava mpo, Mariaava Iemisiva nraakiaraa vaisi mwiavata Iosisiravata nyova mpo, Saromeva mpo, mwihua mwini varura.
41 Nraakye mwinramwuhua Iesusiva Karirini nrohu entara mwia vataqita nrohiqata mwia kyaiqa kyaahaqama mwato nraakyenramwuhua varuvata nraakye mponramwuvata mwini varura. Mwihua Iesusiravatama kyeta nruhua Ierusaremini varura.

Iesusira quntamwa tora
(Matiu 27:57-61; Ruku 23:50-55; Ioni 19:38-42)

42-43 Entama virera huvaro Iosepiva Arimatianyaava nri ntora. Mwi vaisiva vaisi kyuqeva kaanasorivanto variqaro Kotiva ntaqikyiani entava nrianinranra taqeqaro mwia vekya varuva nri ntero, hura Iutaa mwaanra enta vahianinranra riero hia aatu hiraitiro, uro Pairaatirara Iesusira mwamwantara kyapara hiro tiqaro, Mwia mpiraqe varaqina uro quntaakye, tiro.
44 Mwitaa tuvaro Pairaativa Iesusiva qamwanrama qutu vurara airi nraato tiro ntaqu vaisira mpo nraanrama kyero kyapara huvaro mwi vaisiva tiqaro, 45 Qio qutaama qutu viho, tuvaro Pairaativa Iosepirara tiqaro, Qioma mwia mwamwanta varaqira uro quntamwa tenanrave, tiro. 46 Mwitaa tuvaro Iosepiva eqarori tavuna kyoqaama kyero Iesusira mwamwanta kyatariqaatairo itu kyero eqarori tavuna mwiaqotairo qapuqama kyero uro vaisi quntarera ori vaurutoraqi vera vatero ori nronra mpo ventaqiro uro mwia nrona tita tora.
47 Mariaava Makataranyaavavata, Mariaava Iosisira nrovavata, taqe varuvata Iesusira oriqi vera vatora.

Iesusiva qutu vuraqitairo sivura
(Matiu 28:1-8; Ruku 24:1-12; Ioni 20:1-10)

16 1 Saarareqa Iutaavanto mwaanra tu entava taiqovata Mariaava Makataranyaa nraakyevantovata, mwia qamwava Iemisira

nrovavata, Saromevavata, mwi nraakyenramwuhua munima kyeta kyuqema kyero mwunta vu inraikyara vareta Iesusira mwamwantaqa qumwatarerata vura.

2 Saante toqaqi huarivanto mate nrintoraqi mwinramwuhua Iesusira quntamwa toraqiara vura. **3** Aanrani viqata mwinramwuhua nai kyapara hi nai kyapara hi tiqata, Tire mwini uro ntaararo tavave ori nronra qesana titataara vara kyaananrove. Ori mwia nronra nrusi ntamwa taarave, tita.

4 Mwitaa timwa kyeta mwinramwuhua nri nteta taqovaro ori nronra mwia nrusi venta kyovaro qatinani vahura.

5 Orivanto mwitaama vahuvata taqeta mwinramwuhua oriqi vera nteta taqovaro vaisi mpo qaraakya vaisivanto eqarori tuavaaqa ututo vaisiva mwiqi hini kyaataaqi mwatakyaa viro varura. Mwiva mwiqi varuvata mwia taqeta aatu huvaro **6** mwiva mwihuara tiqaro, Hia aatu hiate. Iesusira Nasaretinyaanra kyatariqaa rutaa vaisira, nkyenramwu mwianrave puaa hi variavo? Mwiva hia mwaaqi variho. Mwiva qatima siviho. Nkyenramwu mwaini taqaate. Mwaaqi mwia vataaraqi hiama variho.

7 Qio mwaa quara vareta uro mwia nraaqiaranramwuvata, Pitaaravata, timwa nyiate. Mwitaama timwa nyiate. Mwiva nraante nkyi suni Karirinima viho. Nkyenramwuvata mwini vita uro mwia taqevarave. Tauraa qati variqaro mwianra nkyi timwa nyunra mate mwivauma vaiho. Mwi quara timwa nyiate, tiro.

8 Mwiva mwitaa tuvata aatu hiqatara tita, mwinramwuhua Iesusira quntamwa toraqitaita veva nteta hiantamwa teta aanrani viqata hia mpohuavata timwa nyinraitita, vura.

Iesusiva Mariaara Makataranyaanra vuqaa qovarama vura
(Ioni 20:11-18)

9 [Iesusiva Saante toqaqi qutu vuraqitairo siviro vuni mwiva Mariaara Makataranyaanra vuqaa nraante qovarama vura. Haaru Iesusiva nraakye mwia utaqitairo vaana 7 nramwu sitovata nritare vu nraakyera vuqaa qovarama vuvaro **10** Mariaava uro Iesusira nraaqiaranramwu timwa nyinrenro vuva uro taqovata mwihua Iesusirara ntate varura. **11** Ntate varuvaro mwiva mwihua timwa nyinro tiqaro, Iesusiva qatima siviro variho. Nte ntena puqotaina mwia taqauqo, tuvata mwihua hia mwia quara qutaave tura.

Iesusiva nai nraaqiara mpotana suqaa qovarama vura
(Ruku 24:13-35)

12 Mwi entara Iesusiva nraahumwa mpo qarama kyero nai nraaqiara taaratana suqaa qovarama vura.

13 Mwitanahua aanraqaa vi varuvaro Iesusiva qovarama vuvata
mwihua mwia taqeta uro ntanteta nrumu hini mwihua timwa nyuvata
mwihua hia mwitanahua quara qutaave tura.

Iesusiva nai nraaqiara 11 nramwu suqaa qovarama vura
(Matiu 28:16-20; Ruku 24:36-49; Ioni 20:19-23)

14 Qio nraakiara ekyaara Iesusira nraaqiara 11 nramwuvanto kyara
nre varuvaro Iesusiva mwihua suqaa qovarama vura. Iesusiva qati siviro
varuvata mpo uhua mwia taqeta uro Iesusira nraaqiaranramwu timwa
nyuvata mwihua mwi quarara unra quave timwa kyeta varuvarora tiro,
Iesusiva nkyiari suqaa qovarama viro mwia kyaara mwihua inronra
hiro tiqaro, Nkye mwi quarara qutaave qiataara vaihatama nkye
kepukyaqama kyeta variqata hia qutaave qiavo, tiro.
15 Mwitaa timwa kyero mwihua timwa nyinro tiqaro, Nkye ekyaa
mwata maata nrohiqata ekyaa nraakye qora kyuqe qua mwaa timwa
nyiate. 16 Timwa nyivaro ni quara qutaave timwa kyero, nramanri
varaani vaisira, mwiama Kotiva qio vitaananrove. Ni quara hia qutaave
qiani vaisira Kotiva hia mwia vitaraitiro, mwiaqaa qua vataananrove.
17 Ni quara qutaave tihua, mwihuama nronra kyaiqa mwataa hianinra
qio varevarave. Mwihua ni nutu nteqatama vaana titaivata vivarave.
Mwihua nraahumwa mpo mwatanaa quavata qio tivarave.
18 Mwihua quaiha tu varaivaro mwi inraikyava hia mwihua
ruananrove. Mwihua tuhi nramanri nraivaro tuhi nramanrivanto hia
mwihua ruananrove. Mwihua nriqa vihuaqa kyauqu vataivata mwihua
kyuqema vivarave, tiro. Turama.

Kotiva Iesusira vitovaro nyaamwuni vura
(Ruku 24:50-53; Kyaiqa Varora 1:9-11)

19 Nronravanto Iesusiva nai nraaqiaranramwu kyapata qua timwa nyi
taiqa kyovaro Kotiva mwia nyaamwuni vitero vuvaro mwiva mwini
nronraqama viro Kotira kyauqu kyaatutani mwatakyaa virero vurama.
20 Iesusiva nyaamwuni vuvata mwia nraaqiaranramwuvanto
mwata maata vahuntema nrohiqata Iesusirara timwa nyi varuvaro
nronravanto Iesusiva mwihua kyaahaqa hi varuvaro mwihua kyaiqavanto
kepukyaqama viro nritarero vahuvatara tita, nraakye qoravanto taqovaro
mwihua quavanto qutaa qua nraahu vahura.]

RUKU

Rukuva Iesusiva nrohurara tura

1 [1] Nronra vaisi Tiopiraasio, Iesusiva tiri utaqaa variqaro mpo kyaiqa
mpo kyaiqa varorara airi vaisivanto mwi quara qara ntumwa
torave. [2] Tauraaqama kye vaisi mponramwuvanto nkyiari suqotaita mwi
inraikyara taqeta, mwiaqaatai tiri timwa timwuvata vaisi airivanto mwi
quara qara ntumwa torave.

[3] Nronra vaisio, ntevata mwi quara okyaraqaataina ntapihi riarerave
timwa kyena, airi enta kyaparamaqi vina mwi quara qio ntapihi
kyena riena, evata ntapihi kyera riaante tina, mwaa quara okyaravata,
tavaaravata, mwutuvata, qara ntumwa tena.

[4] Vaisi mponramwuvanto i timwa mwu quara ntapihi kyera riaante
tina, ntevata mwaa quara ntapihi kyena i timwa mwinrenrave.

Sekaraiaakya Irisavetikya

[5] Herotiva vunyaa vaisivanto Iutaa mwataqaa ntaqikyi varu entara vaisi
mpovanto Sekaraiaava mwaanra kyaiqa vareqaro nraakye qorara rieqaro
Kotira kyaiqa vara mwate varu vaisiva varurama. Mwiva Avaisaara kuaa
okyaravanto varura. Mwia nraata mwia nrutu Irisavetiva mwivavata
Eroninra kuaa okyaravanto Kotira kyaiqa vare varu okyarahua varurama.

[6] Sekaraiaakya Irisavetikya mwitanahua Kotira vuqaa avuqavuma
variqata Kotira qua ekyaa qua riemwaqi vi varurama.

[7] Mwitaamaqi viqata hia nraaqiaravata mwatorama. Irisavetiva
ehaaraqa huva hia nraaqiara mwataraitiro, qatitana variqi vita kyonta
nyaapaiqa hurama.

[8-9] Mpo enta Kotira kyaiqa vara mwate varu vaisihua mponramwuvanto
kyaiqa vara taiqa kyeta uro mwaatani varuvaro Sekaraiaava varaari
iherava nruvata mwia vataahuavata mwia kyaahaqa hiqata Kotira
nraamwuqi kyaiqa vararerata nrunrama. Mwihua kyaiqa vararera hiqata
santu vera kyeqata kyaiqa *ntuqaaqama/puhama* kyeta Sekaraiaarara,
E Kotira nraamwuqi variqara Kotirani kyuqe munra quarive tira, qia

The New Testament in Omwunra-Toqura (South Tairora) of Papua New Guinea; 1st ed. 2000; web version, 2014, Wycliffe Bible Translators, Inc.

quara mwataante, tuvaro Sekaraiaava nronravanto hu nraamwunraqi nanrianraa vera ntero mwunta vu inraikyara vara kyero qiaqaa quararero viro.

10 Mwiva mwiqi variqaro mwi kyaiqara vare varuvata qati nraakye qoravanto mwaatasata ntuvaantua hita Kotirara aakyara nte varura.

11 Mwihua Kotirara aakyara nte varuvaro Sekaraiaava nraamwuqi varuvaro qamwanrama Kotiva titova nyaamwunyaa vaisivanto mwiaqaatairo qovarama viro munra quani taintara tataaqa mwia kyauqu kyaatutani siviro varuvaro **12** Sekaraiaava mwia taqero nrihanrama viro aatu hiro.

13 Aatu hi varuvaro Kotiva titova tiqaro, Sekaraiaao, hia aatu hiante. E Kotirara aakyara nteqara ntumwahiamwa hiananra Kotiva riaiho. I nraatavanto Irisavetiva qoraisi nraaqiara mwata taananrove. Mwi nraaqiarara nrutu nteqara Ioninrave qiante.

14 Mwia mwata taaninranra evata nraakye qora airivantovata mwianra qamwatevarave.

15 Mwiva Kotira vuqaa vaisi nronravanto varianinrave. Mwiva uainivata mwi nramanrinra voti hianinravata hia nraanrive. Mwia mwata taani entaraqaatairo Kotira mwanraquravanto kepukyaqama kyero mwiaqaa ntaqikyiraro variqiro quananrove.

16 Isareri mwatanaa mwaahua airivanto mwia qua rieqata uaqia hi aanranra qaqira kyeta uro ntante Kotirara tiri nronravantove timwa kyeta Kotira aanraqaa vivarave.

17 Kotiva i nraaqiara titairaro mwiva nraante urontero nkyi haivaqava Iraisaava kepukyaqama kyero varontema kyero mwiva airi nraakye qora kyaahaqa hianinrave. Ioninra qua rieqatama vaisivanto antua qua qaqirakye nkyiari nyaaqumwanravata qamwateqa varivarave. Ioniva qua timwa nyinrata Kotira qua raaqu kyehua qaiqaa ntapihi kye riemwaqi viqata varivarave. Ioniva nraakye qora terama tairata mwihua nronra vaisi vekya variate, tiro.

18 Mwitaa tuvaro Sekaraiaava Kotiva titorara tiqaro, Qaqao, e tinanranra nte nataama kyenave qutaave qianinrave? Nte nyaapaiqama vuqaro ni naatavantovata kyontaqama viho, tiro.

19 Tuvaro Kotiva titova mwia timwa mwinro tiqaro, Nte Keviriarivave. Nte Kotira vuqaa sivi varuvave. Kotiva ni titaihana nte kyuqe mwakyaakya tumu i timwa mwuqo. **20** Qio riaante. E ni quara hia qutaave tinanra mwia kyaara i nrovanto tita virara hia qio qua tinanrave. Mwitaama variqira viraro i nraatavanto nraaqiara mwata tairarama qaiqaa qua tinanrave. Nte iara qianinra qutaama qovara hiananrove, tiro.

21 Kotiva titova nyaamwunyaa vaisivanto mwitaa ti varuvata mwaatani varu nraakye qorahua Sekaraiaara vekya variqata taqovaro nraamwuqi mpuahaama varuvata mwihua airi nraato tita tiqata, Nataa hiqarove

mwiva hia vaakya veva ntaiho? timwa kyeta taqe varuvaro 22 Sekaraiaava veva ntovata mwihua taqovaro qua qiankye tura hia qio qua tura.

Mwiva hia qua tuvata mwihua tiqata, Sekaraiaava mwiqi variharo mpo inraikyavanto mwia vuqaa qovara iharoma mwia nrovanto tita viharo hia qio qua tiho, tita. Tuvaro Sekaraiaava qua qiankye tura hia qua tiraitiro, kyauquqo nraahu piaateqaro varurama.

23 Mwiva kyaiqa varo iherava taiqa vuvaro mwiva nrumu ntantero nai mwaatani uro varurama. 24 Uro varuvaro mwia nraatavanto Irisavetiva nraaqiara tuaqa hurama.

Irisavetiva nraaqiara tuaqa hiro mwiva tora hini kyauquruara nraamwuqi nraahu tuqeta kyero varurama. 25 Mwiva tiqaro, Kotiva nianra po tirave. Tauraaqama hia nraaqiara mwataraitina, kyauriqa varurave. Mate mwaa entara nte nraaqiara tuaqa hina hia kyauriraitina varuqo, tiro. Mwitaa turama.

Keviriariva nyaamwusairo tumu Mariaara timwa mwunra

26 Irisavetiva nraaqiara tuaqa huvaro 6 tora nritarovaro Kotiva qaiqaa Keviriarira titovaro mwiva Nasareti mwatukya Karirini tumu ntora.
27 Keviriariva Iosepira tito nraakyera qaraakya nraakye mwakyaakya timwa mwinrenro tumunrama. Iosepira okyara varirerata Ntevitira nai haivaqara kuaa okyara varurama. Iosepira tito nraakyera nrutu Mariaava.

28 Kotiva titova tumu ntero verante Mariaarara tiqaro, Varirave hiaro? I kyuqema mwatai nraakyeva variaro. Nronravanto ivata variho, tiro.
29 Mwitaa tuvaro Mariaava mwia qua riero nronra nraato riero tiqaro, Nataa iharove nianra mwitaa tiho? tiro.

30 Mwitaa tuvaro Kotiva titova tiqaro, Mariaao, hia aatu hiante. Kotiva iara qamwateqaro variho. 31 E riaante. E nraaqiara tuaqa hira qoraisi nraaqiara mwata tera mwia nrutu nteqara Iesusirave qiante.
32 Mwiva nronra tuero nronra vaisima variananrove. Mwianrama Kotiva nai virini nyaamwuni varira mwia mwaaquve tivarave. Nronravanto Kotiva Ntevitiva nai haivaqava ntaqikyiani kyaiqara mwia mwianinrave.
33 I nraaqiaravanto Iaikopura okyaraqaama ekyaa enta ekyaa enta ntaqikyianinrave. Mwiva ntaqikyiani kyaiqava hia taiqaaninrave, tiro.

34 Keviriariva mwitaa tuvaro Mariaava mwia kyapara hiro tiqaro, Nataama kyerove mwitaa hiananrove? Hia nte qoraisi varauvave, tiro.

35 Mariaava mwitaa tuvaro Kotiva titova timwa mwinro tiqaro, Kotira mwanraquravanto ivata variraro Kotira peqavanto i ntumwaqu taaninrave. E mwata terava Kotira kyaiqa nraahu varaari vaisiva varirata mwianra Kotira mwaaquve tivarave, tiro.

36 Mwitaa timwa kyero mwiva tiqaro, I vataava Irisavetiva kyontaqama vivavata mwiva nraaqiara mwataaninrave. Mwi nraakyerara ehaaraqa

hivave qiavaro mwiva nraaqiara tuaqa iharo 6 tora nritaraiho. 37Kotiva ekyaa kyaiqa qio nraahu vare varivama variho, tiro.

38Kotiva titova mwitaa tuvaro Mariaava tiqaro, Nte Kotira kyaiqa nraahu varaarivama varuqo. Qio e tinantema kyero Kotiva ni mwitaa hiarive, tiro. Mwitaa tuvaro Kotiva titova tumu ntantero vurama.

Mariaava Irisavetira uro timwa mwunra

39Kotiva tito vaisiva tumu ntantero vuvaro Mariaava qamwanrama kyero siviro Iutiaani mwatukya mpo taaqiqi vahuraqi Irisavetira timwa mwinrenro vurama. 40Vuva uro Sekaraiaara nraamwuqi vera ntero Irisavetira qua mwantora.

41Qua mwante varuvaro Irisavetira vikyokyaqitairo nraaqiaravanto qakyaa huvaro Kotira mwanraquravanto Irisavetira kepukyaqama kyero kyaahaqa huvaro 42Irisavetiva aakyara ntero tiqaro, Airi nraakye variavaro Kotiva i nraahuma kyuqema mwataiho. E mwata tena nraaqiararavata Kotiva kyuqema mwataarive.

43I nraaqiara vunyaa vaisi kepukyavanto variqaro niqaa ntaqikyiariva varihara e mwia nrova variqarama e ni qumina nraakye nrumu taqarera nrianro.

44E vaakya ni qua mwantaarana nte i qua rie varuqaro nraaqiaravanto ni pikyokyaqitairo qakyaa iho. 45Nronravanto mwi mwakyaakyara timwa mwihanra e mwia quara qutaa mwitaa hiananrove qiananranra tiro, Kotiva i kyuqema mwataihara qamwateqara variaro, tiro.

Mariaava ihi tiqaro Kotira nrutu tuaaherora

46Irisavetiva mwitaa tuvaro Mariaava Kotira nrutu tuaaherero
tiqaro,
47Nte ntena mwutukyaqitaina Kotira nrutu tuaaherauqo.
Kotiva ni kyaahaqa hiariva variharora tiro,
ni mwanraquravanto qamwateqaro variho.
48-49Nte Kotira kyaiqa nraakye qumina nraakye varuqaro
Kotiva ni nraahu kyuqema matairave.
Kotiva kepukyavanto variqaro
nronra inraikya ni mwitaama matairara tita,
mate varihuavata, nraakiara varihuavata,
nianra Kotiva nronraqama kyero
mwi nraakyera kyuqema mwatairave tivarave.
Kotira okyaravanto vahirero
nai avuqavuma kyero vahirave.
50Haaruvata, matevata, qakyovata,
ta nraakye qorahuave, Kotira qua riaahua
mwihua Kotiva po tiro kyuqema nyatairave.

51 Mwihua nkyiari nyutu tuaahera kyeta ntuvaantuama vita
uaqia hi kyaiqara vararerata uti variavaro
Kotiva nai kyauqu kepukyaqo mwihua raaputa
mpona mpona kyairave.
52 Kotiva nronra vaisi vara mwatumwi qumina
vaisiqama tero qumina vaisi vara nronraqama taiharo
nronraqama virave.
53 Nraataa hi vaisihua Kotiva kyara nyihata
nreta qio variarave.
Airi inraikya vataira Kotiva titaiharo
hia mpo inraikyavata vararaitiro, qati virave.
54-55 Kotiva nai kyauqu nriqiqaa vatero timwa tai quara
vataqiro viqaro tiri Isareri nraaqiara kyaahaqa hirave.
Mwiva haaru Evarahaamunranra tiqaro,
Nte iaravata, i nraisi mwihuaravata,
ekyaa enta ekyaa enta po tina kyuqemaqina virerave,
tu quara hia taunru kyairave, tiro.
56 Mariaava mwitaa timwa kyero Irisavetikya variqiro viro taarampo tora vara kyero nrumu ntantero nai mwaatani vurama.

Irisavetiva Ioninra mwatora

57 Irisavetiva nraaqiara mwataari entava nri ntovaro mwiva mwi entara qoraisi nraaqiara mwata kyora. 58 Mwata kyovata mwia nramwunaahuavata, mwi mwatanaahuavata, riovaro Kotiva Irisavetirara kyuqe huvata mwihua uro Irisavetiravata variqata nraaqiara mwianra qamwatarerata nrunra.

59 Mwihua nri ntovaro 8 enta nritarovaro mwi nraaqiarava qoraisi nraaqiara varuvatara tita, mwia mwamwanta toqarerata ntuvaantuama vita. Ntuvaantuama vita variqata mwihua mwia nrutu nteqata mwia qora nrutu Sekaraiaavave qiare tuvaro 60 mwia nrova qaqao tiro, Nte mwia nrutu Ionivave tirerave, tiro.

61 Mwiva mwitaa tuvata mwihua tiqata, Hia i okyaraqi mwi nrutura vahirama e mwi nrutura ntaaro, tita.

62 Mwitaa timwa kyeta mwihua Sekaraiaaraqaa kyauqu piaateqa mwia kyapara hita, E ena mwaaqu nanra nrutuve mwinanrave? tuvaro 63 Sekaraiaava kyauqu piaateqaro pepaa vara mpiate tuvata pepaa vara mwuvaro Sekaraiaava mwataama kyero qara ntiro, Mwia nrutu Ionivave, tiro.

Mwitaama qara ntumwa tovata mwihua nrihanrama vita.

64 Nrihanrama vuvaro qamwanrama Sekaraiaara nrovanto qatua vuvaro mwiva qio qua tiro. Mwiva qio qua tiqaroma Kotira nrutu tuaaherero.

65 Mwitaa ti varuvata mwia nramwunaahua mpoqama kyeta aatu hi
varurama. Mwi quava ekyaa Iutiaani vuvata 66 nai timwa mwi nai timwa
mwi hita tiqata, Mwi nraaqiarava nataa hiari vaisivave variananrove?
tita. Mwihua taqovaro Kotiva kyaahaqa hi varuvaro mwi nraaqiarava
varurama.

Kotira mwanraquravanto mwia kyaahaqa huvaro Sekaraiaava ihi tura

67 Kotira mwanraquravanto mwia qora Sekaraiaara kepukyaqama
kyero kyaahaqa huvaro mwiva Kotira qua mwataama tiro:
68 Kotiva nronravanto tiri Isareriqaa ntaqikyi varivave.
Nrivaqe mwia nrutu tuaaheraare.
Mwiva tiri nai nraakye qora kyaahaqa hiro
huvantu kyarero nriho.
69 Kotiva tiri haivaqara Ntevitira nraisi mpo vara
mwaamwianrama taiharo mwi vaisiva kepukyavanto
variqaro tiri huvantu kyairaqe qio variare.
70 Haaru Kotiva kyaahaqa huvata
mwia kyaiqa vaisinramwu mwia qua qovarama kyeta
nraakye qora timwa nyiqata 71 Kotiva mwitaa tiho tura,
Nkyi nramwutaahua nkyi ru kyevorave tinama,
nte nkyi kyaahaqa hirerave.
Nkyi uaqiama nyate varihua nkyiqa ntaqikyiqi vivorave
tinama, nte nkyi huvantu kyarerave turave.
72 Kotiva tiri haivaqahuara tiqaro,
nte nkyiara po timwa nyatena nte nkyivata variqana
qua vataura hia taunru kyarerave, turave.
73-74 Kotiva nai kyauqu nriqiqaa vatero
tiri haivaqara Evarahaamunranra tiqaro,
Nraakiara e mwatara terahua mwihua nramwutaahua
mwihua ru kyevorave tina,
mwihua nte vaitutuma nyataaninrave.
Nte mwihua vaitutuma nyataarita
mwihua hia nramwutaahua nraatu aatu hiraitita,
75 mwihua qati variqi viqata ni puqaa variqata
ni kyaiqa nraahu kyuqema kyeta vareqata
avuqavuma kyeta nrohivarave, tiro.
76 Sekaraiaava mwitaa timwa kyero mwiva nai nraaqiarara tiqaro,
Ni maaquo, nraakiara nraakye qoravanto iara tiqata,
Kotiva nyaamwuni variva vaisi mwia kyaahaqa hi variharo
mwiva Kotira qua ti variho tivarave.
Nronravanto nrinrenra hirara e nraante viqara mwia aanra
terama mwatenanrave.

77 Kotiva nraakye qora uaqia hi kyaiqara uti quara nruka
nyatero mwihua huvantu nyataani quara,
e nraante timwa nyinanrave.
78 Kotiva tiriara nronraqama kyero po tiqarora tiro, mwiva
ntuvaahaani vaisira titairaro mwiva tire variananrani
tuminro 79 tire quturahua kyokiraqi variananra
ntuvaahama timwa taananrove.
Mwiva tiri tivitairaqe tire mwaateraqama kyeta kyuqema
variare, tiro.
Sekaraiaava mwitaa turama.
80 Mwitaa tuvaro mwia mwaaquvanto nronra tuemwa vuvaro mwia
mwanraquravantovata kepukyaqama vura. Mwiva qumina mwataqaa
variqiro viro vaisiqama viro mwiaqaatairo mwiva Isareri mwatanaahua
suqaa nri ntora.

Mariaava Iesusira mwatora
(Matiu 1:18-25)

2 1 Mwi entara Romeni mwatanaahua vunyaa vaisivanto Sisa
Okasitaasiva taakisi vararera hiro tiqaro, Ekyaa mpo mwatanaa
mpo mwatanaa nrutu vataate, tiro. 2-3 Mwitaa tuvata ekyaa nraakye
qora nkyiari mwaatani nrutu vatarerata nrumu ntateqata vurama.
Sairiniaasiva Siriaa mwataqaa ntaqikyu entara mwihua nrutu vatorama.
Nrutu varo okyarara mwi entara tohara kyeta varora.
4-5 Nraakye qora nkyiari nyutu vatarerata vuvaro Iosepivavata
Nasaretisairo siviro nai tito nraakyera Mariaaravata vita varero Kariri
mwata kyero uro Ntevitira mwatukya Vetarahemini Iutaa mwatani nrutu
vatarero vurama. Iosepiva nai haivaqara Ntevitira okyaravantora tiro,
mwini vurama.
Iosepiva Mariaara vita varero vuvaro Mariaava nraaqiara tuaqama
vuva airi tora nraatara kyero mwiva nraaqiara mwataari entava qaumaqa
huvaro 6-7 mwiva Iosepikyantiri Vetarahemini uro ntora. Uro nte taqovata
airi nraakye qora nrutu vatarerata nrumu variqatama ekyaa nraamwu
piqa kyovaro Mariaava purimakauvanto kyara nro nraamwunraqi
variqaro qoraisi nraaqiara mwia nraamwu nraaqiara mwata kyero, mwia
qapuqama kyero purimakauvanto kyara nro tanunraqi mwaati mwata
tora.

Sipisipiqaa ntaqikyu vaisihua uro nraaqiara mwia taqora

8 Mariaava nraaqiara mwata tovata entaqi vaisi mponramwu mwi
mwataraqaa mwukyau vahunani variqata mwihua sipisipiqaa ntaqikyi
varura. 9 Mwiqi varuvaro Kotiva nyaamwunyaa vaisi titova mpovanto
qamwanrama mwihua suqaa qovarama vuvaro Kotira kepukya

inraikyavanto nronraqama kyero iteqaro ntuvaahe varuvata sipisipiqaa ntaqikyi varuhua taqeta nronraqama kyeta aatu hi varura.

10 Aatu hi varuvaro Kotiva tito vaisiva mwihua timwa nyinro tiqaro, Hia aatu hiate. Nte nkyi kyuqe mwakyaakya timwa nyinrenrana tumuqo. Mwi mwakyaakyara ekyaa nraakye qora rieta qamwateqatama varivarave.

11 Mate nkyi haivaqara Ntevitira mwatukyaqi nraaqiara mpo mwata taiho. Mwiva nkyi kyaahaqa hiarivave. Mwiva nronravanto Kotiva titai nraaqiaravave. 12 Ni quara qutaave tirerata nkye vita uro taqaivaro mwi nraaqiarara mwata kyero qapuqama kyero purimakauvanto kyara nre vari tanunraqi mwaati mwata tairaro vaite varianinrama taqevarave, tiro.

13 Kotiva titova mwitaa tuvata qamwanrama nyaamwunyaahua ntaqi varuhua airivanto qovarama vita variqata Kotira nrutu tuaahereta tiqata,

14 Kotiva nai virini varivave.
Tire mwia nrutu tuaahere varuro.
Mwatani Kotiva qamwata nyate vari vaisihua mwaateraqama variate, tita.

15 Mwihua mwitaa timwa kyetama nyaamwuni tumu ntanteta vuvata sipisipiqaa ntaqikyu vaisihua nai timwa mwi nai timwa mwi hita tiqata, Nrivaqenramwu Vetarahemini nronravanto qua timwa timwinra uro taqaare, tita. 16 Mwitaa timwa kyeta mwihua hianteta vura.

Nrumu taqovaro Iosepiva Mariaakyantiri varuvaro nraaqiaravanto purimakauvanto kyara nro tanunraqi vaite varura.

17 Sipisipiqaa ntaqikyu vaisihua uro mwia taqeta tiqatama, Kotiva nyaamwunyaa vaisi titaiva mwaa nraaqiarara mwitaa mwitaamama timwa timwiho, tita.

18 Sipisipiqaa ntaqikyu vaisihua mwitaa tuvata mwi quara riohua qikye timwa kyeta airi vu nraato tiqata varura. 19 Mariaava mwi quara nraatoqi vatero nrohiqarovata mwianra rie varura.

20 Sipisipiqaa ntaqikyu vaisihua nrumu ntanteta mwihua nyaamwunyaa vaisivanto tu quarara qutaave timwa kyeta, mwihua vaakya taqeta rieta hurara rieqata Kotira nrutu tuaaheraqi vurama.

Iesusira nrutu ntamwa tora

21 Iesusira mwata tovaro 8 enta nritarovaro qoraisi nraaqiara varuvatara tita, mwia mwamwanta toqa kye entava nrintovata mwi entaraqaa mwia nrutu nteqatama, Iesusivave, turama. Haaru qumina enta, Mariaava hia nraaqiara tuaqa hu entara Kotiva nyaamwunyaa vaisi titova mwi nrutura mwiate tura rieqata mwi nrutura ntamwa tora.

Kotira nraamwuqi vura

22 Mariaava nraaqiara mwata tero Mosesiva mwaanra timwa to quara rieqaroma mpo entanramwu vari kyero mwiva kyotataqama quari

entava nri ntovata mwivavata, Iosepivavata, Iesusira vita vareta Kotira mwinrenrata Ierusaremini vurama. 23 Nronravanto mwaanra tu quara qara ntumwa tova mwitaama tiro:

Ekyaa qoraisi nraaqiara nraamwuqama kyera
mwata tenanra Kotira mwinranro mwiani variarive.
24 Mwi entara e Kotira nraamwuqi uro ntera nyaamwa
taaratana minrunra voti hira mwinranro Kotirani
qiaqaa kyairaro itamwa taiqa kyaarive, tura. *(Wkp 12:1-8)*

Mariaakya Iosepikya mwi quara rieqatama Ierusaremini vura.
25 Ierusaremini uro varuvaro mwini vaisi mpo Simioniva varura. Mwi vaisiva avuqavuma kyero nrohiqaro Kotira nrutu tuaahere varuva variqaro mwiva Isareri mwatanaahuaqa ntaqikyiani vaisirara taqe varura. Taqe varuvaro Kotira mwanraquravanto mwiavata variqaro 26 vuni mwia timwa mwinro tiqaro, E hia qati qutu vinanrave. E nronravanto titaani vaisira, Mesaiaa mwia taqera qutu vinanrave, tura.
27 Kotira mwanraquravanto mwitaa tuvaro Simioniva varuvaro mwi entara Kotira mwanraquravanto mwia vitero Kotira nraamwuqi vuvata Iesusira nrohua qohua nkyiari mwaanra qua rieqatama Iesusira vita vareta Kotira nraamwuqi vuvaro
28 Simioniva nraaqiara mwia taqero mwia kyavuhu kye tutero Kotira nrutu tuaaherero tiqaro,

29 Nronrao, e haaru turava mate qutaama qovarama viho.
E qioma ni ena kyaiqa vaisi titairaro
ni mutukyaqitairo kyuqe hiraqe quankye.
30-31 Ekyaa mpo mwatanaa mpo mwatanaahua taqaate tira,
e tiri kyaahaqa hianinra mwia titaarana
nte mate ntena puqotaina mwia taqauqo.
32 Mwiva omwa votima kyero itamwaqiro vi varirata
nkyiariara qumina mpo mwatanaa mpo mwatanaahua
i okyara ntapihi kyeta taqevarave.
Mwi vaisiva i nraakye qora Isareri kyaahaqa hiraro mwihua
nrutuvanto nronraqa hiarive, tiro.

33 Simioniva mwitaa tuvata Iesusira nrohua qohua airi nraato tita tiqata, Qikye, nanra quave mwiva Iesusirara tiho? tuvaro
34 Simioniva Kotirara aakyara ntero tiqaro, E mwitanahuavata mwihua nraaqiara mwiavata kyuqema nyataante, tiro. Timwa kyero mwiva mwia nronra Mariaara timwa mwinro tiqaro,

Riaante. Kotiva titai nraaqiarava mwaava varirata Isareri
vaisi mpo nramwuvanto mwiaqaatai tumu ntita uaqiama
vi varivata mponramwuvanto mwia qamwata mwateta
mwihua sivita kyuqema varivarave.
Kotiva nai okyara nraakye qoravanto taqaate tiro,

nraaqiara mwia titaiva varirata
nraakye qora airivanto mwia qoririma mwatevarave.
35 Nraakye qora airivanto vu nraato tutera
mwiva qovarama kyaananrove.
E variraro nraamwunruqa taari inraikyava
paipa voti hiariva i mwutukya ruananrove, tiro.
36 Simioniva Mariaarara mwitaa tuvaro poropeti nraakye Kotira qua qovarama kyeqaro timwa nyi varu nraakyeva Anaavavata varura. Mwia qova Panueriva Asara okyaravanto varura. Anaava qoraisi varatero 7 ihi vara kyovaro 37 mwia vaativanto qutu vuvaro mwiva mwiaqaatairo tetoqaqama kyero variqiro viro kyontaqama viro airi ihi 84 ihi vara kyero, mwiva mpo enta mpo enta Kotira nraamwuqi uro nteqaro entaqivata, iheravata, Kotira nrutu tuaahereqaro kyara aurama tero Kotirara aakyara ntamwaqiro vi varura.
38 Mwitaa huvara tiro, mwi entara Anaava Kotira nraamwuqi vera ntero Iesusira taqero nraaqiara mwianra rieqaro Kotirara kyuqeve tura. Mwitaa tuvata mpo uhua mwini varita Kotiva mwihua kaahaqa hirata Ierusaremiqi kyuqema varirara vekya varura. Mwi nraakye qorahua varuvaro Anaava Iesusira okyarara mpo qua mpo qua mwihua timwa nyunra.

Nasaretini tumu ntanteta vura

39 Anaava mwitaa tuvata Iosepikya Mariaakya nronravanto mwaanra qua tura rieqata ekyaa mwi kyaiqara vara taiqa kyeta, mwitanahua nraaqiara mwiavata viteta tumu ntanteta nkyiari mwaata Kariri mwata Nasaretini vurama.
40 Mwini varuvaro nraaqiara mwiva nronra tuero kepukyaqama viro varuvaro mwia vu nraatovanto kyuqema vahuvaro Kotira kyuqe huva mwiavata vahura.

Iesusiva 12 ihi vara kyero Kotira nraamwuqi vura

41 Iesusira nrohua qohua mpo ihi mpo ihiqi Ierusaremini uro variqata vekyahu nyato entaraqaa kyara nreta tumu ntanteqata nkyiari mwaatani vivi hurama. 42 Iesusiva 12 ihi vara kyovaro vekyahu nyato kyarara nre entava nri ntovata Mariaakya Iosepikya Iesusiravata viteta nauqaa hunte Ierusaremini mwi kyarara nranrenrata vurama.
43 Uro mwini mpo entanramwu variqata mwi kyarara nramwa kyeta tiqata, Kyai teta mwaatani tumu ntante quare, timwa kyeta vuvaro Iesusiva nraahu Ierusaremini varuvata mwia nrohua qohua hia mwianra riaraitita vita.
44 Mwitanahua tiqata, Mwiva vaakyama mpo hiahua kyapata viho, timwa kyeta aanraqaa kuaa enta uro vaiteta tiqata, Kyaiqe mwia

puaama kyeta taqaare, timwa kyeta nkyiari nramwunaahuaqi puaama kyeta taqovaro 45 hia mwihua utaqi huvata Mariaakya Iosepikya nrumu ntanteta Ierusaremini mwianra puaa hirerata vurama.

46 Ierusaremini nrumu ntanteta uro taarampo enta mwianra puaamaqi vita taqovaro mwiva nraamwu nronra Kotira nraamwuqi variqaro nronra vaisi Iutaa mwaanra okyara timwa nyi varu vaisihua utaqaa mwatakyaa viro variqaro vaisi nronra mwihua qua rieqaro mwihua kyapara hi varura.

47 Iesusiva nronra vaisinramwu utaqaa mwatakyaa viro varuvata nronra vaisinramwu qua tuvaro Iesusiva mwihua qua rieqaro mwiva nkyiari timwa nyuvata mwihua tiqata, Qikye, nronra tuaahua qiantema kyero mwaa nraaqiarava qua ti variho, tita.

48 Mwihua mwitaa ti varuvata mwia nrohua qohua nri nteta taqovaro Iesusiva vaisi nronranramwu utaqaa mwatakyaa viro varuvata mwitanahua tiqata, Qikye, mwiva vaisi nronra utaqaa variqaroma qua ti variho, timwa kyeta mwia nrova tiqaro, Ni maaquo, nanraqamave tiritana mwitaama timwa taaro? Tiretana i nrohua qohua iara nronra vu nraato tita i puaa hirerata nrunro, tiro.

49 Mwia nrova mwitaa tuvaro Iesusiva qaqao tiro, Nkyetana nanraqamave nianra puaa hi variavo? Nkyetana hiave ntapihiavo? Nte ntena kora kyaiqa vare variarivama varuqo, tiro.

50 Iesusiva mwitaa tuvata mwitanahua hia mwi quara okyara ntapihura.

51 Hia ntapihuvaro Iesusiva mwiaqaatairo siviro nai nrohua qohua vatama kyero nrumu ntantero Nasaretini uro variqaro mwitanahua qua riemwaqiro viqaro hia mwitanahua qua raaqiraitiro varura. Mwia nrova Iesusiva tu qua qianinra nai nraatoqi vatero nrohiqaro riemwaqiro vura.

52 Iesusiva nronra tuemwa vuvaro mwia vu nraatovanto ntapihi vuvaro kyuqe vu nraato vahuvaro Kotira mwutukyavantovata nraakye qora mwutukyavantovata mwianra vahurama.

Ioniva nraakye qora mwakyaakya timwa nyunra
(Matiu 3:1-12; Maaki 1:2-8; Ioni 1:19-28)

3 1 Romeni mwatanaahua vunyaa vaisi Taiperiaasi Sisaava ntaqikyiqi viqaroma 15 ihi vara kyovaro mwi entara Pontiaasi Pairaativa kirapava vunyaava Iutia mwataqaa ntaqikyi varuvaro Herotiva Kariri mwataqaa ntaqikyi varuvaro Herotira qatavanto Piripiva Ituriaa mwataqaavata Terekonaitisi mwataqaavata ntaqikyi varuvaro Raiseniaasiva Apirini mwataqaa ntaqikyi varura.

2 Mwitaa huvaro Anaasivavata Kaiapaasivavata nronraqama vita Kotira nraamwuqi variqata Kotira kyaiqa vare varu vaisihuaqaa ntaqikyi varura. Mwi entara Sekaraiaara mwaaqu Ioniva qumina mwata, hia

vaisivanto varunani varuvaro Kotiva mwianra ni qua timwa nyiante
tuvaro 3 Kotiva tuntema kyero Ioniva Iotaani nramanrivanto tumunani
viro nrinro hiqaro qua mwakyaakya nraakye qora timwa nyinro tiqaro,
Uaqia hi aanranra qaqira kyeta nramanri varaivaro Kotiva nkye uaqia hi
inraikyara utua quara nruka nyataarive, tiro. Ioniva mwitaa ti varura.
4 Haaru qumina vakya Kotiva kyaahaqa huvaro poropeti vaisi
Aisaiaava mwitaama tiro:

Mpovanto qumina mwatani variqaro aakyara ntero tiqaro,
Nronravanto quaninra aanra terama mwateta
mwia aanra ntapihi mwataivaro
mwiva mwivauma qio quarive.
5 Nkye nrunro aakuntu vahianinraqi quvu ntahirama kye,
taaqi nronrave, taaqi patave, nkye mwia teqa kyaivaro
aanravanto ntapihi vahiarive.
Aanra vi nteqe nri nteqe hianinra teqa kyaivaro
kuaavau ntapihi kyero vahiarive.
Aanra uaqia hiro ori uvi auquqa hiariva vahianinra
teqa kyeta kyuqema taivaro vahiarive.
6 Ekyaa mwata maata vahintema varihua
Kotiva mwitaama kyero nraakye qora huvantu nyatero
sitaaninra mwia okyara taqevarave, tura. *(Ais 40:3-5)*

Asaiaava haaru qumina vakya mwi quara tuvaro Ioniva nri ntero qutaa
mwi quara turama.
7 Ioniva mwitaa ti varuvata nraakye qora airivanto nramanri vararerata
nruvaro Ioniva mwihua timwa nyinro tiqaro, Nkye quaiha uaqia hira
nraaqiarama variavo. Kotira raraqa taiharo nraakye qora rirero uti
variho. Tava nkyiara tiqaro, Nkyivata ruarivaarave. Hiante aatu quate,
tihatave nkye mwaini nte hunani nriavo?
8 Nkye qutaaqama kyeta uaqia hi kyaiqara qaqira kyaivera, nkye
mpo kyuqe kyaiqa nraahu varaivaqe taqaare. Nkye nkyeta tiqata,
Evarahaamuva tiri haivaqavave, tiri tiqovave, varurara tita, tire mwia
nraaqiaravanto variqata tire qio varuro, tivorave. Kotiva mwitaa hiataa
hiraro mwiva qioma nkyi qaqira kyero ori mwaahua tuqasaa kyairata
vaisi varita Evarahaamunra nraaqiara varivarave.
9 Kotiva kyatari tuqirero kyaari kyatari okyaraqi terama taiho. Hia
tamwa kyuqera riaaninra teqa kyero qiaqi kyairaro itamwa kyaananrove,
tiro.
10 Ioniva mwitaa tuvata mwihua mwia kyapara hita tiqata, Qikye, mwi
quara rieta tire nataave hiananrave? 11 tuvaro mwiva mwihua timwa
nyinro tiqaro, Vaisi mpovanto sioti taaratana vaterava hia vataaninravata
mpoku mwiante. Kyara vaterava hia vataaninravata ntainra kyera
mwiante, tiro.

12 Mwitaa tuvata taakisi vare varuhua nramanri vararera nruhua mwia
kyapara hita tiqata, Mwaanra ti variarao, mpo tire? Nataave hiananrave?
13 tuvaro Ioniva mwihuavata timwa nyinro tiqaro, Nkye taakisi vareqata
kirapara qua rieqata ntapihi kyeta taakisi varaate. Hia nkyeta riemwa
kyeta mpoqiavata varaate, tiro.
14 Ioniva mwitaa tuvata qaami vaisivanto mwia kyapara hita tiqata,
Mpo tire? Tire nataave hiananrave? tuvaro Ioniva mwihua timwa nyinro
tiqaro, Hia uro mporara i ntuqutu kyaarorave munima timwiante
qiate. Hia unra timwa kyeta mporaqaa qua vataate. Nkye qaami kyaiqa
vareqata munima varera mwianra qiove qiate, tiro.
15 Ioniva mwitaa tuvata nraakye qora mwihua Kotiva titaani vaisira
Mesaiaa mwia vekyaqa hiqata varuhuara tita, mwihua nkyiari rieta
tiqata, Mwaa vaisivave Mesaiaavanto tiri kyaahaqa hiariva variananrove?
tita.
16 Mwihua mwitaa ti varuvaro Ioniva riero mwihua nkyiari timwa
nyinro tiqaro, Nte qumina nramanri nkyi nyi varuqo. Nronravanto ni
nraataraariva ni naakiara nri variho. Nte qumina vaisivantora tina,
nte mwiva kyuqu nraamwu rupa tai kyaantara hiama qio huvantu
mwataaninrave. Nkye nramanri varaantema kyero mwiva Kotira
mwanraquravata, qiavata, nkyi nyiananrove.
17 Mwiva nai kyavoi kyauquqi tu varero kyakuma voti hira ntitatama
kyero nronra mwia vaqitaqiro uro nai kyara nraamwuqi vatero kyapivata
mwanrevata vaqitaqiro uro hia qipa quani qiaraqi tuto kyairaro itamwa
kyaananrove, tiro.
18 Mwitaa timwa kyero nraakye qoravanto ntapihi kyeta mwia qua
riaate tiro, Ioniva mpo qua mpo qua mwihua timwa nyinro. Iesusiva
nriani quara kyuqe qua mwihua timwa nyunra.

Herotiva Ioninra karavuqi kyora

19 Herotiva Kariri mwataqaa ntaqikyi varuvaro Ioniva Herotira inronra
hiro tiqaro, Herotiva hia nai qata nraata Herotinamainra varaataarave.
Mwiva mwi kyaiqaravata uaqia hi kyaiqara kyaatavata uti varivave, tiro.
20 Ioniva mwitaa tuvaro Herotiva mwia kyaara Ioninra karavuqi kyora.
Mwitaa hiqaro Herotiva uaqia hi kyaiqara mpoqiavata utura.

Ioniva Iesusira nramanri mwunra
(Matiu 3:13-17; Maaki 1:9-11)

21 Ioniva nramanri nyi varu entara mwiva Iesusiravata nramanri
mwunra. Iesusiva nramanri varero Kotirara aakyara nte varuvaro
nyaamwuvanto qatua vuvaro 22 Kotira mwanraquravanto nyaamwusairo
nyaamwa minrunra votihuva tuminro Iesusiraqaa tumu vahuvaro
quavanto nyaamwusairo mwitaama tiro:

E ni maaquvanto variaro.
Ni mutukyavanto iara vaiho.
Nte iara qamwateqana varuqo, tiro. Tura.

Iesusira haivaqahua nyutu
(Matiu 1:1-17)

23 Iesusiva 30 ihi vara kyero mwiaqaatairo nai kyaiqa toharama
kyero varaqiro vuvata nraakye qoravanto mwianra Iosepira
mwaaquve tura.
Iosepiva Hiraira mwaaquvanto varuvaro
24 Hiraiva Mataatira mwaaquvanto varuvaro
Mataativa Rivaira mwaaquvanto varuvaro
Rivaiva Merakaira mwaaquvanto varuvaro
Merakaiva Ianainra mwaaquvanto varuvaro
Ianaiva Iosepira mwaaquvanto varuvaro
25 Iosepiva Matataiaasira mwaaquvanto varuvaro
Matataiaasiva Emosira mwaaquvanto varuvaro
Emosiva Neaminra mwaaquvanto varuvaro
Neamiva Esaraira mwaaquvanto varuvaro
Esaraiva Nakaira mwaaquvanto varuvaro
26 Nakaiva Meatira mwaaquvanto varuvaro
Meativa Matataiaasira mwaaquvanto varuvaro
Matataitaasiva Semeninra mwaaquvanto varuvaro
Semeniva Iosekira mwaaquvanto varuvaro
Iosekiva Iotaara mwaaquvanto varuvaro
27 Iotaava Ioanaaninra mwaaquvanto varuvaro
Ioanaaniva Resaara mwaaquvanto varuvaro
Resava Serapaperira mwaaquvanto varuvaro
Serapaperiva Siaritierira mwaaquvanto varuvaro
Siaritieriva Neraira mwaaquvanto varuvaro
28 Neraiva Merakaira mwaaquvanto varuvaro
Merakaiva Etaira mwaaquvanto varuvaro
Etaiva Kosaaminra mwaaquvanto varuvaro
Kosaamiva Erametaaminra mwaaquvanto varuvaro
Erametaamiva Eaara mwaaquvanto varuvaro
29 Eaava Iosuaara mwaaquvanto varuvaro
Iosuaava Eriesaara mwaaquvanto varuvaro
Eriesaava Ioriminra mwaaquvanto varuvaro
Iorimiva Mataatira mwaaquvanto varuvaro
Mataativa Rivaira mwaaquvanto varuvaro
30 Rivaiva Simioninra mwaaquvanto varuvaro
Simioniva Iutaara mwaaquvanto varuvaro

Iutaava Iosepira mwaaquvanto varuvaro
Iosepiva Ionaaminra mwaaquvanto varuvaro
Ionaamiva Eraiakiminra mwaaquvanto varuvaro
31 Eraiakimiva Meriaara mwaaquvanto varuvaro
Meriaava Menaanra mwaaquvanto varuvaro
Menaava Matataara mwaaquvanto varuvaro
Matataava Netaaninra mwaaquvanto varuvaro
Netaaniva Ntevitira mwaaquvanto varuvaro
32 Ntevitiva Iesira mwaaquvanto varuvaro
Iesiva Ompetira mwaaquvanto varuvaro
Ompetiva Mpoaasira mwaaquvanto varuvaro
Mpoaasiva Saramoninra mwaaquvanto varuvaro
Saramoniva Nasoninra mwaaquvanto varuvaro
33 Nasoniva Aminantaapira mwaaquvanto varuvaro
Aminantaapiva Atimininra mwaaquvanto varuvaro
Atiminiva Anainra mwaaquvanto varuvaro
Anaiva Hesaroninra mwaaquvanto varuvaro
Hesaroniva Peresira mwaaquvanto varuvaro
Peresiva Iutaara mwaaquvanto varuvaro
34 Iutaava Iaikopura mwaaquvanto varuvaro
Iaikopuva Aisaakira mwaaquvanto varuvaro
Aisaakiva Evarahaamunra mwaaquvanto varuvaro
Evarahaamuva Teraara mwaaquvanto varuvaro
Teraava Nehora mwaaquvanto varuvaro
35 Nehova Seraakira mwaaquvanto varuvaro
Seraakiva Riura mwaaquvanto varuvaro
Riuva Perekira mwaaquvanto varuvaro
Perekiva Ipaara mwaaquvanto varuvaro
Ipaava Siraara mwaaquvanto varuvaro
36 Siraava Kenaaninra mwaaquvanto varuvaro
Kenaaniva Apaakisatira mwaaquvanto varuvaro
Apaakisativa Seminra mwaaquvanto varuvaro
Semiva Noaanra mwaaquvanto varuvaro
Noaava Remekira mwaaquvanto varuvaro
37 Remekiva Metusaraara mwaaquvanto varuvaro
Metusaraava Inokura mwaaquvanto varuvaro
Inokuva Ieretira mwaaquvanto varuvaro
Ieretiva Mahararira mwaaquvanto varuvaro
Mahartariva Kenaaninra mwaaquvanto varuvaro
Kenaaniva Inosira mwaaquvanto varuvaro
38 Inosiva Setira mwaaquvanto varuvaro
Setiva Ataamunra mwaaquvanto varuvaro

Ataamuva Kotira mwaaquvanto varura.

Saataaniva Iesusira mwataara hura
(Matiu 4:1-11; Maaki 1:12-13)

4 1 (Ioniva Iesusira nramanri mwi kyovaro mwiaqaatairo) Kotira
mwanraquravanto Iesusiraqi piqa kyovaro Iotaani nramanri kyero
nrumu ntantero vuvaro Kotira mwanraquravanto mwia vitero hia
vaisivata varura qumina mwataqaa uro kyora. 2 Uro kyovaro Iesusiva
40 enta mwini varuvaro Saataaniva Iesusiva mwia quara eo tiro mwia
vataqiro quarive tiro, Iesusira mwataara hura. Iesusiva mwi entara
variqiro viqaro hia kyara nrovaro nraataa huvaro varura.
3 Iesusira nraataa huvaro varuvaro Saataaniva nri ntero tiqaro, E qutaa
Kotira mwaaquvanto varirera, ori mwaahuara tirata mpereti tuemwa
vivara nraante, tiro. 4 Tuvaro Iesusiva nai timwa mwinro tiqaro, Qaqao,
Kotira mpukuqi qara ntumwa tova mwitaama tiho:

Vaisivanto hiama kyara nraahu nramwaqiro viqaro
qati variqiro quananrove, turave, tiro. *(Lo 8:3)*

5 Iesusiva mwitaa tuvaro Saataaniva mwia vitaqiro uro veraraqaa
vatero qamwanrama kyero vaisivanto ekyaa mwata maataqa ntaqikyi
varura, ekyaa mwi mwatara mwia nraamwutero tiqaro,
6 Mwaa inraikyara ekyaa ni mpiharo nini nraahuma vaiho. Nte mwaa
inraikyara vaisi mpo mwiataa hiraqe qioma mwianinrave. Nte qioma
mwaa inraikyara i mwianrinro i nrutuvanto nronraqama virara e mwi
inraikyaraqaa ntaqikyiqira vinanrave.
7 E ni nutu nraahu tuaahera matairera, nte qioma ekyaa mwaa
inraikyara i mwianinrave, tiro.
8 Mwitaa tuvaro Iesusiva nai timwa mwinro tiqaro, Qaqao, Kotira
mpukuqi qara ntumwa tova mwitaama tiho:

Kotiva nronravanto varirara tira,
e mwia kyaiqa nraahu vara mwatera
mwia nrutu nraahu tuaaheraante, turave, tiro. *(Lo 6:13)*

9 Mwitaa tuvaro Saataaniva mwia vita varero Ierusaremini vuva uro
Kotira nraamwu qiataqaa nai nyaamwuni vahuraqa kyero tiqaro, E qutaa
Kotira mwaaquvanto varirera, mwaaqaataira kyavuhu vira mwatasata
mpuamu ntaante.
10 Kotira mpukuqi qara ntumwa tova mwitaama tiho:

Kotiva tirata nyaamwunyaahua iqaa kyuqema
ntaqikyivarave, turave.

11 Qaiqaavata tiqaro,
E ena kyuqu oriqa ntuteqa kyerorave tita,
nyaamwunyaahua nkyiari kyauquqotaita i tu vareta
vivarave, turave, tiro. *(Sng 91:11-12)*

12 Saataaniva mwitaa tuvaro Iesusiva nai timwa mwinro tiqaro,
Qaqao, Kotira mpukuqi vahi quava tiqaro,
Nronra Kotiva i mwanriqavanto varirara tira, e hia mwia
mwataara hiante, turave, tiro. *(Lo 6:16)*
13 Mwitaa tuvaro Saataaniva Iesusira qumina mwataara hi taqero, kyai qaiqaa mpo enta mwia mwataara hiankye timwa kyero, Iesusira qaqira mwini kyero vurama.

Iesusiva Karirini nai kyaiqa toharora
(Matiu 4:12-17; Maaki 1:14-15)

14 Saataaniva vuvaro Kotira mwanraquravanto Iesusira kepukya mwuvaro mwiva nrumu ntantero Karirini uro varura. Mwini uro varu quara ekyaa mwi mwataraqaa varu nraakye qorahua riemwa ntora.
15 Iesusiva mwihua mwaanra nraamwu mpoqi mpoqi vera ntero variqaro qua timwa nyi varuvata nraakye qoravanto mwia nrutu tuaahereta mwia qamwata mwatora.

Nasaretinyaahua mwia qoririma mwatora
(Matiu 13:53-58; Maaki 6:1-6)

16 Iesusiva Karirini uro nrohiqaro nai tauraa nraaqiarakyaa varu mwatukyara Nasaretini uro ntero mwaanra tu entaraqaa mwaanra nraamwuqi nauqaa huntema kyero mwiqi viro. Mwiqi variqaro mwiva Kotira mpuku kyaara ntirero sivuvaro
17 Aisaiaava qara ntumwa to mpukura mwuvaro Iesusiva mpuku ququrama tora huvantu kyero mwaa quara qara ntumwa tora puaama kyero kyaara ntiro tiqaro,
18 Nte kyuqe mwakyaakya vehi nraakye qora
timwa nyinrenra huqaro nronravanto ni qiataqaa
vahamwenra qu mateqaro ni nronraqama kyero
mwaa mwi vaisivave timwa kyero ni mwatama taihana
nruqanro mwia mwanraquravanto nivata variqaro
ni kyaahaqa hi variho.
Mwiva ni titero mwitaama nraakye qora timwa nyiante
turave.
Rupataa nraakye qorahua qioma qati vivarave, qiante.
Vu qipa vihua vu ntapairi kyeta taqaate, qiante.
Uaqiama nyataavata muaanraqi variahua
qioma qati vivarave, qiante.
19 Nronravanto nraakye qora kyaahaqa hiqaro
qamwata nyataari entava nri ntaaninra
mwianra nraakye qora timwa nyiante.
Mwitaama kyera timwa nyiante, turave, tiro. *(Ais 61:1-2)*

20 Aisaiaava qara ntumwa to quara Iesusiva kyaara ntumwa kyero
mwiaqaatairo mpuku quqrama kyero vaisi viti mwinro uro mwatakyaa
viro. Iesusiva mwatakyaa viro varuvata mwaanra nraamwuqi varuhua
mwia nraahu taqe varuvaro 21 Iesusiva mwihua timwa nyinro tiqaro,
Vaakya kyaara ntuqata riaa quava mate qutaa mwivauma vaiho, tiro.
22 Iesusiva mwitaa tuvata mwihua mwianra tiqata, Iesusiva vaisi
kyuqevave. Qikye, mwia nroqitairo kyuqe qua nriho, tita. Mwitaa timwa
kyetavata qaiqaa mwianra tita, Qaqao, mwiva Iosepira mwaaquvantoma
variho, tita.
23 Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva mwihuara tiqaro, Nraakye qora
mpo quaqaa ntumwa kyeqata qia quaraqitaita nkye nanra quave nianra
tivarave? Mwihua mpo qua tiqata, E totaavanto hirera, enavanto ena
mwamwanta kyaahaqa hiante, qia quarave nianra tivarave? Nkye qaiqaa
mwaa quarave nianra tivarave? Kapenaamini variqara nronra kyaiqa
varaaro qiavata riaunanra e mwaaqi ena mwatukyaqivata variqara mwi
kyaiqara varaanteve, tivarave. Nkye nianra mwitaave tivarave? tiro.
24 Mwitaa timwa kyero Iesusiva mwihua timwa nyinro tiqaro, Poropeti
vaisivanto nai mwaatani varirata mwia nramwunaahua hia mwia qua
rievarave. 25 Riaivaqe nte nkyi timwa nyiankye. Haaru nkyi haivaqava
Iraisaava qati varu entara mwaini Isareri mwatani huari nronraqama
kyero itamwaqiro vuvaro taarampo ihi 6 torara hia vati ntuvaro hia
mwi mwataraqaa kyaravata vahuvata mwi entara tetoqa nraakye
airinramwuvanto varurave.
26 Mwihua varuvaro Kotiva hia Iraisaara mwi nraakyehua varunani
titaraitiro, mwiva Iraisaara titovaro mwiva mpo mwatanaa nraakye
tetoqavanto Sarepaati mwatukya Saitoni mwaatani varura kyaahaqa
hirero vurave.
27 Haaru nkyi haivaqava mpo, Iraisaava poropeti vaisivanto varu entara
Isareri mwatani vaisi airinramwu rumpuaravanto mwamwanta nramwaqiro
vuhua varuvaro Iraisaava hia mwihuaqitairo vaisi mpo kyaahaqa hiraitiro,
mwiva mpo mwatanaa vaisi, Neamaaninra nraahu Siriaa mwatanyaanra,
kyaahaqa huvaro mwia rumpuaravanto tavanta vurave, tiro.
28 Iesusiva mwitaa tuvata mwaanra nraamwuqi varuhua mwi quara
riovaro mwihua raraqa tovata 29 sivita Iesusira ntavaaqavu kyora.
Nasareti mwatukya mwiva taaqiqaa vahuvatara tita, mwihua mwia
ntanrauqita uro okaiqi tuto kyarera huvaro
30 Iesusiva nraakye qora uta mwiaqaa vitarero qati vivura.

Vaanavanto utaqi varu vaisira qua
(Maaki 1:21-28)

31 Iesusiva vuva Karirini vau mwatukyara Kapenaamini uto ntero
mwini variqaro mwaanraqaa nraakye qora qua mwakyaakya timwa nyi

varuvata mwihua Iesusira qua rieta 32 qikye tita, Mwiva nronra vaisi votima kyero kepukya qua timwa timwi variho, tita.

33 Mwitaa ti varuvaro vaana uaqia hu inraikyava mwia utaqi varu vaisiva paatiro aakyara ntamwa kyero tiqaro, 34 Iesusio, e Nasaretinyaavave. E tiri nataa hirerarave nrianro? E tiri uaqiama timwa tarerarave nrianro? Nte i ntapihi kyauqo. Kotiva i titaihara e Kotira kyaiqa nraahu vare variarave, tiro.

35 Mwitaa tuvaro Iesusiva vaana mwia inronra hiro tiqaro, Tirema variante. Mwi vaisiraqitaira nritarera quante, tiro.

Mwitaa tuvaro vaana mwiva nraakye qora suqaa mwi vaisira vara kyero tuto kyovaro mwiva mwatasata tumu ntuvaro vaana mwiva hia vaisi mwia riraitiro, mwiaqitairo nritarero qatinani viro. 36 Vaanavanto nritarero qatinani vuvata mwiqi varuhua nrihanrama vita kyauqu ntukikinraaqa teta nai timwa mwi nai timwa mwi hita tiqata, Mwiva nataama kyero mwitaa tiharove nritaraiho? Mwiva nronra vaisi votima kyero kepukya qua ti varihata vaanavanto mwia qua rieta mwihua nritareta vi variarave, tita.

37 Mwihua mwitaa timwaqita vita nrita huvata ekyaa mwi mwatara vara ututu varuhua mwi quara riemwa ntora.

Pitaara nrinraatarara kyaahaqama kyora
(Matiu 8:14-15; Maaki 1:29-31)

38 Iesusiva mwaanra nraamwuqitairo veva ntero Saimoninra nraamwuqi uro varuvaro Saimoninra nrinraatarara nriqa vuvaro mwia mwamwanta qiara utovaro varuvata mwihua uro Iesusirara mwia kyaahaqa hiante tuvaro 39 Iesusiva uro nraakye mwia nraaqani siviro variqaro nriqa vu inraikyara mwia titovaro mwiva taiqa vuvaro nraakye mwiva siviro qamwanrama kyero kyara mwihua nyunra.

Iesusiva nriqavu nraakye qorahua airi kyuqema nyatora
(Matiu 8:16-17; Maaki 1:32-34)

40 Mwitaa huvaro huarivanto mpuani qio vi varuvata mwi mwatanaahua nkyiari nramwunaahua mpo qara mpo qarama kyero nriqa vuhua sita vareta Iesusiva varunani uro kyovaro mwiva nai kyauqu kuaa kuaa mwihuaqaa vatovata ekyaa mwihua kyuqema vura.

41 Vaanavantovata airi nraakye qora utaqitaita nritare viqata aakyara nteta tiqata, E Kotira mwaaquvanto variaro, tita. Mwihua mwitaa tiqata Iesusiva Mesaiaavanto varura mwia okyara ntapihi kyovarora tiro, Iesusiva mwihua inronra hiro tiqaro, Tirema variate, tiro. Tura.

Iesusiva Iutaa mwatanaahua qua mwakyaakya timwa nyunra
(Maaki 1:35-39)

42 Mwia qanranraa qaata tovaro Iesusiva mwi mwatukyara kyero qumina mwatani vuvata nraakye qoravanto mwia puaa hirera vuhua uro

mwia puaama kyeta Iesusiva hia mponani quarive tita mwia antuovaro
43 Iesusiva qaqao tiro, Nte Kotiva ntaqikyiani mwakyaakyara kyuqera
mpo mwatukya mpo mwatukya nrohiqana timwa nyinrenrave. Kotiva
mwi kyaiqarara ni titaihana nte tumuvave, tiro.
44 Mwitaa timwa kyero Iesusiva vuva uro Iutiaani nrohiqaro mwaanra
nraamwu mpoqi mpoqi uro variqaro mwakyaakya timwa nyi varura.

Iesusiva tuvaro Saimoni Pitaava tavukya airi varora
(Matiu 4:18-22; Maaki 1:16-20)

5 1 Mpo enta Iesusiva Kenesareti rumpua tokyasataa siviro varuvata
nraakye qora airivanto Kotira qua riarerata nai rataaqi nai
rataaqi hi varuvaro 2 Iesusiva taqovaro mpotu taaratana nramanriqitai
ventaqi nrumu tokyani vatova vahura. Tavukya kyaiqa vare varuhua
mpotu mwia mwini kyeta vahe haqirarerata vuvaro mpotuvanto
mwini vahuvaro 3 Iesusiva vuva uro Saimoninra mpotuqi mwaanri
ntero variro Saimoninranra tiqaro, Venta kyairaro pataqia nramanriqi
uromwi vahiarive, tiro. Mwitaa tuvaro venta kyovaro Iesusiva mpotuqi
mwatakyaa viro variqaro nraakye qora mwakyaakya timwa nyinro.
4 Iesusiva mwakyaakya timwa nyi taiqa kyero mwiva Saimoninranra
tiqaro, Nkyenramwu mpotu ventaqita rumpua utani uro kyetama vahe
ntamwa kyetama tavukya varaate, tiro.
5 Mwitaa tuvaro Saimoniva qaqao tiro, Nronrao, tirenramwu entaqi
qumina kepukyaqama kye kyaiqa utuqi vita hia tavukya mpokuvata
varaunanrave. Qio e mwitaa qiarata tire vahe vara kyeta tuto kyarerave,
tiro.
6 Saimoniva mwitaa timwa kyero mwivavata mpo uhuavata vahe
nramanriqi kyovaro tavukya airivanto vaheqi viqetovaro muaanra
ntovaro vahevanto ntupema virera utuvata 7 mwihua nkyiari henahua
mpotu mpoqi varuhuara kyauqu kyaakyamwu huvata nrumu mwihua
kyaahaqa hita tavukya mwia pati mwaanri mpotu taara mwitana piqa
kyovaro mpotutana muaanra nteqaro nramanriqi vi quaqara hi varura.
8 Saimoni Pitaava taqovaro mwitaama vahuvaro mwiva uro Iesusira
vuqaa tumu ntiro tiqaro, Nronrao, nte uaqia hi kyaiqara uti varuvave. E
ni kyera quante, tiro.
9 Mwitaa timwa kyero mwivavata mwiavata varuhua tavukya airi
varorara rieqata airi nraato ti varura. 10 Sepetira mwaaqutana Iemisikya
Ionikya Saimoninravata kuaa kyaiqa mwia vare varutana tavukya airi
varora mwianra kyauqu ntukikinraaqa teta airi nraato ti varura. Mwitaa
huvaro Iesusiva Saimoninra timwa mwinro tiqaro, Hia aatu hiante. Mate
mwaa iheraraqaataira e tavukya varaarantema kyera nraakye qoravata
sitenanrave, tiro. 11 Iesusiva mwitaa tuvata mwihua mpotu ntanrauqita uro
nramanri tokyani vateta ekyaa inraikya qaqira kyeta Iesusira vataqita vura.

Iesusiva tauma rumpuaravanto uaqiama kyo vaisira kyuqema kyora
(Matiu 8:1-4; Maaki 1:40-45)

12 Mpo enta Iesusiva mwatukya mpoqi uro varuvaro tauma
rumpuaravanto uaqiama kyo vaisiva mwini varuva Iesusira taqero uro
mwia vuqa tumu ntiro nai viri mpiami mwataqi vatero po tiro tiqaro,
Nronrao, e ni kyaahaqa hiataa hirera, e qioma ni mamanta kyuqema
matenanrave, tiro.
13 Mwitaa tuvaro Iesusiva nai kyauqu mpiami mwia mwamwantaqa
vatero tiqaro, Nte mwitaa hiataa ihana mwitaama mwatarerave. Nte iara
kyuqema quante tuqo, tuvaro tauma rumpuaravanto mwia mwamwanta
nre varuva qamwanrama tavanta vuvaro mwiva qio varura.
14 Qio varuvaro Iesusiva mwianra kepukyaqama kyero tiqaro, Hia
mpohua timwa nyinraitira, viraro Kotira kyaiqa vara mwate variari
vaisiva i mwamwanta taqaarive. Mwiaqaataira e Mosesira mwaanra qua
rieqarama munra quani qiara qurairata nraakye qoravanto iara tiqata,
Qutaama mwia mwamwantavanto kyuqema viho, qiate, tiro.
15 Iesusiva qao tuvarovata mwi quava viro nrinro huvata nraakye
qora airivanto mwi quara rieta tiqata, Kyai tirevata Iesusiva varinani
uro mwia qua riaararo mwiva tirivata kyuqema timwataarive, timwa
kyeta mwiva hunani nrumu ntuvaantua hura. 16 Mwitaa huvaro Iesusiva
mwihua kyero Kotiravata qua tirero mpo nani hia vaisivata varunani uro
varurama.

Mwamwanta hia qakyaa hu vaisira Iesusiva kyuqema kyora
(Matiu 9:1-8; Maaki 2:1-12)

17 Mpo enta Iesusiva mwakyaakya timwa nyi varuvata
Parisinramwuvata, mwaanra okyara tuhuavata, mwia qua riarerata
ntuvaantuama vita varura. Mwihua ekyaa Kariri mwata hini hini vahu
mwatukyaraqinaahuave, Ierusareminyaahuave, hisai hisaita nrumu
mwatakyaa vita varuvaro Kotiva Iesusira kepukyaqama kyovaro mwiva
nraakye qora nriqa vuhua kyuqema nyataariva varura.
18 Varuvata vaisi mponramwuvanto nkyiari hena vaisi mpo mwia
mwamwanta hia qakyaa hura taintamaqita nri nteta tiqata, Kyai
nraamwuqi vera nteta Iesusira vuqaa kyaare, timwa kyeta taqovata
19 nraakye qora airivanto varuvata mwihua nraamwu utaqi vera nteva hia
qioqa hura. Hia qioqa huvata mwihua qaqira kyeta nraamwu qiataqa mwi
vaisira vara mwaanri vateta nraamwu qiata mwia mpona ntapairi kyeta
vaisi mwia taintaqaa vateta kyaantaqo rupa kyeta qakyoma kye kyaqi
vuvaro Iesusira nraaqani uto vahura.
20 Mwia viteta nru vaisihua kepukyaqama kye rieta tiqata, Qioma
Iesusiva mwi vaisira kyuqema kyaananrove, tura Iesusiva ntapihi kyero

mwiva mwamwanta hia qakyaa hu vaisira mwianra tiqaro, Ni maaquo, e Kotira qua nteqa kyaananra nte i nrukama mwatauqo, tiro.

21 Mwitaa tuvata mwaanra okyara tu vaisihuavata, Parisi vaisinramwuvata, qaqao tita nkyiari nai timwa mwi nai timwa mwi hita tiqata, Mwaa ta vaisivave? Mwiva mwitaa tiqaro mwiva Kotira uaqiama mwate variho. Hiama qumina vaisi mpovanto nai hena vaisiara tiqaro, E Kotira qua nteqa kyaananra nrukama mwatauqo, qiananrove. Kotiva nraahuma qio mwitaa qiananrove, tita.

22 Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva mwihua su nyaatoqi mwi quava vahura taqero mwihua kyapara hiro tiqaro, Nanraqamave nkye mwitaama kyeta riaavo? 23 Nkye nianra tiqata, Mwiva qumina vaisi variqarora tiro, hiama qio nai hena vaisivanto Kotira qua nteqa kyaaninra nruka mwataananrove, qiarave. Qio mpo kyaiqa mpo? Qiove nte mwaa vaisira kyuqema kyaaninrave? Nkye ni timwa mpivaqe riaankye, tiro.

24 Iesusiva mwitaama kyero mwihua kyaparama nyatero mwihuara tiqaro, Nte mwatani mwatatai nraaqiarava varuqaro ni nronraqama kyaihana nte qioma mwatani variqana vaisivanto Kotira qua nteqa kyaaninra nruka mwataaninrave. Nkye ni quara qutaa quave qiate tina, nte vaisi mwaanra mwaa quara tirerave, tiro. Mwitaa timwa kyero mwamwanta hia qakyaa hu vaisirara tiqaro, Sivira ena taintavata varera ena mwaatani quantema tuqo, tiro.

25 Mwitaa tuvaro mwi vaisiva mwihua su mwiaqaa siviro nai taintavata tu varero Kotira nrutu tuaaheraqiro viqaro nai mwaatani vura. 26 Mwiva vuvata mwiqi varuhua nrihanrama vita kyauqu ntukikinraaqa teta mwihua aatu hita Kotira nrutu tuaahereta tiqata, Qikye, nataa hi kyaiqarave? Tire mate nraahumwa mpo qara hi kyaiqara taqauro, tita. Mwitaa turama.

Iesusiva Rivaira nraanronra
(Matiu 9:9-13; Maaki 2:13-17)

27 Iesusiva veva ntero taqovaro taakisi vare varu vaisiva mwia nrutu Rivaiva taakisi vare varu nraamwunraqi mwatakyaa viro varuvaro Iesusiva mwia timwa mwinro tiqaro, E ni naakiara nriante, tiro.
28 Mwitaa tuvaro Rivaiva siviro ekyaa nai kyaiqa varo inraikyara kyero Iesusira nraakiara vurama.

29 Rivaiva nai nraamwuqi Iesusirani kyara uta mwatovata airi vaisi taakisi vare varuhuavata, mpo vaisinramwuvata, ntuvaantuama vita mwia nraamwuqi mwatakyaa vi variqata kyara nre varura.

30 Mwiqi varuvata Parisi vaisinramwuvata, mwaanra okyara tu vaisinramwuhua Parisi qua riohuavata, mwihua uro nteta Iesusira nraaqiaranramwuanra nrutu nraunru/nrunru nraanru tita tiqata, Qaqao,

nkye nataamaqive taakisi vare varia vaisihuavata, Kotira qua raaqute varia vaisihuavata, kyara nre variavo? tita.

31 Mwitaa tuvaro Iesusiva mwihua nkyiari timwa nyinro tiqaro, Qati vari vaisiva hia totaava hinani virave. Nriqa vi vaisiva nraahu totaava hinani virave. 32 Tire avuqavuma kye nrohi varurahuave qia nraakye qorahua. hia nte mwihuara qora aanra qaqira kyaate tirera tumuvavauma iho. Nte uaqia hia nraakye qorahua nyaanranrenra tumuvave, tiro.

Kyara aurama terara tura

33 Mwitaa tuvata mwihua Iesusirara tiqata, Ioninra vataqi nrohi varuhuavata, Parisi vaisi qua rie variahuavata, kyara aurama teqata Kotirara aakyara nte variavo. I vataqi nrohi variahua hia mwitaa hiraitita, qatima kyaravata nramanrivata nre variavo, tuvaro 34 Iesusiva mwihua timwa nyinro tiqaro, Nraakye vararera hiari vaisiva nai vataahuavata varirata qiove nkye mwihuara kyara auramate variate tivarave? Hiama qio mwitaa tivarave.

35 Mpo enta nri ntairaro nraakye varaani vaisira nai vataahuaqaataita qatinani vara kyaivata mwi entaraqaataitama mwia vataahua ntateqata kyara aurama tevarave, tiro.

36 Mwitaa timwa kyero Iesusiva mpo quaqaa ntumwa kyero mwihua timwa nyinro tiqaro, Mpovanto tuavaaqa nrihi nrahitu quaninra haqira hirero hiama tavuna qaraakya toqa kyero mwiaqaa taaqautero haqiraananrove. Mpovanto mwitaa hirera, mwiva qaraakya tavuna uaqiama kyaananrove. Qaraakya tavuna toqa taarivavata haaruanaa tavunavantovata hia kuaa qarama vahiananrove.

37 Nte qaiqaa tirerave. Uaini qaraakya tati kyero hia mpovanto memenra pahiqo ututaira haaruaa taqu vara kyero qaraakya uaini mwia mwiqi rauririave. Memenra pahi mwiva nraahaqama viraqa mwiva mwitaa hiraro uainivanto kepukya uaini utu viqaro memenra pahi nrahitu kyaananrove. Mwitaa hiraro uainivanto qumina rauru viraro memenra pahivantovata uaqiama quananrove.

38 Hia mwitaa hiraitita, qaraakya uaini qaraakya taquqi rauruarave.

39 Haaruaa uaini nranra hiva hiama qaraakya uainianra mwia mwutukya vahiananrove. Mwiva tiqaro, Haaruaa uaini mwiva qiove, tirave, tiro. Iesusiva mwitaa turama.

Iesusiva mwaanra tu entara okyarara tura
(Matiu 12:1-8; Maaki 2:23-28)

6 1 Mpo enta mwaanraqaa Iesusiva nai nraaqiaranramwuvata aakyo utaqi kyakuma voti hira uiti tutoraqi nrohi varura. Nrohiqatama mwia nraaqiaranramwu uiti tamwa nteqa kyeta kyauquqi ntautiqama kyeta mwia uru nre varura. 2 Nre varuvata Parisi vaisinramwuvanto

mwihua taqeta qaqao tita, Mwaanra entaqaa qao timwa tai inraikyarama mwinramwuhua uti variavo, tita.

3 Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva mwihua timwa nyinro tiqaro, Haaru nkyi haivaqava Ntevitivavata, nai mwia vatama kye nruhuavata, kyara nraataa huvata mwihua mwitaa hu quara nkye hiave qaraqi kyaara ntumwa kyeta riaavo? 4 Mwi entara Ntevitiva Kotira nraamwuqi vera ntero mpereti Kotirani vatora vara kyero nreqanro nteqa kyero mwiavata nruhua hini nyuvata nronrave. Kotira kyaiqa vara mwate varia vaisihua nraahu mwi kyarara nraataara vahuvaro Ntevitiva qumina vaisivanto nreqaro mwi quara nteqa kyorave, tiro.

5 Iesusiva mwitaa timwa kyero mwiva mwihua timwa nyinro tiqaro, Ni mwatani mwatatai nraaqiarara nronraqama kyaihana variqana nte mwaanra entaqaa ntaqikyiqana ntena kyakya hiani kyaiqara qioma varaaninrave, tiro. Iesusiva mwitaa turama.

Mwaanra entaqaa Iesusiva vaisi mpo kyauqu kyuqema kyora
(Matiu 12:9-14; Maaki 3:1-6)

6 Mpo enta mwaanraqaa Iesusiva mwaanra nraamwuqi uro variqaro mwakyaakya timwa nyi varuvaro vaisi mpovanto mwia kyauqu kyaatuta kukokaqama vu vaisiva varura. 7 Mwi vaisiva varuvata mwaanra okyara tu vaisinramwuhuavata, Parisi vaisinramwuvata, variqata Iesusiraqaa qua vatarerata uti variqata qua puaa hita tiqata, Kyai variqata taqaararo Iesusiva mate mwaanra entaqaa vaisi kyauqu kukoka mwia kyuqema kyairera, mwia kyaara mwiaqaa qua vataare, timwa kyeta mwihua Iesusira apeqa hi varura.

8 Apeqa hi varuvaro Iesusiva mwihua nkyiari su nyaatoqi riemwa to quara ntapihi kyero kyauqu kukoka mwianra tiqaro, Sivira mwaini vaisi utaqaa nrumu variante, tuvaro mwi vaisiva siviro vaisi utaqaa varuvaro 9 Iesusiva mwihuara tiqaro, Nte nkyi kyapara hiarita nkye mwia hiniqama ni timwa mpiate. Tire teta mwaanra qua rieqatama mwaanra entaqaa nanra nanra kyaiqave qio varaananrave? Tire mwi entaraqaa vaisi mpo kyaahaqave hiananrave, mwia uaqiamave mwataananrave? Mwaanra entaqaa tire vaisi mpo kyaahaqa hiararo mwiva qative varianrove, tire mwia ruve kyaananrave? tiro.

10 Mwitaa timwa kyero Iesusiva ekyaa vaisi mwiqi varuhua itutuma kyero taqero mwi vaisirara tiqaro, Ena kyauqu tutuante, tiro. Mwitaa tuvaro nai kyauqu tutu kyovaro mwia kyauquvanto qamwanrama kyero naitarama vahura.

11 Mwia kyauqu naitarama vahuvata mwihua mpoqama kyero raraqa tovata mwihua nai timwa mwi nai timwa mwi hita tiqata, Tire Iesusira nataamave kyaananrave? tita. Mwitaa turama.

Iesusiva nai nraaqiara 12 nramwu mwatama kyero sitora
(Matiu 10:1-4; Maaki 3:13-19)

12 Mwi entara Iesusiva Kotiravata qua tirero taaqiqaa mwaanri ntero mwiaqaa uro variqaro entaqi Kotiravata qua timwaqiro vi varuvaro

13 qaatata vuvaro mwiva mwiavata nrohu vaisihua nyaanrama kyero
mwihuaqitairo vaisi 12 nramwu sita kyero mwihua nronraqama kyero
mwihuara tiqaro, Nkye *aposerive*. nkye ni qua uro timwa nyi vaisihuama
varivarave, tiro.
14 Iesusiva mwaa vaisinramwuhua sitero:
Saimoninra. Iesusiva mwia mpo nrutu nteqaro
Pitaavave tura,
Enturura. mwiva Saimoninra qata,
Iemisikya Ionikya,
Piripira,
Patoromiunra,
15 Matiura,
Tomaasira,
Iemisira. mwia Arapiasira mwaaqu,
Saimoninra. mwia nrutu mpo Seriotira,
16 Iutaasira. mwia qora nrutu Iemisira,
Iutaasi Isikeriotira. mwiva nraakiara Iesusira qovarama kyaariva
varura.

Iesusiva airi nraakye qora kyaahaqama nyatora
(Matiu 4:24-25; Maaki 3:7-12)

17 Iesusiva mwi vaisinramwuhuavata sitero taaqiqaatairo uro
ntantero tumu tunrenra sata siviro varura. Varuvata mwia vataqi
nrohuhua airivanto mwini varuvata airi nraakye qora Iutia mwata mpo
mwatukya mpo mwatukyaqitaitave, Ierusaremisaive, vevara nampisini
Taiaa mwatukyave, Saitoni mwatukyave, mponatai mponatai mwihua
ntuvaantuama vita 18 Iesusira qua rieta Iesusiva mwihua nriqa quani
inraikyaravata taiqa kyaarive tita mwihua nrumu ntuvaantua hita
varura. Vaanavantovata varu vaisihua mwihuavata nri ntovaro Iesusiva
vaana titamwa kyero mwihua kyuqema kyora.
19 Iesusiva mwihua kyaahaqa huvaro mwia kepukyavanto airi nraakye
qora kyaahaqama nraahu kyovatara tita, ekyaa nraakye qoravanto mwia
kyaatu kyarerata uti varura.

Iesusiva qamwateta ntateta hirara timwa nyunra
(Matiu 5:1-12)

20 Iesusiva nai vataqita nrohuhua taqero mwihuara tiqaro,
Nkye vehi nraakye qora variahua nkye qamwataate.
Kotiva nkyiqa ntaqikyi varirata
nkye mwia nraakye qora varivarave.
21 Mate kyara nraataa ihata varia nraakye qorahua
nkye qamwateqata variate.

Nkye nraakiara kyara vikyokyama nrevarave.
Mate ntate varia nraakye qorahua
nkye qamwateqata variate.
Nkye nraakiara raihiqata varivarave.
22 Nkye ni mwatani mwatatai nraaqiarara ni pataqita vi varivata
mwihua mwia kyaara nkyi nramwutaaqa hivarave, nkyi qoririma
nyatevarave, nkyiara uaqia hi quara tivarave, nkyiara uaqia hi
kyaiqara vare variavo tivarave. Nkyiara mwitaa mwitaa tivata nkye
qamwateqata nraahu variate. 23 Mwihua nkyi mwitaa hiara mwianra
nkyini nronraqama kyero nyaamwuni kyoqaa vahirara rieqatama mate
nkyi mwutukyavanto kyuqe hirata nronraqama kye qamwataate. Haaru
mwihua haivaqahuavata poropeti vaisinramwu kuaa qarama kyeta
uaqiama nyatorave.
24 Nkye airi inraikya mate mwaa vateta
mwianra qamwataahua nkyiara po kye tuqo.
Nkye ekyaarama qamwataavo. 25 Nkye mate mwaa entara
kyara nraavaro vikyokya ihata variahuave.
Po, nraakiara nkyi kyara nraataa hiananrove.
Nkye raihiqata variahuave.
Po, nkye nraakiara nkyi mwutukyaqitairo uaqia hirata
ntateqata varivarave.
26 Mate mwaa entara nraakye qora
nkyi qamwata nyateqata nkyi nyutu tuaaheraahua,
nte nkyiara po tuqo. Nraakiara nkye taqevarave.
Haaru mwihua haivaqahua unra qua tu poropetihua
kuaa qarama nyatorave.

Nkyeta nramwutaahuara mwutukya vahirata variate tura
(Matiu 5:38-48)

27 Mate nkye ni qua rie variahua nte nkyi timwa nyinrenrave. Nkye
nkyeta nramwutaahuara mwutukya vahirata variate. Nkyi uaqiama
nyaterara nraahu rie vaisihua varivata nkye mwihuama kyuqema
nyataate.
28 Nkyiara qoraqama quate tiqata nkyiara uaqia hi quara ti vaisihua,
nkye mwihuara rieqata Kotirara aakyara nteqata, Kotio, mwihua
kyuqema nyataante, qiate. Nkyi qoraqama nyatehuara rieqatama Kotira
nraanraivaro mwiva mwihua kyaahaqa hiarive.
29 Mpovanto nkyi nraatokyai ntuteqa kyairera, tuqasaa kyaivaro hini
nraatokyaivata ntuteqa kyaarive. Mpovanto nkyi vaaqatua varero mwiva
nkyi tuapakyaaravata vararera hirata hia qao qiate.
30 Mpovanto mpo inraikyara nyaanru tirata qati nraahu mwiate.
Mpovanto nkye vate inraikyara varairera, hia qaiqaa tita timwiante qiate.

31 Nkye mpohuara tiri mwitaa mwitaama timwataate tiqata vu nraato
tintema kyeta kuaa qarama kye nkyiarivata mwitaa mwitaama nyataate.
32 Nkyiara mwutukya vahiarihua hia mwihuara nraahu nkyi mwutukya
vahiarive. Nkyiara mwutukya vahiarihuara nraahu nkyi mwutukya
vahirera, nanra kyuqe inraikyave Kotiraqaatai varevara? Hiama mpo
inraikya varevarave. Nkye ntapihiarave. Uaqia hi kyaiqara uti variahua
mwihua variqata nkyiariara mwutukya vahi vaisihua mwihuara nraahu
mwutukya vaihata variarave.
33 Nkye nkyita kyuqema nyataahuara nraahu kyuqema nyataivera,
nanra kyuqe inraikyave Kotiraqaatai varevara? Hiama mpo inraikya
varevarave. Nkye ntapihiarave. Uaqia hi kyaiqara uti variahuavata
mwitaa hiarave.
34 Nkye tiqata, Ina mwinrenrave timwa kyero iqitai quaahaqa varero
qamwanrama ina varaqi nrumu mwiani vaisira mwia nraahu mwivorave.
Nkye mwitaa hivera, nanra kyuqe inraikyave Kotiraqaatai varevara?
Hiama mpo inraikya varevarave. Nkye ntapihiarave. Uaqia hi kyaiqara
uti variahuavata nkyiari hena vaisi nyita tiqata, Mwihua kuaa qarama
kye tita timwivarave, qiarave.
35 Hia nkye mwihua hiante hiate. Nkye nkyeta nramwutaahuara
mwutukya vahirata mwihua kyuqema nyataate. Mpohua nkyiara
munimave, mwitaa inraikyave, timwivaqe nraakiara nkyita nyianre,
tivera, nkye apiara votima kye nyiate. Nkye mwitaamaqi vivaro Kotiva
mwia qiata kyuqema kyero nkyi kyoqaa nyiananrove. Hia mpo vaisiara
kyuqeve ti variahuavata, uaqia hi kyaiqara uti variahuavata, mwinro
mwaanro mwitanahua Kotiva kyuqema nyate varirave. Kotiva kyuqe
kyaiqa mwitaama kyero vare varirara tita, nkyevata mwitaa hivera, nkye
qutaa Kotiva nyaamwuni varira mwia nraaqiarama varivarave.
36 Nkyi sova Kotiva po kye timwa nyate varintema kyeta nkyevata po
kye timwa nyateqata variate.

Nkye ko riaa vaisihua variantema kyeta varivorave tura
(Matiu 7:1-5)

37 Nkye hia mpohua kyaiqara pupiteqata hia kyuqe hi kyaiqarave qiate.
Nkye mwitaa tivaro Kotiva nkyita kyaiqaravata hia kyuqe kyaiqavema
qiananrove. Nkye hia ko riaa vaisihua votima kye variqata mporara
tiqata, Iqaa qua nronra vahiananrove, qiate. Nkye mwitaa tivaro Kotiva
nkyitaravata tiqaro, Nkyiqa qua nronra vahiananrove, qiananrove. Nkye
mpohuara tiqata, Nkye tiri uaqiama timwataa quara qaqira kye hia
mwianra riemwaqi virerave, tivera, Kotivavata nkyitara tiqaro, Nkye ni
qua nteqa kyaa quara qaqira kyena taunru nyataaninrave, qiananrove.
38 Nkye mpohua nyivaro Kotiva nkyitavata nyianrive. Mwiva rauru
kyero raturu kyairaro itomwi viraro mpoqiavata kyoku kyairaro

musaaqiro qatinani rauruananrove. Nkye nataama tukya mpohua nyinra mwi tukyaraqaama Kotiva nkyitavata nyiananrove, tiro.

39 Iesusiva mwitaa timwa kyero mwiva mpo quaqaa ntumwa kyero tiqaro, Vu qipa quari vaisiva hiama qio nai henanra vu qipa quaninra kyauqu tuvare viqaro aanra nraamwu taananrove. Mwiva mwitaa hirera, mwitanahuaqama ontiqi tumu ntivarave.

40 Qua riemwaqiro vi vaisiva hiama nai mwia qua timwa mwi vaisira nraatarero. Qua riemwaqiro vi vaisiva riemwaqiro viro ekyaa okyara taqero mwiaqaatairo mwitanahua kuaa qarama varivarave.

41 E nanraqamave mwata mwumwuvanto ena qata vakyaa vuqi viqe taira taqeqara ina vuqi kyatari aka nronravanto viqe taira hia taqera hiaro? **42** Kyatari aka nronravanto i vuqi viqetero vaihara nanraqamave ena qata vakyaara tiqara, Ni katao, kyai i vuqitaina mwata mwumwu venta kyaanke, ti variaro? E kyuqe kyaiqa varauqo tiqara unra uti variaravave. Ena vuqitaira kyatari aka nraante venta kyera, mwiaqaataira kyuqema kyera taqeqarama ena qata vakyaa vuqitairavata qio mwata mwumwu venta kyenanrave.

Uaqia hi kyatariva uaqia hi tamwanra nraahu riairave tura
(Matiu 7:16-20, 12:33-35)

43 Kyuqe kyatarivanto hia uaqia hi tamwanra riairave. Uaqia hi kyatariva hia kyuqe tamwa riairave.

44 Vaisivanto kyatari tamwa taqeqaro mwi kyatarira ntapihi kyero nrutu ntairave. Vaisivanto fiki hiqirero mwiva hia auqu vataa kyatariqaatairo hiqirave. Mwiva uaini kyuqera hiqirero mwiva hia mwaahiqaatairo hiqirave.

45 Kyuqe vaisivanto mwia mwutukyaqi kyuqe kyaiqa varaariva piqaiharora tiro, mwi vaisiva kyuqe kyaiqa nraahu vare varirave. Uaqia hi vaisiva mwia mwutukyaqi uaqia hi kyaiqara utuariva piqaiharora tiro, mwiva uaqia hi kyaiqara nraahu uti varirave. Nrovanto mwaatira mwutukyaqi piqai inraikyara mwia nraahu timwa qoqa hirave.

Nraamwu taaratanaqaa qua ntumwa kyero tura
(Matiu 7:24-27)

46 Nkye nanraqamave nianra nronrao, nronrao, tiqatavata hia ni qua riaavo? **47** Nte hunani nrinro ni qua riero nte tunte tunte hiani vaisira okyara nkyi timwa nyinrenrave.

48 Mwi vaisiva nraamwu kepukyaqama kyero hoqa tai vaisira votima kyeroma variananrove. Mwiva nraamwu hoqarera hiro mwata quvuqiro viro uto oriqa nraamwu tura ratero nraamwu hoqa tairave. Mpo enta vati humwunravanto nraamwu vara kyarera utiharo nraamwu mwia kyuqema kyero hoqa taivara tiro, kepukyaqama kyero vahirave.

49 Ni qua riero qaqira kyero hia nte tunte tunte hiari vaisiva, mwiva nraamwu uaqiama kyero hoqa taira votima kyeroma variananrove. Mwi vaisiva mwata quvu kyero hia ori mwataqaa nraamwu tura rataraitiro, verasata rakyero hoqa taiharo vati humwunravanto nraamwu mwia vara kyaiharo ntaputama viro uaqiama virarama tuqo, tiro. Iesusiva mwi quara turama.

Iesusiva qaami vaisi kyaahaqa hura
(Matiu 8:5-13)

7 1 Iesusiva mwi qua mwakyaakyara timwa nyi taiqa kyero mwiva mwihua kyero Kapenaamini vura.

2 Mwini vuvaro Romeni vaisi ntaqu vaisihua 100 nramwuqaa ntaqikyi varura mwia kyaiqa vaisi nriqa vuvaro mwiva qutuariva qaumaqa hura. Mwitaa huvaro nronra vaisi mwia mwutukyavanto nai kyaiqa vaisiara mpoqiavata vahuvaro variqaro 3 mwiva Iesusirara riero Iutaa nronra vaisinramwu sitero tiqaro, Nkye uro Iesusirara nrinra ni kyaiqa vaisi kyuqema mwataante qiate, tuvata 4 mwinramwuhua Iesusiva varunani uro ntetama po kye tita tiqata, Romeni vaisi mwiva kyuqe vaisivantove. E mwia uro kyaahaqa hiante. 5 Mwi vaisiva tiri Iutaa nraakye qorara mwutukya vaiharo variqaro mwiva naivanto mwaanra nraamwu mpovata hoqa timwa tairave, tita.

6 Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva mwihuavata vuva nraamwu qaumato uro ntovaro Romeni vaisi mwiva nai vataahua sitero tiqaro, Nkye uro Iesusira timwa mwiqata mwitaa qiate, Nronra vaisio, e qumina mwaini toqaamwu tu kyera nrinronrave. Nte kyuqe vaisi variariravauma e ni nraamwuqi qio nrinanrave.

7 Nte kyuqe vaisi variqanavauma e hinanrani qio quaninrave. E mwini variqara qua nraahu tiqara, E kyuqema quante, tiraro ni kyaiqa vaisivanto kyuqema quarive. 8 Nte qaami vaisi variqana nte niqaa ntaqikyi varia vaisihua qua rie varurave. Ntevata ntaqua vaisihua mponramwuqaa ntaqikyi varurave. Nte mwihuaqitaina vaisi mpora quante tuqaro mwiva virave. Nte vaisi mpora nriante tuqaro mwiva nrinrave. Nte ntena kyaiqa vaisiaravata mwitaa mwitaa hiante tuqaro mwiva ni qua riero mwitaa hirave, timwa kyero mwihua sitovata vita.

9 Vuhua uro Iesusira mwi quara timwa mwuvaro Iesusiva nrihanrama viro tuqasaa viro nraakye qora mwia vataqita nruhuara tiqaro, Nte nkyi timwa nyuqo. Mwi vaisiva mpo mwatanaava eqero nronraqama kyero nianra mwiva ni kyaahaqa hiananrove tihana taqauqo. Hia nte nkyi Isareriqitairovata mpovanto mwitaama kyero qua ti vari vaisira taqaurave, tiro.

10 Mwitaa tuvata Romeni vaisi mwiva sitohua nrumu ntanteta uro taqovaro mwia kyaiqa vaisivanto kyuqema viro nraamwuqi varura.

Tetoqa nraakye mwaaquara tura

11 Mwia nraakiara pataqia vari kyero Iesusiva mpo mwatukya
mwia nrutu Nenini vuvata mwia nraaqiaranramwuvata airi nraakye
qoravantovata mwia vataqita vura.
12 Iesusiva uro mwi mwatukyara nronraanrana taqovata mwi
mwatukyaraqitaita nraakye qoravanto qutu vu vaisira quntarerave timwa
kye vareta nrunrama. Tetoqa nraakye mwaaqu kuaiqiavanto varuva qutu
vuvata airi nraakye qoravanto mwi nraakyera vatama kyeta nruvaro
13 nronravanto Iesusiva mwi nraakyera taqovaro mwia mwutukyavanto
mwianra ua huvaro mwianra tiqaro, Hia ntataante, tiro.
14 Mwitaa timwa kyero uro kikera/tainta tu varovata vaisi mwia
varohua mwiaqaa ra kyeta varuvaro Iesusiva tiqaro, Qaraakya vaisi
mwaavao, nte iara siquante tuqo, tuvaro 15 qutu vu vaisiva siviro
mwaamwianra viro quavata tuvaro Iesusiva mwi vaisira nai nronra
mwinro.
16 Mwitaa huvata mwihua ekyaa mpoqama kyero nyaatuqa tovata Kotira
nrutu tuaahereta tiqata, Poropeti vaisi nronravanto tiri utaqaa qovarama
viho. Kotiva hia tiri nai nraaqiaranramwuanra taunru kyaiho, tita.
17 Mwihua mwitaa tuvaro Iesusira mwakyaakya mwiva ekyaa Iutaa
mwatanivata, Iutaa vara ututu vahu mwatukyaranivata, mwi quava viro
nrinro huvata ekyaa riemwa ntora.

Nramanri nyi varu vaisiva Ioniva nai nraaqiara taaratana sitovata uro Iesusira kyapara hura

(Matiu 11:2-19)

18 Iesusiva mwitaamaqiro viqaro mpo kyaiqa mpo kyaiqa vare varuvata
Ioninra nraaqiaranramwuvanto uro Ioninra timwa mwuvaro mwiva
nai nraaqiara taaratana nyaanrama kyero tiqaro, 19 Nkyetana uro
nronra vaisi mwia kyapara hiqata mwitaama qiate, Nraakiara nrinrenra
hiarava qutaa e mwivave hiaro? Tire qati nraahuve vaisi mpo vekya
variananrave? qiate, tiro.
Mwitaa timwa kyero mwitana sitovata 20 mwitanahua vuhua Iesusiva
varunani uro nteta tiqata, Ioniva nramanri nyi variva tiritana titero
tiqaro, Iara mwia mwitaama kye uro ntumwa hiamwa hiate, tiho,
Nraakiara nrinrenra hiarava qutaa e mwaa mwivave? Tire qati nraahuve
vaisi mpo vekya variananrave? qiate, tihata nrunro, tita.
21 Mwitanahua mwitaa tuvaro mwi entara Iesusiva nraakye qora airi
nriqa vuhuave, vaanavanto utaqi varuhuave, mwihua kyuqema nyatero
vu qipa vuhua airi mwiva ntapairi kyova varura.
22 Mwiva variqaro Ioniva sito vaisitana timwa nyinro tiqaro, Nkyetana
mwaini nrumu variqata taqaarave, riaarave, nrumu ntanteta uro Ioninra

timwa mwiate. Vu qipa vihua qaiqaa taqe variavo. Kyuqu uaqiama vihua qati nrohi variavo. Tauma rumpuaravanto utihua tavanta vihata qati variavo. Nraato tita vihua qaiqaa qua qatima riaavo. Qutu quahua sivita qatima variavo. Vehi nraakye qoravanto Kotira qua mwaanra kyuqe qua mwaanra nrumu riaavo. Ekyaa mwi quara uro Ioninra timwa mwiate.
23 Nianra hia taara vu nraato tiraitiro, kepukyaqama kyero kuaa vu nraato nraahu tuqiro vi variariva, mwivama qamwateqaro variananrove, tiro.

24 Iesusiva mwitaa tuvata Ioniva sitotanahua nrumu ntanteta vuvaro Iesusiva nraakye qora ntuvaantuama vita varuhua Ioninranra timwa nyinro tiqaro, Nkye haaru nanra inraikya taqarerata qumina mwataqaa vurave? Toqavanto tiharo omwa ahikyavanto hini viro hini nrinro hira taqarerata vurave iho?

25 Nkye hia mwia taqarera vurave. Nkye nanra inraaikya taqarerata vurave? Tuavaaqa kyuqera ututo vaisira taqarerata vurave iho? Qaqao, tuavaaqa kyuqera uti varia vaisihua hia quminasata variarave. Mwi vaisihua nronra vaisi vuni variahua nraamwuqi nraahu variarave.

26 Nkye nanra inraikya taqarerata vurave? Kotira qua qovarama kyora poropeti vaisi taqarerata vurave? Qutaave, mwia taqarerata vurave. Qio kyai nte nkyi timwa nyianrita riaate. Nkye mwi entara poropeti vaisi nraatara kyai vaisira taqorave. **27** Kotira mpukuqi Kotiva Ioninranra mwitaama tiro:

> Taqaante, ni qua timwa nyiani vaisira nte titaariro
> mwiva nraante i vuni viqaro i aanra
> terama mwataananrove, turave, tiro. *(Mal 3:1)*

28 Iesusiva mwitaa timwa kyero mwiva mwihuara tiqaro, Kyai nkyi timwa nyianrita riaate. Mwatani mwatataa nraakye qorahua variavaro Ioniva ekyaa mwihua nraatara kyaivama variho. Ioniva mwitaama variharo nraakiara Kotiva ntaqikyiani nraakye qorahuaqitairo pataqia variariva mwiva nraahuma Ioninra nraatara kyaananrove, tiro.

29 Iesusiva mwitaa tuvata qumina nraakye qoravata, taakisi vare varuhuavata, mwihua Ioniva nramanri nyuhuara tita, mwihua Iesusira qua rieta tiqata, Qutaaqama kyero Kotiva avuqavu hi varivave, tita.

30 Mwihua mwitaa tuvata Parisinramwuvata mwaanra okyara ti varuhuavata, mwihua hia Ioniva tiri nramanri timwianrive tuhuara tita, mwihua Kotiva hinani vi aanranra mwoqa mwunra.

31 Mwihua mwitaama varuvaro Iesusiva tiqaro, Mate mwaa entara varia nraakye qorahua nanra inraikya votima kyetave variavo? Kyai nkyi timwa nyiankye. **32** Mwihua nraaqiaranramwuvanto mwatukyaqaa tutiqarerata mwatakyaa vita variantema kyeta variavo. Nraaqiara mwihua tutiqeqata nkyiari henahuara tiqata, Tire ntoma vaara vuate varurata nkye ihi ntaataara vaihatama nkye hia ihi ntaavo. Tire

tutiqeqata nkye ntate ihira turata nkye ntataataara vaihatama nkye hia ntataavo, qiarave. Mate mwaa entara variahua mwihua votima kyeta variavo.

33 Ioniva nramanri nyinrenro nri ntero mwiva kyara aurama tero uainivata hia nrovata nkye mwianra vaana kyapata varivave qiarave.
34 Nte mwatani mwata taiva nri ntena, nte kyaravata nramanrivata nrena nruqatama nkye tiqata, Mwi vaisira taqaate. Mwiva inraanrama kyero kyara nre varivave. Mwiva uaini nreqanro ueraqama vi varivave. Mwiva taakisi vare variahuavata, uaqia hia vaisihuavata, totiqa hi varivave, qiarave.

35 Qio quavanto kyuqe qua vahirera, mwi quara riemwaqiro quariva taqairaro kyuqe qua nraahu vahiananrove, tiro. Mwitaa turama.

Iesusiva Parisi vaisi nraamwuqi vuvaro nraakye mpovanto Iesusiraqaa vahamwenra qu mwatora

36 Mpo enta Parisi vaisi mpovanto Iesusirara tiqaro, Nrinra ni nraamwuqi kyara nraante, tuvaro Iesusiva mwia nraamwuqi kyara nranrenro vuva uro mwia nraamwuqi mwatakyaa viro kyara nre varura.

37 Mwiqi nre varuvaro mwi mwatukyaraqi nraakye mpovanto airi vaisivata api nrohi varu nraakyeva Iesusiva Parisi vaisi mwia nraamwuqi kyara nre varurara riora. Riero mwiva ori taqu vahamwenra kyuqe mwunta vura varero uro **38** Iesusiva kyuqu tututero kyara nre varura mwia kyuqu tarani variqaro ntate varuvaro mwia nruqunruvanto Iesusira kyuquqaa tumu ntuvaro nai qiata kyaahiqo nruka kyero mwia kyuqu mota kyero vatero vahamwenra kyuqe mwunta vura mwia Iesusira kyuquqaa qu mwatero.

39 Qu mwate varuvaro Parisi vaisi mwiva Iesusirara nrinra ni nraamwuqi kyara nraante tuva taqero nai riero tiqaro, Iesusiva poropeti vaisivanto varitirio, mwiva mwia tu varai nraakyera okyara ntapihiro mwiva uaqia hi kyaiqara utiravata ntapihitirio, tiro.

40 Parisi vaisi mwiva mwitaama riovaro Iesusiva mwianra tiqaro, Saimonio, nte qua mpo i timwa mwinrenrave, tuvaro Saimoniva tiqaro, Mwaanra ti variara vaisio, qio timwa mpiraqe riaankye, tiro.

41 Tuvaro Iesusiva timwa mwinro tiqaro, Vaisi taaratanavanto kuaa vaisi mwiaqaataita munima vararera huvaro mwiva vaisi mpo 100 kinaa mwinro vaisi mpo mwia 10 kinaa mwunrave.

42 Nyuvata mwitanahua mwi munimanra nramwa kyeta nai mwiva hia qioqa huvata varuvaro mwiva mwitanahuara tiqaro, Hia nkyitana nyitau munimanra nina mpiate qianinrave. Qaqirama kyauqo, turave, tiro.

Iesusiva mwitaa timwa kyero mwiva Saimoninra kyapara hiro tiqaro, Mwitanahuaqitairo tavave munima nyi vaisira mwianra nronraqama kyero qamwataananrove? tiro.

43 Iesusiva mwitaa tuvaro Saimoniva tiqaro, Qio munima nronraqama
kyero varai vaisivama nronraqama kyero mwianra qamwataananrove,
tiro. Tuvaro Iesusiva tiqaro, Ntapihi kyerama tira hiaro, tiro.
44 Iesusiva mwitaa timwa kyero mwiva tuqasaa viro Saimoninranra
tiqaro, Mwaa nraakyera taqaante. Nte i nraamwuqi nrumu varuqara e
hia nramanriqotaira ni kyuqu hiqama mataararo mwaa nraakyeva nai
nruqunruqotairo ni kyuqu hiqama materoma nai qiata kyaahiqotairo
ni kyuqu nruka mataiho. 45 Ni qua mwanteqarama e hia ni motaararo
mwaa nraakyeva nte nri ntauraqaatairo ni kyuqu motaqiro vi variho. 46 E
vahamwenra hia ni qiataqaa qu mataararo mwaa nraakyeva vahamwenra
mwunta vira ni kyuquqa qu mate variho.
47 Mwianra rieqanama nte iara mwataama tina. Nraakye mwaava Kotira
qua airi qua nteqa kyaihana nte ekyaa mwi quara nruka mwataurara tiro,
mwiva nronraqama kyero ni qamwata mate variho. Nte vaisi mpo qora qua
pataqia nruka mwataariva mwiva ni pataqia qamwata mataananrove, tiro.
48 Iesusiva mwitaa timwa kyero mwiva nraakye mwia timwa mwinro
tiqaro, E Kotira qua nteqa kyaananra nrukama mwatauqo, tiro.
49 Iesusiva mwitaa tuvata nraamwu mwiqi kyara nranrenrata nrumu
varuhua nkyiari nai timwa mwi nai timwa mwi hita tiqata, Mwaa ta
vaisiva variqarove Kotira qua nteqa kyaananra nruka mwatauqo tiho? tita.
50 Mwihua mwitaa ti varuvaro Iesusiva nraakye mwianra tiqaro, E
nianra qutaaqama kye rieqara ni kyaahaqa hiarivave qiararoma Kotiva
i vitaiho. I mwutukya qihaakyama vahirara quante, tiro. Iesusiva turama.

Nraakye mponramwuvanto Iesusira vataqi vura

8 1 Mwia nraakiara mpo enta Iesusiva mwatukya mpoqi mpoqi
nrohiqaro Kotiva nraakye qoraqaa ntaqikyiani quara kyuqe qua timwa
nyiqiro vura. Mwia nraaqiara 12 nramwuvanto mwia vata vuvata 2 nraakye
mponramwuvantovata mwia vata vurama. Nraakye mwinramwuhua
tauraa vaanavanto mwihuavata varuhuave, nriqa vuhuave, varuvaro
Iesusiva mwihua kyuqema nyatovata mwihua Iesusira vataqita vurama.
Mariaava mwianra Makataranyaavave tura tauraa Iesusiva mwiaqitairo
vaana 7 nramwu titovata nritare vu nraakyeva varuvaro 3 nraakye mpo
Iohaanaanra mwia vaativanto Kusaava vaisi nronravanto variqaro Herotira
opisi nraamwuqi kyaiqa vare varura. Nraakye mpo Susaanaavavata, airi
nraakyevata, Iesusira vataqi viqata nkyiari munima kyeqata Iesusiravata
mwia nraaqiaranramwuvata kyaahaqamaqita vurama.

Kyara humwu iso quaraqaa ntumwa kyero tura
(Matiu 13:1-9; Maaki 4:1-9)

4 Mwatukya mpoqi mpoqitaita nraakye qora Iesusiva hunani nrumu
ntuvaantuama vita varuvaro Iesusiva mpo quaqaa ntumwa kyero timwa

nyinro tiqaro, 5 Vaisi mpovanto kyara vara tirero humwu isaqiro vurave. Mwiva isaqiro vuvaro mpohuva aanraqa tumu ntuvata vaisivanto vita nrita hiqata kyuqu nte kyovaro nyaamwavanto nrumu nramwa kyorave.

6 Humwu mponramwuvanto ori mwataqaa tumu ntuva qamwanrama qupiqa viro aahara mwataqaara tiro, aaharama vurave.

7 Humwu mponramwuvanto uakukya uvi auqu vahuraqi tumu ntuva uakukya kyapata qupiqovaro uvi auqu vahu uakukyava ntumwaqu kyovaro hia qupiqorave.

8 Humwu mponramwuvanto mwata kyuqeraqi tumu ntuva kyuqema kyero qapiqero uro tamwa airi riemwa torave, tiro. Iesusiva mwitaa timwa kyero mwihua timwa nyinro tiqaro, Nkyi nyaato vahirera, mwaa quara okyara ntapihi kyeta riaate, tiro.

9 Iesusiva mwitaa timwa kyero varuvata mwia nraaqiaranramwuvanto mwia kyapara hita tiqata, Vaakya mpo quaqaa ntumwa kyera qiananra mwia okyara tiri timwa timwinraqe tire riaare, tuvaro 10 Iesusiva mwihua timwa nyinro tiqaro, Kotiva nraakye qoraqaa ntaqikyiani quara uqeta taira, mwi quara Kotiva nkyiara mwihua qati kyairata mwi quara okyara riaate timwa kyero, qumina nraakye qorara mwi quara okyara hia vutu kyera timwa nyiante tirara tina, nte mpo quaqaa ntumwa kyena mwihua timwa nyunrave.

Nte mpo quaqaa ntumwa kyeqana
mwihua timwa nyianrita mwihua taqeqatavata
hia ntapihi kyeta taqevarave.
Mwihua mwi quara rieqatavata
hia mwia okyara ntapihivarave. *(Ais 6:9)*

11 Iesusiva mwitaa timwa kyero mwiva nai nraaqiaranramwu timwa nyinro tiqaro, Vaakya mpo quaqaa ntumwa kyena timwa nyunra mwia okyara timwa nyinrenrave. Humwukyanaa mwia Kotira quama vaiho.

12 Humwu aanraqaa tumu ntu quara mwia okyara vahirero vaisi mponramwuvanto Kotira qua riaavaro Saataaniva nri ntero tiqaro, Mwihua huvantu kyero sitaankyorave, timwa kyero mwihua su nyaato mwutukyaqitairo mwi quara ntavihi kyero varairave.

13 Humwuvanto ori mwataqaa tumu ntiro vahura, mwia okyara vahirero nraakye qoravanto Kotira qua rieta mwi quarara pataqia qamwata kyeta variavaro quavanto hia mwihua utaqi tuqa tuta kyero vaihata mwihua Kotira qua riemwaqita quavaro mpovanto tiqaro, Nrivaqe uaqia hi kyaiqara utuare, tihata mwihua mwia qua rieta Kotira qua qaqira kyaarave.

14 Humwu mponramwuvanto uakukya uvi auqu vahuraqi tumu ntu quara, mwia okyara vahirero nraakye qoravanto Kotira qua rieta mwiaqaataita mwihua nkyiari vataa inraikyararave, kyaiqarave, nkyiari mwatani variqata qamwaterarave, mwi inraikyarara nraahu nronraqama

kye rieqata, mwihua Kotira qua qaqira kyeta hia kyuqe tamwa riaintema kyeta riaarave.

15 Humwu mponramwuvanto mwata kyuqe hiraqi tumu ntiro vahura, mwia okyaravanto vahirero nraakye qoravanto Kotira qua rieta nkyiari su nyaato mwutukyaqitai mwi quarara riemwaqita vita kepukyaqama kyeta variqi viqata kyuqe tamwa riaintema kyeta riemwataarave, tiro.

Iesusiva omwaqaa qua ntumwa kyero tura
(Maaki 4:21-25)

16 Iesusiva mwitaa timwa kyero mwaa quara timwa nyinro tiqaro, Hia mpovanto omwa qupi kyero tave vara kyero mwiaqaa ntumwaqu tairave. Hia mpovanto omwa qupi kyero tainta mwemwaqi veta vatairave. Vaisivanto omwa qupi kyero mpohuavata omwa mwia taqaate tiro, nyaamwuni viri vatairave.

17 Mate mwaa entara uqeta taaninra nraakiara vara qovarama kyero qoqaa nraahuma vataananrove. Mate ntumwaqu taaninra nraakiara puaama kyero omwa itaaninraqaa uro vataananrove.

18 Vaisi mpovanto mpo inraikya vataaninra Kotiva mpoqiavata mwiananrove. Vaisi mpovanto hia mpo inraikya vataariva tiqaro, Nte pata inraikya nraahu vatauqo, qianinra mwiavata Kotiva ekyaa vara kyaananrove. Kotiva mwitaa hirara tita, nkye raurukyeqa mpo qua mpo qua rieqata variate, tiro.

Iesusira vataahua mwia taqarerata nrunra
(Matiu 12:46-50; Maaki 3:31-35)

19 Iesusiva mwini varuvata mwia nrovavata mwia qatanramwuvata mwia taqarerata nruhua nrumu taqovata nraakye qora airivanto Iesusira vara ututu varuvatara tita, hia qio Iesusira nraaqani vura.

20 Mwihua varuvaro mpovanto Iesusira timwa mwinro tiqaro, I nrovavata i qatanramwuvata mwaataqa i taqarerata nrumu variavo, tuvaro **21** Iesusiva mwiqi ntuvaantuama vita varuhua timwa nyinro tiqaro, Kotira qua rieqata nrohi variahua mwihuama ni ntovave, ni kata pakyaahuave, variavo, tiro. Mwitaa turama.

Iesusiva toqa vaururuara qao tuvaro tirema vahura
(Matiu 8:23-27; Maaki 4:35-41)

22 Mpo enta Iesusiva nai nraaqiaranramwuanra tiqaro, Nrivaqe kyaarera nronra mwaa qareta vutura hini quare, timwa kyero mpotuqi mwaanri ntero mwihua kyapata viro. **23** Mwihua nramanriqaa vi varuvaro Iesusiva mpotuqi vaite varuvaro nronraqama kyero toqa vaururu utiqaro nramanri ventaqiro viro mpotuqi mwaanri ntero piqa kyovata mwihua nramanriqi rauru viva qaumaqa huvata **24** Iesusira

nraaqiaranramwuvanto mwiva vaitonani uro mwia vaurama kye tiqata, Nronrao, nronrao, tire qaumama nramanriqi ntumwa quananrave, tuvaro Iesusiva siviro toqa vaururuaravata nramanrianravata qio eqaante tuvaro toqa vaururuvanto taiqa vuvaro nramanrivanto tuminro tirema naitarama vahura.

25 Tirema vahuvaro Iesusiva nai nraaqiaranramwuanra tiqaro, Tanave nkye nianra kepukyaqama kyeta riaava vaiho? tuvata mwihua aatu hiqata kyauqu ntukikinraaqa teta tiqata, Qikye, mwaa nai ta vaisivave iho? Mwiva qua tiharo toqa vaururuvantovata nramanrivantovata mwia qua rie variho, tita. Mwihua mwitaa turama.

Iesusiva vaana kyapata variqiro nrohi varu vaisira kyuqema kyora
(Matiu 8:28-34; Maaki 5:1-20)

26 Mwihua mpotuqi vuhua vutura Kekesaa mwatani uro ntora. Kariri rumpua vutura qarahi hini Kekesaa mwata vahura.

27 Mwihua mwini uro ntovaro Iesusiva mpotuqitairo mwaamwi ntovaro vaisi mpo mwi mwatukyaraqinaava vaana kyapata variqiro nrohi varuva uro Iesusira qintorama kyora. Vaisi mwiva hia tuavaaqavata utuva, hia nraamwuqivata vaitova, mwiva vaisi qutuvata varaqita uro ori ataamwuqi vate varuraqi vaitaqiro vi varura.

28 Mwiva Iesusira taqero paa tiro kye vu tiro Iesusira vuqaa nrumu tumu ntiro aakyara ntero tiqaro, Iesusio, Kotiva nronravanto nyaamwuni varihara e mwia mwaaquvanto variaro. E ni nataa hirerarave nrianro? Po, nte iara hia ni ruantema tuqo, tiro.

29 Iesusiva vaananra vaisi mwiaqitaira nritarera quante turara tiro, vaana mwiva mwitaa tura. Mwi mwatanaahua vaisi mwiva aatu quankyo tita, mwia seni vara kyeta kyuqu kyauqu rupa tovaro vaanavanto airi nani mwi vaisira tuqara tutovaro mwiva seni mwia ntupe paama kyovaro vaanavanto mwia vara kyovaro vaisi mwiva qumina mwatani vi varura.

30 Mwitaa huvaro Iesusiva vaana mwia kyapara hiro tiqaro, Ena nrutu qiante, tuvaro mwiva Iesusira timwa mwinro tiqaro, ni nutu Airivave, tiro. Vaana airivanto mwi vaisiraqi varuvara tiro, mwiva mwitaa tura.
31 Vaana mwihua Iesusirara po kye tita tiqata, Hia tiri mupi vaanavanto variaraqi titaante.

32 Mwitaa timwa kyeta taqovaro quara airivanto vaini taaqiqaa uhiqa nre varuvata vaana mwihua tiqata, Tiri titairaqe tire quara utaqi uro variare, tuvaro Iesusiva qiove tuvata 33 vaana mwihua vaisi mwia kyeta quara mwihua utaqi vuvata ekyaa quara mwihua okaiqi hianteta vuhua utontamwanra kyaareraqi ntumwa vita nramanri nreta qutu taiqa vura.

34 Quaranramwu nramanri nreta qutu vuvata mwihuaqaa ntaqikyuhua mwia taqeta hiante vuhua uro mwatukyaqi varuhua ekyaa viti viri timwa nyuvata 35 mwi mwatanaahua mwia taqarerata vuhua Iesusiva varunani

uro nteta taqovaro vaanavanto mwia utaqi varuvaro titamwa kyo vaisiva tuavaaqa ututero Iesusira nraaqani mwatakyaa viro mwia vu nraatovanto naitarama vuvaro varuvata mwihua aatu hita.

36 Mwihua aatu huvata vaisi mpo uhua vaakya mwia taqohua nraakye qora mwihua timwa nyita tiqata, Iesusiva mwitaa mwitaama kyaiharo vaisi mwiva kyuqema viho tita.

37 Mwitaa tuvata Kekesaa mwatanaa mwihua mpoqama kye aatu hita Iesusirara tiqata, Tiri mwaata mwaisaira quante, tuvaro Iesusiva mpotuqi mwaanri ntero vurama.

38 Mwiva virera huvaro vaanavanto nritarovaro varu vaisiva Iesusirara po tiro tiqaro, Kyai nte ivatama kyena quankye, tuvaro

39 Iesusiva qaqao tiro, E ena mwaatani uro variqarama Kotiva i kyuqema mwatairara nraakye qora timwa nyiante, tiro. Timwa kyero Iesusiva mwia titovaro mwiva nai mwatukyani uro ntero Iesusiva mwia kyuqema mwatorara timwa nyiqiro vurama.

Iairaasiva Iesusira hunta kyero vura
(Matiu 9:18-26; Maaki 5:21-43)

40 Iesusiva nrumu ntantero kyaarera nronra vutura hini tokyani uro ntovata mwia vekya ntuvaantuama vita varu nraakye qorahua mwia qamwata mwatora.

41 Mwitaa huvaro vaisi mpovanto mwia nrutu Iairaasiva, mwiva mwaanra nraamwuqaa ntaqikyi varuva uro ntero Iesusira kyuqusata tumu ntiro po kye tiro tiqaro, Qati ni nraamwuqi nriante. **42** Ni naamwunra kuaiku 12 ihi varaiva qutu quariva pataqia vaiho, tiro.

Nraakye mpovanto Iesusira tuavaaqaqa kyaatu kyora Mwitaa tuvaro Iesusiva Iairaasiravata vuvata nraakye qora airivanto Iesusira vataqita viqata nai rataakye nai rataakye hi varura.

43 Mwitaa huraqinaanra nraakye mpovanto nriqa vuva 12 ihiara tora taqamwaqiro viqaro mpo totaa mpo totaahua uro taqero munima nraahu taiqa kyovaro hia mpovanto mwia kyaahaqa huvaro mwia ruva qati nraahu vahuvaro **44** mwi nraakyeva nraakye qora utaqi variro Iesusira mwoqani viqaro Iesusira tuavaaqa vitiqaa kyaatu kyovaro mwia nriqa vuva taiqa vura.

45 Mwitaa huvaro Iesusiva kyapara hiro tiqaro, Tavave niqaa tu varaiho? tuvata mwihua tire hiave tuvaro Pitaava tiqaro, Nronrao, nraakye qora airivantoma i tataaqa nriqata nai rataakye nai rataakye hi variqata ivata qakyaa hiavo, tuvaro **46** Iesusiva qaqao tiro, Mpovanto ni tu varaiho. Nte ntapihi kyauqaro ni kepukya hinivanto niqitairo viho, tiro.

47 Iesusiva mwitaa tuvaro nraakye mwiva nai riero tiqaro, Qikye, vaakyama Iesusiva ni ntapihi kyaiho, timwa kyero kyuqu kyauqu nti

varuvaro uro Iesusira kyuqusata tumu ntiro nraakye qora suqaa variqaro Iesusira timwa mwinro tiqaro, Ni mamanta kyuqema quarive tinama, nte i tuavaaqaqa kyaatu kyauqo. Nte mwitaa huqaro ni nriqa viva qamwanrama kyero taiqa viho, tiro.

48 Mwitaa tuvaro Iesusiva mwia timwa mwinro tiqaro, Qio ni naamwunrao, e nianra ni kyaahaqa hianinrave qiararoma i nriqa viva taiqa viho. Qioma i mwutukyavanto qihaakya hirara quante, tiro.

Iairaasira nraamwunra kyuqema kyora

49 Iesusiva mwitaa ti varuvaro Iairaasira nraamwuqitairo vaisi mpo titova nri ntero Iairaasira timwa mwinro tiqaro, I nraamwunravanto qutuma viho. Mwaanra ti vari vaisira hia ntavaaqavu taante, tuvaro **50** Iesusiva mwi quara riero Iairaasirara tiqaro, Hia aatu hiante. Nianra kepukyaqama kyera riemwaqira vi variraro i nraamwunravanto qio variarive, tiro.

51 Mwitaa timwa kyero Iesusiva mwia nraamwuqi uro ntero quminahua mwiqi varuhua sitero uto mwaatani variate timwa kyero Pitaaravata, Ioninravata, Iemisiravata, nraaqiara mwia nrohua qohuavata, mwinramwuhua nraahu sita varero qiaatara mwia qutu vuvata vatoraqi viro.

52 Ekyaa nraakye qora mwihua nraaqiara mwianra ntate varuvaro Iesusiva tiqaro, Hia mwianra ntataate. Qiaatara mwiva hiama qutu viho, qati vaitema variho, tiro.

53 Tuvata qiaatara mwiva qutu vurara tita, mwihua Iesusira quara raima mwatovaro Iesusiva qiaatara mwiva qutu vuraqi vera ntero **54** qiaatara mwia kyauquqaa tu varero mwianra vera kyero tiqaro, Mwaa qiaataravao, siquante, tiro.

55 Mwitaa tuvaro nai mwanraqura naiqi nruvaro mwiva qamwanrama sivuvaro Iesusiva mwiqi varuhuara kyara mwiate tiro.

56 Mwitaa tuvata mwia nrohua qohua nrihanrama vita kyauqu ntukikinraaqate varuvaro Iesusiva mwitanahuara tiqaro, Mate mwaa taqaarara hia mpohua timwa nyiate, tiro. Mwitaa turama.

Iesusiva nai nraaqiara 12 nramwu sitovata vura
(Matiu 10:5-15; Maaki 6:7-13)

9 **1** Iesusiva nai nraaqiara 12 nramwu nyaanrama kyero mwihua vaisiqitaita vaana siteta nriqa vihua kyuqema nyataate tiro, mwihua nronraqama kyero kepukya nyinro tiqaro,

2 Nkye uro Kotiva ntaqikyi quara nraakye qora timwa nyiqatama nriqa vihuavata kyuqema nyataate, tiro.

3 Mwitaa timwa kyero mwiva tiqaro, Nkye virera hita qatima quate. Hia kyauru quru terave, tuave, kyarave, munimave, tuavaaqa

kyaatave, vareta quate. 4 Nkye vivaro ta mwatukyaraqitairove nkyiara
qamwateqaro nkyi sitairera, nkye nraamwu kuaaqi nraahu variqi vitama
mwi mwatukyara kyetama quate.
5 Nkye vivaro ta mwatukyaraqitairove hia nkyiara qamwatero hia
nkyi sitairera, mwi mwatukyara qaqira kyeta nkyetaqaatai ntuvenrauma
kyeta qaqira tuto kyetama mwihua timwa nyita tiqata, Nraakiara nkye
taqevarave, qiate, tiro.
6 Iesusiva mwitaa tuvata mwia nraaqiaranramwu mpo mwatukya mpo
mwatukya nrohiqata Kotira qua kyuqe qua timwa nyiqi viqata nriqa
vuhuavata kyuqema nyatora.

Herotiva Iesusira okyarara airi nraato tura
(Matiu 14:1-2; Maaki 6:14-16)

7 Iesusivavata, mwia nraaqiaranramwuvata, mpo kyaiqa mpo kyaiqa
vare varuvaro mwi quava viro nrinro huvaro Herotiva Kariri mwataqaa
ntaqikyi varuva, mwivavata mwi quara riero Iesusira okyarara airi nraato
ti varuvata vaisi mponramwuvanto tiqata, Ioniva nramanri nyi varuva
qutu vuva qaiqaa siviro nrohi variho, tuvata 8 mpo uhua tiqata, Qaqao,
tiri haivaqava Iraisaava qovarama viho, tuvata mpo uhua qaqao tita, Tiri
haivaqava haaruaa poropeti vaisi mpovanto qati siviro nrohi variho, tura.
9 Mwihua mwitaa tuvaro Herotiva nai tiqaro, Nte Ioninra nrunta
teqa kyaavarave. Mwihua mpo qua mpo qua ti varia vaisiva mwiva ta
vaisivave? tiro. Mwitaa timwa kyero mwiva Iesusira taqarero uti varura.

Iesusiva kyara airiqama kyero 5,000 vaisi nyunra
(Matiu 14:13-21; Maaki 6:30-44; Ioni 6:1-13)

10 Iesusiva nai nraaqiaranramwu sitovata vuhua uro ntanteta nrumu
mwihua nkyiari nrohu mwakyaakyara Iesusira timwa mwuvaro
mwivavata riero, mwiaqaatairo Iesusiva hini nraakye qora mwihua mwini
kyero nai nraaqiaranramwu nraahu sitero Vetasaitaani vuvata 11 mwini
kyo nraakye qorahua mwihua riovaro Iesusiva Vetasaitaani virera huvata
mwihuavata mwia vataqita vuvaro Iesusiva mwihua qamwata nyatero
Kotiva ntaqikyiani quara timwa nyinro nriqa vuhuavata kyuqema nyatora.
12 Iesusiva mwitaamaqiro vuvaro huari vuvanto tumi vuvata Iesusira
nraaqiara 12 nramwuvanto Iesusiva hunani nri nteta tiqata, Nraakye
qora titairata mpo mwatukya mpo mwatukya vaisi varinani uro vaiteqata
kyara vara nraate. Mwaini qumina satave, tita.
13 Mwitaa tuvaro Iesusiva qaqao tiro, Nkyetama mwihua kyara nyiate,
tiro. Tuvata mwihua Iesusira timwa mwita tiqata, Tire mpereti hini
kyauquruvata, tavukya taaratanavata nraahuma vatauro. Nraakye qora
airivanto variavo. Tire munima nronraqama kyetave mwihua kyara vara
nyiananrave? tita.

14 Vaisi kyaara ntirerata 5,000 vaisi airivanto varuvaro Iesusiva nai
nraaqiaranramwuanra tiqaro, Nkye nraakye qorara tivata ntainra vita
mposata 50 nramwu varivata mposata 50 nramwu varita mwitaamaqi
vitama ekyaa mwatakyaa vita variate, tiro.
15 Tuvata mwia nraaqiaranramwuvanto mwihua ntainra kyovata ekyaa
mwatakyaa vita varuvaro 16 Iesusiva mpereti hini kyauquruvata, tavukya
taaratanavata, vara kyero nyaamwuni taqeqaro Kotirara kyuqeve timwa
kyero mpereti nteqa kyero tavukya tukyama kyero nai nraaqiaranramwu
nyinro tiqaro, tukyama kyeta mwihua nyiate, tiro.
17 Nyuvata ekyaa mwihua vikyokyama nreta viti vaati kyovaro qati
vahura, Iesusira nraaqiaranramwuvanto utu kyeta ntutantuto tuara 12
nramwu piqa kyora.

Pitaava Iesusira okyarara tura
(Matiu 16:13-19; Maaki 8:27-29)

18 Mpo enta Iesusiva nanrianraa variqaro Kotiravata qua ti varuvata
mwia nraaqiaranramwuvanto mwiva hunani nri ntovaro Iesusiva
mwinramwuhua kyapara hiro tiqaro, Qati nraakye qoravanto nianra
ta vaisirave tiqatave ti variavo? tuvata 19 mwinramwuhua tiqatama,
Mponramwuvanto iara mwiva Ioniva nramanri nyi varu vaisivave
ti variavata mponramwuvanto iara mwiva Iraisaavave ti variavata
mponramwuvanto iara mwiva haaruaa poropeti vaisivanto qati siviro
nrohi varivave ti variarave, tita.
20 Mwinramwuhua mwitaa tuvaro Iesusiva mwinramwuhuara tiqaro, Mpo
nkyenramwuve? Nkye nianra ta vaisivave tiqatave variavo? tuvaro Pitaava
mwia timwa mwinro tiqaro, E Kotiva titaiva, Mesaiaavanto variaro, tiro.
21 Pitaava mwitaa tuvaro Iesusiva kepukyaqama kyero qao timwa tero
mwinramwuhua timwa nyinro tiqaro, Nkye mwi quara mpohuavata hia
timwa nyiate, tiro.

Iesusiva nai qutu quaninranra tura
(Matiu 16:20-28; Maaki 8:30–9:1)

22 Iesusiva mwitaa timwa kyero nai nraaqiaranramwu qaiqaa timwa
nyinro tiqaro, Nte mwatani mwatatai nraaqiaravave. Nte nriqa quani
inraikyara varaqina quarita Iutaa nronra vaisinramwuvata, Kotira kyaiqa
vara mwate varia vaisihua mwihua nronra vaisinramwuvata, mwaanra
okyara ti varia vaisihuavata, mwihua ni qoririma matevarave. Ni
rukyaivaqe nte taarampo enta varina qaiqaa qati siquaninrave, tiro.
23 Mwitaa timwa kyero Iesusiva ekyaa mwinramwuhua timwa nyinro
tiqaro, Ni pataqiro nrianri vaisiva, mwiva nai mwutukya vahiani
inraikyara qaqira kyero vaisi rukyeta hiritaa kyatarira mwia mpo enta
mpo enta vara qu varero ni naakiara nriananrove.

24 Mwaa mwataraqaa nai qati variqiro quaninranra nraahu nronraqama kyero riaariva, mwi vaisiva ekyaarama qutu quananrove. Vaisivanto nianra riemwaqiro viqaro uro qutu quariva, mwi vaisiva ekyaa enta qati variqiro quananrove.

25 Vaisivanto qati variqiro viqaro ekyaa mwata mwaaqaanaa inraikya ntuvaantuama kyero vatero mwiva nai qutiro viro raupirima virera, nataama kyerove mwi inraikyava mwia qio kyaahaqa hiananrove? Hia qio mwia kyaahaqa hiananrove.

26 Vaisi mpovanto nianravata ni quaravata kyauruariva, mwi vaisiva variraqe nte mwatani mwatatai nraaqiarava variqana nte nraakiara tumuani entaraqaa nai mwi vaisiraravata kyauruaninrave. Mwi entara ni kora peqa okyaravanto niqaatairo ntuvaahe variraqe nte nyaamwunyaahuavata tuminrenrave. Mwi entara nte nai mwi vaisiraravata kyauruaninrave.

27 Nte qutaama tuqo. Vaisi mponramwuvanto mate mwaa mwaini sivita variahua, mwinramwuhua hia qumina qutu vivarave. Mwinramwuhua Kotiva ntaqikyianinra taqetama qutu vivarave, tiro.

Iesusira mwamwanta kyuqe mwamwanta kyuqu vura
(Matiu 17:1-13; Maaki 9:2-13)

28 Iesusiva mwi quara timwa nyi taiqa kyero kuaa uiki vara kyero mwiva Pitaaravata, Ioninravata, Iemisiravata, mwinramwuhua nraahu sita varero Kotiravata qua tirero taaqiqaara vura.

29 Iesusiva Kotiravata qua ti varuvaro mwia virivanto kyuqu viro mpo qarama vuvaro mwia tuavaaqavanto eqarori tuavaaqa itero takyuqi varuvata **30** qamwanrama kye vaisi mpotanavanto qovarama vita Iesusira vatama kyeta qua ti varura. Mwitana nyutu Mosesivavata Iraisaavavata.

31 Mwitanaqaatairo nyaamwuni Kotiva hu inraikyava itero takyuqi varuvata mwitanahua Iesusiravata variqata Iesusiva Kotiva tuntema kyero Ierusaremini qutu quani quara timwaqi vura.

32 Mwihua ti varuvata Pitaaravata, mwia henahua mwitanahuavata, suruara huvata vaita kyeta sivita taqovaro Iesusiraqaatairo nyaamwunyaa inraikyavanto itero takyuqi varuvaro varuvata vaisi taaratanavanto Iesusira vatama kyeta sivita varura.

33 Iesusiravata varu vaisitanahua virera huvaro Pitaava Iesusirara tiqaro, Nronra vaisio, kyuqemama tirenramwu ivatama kyeta varuro. E qiove tirera, tirenramwu haraara nraamwu taaramponramwu hoqa taare. Iara mpo, Mosesirara mpo, Iraisaarara mpoma kyeta hoqa nyataare, tiro. Pitaava hia nai tu quara ntapihiraitiro, apiqama kyero mwi quara tura.

34 Pitaava mwitaa ti varuvaro tonamwuvanto qovarama viro mwihua ntumwaqu kyovata Iesusira nraaqiaranramwuvanto mwi inraikyara taqorara aatu hi varura.

35 Mwitaa huvaro quavanto tonamwuqitairo tiqaro, Mwaa ni maaquve.
Nte mwaa mwi vaisirave timwa kyena mwia mwatama taurave. Nkye
mwia qua nraahu riaate, tiro.
36 Mwi quara timwa nyi taiqa kyovata mwinramwuhua taqovaro
Iesusiva nanrianraa varuvata mwihua tirema variqata mwi entara mwi
inraikyara taqorara hia mpohuavata timwa nyunra.

Iesusiva nyaako mpoqitairo vaana titovaro vura
(Matiu 17:14-21; Maaki 9:14-29)

37 Mwia qanranraa mwinramwuhua taaqi mwiaqaatai utonte vuvata
nraakye qora airivanto nrumu Iesusira hunta kyora.
38 Hunta kyovaro vaisi mpovanto nraakye qora utaqitairo aakyara
ntero tiqaro, Mwaanra ti variara vaisio, po, qati e nrinra nrumu ni maaqu
taqaante. Mwia ni nraaqiara kuaiqia mwata taurave.
39 Vaanavanto tauraa ni maaqu tuqara tutaiharo mwiva qua aakyara
timwa kyeqaro mwiva kyuqu kyauqu tuto tuto/ato ato hi variharo
taaraparavanto nraahu mwia nroqitairo nri varirave. Mwitaamaqi viqaro
vaanavanto hia qamwanrama mwia tuta kyaraitiro, qati nraahu mwia
tutero variqaro mwia mpoqama kyero ntuqutu kyarero uti variho. 40 Nte
i nraaqiaranramwuanra tiqana, Po, qati vaana mwia titaate, tuqata
mwihua mwia titaavarovata hia nritarero virave, tiro.
41 Vaisi mwiva mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Nkye mwaa entara varia
nraakye qorahua nkye kyuqe aanraqaa nraahu nrohiataara vaihata nkye
hia avuqavu hi aanranraqaa nrohi variavo. Nkye Kotirara qumimaqama
kyeqatama hia mwianra riaavo. Qikye, nkye ni popohaira uti variavana nte
nataama entave nkyi kyapata variqi viqanave nkyi kyaahaqa hianinrave? tiro.
Iesusiva mwitaa timwa kyero mwiva vaisi mwianra tiqaro, Ena
mwaaqu vita varera nriante, tuvaro 42 mwiva nai mwaaqu vita varero nri
varuvaro vaanavanto mwia mwaaqu ntutahaa kyovaro mwiva mwatasata
tumu ntuvaro kyuqu kyauqu *tuto tuto/ato ato* hi varuvaro Iesusiva vaana
mwia inronrama kye titamwa kyero, nyaako mwia vara qioqama kyero
mwia vitaqiro iro nai qora mwunra.
43 Mwia mwuvata ekyaa nraakye qoravanto kyauqu ntukikinraaqata
kyeta tiqata, Qikye, Kotiva kepukyavanto variho, tita tura.

Iesusiva nai qutuaninranra qaiqaa vutu kyero timwa nyunra
(Matiu 17:22-23; Maaki 9:30-32)

Nraakye qoravanto Iesusiva mpo kyaiqa mpo kyaiqa varorara kyauqu
ntukikinraaqate varuvaro
44 Iesusiva nai nraaqiaranramwuanra tiqaro, Nte nkyi timwa nyiani
quara hia taunru kyaate. Mpovanto ni mwatani mwatatai nraaqiarara
qovarama kyairata ni ntavaaqavuqita uro vaisi kyauquqi kyevarave, tiro.

45 Iesusiva mwitaa tuvata mwia nraaqiaranramwu mwi quara okyara
hia ntapihi kyeta riora. Iesusira nraaqiaranramwuvanto mwi quara hia
ntapihi kyeta riaate tiro, mwi quara okyaravanto uqeta vahuvata mwihua
aatu hiqata hia mwi quara okyarara Iesusiva kyapara hura.

Tiriqitairo tavave vunyaa vaisivanto varianan rove tura
(Matiu 18:1-5; Maaki 9:33-37)

46 Iesusira nraaqiaranramwuvanto tavave tiriqitairo vunyaa vaisivanto
varianan rove timwa kyeta inronra hi varuvaro
47 Iesusiva mwihua su nyaatoqi vahu quara ntapihi kyero Iesusiva
nraaqiara pata mporu vita kyero nai nraaqani vatero 48 mwihua timwa
nyinro tiqaro, Vaisi mpovanto nianra rieqaro nraaqiara pata mwataa
hianinra qamwata mwateqaro mwiva nivatama qamwata mataananrove.
Mwiva nianra qamwateqaro mwiva Kotiva ni titairaravatama qamwata
mwataananrove. Tavave nkyiqitairo pataqiaru utu quariva, mwivama
nkyi vuni variqaro nrutu nronra vataava varianan rove, tiro.

Vaisi mpovanto Iesusira nrutu nteqaro kyaiqa varora
(Maaki 9:38-40)

49 Iesusiva mwitaa tuvaro Ioniva tiqaro, Nronrao, tire taqauraro vaisi
mpovanto i nrutu nteqaro vaana tite varirave. Mwiva hia tirivatama
kyero i vataqiro nrohi variva mwitaa ihatara tita, tire mwianra eqaante
timwa kyeta mwia antua kyauro, tiro.
50 Mwitaa tuvaro Iesusiva Ioninravata, hini mwihuavata, timwa nyinro tiqaro,
Nkye hia mwitaa hiataarave. Hia mwia antua kyaate. Mpovanto hia nkyi uaqiama
nyataariva, mwiva nkyi kyaahaqa hiarivama variho, tiro. Iesusiva turama.

Sameriaavanto hia Iesusira qamwata mwatora

51 Iesusira vitero nyaamwuni quariva qaumato vahuvaro Iesusiva
Ierusaremini quari vu nraatova nraahu vahuvaro mwiva aanraqaa viro.
52 Aanraqaa viqaro Iesusiva nai nraaqiaranramwu sitovata mwihua
nraante vuhua uro Sameriaani mwatukya mpoqi uro nteta Iesusiva
vaitaaninra tera hirera huvata mwi mwatanaahua qaqao tita, 53 Iesusiva
Ierusareminianra nrinrenra hiama qio mwaini vaitaananrove, tura.
54 Mwitaa tuvata Iesusira nraaqiaratana Iemisikya Ionikyatana mwi
quara riovaro raraqa tovatatana mwihua Iesusirara tiqata, Nronrao, e
qiove tiraqe tiretana nyaamwunianra aakyara qiararo qiavanto tumu
mwi mwatanaahua itamwa taiqa kyaarive, tita.
55 Mwitanahua mwitaa tuvaro Iesusiva tuqasaaviro mwitanahua
inronra hiro tiqaro, Hia mwitaa hiate, tiro.
56 Mwitaa timwa kyero Iesusiva nai nraaqiaranramwu kyapata mpo
mwatukyaqiara vurama.

Iesusira vataqita virera uti varuhua
(Matiu 8:19-22)

57 Mwihua aanraqaa vi varuvaro vaisi mpovanto uro ntero Iesusirara
tiqaro, Nte i nraaqiara varirerave. E taini tainive vinanrani nte i vataqina
virerave, tiro.
58 Mwitaa tuvaro Iesusiva mwianra tiqaro, Haunri e paparuqa hirorave.
Qaakyau vairivanto nai nraamwu nruaunru tairaqi vaite varirave.
Nyaamwavanto nai nraamwuqi vaite varirave. Nte mwatani mwatatai
nraaqiarava vaitaari nraamwuva hia vaiho, tiro.
59 Mwitaa timwa kyero mwiva vaisi mpora ni pataqira nriante tuvaro
mwi vaisiva tiqaro, Kyai nte ntena kora nraante uro quntamwa tena nrumu
i vataqina quankye, tuvaro 60 Iesusiva qaqao tiro, Qutu qua vaisihua
votima kye varihua mwihua qioma qutu quaninra mwia quntevarave. E
uro Kotiva ntaqikyiani quara nraakye qora timwa nyiante, tiro.
61 Iesusiva mwitaa tuvaro vaisi mpovanto tiqaro, Nte i vataqina
vireranave. E qiove tiraqe nte quariva uro ntena nramwunaahua kyauqu
nyina vuqo timwa kyena nriankye, tiro.
62 Mwitaa tuvaro Iesusiva mwianra tiqaro, Qaqao, ni kyaiqa tohara
tero mwiaqaatairo mpo inraikyara rieqaro ni kyaiqa qaqira kyero quari
vaisiva hia qio Kotiva ntaqikyi mwatukyaraqi quananrove, tiro.

Iesusiva vaisi 72 nramwu sitovata vura

10 1 Nronravanto mwitaa timwa kyero mwiva vaisi 72 nramwu
nronraqama kyero mwihua sitero tiqaro, Nkye taaratana
taaratana viqata nte virera hiani mwatukyara mpo mwatukya mpo
mwatukya nkye nraante ni puni quate, tiro.
2 Iesusiva mwitaa timwa kyero mpo quaqaa ntumwa kyero timwa
nyinro tiqaro, Kyara airivanto keko tihata mwia vantu vareta nrihua hia
airivanto variavo. Nkye aakyo qora kyapara hivaro mwiva kyaiqa vaisi
mponramwuvata sitairata uro kyara vantuate.
3 Qio nkye quate. Nte nkyi sitaarita nkye sipisipi nraati votima kyeta
qaakyau vairi varinani vivarave. 4 Nkye viqatama hiama munimave,
tuave, kyuqu nraamwumate inraikyarave, vareta quate. Aanraqaa
viqatama hia nkyi antueqata qua tihua qua mwantaate.
5 Nkye nraamwuqi uro nteta nraamwuqi varihua qua mwanteqata
mwataama qiate, Kotiva nkyi qamwata nyatairaro nkyi mwutukyavanto
qihaakyama vahirata variate, qiate.
6 Nkye mwitaa timwa kyeta taqaivaro vaisi mpovanto mwi quarara
qamwata kyero varirera, Kotirara aakyara nteqata mwi vaisira qamwata
mwataante qiate. Taqaivaro mpovanto mwi quarara hia qamwata kyero
varirera, hia mwi quara mwia mwiate.

7 Kyaiqa vaisivanto nai kyoqaa varairara tita, nkye mwatukya mpoqi
uro variqata nraamwu kuaaqi variqi vivata mwihua nkyi kyarave
nramanrive nyinra mwia nraahu nreqata variate. Hiama mpo nraamwu
mpo nraamwuqi nrohiqata kyara vara nraate.
8 Nkye mwatukya mpoqi uro ntaivata mwi mwatanaahua nkyi
qamwata nyateta tirivata variate tivera, mwihua nkyi nyi kyarara mwia
nraahu nreqata 9 mwi mwatukyaraqi nriqa virata varihua kyuqema
nyateta mwi mwatanaahuara tiqata, Kotiva ntaqikyiariva qaumatoma
vaiho, qiate.
10 Nkye mwatukya mpoqi uro ntaivata mwi mwatanaahua hia nkyi
qamwata nyateta hia tirivata variate tivera, qaqira kyeta aanraqaa nrumu
variqata 11 nkyetaqaatai ntuvenrauma kyeta mwitaama timwa nyiate,
Kotiva nraakye qoraqaa ntaqikyiari entava qaumato vaihata tire mwi
quara nkyi timwa nyinrenrata nrunrahuave. Nrunrata nkye tiri qoririma
timwataavata, hia qaiqaavata uro ntanteta nriananrave, qiate.
12 Nraakiara Kotiva ekyaara entaqaa ko qiani entara Sotomi
mwatanaahua qua nronra varaivata nkye mate ni qua rieta qoririma kye
varihua nkyema qua nronra mpoqiavata varevarave.

Nraakye qora Iesusira qoririma mwatohuara po tura
(Matiu 11:20-24)

13 Po, nkye Korasini mwatukyani variahuave. Po, nkye Vetasaitaa
mwatukyani variahuave. Nkye taqevarave. Nte nkyi suqaa nronra
kyaiqa varauntema kyero mpovanto Taiaa mwatanaahuaqivata Sotomi
mwatanaahuaqivata vara nyatotirio, mwi mwatanaahua qamwanrama
kyetama tuavaaqa nrihi kyaama vara utu vareta hora vara qu vareta qora
aanra qaqirama kyotirio.
14 Ekyaara entaqaa Kotiva mwi mwatanaahuaqaa qua nronra vatero
nkyiqa qua nronra mpoqiavatama vataananrove.
15 Po, nkye Kapenaami mwatanaahua nkye tiqata, Tire nronraqama
vita nyaamwuni quananrave, qiavo. Qaqao hiave. Nkye hia ni qua riaara
kyaara Kotiva nkyi vara kyero qiaqi kyaananrove, tiro.
16 Iesusiva mwitaa timwa kyero nai nraaqiaranramwu timwa nyinro
tiqaro, Nkyi qua riaari vaisiva ni quavata riaananrove. Nkyi qoririma
nyataariva nivata qoririma mataananrove. Ni qoririma mataari vaisiva
Kotiva ni titairavatama qoririma mwataananrove, tiro.

Iesusiva 72 vaisinramwu sitohua uro ntanteta nrunra

17 Iesusiva mwitaa timwa kyero vaisi 72 nramwu sitohua uro nrohita
qaiqaa uro ntanteta mwihua qamwata kyeta nrumu Iesusirara tiqata,
Qikye, nronrao, tire i nrutu nteqata vaanavata sitaurata nritare quavo,
tita.

18 Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva nkyiari timwa nyinro tiqaro, Nte
taqe varuqaro Saataaniva nyaamwusairo aaquakyaavanto tintema kyero
tumu ntiho. 19 Nkye riaate. Nte nkyi nronraqama kyauqata nkye varivaro
quaihave, vaisi ruani tovesivave, varirata nkye mwivau qatima kyuqu
ntamwaqi vivarave. Nkye qioma nkyeta nramwutaa Saataaninra nraatara
kyaivaro hiama nkyi ruananrove.
20 Nkye vaanavanto nkyi qua riaira, mwianra hia qamwataate.
Nkyi nyutu nyaamwuni qara ntumwa taira, mwianra rieqatama nkye
qamwataate, tiro.

Iesusiva qamwatora
(Matiu 11:25-27, 13:16-17)

21 Iesusiva mwitaa tuvaro Kotira mwanraquravanto mwia kepukyaqama
kyovaro mwiva qamwata kyero variqaro Kotirara tiqaro, Ko, e
nronravanto nyaamwuvata mwatavata ntaqikyi variaravave. E mwi
inraikyara mwi inraikyara tuqeta tera hia nronra vaisi ekyaa okyara
taqaa vaisihua nyaamwutaraitira, mwi inraikyara qumina vaisi
nyaamwute variananranra tina, nte i nrutu tuaaherauqo. Eo ko, e ena
mwutukya vahira mwitaa hiataa iharara tirama, mwitaa hiaro, tiro.
22 Iesusiva mwitaa timwa kyero mwiva tiqaro, Ni kova nianra ekyaa
inraikyaqaa ntaqikyiante tirave. Hia qumina vaisivanto ni mwia mwaaqu
okyara ntapihiarave. Ni kova nai nraahu ni okyara ntapihi kyairave. Hia
qumina vaisivanto ni kora okyara ntapihiarave. Nte mwia mwaaquvanto
nraahu mwia okyara ntapihi kyaurave. Nte tahuave timwa nyiataa
hiraqe timwa nyianrihua, mwihuavatama ni kora okyarara ntapihi kyeta
riemwaqita vivarave, tiro.
23 Iesusiva mwitaa timwa kyero tuqasaa viro nai nraaqiaranramwu
nkyiariaraa timwa nyinro tiqaro, 24 Nkye mate mwaa entara taqaarara
qamwataate. Haaru nronra vaisive, poropeti vaisive, vunyaa vaisive,
mwihuavata mate nkye taqaa inraikyara taqaare tura, hia taqorave. Nkye
mate mwaa entara rie varia quara, mwihuavata riaare tura hia riorave,
tiro. Mwitaa turama.

Nai nramwutaa kyaahaqa hu vaisirara tura

25 Mwaanra okyara ti varuva mpovanto nri ntero Iesusiva api qua
qiarive tiro Iesusirara tiqaro, Mwaanra ti variara vaisio, nte nataa
hiani kyaiqara varaqina quaninraqaatainave ekyaa enta qati variqina
quaninrave? tiro.
26 Tuvaro Iesusiva mwia kyapara hiro tiqaro, Kotira qua mwaanra qara
ntumwa tova nanreve tiho? Mwia okyaravanto nataamave vaiho? tiro.
27 Tuvaro vaisi mwiva tiqaro, Mwia qara ntumwa tova mwataama tiho:
Iqaa ntaqikyira Kotirara ekyaa mwutukyaqitairave,

vu nraatoqitairave, mwanraquraqotairave,
ena kepukyaqotairave,
Kotirara nraahu i mwutukya vahiarive. *(Lo 6:5)*
Inanra mwutukya vahintema kyero
ina nramwunaanranravata i mwutukya vahiarive,
turave, tiro. *(Wkp 19:18)*

28 Mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Qio e mwitaamaqira viqarama ekyaa enta qati variqira vinanrave, tiro.

29 Iesusiva mwitaa tuvaro mwaanra okyara ti varuva Iesusira qua nraatara kyaankye tiro tiqaro, Qaqao, tavave ni nramwunaa mwiva variho? tiro.

30 Tuvaro Iesusiva mwaa quaraqaa ntumwa kyero timwa mwinro tiqaro, Vaisi mpovanto Ierusaremisairo mwatukya mpo Ierikonianra uto ntero vurave. Mwiva aanraqaa vi varuvata mpuara vaisi mponramwuvanto mwia ntavaaqavu kyeta mwia tuavaaqa ntupema kye vareta, mwia ntuqutu kyeta vate vuvaro aavata ntumwa viro aanraqaa vahurave.

31 Mwiva aanra mwiaqaa vahuvaro Kotira kyaiqa vara mwate varu vaisiva mwia nramwunaa kuaa mwatanaavanto tumiqaro aanra mwiaqaa taqovaro mwi vaisira ntuqutu kyeta kyova vahuvaro mwiva vitira aanra tokya hisataa tumitarero vurave.

32 Vaisi mwiva qati tumitarero vuvaro vaisi mpovanto mwia kuaa mwatanaa Rivaira okyaravanto, mwivavata Kotira kyaiqa vara mwate varuva tumu ntero mwia aitutuma kyero taqero, qaqira kyero nai henaanra mwia nraantantero vitira aanra tokya hisataa tumitarero vurave.

33 Vaisi mwivavata qati vuvaro Sameriaa vaisi mpovanto hia mwia nramwunaava, nanrianra mpo mwatanaa vaisivanto aanra mwiaqaa viqaro vaisi mwia taqero mwianra po kye timwa mwatero **34** mwia nraaqani uro variqaro vahamwenraqovata, uainiqovata, mwia mwamwanta teqa tora hiqama kyero rupa mwatero mwia kyavuhu kyero nai ntonkiqa mwaanri vatero, mwia vitaqiro uro munima kyeqata vaite varu nraamwunraqi kyero mwiaqaa ntaqikyi varurave.

35 Mwia qanranraa mwiva virera hiro 2 kinaa nraamwu qora mwinro tiqaro, Vaisi mwiaqaa kyuqema kyera ntaqikyi variraqe nte quariva nrohina uro ntantena nrianriva nrumu nataama munimave mwiaqaa kyenanra ina mwiankye, turave, tiro.

36 Iesusiva mwitaa timwa kyero mwiva mwaanra okyara ti varu vaisira kyapara hiro tiqaro, Mpuara vaisivanto vaisi mwia aavata ntuqutu kyeta vate vuvaro mwiva varuvata vaisi taarampotanavanto mwia tumu taqorave. Taarampo mwitanaqitairo tavave mwia nramwunaa votima kyero variho? tuvaro **37** mwaanra okyara ti varu vaisiva tiqaro, Mwianra po kye tiqaro kyaahaqa hu vaisivave, tuvaro Iesusiva mwia timwa mwinro tiqaro, Evata uro vaisi mwiva hunte hiante, tiro. Iesusiva turama.

Iesusiva Mataakya Mariaakya uro taqora

38 Iesusiva nai nraaqiara kyapata Ierusareminianra aanra vuraqaa vuva
mwatukya mpoqi uro ntovaro nraakye mpo, mwia nrutu Mataava Iesusira
qamwata mwatero nai nraamwuqi vitaqiro uro kyora.
39 Iesusiva mwiqi variqaro qua okyara timwa nyiqinro vuvaro Mataara
nrunravanto mwia nrutu Mariaava Iesusira nraaqani mwatakyaa viro
variqaro mwia qua rie varura.
40 Mariaava rie varuvaro Mataava kyara tera hiqaro airi kyaiqa nai
nraahu varovaro mwia uaqia huvaro mwiva Iesusirara tiqaro, Nronrao,
ni nunravanto hia ni kyaahaqa ihana nte ntena nraahuma kyara tera
hi varuqo. E hiave mwia taqaaro? E mwianra tiraro mwiva nrumu ni
kyaahaqa hiarive, tiro.
41 Mwitaa tuvaro nronravanto nai timwa mwinro tiqaro, Mataao,
Mataao, e mpo inraikya mpo inraikyara nronraqama kyera rie
variaravave. 42 E kuaa inraikya vuni vahi inraikyarara nronraqama kyera
riaataarave. Mariaava ntapihi kyeroma nrumu variqaro mwi inraikyara
riaiho. Hia mpo inraikyavanto mwia antua kyaarive, tiro. Iesusiva
turama.

Mwataama kyeta Kotiravata qua qiate tura
(Matiu 6:9-15, 7:7-11)

11 1 Mpo enta Iesusiva mpoqi uro variqaro Kotiravata qua ti
varura. Mwiva Kotiravata qua timwa taiqa kyovaro mwia
nraaqiara mpovanto tiqaro, Nronrao, Ioniva nai nraaqiaranramwu timwa
nyinro mwataama kyeta Kotiravata qua qiate turave. Evata tiri timwa
timwinraqe tire ntapihi kyeta Kotiravata qua qiare, tiro.
2 Mwitaa tuvaro Iesusiva mwihua timwa nyinro tiqaro, Mwataama
kyeta Kotiravata qua qiate:

Ko,
I nrutu kyotata nrutu kyuqera tire tuaaherauro.
E tiriqaa ntaqikyiqira vina entava qamwanrama nrianrive.
3 Tire ekyaa enta kyara nraananra tiri timwiante.
4 Mpohua tiri uaqiama timwa taavata
tire qaqira kyaunantema kyera evata
tire i qua nteqa kyaana quara nruka timwa taante.
E tiri tivita vare vi variraqe
tire hia uaqia hi kyaiqara utuare, qiate. Mwitaa timwa kyeqata
Kotiravata qua qiate.

5 Iesusiva mwitaa timwa kyero nai nraaqiaranramwuanra tiqaro, Nte
qati qua mpo tirerave. Nkyiqitairo mpovanto enta mwutukya nai qata
vakyaa nraamwu qesaqaa uro ntero tiqaro, Ni vaisio, qamaa taarampoqia

ni mpiante. 6 Ni toti mpovanto nyianrasairo nriva ni nraamwuqi nri
ntaiharo kyara hia vaihanave, tiraro mwia qata vakyaa mwiva tiqaro,
Qaqira kyera quante. 7 Nte qesa tita tena ntena nraaqiararavata vaitema
varuqo. Hia nte sivina kyara i mwinrenrave, qiananrove.

8 Mwitaa tiraro mwiaqaatairo mwiva raaquta kyero nyaanru timwaqi
viraro haunri mwiva mwitaa timwaqiro quankyorave tiro, kyara mwia
mwiananrove. Hia mwiva mwianra mwiva ni kata pakyaave timwa kyero
mwianra rieqaro mwia kyara mwiananrove. Mwiva nai qata vakyaa
mwiva pupohama kyero nyaanru timwaqiro quaninra, mwianra riero
mwiva siviro mwia mwiananrove tuqo.

9 Mwianra rieqatama nte nkyi timwa nyianinra riaate. Nkye Kotirara
nyaanru tivaro mwiva mwi inraikyara nkyi nyianrive. Nkye puaamaqi
vita uro puaama kyaate. Nkye qesa ntuqutivaro Kotiva qesa qatua
nyataarive. 10 Kotirara nyaanru qiariva qioma varaananrove. Mpo
inraikyara puaamaqiro quariva qioma puaama kyaananrove. Qesa
ntuqutuani vaisira qatuama mwataananrove.

11 Nkye nraaqiara sohuaqitai tavave mwia mwaaquvanto tavukya
mpiante tirara e mwia qarura mwinanra? Hia mwitaa hinanrave.

12 I nraaqiaravanto kokoraara uru mpiante tirara e uapaa tovesivanto
vaisi kutuaninrave mwia mwinanrave? Hia mwitaa hinanrave.

13 Nkye uaqia hia vaisihua variqatavata nkye kyuqe inraikya nraahu
nkyeta nraaqiara nyi variarave. Nkyi sova Kotiva mpo? Mwiva nkyi
nraatara kyero qihaakyama kyero nyi varivama variho. Mwiva nkyi sova
nyaamwuni variva variraro mpovanto mwia mwanraqurara nyaanru tiraro
Kotiva qihaakyama kyero nai mwanraqura mwiananrove, tiro. Turama.

Pierisepuriva Iesusira kyaahaqa hi variho tura
(Matiu 12:22-30; Maaki 3:20-27)

14 Vaana hia qua tuva vaisi utaqi varuvaro vaisi mwivavata hia
qua tuvaro mpo enta Iesusiva vaana mwia titovaro nritarero vuvaro
mwiaqaatairo mwi vaisiva qio qua tuvata nraakye qora ntuvaantuama
vuhua qikye timwa kyeta kyauqu ntukikinraaqate varura.

15 Mwitaa huvata hini uhua qaqao tita, Pierisepuriva vaana vunyaava
Iesusira kyaahaqa hi variharo Iesusiva vaana site variho, tita. 16 Mwihua
mwitaa tuvata vaisi mponramwuvantovata Iesusira mwataara hiare tita
Iesusirara tiqata, E nronra kyaiqa mpo tiri tivuqaa varairaqe tire taqeta
iara qutaama Kotiva i titaiho qiare, tita.

17 Mwitaa tuvaro Iesusiva mwihua nraato tuto quara ntapihi kyero,
mwihua timwa nyinro tiqaro, Kuaa mwatanaavanto ntainra vita nai ri nai
ri hivera, mwihua qamwanrama taiqa vivarave. Nraamwu kuaaqi varihua
ntainra vita nai ntaqi nai ntaqi hivera, mwihua kyatita nkyiariara
nkyiariara mpona mpona uro varivarave.

18 Saataaniva ntaqikyi variarihua ntainra vita nai ntaqi nai ntaqi hi
varivera, qiove mwiva kepukyaqama kyero vahiananro? Hia qiove. Nkye
nianra tiqata, Pierisepuriva mwia kepukya mwihanro mwiva vaana site
variho, qia quava 19 qutaa qua vahitiri, tava nkyi sataqi nriahua mwihua
kyaahaqa ihatave vaana tite variavo? Nkye nianra qia quara nkyi sataqita
nrohia vaisihua unra quave tivarave. Nkyi sataqita nrohi vaisihua ti
quava nkyi tu varaananrove.
20 Kotiva ni kepukya mpihana nte vaana site varuqo. Mwi quava qutaa
qua vahirara tita, nkye mwianra rieqatama Kotiva tiriqaa ntaqikyiari
entava nri ntaiho qiate.
21 Vaisi kepukyavanto huru kyaamwu terama kyero nai nraamwuqaa
ntaqikyiqiro viharo mwiva vatai inraikyava qio vahirave. 22 Mwiva
variraro vaisi kepukya mpovanto mwia nraataraariva nri ntero mwiavata
ntaqiro mwia nraatara kyero mwiva nraamwu qova huru kyaamwu
tutero qio ntaqirerave qiani inraikyara mwiaqaatairo ntavihi kyero
varero, mwiva vataani inraikyara vara kyero mpohua nkyiariara
nkyiariara nyiananrove.
23 Mpovanto hia ni kyaahaqa hiariva varirera, mwiva ni uaqiama
mataarivama variananrove. Mpovanto hia ni kyaahaqa hiqaro ni quara
ntuvaantua hiariva, mwi vaisiva ni quara sataqiro mpona mpona uro
kyaarivama variho.

Vaana okyarara tura
(Matiu 12:43-45)

24 Vaanavanto vaisi utaqitairo nritarero uro aahara mwataqaa
nrohiqaro kyai nte tekya hiankye timwa kyero taqairaro hia tekya
hiariva vahiraro mwiva nai tiqaro, Kyai nte nrumu ntantena vaakya
qaqira kyau nraamwunra vaisi mwia utaqi uro qaiqaa variankye,
timwa kyero 25 uro taqairaro nraamwu mwia ntupi kyero hiqama kye
avuqavuma taiva vaiharo 26 vaana mwiva uro nai hena vaana 7 nramwu,
mwia nraatara kyeta qora kyaiqa uti variahua, mwihua nyaanrama
kyero sitero uro vaisi mwia utaqi variananrove. Vuni vaisi mwiva
vaana kuaiqiavatama kyero variqaro mwiva uaqiama viro varirave.
Nraakiara mwiva vaana airi kyapata variqaro anoma kyero uaqiama viro
varirarama tuqo, tiro.

Qamwate okyarara tura

27 Iesusiva mwitaa tuvaro nraakye qora ntuvaantuama vita varuraqitairo
nraakye mpovanto vera kyero tiqaro, Qikye, i mwata kyero nraamwa mwi
nraakyeva, mwiva mpoqama kyero qamwateqaroma variho, tiro.
28 Mwitaa tuvaro Iesusiva qaqao tiro, Kotira qua rieqata nrohiahua,
mwihuama qamwateqata varivarave, tiro.

Nronra kyaiqa tiri tinraamwutaante tura
(Matiu 12:38-42; Maaki 8:12)

29 Iesusiva mwitaa tuvata nraakye qora airivanto mwia qua riarerata mwia vara ututu hi varuvaro Iesusiva mwihua timwa nyinro tiqaro, Mwaa entara varia nraakye qorahua anoma kye uaqia hi kyaiqara uti variqata Kotirara hia riaraiqata nrohi variarave. Mwihua nronra kyaiqa tinraamwu tairaqe taqeta tire qutaave qiare ti variarave. Hia nte mwihua suqaa ntena okyara nyaamwu tena nronra kyaiqa varaaninrave. Kotiva haaru nkyi haivaqara Ionaanra utu kyontema nivata mwitaa hiananrove. Mwianra nraahu rieqatama nkye nianra Kotiva mwia kyaahaqa hi varivave tivarave.

30 Ionaava mwitaa mwitaa huvata Niniveqinaahua mwianra ntapihi kyeta tiqata, Kotiva mwia kyaahaqa hi variho, turave. Nte mwatani mwatatai nraaqiaravama varuqo. Nkye mwaa entara varia nraakye qorahua ni okyarara ntapihi riaate tina, nte Ionaava hinte hianinrave.

31 Haaru nkyi haivaqava Soromoniva kyuqe vu nraato vahuvaro mpo okyara mpo okyara taqe varuva varuvaro nraakye mpo vunyaava mwia qua riarero nai vevara nyianrasairo nrumu Soromoninra qua riorave. Mwi nraakyeva mwitaa hurara tiro, mwiva nraakiara ekyaara entaqaa variqaro nkyiqa qua vateqaro mwitaama qiananrove. Nte nyianrasaina Soromoninra qua riarerana quavarave. Nkye haaru varuvaro Soromoninra nraatara kyo vaisiva nkyi nraaqani varuvata nkye hia mwia qua riorave, qiananrove.

32 Haaru Ionaava Kotira qua timwa nyuvata Niniveqinaahua uaqia hu aanranra qaqira kyorave. Mwi mwatanaahua mwitaa hurara tita, mwihua nraakiara ekyaara entaqaa nkyiqa qua vatevarave. Mwihua mwitaama tivarave. Tire Ionaanra qua rieta uaqia hi aanranra qaqira kyaavananrave. Nkye varuvaro Ionaanra nraatara kyo vaisiva Kotira qua nkyi timwa nyuvata nkye hia mwia qua riorave, tivarave.

Vuvanto mwamwanta omwave tura
(Matiu 5:15, 6:22-23)

33 Hia mpovanto omwa qupi kyero amaatainani vatairave. Mwiva hia tave vara kyero mwiaqaa ntumwaqu tairave. Nraakye qoravanto vera ntehua ntapihikye taqaate tiro, mwiva omwa qupi kyero virira nyaamwuni vatairave.

34 I vuvanto omwa votima kyero ite variho. I vuvanto kyuqema vahiraro i mwamwantavanto ntuvaahaananrove. I vuvanto uaqia hirera, i mwamwantavanto ekyaa enta hiraqi vahiananrove.

35 Qio rauri variqara variante. I mwamwantaqi ntuvaahaani inraikyava hia vahiraro enta hiani inraikyava vahiankyorave.

36 I mwamwantaqi ntuvaahaani inraikyava nraahu vahiraro hia enta
hiani inraikyava mpoqiavata vahirera, i mwamwanta ekyaama omwa
votima kyero kyuqema kyero itaananrove, tiro.

Parisi vaisinramwuanra tura
(Matiu 23:1-36; Maaki 12:38-40; Ruku 20:45-47)

37 Iesusiva mwitaa timwa kyero qua timwa nyi taiqa kyovaro Parisi
vaisi mpovanto ni nraamwuqi nrinra kyara nraante tuvaro Iesusiva
mwikyantiri uro mwia nraamwuqi variqaro kyara nranrenro mwatakyaa
viro varura.
38 Varuvaro Parisi vaisi mwiva taqovaro Iesusiva hia kyauqu
hiqaraitiro, kyara nranrenra uti varuvaro mwiva nrihanrama viro airi
nraato tuvaro 39 Iesusiva nronravanto mwia timwa mwinro tiqaro, Nkye
Parisi vaisinramwuvanto kaapuvata tanuvata mwaaqani nraahu hiqe
variarave. Nkyi mwaatira utaqi mpuara varevavata, uaqia hi kyaiqara
utivavata nraahuma vaiho. 40 Nkye ueraqa hiahuave. Kotiva nkyi
mwaaqani pahi ututaiva mwiva nkyi mwaatira utaqivata ututairave.
41 Nkye mwaatira utaqi vahi inraikyara vehi vaisi kyaahaqamaqi vivaro
nkyi mwamwantavanto qioma takyuqu viro vahiananrove.
42 Nkye Parisi vaisinramwu nraakiara raupirima vira mwianra
rieqanama nte nkyiara po tuqo. Nkye Kotira qua hini pata quaqia nraahu
rieqatama nkye avuqavuma kyeta nanra inraikya aakyoqi tutaara ntainra
kyeta 9 nramwu nkyeta vareta kuaiqia Kotira mwi variarave. Nkye mwi
quara pata quaqia nraahu rieqatama Kotira qua nronra qua vahira nkye
hia rie variarave. Ntapihi kyeta ko ti okyararave, Kotirara mwutukya
vahiani okyararave, nkye mwi quara qaqira kyeta hia nronraqama kyeta
riaarave. Nkye Kotira qua pata qua nraahu rieqatama mwia qua nronra
quavata riaataara vaihata hia riaarave.
43 Nkye Parisi vaisinramwu nraakiara raupirima vira mwianra
rieqanama nte nkyiara po tuqo. Nkye mwaanra nraamwuqi nronra
vaisivanto varia taintaraqaara nraahu uti variarave. Nraakye qoravanto
nkyiara nronra vaisive timwa kyeta kyakyama kye qua mwantaate tita,
nkye maaketiqi qumina qumina nrohi variarave.
44 Nkye nraakiara raupirima vira mwianra rieqanama nte nkyiara po
tuqo. Nkye nanra inraikya votima kyetave variavo? Vaisi quntamwa
taaraqa hia taqaraitita, nraakye qoravanto mwiaqaa nrohiqata qumina
mwataqaave qiavo. Nkye mwitaama kyeta variavata nraakye qoravanto
nkyi taqeqata hia nkyi uaqia hi kyaiqara taqaraitita, nkyiara vaisi kyuqe
hiahuave ti variavo.
45 Iesusiva Parisi vaisiara mwitaa tuvaro mwaanra okyara ti varu
vaisiva mpovanto qaqao tiro, Mwaanra ti variara vaisio, e Parisi vaisiara
tiqarama tiriaravata uaqia hi quara qiaro, tiro.

46 Mwitaa tuvaro Iesusiva mwiavata timwa mwinro tiqaro, Nkye
mwaanra okyara ti variahua, nkyevata nraakiara raupirima vira mwianra
rieqanama nte nkyiara po tuqo. Nkye qumina nraakye qorara ekyaa mwi
quara mwi quara riemwaqi quate ti variavata mwihua nkye muaanra ntai
quara mwihuaqaa vataara toqaamwu tu kyeta vara qu vare variavata
nkye hia nkyeta kyauqu mpoqiavata tutu kyeta mwihua kyaahaqa hi
variarave.
47 Nkye nraakiara raupiri hira mwianra rieqanama nte nkyiara po tuqo.
Nkyi haivaqahua Kotira qua ti varu vaisihua poropetinramwu rukyeta
quntamwa taaraqaa nkye ori ntamwa kyeta mwunruqa hi variarave.
48 Nkye mwitaa hiqata nkyeta haivaqahuara kyuqe hiavo qiarave. Nkyi
haivaqahua Kotira qua tu vaisihua poropetinramwu rukyorave. Mwihua
mwitaa hiavata qaiqaa nkye variqatama mwihua quntamwa taaraqaa
mwunruqa hi variarave.
49 Nkye mwitaa hiarara tiro, Kotiva ekyaa inraikya ntapihi kyaiva
tiqaro, Ni qua ti varihua poropeti vaisinramwu sitaarita vivata mwihua
mwinramwuhua mponramwu rukyeta mponramwu sataqita viqata
uaqiama nyatevarave, tirave.
50 Mwaa mwatara ututo entaraqaatai Kotira poropeti vaisi ruqi nrita
mate mwaa rua quava, ekyaa mwi quava nkyi mate mwaa varihuaqaama
vahiananrove. 51 Tohara kyero Everira rukyovata mwiaqaataita poropeti
vaisi ruqita vita uro Sekaraiaaravata rukyorave. Sekaraiaara rukyarera
hita qia munra quaninra quaro taintara vahuvaro Kotira nraamwu
kyotata vahuvaro mwia utana mwia rukyovaro mwia nraanre raururave.
Qio nai poropeti ekyaa rukyora kyaara Kotiva mwaa entara vari nraakye
qorahuaqaa qua vataananrove.
52 Nkye mwaanra okyara ti varia vaisihua, nkye nraakiara raupiri
hira mwianra rieqanama nte nkyiara po tuqo. Kotira okyara quavanto
vaihata nkye kiqa tutetama hia qesa mwia qatua kye viqeteta mwi
okyarara taqaavo. Nkye nkyeta qesa mwia hia qatua kyeta viraitita, nkye
mpohuavata virera hiavata mwihua antue variarave, tiro.
53 Iesusiva mwitaa timwa kyero nraamwuqitairo veva ntovata mwaanra
okyara tuhuavata, Parisi vaisinramwuvata, raraqa tovata Iesusirara uaqia
hi quarama tiho timwa kyeta nrivaqe tire qaiqaavata riaararo uaqia hi
quara tirera, koqi vitaqita vataare tita. 54 Mwitaa timwa kyeta mwihua
Iesusiva api qua qiarive tita, mpo qua mpo qua Iesusira kyapara hura.

Parisi vaisi unra kyaiqara rauriqata variate, tura
(Matiu 10:26-27)

12 1 Mwitaa huvata airi tauseni nraakye qoravanto Iesusira
taqarerata nrumu variqata nai rataakye nai rataakye hi variqata
nai kyuqu nai kyuqu ntatami varuvaro Iesusiva nai nraaqiaranramwu

nraante qua timwa nyinro tiqaro, Qamaa pataqia taupatairaqaatairo ekyaa viro ntera vintema kyeta Parisi vaisivanto nkyivata vara uaqiama kyevorave. Mwihua kyuqe kyaiqa varauro timwa kyeqata vaisi suqaa kumwaanri hi variararama tuqo. Nkye mwihua nraantantevorave.

2 Mpovanto taqaankyo tiro mate ntumwaqu taani inraikyara, nraakiara vara qosata kyaananrove. Mate uqeta taani inraikyara nraakiara qovarama kyairaro qoqaama vahiananrove. 3 Nkye kyokiraqi variqata ti quara nraakiara qaata taaninraqaama rievarave. Nkye qesa tita teta mwaanrinra nraamwuqi variqata tirema kyeta qua tira, nraakiara mwi quara qesaqaatairo aakyara ntamwa kyero qiananrove.

Kotirara nraahu aatu hiqata variate tura
(Matiu 10:28-31)

4 Ni mwatanaa tuaavo, nte qianinra riaate. Nkyi nyamwanta nraahu rukyehua hia mwihua nraatu aatu hiate. Mwihua nkyi rukyeta hia nkyi mwanraquravata qio rukyevarave. 5 Nkye tara nraatuve aatu hiqata varivarave? Kyai nte nkyi timwa nyiankye. Nkye Kotira nraatu aatu hiqata variate. Mwiva kepukyavanto variqaro vaisi rukyero mwiaqaatairo qioma mwia qutu vihua vinani tuto kyaarivama variho. Eo, nte nkyiarama tuqo, Nkye Kotira nraatu aatu hiqatama variate.

6 Qutaa vaisivanto munima taararu kyeqaro pata nyaamwa hini kyauquru varairave? Nkye riaate. Kotiva pata nyaamwa mpoqiaru hia taunru kyaraitiro, mwiaqaavata kyuqema kyero ntaqikyi varirave. 7 Kotiva nkyiqa ntaqikyiqaroma nkyi okyara, ekyaa taqe variva, mwiva nkyi qiata kyaahivata ekyaa kyaara ntumwa tairave. Nkye qumina nyaamwa nraatara kyaarave. Kotiva qumina nyaamwaqaavata ntaqikyivara tiro, nkyiqaavata nritarero kyuqema kyero ntaqikyi varirara tita, hia aatu hiqata variqita quate.

Iesusira nrutu timwa qovara hirara tura
(Matiu 10:19-20, 32-33, 12:32)

8 Nte qianinra riaante. Vaisi mpovanto nraakye qora suqaa variro timwa qovarama kyero nianra tiqaro, Nte mwia nraaqiarama varuqo, tirera, nte mwatani mwatatai nraaqiarava variqana nraakiara ntevata nyaamwunyaahua suqaa variqana timwa qovarama kyena tiqana, Nai mwi vaisivama ni nraaqiarama variho, qianinrave. 9 Mpo vaisivanto nraakye qora suqaa variro tiqaro, Hia nte Iesusira nraaqiarama varuqo, tirera, nte mwatani mwatatai nraaqiarava variqanama nraakiara ntevata nyaamwunyaahua suqaa mwi vaisirara tiqana, Mwiva hia ni nraaqiarama variho, qianinrave.

10 Vaisi mpovanto ni mwatani mwatatai nraaqiarara qora qua tirera, Kotiva mwi vaisira qora qua qioma nruka mwataananrove. Vaisi

mpovanto Kotira mwanraqurara qora qua tirera, Kotiva hia mwia qora qua nruka mwataananrove.

11 Nraakiara ni kyaara nkyi rupaqita uro mwaanra nraamwuqive, kamaninra vuqaave, vunyaa vaisi suqaave, uro kyaivata mwi entara hia aatu hiqatama nanra quave qiananrave qiate.

12 Mwi entara Kotira mwanraquravanto nkyi kyaahaqa hiqaro mwitaa mwitaa qiate tirata nkye mwi quara timwa nyiate, tiro.

Airi inraikya vato vaisiraqaa qua ntumwa kyero tura

13 Nraakye qora ntuvaantua huraqaatairo vaisi mpovanto Iesusirara tiqaro, Mwaanra ti variara vaisio, ni kova qutu virero hiro nianravata ni pakyaararavata nai hi inraikyarara ntainra kye varaate tirave. Mwitaa tiharo ni pakyaava nai nraahu varero hia nivata ntainra kyero mpiho. Evata tiraro mwiva nivata ntainra kyero mpiarive, tiro.

14 Mwitaa tuvaro Iesusiva mwia timwa mwinro tiqaro, Qaqao, mwaa vaisivao, Tava ni nronraqama kyaihanave nte mwi quara mwi quara qio avuqavu hianinrave? tiro.

15 Mwitaa timwa kyero Iesusiva ekyaa nraakye qora timwa nyinro tiqaro, Nkye rauriqata variate. Nkye airi inraikyave airi munimave varera mwianra nraahu nronraqama kyeta rieqata variqi vivorave. Nkye tiqata, Airi inraikya vateqata qioma variqi quananrave, tivorave. Hia airi inraikyavanto nkyi kyaahaqa hirata nkye kyuqema kyeta variqi vivarave, tiro.

16 Iesusiva mwitaa timwa kyero mwiva mpo quaqaa ntumwa kyero timwa nyinro tiqaro, Vaisi mpovanto airi inraikya vatova kyara vara tu kyero vatovaro inraanrama vahuvaro vantiqiro vatero **17** nai timwa kyero riero tiqaro, Nte mwaa kyarara ta nraamwunraqive vataaninrave? Ekyaa ni nraamwuqi kyaravanto piqama viho, tiro.

18 Mwitaa timwa kyero mwiva tiqaro, Kyaiqe nte ekyaa nraamwu ntapairi kyena, qaiqaa nraamwu nronra airi hoqa kyena mwiqi kyaravata hini mpo inraikyavata vataankye. **19** Nte mwi kyaiqara vara taiqa kyena mwitaama qianinrave, Nte kyuqemama varuqo. Airi kyara airi inraikya vaihana nte airi ihi qati variqi viqana mwaa kyararavata nramanrivata nramwaqi viqana kyuqema kyena varianinrave, tiro. **20** Mwi vaisiva mwitaa tuvaro Kotiva mwia timwa mwinro tiqaro, Hia i vu nraatovata vahivave. Mate entaqi e qutu vinanrave. E qutu viraro e ninive tina inraikyara mpovanto varaananrove turave, tiro.

21 Iesusiva mwitaa timwa nyinro qua taiqa kyero mwiva tiqaro, Vaisivanto mpo inraikya mpo inraikya ntuvaantua hianinranra nraahu riemwaqiro vi variraro Kotiva mwi vaisirara tiqaro, E vatera inraikyava qumina inraikyave. Nte taqauqara e vehi vaisi nraahuma variaro. E qumina qutu vinanrave, qiananrove, tiro. Iesusiva mwitaa turama.

Hia mpo inraikya mpo inraikyara ua hiate tura
(Matiu 6:25-34)

22 Mwitaa timwa kyero Iesusiva nai nraaqiaranramwuanra tiqaro, Mwi
quara rieqanama nte nkyiara mwitaama tuqo, Nkye qati variqi virarave,
nkye kyara nrenranrave, nkye tuavaaqa utirarave, hia mwi inraikyara
mwi inraikyarara airi nraato tuate.
23 Nkye qati variqi viva vahirero tauraanaa inraikya vaiharo nkye
kyara nreva mwiva vahirero nraakiaraanaa inraikyama vaiho. Nkyi
mwamwantavanto tauraanaa inraikya vaiharo nkye tuavaaqa ututeva
nraakiaraanaa inraikyama vaiho.
24 Nkye nyaamwanra nraato tuate. Nyaamwavanto hia kyara vara tu
kyero vantuqiro nai nraamwuqi vate varirave. Nyaamwavanto variavaro
Kotiva mwihuaqaa ntaqikyiqiro viqaro kyara nyinrave. Qio nkye nraakye
qoravanto nyaamwa nraatara kyaahuara tiro, Kotiva nkyiqa kyuqema
kyero ntaqikyiananrove.
25 Nkyiqitairo tavave nte mwata mwaaqa mpuahaama variankye
timwa kyero mwianra airi nraato tiqaro mpo entanramwu tomaqa
kyaananrove? Hiama qio mpovanto mwitaa hiananrove.
26 Nkye pata kyaiqa mwia hia qio vare variahuara tita, nkye
nanraqamave mpo inraikya mpo inraikyara airi nraato ti variavo?
27 Uakukyaqi qupiqai maunranra rieqata variate. Mwi maunrava hia
kyaanta huvu kyero nai tuapakyaara hutairave. Haaru vunyaa vaisivanto
Soromoniva kyuqema kyero mwunruqama torave. Maunra pairavanto
iteqaro Soromoniva mwunruqama toravata nraatara kyairarama tuqo.
28 Kotiva mwivama uakukyaqi vahi maunranra mwunruqama
mwatairave. Mwi maunrava mate vahirata hura qia qura kyaivaro
itamwa kyaananrove. Qio Kotiva qumina uakukyaqi pataqia
vahi maunranravata mwunruqama mwataivara tiro, mwiva nkyi
nraakye qoraqaa ntaqikyiqaro mwiva hiave nkyivata tuavaaqa utu
nyataananrove? Qikye, nkye Kotirara tiqata, Mwiva hiama qio tiri
kyaahaqa hiananrove, timwa kyeqata hia mwianra kepukyaqama kye rie
variavo.
29 Kotiva nkyi kyaahaqama nyate varirara tita, nkye hia nronra nraato
tiqata, Nanra kyarave nraananrave? Nanra nramanrive nraananrave?
timwaqi quate. 30 Mwatani variahua hia Kotirara riaa nraakye qorahua
mwihua mwitaamaqi viqata mwi inraikyara mwi inraikyara puaa
hirerata uti variarave. Nkye hia mwihua hiante hiate. Nkyi sova nkye
ekyaa mwi inraikyara varerara ntapihi kyeroma variho.
31 Kotiva nkyiqa ntaqikyianinra nkye mwianra nraante nronraqama
kyeta riemwaqi viqata Kotira kyaiqa vare varivaro Kotiva kyara
mwiavata, tuavaaqa mwiavata, nkyi nyiananrove, tiro.

Nyaamwuni kyoqaa ntuvaantua hirara tura
(Matiu 6:19-21)

32 Iesusiva mwitaa timwa kyero qaiqaa tiqaro, Nkyenramwu varirerata
nkye ni sipisipinramwu variavo. Hia aatu hiate. Kotiva nkyi sova nkyiara
qamwateqaro varivara tiro, mwiva nraakiara nkyiqa ntaqikyi varirata
nkye mwiva ntaqikyiani mwatukyaraqi varivarave.
33 Nkyeta vate inraikyara mpohua munimanra nyivata mwihua vareta
nkyi munima nyivata nkye uro mwi munimanra vehi nraakye qora
nyiate. Hia munima pausi mwatani taiqaaninraqi nkyeta kyoqaa vataate.
Nkye munima pausi nyaamwuni ekyaa enta qati vahianinraqi nkyeta
kyoqaa vataate. Mwini vate inraikyara hia mpuara varairaro hia uapaa
tovesivanto nraananrove.
34 Nkye mwaa mwataraqaa kyoqaa ntuvaantuamaqi vivera, nkye
mwaa mwataraqaa vahiani inraikyarara nraahu riemwaqi vivarave. Nkyi
kyoqaa nyaamwuni ntuvaantuama viro vahirera, nkye nyaamwunianra
nraahu nronraqama kyeta riemwaqi vivarave.

Teramate taqe variqata variate tura
(Matiu 24:42-44)

35 Nkye sivita tuavaaqa tuqara kye ututeta omwa qupi kyeta terama
teqata variate. 36 Nkye kyaiqa vaisi mwaanramwuhua hiante hiate.
Kyaiqa vaisinramwuvanto variavaro mwihua nronra vaisivanto nraakye
ntumwuanani viva urontante nrumu qesa ntukuakua hiqaro taqaihatama
mwia kyaiqa vaisinramwuvanto qamwanrama qesa qatua mwataarave.
Nkyevata qesa qatuararerata terama teqata variate.
37 Mwihua nronra vaisivanto nri ntero taqairata mwia kyaiqa
vaisinramwuvanto hia vaite variraitita, qati sivita teramate varihua
mwihua qamwataate. Mwihua mwitaama varivaro mwihua nronra
vaisivanto mwihua kyara nyiani tuavaaqara vara kyuqinra kyero ututero
nai kyaiqa vaisiara tiqaro, Mwatakyaa vi varivaqe nte nkyi kyara
nyiankye, timwa kyero kyara nyiananrove.
38 Enta mwutukyaqive, kokoraara nruqua qianinraqaave, nronravanto
uro ntantero nrumu taqairata mwia kyaiqa vaisinramwuvanto hia vaite
variraitita, qati sivita teramate varihua, mwihua qamwateqata variate.
39 Qio nkye mwaa quara rieqata variate. Nraamwu qova variqaro
mpuara vaisivanto mwi entarama nriananrove timwa kyero mwiva nai
nraamwuqaa ntaqikyi varitirio, mpuara vaisivanto hiama qio mwia
nraamwuqi vera ntero mpuara vararaitirio.
40 Mwi quara rieqatama nkyevata teramate variqata ni pekya variqi
quate. Nkye ni mwatani mwatatai nraaqiarara hiama tumuananrove ti
entara, mwi entaraqaa nte tumuaninrave, tiro. Iesusiva turama.

Kyaiqa vaisi taaratanaqaa ntumwa kyero tura
(Matiu 24:45-51)

41 Iesusiva mwitaa tuvaro Pitaava tiqaro, Nronrao, tiriara nraahu rieqarave mwi quaraqaa ntumwa kyera timwa timwianro? Ekyaa huara rieqarave mwi quara tira hiaro? tiro.

42 Tuvaro Iesusiva tiqaro, Kyaiqa vaisi kyuqeva nai nronra vaisiara rieqaro kyuqema kyero kyaiqa vare vari vaisiva, mwiva ta vaisira votima kyerove variananrove? Mwiva kyaiqa vaisi mwataa hiarivama variananrove. Mwia nronravanto nyianrani virera hiro vaisi mwia nronraqama kyero tiqaro, Ema kyaiqa vaisi hini mwihuaqaa ntaqikyiqarama mwi entaraqaa mwi entaraqaa kyara tukyama kyera nyiante, timwa kyero 43 quariva uro nyianra mponani nrohiro nrumu taqairaro mwia kyaiqa vaisivanto mwiva tintema kyero kyaiqa vare varirera, mwiva mpoqama kyero qamwataananrove.

44 Mwianra rieqana nte nkyi timwa nyuqo, Mwia nronra vaisivanto mwi vaisirara tiqaro, Nte qaiqaa i nronraqama kyaarira e ekyaa nte hu inraikyaraqaa ntaqinkyinanrave, qiananrove.

45 Mwia kyaiqa vaisivanto qaqira kyero hia mwitaa hiraitiro, nai riemwa kyero tiqaro, Qaqao, ni nronravanto hiama qamwanrama nriananrove, timwa kyero mwiaqaatairo nai henahua kyaiqa nraakye qora mwihua ntuqutu kyero vatero kyara airi nramwaqiro viro uainivata nrenro uera ntero mwitaamaqiro vi varirera, 46 mpo enta mwia nronravanto hiama mwi entaraqaa nriananrove qiani entaraqaa uro ntantero nrumu mwia kyaiqa taqero nai kyaiqa vaisi mwia ntuqutu kyero vatero mwia titero tiqaro, E ni qua hia riaahua varianani quante, qiananrove.

47 Kyaiqa vaisi mpovanto variraro mwia nronravanto mwi kyaiqara varaante tiraro mwi quara riero qaqira kyero hia mwi kyaiqara vararero tera hiraitiro, qati variraro mwia kyaara mwia nronravanto mwia nronraqama kyero kyaamwuqo ntuqutu mwataananrove.

48 Kyaiqa vaisi mpovanto variqaro mwiva hia nai nronra vaisi kyakya hira ntapihiraitiro, mwivavata uaqia hi kyaiqara uti variraro mwia kyaara mwia nronravanto mwia pataqia ntuqutuananrove.

Airi inraikya varehua varivaro Kotiva mwihua airi inraikyara nina mpiate qiananrove. Airi inraikya mpoqiavata varaari vaisiva variraro Kotiva mwianra airi inraikya mpoqiavata nina mpiante qiananrove. Kotiva vaisi mpo pata kyaiqa nraahu mwianinra mwianra tiqaro, E mwiqiara nraahu varairaqe nte qiove qianinrave, qiananrove. Kotiva vaisi mpo nronra kyaiqa mwianinra mwianra tiqaro, E mwia nraahu varairaqe nte qiove qianinrave, qiananrove.

Nraakye qora ntainra kyarera tumuvave tura
(Matiu 10:34-36)

49 Nte qia tuta kyaariro itaarive tina, mwaa mwataraqaa tumuvave. Qikye, mwi qiava vaakya ite variraqe qiove qiataarave.

50 Nte nramanri mpo varaaninra hiama varauqo. Nte mate mwia vekya
varuqaro ni anoma kyero muaanra ntaihana varuqo. Nte mwitaama kye
variqi vina mwiaqaatai mwi nramanrinra varena nte qio varianinrave.
(Iesusiva mwi quara mwitaa tiqaro mpo quaqaa ntumwa kyero nai
qoririma kyeta ru kyaivaro qutu quaninranra tura.)
51 Nkye nianra tiqatama, Nraakye qoravanto mwaateraqama vita variate
tiro, mwiva tuminrave, qiarave? Qaqao, hia nte mwitaama variate tina,
tumuvave. Nraakye qoravanto ntainra vita variate tina, nte tumuvave.
52 Mwaa entaraqaataita hini kyauquruvanto kuaa nraamwuqi variahua
ntainra vita taarampoqiavanto nramwutaaqa hiqata taara mwitanahua
vatama kyeta ntaqivarave.
53 Qova nai mwaaquntiriro ntaqiraro mwaaquvanto nai qokyantiri
ntaquananrove. Nrova nai nraamwunrantiri ntaqiraro nraamwunravanto
nai nrokyantiri ntaquananrove. Nraakye mpovanto nai nraaqutuntiri
ntaqiraro mwiva naivata ntaquananrove, tiro.

Mate mwaa entara okyara hia vitama kye taqaavo tura
(Matiu 16:2-3)

54 Iesusiva mwitaa timwa kyero nraakye qora ntuvaantuama vuhua
timwa nyinro tiqaro, Nkye taqaavaro tonamwuvanto vutusairo nriqanro
kyokira rutaihata nkye tiqata, Vati ntirerove, qiavaro vati ntirave.
55 Nkye taqaavaro toqa vauruvanto nrihata nkye tiqata qio
vuhaananrove qiavaro vuhairave.
56 Qikye, nkye unraqanraama kyeqata kyuqe kyaiqa vare variahuave.
Nkye mwi inraikyara mwi inraikyaraqaa qio vitama kye taqeta,
nanraqamave nkye mwaa entara qovara hiani okyarara hia vitama kyeta
taqaavo?

I ko tirera hirara vaakya avuqavuma kyaante
(Matiu 5:25-26)

57 Nkye nraato tu kyeta kyuqe kyaiqa nraahu varaare qiataara vaihata
nkye nataamaqive hia mwi kyaiqara varaavo? 58 Mpovanto iqaa qua
vatero ko nraamwuqi i vita varero virero hirera, e mwikyantiri aanrani
viqarama mwi quara avuqavu hiante. Mwiva i vita varero ko riaani
vaisiva hinani uro kyairaro mwiva i vita porisi mwinranro porisivanto i
karavuqi uro kyaankyorave.
59 Nte qianinra riaante. E hia karavuqitaira qamwanrama taiqenanrave.
Ekyaa munima hia nai mwinraitira, hia qio vinanrave, tiro. Iesusiva turama.

Uaqia hi aanranra qaqira kyaate tura

13 1 Mwi entara vaisi mponramwuvanto nri nteta Iesusira timwa
mwita tiqata, Karirinyaa vaisinramwuvanto quara ru kyeta

Kotira qamwata mwataare tuvaro kamaniva mpo, mwia nrutu Pairaativa nri ntero mwi vaisinramwuhua ru kyovaro mwihua nraanrevanto quara vaakya rukyora mwia nraanre vatama kyero vahurave, tita.

2 Mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Karirinyaa vaisinramwu mwitaama kye qutu vurara tita, nkye nataamave riaavo? Nkye tiqata, Mwihua qora kyaiqavanto Karirinyaa vaisi hini mwihua qora kyaiqa nraatara kyaihove, qiavo?

3 Hiave. Nte qianinra riaate. Nkyevata hia qora aanra qaqira kyaivera, nkyevata mwinramwuhua qutu vuntema kyetama qutu vivarave.

4 Haaru Siroamini ori nraamwu mpuahaa nraamwuvanto ntuvuraa viro tumu ntiro vaisi 18 nramwu rukyorave. Mwi vaisinramwuhua mpo? Nkye mwinramwuhuara nanra quave qiavo? Nkye tiqata mwinramwuhua qora kyaiqavanto Ierusareminyaahua qora kyaiqa nraatara kyovaro mwia kyaara nraamwu mwiva ntuvuraa viro mwihua ntuqutu taiqa kyorave. Nkye mwitaamave qiavo?

5 Qaqao, hiave. Nte qianinra riaate. Nkyevata hia qora aanra qaqira kyaivera, nkyevata mwinramwuhua votima kyetama qutu vivarave, tiro.

Qaampuakya voti hura fikiqaa ntumwa kyero tura

6 Iesusiva mwitaa timwa kyero mwiva mpo quaqaa ntumwa kyero mwihua timwa nyinro tiqaro, Vaisi mpovanto nai utaqi fiki kyatari mpo vara tutorave. Mwi vaisiva vara tutero vari kyero mpo enta kyai uro mwia tamwa hiqu kye nraankye timwa kyero uro taqovaro hia tamwa riorave.

7 Hia riovaro nai kyaiqaqaa ntaqikyi varu vaisirara tiqaro, Taqaante. Nte taarampo ihiara vina nrina hiqana mwaa kyatariva tamwa riaaninra vekya varuqaro hia tamwa riairave. E mwaa teqa kyera qaqira kyaante. Mwi kyatariva qati vahiqaro kyuqe mwata taiqa kyaankyorave, tuvaro 8 mwia kyaiqa vaisivanto qaqao tiro. Kuaa ihiara mwia qati kyairaqe nte mwia okyaraqi onti quvu kyena tapitaani mwatara varaqina mwiqi vatena quvu ntamwa taariro tamwa riaarive.

9 Mpo ihiqi taqairaro mwi kyatariva tamwa riairera, e mwia qati kyaante. Hia tamwa riairera, e qioma teqa kyera qaqira kyenanrave turave, tiro. Iesusiva mwi quara turama.

Iesusiva mwaanraqaa mwoqa ntavako nraakyera kyuqema kyora

10 Mpo enta mwaanraqaa Iesusiva mwaanra nraamwu mpoqi qua timwa nyi varuvaro 11 nraakye mpovanto mwiqi varura. Vaanavanto nraakye mwiavata varuva mwia nriqa vu inraikyara mwuvaro nraakye mwiva 18 ihiara nriqa vuvaro variqiro vura. Mwia mwoqavanto ntavaka vuvaro mwiva hia ntatuta variraitiro, kakataama viro nraahu varura.

12 Iesusiva mwia taqero mwia nraanrama kyero tiqaro, Mwaa nraakyevao, i nriqa viva taiqama viho, 13 timwa kyero nai kyauqu

mwiaqaa viti vatovaro nraakye mwiva qamwanrama kyero
mwaamwianra viro variqaro Kotira nrutu tuaahereqaro varura.
14 Kotira nrutu tuaahere varuvaro Iesusiva mwaanra entaqaa mwi
nraakyera kyuqema kyorara tiro, mwia kyaara mwaanra nraamwuqaa
ntaqikyi varu vaisira raraqa tovaro nraakye qorara tiqaro, Kyaiqa enta
6 nramwuma vaiho. Mpovanto nkyi nyamwanta kyuqema kyaarive
tita, mwi entaraqaa nraahuma nriate. Hia mwaanra entaqaa nkyi
mwamwanta kyuqema kyaarive tita nriate, tiro.
15 Vaisi mwiva mwitaa tuvaro nronravanto Iesusiva nai timwa mwinro
tiqaro, Nkye unraqama kyeqata kyuqe kyaiqa vare variahuave. Nkye
ekyaa mwihua mwaanra entaqaa nkyeta purimakauve, ntonkive,
nraamwuqitai ntatu kyeta sitaqita tumu nramanri nyi variarave.
16 Nraakye mwaava nkyi haivaqara Evarahaamunra nraisivanto
variharo Saataaniva 18 ihiara mwi nraakyera rupa tairave. Qioma
mwaanra entaqaa kyaahaqa hiqana huvantu kyaaninrave, tiro.
17 Iesusiva mwitaa tuvata mwia nramwutaahua mwi quara rieta
kyaurita varuvata qumina nraakye qora mwihua Iesusiva kyaiqa varorara
rieqata Iesusira qamwata mwatora.

Maasiteti uruqaa ntumwa kyero tura
(Matiu 13:31-32; Maaki 4:30-32)

18 Iesusiva tiqaro, Kotiva ntaqikyiariva nanra inraikya votima
kyerove vahiro iho? Nkye mwianra ntapihi kyeta riaate tina, nte nanra
inraikyaqaa ntumwa kyenave qianinrave?
19 Qio nte maasiteti uruqaa ntumwa kyena tirerave. Vaisivanto
maasiteti uru aakyoqi isa taiharo mwia uru pata mwiqiava ntukohiro
qupiqero kyatari nronra vaihata nyaamwavanto kyauqu kyaara mwiqi
nrumu vari vaite hiarave, tiro.

Mpereti nrakyo tairaqaa ntumwa kyero tura
(Matiu 13:33)

20 Mwitaa timwa kyero Iesusiva qaiqaa tiro, Kotiva ntaqikyiariva nanra
inraikya votima kyerove vahiro iho? 21 Mwiva taupataira votima kyeroma
vaiho. Nraakyevanto mpereti utarera hiro parauaa vara kyero mwiva
nrakyo taarive timwa kyero, taupataira vara kyero paraua vatama kyero
tuqasaa kyaiharo taupataiva ekyaa viro nrinro hiro mpereti uqenra
kyaiharo nrakyo tairave, tiro.

Qesa patara tura
(Matiu 7:13-14, 21-23)

22 Iesusiva mwitaa timwa kyero Ierusareminianra viqaro mwatukya
nronraqivata, pataqivata, kyuqe qua mwakyaakya timwa nyinro.

23 Mwitaamaqiro vuvaro vaisi mpovanto tiqaro, Nronrao, nraakiara
Kotiva tiriqitairo pataqiatanave tivitaananrove? tiro. Mwitaa tuvaro
Iesusiva mwihua timwa nyinro tiqaro,
24 Nyaamwunianra quava qesa pataqiave. Nkye mwukyaari mwata
kyeta qesa mwina quate. Nte nkyi qutaa timwa nyuqo. Nraakye qora
airivanto quare tiravata hia qio vivarave.
25 Nraamwu qova qesa tita tairata nkye mwaatani varivorave. Nkye
mwaatani varita qesa ntuqutita tiqata, Nronrao, qesa qatua timwa taante,
tivaro mwiva, Qaqao nkye tainyaahuave. Nte hia nkyi taqauhuave,
qiananrove.
26 Mwiva mwitaa tirata nkye tiqata, Qaqao, tire ivatama kyeta kyara
nraunrahuave. E tiri mwatukyaqi variqara qua timwa timwianrahuave,
tivaro mwiva qaiqaa tiqaro, 27 Nkye tainyaahuave? Nkye uaqia hi
kyaiqara uti variahuave. Hiante mwaisaita quatema, qiananrove, tiro.
28 Iesusiva mwitaa timwa kyero tiqaro, Nkye nraakiara taqaivata nkyi
haivaqahua Evarahaamuvavata, Aisaakivavata Iaikopuvavata, ekyaa
poropeti vaisinramwuvata Kotira mwatukyaqi varivata nkye mwaaqani
varita ntateqata nkyeta aanrai teti nreqata varivarave. 29 Nraakiara
huari vu nri ntainanyaahuave, huari vu vinanyaahuave, mwaa hini
tokyanyaahuave, vitira hini tokyanyaahuave, mwihua nrita ntuvaantua
hita Kotira mwatukyaqi kyara nrevarave.
30 Mate mwoqani varihua nritareta vunima varivarave. Mate vuni
varihua tumitareta mwoqanima varivarave, tiro.

Iesusiva Ierusaremiqinaahuara mpo kye tura
(Matiu 23:37-39)

31 Iesusiva mwitaa tuvata Parisi vaisinramwu nri nteta Iesusirara tiqata,
Sivira nritarera mpo mwatukyani quante. Herotiva vunyaa vaisivanto i ru
kyarero uti variho. E mwaini variraro mwiva i ru kyaankyorave, tita.
32 Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva timwa nyinro tiqaro, Nkye uro
qaakyau vairi mwia timwa mwiate. Nte matevata huravata vaana
siteqana nraakye qora kyuqema nyatarerave. Mwitaamaqi vina mpora
taarampo enta mwiqiaraqaa ntena kyaiqa taiqa kyarerave. Nkye mwia
mwitaama timwa mwiate.
33 Nte matevata huravata mporavata Ierusaremini virerave. Hia qumina
mwataqaa poropeti vaisi ru kyevarave. Ierusareminima ru kyevarave.
34 Po, Ierusaremiqinaa nraakye qora tuaavo. Po, Ierusaremiqinaa
nraakye qora tuaavo. Nkye Kotira poropeti rukyaahuave. Kotiva titai
vaisihua variavata nkye ori pati kyeta mwihua ntuqutu kyaahuave.
Kokoraaravanto nai nraatiqaa nraaokya iri kyero ntumwaqu taintema
kyena nte qaiqaavata qaiqaavata nkyiara po timwa kyena nkyiqa
ntaqikyirera huqata nkye ni qoririma mataavo.

35 Mwia kyaara Kotiva nkyi qaqira kyairaro nkyi mwatukyaqi hia vaisivata varivaro qumina mwata nraahuma vahiananrove. Nte qianinra riaate. Nkye mwaa entaraqaataita hia ni taqaraitita, variqi vivaqe nte qaiqaa tumu variarita nkye mwi entara ni ntapihi kyeta taqeqata nianra tiqata, Kotiva titai vaisiva tumiho. Mwia kyuqema mwataare tivarave, tiro. Iesusiva mwitaa turama.

Kyuqu kyauqu kyoto vaisira kyuqema kyora

14 1 Mpo enta mwaanraqaa Iesusiva Parisi mwihua nronra vaisi nraamwuqi kyara nranrenro vuvata mwiqi varuhua mwiaqaa vu vate varura.

2 Mwitaa huvaro Iesusira tataaqa vaisi mpo mwia kyuqu kyauqu kyota vuva varuvaro Iesusiva mwi vaisira taqero 3 mwaanra okyara tuhuavata, Parisivata, kyapara hiro tiqaro, Tire mwaanraqaa vaisi kyaahaqa hiqata mwia mwamwanta kyuqema mwataarera, tire teta mwaanra qua nteqave kyaananrave, hiave nteqa kyaananrave? Nkye tivaqe riaankye, tiro.

4 Iesusiva mwitaa tuvata mwihua hia qua mpoqiavata tuvaro Iesusiva vaisi mwia vita kyero mwia mwamwanta kyuqema kyero titovaro vura.

5 Vuvaro Iesusiva mwiqi varuhuara tiqaro, Nkyiqitairo mwia mwaaquvantove, mwia kauvantove, mwata quvu teraqi ntumwa virata nkye hiave mwi entaraqaa mwia ntanrau mwaanri kyevarave? tiro.

6 Iesusiva mwitaa tuvata mwihua nai timwa mwi quava hia vahuvata tirema varura.

Nkyiari vara mwataniqa hi quara tura

7 Iesusiva nraamwu mwiqi variqaro taqovata kyara nranrenra nruhua mponramwuvanto tainta kyuqeraqaa nraahu mwata kyaavirerata uti varuvaro Iesusiva mpo quaqaa ntumwa kyero timwa nyinro tiqaro,

8 Vaisi mpovanto nraakye ntumwinrenra hiro iara nrinra kyara nraante tirara hia enanasaira uro tainta nronra kyuqeraqaa mwatakyaa vira variante. E mwiaqaa variraro nraamwu qova nronra vaisi mpo nraanrama kyero 9 iara tiqaro, Tumitarera e uto mpuani variraro nronra vaisi mwaava tainta mwiaqaa mwatakyaa quarive, qiankyorave. Mwiva mwitaa tirera, e mwiqi nronraqama kyera kyauriqarama uro nraakye qora mwoqani mwatakyaa vira varinanrave.

10 Hia mwitaa hiraitira, mwataa hiante. Kyara nranrenra hiro i nraanrainranra virava uro nraakye qora mwoqani mwatakyaa vira variante. E mwitaa hiraro nraamwu qova nri ntero iara tiqaro, Ni totio, hia mwini variante. Nrumu mwaini tainta kyuqeraqaa mwatakyaa quante, tirara e nraakye qora suqaa uro tainta nronraqa mwatakyaa vira variqara e nrutu nronra varenanrave.

11 Nai nrutu nraahu tuaaheraariva variraro nraakiara mwia nrutu vara mwataniqa hiananrove. Nai nrutu vara mwataniqama kye variariva variraro nraakiara mwia nrutu tuaahera kyaananrove, tiro.

12 Iesusiva mwitaa timwa kyero vaisi mpovanto mwianra nrinra ni
nraamwuqi kyara nraante turara tiqaro, Nraakye qora kyara nyinrenra
hira hia ena toti vaative, ena qata vakyaave, ena vataahuave, i
nraamwunaahua airi inraikya vatehuave, hia mwihua nyaanraante. E
mwihua nyaanrama kyera nyinrenra mwihua mwia hiniqama kyeta
inavata mwivarave.
13 Nraakye qora kyara nyinrenra hira vehi nraakye qorave, kyuqu
kyauquara ihuave, vu qipaarihuave, mwihua nyaanraante.
14 E mwitaama varihua nyaanrama kyera aaqaa nraahu nyinranro
Kotiva mwianra riero i qamwata mwatero i kyuqema mwataananrove.
Nraakiara Kotiva kyuqe nraakye qora qati vara sivuma kyaaninraqaa
Kotiva ina kyoqaa mwiananrove, tiro.

Nronraqama kyero kyara nyiani vaisiraqaa ntumwa kyero tura
(Matiu 22:1-10)

15 Iesusiva mwitaa tuvaro vaisi mpovanto mwiqi kyara nre varuva
Iesusirara tiqaro, Qikye, Kotira mwatukyaqi kyara nrehua qamwateqata
varivarave, tuvaro 16 Iesusiva mpo quaqaa ntumwa kyero mwia timwa
mwinro tiqaro, Vaisi mpovanto kyara nronraqama kyero tera taarama
kyero vatero nraakye qora nyaanranrenra tuhua timwa nyitero tiqaro,
Mwi entara kyara nraaninraqi nriate, tiro. Mwitaa timwa kyero varuvaro
17 mwi entava nri ntovaro mwiva nai kyaiqa vaisi titero tiqaro, Uro tirata
nriate. Ekyaa inraikya terama taiho, qiante, turave.
Tuvaro mwia kyaiqa vaisivanto uro timwa nyuvata 18 mwihua kuaiqia
kuaiqiavanto tiqata, Po, mpo inraikyavanto ni antua kyaihana nte hia
quaninrave, tita. Vuniqama kyero mpovanto mwia kyaiqa vaisiara tiqaro,
Nte mwata mpo kyoqaama kyena varauqo. Nte mwia uro taqarerave. Po,
hia qio ivatama kyena quaninrave, 19 tuvaro mpovanto tiqaro, Nte kyaiqa
vare varia purimakauhua kyauqurutana kyoqaama tauqo. Nte kyaiqa
vareqana mwihua mwataara hirerana vuqo. Po, hia qio ivatama kyena
quaninrave, tuvaro 20 mpovanto tiqaro, Nte mateqa nraata varauqo. Po,
hia qio quaninrave, tiro.
21 Ekyaa mwihua mwitaa nraahu tuvaro kyaiqa vaisi mwiva nrumu
ntantero uro mwihua tu quara nai nronra vaisi timwa mwuvaro mwia
raraqa tovaro nai kyaiqa vaisiara tiqaro, Hiantera mwatukyaqi virava
uro aanra nronraqaatairave, aanra pataqaatairave, vehi vaisivata,
kyuqu kyauquara ihuavata, su qipa quarihuavata, kyuqu are aremaqita
nrohihuavata, sita varera nriante, turave.
22 Tuvaro mwiva tuntema kyero uro sitaqiro nrumu kyero tiqaro, E
qiarantema kyena sitaqina nrumu kyauqaro tainta hini qati nraahu vaiho
tuvaro 23 mwia nronravanto tiqaro, Mwatukya mwiqi qaqira kyera virava
uro aanraqaatairave, aakyoqitairave, api nraakye qora taqerahua mwihua

vuavi raavira tirata nrumu ni nraamwu piqa kyaate. 24 Nte i timwa mwuqo. Tauraaqama kyena nyaanrama tau nraakye qorahua hiama qio ni kyara nrevarave, turave, tiro. Iesusiva mwitaa turama.

Iesusira vataqiro virera hu vaisirara tura
(Matiu 10:37-38)

25 Nraakye qora airivanto Iesusira vataqita vi varuvaro Iesusiva tuqasaa viro mwihua timwa nyinro tiqaro, 26 Vaisi mpovanto ni nraaqiara varirero nte hunani nrinrenra hiro mwiva nai nrohua qohuave, nraata nraaqiarave, nai qata vakyaahuave, nai mwata mwaaqa qati variqiro quaninranrave, nronraqama kyero riemwaqiro viqaro nianra hia nronraqama kyero riaariva hiama qio ni nraaqiara varianananrove.

27 Mpovanto hia nai rukye kyatarira vara qu varero ni pataqiro nrinrenra, mwiva hiama qio ni nraaqiara varianananrove.

28 Nkyiqitairo vaisi mpovanto nraamwu nronra hoqarera hiro mwiva tauraaqama kyero mwatakyaa viro nraato tuqiro viro kyatariarave, mpo inraikyarave, qioma munima kyaaninrave timwa kyero, nraamwu hoqairave.

29 Mwiva hia mwitaa hirera, mwiva nraamwu hoqeqaro nraamwu tura nraahu ratairaro munima taiqa viraro hia hoqa taiqa kyairata nraamwu mwia taqehua raima mwateta tiqata,

30 Qikye, vitira taqaate. Mwi vaisiva nraamwu tohara tero hia qio taiqa kyaiho, tivarave.

31 Mpo quavata tirerave. Vunyaa vaisi mpovanto nai henanra mpovata ntaqirera hiro, mwiva tauraaqama kyero mwatakyaa viro variqaro nai ntaqua vaisihua kyaara ntumwa kyero taqero tiqaro, Nte qiove mwia nraatara kyaaninrave, hiave qio mwia nraatara kyaaninrave? tirave. Mwiva taqairaro mwia ntaqi vaisihua 10,000 nraahu varivaro mwia nramwutaara ntaqi vaisihua 20,000 varivera, mwiva ni nraatara kyaankyo tiro tiqaro, 32 Kyai ni nramwutaa mwiva nyianrani variraqe nte vaisi mpo titaariro mwiva uro mwianra qao tiro mwaateraqama variare qiananrove, tiro.

33 Iesusiva mwitaa timwa kyero mwiva tiqaro, Mwia votima kyeta nkye hia mpo inraikya mpo inraikya tutaara qaqira kyaivera, nkye hiama qio ni nraaqiara varivarave.

Iesusiva horeqaa ntumwa kyero tura
(Matiu 5:13; Maaki 9:50)

34 Hore kyuqe inraikyave. Horevanto uaqiama viro hia qiakyaa hirera, tire hia qio qaiqaa utu kyaararo qiakyaa hiananrove. Tire mwia qaqira kyaananrave.

35 Mwitaama quani horera hia qio kyara kyaahaqa hiraro kyaravanto kyuqema kyero qupiqaananrove. Kyaravanto kyuqema kyero qupiqaarive

tita hia mwi horera purimakau raha kyapata qio vatevarave. Nkyi nyaato vahiarihua hivera, nkye mwi quara ntapihi kyeta riaate, tiro.

Sipisipivanto raupirima vuraqaa ntumwa kyero tura
(Matiu 18:12-14)

15 1 Mpo enta taakisi vare varuhuavata, qora kyaiqa vare varuhuavata, Iesusira qua riarerata nri nteta varuvata
2 Parisi vaisinramwuvantovata, mwaanra okyara ti varu vaisihuavata, *nrutu nraunru/nrunru nraanru* tita tiqata, Qaqao, mwaa vaisiva qora kyaiqa uti varia vaisihua qamwata nyatero mwihua kyapata kyara nre variho, tita.
3 Mwitaa tuvaro Iesusiva mwaa quaraqa ntumwa kyero mwihua timwa nyinro tiqaro, 4 Nkyiqitairo vaisi mpovanto 100 sipisipi vataariva taqairaro sipisipi mpovanto raupirima virera, mwi vaisiva nataave hiananrove? Mwiva 99 sipisipi mwihua utaqi kyero mpo sipisipi raupirima quaninra puaa hirero quananrove. Mwiva puaamaqiro viro uro mwia puaama kyero taqaananrove.
5 Mwiva mwia puaama kyero qamwata kyero vara nai qumwuqa qu varero 6 uro mwaatani mwia kyero mwiavata variahua nyaanrama kyero tiqaro, Nkye nrumu nivatama kye qamwataate. Ni sipisipi raupirima vihana nte mwia puaama kyauqo, qiananrove.
7 Nte qianinra nkye ntapihi kyeta riaate. Mwia votima kyeta 99 nraakye qora hia qora aanra nrohihua varivata nyaamwuni varihua mwihuara qamwate variqata taqaivaro qora kyaiqa varaari vaisiva kuaiqiavanto qora aanra qaqira kyairera, mwianra rieqata nyaamwuni varihua mpoqama kyeta qamwatevarave.

Munima raupirima vuraqaa ntumwa kyero tura

8 Nte qaiqaa mpo quaqaa ntumwa kyena tirerave. Nraakye mpovanto ori munima kyauqurutana vataiva taqaiharo munima kuaiqia raupirima virave. Mwitaa hiraro mwiva nataave hiananrove? Mwiva omwa qupi kyero nraamwuqi ntupi kyero mpoqi mpoqi puaamaqiro viro taqaananrove.
9 Mwiva puaama kyero varero nai totivaativata, mwiavata variahuavata, nyaanrama kyero timwa nyinro tiqaro, Nkye ni vatama kyeta qamwataate. Nte munima raupirima kyaura puaama kyena varauqo, qiananrove.
10 Nte qianinra riaate. Mwia votima kyero qora kyaiqa varaari vaisiva qora aanra qaqira kyairera, mwianra rieqata nyaamwuni varihua qamwate varivarave, tiro.

Mwia mwaaquvanto raupirima vuraqaa ntumwa kyero tura

11 Iesusiva mwitaa timwa kyero mwiva tiqaro, Vaisi mpovanto qoraisi nraaqiara taaratana mwata tovaroma 12 mwia mwaaqu nraakiaraava

siviro nai qorara tiqaro, Ena vataana inraikyara nraakiara ntainra kyera ni mpirerave tinanra mate nraahu ni mpiante, tiro. Mwitaa tuvaro mwia qova nai vato inraikyara ntainra kyero nai mwaaqutana nyunrave.

13 Nyuvaro mwia mwaaqu nraakiaraava pataqia variro nai hu inraikyara mpohua nyiqanro munima varero nyianra mpo mwatani vuva uro mwini variqaro qora vaisi kyapata qora kyaiqaqaa munima vare vura taiqa tuto kyorave.

14 Taiqa tuto kyovaro mwiaqaatairo nronraqama kye aara nto entava nri ntovaro mwiva vehi vaisi variqaro **15** uro mwi mwataraqaanaa vaisi mpoqaa kyaiqa vararero viro. Vuvaro mwi vaisiva tiqaro, Uro ni quaraqa ntaqikyiqara mwihua kyara nyiante, turave.

16 Tuvaro mwiva quara kyara nyi variro tiqaro, Qikye, quara kyara nyiqana viti vaati ntenavata nraataarave, tuvaro mwia kyara mwianri vaisiva hia varura. **17** Mwia nraataa huvaro varuvaro mwia vu nraato ntutoraa vuvaro mwiva riero tiqaro, Ni kora kyaiqa vaisi airinramwuvanto variavaro airi kyara vaihata mwihua nreqata variavana nte mwaini variqana kyarara huqo. **18** Kyai nte sivina ntena kova hinani nrumu ntantena quankye. Nte urontena ntena korara mwitaama qianinrave. Ko, nte Kotiravata ivata uaqia hi kyaiqara utu nyatauqo. **19** Mwia kyaara nte hia qio i nraaqiara kyuqeva varianinrave. E ni vara mwataniqama kyairaqe nte i kyaiqa vaisi nraahu variankye. Nte quariva uro mwitaa tirerave, tiro.

20 Mwitaa timwa kyero mwiva siviro nai qova hunani nrunra. Nai qora nraamwu qaumato nruvaro mwia qova nyianrasairo vutu mwia taqero qamwata kyero hiantero uro nai mwaaqu ntavaaqavu kyero mwia kyuquqama mwatero varuvaro **21** mwia mwaaquvanto tiqaro, Ko, nte Kotiravata ivata uaqia hi kyaiqarama utu nyatauqo. Mwia kyaara nte hia qio i nraaqiara kyuqeva varianinrave, tiro.

22 Mwitaa tuvaro mwia qova nai kyaiqa vaisi timwa nyinro tiqaro, Hianteta nkye uro tuavaaqa kyuqera varaqita nrumu mwiate. Kyaatamwavata inranravata varaqi nrumu humwataate.

23 Purimakau nraati kyuqera rukyeta utaate. Mate tire mwia qamwata mwataananrave. **24** Ni maaquvanto qutu viho tuqaroma qati nri ntaiho. Ni maaquvanto raupirima viho tuqaroma qati nrihana vitauqo, tiro. Mwitaa timwa kyero nai mwaaqu qamwata mwatero kyara vara kyero mwia vaahaqama mwatorave.

25 Mwia vaahaqama mwate varuvaro mwia vakyaava kyaiqa varonasairo nri ntero riovata **26** ihi nte variqa tuvaro mwiva nai qora kyaiqa vaisi mpo kyapara huvaro mwiva mwia timwa mwinro tiqaro, **27** I qatavanto vevasairo nri ntaiharo i qova mwianra qamwateqaro purimakau nraati kyuqera ru kyero uta mwataiho. I qata kyuqema nai vitero qamwateqaroma mwitaa iho, tiro.

28 Mwitaa tuvaro mwia vakyaara raraqa tovaro kyaru ntumwa kyero
tiqaro, Hia nte nraamwuqi virerave, timwa kyero mwaatani varuvaro
mwia qova veva ntero mwianra po qati nraamwuqi nriante tuvaro mwiva
mwitaama tiro:
29 Nte airi ihiara i kyaiqa vaisi votima kyena i kyaiqa vareqana hia
nte mpo entavata i qua raaquta kyaurave. Nte ntena toti qamwata
nyataankye tuqara e hiama memenra nraati mpoku ntuqutu ni mpiaro.
30 I nraaqiara mwaava api qaraqita nrohia nraakyehuavata e hiana
inraikyara varaqiro mwihuaqaa uto taiqa kyero nrihanrama e purimakau
nraati kyuqera qumina ntuqutu kyera mwinra hiaro, tiro.
31 Mwitaa tuvaro mwia qova qaqao tiro, Ni maaquo, e mpo enta mpo
enta ni vatama kyera variaravave. Nte hu inraikyara ekyaa inraikya
mwia tetatana hunanrave. 32 I qatavanto qutu viho tuqaroma qati nri
ntaiho. Mwiva raupirima viho tuqaroma qati nrihana vitauqo. Mwitaa
ihatara tita, tire mate mwia qamwata mwatarerave, turave, tiro. Iesusiva
mwi quara turama.

Kyaiqaqaa ntaqikyi varu vaisiva uaqiama kyero kyaiqa varoraqaa ntumwa kyero tura

16 1 Iesusiva nai nraaqiaranramwu timwa nyinro tiqaro, Haaru
vaisi mpovanto munima airi vatova varuvaro vaisi mpovanto
mwia kyaiqa vareqaro mwiva vato inraikyaraqaa ntaqikyurave. Mwiva
hu inraikyaraqaa ntaqikyi varuvaro mpovanto nri ntero tiqaro, E hiana
inraikyaraqaa ntaqikyi variva e hiananra hini nramwa kye variho,
tuvaro 2 munima vato vaisiva mwiva mwia nraanrama kyero tiqaro,
E nanra varaana quarave nte riauqo? Nte hu inraikyara ntaqikyiqara
varenanra qara ntumwa tairaqe taqaankye. E hia nte hu inraikyaraqaa
ntaqikyinanrave. E taiqenanrave, tiro.
3 Mwitaa tuvaro kyaiqa vaisi mwiva riero tiqaro, Po, ni nronravanto nte
kyaiqa varauraqaatairo ni taiqama kyaananrove. Nte nataave hianinrave?
Hia nte kepukyaqama kyena onti quvuaninrave. Nte mpohuara nianra po
tiqata munima mpiate qianinra kyauruaninrave, tiro. 4 Mwitaa timwa kyero
mwiva kyai nte mate mwitaa mwitaa hiariro nraakiara ni titairata nraakye
qora nianra qamwateqata ni pitaqita uro nkyiari nraamwuqi kyaate, tiro.
5 Mwitaa timwa kyero nai nronra vaisiqitaita munima vareta qakyo
mwianre tu vaisihua nyaanrama kyero vuni nru vaisira mwia kyapara
hiro, Ni nronravanto iqi vataiva nataamave qati vaiho? tuvaro 6 mwiva
tiqaro, Mwiva niqi vataiva vahamwenra 100 taqu vaiho, tuvaro mwia
munimaqaa ntaqikyuva tiketi mwinro 100 qaqira kyera 50 nraahu
tiketiqaa qara ntumwa taante, tiro.
7 Mwitaa timwa kyero vaisi mpora tiqaro, Mpo e, iqi vataiva nataamave
qati vaiho? tuvaro mwiva tiqaro, Uiti tua 100 tuama qati vaiho, tuvaro

mwiva tiketi mwinro 100 qaqira kyera 80 nraahu tiketiqaa qara ntumwa taante, tiro.

8 Mwiva vato inraikyaraqaa ntaqikyiqaro mpuara vare varu vaisiva mwitaamaqiro vuvaro mwia nronravanto taqero tiqaro, Qikye, vaisi mwihua mwia toti variate tiro, mwiva vu nraato tuqiro viro mwiva mwitaa hi variho turave. Mwatani varia vaisihua nkyiari hena vaisi kyoqaa nai mwi nai mwi hiqata nkyiari riemwa kyeta kyoqaa kyaiqa varaqi quarave. Mwihua kyoqaa kyaiqa vareqata omwa itainani nria vaisihua nraatara kye variarave, tiro.

9 Iesusiva mwitaa timwa kyero mwiva tiqaro, Nte qianinra riaate. Mwatani variahua apiqama kyeta tuto kye varia munimanra nkye mwi munimanra vara kyetama avuqavuma kyeta totiqa hiqata nyiate. Mwitaamaqita vivaro munima taiqa virata nkye ekyaa enta qati variqi vi nraamwunraqi vivaro nkye munima nyi vaisiva nkyi qamwata nyataananrove.

10 Vaisi mpovanto pata kyaiqaqia vareqaro mwiva mwi kyaiqara avuqavuma kyero varairera, mwi vaisiva nronra kyaiqavata avuqavuma kyero varaananrove. Vaisi mpovanto pata kyaiqa varero mpuara utiqaro varairera, nronra kyaiqavata mpuara utiqaro varaananrove.

11 Nkye mwata mwaaqa variahua apiqama kyeta kye varia munimanra hia kyuqinra kyeta ntaqikyivera, Kotiva hia nkyiara, Nkye ni kyoqaa qutaa kyoqaaqaa ntaqikyivarave, qiananrove.

12 Nkye mpova hiani inraikyaraqaa hia kyuqema kyeta ntaqikyivera, Kotiva nkyiara, Nkye nkyeta vate inraikyaraqaavata hia kyuqema kyeta ntaqikyivarave, timwa kyero hiama nyiananrove.

13 Hia kyaiqa vaisi mpovanto vaisi nronra taaratanaqaa kyaiqa varaananrove. Mwiva mwitaa hiqaro nronra vaisi mpora mwia mwutukya vahiraro mporara hia mwia mwutukya vahiananrove. Mwiva nronra vaisi mpora kyuqerave timwa kyero mpora uaqia hiravema qiananrove. Airi inraikya vatevave, munimavantove, nronra vaisi votima kyero nkyiqa ntaqikyi varirera, nkye munima varerara nraahu riemwaqi viqata hia Kotira kyaiqavata qio varaqi vivarave, tiro.

Iesusiva qua mwaanra mponramwu tura

14 Iesusiva mwitaa tuvata Parisi vaisinramwuvanto mwi quara riovaro mwihua mwutukyavanto munimanra nraahu vahuvatara tita, mwihua Iesusiva qua turara raima mwatora.

15 Raima mwatovaro Iesusiva mwihua timwa nyinro tiqaro, Mwihua nkyiara avuqavu nrohi varia vaisihuave qiate tita, nkye nraakye qora suqaa avuqavuma kyeta nrohi variarave. Nkye mwitaa hiavaro Kotiva nkyi mwutukyaqi uaqia hi kyaiqara taqe varirave. Mwatani variahua tiqata, Kyuqe inraikyave, ti variara mwi inraikyarara Kotiva tiqaro, Uaqia hi inraikyara qumina inraikyave, ti varirave.

16 Haaru hia Ioniva varu entara Mosesira qua mwaanravantovata
poropeti vaisi qua mwaanravantovata vahurave. Mwiaqaatairo Ioniva
nramanri nyi varuva nri ntero qaraakya qua kyuqe qua Kotiva nkyiqa
ntaqikyiani quara timwaqiro vuvata mwiaqaataita ekyaa nraakye qora
nkyiarianasai kepukyaqama kyeta Kotira mwatukyaqi virerata uti
variarave.
17 Qio nkye riaate, Haaruaa mwaanra qua qatima vaiho.
Nyaamwuvantovata mwatavantovata taiqa viraro Kotira qua
nronravantovata patavantovata qatima vahiananrove.

Nraakye qaqira kye okyarara tura
(Matiu 5:31-32, 19:9; Maaki 10:11-12)

18 Vaisivanto nai nraata qaqira kyero mpo nraakye varaiva, mwi vaisiva
Kotira qua mwaanra nteqa kyairave. Mpovanto qaqira kyai nraakyera
varai vaisiva, mwivavata Kotira qua mwaanra nteqa kyairave, tiro.

Rasarusirara tura

19 Iesusiva nai nraaqiaranramwu timwa nyinro tiqaro, Vaisi mpovanto
airi inraikya vatova kyuqe tuavaaqa nraahu ututero mpo enta mpo enta
qiakyaa hu kyarara nraahu nreqanro varurave.
20 Mwiva mwi kyarara nraahu nreqanro varuvata vaisi mpo mwia nrutu
Rasarusira vitaqita uro airi inraikya vato vaisira nraamwu qesana kyovaro
varura. Mwi vaisiva hia mpo inraikyavata vatova vehi vaisivanto varuvaro
rumpuaravanto nraahu ekyaa mwia mwamwantaqa vahuvaro 21 variqaro
mwiva airi inraikya vato vaisiva kyara nreqanro viti vaati qaqira kyora
mwia nraahu utu kyeqaro nranrenro varura. Rasarusiva mwini varuvaro
vairinramwuvanto vitare nritare hiqata mwia rumpuara pohi varurave.
22 Hia mpo inraikyavata vato vaisiva qutu vuvata nyaamwunyaahua
mwia vitaqita uro Evarahaamuva nai haivaqava varunani kyorave. Uro
kyovaro airi inraikya vato vaisiva mwivavata variro qutu vuvata mwataqi
quntamwa torave. 23 Quntamwa tovaro mwiva qutu vuhua varunani
variqaro atura nti varurave. Atura ntiqaro mwiva vuru taqovaro
Rasarusiva Evarahaamukyantiri qamwateqaro nyianrani varurave.
24 Mwini varuvaro mwiva Evarahaamunranra aakyara ntero tiqaro,
Evarahaamuo, ko, e qati nianra po kye timwa mataante. E Rasarusira
titairaro mwiva nai kyauqu uro nramanriqi mwaamwi ntamwa kyero
tumu ni maaqinriqaa vatairaro tututaarive. Nte qia nronraqi variqana
atura ntiqana varuqo, tiro.
25 Mwiva mwitaa tuvaro Evarahaamuva qaqao tiro, Ni maaquo,
e riaante. E tauraa qati varuna entara e kyuqe inraikya vatoraro
Rasarusiva qora inraikya nraahu vatorave. Mate mwiva mwaini variqaro
qamwateqaro varihara e mwini atura ntiqara variaro.

26 E qaiqaavata rie variraqe nte qua mpoqiavata i timwa mwiankye. Nte varuqara e variararo tiri utaqaa okai nronrama vaiho. Mwaisaita mwini vivorave, mwisaita mwaini nrivorave tiro, okai nronra utaqaa vatairave, tiro.
27 Evarahaamuva mwitaa tuvaro mwi vaisiva tiqaro, Po, ko, nte iara qati ni qua riaante tuqo. E Rasarusira titairaro mwiva ni kora nraamwuqi uro ntero 28 ni kata pakyaa kyauquru variahua timwa nyianrive. Mwihuavata mwaini nriqa vinani nrivorave, tiro.
29 Mwitaa tuvaro Evarahaamuva qaqao tiro, Mosesivavata, poropeti vaisinramwuvata, qara ntumwa to quava vahirave. Mwihua mwi quara qioma rievarave, tiro.
30 Tuvaro qati varu entara airi inraikya vato vaisiva tiqaro, Hiave, Ko, Evarahaamuo, qutu quarive nrumu ntantero uro timwa nyinrata mwihua mwia qua rieqatama qora aanra qaqira kyevarave, tiro.
31 Mwitaa tuvaro Evarahaamuva qaqao tiro, Mwihua Mosesira quavata poropeti vaisi quavata hia riaivera, mwihua qutu quariva nrumu ntantero uro qiani quaravata hiama qio rievarave, turave, tiro. Iesusiva mwitaa turama.

Uaqia hi kyaiqarara tura
(Matiu 18:6-7, 21-22; Maaki 9:42)

17 1 Iesusiva nai nraaqiaranramwu timwa nyinro tiqaro, Nraakye qoravanto Kotira qua nteqa kyeqata uaqia hi kyaiqara utuate tiro, mpo inraikya mpo inraikyavanto qovara hiananrove. Uaqia hi kyaiqara qovarama kyaani vaisirara po kye timwa mwatauqo. Nraakiara mwi vaisiva taqaananrove.
2 Nraaqiara mpo uaqia hi aanranra nraamwutaani vaisiva variraro nraakiara Kotiva mwi vaisira uaqiama kyeroma ntuqutu mwataananrove. Kotiva mwi vaisira mwitaa hianinranra rieqaro mwi vaisiva mwataama qiari. Qikye, eqaataara qumina nte mwi nraaqiarara uaqia hi aanranra nraamwutaurave. Haaru hia mwitaa hiava entara ni nuntaqi ori nronra sutukye ni rumpua nronraqi tuto kyaataarave, qiananrove. 3 Nkye uaqia hi kyaiqara utuaro tita rauru kyeqata variate.
E taqairaro i qata vakyaavanto Kotira qua nteqa kyairera, mwianra hia qaiqaavata mwitaa hiante qiante. Mwiva tiqaro, Nte po tuqo. Hia qaiqaavata mwitaa hirerave, tirera, e tiqara, Mwi quara matema qaqira kyauqo, qiante. 4 E taqairaro mwiva kuaa enta 7 nani i uaqiama mwatero nrumu iara po hia mwianra riera taunru mataante tirera, e eo timwa kyera 7 nani mwianra tiqara, Nte mwi quara qaqira kyena hia iqaa qua vataaninrave, qiante, tiro.

Kepukyaqama kyeta Kotirara riemwaqita virara tura
5 Iesusiva mwitaa tuvata mwia nraaqiara 12 nramwuvanto tiqatama, E tiri kyaahaqa hiraro tire Kotirara riemwaqita quarava nronraqa hiarive, tita.

6 Mwitaa tuvaro nronravanto mwihua timwa nyinro tiqaro, Nkye
Kotirara riemwaqi viva masiteti uru pataqia votima kyero vahirera, nkye
kyatari vitirara tiqata, E tuqa rirante ntarira uro kyaareraqi qupiqaante,
tivaro kyatari mwiva nkyi qua riaananrove, tiro. Iesusiva turama.

Kyaiqa vaisivanto nai kyaiqa varaaninranra tura

7 Iesusiva tiqaro, Nkyiqitairo mpovanto variraro mwia kyaiqa
vaisivanto kyaiqa varaaninranra qati quaqama kyena tirerave. I kyaiqa
vaisivanto i kyaiqa vareqaro uro kyatu quvu tero uro sipisipiqaa ntaqikyi
tero nrinranra e nanreve mwianra tinanrave?

8 E hiama mwianra tiqara, Hiante ena kyara nrumu nraante, tinanrave.
Mwi vaisiva qumina kyaiqa vaisivanto variharara tira, e mwianra tiqara,
Nrumu nini kyara nraante terama kye matera kyara utaa tavunanra rupa
varera kyara varaqira nrumu mpiraqe nramwa kyaarira nraakiara ena
kyara nraante, tinanrave.

9 Kyaiqa vaisi mwiva i kyaiqa taiqa kyairara e mwianra kyuqeveve
tinanrave? Qaqao, e hiama mwitaa tinanrave. Mwianra tiqara, Mwia ena
kyaiqama varera hiaroma, tinanrave.

10 Mwia votima kyeta nkyevata Kotira kyaiqa uro taiqa kyeta hia
mwianra rieqata Kotirara qamwata timwa taante qiate. Nkye mwataama
qiate. Tire qumina kyaiqa vaisi nraahuma varuro. Tire mwi kyaiqara
vareqata tire teta kyaiqa vaisi kyaiqa nraahuma varauro, qiate, tiro.
Iesiva turama.

Rumpuara taumavanto mwamwanta nre varuhua kyuqema kyora

11 Iesusiva Ierusareminianra viqaro Sameriaa mwata hini vahuvaro
Kariri mwata hini vahura mwia utaqaa vuva 12 mwatukya mpoqi uro
ntovata vaisi kyauqurutanavanto Iesusira uro qintorama kyeta. Rumpuara
uaqia huva mwihua mwamwanta nre varuhua vutura nyianrasatataita
aakyara nteta tiqata,

13 Iesusio, e nronravantove. Qati tirinramwuanra po kye timwa timwa
taante, tita.

14 Mwitaa tuvaro Iesusiva mwihua timwa nyinro tiqaro, Kotira kyaiqa
vare varia vaisihua hianani vivata nkyi mwamwanta itutuma kye
taqaate, tuvata mwihua Iesusiva tuntema kyeta aanraqaa viqata taqovaro
mwihua rumpuaravanto tavanta vuvaro mwihua nyamwantavanto
kyuqema vuvata mwihua qio varura.

15 Mwihua qio varuvaro mwihuaqitairo kuaiqiavanto nraahu nai
rumpuara tavanta vura taqero nrumu ntantero aakyara ntamwa kyero
Kotira nrutu tuaaheraqiro vura.

16 Vuva uro Iesusira kyuqusata tumu ntiro variqaro Iesusira qamwata
mwate varura.

Vaisi mwiva Sameriaa nyaava varuvaro Iesusiva mwianra tiqaro, 17Nte vaisi kyauqurutana kyuqema nyataurave. Vaisi 9 nramwu tainive quavo? 18Nanraqamave mpo mwatanaa vaisi mwaava nraahu Kotira nrutu tuaaherarero nriho? tiro.

19Mwitaa timwa kyero Iesusiva vaisi mwianra tiqaro, Qioma sivira quante. E nianra ni kyaahaqa hianinrave qiararoma i mwamwanta kyuqema viho, tiro. Iesusiva turama.

Kotiva ntaqikyianinranra tura
(Matiu 24:23-28, 37-41)

20Parisi vaisinramwuvanto uro Iesusira kyapara hita tiqata, Kotiva nraakye qoraqaa ntaqikyiariva taireve qovara hiananrove? tuvaro Iesusiva mwihua timwa nyinro tiqaro, Mwiva qovara hianinra nkye hia vuqotaita qio taqevarave.

21Hiama mpovanto Kotiva ntaqikyianinra taqero mwinima vaiho mwainima vaiho qiananrove. Kotiva nraakye qora mwihua utaqi variqaro mwihuaqaa ntaqikyiananrove, tiro.

22Mwitaa timwa kyero Iesusiva nai nraaqiaranramwuanra tiqaro, Mpo enta nri ntairata nkye mwi entaraqaa ni mwatani mwatatai nraaqiarara tiqata, Qikye, Iesusiva kuaa enta nraahu tirivata variraqe tire qiove qiataarave, tiqatama hia qio ni taqevarave.

23Mwi entaraqaa vaisi mponramwuvanto nkyiara tiqata, Iesusiva mwinima variho. Mwainima variho, tivata nkye hia mwihua qua rieqata mwihua vataqita quate.

24Aaquakyaa tiqaro ekyaa nyaamwu ntuvaahama kyaintema kyenama nte mwatani mwatatai nraaqiarava qoqaa tumuaninrave.

25Qakyo qoqaa tuminrenra hiarita mate mwaa entara vari nraakye qorahua nronra muaanra nraante mpivaqe varaarita mwihua ni qoririma matevarave.

26Noaava varu entara nraakye qoravanto mpoqia mpoqia utuntema kyeta nte mwatani mwatatai nraaqiarava tumuani entaraqaa nraakye qoravanto mpoqia mpoqia utivarave.

27Noaava varu entara nraakye qoravanto kyarave nramanrive nramwaqita vita nraata vaati varaqita vuvaro Noaava nramanriqaa quani nraamwunraqi viqetovaro humwunravanto nronraqama kyero ntero mwihua ekyaa ru taiqa kyorave.

28Nte tumuani entava Rotiva qati varu entara votima kyero vahiananrove. Rotiva qati varu entara nraakye qoravanto kyarave nramanrive nramwaqi vita, nkyiari kyoqaa kyaiqa varaqi vita, nraata vaati varaqita vita, kyara vara tuqi vita, nraamwu hoqaqi vita mwitaa mwitaamaqita vuvaro 29Rotiva Sotomi mwatukyaqitairo vuvaro nyaamwusairo qiavanto vati votima kyero ntiqaro mwi mwatanaahua ekyaa itamwa taiqa kyorave.

30 Nte qovarama quani entara nraakye qoravanto mwitaamaqi viqata
nkyiari kyaiqa nraahu varaqi vivarave.
31 Mwi entara vaisivanto nraamwu aatareqani variariva nai vataani
inraikyara vararero nraamwuqi hiama vera ntaarive. Vaisi mpovanto
kyaiqa varaariva nrumu ntantero nraamwuqi hiama quarive.
32 Rotira nraatavanto apiqama viro taiqa vurara nkye riaate.
33 Nte qutu quankyo tiro qati varianinranra nronraqama kye riaariva qutu
quananrove. Hia nai qutuaninranra nronraqama kye riemwaqiro quariva,
(mwiva qutu viro mwiaqaatairo) ekyaa enta qati variqiro quananrove.
34 Mwi entara entaqi vaisi taaratanavanto taariqaa vaite varivaro
kuaiku nraahu nyaamwuni vita varero viro mpo mwia mwinima kyairaro
varianananrove.
35 Mwi entara nraakye taaratanavanto kyara taiti ti varivaro kuaiqia
nraahu nyaamwuni vita varero viro mpo mwia mwinima kyairaro
varianananrove. 36 [Vaisi taaratanavanto utaqi kyaiqa vare varivaro
kuaiqia nraahu nyaamwuni vita varero viro mpo mwia mwini kyairaro
varianananrove], tiro.
37 Iesusiva mwitaa tuvata mwia nraaqiaranramwuvanto mwia kyapara hita
tiqata, Tainive mwi inraikyava mwi inraikyava qovara hiananrove? tuvaro
Iesusiva mpo quaqaa ntumwa kyero mwihua timwa nyinro tiqaro, Qutu quani
inraikyava vahianinra mwiaqaama memonravanto ntuvaantua hivarave, tiro.

Hia kyuqema kyero ko rio vaisiraqaa ntumwa kyero tura

18 1 Iesusiva nai nraaqiaranramwuanra mwihua Kotirara aakyara
ntamwaqi vivaro hia pupohairata qaqira kyaate tiro, mwaa
quaraqaa ntumwa kyero timwa nyinro tiqaro, 2 Haaru qua avuqavu
hi varu vaisiva iaasiva mpo mwatukyaqaa variqaro mwiva hia Kotira
nraatu aatu hu vaisiva hia nai hena vaisiaravata nronraqama kyero rie
varu vaisiva varurave. 3 Mwiva varuvaro tetoqa nraakyevantovata mwi
mwatukyaraqaa varurave. Mwi nraakyeva ekyaa enta ko rio vaisiva
varunani nri ntero tiqaro, Vaisi mpovanto ni qoraqama matairara rieqara
e ni qua avuqavuma mataante, turave.
4 Mwitaa timwaqiro vuvaro airi enta ko rio vaisiva hia mwia kyaahaqa
hiataa huvaro hia mwia kyaahaqa hurave. Mwitaamaqiro viro ekyaara
mwianra tiqaro, Nte Kotiraravata vaisiaravata hia nronraqama kyena
riauva 5 tetoqa nraakye mwaavata hia kyaahaqa hiataa ihana varuqaro
mwiva airi nani nte hunani nri variqaro ni antue variho. Kyai nte
mwia qua riena avuqavuma mwataariro mwiva hia mpo enta mpo enta
qaiqaavata nte hunani nriqanro ni pupohama mataarive, turave, tiro.
6 Mwitaa timwa kyero Iesusiva nronravanto tiqaro, Riaante. Hia kyuqe
iaasiva hia mwi nraakyera kyaahaqa hiataa huvarovata mwia kyaahaqa
hurave.

7Kotira nraakye qoravanto entaqivata, iheravata, mwianra aakyara ntamwaqi vivaro Kotiva hiave mwihua qua riero kyaahaqama nyataananrove? Kotiva qakyoma kyerove mwihua kyaahaqa hiananrove? 8Qaqao, nte qianinra riaate. Kotiva mwihua qua riero qamwanrama kyero mwihua kyaahaqama nyataananrove. Nte mwatani mwatatai nraaqiarava qaiqaa tumuani entaraqaa Kotira qua rieqata mwianra aakyara ntamwaqi vihua mpoqiani varivarave iho, hiave varivarave? tura.

Parisi vaisiqaavata taakisi varo vaisiraqaavata ntumwa kyero tura

9Iesusiva mwitaa timwa kyero tiqaro, Vaisi mponramwuvanto tiqata, Tire nraahuma kyuqe hurahua variqata avuqavumakye nrohi varurata mpohua hia kyuqe hia huama variavo qiarave. Kyai nte mwitaa qia vaisihuara mwaa quaraqaa ntumwa kyena qiankye, timwa kyero tiqaro,
10Vaisi taaratanavanto Kotira nraamwuqi Kotirara aakyara ntarerata vurave. Mpo Parisi vaisivanto vuvaro mpo taakisi vare varu vaisiva vurave.
11Mwitanahua Kotira nraamwuqi vera ntovaro Parisi vaisi mwiva uro nanrianra mposata variqaro Kotirara aakyara nteqaro mwitaama tiro: Kotio, Hia nte mpohua votima kyena varuvara tina, nte iara kyuqema tuqo. Hia nte mpohua nraantantena munima mpuara vare varuvave. Hia nte api qora kyaiqa utuqina nrohi varuvave, Hia nte mpora nraatavata mpuaraqama kyena nrohuvave. Hia nte viti vaisiva taakisi vare vari vaisira votima kyena varuvave.
12Nte kuaa uiki mwiqi variqana i kyaiqara rieqana taara enta kyara aurama teqana varuvave. Nte ntena hu inraikyaraqaatai munima vara kyena kyauqurutanaqitaina avuqavuma tukyama kyena kuaiqia ina mwi varurave, turave.
13Parisi vaisivanto mwitaa ti varuvaro taakisi vare varu vaisiva vutura nyianra sata siviro variro kyauriqaro hia tuaahera kyero nyaamwunivata taqaraitiro, nai mwetokya ntuqutiro tiqaro, Kotio, po nte hia kyuqe huvama varuqo. E nianra po kye timwa mataante, turave, tiro.
14Mwitaa timwa kyero Iesusiva timwa nyinro tiqaro, Nte qianinra riaate. Kotiva Parisi vaisivanto tu quara hia riaraitiro, taakisi vare varu vaisira qua nraahu riero mwiva uaqia hi kyaiqara utura nruka mwatovaro mwi vaisiva nrumu ntantero nai nraamwuni vurave. Nai nrutu nraahu tuaaheraaninra Kotiva mwia nrutu vara mwataniqama kyaananrove. Nai nrutu vara mwataniqa hianinra Kotiva mwia nrutu tuaaherama mwataananrove, tiro. Iesusiva turama.

Iesusiva nraaqiarara qamwateqaro kyuqema nyatora
(Matiu 19:13-15; Maaki 10:13-16)

15Nraakye qoravanto nkyiari nraaqiara sitaqita Iesusiva mwihuaqaa kyauqu vatero kyuqema nyataarive tita nri ntovata Iesusira nraaqiaranramwuvanto tiqata, Siteta mwihuavata quate, tura.

16 Mwitaa tuvaro Iesusiva nraaqiara mwihua nyaanrama kyero tiqaro,
Nraaqiara mwihua qati kyaivata nte hunani nriate. Hia mwihua aanra
antuaate. Kotiva ntaqikyiari mwatukyava mwi nraaqiarahua voti hiahua
mwihua mwatukyama vahiananrove.
17 Nkye mwaa quara riaate. Vaisivanto hia nraaqiara nraantantamwa
kyero variqaro Kotira qua riaariva hiama qio Kotiva ntaqikyi
mwatukyaraqi quananrove, tiro.

Airi inraikya vato vaisiva Iesusiravata qua tura
(Matiu 19:16-30; Maaki 10:17-31)

18 Iesusiva varuvaro Iutaa vaisi nronravanto mwia ntumwahiamwa hiro tiqaro,
E mwaanra ti variara vaisiva kyuqevave. Nte nataa hiani kyaiqara Kotira vara
mwataaninraqaatainave nte nraakiara ekyaa enta qati variqina quaninrave? tiro.
19 Mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, E nanraqamave nianra vaisi
kyuqevave qiaro? Kotiva nraahuma kyuqeva variho. 20 E Kotiva timwa to
quara riaananrave. Mwia quavanto mwataa tirave:

E hia mpora nraatantiri api nrohiante.
E hia mpora ru kyaante.
E hia mpuara varaante.
E hia unra qua mporaqaa vataante.
E ena nrohua qohua nyutu tuaahera nyataante, turave. *(Kis 20:12-16)*

E mwi quara timwa tova vahira riemwaqira quante, tiro.
21 Iesusiva mwitaa tuvaro mwi vaisiva tiqaro, Nte nraaqiara patakyaa
mwi quara riemwaqina nruvama mate mwaa varuqo, tiro.
22 Mwitaa tuvaro Iesusiva mwia qua riero mwia timwa mwinro
tiqaro, Mwitaa hirera, e kuaa inraikya nraahu hia utuaro. E ekyaa ena
vataana inraikyara mpohua nyinra munima vara kyera ntainra kyera
vehi nraakye qora nyinranro nyaamwuni ini mpo inraikya vahiarive.
Mwitaama kyera mwiaqaataira ni pataqira nriante, tiro.
23 Mwitaa tuvaro mwi vaisiva airi inraikya vatovara tiro, mwia
mwutukyavanto uaqia huvaro varura.
24 Mwia mwutukyavanto uaqia huvaro varuvaro Iesusiva mwia taqero
tiqaro, Airi inraikya vate vari vaisihua mwukyaari tu kyeta Kotira
mwatukyaqi vivarave. 25 (Kameri quara nronravanto nataama kyerove
vuqa uvintaqi/iriraqi ntuqiaraananrove? Hia qiove.) Qio nte qianinra
riaate. Kamerivanto vuqa uvintaqi/iriraqi qio ntuqiarairarove, airi
inraikya vataarivavata Kotira mwatukyaqi qio quananrove, tiro.
26 Mwitaa tuvata nraakye qoravanto mwi quara rietama Iesusira
kyapara hita tiqata, Airi inraikya vataariva Kotiva ntaqikyianinraqi hia
qio virera, nai ta vaisivave qio variraro Kotiva mwia vitaananrove? tita.
27 Mwitaa tuvaro Iesusiva mwihua timwa nyinro tiqaro, Mwatani
varihua mwihua nkyiari nraahu variqata hiama qio vivarave. Kotiva

mwihua kyaahaqa hiratama mwihua qio vivarave. Kotiva ekyaa kyaiqa vare varivave, tiro.

28 Mwitaa tuvaro Pitaava tiqaro, Taqaante. Tirenramwu i vataqi virera hiqata, teta hunanra ekyaa inraikya mwini kyeta qatima nrunro, tiro.

29 Mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Eo, qutaama tira hiaro. Nte qianinra riaate. Vaisivanto Kotiva ntaqikyiani kyaiqarara rieqaro nai mwaatave, nai nraatave, nai qata vakyaahuave, nai nrohua qohuave, nai nraaqiarave, mwiva mwihua mwihua mwini kyero Kotira kyaiqa vararero viraro **30** Kotiva hiama eqaananrove. Kotiva mwi vaisira mate mwaa entaravata mwia qiata airiqama kyero mpo inraikya mwiananrove. Mwinro nraakiaravata mwinranro mwi vaisiva ekyaa enta qati variqiro quananrove, tiro.

Iesusiva nai qutu quaninranra qaiqaa tura
(Matiu 20:17-19; Maaki 10:32-34)

31 Iesusiva nai nraaqiara 12 nramwu nraahu sita mpo sata kyero timwa nyinro tiqaro, Riaate. Nte mwatani mwatatai nraaqiaravama varuqo. Tirenramwu Ierusaremini quararo haaru poropeti vaisinramwuvanto nianra ekyaa qua qara ntumwa to quava qutaa mwivauma vahiananrove.

32 Ni ntavaaqavuqita uro mpo mwatanaahua kyauquqi kyaivata mwi mwatanaahua nianra raima mateta, nianra uaqia hi quara timwa mateta, niqaa taara vihivarave.

33 Mwitaamaqi viqata mwihua ni kyaamwuqo ntuqutu mateta, ni pitaqita ru kyaivaqe nte taarampo enta variariro (Kotiva ni vara qati sivuma kyairaqe) nte qati variqi quaninrave, tiro.

34 Iesusiva mwitaa tuvata mwia nraaqiaranramwuvanto hia mwia qua ntapihi kye riora. Mwi quara okyaravanto uqeta viro vahuvata mwihua tiqata, Iesusiva nanra quave tiho? Hia tirenramwu mwia qua ntapihuro, tita. Turama.

Iesusiva vu qipavu vaisira ntapairi kyora
(Matiu 20:29-34; Maaki 10:46-52)

35 Iesusiva Ieriko qaumato vuvaro vaisi mpovanto vu qipa vuva aanra tokyani variqaro mpo inrakya mpo inraikyara nyaanru tiqaro mpiate ti varu vaisiva variqaro riovata **36** nraakye qora airivanto mwisaita nritareqata vi varuvaro mwiva mwihua kyapara hiro tiqaro, Taqaate. Nanra inraikyave uti variavo? tuvata **37** mwihua mwia timwa mwita tiqata, Iesusiva Nasaretinyaava nritare vi variho, tura.

38 Tuvaro mwiva aakyara ntamwa kyero tiqaro, Iesusio, Ntevitira mwaaquo, qati nianra po kye timwa mataante, tiro.

39 Mwitaa tuvata nraakye qoravanto mwia vuni varuhua mwia inronra hita tiqata, Eqera tirema variante, tuvaro mwiva hia mwihua qua

riaraitiro, qaiqaa nraahu aakyara ntero tiqaro, Ntevitira mwaaquo, qati e nianra po kye timwa mataante, tiro.

40 Mwitaa tuvaro Iesusiva uro mwiaqaa siviro variqaro vu qipa vu vaisira mwia viteta nte hunani nriate tuvata mwia vitaqita nrumu mwiva hunani kyovaro Iesusiva mwia kyapara hiro tiqaro, 41 Nivanto i nataa hiarive tirave e nianra aakyara nte variaro? tiro. Tuvaro mwiva tiqaro, Nronrao, e ni pu ntapairi kyaanterama nte iara aakyara tuqo, tiro.

42 Mwitaa tuvaro Iesusiva mwia timwa mwinro tiqaro, Vu ntapairi kyera taqaante. E nianra mwiva ni kyaahaqa hianinrave qiararoma i vu ntapairi viho, tiro.

43 Mwitaa tuvaro qamwanrama kyero mwia vuvanto ntapairi vuvaro qio taqeqaro mwiaqaatairo mwiva Kotira nrutu tuaahereqaro Iesusira vataqiro vuvata nraakye qora ntuvaantuama vita varuhua mwihuavata mwia taqeta Kotira nrutu tuaahere varura.

Sakiaasira qua

19 1 Iesusiva Ierikoqi urontero mwatukya mwiqi vi varuvaro 2 taakisi vare varuva nronra vaisi Sakiaasiva airi inraikya vatova mwini varura. 3 Mwi vaisiva tiqaro, Iesusiva nai nataa hi vaisivave iho? timwa kyero mwia taqaankye tuvata airi nraakye qora utututma vita varuvaro mwiva qiqu vaisiruvantora tiro, hia qio Iesusira taqaaqara hura.

4 Mwitaa huvaro mwiva hiantero Iesusiva quani aanranraqaa mwiva nraante uro ntero Iesusira taqarero kyatariqi nriviro varura.

5 Mwiqi varuvaro Iesusiva nri ntero tuaahera kyero viri mwia taqero Sakiaasirara tiqaro, Sakiaasio, qamwanrama mpiami ntaante. Mate nte i nraamwuqi uro varianinrave, tiro.

6 Mwitaa tuvaro Sakiaasiva qamwanrama mpiami ntero mpoqama kyero qamwata kyero Iesusira vitero uro nai nraamwuqi kyovata 7 nraakye qoravanto taqetama nrutu nraunru tita tiqatama, Mwi vaisiva qora vaisi mpuara vaisi nraamwuqima viho, tura.

8 Mwitaa tuvaro Sakiaasiva siviro nronra vaisi Iesusira timwa mwinro tiqaro, Nronrao, riaante. Nte iara rieqanama ntena hu inraikyara utaqaa ntainra kyena hini vehi nraakye qora nyinrenrave. Nte taakisi vareqana mpora munima unra timwa kyena mpoqiavata varaankyera, hia nai kuaa nani mwinrenrave. Nte erahiamuaantema nani mwinrenrave, tiro.

9 Mwitaa tuvaro Iesusiva mwihua timwa nyinro tiqaro, Nte mate mwaa nraamwunraqi vera ntena taqauqata nkye uaqia hi aanranra qaqira kyeta Kotira aanraqaa virerata uti variavo. Mwaa vaisiva Evarahaamunra kuaa okyaravantoma variho.

10 Nte mwatani mwatatai nraaqiarava variqana nte raupirima vi vaisihua puaama kyaariro Kotiva sitaarive tina nruvave, tiro. Iesusiva mwitaa turama.

Nai kyaiqa vaisi 10 nramwu munima nyunraqa ntumwa kyero tura
(Matiu 25:14-30)

11 Iesusiva qua timwa nyuvata nraakye qoravanto mwi quara rieta nkyiari rieta tiqata, Iesusiva Ierusaremi qaumatoma nrumu variho. Kotiva mwia kepukya mwinranro mwiva nronraqama viro tiriqaa ntaqikyiari entava qaumato vaiho, tita.

Mwihua nkyiari riemwa kyeta mwitaa ti varuvaro **12** Iesusiva mwaa quaraqaa ntumwa kyero timwa nyinro, Nronra vaisi mpovanto tiqaro, Nte nyianra mpo mwatani uro variarita ni nronraqama kyaivaqena nte vunyaa vaisiqama vina uro ntantena nrinrenrave, turave. **13** Timwa kyero mwiva virera hiro nai kyaiqa vaisi kyauqurutana nyaanrama kyero mwihua munima 20 kinaa 20 kinaa nyinro tiqaro, Mwaa munimanraqotaita uro kyoqaa kyaiqa vare varivaqenama nte uro ntantena nriankye, turave.

14 Mwitaa timwa kyero vuvata mwi mwataraqi varuhua hia mwi vaisirara kyakya huvata mwihua vaisi mponramwu siteta tiqatama, Nkye mwia nraakiara viqatama mwitaama qiate. Mwi vaisiva uro nronraqama viro vunyaa vaisi vari viro uro ntantero hiama nrumu tiriqaa ntaqikyiananrove qiate, turave.

15 Mwi mwatanaahua mwitaa timwa kyeta varuvaro nronra vaisi mwiva mpo mwatani uro varuvata mwia nronraqama kyovaro mwiva mwini variro uro ntantero nrumu nai kyaiqa vaisi haaru munima nyuhua nyaanrama kyero tiqaro, Nte munima nyunraqo kyaiqa utu kyeta nataamave varaavo? tiro.

16 Tuvaro mwia kyaiqa vaisi mpovanto nri ntero tiqaro, Nronrao, Munima 20 kinaa mpiarana nte mwiaqo kyaiqa utu kyena 200 kinaa varauqo, turave. **17** Mwitaa tuvaro nronra vaisi mwiva tiqaro, E kyuqema kyerama kyaiqa varaaro. E pata kyaiqa kyuqema kyera varaananra nte mwianra rieqana nronra kyaiqa i mwinrenrave. Nte i nronraqama kyaarira e mwatukya kyauqurutanaqaama ntaqikyinanrave, turave.

18 Mwitaa tuvaro mwia kyaiqa vaisi mpovanto nri ntero tiqaro, Nronrao, munima 20 kinaa mpiananraqo nte kyaiqa utu kyena 100 kinaa varauqo tuvaro **19** mwi vaisirara tiqaro, Nte i nronraqama kyaarira e mwatukya hini kyauquruqaa ntaqikyinanrave, turave.

20 Mwitaa tuvaro mwia kyaiqa vaisi mpovanto nri ntero tiqaro, Nronrao, munima 20 kinaa mpiananra mwaa ena qati varaante. Nte mwi munimanra tavunaqo qapuqama kyena uqeta taurave.

21 E kyaiqara vuaviraavira ti variarava variarana nte i nraatu aatu hiqana varuqo. E mpohua hia inraikyara api varaaravave. E mpohua vara tutaara uro api vanti variaravave, turave.

22 Mwitaa tuvaro nronravanto tiqaro, E kyaiqa vaisi uaqia hiaravama variaro. Nte ina qua mwianra rieqana nte iqaa qua vatarerave. E

nianra tiqara, E kyaiqara vuaviraavira ti variaravave. E mpohua hia inraikyara api varaaravave. E mpohua vara tutaara api vanti variaravave, qiananrave.

23 E mpo, mwitaa timwa kyera nanraqamave hia mwi munimanra mpenki nraamwuqi uro vatera hiaro? Mwitaa hiaratiri, nte vuva uro ntantena nrumu variqana mwi munimanravata, mwiqi vataananranra rieqana munima pata mpoqiatanavatama varautirio, turave.

24 Mwitaa timwa kyero mwiva mwini sivi varuhuara tiqaro, Mwi vaisira munima mwia ntavihi kyeta munima 200 kinaa vatai vaisira mwiate, tuvata 25 mwihua qaqao tita, Mwi vaisiva munima 200 kinaa vaakya vataivave, tuvaro 26 mwiva tiqaro, Nte qianinra riaate. Mpo inraikya vaakya vataari vaisiva mpoqiavata varaananrove. Hia mpo inraikya vataari vaisiva variraro mwiva hiani inraikyara pata mwiqiara vara kyaananrove, turave.

27 Mwitaa timwa kyero mwiva tiqaro, Vaisi mponramwuvanto nianra hia mwutukya ntihata hia tiriqaa ntaqikyiananrove qia vaisihua, mwihua sitaqita nrumu ni puqaa kyeta ru taiqa kyaate, turave, tiro. Iesusiva turama.

Nraakye qoravanto Iesusira qamwata mwate varuvaro mwiva Ierusaremiqi vura

(Matiu 21:1-11; Maaki 11:1-11; Ioni 12:12-19)

28 Iesusiva mwitaa timwa kyero Ierusareminianra mwiva nraante viro.

29 Mwiva vuva Mpetapaasivata, Mpetaanivata, Oripi taaqi nrunroqi vahu mwatukyatana qaumato nrintero Iesusiva nai nraaqiara taaratana sitero tiqaro, 30 Nkyetana vutu mwatukyaraqi quate. Nkyetana vihua uro taqaivaro mwi mwatukyaraqi ntonki qaraakya kyaantaru taariva variananrove. Mwi ntonkira hia vaisivanto mwia mwoqaqa mwatakyaa viro nrohi ntonkirave. Nkyetana uro mwia puaama kyetama ntatu kyeta mwaini vitaqita nrumu mpiate. 31 Mpovanto nkyitananra nanraqamave nkyetana mwia ntati variavo tirera, nkyetana mwitaamama timwa mwiate, Tiritana nronravanto mwianra tihata nrunro qiate, tiro.

32 Iesusiva mwitaa timwa kyero mwitanahua sitovata vuhua uro taqovaro Iesusiva tuntema kyero vahura.

33 Mwitanahua ntonki ntati varuvata ntonki mwia qohua mwitanahuara tiqatama, Nkyetana nanraqamave mwia ntati variavo? tuvata 34 mwitanahua tiqata, Tiritana nronravanto mwianra tihatama nrunro, tita. 35 Mwitanahua mwitaa timwa kyeta ntonki mwia vitaqita Iesusira uro mwita.

Uro mwita mwihua nkyiari vaaqa ntonki mwia mwoqaqa vuti mwateta Iesusira kyaahaqa huvaro Iesusiva mwiaqaa mwaanri ntero mwatakyaa viro varura.

36 Iesusiva mwatakyaa viro aanraqaa vi varuvata nraakye qoravanto
Iesusira qamwata mwatarerata nkyiari vaaqa aanravau vuti tovaro
37 Iesusiva Ierusaremi qaumato Oripi taaqiqaatairo vu aanranraqaa
uro ntovata mwia vataqi nruhua airivanto ntuvaantuama vita aakyara
ntamwaqi viqata Iesusirara kyuqeve tiqata mwia kyaiqa taqorara rieqata
Kotira nrutu tuaaheraqita vurama.
38 Mwihua tiqata,
Nronravanto nai nrutuqa nri vari vaisira
kyuqema mwataiho. *(Sng 118:26)*
Kotiva nyaamwusairo
tiri mwaateraqama timwa taananrove.
Kotiva nyaamwu virini varihata
tire mwia nrutu nronraqama kyauro, tita.
39 Nraakye qoravanto mwitaa timwaqita vi varuvata Parisi
vaisinramwuvanto mwini varuhua Iesusirara qaqao tita, Mwaanra ti
variara vaisivao, ena nraaqiaranramwuanra tirema variate qiante,
tuvaro 40 Iesusiva mwihua nkyiari timwa nyinro tiqaro, Mwihua tirema
varivera, aanraqaa vahi oriva, mwivama aakyara nteqaro ni nutu
tuaaheraananrove, tiro.

Iesusiva Ierusaremiqinaahuara ntatora

41 Iesusiva mwitaa timwa kyero Ierusaremini qaumato nri ntero
mwatukya nronra mwia taqero mwianra ntatero tiqaro, 42 Po, e
mwaateraqama vi vari aanranra taqaataara vaihara hia taqaananrave.
Mwi aanrava tuqeta vaiharara tira, hia taqaaro.
43 Mpo enta nri ntairata i nramwutaahua i rirerata i vara ututuma
teta vasaamwunra tokyasataa mwata quvukye ntamwa teta mwiaqaatai
ivata ntaqivarave. Mwitaa hiqata ena kyaahaqa hina aanranravata titaa
titama kyeta i antua tevarave. 44 Mwihua i nraatara kyeta ivata, i utaqi
vari nraakye qorahuavata, ru taiqa kyevarave. Kotiva i kyaahaqa hiari
entava vaihara e hia mwianra riaaro. Mwia kyaara i taiqa kyeta ekyaa
ori nraamwu taaqau vahianinra ekyaa ntuvuraavurama kyaivaro hiama
kuaiqiavantovata qati vahiananrove, tiro.

Iesusiva Kotira nraamwuqitairo nraakye qora vara veva kyora
(Matiu 21:12-17; Maaki 11:15-19; Ioni 2:13-22)

45 Iesusiva mwitaa timwa kyero uro Kotira nraamwuqi vera ntero
taqovata kyoqaa uti varu vaisihua mwiqi variqata kyoqaa kyaiqa vare
varuvaro Iesusiva mwihua sata veva mwaatani kyero tiqaro, 46 Kotira
mpukuqi Kotiva mwitaama turave:
Nraakye qoravanto ni nraamwuanra Kotirara aakyara
nte nraamwunrave tivarave, turave. *(Ais 56:7)*

Nkye variavaro mwaa nraamwuva mpuara vaisivanto uqeta vita variqata mpuara vare varia nraamwunra votima kyero vaiho, tiro.
47 Mwitaa timwa kyero Iesusiva mwiaqaatairo mpo enta mpo enta uro Kotira nraamwuqi variqaro nraakye qora qua mwakyaakya timwa nyiqiro viro.

Mwitaamaqiro vuvata Kotira nraamwuqi Kotira kyaiqa vare varu vaisihua mwihua nronra vaisinramwuvata, mwaanra okyara ti varu vaisihuavata, nronra vaisi mponramwuvantovata, mwihua Iesusira rukyaare tita taqovata 48 nraakye qora airivanto Iesusira qua nraahu riaataa huvata rie varuvata nronra vaisinramwuvanto mwia rukye aanranra puaa huvaro hia vahura.

Iesusirara tava i nronraqama kyaiharave e mwitaamaqira vi variaro tura
(Matiu 21:23-27; Maaki 11:27-33)

20 1 Mpo enta Iesusiva Kotira nraamwuqi mwakyaakya kyuqe mwakyaakya nraakye qora timwa nyiqiro vuvata Kotira nraamwuqi Kotira kyaiqa vare varuhua mwihua nronra vaisinramwuvata, mwaanra okyara ti varuhuavata, nronra vaisi mponramwuvantovata, mwihua nri nteta 2 Iesusira inronra hita tiqata, E ta vaisiva variqarave e mwaa kyaiqara vare variaro? Tava i nronraqama kyaiharave e mwaa kyaiqara vare variaro? Tiraqe riaare, tita.

3 Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Kyai nte nkyi nraante kyapara hiankye. 4 Tava Ioninra nronraqama kyovaro Ioniva nraakye qora nramanri nyunrave? Kotivave iho? Qumina nraakye qoravantove iho? Nkye timwa mpivaqe riaankye, tiro.

5 Iesusiva mwitaa tuvata mwihua nkyiari kyapara hita tiqata, Tire nataave qiananrave? Tire tiqata, Kotiva mwia nronraqama kyorave, qiararo mwiva tiriara nkye nanraqamave Ioninra quara hia qutaave qiavo qiankyorave. 6 Tire tiqata, Qumina vaisivanto mwia nronraqama kyorave, qiarata nraakye qora mwaaqi ntuvaantuama vita variahua oriqo tiri aavata ntuqutu kyevorave. Qumina nraakye qora mwaahua Ioninranra mwiva poropeti vaisivanto Kotira qua ti varuvave ti variarave, tita.

7 Mwihua mwitaa timwa kyeta Iesusira timwa mwita tiqata, Nai tava Ioninra nronraqama kyorave? Hia tire ntapihuro, tita.

8 Mwitaa tuvaro Iesusiva mwihua timwa nyinro tiqaro, Nkye hia ni timwa mpiavana ntevata ni nronraqama kyaihana mwaa kyaiqara varaura okyara hia nkyitavata timwa nyianinrave, tiro.

Uaini aakyo vara tutoraqaa ntumwa kyero tura
(Matiu 21:33-46; Maaki 12:1-12)

9 Mwitaa timwa kyero Iesusiva mwaa quaraqaa ntumwa kyero timwa nyinro tiqaro, Vaisi mpovanto uaini aakyoqi vara tutero mwiaqaatairo

nyianrani virera hiro vaisi mpo uhuara tiqaro, Nkye ni aakyoqaa ntaqikyi mate varivaqe nte nyianrani quankye, timwa kyero nai mwaata mwini kyero mpo mwatani mpuahaama varirero vurave.

10 Mwini uro varuvaro uaini hiqu entava nri ntovaro mwiva nai kyaiqa vaisi mpo titero tiqaro, Uro ni aakyoqaa ntaqikyiahua tirata ninanivata uaini hiqukye mataate, tuvaro mwini vuvata mwia kyaiqa vaisi mwia ntuqutu kyeta vatovaro mwiva hia uainivata vararaitiro, qati uro ntantero nrunrave. **11** Nruvaro mwiva nai kyaiqa vaisi mpo titovaro vuvata mwiavata ntuqutu kye vateta kyaurira inraikya mwuvaro mwivavata qati uro ntantero nrunrave.

12 Mwitaa huvaro aakyo qova nai kyaiqa vaisi mpo titovaro vuvata aakyoqaa ntaqikyi varuhua mwiavata ntuqutu kye teqaaqama kye vateta vitaqita mwaaqani mwaati tuto kyorave.

13 Mwitaa huvaro aakyo qova tiqaro, Nte nataave hianinrave? Kyai nte ntena maaqu mwianra mpoqiavata ni mutukya vahira titaarita mwianra mwia mwaaquvantove timwa kyetama mwia kyuqema mwatevarave, turave.

14 Mwitaa tuvaro mwia mwaaquvanto vuvata mwia aakyoqaa ntaqikyuhua mwia taqeta tiqata, Mwaa mwia mwaaquvanto nriho. Nrivaqe mwia ru kyaararo mwia aakyovanto tirini vahiarive, turave. **15** Mwitaa timwa kyeta mwihua aakyoqitaita mwia vara mwaati mwaaqani kyeta ru kyorave, tiro. Iesusiva mwitaa timwa kyero mwihua kyapara hiro tiqaro, Mwihua mwitaa hurara tiro, aakyo qova nai mwaaqu rukyera kyaara nataave hiananrove? **16** Aakyo qova nri ntero aakyoqaa ntaqikyi vaisihua ru taiqa kyero mpohuarama ni utaqaa ntaqikyi mataate qiananrove, tiro.

Iesusiva mwitaa tuvata nraakye qora mwiqi ntuvaantuama vita varuhua qaqao tita, Hiama mwiva mwitaa hiananrove, tuvaro

17 Iesusiva mwihua taqero mwihua kyapara hiro tiqaro, Mwaa quava Kotira mpukuqi qara ntumwa tova nanreve tiho? Mwi quara okyara ni timwa mpivaqe riaankye. Mwitaama tiho:

> Ori nraamwu hoqeqaro ori mpo,
> hia kyuqe hirave timwa kyero qaqira kyaiva,
> mwi oriva puhaqama viho, turave. *(Sng 118:22)*

18 Ori mwiaqaa tuto ntuaninra toqa ntupepaama pataqia pataqiama kyaananrove. Mwi oriva vaisi mpoqaa tumu ntirera, vaisi mwia rukyero mumuni utu kyaananrove, tiro.

19 Mwitaa tuvata mwaanra okyara ti varu vaisihuavata, Kotira kyaiqa vara mwate varuhua mwihua nronranramwuvantovata, mwihua tiqata, Mwiva mwi quara tiriqaa ntumwa kyero tiho, timwa kyeta Iesusira mwiqi tu varaare tuvata nraakye qora airivanto varuvata mwihuara aatu hita hia mwia tu varora.

Taakisiqa hirara Iesusira kyapara hura
(Matiu 22:15-22; Maaki 12:13-17)

20 Mwihua nraakye qora nraatu aatu hiqata hia Iesusira tuvararaitita, qatinasaita mwia aitutuhi variqata vaisi mponramwu siteta tiqata, Nkye qumina vaisi nraantantamwa kyeta uro variqata mwia qua riemwaqita vivaro mwiva api qua tirata nrumu tirivata hunta kyaivaqe uro kamanira nronra vaisi timwa mwianranro mwiva nrumu Iesusira tu varaarive, tita.
21 Mwitaa tuvata vaisi mwinramwuhua uro Iesusirara mwitaama tita, Mwaanra ti variarao, tire taqaurara e nraakye qora ntapihi kyeqara qua mwakyaakya timwa nyi variaravave. E nronra vaisiaravata, pata vaisiaravata, kuaa qarama kyera nraahu qua qiaravave. E vaisivanto Kotira aanraqaa virara ntapihi kyera timwa nyi variaro.
22 E mwaa quara tiri timwa timwinraqe riaare. Tire Kotira qua rieqata qiove tire Romeni mwihua nronra vunyaa vaisi Sisaara taakisi mwiananrave? tita.
23 Mwitaa tuvaro mwiva api qua qiarive tita tu quara Iesusiva ntapihi kyero, mwiva mwihuara tiqaro, **24** Munima mpoqia vara kyaivaqe taqaankye, tiro. Tuvata mwihua munima mporu vara kyovaro taqero tiqaro, Munima mwiaqaa tara virivata tara nrutuvatave vaiho? tiro. Tuvata mwihua tiqata, Sisaarave, tura.
25 Tuvaro Iesusiva mwihua timwa nyinro tiqaro, Mwianra rieqatama nkye Sisaava hianinra nai mwiate. Nkye Kotiva hianinra nai mwiate, tiro.
26 Iesusiva mwitaa tuvata mwihua Iesusiva nraakye qora suqaa api qua tiraqe mwia tuvaraare tita taqovarovata mwiva hia api qua tuvata mwihua Iesusiva qua tura rieta qikye tita, Mwiva tiri quavata nraatara kyero kyuqe quama tiho, timwa kyeta mwihua kyauqu ntukikinraaqata kyeta tirema varura.

Saitiusi vaisinramwuvanto qutu vita qaiqaa qati sivirara Iesusira kyapara hura
(Matiu 22:23-33; Maaki 12:18-27)

27 Vaisi mponramwu Saitiusi vaisinramwuvanto tiqata, Vaisivanto qutu viro ekyaarama taiqa viro hiama qaiqaa siquananrove, ti varuhua uro Iesusira kyapara hita tiqata, **28** Mwaanra ti variara vaisio, tiri haivaqava Mosesiva mwaanra qua tiri timwa timwiqanro mwitaama qua vatorave. Vaisi mpovanto hia nraaqiara mwataraitiro, qutu viraro mwia qatavantove mwia vakyaavave mwia nraata varatero nraaqiara mwata kyero nai qora mwaatana vataarive, turave.
29 Tire qiananra riaante. Haaru qate vakye 7 nramwu varurave. Mwinramwuhua sakyaava nraakye varatero hia nraaqiara mwataraitiro, qutu vuvaro **30** mwia nanaava mwia nraata varatero mwivavata hia nraaqiara mwataraitiro, qati qutu vurave.

31 Mwiva qutu vuvaro mwia nanaava nraakye mwia varatero
mwivavata hia nraaqiara mwataraitiro, qutu vuvaro mwiaqaataita hini
mwihuavata mwitaamaqi vita uro ekyaa qutu vurave.
32 Mwihua ekyaa qutu vuvaro nraakye mwivavata nraakiara variqi
viro qutu vurave. 33 Nraakiara nraakye qoravanto qaiqaa qati sivita vari
entaraqaa mwi nraakyeva tara nraatave variananrove? Mwiva qati varu
entara qoraisi 7 nramwu varatorave, tita.
34 Saitiusi vaisinramwuvanto mwitaa tuvaro Iesusiva mwihua nkyiari
timwa nyinro tiqaro, Mate mwaama mwatani varia nraakye qorahua
nai vare nai vare hiavo. 35 Nraakiara Kotiva taqairata nyaamwuni
virara qioqa ihua mwihua qati vara sivuma kyairata mwihua mwini
uro qati variqi viqata hiama nraata vaati varevarave. 36 Mwihua
nyaamwunyaahua votima kyeta variqata hia qaiqaa qutu vivarave.
Kotiva mwihua nkyiari quntamwa teraqitairo qati vara qaiqaa sivuma
kyaaninranra tita, mwihua Kotira nraaqiarama varivarave.
37 Vaisivanto qutu viro qaiqaa qati siquaninranra nkyi haivaqava
Mosesiva mwi quara qara ntumwa torave. Kotiva qia ite varu
kyatariraqitairo Mosesirara qua tu entara Mosesiva Kotirara mwitaama
kyero qara ntumwa tero tiqaro, Kotiva Evarahaamunraqaavata,
Aisaakiraqaavata, Iaikopuraqaavata, ntaqikyi varivave, turave.
38 Qio riaate, ekyaa enta variva, Kotiva hia qutu viro taiqavi
inraikyaraqaa ntaqikyi varivama varirave. Mwiva qati variqi vi
inraikyaraqaa ntaqikyi varivama varirave. Vaisivanto qutu viharo Kotiva
qati variahuaqaa ntaqikyintema kyero mwiva mwanraquraqaa ntaqikyi
varirave, tiro.
39 Iesusiva mwitaa tuvata mwaanra okyara tuhua hinivanto tiqata,
Mwaanra ti variara vaisio, e kyuqe quama nkyiari hiniqama kyera timwa
nyianro, tita.
40 Mwihua aatu hiqata hia qaiqaavata Iesusira kyapara hiare timwa kye
mwitaa tura.

Iesusiva Mesaiaara mwihua kyapara hura
(Matiu 22:41-46; Maaki 12:35-37)

41 Iesusiva mwihua kyaparama nyateqaro mwitaama tiro: Mpo hia
vaisihua tiqata, Kotiva titaariva Mesaiaavanto Ntevitiva mwatataaninra
mwi naaquntaraqaanaavama variananrove, ti variarave. Nanraqamave
mwihua mwitaa ti variavo?
42 Ntevitiva nai qara ntumwa to mpukuraqi nai tiqaro,
Kotiva ni nronra vaisiara tiqaro,
E nritarera ni kyauqu kyaatutani
mwatakyaa vira variraqe
43 nte i nramwutaahua nraatara kye ru taiqa kyaarira

e mwihuaqaa kyuqu ntamwa taante, turave. *(Sng 110:1)*
44 Ntevitiva haaru mwitaama kyero qara ntumwa torave. Ntevitiva
Mesaiaavanto qovara hianianranra tiqaro, Ni nronra vaisive, turave.
Ntevitiva mwitaa turara tiro, nataama kyerove Mesaiaavanto Ntevitira
nraisi variananrove? tiro.

Mwaanra okyara tu vaisihua qora kyaiqara rauriqata variate tura
(Matiu 23:1-36; Maaki 12:38-40; Ruku 11:37-54)

45 Iesusiva mwihua kyaparama nyatovata nraakye qora mwiqi
varuhua mwia qua rie varuvaro Iesusiva nai nraaqiaranramwuanra
tiqaro, 46 Mwaanra okyara ti varia vaisihuara rauriqata variate. Nraakye
qoravanto mwihua taqeta qua mwanteqata qamwataate tita, mwihua
tavuna mpuahaa kyuqera rupa vareta maaketiqi nraakye qora suqaa
nraahu nrohi variarave. Mwihua mwaanra nraamwuqi vera nteta tainta
uaqia hiraqa eqeta kyuqeraqaa nraahu mwatakyaa vita variarave.
Mwihua omwata nraanraqaa variqata mwihuara nronra vaisive qiate tita,
vaisi nrutu vaihua variaraqaa mwihuavata mwatakyaa vita variarave.
47 Mwihua tetoqa nraakye nraamwuvata, mpo inraikya mpo
inraikyavata, mpuara vareta tiqata, Mpohua tiri uaqia hi kyaiqara
taqeta tiriara uaqia hia vaisihuave tivo, tita, mwihua nraakye qora suqaa
Kotirara mpuahaama kyeta aakyara nte variarave. Qikye, mwia kyaara
mwihuaqaa nronraqama kyero qua vahiananrove, tiro. Iesusiva turama.

Vehi nraakyevanto munima pataqia Kotirani taquqi kyora
(Maaki 12:41-44)

21 1 Iesusiva Kotira nraamwuqi variqaro taqovata airi inraikya
vato vaisihua nri nteta Kotira kyaiqara rieqatama munima
nronraqama kye taquqi mwaati kye varura.
2 Iesusiva taqe varuvaro tetoqa nraakye hia mpo inraikyavata vatova
vehi nraakyevanto nri ntero mwivavata taquqi munima uapaara taararu
mwaati kyora.
3 Mwiqi mwaati kyovaro Iesusiva tiqaro, Taqaate. Vehi tetoqa
nraakyevanto kyai munimava ekyaa inraikya vataahua kyaa
munimanravata nraatara kyaiho. 4 Airi inraikya vate variahua mwihua
nkyiari munima hini nraahu taquqi mwaati kyaavo. Mwi nraakyeva
vehi variqaro nai vatai munimanra ekyaa kyaiharo hia kyaravata vara
nraanriva vaiho, tiro. Iesusiva turama.

Kotira nraamwu ntuarakuraakurama kye taiqa kyerara tura
(Matiu 24:1-2; Maaki 13:1-2)

5 Vaisi mponramwuvanto Kotira nraamwuanra tiqata, Nraamwu
kyuqera mwia taqaate. Nraakye qoravanto Kotirara rieqata munima

kyaavata ori kyuqera vara kyeta nraamwu kyuqera hoqa taarave,
tita. 6 Mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Nkye mate nraamwu mwaa taqe
variarave. Nraakiara ori nai mwoqaqa nai mwoqaqaa taaqau kye vataava
hia mwitaama vahiananrove. Nraamwu mwaa ntuarakuraakurama
kyeta kyaivaro hia ori mpoqiavantovata nai mwoqaqa nai mwoqaqaa
vahiananrove, tiro.

Muaanra airivanto qovara hianinranra tura
(Matiu 24:3-14; Maaki 13:3-13)

7 Iesusiva mwitaa tuvata mwihua tiqata, Mwaanra ti variarao, taireve
mwitaa hiananrove? Nanra inraikyavanto qovara hiraqe tire mwiaqaa
vitama kye taqetave mwi entava nrianriva qaumato vaiho qiananrave?
Tiri timwa timwinraqe riaare, tita.

8 Mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Mpovanto mwi quara nkyi api timwa
nyiankyo tita rauriqata variate. Nraakiara vaisi airivanto nrinte ni nutu
nteta tiqata, Kotiva ni titaihana nruva, nte mwaa mwivama varuqo. Qio
mwi entava nri ntaiho, tivarave. Mwihua mwitaa tivata hia mwihua
sataqita quate.

9 Nkye variqata riaivaro mpo mwatanaava mpo mwatanaanravata
ntaqirata nkye hia aatu hiate. Kamaniva nai henanra mpovatama kyero
ntaquqiro virata nkye hia aatu hiate. Mwi inraikyava nraante qovara
hiananrove. Mwitaa mwitaa hirata hia ekyaara enta nri ntaiho qiate, tiro.

10 Iesusiva mwitaa timwa kyero mwiva qaiqaavata timwa nyinro tiqaro,
Mpo mwatanaava mpo mwatanaanravatama kyero ntaquananrove.
Vunyaa vaisi mpovanto vunyaa vaisi mpovatama kyero ntaquananrove.

11 Nraakiara ekyaa mwata vahiarintema nronraqama kyero mwatura
tuananrove. Kyaravanto hia vahirata aara nte entava mpoqi mpoqi
vahiananrove. Nyiqa quari entava vahiananrove. Nyaamwuqi nraatuqa
taani inraikyara mpo inraikya mpo inraikya taqeta tiqata, Qikye,
mwaa nanra inraikyave taqauro, tivarave. 12 Qakyo mwi inraikyava
mwi inraikyava qovara hirata nkyi nraante ntavaaqavu kyeta uaqiama
nyatevarave. Mwihua nkyi sitaqita uro mwaanra nraamwuqi nkyi ko timwa
kyeta nkyi karavuqi sitaqita uro kyevarave. Nkye ni kyaiqa vare varivatara
tita, nkyi ntavaaqavuqita uro nronra vaisi vunyaahua suqaa kyevarave.

13 Nkyi sitaqita uro kyera mwi entara nkye ni qua mwihua timwa nyiva
nkyiara kyuqe entama vahiananrove.

14 Mwihua nkyi ko tirera hivata hia nkye nkyeta nraato tu kyeta mwi
quara mwi quara tirerave qiate. 15 Nte mwi entara nkyi kyaahaqa hiarita
nkye kyuqe qua kepukya qua tivarave. Nkye mwitaa tivata nkyi uaqiama
nyatehua hia nkyi qua qio nraatara kyevarave.

16 Nraakiara nkyiqa qua vataate tita, nkyi nyohua sohuave, nkyi sata
sakyaahuave, nkyi kuaa nraanrevantove, nkyi totivantove, mwihuama

nkyi qovarama kyaivata nkyi ntavaaqavu kye sitevarave. Nkyi ntavaaqavu kyeta nkyi mponramwu ru kyevarave.

17 Ekyaahua nkyiara Iesusira nraaqiarave tiqatama mwia kyaara mwihua hia nkyiara mwutukya vahirata varivarave. 18 Mwihua mwitaa hivata nkye hia aatu hiate. Nkye qioma varivarave. Hia nkyi qiata kyaahi kuaiqiavantovata raupiri hiananrove. 19 Nkye kepukyaqama kyeta varivera, nkye ekyaa enta qioma qati variqi vivarave, tiro.

Ierusaremi ntamwa kyaivaro taiqa quani entarara tura
(Matiu 24:15-21; Maaki 13:14-19)

20 Mwitaa timwa kyero Iesusiva tiqaro, Nkye mpo enta taqaivata ntaqi vaisihua Ierusaremi mwatukya vara ututuma taivatama nkye mwitaama qiate, Ierusaremi ntamwa kyaivaro taiqaari entava nrintaiho, qiate.

21 Mwi entara Iutiaani varihua aatu ntuqema kye hiantamwa teta verara ora tatari taaqini quate. Mwi entara Ierusaremiqi varihua mwiqitai sivita hiante aatu ntuqema kyeta verara taaqiqaara quate. Mwi entara Ierusaremi mwia tokya vaikya varihua mwatukya mwiqi hia quate.

22 Mwi entara Ierusaremini varihua nkyiari uaqia hi kyaiqara utira kyaara Kotiva mwihua ruananrove. Haaru Kotira mpukuqi qara ntumwa to quava qutaa mwivau vahiarive tiro, mwi entara mwi inraikyava qovara hiananrove.

23 Mwi entara nraaqiara tuaqa hitave, nraamwa nyi vari nraakyehuara po tuqo. Mwi entara mwihuara hia kyuqe enta vahiananrove. Mwi entara mwaa mwataraqaa varihua tiqata, Qio matema raupirima quananrave, tivarave. Mwi entara Kotira raraqa tairaro mwaa mwatanaahua ntuqutuananrove.

24 Mwi entara mpo mwatanaahua nri nteta paipa mpuahaaqotaita mwaa mwatanaahua mponramwu rukyeta hini mwihua ntavaaqavu vareta mpo mwata mpo mwatani uro kyevarave. Mwi mwatanaahua hia Kotira qua riehua Ierusaremiqi nrohiqata mwi mwatukyara ntamwa ntautiqaatiqama kyevarave. Mwihua Ierusaremini variqi vivaro Kotiva qiove timwa taari entava taiqa virata vivarave.

Iesusiva nai qaiqaa tumuaninranra tura
(Matiu 24:29-31; Maaki 13:24-27)

25 Nraakiara nyaamwuqi huariqaave, toraqaave, qovoraqaave, vitama kye taqetama nraakye qoravanto tiqata, Qikye, po, nanra inraikyavanto qovarama virera uti variharove mwitaa iho? tivarave. Nraakiara vevara kyaarera nramanri nronravanto nronraqama kyero nteqaro taku takaa hi varirata mpo mwatanaa mpo mwatanaahua kyuqu kyauqu ntirata aatu hiqata varivarave.

26 Nraakiara nyaamwuqi vahiari inraikyava apiqama kyero vahiqaro
qakyaa qakyaa hi varirata nraakye qoravanto mwia taqeta mpo
inraikyavanto qovara hianinra vekya variqata nataave hiananrove timwa
kyeta nraatuqa tero vuqitairo nrivu nrivu hirata tumu ntivarave.
27 Mwitaa hi varirata mwihua taqe varivaqena nte mwatani mwatatai
nraaqiarava nyaamwusaina tonamwuqi tumi variarita ni taqevarave. Nte
mwunruqama taari inraikyava mpoqama kyero itero takyuqi variraqe nte
kepukyavanto tumuaninrave.
28 Nraakiara mwi inraikyava mwi inraikyava mwitaama kye tohara
tairata nkye mwaamwianrama vita qiata tuaahera kyeta vateqata tiri
kyaahaqa hiariva qio vainima vaiho qiate, tiro.

Iesusiva fikiqa ntumwa kyero tura
(Matiu 24:32-35; Maaki 13:28-31)

29 Iesusiva mwitaa timwa kyero mwiva mpo quaqaa ntumwa kyero
timwa nyinro tiqaro, Kyatari qaampuakya tamwa voti hiraravata mpo
kyatariaravata riaate.
30 Nkye taqaivaro mwiva mwunri ntairata nkye mwiaqaa vitama
kye taqeta tiqata, Huari nronraqama kyero itaari entava qaumaqa
iho, tivarave. **31** Mwia votima kyeta nkye taqaivaro mpo inraikya mpo
inraikyavanto qovara hirata nkye mwiaqaa vitama kye taqeta tiqata,
Kotiva tiriqaa ntaqikyiari entava qaumatoma vaiho, qiate.
32 Nte qutaama tuqo, Mwaa mwataraqaa varihua hia taiqa vivaro mwi
inraikyara mwi inraikyarara tuva qovara hiananrove.
33 Nyaamwuvantovata mwatavantovata taiqa viraro ni quavanto qati
nraahu vahiqiro quananrove.

Nkye rauriqata variate tura

34 Nkye rauriqata variate. Nkye kyara airi nreta uera nramanri nreqata
mwata mwaaqaanaa inraikyara nronraqama kyeta riemwaqita vivorave.
Nkye mwitaamaqita vivaro mwi entava nrihanrama nyatero nri ntairata
nkye hia terama teta varivorave.
35 Mwi entava mwaanra tita taintema kyero ekyaa mwata mwaaqa
varihuaqa qovara hiananrove. **36** Nkye rauru kyeqa variqi viqatama
Kotirara aakyara ntaivaro mwiva nkyi kepukyaqama nyatairata nkye
nraakiara nriani inraikyara nraatara kyetama ni mwatani mwatatai
nraaqiarara vuqaa qio sivita varivarave, tiro.
37 Iesusiva mwitaa timwa kyero mwiva mpo entanramwu variqaro
Kotira nraamwuqi ihera nraakye qora mwakyaakya timwa nyiqanro
entaqi uro Oripi taaqiqaa vaitata hura.
38 Mwiva mwitaamaqiro vuvata nraakye qoravanto nai vaaota toqaqi
nrumu Kotira nraamwuqi variqata Iesusira qua riora.

Mwihua Iesusira ru kyarerata uti varura
(Matiu 26:1-5, 14-16; Maaki 14:1-2, 10-11; Ioni 11:45-53)

22 1 Hia kyoto mperetirara nro entara mwia nrutu vekyahu
nyato entarave tuva nri ntovata 2 Kotira kyaiqa vare varuhua
nronranramwuvata, mwaanra okyara ti varuhuavata, tiqata, Tire qumina
Iesusira ru kyaarata nraakye qoravanto tiriara tivorave. Nataama kyetave
tire mwia ru kyaananrave? tita.

3 Mwitaa ti varuvaro Iutaasi Isikeriotiva, mwiva Iesusira nraaqiara
12 nramwuqitairo varuvaro Saataaniva mwia mwutukyaqi viqetero
kyaahaqa huvaro 4 Iutaasiva siviro Iesusira qovarama kyarero uti variqaro
Kotira kyaiqa vare varuhua mwihua nronra vaisivata, Kotira nraamwuqaa
ntaqikyi varu pipohuavata, mwiva mwihua timwa nyinro tiqaro, Nte
mwitaa mwitaa hiaritama nkye Iesusira ntavaaqavu kyaate, tiro.

5 Mwitaa tuvata mwihua qamwata kyeta tiqata, Tire i munimave
mwiananrave? tuvaro Iutaasiva eo timwa kyero 6 mwiaqaatairo
variro tiqaro, Kyai nte taqaarita hia airi nraakye qoravanto mwiavata
varivaqena mwi entara nte mwia uqeta kyena qovarama kyaankye, tiro.

Iesusiva tuvata vekyahu nyato kyarara tera hura
(Matiu 26:17-25; Maaki 14:12-21; Ioni 13:21-30)

7 Iutaasiva mwitaa timwa kyero varuvaro hia kyoto mperetira nro
entava nri ntovaro (mwi entaraqaa haaru nyaamwunyaava hia mwihua
haivaqahua ru kyaraitiro,) mwihua vekyahu nyatero (nritarero uro Isipi
nraaqiara ru kyo) entarara rieqatama mwi mwatanaahua sipisipi nraati
rukye entava nri ntora.

8 Nri ntovaro Iesusiva Pitaakya Ionikya sitero tiqaro, Nkyetana uro
vekyahu nyato kyarara terama taivaqe tire nraanre, tuvata 9 mwitanahua
mwia kyapara hita tiqata, Taraqive mwi kyarara terama taananrave?
tuvaro 10 Iesusiva tiqaro, Qio mwaini riaate. Nkyetana mwatukyaqi uro
nteta vivaro vaisi mpovanto nramanri taqu kyaqa kyero varero aanraqaa
nrianriva nrumu nkyitana qintorama kyairata nkyetana mwia vataqita
vivaro mwiva nai nraamwuqi viqetairata nkyetanavata mwiqi vera
nteta 11 nraamwu qorara mwitaama qiate, Mwaanra ti vari vaisiva iara
tiqaro, Taraqive nte ntena nraaqiara kyapata vekyahu nyato kyarara
nraaninrave? tiho, qiate.

12 Nkyetana mwitaa tivaro mwiva nraamwu nronra mpo mwaanrini
mwoqaqa vahira nkyitana nyaamwu tairata nkye mwiqima kyara terama
taate, tiro.

13 Iesusiva mwitaa tuvata mwitanahua vuhua uro taqovaro ekyaa
inraikyavanto Iesusiva tunte tuntema kyero vahuvata mwitanahua
vekyahu nyato kyarara terama tora.

Iesusiva nai nraaqiaranramwu kyapata kyara nronra
(Matiu 26:26-30; Maaki 14:22-26; 1 Korinti 11:23-25)

14 Mwitanahua kyara terama tovaro kyara nrenraqaa vahuvaro Iesusiva
nai nronraqama kyo vaisinramwuhuavata taintaqaa mwatakyaa viro
varura.
15 Mwiva mwihua timwa nyinro tiqaro, Qakyo nte nriqavi inraikyara
vararera hiqanama nte mwaa vekyahu nyato kyarara nkyivata variqana
nraaninranra vuni nronraqama kye rieqana varura mwia mate nkyivata
nranrenrave. 16 Mwaa entaraqaataina hia qaiqaa vekyahu nyato kyarara
nraaninrave. Nraakiara ekyaa Kotiva ntaqikyiari inraikyava qovarama
virata nkye ntapihivaqe nte mwi entaraqaa qaiqaa nraaninrave, tiro.
17 Iesusiva mwitaa timwa kyero mwiva uaini kaapu vara kyero Kotirara
kyuqeve timwa kyero tiqaro, Mwaa kaapura vara kyeta nkye ekyaahua
mwiqitai nraate. 18 Mate mwaa entaraqaataina nte hia uaini nraanriva
qati variqina quariro nraakiara Kotiva ntaqikyiari entava nri ntairaqena
nranrenrave, tiro.
19 Mwitaa timwa kyero mwiva mpereti vara kyero Kotirara kyuqeve
timwa kyero nteqa kyero nai nraaqiaranramwu nyinro tiqaro, Mwaa ni
mamantama iho. Nte nkyiara rieqanama mwia nkyi nyuqo. Nte mate
mwaa utuntema kyeta nkyevata mwitaamaqi viqatama nianra rieqata
variate, tiro.
20 Mwihua kyara nramwa kyovaro Iesusiva nramanri kaapuvata
vara kyero kuaa qarama kyero nyinro tiqaro, Nkyiara rieqanama nte
mwaa nramanrinra rauru nyatauqo. Kotiva nkyivata kuaaqi taaqau vi
varirero qaraakya qua vataira mwi quava kepukyaqama quarive tiro, ni
nraanrevanto mwi quara kepukyaqama kyaananrove, tiro.
21 Mwitaa timwa kyero Iesusiva tiqaro, Qio taqaate, ni qovarama kyaari
vaisiva mwaini variqaro ni vatama kyero kyara nre variho. 22 Ni mwatani
mwatatai nraaqiarara ni ru kyerara qio Kotiva nianra mwi aanranraqaa
quante tirave. Kotiva qiove tirata ni rukyaate tiro, ni qovarama kyaani
vaisirara nte po kye tuqo. Mwiva viro raupirima quananrove, tiro.
23 Iesusiva mwitaa tuvata mwia nraaqiaranramwuvanto nai kyapara
hi nai kyapara hita tiqata, Qaqao, nai tavave tiriqitairo mwi kyaiqara
mwitaama kyero varaananrove? tura.

Tavave tirinramwuqitairo nronravanto varianannrove tura

24 Iesusira nraaqiaranramwuvanto varita tiqata, Tavave tirinramwuqitairo
nronraqama viro nronra vaisivanto varianannrove? timwa kyeqata inronra hi
varuvaro 25 Iesusiva tiqaro, Mwaa mwataraqaa variahua vunyaahua nkyiari
nraakye qoraqaa ntaqikyiqatama tiqata, Nte nronravanto varurara tita, nkye
ni qua rieta nkye nianra vaisi kyuqerave qiate, qiarave.

26 Nkye hia mwihua nraantantaate. Nkyiqitairo mpovanto vaisi nronra
varirero hiariva, mwiva uapaa vaisi nraantantamwa kyero variananrove.
Nkyiqitairo mpovanto henahuaqa ntaqikyirero hiariva, mwiva nai hena
vaisinramwuni kyaiqa vara nyataarive.
27 Tava nronra vaisi varirave? Vaisivanto mwatakyaa viro variqaro
kyara nre variva, mwivave nronra vaisi variho? Mwia kyaiqa vaisivanto
kyara varaqiro nrumu mwi variva, mwivave nronra vaisi variho? Qio,
vaisivanto mwatakyaa viro variqaro kyara nre variva, mwivama nronra
vaisi variho. Qio nte nkyi kyapata variqana hia nte nkyiara kyaiqa vara
mataate tiraitina, nte nkyi kyaiqa vara nyatauvave, tiro.
28 Vaisi mpo hiahuave mpo inraikyavantove ni uaqiama matarera
utuavata nkye ni vatama kyeta variqi vi variarave. 29 Ni kova ni
nronraqama kyaihana nte nraakye qoraqaa ntaqikyiqina virerave. Nte
ntena kora nraantantamwa kyena nkyivata nronraqama kyaarita 30 nkye
nraakiara ni mwatukyaqi variqata nivatama kye kyaravata nramanrivata
nramwaqi viqatama taintaqaa mwatakyaa vi variqata nkye Isareri
nraakye qora 12 okyara mwihuaqaa ntaqikyivarave, tiro.

Iesusiva Pitaarara tura
(Matiu 26:31-35; Maaki 14:27-31; Ioni 13:36-38)

31 Iesusiva mwitaa timwa kyero Pitaarara tiqaro, Saimonio, Saimonio,
riaante. Saataaniva nkyi mwataarama kye nkyi ntainra kyaankye tiharo
Kotiva qio mwitaa hiante tirave. 32 Nte Kotirara aakyara nteqanama
iara mwia kyaahaqa hiraro mwiva iara kepukyaqama kyero riemwaqiro
quarive turave. Nraakiara qaiqaa nianra riemwaqira viqarama ena qata
vakyaa kepukyaqama nyataante, tiro.
33 Iesusiva mwitaa tuvaro Pitaava tiqaro, Qaqao, nronrao, nte ivatama
kyena karavuqi vina ivatama kyena qutu quaninranra terama varuqo,
tiro. 34 Mwitaa tuvaro Iesusiva timwa mwinro tiqaro, Pitaao, nte i timwa
mwianinra riaante. E taarampo nani nianra hia mwia taqaurave tiraro
kokoraaravanto nruqua qiananrove, tiro.
35 Mwitaa timwa kyero Iesusiva nai nraaqiaranramwu timwa nyinro
tiqaro, Tauraaqama kyena nte nkyi sitauqata nkye munimavata, tuavata,
kyuqu nraamwu hiravata, hia vararaitita, qati vurave. Nkye mwi entara
mpo inraikyara aara ntorave iho? tuvata mwihua, Hiave, tita.
36 Hiave tuvaro Iesusiva tiqaro, Mate mwaa tavave tua vataariva
qioma tuavata varero quananrove. Hia paipa mpuahaa vataariva nai
tuavaaqaqo paipa kyoqaama kyero varaarive. 37 Nte timwa nyianinra
riaate. Haaru nianra qara ntumwa to quava mwivauma vahiananrove.
Nianra mwitaama tiro: Nraakye qoravanto mwianra uaqia hi kyaiqara
uti varivave turave. Mwi quara haaru qara ntumwa tova mwivauma
vahiananrove, tiro.

38 Iesusiva mwitaa tuvata mwia nraaqiaranramwuvanto tiqata,
Nronrao, mwaini taqaante. Paipa mpuahaa taaratanama vatauro, tuvaro
Iesusiva qiove tiro.

Iesusiva uro Oripi taaqiqaa variqaro Kotirara aakyara ntora
(Matiu 26:36-46; Maaki 14:32-42)

39 Iesusiva mwitaa timwa kyero mwiva nraamwuqitairo veva ntero nai
nraaqiaranramwu kyapata Oripi taaqiqaa nai vi varuraqaa qaiqaa viro.
40 Mwini uro ntero nai nraaqiaranramwu timwa nyinro tiqaro, Nkye
Saataaninra qua rieqata uaqia hi kyaiqara utuarorave tita, Kotirara
aakyara nteqata variate, tiro.
41 Mwitaa timwa kyero Iesusiva mwihua mwini kyero pataqia vututo
viro uro tori kyauru raviro Kotirara aakyara ntero tiqaro,
42 Ko, nte nriqa quani nramanrinra nraaninra voti hira e qatinani
vara kyaante. Qio hia ni kyakya hira vataqira quante. Ena kyakya hira
vataqira quante, tiro.
43 Mwitaa tuvaro nyaamwunyaava tumu ntero Iesusira kepukyaqama
mwatovaro 44 Iesusiva varuvaro mwia mwutukyavanto anoma kyero
uaqia huvaro Iesusiva kepukyaqama kyero aakyara ntamwaqiro vuvaro
Iesusiraqaatairo toqaamwuvanto nraanre votima kyero mwataqi tumu ntura.
45 Qio Iesusiva Kotirara aakyara ntamwa taiqa kyero siviro nrumu
ntantero uro nai nraaqiaranramwu taqovata mwihua mwutukyavanto
uaqia huvata vaite varura.
46 Iesusiva mwihuara tiqaro, Nkye nanraqamave vaite variavo? Sivita
Kotirara aakyara tivaro mwiva nkyi kyaahaqa hirata hia uaqia hi
kyaiqara utuate, tiro.

Iesusira ntavaaqavu kyora
(Matiu 26:47-56; Maaki 14:43-50; Ioni 18:3-11)

47 Iesusiva mwini variqaro qati nraahu qua ti varuvata airi vaisivanto
nri ntora. Iesusira nraaqiara 12 nramwuqitairo Iutaasiva airi vaisi sita
varero mwiva nraante mwihua suni nruva Iesusiva varunani nri ntero
Iesusira mota kyarero uti varuvaro
48 Iesusiva tiqaro, Iutaasio, qio e mwitaama kyera ni motenanra
mwiaqove ni mwatani mwatatai nraaqiarara nramwutaahua suqaa
qovarama kyenanrave? tiro.
49 Iesusiva mwitaa tuvata mwia nraaqiaranramwu mwiavata
varuhua taqovata mwihua Iesusira ntavaaqavu kyarerata uti varuvata
mwinramwuhua Iesusirara tiqata, Nronrao, tire qiove paipaqo mwihua
teqa kyaananrave? tita.
50 Mwitaa timwa kyeta varuvaro mwinramwuhuaqitairo mpovanto
Kotira kyaiqa vara mwate varu vaisihua mwihua vunyaa vaisi kyaiqa

vaisi mpo kyaatutanyaa nraato teqa kyovaro tumu ntura. 51 Tumu ntuvaro
Iesusiva qaqao hia qaiqaavata mwitaa hiate tiro. Mwitaa timwa kyero
mwi vaisira nraatoqa nai kyauquqo vatovaro qaiqaa naitarama vahura.
52 Kotira kyaiqa vara mwate varu vaisihua mwihua nronranramwuvata,
Kotira nraamwuqaa ntaqikyi varu pipohuavata, nronra vaisi
mponramwuvata, mwihua Iesusira ntavaaqavu kyarera nruhuara Iesusiva
tiqaro, Nkye kamaninravata ntaqi vaisira ntavaaqavu kyareratave
paipavata kyaamwuvata vareta nriavo? 53 Nte nkyivata mpo enta mpo
enta Kotira nraamwuqi variqi vi varuqata nkye hia ni ntavaaqavu
kyaarave. Qio mate mwaa entava nkyinima vaiho. Mate enta hi
inraikyava kepukyaqama kyero ntaqikyi variho, tiro.

Pitaava Iesusira hia taqaurave tura

(Matiu 26:57-58, 69-75; Maaki 14:53-54, 66-72; Ioni 18:12-18, 25-27)

54 Iesusiva mwitaa tuvata mwihua mwia ntavaaqavu kyeta vitaqita uro
Kotira kyaiqa vare varuhua mwihua vunyaa vaisi nraamwuqi kyovaro Pitaava
nyianrasata viqaro mwihua sataqiro vuva uro taqovata 55 mwatukya utasata
qia quara teta varuvaro Pitaavavata mwihua kyapata qia taare varura.
56 Mwiaqaa varuvaro kyaiqa nraakye mpovanto taqovaro Pitaava qia
taare varuvaro mwiva mwia aitutuma kyero taqero tiqaro, Mwaavavata
Iesusikyantiri varivave, tuvaro 57 Pitaava qaqao tiro, Mwaa nraakyevao,
nte hia mwia taqaurave, tiro.
58 Mwitaa timwa kyero mwini variqiro vuvaro qaiqaa vaisi mpovanto
Pitaara taqero tiqaro, Evata mwia nraaqiaravanto variaro, tiro. Tuvaro
Pitaava tiqaro, Mwaa vaisivao, hia nte mwivave, tiro.
59 Timwa kyero hia mpuahaama varuvaro vaisi mpovanto qaiqaa
kepukyaqama kyero tiqaro, Mwi vaisiva Karirinyaa vaisivantora
tiro, mwikyantiri varivave, tiro. 60 Tuvaro Pitaava qaqao tiro, Mwaa
vaisivao, e qiana quara nte hia ntapihi kyauqo, tiro. Mwitaa ti varuvaro
qamwanrama kyero kokoraaravanto nruqua tura.
61 Nruqua tuvaro nronravanto tuqasaa viro Pitaara vuqi taqovaro
vaakya nronravanto Pitaarara tu quava mwia vu nraatoqi ntura. Vuni
nronravanto tiqaro, E taarampo nani nianra mwia hia taqaurave tiraroma
kokoraaravanto nruqua qiananrove, tura.
62 Mwi quava Pitaara nraatoqi ntumwa vuvaro mwiva ntapihi kyero
riero mwiaqaatairo mwaaqani mwaati ntovaro mwia mwutukyavanto
uaqia huvaro nronraqama kyero ntatero.

Iesusira uaqiama mwatora

(Matiu 26:67-68; Maaki 14:65)

63 Mwitaa huvata Iesusira ntavaaqavu vaisihua Iesusirara raima
mwateta Iesusira ntuqutiqata 64 Iesusiva hia taqaarive tita, mwihua

tavuna vara kyeta vuvata qiatavata rupateta Iesusira ntuqutiqata mwia kyapara hita tiqata, Poropeti vaisi maavao, tavave i riho? Hia taqaraitira, tiraqeta riaare, timwa kyeta 65 mwihua uaqia hu quara mpo qua mpo qua timwa mwate varura.

Kaanasori suqaa uro kyora
(Matiu 26:59-66; Maaki 14:55-64; Ioni 18:19-24)

66 Mwitaamaqita vuvaro qaatata vuvata Kotira kyaiqa vare varuhua mwihua nronranramwuvata, mwaanra okyara ti varuhuavata, mwihua ntuvaantuama vita Iesusira vita vareta nkyiari kaanasori varunani uro kyovata 67 mwihua tiqata, Qutaaqama kyerave e Mesaiaavanto Kotiva titai vaisiva variaro? Tiri timwa timwinraqe riaare, tita. Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Nte nkyi timwa nyianrita nkye hia ni quara qutaave tivarave. 68 Nte nkyi kyapara hiarita nkye hia mpo qua ni timwa mpivarave.

69 Qio mwaa entaraqaataina nte mwatani mwatatai nraaqiarava variqana Kotiva kepukyavanto varinani uro mwia kyauqu kyaatutani mwatakyaa vina varirerave, tiro.

70 Iesusiva mwitaa tuvata mwihua tiqata, Qio mwitaa hirera e Kotira mwaaquvantove variaro? tuvaro Iesusiva nkyiari timwa nyinro tiqaro, Nkye qiara nte mwaa mwivave, tiro.

71 Iesusiva mwitaa tuvata mwihua tiqata, Qumina mwiaqaa qua vatehua nyaanraanronrave. Qaqira kyaare. Mwiama nai nroqitairo uaqia hi quara tihata riauro, tita. Tura.

Pairaativa hunani Iesusira vitaqita uro kyora
(Matiu 27:1-2, 11-14; Maaki 15:1-5; Ioni 18:28-38)

23 1 Mwitaa timwa kyeta ekyaa mwihua sivita Iesusira vita vareta Pairaativa varunani uro kyeta 2 Iesusiraqaa qua vateqata mwitaama tita, Tire taqauraro mwaa vaisiva nraakye qora uaqia hi aanranra nyaamwuteqaro mwihuara hia nronra vaisi vunyaanra Sisaara taakisi mwiate ti varirave. Mwiva nanrianra nte nronravanto nte nraakye qoraqaa ntaqikyiariva Mesaiaavanto varuqo ti variho, tita.

3 Mwihua mwitaa tuvaro Pairaativa Iesusira kyapara hiro, Qutaave e Iutaa vunyaa vaisivanto variaro? tuvaro Iesusiva tiqaro, E qiananra nte mwaa mwivama iho, tuvaro 4 Pairaativa Kotira kyaiqa varohua mwihua nronranramwuanravata, nraakye qora ntuvaantuama vuhuaravata, tiqaro, Nte taqauqaro mwaa vaisiva hia kamaninra qua nteqa kyaiho, tiro.

5 Mwitaa tuvata mwihua nronraqama kyeta kepukya qua Iesusiraqa vateta tiqata, Nraakye qoravanto kamaninravata ntaquate tiro, mwiva antua qua timwa nyi varivave. Mwiva tohara kyero vevara Karirisairo mwi quara timwa nyiqiro nrinro mwaini nri ntaiho, tita.

Herotiva hunani uro kyora

6 Mwihua mwitaa tuvaro Pairaativa mwi quara riero mwiva tiqaro,
Qutaa mwaa vaisiva Karirinyaavave? tiro. 7 Mwitaa timwa kyero mwiva
ntapihi kyovaro Iesusiva Karirinyaava Herotiva mwi mwatanaahuaqaa
ntaqikyunanyaava varuvaro mwiaqaatairo Pairaativa Iesusira titovata
Herotiva varunani Iesusira vitaqita uro kyora. Mwi entara Herotiva
Ierusaremini uro varura.
8 Iesusira Herotiva varunani uro kyovaro Herotiva qamwatero.
Herotiva Iesusira kyaiqara rieqaro airi enta mwia taqarero variqaro
Iesusiva ni puqaa variqaro nronra kyaiqa varairaqe taqarerave timwa
kyero qamwata kyero 9 uro Iesusira airi qua kyapara huvaro Iesusiva hia
qua mpoqiavata nai timwa mwinraitiro varura.
10 Kotira kyaiqa vare varuhua nronranramwuvata, mwaanra okyara
ti varuhuavata, mwihua sivita uro kepukyaqama kyeta Iesusiraqaa qua
vatovata 11 mwiaqaatai Herotivavata, mwia ntaqu vaisihuavata, Iesusirara
raima mwateta tiqata, E nronra vaisi variarava nronra vaisi tavuna utu
taante, timwa kyeta tuavaaqa kyuqera utumwate ua qua timwa mwateta
titovaro Pairaativa varunani nrumu ntantero vura.
12 Haaru Herotivavata Pairaativavata nramwutaatanavanto varurama.
Mwi entaraqaataita mwitanahua totiqama vita kyuqema vi nanrianra
nanrianra qamwateqatatana varura.

Iesusira qio ru kyaate tura
(Matiu 27:15-26; Maaki 15:6-15; Ioni 18:39–19:16)

13 Pairaativa Kotira kyaiqa vare varuhua mwihua nronranramwuvata,
nronra vaisi mponramwuvata, qumina nraakye qoravata, nyaanrama
ntuvaantuama kyero 14 mwihua timwa nyinro tiqaro, Nkye mwaa vaisira
vitaqita nte hunani nrumu kyeta tiqata, Mwaava nraakye qora uaqia hi
aanranra nyaamwute variho, qiarave. Nkye mwitaa qiavana nte nkyi
suqa variqana mwi quara avuqavu hiqana taqauqaro mwaa vaisiva hiama
nkye uaqia hi kyaiqarara qiara utiho.
15 Herotivavata mwitaa hiqaro taqero qati titaiharo nte hunani qaiqaa
nriho. Riaate. Mwi vaisiva uaqia hi kyaiqara utuaninravauma tire mwia
ru kyaararo qutu quananrove. 16 Kyaiqe nte qiarita mwia kyaamwuqo
ntuqutu kyeta vataivaro qati quarive, tiro.
17 [Mpo ihi mpo ihi vekyahu nyato entaraqaa Pairaativa nraakye
qorara rieqaro karavu vaisi kuaiqia qati huvantu kyovaro mwaatani
vura.] Pairaativa Iesusirara kyaamwuqo ntuqutu kye vateta titaivaro
qati quarive tuvata 18 ekyaa ntuvaantuama vuhua qaqao tita, Mwia ru
kyaante. Tiriara rieqarama Varavaasira huvantu kyairaro mwaatani
quarive, tura.

19 [Varavaasiva kamaninra vatama kyero mwi mwatukyaraqi ntaqura
kyaaravata, vaisi ru kyora kyaaravata, karavu rupa kyovaro varuvaro]
20 Pairaativa Iesusira huvantu kyarero uti variqaro qaiqaa nraakye qora
kyapara hiro.
21 Kyapara huvata mwihua hia mwia qua riaraitita, nronraqama
kye aakyara nteta tiqata, Mwia kyatariqaa rutaante. Mwia kyatariqaa
rutaante, tita.
22 Mwihua mwitaa tuvaro Pairaativa taarampo nani kyapara hiro
tiqaro, Mwaa vaisiva nanra quave nteqa kyaiho? Nanra uaqia hi
kyaiqarave utiho? Nte mwia qua avuqavu hiqana taqauqaro hia mwiaqa
qua vaiho. Hia tire qumina quaqaara vaisi mpo ru kyaananrave. Kyai nte
qiarita mwia kyaamwuqo ntuqutu kye vataivaro qati quarive, tiro.
23 Mwitaa tuvata mwihua kepukyaqama kyeta aakyara ntamwaqi
viqata kyatariqaa rutaante nraahu tita. Mwitaa tiqatama Pairaatira
quavata rukyeta mwihua quavanto nraahu kepukyaqa huvaro
24 Pairaativa mwihua qua nraahu riero qiove tiro.
25 Mwitaa timwa kyero mwihuara rieqaro mwiva kamaninravata
ntaqura kyaaravata, vaisi ru kyora kyaaravata, karavuqi kyo vaisira
huvantu kyero, mwiaqaatairo nraakye qora kyakya hurara rieqaro
naivanto Iesusira ntaqu vaisihua sita kyero nyinro.

Iesusira kyatariqaa rutora
(Matiu 27:32-44; Maaki 15:21-32; Ioni 19:17-27)

26 Iesusira nyuvata mwihua Iesusira vite viqatama aanraqaa vaisi
mpo mwia nrutu Saimoniva mwiva Sairininyaava mwiva tokyasairo
mwatukya nronra mwiqiara vuvata mwia qintorama kye vuaviraavira
tita mwianra tiqata, Iesusiva qu tai kyatarira vara quqira mwia nraakiara
virava uro mwataante, tita.
27 Mwitaa huvata nraakye qora airivanto mwia vataqita vurama.
Mwihua utaqitaita nraakye mponramwuvanto Iesusirara ti atura
ntiqata ntataqita vuvaro 28 Iesusiva mwihua hunani tuqasaa viro timwa
nyinro tiqaro, Ierusaremiqinaa nraakye tuaavo, Hia nianra ntataate.
Nkyetaravata nkyeta nraaqiararavata ntataate.
29-30 Mpo entanramwu nri ntairata mwi entaraqaa nraakye qoravanto tiqata,
Ehaara nraakye hia nraaqiara mwatehuave
hia nraaqiara nraamwa nyihuave,
qora tatari taaqiara tiqata,
Tiriqaa nteqeta tumu ntumwaqu kyaate, tivarave.
Mwihua pata taaqiara tiqata,
Tiriqaa tumu ntita ntumwaqu kyaate, tivarave. *(Hos 10:8)*
31 Nte kyatari karaaha votima kyena varuqata mwihua mwitaama
kyeqata ni uaqiama mate variavo. Nkye kyatari aahara votima kyeta

variavata po, nraakiara mwihua nkyi nataa nataama kyetave nkyi uaqiama nyatevarave, tiro.

32 Mwitaa tuvata mwihua karavu vaisi taaratanavata Iesusiravata rirerata siteta vurama. 33 Mwihua vuhua qumina mwatukya mwi mwatukyara nrutu Qiata Mwukyaarive tu mwatukyaraqaa uro nteta Iesusira kyatariqaa ninriqotai ruteta mwata quvu kyeta mwiqi mwaamwi utaqaa rateta hini hini uaqia hu vaisihua mwitana rutora.

34 Rutovaro Iesusiva Kotirara aakyara ntero tiqaro, Ko, hia mwihua uaqia hi kyaiqara utuarara riaante. Mwihua mwitaa hiqata hia mwia utuara mwia okyara ntapihiavo, tiro. Mwitaa tuvata mwihua kaati ruantema kye ori tuto kyeqata Iesusira tuavaaqa ntainra kyeta varora.

35 Mwia tuavaaqa ntainra kyeta varovata qumina nraakye qora mwini sivita variqa taqe varuvata Iutaa vaisi nronranramwuvanto Iesusirara raima mwateta tiqata, Mwiva airi vaisi kyaahaqa hi varivave. Kotiva mwia titaiharo mwiva Mesaiaavanto varirera, mwiva qioma nai kyaahaqa hiananrove, tita. 36 Mwihua mwitaa tuvata ntaqu vaisihuavata Iesusirara raima mwateta uro uaini uka vura mwita nraante timwa kyeta mwianra tiqata, 37 E qutaa Iutaaqa ntaqikyirava hirera, e ena kyaahaqa hiante, tura.

38 Mwihua qua mpo Iesusira qiatani kyatariqaa qara ntumwa kyeta vatova mwitaama tiro:

MWAA VAISIVA IUTAA VUNYAA VAISIVE, tura.

39 Uaqia hu vaisiva mpovanto hini rutova mwivavata Iesusirara qora qua tiro tiqaro, Qutaave e Mesaiaavanto variaro? Qio mwitaa hirera, enavata tiritanavata kyaahaqa hiante, tiro.

40 Mwitaa tuvaro uaqia hu vaisiva mpovanto hiniqaa rutova eqaante tiro, Hiave e Kotirara aatu hiaro? Mwihua tiritana votima kyeta mwiavata rutaavo. 41 Mwihua tiritana qio rutaavo. Titatana uaqia hi kyaiqara kyaara tiritana rutaavo. Mwi vaisiva hia uaqia hi kyaiqara utivave, tiro. 42 Mwitaa timwa kyero mwiva Iesusirara tiqaro, Iesusio, i nronraqama kyaani entara nianravata riaante, tiro.

43 Mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Nte i timwa mwianinra riaante. Mate e mwatukya kyuqeraqi ni vatama kyera varinanrave, tiro.

Iesusiva qutu vura

(Matiu 27:45-56; Maaki 15:33-41; Ioni 19:28-30)

44 Mwitaa tuvaro huari nrinro qiataqa vahuvaro mwiaqaatairo upima vuvaro hia huari itovaro kyokira nraahu rutovaro huari tumiviro 3 kirokiqa huvaro qaiqaa ntuvaahama vura.

45 Ierusaremini Kotira nraamwuqi tavuna tauha votima kye hiritova utaqaa nai nrahitu vuvaro 46 Iesusiva kyatariqaa variqaro paatiro aakyara ntero tiqaro, Ko, ni manraqura tu varaante, tiro. Mwitaa timwa kyero mwiva qutu vura.

47 Iesusiva qutu vuvaro ntaqu vaisihua qiata vaisivanto Iesusiva mwitaa
hura taqero Kotira nrutu tuaaherero tiqaro, Qutaama mwaa vaisiva
avuqavu nrohi vari vaisivave, tiro.
48 Mwitaa tuvata mpo uhua mwi inraikyava qovara hura taqarerata
ntuvaantuama vuhua, mwihua variqata mwi inraikyara taqeta,
mwiaqaataita mwihua nkyiari mwaatani nrumu ntanteta viqata
mwutukya uaqia huvata nkyiari *mwekuraata/mwetokya* ntuqutu kyeqata
vurama.
49 Mwihua vuvata Iesusira vataqi nrohu nraakye qorahuavata, nraakye
mponramwu Karirisaita mwia vataqita nruhuavata, mwihua nyianra sata
variqata mwi inraikyava qovara hura taqe varura.

Iesusira quntamwa tora
(Matiu 27:57-61; Maaki 15:42-47; Ioni 19:38-42)

50-51 Vaisi mpovanto mwia nrutu Iosepiva Arimatia mwatukya
Iutianyaava, mwiva vaisi kyuqeva avuqavuma kyero nrohi varu vaisiva,
mwiva Kotiva ntaqikyiani entarara taqeqaro mwia vekya varura. Mwiva
kaanasorivanto variqaro mwiva hia mpo kaanasorivanto tu quarara eo
tiraitiro, mwihua kyaiqaravata hia qamwateqaro varura.
52 Mwi vaisiva Pairaativa varunani uro ntero tiqaro, Iesusira
mwamwanta mpiraqe varaqina quntaankye, tiro. 53 Mwitaa timwa kyero
mwiva uro Iesusira mwamwanta itu kyero vara mwatumwi vatero eqarori
tavuna vara kyero mwia qapuqama kyero uto ori qaraakya vauru kye hia
vaisi mpo quntoraqi uro quntamwa tora.
54 Mwi entara nraakye qoravanto hura Saarareqa tiri mwaanra enta
mwi entara kyaiqa varaarorave timwa kyeqata mwi entarara rieqata mpo
inraikya mpo inraikya tera taarama kye vate varu entava vahura.
55 Mwitaa huvata nraakye mponramwuvanto tauraa Karirisaita Iesusira
vataqita nrohi varu nraakyehua Iosepiravata uro Iesusira quntarera
huraqi vuhua uro taqovaro Iosepiva Iesusira mwamwanta vatovata
mwihua taqeta 56 mwiaqaatai nrumu ntante nkyiari nraamwuqi uro
variqata vahamwenra kyuqema kyero mwunta vuravata, mpo inraikya
mwia mwamwantaqaa qumwa teravata, tera hura. Mwihua nkyiari
mwaanra qua rieqata Saarareqaa qati varura.

Iesusiva quntamwa toraqitairo sivura
(Matiu 28:1-10; Maaki 16:1-8; Ioni 20:1-10)

24 1 Nraakye mwihua kyuqema kyero mwuntavi varu inraikyara
terama kye vateta mwihua Saarareqa vari kyeta Saanteqa vaakya
toqa entaqi sivita mwi inraikyara vareta Iesusira quntamwa toraqi vuhua
uro taqovaro 2 qesaqaa ori nronra tita tora ventaqita uro tokyani vatova
vahura.

3 Vahuvata mwihua oriqi vera nte taqovaro nronra vaisi Iesusira
mwamwanta hia vahura. 4 Hia mwiqi vahuvata mwihua mwiqi qati
apiqama vita airi nraato ti varuvata qamwanrama vaisi taaratana
qovarama vita takyuqu tuavaaqara ututeta mwihua nraaqani sivita
varura.
5 Varuvata nraakye mwinramwuhua nronraqama kye aatu hita nkyiari
siri mwataqi vateta varuvata vaisi mwitanahua tiqata, Nanraqamave nkye
qati vari vaisirara qutu quahua mwaataqi puaa hi variavo?
6 Mwiva hia mwaini variho. Mwiva qati siviho. Tauraa mwiva Karirini
variqaro nkyi timwa nyu quara nkye qative riemwa taavo?
7 Mwiva mwi entara tiqaro, Nte mwatani mwatatai nraaqiarava
variarita uaqia hi vaisihua ni ntavaaqavu kyaate tiro, ni qovarama
kyairata mwihua ni pitaqita kyatariqaa ru taivaqena nte taarampo enta
varina qaiqaa qati siquaninrave tirave, tita.
8 Mwitanahua mwitaa tuvata nraakye mwinramwuhua nyaatoqi Iesusiva
tu quava ntuvata 9 mwia quntamwato mwatara mwini kyeta nrumu ntante
uro Iesusira nraaqiara 11 nramwuvata mpo huhuavata timwa nyunra.
10 Nraakye mwinramwuhua nyutu vahirero Mariaava Makataranyaava,
Iohaanaava, Iemisira nrova Mariaava, mwinramwuhua mwi inraikyara
taqeta uro Iesusira nraaqiaranramwu timwa nyuvata 11 mwihua tiqata,
Qaqao, nkye unrama qiavo. Hia mwianra qutaave qiananrave, tita.
12 Mwitaa tuvaro Pitaava siviro hiantero mwia quntamwa toraqi vuva
uro kakataama viro vera taqovaro tavuna nraahu vahuvaro Iesusira
mwamwanta hia vahura. Hia vahuvaro mwiva nrumu ntantero uro
mwaatani variqaro nai uro taqo inraikyarara airi nraato tiqaro varura.

Mwatukya Emiasinianra vu vaisitanahuara tura
(Maaki 16:12-13)

13 Kuaa mwi entaraqaa Iesusira nraaqiara taaratanavanto mwatukya
mpo Emeasinianra vura. (Kyuvaira vaiharo Omwunra vahira mwia
votima Ierusaremi vahuvaro Emeasi mwatukya vahura.) 14 Mwitanahua
aanraqaa mwinianra viqata Iesusira ru kyo quara timwaqita vita.
15 Mwitanahua timwaqi vuvaro Iesusiva nai nri ntero mwitanahua
vatama kyero vuvata 16 mwitanahua mwia taqeta hia mwia ntapihi
taqaraitita, mpo vaisivantove tuvaro 17 Iesusiva mwitanahuara tiqaro,
Nkyetana aanrani nriqatama nanra quave timwaqita nriavo? tiro.
Mwitaa tuvata mwitana uro mwiaqa ra kyeta mwitana mwutukyavanto
uaqia huvatatana 18 mpovanto Kiropaasirave tuva Iesusira kyapara hiro
tiqaro, Mate airivanto Ierusaremiqi variaraqitaira e kuaikuvantove enta
nanau qovara hi quara hia riaaro? tiro.
19 Mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Nanra quave? tuvata mwitanahua
tiqata, Iesusira Nasaretinyaanra quave. Mwi vaisiva poropeti vaisivanto

variqaro Kotira vuqaavata, nraakye qora suqaavata, nronra kyaiqa vareqaro kyuqe qua nraahu tirave.

20 Mwiva mwitaa hi varihata Kotira kyaiqa vara mwate varia vaisihua mwihua nronra vaisinramwuvata, tiriqaa ntaqikyi variahuavata, mwihua kamaninra mwiavaro mwiva mwia rukyaate tihata mwia ninriqotaita kyatariqa rutaavo. **21** Tire tauraa mwi vaisirara Kotiva mwia titaiharo mwiva mpo mwatanaahua nraatara kyero tiri Isareriqaa ntaqikyiarivave tunanrave. Qua mpovatama vaiho. Mwia rukyaavaro mate taarampo enta nritaraiho.

22 Mate tiretana nraakyenramwuvanto qia quara rieta nrihanramama vuro. Mwinramwuhua vaakya toqaqi mwia quntamwa taaraqi uro nteta hia mwia mwamwanta taqaavo.

23 Mwinramwuhua uro ntanteta nrumu tiri timwa timwita tiqata, Nyaamwunyaahua tirinramwuanra mwiva qatima variho qiavo, qiarave. **24** Nraakyenramwuvanto mwitaa qiavata tirinramwuqitaita mpo hiahua mwia quntamwa taaraqi quahua uro taqaavaro nraakyenramwuvanto qia quava qutaa vaihata mwinramwuhuavata mwia mwamwanta hia taqaarave, tita.

25 Mwitana mwitaa tuvaro Iesusiva mwitanahua timwa nyinro tiqaro, Hiave nkyitana su nyaato vaiho? Haaru poropeti vaisinramwuvanto timwa to quara, mwianra nkyetana qamwanrama kye qutaave qiataara vaihata nkyetana qakyoma kyaavo.

26 Nkyetana hia ntapihiarave iho? Kotiva titaari vaisiva Mesaiaavanto nriqa vi inraikyara varaqiro viro mwiaqaatairo nronraqama viro kepukya vaisivanto variananrove, tiro.

27 Mwitaa timwa kyero Iesusiva Mesaiaara Kotira mpukuqi qara ntumwa to quara mwitana timwa nyinrenro tohareqaro Mosesira mpukuqitairo timwa nyiqiro viro, poropetinramwu mpukuqitairovata timwa nyiqiro vura.

28 Mwitaa timwaqi vi varuvaro mwitanahua virera tu mwatukyava qaumato vahuvaro Iesusiva rieqarovata aanra mwiaqaa qati nraahu vi varuvata **29** mwitanahua hiave tita, Mateqama enta hiananrove. Qaqira kyera tiritanavata vaitaante, tuvaro mwihuavata varirero nraamwuqi vura.

30 Iesusiva nraamwu mwiqi variqaro kyara taintaqaa mwitana vatama kyero mwatakyaa viro Kotirara kyuqeve timwa kyero mpereti nteqa kyero tukyama kyero nyuvata **31** mwitana su ntapairi vuvata ntapihi rieta mwitana mwia ntapihi taqeta. Mwitana mwia ntapihi kyeta taqovaro Iesusiva mwitana suqaatairo uvaarama vura.

32 Iesusiva uvaarama vuvata mwitana nai timwa mwi nai timwa mwi hita tiqata, Qikye, mwiva aanraqaa nriqanro Kotira mpukuqinaara qua okyara ntapihi kyero tiritana timwa timwiharo qutaa tiritana mwutukyaqitairo kyuqe hirave, tita.

33 Mwitaa timwa kyeta mwitanahua qamwanrama sivitatana nrumu
ntanteta Ierusaremini uro Iesusira nraaqiara 11 nramwu puaama kyeta
taqovata mwinramwuhua mpo vaisinramwu kyapata ntuvaantuama
vita varita tiqata, 34 Nronravanto qutaama qaiqaa qati siviho. Saimoniva
mwivama mwia taqaiho, tuvata 35 mwitanavata aanrani vita taqorara
mwihua timwa nyita. Mwitanahua tiqata, Mwiva mpereti nteqa kyaihata
mwiaqaataita tiretana nronra vaisi ntapihi taqauro, tita.

Iesusiva nai nraaqiara suqaa qovarama vura
(Matiu 28:16-20; Maaki 16:14-18; Ioni 20:19-23)

36 Mwitana qua mwihua timwa nyi varuvaro mate mwiqiara
nronravanto nai qovarama viro mwihua nraaqani siviro variro tiqaro,
Nkyi mwutukyavanto qihaakyama vahiarive, tiro.
37 Mwitaa tuvata mwihua nronraqama kyeta aatu hita tiqata,
Vaanavanto qovarama viho, tuvaro 38 Iesusiva mwihuara tiqaro, Nkye
nanraqamave aatu hiavaro taara vu nraato tuava nkyi su nyaatoqi vaiho?
39 Ni kyuqu kyauqu taqaate. Nte mwivama huqo. Ni mamantaqa tiqata
taqaate. Nte vaisima varuqo. Vaana mwia hia ni votima kyero mwativata
mwukyaarivata vahirave, tiro.
40 Mwitaa timwa kyero mwiva nai kyuquvata kyauquvata
nyaamwutovata 41 mwihua mpoqama kyeta qamwateta kyauqu
ntukikinraaqateta hia qamwanrama qutaave tuvaro Iesusiva mwihua
kyapara hiro tiqaro, Kyara nraanriva vahirove? tuvata 42 mwihua tavukya
uta tora pataqia mwuvaro 43 mwiva mwihua suqaa variqaro vara kyero
nronra.
44 Iesusiva tavukya nramwa kyero mwihua timwa nyinro tiqaro,
Tauraa nte nkyivata variqana nte mwaa quara nkyi timwa nyiavarave.
Nianra haaru Mosesiva mpukuqi qara ntumwa to quarave, poropeti
vaisinramwuvanto qara ntumwa to quarave, Saami mpukuqi qara
ntumwa to quarave, nte nkyi timwa nyiqana mwi quara mwivauma
vahiananrove qiavarave, tiro.
45 Mwitaa timwa kyero mwihua Kotira mpukuqi qara ntumwa to quara
ntapihi kyeta riaate tiro, Iesusiva mwi quara mwi quara mwihua timwa
nyinro tiqaro, 46 Mwaa quara qara ntumwa torave. Mesaiaarara mwiva
nriqa quani inraikyara varero uro qutu viro taarampo enta variro qaiqaa
qati siquananrove.
47 Mwiaqaataita nkye ni kyaiqara ni nutuara rieqatama nraakye qora
timwa nyiqi viqata uaqia hi aanranra qaqira kyaivaro Kotiva nkye uaqia
hi kyaiqara uti quara nruka nyataarive qiate. Mwi quara timwa nyiqi
viqata Ierusaremini nraante mwi quara timwa nyiqi vita mwiaqaataita
mpo mwatanaa mpo mwatanaa timwa nyiqi quate. 48 Nkyenramwu
nkyeta suqotaita mwi kyaiqaravata mwi inraikyaravata taqaarave.

49 Ni kova nai kyauqu nriqiqaa vatero ntena nkyi nyinrenrave qianinra
ntema mwia titaariro tumuananrove. Nkye mwaa mwatukyaraqi
variqi vivaro nyaamwusairo mwiva tuminro nkyiqi variqaroma nkyi
kepukyaqama nyataananrove, tiro.

Iesusira vitero nyaamwuni vura
(Maaki 16:19-20; Kyaiqa Varora 1:9-11)

50 Iesusiva mwitaa timwa kyero mwiva mwihua sita varero Ierusaremi
kyero Mpetaanini uro ntero nai kyauqutana tuaahera kyero mwihua
kyuqema nyatero. 51 Mwiva mwihua kyuqema nyate varuvaro Kotiva
mwia nyaamwuni vitero vuvaro mwiva nai nraaqiara mwihua kyero
vura.
52 Iesusiva nyaamwuni vuvata mwia nraaqiaranramwuvanto mwia
nrutu tuaahera kyeta nrumu ntanteta Ierusaremini vura.
53 Mwini uro variqata Kotira nraamwuqi mpo enta mpo enta Kotira
nrutu tuaaheraqita vi varura.

IONI

Ioniva Iesusiva nrohurara tura

Iesusira okyarara tura

1 1 Haaru toharero quavanto varura. Mwi quava Kotikyantiri varura.
Mwi quava nai Kotiva varura. 2 Tauraa toharero mwi quava
Kotikyantiri variqiro vura.
3 Mwiva Kotikyantiri variqi viqaro mpo inraikya mpo inraikya ekyaa
inraikya utu kyero vatora. Mpovantovata mpo inraikya utuariva hia
varuvaro qua mwiva nraahu ekyaa inraikya utu kyero vatora.
4 Mwi quava qati variqi vi variara tuqavantoma variro. Mwi quava
omwa votima kyero itamwaqiro viqaroma nraakye qora kyuqema kyero
ntuvaahama nyatero. 5 Omwavanto upi hiraqi itamwaqiro viharo hiama
enta hi inraikyava mwia qipa kyaariva vahiro.

Nramanri nyi varuva, Ioniva Iesusirara timwa nyunra

6 Kotiva vaisi mpo titora mwia nrutu Ioniva. 7 Nraakye qoravanto Iesusirara
mwiva qutaa omwavantove qiate tiro, Ioniva mwianra timwa nyinrenro nri ntora.
8 Ioniva nai hia mwi omwava variraitiro, mwiva omwa mwianra timwa
nyinrenro nrunra. 9 Mwiva nri ntovaro mwia nraakiara quavanto nri
ntero omwa votima kyero itamwaqiro viqaroma ekyaa mwaa mwataraqaa
nraakye qora ntuvaahama nyatero.

Iesusira qoririma mwatora

10 Iesusiva nai mwaa mwatara utu kyero vatova mwatani tumuvata mwaa
mwatanaahua hia mwia ntapihi kye taqaraitita, mwianra hia mwivave tita.
11 Mwiva nai nramwunaahua hunani nri ntovata mwia nramwunaahua hia mwia
kyakyama mwataraitita, mwia qoririma mwatora.
12 Mwitaahuvatavata mpo uhua mwia kyakyama mwateta mwianra
qutaa mwivave tura. Mwitaa tuhua mwihua mwiva nronraqama kyovata
mwihua Kotira nraaqiaraqama vita varura.

The New Testament in Omwunra-Toqura (South Tairora) of Papua New Guinea; 1st ed. 2000; web version, 2014, Wycliffe Bible Translators, Inc.

13 Hia nraakyevanto nraaqiara mwataintema kyero mwihua mwata
taihata Kotira nraaqiaraqama vita variara. Hia qumina vaisi kyakya
hiraqa Kotira nraaqiaraqama vita variara. Nai Kotira kyakya hiraqa
mwihua Kotira nraaqiaraqama vita variara.

Iesusiva vaisi tuora

14 Kotira quavanto vaisi tuero tirivata varirero tuminro. Mwiva tuminro
mwaa mwataraqaa varuvata tire mwia peqa okyara taqaavananra. Tire
taqaavararo mwi vaisiva kyuqe hiro vaisiara mpoqama kyero po kye
timwa nyateqaro qutaa qua nraahu ti varuva varura.
15 Ioniva nraakye qora timwa nyinro tiqaro, Nte haaru nkyi timwa
nyina tiqana, Vaisi mpovanto ni naakiara nrianriva ni naataraananrove,
tuva qio mwaa mwi vaisivave. Nte hia qovara hiava entara mwiva haaru
qati variqiro vurave. Mwitaama variqarora tiro, mwi vaisiva ni naatara
kyero mwiva nronravanto variho, tiro. Ioniva mwitaa tura.
16 Iesusiva mpoqama kyero tiriara nraamwunruqa taiharo mwiva
tiriara po kye timwa timwatero airi nani tiri kyuqema timwate varira.
17 Haaru Kotiva nai qua mwaanra nraakye qoravanto hia nteqa kyaraitita,
qati nraahu riemwaqita quate tiro, Mosesira mwunra. Mate mwaa entara
Iesusi Karaisiva Kotiva hinasairo tumu Kotiva po kye timwa timwatai
okyarara, qutaa okyara tiri timwinra.
18 Hia qumina vaisi mpovanto Kotira taqairave. Mwia mwaaquvanto
nai qora nraaqani variva, mwiva nraahu nai qora okyara qovarama
kyaihata tire taqeta ntapihunanra.

Ioniva hia nte mesaiaavantove tura
(Matiu 3:1-12; Maaki 1:1-8; Ruku 3:1-18)

19 Ioniva Iesusirara timwa nyu quava mwataamama vahiro. Ioniva nri ntovata
Iutaa vaisi nronranramwuvanto Ierusaremini varuhua vaisi mponramwu
sitovata Kotira nraamwuqi Kotira kyaiqa vara mwate varuhuavata, Rivaira
kuaa okyara mponramwuvantovata, mwihua uro nteta Ioninra kyapara hita
tiqata, E ta vaisivave? (E qutaa tiri mesaiaavantove variaro?) tita.
20 Mwihua mwitaa tuvaro Ioniva hia qua tuqetaraitiro, vutu kyero timwa
nyinro tiqaro, Qaqao, hia nte Kotiva titai vaisiva mesaiaavanto varuqo, tiro.
21 Tuvata mwihua mwia qaiqaa kyapara hita tiqata, E hia mwivave
tiqara, e mpo tavave hiaro? E tiri haivaqava, Iraisaavave variaro? tita.
Tuvaro Ioniva qaqao, Nte hia mwivave, tiro. Tuvata mwihua qaiqaa
mwia kyapara hita tiqata, E ta vaisivave? Tire poropeti vaisi mpo mwia
vekyama varuro. E mwivave hiaro? tuvaro Ioniva qaqao nraahu tiro.
22 Mwitaa tuvata mwihua tiqata, E tavave hiaro? Timwa timwinraqe
tire nrumu ntanteta tiri titaa vaisihua iara uro timwa nyianre. E enanra
tavaveve tira hiaro? tita.

23 Mwihua mwitaa tuvaro Ioniva timwa nyinro tiqaro,
Nte qumina sata variqana aakyara ntena tiqana,
Aanra ntapihi taivaro nronravanto nrianrive,
ti varuvama varuqo, tiro. *(Ais 40:3)*

Haaru poropeti vaisi Aisaiaava tu quara Ionivavata tura.

24 Ioniva mwitaa tuvata Parisi vaisinramwuvanto sitohua tiqata, 25 E tiriara nte hia mesaiaavanto varuqo qiaro. Hia nte Iraisaavave qiaro. Hia nte poropeti mwivave qiaro. Qio nanraqamave qumina vaisi varuqo qiarava nramanri nyi variaro? tita.

26 Tuvaro Ioniva mwinramwuhua timwa nyinro tiqaro, Nte qumina nramanri nraahuma nraakye qora nyi varuqo. Mpovanto nkyi utaqaa varira nkye hia mwia taqaarave.

27 Mwiva ni naakiara nrivave. Nte pata vaisi varuqaro mwiva nronra vaisi varihananra tina, nte hiama qio mwiva kyuqu nraamwu rupa tai kyaantara huvantu mwataaninrave, tura.

28 Ioniva Mpetaani mwaata Iotaani nramanri qarahi hini variqaro nramanri nyi varu entara mwi quara tura.

Ioniva Iesusirara Kotira sipisipi nraative tura

29 Mwia qanranraa Ioniva variqaro taqovaro Iesusiva mwisairo nri varuvaro mwiva tiqaro, Qio taqaate. Mwiva Kotira sipisipi nraative. Mwiaqaama Kotiva mwatani varihua uaqia hi kyaiqara utira taiqa nyataananrove.

30 Nte haaru tiqana, Vaisi mpovanto ni naakiara nrianriva ni naataraananrove. Nte hia qovara hiava entara mwiva haaru qati variqiro vuvave. Mwitaama variqarora tiro, mwiva ni naatara kyero nronravanto variananrove, tu vaisiva, mwaa mwivave.

31 Tauraa hia nte mwia ntapihi taqaurave. Nkye Isareri nraakye qoravanto mwia ntapihi kye taqaate tina, nte mwaini nrumu variqana nramanri nkyi nyi varurave, tiro.

32 Mwitaa timwa kyero Ioniva Iesusirara mwihua vutukye timwa nyinro tiqaro, Nte taqauqaro Kotira mwanraquravanto minrunra voti hiva hitamwaqiro tuminro tumu mwiaqaa varirave.

33 Tauraa nte hia Iesusira ntapihi taqe varuqaro Kotiva ni titaihana nte nramanri nkyi nyi varuqaro Kotiva ni timwa mpiro tiqaro, E taqairaro ni mwanraquravanto quariva uto mwiaqaa variani vaisira qio mwianra mwivave qiante. Mwiva hia qati nramanri nyiananrove. Mwiva nraakye qora ni mwanraqura nyianrivave, tirave.
34 Kotiva ni mwi quara timwa mpihana nte mwi inraikyara kyuqema kyena taqena nte mwianra mwaavama Kotira mwaaquve tuqo, tiro.

Iesusiva vuniqama kyero erahiamuaantema vaisi sitora

35 Mwia qanranraa Ioniva nai nraaqiara taaratana mwia vataqita nrohutanavata siviro varuvaro 36 Iesusiva nritarero vuvaro Ioniva mwia

vutu taqero, mwitana timwa nyinro tiqaro, Taqaate. Mwiva Kotira sipisipi nraative, tiro. 37Mwitaa tuvata Ioninra vataqita nrohutana Ioniva tu quara rieta, mwiaqaatai tuqasaa vita Ioninra mwini kyeta Iesusira vataqita vura.

38Vuvaro Iesusiva tuqasaa viro taqovata mwitana mwia vataqita nruvaro mwiva tiqaro, Nkyetana naanrave nriavo? tuvata mwitanahua tiqata, *Rapai*. mwaanra ti variara vaisio, e taraqi variaravave? tuvaro

39Iesusiva tiqaro, Qio nrita taqaate, tiro. Mwitaa tuvata mwitanahua mwia vatama kyeta uro mwiva varuraqi varita. Mwitanahua Iesusira vatama kyeta variqi vita enrovata nrumu ntanteta vura.

40Mwitanahua Ioniva Iesusirara tu quara rieta Iesusira vataqi vuraqitairo mpo Enturuva, Saimoni Pitaara qatavanto varura.

41Mwitana Iesusira mwini kyetatana Enturuva nai vakyaara puaama kyero mwia timwa mwinro tiqaro, Tiretana, Kotiva titai vaisira, mesaiaa mwia puaama kyauro, tiro. (*Mesaiaave, Karaisivave*, kuaa nrutuma vahiro.)

42Mwi vaisira puaama kyeta taqauro, timwa kyero Enturuva nai vakyaara vita varero Iesusiva hunani uro kyovaro Iesusiva mwia taqero tiqaro, E Ioninra mwaaqu Saimonivave. Nte qaraakya nrutu nteqana iara Sipaasirave tirerave, tiro. *Sipaasirave, Pitaarave*, kuaa nrutuma vahiro. (Mwaa quaraqitai mwi nrutura tirerata *Orivave* tita.)

Iesusiva Piripikya Nataanierikya nyaanronra

43Mwia qanranraa Iesusiva Karirini virerave timwa kyero, uro Piripira puaama kyero mwianra tiqaro, Ni naakiara nriante, tiro.

44Piripiva Vetasaitanyaavama variro. Enturukya Pitaakyavata kuaa mwatukya mwiqinaahua varura.

45Iesusiva Piripirara ni pataqira nriante tuvaro Piripiva Nataanierira puaama kyero mwia timwa mwinro tiqaro, Haaru tiri haivaqava Mosesiva mwaanra qua qara ntiqaro mwi vaisirara timwatovata, poropeti vaisinramwuvata, mwi vaisiva nraakiara qovara hiananrove timwa kyeta qara ntumwato vaisira, qio mate mwi vaisirama taqauqo. Mwiva Iesusiva Iosepira mwaaquvanto Nasaretiqinaavave, tiro.

46Tuvaro Nataanieriva tiqaro, Qaqao, qiove kyuqe vaisivanto mwi mwatukyaraqitairo qovara hiananrove? tiro. Tuvaro Piripiva tiqaro, Enavanto nrumu taqaante, tiro.

47Mwitaa timwa kyero vuvaro Iesusiva taqovata mwitanahua nri varuvaro tiqaro, Taqaante. Qutaama mwi vaisiva Isareri vaisivanto variho. Hia mwi vaisiraqi unra qua vahivave, tiro.

48Mwitaa tuvaro Nataanieriva Iesusira kyapara hiro tiqaro, Nataama kyerave e ni okyara ntapihira hiaro? tuvaro Iesusiva tiqaro, Piripiva hia i uro nraanrai vakya e fiki okyarani variarana nte i taqaurave, tiro.

49 Mwitaa tuvaro Nataanieriva tiqaro, Mwaanra ti variara vaisio, e
Kotira mwaaquve. E Isareriqaa ntaqikyiravave, tiro.
50 Mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, E fiki okyarani variarana nte i
taqaurave, turaqaatairave nianra qutaa mwivave qiaro? Nraakiara
nronra inraikya, mpo inraikya mpo inraikya mwia nraataraaninrama
taqenanrave. 51 E qutaama taqairaro nyaamwuvanto qatua viraqe nte
mwatani mwatatai nraaqiarava variarita niqaanra nyaamwunyaahua vita
tumita hi varivaqe varianinrave, tiro. Iesusiva mwitaa turama.

Mwatukya mpo Kenaaqi nraakye ntumwunra

2 1 Taara enta nritarovata mwatukya mpo Kenaa, Karirini mwi
mwatanaahua nraakye ntumwinrenra hura. 2 Mwitaa huvaro
Iesusira nrovavata mwini varuvata mwi mwatanaahua Iesusiravata, mwia
nraaqiaranramwuvata, nyaanrovata mwinramwuhuavata mwini vita.
3 Mwinramwuhua uro variqata kyara nre varuvaro uainivanto taiqa
vuvaro Iesusira nrova Iesusira timwa mwinro tiqaro, Uaini taiqama viho,
tiro.
4 Tuvaro Iesusiva qaqao tiro, Mwaa nraakyevao, i kyaiqa mpo kyaiqa
vaiharo ni kyaiqa mpo kyaiqama vaiho. Nte kyaiqa varaani entava hiama
nri ntaiho, tiro.
5 Mwitaa tuvaro Iesusira nrova mwi mwatanaahua kyaiqa vaisinramwu
timwa nyinro tiqaro, Mwiva nanra quave nkyiara tirata mwiva qiarinte
qiarinte hiate, tiro.
6 Iutaavanto nkyiari mwaanra qua rieqata mwitaa mwitaama kyeqata
nkyiari mwamwanta hiqama kyora. Qio mwianra rieqaro nramanri taqu 6
nramwu nronra tave voti huva mwi nraamwunraqi vatovaro vahura. (Tave
nronra kuaa mwiqi qioma nramanri taqu qataara 10 vanto quananro.)
7 Vahuvaro Iesusiva kyaiqa vaisinramwu timwa nyinro tiqaro, Ekyaa
mwi taqura qati nramanriqotaita piqa kyaate, tuvata qati nramanri
kyaqaqita uro tave nronra mwinramwunra piqa kyovaro vaiqaara hura.
8 Piqa kyovaro Iesusiva qaiqaa tiqaro, Qio mwiqitai kyaqaqita uro
kyaraqaa ntaqikyira mwivaro nreqanro taqaarive, tiro.
9 Mwitaa tuvata mwiqitai mwi nramanrinra kyaqaqita uro mwuvaro
mwi vaisiva qati nramanrivanto uaini utu vura nreqanro taqovaro
kyuqe huvaro mwiva hia qati nramanri kyaqora mwianra ntapihuvata
kyaiqa vaisi mwinramwuhua nraahu mwianra ntapihura. Mwitaa huvaro
kyaraqaa ntaqikyuva nreqanro taqovaro kyuqe uaini vahuvaro qamwata
kyero nraakye varo vaisira nraanrama kyero 10 mwia timwa mwinro
tiqaro, Qikye, mpo hiahua kyuqe uaini nraante nraakye qora nyiavata
nramwa taiqa kyaavata nraakiara uaqia hi uaininra nyi variarave. E hia
mwitaa hiaro. Nte taqauqara e mpo uaini vuni nyinra kyuqe uaini mwia
nraakiarama nyinra hiaro, tiro. Mwitaa turama.

11 Iesusiva Kenaa mwatukya Karirini variqaro qati nramanri vara kyero
uaini utu kyero nyunra. Mwiva mwi kyaiqara nraante toharama tero
mwiaqaatairo mpo kyaiqa mpo kyaiqa nronra kyaiqa varaqiro vura. Iesusiva
mwi kyaiqara varovata mwia nraaqiaranramwuvanto mwia kyaiqa taqetama
Iesusira kepukya okyarara ntapihita mwianra qio qutaa mwivave tura.
12 Mwiaqaatai mwivavata, mwia nrovavata, mwia qatanramwuvata,
mwia qua riohuavata, mwini kyeta vuhua Kapenaamini uro mpo
entanramwu varura.

Iesusiva Kotira nraamwu nronraqi vura
(Matiu 21:12-13; Maaki 11:15-17; Ruku 19:45-46)

13 Vekyahu nyato kyarara nro entava qaumatoqa huvaro Iesusiva
Ierusaremini vuva 14 uro Kotira nraamwu nronraqi vera ntero taqovata mpo
uhua kyoqaa kyaiqa vare variqata munima vareqata purimakauve sipisipive
nyaamwave nyi varuvata mpo vaisinramwu tainta nraaqani variqata
kamaninra munima vareqata Kotira nraamwuqinaa munima nyi varura.
15 Mwitaamaqita viqata kyoqaa kyaiqa vare varuvaro Iesusiva mwihua
taqero kyapipi vara kyero mwiaqotairo purimakauvata, sipisipivata,
sataqiro veva Kotira nraamwuqitairo mwaatani kyero munima tuqasaaqi
varu vaisihua tainta tu varero vara rauru kyero mwi munimanravata
rauru kyero, 16 nyaamwa nyiqata munima vare varu vaisihuara tiqaro,
Nkye mwi inraikyara mwi inraikyara mwaaqitai vare quate. Nkye hia ni
kora nraamwu maaketi nraamwuqama taate.
17 Iesusiva mwitaa tuvaro mpo qua Kotira mpukuqi qara ntumwato
quava mwia nraaqiaranramwu nyaatoqi ntumwa vuvata riora. Mwi quava
mwitaama tiro:

> Nte i nraamwuanra nronraqama kyena riemwaqi quariva qia
> itaintema kyero niqi ite vaiho, tura. *(Sng 69:9)*

Mwi quara mwitaama kyero qara ntumwa tora.
18 Iesusiva mwitaa huvata Iutaa vaisi nronranramwuvanto tiqata,
Qaqao, tava iara tiharave e mwitaa hiaro? E nanra nronra kyaiqa mpo
tiri tivuqaa utiraqe tire mwia taqetave iara mwiva qio mwitaa hiananrove
qiananrave? tita.
19 Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Nkye mwaa nraamwunra
ntapairi kyaivaqe nte taarampo entara qaiqaa hoqa kyaaninrave, tiro.
20 Mwitaa tuvata Iutaa vaisi nronranramwuvanto tiqata, Qaqao,
mwaa nraamwunra hoqeqata 46 ihi airi ihi hoqaqi vita uro hoqa taiqa
kyaarave. Qiove e taarampo entara nraahu mwi nraamwunra hoqa taiqa
kyenanrave? tita.
21 Mwitaa tuvaro Iesusiva hia vutu kyero qati nraamwuanra tiraitiro,
mwiva nai mwamwantaqaa ntumwa kyero tiro. (Nkye ni rukyaivaqe nte
taarampo enta vari kyena qati siquaninrave, tiro.)

22 Iesusiva mwi quaraqaa ntumwa kyero tuvata nraakiara Iesusiva
qati sivi varu entaraqaa mwia nraaqiaranramwuvanto variqata Iesusiva
nraamwuanra tu quava mwihua nyaatoqi ntumwa vura. Kotira mpukuqi
qara ntumwato quaravata rieqata, Iesusiva mwi entara tu quaravata
rieqata mwihua Iesusirara qutaave tura.

Iesusiva ekyaa vaisi ntapihi kyaira

23 Vekyahu nyato kyarara nro entaraqaa Iesusiva Ierusaremini varuvata
nraakye qora airivanto mwia kyaiqa nronra kyaiqa taqeqata Iesusirara
qio qutaa mwivave tita. 24 Nraakye qoravanto mwianra qamwateqata
mwitaa ti varuvaro Iesusiva nraakye qora okyarara ntapihi kyero
rieqarora tiro, mwiva hia mwihua turara qutaave tura. 25 Iesusiva nai
vaakya nraakye qora su nyaatoqi vahu inraikyara ntapihi kyorara tiro,
hia qumina mpovanto mwihua okyarara mwia timwa mwianriva varura.

Nikotimaasiva Iesusira uro taqora

3 1 Parisi vaisi mpovanto mwia nrutu Nikotimaasiva varura. Mwiva
Iutaa vunyaa vaisi mpovanto varura. 2 Mpo enta mwiva entaqi
uro Iesusira taqero tiqaro, Mwaanra ti variarao, tire taqauraro Kotiva i
titaiharara tira, e mwaanra qua ti variaravama nrinra hiaro. Hia Kotiva i
kyaahaqa hiankye titiri, e hiama qio nronra kyaiqa varaaratirio, tiro.

3 Mwiva mwitaa tuvaro Iesusiva mwia timwa mwinro tiqaro, Nte qutaa
qua qianinra riaante. Vaisi nronra tuemwa quaninra hia qaiqaa mwata
tairaro mwiva hiama qio Kotiva ntaqikyi mwatukyara taqaananrove, tiro.

4 Tuvaro Nikotimaasiva kyapara hiro tiqaro, Nataama kyerove nronra
tuemwa quani vaisira qaiqaa mwata kyaananrove? Qiove mwiva nai
nronra vikyokyaqi qaiqaa viqe tairaro mwia nrova qaiqaa mwata
kyaananrove? tiro.

5 Mwitaa tuvaro Iesusiva nai timwa mwinro tiqaro, Nte qutaama tuqo.
Nramanrivata mwata taariva variraro hia Kotira mwanraquravanto mwia
qaiqaa mwata kyairaro mwiva hiama qio Kotiva ntaqikyi mwatukyaraqi
quananrove. 6 Mwamwanta vataava nai mwamwanta vahira nraahu
mwatairave. Mwanraquravanto nai mwanraqura nraahu mwatairave.

7 Nte nkyi qaiqaa qaraakyaqama kyero mwata kyaarive tu quarara
hia e mwi quarara nrihanrama quante. 8 Nte mpo quaqaa ntumwa
kyena i timwa mwinrenrave. Toqavanto tiqaro nai quataa hiraqa virave.
Toqavanto nrihanra e hia mwia taqaraitira, e mwia nruqua nraahu
riaananrave. E mwiva viro nrinro hi okyarara hia ntapihiananrave. Qio
Kotira mwanraquravanto mwatai okyarava kuaa qarama kyeroma vaiho,
tiro.

9 Iesusiva mwitaa tuvaro Nikotimaasiva mwia kyapara hiro tiqaro,
Nataama kyerove mwitaa hiananrove? tuvaro 10 Iesusiva tiqaro, E Isareri

nraakye qora mwaanra timwa nyi variarava e hiave ntapihiaro? 11 Nte qutaama tuqo. Tire ntapihi kyeta rie taqe hunanra nkyi timwa nyi varurata nkye hia tiri qua riaarave.

12 Nte mwatanyaa inraikyara nkyi timwa nyuqata nkye mwianra hia ntapihita qutaave qiarave. Nkye mwitaa hiavana nte nyaamwunyaa inraikyara qiarita nataama kyetave nkye mwi quara qio ntapihi rievarave? 13 Hia vaisi mpovanto Kotiva varira nyaamwuni virave. Nte mwatani mwatatai nraaqiarava nte nraahu nyaamwuni variavava mwisaina tumunrave.

14 Haaru nkyi haivaqava Mosesiva qumina mwataqaa variqaro ori vara kyero qarura utu kyero mwia kyatariqaa rupa kyero tuaahera kyorave. (Nraakye qoravanto mwia taqeta hia qutu quate tiro, Mosesiva mwitaa hurave. *(Nam 21:6-9)*) Qio nte mwatani mwatatai nraaqiarava variarita haaru Mosesiva qarura utu kyero tuaahera kyontema kyeta nivata kyatariqaa vateta tuaahera kyevarave.

15 Mwitaa hirata nraakye qora nianra qutaa mwivave tihua hia qutu viraitita, ekyaa enta ekyaa enta qati variqi vivarave, tiro. Iesusiva turama.

16 Kotiva mwatani variahuara mpoqama kyero mwutukya ntiharora tiro, mwiva nai mwaaqu kuaiqia vataira tiri timwinra. Mwitaa hirara tita, nraakye qoravanto mwia mwaaquara qutaa mwivave tihua hia qutu viraitita, mwihua ekyaa enta ekyaa enta qati variqi vivara. 17 Kotiva hia nai mwaaqu ko riaa vaisihua votima kyero variqaro nraakye qora tukya hiarive tiro mwatani titaiharo tuminrave. Mwiva nraakye qora sitaarive tiro, Kotiva mwia titaiharo tuminrave.

18 Mpovanto mwia mwaaquara qutaa mwivave qiariva, mwiva hiama qua varaananro. Mpovanto hia mwia mwaaquara qutaa mwivave qiariva, mwiva vaakyama qua varero. Mwiva Kotira mwaaqu kuaiqiara hia qutaa mwivave tira kyaarama, Kotiva mwianra qutaa iqaa qua vaiho timwa kyero, mwiaqaa qua vatero.

19 Mwaa inraikyara kyaara qua vahiananro. Omwavanto mwatani tumihata nraakye qoravanto hia mwia qamwata mwataraitita, mwihua kyokira rirara nraahu qamwateqata variara. Mwihua kyaiqavanto qora kyaiqa vaihatara tita, mwihua hia mwi omwanra qamwata mwateta.

20 Qora kyaiqa uti variva nramwutaaqa hiqaroma hia omwavanto varinani viro. Omwavanto iteqaro ni uaqia hi kyaiqara qovarama kyaankyo tiro, hia omwavanto varinani viro. 21 Mwiva mwitaama variharo qutaa kyaiqa vare vari vaisiva hia aatu hiraitiro, omwavanto varinani viro. Mwiva viharo omwavanto itero mwia kyaiqa qovarama kyaihata nraakye qora taqaavaro mwi vaisiva Kotira qua rieqaro Kotira kyaiqa vare varira.

Nramanri nyi varuva Ioniva ekyaara qua Iesusirara timwa nyunra

22 Mwiaqaataita Iesusivavata mwia nraaqiaranramwuvata (Ierusaremi
kyeta) Iutaa mwata mpo qumina mwatani vura. Iesusiva nai
nraaqiaranramwu kyapata variqaro nraakye qora nramanri nyunra.
23 Nyuvaro Ionivavata mwatukya mpo Serimi tataaqa Ainonini variqaro
nramanri nyi varura. Ioniva nramanri nronra vahunani variqaro nraakye
qora mwini ntuvaantuama vuhua nramanri nyunra. 24 Mwi entara hia
Ioninra karavuqi vitaqita uro kyo entara varura.
25 Mwi entara Iutaa vaisi mpovanto Ioninra qua riohua kyapata
nramanri vare okyarara inronra huvata mwihua Ioniva hunani uro nteta
tiqata, 26 Mwaanra ti variarao, tauraa e Iotaani qarahi vutura hini vaisi
mpovata variqarama e mwianra mwivave tunanrave. Qio taqaante. Mwi
vaisiva mwivavata nramanri nyi varihata airivanto mwiva hinani vi
variavo, tita.
27 Mwitaa tuvaro Ioniva tiqaro, Qio Kotiva nyaamwuni variva vaisi
mpo hia mpo inraikya mwinrenra, mwi vaisiva hiama mwi inraikyara
varaananrove. 28 Nkyevata vuni nte tura riaarave. Nte tiqana, Hiama
nte nkyi kyaahaqa hiariva varuqo. Ni titaihana nte nraante mwia vuni
nruvave, turave.
29 Nraakye vararera hi vaisiva nraakye varairave. Mwi vaisira totivanto
qati sivi variqaro mwia qua rieqaro qamwata kyero varirave. Qio mwia
totivanto qamwataintema kyena nte Iesusirara qamwatauqo. 30 Iesusira
nrutu virini nriviraro ni nutu mwatani tumi quarive. (Airivanto mwia
vataqita vivarave. Hiama ni pataqita vivarave. Mwihua Iesusira vataqita
virara hiama nte Iesusira kyaru ntumwa mwataaninrave. Nte mwia
qamwata mwataaninrave), tiro. Ioniva turama.

Iesusiva nyaamwusairo tuminranra tura

31 Iesusiva virisairo tumivara tiro, ekyaahua nraatara kyaivama variro.
Mwatanyaava mwatasairo nrivara tiro, mwiva mwatanyaa inraikyara
nraahu ti varira. Iesusiva nyaamwusairo tumivara tiro, ekyaahua
nraatara kyaivama variro. 32 Mwiva nai taqero riero hi inraikyara qoqaa
timwa nyi varihata nraakye qoravanto mwia quara hia qutaave tiraitita,
mwia qua qoririma mwate variara.
33 Qio vaisi mpovanto hia Iesusira qua qoririma mwataraitiro, mwia
quara qutaave ti vari vaisiva, mwiva mwitaa tiqaroma Kotira quaravata
qutaa qua vaiho tiro.
34 Kotiva Iesusira titaiharo mwiva Kotira qua nraahu ti varira. Kotiva
mwia titarera hiro hia nai mwanraqura pataqia pataqia mwinraitiro,
mwia nronraqama kyero mwihanronra tiro, qio Kotira qua nraahu ti
varira. 35 Mwia qova nai mwaaquara mpoqama kyero mwutukya ntiharo

ekyaa inraikya nai mwaaqu mwihanro mwiva mwi inraikyaraqaa ntaqikyiqiro vi variro.

36 Mpovanto mwia mwaaquara qutaave qiariva hia ekyaara qutu viraitiro, mwiva qati variqiro quananro. Mpovanto hia mwia quara qutaave qiariva variraro Kotira raraqa tairaro mwia inronra hiraro quavanto mwiaqaa vahiananro.

Iesusiva Sameriaa nraakyevata qua tura

4 **1** Mwi entara Parisi vaisinramwuvanto riovaro Iesusiva airi nraakye qora nai hunani sita kyero vateqaro mwihua nramanri nyiqanroma Ioninra nraatara kyora. **2** Iesusiva hia naivanto mwihua nramanri nyunra. Mwia nraaqiaranramwuvanto nraakye qora nramanri nyunra. **3** Parisi vaisinramwuvanto mwi quara riovarora tiro, Iesusiva mwiaqaatairo Iutia mwini kyero Karirini viro.

4 Karirini virero mwiva Sameriaa mwata utaqaama tero quariva vahura. **5** Mwiva viqaroma mwatukya pata mpo mwia nrutu Saikaa mwini uro ntora. Mwata mpo haaru Iaikopuva nai mwaaqu Iosepira mwu mwatara mwia tataaqa vahura. **6** Iaikopuva haaru nramanrianra quvutova mwini vahuvaro Iesusiva nyianra aanra nri kyovaro pupohovaro mwiva nramanrianra quvutora tataaqa mwatakyaa viro varura. Varuvaro huarivanto nrinro virira qiataqaa vahuvaro

7 Sameriaa nraakye mpovanto nramanri kyaqarero nruvaro Iesusira nramanri nraataa huvaro mwi nraakyerara tiqaro, Nramanri kyaqa kyera ni mpiraqe nraankye, tiro.

8 Iesusira nraaqiaranramwu vaakya kyara vararerata mwatukyani vuvaro **9** Iesusiva mwiaqaa variqaro mwitaa tuvaro Sameriaa nraakye mwiva qaqao tiro, E Iutaavanto variarana nte Sameriaavanto varuqo. Nataamaqirave nianra nramanri kyaqa mpiraqe nraankye tira hiaro? tiro. Iutaavantovata Sameriaavantovata nai nununrama mwate nai nununrama mwate hi varuhuara tiro, mwi nraakyeva mwitaa tura.

10 Mwitaa tuvaro Iesusiva nai timwa mwinro tiqaro, E Kotiva qati nyiani inraikyarara e riera ni okyararavata ntapihiaratirio, e ni kyapara hiarana nte qati variqi vi nramanrinra i mwutirio, tiro. (Mwi mwatanaahua nrumwuqinaa nramanrianra tiqata, Qati variqi vi nramanrinrave), tura.

11 Iesusiva nte qati variqi vi nramanrinra i mwinrenrave tuvaro mwi nraakyeva hia ntapihi kyero riaraitiro, mwiva rumwu nramanrianra tiho tiro. Mwiva tiqaro, Nronrao, nramanrivanto vevato vaihara e hiama nramanri taqu vatera hiaro. Taraqitairave qati variqi vi nramanrinra kyaqenanrave?

12 Tiri haivaqava Iaikopuva nronra vaisivanto varurave. E mpo? E mwia nraatara kyaaravave iho? Mwiva nramanri varaaninra mwata quvu kyero

naivata nai nraaqiaravata nai quaravatama kyero mwaa nramanrinra kyaqa kyero nronrave, tiro.

13 Mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Mpovanto mwaa nramanrinra nrainranro qaiqaa nraahu nraataa hiraro nrumu nreqanro variananrove.

14 Nte mwiani nramanrinra mpovanto nrainranro mwia hiama qaiqaavata nraataa hiananrove. Nte nramanri mwianrinro mwi nramanriva vaisi utaqitairo rumwuqitairo tumi nramanrinra votima kyero vi variraro mwi vaisiva hia qutu viraitiro, qati nraahu variqiro quananrove, tiro.

15 Mwitaa tuvaro mwi nraakyeva tiqaro, Nronrao, qio mwi nramanrinra ni mpiraqe nte nraanrinro hia qaiqaa ni nraataa hiraqe qaiqaavata nrumu mwaaqitaina kyaqa kyeqana nraankye, tiro.

16 Mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Qio, uro ena vaativata nraanrama kye vita varera uro ntantera mwaini nriante, tiro.

17 Tuvaro mwi nraakyeva tiqaro, Qaqao, hia ni paati varivave, tiro. Tuvaro Iesusiva tiqaro, E qutaama tiqara hia ni paati variho qiaro. **18** E kyauquru nani vaati varaaravave. Mate e vaisi mpovata variarava, mwiva hia qutaa i vaativanto variho. E qutaama tira hiaro, tiro.

19 Mwitaa tuvaro nraakye mwiva tiqaro, Nronrao, nte taqauqara e poropeti vaisima varira hiaro. Kotiva i kyaahaqa iharama e mwitaa tira hiaro. **20** Qio Sameriaa tiri haivaqahua Kotira nrutu tuaaherarerata mwaa taaqiraqaa variqata Kotirara aakyara nte varurave. Mwitaa turata nkye Iutaavanto tiriara tiqata, Qaqao nkye Ierusaremini nraahu variqata Kotira nrutu tuaaheraataarave, qiarave. Nkye tiriara mwitaa ti variarave, tiro.

21 Mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Ni quara e qutaave qiante. Mpo enta nri ntairata nkye mwi entaraqaa ni kora nrutu tuaaherarera hiqata, hiama mwaa taaqiraqaa variqata aakyara ntevarave. Hiama Ierusaremini variqata Kotirara aakyara ntevarave.

22 Nkye Sameriaavanto hia Kotira okyarara ntapihiraitita, apiqama kyeqata aakyara nte variarave. Tiri Iutaaqitairo nraakye qora huvantu nyataariva qovara hianinranra tita, tire ntapihi kye Kotira okyarara rieqata mwia nrutu tuaahereqata mwianra aakyara nte varunanrave.

23 Mpo enta nrianriva qaumaqa iho. Mwi entava mate qovarama viho. Mwi entaraqaa Kotira mwanraquravanto nraakye qora kyaahaqa hirata mwihua ntapihi kye Kotira okyarara rieqatama mwihua qutaaqama kyeta Kotira nrutu tuaaherevarave. Mwitaama kye Kotira nrutu tuaaherehuara Kotiva puaa hi variho.

24 Kotiva mwanraquravanto varirave. Mwitaama varirara tita, mwia mwanraquravanto kyaahaqa hi nraakye qorahua mwihua nraahuma Kotira okyara ntapihita qutaaqama kyeta Kotira nrutu tuaaherevarave, tiro.

25 Mwitaa tuvaro nraakye mwiva tiqaro, Kotiva titaaninra, mesaiaa
mwianra nte ntapihi kyauqo. Nraakiara mpo enta mwi vaisiva nri ntero
ekyaa inraikyara tiri timwa timwiananrove, tiro.
26 Mwitaa tuvaro Iesusiva mwianra tiqaro, Qio ivata qua ti varuva nte
mwaa mwivave, tiro.
27 Iesusiva mwitaa ti varuqiaraqi Iesusira nraaqiaranramwuvanto uro
ntanteta nrumu taqovaro Iesusiva Sameriaa nraakyevata qua ti varuvata
mwihua nrihanrama vita. Mwihua nrihanrama vitavata hia mwi
nraakyerara tiqata, Nanra inraikyarave mwiavata qua ti variaro? tiraitita,
hia Iesusiraravata tiqata, Nanra inraikyarave nraakye mwiavata qua ti
variaro? tura.
28 Tirema varuvaro nraakye mwiva nai nramanri taqu mwini kyero
siviro nrumu ntantero mwatukyaqi nraakye qora uro timwa nyinrenro
vuva uro ntero tiqaro, 29 Nkye vaisi mpo nrita taqaate. Mwiva nte utu
inraikyara ekyaa ni timwa mpiho. Qutaa mwiva Kotiva titarera hiva,
mwivave iho? tiro. 30 Mwitaa tuvata mwihua mwatukya mwia kyeta
Iesusiva varunanianra vura.
31 Mwi nraakyeva vuvata Iesusira nraaqiaranramwuvanto Iesusirara
tiqata, Mwaanra ti variarao, qati kyara mwaa vara kyera nraante, tuvaro
32 mwiva mwihuara tiqaro, Nte kyara nraaninra vatauqo. Nkye mwi kyarara
hiama ntapihi kyaavo, tuvata 33 mwia nraaqiaranramwu nai timwa mwi nai
timwa mwi hita tiqata, Vaakya mpovanto kyara mwihanro nrenrove mwitaa
tiho? tuvaro 34 Iesusiva mwinramwuhua timwa nyinro tiqaro, Ni titaira
mwutukya vahi kyaiqara vareqana mwiva kyaiqa mpitairavata varaqina uro
taiqa kyaariva qio mwi kyaiqava ni kyarama iho, tiro.
35 Iesusiva mwitaa timwa kyero tiqaro, Nkye mpo quaqaa ntumwa kye
tiqata qiarave. Tora taaratana taaratana vara kyaariro kyara peqaqama
viraqe vantuaninrave, qiarave. Qio kyara vara tutaaraqi aitutu hiqata
taqaate. Mate kyaravanto naitarama viho. Nkye qioma vantivarave.
36 Kyara vantiva nai kyaiqa varairara kyoqaa varairave. Mwiva kyara
vantu tairaro mwi kyarava ekyaa enta ekyaa enta qati vahiqiro
quananrove. Mwitaa hirata kyara vara tuarivavata, kyara vantuarivavata,
mwitanahuaqama qamwateqata varivarave.
37 Mpo quavata qiava qutaa quama vaiho. Vaisi mpovanto kyara vara
tutaira mpovanto mwi kyarara vantirave. 38 Nte nkyi sitena tiqana,
Mpovanto kyaiqa vareqaro vara tutai kyarara uro vantuate, tuqo. Mpo
hiahua toqaamwu tukyeta kyaiqa vara kyeta kyara vara tutaara, nkye
mwihua kyara vantivarave, tiro.

Sameriaa airivanto Iesusirara qutaave tura

39 Iesusiva mwitaa ti varuvaro mwi nraakyeva uro nai
nramwunaahuara tiqaro, Mwiva nte utu inraikyara ekyaa timwa mpiho,

tuvata Sameriaa nraakye qora mwi mwatukyaraqinaahua airivanto Iesusirara qio qutaa mwivave, tita. 40 Mwitaa timwa kyeta Sameriaa qinaahua Iesusiva varunani nri nteta Iesusirara po tita tiqata, Qio hia qamwanrama quante. E tirivata vari kyera quante, tuvaro Iesusiva mwihuavata taara enta vaitero vurama.

41 Kyaatavanto nraahu Iesusira qua rieqata qio qutaa mwivave tita. 42 Mwihua mwi nraakyerara tiqata, Hia vaakya e qiananraqaataitavauma tire mwianra qutaa mwivave, turo. Mate tetavanto nai nroqitaita rietama mwianra qutaa mwivave turo. Tire taqauraro Kotiva mwia titaiharo mwiva tiri mwaa mwataraqaa varurahua kyaahaqama timwa tero huvantu timwa taarivama variho, tita. Mwitaa turama.

Iesusiva nronra vaisi mpo nraaqiara kyaahaqama kyora

43 Iesusiva mwini taara enta vaitero mwiaqaatairo nai mwaata Karirini viro. 44 Iesusiva nai tiqaro, Poropeti vaisivanto nai mwaatani variharo mwia nrutuvanto hia virito vahirave, tura.

45 Iesusiva Karirini vuvata mwi mwatanaahua mwianra qamwateqata varura. Mwi mwatanaahuavata vekyahu nyato kyarara nro entara Ierusaremini uro variqata Iesusiva nronra kyaiqa varovata taqorara tita, mwihua mwianra qamwatora.

46 Mwia qamwata mwatovaro Iesusiva qaiqaa Kenaani tauraa mwini variqaro qati nramanri vara kyero uaini nramanriqama kyonani nrunra. Nruvaro kamaninra kyaiqa vaisi mpovanto varuvaro mwia mwaaquvanto nronraqama kyero nriqa vuvaro Kapenaamini varura. 47 Iesusiva Iutiasairo Karirini nriho tuvaro riero, mwi vaisiva Iesusiva varunani uro ntero tiqaro, Qiove e nrinra ni maaqu nriqa vira kyaahaqama kyairaro qati variananrove, tiro. Mwi vaisira nraaqiaravanto qutu quariva qaumaqa huvaro mwiva mwitaa tuvaro 48 Iesusiva mwianra tiqaro, Nkye hia nronra kyaiqa kyuqe hira taqaraitita, hiama nkye qutaave tivarave, tiro.

49 Tuvaro nronra vaisi mwiva tiqaro, Nronrao, ni maaquvanto qutu quankyorave. Qamwanrama nriante, tuvaro 50 Iesusiva tiqaro, Qio ena mwaatani quante. I mwaaquvanto qati variananrove, tiro. Mwitaa tuvaro mwi vaisiva Iesusiva qua timwa mwunranra qutaa quave timwa kyero, nai mwaatani viro.

51 Mwi vaisiva aanrani vi varuvata mwia kyaiqa vaisinramwuvanto uro hunta kyeta mwia timwa mwita tiqata, I nraaqiaravanto kyuqema viho, tita.

52 Tuvaro mwiva mwinramwuhua kyapara hiro tiqaro, Nanra huari vuqaave mwia nriqa viva taiqa viharo mwiva kyuqema viho? tuvata mwihua tiqata, Enta huari vu vitini tumi viro 1 kirokiqa iharo mwia nriqa viva taiqa virave, tura.

53 Mwitaa tuvaro mwia qova ntapihi kyovaro huari vu mwiqiaraqaa
Iesusiva mwia timwa mwinro tiqaro, I mwaaquvanto qioma variananrove,
tura. Mwitaa turara tiro, mwi vaisivavata mwia nramwunaahuavata
Iesusirara qutaa mwivave turama.
54 Iesusiva Iutiasairo nrumu Karirini variqaro mwi kyaiqara varova
tauraa varova kuaiqia vahuraqa mwiva viro taaraqiaqa hura.

Iesusiva mwaanraqaa vaisi mpo kyaahaqama kyora

5 1 Mwiaqaatairo Iutaavanto omwata nro entava mpo nri ntovaro
Iesusiva Ierusaremini viro.
2 Ierusaremini vasaamwunra qesa mpo sipisipi qesa vahura.
Mwia tataaqa nramanri rumpua mwia nrutu Vetasaitaave tuva
vahura. Nramanri tokyasataa haraara nraamwu kyauquru vahuvata
3 haraara mwiqi nriqa vuhua airinti varura. Vu qipa vuhuave, kyuqu
uaqiama vuhuave, kyuqu kyauqu tapanra vuhuave, mwihua variqata
nramanrivanto qakyaa hianinra mwia vekya varura. 4 [Kuaa enta
kuaa enta nyaamwunyaava mpovanto tumu nramanri qakyaa huvaro
mwihuaqitairo mpovanto nraante nramanriqi vuvaro mwia nanra
mwamwantave nriqa vuva kyuqema vura.]
5 Qio mwihua nramanri qakyaa hianinra vekya varuvaro vaisi
mpovanto airi ihi 38 ihiara nriqa vuvaro varuvavata mwiqi variro.
6 Varuvaro Iesusiva mwia taqero ntapihi kyovaro mwi vaisiva airi ihi
nriqa vuvaro varura mwia kyapara hiro tiqaro, I nriqa quariva taiqa
quarive tira, e mwianra qamwaterave hiaro? tiro.
7 Mwitaa tuvaro nriqa vu vaisiva tiqaro, Nronrao, nramanrivanto
qakyaa iharo mpovanto ni kyaahaqamaqiro uto nramanriqi kyaariva hia
varihana nte nraante virera huqata mpohua nraante quavo. Mwitaamaqi
vi variqana varuqo, tiro.
8 Nriqa vu vaisiva mwitaa tuvaro Iesusiva mwia timwa mwinro
tiqaro, Sivira ena taarivata tu varera nrohiante, tuvaro qamwanrama
mwia mwamwantavanto kyuqema vuvaro 9 mwi vaisiva siviro nai
taarivata tu varero qio nrohura. Mwi entara mwaanraqaa mwitaama
kyora. 10 Mwaanraqaa mwitaama kyorara tita, mwia kyaara Iutaa vaisi
nronranramwuvanto vaisi kyuqema vura mwia inronra hita tiqata, Mate
mwaanraqaave. Ena taari tu vare vinanranra tiri mwaanra quavanto qao
tirave, tita.
11 Tuvaro mwi vaisiva tiqaro, Qaqao, vaisi mpovanto ni kyuqema
kyaiva nianra ena taari tu varera nrohiante tihanama nte mwitaa huqo,
tiro.
12 Tuvata Iutaa vaisi nronranramwuvanto tiqata, Ta vaisivave iara sivira
ena taari tu varera nrohiante tiho? 13 tuvaro mwia mwamwantavanto
kyuqema vu vaisiva hia mwia nrutu ntapihura. Mwini nraakye qora

airivanto varuvaro Iesusiva qamwanrama vi vuvaro mwi vaisiva hia Iesusira nrutu ntapihura.

14 Mwia nrutu hia ntapihiraitiro varuvaro Iesusiva nraakiara variqaro taqovaro mwi vaisiva nraamwu nronra Kotira nraamwuqi varuvaro Iesusiva mwia timwa mwinro tiqaro, Qio taqaante, i mwamwantavanto kyuqema viho. Mpo inraikyavanto mwia nraataraariva i ru kyaankyo tira, hiama qaiqaa uaqia hi kyaiqara utuqira quante, tiro.

15 Mwitaa tuvaro mwi vaisiva mwiqitairo veva ntero uro Iutaa vaisi nronranramwu timwa nyinro tiqaro, Mwia nrutu Iesusiva mwivama ni mamanta kyuqema kyaiho, tiro. **16** Tuvata mwihua riovaro Iesusiva mwaanraqaa mwia kyuqema kyorara tita, mwihua mwia kyaara mwi entaraqaataita Iesusira qoraqama mwate varura.

17 Mwitaa huvaro Iesusiva mwihua timwa nyinro tiqaro, Ni kova ekyaa enta kyaiqa vare varihanama ntevata kyaiqa vare varuqo, tiro.

18 Tuvata mwi quara kyaara Iutaa vaisi nronranramwuvanto mpoqama kyeta Iesusira ru kyarerata uti varita tiqata, Tauraa Iesusiva tire mwaanra entara tuna quara nteqa kyaiho. Mwia nraakiara mwiva Kotirara ni korave tiho. Mwiva qumina vaisivanto variqaro mwiva Kotira votima kyero Kotikyantiri kuaaqaa varirero uti variho, tita.

Ni kova varai kyaiqarama ntevata varauqo tura

19 Iutaa vaisinramwuvanto mwitaa tuvaro Iesusiva mwihua timwa nyinro tiqaro, Nte qutaa qua qianinra riaate. Nte mwia mwaaquvanto variqana hiama ntena nraato tukyena mwi inraikyara varaaninrave. Ni kova kyaiqa varaihana nte taqaura mwi kyaiqara nraahuma vare varuqo. Ni kova mwitaa mwitaa ihana nte mwia mwaaquvantovata mwitaa mwitaa hi varuqo.

20 Ni kora mwutukyavanto ni nai mwaaquara vaiharora tiro, mwiva nai vare vari kyaiqara ekyaa kyaiqa ni naamutaiho. Nraakiara ni kova naamutairaqe nte mwaa kyaiqara nraatara kyaani kyaiqarama varaaninrave. Nte mwi kyaiqara mwi kyaiqara varaarita nkye mwia taqetama mpoqama kyeta nrihanrama vivarave.

21 Ni kova qutu quahua qaiqaa vara sivuma kye varivave. Ni kova mwitaa hintema kyena nte mwia mwaaquvantovata variqana ni mutukya vahiani nraakye qorahua qati vara sivuma kyaarita mwihua qati variqita vivarave.

22 Ni kova nai hiama nraakye qora ko qiananrove. Mwiva mwi kyaiqara ni mpitaihana nte mwia mwaaquvanto variqana qio ko qianinrave.
23 Mwiaqaataita nraakye qoravanto ni kora nrutu tuaaheraantema kyeta mwihua ni mwia mwaaqu nrutuvata tuaaherevarave. Mpovanto hia ni mwia mwaaqu nrutu tuaaheraariva hiama ni kova ni titaira nrutuvata tuaaheraananrove.

24 Nte qutaa qua qianinra riaate. Mpovanto ni qua riero qutaama Kotiva
mwia titaivave qiariva, mwivama ekyaa enta ekyaa enta qati variqiro
quananrove. Mwi vaisiva hiama qua varaananrove. Mwiva mwaa entara
hia ekyaara qutu viraitiro, mwiva ekyaa enta qati variqiro quarivama
variho.
25 Nte qutaa qua qianinra riaate. Mpo enta nrianriva qaumaqa iho. Mwi
entaraqaa qutu virera utihua, mwihua Kotira mwaaqu ni qua rievarave.
Ni qua riehua qioma qati variqita vivarave.
26 Qati variqita qua okyarava ni koraqi vaiharo ni kova nai mwaaqu
ni nronraqama kyaiharo mwiaqi vahintema kyero qati variqita qua
okyarava niqivata vaiho. 27 Ni mwatani mwatatai nraaqiarara tiro, ni
kova ni nronraqama kyaihana nte mwatani vari nraakye qorahua qio ko
qianinrave.
28 Nkye hia nte qua qianinranra nrihanrama quate. Mpo enta nri
ntairaqe nte mwihua nyaanraanrita mwataqi quntamwa te nraakye
qorahua ni qua rieta, 29 mwihua quntamwa teraqitaita sivivarave. Hini
hihua kyuqe kyaiqa varehua sivita qati variqita vivarave. Hini hihua
uaqia hi kyaiqara utihua sivita nronra quama varevarave.

Vaisi mpo uhuavata Iesusira okyarara tura

30 Nte variqana hiama ntena nraato tukyena mpo inraikya
varaaninrave. Kotiva timwa mpi varihana mwia qua rieqanama nte
nraakye qora qio ko qianinrave. Hiama nte ntena mwutukya nti kyaiqara
vare varuqo. Nte ni kora mwutukya nti kyaiqarama vare varuqo.
Mwitaamaqi vi varuvara tina, nte nraakye qora qua ntapihi kyena ko
qianinrave.
31 Nte ntenavanto ntena okyarara qiariro mpovanto ni quara hia qutaa
quave qiankyorave. 32 Qio mpovanto variqaro ni okyarara timwa nyi
variho. Nte ntapihi kyauqaro mwiva nianra timwa nyi quava qutaa quama
vaiho. 33 Nkye tauraa vaisi mponramwu sitovata mwihua uto Ioninra
kyapara huvaro Ioniva ni okyarara ntapihi mwihua timwa nyunrave.
34 Vaisivanto ni okyarara qianinra hia nte mwianra nronraqama kyena
riauqo. Kotiva nkyi sitaarive tina, nte mwi quara timwa nyuqo.
35 Ioniva variqaro omwa votima kyero ite varuvata nkye variqata
mwiva itorara hia mpuahaama kyeta qamwata mwatorave.
36 Qio ni okyarara qiariva Ioninra nraataraarivama variho. Ni
kyaiqavanto nianra timwa nyi variho. Ni kova kyaiqa ni mpitaira nte mwi
kyaiqara vare varuva, qio mwi kyaiqava ni okyarara timwa nyi variho.
Nraakye qoravanto ni kyaiqa taqeqatama qioma ni kova ni titairave
tivarave.
37 Ni kova ni titaiva, mwivama ni okyarara timwa nyi variho. Nkye hia
mwia qua rieta, hia mwia viri taqaarave. 38 Mwiva ni titaihana tumuqata

nkye hia nianra qutaa mwivave qiavo. Nkye hia mwitaa qiavarora tiro, Kotira quavanto hia nkyi su nyaatoqi vaihata variavo.

39 Nkye tiqata, Kyaiqe Kotira mpukuqi aitutuma kyeta taqeta ekyaa enta ekyaa enta qati variqita quare, ti variarave. Qio mwi mpukuraqi vahi quava ni okyarara ti varihata 40 nkye hia nte varunani nriavana nte qati variqi vi inraikyara nkyi nyunrave. Nte hunani nriataara vaihata nkye hia nrianrave.

41 Hiama nte vaisiqaataina nronra nrutu varaaninrave. 42 Nte nkyi ntapihi kyauqo. Nkyi mwutukyavanto hia Kotirara vaihata variavo.

43 Kotiva ni kova ni titaihana nte ntena kora nrutu varena nruqatavata nkye hia ni qamwata kyeta pitaarave. Mpovanto nai riemwa kyero nai nrutu tuaaherarero hirata nkye qamwanrama kyeta mwia qamwata mwatevarave. 44 Nkye nai nrutu nai nrutu tuaahererara nronraqama kyeta rieqata hia Kotiva nkyi nyutu tuaaheraaninranra nronraqama kyeta riaavo. Mwitaa hi variqata nkye nataama kyetave nianra qutaa mwivave tivarave?

45 Nraakiara ntena kora vuqaa variqana hia ntevanto nkyiqa qua vataaninrave. Mosesiva nkyita haivaqava, mwivama nkyiqa qua vataananrove. Nkye Mosesirara mwiva tiri kyaahaqa hiananrove qiarave. Qio nraakiara mwivama nkyiqa qua vataananrove. Mosesiva qara ntumwa to quava nianra tihata nkye mwia quara hia qutaa quave qiarave.

46 Nkye Mosesiva tu quarara qutaa quave qiatirio, nkye ni quaravata qutaa quavema qiatiri. 47 Nkye mwia quara hia qutaa quave tiqata nataama kyetave nkye ni quaravata qutaa quave tivarave? Nkye hia qio mwitaa hivarave, tiro. (Iesusiva mwi quara Iutaa nronra vaisinramwu timwa nyunra.)

Iesusiva kyara airiqama kyero tukyama nyunra
(Matiu 14:13-21; Maaki 6:30-44; Ruku 9:10-17)

6 1 Mwiaqaatairo Iesusiva uro Kariri kyaarera, mwia nrutu mpo Taipiriaasi kyaarera vara mwaini kyero mpotuqi kyaarera mwiaqaa qarero hini tokyani uro variro.

2 Uro varuvata nraakye qora airivanto taqovaro Iesusiva nriqa vuhua kyuqema kyovatara tita, mwihua Iesusira vataqita vita.

3 Mwia vataqita vuvaro Iesusiva nai nraaqiaranramwu kyapata uro taaqisataa mwatakyaa viro varura. 4 Mwi entara Iutaavanto vekyahu nyato kyarara omwata nro entava qaumaqa hura.

5 Iesusiva nai nraaqiaranramwu kyapata mwatakyaa viro variqaro taqovata nraakye qora airivanto mwia vataqita nruhua nrumu ntuvaantuama vita varuvaro Iesusiva Piripira kyapara hiro tiqaro, Tire taisaitave kyara kyoqaama kyeta mwi nraakye qorahua nyianrata

nrevarave? tiro. 6 Iesusiva nai mwihua kyara nyiani okyarara vaakya
ntapihiro mwiva Piripira qati mwataara hiqaro mwitaa tura.
7 Tuvaro Piripiva tiqaro, Qaqao, kyarara 200 kinaa nronra munima
kyeta vara ntainra nyianrata mwihua pataqia pataqia nraahu varevarave.
Airi nraakye qoravanto variavo, tiro.
8 Tuvaro Iesusira nraaqiara mpovanto Enturuva Saimoni Pitaara
qatavanto tiqaro, 9 Nyaako mpovanto mwaini variho. Mwiva mpereti hini
kyauquruvata tavukya taaratanavata nraahu vataiva variho. Nataama
kyerove mwiqiatanava airi nraakye qoraqi qio vahiananrove? tiro.
10 Mwitaa tuvaro Iesusiva nai nraaqiaranramwu timwa nyinro tiqaro,
Nraakye qorara tivata mwatakyaa vita variate, tiro. Iesusiva mwitaa
tuvaro mwini mwukyauvanto vahuvata vaisi 5,000 nramwu airivanto
mwatakyaa vita varuvata (nraakyevata airivanto mwatakyaa vita varura).
11 Mwihua mwatakyaa vita varuvaro Iesusiva mpereti mwia vara kyero
Kotirara kyuqeve timwa kyero, nraakye qora mwatakyaa vita varuhua
tukyama kyero nyinro. Tukyama nyinro tavukyavata vara kyero kuaa
qarama kyero mwatakyaa vita varuhua tukyama kyero nyuvata mwihua
vara kyeta qio nronra. Mwihua nkyiari nraataa huntema mwi kyarara qio
nronra.
12 Mwihua qio nrovaro Iesusiva nai nraaqiaranramwuanra tiqaro,
Mwihua nreqata viti vaati kye kyarara utu ntuvaantua hiate. Kyaravanto
qumina viro raupiri hiankyorave, tuvata 13 mwia nraaqiaranramwuvanto
nraakye qoravanto kyauquru mpereti nreta viti vaati kyora utu kyeta
ntutantuto tuara 12 nramwu piqa kyora.
14 Piqa kyovata qio nraakye qora mwini varuhua taqovaro Iesusiva
nronra kyaiqa vara kyovata mwihua tiqata, Poropeti vaisivanto mwatani
tumuanriva qio qutaa mwaa mwi vaisivave, tita. 15 Mwitaa ti varuvaro
Iesusiva ntapihi kyovata nraakye qoravanto kyai mwia nronraqama
kyaararo tiri vunyaa vaisi nronravanto variarive tiqata Iesusira tu vararera
uti varuvaro Iesusiva mwia ntapihi kyero mwihua mwitaa hivorave timwa
kyero, qaqira kyero tumu ntantero taaqiqaa nanrianraa uro varirero vura.

Iesusiva kyaarera mwutuqaa kyuqu ntamwaqiro vura
(Matiu 14:22-33; Maaki 6:45-52)

16 Iesusiva taaqiqaa uro varuvaro enta hirero huvata mwia
nraaqiaranramwuvanto kyaarera tokyasata tumu nteta 17 mpotuqi
mwaanri nteta nrumu ntanteta Kapenaaminianra vita. Mwihua
mwinianra vuvaro anoma entama vuvaro 18 Iesusiva hia tumuvata
mwihua kyaareraqaa vi varuvaro toqa vaururuvanto nronraqama kyero
tiqaroma kyaarera nramanri ventaqiro nri varura.
19 Mwitaa huvata mwia nraaqiaranramwuvanto kyaareraqaa kyatariqo
mpotu ventaqita viqata 5 kiromitave iho 6 kiromitave mwihua vara kyeta

kyaarera utaqaa nrita taqovaro Iesusiva nramanri mwutuqaa kyuqu ntamwaqiro viqaroma mpotu qaumato nruvata mwihua mwia nraatu mpoqama kyeta aatu hi varura.

20 Aatu hi varuvaro Iesusiva mwihua timwa nyinro tiqaro, Hia aatu hiate. Ntema nruqo, tiro. 21 Tuvata mwihua qio mpotuqi mwaanri ntaante tuvaro mwaanri ntovaro mpotuvanto qamwanrama mwihua virera hunani uro ntora.

Nraakye qoravanto Iesusirara puaa hi varura

22 Mwia qanranraa nraakye qora kyaarera tokya hini varuhua taqovaro mpotu kuaiqiavanto vahuvata mwihua ntapihi kyovaro Iesusiva hia mwisairo nai nraaqiaranramwu kyapata mwaanri ntero vuvata mwihua nkyiariaraa mpotuqi mwaari nteta vura.

23 Mwihua mwitaama rieta varuvata Taipiriaasisaita mpotu mponramwuvanto nrumu tauraa Iesusiva kyarara kyuqeve timwa kyero, tukyama nyuvata nraakye qoravanto nro mwatara qaumato nruvata 24 mpo nraakye qora mwini varuhua taqovaro Iesusiva hia mwini varuvata mwia nraaqiaranramwuvata hia varuvata mwihua mpotuqi mwaanri nteta Kapenaamini Iesusirara puaa hirerata vura.

Iesusiva nyaamwunyaa mperetiara tura

25 Mwihua Iesusira puaa hirerata vuhua uro kyaarera tokya hini Iesusira puaama kyeta mwianra tiqata, Mwaanra ti variara vaisio, taireve e mwaini nrinra hiaro? tuvaro 26 Iesusiva tiqaro, Nte qutaa qua qianinra riaate. Nkye mpereti airiqama nraanranra rieqatama nianra puaa hi variavo. Nkye hia ni kyaiqa okyara ntapihi paahima kye rieqatavauma nianra puaa hi variavo.

27 Qio hiama qati kyara tapitaani kyarara vararerata kyaiqa varaate. Nkye mwitaa hira qaqira kyeta ekyaa enta qati variqi quani kyarara vararerata kyaiqa varaate. Mwi kyarara nte mwatani mwatatai nraaqiarava variqana qioma nte nkyi nyianinrave. Kotiva ni kova mwivama ni nronraqama kyaihana nte qio mwitaa hianinrave, tiro.

28 Iesusiva mwitaa tuvata mwihua mwia kyapara hita tiqata, Tire Kotira kyaiqa vararera hiqata, nataa nataave hiananrave? tita. 29 Tuvaro Iesusiva timwa nyinro tiqaro, Kotiva nkyiara mwaa kyaiqara varaate ti variho. Mwiva titai vaisirara nkye qutaa mwivave qiate tiho, tiro.

30 Mwitaa tuvata mwihua tiqata, Qio nanra kyaiqave tiri tinraamwutairaqe tire mwia taqeta i okyarara qutaave qiananrave?

31 E nanra kyaiqa nronra kyaiqave varenanrave? Tiri haivaqahua haaru qumina mwatani variqata nyaamwunyaa kyara nronrave. Mwihua manaa nronrave. Mwianra Kotira mpukuqi qara ntumwa tova mwitaama tiro: Mwiva nyaamwunyaa kyara nyunrave, turave, tita.

32 Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Nte qutaa qua qianinra
riaate. Haaru mwi entara Mosesiva nkyi haivaqahua kyara nyiqanro
hia qutaa nyaamwunyaa kyara mwihua nyunrave. Ni kova, mwivama
nyaamwunyaa kyara qutaa kyara nyianrivama variho.
33 Mwatani variahua mwihua qati variqi quate tiro, nyaamwusairo
tumu vari vaisiva, mwi vaisivama Kotira kyaravanto variho, tiro.
34 Mwitaa tuvata mwihua tiqata, Nronrao, qio e mwi kyarara tiri
timwiqira quante, tita.
35 Tuvaro Iesusiva timwa nyinro tiqaro, Qio nte qati variqi vi kyarava
mwaa mwivama varuqo. Nte hunani nrianriva hiama kyara nraataa
hiananrove. Nianra qutaa mwivave qiariva hiama mwia nramanri nraata
hiananrove.
36 Nte vaakya nkyiara tiqana, Nkye ni taqetavata hia nianra qutaa
mwivave qiavo, turave. 37 Ni kova ni mpiari nraakye qorahua, mwihua nte
hiarinani nrivarave. Mwihua nte hiarinani nrivaqena nte hiama mwihua
qoririma nyataaninrave.
38 Nte nyaamwusaina hia ntena vu nraato tukyena kyaiqa vararera
tumuvave. Nte ni titaira mwutukya vahi kyaiqara vararera tumuvave.
Ni titaira Kotira mwutukya vahiva mwitaamama vahirove. 39 Mwiva
nraakye qora ni mpihua nte mpoku raupirima kyaankyorave. Nte
mwihuaqaa ntaqikyiqi vina ekyaara entaqaa vara sivuma kyaarita qati
variqita vivarave.
40 Qaiqaa ni titaira mwia mwutukya vahiva mwitaamama vahirove.
Ekyaa nraakye qora ni mwia mwaaqu taqeta qutaa mwivave tihua,
mwihuama qati variqita vivarave. Nte ekyaara entaqaa variqana mwihua
sivuma kyaarita qati variqi vivarave. Qio ni kora mwutukya vahiva
mwitaamama vaiho, tiro.
41 Iesusiva tiqaro, Nte nyaamwusaina tumu mperetivave, turara tita,
Iutaa nronranramwuvanto nrutu nraunru/nrunru nraanru tita tiqata,
42 Qaqao, mwi vaisiva Iesusiva Iosepira mwaaquvantove. Mwia nrohua
qohua tire taqaunanrave. Qio nanraqamave mwiva nte nyaamwusaina
tumuvave tiho? tita.
43 Mwihua mwitaa ti varuvaro Iesusiva tiqaro, Eqaate. Nkye hia nrutu
nraunru qiate. 44 Ni kova ni titaiva hia vaisi mpo vitairera, mwi vaisiva
hiama nte hunani qio nriananrove. Ni kova vitaarihua mwihua nraahuma
nte hunani nrivarave. Qio mwihua nrivaqe nte ekyaara entaqaa mwihua
vara sivuma kyaarita mwihua qati variqi vivarave. 45 Haaru poropeti
vaisi mpovanto mwitaama qara ntumwa tero tiqaro,

> Nraakiara Kotiva ekyaa nraakye qora nyaamwute varirata mwia
> kyaiqa ntapihivarave, turave. *(Ais 54:13)*

Ni kova kyaiqa nyaamwutairata mwihua ni kora qua riehua mwihua
nraahuma nte hunani nrivarave. 46 Qio hia vaisi mpovanto ni kora

taqaiva varirave. Nte Kotiva hinasaina tumuva, nte nraahu mwia taqaurave.

47 Nte qutaama tuqo. Nianra qutaa mwivave qiariva qati variqiro quananrove. 48 Nraakye qoravanto kyara nreta qati variqi viva nte mwaa mwi kyaravama varuqo.

49 Nkyi haivaqahua qumina mwatani variqata nyaamwunyaa kyara, mwia nrutu *manaa* mwi kyarara nramwaqi viqatavata uro qutu vurave. 50 Qio mpo kyaravanto nyaamwusairo tuminrave. Mwi kyarara nraanriva hiama ekyaara qutu quananrove. 51 Qio nte qati variqi vi kyarava mwiva nyaamwusaina tumuvave. Mpovanto mwi kyarara nraanriva, mwiva qati variqiro quananrove. Nte kyara mwinrenra ntena mwativata ntena mwamwantavata mwianinrave. Mwatani varihua qati variqita quate tina, nte mwia nyianinrave, tiro.

52 Tuvaro Iesusiva mwitaa tuvata Iutaa vaisi nronranramwuvanto nkyiari nraahu inronra hita tiqata, Mwiva nataama kyerove nai mwamwanta tiri timwinraqe nraananrave? tita.

53 Iesusiva mwihua timwa nyinro tiqaro, Qutaama nte tuqo. Nte mwatani mwatatai nraaqiarava nte variarita nkye hia ni mwativata nraanrevata nraivera, nkye hiama qati variqita vivarave.

54 Ni mwativata ni nraanrevata nraanriva qati variqiro viraqe nte ekyaara entaqaa mwia qati vara sivuma kyaaninrave.

55 Ni mwativanto kyara tuananra vaiharo ni nraanrevantovata nramanri tuananra vaiho. 56 Ni mwativata ni nraanrevata nraanriva niqi variraqena nte mwiaqima varianinrave.

57 Ni kova mwiva qati variqiro viva variqaro mwiva ni titaihanama nte mwiva qati variqiro viraqaataina ntevata mwaini tumu qati variqina vuqo. Qio mwia votima kyero vaisi mpovanto ni nramwaqiro quariva niqaatairo qati variqiro quananrove.

58 Qio nte mwi kyarava nyaamwusaina tumuvave. Nkyi haivaqahua haaru mpo kyara manaa nramwaqita vita uro qutu vurave. Qio hia nte mwi kyarara voti huvama varuqo. Ni kyara mwaa nraanriva ekyaa enta qati variqiro quananrove, tiro. 59 Iesusiva Kapenaamini mwaanra nraamwuqi variqaro mwi quara tura.

Iesusira vataqita vuhua mponramwuvanto mwia qaqira kyeta vura

60 Iesusiva mwi quara tuvata mwia vataqita nrohuhua mponramwu variqata mwi quara rieta qaqao tita, Mwi quava muaanra ntai quarama tiho, Tavave mwi quara qio ntapihiananrove? Hia tire qio ntapihiananrave, tita.

61 Mwihua tirema kyeta mwitaa ti varuvaro Iesusiva ntapihuvata mwia vataqita nrohu vaisihua mwianra nrutu nraunru tiqata mwia inronra hi varuvaro Iesusiva tiqaro, Mwi quara kyaarave nianra nrutu nraunru ti variavo?

62 Qio nte mwatani mwatatai nraaqiarava varuqo. Nte nraakiara tumu ntantena ntena variavara qoqaraanani uro variarita nkye mwia

taqeta nataave hivarave? 63 Vaisivanto mwanraqura vataava variharo
mwia mwanraquravanto mwiaqi variharora tiro, mwi vaisiva qati
varirave. Mwia mwanraquravanto mwi vaisiraqi hia varirera, hia mwia
mwamwantavanto mwia qio kyaahaqa hiraro mwiva qati variqiro
quananrove. Qio nte vaakya turara hia nte qumina mwamwantara
turave. Nte qati variqi vi mwanraqura okyarara nkyi timwa nyunrave.
64 Nte qati variqi vi okyarara nkyi timwa nyunrave. Nte mwitaa tuqata
nkye hininramwuvanto hia ni quara qutaa quave qiavo, tiro.

Iesusiva haaru toharo entaraqaatairo vaisi mponramwuvanto nraakiara
mwianra hia qutaa mwivave tihua ntapihi kyora. Vaisi mpovanto mwia
nramwutaahua uro timwa nyinro mwia qovarama kyaaninravata ntapihi
kyora.

65 Mwihua mwitaa mwitaa hirara ntapihi kyero Iesusiva mwihua timwa
nyinro tiqaro, Mwianra rieqanama nte vuni tiqana, Hia ni kova qiove
tirera, hia mpovanto nte hianinrani qio nrianananrove, turave, tiro.
66 Mwitaa tuvata mwia kyaara Iesusira vataqita vuhua airivanto mwia
ekyaara qaqira kyeta nrumu ntanteta vura.
67 Mwitaa huvaro Iesusiva nai nraaqiara 12 nramwu kyapara hiro
tiqaro, Nkyevata mpo? Nkye ni qaqira kyeta vireratave hiavo? tiro.
68 Tuvaro Saimoni Pitaava mwia timwa mwinro tiqaro, Nronrao,
tirenramwu ta vaisiva hinanive quananrave? Ema qati variqi qua
okyarara qiaravama variaro. 69 Tirenramwu iara qutaama mwivave
tiqatama ntapihi kye taqaurara e nraahuma Kotira kyotata vaisivanto
Kotiva hinasaira tumuanravave, tiro.
70 Mwitaa tuvaro Iesusiva mwihua timwa nyinro tiqaro, Qio nte nkyi
12 nramwu nyaanrama kyena sitaurave. Nte 12 nramwu nkyi nyaanrama
tauraqitairovata mpokuvanto uaqia hi vaanavama variho, tiro. 71 Iesusira
nraaqiara 12 nramwuqitairo Iutaasiva Saimoni Isikeriotira mwaaquvanto
nraakiara Iesusira qovarama kyaaninranra rieqaro Iesusiva mwitaa tura.

Iesusira qatanramwuanra tura

7 1 Mwiaqaataita Iutaa vaisi nronranramwuvanto mwia ru kyarerata
uti varuvarora tiro, Iesusiva hia Iutiaani nrohiraitiro, qaqira kyero
Kariri mwatani variqaro mwini nraahu nrohi varura.
2 Mwi entara omwata nro entava mpo qaumatoqa hura. Mwia nrutu
Haraara Nraamwu omwata. (Haaru mwihua haivaqahua qumina mwatani
variqata haraara nraamwuqi varu entarara rieqatama omwata nronra.)
Omwata nro entava qaumato vahuvata 3 Iesusira qatanramwuvanto tiqata,
Qio mwaini kyera vetara Iutiaani virata i vataqita vihua i kyaiqa taqaate. 4 Nai
nrutu viriniqa hiarive tiro, mpovanto hia nai kyaiqa uqeta kyakya hirave. E
qutaa mwi kyaiqara mwi kyaiqara vare varirera, qio uro ntera qoqaa variqara
mwi kyaiqara mwi kyaiqara varairata ekyaa mwihua i taqaate, tita.

5 Mwia qatanramwuvanto Iesusirara hia qutaa mwivave tiqatara tita,
mwihua mwitaa turama.
6 Mwitaa tuvaro Iesusiva timwa nyinro tiqaro, Nte mwini quari entava
hiama nri ntaiho. Nkye qioma api enta vivarave.
7 Mwatani variahua hia nkyi nramwutaaqa hivarave. Nte mwihua
kyaiqara uaqia hi kyaiqarave timwa kyeqana ntapihi timwa nyunrave.
Mwitaama vutu kyeqana timwa nyuqata mwihua ni nramwutaaqa hi
variavo. 8 Nkyenramwu omwata nranrenra hianani quate. Nte mwini
quari entava hia nri ntaihana nte mate hia quaninrave, tiro.
9-10 Iesusiva mwitaa timwa kyero Karirini varuvata mwia
qatanramwuvanto omwata nranrenra hunani vuvaro Iesusiva vari kyero
nraakiara mwivavata mwini viro. Mwiva hia qoqaa viraitiro, uqeta kyero
mwini vura.
11 Vuvata Ierusaremini omwata nronraqi Iutaa vaisi nronranramwuvanto
mwianra aitutu hi varita tiqata, Mwiva tanave variho? ti varura.
12 Mwitaa ti varuvata qati nraakye qoravanto Iesusirara tirema
kyeta mpo qua mpo qua tura. Hini uhua mwianra tiqata, Mwiva kyuqe
vaisivantove, tuvata hini uhua mwianra tiqata, Qaqao, mwiva nraakye
qora api aanra nraahu nyaamwute vari vaisivave, tita. 13 Iutaa nronra
vaisinramwu nyaatu aatu hiqata mwihua hia Iesusirara vutu kyeta
mwitaa tura. Mwihuaqitairo hia mpovanto vutu kyerovata tura.
14 Mwitaamaqita vuvaro omwata nro entava hininramwu taiqa vuvaro
Iesusiva uro ntero Kotira nraamwu nronraqi variqaro Kotira qua nraakye
qora timwa nyi varura.
15 Mwiva timwa nyi varuvata Iutaa vaisi nronranramwuvanto mwia
qua rieta nrihanrama vita tiqata, Qikye, mwiva hia tirivata sikuru tivave.
Nataama kyerove mwiva mpo qua mpo qua okyara qio ti variho? tita.
16 Mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Hiama nte ntena qua mwakyaakya
nkyi timwa nyi varuqo. Kotiva ni titaihana nte mwia qua mwakyaakyama
nkyi timwa nyi varuqo, tiro.
17 Iesusiva mwitaa timwa kyero mwiva tiqaro, Kotira mwutukya
vahirara rieqaro mwia kyaiqa varaataa hiariva, mwivama ni qua
tukyama kyero tiqaro, Mwiva Kotira quama ti variho, mwiva nai quama
ti variho, qiananrove.
18 Mpovanto nai vu nraato tukyero qua ti vari vaisiva, mwi vaisiva nai
nrutuara nraahu rieqaro varirave. Mpovanto nai titaira nrutuara nraahu
riemwaqiro vi vari vaisiva, mwi vaisiva qutaa qua nraahuma tiharo
hiama unra qua mwiaqi vahirove.
19 Qio qutaa nkyi haivaqava Mosesiva qua mwaanra Kotiva mwitaa
mwitaa hiate tu quara nkyi timwa nyunrave? Qio hia nkyiqitairo
mpovanto mwi quara vataqiro vi varirave. Mwitaa hiqata nkye
nanraqamave ni ru kyarerata uti variavo? tiro.

20 Iesusiva mwitaa tuvata mwini ntuvaantuama vita varuhua tiqata, E
ueraqama quaro. Tavave i ru kyarera uti variho? tita.
21 Tuvaro Iesusiva tiqaro, Nte (mwaanra entaqaa) nronra kyaiqa kuaiqia
varauqata nkye mwianra nrihanrama quavaroma hia nkyi kyakya iho.
22 Nkyi haivaqava Mosesiva mwaanra qua tiqaroma qoraisi nraaqiarara
mwia mwamwanta toqa kyaate. (Qoraisi nraaqiara mwatataivata 8 enta
nritarairata mwia mwamwanta toqa kyaate,) turave. Qio hia Mosesiva
tauraaqama mwi quara turave. Mosesira haivaqahuamwanra mwi quara
vuniqama kye turave. Qio nkye mwi quara rieqatama 8 enta nritarairata
qati entaqaave, mwaanra entaqaave, nkye qoraisi nraaqiara mwamwanta
toqa nyate variarave. 23 Mosesira qua nteqa kyaarorave tiqatama nkye
mwaanra entaqaa qoraisi nraaqiara mwamwanta toqa nyate variarave.
Mwitaa hi variavana nte mwaanra entaqaa nriqa vi vaisira kyuqema
kyauqata nkye nanraqamave mwia kyaara ni inronra hi variavo?
24 Nkye niqaa qua vatarera hiqatama, haunri qumina nkyeta su nyaato
tiraqa niqaa qua vatevorave. Nkye qutaa vahiani inraikyaraqaara niqaa
qua vataate, tiro.

Iesusiva mwiva Kotiva titai vaisivave? tura

25 Iesusiva mwitaa ti varuvata Ierusaremiqinaahua mponramwuvanto
Iesusirara mpo vaisinramwu kyapara hita tiqata, Mwi vaisirave mwihua
ru kyarerata uti variavo?
26 Qio taqaate. Mwiva qoqaa variqaro qua ti varihata mwihua hia
nrumu mwiaqaa mwianra mpo qua qiavo. Qutaave mwihua Iesusirara
mwiva mesaiaavantove qiavo? 27 Qio tire Iesusiva mwisairo nri okyarara
ntapihuro. Mwiva mwi mwatukyaraqitairo nrivave. Mesaiaavanto
qovarama viraro hiama tiriqitairo mpokuvanto mwiva mwisairo nriani
okyarara qio ntapihiananrove, tita.
28 Mwitaa ti varuvaro Iesusiva Kotira nraamwu nronraqi mwakyaakya
timwa nyi variqaro aakyara ntamwa kyero mwihua kyaparama nyatero tiqaro,
Qutaa nkye ni ntapihi kyaarave? Qutaa nkye nte mwisaina nru okyarara
ntapihi kyaarave? Qio hia nte ntena vu nraato tukyena nruvave. Ni titaiva
mwiva qutaa kyaiqa vare varivave. Nkye hia mwia ntapihiarave. 29 Nte mwia
ntapihurave. Mwivama ni titaihana nte mwiva hinasaina tumuvave, tiro.
30 Iesusiva mwitaa tuvata mwi quara kyaara mwia ntavaaqavu kyaare
tiqatavata hia qio mwia tu varora. Iesusira rukye entava hia nri ntovatara
tita, mwihua hia qio mwia tu varora.
31 Mwitaa huvata nraakye qora mwihuaqitaita airivanto Iesusirara
qutaa mwivave tita. Mwihua mwataama tita, Iesusiva nronra kyaiqa vare
variho. Mesaiaavanto nrianriva mwiva Iesusira kyaiqa qiove nraatara
kyaananrove? Hia qio mwia nraatara kyaananrove. Iesusiva mwivama
mesaiaavanto variho, tita.

Parisi vaisinramwuvanto nkyiari porisi sitora

32 Parisi vaisinramwuvanto variqata riovata nraakye qoravanto
ntuvaantuama vita Iesusirara tirema kyeta mwitaa ti varuvata Parisi
vaisinramwuvata, Kotira kyaiqa vara mwate varu vaisihua mwihua
nronranramwuvata, mwihua nkyiari porisi sitovata mwihua Iesusira
ntavaaqavu kyeta karavuqi kyarerata vita.
33 Mwihua vuvaro Iesusiva tiqaro, Nte nkyi kyapata pataqia vari
kyenama mwata mwaaqaataina ni titaiva hinani virerave.
34 Mwi entara nkye ni puaama kyaare tira, hiama qio ni puaama
kyevarave. Nkye hia qioqamakye virera hinani nte virerave, tiro.
35 Mwitaa tuvata Iutaa vaisi nronranramwuvanto nai kyapara
hi nai kyapara hita tiqata, Mwiva taini viraqeve tire hia qio mwia
puaama kyaananrave? Mwiva Kiriki mwatukya mponramwuqi Iutaa
mponramwuvanto variananive uro qua timwa nyinrenro virerove?
36 Mwiva nanrianra tiqaro, Nkye ni puaama kyaare tira hiama qio
ni puaama kyevarave, tiho. Nkye hia qioqamakye virera hinani nte
virerave, tiho. Mwiva mwitaa tiqaro nanra quave tiho? Hiama tire mwia
qua ntapihita huro, tita.

Nkyi mwutukyaqitairo qati variqi quani nramanriva ntamwaqiro quananrove tura

37 Mwitaa tuvaro omwata nro entava ekyaara enta nri ntora. Mwi
entarara nronra entave tura. Ekyaara enta nri ntovaro Iesusiva mwi
entaraqaa siviro paatiro tiqaro, Nramanri nraataa hiariva nte hunasairo
qioma nrumu nraananrove.
38 Kotira mpukuqi qara ntumwa to quava nianra mwitaama tiro:

> Nianra qutaa mwivave qiariva variraro mwia mwutukyaqitairo
> rumwu votima kyero qati variqi quani nramanriva ntamwaqiro
> quananrove, turave, tiro. *(Ais 44:3)*

39 Iesusiva siviro variqaro mwi quaraqaa ntumwa kyero Kotira
mwanraqura nyianinranra tiro. Nraakye qoravanto Iesusirara qutaa
mwivave tihua Kotira mwanraqura varerara tura. Mwi entara Iesusiva
hia qutu viro qaiqaa qati siviro nyaamwuni vurara tiro, hia Kotira
mwanraqura nyu entava vahura.

Nraakye qoravanto nkyiari tukyama vura

40 Iesusiva mwitaa tuvata nraakye qora ntuvaantuama vuhua airivanto
tiqata, Qio qutaama Iesusiva poropetivanto variho. Kotiva mwia
kyaahaqa hi variharo mwiva mwia qua ti variho, tita.
41 Tuvata mponramwuvanto tiqata, Mwiva mesaiaavantove.
Mwiva Kotiva titai vaisiva tiri kyaahaqa hiarivave, tita. Tuvata

mponramwuvanto qaqao tita, Mesaiaavanto hiama Kaririqitairo
nrianranrove. 42 Kotira mpukuqi mesaiaara qara ntumwa tova mwitaama
tiro:

Mesaiaavanto Ntevitira kuaa okyarama variraro
Vetarahemi Ntevitiva varu mwatukyaraqi
mwia mwata taananrove, turave, tita. *(Maika 5:2)*

43 Mwitaa tiqata nraakye qora ntuvaaquama vita varuhua
hininramwuvanto Iesusirara qamwateqata varuvata hininramwuvanto
hia mwianra qamwateqata varura. 44 Hininramwuvanto Iesusira karavuqi
kyarerata uti varura. Qio mwi entara hia mwihuaqitairo mpokuvanto
Iesusira tu varora.

Porisi vaisinramwuvanto qati uro ntanteta nrunra

45 Porisi vaisinramwu vaakya sitohua nrumu ntanteta Kotira
kyaiqa vara mwate varuhua mwihua nronranramwuvata, Parisi
vaisinramwuvata, mwihua hunani uro ntovata mwihua tiqata, Qaqao,
nkye mwia vita vareta nriataara vaihata nanraqamave qati nriavo? tuvata
46 porisinramwuvanto tiqata, Tire riauraro mwiva hia qumina vaisivanto
qua tintema kyero qua ti variho, tita.

47 Tuvata Parisi vaisinramwuvanto tiqata, Qio nkyevata mwia unra
quara qutaa quaveve tita hiavo? 48 Nkye ntapihitave hiavo? Tavave tiri
nronra vaisinramwuqitairove, Parisi vaisinramwuqitairove, Iesusirara
qutaa mwiva mesaiaavanto variho tiho? Hiama tirinramwuqitairo
mpovantovata mwitaa tiho. 49 Qati qumina nraakye qora ntuvaantuama
vita variahua hia Mosesira qua mwaanra qio ntapihi riaarara tiro, mwia
kyaara Kotiva mwihua qoraqama nyataananrove, tita.

50 Parisi vaisinramwuvanto mwitaa tuvaro Parisi vaisi mpokuvanto
Nikotimaasiva mwiva entaqi Iesusira uro taqova, mwiva qaqao tiro,
51 Tire teta qua mwaanra rieqatama hia ko tiraitita, vaisiqaa qumina qua
vataarorave. Tire ko nraanteta qiataarave, tiro.

52 Mwitaa tuvata mwihua tiqata, E mpo? E Karirisaira nrianravave? E
Kotira mpukuqi taqaante. E mwiqi taqairaro hiama Karirisairo poropeti
vaisivanto qovara hiananrove, tita.

53 [Mwitaa timwa kyeta nkyiari nraamwuni nkyiari nraamwuni vuvaro
Iesusiva Oripi taaqiqaa uro varura.

Api nrohu nraakyerara tura

8 1-2 Mwia qanranraa toqa entaqi Iesusiva uro ntantero Kotira
nraamwu nronraqi vuvata nraakye qora airivanto ntuvaantuama
vita varuvaro Iesusiva mwatakyaa viro variqaro qua timwa nyi varura.

3 Timwa nyi varuvata mwaanra okyara ti varu vaisihuavata, Parisi
vaisinramwuvata, mwihua nraakye mpo vita vareta nrunra. Mwi

nraakyeva vaati vataava mpo qoraisivata nrohi varuvata mwihua taqamwa kyeta mwia viteta Iesusiva hunani uro nraakye qora suqaa mwia kyovaro siviro varuvata mwihua Iesusirara tiqata, 4 Mwaanra ti variarao, mwaa nraakyeva vaati vataava mpo qoraisi vatama kyero nrohi varihata tire mwia taqeta tu vareta nrunro. 5 Mosesira mwaanra quavanto mwitaama tiro: Nrahesivanto mwitaa hirera, oriqotaita ntuqutu kyaivaro qutu quarive, turave. Qio e mpo? Nanra quave mwianra tinanrave? tita.

6 Iesusirara api qua tiraqe tire mwiaqaa qua vataare tiqata mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva hia qua tiraitiro, kakataama viro nai vukahiqo mwataqaa qara nti varura.

7 Qara nti varuvata mwihua sivita variqata mpo qua mpo qua Iesusira kyapara hi varuvaro Iesusiva mwaamwianra viro mwihuara tiqaro, Nkyiqitairo mpovanto hia uaqia hi kyaiqara utuariva, mwiva nraante ori vara kyero mwia ntuqutuarive, tiro.

8 Iesusiva mwitaa timwa kyero mwiva qaiqaa kakataama viro mwataqaa qara nti varuvata 9 mwihua mwi quara rieta kuaiqia kuaiqiavanto mwiqitaita qaqira kyeta veva nteqata vura. Nyaapainramwu nraante veva nteta vuni vuvata qaraakya vaisinramwu mwihua nraakiara veva nteta vita mwihua Iesusira mwini kyeta vuvaro Iesusiva nanrianraa variro.

10 Iesusiva mwaamwianra viro taqovaro mwi nraakyeva vaakya siviro varunani nanrianraa varuvaro Iesusiva tiqaro, Mwihua tainive variavo? Hiave mpovanto iqaa qua vataariva variho? tuvaro nraakye mwiva tiqaro, 11 Nronrao, hia mpovanto mwitaa iho, tuvaro Iesusiva mwia timwa mwinro tiqaro, Qio ntevata hia iqaa qua vatarerave. Qio ena quante. Virava hiama nraakiara qaiqaavata uaqia hi kyaiqara utuante, tiro. Turama.]

Iesusiva nte mwatanyaa omwavantove tura

12 Iesusiva qaiqaa nraakye qora timwa nyinro tiqaro, Nte mwatanyaa omwavanto varuqo. Ni pataqiro nrianriva hiama kyokiraqi nrohiananrove. Mwiva ntuvaahaaninraqa nrohiqaro qati variqiro quananrove, tiro. 13 Iesusiva mwita tuvata Parisi vaisinramwuvanto tiqata, Qio e enanra variqara ena nrutu tuaahere varianananranra tiro, i quavanto qumina quama vaiho, tita.

14 Mwitaa tuvaro Iesusiva qaqao tiro, Nte variqana ntena kyaiqara tiqana hiama qumina qua tuqo. Nte ntena mwisaina nru okyarara ntapihi kyaurave. Nte ntena quani okyarara ntapihi kyaurave. Mwitaa hurara tiro, ni qua qutaa quama vaiho. Nte mwisaina nru okyararave, nte quani okyararave, nkye hia ntapihivarave.

15 Nkye ko tiqatama nkye vaisi su nyaato vahiraqa ko ti variarave. Mate nte hia vaisi mpo ko timwa kyena mwiaqaa qua vatauqo.

16 Nte ko qiataa hiraqena qioma nte ko avuqavuma kyena qianinrave.
Nte ko tiqana hiama ntenanraa ko qianinrave. Nte ko qiariro ni kova ni
titaiva variqaro ni kyaahaqa hiraqe nte avuqavuma kyena ko qianinrave.
17 Nkyi mwaanra qua qara ntumwa tova mwitaama tiro: Vaisi
taaratanavanto qua tiqatama kuaa qua nraahu tivera, qio mwitana
quavanto qutaa quama vahiananrove, turave.
18 Qio nte ntena quara qutaa quave qiariro ni titaiva ni kova,
mwivavata ni quara qutaa quave nraahuma qiananrove, tiro.
19 Iesusiva mwitaa tuvata mwihua tiqata, I qova tana variharave ti
variaro? tuvaro Iesusiva tiqaro, Nkye hia ni ntapihi kyaahuara tita, nkye
ni koravata hiama ntapihiavo. Nkye ni ntapihi kyaatirio, nkye qioma ni
koravata ntapihiatirio, tiro.
20 Iesusiva Kotira nraamwuqi munima kye varuraqi variqaro mwi quara
tiro. Tuvaro mwia rukye entava hia nri ntovarora tiro, hia mpovanto
mwia ntavaaqavuqiro karavuqi kyora.

Iesusiva nai qorara tura

21 Iesusiva qaiqaa timwa nyinro tiqaro, Qio nte quarita nkye qumina
nianra puaamaqi vita uro nkyeta qora kyaiqa rirante qati qutu vivarave.
Mwitaa hiqata nte quaninrani nkye hiama qio vivarave, tiro.
22 Mwitaa tuvata Iutaa vaisi nronra nramwuvanto tiqata, Mwiva nanra
quave tiho? Mwiva nai tiqaro, Nte quaninrani nkye hia qio vivarave, tiho.
Mwiva naivanto nai ru kyarero uti variqarove mwitaa ti variho? tita.
23 Mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Nte virisaina tumuqata nkye
mpiasaita nriahuave. Nkye mwaa mwataraqaataita nriahuave. Nte hia
mwaa mwataraqaataina nruvave. 24 Nte vaakya nkyiara tiqana, Nkye
nkyeta qora kyaiqa rirante variqi vita qutu vivarave, turave. Nte qati
nraahu variqi vuvave tuqo. Nkye hia mwi quarara qutaa quave tivera,
qutaa nkye nkyeta qora kyaiqa mwia rirante qutu vivarave, tiro.
25 Mwitaa tuvata mwihua mwia kyapara hita tiqata, Qio e ta vaisivave
hiaro? Tuvaro Iesusiva mwihua timwa nyinro tiqaro, Nte vuni nkyi timwa
nyuva nte mwivama huqo. 26 Nte nkyiqa qua vataari quava, mpo qua mpo
qua vaihana mate hia nte mwi quara tirerave. Ni titaiva ni timwa mpi
quara, nte mwi quara nraahu mwatani varihuavata timwa nyinrenrave.
Ni titaiva qutaa qua nraahu ti varivave, tiro.
27 Iesusiva mwitaa tuvata mwihua hia ntapihi kyeta Iesusiva nai qorara tu
quara riora. 28 Mwihua hia ntapihuvaro Iesusiva qaiqaa tiqaro, Nte mwatani
mwatatai nraaqiaravama varuqo. Nte variarita nkye ni tuaahera kyaivaro
mwiaqaatairo nkyi su nyaato ntapihirata nkye ni okyarara ntapihi rietama
nianra qio mwiva qati nraahu variqiro vivave tivarave. Nkye mwi entarama
nte hia ntenaqama kye mpo kyaiqa varaura ntapihita ni kova timwa mpi
quara mwi quara nraahu timwa nyunravata ntapihivarave.

29 Ni titaiva ni vatama kyero variqaro mwiva hia ni qaqira kyaananrove.
Ni titaiva ni vatama kyero varihana nte mwia mwutukya vahi kyaiqara
vare varuqaro mwiva nianra qamwateqaroma hia ni qaqira kyaiho, tiro.
30 Iesusiva mwi quara ti varuvata airivanto mwi quara riohua mwianra
qutaave tita.

Qutaa quavanto nkyi huvantu kyaananrove tura

31 Iutaa mponramwuvanto mwianra qutaa mwivave tuvaro Iesusiva
mwihuara tiqaro, Qio nkye ni qua riemwaqita vivera, nkye qutaama ni
pataqita nrihua varivarave. 32 Nkye qutaa qua ntapihi kye riaivaro qutaa
quavanto nkyi huvantu kyairata nkye qati varivarave, tiro.
33 Mwitaa tuvata mwihua qaqao tita, Tire teta haivaqara
Evarahaamunra nraaqiarama varuro. Hia mpovanto tiri rupa taihata
tire mwia kyaiqa vare varuro. Qio nanraqamave e tiriara nkyi huvantu
kyairata nkye qati varivarave qiaro? tita.
34 Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Nte qutaa quama tuqo, Nkye
uaqia hi kyaiqara uti variavaro nkyi uaqia hi kyaiqava rupa taihatara
tita, nkye mwia kyaiqa nraahu vare variavo.
35 Nraamwu qova variraro rupataari vaisiva hiama ekyaa enta
mwiavata variqiro quananrove. Nai mwia mwaaquvantoma mwiavata
mwaakyota variqiro quananrove.
36 Nte mwia mwaaquvanto nkyi huvantu kyaarita nkye qutaaqama
kyeta qati varivarave.
37 Nkye Evarahaamunra nraaqiara variara mwia nte ntapihi kyaurave.
Mwitaama variqatavata nkye ni quara qumina quave timwa kyeta, ni ru
kyarerata uti variavo. 38 Nte ntena kokyantiri variqana mwi inraikyara
taqaurara nkyi timwa nyi varuqo. Nkye nkyeta sora vatama kyeta
variqata taqaa kyaiqara nkye mwi kyaiqarama vare variavo, tiro.
39 Iesusiva mwitaa tuvata mwihua tiqata, Tiri tiqova Evarahaamuvave,
tita. Tuvaro Iesusiva tiqaro, Nkye qutaa Evarahaamunra nraaqiara
variatirio, nkye mwiva varo kyaiqarama nkyevata varaatirio.
40 Kotiva qutaa qua tihana nte mwi quara riaura nkyi timwa nyuqata nkye
ni ru kyarerata uti variavo. Evarahaamuva hia nkye hiante hurave. 41 Nkye
nkyeta sova varai kyaiqara nraahuma vare variavo, tiro. Mwitaa tuvata
mwihua tiqata, Hia tire kyapa nraative. Tiri tiqova mwiva Kotivave, tita.
42 Tuvaro Iesusiva tiqaro, Kotiva nkyi sova varitirio, nte mwiva
hinasaina tumu nkyivata mate mwaa varura nianra nkyi mwutukya
ntihata variatirio. Hia nte ntena vu nraato tukyena ntena kyaiqa
vararerana tumuvave. Kotiva ni titaihana tumuvave.
43 Nte mwitaa tuqata nkye nanraqamave ni qua hia ntapihiavo?
Kyaivaqe nte nkyi timwa nyiankye. Nkye nte tu quara hia riaahuama
variavo.

44 Saataaniva nkyi sova varihata nkye mwia mwutukya vahira nraahu
utuqita vi variarave. Haaru vuniqama kyero Saataaniva variqaro vaisi
rukye varuva nraahu varurave. Qutaaqama vahi inraikyavave, qutaa
kyaiqavantove, hia mwiaqi vaiharora tiro, mwiva hia qutaa qua ti
varirave. Mwiva unra tiqaro unra qiara mwia qova variqarora tiro, unra
qua mwia nai qua tuananra tirave.
45 Mwia kyaiqa mwitaama vaihana nte qutaa qua tuqata nkye ni quara
hia qutaa quave ti variavo. 46 Nkyiqitairo tavave nianra uaqiahi kyaiqara
varaiho qiananro? Nkye hiama qio niqaa qua vatevarave. Nte qutaa qua
ti varuqata nanraqamave nkye ni quara hia qutaa quvave ti variavo? Kyai
nte nkyi timwa nyiankye.
47 Kotira nraaqiaravanto Kotira qua rie varirave. Nkye hia mwia qua
riaahuara tita, nkye hia mwia nraaqiarama variavo, tiro.

Evarahaamuva hia varuvana nte variavarave tura

48 Iesusiva mwitaa tuvata Iutaa nronranramwuvanto tiqata, Tire iara
Sameriaanyaava ueraqama viho turava, mwi quava qutaa quama vaiho,
tita.
49 Tuvaro Iesusiva qaqao tiro, Hiama nte ueraqama vuqo. Nte ntena
kora nrutu tuaahere varuqatama nkye ni nutu qoraqama mateta hiavo.
50 Qio hia nte ntena nrutuara nronraqama kyena riauqo. Ni nutu
tuaaheraiva variho. Mwiva ntapihi kyero ko ti varivave. 51 Nte qutaa qua
qianinra riaate. Ni qua riemwaqiro quariva hiama qutu quananrove, tiro.
52 Iesusiva mwitaa tuvata Iutaa nronranramwuvanto tiqata, Mwitaa
qiarata tire i taqaurara e ueraqama quaro. Tiri haivaqava Evarahaamuva
variqiro viro uro qutu vurave. Poropeti vaisi mpohua mpohua variqita
vita ekyaa qutu vurave. Mwihua ekyaa qutu quavara e tiqara, Ni qua
riemwaqiro nrohiariva hiama qutu quananrove, qiaro. 53 Tiri tiqova
Evarahaamuva nronra vaisivanto variqiro viro uro qutu vurave. E hia
qio Evarahaamunranra tiqara, Nte mwia nraatara kyaarivave, tinanrave.
Poropeti vaisinramwuvata nronra vaisi variqita vita uro qutu vurave. E
nataa hira vaisiva varirera hiqarave mwitaa ti variaro? tita.
54 Mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Nte ntena nrutu tuaahere
variarirovauma ni nutuvanto qumina vahiananrove. Ni nutu
tuaahera kye variva, mwiva ni kovave. Nkye mwianrama Kotiva tiri
mwanriqavanto variho qiarave.
55 Nkye hia mwia ntapihiarave. Nte mwia ntapihurave. Nte tiqana,
Nte hia mwia ntapihi kyaurave, qiarirovauma ni quavanto nkyi qua
votima kyero unra qua vahiananrove. Qio nte Kotira ntapihina mwia
qua riemwaqina vuvave. 56 Nte mwatani tuminrenra hiava entara nkyi
haivaqava Evarahaamuva ni qamwata matorave. Nte mwatani tumuavaro
mwiva ni taqovaro mwia mwutukyavanto kyuqe huvaro varurave, tiro.

57 Iesusiva mwitaa tuvata Iutaa nronranramwuvanto tiqata, Qaqao,
e hia 50 ihi vara kyaraitira, qaraakya vaisivanto variqarama nte nkyi
haivaqara Evarahaamunra taqaurave tira hiaro, tita.
58 Tuvaro Iesusiva tiqaro, Haaru nkyi haivaqava Evarahaamuva hia
varu entara nte qati variqina quavavave, tiro. 59 Iesusiva mwitaa tuvata
mwihua ori vara kyeta mwia ntuqutirerata huvaro Iesusiva tuqeta kyero
Kotira nraamwuqitairo veva ntero vurama.

Vu qipa vu vaisira Iesusiva ntapairi mwatora

9 1 Iesusiva viqaro taqovaro vaisi mpovanto nai nronra
vikyokyaqitairo vu qipa vuva varura. 2 Mwia taqeta Iesusira
nraaqiaranramwuvanto Iesusira kyapara hita tiqata, Mwaanra ti
variarao, tava Kotira qua nteqa kyairaqaarave mwi vaisira vu nai nronra
vikyokyaqitairo qipa viho? Naive iho, mwia nrohua qohuave iho? tita.
3 Mwitaa tuvaro Iesusiva qaqao tiro, Hiama nai Kotira qua nteqa
kyairaqaarave, mwia nrohua qohua Kotira qua nteqa kyaaraqaarave, mwia vu
qipa viho. Nkye mwi vaisiraqaataita Kotira kepukyavanto kyaiqa varaaninra
taqaate tiro, mwia vu qipa virave. 4 Kotiva ni titaira kyaiqa tire qaatataaninraqa
varaqita virerave. Entama viraro hia mpovanto qio kyaiqa varaananrove.
5 Nte mwatani variqana nte omwavanto itaintema kyena itamwaqina
quarita mwatani varihua qio taqevarave, tiro.
6 Mwitaa timwa kyero Iesusiva mwataqaa taara vihi kyero horaqama
kyero viti vu qipa vu vaisira vuqaa taaqau mwatero tiqaro, 7 Uto *Siromi*
Rumpuaqi. *Titai* Nramanrinraqi ena viri hiqaante, tiro. Mwitaa tuvaro
mwi vaisiva Iesusiva tuntema kyero uro nai viri hiqama kyovaro mwia vu
ntapairi vuvaro mwiva mwisairo uro ntantero qio taqamwaqiro nrinro.
8 Mwiva qio taqamwaqiro nri varuvata mwia nraaqani varuhua
taqovaro aanra tokyani variqaro mwitaa inraikya mpiate ti varu vaisiva
qati nruvata mwihua mwia taqeta tiqata, Mwaa ta vaisivave iho? Mwiva
aanra tokyani mwatakyaa viro variqaro mwitaa inraikya mpiate ti vari
vaisiva, mwaa mwivave iho? tita.
9 Tuvata mpo uhua tiqata, Qio mwia mwivave, tita. Tuvata mpo uhua qaqao
nai mpo vaisi mwia viri voti hivama nriho tita. Tuvaro mwi vaisiva nri ntero nai
tiqaro, Nte mwaa mwivama iho, tiro. 10 Mwitaa tuvata mwihua mwia kyapara
hita tiqata, Nataama kyaararo i vu ntapairi viharave e taqaaro? tita.
11 Tuvaro mwiva mwihua timwa nyinro tiqaro, Vaisi mpo mwia nrutu
Iesusiva taara vihi kyero horaqama kyero ni puqaa taaqau matero nianra
tiqaro, Siromi rumpuaqi uto ena viri hiqaante, tihana nte uto hiqama
kyauqaro ni pu ntapairi vihanama nte qio taqamwaqina nruqo, tiro.
12 Mwitaa tuvata mwihua mwia kyapara hita tiqata, Mwiva taini
viharave nrianro? tita. Tuvaro mwiva tiqaro, Nai tainive viho? Hia nte
mwia taqauqo, tiro.

13 Tuvata mwihua haaru vu qipa vu vaisira mwia vitaqita uro Parisi
vaisinramwuvanto varunani kyora. 14 Iesusiva mwaanra entaqaa hora
taaqau kyero mwi vaisira vu ntapairi kyora.
15 Mwihua Parisi vaisinramwu varunani mwia uro kyovata Parisi
vaisinramwuvanto mwi vaisira kyapara hita tiqata, Nataama kyaiharove
i vuvanto ntapairi viho? tuvaro mwiva tiqaro, Mwiva hora vara kyero ni
puqaa taaqau taihana nte uto ntena piri hiqama kyauqaro ni pu ntapairi
vihana nte qio taqauqo, tiro.
16 Mwiva mwitaa tuvata Parisi vaisi hini uhua tiqatama, Mwi kyaiqara
varaiva mwaanraqa qua nteqeqaro varaivara tiro, mwiva hia Kotiva
hinasairo tumivave, tita.
Tuvata hini uhua tiqata, Qaqao, nataama kyerove uaqia hi vaisiva
nronra kyaiqa mwia qio varaananrove? tita. Mwitaa timwa kyeta mwihua
nkyiari utaqaa ntainra vita taara qua ti varura.
17 Qaiqaa Parisi vaisinramwuvanto mwia kyapara hita tiqata, E tiqara
mwiva ni pu ntapairi kyaiho qiananrave. Mwi vaisirara e nanreve
tinanrave? tuvaro mwi vaisiva tiqaro, Kotiva mwia kyaahaqa hi variharo
mwiva mwi kyaiqara vare variho, tiro.
18 Mwitaa tuvata Iutaa vaisinramwuvanto hia mwia quara qutaave
tiraitita, mwi vaisirara tiqata, E unra tiqarama ni pu ntapairi viho tira
hiaro. Haaru hia i vuvanto qipa vurave, tita. Mwitaa timwa kyeta mwi
vaisira nrohua qohua nyaanronra.
19 Nyaanrovata nruvata mwitanahua kyapara hita tiqata, Mwaa vaisiva
nkyitana nyaaquve iho? Qutaa mwia nai nronra vikyokyaqitairo vu qipa
vurave? Nataama kyaiharove mwia vuvanto ntapairi viharo qio taqaiho?
tita.
20 Tuvata mwia nrohua qohua tiqatama, Mwaa vaisiva tiritana
timwaaquve. Mwia vuvanto haaru vikyokyaqitairo qipa vurave.
21 Nai nataama kyaiharove mwia vu ntapairi viho? Nai tavave mwia vu
ntapairi kyaiho? Mwiva nronra tuaivama iho. Nkye nkyeta mwia kyapara
hiqata taqaivaro mwiva qioma nkyita timwa nyiananrove, tita.
22 Mwitanahua Iutaa vaisi nronranramwu nyaatu aatu hiqata
mwitaa tura. Iutaa vaisi nronranramwuvanto vaakya qua timwa teta
tiqatama, Vaisi mpovanto Iesusirara mesaiaavanto tiri kyaahaqa hiariva
nrivave tirera, mwia kyaara tire mwia inronra hiqatama mwaanra
nraamwuqitaita titamwa kyaararo veva ntero ekyaara quarive, tita.
23 Mwitaa timwa kyeta qua timwa torara tita, mwia nrohua qohua Iutaa
vaisi nronranramwu nyaatu aatu hita tiqata, Mwiva nronra tuairave.
Nkyeta mwia kyapara hiqata taqaate, tura.
24 Tuvata mwihua qaiqaa haaru vu qipa vu vaisira nraanrama kyeta
tiqata, E Kotira vuqaa variqara qutaa qua nraahu qiante. Tire taqauraro
Iesusiva Kotira qua nteqa kyai vaisivave, tita.

25 Tuvaro mwi vaisiva tiqaro, Iesusiva Kotira qua nteqa kyai vaisivave
iho kyuqe vaisive iho nte hia mwia okyara ntapihi kyauqo. Ni pu qipa
vura ntapairi kyaira mwia nraahuma ntapihuqo, tiro. Tuvata mwihua
mwia kyapara hita tiqata,
26 Mwiva i nataave iho? Mwiva nataama kyerove i vu ntapairi kyaiho?
tita. Tuvaro mwiva tiqaro,
27 Nte mwi quara vaakya nkyi timwa nyuqata nkye hiave ntapihiavo?
Nanraqamave nkye mwi quara qaiqaa kyapara hiavo? Nkyevata mpo?
Nkyevata mwia nraaqiara varireratave qaiqaa mwi quara ni kyapara
hiavo? tiro.
28 Tuvata mwihua mwia nronraqama kyeta inronra hita tiqata, Enama
mwia nraaqiara variqara mwia qua riaaravave. Tire teta haivaqara
Mosesira qua riemwaqita vurahuave. 29 Kotiva Mosesirara qua timwa tora
tire riemwaqita vunanrave. Iesusiva mwi vaisiva qumina vaisivantove.
Tire hiama mwiva mwisairo nri okyarara ntapihuro, tita.
30 Mwihua mwitaa tuvaro mwiva kyauqu ntukikinraaqata kyero tiqaro,
Qikye, ni pu ntapairi matai vaisiva, mwiva mwisairo nri okyarara nkye
hiave ntapihiavo? 31 Tire ntapihi kyauraro Kotiva hia uaqia hi vaisira qua
rie varirave. Kotiva nai qua rieqata nrohi varia vaisihua mwihua qua
nraahu rie varirave. Mwia nrutu tuaahere variahua mwihua qua nraahu
Kotiva rie varirave. 32 Haaru mwaa mwatara toharato entaraqaatairo hia
vaisi mpovanto nai nronra vikyokyaqitairo vu qipa vura ntapairi kyorave.
33 Iesusiva hia Kotiva hinasairo tumiva hitirio, mwiva hiama qio ni pu
ntapairi mataitirio, tiro.
34 Mwi vaisiva mwitaa tuvata mwihua tiqatama, I mwatatoraqaataira
e uaqia hiara vaisivama variqira nrianro. E mpo? E tirivata mwaanra
qua timwa timwinrenrave hiaro? tita. Mwitaa timwa kyeta mwihua vaisi
mwia ntanrauqita mwaanra nraamwuqitaita veva mwaatani tuto kyora.

Kotirara hia qutaave qiahua vu qipa vihua votima kyetama varita

35 Mwia tuto kyo quara riero Iesusiva mwi vaisira puaama kyero mwianra
tiqaro, Mwatani mwatatai nraaqiarara e qutaa mwivaveve tira hiaro? tiro.
36 Tuvaro mwi vaisiva kyapara hiro tiqaro, Nronrao, mwiva ta vaisivave
iho? E ni timwa mpiraqena nte mwianra qutaave qiankye, tiro.
37 Tuvaro Iesusiva mwia timwa mwinro tiqaro, E taqe variara vaisiva,
nte mwaa mwivama iara ti varuqo, tiro.
38 Mwitaa tuvaro mwiva tiqaro, Nronrao, qutaama e mwivave, tiro.
Timwa kyero mwiva Iesusira vuqaa tori kyauru raviro mwia qamwata
mwatero varura.
39 Mwitaa huvaro Iesusiva tiqaro, Nte nraakye qora tukya hirera
mwatani tumuvave. Vu qipa vihua qaiqaa taqaate tina, tumuvave. Qati
taqe varihua su qipa quarive tina, tumuvave, tiro.

40 Mwitaa tuvata Parisi vaisinramwuvanto mwi quara rieta Iesusira
kyapara hita tiqata, Tiri tivuvatave qipa viho? tita.
41 Tuvaro Iesusiva mwihua timwa nyinro tiqaro, Nkyi su qipa vihata
variahua varivarovauma hia nkyiqa quavanto vahiananrove. Nkye
ni okyara hia ntapihi kye taqaraitita, nkye tiqata, Tire Kotira okyara
taqaunanrave, ti variarave. Mwitaa ti variarara tiro, mwia kyaara nkyiqa
qua vahirove, tiro. Iesusiva mwitaa turama.

Iesusiva sipisipiqaa ntumwa kyero tura

10 1 Iesusiva mpo quaqaa ntumwa kyero timwa nyinro tiqaro,
Nte qutaa qua qianinra riaate. Vaisi mpovanto sipisipi vataa
tutukyaraqi virero hia qesana vera ntaraitiro, tutukya mpona mwaati
ntero vi vari vaisiva mwi vaisiva mpuara uti vaisivave, mpohua riqaro
mwihuani mpuara vare vari vaisivama variho.
2 Vaisi mpovanto sipisipi qesana vera nteqaro vi variva, mwi vaisiva qutaa
sipisipi qovama variho. 3 Qesaqaa vaimwanraanra ntaqikyi vari vaisiva
mwia taqero qio qesa qatua mwataiharo mwiva nai sipisipiara aakyara
nteqaro nai sipisipi nrutu ntamwaqiro vihata mwia sipisipinramwuvanto
mwia qua ntapihi riaavaro mwihua sitero mwaaqani virave.
4 Mwiva mwaaqani nai sipisipi uro kyero mwiva nraante vuni vi
varihata mwia sipisipinramwuvanto nkyiari sora qua ntapihi kyeta
rieqatara tita, mwia vataqita vi variarave.
5 Mwia sipisipinramwuvanto hia mpo vaisi vataqita vivarave. Mwihua
mpo vaisi qua hia ntapihi kyeta rieqatara tita, mwihua mwia nraatu aatu
hiqata aatu vivarave, tiro.
6 Iesusiva mwitaa timwa kyero sipisipiqaa ntumwa kyero timwa
nyuvata mwihua mwi quara okyara hia ntapihiraitita varura.

Iesusiva nte kyuqema kyena sipisipiqaa ntaqikyuvave tura

7 Hia ntapihuvaro Iesusiva qaiqaa timwa nyinro tiqaro, Nte qutaama
tuqo. Nte sipisipi mwihua qesavantoma varuqo. 8 Ni puni nria vaisihua
mwihua mpuara utuahuave, mpohua riqata mwihuani mpuara vare
variahua variavata sipisipivanto hia mwihua qua riaarave.
9 Utaqi qua qesava ntema mwi qesava varuqo. Niqaamatero nritaraani
vaisira ni kova mwia vitaananrove. Niqaamatero tumitare nritare hiariva
qioma kyara puaama kyero nraananrove.
10 Mpuara varai vaisiva mpuara vareqaro sipisipi ru taiqa kyarero
nrinrave. Nte sipisipiara rieqanama sipisipi mwihua qati variqita
viqatama kyuqema kyeta variate tina, nte nruvave.
11 Nte sipisipi qova kyuqevave. Sipisipi qova kyuqeva variqaro nai
sipisipi rukyevorave tiqaro antuaqiro viro kyai nte mwihuara rieqana
qutu quankye timwa kyero qutirave.

12 Mpovanto hia sipisipi qova, mwiva qati kyaiqa vaisivanto variqaro taqaiharo qaakyau vairivanto nrihanro mwiva aatu hiqaro qaqira kyero hiantero viharo qaakyau vairivanto sipisipi rukyero hini ru sata kyaihata mwihua nkyiariara nkyariara mpona mpona quarave. 13 Mwia kyaiqa vaisivanto qati kyaiqa vaisivanto variqarora tiro, mwiva hia sipisipiara nronraqama kyero riaraitiro, aatu virave.

14 Nte sipisipi qova kyuqeva variqana nte ntena sipisipi ntapihi kyauqata ni sipisipinramwuvanto nivata ntapihi kyeta taqaarave.

15 Mwia votima kyero ni kova ni ntapihi kyaihana ntevata mwia ntapihi kyaurave. Qio ni sipisipi rukyevorave tina, nte mwihuara rieqana qutu virerave.

16 Sipisipi mponramwu mwihua hia mwaa utaraqi varihua mwihuavata ni sipisipive. Mwihua ni qua riaivaqe nte mwihua sitaqina uro kyaarita ni sipisipi hini mwihuavata kuaaqi varivarave. Mwihua kuaaqi varivaqe nte mwihua sova kuaiqiavanto nraahu varianinrave.

17 Nte mwihuara rieqana qutu vina qaiqaa qati siquaninrave. Nte mwitaa hianinranra tiro, ni kora mwutukyavanto nianra vaiho. 18 Nte hia qiove qiariro mpovanto hiama qio ni rukyaananrove. Nte ntena qutu quataa hiraqena qutu quaninrave. Nte qutu quani okyararave, nte qaiqaa qati siquani okyararave, nina kyaiqa nraahuma vaiho. Ni kova nianra mwitaa mwitaa hiante ti quara, nte mwi quara vararerave, tiro.

19 Mwitaa tuvata Iutaa vaisi nronranramwuvanto mwi quara rieta utaqaa ntainra vita hininramwu mpo qua tuvata hininramwuvanto mpo qua tura.

20 Airivanto tiqata, Ueravanto mwiaqi variharo mwitaa tiho, Mwiva ueraqama viho. Nanraqamave nkye mwia qua riaavo? Hia mwia qua riaate, tuvata 21 mponramwuvanto tiqata, Qaqao, ueraqa hiari vaisiva hiama qio mwi quara qiananrove. Ueravanto hiama qio vu qipa quani vaisira ntapaira kyaananrove, tita. Mwitaa tura.

Iutaa vaisi nronranramwuvanto qaiqaa Iesusira ru kyarerata uti varura

22 Ierusaremini omwata mpo nro entava nri ntora. Kotira nraamwu qamwata mwato omwatava vahuvaro huarivanto hia nronraqama kyero ite varu entaraqaa mwi omwatara nronra.

23 Mwi entaraqaa Iesusiva Kotira nraamwu nronraqi variqaro mpo rumuqi mwia nrutu Soromoninra rumuqi nrohi varuvata

24 Iutaa vaisi nronranramwuvanto mwiqi ntuvaantuama vita Iesusirara tiqatama, E mpo qua vaakya tiri timwa timwiataarave. Taireve tiri timwa timwinanrave? E mesaiaavanto varirera, vutu kyera timwa timwinraqe tire riaare, tita.

25 Tuvaro Iesusiva tiqaro, Nte vaakya nkyi timwa nyuqata nkye hia ni quara qutaa quave qiavo. Ni kova ni nronraqama kyaihana nte mwia

kyaiqa vare varurave. Qio nte varau kyaiqava ni okyarara ntapihima ti variho. Nkye ni kyaiqa taqaarara rieqata ni okyarara ntapihiataarave.
26 Nkye hia ni sipisipi variqatara tita, nkye hia ni quara qutaave tivarave. **27** Nte ntena sipisipi ntapihi kyaurave. Mwihua ni qua rieqatama ni pataqita nrohi varivarave. **28** Nte ekyaa enta qati variqi vira nyianrita mwihua hia qutu vivarave. Hiama mpovanto ni kyauquqitairo ni sipisipi ntavihi kyero varaananrove.
29 Ni kova ni sipisipi mpitaiva, mwiva peqavanto ekyaa inraikya nraataraiva variqaro ni sipisipiqaa ntaqikyi variharora tiro, hia mpovanto mwia kyauquqitairo qio ntavihi kye varaananrove.
30 Ntevata ni kovavata kuaikuvantoma varuro, tiro.
31 Iesusiva mwitaa tuvata Iutaa vaisi nronranramwuvanto mwia ru kyaare tita, ori tu varovaro **32** Iesusiva tiqaro, Nte ni kora kyuqe kyaiqa, mpo kyaiqa mpo kyaiqa nkyi nyaamwutauqata nanra kyaiqa varaura kyaarave nkye niqaa ori tuto kyarerata uti variavo? tiro.
33 Tuvata Iutaa vaisi nronranramwuvanto tiqata, Tire hia i kyaiqa kyuqera kyaara i ru kyarerave. E Kotirara qora qua qiaro. E qati vaisivanto variqarama Kotikyantiri kuaaqaa varirera uti variaro. Mwia kyaarama tire ori vara kyeta i ru kyarerave, tita.
34 Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Nkye Kotira mpuku vataaraqi qua mpo qara ntumwa tova vaiho. Nkye hiave mwi quara taqaavo? Kotiva vaisi mpo uhuara mwitaama tiro: Nkye mwanriqavantove, turave.
35 Tire ntapihi kyauraro Kotira qua hia unra qua vahirave. Kotiva nai qua tu vaisihua qati qumina vaisiara mwanriqavantove turave.
36 Qio Kotiva ni mwatama kyero ni titaihana nte mwatani tumu variqanama nkyiara nte mwanriqa Kotira mwaaquve tuqata nkye tiqata, Kotirara qora qua qiaro, qiavo.
37 Nte hia ntena kora kyaiqa varaaritavauma nkye hia nianra qutaa mwivave tivarave. Nte ntena kora kyaiqama vare varuqo.
38 Nkye hia nianra nronraqama kyeta riaivera, nkye nte kyaiqa vare varianinranra nronraqama kyeta rieqatama nianra qutaa mwivave qiate. Nkye mwitaa tivaro nkyi su nyaato ntapihirata nkye ni kova niqi varirara ntapihivarave. Nte mwiaqi varianinranra nkye ntapihivarave, tiro.
39 Mwitaa tuvata mwihua qaiqaa mwia karavu hirera uti varuvaro Iesusiva veva ntero viro.
40 Veva ntero vuva uro Iotaani nramanri hini tokyani Ioniva tauraa variqaro nramanri nyunani uro varura. **41** Varuvata airi nraakye qoravanto mwiva varunani nri nteta tiqata, Ioniva hia nronra kyaiqa varova variqaro Iesusirara tiri timwa timwunrave. Qio tire taqauraro Ioniva qutaa qua mwaa vaisirara timwa timwunrave, tita. **42** Mwitaa timwa kyeta mwini varuhua airivanto Iesusirara qutaa mwivave tura.

Rasarusiva qutu vura

11 1 Vaisi mpovanto mwia nrutu Rasarusiva Vetaaninyaava
nronraqama kyero nriqa vuvaro varuvata mwia nrunratana
Mariaavavata Mataavavata mwini varura.
2 Mariaava vahamwenra kyuqera Iesusiraqaa qu mwatero nai qiata
kyaahiqotairo mwia kyuqu nruka mwataariva varura.
Mwi nrunre nrakyetana variqata taqovaro mwihua sakyaava nriqa
vuvaro varuvata 3 mwitanahua vaisi mpo titeta Iesusirara uro mwitaama
qiante tita, Nronrao, i mwutukya nti vaisiva nronraqama kyero nriqa
viharo variho qiante, tita.
4 Mwitanahua mwitaa timwa kyeta titovaro vevani uto timwa mwuvaro
Iesusiva mwi quara riero tiqaro, Rasarusiva nronraqama kyero nriqa
viharo variho. Qio mwiva hiama qutu quananrove. Nkye Kotira kepukya
taqaate tiro, mwia nriqa viharo variho. Ni Kotira mwaaqu ni peqa okyara
taqaate tiro, mwia nriqa viho, tiro.
5 Iesusiva Mataararavata mwia nrunranravata Rasarusiraravata
mpoqama kyero mwutukya ntuva variqaro 6 mwi quara rierovata hia
qamwanrama viraitiro, qaqira kyero taara entavata mwini varura.
7 Vari kyero mwiaqaatairo nai nraaqiaranramwuanra tiqaro, Qio
varaivaqenramwu tumu ntante Iutiaani quare, tiro.
8 Tuvata mwia nraaqiaranramwuvanto qaqao tita, Mwaanra ti variarao,
nanauma Iutaa vaisi nronranramwuvanto ori vara kyeta i ru kyarerata
uturave. E qaiqaa mwini tumu ntantera virerarave hiaro? tita.
9 Tuvaro Iesusiva tiqaro, Mpo enta mpo enta huarivanto ihera qio itairave.
Vaisivanto qaatatairaqaa nrohi variva huarivanto itairaqaa nrohiqaro aanra
qio taqeqaro hia huntavaivaimaqiro kyaamwu ntirave. 10 Huarivanto hia
itaiharo entaqi nrohi variva huntavaivaimaqiro kyaamwu nti varirave, tiro.
11 Mwitaa timwa kyero Iesusiva qaiqaa tiqaro, Tiri toti Rasarusiva
vaitama viho. Nte uro mwia vaurama kyarerave, tiro.
12 Mwitaa tuvata mwia nraaqiaranramwu tiqata, Nronrao, mwiva qati
vaite varirera, mwiva qioqa hiananrove, tita.
13 Mwitaa timwa kyeta mwihua hia ntapihuvaro Iesusiva mwi quaraqa
ntumwa kyero Rasarusiva qutu vurara tura. Mwihua tiqata, Iesusiva
Rasarusirara qati vaitairarama tiho, tita.
14 Mwitaama rieqata varuvaro Iesusiva vutu kyero timwa nyinro tiqaro,
Rasarusiva qutuma viho. 15 Qio nte nkyiara rieqanama nkye nianra qutaa
mwivave qiate tina, nte Rasarusira hia qamwanrama uro taqaurara
qamwateqama varuqo. Qio varaivaqenramwu mwiva qutu vinani quare,
tiro.
16 Tuvaro mwia nraaqiara mpovanto Tomaasiva, mwia mpo nrutu
Kaapiva, mwiva nai hena vaisinramwuanra tiqaro, Qio varaivaqenramwu

mwaanra ti vari vaisiravata quare. Iutaa nronranramwuvanto mwia ru kyaivaqe tirenramwuvata mwia vatama kyeta qutu quare, tiro.

Nraakye qora qutu quahua qati vara sivuma kye varuva nte mwaa mwivave, tura

17 Tuvaro Iesusiva vuva uro ntero riovata Rasarusira quntamwa tovaro erahiamuaantema enta nritarora.
18 Vetaani Ierusaremi qaumato 3 kiromitaa votima mwiaqaatairo vahuvaro
19 Ierusaremisaita mwi mwatanaahua airivanto Mariaaravata Mataaravata mwutukya qihaakyama nyateqata Rasarusirara ntatarerata nrunra.
20 Nri varuvaro Mataava riovaro Iesusivavata mwisairo aanrani nri varuvaro mwiva Iesusira hunta kyarero viqaro Mariaara nraamwuqi kyero vuva uro ntero **21** Iesusirara tiqaro, Nronrao, e mwaini variaratiri, ni pakyaava hiama qutu vitirio. **22** Qio mate e Kotirara mpo inraikya mpo inraikyara nyaanru tiraro Kotiva mwi inraikyara qioma i mwiananrove. Nte mwia ntapihi kyauqo, tiro.
23 Tuvaro Iesusiva mwia timwa mwinro tiqaro, I vakyaava qatima siquananrove, tiro.
24 Tuvaro Mataava tiqaro, Qio ekyaara entaqaa mwiva ekyaa nraakye qora kyapata siquananrove. Nte mwia ntapihi kyauqo, tiro.
25 Tuvaro Iesusiva tiqaro, Nraakye qora qutu quahua qati vara sivuma kye varuva, nte mwaa mwivave. Nraakye qora qati variqi vi varia inraikyara nyi varuva nte mwaa mwivave. Nianra qutaa mwivave qiariva qutu viro mwiqitairo qati variqiro quananrove.
26 Qati variqiro viqaro nianra qutaa mwivave qiariva hiama qutu quananrove. E mwianra qutaaveve tira hiaro? tiro.
27 Tuvaro Mataava tiqaro, Qutaama tira hiaro. Mesaiaa Kotira maaquvanto mwatani tuminrenra hiarava, e qutaa mwivama hiaro, tiro.

Iesusiva Rasarusirara ntatora

28 Mwitaa timwa kyero Mataava nrumu ntantero uro nai nrunra tirema kyero timwa mwinro tiqaro, Mwaanra ti vari vaisiva nri ntaiho. Mwiva iara kyapara iho, tiro. **29** Tuvaro Mariaava mwi quara riero siviro hiantero uro Iesusira hunta kyarero viro.
30 Iesusiva vaakya Mataava uro qua mwantonani variqaro hia mwatukyani nri ntovaro **31** Mariaava mwia huntarero vuvata Iutaa nraakye qora mwia mwutukya qihaakyama mwatarerata nruhua taqovaro Mariaava nraamwuqitairo hiantero vuvata mwihua tiqata, Qio mwia quntamwa taanani ntatarerraro virerove, timwa kyeta mwihuavata sivita Mariaara vata vareta vura.
32 Mwihua Mariaara vata vareta vuvaro Mariaava vuva Iesusiva hunani uro ntero Iesusira taqero uro mwia vuqaa tumu ntiro variro tiqaro, Nronrao, e variaratiri, hiama ni pakyaava qutu vitirio, tiro.

33 Tuvaro Iesusiva taqovaro mwiva ntate varuvata Iutaa nraakye
qora Mariaaravata nruhua mwihuavata ntate varuvaro Iesusira
mwutukyavanto qoraqama kyero nraamwunruqa tovaro mwiva po kye
tiro tiqaro, 34 Mwia taraqive quntamwa teta hiavo? tuvata mwihua tiqata,
E nrinra uro taqaante, tuvaro 35 Iesusiva ntate varura.
36 Ntate varuvata Iutaa nraakye qoravanto tiqata, Qio taqaate. Mwiva
mpoqama kyero Rasarusirara mwutukya ntiharo variho, tita.
37 Tuvata mponramwuvanto tiqata, Mwiva vu qipa vi vaisiravata qio
ntapairi kye varivave. Iesusiva mwaini varitirio, Rasarusiva qutuve
vitirio, hiave qutu vitirio? tita.

Iesusiva Rasarusira sivuma kyora

38 Tuvaro Iesusira qaiqaa ua huvaro mwiva mwia quntamwa tonani
vura. Mwihua ori vaurutoraqi Rasarusira veta vateta ori mpo vara kyeta
qesana tita torara tiro, Iesusiva tiqaro, 39 Ori mwia qatinani vara kyaate,
tuvaro Mataava qutu vu vaisira nrunravanto qaqao tiro, Mwia quntamwa
taavaro erahiamuaantema enta nritaraiharo ntera viva mwuntama
quananrove, tiro.
40 Tuvaro Iesusiva Mataarara tiqaro, Nte vaakya i timwa mwu quarara
riaante. E nianra qutaa mwivave tirera, e Kotira peqa taqenanrave
turave. Hiave nte vaakya iara mwitaa tina huqo? tiro.
41 Tuvata mwihua ori qatinani venta kyovaro Iesusiva virini taqero
tiqaro, Ko, e nte tu quara rie variananra nte mwianra kyuqeve tuqo. 42 E
ekyaa enta ni qua rie variananra nte ntapihi kyaurave. E ni titaananranra
nraakye qoravanto ntapihiate tina, nte mwihuara rieqanama iara aakyara
tuqo, tiro.
43 Iesusiva mwitaa timwa kyero mwiva aakyara ntero tiqaro, Rasarusio,
sivira veva ntaante, tuvaro 44 Rasarusiva qutu vuva qati siviro mwia
kyuqu kyauqu ququtama teta mwia qiatavata tavunaqo qapuqamatova
mwiqitairo veva ntero. Veva ntovaro Iesusiva mwihua timwa nyinro
tiqaro, Mwia huvantu kyaivaro qati quarive, tura.

Iutaa nronranramwuvanto Iesusira ru kye quara tura
(Matiu 26:1-5; Maaki 14:1-2; Ruku 22:1-2)

45 Tuvata Iutaa nraakye qora airivanto Mariaara taqarerata nruhua mwi
kyaiqara taqeta Iesusiva qio qutaa mwivave, tita.
46 Tuvata mponramwuvanto qaqira kyeta Iesusiva mwi
kyaiqara varorara uro Parisi vaisinramwu timwa nyuvata 47 Parisi
vaisinramwuvata, Kotira kyaiqa vara mwate varu vaisihua mwihua
nronra vaisinramwuvata, mwihua nkyiari kaanasori vaisi kyapata
ntuvaantuama vita tiqata, Mwi vaisiva mpo kyaiqa mpo kyaiqa nronra
kyaiqa vare variho. Qikye, tire mwia nataamave kyaananrave? 48 Tire

mwia qati kyaarera, mwiva mwitaamaqiro virata ekyaa nraakye qora mwianra qutaa mwivave tivarave. Mwihua mwitaa tivata tiriqaa ntaqikyi variahua Romenivanto tiri ntaqiqata Kotira nraamwu ntapairi kyeta tiri nraakye qora ekyaa ru taiqa kyevarave, tita.

49 Tuvaro mwi vaisinramwuhuaqitairo mpovanto mwia nrutu Kaiapaasiva siviro. Kaiapaasira mwia nronraqama kyovaro mwi ihiraqi Kotira kyaiqa vara mwate varu vaisihuaqaa ntaqikyiqaro vunyaa vaisivanto varuva, mwiva siviro tiqaro, Hia nkye vu nraatovata vahihuave. **50** Romeni mwatanaahua tiri ekyaa ru taiqa kyevorave. Tiri kyaahaqa hirero vaisi kuaiqiavanto nraahu qutu viraro kyuqe hiananrove, tiro.

51 Kaiapaasiva mwi quara tiqaro nte ntena nraato tukyena tuqo, tiro. Mwiva hia ntapihi kyovaro Kotiva mwia kyaahaqa huvaro mwiva Iesusiva Iutaa nraakye qorara rieqaro qutu quaninranra tura. **52** Iesusiva hia Iutaa mwatanaahuara nraahu rieqaro qutu quariva varura. Kotira nraaqiara ekyaa mpoqi mpoqi apiqama varihua mwihuavata sita kyero uro kuaaqi ntuvaantuama tarero Iesusiva qutu quariva varura.

53 (Kaiapaasiva tiqaro, Vaisi kuaiqiavanto tiri Iutaa kyaahaqa hirero qutu viraro kyuqe hiarive, tuvata) mwi entaraqaataita Iutaa nronra vaisinramwuvanto Iesusira rukyerara timwaqita vura. **54** Mwitaa ti varuvarora tiro, Iesusiva Iutaa mwatani hia qoqaa nrohiraitiro, qaqira kyero uro Eparaimi mwatukya qumina mwata tokyani uro nai nraaqiaranramwu kyapata varura.

55 Mwini varuvaro Iutaavanto vekyahu nyato kyarara omwata nro entava qaumaqa huvata hisai hisaita nraakye qora verara nronra mwatukya Ierusaremini nraahu vura. Mwini uro variqata nronra enta mwia vekya variqata mwihua nkyiari mwaanra qua rieqata nramanri ntumwa kyeta tuapakyaara hiqama kyeta varura.

56 Mwihua mwini variqata Iesusirara aitutumaqita nrohiqata uro Kotira nraamwu nronra nraamwuqi ntuvaantuama vita nai kyapara hi nai kyapara hita tiqata, Iesusiva qiove nrumu omwata nraananrove? Mwiva aatu hiqaro hiave nriananrove? tita.

57 Mwitaa ti varuvata Parisi vaisinramwuvantovata, Kotira kyaiqa vara mwate varu vaisihua mwihua nronranramwuvantovata, mwihua nraakye qora timwa nyita tiqata, Nkye taqaivaro Iesusiva nrinrenra nkye nrumu tiri timwa timwivaqe tire mwia rupaqi karavuqi kyaare, tura.

Mariaava Iesusiraqaa mwunta vu vahamwenranra qu mwatora
(Matiu 26:6-13; Maaki 14:3-9)

12 **1** Vekyahu nyato kyarara omwata nro entava qaumaqa huvaro 6 entanramwu qati vahuvaro Iesusiva qaiqaa Vetaani mwini Rasarusiva varunani vura. Rasarusira mwia haaru qutu vura Iesusiva qaiqaa qati sivuma kyo vaisiva varura.

2 Mwini vuvata mwi mwatanaahua Iesusirani kyara uta mwatovaro
Mataava mwi kyarara varaqiqaro uro nyuvaro Rasarusiva Iesusikyantiri
kyara tainta mwia tataaqa mwatakyaa viro varura.
3 Varuvaro Mariaava taqu mpo varero nrunra. Mwi taquraqi nronra
munima kyo vahamwenranra mwia nrutu *naanti* vahuvaro Mariaava
mwi taqura varero mwi vahamwenranra Iesusira kyuquqaa qu mwatero
mwiaqaatairo nai qiata kyaahiqotairo Iesusira kyuqu nruka mwatovaro
vahamwenra kyuqe hu mwuntava nraamwu mwia piqa kyora.
4 Piqa kyovaro Iesusira nraaqiaranramwuqitairo mpovanto Iutaasi
Isikeriotiva Iesusira qovarama kyaariva, mwiva qaqao tiro, 5 Mwi
vahamwenranra mpohua nyinro munima 300 kinaa vara kyero mwi
munimanra vehi nraakye qora nyiataara vaiharoma, qumina i kyuquqaa
qu mwatero iho, tiro.
6 Iutaasiva hia vehi nraakye qorara riaraitiro, mwiva mpuara vaisivanto
variqarora tiro, mwitaa tura. Mwiva Iesusira nraaqiaranramwu munima
tuaqa ntaqikyiqaro mwi tuaraqitairo tuqeta kyeqaro mwinramwuhua
munima mpuara vare varura.
7 Iutaasiva tiqaro, Munima mwia vehi nraakye qora nyiataara
vaiharoma qumina i kyuquqaa qu mwataiho, tuvaro Iesusiva tiqaro, Hia
mwi nraakyera antuaante. Mwiva vahamwenra niqaa qu mateqaro ni
quntamwa te entarara ni mamanta terama mate variho.
8 Vehi nraakye qora mwihua ekyaa entama nkyivata variqita vivarave.
Nkye qati entaqaa mwihua qio kyaahaqa hivarave. Nte hiama nkyivata
ekyaa enta variqina quaninrave, tiro.

Nronra vaisinramwuvanto Rasarusiravata ru kyarerata uti varura

9 Iesusiva mwitaa timwa kyero varuvata Iutaa airivanto riovaro Iesusiva
Vetaani mwini varuvata mwihua Iesusiravata Iesusiva qati sivuma kyo
vaisira Rasarusiravata taqarerata uto Vetaanini kuaira hita varura.
10-11 Iutaa airivanto Rasarusira qati sivuma kyorara rieqatama nkyiari
nronra vaisinramwu qaqira kyeta uto Iesusirara qutaa mwivave ti
varuvata mwia kyaara Kotira kyaiqa vara mwate varu vaisihua mwihua
nronranramwuvanto Rasarusiravata rukye quara ti varura.

Iesusiva ntonki mwoqaqa mwaari ntero Ierusaremiqi vura
(Matiu 21:1-11; Maaki 11:1-11; Ruku 19:28-40)

12 Mwia qanranraa nraakye qora airivanto vekyahu nyato kyarara
nranrenrata nruhua riovaro Iesusiva Ierusareminianra aanrani nri
varura.
13 Nri varuvata mwihua mwia qamwata mwatarerata qatokya mwanre
voti hura teqa vareta Iesusira hunta kyarerata viqatama mwihua aakyara
nteta tiqata,

Kyai mwia nrutu tuaaheraare.
Nronravanto nai nrutuqa nri vari vaisira
kyuqema mwataiho. *(Sng 118:26)*
Tiri Isareriqaa ntaqikyi vaisira
Kotiva kyuqema mwataiho, tita.

14 Mwihua mwitaa timwaqita vuvaro Iesusiva qaraakya ntonki puaama kyero Kotira mpukuqi tuntema kyero mwia mwoqaqa mwatakyaa viro variro Ierusaremiqiara viro.

Haaru Kotira mpukuqi mwianra mwitaama tiro:

15 Saioniqinaahua (Ierusaremiqinaahua),
nkye hia aatu hiate.
Taqaate, nkyiqa ntaqikyiariva nriqanroma mwiva
qaraakya ntonki mwoqaqa nri variho, tura. *(Sek 9:9)*

16 Mwi quava mpukuqi vahuvata mwi entara Iesusira nraaqiaranramwuvanto hia mwi quara okyara ntapihura. Nraakiara Iesusiva qutu viro qaiqaa sivu entaraqaa mwi quava mwihua nyaatoqi ntumwa vuvata mwihua tiqata, Mwi quava Iesusiva ntonki mwoqaqa Ierusaremini vurara turave, tura.

17 Iesusiva Rasarusira oriqi quntamwa toraqitairo nraanrama kyero mwia qati vara sivuma kyovata nraakye qora mwini Iesusiravata varuhua mwi kyaiqara taqeta mpohua mpohua timwa nyuvata **18** mwiaqaataita nraakye qora airivanto Iesusiva nronra kyaiqa mwia varorara rieqata Iesusira uto hunta kyora.

19 Mwihua Iesusira qamwata mwatarerata vuvata Parisi vaisinramwu nai timwa mwi nai timwa mwi hita tiqata, Qio taqaate. Tire hiama qio mpo qara hiara aanrava vaiho. Ekyaahua mwia nraahuma vataqita vi variavo, tura.

Kirikiqinaahua mponramwuvanto Iesusira uro taqora

20 Kiriki mponramwuvanto (mwihua Iutaa mwaanra qua riohua) mwihuavata mwi omwatara nreqatama Kotira nrutu tuaaherarerata Ierusaremini uro varura.

21 Uro variqata mwihua Iesusira nraaqiara mpo Piripira Vetasaitaa mwatukya Karirinyaanranra tiqata, Tiri vaisio, tire Iesusira taqarerave, tuvaro **22** Piripiva uro Entururavata timwa mwinro mwiva vatama kyero uro Iesusira timwa mwunra.

23 Timwa mwuvaro Iesusiva tiqaro, Nte mwatani mwatatai nraaqiaravave. Ni nutu nronraqama quari entava nri ntaiho.

24 Nte qua qianinra riaate. Uiti uru hia mwataqi vara tutairaro uiti uru mwiqiava nanrianraa vahiananrove. Uiti uru mwataqi vara tutairaro ntuko hiro turu vera kyairaro mwiaqaatairo uru mwiva taiqa quananrove. Uru mwiva taiqa viraro uiti mwiva qupiqeqaro airi tamwa riaananrove.

25 Qio vaisi mpovanto mwaa mwataraqaa nai qati variqiro quaninranra
nraahu nronraqama kyero riemwaqiro quariva, mwiva ekyaarama qutu
quananrove. Vaisi mpovanto hia nai mwaa mwataraqaa qati variqiro
quaninranra nronraqama kyero riemwaqiro quariva, mwi vaisiva ekyaa
enta qatima variqiro quananrove.
26 Tahuave ni kyaiqa varaataa hiarihua, mwihua qati varivorave. Mwi
vaisihua ni pataqita nriate. Mwihua mwitaa hiqata nte varianinrani
mwihuavata varivarave. Mwihua mwitaama kyeta ni kyaiqa vara mate
varivaro ni kova mwihua nyutu nronraqama kyaananrove.

Iesusiva nai qutu quaninranra tura

27 Qio mwaa entara ni mutukya uaqia ihana varuqo. Ntena korara
nanra quave qianinrave? Ko, mwi entava nri ntaankyora mwi entara
qaqira kyaante. Mwitaave Kotirara qianinrave? Qaqao, nte hia mwitaa
tirerave. Nte mwi entarara rieqana tumuvave. Mwi entaraqaa nte atura
ntumwaqina quankye timwa kyena tumuvave.
28 Ko, e ena nrutu nronraqama kyaante, tiro. Iesusiva mwitaa tuvaro
nyaamwusairo quavanto tiqaro, Nte ntena nutu nronraqama kyauqo.
Qaiqaavata nronraqama kyarerave, tiro.
29 Tuvata nraakye qora ntuvaantuama vita mwini sivita varuhua mwi
quara rieta tiqata, Nyaanruva nruqua tiho, tuvata hini uhua tiqata,
Qaqao, nyaamwunyaa vaisivanto mwiavata qua tiho, tita.
30 Tuvaro Iesusiva tiqaro, Hia mwiva nianra rieqarovauma qua tiho.
Mwiva nkyiara rieqaroma qua tiho. 31 Qio mwaa entara mwatani varihua
ko qiani entarave. Mwaa entara mwatani variahuaqaa ntaqikyi varira
Saataaninra peqa ntuvuraa kyaani entarave. 32 Mwatasaita ni tuaahera
kyaivaqe nte variqana ekyaa nraakye qora ntanrau kyaarita mwihua nte
hianinrani nraahu nrivarave, tiro. 33 Iesusiva mwi quara tiqaro nai qutu
quaninranra timwa nyunra.
34 Mwitaa tuvata mwini ntuvaantuama vuhua qaqao tita, Kotira
mpukuqi qara ntumwa tova tiqaro, Kotira kepukya vaisi mesaiaavanto
ekyaa enta qati variqiro quananrove, turave. Nanraqamave e tiqara, Ni
mwatani mwatatai nraaqiarara tuaahera kyevarave, qiaro? (E ena qutu
vinanranra qiana quara hia ntapihuro.) E tiqara, Ni mwatani mwatatai
nraaqiaravave, qiananrave. E ta vaisivave hiaro? tita.
35 Tuvaro Iesusiva tiqaro, Pataqia omwavanto nkyi kyapata variqaro
itamwaqiro quananrove. Kyokiraqi nrohiva hia nai vi aanranra
ntapihirara tita, nkye kyokira ruquankyo tita omwavanto qati ite variani
entaraqaa nrohiqata variate. 36 Omwavanto qati vahiani entaraqaa nkye
mwi omwanranra qutaa mwivave timwa kyeta, mwianra riemwaqi
viqatama nrohiate. Mwitaa tiqatama nkye omwa nraaqiara variqatama
nkyevata omwavanto itaintema kyeta itamwaqita vivarave, tiro.

Iesusiva mwi quara timwa kyero mwiaqaatairo uro hia mwihua suqaa variraitiro, uqeta varura.

Iutaavanto Iesusirara hia qutaave tura

37 Iesusiva mwihua suqaa variqaro nronra kyaiqa varovata mwihua
taqetavata mwihua qaqira kyeta hia mwianra qutaa mwivave tuvarora
tiro, 38 mwi entara Aisaiaava haaru tu quava qutaa vahura. Haaru Kotiva
vaisi mpo Aisaiaara kyaahaqa huvaro Aisaiaava poropeti vaisivanto
variqaro qumina vakya mwaa quara vutu kyero tiqaro,

Nronrao, tavave tiri quara qutaave tiho?
Hia mpovantovata qutaave tirave.
Nronravanto nronra kyaiqa vara kyaiharo
tavave mwia kyaiqa ntapihi taqaiho?
Hia mpovantovata ntapihi kyero taqaiho, tura. *(Ais 53:1)*

39 Aisaiaava mwitaa turara tita, mwihua hia Iesusirara qutaa mwivave
tura. Aisaiaava qaiqaa mesaia mwianiara tiqaro,

40 Mwi vaisihua uaqia hi aanranra qaqira kyeta
nianra tiri kyaahaqa hiante tivorave timwa kyero,
Kotiva mwihua su nyaato tita kyaihata
mwihua hia vuqotaita qio taqeta,
mwihua hia nraatoqotaita qio riaavo, tura. *(Ais 6:10)*

41 Aisaiaava haaru variqaro Iesusira peqa okyara taqeqarora tiro,
mwiva mwianra qua timwa nyunra.

42 Mwi entara Iutaa nronra vaisinramwuqitaita mponramwuvanto
tiqata, Qutaama Iesusiva mwivave, tita. Mwihua mwitaa tiqata mwihua
Parisi vaisi nyaatu aatu hita qaqira kyeta hia qoqaa variqata mwi quara
tita. Mwaanra nraamwuqitaita veva nteta quate tivorave tita, hia mwihua
qoqaa variqata mwi quara tura.

43 Qati vaisivanto qamwata nyaterara nraahu mwihua nronraqama kyeta
rieqatama hia Kotiva qamwata nyataaninranra nronraqama kyeta riora. Mwihua
mwianra nraahu riohuara tita, mwihua hia qoqaa Iesusirara qutaa mwivave tura.

Iesusiva tu quava vaisi ko qiananrove tura

44 Iesusiva paatiro timwa nyinro tiqaro, Nianra qutaa mwivave qiariva
hiama nianra nraahu qutaave qiananrove. Mwiva ni titairaravatama
qutaave qiananrove.

45 Vaisivanto ni taqeqaro ni titairavatama taqaananrove.

46 Nianra qutaa mwivave qiariva kyokiraqi nrohiankyo tina, nte omwa
votima kyena itamwaqina virera mwatani tumuvave.

47 Nte hia mwatani varihuaqa qua vatarerana tumuvave. Mwatani
varihua kyuqema variate tina, nte tumuvave. Ni qua riero nteqa kyaariva
variraqe hia ntevauma mwiaqaa qua vataaninrave.

48 Ni qoririma mataani vaisiraqaave, ni qua nteqa kyaani vaisiraqaave,
hiama nte qua vataaninrave. Nte timwa taani quava, mwivama ekyaara
entaqaa variqaro mwiaqaa qua vataananrove.
49 Nte hia ntena nraato tukyenavauma qua nkyi timwa nyuqo. Ni kova
mwitaa mwitaa qiante timwa kyero ni titaihana nte mwia qua nkyi
timwa nyuqo.
50 Nte ntapihi kyauqaro ni kora qua riaariva ekyaa enta qati variqiro
quananrove. Qio ni kova mwitaa mwitaa qiante ti quara, nte mwi quara
nkyi timwa nyuqo, tiro. Iesusiva mwitaa tura.

Iesusiva nai nraaqiaranramwu kyuqu hiqama nyatora

13 1 Vekyahu nyato kyarara omwata nro entava kuaa enta nraahu
qati vahuvaro Iesusiva variqaro ntapihi kyovaro nai mwata
mwaini kyero tumu ntantero nai qova varinani quari entava qaumato
vahura. Mwitaa huvaro Iesusiva variqaro nai huhua mwatani varuhuara
mpoqama kyero mwutukya vahuvaro mwihuara rieqaro varura. Mwiva
mwihuara mwutukya vahuva qati nraahu vahiqiro vuvaro uro qutu vura.
2 Entama vuvaro Iesusiva nai nraaqiaranramwu kyapata kyara nre
varuvaro mwia nraaqiara mpovanto Iutaasi Isikeriotiva Saimoninra
mwaaquvanto varuvaro Saataaniva Iesusira qovarama kyaante tiro,
Iutaasira mwia nraatoqi qora qua vatovaro Iutaasiva Saataaninra qua
riora.
3 Riero varuvaro Kotiva ekyaa inraikya Iesusira kyauquqi vatora Iesusira
vu nraatoqi vahuvaro mwianra ntapihi kyero. Iesusiva Kotiva hunasairo
tumuva qaiqaa Kotiva hunani quaninra mwianravata mwiva ntapihi kyora.
4 Mwiaqaatairo mwiva kyara nro taintaraqaatairo siviro verato ututo
tuavaaqara ntahuku kyero vatero tauri tavaarana rupatero uro 5 tanuqi
nramanri rauru kyero varero uro nai nraaqiaranramwu kyuqu hiqama
nyatero tauri tavaarana rupatoraqotairo aahara tu nyatero.
6 Mwitaamaqiro viro Saimoni Pitaava hunani nri ntovaro Pitaava qaqao
tiro, Nronrao, e ni kyuquvatave hiqama matarera uti variaro? tuvaro
7 Iesusiva tiqaro, Mate nte mwaa kyaiqara varaura e hia ntapihiaro.
Nraakiara mwianra qio ntapihinanrave, tiro.
8 Tuvaro Pitaava tiqaro, Qaqao, e nronra vaisivanto variqara haunri
mwitaa hi kyaiqara ni vara materavaare. E hiama ni kyuqu qio
hiqenanrave, tiro.
Tuvaro Iesusiva tiqaro, Hia nte i kyuqu hiqama mwataankyera, e hiama
ni nraaqiara varinanrave, tiro 9 Mwitaa tuvaro Saimoni Pitaava tiqaro,
Nronrao, mwitaa hirara e hia ni kyuqu nraahu hiqama mataante. Ni
kyauquvata ni qiatavata hiqama mataante, tiro.
10 Tuvaro Iesusiva tiqaro, Nramanri ntumwa taariva hiama qumina
qaiqaa ntuananrove. Mwiva nai kyuqu nraahuma hiqaananrove, tiro.

Nkye ekyaa nramanri ntumwa kye kyuqema variavaro kuaikuvanto nraahu hia kyuqema variho, tiro.

11 Iesusiva nai nraaqiara mpovanto mwia qovarama kyaaninra ntapihi kyerora tiro, mwiva tiqaro, Nkye ekyaa kyuqema variavaro kuaikuvanto nraahu hia kyuqema variho, tiro.

12 Mwitaa timwa kyero mwihua kyuqu hiqama nyatero Iesusiva qaiqaa uro nai tuavaaqa ntahuku kye vatora vara utu varero uro nai varura qoqaraaraqaa mwatakyaa viro variro timwa nyinro tiqaro, Nte mwataa hi kyaiqara nkyi vara nyataura nkye qio mwianra ntapihitave hiavo?

13 Nkye nianra nronra vaisi mwaanra ti variaravave qiarave. Nte mwitaama varurara tita, nkye qioma nianra mwitaa tivarave.

14 Qio nte nkyi nronra vaisi mwaanra ti varuva variqanama nte nkyi mwataa kyaiqa vara nyateqanama nkyi kyuqu hiqama nyatauqo. Nkyevata variqata nte huntema kyeta nai kyuqu nai kyuqu hiqama nyateqata variate.

15 Nkye nte hunte hiate tina, nte nkyi mwi kyaiqara nyaamwu tauqo. **16** Nte qutaa qianinra nkye riaate. Kyaiqa vaisivanto hia nai nronra vaisi nraatara kyairave. Mpo inrakyara titaiharo vi vaisiva hia nai titaira mwia nraatara kyairave. **17** Nkye mwi quara okyara ntapihi kyeta rieta mwi kyaiqara mwitaama kye varaqi vivera, nkye qamwateqatama variqi vivarave.

18 Qio hia nte nkyi ekyaahuara tuqo. Nte ntena mwatama tau nraaqiarahua qio ntapihi taqaurave. Nte mwihua okyara ntapihi kyaurave. Haaru Kotira mpukuqi qua mpo qara ntumwa tova mate qutaa mwivauma vahiananrove. Mwi quava mwitaama tiro:

> Vaisi mpovanto nivatama kyero variqaro
> ni kyara nrenro mwiaqaatairo tuqasaa viro
> ni qoraqama mataananrove, turave. *(Sng 41:9)*

19 Nkyiqitairo vaisi mpovanto ni qoraqama mataaninranra nte mate nkyi timwa nyi varuqo. Mwiva nraakiara ni qoraqama matairata nkye variqata mate nte timwa nyunranra rieqatama qio nianra mwiva qutaama qati nraahu variqi vivave tivarave.

20 Nte qutaa qianinra nkye riaate. Vaisi mpovanto nte titaani vaisira qamwata mwateqaro mwiva nivata qamwata mataananrove. Mwiva ni qamwata mateqaro Kotiva ni titairavata qamwata mwataananrove, tiro.

Mpovanto Iesusira nramwutaa kyauquqi kyaaninranra tura
(Matiu 26:20-25; Maaki 14:17-21; Ruku 22:21-23)

21 Iesusiva mwitaa timwa kyero varuvaro mwia mwutukyavanto uaqia huvaro mwiva vutu kyero mwihua timwa nyinro tiqaro, Nte qutaa qianinra riaate. Nkyiqitairo mpovanto ni rukyaate tiro, uro timwa nyiananrove, tiro.

22 Mwitaa tuvata mwia nraaqiaranramwuvanto nai taqe nai taqe hita
airi nraato tita tiqata, Iesusiva ta vaisirarave tiho? tita.
23 Mwitaa ti varuvaro mpovanto Iesusira mwutukyavanto mwianra
mpoqiavata vahu vaisiva Iesusira nraaqani varuvaro
24 Saimoni Pitaava mwianra nru nraata kyero tiqaro, E Iesusira ta
vaisiva mwitaa hianinra kyapara hiqara taqaante, tuvaro 25 mwi vaisiva
Iesusiraqaa uromwi vuntuvi variro Iesusira kyapara hiro tiqaro, Nronrao,
mwiva ta vaisivave iho? tiro.
26 Tuvaro Iesusiva mwia timwa mwinro tiqaro, Nte mpereti viti
nramanri tanuqi vahiraqi mwaati ntamwa kyena vaisi mpo mwianriva
qio mwia mwi vaisivave, tiro. Timwa kyero mpereti viti vara kyero
nramanriqi ntamwa kyero Iutaasira viti mwunra.
27 Mpereti viti mwia mwuvaro Iutaasiva mwia varovaro Saataaniva
Iutaasira utaqi viqetero varuvaro Iesusiva Iutaasirara tiqaro, Qio hiantera
ena vararera tina kyaiqara varaante, tiro.
28 Mwitaa tuvata mwia nraaqiara kyara taintaqaa varuhuaqitairo hia
mpovanto mwi quara okyara ntapihura.
29 Mwihua tiqata, Iutaasiva munimaqaa ntaqikyi vari vaisiva variharo
Iesusiva hura omwata nraana kyarara varaanteve tiho, mwiva vehi vaisi
munima uro nyianteve tiho? tita.
30 Mwihua mwitaa ti varuvaro Iutaasiva Iesusiva mpereti viti
mwunra varero mwiaqaatairo veva ntero viro. Entaqi mwiva
vurama.

Iesusiva qaraakya qua mwaanra timwa nyunra

31 Iutaasiva veva ntero vuvaro Iesusiva tiqaro, Nte mwatani mwatatai
nraaqiaravave. Mate ni peqa okyaravanto qovarama viho. Nte Kotira
peqa okyara mate qovarama kyauqo.
32 Nte Kotira peqa okyara qovarama kyaankyera, Kotiva mwiva ni
peqa okyaravata qovarama kyaananrove. Mwiva qamwanrama mwitaa
hiananrove.
33 Qikye, ni nraaqiaranramwu tuaavo, nte nkyivata pataqia varikyena
quarita nkye nraakiara qumina nianra puaa hivarave. Nte Iutaa vaisi
nronranramwu timwa nyuntema kyena nkyivata timwa nyuqo. Nte virera
hianinrani nkye hia qio vivarave, tuqo.
34 Nte mate qaraakya qua mwaanra nkyi timwa nyianrita nkye riaate.
Nkye mpoqama kyeta nanrianra nanrianra mwutukya vahirata variate.
Ni mutukyavanto nkyiara vahintema kyeta nkyevata nanrianra nanrianra
mwutukya vahirata variate.
35 Nkye nanrianra nanrianra mwutukya vahirata varivata nraakye
qora nkyi taqeta mwihua nkye Iesusira nraaqiarama variavo tivarave,
tiro.

Pitaava nte hia Iesusira taqaurave qianinranra Iesusiva tura
(Matiu 26:31-35; Maaki 14:27-31; Ruku 22:31-34)

36 Iesusiva mwitaa tuvaro Saimoni Pitaava mwia kyapara hiro tiqaro, Nronrao, e taini virerarave qiaro? tiro. Tuvaro Iesusiva tiqaro, Nte virera hianinrani e hiama qio ni pataqira vinanrave. E nraakiarama ni pataqira vinanrave, tuvaro Pitaava tiqaro, **37** Nronrao, nanraqamave nte hia qio mate i vataqina quaninrave? Nte iara rieqana qioma qutu quaninrave, tiro.

38 Tuvaro Iesusiva tiqaro, Qutaave e nianra rieqara qutu vinanrave? Nte qutaa qianinra riaante. Kokoraaravanto hia nruqua tirara e taarampo nani nianra nte hia mwia taqaurave tinanrave, tiro.

Kotiva hinani qua aanrava Iesusivama

14 **1** Iesusiva nai nraaqiaranramwu timwa nyinro tiqaro, Hia nianra riaivaro nkyi mwutukyavanto uaqia hiarive. Nkye Kotirara kepukyaqama kye riemwaqita quantema kyeta nianravata kepukyaqama kye riemwaqita quate.

2 Ni kora mwaatani airi mpo nraamwu mpo nraamwu vaihana nte nkyiara rieqana uro terama nyatarerana vuqo. Hia mwitaama vahitiri, nte hiama nkyi timwa nyutiri.

3 Nte uro nkyini teramatena uro ntantena tumu nkyi sitaqina uro ntena varianinrani kyaarita, nkye nivata varivarave.

4 Nte virera hu aanranra nkye ntapihi kyaarave, tiro.

5 Tuvaro Tomaasiva qaqao tiro, Nronrao, tire e virera hiananra hia ntapihi kyauro. Nataama kyetave tire mwi aanranra ntapihi kyaananrave? tiro.

6 Tomaasiva mwitaa tuvaro Iesusiva mwia timwa mwinro tiqaro, Nte Kotiva hinani qua aanrava mwaa mwivama varuqo. Nte qutaa okyara mwaa mwivama varuqo. Nte qati variqi qua okyarava mwaa mwivama varuqo. Hia mpo aanranraqaama tero ni kova hinani quariva vaiho. Qio nte mwaa aanra mwivama varuqo.

7 Nkye ni ntapihi kyeta taqaahuara tita, nkye ni koravata ntapihi kyeta taqevarave. Mate mwaa entaraqaataita nkye ni kora ntapihi kyetama nkye mwiavata taqaahuama variavo, tiro.

8 Mwitaa tuvaro Piripiva tiqaro, Nronrao, qio ena qora tiri tinraamwu tairaqe tire mwia taqeta qiove qiare, tuvaro **9** Iesusiva mwia timwa mwinro tiqaro, Piripio, nte nkyi kyapata mpuahaama varuqara e hiave ni ntapihi kyera taqaaro? Ni taqaiva ni koravatama taqaiho. E nanraqamave nianra tiqara ena qora tiri tinraamwu taante qiaro?

10 Piripio, nte ntena koraqi varuqaro ni kova niqima variho. E hiave mwi quarara qutaave qiaro? Nte nkyi timwa nyu quara hia nte ntena

riemwa kyeqanavauma nkyi timwa nyuqo. Ni kova niqi variva, mwiva variqaro nai kyaiqa vare variho.

11 Nte ntena koraqi varuqaro ni kova niqima variho. Mwi quarara qutaave qiate. Nkye hia nianra riaivera, nkye nte kyaiqa varaurara rieqata nianra qutaa mwivave qiate.

12 Nte qutaa qianinra riaate. Nianra qutaa mwivave timwa kyero riemwaqiro quariva, mwiva variqaro nte kyaiqa varauntema kyero kyaiqa varaananrove. Nte ntena kova hinani quaninranra tiro, mwia kyaiqavanto ni kyaiqa nraatara kyaananrove.

13 Nkye ni kyaiqara rieqata qioma nkye mpo inraikyararave, mpo kyaiqarave, ni kyapara hivaqe nte nkyi nyianinrave. Nkye ni kora peqa okyara taqaate tina, nte mwia mwaaquvanto mwitaa hirerave.

14 Nkye ni kyaiqara rieqata qio nkye mpo inraikya mpo inraikyara ni kyapara hivera, nte nkyi nyianinrave.

Kotira mwanraqura vara kyaariro tumuaninrave tura

15 Nkyi mwutukyavanto nianra vahirera, nkye ni qua nraahu riemwaqita vivarave. 16 Nte ntena kora kyapara hiariro mwiva nkyi kyaahaqa hianinra Kotira mwanraqura qutaa qua nraahu ti varianinra titairaro nkyi airiqa hirero tumu ekyaa enta nkyivata varianananrove.

17 Qati nraakye qora mwatani variahua hia Kotira mwanraqura taqeta mwihua hia mwia ntapihi kyaarara tita, mwihua hia mwia qio varevarave. Nkye mwia taqaavaro mwaa entara mwiva nkyivatama variho. Nraakiara mwiva nkyiqima varianananrove.

18 Hia nte nkyi mwaini kyena quarita nkye nrainranra nraaqiara votima kyeta varivarave. Nte nkyi kyaarinani uro ntantena tumuaninrave. 19 Pata iheraqia mwatani varihua hia ni taqaivata nkye nraahu ni taqevarave. Nte qati variqina quariva varurara tita, nkyevata qati variqita vivarave. 20 Mwi entara nte ntena koraqi varurave, nkye niqi variarave, nte nkyiqi varurave, nkye ntapihi kyevarave.

21 Ni qua varakye tutero mwi quara vataqiro quaninra mwia mwutukyavanto nianra vahiananrove. Nianra mwutukya vahiariva variraro ni kora mwutukyavanto mwianra vahiananrove. Ni mutukyavantovata mwi vaisirara vahiananrove. Nte variqana mwi vaisira ntena okyara qoqaa nraamwu taaninrave, tiro.

22 Tuvaro Iutaasiva hia Iutaasi Isikeriotiva mpo Iutaasiva tiqaro, Nanraqamave e ena okyara tiri nraahu tinraamwu teqara hia mwatani variahua nyaamwu tenanrave? tiro.

23 Iutaasiva mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, (Mwatani variahua hiama nianra mwutukya ntihata variavo). Vaisivanto nianra mwutukya vahiariva, mwiva ni qua riemwaqiro viraro ni kora mwutukyavanto mwianra vahiananrove. Ntevata ni kovavata mwi vaisiraqi uro varianananrave.

24 Vaisi mpovanto hia nianra mwutukya vahiariva, mwi vaisiva ni quavata hia vataqiro quananrove. Nte nkyi timwa nyu quara hia ntena nraato tukyena nkyi timwa nyunrave. Nte ni koraqaataina mwi quara varena tumu nkyi timwa nyunrave. **25** Nte mate nkyivata varu entara mwaa quara nkyi timwa nyuqo.

26 Nte quariro ni kova nkyi kyaahaqa hianinra nai mwanraqura titairaro mwiva ni kyaiqara rieqaro tumu variqaro ekyaa inraikya nkyi nyaamwu teqaro nkyi su nyaatovata kyaahaqa hirata nkye nte tu quara ntapihi riemwa tevarave.

27 Nte virera hiqanama nkyiara mwaateraqama varivaro nkyi mwutukyavanto qihaakya hirata variate, tuqo. Mwaa mwatanaahua nkyiari nanrianra nanrianra qua mwanteta tiqata, Mwaateraqama kyera variante, ti variarave. Nkyiari mwitaa tiqata qumina qua nraahu ti variarave. Nte nkyiara mwaateraqama kyeta variate tu quava hiama qumina quave. Nkye ni qua riemwaqita vivaro nkyi mwutukyaqitairo qihaakyama vahirata hia aatu hivaro nkyi mwutukyavanto hiama uaqia hiananrove.

28 Nkyi kyena quariva uro ntantena tumuaninrave tu quara nkye vaakya riaarave. Ni kova ni naatara kyero nronravanto varirara tita, nkyi mwutukyavanto nianra qutaaqama vahirera, nte ntena kova hinani quaninranra nkye qamwateqata varivarave.

29 Mwi inraikyava mwi inraikyava nraakiara mwitaa mwitaa hianinranra nte mate nkyi timwa nyuqo. Qio nraakiara nkye taqaivaro mwi inraikyava qovaramaqiro virata nkye nianra tiqata mwiva tu quava mate qutaa mwivauma vaiho tivarave.

30 Qio mwaa entara mwatani variahuaqaa ntaqikyi variva, Saataaniva, nrumu varihananra tina, mwia kyaara nte hia nkyi kyapata mpuahaa qua qianinrave. Mwia kepukyavanto hia ni qio naatara kyaananrove.

31 Ni mutukyavanto ni korara vahira mwatani varihua taqaate tina, nte ni kora qua vataqina virerave. Qio varaivaqenramwu mwaaqitaita vevante quare, tiro. Iesusiva turama.

Iesusiva uaini kyaantaqa ntumwa kyero timwa nyunra

15 **1** Iesusiva mpo quaqaa ntumwa kyero nai nraaqiaranramwu timwa nyinro tiqaro, Nte uaini apa kyuqeva varuqaro ni kova uainiqaa ntaqikyi varivama varihata nkye uaini mwanre kyaarama variavo. **2** Ni kova taqaiharo kyaara mpovanto hia tamwa riaiharo mwiva mwia teqa qaqira kyero uro taqaiharo mpo kyaaravanto kyuqema kyero tamwa riemwa taiharo mwiva kyuqema vahiqaro mpoqiavata riaarive tiro, mwia rapatu kyero vatairave. **3** Nte tu quava nkyi vaakya rapatu kyero vataihatara tita, nkye qioma variavo.

4 Nkye niqi varivaqe nte nkyiqi variankye. Kyaara mpovanto nanrianraqama vahiariva hiama qio tamwa riaananrove. Kyaara mwiva

apaqaa taaqau vahiariva qio tamwa riaananrove. Mwia votima kyeta nkye hia nivatama kyeta taaqauvi varivera, nkye hiama qio tamwa rievarave.

5 Nte uaini apa varuqata nkye kyauqu kyaarama variavo. Ni vatama kyero variraqe nte mwia vatama kyena variariva, mwivama tamwa airi riaananrove. Nkye hia nivata taaqauvi variraitita nkye nkyetaraa varivera, nkye hiama qio mpo kyaiqavata varevarave.

6 Kyauqu kyaara qaqira kyairaro aaharama quarintema kyero hia nivata taaqauvi variani vaisira ni kova qaqira kyaananrove. Qaqira kyaani kyaarara mwia nraakiara ntupi kyero varaqiro qiaqi tuto kyairaro itamwa taiqa kyaananrove.

7 Nkye ni vatama kyeta taaqau vita varivaro ni quavanto nkyiqi vahirera, nkye Kotirara nkyeta mwutukya vahiani inraikyarara kyapara hivaro nkyi nyiananrove. 8 Nkye ni qua riemwaqi viqata uaini kyaanta votima kyeta airi tamwa riaivaro ni kora nrutuvanto nronraqa hiarive. Nkye mwitaamaqi viqata nkye qutaaqama kyeta ni nraaqiara varivarave.

9 Ni kora mwutukyavanto nianra vahintema kyero ni mutukyavantovata nkyiara vaiho. Ni mutukyavanto nkyiara vahira mwiqi variate. 10 Nte ni kora qua riemwaqina vi varuqaro mwia mwutukyavanto nianra vahirave. Mwitaa huntema kyeta nkyevata ni qua riemwaqita vivera, nkye ni mutukyavanto nkyiara vahiraqi varivarave. 11 Ni mutukyaqi kyuqe hintema kyero nkyi mwutukyaqivata kyuqe hirata nronraqama kye qamwateqata variate tina, nte mwaa quara nkyi timwa nyuqo.

12 Nte mpo qua qianinra nkye mwi quara riemwaqita quate. Ni mutukyavanto nkyiara vahintema kyeta nkyevata nanrianra nanrianra mwutukya vahirata variate.

13 Vaisivanto nai nramwunaahuara mwutukya vaiharo mwihuara rieqaro qutu virave. Mwitaama kyero nai hena huara mwutukya vahiariva mpohuara mwutukya vahi okyarara ekyaa nraatara kyero nritarero vahiananrove. 14 Nkye ni qua riemwaqita vivera, nkye ni nramwunaahuama varivarave.

15 Kyaiqa vaisivanto hia nai nronra vaisivanto mwitaa mwitaa hiani okyarara ntapihirara tina, nte hiama nkyiara ni kyaiqa vaisive timwaqina quaninrave. Nte nkyiara ni nramwunaahuave timwaqina virerave. Nte ni kora qua riaura ekyaa nkyi timwa nyunranra tina, nte mwitaa tirerave.

16 Hia nkye ni naanraanrave. Nte nkyi nyaanraunrave. Nte nkyi nyaanrama kye sita kyena nkyiara uro kyatarivanto tamwa riaintema kyeta kyuqe tamwa mpuahaama vahiani tamwanra riemwataate turave. Nkye mwitaa hivera, nkye ni nutuarave, ni kyaiqarave rieqata nanra inraikyarave ni kora kyapara hivaro mwiva nkyi nyiananrove. 17 Nte mwaa quara nkyiara mwitaa hiatema tuqo. Nkye nanrianra nanrianra mwutukya vahirata variqita quate.

Mwatani varihua nkyi nramwutaaqa hivarave tura

18 Mwatani varihua nkyi nramwutaaqa hivera, nkye ntapihiate,
mwihua ni nraante nramwutaaqama taahuara titama, nkyivata
nramwutaaqa hivarave. 19 Nkye mwata mwainyaahua varivatavauma
mwihua nkyiara tiri nramwunaahuave tiqata nkyiara mwutukya vahirata
varivarave. Nte mwatani variahuaqitaina nkyi nyaanrama kyauqata nkye
hia mwihuaniqama variavo. Nkye hia mihuaniqama variarara titama,
mwihua nkyi nramwutaaqa hi variavo.
20 Nte vaakya timwa nyunranra riaate. Hia kyaiqa vaisivanto nai
nronra vaisi nraatara kyairave. Mwatani variahua ni uaqiama matehuara
tita, mwihua nkyivata uaqiama nyatevarave. Mwihua ni qua riehuavauma
nkyi quavata rievarave.
21 Nkye ni nraaqiara variavatara tita, mwihua mwia kyaara nkyivata
qoraqama nyatevarave. Ni titaira hia ntapihiahuara tita, mwihua mwitaa
hivarave. 22 Nte hia tumu mwihua timwa nyutirio, mwihua qora kyaiqa
utuarara hiama qua vahitirio. Nte tumu mwihua timwa nyunranra tiro,
mwiaqaatairo mwihua qaqao hia mwia riaunanrave ti quava hiama
vahiananrove.
23 Vaisivanto ni nramwutaaqa hiqaro ni koravata nramwutaaqa
hiananrove. 24 Mpo kyaiqa mpo kyaiqa hia mwihua qio varaa kyaiqara
nte mwi kyaiqara mwihua suqaa variqana vare varuvave. Hia nte
mwitaa hutirio, hiama mwihuaqaa qua vahitirio. Mwihua ni kyaiqa
taqeta ni qaqira kyeta nivata ni koravata nramwutaaqa hiavo. 25 Mwihua
mwitaama variavaro qua mpo haaru qumina vakya qara ntumwa tova
mate ntapihi kyero mwivauma viho. Mwi quava mwitaama tiro:

Hia mpo quavata vahirata quminaqama kyeta
mwihua ni nramwutaaqa hivarave, turave. *(Sng 35:19)*

26 Qio nkyi kyaahaqa hiariva mpovanto tumuananrove. Mwiva Kotira
mwanraquravanto qutaa qua nraahu ti variva, mwiva Kotiva hinasairo
tumuananrove. Nte mwia ntena koraqaataina titaariro mwiva tumu
variqaro nianra ntapihi kyero nkyi timwa nyiananrove. 27 Nkyevata vuni
nivatama kyeta variqi quahuara tita, nkye qioma ni kyaiqa okyarara mpo
mwatanaa mpo mwatanaahua timwa nyivarave.

16 1 Nkye nraakiara pupohairata ni qua qaqira kyevo tina, nte mwi
quara mwi quara nkyi timwa nyuqo.
2 Nraakiara mwihua nkyi inronra hiqata mwaanra nraamwuqitaita
nkyi raaqu kyevarave. Mpo enta nrintairata mwihua nkyi ru kyeta tiqata,
Tire Kotira kyaiqama vare varuro, tivarave.
3 Mwihua nianravata ni koraravata hia ntapihi kyeta riaahuara tita,
mwihua mwitaa hivarave. 4 Nte mwaa entara nraakiara nkyi uaqiama
nyaterara timwa nyuqo. Nraakiara mwihua mwitaa mwitaa hivata

nkye mwi entara nte mate mwaa quara turara nraato tuate. Tauraa nte nkyivata variqananra tina, hia nte mwi quara mwi quara nkyi timwa nyunrave.

Kotira mwanraqura kyaiqara Iesusiva tura

5 Qio nte pataqia vari kyena ni titaiva hinani virerave. Qio nte mwini virerana uti varuqaro hiama nkyiqitairo mpovanto tiqaro, E taini virerarave hiaro? tiho. 6 Nte vaakya turara nkye rie variavaro nkyi mwutukyavanto uaqia ihata variavo.

7 Qio nte qutaama tuqo. Nte hia quariro nkyi kyaahaqa hiariva hia qio tumuananrove. Nte quariva qioma uro mwia titaariro nkye hinani tumuananrove.

8 Kotira mwanraquravanto tumu variqaro mwiva mwatani varihua taarampo inraikyara nyaamwutaananrove:

(1) mwihua uaqia hi kyaiqarave
(2) kyuqe kyaiqa okyararave
(3) Kotiva ko qiani okyararave

9 (1) Mwihua uaqia hi kyaiqara:
Mwatani varihua hia nianra qutaa mwivave tihuara tita, mwihua uaqia hi kyaiqara utira mwiva nyaamwu taananrove.

10 (2) Kyuqe kyaiqa okyara:
Nte ntena kova hinani quarita nkye hia qaiqaa ni taqerara tiro, mwiva variqaro kyuqe kyaiqa okyara nkyi nyaamwu taananrove.

11 (3) Kotiva ko qiani okyarara:
Mwaa mwataraqaa ntaqikyi variva Saataaniva ko hia nraatara kyairara tiro, mwiva Kotiva ko qiani okyarara mwatani varihua nyaamwu taananrove.

(Kotira mwanraquravanto mwitaama timwa nyiananrove.)

12 Nte mpo qua mpo qua nkyi timwa nyianriva vaihata nkye hia ekyaa mwi quarara qioqa hiavananra tina, mate nte hia mwi quara nkyi timwa nyinrenrave. 13 Qutaa qua nraahu ti variari mwanraqurava tumu ntero, mwiva variqaro nkyi sita varero nkyi kyuqe aanra nyaamwu teqaro qutaa qua okyara ekyaa mwi okyarara nkyi timwa nyiananrove. Mwiva hia nai vu nraato tuani quarara tiraitiro, mwiva riaani quara nraahuma timwa nyiananrove. Nraakiara mwi inraikyava mwitaa mwitaama qovara hiani inraikyarara mwiva nkyi timwa nyiananrove.

14 Mwiva nte qua qianinra mwi quara nkyi timwa nyianinranra tiro, ni nutuvanto nronraqa hianananrove.

15 Ekyaa ni kova hi inraikyava nini vahirara tina, nte vaakya tiqana, Kotira mwanraqura mwiva nte hu inraikyarara riero vara kyero nkyi timwa nyiananrove, turave. 16 Qio pataqia nkye varita hia ni taqevarave. Mwiaqaataita pataqia nkye varita qaiqaa ni taqevarave, tiro.

Nkyi mwutukyavanto uaqia hirata variqita vivaro mwiaqaatairo nkyi mwutukyavanto kyuqema vahirata varivarave, tura

17 Iesusiva mwitaa tuvata mwia nraaqiara mponramwuvanto nai timwa
mwi nai timwa mwi hita tiqata, Mwiva nanra quave tiho? Mwiva tiqaro,
Pataqia nkye varita hia ni taqevarave, timwa kyero qaiqaa tiqaro, Nkye
vari kyeta ni qaiqaa taqevarave, tiho. Mwiva mwitaa timwa kyero nai
qova hinani quaninranravata tiho. 18 Mwiva nkye pataqia vari kyetave ti
quara, hia tire mwi quara ntapihi riauro, tita.
19 Mwitaa ti varuvaro Iesusiva ntapihi kyovata mwihua mwi quarara
mwia kyapara hirerata uti varuvaro Iesusiva tiqaro, Nte vaakya turara
nkye pataqia varita hia ni taqevarave mwiaqaataita pataqia varita qaiqaa
ni taqevarave turave. Nkye mwi quararave nai kyapara hi nai kyapara hi
variavo?
20 Qio nte qutaa qianinra riaate. Nkye ntateqata atura ntiqa variqi
vivata mwatani varihua qamwateqata varivarave. Nkyi mwutukyavanto
uaqia hirata variqita vivaro mwiaqaatairo nkyi mwutukyavanto kyuqema
vahirata varivarave.
21 Nraakyevanto nraaqiara mwataariva qaumato vaiharora tiro, mwiva
atura ntirave. Qio mwi nraakyeva nraaqiara mwata kyero mwiaqaatairo
tiqaro, Nte nraaqiara mwata kyauqo, timwa kyero qamwateqaro nai atura
ntirara taunru kyairave. 22 Nkyevata mwitaa hivarave. Mwaa entara nkyi
mwutukyavanto uaqia hirata varivarave. Qio nraakiara nte nkyi uro
taqaariro nkyi mwutukyavanto kyuqe hirata qio varivarave. Varivaro
mpovanto hia qio nkyi qoraqama nyatairaro nkyi mwutukyavanto uaqia
hiananrove.
23 Mwitaa hirata mwi entara nkye mpo inraikyara ni kyapara hiva
hiama vahiananrove. Nte qutaa tuqo. Mwi entara nkye ni korara mpo
inraikya mpo inraikyara mwia kyapara hivaro mwiva ni kyaiqarave, ni
nutuarave, rieqaroma nkyi nyiananrove.
24 Tauraa nkye variqata hia ni kyaiqarave ni nutuarave rieqata ni kora
kyapara hiarave. Mwaa entaraqaataita nkye ni kora kyapara hivaro nkyi
mwutukya kyuqe hiarive tiro, nkyi nyiananrove.

Iesusiva mwata mwaaqaanaa okyara nraatara kyairave tura

25 Nte mpo quaqaa ntumwa kyeqana mpo qua mpo qua nkyi timwa
nyunrave. Qio mpo enta nri ntairaqe nte hia mpo quaqaa ntumwa
kyena nkyi timwa nyinraitina, mwi entara nte ntena korara nkyi timwa
nyinrenra nte vutu kyenama nkyi timwa nyianinrave.
26 Mwi entava nri ntairata qioma nkye ni nutu nteqata ni korara
kyapara hivaro nkyi nyiananrove. Hia nte nkyiara rieqana ntena kora
kyapara hianinrave. (Nkyetavanto qio mwia kyapara hivarave.) 27 Ni

kova nkyiara mwutukya ntiharo varirara tita, nkyetavanto qioma mwia kyapara hivaro nkyi nyiananrove. Nkye nianra tiqata, E Kotiva hinasaira tumuanravave, qiavaro nkyi mwutukyavanto nianra vaihata variarara tiro, ni kora mwutukyavantovata nkyiara vaiharo variho. 28 Nte ntena kova hinasaina mwatani tumuvave. Nte qaumama mwaa mwatara mwaini kyena ntena kova hira qoqaraanani quaninrave, tiro.

29 Mwitaa tuvata mwia nraaqiaranramwuvanto qiove tita, Mate e hia mpo quaqaa ntumwa kyera tiraitira, e vutu kyerama tiri timwa timwi variaro.

30 Mate tire ntapihi kyaurara e ekyaa inraikya ntapihi kyaarava variarata tire hiama i qaiqaa kyapara hiananrave. Mate tire tiqata, Qutaama e Kotiva hinasaira tumuanravave turo, tita.

31 Mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Qio mateve nkye ni okyarara ntapihiavo? 32 Mpo enta nrianriva qaumatoma vaiho. Mwi entaraqaa nkyi vara aanraupima kyaivata nkye mpona mponamate nkyeta mwaatani vivu kyaavuma vivarave. Ni kova nivatama kyero varirara tina, nte mwi entaraqaa hiama ntenanraa varianinrave.

33 Nkye nivata varivaro nkyi mwutukya qihaakyama vahiarive tina, nte mwaa quara nkyi timwa nyuqo. Nkye mwatani varivata mwihua nkyi uaqiama nyatevarave. Qio kepukyaqama kyeta variate. Nte mwatanyaa okyara nraatara kyaurave, tiro. Iesusiva turama.

Iesusiva Kotirara aakyara nteqaro tura

17 1 Iesusiva mwi quara timwa kyero mwiva nyaamwuni taqeqaro Kotirara aakyara ntero tiqaro, Ko, mate mwaa ni iherama nri ntaiho. Qio e ni peqa okyara qovarama matairaqe nte i mwaaquvanto variqana nte ina peqa okyara nyaamwutaankye.

2 E nraakye qora ni mpiarahua nte mwihua kyaahaqamaqina quarita mwihua ekyaa enta qati variqita quate tira, e ni nronraqama kyaarana nte ekyaa nraakye qoraqaa ntaqikyi variqana nte mwihua nronravanto varuqo.

3 Nraakye qora ekyaa enta qati variqi vi okyarava mwataamama vahiro: Nraakye qora iara ntapihi kye rieta tiqata, Kotiva nraahuma qutaa mwanriqa kuaiqiavanto variqaro Iesusi Karaisira titairave, tihua, mwihua mwi okyarara varevara.

4 Nte mwatani variqi vina i peqa okyara nraakye qora nyaamwuteqana e kyaiqa mpiananra vara taiqa kyauqo. 5 Qio ko, haaru hia mwaa mwatavavata vahu entara nte ivata variqi quavaro ni peqa okyaravanto vahurave. Qio mate e ni peqa okyara mwia nyaamwutairata mwihua taqaate.

6 Mwatanyaa vaisinramwu ni mpiarahua nte mwihua i okyara nyaamwutaurave. Mwi vaisihua ena hiarahua ena mwihua ni mpiarata mwihua variqata i qua riemwaqita quavo.

7-8 E qua ni timwa mpiananra nte mwihua timwa nyuqata mwihua mwi quara varaarave. Mwihua ntapihi kyaavana nte qutaa e hiananrasaina tumuqata mwihua nianra qutaa Kotiva mwia titairave qiarave. Mwitaa tiqatara tita, mwihua ntapihi kyeta riaavaro e ekyaa inraikya ni mpiarava mwi inraikyava e hiananrasairo tuminrave.

9 Qio nte mwihuara rieqanama iara aakyara nte varuqo. Hiama nte ekyaa nraakye qora mwatani variahuara aakyara nte varuqo. E nraakye qora ni mpiarata mwihua ini variarara tinama, nte mwihuara rieqanama iara aakyara nte varuqo. **10** Nte uhua e hiarahuama variavo. E hiarahua nte uhuama variavo. Mwihua variqata ni peqa okyara mpo hiahua nyaamwute variavo.

11 Nte hia mwaa mwataraqaa variarita mwihuama mwaa mwataraqaa varivarave. Nte e hiananrani virerave. Qio ko, e kyotataqama kyera variaravave. E ena kepukya nrutu ni mpiananra mwi kepukyaraqotaira mwihua antuaraqira virata mwihua tiretana kuaaqi varurantema kyeta mwihuavata variate.

12 Nte mwihua kyapata variqana e ena kepukya nrutu ni mpiananra mwi kepukyaraqotaina mwihua antuaraqina vuqata hia mwihuaqitairo mpoqiavantovata raupirima viho. Vaisi kuaiqiavanto nraahu raupirima viho. Mwiva raupirima quaninranra haaru qati vakya mpovanto mwianra qara ntumwa tero mwitaa hiananrove turaqaara tiro, mwate mwitaama viho.

13 Qio nte ivata varirerana virera uti varuqo. Ni mutukyavanto qamwatero kyuqe hintema kyero mwihua mwutukyavantovata qamwatero kyuqe hiarive tina, nte mwata mwaini variqana mwaa quara mwitaa tuqo. **14** Nte i qua mwihua timwa nyuqata mwihua mwatani variahua nrohia aanranra qaqira kyeta mwihua nte hia mwata mwaaqaanaava varuntema kyeta mwihuavata hiama mwata mwaaqaanaahua variavo. Mwitaama variavatara tita, mwatani variahua mwihua nramwutaaqa hi variavo.

15 Qio nte hia mwata mwaaqaataira mwihua sitaantera i kyapara huqo. Qaqao, nte iara tiqana, E mwihuaqaa ntaqikyiqira viraro uaqia hi vaisiva hia mwihua uaqiama nyataarive, tuqo.

16 Nte hia mwata mwaaqaanaava varuntema kyeta mwihuavata hiama mwata mwaaqaanaahua variavo. **17** E qutaa quaqotaira mwihua kyaahaqa hirata mwihua i aanraqaa nraahu nrohiate. I qua qutaa quama vaiho.

18 E ni mwata mwaini titaarana tumuntema kyena, ntevata mwihua mpo mwata mpo mwatani sitarerave.

19 Qio nte mwihuara rieqana kuaa kyaiqa nraahu vararerana varuvave. (Nte mwihuara rieqana qutu quataa hiraqe qutu virerana varuqo.) Nte mwitaa hiarita mwihua qutaaqama i nraaqiara variqata i aanraqaa nraahu vivarave.

20 Hia nte mwihuara nraahu rieqana iara aakyara ntauqo. Nraakiara
mpo ihua mwihua qua rieqatama nianra qutaa mwivave tihua, nte
mwihuaravata rieqanama iara aakyara ntauqo. 21 Mwihua kuaaqi variate
tina, nte iara aakyara ntauqo. E niqi variarana nte iqi varuqo. Ko, mwihua
tiritana votima kyeta variate tira, e mwihua kyaahaqa hirata mwihuavata
tiritanaqi variate. Mwatani varihua nianra qutaa Kotiva mwia titaivave
qiate tira, e ni nraaqiaranramwu kyaahaqa hirata mwihua kuaaqi variate.
22 E ni nutu nronraqama kyaarana nte kuaaqarama kyena mwihua
nyutu nronraqama kyauqo. Mwihua tiretana kuaaqi varurantema kye
mwihuavata kuaaqi variate tina, nte mwihua nyutu nronraqama kyauqo.
23 E niqi variraqe nte mwihuaqi variarita mwihua kuaaqi variqatama
mpoqiavata kyaakueqa hivarave. Mwihua mwitaama varivata
qati nraakye qora mwatani varihua e ni titaananranra ntapihita
i mwutukyavanto nianra vahintema kyero i mwutukyavanto ni
nraaqiaranramwuanravata vahianinravata taqevarave.
24 Ko, haaru hia mwaa mwatava vahu entara e nianra mwutukya
vahuvarara tira, e ni nronraqama kyoraro e ni nronraqama kyoraro ni
okyara kepukya okyaravanto vahuvana variavarave. E nraakye qora
ni mpiarahua mwihuavata ni peqa okyara taqaate tina, nte tiqana, Nte
varianinrani mwihuavata varivarave, tuqo.
25 Ko, e avuqavuma kyera variaravave. Qati nraakye qora mwatani
variahua hia i ntapihi kyaavana nte nraahu i ntapihi kyaurave. E ni
titaananra mwaa nraaqiaranramwuhua nraahu mwia ntapihi kyaarave.
26 Nte iara mwihua timwa nyuqata mwihua i ntapihi kyaarave.
I mwutukyavanto nianra vahintema kyeta mwihuavata mpohuara
mwutukya vahirata varivaqe nte mwihuavata kuaaqi variqina quankye
tina, nte mwihua iara mpoqiavata timwa nyiqi quarita mwihua ntapihi
rievarave, tiro. Iesusiva nai qorara aakyara nteqaro mwitaa tura.

Iesusira ntavaaqavu kyora

(Matiu 26:47-56; Maaki 14:43-50; Ruku 22:47-53)

18 1 Iesusiva mwitaama kyero Kotirara aakyara timwa taiqa kyero
mwiva nai nraaqiaranramwu vatama kyero vuva uro Kitaroni
pata nramanriqiaru qarero oripi kyatari kyaqamwa tutoraqi vura.
2 Iesusiva airi enta nai nraaqiaranramwu kyapata mwiqi uro varurara
tiro, Iutaasiva Iesusira nramwutaahua kyauquqi kyaariva mwia ntapihi
kyora. 3 Iutaasiva ntapihi kyero uro Kotira kyaiqa vara mwate varu
vaisihua mwihua nronra vaisinramwuvata, Parisi vaisinramwuvata,
timwa nyuvata mwihua kamaninra porisinramwu Iutaasira mwita kyaiqa
vaisinramwuvata mwia mwuvaro Iutaasiva mwihua sita varero vura.
Mwihua omwavata ramuvata qupi kye vareta ntaqi inraikyaravata vareta
vuhua uro Iesusiva hunani uro ntora.

4 Mwini uro ntovaro Iesusiva vaakya mwihua uti inraikyara ntapihi
kyero mwiva vutu ntero mwihua kyapara hiro tiqaro, Nkye tararave puaa
hi variavo? tiro.
5 Mwitaa tuvata mwihua tiqata, Tire Iesusira Nasaretinyaanranra
puaa hi varuro, tuvaro Iesusiva mwihua timwa nyinro tiqaro, Nte mwaa
mwivama varuqo, tiro. Mwitaa tuvaro Iutaasiva Iesusira nramwutaa
kyauquqi kyaari vaisiva, mwiva Iesusira rukyehua kyapata siviro varura.
6 Iesusiva nte mwaa mwivave tuvata mwihua nrihanrama vita uro
ntanteta aatuma kyeta mwatasata tuto ntita varura.
7 Mwitaa huvaro Iesusiva qaiqaa mwihua kyapara hiro tiqaro, Nkye
tararave puaa hi variavo? tuvata mwihua qaiqaa tiqata, Iesusira
Nasaretinyaanranrave, tuvaro 8 Iesusiva tiqaro, Nte vaakya nkyi timwa
nyunrave. Nte mwaa mwivama varuqo. Nkye nianra puaa hirerata
nrivera, mwaa vaisinramwuhua qati kyaivata quate, tiro. 9 Vuni Iesusiva
nai qorara mwitaama tiro: Vaisi mponramwu ni mpiarahua hia nte
mpoku raupirima kyauqo, tura. Mwi quava qutaa mwivau vahiarive tiro,
Iesusiva tiqaro, Mwi vaisinramwuhua qati kyaivata quate, tiro.
10 Mwitaa tuvaro Pitaava nai paipanta varero nrunra veva ntanrau
kyero mwiaqotairo Kotira kyaiqa vara mwate varu vaisihua mwihua
vunyaa vaisi, mwia kyaiqa vaisi nraato kyaatutani vahura teqa kyora.
Kyaiqa vaisi mwia nrutu Marakusira.
11 Pitaava mwia nraato teqa kyovaro Iesusiva Pitaarara tiqaro, Ena
paipa vara veva nai tuaqi hu taante. Ni kova nramanri ni mpianinra
hia nivanto nraanrive tirave mwitaa hiaro? tiro. (Iesusiva nramanriqaa
ntumwa kyero nai ntuqutivaro nriqa quani inraikyara varero uro qutu
quaninranra tura.)

Iesusira vitaqita uro Anaasiva hunani kyora

12 Iesusiva mwitaa tuvata Romeninyaahua ntaqu vaisihua nkyiari qiata
vaisi vatama kyeta nruvata Iutaa porisinramwuvantovata nri nteta Iesusira
ntavaaqavu kyeta mwia rupa kyeta 13 mwia vitaqita Anaasiva hunani
nraante kyora. Anaasiva mwiva Kaiapaasira nrinraamwiva varuvaro
Kaiapaasiva nronraqama vuva mwi ihiraqi Kotira nraamwuqi Kotira
kyaiqa vara mwate varu vaisihuaqaa ntaqikyiqaro qiata vaisivanto varura.
14 Tauraa Kaiapaasiva nai Iutaa kaanasori vaisi timwa nyinro tiqaro,
Tiri kyaahaqa hirero vaisi kuaikuvanto qutu viraro kyuqe hiananrove, tu
vaisiva varurama.

Pitaava Iesusirara hia nte mwia taqaurave tura
(Matiu 26:69-70; Maaki 14:66-68; Ruku 22:55-57)

15 Iesusira Anaasiva hunani vitaqita uro kyovata Saimoni Pitaavavata
Iesusira nraaqiara mpovantovata Iesusira vataqita vura. Anaasiva Pitaara

vatama kyero nru vaisira ntapihi kyovara tiro, mwiva Iesusira vataqiro viqaro Anaasira mwaata mwatukya utaqi viqetora. 16 Pitaava mwaaqani varuvaro Iesusira nraaqiara Anaasiva ntapihi kyo vaisiva mwatukya utaqi vuva uro ntantero nrumu qesana ntaqikyi varu nraakyera timwa mwitero uro Pitaara vitaqiro nrumu utaqi vera kyora.

17 Utaqi kyovaro Pitaava varuvaro nraakye qesaqaa ntaqikyi varuva mwiva tiqaro, Evata mwi vaisira nraaqiarave variaro? tuvaro Pitaava qaqao, Nte hiave, tiro. 18 Timwa kyero varuvata porisinramwuvantovata Anaasira kyaiqa vaisinramwuvantovata varuvaro antovata mwihua qia quarateta qia taare varuvaro Pitaavavata mwini uro variqaro qia taare varura.

Anaasiva Iesusira kyaparama mwatora
(Matiu 26:59-66; Maaki 14:55-64; Ruku 22:66-71)

19 Mwiaqaatai Iesusira vitaqita mpoqi uro kyovaro Kotira kyaiqa vara mwate varu vaisihua mwihua vunyaa vaisivanto Iesusira nai nraaqiarara kyapara hiro Iesusiva nraakye qora timwa nyu quararavata kyapara huvaro 20 Iesusiva nai timwa mwinro tiqaro, Nte qoqaa variqana nraakye qora qua timwa nyunrave. Nte ekyaa enta nraakye qora timwa nyinrenrana Iutaavanto ntuvaantuama vita variaraqive, mwaanra nraamwuqive, Kotira nraamwu nronraqive, variqana nte mwihua qua timwa nyunrave. Hia nte uqeta kyena variqana mwihua qua timwa nyunrave.

21 Qio nanraqamave e ni kyapara hi variaro? E ni qua riaahua kyapara hiataarave. Nte qua timwa nyuhua kyapara hiante. Mwihua nte tu quara riaahuave, tiro.

22 Iesusiva mwitaa tuvaro porisi vaisi mpovanto mwiqi varuva Iesusira nraatokyai ntuteqa kyero tiqaro, E hia mwitaama kyera tiri nronra vaisiara qua qiante, tiro.

23 Mwitaa tuvaro Iesusiva mwia timwa mwinro tiqaro, Ni quavanto api qua vahiraravauma e ekyaa nraakye qora mwianra timwa nyinrata rievarave. Ni quavanto qio vaihara e nanraqamave ni qumina ntuqutira hiaro? tiro.

24 Iesusiva mwitaa timwa kyero mwia kyaantaqotaita rupatova varuvaro Anaasiva mwia titovaro Kotira nraamwuqaa ntaqikyi varu vaisira Kaiapaasiva hunani viro.

Pitaava qaiqaa hia Iesusira taqaurave tura
(Matiu 26:71-75; Maaki 14:69-72; Ruku 22:58-62)

25 Iesusiva mwini vuvaro Pitaava mpoqi variqaro qia taare varuvata mwini varuhua mwia kyapara hita tiqata, Evata mwia nraaqiarave variaro? tuvaro Pitaava qaqao, Nte hiave, tiro.

26 Mwitaa tuvaro vaisi mpo qiata vaisi kyaiqa vaisivanto Pitaava mwia nraato teqa kyora mwia hena vaisivanto Pitaarara tiqaro, Qutaa eve nte taqauqara mwikyantiri kyatari kyaqamwaqi variaro? tiro.
27 Tuvaro Pitaava qaiqaa qaqao nraahu tiro. Mwitaa timwa kyero riovaro qamwanrama kyero kokoraaravanto nruqua tura.

Iesusira Pairaativa hunani vitaqita uro kyora
(Matiu 27:1-2, 11-14; Maaki 15:1-5; Ruku 23:1-5)

28 Mwihua Kaiapaasira mwini kyeta Iesusira vita vare uro nronra vaisi kamaninra nraamwuqi kyora. Mwihua vaakya toqaqi mwini uro nteta mwihua Iutaavantora tita, hia mwia nraamwuqi vera ntaraitita, mwaatani varura. Mwihua nkyiari tiqata, Tire mwia mpo mwatanaanra nraamwu hia kyotataqi vera nteta uaqiama vita mwia kyaara tire hiama vekyahu nyato entaraqaa omwata qio nraananrave, tita. **29** Mwitaa timwa kyeta mwihua mwaatani varuvaro Pairaativa kamaninra qiata vaisivanto mwihua taqarero veva ntero mwihuara tiqaro, Nanra qua mwaa vaisiraqaa vaihatave qiavo? tiro.
30 Pairaativa mwitaa tuvata mwihua tiqata, Mwi vaisiva hia uaqia hi kyaiqara utitirio, tire hiama qio e hiananrani mwia vite nrunratirio, tita.
31 Mwihua mwitaa tuvaro Pairaativa qaqao tiro, Nkyeta mwaa mwi vaisira viteta nkyeta Iutaa ko quaqaa rieqatama mwia ko qiate, tiro. Pairaativa mwitaa tuvata Iutaa mwihua tiqata, Qaqao, tire qumina vaisi variqata vaisi ru kyaananranra qua varaarorave. (Ena kamaniva variqara qioma tirata mwia ru kyevarave), tita.
32 Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva mwihua mwitaama kyeta ni ru kyevarave tu quava qutaa mwivau vahura.
33 Iutaa vaisi nronranramwuvanto mwitaa tuvaro Pairaativa nai nraamwu kamaninra nraamwuqi vera ntero Iesusira nraanrama kyovaro mwiqi vuvaro mwia kyapara hiro tiqaro, Qutaa e Iutaaqaa ntaqikyi variaravave? tiro.
34 Tuvaro Iesusiva tiqaro, Ena nraato tukyerave mwi quara qiaro? Vaisi mpovanto nianra i timwa mwihanrave e mwitaa qiaro? tiro.
35 Iesusiva mwitaa tuvaro Pairaativa tiqaro, Nte Iutaa vaisive huqo? Nte hia Iutaa vaisive. Ina nramwunaa Iutaavantovata, Kotira kyaiqa vara mwate varia vaisihua mwihua nronra vaisinramwuvata, mwihuama i viteta mwaini nriavo. E nataama kyaaratave i viteta nriavo? tiro.
36 Mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Nte ntaqikyiariva hiama mwaa mwataraqaa vaiho. Mwiva mwaa mwataraqaa vahitirio, Iutaavanto ni rupevo tita ni kyaara ni pataqi nrihua mwihuavata ntaquatirio. Qio nte ntaqikyiariva hiama mwatani vaiho, tiro.
37 Iesusiva mwitaa tuvaro Pairaativa tiqaro, Qio qutaa e nraakye qoraqaa ntaqikyi variaravave? tiro. Tuvaro Iesusiva tiqaro, Qutaa nte nraakye

qoraqaa ntaqikyi varuvave. Mwianra rieqaro ni mwatani mwatataihana nruvave. Qutaa qua okyara nraakye qora timwa nyinrenrana nte mwatani tumuvave. Qutaa quara riaariva ni quama riaananrove, tiro.

38 Iesusiva mwitaa tuvaro Pairaativa tiqaro, Qutaa qua vahirero mwia nanra quave iho? tiro.

Pairaativa Iesusira kyatariqaa rutaate tura
(Matiu 27:15-31; Maaki 15:6-20; Ruku 23:13-25)

Pairaativa mwitaa timwa kyero veva ntero Iutaa ntuvaantuama vita varuhua timwa nyinro tiqaro, Nte taqauqaro hia mwia rukyaarava mpo okyara mwiaqi vaiho, tiro.

39 Mwitaa timwa kyero mwiva tiqaro, Qio nkye mpo inraikya utuava mwitaamama vaiho. Nkye vekyahu nyato kyarara omwata nraa entaraqaa nte karavu vaisi kuaiku nkyiara rieqanama mwia huvantu nyataurave. Qiove nte mwianra rieqana nkyi Iutaaqaa ntaqikyi vari vaisira huvantu nyataaninrave? tiro.

40 Mwitaa tuvata mwihua aakyara ntamwakye nai timwa mwita tiqata, Qaqao, hia mwi vaisira huvantu kyaante. Vaisi mpo mwia nrutu Varavaasira mwia huvantu timwataante, tura. Qio Varavaasiva vaisi ru kyeqaro mwihua munima vare varu vaisiva varura.

19 1 Mwihua mwitaa tuvaro qaiqaa Pairaativa tiqaro, Iesusira viteta uro kyaantaqo mwia ntuteqaate, tuvata mwia kyaantaqo ntuteqaateqama kye vatora.

2 Mwitaama kye vateta Pairaatira ntaqu vaisihua uro tauvera vara kyeta qiata vaisi tovaqa voti hura ququrama kyeta mwia qiataqaa qu mwateta nraanre tavuna vara utu mwateta, 3 mwihua mwiva varunani uro nteta mwihua vireraqama kye Iesusirara tiqata, Iutaa vunyaa vaisi mwaavao, variqarave? timwa kyeta kyauquqo mwia viri ntuteqa kyora.

4 Mwihua mwia mwitaama kyovaro Pairaativa qaiqaa veva ntero Iutaa ntuvaantuama vita varuhuara tiqaro, Qio taqaate. Nte taqauqaro hia mwiva uaqia hi kyaiqara utihana nte mwiaqa qua vataariva hiama vahirove. Nkyevata mwia taqe ntapihi kyaate tina, nte mwia vara veva kyarerave, tiro. 5 Mwitaa tuvaro Iesusiva qiataqaa tauvera qu mwateta nraanre tavuna utu mwatora rirante veva ntovaro Pairaativa tiqaro, Qio taqaate, mwaa mwi vaisivave, tiro.

6 Mwitaa tuvata Kotira nraamwuqi Kotira kyaiqa vara mwate varu vaisihua mwihua nronra vaisinramwuvata, porisinramwuvata, Iesusira taqeta mwihua aakyara nteta tiqata, Kyatariqaa mwia hiritaate. Kyatariqaa mwia hiritaate, tita.

Mwitaa tuvaro Pairaativa tiqaro, Nkyeta mwia vitaqita uro kyatariqaa hiritaate. Nte taqauqaro hia mwiva uaqia hi kyaiqara utihana nte mwiaqa qua vataariva hiama vahirove.

7 Tuvata mwihua tiqata, Qaqao, mwiva tire qao timwa tauna quara mpo nteqa kyairave. Mwia kyaara mwiva qutu quarivama variho. Mwiva tiqaro, Nte Kotira mwaaquvantove tirave, tita.
8 Mwitaa tuvaro Pairaativa mwi quara riero mpoqiavata aatu hiro **9** mwiva tumu ntantero nai nraamwuqi vera ntero Iesusira kyapara hiro tiqaro, E tainyaavave? tiro. Tuvaro Iesusiva hia qua tiraitiro, tirema varura.
10 Tirema varuvaro Pairaativa tiqaro, E nive hia qua timwa mpirera utuaro? E riaante. Nte nronravanto nte qioma i huvantu kyena, nte qioma qiarita i kyatariqaa hiritevarave, tiro.
11 Mwitaa tuvaro Iesusiva Pairaatira timwa mwinro tiqaro, Kotiva nyaamwuni variva hia i kyaakue mwitirio, hiama qio e ni naatara kyaaratirio. Vaisi mpovanto ni pitaqiro nrumu i mwi vaisira kyaiqavanto i uaqia hi kyaiqaravata nraatara kyaiho. Mwia kyaara mwi vaisiraqaa nronra quama vahiananrove, tiro.
12 Iesusiva mwitaa tuvaro Pairaativa mwiaqaatairo Iesusira huvantu kyarera uti varuvata Iutaa vaisinramwu ntuvaantuama vita varuhua aakyara nteta tiqata, E mwia huvantu kyairaro qati virera, e hiama qiata vaisi Sisaara toti varinanrave. Mpovanto nanrianra tiqaro nte qiata vaisima varuqo qiariva, mwiva Sisaara nramwutaama variananrove, tita.
13 Tuvaro Pairaativa mwi quara riero uro Iesusira vitaqiro veva ntero ko riaa vaisihua taintaqaa uro mwatakyaa viro. Mwi taintava vahu mwatara nrutu nteqata, *Ori Ntamwatairave*, tura. Iutaa mwatanaahua quaqitai mwianra *Kapatave*, tura. **14** Vekyahu nyato kyarara nro entava mwia qanranraa vahuvaro huari vu nrinro virini qiataqa vahuvaro Pairaativa uro mwi taintaraqa mwatakyaa viro Iutaa ntuvaantuama vita varuhua timwa nyinro tiqaro, Qio nkye nkyeta qiata vaisi mwaa taqaate, tiro.
15 Tuvata mwihua aakyara nteta tiqata, Mwia ru kyaante. Mwia ru kyaante. Mwia kyatariqaa hiritaivaro qutu quarive, tita.
Mwitaa tuvaro Pairaativa mwihua kyapara hiro tiqaro, Nte qiarita nkyi qiata vaisi kyatariqa ninriqo ru terara nkyi mwutukya vahirove iho? Mwitaa tuvata Kotira kyaiqa vara mwate varu vaisihua mwihua nronra vaisinramwu tiqata, (Mwiva hia tiri qiata vaisive.) I nronravanto Sisaava mwiva nraahuma tiri qiata vaisive, tita.
16 Mwitaa tuvaro Pairaativa Iesusira kyatariqa hiritaate tiro, mwihua kyauquqi kyora.

Iesusira ninriqotaita kyatariqaa rutora
(Matiu 27:32-44; Maaki 15:21-32; Ruku 23:26-43)

Pairaativa Iesusira mwihua nyuvata mwihua mwia viteta vuvaro
17 Iesusiva nai hirite kyatarira vara qu varero vuvata mwihua Iesusira vita vareta mwaa quaraqitai *Qiata Mwukyaari* satave tunani vita. Iutaa

mwatanaahua quaqitai *Korokotaave* tunani uro ntora. 18 Uro nteta Iesusira kyuqu kyauqu kyatariqaa ninriqotaita rukyeta vara mwaamwi mwataqi ratora. Mwia rateta vaisi mpotanavata kyatariqaa ru kyeta hini hini ratovaro Iesusiva mwitanahua utaqaa varura.

19 Iesusira kyatariqaa hiritovaro Pairaativa qua qara ntumwa tora uro Iesusira qiatani kyatariqaa rutora. Mwataama kyero qara ntumwa tero:

IESUSIVA NASARETINYAAVA IUTAA VUNYAA VAISIVE, tura.

20 Iesusira kyatariqaa hiritova Ierusaremi nraaqani vahuvatara tita, mwi mwatanaahua airivanto nrumu Iesusira taqeta mwi quara kyaara ntumwa kyeta taqora. Mwi quara taara mpo quaqitairo qara ntumwa tora. Iutaa quaqitaivata, Romeni quaqitaivata, Kiriki quaqitaivata, qara ntumwa tora.

21 Kotira nraamwuqaa ntaqikyu vaisihua mwi quara taqeta Pairaatirara qaqao tita, E hia mwianra Iutaa qiata vaisive timwa kyera qara ntuataarave. E mwataama kyera qara ntuataarave. Mwi vaisiva nai tiqaro nte Iutaa qiata vaisive tirave. Mwitaa timwa kyera qara ntuante, tita.

22 Tuvaro Pairaativa qaqao tiro, Nte qara ntumwa tauva qio mwitaama vahiarive, tura.

Iesusira tuavaaqa ntainra kyeta varora

23 Ntaqu vaisinramwuhua Iesusira kyatariqaa hiriteta mwiaqaataita mwia tuavaaqa vara kyeta erahiamuaantema ntainra kyeta ntaqu vaisihua nkyiari erahiamuaantema variqara tita, mpovanto mpoqaatairo varovaro mpovanto mpoqaatairo varero mwitama kyeta vareta mwia siotivata vara kyeta taqovaro mpuahaanta virisairo mpiani tumitarova vahuvata ntaqu vaisinramwuhua tiqata, Hia mwaa nrahituare. 24 Nrivaqe mwianra kaati voti hira santu ruararo tiriqitairo mpovanto mwia varaarive, tita. Mwitaa turara tiro, mpo quavanto haaru qumina vakya qara ntumwa tova qutaa mwivau vahura. Mwataama tiro:

> Ni tuavaaqa ntainra kyeta varevarave.
> Ni sioti mpuahaanta vararerata kaati ruantema kyetama varevarave, tiro. Mwitaa tura. *(Sng 22:18)*

Ntaqu vaisinramwuhua mwitaama kyeta Iesusira tuavaaqa ntainra kyeta varora.

Iesusiva nai nronranra tura

25 Iesusira kyatariqaa hiritovata nraakyenramwuvanto nrumu mwi kyatarira tataaqa sivita varura. Iesusira nrovavata, mwia nronra nrunravantovata, Kiropaasira nraata Mariaavavata, Mariaava Makataranyaavavata, mwinramwuhua Iesusira hirito kyatarira tataaqa sivita varuvaro 26 Iesusiva taqovata mwia nrovavata mwia vataqiro nrohu vaisiva mpo Iesusiva mwianra mwutukya ntu vaisivavata

varura. Mwitanahua varuvaro Iesusiva nai nronranra tiqaro, 27Mwaa nraakyevao, e mwi vaisirara ni maaquve qiante, tiro. Timwa kyero nai vataqiro nrohu vaisira Iesusiva mwianra mpoqama kyero mwutukya ntu vaisirara tiqaro, Mwaa nraakyerara ni ntorave qiante, tiro. Mwitaa tuvaro mwi entaraqaatairo mwia vataqiro nrohu vaisiva Iesusira nronra vitaqiro nai nraamwuqi kyero kyuqema kyero mwiaqaa ntaqikyiqiro vura.

Iesusiva qutu vura
(Matiu 27:45-56; Maaki 15:33-41; Ruku 23:44-49)

28 Iesusiva mwi quara timwa kyero mwiva ntapihi kyovaro qio mwia kyaiqavanto taiqa vura. Mwiaqaatairo mpo qua haaru qumina vakya mpukuqi qara ntumwa tova qutaa mwivau vahiarive tiro, mwiva tiqaro, Ni nramanri nraataa iho, tiro.

29 Mwitaa tuvaro uaini ukavura tanuqi vahuvaro tavuna viti vara kyero nramanriqi ntamwa kyero kyaamwu vitiqaa rupa kyero viri Iesusira nroqi ntamwa tovaro 30 Iesusiva ukavu nramanrinra mwia nrenro mwiaqaatairo mwiva tiqaro, Qio taiqama viho, timwa kyero nru kinta tero nai mwanraqura titovaro vuvaro mwiva qutu viro.

Vaataaraqotairo Iesusira nraantera sata ra varora

31 Mwiva qutu vuvaro mwia qanranraa mwaanra enta vekyahu nyato kyarara nro entava nronra enta vahianinranra tita, Iutaavanto tiqata, Hura vaisinramwu qutu quahua mwihua mwamwanta kyatariqaa vahiankyorave timwa kyeta, uro Pairaatirara tiqata, E tirata mwinramwuhua kyuqu ntuvuraa kyaivata mwinramwuhua qamwanrama qutu vivata varaqita uro quntaate, tita.

32 Tuvaro Pairaativa eo tuvata mwia ntaqu vaisinramwuhua nrumu Iesusira tataaqa hirito vaisira kyuqu ntuvuraa kyeta uro vaisi mpo hini hiritora kyuqu ntuvuraa kyeta 33 uro Iesusira kyuquvata ntuvuraa kyaare tita, taqovaro mwiva vaakya qutu vuvata mwihua qaqira kyeta hia mwia kyuqu ntuvuraaqura.

34 Ntaqu vaisiva mpovanto uro vaataaraqotairo Iesusira nraantera sata ra varero. Ra kyovaro qamwanrama kyero nraanrevata qati nramanrivata tumunra.

35 Qio nte mwaa quara qara ntumwa tauva mwi entara variqana nte mwi inraikyara mwi inraikyara taqaavarave. Qutaaqama kyena nte mwi inraikyara mwi inraikyara taqaavarave. Nkye mwi quarara qutaave qiate tina, nte mwi inraikyara qutaaqama kyena taqaurara nkyivata timwa nyuqo.

36 Ntaqu vaisiva mwitaa hurara tiro, haaru qati vakya qara ntumwa to quava qutaa mwivau vahura. Qara ntumwa tova mwataama tiro:

Mwihua hia mwia mwukyaari mpo ntuvuraa kyevarave,

tura. *(Sng 34:20)*

37 Qaiqaa mpo quavata haaru qara ntumwa tova tiqaro:
Mwihua nkyiari vaataaraqotaita rute vaisira taqevarave,
tura. *(Sek 12:10)*

Iesusira quntamwa tora
(Matiu 27:57-61; Maaki 15:42-47; Ruku 23:50-56)

38 Mwitaa huvaro vaisi mpovanto mwia nrutu Iosepiva mwiva Arimatianyaava mwiva tauraaqama Iutaa vaisinramwu nyaatu aatu hiqaro tuqeta kyeqaro Iesusira vataqiro nrohu vaisiva, mwiva uro ntero Pairaatirara tiqaro, Iesusira mwamwanta mpiraqena varaqina quntaankye, tiro. Tuvaro Pairaativa tiqaro, Qio uro vara kyera quntaante, tuvaro Iosepiva uro Iesusira mwamwanta itu kyero varora.

39 Varovaro Nikotimaasiva, mwiva haaru entaqi Iesusira uro taqova, mwivavata kyuqe ueri kyuqe hu kyatariva mwunta vura kuaaqi tuqasaakye vatoravata varero. Mwia muaanravanto vahirero 30 kiro vahura varero Iosepikyantiri viro.

40 Mwitanahua Iesusira mwamwanta vareta eqarori tavuna vara kyeta kyuqe mwunta vura vatama kyeta mwia mwamwanta qapuqama kyora. Iutaa mwatanaahua vaisi qunto okyarava mwitaama vahurara tita, mwitanahua mwitaa hura.

41 Iesusira hiritonani kyaqamwa tutova vahuvaro mwiqi qaraakya ori vauru tora vaisi qunte varuva mpo vahura. Mwia qaraakya vahuvaro tauraa hia vaisi mpo mwiqi quntora.

42 Qio mwia qanranraa Iutaa mwatanaahua mwaanra enta vahiananrove timwa kyeta, mwi oriva qaumato vahuvata mwiqi mwitanahua Iesusira uro quntamwa tora.

Iesusiva qati sivura
(Matiu 28:1-8; Maaki 16:1-8; Ruku 24:1-12)

20 1 Qio Saanteqa toqa entaqi qakyo qaatatarera huvaro Mariaava Makataranyaava Iesusira oriqi quntamwa toraqi uro ntero taqovaro orivanto qesa titatova qatinani vara kyovaro vahiro.

2 Ori qatinani vara kyova vahuvaro mwi nraakyeva uro ntante hiantero Iesusira nraaqiaratana Saimoni Pitaavavata, mpo vaisi Iesusiva mwianra mpoqama kyero mwutukya ntu vaisivavata, varunani nri ntero mwitanahua timwa nyinro tiqaro, Mwihua oriqitaita Iesusira vara kyaavata tirenramwu hia mwia varaqita vataara taqauro, tiro.

3 Mwitaa tuvata Pitaavavata, vaisi mpo mwivavata, Iesusira oriqi vatora mwinianra vita. 4 Mwitanahua hianteta vuvaro mpovanto Pitaara nraatara kyero mwiva nraante oriqi Iesusira quntamwa tonani uro ntero. 5 Mwiva nraante uro ntero hiama mwiqi viqetaraitiro, qatinani variqaro kakataama viro vera taqovaro oriqi tavuna nraahu vahura.

6 Tavuna nraahu mwiqi vahuvaro taqero varuvaro nraakiara Saimoni
Pitaava nri ntero mwiva hia qatinani variraitiro, mwiva qamwanrama
oriqi vera ntero taqovaro tavuna nraahu vahuvaro 7 mpo tavunavata,
Iesusira qiata nraamwuma tova mwivavata, qumina vahiro. Iesusira
ququtama to tavunava, mwi tavunava hia mpo tavunavata kuaaqaa
vahiraitiro, nanrianra mposata vahura.
8 Mwitaama vahuvaro vaisi mpo vaakya nruva, mwivavata mwiqi
verantero mwi inraikyara taqamwa kyero mwiaqaatairo mwia vu nraato
ntapihi vuvaro Iesusira okyarara ntapihi kyero qio qutaa mwivave tiro.
9 Tauraa mwitanahua variqata mpukuqi Iesusiva qutu viro qaiqaa qati
siquaninranra qara ntumwato quara hia ntapihi riora. Hia ntapihiraitita,
variqi vita qio mwi entara mwitanahua mwi quara ntapihi kyora. 10 Mwi
inraikyara taqeta mwitanahua nrumu ntanteta mwaatani vura.

Mariaava Makataranyaava Iesusira taqora
(Maaki 16:9-11)

11 Mwitanahua mwaatani vuvaro Mariaava Iesusira quntamwa tonani
nri ntero qatinani variqaro ntate variro. Mwiva ntate variqaro kakataama
kyero oriqi vera taqovata 12 nyaamwunyaahua taaratana mwiqi varura.
Mwitanahua eqarori tuavaaqa ututotana mpovanto tauraa Iesusira
mwamwantavanto vahura qiatani mwatakyaa viro varuvaro mpovanto
mwia kyuqutarani mwatakyaa viro varura.
13 Mwitanahua Mariaara kyapara hita tiqata, Mwaa nraakyevao, nanra
inraikyarave e ntate variaro? tuvaro mwiva tiqaro, Mpohua ni nronra
vaisi mwaaqitaita vara kyaavana nte mwihua uro mwia kyaanani hia
taqaraitinama, mwianra ntate varuqo, tiro.
14 Mariaava mwitaa timwa kyero mwiva tuqasaa viro taqovaro Iesusiva
mwia mwoqani siviro varuvaro mwiva hia mwia viri ntapihi taqaraitiro,
mpo vaisivantove tiqaro varuvaro 15 Iesusiva mwia kyapara hiro tiqaro,
Mwaa nraakyevao, nanraqamave e ntate variaro? E tararave puaa hi
variaro? tiro. Iesusiva mwitaa tuvaro Mariaava nai riero tiqaro, Mwi
vaisiva kyaqamwa mwaaqi ntaqikyi vari vaisivave, tiro. Timwa kyero
mwianra tiqaro, E mwia vitaqira uro kyerava varirera, mwiqi vatauqo
tiraqe nte uro varaankye, tiro.
16 Mwitaa tuvaro Iesusiva mwianra tiqaro, Mariaao, tiro. Tuvaro
Mariaava tuqasaa viro Iesusira ntapihi taqero Iesusirara nai Iutaa
quaqitairo tiqaro, Raponaio, tiro. Mwaa quaraqitai tirera, Mwaanra ti
variara vaisio, tiro.
17 Mariaava mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Qio hia niqaa tu varaante.
Nte hia ntena kova hinani tumu ntantena vuqo, tiro. Mwitaa timwa kyero
mwiva mwia timwa mwinro tiqaro, E ni katamwanra uro timwa nyiante.
Nianra mwitaa mwitaama kyera timwa nyiante. Nte virini ni kovavata

nkyi sovavata hinanive, ni mwanriqavantovata nkyi mwanriqavantovata hinani tumu ntantena virerave, tiho qiante, tiro.

18 Mwitaa tuvaro Mariaava Makataranyaava nrumu ntantero uro Iesusira nraaqiaranramwu timwa nyinro tiqaro, Nte tiri nronra vaisi mwia taqauqo. Mwiva nianra mwitaa mwitaama kyera nkyi timwa nyiante tiho, tiro.

Iesusiva nai nraaqiaranramwu suqaa qovarama vura
(Matiu 28:16-20; Maaki 16:14-18; Ruku 24:36-49)

19 Mwi Saanteraqaa enta huvata Iesusira nraaqiaranramwuvanto Iutaa nronra vaisinramwu nyaatu aatu hiqata nraamwu mpoqi qesanramwu vahura ruteta varura. Mwihua mwiqi varuvaro mate mwiqiara Iesusiva mwihua utaqaa qovarama viro sivi variro mwihua qua mwantero tiqaro, Nkyi mwutukya qihaakya hirata variate, tiro. **20** Mwitaa timwa kyero mwiva nai kyauqu ninriqotaita ru ratonta kyora mwihua nyaamwutero nai nraanterasataa ratoravata nyaamwutora. Nyaamwutovata mwia nraaqiaranramwu mwia taqovaro mwihua kyuqe huvata mwihua mwianra qamwateqata varura.

21 Varuvaro Iesusiva qaiqaa mwihua qua mwantero tiqaro, Nkyi mwutukya qihaakya hirata variate. Ni kova ni titaintema kyena nte nkyivata sitarerave, tiro.

22 Mwitaa timwa kyero mwiva mwihuaqaa nai nraaiho vuata kyero tiqaro, Qio Kotira mwanraqura varaate. **23** Nkye vaisi mpovanto Kotira qua nteqa kyaani quara qaqira kyaivera, mwi quava taiqama quananrove. Nkye mwi quava qati vahiarive tivera, mwi quava qatima vahiananrove, tiro. Mwitaa tura.

Tomaasiva Iesusira taqora

24 Iesusiva nai nraaqiaranramwu hunani nri ntero mwiqi varuvaro mwi entara mwia nraaqiara mpovanto 12 nramwuqitairo hia mwihuavata varura. Mwia nrutu Tomaasira mwia mpo nrutu Kaapirave tura.

25 Iesusiva vuvaro Tomaasiva mwisairo nri ntovata Iesusira nraaqiara mpo uhua Tomaasira timwa mwita tiqata, Tire nronra vaisi Iesusira taqauro, tita.

Tuvaro Tomaasiva tiqaro, Qaqao, nte hia mwia kyauquqi ninri rutaara nrumwaanra taqena, nte hia ntena kyauqu mwiqi veta kyena, mwia nraanterani rutaaraqivata hia ntena kyauqu veta kyaraitina, hia nkyi quara qutaave qianinrave, tiro.

26 Tomaasiva mwitaa timwa kyero varuvaro kuaa uiki nritarovata Iesusira nraaqiaranramwuvanto varuvaro Tomaasivavata mwihua kyapata variqata ekyaa qesa ruteta mwiqi varuvaro Iesusiva qaiqaa qovarama viro mwihua utaqaa siviro variro mwihua qua mwantero tiqaro, Nkyi mwutukya qihaakya hirata variate, tiro.

27 Timwa kyero mwiva Tomaasirara tiqaro, Qio ena kyauqu tutu kyera
ni kyauquqi veta kyeqara taqaante. Ena kyauqu tutu kyera ni nraanterani
rutaaraqi vera kyeqara taqaante. E nianra taara nraato tinara qaqira
kyaante. E nianra kepukyaqama kyera riemwaqira quante, tiro.
28 Mwitaa tuvaro Tomaasiva mwia timwa mwinro tiqaro, E ni
nronravantove. E Kotiva ni mwanriqavanto variaro, tiro.
29 Mwitaa tuvaro Iesusiva mwia timwa mwinro tiqaro, Tomaasio, e
ni taqera mwiaqaatairama e nianra qutaave qiaro. Qio tahuave hia ni
taqaraitita, nianra qutaa mwivave tihua, mwihua qamwateqata variate,
tiro. Iesusiva mwitaa tura.

Mwaa mpukura okyarara tura

30 Iesusiva nai nraaqiaranramwu suqaa variqaro nai okyara
nyaamwutarero nronra kyaiqa, mpo kyaiqa mpo kyaiqa vare varura. Qio
nte Ioniva mwi kyaiqara hini nraahu mwaa mpukuraqi qara ntumwa tena.
31 Nkye Iesusirara qutaa mwiva tiri kyaahaqa hiariva variqaro qutaama
mwiva mwanriqa Kotira mwaaquvanto variho timwa kyeta mwianra
kepukyaqama kyeta riemwaqita vita ekyaa enta ekyaa enta qati variqi
quate tina, nte Ioniva mwaa quara qara ntumwa taura.

Iesusira nraaqiara 7 nramwuvanto qaiqaa mwia taqora

21 1 Mpo enta Iesusira nraaqiaranramwuvanto Taipiriaasi
kyaareraqa Kariri mwatani varuvaro Iesusiva qaiqaa mwihua
suqaa qovarama vuvata mwia nraaqiaranramwuvanto mwia taqora.
Mwataamama mwi quava vahiro.
2 Mwia nraaqiaranramwu Saimoni Pitaavave, Tomaasiva mwia mpo
nrutu Kaapivave, Kenaa mwatukya Karirinyaa vaisi Nataanierivave,
Sepetira mwaaqutanave, Iesusira nraaqiara mpo taaratanave,
mwinramwuhua mwini kuaaqi varura.
3 Saimoni Pitaava hini mwihuara tiqaro, Qio nte tavukyara vahe
ntarera virerave, tuvata mwinramwuhua tiqata, Tirevata virerave, tita.
Mwitaa timwa kyeta uto mpotuqi mwaanri nteta mwiqi variqata entaqi
tavukyara vahe ntamwaqi vita hia tavukya mpokuvata varora.
4 Mwitaamaqita vuvaro qaatatarera huvata mwihua taqovaro Iesusiva
kyaarera tokyaqaa siviro varuvata mwihua hia mwia ntapihi taqaraitita,
mpo vaisive tuvaro 5 mwiva mwihuara tiqaro, Ni vaisituaavo, hiave nkye
tavukya vareta hiavo? tiro. Mwitaa tuvata mwihua tiqata, Hia varauro,
tuvaro mwiva tiqaro, 6 Qio nkye vahe kyaatutani kyeta tavukya varaate,
tiro.
Mwitaa tuvata mwihua vahe kyaatutani kyeqata taqovaro vahevanto
piqa vuvaro tavukya airinti mwiqi vahuvaro anoma kyero muaanra
ntovata mwihua hia qio vahe pati mwaanri mpotuqi vataaqara hura.

7 Mwihua hia vahe pati mwaanri mpotuqi vataaqara huvaro Iesusiva
mpoqama kyero mwutukya ntu vaisiva Pitaara timwa mwinro tiqaro,
Mwi vaisiva tiri nronravantove, tiro. Mwitaa tuvaro Saimoni Pitaava
mwi quara riero nai sioti qatinani vatora vara utu varero mpotuqitairo
mwaamwi ntero nramanriqi kyavuhu viro nako ru varero Iesusiva
hunanianra vuvata hini mwihua mpotu mwiqi varura.
8 Kyaarera tokya mwiva hia nyianrani vahuvatara tita mwihua mpotuqi
variqata tavukyavanto vahe piqa kyora ntanrauqi vita tokyani uro ntora.
9 Tokyani mpotu uro vateta mwihua mwaamwi nteta taqovaro qia
quaratero mwiaqaa tavukya utatova vahuvaro mperetivata vahura.
10 Vahuvaro Iesusiva mwihuara tiqaro, Tavukya mateqa varataara
kyaatavata vareta nriate, tiro.
11 Mwitaa tuvaro Saimoni Pitaava mpotuqi mwaanri ntero vahe
mwia ntanrauqiro tokyani uro kyora. Tavukya airi 153 nramwu vaheqi
vahuvaro vahevanto ntupema quataara hia ntupema vura.
12 Mwitaa huvaro Iesusiva tiqaro, Qio nrita kyara nraate, tuvata
mwihua Iesusira vaakya ntapihi kyeta tire kyauruaro tita mwihuaqitairo
hia mpovanto Iesusirara e tavave tura. 13 Qati varuvaro Iesusiva
mperetivata tavukyavata mwihua nyuvata nronra.
14 Iesusiva nai qutu vuraqitairo siviro nai nraaqiaranramwu suqaa
qovarama vuvata mwihua mwia taqora. Mwi entara taarampo nani
mwihua suqaa qovara hura.

Iesusiva Pitaaravata qua tura

15 Mwihua kyara nramwa kyovaro Iesusiva Saimoni Pitaara kyapara
hiro tiqaro, Saimonio, Ioninra mwaaquo, qutaave mwaa vaisihua
mwutukyavanto nianra vahiravata nraatara kyero i mwutukyavanto
nianra mpoqiavata vaiho? tiro. Mwitaa tuvaro Pitaava tiqaro, Nronrao,
qutaave. Ni mutukyavanto iara vahira mwia e ntapihi kyaananrave, tiro.
Tuvaro Iesusiva tiqaro, Qio ni sipisipi nraati kyara nyiante, tiro.
16 Mwitaa timwa kyero Iesusiva qaiqaa mwia kyapara hiro tiqaro,
Saimonio, Ioninra mwaaquo, qutaave i mwutukyavanto mpoqiavata
nianra vaiho? tiro.
Tuvaro Pitaava tiqaro, Nronrao, qutaave. Ni mutukyavanto iara vahira
mwia e ntapihi kyaananrave, tiro.
Mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Qio ni sipisipiqaa ntaqikyiante, tiro.
17 Mwitaa timwa kyero Iesusiva qaiqaavata tiqaro, Saimonio, Ioninra
mwaaquo, qutaave i mwutukyavanto mpoqiavata nianra vaiho? tiro.
Iesusiva taarampo nani tiqaro, Qutaave i mwutukyavanto mpoqiavata
nianra vaiho, tuvarora tiro, Pitaara mwutukyavanto uaqia huvaro mwiva
tiqaro, Nronrao, e ekyaa inraikya ntapihi kyaaravave, Ni mutukyavanto
iara vahira mwia e ntapihi kyaananrave, tiro.

Mwitaa tuvaro Iesusiva Pitaarara tiqaro, Qio ni sipisipi kyara nyiante, tiro.

18 Iesusiva mwitaa timwa kyero Pitaara timwa mwinro tiqaro, Nte qutaa qua qianinra riaante. Tauraa e qaraakya vaisi variqara e tuavaaqa utu varera ena virera hiananraqaa quananrave. Nraakiara e nyaapaiqama vira ena kyauqu tututairaro mpovanto i tuavaaqa utu mwatero i vita varero hia e virera tinanraqaa quananrove.

19 Iesusiva mwi quaraqaa ntumwa kyero Pitaava mwitaama kyero Kotira nrutu tuaahereqaro uro qutu quananrove, tura. Iesusiva mwi quara timwa kyero mwiva Pitaara qaiqaa timwa mwinro tiqaro, E ni pataqira nriante, tiro.

Iesusiva nai nraaqiara mpora mpo qua tura

20 Mwitaa tuvaro Pitaava tuqasaa viro taqovaro Iesusiva mpoqama kyero mwutukya ntu vaisiva mwitanahua nraakiara nrinro. Haaru mwihua entaqi kyara nre varuvaro mwi vaisiva Iesusiraqaa uromwi vuntuvi variqaro Iesusira kyapara hiro tiqaro, Ta vaisivave i nramwutaahua iara timwa nyiananrove, tu vaisiva nri ntovaro **21** Pitaava mwia taqero mwianra Iesusira kyapara hiro tiqaro, Nronrao, qio mwaa vaisiva mpo? Mwaa vaisiva nataave hiananrove? tiro.

22 Pitaava mwitaa tuvaro Iesusiva mwia timwa mwinro tiqaro, Nte mwianra tiqana, E qati variqira viraqena nte qaiqaa mwatani tumuankye, qiankyera, mwia hia i kyaiqama vahiananrove. E ni pataqira nriante, tiro.

23 Iesusiva mwitaa tuvata mwia nraaqiaranramwuvanto mwi quara apiqama kyeta rieta mwihua mwitaama tita, Iesusiva tiqaro mwi vaisiva hiama qutu quananrove tiho, tura. Iesusiva hia mwitaa tiraitiro, mwiva tiqaro, Nte mwaa vaisirara tiqana e variqira viraqena nte mwatani tumuankye qiankyera, nte mwianra mwitaa qiariva hiama i kyaiqa vahiananrove, tiro. Iesusiva mwitaa tura.

Ioniva taiqaani quara qara ntumwa tora

24 Qio mwi entara Iesusiva qua timwa mpu vaisiva nte mwaa mwivave. Nte variqanama mwi inraikyara mwi inraikyara taqamwa kyena mwiaqaataina mwaa quara qara ntumwa taurave. Nte tu quava ekyaa mwi quava qutaa quama iho.

25 Iesusiva varo kyaiqara nte hini vitiqia nraahu qara ntumwa taurave. Ekyaa mwia kyaiqa kuaiqia kuaiqia qara ntumwa taivera, airi mpuku vahiro mwaa mwatara piqa kyaananrove. Qio nte mwiqiarama tuqo.

KYAIQA VARORA

Rukuva Iesusiva nronraqama kyo vaisinramwuhua kyaiqa varorara tura

1 [1] Tiopiraasio, Nte tauraaqama kyena ini qara ntumwa tauraqi
Iesusiva kyaiqa varorave, Iesusiva qua timwa nyunrave, ekyaa mwi
quara i timwa mwiavarave. [2] Iesusiva kyaiqa toharama kyero varaqiro
viro uro nai kyaiqa taiqa kyovaro mwiaqaatairo Kotiva mwia nyaamwuni
vita varorara i timwa mwiavarave.

Iesusiva nyaamwuni virera huvaro Kotira mwanraquravanto mwia
kepukyaqama mwatovaro Iesusiva nai nronraqama kyo vaisinramwuhua
mpo qua mpo qua timwa nyunra.

[3] Iesusiva qutu vuraqaatairo 40 iherara mwaa mwataraqaa
variqiro viqaro airi nani nai nraaqiaranramwu suqaa qovarama
viro varuvatara tita, mwihua taqovaro Iesusiva hia qutu vuvara
votima kyero variraitiro, mwiva qutaaqama qati varu vaisiva varura.
Mwihua mwia taqeta varuvaro Iesusiva mwihua kyapata variqaro
qua timwa nyiqiro viqaro Kotiva ntaqikyianinranra mwihua timwa
nyunra.

[4] Mwia nraaqiaranramwu ntuvaantuama vita varuvaro Iesusiva
mwinramwuhua timwa nyinro tiqaro, Hia Ierusaremiqitaita quate. Ni
kova mpo inraikya nkyi nyianinranra nkyi timwa nyunra mwia vekya
variate. [5] Ioniva nraakye qora qati nramanri nyunrave. Mpo iheraqiatana
nritarairata nkye Kotira mwanraqura varevarave, tiro.

Iesusiva nyaamwuni vura
(Maaki 16:19-20; Ruku 24:50-53)

[6] Iesusiva nai nronraqama kyo vaisinramwuhua Iesusira vatama kyeta
ntuvaantuama vita variqata Iesusira kyapara hita tiqata, Nronrao, mwaa

The New Testament in Omwunra-Toqura (South Tairora) of Papua New Guinea; 1st ed. 2000; web version, 2014, Wycliffe Bible Translators, Inc.

entarave e tiri kyaahaqa hiraqe tire ntaquqi viqata teta haivaqara mwata Isareri mwata qaiqaa varaananrave? tita.

7 Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva mwihua timwa nyinro tiqaro, Qaqao, mwi inraikyara hiama nkyi kyaiqa vaiho. Ni kora kyaiqama vaiho. Nai nanra toraqaave nanra entaqaave mwi inraikyava mwi inraikyava mwitaa hiananrove? Ni kova mwiva nraahuma mwi kyaiqarara mwi okyarara qiananrove.

8 Nkye varivaro Kotira mwanraquravanto tumu nkyiqi variqaro nkyi kepukyaqama nyatairata nkye kepukya vareta mwaa kyaiqara varaqita quate. Nkye ni okyarave, ni kyaiqave, taqaahuara tita, nkye tauraaqama kyeta Ierusaremiqi nraante ni qua timwa nyita, mwiaqaataita uro Iutiaani timwa nyita, mwiaqaataita vetara Sameriaani uro timwa nyita, mwiaqaataita ekyaa mwata maata vahiarintema timwa nyiqi quate, tiro.

9 Iesusiva mwihua timwa nyi taiqa kyovaro mwia vitero nyaamwuni vuvata mwihua mwia taqe varuvaro tonamwuvanto mwia ntumwaqu kyovata mwihua hia mwia qaiqaa taqora.

10 Iesusiva mwihua kyero nyaamwuni vuvata mwihua nyaamwuqi aitutu hi varuvata qamwanrama kye vaisi taaratana eqarori tuavaaqa ututotanahua qovarama vita mwihua nraaqani sivita varura.

11 Mwitanahua tiqata, Kaririqinaa vaisi nkyenramwuve, nanraqamave nkye nyaamwuni taqe variavo? Iesusira mateqa vitaiharo nyaamwuni viho. Qio mateqa nkye taqe variavaro vintema kyero nraakiara Iesusiva mwisairo uro ntantero tumuananrove, tura.

Mpovanto Iutaasira kyaiqa varaarive tita nrutu vatora

12 Mwitanahua mwitaa tuvata Iesusiva nronraqama kyo vaisinramwuhua Oripi taaqiqaataita uro ntanteta Ierusareminianra vura. Oripi taaqi mwiva Ierusaremi nraaqani vahura.

13 Iesusira nraaqiaranramwuvanto uro ntanteta tumu Ierusaremini nauqaa nkyiari varu nraamwunra nyaamwuni vahu nraamwunraqi vera nteta varura. Pitaavave, Ionivave, Iemisikya Enturukyave, Piripikya Tomaasikyave, Pataromiukya Matiukyave, Arapiaasira mwaaqu Iemisivave, Saimoni Serotivave, Iemisira mwaaqu Iutaasivave, **14** mwinramwuhua nraamwu mwiqi ntuvaantuama vita variqata enrai qanranra huvata Kotirara aakyara ntamwaqita vi varuvata nraakyenramwuvata, Mariaava Iesusira nrovavata, Iesusira qatanramwuvata mwihua kyapata nraamwuqi variqata Kotirara aakyara nte varura.

15 Mwi entara Iesusira nraaqiara vatama kyeta 120 nramwuvanto mwi nraamwunraqi ntuvaantuama vita varuvaro Pitaava mwihua suqaa siviro variro tiqaro, **16** Ni kata pakyaa tuaavo, Iutaasiva Iesusira uaqiama mwatarero aanra nyaamwutovata mwihua Iesusira uro ntavaaqavu kyorave.

Haaru qumina vakya Kotira mwanraquravanto vaisi mpo Ntevitira, tiri haivaqara, kyaahaqa huvaro mwiva Iutaasirara qua qara ntumwatorave. Mwaa entara mwi quava qutaa mwivauma viho. **17** Iutaasiva tauraa tiri Iesusira nraaqiara 12 nramwu kyapata variqaro mwivavata tiri kyaiqa varaqiro viro mwiaqaatairo mwiva qaqira kyero Iesusira rukyaate tiro, mwia qovarama nyatovata **18** mwihua utaru munima utu kyeta mwia mwuvaro Iutaasiva mwi munimanra varero uro mwata kyoqaama tero mwiaqaatairo nanrianra nronraqama kyero riero vaanta hiriviro tumu ntuvaro mwia utaqinaa inraikyavanto ntuperero ntupepaa huvaro qutu vurave. **19** Ekyaa Ierusaremiqinaahua mwi quara rieta, mwiva mwata varorara *Akeritamave*. Nraanre Mwatave, ti variavo.

20 Saami mpukuqi Iutaasirara haaru poropetivanto tiri haivaqava qara ntumwatova mwataama tiro:

> Mwia nraamwu qumina nraamwu vahiraro
> hia mpovanto mwiqi variananrove, turave. *(Sng 69:25)*

Mpo quavata qara ntumwatova mwataama tiro:

> Mpovanto mwiva ntaqikyiani kyaiqara varaananrove,
> turave. *(Sng 109:8)*

21-22 Nrivaqenramwu mwi quara rieqatama tire vaisi mpo mwatama kyaararo mwi vaisiva Iutaasira kyaiqa varaarive. Tavave Iutaasira kyaiqa qio varaananrove? Vaisi mpovanto mwiva tiri nraantantero Ioniva nramanri nyunraqaatairo tohara kyero ekyaa Iesusira kyaiqa taqaariva, mwi vaisiva mwia kyaiqa qio varaananrove. Mwiva tiri vatama kyero variqaro nraakye qora Iesusiva qaiqaa qati sivi quara timwa nyinrata riaate, tiro.

23 Pitaava mwitaa tuvata vaisi taaratana nrutu ntora. Vaisi mpo Iosepi Iasitaasira mwia vara nrutu mpo Vasapaasiravata, vaisi mpo Mataiasiravata, nrutu vatora.

24 Vateta mwihua Kotirara aakyara nteta tiqata, Nronrao, e vaisi okyarara ntapihi kyaaravave. Mwaa vaisitanaqitaira ta vaisira mwatama taananra tiri tinraamwutaante.

25 E mwi vaisira tiri tinraamwutairaqe tire mwia nronraqama kyaararo mwiva Iutaasira kyaiqa varaarive. Iutaasiva mwi kyaiqara qaqira kyero nai mwaata uaqia hinani viho, tita.

26 Mwihua mwitaa timwa kyeta mpovanto mpora nrutu vatovaro mpovanto mpora nrutu vatovaro mwitaamaqita vita taqovaro Mataiaasira nrutuvanto nraatara kyovata mwia vara nronraqama kyovaro Mataiaasiva Iesusiva vara nronraqama kyo vaisihua kyapata kuaaqi kuairama viro variqaro mwihua kyapata kyaiqa varaqiro vura.

Kotira mwanraquravanto tumu nto iherara

2 **1** Mpo enta Pentikosi omwata nro entava nri ntovata Iesusira nraaqiaranramwuvanto nraamwu kuaaqi ntuvaantuama vita varura.

2 Mwiqi varuvaro qamwanrama kyero nyaamwusairo nruquavanto toqa
vaururuvanto nruqua tintema kyero nruqua timwaqiro tuminro mwihua
varu nraamwunra mwia piqa kyora.
3 Nraamwu mwia piqa kyovata taqovaro qia auru voti huva qovarama
viro ntukohi kauhi hiro ekyaa nraakye qora mwiqi varuhua qiataqaa
vahura.
4 Mwihua qiataqaa tumu vahuvaro Kotira mwanraquravanto ekyaa
mwihua utaqi piqa kyero uro variqaro mwiva mwihua kyaahaqa huvata
mwihua mpo qua mpo quaqitaita ti varura.
5 Mwitaa ti varuvata Iutaa vaisi mpo mwata mpo mwatasaita
Ierusaremiqi nruhua mwihua Kotira qua riohua 6 mwihua variqata
nruqua nronraqama kyero tura rieta nanra inraikyavantove nruqua tiho
timwa kyeta hisai hisaita nrumu ntuvaantuama vita variqa taqovata
Iesusira nraaqiaranramwu Kotiva mwaaqinri tuqasaa kyovata mpo qua
mpo quaqitaita tiqata mpo mwatanaa mpo mwatanaahua qua ti varuvata
mwinramwuhua mwihua tu quarara nrihanrama vita.
7 Nrihanrama vita kyauqu ntukikinraaqate varita tiqata, Qikye, ekyaa
mwi quara ti variahua mwihua Kaririqinaahua nraahuve.
8 Nataama kyetave mwihua tiri qua ekyaa riemwa vareta mpo qua mpo
quaqitai ti variavo?
9 Tire mpo mwatasai mpo mwatasai nrunrahuave. Paatiaave, Mitaave,
Iraamive, Mesopotemiaave, Iutiave, Kapatosiaave, Pontaasive, Esiaave,
10 Pirisiaavata Pampiriaavatave, Isipive, Ripiaa Sairini nraaqanive,
Romive, tire mwisai mwisai nrunrahuave.
11 Tire mponramwu Iutaa nraakye qora varuro. Tire mponramwuvanto
mpo mwatanaa variqata teta mwaanra qua qaqira kyeta Iutaa mwaanra
qua riemwaqita vurahuave. Kiritive, Arepiaave, mwisai mwisaita
tire mwaini nrumu varuro. Tire mwaini variqata taqe varurata
mwinramwuhua tiri qua, mpo qua mpo quaqitaita tiqatama Kotira kyaiqa
kyuqe kyaiqara ti variavo, tita.
12 Mwitaa timwa kyeta mwihua nrihanrama vita kyauqu
ntukikinraaqate variqata mwihua nai kyapara hi nai kyapara hita tiqata,
Qikye, nanra inraikyavanto vara mwitaama kyaihatave mwihua mwitaa
ti variavo? tita. 13 Tuvata mpo uhua raima nyateta tiqata, Qaqao, mwihua
qaraakya uaini nramwa kyeta uera nteqatama mwitaa ti variavo, tita.

Pitaava mwihua qua timwa nyunra

14 Mwihua mwitaa ti varuvaro Pitaava Iesusiva nronraqama kyo
vaisihua 11 nramwu kyapata siviro variro paatiro vera kyero timwa
nyinro tiqaro, Iutaa vaisituaavo, nkyevata, nkye Ierusaremini nrumu
variahuavata, rie varivaqe nte mwaa inraikyava qovara hirara ntapihi
kyena nkyi timwa nyiankye.

15 Nkye tiqata, Mwihua uera nramanri nramwa kyeta mwitaa ti
variavo, qia quava hia qutaave. Mate mwaa toqaqive. Toqaqi variqaro hia
vaisivanto uera nramanri nre varirave. 16 Nkye mate taqe varia inraikyara
haaru qumina vakya poropeti vaisivanto mwia nrutu Ioeriva Kotira qua
tiqaro mwi inraikyava qovara hiananrove turave. Mwiva haaru qua tuva
mate qutaa mwivauma viho. Ioeriva qara ntumwa tero tiqaro,

17 Kotiva mwitaama tiho.
Nraakiara ekyaara enta qaumato vahiraqe
nte ntena mwanraqura nraakye qora nyianinrave.
Mwiaqaataita nkyi nyaamwunra mwaaquvantovata
ni mwakyaakya tivarave.
Nkyi qaraakya vaisivanto qati variqata
ruvaata voti hianinra taqevarave.
Nkyi nyaapaivanto ruvaata taqeqatama
ni okyarara tivarave.
18 Ni kyaiqa vare nraakye qorahua mwihua varivaqena
nte mwihua ntena mwanraqura nyianrita
mwihua ni qua mwakyaakya
nraakye qora timwa nyivarave.
19 Nte variqana nyaamwuqi nronra kyaiqa varaaninrave.
Nte mwatanivata nronra kyaiqa varaaninrave.
Ekyaara enta qaumato vahiraro nraanrevantove,
qiavantove, qia munravantove, vahirata taqevarave.
20 Nronravanto tumuani entava qaumato vahiraro
huarivanto kyokira ruviraro
toravanto nraanre nrusi utu quananrove.
21 Mwi entara nronrao tiri kyaahaqa hiante tihua
nronravanto kyaahaqa hirata qatima varivarave,
turave. *(Joel 2:28-32)*

Ioeriva Kotira qua tiqaro mwitaa turave.

22 Qio Isareri vaisinramwu tuaavo. Nte qianinra riaate. Iesusiva
Nasaretinyaava varuvaro Kotiva mwia kyaahaqamaqiro vi varuvaro
mwiva nronra kyaiqa kepukya kyaiqa varovata nkye Kotiva mwia tito
okyarara ntapihi kyorave. Mwiva mwi kyaiqara nkyita suqaa utuvatara
tita, nkyetavanto mwi inraikyara taqorave. 23 Qio Kotiva nai mwitaa
mwitaa hiani okyarara rieqaro Iesusira nkyi nyuvata nkye mwia
ntavaaqavu kyeta kyatariqaa ninriqo ru torave. Nkye Romeni mpo
mwatanaahuara mwia kyatariqaa ru timwataate qiavata mwihua Iesusira
ru kyaarave.

24 Qio qutu vi inraikyava Iesusira hia qio tutaaninranra tiro, Kotiva
mwia vara qati sivuma kyorave. 25 Haaru Ntevitiva tiri haivaqava
mwianra mwataa turave:

Nte taqauqaro nronravanto nivatama kyero variqaro
mwiva ni kyauqu kyaatutani variqaro
mwiva ni kyaahaqa hi variho.
26-27 Mwiva mwitaama variqiro vi varirara tiro,
vanto kyuqe iharo
ni novanto qamwateqaro qua ti variho.
E hia ni qutu quahua mwaatani ni kyenanranra tiro,
ni mwamwantavanto hiama aatu hiqaro variananrove.
E hiama ena kepukya vaisi qaqira kyairaro
mwiva ntenraananrove.
28 Qati variqina quani aanranra
mpo aanra mpo aanra ni naamutaaro.
E nivata variraqe nte variariro
ni mutukyavanto kyuqe hiarive, turave. *(Sng 16:8-11)*

Haaru tiri haivaqava Ntevitiva mwi quara turave.
29 Qio nkye ni kata pakyaa, riaivaqe nte Ntevitirara nkyi ntapihi kyena timwa nyiankye. Mwiva qutu vuvata quntamwa torave. Mwia quntamwa to mwatapiva mwaa entara qatima vaiho.
30 Kotiva Ntevitira kyaahaqa huvaro mwiva Kotira qua turave. Kotiva nai kyauqu nriqiqaa vatero Ntevitirara tiqaro, Nraakiara e vara mwataratera huaqitairo mpovanto i nraantantero vunyaa vaisi kyaiqa varaananrove, tuvaro Ntevitiva mwi quara riemwa torave. **31** Mwi quara riemwa teroma Ntevitiva mesaiaavanto qati siquani okyarara tiqaro:

Kotiva hiama mwia qutu vihua vi mwataraqi kyaananrove.
Mwia mwamwanta hiama ntenraananrove,
turave. *(Sng 16:10)*

32 Qio Iesusiva qutu vuvaro Kotiva mwia qaiqaa qati vara sivuma kyovata tirenramwu mwia taqaunanrave.
33 Haaru Kotiva nraakye qora kyaahaqa hiqaro nai mwanraqura nyinrenrave turaqaa Iesusiva Kotiva hinani viharo Kotiva mwia nronraqama kyaiharo Iesusiva mwia kyauqu kyaatutani mwatakyaa viro variharo mwiva nai mwanraqura Iesusira mwihanro Iesusiva Kotira mwanraqura mwia rauriharo tiriqi tuminrama mateqa nkye taqeta rieta hiavo. **34** Ntevitiva hia nai nyaamwuni vurave. Ntevitiva tiqaro:

Nronravanto Kotiva ni nronra vaisiara tiqaro,
Mwaini ni kyauqu kyaatutani mwatakyaa vira variraqena
35 nte i nramwutaahuavata ntaqina nraatara kyaarira
e ena kyuqu mwihuaqaa ntamwa tenanrave,
turave. *(Sng 110:1)*

Ntevitiva mwitaa turave.
36 Qio nkye Isareri vaisivantove, nkye riaate. Nkye Iesusira mwia ninriqotaita kyatariqaa ru kyeta hiritaara, mwiama Kotiva nronraqama

kyaiharo mesaiaavanto kepukya vaisi nronravanto variho. Nkye mwia ru kyaarave, tiro.

37 Pitaava mwitaa tuvata nraakye qora mwi quara riovaro mpoqama kyero mwihua mwutukya ntuvata mwihua Pitaaravata Iesusira nraaqiara hini mwinramwuhuavata kyapara hita tiqata, Qikye, tiri tiqata vakyaahuanramwuve, tire nataave hiananrave? tita.

38 Tuvaro Pitaava mwihua timwa nyinro tiqaro, Nkye ekyaa mwihua uaqia hi kyaiqara uti varira qaqira kyetama Iesusira nrutu nteqata nramanri varaivaro Kotiva nkye uaqia hi kyaiqara uti vari quara nruka kyaarive. Nkye mwitaa hivaro Kotiva nai mwanraqura nkyi nyinrata nkye varevarave. 39 Kotiva nai kyauqu nriqiqaa vatero tiqaro, Ntena mwanraqura nraakye qora nyinrenrave, turave. Kotiva mwi quara tiqaroma mwiva nkyiaravata, nkyi nraaqiararavata, rieqaro turave. Nraakye qora nkye mwatani variahuaravata rieqaro turave. Kotiva nai nyaanrama taari nraakye qorahua ekyaa nai mwanraqura nyiananrove, tiro.

40 Pitaava mwitaa timwa kyero mwiva mpo qua mpo qua timwa nyinro tiqaro, Nkye mwi quara mwi quara riaate. Nkyevata nkyeta nramwunaahua nraantanteta uaqia hiani aanranraqaa nrohiqata qua varevorave, tiro.

41 Mwitaa tuvata nraakye qora airivanto mwi quarara qamwata kyeta qutaave timwa kyeta nramanri varora. Mwi entara airi 3,000 vanto Iesusira nraaqiarama vita kuaaqi varura.

Iesusira nraaqiaranramwu kuaaqi varura

42 Mwihua Iesusiva nronraqama kyo vaisihua kyapata variqi viqata mwihua qua riemwaqi vita, mwihua kuaaqi variqata nai kyaahaqa hi nai kyaahaqa hita, mwihua kuaaqi variqata kyara nreta, kuaaqi variqata Kotirara aakyara nte varura.

43 Iesusiva nronraqama kyo vaisinramwuhua variqata nronra kyaiqa kepukya kyaiqa vare varuvata nraakye qora mwinramwuhua kyaiqa taqeta kyauqu ntukikinraaqateqa varura.

44 Iesusirara qutaave timwa kye kepukyaqama kye riemwaqi vi varuhua kuaaqi variqata nai kyaahaqa hi nai kyaahaqa hiqata nkyiari vato inraikyara nai mwi nai mwi hi varura. 45 Mwihua nkyiari mwatave, nkyiari vato inraikyarave, mpohua nyiqata munima vara kyeta taqovata nkyiari henahua vehi varuhua mwi munimanra ntainra kyeqata nyunra.

46 Mwihua mpo enta mpo enta Kotira nraamwuqi uro ntuvaantua hita mwiaqaataita uro mpo nraamwu mpo nraamwuqi ntuvaantuama vita variqata nkyiari kyara kyakyama kye nkyiari henahuavata nyiqata nronra.

47 Mwitaamaqi viqata mwihua Kotira nrutu tuaahere varuvata nraakye qoravanto mwihuara qamwate varura. Mpo enta mpo enta nronravanto

nraakye qora kyaata nraahu kyaahaqa huvata mwihua qutaa Iesusiva mwivave timwa kyeta Iesusira nraaqiaraqama viqata kuaaqi variqi vi varura.

Vaisi kyuqu ntanrenra vura kyuqema kyora

3 1 Mwi mwatanaahua mpo enta mpo enta Kotirara aakyara ntarerata enronani 3 kiroki Kotira nraamwu nronraqiara vi varura. Mwitaa huraqa mpo enta Pitaavavata Ionivavata Kotira nraamwuqiara vura.

2 Mwitanahua Kotira nraamwuqiara viqata qesa mpo mwia nrutu *Mpoqaraa Qesave* tunani uro nteta taqovaro vaisi mpovanto kyuqu ntanrenra vuva qesa mwina varura. Mwia kyuqu nai nrova mwata kyoraqaatairo ntanrenra vuva varuvata mwia nramwunaahua mpo enta mpo enta mwia vitaqiqata mwi qesaraqaa uro kyovaro mwiva mpo enta mpo enta qesana variqaro Kotira nraamwuqiara vitare nritare hi varuhuara munimanrave mwitaa inraikyarave nyaanru tiqaro varura.

3 Mwiva qesana variqaro taqovata Pitaakya Ionikya vera ntarera huvaro mwitanahuara tiqaro, Po, qati mpo inraikya ni mpiate, tiro.

4 Tuvata mwitanahua mwia nraahu viti taqe kyeta mwiaqaatairo Pitaava tiqaro, Qio, mwaini tiritana taqaante, tiro.

5 Mwitaa tuvaro mwi vaisiva mwitanahua mpo inraikyave ni mpivarave timwa kyero mwitanahua taqe varuvaro 6 Pitaava tiqaro, Hia nte munima vatauqo. Nte vatau inraikyara i mwinrenrave. Iesusi Karaisira Nasaretinyaanra mwia nrutuara rieqanama nte iara sivira nrohiante tuqo, tiro.

7 Mwitaa timwa kyero Pitaava mwi vaisira kyauqu kyaatutani tu varero kyaahaqa huvaro sivuvaro qamwanrama mwia kyuquvantovata aurokyavantovata kepukyaqama vura.

8 Kepukyaqama vuvaro mwiva siviro kyuqu ntamwaqiro viro nrinro hiqaro mwiaqaatairo mwiva mwitanahuavata viqaro qamwatero veranta verantamaqiro Kotira nrutu tuaaheraqiro Kotira nraamwuqiara vura.

9 Mwini vuvata nraakye qora ntuvaantuama vuhua taqovaro mwiva nai nrohiqaro Kotira nrutu tuaahereqaro varuvata 10 mwihua mwia ntapihi kyeta taqeta tiqata, Qikye, mwaa taqaate. Mwi vaisiva Kotira nraamwu *Mpoqaraa Qesave* tunanrana variqaro mwitaa inraikya mpiate ti vari vaisiva qati naima nrohi variho, tita. Mwitaa timwa kyeta mwi vaisiva kyuqema vurara mpoqama kyeta nrihanrama vita kyauqu ntukikinraaqate varura.

Pitaava Kotira nraamwuqi variqaro mwakyaakya timwa nyunra

11 Mwi vaisiva Pitaakya Ionikyaqaa tuqiro nrohuvata nraakye qora nrihanrama vita mwihua hianteta mwinramwuhua Kotira nraamwuqiara vera ntoraqaa Soromoninra aatareqaqaave tunani mwihua vunani vita.

12 Mwiqi vuvaro Pitaava nraakye qora taqero tiqaro, Qio nkye Isareri
vaisi tuaavo, nanraqamave nkye nrihanrama vita airi nraato ti variavo?
Nanraqamave nkye tirinramwu itutu hi variavo? Nkye tiqata, Tiretana
teta kepukyarave, teta kyuqe kyaiqa qaarave, mwi vaisira kyaahaqama
kyauraro mwiva nrohi varihove nkye qiavo? Qaqao, hiave.
13 Qio mwanriqa Kotiva tiri haivaqahuanramwuqaa ntaqikyi varuva
mwiva Evarahaamunraqaave, Aisaakiraqaave, Iaikopuraqaave, ntaqikyi
varuva, mwiva Iesusira nai kepukya vaisi nronraqama kyovata nkye
mwi vaisira ntavaaqavu kyeta uro Pairaatira mwuvaro Pairaativa mwia
huvantu kyarerave tuvatavata nkye tiqata, Hia mwia huvantu kyaante,
turave.
14 Mwiva Kotira kyuqe vaisivanto kyotataqama kyero nrohi varu
vaisiva varuvata nkye hia mwia huvantu kyaante turave. Nkye vaisi
mpovanto vaisi rukyo vaisira mwia huvantu timwataante turave. 15 Nkye
mwiaqaataita qati variqi vi varia okyarara nyaamwute vari vaisira
ru kyorave. Qio Kotiva mwi vaisira qutu viraqitairo qati vara sivuma
kyaihata tirenramwu mwi inraikyara qutaaqama kyeta taqaunanrave.
16 Mate tiretana mwia nrutuara rieqatama Iesusirara Kotira kepukya
vaisivanto qutaama tiritana kyaahaqa hiananrove tiqatama mwaa vaisira
nkye taqe varia vaisira mwia kyuqu kyuqema kyauro. Qutaama tiretana
turo. Tiretana Iesusirara qutaama mwiva tiritana kyaahaqa hiananrove
tiqata mwaa vaisira nkyi suqaa kyuqema kyauro.
17 Ni kata pakyaahua nkyenramwuve, nte ntapihi kyaurave. Nkyevata,
nkyiqa ntaqikyia vaisihuavata, hia Iesusira okyara ntapihiraitita, nkye
Iesusira ru kyaarave. 18 Haaru Kotiva poropeti mpo nroqitairove qaiqaa
mpo poropeti nroqitairove nkyi timwa nyinro tiqaro, Nai kepukya
vaisivanto nriqa quani inraikyara varaqiro viro uro qutu quaninranra
timwa nyu quava mate mwivauma vahirove. 19 Mwiaqaataita Kotiva
nkye uaqia hi kyaiqara uti vari quara nruka nyataarive tita, nkye
uaqia hi aanranraqaataita tuqasaaqita Kotirara aakyara qiate. 20 Nkye
mwitaa hivaro Kotiva nkyivata variqiro viqaro nkyi mwutukya kyuqema
kyaananrove. Nkye mwitaa hivaro Kotiva qaiqaa Iesusira titairaro mwiva
qaiqaa tumuanrive. Kotiva Iesusiva nkyi kyaahaqa hiarive tiro, mwia
nkyi kyaama tero mwia nronraqama tairave.
21 Iesusiva nyaamwuni variqiro viraro ekyaa inraikya qaraakyaqama
kyero qaiqaa ututaari entava nri ntaarive. Haaru nai poropeti vaisi
mpohua mpohua kyaahaqa huvata mwi quara turave.
22 Mosesiva nkyi haivaqava mwitaa turave:
Ni titaintema kyero nkyi nronravanto Kotiva
poropeti vaisi mpo titaananrove.
Mwi vaisiva nkyi okyara kuaa okyara varianrove.
Mwiva nri ntairata nkye mwiva qiani quara

ekyaa quama riaate.
23 Vaisi mpovanto hia mwia qua riaariva variraro Kotiva
nai nraakye qoraqitairo mwia teqa raaquta kyero
kyaananrove, tiro. *(Lo 18:15, 18-19)*
Mosesiva turave. 24 Qio ekyaa poropeti vaisinramwu Samuerivave,
mwia nraakiara varuhuave, mwihua Kotira qua tiqatama mwaa entara
qovara hiani inraikyarara turave.
25 Qio nkye poropeti mwihua nraisima variavo. Mwihua nkyi
kyaahaqa hirerata nkyiara rieqata mwi quara turave. Haaru Kotiva
nkyi haivaqahuavata variqaro kyauqu nriqiqaa vatero tiqaro, Nte nkyi
kyaahaqa hirera mwitaa mwitaama hianinrave, turave. Qio Kotiva nkyi
haivaqahuara tiqaro nkyivata kyaahaqa hirero mwi quara turave. Kotiva
nkyi haivaqara Evarahaamunra timwa mwinro tiqaro,
E mwata humwuanrama tera nraakye qorahua
nraakiara variqata mwihua ni kyaiqa vareqata
ekyaa mwatani vari nraakye qorahua
kyaahaqama nyatevarave, turave. *(Okyara 22:18)*
26 Mwianra rieqaro Kotiva nkyiara mwihua uaqia hi aanranra qaqira
kyaate tiro, nai kepukya vaisi nronraqama kyero nkye varianani titaiharo
Iesusiva nkyi nraante kyaahaqa hirera tumunrave, tiro.

Pitaakya Ionikya karavuqi kyora

4 1 Pitaakya Ionikya nraakye qora qati nraahu qua timwa
nyi varuvata Kotira nraamwuqi Kotira kyaiqa vara mwate
varuhuavata, mwihua piponramwuqaa ntaqikyi varu vaisivavata, Saitiusi
vaisinramwuvantovata, mwihua mwitanahua qua ti varunani nrintora.
2 Saitiusi mwaanra okyaravanto mwataamama vahiro. Mwihua tiqata,
Qutu quari vaisiva hiama qio qaiqaa siquananrove, ti varura. Mwitaa ti
varuhuara tita, mwihua Pitaakya Ionikya Iesusirara qutu viraqitairo qati
siviho tu quarara mwihua raraqa te varura.
3 Raraqa tovata mwihua uro nteta mwitanahua ntavaaqavu kyeta
enrovatara tita, mwihua hura ko tirerave timwa kyeta karavuqi sitaqita
uro kyora. 4 Karavuqi sitaqita kyovata nraakye qora mwihua vaakya
Pitaakya Ionikya qua timwa nyunranra nronraqama kyeta rieta mwi
quarara qutaa quave timwa kyeta Iesusira nraaqiaranramwuqi kuairama
vita Iesusira nraaqiara varura. Iesusira nraaqiara airiqamaqita vita 5,000
nraakye qora airi varura.
5 Mwia qanranraa Iutaa vunyaa vaisive, nronra vaisive, mwaanra
okyara ti varu vaisihuave, mwihua Ierusaremini ko tirerata
ntuvaantuama vita.
6 Mwihua mpo uhua kyapata ntuvaantua hura. Mwihua nronra
vaisinramwu varirerata, Anaasiva mwiva vunyaa vaisivanto varuvata,

mwia nramwunaa Kaiapaasivavata, Ionivavata, Arekisantaavavata, varuvata mwihua nramwunaa mpo uhuavata varura. Mwihua ekyaa ntuvaantuama vita variqata ko tirera hita 7mwihua Iesusiva nronraqama kyo vaisitanahua sitaqita nrumu tiri tivuqaa kyaivata sivita variate tuvata sitaqita nruvata mwitanahua kyapara hita tiqata, Qio nataama kyetave nkyetana mwi kyaiqara vare variavo? Nanra inraikyavanto nkyitana kepukyaqama kyaihatave nkyetana mwitaa hiavo? Tara nrutu nteqatave nkyetana mwitaa hiavo? tita.

8 Mwihua mwitaa tuvaro Pitaava Kotira mwanraquravanto mwia utaqi varuvaro mwiva tiqaro, Nkye nraakye qoraqaa ntaqikyi variahuave, Isareri vaisi nronra vaisinramwuvantove, 9 tiretana kyuqu uaqiama vi vaisira kyuqema mwataunanra nkye mwia kyaara tiritana kyaparama timwatareratave uti variavo? Nataama kyetave tire mwia kyuqema kyaunanra, mwianrave nkye tiri kyapara hiavo?

10 Nkyevata ekyaa Isareri vaisivata riaate. Iesusi Karaisira Nasaretinyaanra nkye mwia kyatariqaa hiritaavaro qutu viharo Kotiva mwia qaiqaa vara qati sivuma kyai vaisira, tiretana mwi vaisira nrutu ntamwa kyauraro mwivama tiritana kyaahaqa ihatama tiretana mwaa vaisira kyuqema mwatauraro mwiaqaatairo mate mwiva nkyi suqaa qio siviro variho.

11 Kotira mpukuvanto mpo quaqaa ntumwa kyero Iesusirara mwataama tiho:

> Nkye nraamwu hoqeqata ori mpo qaqira kyaava,
> mwi oriva puhaqamama viho, turave. *(Sng 118:22)*

12 Iesusiva mwi puhavama variho. Kotiva tiri tivitaarive tiro, Iesusiva mwiva nraahuma tiri qio kyaahaqa hiariva variho. Kotiva hiama vaisi mpo nrutu tinraamwutairaro mwi vaisiva tiri kyaahaqa hiariva variananrove. Iesusiva mwiva nraahuma tire mwatani variarahua kyaahaqa hiqaro huvantu timwataarivama variho, tiro.

13 Pitaava mwitaa tuvata kaanasorinramwuvanto taqovata Pitaakya Ionikya mwihua suqaa variqata hia aatu hiraitita qua vutu kye tuvata mwihua ntapihi kyovata mwitanahua qumina vaisi hia sikuruqi vutanahua varuvata mwihua mwianra kyauqu ntukikinraaqate varura. Mwitanahua mwi quara tuvata mwihua ntapihi kyovata mwitanahua tauraa Iesusiravatama kyeta nrohi varutanahua varura.

14 Mwihua mwitanahuaqaa qua vataare tita, taqovaro mwitanahua vaisi mwia kyuqema kyova Pitaakya Ionikya nraaqani siviro varuvata mwihua hia qio qua mwitanahuaqaa vatora.

15 Hia qio mwitanahuaqaa qua vateva vahuvatara tita, mwihua mwitanahuara tiqata, Nkyetana uro mpoqi varivaqe tire mwi quara ntapihi kyaare, tuvata mwitanahua vuvata mwihua mwi quara nai timwa mwi nai timwa mwi hita tiqata, 16 Mwi vaisitanahua tire

nataave hiananrave? Mwitanahua nronra kyaiqa varaavata ekyaa Ierusaremiqinaahua mwitana kyaiqa taqaavata tire mwitanahua kyaiqa hia qio uqeta kyaananrave. **17** Haunri mwaa mwi quara timwaqita vivata ekyaa mpo mwatanaa mpo mwatanaa mwitanahua kyaiqa varaarara rievorave. Nrivaqenramwu qao timwa kyeta mwitanahuara hia Iesusirara mpohua mpohua timwa nyiate qiare, tita.

18 Mwitaa timwa kyeta mwihua qaiqaa mwitanahua nyaanrama kyeta tiqata, Qio nkyetana hia qaiqaavata Iesusirara nraakye qora timwa nyiate. Tire mwi quara tirara qaoqama tauro, tita.

19 Mwihua mwitaa tuvata Pitaakya Ionikya tita, Tiretana nkyi qua rieta Kotira qua qaqira kyaararo Kotiva mwianra qioqave hiananrove? Nkye nkyetavanto tukyama kye tivaqeta tire riaare.

20 Tiretana variqata tetatana tivuqo taqeta nraatoqi riaunanranra hia qio uqeta taananrave. Tiretana mwi inraikyarara timwa nyiananrave, tita. **21** Mwitaa tuvata kaanasori mwihua mpoqiavata kepukyaqama kye qaoqama teta mwitanahua huvantu kyeta sitovata vura.

Pitaakya Ionikya vaisi mwia kyuqema mwatorara nraakye qoravanto Kotira nrutu tuaahere varurara tita, qumina mwitanahuaqaa qua vataarorave tita, mwitanahua huvantu kyora. **22** Mwitanahua kyuqu ntanrenra vu vaisira kyuqema kyo vaisiva hia qaraakya vaisi varura. Mwiva 40 ihi vara kyo vaisiva varura.

Iesusira nraaqiaranramwu Kotirara aakyara nte varura

23 Mwihua Pitaakya Ionikya huvantu kyovata mwitanahua uro ntanteta nkyiari nramwunaa varunani vuhua uro mwini variqata Kotira nraamwuqi Kotira kyaiqa vara mwate varu vaisihua mwihua nronranramwuvanto tu quaravata, mponramwuvanto tu quaravata mwihua timwa nyunra.

24 Timwa nyuvata mwihua mwi quara rieta, ekyaa mwihua Kotirara aakyara nteqata mwataama tita:

Nronrao, e ekyaa inraikya ututaaravave, Nyaamwuve, mwatave, kyaarera nronrave, ekyaa inraikya nyaamwunive, mwatanive, nramanriqive, vahi inraikyara e nraahu ututaaravave.

25 Haaru tiri haivaqava Ntevitiva i kyaiqa vaisivanto varuvaro i mwanraquravanto mwia kyaahaqa huvaro mwataa turave:

> Nanraqamave mpo mwatanaahua mpo mwatanaahua
> Kotirara raraqa te varihata variavo?
> Nanraqamave mwaa mwatanaahua hia mpo okyaravata
> vahiraqaataita Kotiravata ntaqirerata uti variavo?
> **26** Mwatanyaa vaisi vunyaahua huru kyaamwu terama
> teta mwihua sivita kuairama vita Kotira ntaqu mwateta
> mwiva nronraqama kyai vaisiravata ntaqirerata

uti variavo, turave. *(Sng 2:1-2)*

27 Qio Kotio, mwi quara timwa toraqaa mate mwivauma vaiho.
E Iesusira nyaamwusaira titoraro mwiva hia uaqia hi kyaiqara
utiraitiro, i kyaiqa nraahu varaqiro vuvata nronra vaisi Herotivavata,
Pontiaasi Pairaativavata, mwitanahua mwaa mwatukyara Ierusaremiqi
ntuvaantuama vita mwitanahuavata, mpo mwatanaavata, Isareri
vaisivantovatama kyeta, Iesusira uaqiama mwatarerata uti varurave.
28 Mwihua Iesusira uaqiama mwatarera ntuvaantua hiqata, haaru
e nraante ena kepukyaqove, ena vu nraato tutonanraqaave, Iesusira
mwitaama mwaterara tunanranra mwihua hia ntapihurave.
29 Qio nronrao. Mwihua tiri uaqiama timwatarera qia quara riaante. E
ena kyaiqa vaisi tiri kyaahaqa hiraqe tire hia aatu hiraitita, kepukyaqama
kye i qua timwa nyianre. **30** Ena kyauqu tutu kyera tiri kyaahaqa hiraqeta
tire nraakye qora nriqa vihua kyuqema nyataare. E tiri kyaahaqa
hiraqeta tire Iesusira i kyaiqa vaisi kyuqera mwia nrutuara rieqatama
nronra kyaiqa kepukya kyaiqa varaqita quare, tita.
31 Mwihua mwitaa timwa kyeta Kotirara aakyara ntamwa kyovaro
qamwanrama kyero mwihua varu nraamwuva mwiva qakyaa qakyaa
huvaro Kotira mwanraquravanto mwiqi varuhua kepukyaqama kyovata
mwiaqaataita mwihua hia vaisi nyaatu aatu hiraitita, Kotira qua vutu kye
timwa nyiqi vi varura.

Mwihua kuaaqi varura

32 Qio mwi entara Iesusirara qutaa mwivave tuhua kuaaqi variqata
mwihua kuaa vu nraato kuaa mwutukya vateta varura. Hia mpovanto
nai vato inraikyara nai nraahu tuqara tutora. Mwihua nkyiari vato
inraikyara ntainra kyeta nai mwi nai mwi hi varura.
33 Mwitaa hi varuvata Iesusiva nronraqama kyo vaisinramwuhua
kepukyaqama kyeta Iesusiva nronravanto qati sivu quara nraakye qora
timwa nyiqita vura. Timwa nyi varuvata Kotiva mwihua kyuqema
nyatovata **34** mwihua variqata kyuqema kyeta nai kyaahaqa hi nai
kyaahaqa hi varuvaro hia mpovanto vehi vaisi varura. Vaisivanto
nraamwuve, mwatave, vatohua mwi inraikyara mpohua nyita munima
vara kyeta varaqita uro Iesusiva nronraqama kyo vaisinramwuhua
35 nyuvata mwinramwuhua mwi munimanra vara kyeta ntainra kyeqata
nraakye qora nyunra. Nyiqata hia airi inraikya vatora vehi vaisi puaama
kyeta munima mwita, airi inraikya vatora pataqia mwita mwitaamaqi
vita ntainra kyeqata nkyiari nramwunaahua nyunra.
36-37 Mwitaamaqita vuvaro vaisi mpovanto mwia nrutu Iosepiva,
mwiva Rivaira okyaraqinaanra Saiparaasini mwatatova, mwiva nai
mwataqaatairo munima vara kyero varaqiro uro ekyaa mwi munimanra
Iesusiva nronraqama kyonramwuhua nyunra. Iesusiva nronraqama

kyo vaisinramwuhua mwi vaisira mpo nrutu ntamwa teta mwianra Vanavaasirave. Mpohua Kyaahaqa Hiani Vaisirave, tura.

Ananaiaasikya Sapairaakya qua

5 **1** Vaisi mpovanto mwia nrutu Ananaiaasiva nai nraata Sapairaakyantiri varura. Mwitanahua mwata mpo mpohua nyita munima varovaro Ananaiaasiva hini munima tetatana tutarerave **2** tuvaro mwia nraatavantovata mwi quara riovaro Ananaiaasiva hini munima nraahu varero uro Iesusiva nronraqama kyo vaisinramwuhua kyuqutarani vatero tiqaro, Nte ntena naatantiri teta mwataqaataita munima varaunanra ekyaa mwi munimanrama nkyi nyuqo, tiro.

3 Tuvaro Pitaava qaqao tiro, Ananaiaasio, nanraqamave e kyaararo Saataaniva iqaa ntaqikyi varihara e mwia qua rieqarama Kotira mwanraqura unra qiaro? E ena mwata nyinra munima vara kyera hini munima ena vatera e unra tiqarama, Nte ekyaa munima nkyi nraahu nyuqo, tira hiaro.

4 Tauraa hia mwi mwataraqaataira kyoqaa varaana entara mwi mwatava i mwata vahurave. Mwiaqaataira mwi mwatara mpohua nyinra munima varaararo mwi munimava i munima vahirave. Qio nanraqamave hini munima ena tutera hini munima nraahu tiri timwinra tiri unra tiqarama, Nte ekyaa mwi munimanra nkyi nraahu nyuqo, qiaro? E hia tiri qumina vaisi unra qiaro, E mwitaa tiqarama Kotirama unra tira hiaro, tiro.

5 Mwitaa tuvaro Ananaiaasiva mwi quara riemwa kyero qamwanrama tumu ntiro qutu viro. Qutu vuvata ekyaa mwi quara riohua mpoqama kyeta aatu hi varura.

6 Mwiva qutu vuvata qaraakya vaisinramwuvanto vera nteta mwia mwamwanta qapuqama kyeta vareta uro quntamwa tora.

7 Quntamwa tovaro pataqia vari kyero (huari vuvanto 3 aua vara kyovaro) mwia nraatavanto hia mwi quara riaraitiro, mwiqi vera ntero.

8 Mwiva mwiqi vera ntovaro Pitaava mwianra tiqaro, Qio nkyetana mwata nyita munima varaara qio mwia ekyaa mwinramwunrave iho? tuvaro mwiva tiqaro, Eo, qio mwia ekyaa mwinramwunrave, tiro.

9 Mwitaa tuvaro Pitaava tiqaro, Qio nanraqamave nkyetana mwi quara unra qua tirerave timwa kyetatana Kotira mwanraqura unra qiavo? Qio taqaante. I vaati uro quntamwa taahua qesana variavo. Mwihua ivata uro quntevarave, tiro.

10 Mwitaa tuvaro mwi nraakyeva qamwanrama tumu ntiro qutu viro. Mwitaa huvata qaraakya vaisinramwuvanto vera nteta taqovaro mwiva qutu vuvata mwiavata varaqita uro nai vaati tataaqa quntamwa tora.

11 Quntamwa tovata ekyaa Iesusira nraakye qora mpoqama kyero nyaatu qatovata aatu hi varuvata ekyaa mwi quara riohuavata mpoqama kyeta aatu hi varura.

Nronra kyaiqa varorara tura

12 Mwitaa huvata Iesusiva nronraqama kyo vaisinramwuhua nraakye
qora kyaahaqa hirerata nronra kyaiqa mpo kyaiqa mpo kyaiqa vare
varura. Mpo enta mpo enta Iesusira qua riohua Kotira nraamwuqi vera
ntosata Soromoninra nraamwuve tunani ntuvaantuama viqata varura.
13 Mwihua mwini kuairama vita varuvata qati nraakye qoravanto
mwihuara kyuqe hiahuave timwa kyeqata aatuma kyeqata nyianrasata
variqata hia mwihuavata kuairama vita varura.
14 Mwi entara vaisivata nraakyevata airi kyaatavanto nraahu Iesusirara
qutaave timwa kyeta Iesusira nraaqiaraqama vita kuaaqi varura.
15 Iesusiva nronraqama kyo vaisinramwuhua nronra kyaiqa varaqita
vuvata mwi mwatanaahua nriqa vuhua sitaqita uro aanrani taariqaave,
taintaqaave, vateta tiqata, Pitaava nritareqaro mwiva hia nkyi tu
varairera, mwia mamanaanruvanto nkyi mwamwanta kyuqema kyaarive,
timwa kyeqata aanraqaa sitaqiqata uro vatora.
16 Hisai hisai mpo mwatukya mpo mwatukyaqitaita vaisi airivanto
nriqa vu nraakye qorahuave, ueravanto utaqi varuhuave, sita vareta
Ierusaremini uro kyovata Iesusiva nronraqama kyo vaisinramwuhua
mwihua kyuqema nyatora.

Iesusira nraaqiaranramwu uaqiama nyatorara tura

17 Mwihua mwitaamaqita vuvata Kotira nraamwuqi Kotira kyaiqa
vara mwate varu vaisihua mwihua nronra vaisivantovata, mwihua
nramwunaahua Saitiusi vaisinramwuvata, mwihua variqata taqovata
airi nraakye qoravanto Iesusiva nronraqama kyonramwuhua qua riovata
mwihua tiri qua nraahu riaataarave tura. 18 Mwitaa timwa kyeta uro
Iesusiva nronraqama kyo vaisinramwuhua ntavaaqavu kyeta karavuqi
sitaqita uro kyora.
19 Mwiqi uro kyovaro entaqi Kotiva titova nyaamwunyaava karavu
nraamwu qesa qatua kyero Iesusiva nronraqama kyo vaisinramwuhua
sitaqiro tumu mwaatani kyero timwa nyinro tiqaro, 20 Uro Kotira
nraamwuqi sivita variqata qaraakyaqama kye qati variqi vi okyarara
nraakye qora timwa nyiate, tiro.
21 Mwitaa tuvata mwinramwuhua mwia qua rieta mwia qanranraa
ntuvaahama vuvata uro Kotira nraamwuqi variqata nraakye qora mwi
quara timwa nyunra.
Mwinramwuhua mwini uro varuvata Kotira nraamwuqi Kotira
kyaiqa vara mwate varuhua mwihua nronra vaisi mwivavata, mwia
nramwunaahuavata, mwihua ntuvaantuama vita Iutaa vaisi nronra vaisi
kaanasori mpoqiani mpoqiani nyaanrama kyeta tiqata, Nrivaqenramwu
mwaaqi variqata qua avuqavu hiare, timwa kyeta ntuvaantuama vita

variqata Iesusiva nronraqama kyo vaisinramwuhua uro sitaqita nriate tuvavata 22 uro sitaare tita, taqovata mwinramwuhua hia karavuqi varuvata mwihua uro ntanteta kaanasorinramwu uro timwa nyita tiqata, 23 Tire karavuqi uro taqauraro qesa rutaavaro piponramwu mwaaqani qesana ntaqikyi variavata tire qesa qatua kyeta taqauraro hia vaisi mpovanto karavu nraamwu utaqi variho. Ekyaama quavo, tita.

24 Mwitaa tuvata karavuqaa ntaqikyi varuhua vunyaavavata, Kotira nraamwuqi Kotira kyaiqa vara mwate varuhua mwihua nronra vaisinramwuvata, mwihua mwi quara rieta tiqata, Nataama kyetave mwi vaisinramwuhua quavo? tita.

25 Mwitaa ti varuvaro vaisi mpovanto vera ntero timwa nyinro tiqaro, Riaate, nkye karavu rupa kyaahua, mwinramwuhua Kotira nraamwuqi variqata nraakye qora qua timwa nyi variavo, tiro.

26 Mwitaa tuvata karuvaqaa ntaqikyuhua nkyiari vunyaa vaisivatama kyeta uro Iesusiva nronraqama kyo vaisinramwuhua sita vareta nrunra. Nraakye qoravanto oriqotaita tiri ntuqutu kyevorave tita, mwihua qati qihaakyama kyeta sita vareta nrunra.

27 Mwihua mwinramwuhua sitaqita uro kaanasori suqaa kyovaro Kotira nraamwuqi Kotira kyaiqa vara mwate varu vaisihua mwihua nronra vaisivanto mwinramwuhua kyaparama nyatero tiqaro, 28 Tire nkyinramwuanrama hia Iesusirara nraakye qora timwa nyiate, turo. Mwianra tire nronraqama kyeta qao timwa taunanrave. Qio taqaate. Nkyenramwu ekyaa Ierusaremiqi nrohiqata mwi quara timwa nyi variavo. Nkyenramwu Iesusira rukyaa quara tiriqaa ntumwa tarerata uti variavo, tiro.

29 Mwitaa tuvaro Pitaavavata, Iesusiva nronraqama kyo vaisinramwuhua mpo uhuavata, tiqata, Kotiva mpo qua tiraro qumina vaisivanto nai riemwa kyero mpo qua tirera, tire Kotira qua nraahu riemwaqita virerave.

30 Nkye Iesusira ninriqotaita kyatariqaa rukye hiritovaro mwiva qutu vuvaro mwiaqaatairo tiri haivaqahuaqaa ntaqikyi variva, Kotiva mwia qaiqaa qati vara sivuma kyorave. 31 Kotiva mwia qati vara sivuma kyero mwia nronraqama kyaiharo mwiva mate Kotira kyauqu kyaatutani kepukyavanto tiri kyaahaqa hiariva variho. Tire Isareri vaisivanto variqata uaqia hi aanranra qaqira kyaararo mwiva tiri kyaahaqa hiananrove. Mwiva kepukyavanto variqaro qioma tire uaqia hi kyaiqara varaana quara nruka timwa taananrove.

32 Tire teta tivuqotaita taqaunanra tire mwi inraikyarara timwaqi vireratave. Tirevata, Kotira mwanraquravantovata, mwi quara nraahu timwaqita vireratave. Kotiva nai qua riemwaqita nrohiahua nraahu nai mwanraqura nyi varivave, tita.

33 Mwitaa tuvata kaanasori mwihua mwi quara riovaro mwihua mpoqama kyero raraqa tovata mwihua mwinramwuhua ru kyaare tita utura.

34 Ru kyarera uti varuvaro kaanasori mpovanto mwia nrutu
Kamerieriva, mwiva Parisi vaisi mwaanra qua okyara ti varuva, nraakye
qora mwianra kyuqe vaisive ti varuva, mwiva kaanasori nraamwuqi
siviro Iesusiva nronraqama kyo vaisinramwuhuara tiqaro, Mwaaqitaita
mwihua vara veva kyaate, tiro.
35 Mwitaa timwa kyero mwiva kaanasori mwihua timwa nyinro
tiqaro, Nkye Isareri vaisinramwuvantove, hiama paparuqa hiqata mwi
vaisinramwuhua ruate. Nkyeta vararera hi kyaiqara qakyoma kyeta
nraato riemwaqi viqata varaate. 36 Haaru vaisi mpovanto mwia nrutu
Tiutaasiva qovarama vurave. Mwiva nte nronra vaisive tuvata airi vaisi
400 vanto mwia kyuquqaa vitinteta, kamaninravata ntaquare tuvaro
kamaniva mwia ru kyovata mwia vataqi vuhua aatu ntuqeqaa hita vivu
kyaavuma vurave. Mwitaa huvaro mwi vaisira kyaiqavanto ekyaara
taiqa vurave. 37 Qio qaiqaa nrutu vare varu entara mpovanto mwia nrutu
Iutaasiva mwiva Karirinyaava qovarama viro varuvata vaisi airivanto
mwia vataqita vuvaro qio mwiavata ru kyovata aatu ntuqeqaa hita vivu
kyaavuma vurave.
38 Mwianra rieqanama mwaa vaisinramwuhua hia mpo qara hiate. Qati
kyaivata quate. Mwihua kyaiqavanto qati qumina vaisivanto nai riemwa
kyero varai kyaiqava vahirera, mwihua kyaiqavanto qati quminavau
quananrove. 39 Mwihua kyaiqavanto Kotiraqaatairo qovarama virera,
hiama qio nkye mwi vaisinramwuhua nraatara kyevarave. Nkye haunri
Kotiravatama kyeta ntaquqita vivorave, tiro.
40 Kamerieriva mwitaa tuvaro mwia quavanto kepukyaqa huvata
mwihua mwia qua riora. Mwiaqaataita Iesusiva nronraqama kyo
vaisinramwuhua nyaanrama kyeta mwinramwuhua kyaamwuqotaita
ntuqutu kyeta vateta tiqata, Hia qaiqaavata Iesusira nrutu nteqata
mpohua mpohua timwa nyiate, timwa kyeta mwinramwuhua huvantu
kyora.
41 Mwihua huvantu kyovata Iesusiva nronraqama kyo vaisinramwuhua
veva nteta viqata Kotira nrutu tuaahereta tiqata, Kotiva tiriara mwihua
Iesusira nrutuara rieqatama kyaurira inraikya vareqata kepukyaqamakye
varivarave tihatara titama, tire mpoqama kye qamwateqata varuro, tita.
42 Mwiaqaataita mwinramwuhua mpo enta mpo enta Kotira
nraamwuqive, qati vaisi nraamwuqive, mwiqi mwihua kyuqe qua
Iesusiva tiri kyaahaqa hiarivave tu quara nraakye qora timwa nyiqi vi
varura.

Kyaahaqa hi vaisihua 7 nramwu mwatama tora

6 1 Mwi entara Iesusira nraaqiara airiqamaqita vi varuvata
mwihuaqitai mpo uhua inronra hi varura. Iutaanramwu Kiriki qua
tuhua variqata Iutaa nkyiari Hivuru qua tuhuavata inronra hita tiqata,

Mpo enta mpo enta nkye munima ntainra kyeta vehi nraakye qora
nyiqata hiama tirivatama kyeta tetoqa nraakye variahua nyiavo, tita.
2 Mwitaa tuvata Iesusiva nronraqama kyo vaisinramwuhua ekyaa
Iesusira nraaqiara mwihua ntuvaantuama kyeta tiqata, Tire Kotira qua
qiana kyaiqara qaqira kyeta munima ntainra kyeta nyiana kyaiqara nraahu
varaqita quarorave. 3 Tiri tiqata vakyaahua nkye riaate. Vaisi 7 nramwu
kyuqe su nyaato vataahua Kotira mwanraquravanto qiani quara kyuqema
kyeta riemwaqita vi vaisihua sitaqita nrivaqeta tire mwihua mwi kyaiqaraqaa
ntaqikyitaarata varaate. 4 Mwihua mwi kyaiqara vare varivaqeta tire Kotirara
aakyara ntamwaqi viqatama Kotira qua nraakye qora timwa nyiqi quare, tita.
5 Mwitaa tuvata nraakye qora kuairama vuhua mwihua ekyaa
mwinramwuhua quara qamwata kyeta mwi kyaiqara varehua mwatama
teta. Mwihua mwaa vaisinramwuhua mwatama tora:

Sitiveninra. Sitiveniva Iesusirara kepukyaqama kyero
riemwaqiro vuvaro Kotira mwanraquravanto mwia
utaqi varuvaro mwiva mwia qua ekyaa qua
riemwaqiro vura.
Piripira, Porokorasira, Naikenonra,
Taimoninra, Pamenasira,
Antiokinyaava Nikorasira. Nikorasiva mwiva
tauraaqama kyero mpo mwatanaava variqaro nai
nraaquhua taatohua okyara qaqira kyero Iutaa kyaiqa
varero qio mwiaqaatairo Iesusira qua riero Iesusira
nraaqiaraqama vura.

6 Qio mwi vaisinramwuhua sitaqita uro Iesusiva nronraqama kyo
vaisinramwuhua hunani kyovata mwihua nkyiari kyauqu mwihuaqaa
vateta Kotirara aakyara ntora.
7 Qio Iesusira nraaqiaranramwuvanto Kotira qua timwa nyiqi vuvaro
mwi quava mpoqiavata viro nrinro huvata airi vaisivanto mwi quara
riora. Ierusaremini Iesusira nraaqiara airiqama vuvata Kotira nraamwuqi
Kotira kyaiqa vara mwate varu vaisihua airivantovata Iesusirara qutaa
mwivave timwa kyeta Iesusira nraaqiaraqama vura.

Sitiveninra karavuqama kyora

8 Qio Sitiveniva Kotirara kepukyaqama kyero riemwaqiro vuvaro
Kotira kepukyavanto mwiaqi varu vaisiva variqaro nraakye qora suqaa
variqaro Kotira kyaiqa nronra kyaiqa, mpo kyaiqa mpo kyaiqa varaqiro
vura. 9 Mwitaa huvata vaisi mponramwuvanto Sitiveninravata inronra
hirerata nrunra. Mwi vaisihua mpo qua riohua nkyiari mwaanra
nraamwu mwia *Huvantu Kyaa Vaisira Nramwuve* tura. Mwi vaisihua
Iutaa mponramwuvanto Sairininyaahuavata, Arekisantirianyaahuavata,
varuvata mponramwu Sirisianyaahuavata, Esiaanyaahuavata varura.

Mwihua Sitiveninra inronra hirerata nruvaro 10 Kotira
mwanraquravanto Sitiveninra kyaahaqa huvaro mwia quavanto
kepukyaqa huvatara tita, mwi vaisinramwuhua hia qioqama kye mwia
qua nraatara kyora. 11 Mwihua hia qio mwia nraatara kyaaqara huvata
mwihua vaisi mponramwu utaru munima nyita tiqata, Nkyenramwu
Sitiveninraqaa unra qua ntumwa kyeta tiqata mwitaama qiate, Sitiveniva
Mosesiraravata Kotiraravata uaqia hi quarama ti varihata riaunanrave,
qiate, tita.

12 Qio mwihua mwitaama kyeta unra qua tuvata Iutaa nronra vaisive,
mwaanra okyara ti varu vaisihuave, mwihua mwi quara riovaro mwihua
raraqa tovata mwihua uro Sitiveninra ntavaaqavu kyeta vitaqita uro
kaanasorivanto ntuvaantuama vita varuraqi kyora.

13 Kyeta mwihua vaisi mponramwu Sitiveninraqaa unra qua vataate
tita, nyaanrovata mwihua nrumu tiqata, Mwaa vaisiva ena ena iharo
Kotira nraamwuanra uaqia hi quara ti variho. Mwiva Mosesiva mwaanra
qua timwa torara uaqia hi quara ti variho. 14 Tire airivanto varunanraqa
mwiva mwataama tiho. Iesusiva Nasaretinyaava mwaa nraamwunra
Kotira nraamwu ntapairi kyaananrove, tiho. Iesusiva Mosesira mwaanra
qua qaqira kyero qaraakya qua tiri timwiananrove, tiho. Sitiveniva mwi
quara mwi quara tihata riaunanrave, tita.

15 Mwitaa ti varuvata kaanasorinramwuvanto nraamwuqi varuhua
variqata Sitiveninra taqovaro mwia viri kyuqe viri nyaamwunyaahua siri
voti huva vahura.

Sitiveniva nkyiari timwa nyu quara

7 1 Mwihua unra qua mwitaa tiqata Sitiveninraqaa qua vate varuvaro
Kotira nraamwuqi Kotira kyaiqa vara mwate varu vaisihua mwihua
nronra vaisivanto Sitiveninra kyapara hiro tiqaro, Qio mwihua qutaave
tita hiavo? tuvaro 2 Sitiveniva tiqaro, Ni kata pakyaahuavata ni kohuavata
nkye nte qianinra rie variate. Haaru Evarahaamuva tiri haivaqava
mwiva hia Haraanini vu entara mwiva Mesopotemia mwatani varuvaro
mwanriqa peqavanto Kotiva qovarama viro 3 Evarahaamunra timwa
mwinro tiqaro, Ena nramwunaahuavata, ena mwaatavata, qaqira mwaini
kyera nte i nraamwutaani mwatarani quante, turave.

4 Mwitaa tuvaro Evarahaamuva Karatia mwatani varura mwini kyero
kyatiro uro Haraanini varurave. Qio nai qova qutu vuvaro Kotiva qaiqaa
tuvaro Evarahaamuva mwaa mwatara nkye variara mwaini nrunrave.
5 Mwi entara Kotiva hia Evarahaamunra mwata mwunrave. Evarahaamuva
nai kyuqu ntamwa taani mwatara mpoqiavata hia mwunrave. Mwi entara
Kotiva kyauqu nriqiqaa vatero Evarahaamunra timwa mwinro tiqaro, Qio
mwaa mwatara nraakiara nte i mwinrenrave. Mwaa mwatara i mwatama
vahiananrove. E nraaqiara mwataraterahua mwatama vahianarove,

turave. Qio mwi entara Kotiva nriqiqaa kyauqu vateqaro tu entara hia
Evarahaamuva nraaqiara mwato entara 6 Kotiva mwaa quara timwa
mwinro tiqaro, Nraakiara e mwata humwuanramatera nraaqiarahua mpo
mwatani uro varivata mwi mwatanaahua e mwataraterahua qoraqamaqita
vi varivata mwihua airi ihi 400 ihiara mwi mwataraqi variqi vivarave.
7 Qio mwi entaraqaataina nte e mwataraterahuaqaa ntaqikyihua
mwihuaqaa qua vateqanama mwihua qoraqama nyataaninrave. Nte
mwihua qoraqama nyataarita mwiaqaataita e mwataraterahua mwi
mwataraqaataita kyatita nrumu mwaa mwataraqaa variqata ni nutu
tuaaheraqita vivarave, turave.
8 Kotiva mwitaa timwa kyero nai kyauqu nriqiqaa vato quarara
Evarahaamuvavata, mwiva mwatarataihuavata, qati nraahu riemwa
taate tiro, Kotiva qoraisi nraaqiara mwamwanta toqaani okyarara
Evarahaamunra mwunrave. Mwiaqaatairo Evarahaamuva nai nraaqiara
Aisaakira mwatatovaro 8 enta nritarovaro mwia mwamwanta toqa
mwatorave. Aisaakiva Iaikopura qova varuvaro Iaikopuva tiri haivaqahua
12 nramwu sova varurave.
9 Qio tiri haivaqahuanramwu variqi vita, mwinramwuhua nkyiari
sata Iosepira kyaru kyaaruma mwateta mwia uaqiama mwatarerata
mwia ntavaaqavu kyeta mpo mwatanaahua nyita munima varovata
Iosepira rupaqita uro Isipini kyora. Mwini uro kyovaro Iosepiva mpo
mwatanaahuaqaa quminaqama kyero kyaiqa vare varuvaro Kotiva
mwiavata varurave.
10 Kotiva mwiavata variqaro Iosepira mwia kyaahaqamaqiro vuvaro
mwiva qio varurave. Perova Isipi mwataqaa ntaqikyuva Iosepira
nraanrovaro mwiva mwia vuqaa uro varuvaro Kotiva mwia vu nraato
kyaahaqa huvaro Perova mwianra kyuqe vaisivanto kyuqe vu nraato
vataavave timwa kyero mwia nronraqama kyero tiqaro, Nte vunyaava
variarira e ni naakiara variqarama ni nraamwuqaavata ni mwataqaavata
ntaqikyiante, turave.
11 Qio mwi entara nronraqama kye aara nto entava Isipinivata
Kenaaninivata vahuvata nraakye qora uaqiama kye varuvata tiri
haivaqahuanramwuvata kyarara hurave.
12 Mwitaa huvaro Iaikopuva riovaro kyara (raisi voti huva) Isipini
vahuvo tuvaro riero mwiva tiri haivaqahuanramwu mwini sitovata
vurave. 13 Mwihua mwini taara nani vuvaro Iosepiva qoqaa timwa nyinro
tiqaro, Nte nkyi satavantove, tuvaro Perova Iosepira vataahuara riero
qamwata nyatovaro 14 Iosepiva qua vara kyero nai qorara tiqaro, Evata,
ena nraakye nraaqiararavata ekyaama mwaini Isipini nriate, tuvata
nraakye qora 74 nramwuvanto Isipini vurave.
15 Iaikopuva kyatiro uro Isipini variqiro viro qutu vuvata
tiri haivaqahuanramwuvata mwini variqi vita qutu vurave.

16 Mwinramwuhua qutu vuvata mwihua mwamwanta mwia varaqita
Sekemi mwatani uro Evarahaamuva munima nyuvata Hamonraa
mwatanaavanto mwata mwunraqi quntamwa torave.
17 Qio airi ihi nritarovaro Kotiva haaru nai nriqiqaa kyauqu vateqaro
Evarahaamunranra e mwataraterahua kyaahaqa hirerave tu entava
qaumato vahuvata nraakye qoravanto kyatita Isipini vuhua airiqama
vuvaro 18 vaisi mpo vunyaa vaisivanto hia Iosepira ntapihi kyova
qovarama viro Isipiqaa ntaqikyirero varurave.
19 Mwiva hia tiri haivaqahuaqaa ntapihi kyero ntaqikyiqiro viraitiro,
mwiva mwihua uaqiamaqiro viro tiqaro, Nkye nraaqiara mwata kyeta
qaqira kyaivata qutu quate, turave.
20 Perova mwitaa tuvaro tiri haivaqava mpovanto Mosesira
mwatatovaro mwiva nraaqiara kyuqeva varuvaro mwia nrova hia mwia
qaqira kyaraitiro, tora taaramponramwuanra nraamwuqi mwia uqeta
kye ntaqikyiqiro viro 21 mwiaqaatairo vitaqiro nramanri tokyani uro
uqeta tovaro Perora nraamwunravanto mwia puaama kyero, Nte mwia
virirerave, timwa kyero mwiva nai nraaqiaraqaa ntaqikyuntema kyero
mwiaqaa ntaqikyiqiro vurave. 22 Ntaqikyiqiro vuvata Mosesiva ekyaa Isipi
mwatanaa okyarave kyaiqave nraamwutovaro Mosesira kyaiqavantovata
quavantovata anoma kyero kyuqe hurave.
23 Qio Mosesiva 40 ihi vara kyero mwiva tiqaro, Kyai nte ntena
nramwunaahua Isareri uro taqaankye, timwa kyero 24 uro taqovaro Isipi
vaisi mpovanto Mosesira nramwunaa mpo uaqiama mwate varuvaro
Mosesiva nai nramwunaa mwia kyaara Isipi vaisi mwia ru kyero kyorave.
Mosesiva nai riero tiqaro, 25 Ni nramwunaahua nianra mwitaama
tivarave. Tiri kyaahaqa hiarive tiro Kotiva titaiharo nrivave. Mwihua
nianra, Mwi vaisiva mwaa kyaiqara uaqia hi kyaiqaraqitairo tiri huvantu
timwataarivave tivarave, tiro. Mosesiva mwihua mwitaave tivarave
tuvatavata mwia nramwunaahua hia mwitaa turave.
26 Varuvaro mwia qanranraa Mosesiva taqovata mwia nramwunaa
Isareritanavanto nkyiaritana nraahu ntaqi varuvaro Mosesiva uro
mwitanahuara tiqaro, Eqaate. Nkyetana mwaini riaate. Nkyetana kuaa
nramwunaave. Nanraqamave nkyetana ntaqi variavo? tuvaro 27 vaisi
mpovanto nai hena vaisi ri varuva Mosesira rataa kyero tiqaro, Tava iara
tiriqaa nronraqa hira ntaqikyiante tiharave nrianro? 28 E enta Isipi vaisi
mpo ru kyaarantema kyera nivata ru kyarerarave uti variaro? tiro.
29 Tuvaro Mosesiva mwi quara riero Isipisairo aatu ntuqema kyero
uro mwata mpo Mitiaanini varurave. Mwini variqaro mwiva qoraisi
nraaqiara taaratana mwatatorave.
30 Mwini variqiro vuvaro 40 ihi nritarovaro Mosesiva qumina mwatani
Sainai taaqi nraaqani nrohiqaro taqovaro kyatari mpo qia ite varuvaro
mwiqitairo Kotiva titova nyaamwunyaava qovarama vurave.

31 Qovarama vuvaro Mosesiva nrihanrama viro vaisairo kyatari ite
varura taqarerave timwa kyero riovaro Kotira quavanto mwiqitairo mwia
timwa mwinro tiqaro. Nte mwanriqavantove.
32 Nte nkyi haivaqahua Evarahaamunrave, Aisaakirave, Iaikopurave,
mwihuaqaa ntaqikyi varuvave, tuvaro Mosesira mpoqama kyero kyuqu
kyauqu ntuvaro mwi inraikyara taqaankyorave tiro aatu hi varuvaro
33 Kotiva timwa mwinro tiqaro, E variana mwatara mwia kyotataqaave.
Ena kyuqu nraamwuma taananra qatinani vara kyera sivira variante.
34 Nte taqauqata Isipivanto ni nraakye qora uaqiama nyate variavo.
Ni nraakye qoravanto atura ntiqata qiara nte riena mwihua kyaahaqa
hirerarama tumuqo. Qio nrinraqena nte i Isipini titaankye, turave.
35 Qio mwi vaisira Mosesira tauraa Isarerivanto mwia qoririma kyeta
tiqata, Tava i vara nronraqama kyero tiriqaa ntaqikyiante tiharave
nrianro, tu vaisira, mwi vaisira Kotiva nronraqama kyero tiri haivaqahua
kyaahaqa hirero mwihuaqaa ntaqikyiarive tiro, mwia titorave. Kotiva
titova nyaamwunyaava qia ito kyatariraqi variqaro Mosesira Kotira qua
timwa mwuvaro 36 Mosesiva vuva uro tiri haivaqahua Isipiqitairo sitarera
hiro Isipiqivata kyaarera Nraanre nramanriqiaavata qumina mwatanivata
nronra kyaiqa varaqiro vurave. Qumina mwata mwiaqaa 40 ihiara
nronra kyaiqa varaqiro viqaro tiri haivaqahua sitaqiro nrumu mwaini
kyorave.
37 Qio mwi vaisiva Mosesiva Isareri nraakye qora timwa nyinro tiqaro,
Kotiva ni titaintema kyero vaisi mpo titairaro mwi vaisiva Kotira qua
qiananrove. Mwi vaisiva nkyiqitairoma qovara hiananrove, turave.
38 Tiri haivaqahua mwihua hia vaisivantovata varu mwatara qumina
mwataqaa variqi vuvaro Mosesiva mwihuavata varurave. Mwiva tiri
haivaqahuavata varuvaro nyaamwunyaava Sainai taaqiqaa variqaro
Mosesira timwa mwuvaro mwiva Kotira qua qati vahiqiro quani quara
varero tumu mwi quara tiri haivaqahua timwa nyunrave.
39 Mwiva Kotira qua varero tumu tiri haivaqahua timwa nyuvata
mwihua hia mwi quara riarerave timwa kyeta Mosesira qua raaquta
kyeta qaiqaa Isipini quataa huvata varurave. 40 Qio (Kotiva mwia
nraanrovaro Mosesiva Sainai taaqiqaa mwaanri ntero vuvata) mwihua
Eroninra (Mosesiva tauraa varuvaro mwiva mwia nraakiara varurara)
tiqata, E tirini mwanriqa mponramwu ututairata mwihua tiri tivuni
viqata tiriqaa ntaqikyiate. Mosesiva tiri Isipisairo tivitaqiro nriva nai
tainive viho? turave.
41 Mwitaa timwa kyeta mwihua qati inraikyaqo purimakau nraati
utu kyeta mwi inraikyarara mwanriqave timwa kyeta mwi inraikyara
qamwata mwatarerata nkyiari quara ru kyeta qia quara mwatorave.
Mwihua mwitaa hiqata nkyiari kyauquqotaita ututo inraikyara nrutu
tuaaherarerata omwatavata nronrave.

42 Mwitaa huvaro Kotiva mwihua taqero mwoqa nyinro nkye uaqia
hi kyaiqara utuqita quate tuvata mwihua qumina nyaamwuqi vahi
inraikyara huarive, torave qovorave, mwi inraikyarara mwanriqavantove
timwa kyeqata qamwataqita vurave. Poropeti mpukuqi Kotiva mwitaama
tiro:

Isareri nraakye qora tuaavo,
nkye 40 ihiara qumina mwatani nrohiqatama
nkye hia nini sipisipive purimakauve
ru kyeta qia quara matorave.
43 Qaqao, nkye nkyeta mpo inraikya mpo inraikya ututo
inraikyarara quara rukyeta qia quara mwate varurave.
Nkye qumina mwatani nrohiqata mwanriqa mpo
mwia nrutu Morokura nkye mwia seri nraamwu
vara qu vareqata nrohi varurave.
Mpo inraikya nkye qovora mwia nrutu Repaninra
nkye mwiavata vareqata nrohurave.
Mwi inraikyarara mwanriqave timwa kyeqata
qamwata mwatarerata utu torave.
Qio mwia kyaara nte nkyi nyianra
Papironi mwia mwoqani vahi mwatarani
sitaarita vivarave, turave. *(Amos 5:25-27)*

Kotiva mwitaa turave.

44 Qio tiri haivaqahua qumina mwatani hia vaisivantovata varu
mwataraqaa variqi viqata mwihua seri nraamwu Kotira nraamwu
vareqata nrohurave. Mwi nraamwunranra Kotiva Mosesirara mwataa
mwataama kyera ututaante tuvaro ututorave.

45 Mwia nraakiara tiri haivaqahua mwi nraamwunra nkyiari
sohuamwanraqaataita vara kyeta varaqi viqata mwihua Iosuaara vatama
kyeta vi varuvaro Kotiva mpo mwatanaa mpo mwatanaahua qatinani
vara kyovata tiri haivaqahua mwihua nraatara kyeta mwihua mwata
varorave. Qio tiri haivaqahua seri nraamwu mwiqi variqi vuvaro tiri
haivaqava Ntevitiva varu entava nri ntorave.

46 Nri ntovaro Kotiva Ntevitirara qamwateqaro varuvaro Ntevitiva
Kotirara tiqaro, E tiri haivaqara Iaikopuraqaa ntaqikyi variaravave.
Qiove nte ini nraamwu hoqa mwataaninrave? tuvaro Kotiva qaqao tiro, I
mwaaquvanto hoqa mataarive, tuvaro 47 mwia mwaaquvanto Soromoniva
Kotira nraamwu hoqa mwatorave.

48 Qio riaate. Kotiva mwiva kepukyavanto nyaamwuni variva mwiva
hiama qumina vaisivanto hoqataa nraamwunraqi variananrove. Kotiva
nai poropeti vaisi timwa mwinro tiqaro:

49 Nyaamwuvanto nte mwata kyaavina variqana
ekyaa inraikyaqaa ntaqikyiari taintavama vaiho.

Mwatavanto nte kyuqu mpiami vataarivama vaiho.
Nkye nanra nraamwuve hoqa matevarave?
Hiama nte variani nraamwunra nkye qio hoqa tevarave.
Hia nte qio nraamwuqi varianinrave.
50 Qutaave nte ntena kyauquqotaina ekyaa mwi
inraikyara utu kyena vataurave? turave. *(Ais 66:1-2)*
Kotiva mwitaa turave.
51 Nkye Kotira qua hia riaataa ihata hia riaavo. Nkyi mwutukyave
nkyi nyaatovanto unra mwanriqanra vaiho. Nkyi mwutukyavanto
hiama Kotirara vaiho. Nkye nkyeta haivaqahua nraantanteta Kotira
mwanraqurara hia kyakya ihatama variavo.
52 Nkyi haivaqahua Kotira qua tu vaisihua ekyaa mwihua uaqiama
nyatorave. Kotira qua tu vaisihua takuravata hia uaqiama nyatorave,
ekyaa mwihua uaqiama nyatorave. Kotira qua tu vaisihua haaru qumina
vakya Kotira qua tiqata, Kotira kyaiqa vaisivanto ntapihi kyero nrohi
variari vaisiva mwatani tumuananrove, tuvata nkyi haivaqahua mwitaa
tu vaisihua ru kyontema kyetama nkyevata ntapihi kyero nrohi vari
vaisiva mwiva mwatani tumihatama nkye mwiavata uaqiama mwatetama
mwia ru kyeta hiavo. 53 Nyaamwunyaahua Kotira qua mwaanra nkyi
timwa nyi variavata nkye Kotira qua mwaanra riaataara vaihatama nkye
hia mwi quara rieta hiavo, tiro.

Oriqotaita Sitiveninra ntuqutu kyora

54 Sitiveniva mwitaa tuvata kaanasori vaisinramwu mwi quara
riovaro mwihua mpoqama kyero raraqa tovata nkyiari aanrai kuti
varuvaro 55 Kotira mwanraquravanto Sitiveninra mwiaqaa ntaqikyiqaro
kepukyaqama mwatovaro Sitiveniva nyaamwuni vuru taqovaro Kotiva
hu inraikyava itero takyuqi varuvaro Iesusiva Kotira kyauqu kyaatutani
siviro varuvaro 56 mwiva tiqaro, Qio taqaate, nyaamwuvanto qatua
viharo nte taqe varuqaro Iesusiva mwatani mwatatai nraaqiarava, mwiva
Kotira kyauqu kyaatutani kepukyavanto siviro variho, tiro.
57 Sitiveniva mwitaa tuvata mwihua tiqata, Tire mwiva uaqia hi
ququaarura tira riaarorave, timwa kyeta kyauqo nkyiari nyaato titateta
qua aakyara ntamwaqi vita uro 58 Sitiveninra ntavaaqavu kyeta uro
Ierusaremi mwaaqani kyeta ori vara kyeta mwia ntuqutuqi vita uro mwia
aavata ntuqutu kyora.
Sitiveninranra vaakya unra qua tuhua oriqotaita mwia ntuqutirera
hita mwihua nkyiari vaaqa qatinani vara kyeta uro 59 qaraakya vaisi mpo
mwia nrutu Sorura kyuqutarani vateta uro Sitiveninraqaa ori kyarerata
vuvaro Sitiveniva Kotirara aakyara ntero tiqaro, Qio nronrao, Iesusio,
Ni manraqura vitaante, timwa kyero 60 mwiva tori kyauru raviro paatiro
aakyara ntero tiqaro, Nronrao, hia mwihua uaqia hi inraikyara utuara

kyaara mwihuaqaa qua vataante, tiro. Mwitaa timwa kyero mwiva qutu vura.

8 1 Qio Sitiveninra ntuquti varuvaro Soruva mwini variqaro mwia qioma ru kyevarave tura.

Soruva Iesusira nraaqiara ru taiqa kyarero uti varura

Qio mwihua Sitiveninra rukyeta mwi entaraqaataita mwihua Iesusira nraaqiaranramwu mpoqama kyeta uaqiamaqita vura. Uaqiamaqita vuvata Iesusira nraaqiara Ierusaremini varuhua tirivata rivorave timwa kyeta Ierusaremi mwini kyeta Iutia mwatani mpo mwatukya mpo mwatukya vura.

Mponramwuvanto Sameriaani uro varuvata Iesusiva nronraqama kyo vaisinramwuhua nraahu Ierusaremini varura.

2 Vaisi mponramwu Kotira quara mwutukya ntuhua Sitiveninra mwamwanta varaqita ntataqi vita uro quntamwa kyora.

3 Mwia quntamwa tovaro Soruva Iesusira kyaiqavata, Iesusira quavata, taiqa kyarero uti variqaro mwiva uro mpo nraamwu mpo nramwuqitaiqaro Iesusira nraaqiaraqahuhua vaisivata, nrahesivata, ntavaaqavuqiqaro karavuqi kyora.

Sameriaani Iesusira qua uro timwa nyunra

4 Soruva mwitaamaqiro vuvata Iesusira nraaqiaranramwuvanto Ierusaremiqitaita mpo mwatukya mpo mwatukya nrohiqata Iesusira mwakyaakya timwa nyi varuvaro 5 Piripivavata vevara Sameriaani uto mpo mwatukyaqi variqaro mwi mwatanaahua timwa nyinro tiqaro, Iesusiva mwiva Kotiva titaiva mesaiaavantove, 6 tuvata nraakye qoravanto riovaro mwiva kyuqe qua timwa kyeqaro nronra kyaiqavata vare varuvatara tita, mwihua mwia qua nrumu tirema variqata kyuqema kyeta rie varura.

7 Rie varuvata vaana mpohuavata qua aakyara nteqata mpo vaisinramwuqitaita nritarovaro Piripiva airi nriqa vuhuave, mwamwanta hia qakyaa uhuave, kyuqu uaqiama vuhuave, kyuqema nyatero.

8 Mwitaamaqiro vuvata mwi mwatukyaraqinaahua mpoqama kyeta qamwateqata varura.

9 Mwi mwatukyaraqinaa vaisi mpovanto mwia nrutu Saimonivave tuva varura. Mwi vaisiva vuhaa pahaave, quaha utua kyaiqarave, varaqiro vuvata Sameriaavanto mwia kyaiqara kyauqu ntukikinraaqate varuvaro mwiva tiqaro, Nte nronravantove, 10 tuvata mwi mwatanaahua nronra vaisivata, pata vaisivantovata, mwianra nronraqama kyeta riemwaqi viqata mwi vaisirara mwiva Kotira kepukya inraikya varaivave tuvaro 11 mwi vaisiva airi enta quahave mpo kyaiqa nronra kyaiqa varaqiro vuvata mwi mwatanaahua kyauqu ntukikinraaqate varura.

12 Mwitaa hi varuvaro Piripiva nri ntero kyuqe mwakyaakya
Kotiva ntaqikyianinranrave, Iesusiva Kotiva titaiva mesaiaavanto
varianinranrave, timwa nyuvata mwihua mwi quarara qutaave timwa
kyeta mwihua nraakyevantovata vaisivantovata nramanri varora.
13 Saimoniva mwivavata mwi quara riero qutaave timwa kyero mwiva
nramanri varero mwiaqaatairo mwiva Piripikyantiri variqaro Piripiva
nronra kyaiqa varorara mwiva nai kyauqu ntukikinraaqate varura.
14 Qio Iesusiva nronraqama kyo vaisinramwuhua Ierusaremini
variqata riovata Sameriaavanto Kotira quara qamwateqata variavo
tuvata mwihua Pitaakya Ionikya sitovata 15 mwitanahua uro nteta mwi
mwatanaahuavata variqata mwihuavata Kotira mwanraqura varaate tita,
Kotirara aakyara ntora. 16 Mwi entara mwi mwatanaahua tire Iesusira
nraaqiara varirerave tuhua nramanri nraahu nyuhua variqata hia Kotira
mwanraqura varovata
17 Pitaakya Ionikya Kotirara aakyara nteqata nkyiari kyauqu
mwihuaqaa vatovata mwihua Kotira mwanraqura varora.
18 Mwitaa huvaro Saimoniva taqovata Iesusiva nronraqama kyo
vaisitanahua nkyiari kyauqu vaisiqaa vatovata mwi vaisihua Kotira
mwanraqura varovaro Saimoniva taqovaro mwia mwutukya ntuvaro
mwiva munima varaqiro mwitanahua nyinrenro hiro tiqaro, 19 Munima
mwaa varetama nivata nronraqama kyaivaqenama ntevata ntena kyauqu
vaisiqaa vataarita mwihua Kotira mwanraqura varaate, tiro.
20 Mwitaa tuvaro Pitaava mwia timwa mwinro tiqaro, I qua uaqia hi
quarama vaiho. Ena qua kyaara ena munima mwia vatama kyera vira
taiqa quante. Kotira mwanraqura hiama munima kyera varenanrave.
Kotiva nai mwanraqura nraakye qora qatima nyi variho. 21 Kotiva
taqaiharo i mwutukyavantovata i vu nraatovantovata uaqiamama vaiho.
Mwitaa hirara tira, e hiama qio tire varaana kyaiqara evata varenanrave.
22 Qio ena uaqia hi kyaiqara utinanra qaqira kyaante. Mwia qaqira
kyera Kotirara aakyara ntairaro mwiva qiove tirera, e uaqia hi kyaiqara
utuana quava taiqa quananrove. 23 Nte taqauqara e mpoqama kyera
mwutukya ntihara vairiqahi variara vaisivave. Uaqia hi kyaiqava i
ntavaaqavu kyaihara e uaqia hi kyaiqara uti variaro, tiro.
24 Pitaava mwitaa tuvaro Saimoniva Pitaakya Ionikyara tiqaro, Qiove
nkyetana nianra rieqata Kotirara aakyara ntaivaro nkyetana nianra
timwataa quava hia qovara hiarive? tiro. Saimoniva mwitanahuara
mwitaa tura.
25 Pitaakya Ionikya nraakye qora Iesusira quave Iesusira okyararave
timwa nyita mwiaqaataita mwitanahua tumu ntanteta verara
Ierusareminianra vura. Mwitanahua mwinianra viqata Sameriaani vahu
mwatukyara mponramwuqi viqata Iesusira qua kyuqe qua timwa nyiqita
vura.

Piripiva uro Itiopia nronra vaisi mpo timwa mwu quara

26 Qio Piripiva Sameriaani varuvaro nyaamwunyaava Kotira kyaiqa vaisi mpovanto Piripira timwa mwinro tiqaro, E sivira vevara Ierusaremisairo Kasaanianra vi aanranraqaa quante, tura. Mwi aanranraqaa hia airi vaisivanto vita nrita hu aanrava vahura.

27-28 Piripiva siviro vuva uro ntero taqovaro Itiopia vaisi mpovanto aanraqaa varura. Mwi vaisiva nronra vaisivanto variqaro mwiva nai vunyaa nraakye mwia nrutu Kantesira mwia kyaiqa varaqiro viqaro munimave taakisi kyaiqaqaa ntaqikyi varuva, mwiva uro Ierusaremini Kotira nrutu tuaahera kyero mwiaqaatairo uro ntantero vevara nai mwaatani virero aanrani viro.

Mwiva aanraqaa viqaro qosivanto ntanrau vare vuraqi mwatakyaa viro variqaro Aisaiaava poropetivanto qara ntumwa toraqi kyaara nti varura.

29 Mwi mpukuraqi kyaara nti varuvaro Kotira mwanraquravanto Piripira timwa mwinro tiqaro, Uro qosivanto ntanrau varero nrinra mwia hunta kyaante, tuvaro **30** Piripiva hiantero uro riovaro mwi vaisiva Aisaiaava poropetivanto qara ntumwa toraqi kyaara nti varuvaro Piripiva mwia kyapara hiro tiqaro, E kyaara ntiqara mwi quara okyara ntapihirave hiaro? tiro.

31 Mwitaa tuvaro mwiva tiqaro, Hia mpovanto ni kyaahaqa hiraqe nte nataama kyenave mwi quara okyara ntapihianinrave? E mwaaqi mwaanri ntera nivatama kyera variqarama ni kyaahaqa hiante, tiro.

32 Qio mwi vaisiva Aisaiaara mpukuqitairo mwaa quara kyaara nti variro:

> Sipisipi quara ru kyarera utiharo sipisipivanto
> hia qua tintema kyero mwivavata hia qua tiho.
> Sipisipi nraati kyaahi teqe variavaro sipisipi nraativanto
> hia qua tintema kyero mwivavata
> (nai nramwutaahua suqaa variqaro) hia qua tiho.
> **33** Mwia uaqiama mwateqata
> hia mwia qua ntapihi kye riaarave.
> Mwia ru kyaavarora tiro,
> mwiva mwata humwuanrama taarihua hia varivaro
> hia mpovanto mwihuara qiarivavata variananrove,
> tura. *(Ais 53:7-8)*

34 Qio mwi vaisiva mwi quara kyaara ntumwa kyero Piripira kyapara hiro tiqaro, Mwaa quara ta vaisirara turave? Aisaiaava nanrianra turave iho? Mporara turave iho? tiro.

35 Tuvaro Piripiva timwa mwinro tiqaro, Mwi quara Iesusirara timwa tairave, timwa kyero mwiaqaatairo mwiva Iesusira okyara kyuqe qua mwia timwa mwinro.

36 Aanraqaa vuhua nramanri rumpua mpotua vahunani uro ntovaro
Itiopia vaisi mwiva tiqaro, Qio taqaante. Mwaa nramanrima vaiho. E
qiove tirera, nte nramanri varaankye, tiro.
37 [Mwitaa tuvaro Piripiva tiqaro, E ena mwutukyaqitairave vu
nraatoqitairave qutaave tirera, qioma e nramanri varenanrave, tuvaro
mwiva tiqaro, Qio nte qutaama Iesusirara mwiva Kotira mwaaquve tuqo,
tiro.]
38 Mwitaa timwa kyero mwiva nai kyaiqa vaisiara tiqaro, Qosi mwia
ntavaaqavu taivaro mwaato variarive, timwa kyero mwiva Piripikya
nramanriqi mwaamwi ntovaro Piripiva mwia nramanri mwunra.
39 Nramanri mwi kyero mwitanahua nramanriqitai mwaanri
ntovaro mwiaqaatairo Kotira mwanraquravanto Piripira vitero vuvaro
Itiopia vaisivanto hia mwia qaiqaa taqaraitiro, mwiaqaatairo mwiva
qamwataqiro qaiqaa nai mwaatanianra vurama.
40 Mwiva vuvaro Kotira mwanraquravanto Piripira vitaqiro uro Asatoti
mwatukyaqaa kyovaro Piripiva ntapihi kyora. Mwiaqaatairo mwiva mpo
mwatukya mpo mwatukya variqiro viqaro Iesusira qua timwa nyiqiro
viro Sisariaani uro ntora.

Soruva Iesusira nraaqiaraqama vu quara
(Kyaiqa Varora 22:4-16, 26:9-18)

9 1 Qio Soruva Ierusaremini variqaro Iesusira nraaqiaraqama vuhua ru
kyaani quara timwaqiro viro mwiaqaatairo uro Kotira nraamwuqi
Kotira kyaiqa vara mwate varu vaisihua mwihua nronra vaisiara tiqaro,
2 Qara ntumwa kyera ni mpiraqena nte Ntamaasikaasi mwatukya nronraqi
uro mwaanra nraamwuqaa ntaqikyihua nyianrita mwihua taqaivata Iesusira
nraaqiara Iesusira aanraqaa vihua varivera, nte mwihua vaisive, nraakyeve,
rupa kyena sitaqina mwaini Ierusaremini nrumu karavuqi kyaankye, tiro.
3 Mwitaa timwa kyero Soruva qaravata varero Ntamaasikaasi
mwinianra viro. Qio Ntamaasikaasi qaumato aanraqaa vi varuvaro
qamwanrama kyero nyaamwusairo omwavanto aaquakyaa voti huva
Soruva vi varunani itovaro 4 Soruva mwatasata tumu ntiro variqaro
riovaro qua mpovanto mwia nraanrenro tiqaro, Soruo, Soruo, nanra
kyaarave e ni uaqiama mate variaro? tiro.
5 Mwitaa tuvaro Soruva tiqaro, Nronrao, e tavave? tuvaro quavanto
mwitaama tiro: Nte Iesusivave. Nte e uaqiama mate variarava mwivama
huqo, tiro.
6 Mwitaa timwa kyero tiqaro, Qio sivira mwatukyaqi viraro mpovanto e
mwitaa mwitaa hinanranra i timwa mwianrive, tiro.
7 Quavanto mwitaa tuvata Soruravatama kyeta nruhua qua nraahu
rieta hia vaisi virivata taqaraitita, qio mwihua qati mwito varita aatu hi
variqata hia quavata tura.

8 Mwihua hia quavata tuvaro Soruva mwataqaatairo siviro taqaankye
tuvaro mwia vuvanto qipa vuvaro hia qio taqero. Hia qio taqovata mwia
vatama kyeta nruhua mwia kyauqu tu vareta Ntamaasikaasini vitaqita
uro kyora. 9 Mwini uro kyovaro Soruva taarampo entara vu qipa vuvaro
variqaro kyaravata nramanrivata hia nronra.
10 Mwitaama varuvaro Iesusira nraaqiara mpovanto Ntamaasikaasini
varura. Mwi vaisira nrutu Ananaiaasiva, mwiva variro ruvaata votima kye
taqe varuvaro nronravanto mwia nraanrovaro mwiva tiqaro, Nronrao, nte
mwaa varuqo, tuvaro 11 nronravanto mwia timwa mwinro tiqaro, Mwatukyani
aanra mpo mwia nrutu *Ntapihikye Vahi Aanranrave* qianani viravama Iutaasira
nraamwu qesana uro ntera vaisi mpo mwia nrutu Soruva mwiva Tasaasinyaa
vaisi qio mwianra uro kyapara hiante. 12 Soruva nianra aakyara nte variqaro
ruvaata votima kye taqaihara e Ananaiaasiva uro ntera mwiva qio taqaarive
tira ena kyauqu mwiaqaa vataararo mwiva qio taqaiho, tiro.
13 Mwitaa tuvaro Ananaiaasiva tiqaro, Qaqao, airi vaisivantoma mwi vaisira
okyara ni timwa mpiavana riaurave. Mwi vaisiva Ierusaremini variqaro i
nraaqiara ntapihi kyeta nrohi variahua airi uaqiama nyate varivave. 14 Kotira
nraamwuqi Kotira kyaiqa vara mwate varia vaisihua mwihua nronra
vaisinramwuvanto mwia qara mwiavaro mwiva mwihuaqaatairo kepukya
varero mwaini Ntamaasikaasini i nrutu nte variahua ruparero nrivave, tiro.
15 Ananaiaasiva mwitaa tuvaro nronravanto mwia timwa mwinro tiqaro, Qio
hia aatu hiraitira mwini quante. Ntenavanto mwi vaisira mwatama tauqaro
mwiva nte mpo inraikyaqo kyaiqa varaani inraikyara kyuqera voti hiarivama
variananrove. Mwiva ni kyaiqa vaisi variqaroma mwiva mpo mwatanaa mpo
mwatanaave, vunyaa vaisinramwuve, Isareri nraakye qorave, mwiva mwihua
ni nutu timwa nyiananrove. 16 Nraakiara mwiva nianra rieqaro ni kyaiqa
varaqiro viro mwia kyaara nriqa quani inraikyara, mpo inraikya mpo inraikya
varaananrove. Qio nte mwi okyarara ntenavanto mwia nraamwutarerave, tiro.
17 Mwitaa tuvaro Ananaiaasiva uro mwi nraamwunraqi vera ntero nai
kyauqu Soruraqaa vatero mwia timwa mwinro tiqaro, Ni katao, Soruo,
nronravanto Iesusiva e mwainianra nriqanra taqaarava mwivama ni
titaiho. E qaiqaa qio taqairaro Kotira mwanraquravantovata i utaqi
kepukyaqa hiqaro variarive tiro, mwiva ni titaihanama nruqo, tiro.
18 Mwitaa tuvaro qamwanrama kyero Sorura vuqaatairo eqarori
inraikya tonamwu voti huva vi vuvaro mwiva qio taqeqaro siviro
varuvaro Iesusira nrutuara nramanri mwunra.
19 Mwuvaro mwiaqaatairo mwiva kyaravata nrenro qio mwiaqaatairo
kepukya varero varura.

Soruva Ntamaasikaasiqi Kotira qua timwa nyunra

Mwiaqaatairo Soruva Ntamaasikaasiqi mpo entanramwu Iesusira
nraaqiaranramwu kyapata varura.

20 Mwini variqaro qamwanrama kyero mwiva Iutaa mwaanra nraamwu
mpoqi mpoqi vera ntero Iesusirara timwa nyinro tiqaro, Qutaama
mwiva Kotira mwaaqu variho, tiro. 21 Mwitaa tuvata mwihua mwia qua
rieta nrihanrama vita nai kyapara hi nai kyapara hita tiqata, Qutaa
mwi vaisivave Ierusaremini variqaro Iesusira nraaqiara uaqiama nyate
varirave? Qutaa mwivave Iesusira nraaqiara rupa varero uro Kotira
nraamwuqi Kotira kyaiqa vara mwate varia vaisihua mwihua nronra
vaisinramwu nyinrenro mwaini nrivave? tita.
22 Mwitaa ti varuvaro Sorura quavanto mpoqama kyero kepukyaqa hi
varuvaro Soruva tiqaro, Iesusiva mwivama mesaiaavantove, timwa kyero
mpo qua mpo quaqitairo Iesusira mesaiaa okyarara nyaamwutovata Iutaa
vaisinramwu Ntamaasikaasini varuhua mwia qua nraatara kyaare tita
taqovarovata Sorura quavanto nraahu mwihua qua nraatara kyora.
23-24 Mwitaa ti varuvaro mpo entanramwu nritarovata Iutaa
vaisinramwu ntuvaantuama vita variqata Sorura ru kyerara qua
timwa kyeta vateta mwia entaqivata, qaatatoraqaavata, vasaamwunra
qesana vaimwanraanra ntaqikyi varura. Mwitaama varuvaro Soruva
nai ru kyarera hu quara vaakya riovata 25 mwia vataqita nrohu
vaisihua mwia kyaahaqa hiqata mwia tua nronraqi ntumwa kyeta ori
vasaamwunraqitaita kyaantaqaama kye mwaati qatinani kyovaro vura.

Soruva Ierusaremini vura

26 Soruva Ierusaremini vuva uro Iesusira nraaqiara mponramwu
kyapata kuairama quankye tuvata mwihua qaqao e hia Iesusira nraaqiara
variaro timwa kyeta Sorura nraatu aatu hiqata varura.
27 Mwia nraatu aatu hi varuvaro Vanavaasiva mwia kyaahaqa hirero
nri ntero Sorura vita varero uro Iesusiva nronraqama kyonramwuhua
varunani kyero Vanavaasiva Sorura okyarara mwihua timwa nyinro
mwiva Soruva aanraqaa viqaro Iesusira taqo quara timwa nyinro
Iesusiva Sorura qua timwa mwunranravata timwa nyinro. Mwiva Soruva
Ntamaasikaasiqivata variqaro Iesusira nrutu nteqaro kepukyaqama
kyeqaro Iesusirara mwi mwatanaahua timwa nyunranravata mwihua
timwa nyinro. Vanavaasiva Sorura okyarara mwihua ntapihi timwa
nyuvata mwihua mwiaqaataita qiove tita.
28 Mwihua qiove tuvaro Soruva mwihua kyapata variqaro Ierusaremini
nrohiqaro hia aatu hiraitiro, Iesusira nrutu ntamwa kyeqaro Iesusira qua
mwi mwatanaahua timwa nyunra.
29 Mwitaamaqiro viqaro mwiva uro Kiriki mwataqaa Iutaa vaisi
varuhua kyapata variqaro qua timwa nyinro kepukyaqama kyero ti
varuvata mwihua rieta mwia ru kyarerata uti varura.
30 Sorura ru kyarerata uti varuvata Iesusira nraaqiaranramwuvanto
Sorura qata vakyaaqa uhua mwi quara rieta, mwihua Sorura kyaahaqa

hiqatama mwia vitaqita uro Sisariaani kyeta titovaro mwiva nai mwaata Tasaasini vura.

31 Soruva mwini uro varuvata Iesusira nraaqiaranramwuvanto Iutiaani varuhuave, Karirini varuhuave, Sameriaani varuhuave, mwihua qio mwaateraqama vita varuvaro mwi entara hia mpovantovata mwihua qoraqama nyate varuvata mwihua Iesusira kyaiqara kepukyaqamaqita viqata mwihua Kotirara nronraqama kyeta riemwaqita vuvaro Kotira mwanraquravanto mwihua kyaahaqa hi varuvata airivanto nrita Iesusira nraakye qoraqama vita varura.

Pitaava mpo mwatukya mpo mwatukya vura

32 Qio Pitaava Iesusira nraaqiara kyaahaqa hirero mpo mwatukya mpo mwatukya nrohiro. Nrohiqaroma mwiva Iesusira nraaqiara mponramwuvanto Rintaani varuhua uro taqarero vura.

33 Pitaava mwini uro ntero taqovaro vaisi mpovanto mwia nrutu Iniaasiva varura. Mwi vaisiva hia mwia mwamwantavanto qakyaa huvaro variqaro mwiva 8 ihi vara kyero taintaqaa nraahu vaiteqaro varuvaro Pitaava uro ntero mwianra tiqaro, 34 Iniaasio, Iesusi Karaisiva qioma i kyuqema kyaananrove. E sivira ena tainta ntapihiante, tuvaro mwi vaisiva qamwanrama kyero siviro.

35 Sivuvata Rintaaqinaahuavata, Seroniqinaahuavata, taqovaro mwi vaisiva qati siviro varuvata mwiaqaataita mwihua Iesusira nraaqiara varirerata Kotirara aakyara ntora.

36 Mpo mwatukya Iopaani Iesusira nraaqiaraqitairo nraakye mpovanto mwia nrutu Tavitaava varura. Mwia nrutu mwia Kiriki quaqitaita tirerata *Ntokaasivave* tura. Ntokaasiva kyuqe nraakyevanto variqaro vehi nraakye qora kyaahaqa hirero kyaiqa vara nyate varu nraakyeva varura.

37 Qio mwi entara mwi nraakyeva nriqa vu inraikyara varero qutu vuvata mwia nramwunaahua mwia varaqita mwia nramanri ntumwa kyeta qapuqama kyeta nraamwu mpontuna mwaanrinra mwoqaqa vahuraqi uro vatora. 38 Iopaani varuhua riovaro Pitaava vaini Rintaani varuvata mwihua vaisi taaratana mwini siteta tiqata, Nkyetana Pitaarara mwitaama qiate. Hiantera mwaini tire varunanrani nriante qiate, tuvata mwitanahua uro Pitaara timwa mwuvaro 39 Pitaava siviro mwitanahuavata nrinro.

Pitaava nri ntovata mwihua mwia vita vareta verara nraakye vatoraqi vera ntovaro Pitaava taqovata airi nraakye tetoqavanto Pitaara taqeta ntateqata Ntokaasiva qati varu entara mwihua haqirama nyu tuavaaqarave siotive, mpo inraikya mpo inraikyavata Pitaara nraamwute varura.

40 Nraamwutovaro Pitaava ekyaa mwiqi varuhua sita mwaatani veva kyero mwiva mwiqi variqaro tori kyauru raviro Kotirara aakyara ntero. Kotirara

aakyara ntamwa kyero mwiva tuqasaa viro qutu vurara tiqaro, Tavitaao, siquante, tuvaro mwi nraakyeva qutu vuraqitairo vu ntapairi kyero Pitaara taqero qio mwiaqaatairo qati siviro mwaamwianrama viro varuvaro
41 Pitaava nai kyauqu tutu kyero mwia kyaahaqa huvaro mwiva qio siviro. Qio sivuvaro Pitaava Iesusira nraaqiaranramwuvata, tetoqa nraakyenramwuvata, nyaanrama kyero qutu vu nraakyera nyaamwutovata mwihua taqovaro mwi nraakyeva qati siviro varura.
42 Mwi nraakyeva qati siviro varuvata mwi quara timwaqita vuvata Iopaaqinaa nraakye qora airivanto mwi quara rieta qio mwiaqaataita airi vaisivanto Iesusira quara qutaave tura.
43 Qio Pitaava Iopaaqi airi enta variqaro Saimoninra nraamwuqi varura. Saimoniva purimakau pahiqo kyaiqa varo vaisiva varura.

Pitaakya Koniriaasikya

10 1 Sisariaani vaisi mpovanto varura. Mwia nrutu Koniriaasiva (mwiva hia Iutaa vaisi variraitiro) mwiva Romeni ntaqu vaisihua vatova variqaro mwiva 100 ntaqi varu vaisihuaqaa ntaqikyi varuvata mwi vaisinramwuhua Itarisaita nruvatara tita, mwihuara Itarinyaahua ntaqua vaisihuave tura.
2 Koniriaasiva Kotirara aakyara nte varu vaisiva variqaro mwivavata, mwia nraamwuqi varuhuavata, Kotira nrutu tuaahere varura. Mwiva Iutaa nraakye qora vehi varuhua kyaahaqa hiqaro variqiro viqaro Kotirara ekyaa enta aakyara nte varura.
3 Qio mpo enta enrenro 3 kirokiqa huvaro Koniriaasiva qati variqaro ruvaata voti hura taqero. Taqeqaroma mwiva ntapihi kyero taqovaro nyaamwunyaava Kotiva titova viqetero mwianra tiqaro, Koniriaasio, tuvaro mwiva nyaamwunyaanra mwianra aatu hiro 4 mwia aitutuma kyero taqero tiqaro, Nronrao, nanrave? tuvaro nyaamwunyaava mwiva tiqaro, E Kotirara aakyara ntaana quarave, e mpohua kyaahaqa hiananrave, Kotiva mwianra qamwateqaro iara rieqaroma variho. 5 Qio vaisi mponramwu sitairata mwihua Iopaaqitaita vaisi mpo mwia nrutu Saimoni Pitaara uro vitaate. 6 Pitaava vaisi mpo vatama kyero variho. Mwi vaisiva Saimoniva purimakau pahiqo kyaiqa vare variva, mwiva nai nraamwuqi verara kyaarera tokyasataa variho, tiro.
7 Mwitaa timwa kyero nyaamwunyaava vuvaro Koniriaasiva mwiva tuntema kyero nai nraamwuqi kyaiqa varo vaisitanahua nyaanrama kyero ntaqu vaisira mpo, mwiva Kotirara aakyara nte varu vaisiva nai kyaahaqa hi varu vaisira mwiavata nraanrenro.
8 Koniriaasiva mwi vaisinramwuhua nyaanrama kyero vaakya taqorara mwihua timwa nyinro qio mwihua Iopaani sitero.
9 Sitovata mwia qanranraa aanraqaa Iopaa qaumato vi varuvaro Pitaava Iopaani variqaro huarivanto virira qiataqa vahuvaro mwiva

nraamwu mwoqa tahiporaqa mwaanri ntero Kotirara aakyara ntarero viro.

10 Mwini mwaanri ntero nraamwuqaa variqaro kyara nraataa huvaro kyara tera hi varuvaro mwia vekya variqaro ruvaata voti hura taqero.

11 Pitaava taqovaro nyaamwuvanto qatua vuvaro mwiqitairo taari voti hura ekyaa mwia vitiqaa rupatova tumuqata tumuqata tiro tumu ntora.
12 Taari mwiqi Pitaava taqovaro mpo vahi aasau, mpo vahi aasau vahura. Quarave, qarurave, nyaamwave, mwi inraikyava mwi inraikyava mwiqi vahuvaro **13** quavanto Pitaarara tiqaro, Qio sivira ru kyera nraante, tiro.

14 Tuvaro Pitaava qaqao tiro, Nronrao, hiave. Tire teta mwaanra okyara rieqatama mwi inraikyarara uaqia hi inraikyarave timwa kyeta hia nraunanrave, tiro.

15 Mwitaa tuvaro quavanto qaiqaa tiqaro, Kotiva kyuqe inraikyave tirara e hia uaqia hi inraikyarave qiante, tiro.

16 Tuvaro Pitaava kuaa qarama kyero nraahu ruvaata mwia taarampo nani taqovaro mwiaqaatairo taari mwia varero tumu ntantero nyaamwuni vura.

17 Mwitaa huvaro Pitaava ruvaata voti hura mwia taqorara nraato ti varuvata Koniriaasiva sitonramwuhua mwi mwatukyaraqi nri nteta Saimoninra nraamwuanra kyaparama kyeta uro mwi nraamwunra qesana varita **18** aakyara nteta tiqata, Saimoniva mwia nrutu mpo Pitaavave qiava, mwaa nraamwunraqive nrumu variho? tita.

19 Tuvaro Pitaava ruvaata voti hura taqorara qati nraahu nraato ti varuvaro Kotira mwanraquravanto mwia timwa mwinro tiqaro, Taqaante, vaisi taarampotanavanto i puaa hirerata nri ntaavo.

20 Qio sivira uro mwihua hunta kyera hia aatu hiraitira, mwihuavata quante. Nte mwihua mwaini sitauqata i puaa hirerata nriahuave, tiro.

21 Mwitaa tuvaro Pitaava mwi vaisihua nrumu varunani uro ntero tiqaro, Nkye tararave puaa hi variavo? Nte mwaa mwivave. Nkye nanra inraikyarave nriavo? tiro.

22 Tuvata mwinramwuhua tiqata, Vaisi mpo Koniriaasiva, mwiva ntaqua vaisihua 100 nramwuqaa ntaqikyi variva, mwiva ntapihi kyero nrohi variqaro Kotira nrutu tuaahere varivave. Mwitaa ihata ekyaa Iutaa vaisivanto mwianra kyuqe vaisivantove ti variavave. Qio mwi vaisiva tiri mwaini titaiho. Koniriaasiva variharo nyaamwunyaava Kotiva titaiva tumu ntero mwia timwa mwinro tiqaro, E Pitaara nraanrainranro mwiva i nraamwuqi nrumu varirara e mwia qua riaante, tiho. (Mwitaa tiharo Koniriaasiva tiri titaihata nrunro), tita.

23 Mwinramwuhua mwitaa tuvaro Pitaava tiqaro, Qio mwaaqi vaitaivaqenramwu hura quare, tiro.

Timwa kyero vaitero mwia qanranraa Pitaava siviro mwinramwuhuavata vuvata Iesusira nraaqiara mponramwuvantovata

Iopaaqinaahua Pitaara vatama kyeta vura. 24 Pitaava mwihuavata vuva
uro aanrani vaitero mwia qanranraa mwiva Sisariaani uro ntero taqovaro
Koniriaasiva nai nramwunaahuavata nai totinramwuvatama kyero
Pitaara vekya varuvaro
25 Pitaava uro ntero nraamwuqi vera ntovaro Koniriaasiva uro mwia
taqero mwia kyuqu tarani tumu ntiro variqaro Pitaara nrutu tuaahere
varuvaro 26 Pitaava tiqaro, Qaqao, hia ni nutu tuaaheraante, timwa
kyero mwia vara mwaamwianrama kyero timwa mwinro tiqaro, Sivira
variante. Hia nte mwanriqavantove. Nte qati vaisima varuqo, tiro.
27 Timwa kyero Koniriaasikya qua timwaqiro vuva uro taqovata airi
nraakye qoravanto mwiqi ntuvaantuama vita varuvaro
28 Pitaava mwihuara tiqaro, Nkye ntapihi kyaarave. Tire Iutaavanto
varuraro tiri mwaanra quavanto mpo mwatanaahua kyapata variqi
quananranra qao timwa taihata varunanrave. Hia mwihua nraamwuqi
vera ntaunanrave. Tire tiqata, Tire mwitaa hiararo mwihua uaqia
hi okyarava tiriqaavata vahiankyo tita, tire nraahumwaqa ntuqema
vita varunanrave. Qio mwitaama kyena varuqaro Kotiva mpo okyara
ruvaatakyaa ni naamutaiharo ni pu naatovanto ntapihi vihana ntapihi
riaurave. Kotiva hia mpo mwatanaahuara qora mwatanaave tihana nte
mwihuara qora mwatanaave qiankyorave. Haunri nte tiqana, Nte mpo
mwatanaahua kyapata varianinraqaatairo mpo inraikyavanto ni uaqiama
mataananrove, qiankyorave.
29 Kotiva mwitaama kyero timwa mpihana varuqata nkye mpo
mwatanaahua variqata nkye ni naanraavana nte hia qao tiraitina, nte
qamwanrama kyena nkye hianani nruqo. Qio nanraqamave nkye ni
naanraavo? Nkye tivaqena nte riaankye, tiro.
30 Pitaava mwitaa tuvaro Koniriaasiva timwa mwinro tiqaro, Taarampo
enta nritaraiharo mwaa mwia varurantema 3 kiroki enrovana nte ntena
nraamwuqi variqana Kotirara aakyara nte variavaro qamwanrama
kyero ni puqaa vaisi mpovanto qovarama vurave. Mwia tuavaaqavanto
takyuquva 31 nianra tiqaro, Koniriaasio, e Kotirara aakyara
ntaana quarave, e mpohua kyaahaqa hiananrave, Kotiva mwianra
qamwateqaroma iara rie variho.
32 Qio vaisi mponramwu Iopaani sitairata mwihua vaisi mpo mwia
nrutu Saimoni Pitaara uro viteta nriate. Pitaava vaisi mpovatama kyero
variharo mwi vaisiva Saimoniva purimakau pahiqo kyaiqa vare variva
mwiva nai nraamwuqi kyaarera tokyasataa varirave, turave. 33 Mwiva
mwitaa tihana nte qamwanrama uro i vita vare nriate timwa kyena vaisi
mponramwu sitaurave. Nte sitauqata mwihua uro ntaavara e nianrave
tirama nrianro. Qio Kotiva taqe varihata tire mwaaqi ntuvaantuama vita
varuro. Qio Kotiva i qua mwianinra timwa timwinraqeta tire riaare. Tire
i vekyama varuro, tiro.

Pitaava mwihua qua timwa nyunra

34 Koniriaasiva mwitaa tuvaro Pitaava tiqaro, (Nte tuvana ruvaata
taqaavaraqaatairo) mate ni pu naato ntapihi vihana nte riauqaro Kotiva
hia mpo mwatanaanra nraahu nronraqama kyero riaiho. 35 Qio ta
mwatanaavave mwia qua riemwaqiro viqaro ntapihi kyero nrohiariva
variraro Kotiva mwianrama nronraqama kyero rieqaro mwianra
qamwateqaro variananrove.
36 Qutaa Kotiva Iesusi Karaisira titaiharo mwiva tiri Isarериqi kyuqe
mwakyaakya nraakye qora mwaateraqama variate ti quara tiri timwa
timwinrave. Tiri mwi quara timwa timwihanro Iesusi Karaisiva ekyaa
nraakye qora vunyaa vaisivantoma variho.
37 Nkye rieta ntapihi kyaarave. Tauraa Ioniva nramanri nyiqanro qua
timwa nyuvaro mwiaqaatairo Iesusiva Karirini qovarama viro nraakye
qora qua timwa nyiqiro viro Iutiaanivata timwa nyiqiro vuvata ekyaa
Iutaavanto mwi quara riorave.
38 Nkye rieta ntapihi kyaarave. Kotiva nronraqama kyo vaisiva Iesusiva
Nasaretinyaava varuvaro Kotira mwanraquravanto mwia kepukyaqama
kyovaro mwiva viro nrinro hiqaro nraakye qora kyuqema kyorave.
Kotiva mwia kyaahaqa hi varuvaro mwiva Saataaniva rupato vaisihua
huvantu kyovata mwihua qio varurave.
39 Tire mwiavata variqi viqata mwiva Iutiaani kyaiqa varoravata,
Ierusaremini kyaiqa varoravata, taqaavananrave. Qio mwia ru kyeta
kyatariqaa hiritovaro qutu vurave.
40 Mwiva qutu viro taarampo enta vara kyovaro Kotiva mwia vara sivuma
kyovaro mwiva qaiqaa qovarama vurave. 41 Mwiva qati siviro qaiqaa
qovarama vuvata hia ekyaa Iutaa qumina vaisivanto mwia taqorave. Tire
nraakye qora timwa nyianrahua varuraro Kotiva tiri nraanraihata varurahua
tire nraahu mwia taqaavananrave. Iesusiva qutu vuraqitairo siviro varuvata
tire mwiavata variqata kyarave nramanrive nramwaqita quavananrave.
42 Qio Iesusiva tiri titeqaro quavata tiri timwa timwihata tire mwaa
mwakyaakyara kyuqe mwakyaakya nraakye qora timwa nyi varuro. Kotiva
Iesusira nronraqama kyaiharo mwiva nraahuma ekyaa mwatani variahua
qati variahuave, qutu quahuave, mwihuaqaa ntaqikyiqaro ko qiananrove.
Mwiva mwihuaqaa qua vataari vaisiva variananrove. 43 Haaru poropeti
vaisivanto ekyaa mwia okyarara tiqata mwitaama tita. Mwianra qutaa
mwivave qiariva variraro Iesusiva nronravanto variqaro qioma mwiva uaqia
hi kyaiqa varaani quara nruka mwataananrove turave, tiro.

Mpo mwatanaahua Kotira mwanraqura varora

44-46 Pitaava mwihua timwa nyi varuvaro Kotira mwanraquravanto
Pitaara qua riohuaqaa tumuvata mwiaqaataita mwihua mpo qua

mpo quaqitaita timwaqi viqata Kotira nrutu tuaahere varura. Mwitaa hi varuvata Iesusira nraaqiara mponramwuvanto mwihua Iutaa vaisinramwu Pitaaravatama kyeta Iopaasaita nruhua mwinramwuhua mwiqi variqata taqovaro Kotiva nai mwanraqura mpo mwatanaa nyuvata mwihua nraahumwa mpo qua mpo quaqitaita Kotira nrutu tuaahere varuvata Iutaa vaisinramwuvanto mwi inraikyarara nrihanrama vuvaro mwiaqaatairo Pitaava tiqaro, 47 Mwaa vaisinramwuhua tire varaurantema kyeta Kotira mwanraqura varaavo. Tavave mwihua nramanri varerara qao qiananrove? Qioma mwihua nramanri varevarave, tiro.

48 Mwitaa timwa kyero mwiva tiqaro, Iesusi Karaisira nrutu nteqatama nramanri mwihua nyiate, tuvata nramanri mwihua nyunra.

Nramanri nyuvata mwi mwatanaahua Pitaarara mpo entanramwuvata vari kyera quante tuvaro Pitaava mpo entanramwuanra mwihua kyapata varura.

Pitaava uto ntantero Ierusaremini vura

11 1 (Pitaava Sisariaani varuvata) Iesusiva nronraqama kyonramwuhua Iesusira nraaqiara Iutiaani varuhuavata riovata mpo mwatanaa nraakye qoravanto Kotira quara qamwateqata varuvata (mwia kyaara Iesusira nraaqiara hininramwu inronra hi varura).

2 Pitaava uto ntantero Ierusaremini uro ntovata mwihua hininramwuvanto mwamwanta toqo okyarara riohua Pitaara inronra hita tiqata, 3 Qaqao, e mwamwanta hia toqaa vaisihua nraamwuqi vera nterama mwihua kyapata kyara nrenra hiaro. E hia mwitaa hiataarave, tita.

4 Mwitaa tuvaro Pitaava mwi quara okyaraqaatairo timwa nyinrenra hiro tiqaro, 5 Nte Iopaani Kotirara aakyara nte variqana ruvaata voti hira taqaurave. Nte taqe variavaro taari voti huva mpo inraikyavanto nyaamwusairo tumunrave. Mwi inraikyara hini hini vitiqaa rupa kyero tuqiro tumuvaro tumuqata tiro nte hiavaraqaa tumu ntovana 6 nte mwiqi taqaavaro quarave, aasauve, qarurave, nyaamwave, ekyaa mwi inraikyava mwi inraikyava mwiqi vahuvaro 7 quavanto nianra tiqaro, Pitaao, sivira rukyera nraante, tuvana 8 nte tiqana, Qaqao nronrao, hia nte mwitaa hianinrave. Nte teta mwaanra okyarara rieqana hia kyuqe inraikya vaihananra tina, hia nraaninrave, 9 qiavaro quavanto nyaamwusairo qaiqaa nianra tiqaro, Kotiva kyuqe inraikyave tirara e hia uaqia hi inraikyarave qiante, turave.

10 Mwitaa tuvana nte mwini variqana kuaa inraikya mwia taarampo nani taqaavaro mwiaqaatairo mwi inraikyara nyaamwusairo tu ntanrau varovaro tumu ntantero qoqaraanani vurave.

11 Mwitaa huvana nte taqaavata vaisi taarampotanavanto mpo mwatanaa Sisariaasairo sitonramwuhua ni pitarerata nte variavara

qesana nrintovaro 12 Kotira mwanraquravanto nianra hia aatu
hiraitira, mwihuavata quante tuvana nte mwihuavata quavata
vaisi 6 nramwuvanto Iesusira nraaqiaraqa uhua Iopaanyaahua ni
vatama kyeta vuvata tire quavarahua Koniriaasira nraamwuqi uro
ntaavararo 13 Koniriaasiva mwitaamama tiri timwa timwinro tiqaro,
Nyaamwunyaava mpovanto ni nraamwuqi qovarama viro nianra e
vaisi sitairata mwihua uro vaisi mpo mwia nrutu Saimoni Pitaara vita
vare nrivaro 14 mwiva nrumu ivata i nramwunaahuavata mwakyaakya
timwa nyinrata nkye mwi mwakyaakyara riemwaqita vivaro Kotiva nkyi
sitaarive, turave.

15 Mwitaa tuvana nte mwia nraamwuqi uro variqana mwakyaakya ti
variavaro Kotira mwanraquravanto tauraa tiriqaa tumu ntema kyero
mwihuaqaavata tumunrave. 16 Mwitaa huvana nte haaru Iesusiva
nronravanto qua tiri timwa timwu quarara riaavarave. Iesusiva tiqaro,
Ioniva nramanri nkyi nyi variho. Qio nraakiara Kotiva nai mwanraqura
nkyi nyiananrove, turave.

17 Mwiaqaatai nte ntapihi kyauqaro tire Iutaavanto Iesusirara qutaa
mwivave turaro Kotiva nai mwanraqura tiri timwintema kyero mwiva
mpo mwatanaa mwihuavata kuaa qarama kyero nyiho. Kotiva mwitaama
kyero nai mwanraqura mwihuavata nyinraqe nte ta vaisiva variqanave
nte mwia antuaaninrave? tiro.

18 Pitaava mwi quara mwihua ntapihi kyero timwa nyuvata mwihua
inronra qua qaqira kyeta Kotira nrutu tuaahereta tiqata, Qikye,
Kotiva hia tiriara nraahu riaraitiro, mpo mwatanaahuaravata tiqaro,
Mwihuavatama nkyiari uaqia hi aanranra qaqira kyeta ekyaa enta ekyaa
enta qati variqi vivarave, tiho, tura.

Iesusira nraaqiaranramwuvanto mpo mwata mpo mwatani vura

19 Qio Sitiveninra ru kyeta Iesusira nraaqiara uaqiama nyato
entaraqaataita Iesusira nraaqiara airivanto tirivata rivorave timwa kyeta
Ierusaremisaita kyatita mpo nani mpo nani vura. Mponramwuvanto
Ponisia nyianrani vuvata mponramwuvanto mpo mwata Saiparaasini
vuvata mponramwuvanto mwatukya mpo Antiokini vura. Mwini uro
variqata nkyiari nramwunaa Iutaa mwini varuhua mwihua nraahu
Iesusira mwakyaakya timwa nyi varura.

20 Mwihua nkyiari Iutaa nraahu timwa nyi varuvata mpo uhua
Saiparaasinyaahuavata, Sairiniyaahuavata, uro Antiokini variqata nronra
vaisi Iesusirara mpo mwatanaahuavata timwa nyi varuvaro 21 Kotiva
kyaahaqa huvata airi vaisi Kirikivantovata nkyiari uaqia hi aanranra
qaqira kyeta tuqasaa vita nronranra qutaa mwivave tura.

22 Mwitaa huvata Iesusira nraaqiara Ierusaremini varuhua riovata mpo
mwatanaahua airivanto Iesusirara qutaa mwivave tuvata Ierusaremini

varuhua Vanavaasira titovaro mwiva mwihua kyaahaqa hirero verara Antiokini vura.

23 Uro ntero taqovaro Kotiva mwi mwatanaahuara po kye timwa nyatero mwihua kyaahaqa huvaro Vanavaasiva qamwata kyero mwiva mwihua qaiqaavata timwa nyinro tiqaro, Qio nkye nronra vaisi Iesusirara nraahu riemwaqi viqata nrohiate, tiro.

24 Vanavaasiva kyuqe vaisivanto varuvaro Kotira mwanraquravanto mwia utaqi kepukyaqama kyero varuvaro Vanavaasiva mpoqiavata Iesusira qua riemwaqiro viqaro mwiva airi vaisi kyaahaqa huvata mwihua Iesusira nraaqiaraqama vita varura.

25 Mwitaa huvaro Vanavaasiva Antiokisairo uro Tasaasini Sorura puaa hirero vuva **26** uro mwia puaama kyero vita varero Antiokini nrumu varura. Mwini kuaa ihiara variqata mwi mwatanaahua Iesusira nraaqiaraqama vuhua mwakyaakya timwa nyita mwaiqiaraqama Iesusira nraaqiaraqa uhuavata kyaahaqama nyatora. Antiokini varu vaisihua nraante tohara kyeta Iesusira nraaqiaraqama vuhuara *Kirisitenive* tura.

27 Qio mwi entara Ierusaremisaita poropeti vaisi mponramwuvanto Antiokini uto varuvaro **28** mwihuaqitairo vaisi mpovanto mwia nrutu Akapaasiva siviro Kotira mwanraquravanto mwia kyaahaqa huvaro mwiva mpo qua timwa nyinro tiqaro, Ekyaa mwatani hia kyara qio vahiraro kyarara aarante entava nriananrove, tiro. Mwi vaisiva tu quava Kirontiaasiva nronra vunyaa vaisivanto ntaqikyi varu entara kyarara aaranto entava qutaa vahura. **29** Akapaasiva hia kyara qio vahiari entava nriananrove tuvata Iesusira nraaqiaranramwuvanto qua timwa kyeta tiqata, Varaivaqeta tire munima mponta mponta ntuvaantuama kyeta vareta uro teta tiqata vakyaa Iutiaani variahua nyianre, tita. Mwitaa timwa kyeta munima airi vatohua airi kyovata, hia munima airi vatohua pataqia kyeta **30** mwi munimanra ntuvaantuama kyeta Soruravata Vanavaasiravata nyuvata mwitanahua varaqita uro Iesusira nraaqiaraqaa ntaqikyi varu vaisihua nyunra.

Herotiva Iesusira nraaqiara uaqiama nyatora

12 **1** Mwi entara nronra vaisi vunyaava Herotiva Iesusira nraaqiara hininramwu uaqiama nyatarera utura. **2** Ioninra vakyaara Iemisira ntavaaqavu kyero mwia nrunta teqa kyora.

3 Iemisira nrunta teqa kyero Herotiva taqovata Iutaa vaisivanto mwianra qamwate varuvaro mwiva uro Pitaaravata ntavaaqavu kyora. Mwi entara omwata mpo hia kyoto mperetira nro entava vahuvaro **4** Herotiva Pitaara ntavaaqavu kyero karavuqi vitaqiro uro kyero tiqaro, Pitaava karavuqitairo quankyo, timwa kyero, mwiva ntaqu vaisihua 16 nramwu ntainra kyero tiqaro, 4 nramwuvanto nraante mwiaqaa ntaqikyiqi vita tumitaraivata 4 nramwuvanto qaiqaa mwiaqaa

ntaqikyiqita quate. Mwitaamaqita quate, tiro. Herotiva tiqaro, Vekyahu
nyato kyarara omwata nre entava taiqa viraqena nte Iutaa vaisi suqaa
Pitaara qovarama kyena ko tirerave, tiro. 5 Mwitaa timwa kyero Pitaara
karavuqi rupa tovaro varuvata Iesusira nraaqiaranramwuvanto nraamwu
mpoqi ntuvaantuama vita Kotiva Pitaara kyaahaqa hiarive tita, Kotirara
kepukyaqama kye aakyara ntamwaqita vi varura.

Pitaara huvantu kyora

6 Pitaava karavuqi variqiro vuvaro Herotiva tiqaro, Hura nte
mwia vitaqina uro vaisi suqaa qovarama kyena ko tirerave, tuvaro
Pitaava entaqi vaite varuvata ntaqu vaisihua mpotana mwia hini hini
varuvaro Pitaara seniqo rupa tovaro varuvata ntaqu vaisihua mpotana
qesana ntaqikyi varura. 7 Mwitaa huvaro qamwanrama nronravanto
titova nyaamwunyaava Pitaara vuqaa qovarama viro siviro varuvaro
nraamwuqi ntuvaahe varuvaro nyaamwunyaava Pitaara qumwuqa tu
varero mwia vaurama kyero tiqaro, Qamwanrama siquante, tuvaro
senivanto Pitaara kyauquqitairo tumu ntuvaro 8 nyaamwunyaava tiqaro,
Ena tuavaaqa utu varera kyuqu nraamwu utuante, tiro. Tuvaro Pitaava
vara utu varovaro nyaamwunyaava tiqaro, Qio ena vaaqa utu varairaqeta
tiretana quare, tuvaro

9 Pitaava mwia vata varero karavuqitairo viro. Mwini viqaro
nai riero tiqaro, Hia nte qutaa vuqo. Nte ruvaata taqe varuqaro ni
mwanraquravanto nraahu vi variho, tiro.

10 Mwitaa timwa kyero Pitaava nyaamwunyaa vaisi mwia vataqiro viro,
ntaqu vaisitana nraatara kyero uro mpo ntaqu vaisitanahuavata varura
mwihuavata nraatara kyero, uro qatinani quani qesara nronra qaini
qesa tita tonani uro varuvaro mwi qesava nai qatua vuvata mwitanahua
mwiqitai veva nteta aanraqaa vuvaro qamwanrama nyaamwunyaava
Pitaara mwini kyero vura.

11 Vuvaro Pitaara vu nraato ntapihi vuvaro mwiva tiqaro, Nte qutaama
tumuqo. Qutaama nronravanto nai kyaiqa vaisi titaiharo mwiva ni
kyaahaqa hiqaro Herotiva ni rupatairaqitairo ni huvantu kyaiho. Iutaavanto
ni uaqiama matarerata uti variavaro mwiva ni kyaahaqa ihana tumuqo, tiro.

12 Pitaava nai mwitaama riemwaqiro viro uro nraamwu mpo, Ioni
Maakira mwia nronra Mariaara nraamwu, mwiqi airi nraakye qora
ntuvaantuama vita variqata Kotirara aakyara nte varuraqi uro ntero
13 qesa ntukuakua huvaro kyaiqa nraakye mpovanto mwia nrutu
Rontaava qesa vara kyarero nri ntero

14 Pitaara qua ntapihi kyero riero mwiaqaatairo mwiva nronraqama
kyero qamwateqaro qesa qatuaaninranravata hia riaraitiro, mwiva mwiqi
ntuvaantuama vita varuhua uro timwa nyinro tiqaro, Pitaavama nrumu
mwaatani qesaqaa variho, tiro.

15 Mwitaa tuvata mwihua tiqata, Eqaante, i vu nraatovanto apiqama
viharama e mwi quara tira hiaro, tuvaro mwiva kepukyaqama kyero
tiqaro, Qutaama mwiva nrumu qesana variho, tuvata mwihua qikye tita,
Pitaara ru kyaavaro nyaamwunyaava mwiaqaa ntaqikyiva, mwivama
qesana nrumu variho, tita.
16 Mwitaa tuvaro Pitaava qaiqaa qesa ntukuakua hi varuvata mwihua
qesa vara kyeta taqovaro mwiva qutaa nrumu varuvata mwihua
nrihanrama vita varuvaro 17 Pitaava kyauqu tuaahera kyero tiqaro,
Mwaini riaate, tiro. Timwa kyero mwiva nronravanto karavuqitairo nai
kyaahaqa hurara mwihua timwa nyinro. Timwa nyi kyero mwiva tiqaro,
Qio Iemisiravata tiri tiqata vakyaahuanramwuvata mwi quara timwa
nyiate, timwa kyero mwiva veva ntero mpo nraamwuqiara viro.
18 Qio Pitaava vuvata mwia qanranraa qaatata vuvata ntaqu vaisihua
Pitaaraqaa ntaqikyi varuhua taqovaro Pitaava hia karavuqi varuvata
mwinramwuhua airi nraato tita tiqata, Pitaava nataama kyerove viho?
tita.
19 Timwaqita vuvaro Herotiva mwianra puaa hiqata taqaate tuvata
mwinramwuhua mwianra qumina puaa hiqata taqovaro hia huvata
varuvaro Herotiva ntaqu vaisihua mwihuaqaa qua vatero mwihua ko
timwa kyero Pitaava ntuqema kyero vura kyaara mwinramwuhua ekyaa
ru kyora.
Mwinramwuhua ru kyero Herotiva Iutia kyero uro Sisariaani varirero
viro.

Herotiva qutu vura

20 Herotiva Sisariaani uro variqaro Taiaaqinaahuavata
Saitoniqinaahuavata inronra hi varuvata mwi mwatanaahua mwi quara
vara ntapihi kyaare tita Herotiva hunanianra nrunra. Vaisi mpo mwia
nrutu Parasitaasiva Herotira kyaiqa vaisi nronravanto varuvata mwihua
mwia totiqama teta mwia timwa mwita tiqata, Tire mwaateraqama
varirerave. Tire inronra hiqata Herotira mwataqaataita hia kyara
varaarorave, tuvaro Parasitaasiva Herotira mwi quara timwa mwunra.
21 Timwa mwuvaro Herotiva tiqaro, Mwi entara mwi quara avuqavu
hirerave, timwa kyero mwiva mwi entaraqaa nronravanto variqaro nai
tuavaaqa kyuqera ututero uro nai tainta vunyaahua varu taintaraqaa
mwatakyaa viro variqaro mwi mwatanaahuara aakyara ntamwa kyero
mwihua qua timwa nyuvata (mwihua mwiva kyuqe inraikya ututora
taqeta mwia qua rieta) mpoqama kyeta mwianra qamwateta nronraqama
kyeta timwaqita vita Herotirara tiqata, 22 Mwiva hia qumina vaisivanto
variqaro qua tiho, Mwiva mwanriqavantove, tuvaro 23 Herotiva mwihua
nkye qutaa qiavo tiro mwiva hia qaqao Kotiva nraahuma mwanriqavanto
variho tiraitiro varuvaro mwia kyaara qamwanrama kyero Kotiva titova

mpovanto mwia ntuqutu kyovaro mwimwivanto mwia mwamwanta nramwa kyovaro mwiva qutu vura.

24 Herotiva qutu vuvata Iesusira nraaqiaranramwuvanto Kotira qua timwaqita vuvata airi nraakye qora mwi quara riemwaqi viqata Iesusira nraaqiaraqama vita kuaaqi varura.

25 Vanavaasikya Sorukya munima nyunra vareta Iesusira nraaqiaranramwu Ierusaremini varuhua uro nyita mwiaqaataita mwitanahua vaisi mpo Ioninra mwia nrutu mpo Maakiravata vita kyeta uro ntanteta Antiokini vura.

Vanavaasiravata Soruravata nyianrani sitovata vura

13 1 Antiokini Iesusira nraaqiara mponramwu varura. Iesusira nraaqiara mponramwuvanto poropeti vaisi varuvata mponramwuvanto Kotira okyara mpo okyara mpo okyara timwa nyi varuhua varura. Vanavaasivave, Simioniva mwia vara nrutu Upivave, Rusiaasiva Sairininyaavave, vunyaa vaisi Herotira henava Maneaanivave, Soruvave, mwihua mwi kyaiqara vareqata Iesusira nraaqiaranramwu kyaahaqamaqita vi varura.

2 Mpo enta mwihua kuairama vita variqata kyara aurama teta Kotirara aakyara nte varuvaro Kotira mwanraquravanto mwihua timwa nyinro tiqaro, Vanavaasikya Sorukya mpo kyaiqa varaate tina, mwitanahua nyaarauqo. Qio mwitanahua ninive timwataate, tiro.

3 Kotira mwanraquravanto mwitaa tuvata mwihua qaiqaa kyara aurama teta Kotirara aakyara ntamwa kyeta mwiaqaataita mwihua mwitanahuaqaa nkyiari kyauqu vateta mpo mwatani sitovata vura.

Mpo mwata Saiparaasini vura

4 Mwitanahua sitovaro Kotira mwanraquravanto aanra nyaamwutovata Vanavaasikya Sorukya mwatukya mpo Serusiani uto nteta mwiaqaataita sipiqi mwaanri nteta kyaarera nronraqa qara vareta kyaarera utaqaa vahu mwatara Saiparaasini vura.

5 Mwi mwataraqaa uro nteta mwitanahua uro mwatukya mpo Saramisini Iutaa mwaanra nraamwuqi variqata Kotira qua timwa nyunra. Ioni Maakiva mwitanahua kyaahaqa hirero mwitanahua kyapata vurama.

6 Vanavaasikya Sorukya Saiparaasini mpo mwatukya mpo mwatukya nrohiqata Kotira qua timwa nyiqi vita vutura hini tokya mwatukya mpo Peposini uro nteta taqovaro quaha uti varu vaisiva mpovanto varura. Mwia nrutu Mpaa-Iesusiva mwiva Iutaa vaisivanto nai unra tiro tiqaro, Nte Kotira qua mwakyaakya qovarama kye varuqo, tiro.

7 Mwitaa tiqaro mwiva kamaninra totiqama tero varura. Kamaninra mwia nrutu Sesiaasi Poraasiva mwiva kyuqe vu nraato vataava, mwiva Kotira qua riarero Vanavaasiravata Soruravata nyaanronra.

8 Nyaanrovaro Mpaa-Iesusiva mwia vara nrutu Erimaasiva, mwivavata
variqaro kamaninra mwianra e hia mwitanahua Iesusirara ti quara
riaante tuvaro 9 Soruva mwia nrutu mpo Poruva Kotira mwanraquravanto
mwia utaqi kepukyaqama kyero varuvaro mwiva quaha vaisi mwia
taqero mwianra tiqaro, 10 E Tovesi nraaqiaravantove. Ekyaa kyuqe
inraikyavanto vaihara e mwia nramwutaavama variaro. Unra quave,
uaqia hi kyaiqavave, mwi inraikyava nraahuma i vu nraatoqi vaiho. E
Kotira qua mpo okyara mpo okyara api ti varianannrave. Api qua qaqira
kyaataarama e qati nraahu mwi quara ti variaro.
11 Qio riaante. Mateqama nronravanto i ntuqutiraro i vuvanto qipa
quananrove. Mwiaqaataira e huravata mporavata variqi viqara hia huari
qio taqenanrave, tiro. Mwitaa tuvaro Erimaasiva taqovaro mwia vuvanto
entama vuvaro mwiaqaatairo mwiva aanrani viro tiqaro, Ni kyauqu tu
vareta aanra naamutaate, ti varura.
12 Poruva mwitaa tuvaro Erimaasira vu qipa vuvaro kamaniva
vunyaava mwi inraikyara taqero mwiva Porukya Vanavaasikya tu
quarara qutaave tiro kyauqu ntukikinraaqa tero Iesusira quara kyuqe
quave tura.

Mwata mpo Pisintiaani vura

13 Poruvavata mwia vatama kye nruhuavata Peposi kyeta mpotuqi
vuhua mwata mpo Pampiriaani uro mwatukya mpo Pekaani uro ntora.
Mwini uro ntovaro mwihuaqitairo Ioni Maakiva mwihua kyero uro
ntantero Ierusaremini vura. 14 Vuvata mwinramwuhua vuhua Pekaa
kyeta Pisintiaani vuhua mwatukya mpo Antiokini uro nteta mwini
variqata mwaanraqaa mwinramwuhua uro Iutaa mwaanra nraamwuqi
vera nteta mwatakyaa vita varura.
15 Mwi mwatanaahua Mosesiva qara ntumwato quara kyaara ntita
poropetivanto qara ntumwato quara kyaara ntumwa kyeta mwiaqaataita
mwaanra nraamwuqaa ntaqikyuhua vaisi mpo titovaro mwiva
mwinramwuhua kyapara hiro tiqaro, Tiri tiqata vakyaa tuaavo, tiri
kepukya timwiani quava vahirera, nkye tiri timwa timwivaqeta tire
riaare, tiro.
16 Mwitaa tuvaro Poruva siviro kyauqu tuaahera kyero mwiva
mwihua timwa nyinro tiqaro, Nkye Isareri vaisinramwuvata, nkye
mpo mwatanaahua Kotira nrutu tuaahere variahua nkyevata, riaate.
17 Isareri nraakye qoraqaa ntaqikyi variva Kotiva, mwiva haaru
tiri haivaqahuarave tiri tiqohuara tiqaro, Nkye ni nraakye qorama
varivarave, turave. Mwiaqaatairo tiri haivaqahua Isipini varu entara
Kotiva mwihua kyaahaqa hi varuvata mwihua airiqama vuvaro
mwiaqaatairo Kotiva nai kepukyaqo mwi mwataraqaatairo mwihua
sita varero 18 nrumu kyovata mwihua 40 ihiara qumina mwatani variqi

vuvaro Kotiva hia mwihua qaqira kyaraitiro, mwihuaqaa ntaqikyiqi vurave.

19 Mwitaamaqi viqaro mwihua kyaahaqa huvata mwihua Kenaanini nkyiari nramwutaa 7 mwatanaa ru taiqa kyovaro Kotiva Kenaani mwia tiri haivaqahua nyuvata 20 mwihua mwi mwataraqaa 450 ihi vara kyeta ntaqikyiqi vurave.

Mwiaqaatairo Kotiva tiri haivaqahuaqaa ntaqikyiqaro vaisi mpo uhua nronraqama kyero nraakye qora ni qua timwa nyiate tuvata mwihua Kotira qua timwa nyiqita vita mwitaamaqi vita qutu vuvaro mwiaqaatairo Kotiva Samuerira nronraqama kyovaro mwiva Kotira qua timwa nyi varura.

21 (Mwiaqaataita tiri haivaqahua pupohama nyuvata Samuerirara qaqao tita, Vaisi mpo mwatama tairaro mwiva nronra vunyaava variqaro tiriqaa ntaqikyiarive, tuvaro) Kotiva mwi quarara eo timwa kyero Mpenisamininra okyara Kisira mwaaqu mwia nrutu Sorura nyuvaro Soruva 40 ihiara variqiro viqaro tiri haivaqahuaqaa ntaqikyiqiro vurave.

22 Mwiaqaatairo Kotiva mwia qoririma mwatero Ntevitiva mwihua vunyaa vaisi variarive tiro, mwia nronraqama kyorave. Kotiva Ntevitirara qamwateqaro mwataama tiro, Ni mutukyavanto Iesira mwaaqu Ntevitirara vaiho. Mwiva nte vararera hiani kyaiqara qioma vara mataananrove, turave.

23 Qio Kotiva nai qua vatora mwivau viqaro Ntevitira okyaraqitairo Isareri huvantu kyaani vaisira Iesusira vara kyovaro tumunrave. 24 Tumu variqaro Iesusiva hia nai kyaiqa toharo entara Ioniva aakyara ntamwa kyero Isareri nraakye qora timwa nyinro tiqaro, Uaqia hi aanranra qaqira kyeta nramanri varaate, turave. 25 Mwitaa timwaqiro viro nai kyaiqa taiqa kyaani entava qaumato vahuvaro Ioniva tiqaro, Nkye nianra ta vaisivaveve qiavo? Nkye Kotiva titaani vaisira vekya variava hia nte mwaa mwivave. Qio taqaate. Mwiva ni naakiara nri variho. Nte qati qumina vaisi variqananra tina, hiama qio mwia kyuqu nraamwu ntahuku mwataaninrave, tiro. Ioniva Iesusirara mwitaa turave.

26 Qio nkye ni kata pakyaa Evarahaamunra nraisivantove, qumina mpo mwatanaa Kotira nrutu tuaahere variahuavatave, nkye ekyaa riaate. Tire huvantu vita kyuqema variananranra rieqaro Kotiva tiriara mwi quara vara kyaiharo nriho.

27 Ierusaremini variahuavata, mwihuaqaa ntaqikyiahuavata, hia ntapihiavaro Iesusiva Kotiva titaiva varihata mwihua mpo mwaanraqaa mpo mwaanraqaa poropetivanto qara ntumwatora kyaara ntita hia ntapihiavaro mwi quava Iesusirara tihata mwihua poropeti qua hia ntapihi kye riaraitita, Iesusiraqaa qua vataavarora tiro, haaru poropeti vaisivanto qua tuva mwivauma vaiho.

28 Mwihua Iesusira ru kyarera uti variqata taqovaro hia mwiaqaa qua vahuvatavata mwihua kepukyaqama kyeta Pairaatira rapateta mwia

ru kyaante turave. 29 Mwiaqaataita mwihua Kotira mpukuqi Iesusira
mwitaa mwitaa hivarave tu quara utu taiqa kyeta Iesusira kyatariqaatai
itu kyeta varaqi oriqi uto quntamwa torave. 30 Quntamwa tovaro Kotiva
mwia qati vara sivuma kyovaro 31 Iesusiva airi enta mwatani nrohi
varuvata Karirisaita Ierusareminianra Iesusira vatama kyeta vuhua mwia
taqorave. Mwihua matevata nkyiari taqorara Isareri nraakye qora timwa
nyi variavo.

32 Tire Vanavaasikyavata nkyi kyuqe mwakyaakya timwa nyinrenra
nrunrahuave. Kotiva haaru tiri haivaqahua timwa nyinro tiqaro,
Nraakiara nkyiara rieqana nte mwitaa mwitaa hirerave, tu quava mate
mwivauma vaiho. 33 Tire teta haivaqahua nyaisinramwu varuraro Kotiva
tiri kyaahaqa hirero Iesusira qati vara sivuma kyaiho. Haaru Kotiva
Saami 2 mwiqi Iesusirara mwataama tiro:

E ni maaquvantoma variaro.
Mate nte i qovama varuqo, turave. *(Sng 2:7)*

34 Iesusiva qutu viharo Kotiva mwia qati vara sivuma kyaiharo Iesusiva
hia qaiqaa qutu viro ntenra quariva variho. Haaru Kotiva Iesusirara
mwaa quara timwa torave:

Nte Ntevitirara i kyuqema mwatarerave qiava inraikyara,
mwi inraikyara i mwinrenrave, turave. *(Ais 55:3)*

35 Mpo Saami mpukuqi quavanto mwataamama vahiro:

E hia ena nraaqiara kyuqera qaqira kyairaro
qumina ntenraananrove, turave. *(Sng 16:10)*

36 Ntevitiva tiri haivaqava Kotira kyaiqa varaqiro viro uro qutu vuvata
quntamwa tovaro ntenra vurave. 37 Qio Kotiva qutu vira qati vara sivuma
kyaiva, Iesusiva hia qumina ntenra virave.

38-39 Ni kata pakyaa tuaavo, nkye riaate. Nkye uaqia hi kyaiqara
uti quara Iesusiva nraahuma qio taiqa kyaananrove. Tiretana mwi
mwakyaakyara nkyi timwa nyinrenra nrunro. Nkye Mosesira qua
riemwaqita vivaro hia mwi quava nkye uaqia hi kyaiqara uti quara nruka
nyataananrove. Nkyiqa qatima qua vahirata nkye rupa vita variqata
hiama qio qati varivarave. Iesusirara qutaa mwivave qiariva, mwiva
nraahuma qio huvantu viro qati variananrove.

40 Qio nkye rauriqata variate. Haaru poropetivanto Kotira qua qara
ntumwato quava nkyiqi qutaa vahiankyorave. Quavanto mwataama tiro:

41 Nkye ni quara raima mate vaisihua,
nkye rauriqata variate.
Nkye nte vararera hiani kyaiqarara
nraato taramaqi vita uro qutu quate.
Nkye qati variqi vi entara ntena vararera hiani kyaiqara
varaarita nkye mwi kyaiqarara hia qutaave tivarave.
Mpovanto mwi kyaiqara okyara vutu kyero

nkyi timwa nyinratavata nkye hia qutaave tivarave.
Nkye nte kyaiqa varaaninra taqeta
kyauqu ntukikinraaqa teqata qutu quate, tura. *(Hab 1:5)*
Kotiva mwitaa turave, tiro.

42 Poruva mwi quara timwa nyi taiqa kyero Vanavaasikyantiri
mwaanra nraamwuqitairo virera huvata nraakye qoravanto tiqata, Qio
nkyetana mpo enta mwaanraqaa qaiqaa nrumu variqata mwi quara
mpoqiavata timwa timwiate, tita. 43 Mwitaa tuvaro mwihua qua timwaqi
vuva taiqa vuvata airi vaisi Iutaa vaisive, mpo mwatanaa vaisi Iutaa
mwaanra okyara riohuave, mwihua Porukya Vanavaasikya sataqi vuvata
mwitanahua mwihua qua timwa nyita tiqata, Kotiva nkyiara po timwa
nyataani quara kepukyaqama kyeta riemwaqita quate, tita.

44 Mwitaa tuvata mpo mwaanraqaa mwi mwatukyaraqi varuhua
airivanto Kotira qua riarerata ntuvaantuama vita varura.

45 Ntuvaantuama vuvata Iutaa vaisinramwuvanto taqovata mpo
mwatanaa airivanto ntuvaantuama vuvata Iutaa vaisinramwuvanto
inronra hita tiqata, Mpo mwatanaavanto tirivata kuaaqi ntuvaantuama
vita varivorave, timwa kyeta Porura uaqiama mwatarerata mwia quara
unra quave tiqata mwianra qora qua tura.

46 Mwitaa ti varuvata Porukya Vanavaasikya hia aatu hiraitita,
kepukyaqama kyeta tiqata, Tiretana nkyi Iutaa nraante qua timwa
nyunro. Tire mwia qioma mwitaa huro. Mwiaqaataita tire taqaurata nkye
mwi mwakyaakyarara uaqia hi quarave qiavo. Nkye ekyaa enta ekyaa
enta qati variqi vi quarara hia nkyi kyakya ihata variavo. Mwia kyaara
tiretana nkyi Iutaa qaqira kyeta mpo mwatanaahua mwi quara timwa
nyinrenrave.

47 Nronravanto tiritana titeqaro mwitaama tiho:
E mpo mwatanaa mpo mwatanaa kyaahaqa hirata
mwihua kyuqe aanraqaa vivaro Kotiva mwihua sitaarive
tina, nte i omwa votima kyena titauqo, turave. *(Ais 49:6)*
Nronravanto mwitaa turave, tiro.

48 Porukya Vanavaasikya mwitaa tuvata mpo mwatanaa mwihua mwi
quara rieta qamwata kyeta nronravanto timwato quarara kyuqe quave
tita. Nraakye qora ekyaa enta qati variqi quate tiro, Kotiva sita varohua,
mwihua Porukya Vanavaasikya qua rieta Iesusirara qutaave tura.

49 Qio Iesusira quavanto ekyaa mwi mwataraqi viro nrinro huvata
ekyaa mwi quara riemwa ntora.

50 Mwitaa huvata Iutaavanto mwitanahua inronra hita uro mwi
mwatanaahua nraakye nronranramwu Kotira nrutu tuaahere
varuhuavata, nronra vaisivata, unra qua timwa nyuvata mwihua
Poruravata Vanavaasiravata uaqiama nyateta mwihua nkyiari
mwataqaataita mwitanahua sitamwa kyora.

51 Mwitaa huvata Iesusiva nronraqama kyo vaisitanahua nkyiariqaatai
ntuvenrauma kye qaqira tuto kyeta tiqata, Nkye taqevarave, timwa kyeta
mwi mwatara kyeta uro mpo mwatukya Aikoniaamini vurama.
52 Qio Iesusira nraaqiaravanto qamwateqata varuvaro Kotira
mwanraquravanto mwihua mwutukyave su nyaato kepukyaqama kyovata
varura.

Porukya Vanavaasikya Aikoniaamini varura

14 1 Porukya Vanavaasikya Aikoniaamini mwini uro nteta
mwitanahua tauraa Antiokini huntema kyeta uro Iutaa
mwaanra nraamwuqi nraante variqata qua kepukyaqama kyeta timwa
nyuvata Iutaa nraakye qora airivantovata, mpo mwatanaa nraakye
qora airivantovata, Iesusirara qutaa mwivave timwa kyeta Iesusira
nraaqiaraqama vita kuaaqi varura.
2 Mwitaa huvata Iutaa vaisi mponramwuvanto hia Iesusirara qutaa
mwivave tuhua uro unra quaqo mpo mwatanaa mwihua su nyaato vara
apiqama kyovata mwihua Porukya Vanavaasikyara ua vu nraato tura.
3 Mwitaa ti varuvata Porukya Vanavaasikya airi enta mwini variqata
hia aatu hiraitita, Iesusira mwakyaakya timwa nyiqi vuvaro nronravanto
Kotiva mwitanahua kyaahaqa huvata mwitana mwini variqata nronra
kyaiqa hia taqo kyaiqara varaqita vura.
4 Mwi mwatukyaraqinaahua ntainra vita hinivanto Porukya
Vanavaasikyaqaa ntumwa vuvata hinivanto Iutaaqaa ntumwa vura.
5 Mwiaqaataita mpo mwatanaa mwihuavata, Iutaa mwihuavata, nkyiari
nronra vaisi kyapata Porukya Vanavaasikya qorama nyateta oriqo
mwitanahua ntuqutirerata uti varuvata 6 mwitanahua mwi quara vaakya
riemwa kyeta, mwiaqaataita mwitanahua ntuqema kyeta vetara mwata
mpo Rikoniaani uro varura. Mwini variqata mwatukya taaratanaqi
Risitaraanivata, Ntepinivata, mwi mwatukyatana hini hini vahu
mwatukyaraqivata, 7 nrohiqata Iesusira mwakyaakya timwa nyiqita vura.

Risitaraanivata Ntepinivata varura

8 Risitaraani vaisi mpovanto kyuqu ntanrenra vuva mwatakyaa viro
varura. Mwi vaisira mwia nrova mwata kyovaro mwia kyuqu ntanrenra
vuva hia aanra nrohiraitiro varura.
9 Mwiva mwatakyaa viro variqaro Poruva Iesusirara qua tura rie varuvaro
Poruva mwi vaisiva Iesusiva qutaama ni kyuqu kyuqema mataananrove tura
taqero Poruva mwia vuqi aitutu hiqaro 10 mwianra aakyara ntamwa kyero
tiqaro, Sivira ena kyuqu ntatuta kyera mwaamwianra variante, tuvaro
mwiva qamwanrama kyero siviro nrohi varura.
11 Nrohi varuvata nraakye qora ntuvaantuama vuhua Poruva mwi
kyaiqara varora taqeta, mwihua nkyiari Rikoniaa quaqitaita aakyara

nteta tiqata, Qikye, Nyaamwunyaa mwanriqatanavanto vaisi tueta mwaini tirivata varirerata tumu ntaavo, tita.

12 Mwitaa timwa kyeta mwihua Vanavaasirara nkyiari vunyaa mwanriqa nrutu nteta *Suaasirave* tita. Poruva qua ti varu vaisiva varuvatara tita, mwianra mwanriqa mpo nrutu *Heminrave* tura.

13 Suaasirara aakyara nte varu nraamwuva mwatukya nraaqani vahuvaro mwiaqaatairo Suaasira kyaiqa vara mwate varu vaisiva nronravanto purimakau qoranramwu nraahu sita varero maunra viti kye nruntaqi ntumwu nyateravata varero nri ntovata nraakye qora ntuvaantuama vuhua Porukya Vanavaasikya nrutu tuaahereqata purimakau ru kye nyinrenrata uti varura.

14 Mwitaa huvata mwitanahua mwihua mwitaa hirera uti varurara ntapihi kyeta, haunri mwihua mwitaa hivorave timwa kyeta, nkyiari tuavaaqa nrahitu kyeta nraakye qoravanto ntuvaantuama vita varura utaqaa hiantamwate viqata aakyara nteta tiqata, **15** Vaisituaavo, eqaate. Tiretana nkyi nraantante qumina vaisima varuro. Tiretana Iesusira mwakyaakya kyuqe mwakyaakya nkyi timwa nyinrenrata nrunro. Nkye unra mwanriqa mwia utuara mwintira qaqira kyeta qutaa mwanriqa nrutu tuaaheraate tita, tiretana mwaini nrunanrave. Mwanriqa Kotiva mwiva nraahuma nyaamwuvata, mwatavata, ekyaa inraikyavanto mwataqi vahiravata, nyaamwuni vahiravata, utu kyero vatairave.

16 Haaru Kotiva ekyaa nraakye qora qati kyovata nkyiari quataa hi aanranraqaa vurave.

17 Kotiva qati kyovata vuvarovata mwiva nai nronravanto varira ntapihiate tiro, mwiva nai nyaamwuteqaro kyuqe inraikya mpo inraikyaqo mwihua nyaamwutorave. Mwiva vati vara kyaiharo kyuqema kyeqaro ntiharo kyara kyuqema kyero qupiqeqaro keko tihatama nkye nreqatama qamwateqata variavo, tita.

18 Porukya Vanavaasikya mwitaa tuvatavata nraakye qora ntuvaantuama vuhua hia mwitanahua quara nronraqama kyeta riaraitita, mwitananra mwanriqavantove timwa kyeta, purimakau ru kyeta mwihua nyutu tuaahera nyatarera uti varuvata mwihua mwukyaari tu kyeta hia mwitaa hiate timwa kyeta mwihua antua kyora.

Oriqo Porura aavata ntuqutu kyora

19 Mwia nraakiara Iutaa mponramwuvanto Antiokisaitave, Aikoniaamisaitave, nri nteta nraakye qora ua vu nraato nyuvata mwihua qua riemwaqi vita ori vara kyeta Porura aavata ntuqutu kyeta qutu viho timwa kyeta mwia ntanrauqita uro mwatukya mwaaqani tuto kyora.

20 Porura mwaaqani tuto kyeta vuvata Iesusira nraaqiaranramwuvanto nrumu Porura tataaqa ututuma vita varuvaro Poruva mwiaqaatairo qati siviro qaiqaa mwatukya mwiqi viro. Mwia qanranraa mwiva Vanavaasikyantiri mwatukya mpo Ntepini vura.

Mwitanahua uro ntanteta Antiokini nrunra

21 Mwitanahua Ntepini variqata Iesusira mwakyaakya timwa nyi
varuvata airivanto Iesusira nraaqiaraqama vuvata mwitanahua
mwiaqaataita uro ntanteta Risitaraani mateta Aikoniaamini vuhua
Antioki Pisitiaa mwatani vura.
22 Mwini variqata Iesusira nraaqiara mwini varuhua mwihua
kepukyaqama nyateta tiqata, Iesusirara nraahu riemwaqita quate, tita.
Tire Kotira mwatukyaqi virera hiarahua airi muaanra varaqi vitama
mwini qio quananrave, tiro.
23 Poruva mwitaa timwa kyero mwitanahua Vanavaasikya mpo
mwatukya mpo mwatukya nrohiqata vaisi vara mwatama kyeta
nronraqama kyeta tiqata, Nkye Iesusira nraaqiaraqaa ntaqikyiqita quate,
timwa kyeta mwihua kyapata variqata kyara aurama teta Kotirara
aakyara nteta tiqata, E mwaa Iesusirara qutaave qia vaisinramwuhuaqaa
kyuqema kyera ntaqikyiqira quante, tita.
24 Mwitaa timwa kyeta mwitanahua Pisitiaa vara kyeta mpo mwata
Pampiriaani nri ntora. 25 Mwi mwatara mwini variqata uro Pekaani Kotira
qua timwa nyita, mwiaqaataita mwitanahua vevara Ateriaani uro nteta,
26 mwiaqaataita sipiqi mwaanri nteta kyaarera nronraqaama teta Antiokini
qoqaraara mwini nrumu ntanteta vura. Tauraa Iesusira nraakye qoravanto
Antiokini mwini variqata Kotirara aakyara nteta tiqata, Porukya Vanavaasikya
po kye timwa nyatairata mwitanahua mpo mwatanaa mpo mwatanaa Iesusira
kyaiqara timwa nyiate, tunani nkyiari kyaiqa taiqa kyeta vura.
27 Mwitanahua mpo mwatanaa mpo mwatanaa mwatukyaqi nrohita
Antiokini uro nteta Iesusira nraaqiara mwini varuhua ntuvaantuama
kyeta nkyiaritana nrohurara timwa nyita tiqata, Kotiva aanra qatua
kyaihata mpo mwatanaa nraakye qoravantovata Iesusirara qutaave qiavo,
tita. 28 Mwitaa timwa kyeta mwitanahua Iesusira nraaqiaranramwu
kyapata mpuahaama mwini varura.

Porukya Vanavaasikya Ierusaremini vura

15 1 Porukya Vanavaasikya Antiokini varuvata Iutiasaita vaisi
mponramwuvanto nri nteta Iesusira nraaqiaranramwu timwa
nyita tiqata, Nkye hia Mosesiva tuntema kyeta nkyeta mwamwanta
toqaivera, Kotiva hiama qio nkyi sitaananrove, tita.
2 Mwitaama kye timwa nyi varuvata Porukya Vanavaasikya mwi
quarara qao timwa kyeta mwihua kyapata nronraqama kyeta inronra
hi varura. Mwi quara kyaara inronra hi varuvata Antiokini varuhua
kuaa qua vateta Porukya Vanavaasikyavata, mpo uhuavata, siteta
tiqata, Nkyenramwu uro Ierusaremini Iesusiva nronraqama kyai
vaisinramwuhua kyapata variqatama mwi quara ntapihi kyaate, tita.

3 Timwa kye sitovata aanravau viqata mwinramwuhua mpo
mwatanaahua Iesusirara qutaa mwivave turara mwata mpo
Ponisianivata, Sameriaanivata, timwa nyiqita vura. Timwa nyuvata
Iesusira nraaqiara mwini varuhua mwihuavata mwi quara rieta mpoqama
kyeta qamwateqata varura.
4 Mwinramwuhua timwa nyiqi vita Ierusaremini uro ntovata
ekyaa Iesusira nraakye qoravantovata, Iesusira nraaqiara
nronranramwuvantovata, Iesusira nraakye qoraqaa ntaqikyi varuhuavata,
ekyaa mwihua mwinramwuhua qamwata nyatovata Porukya
Vanavaasikya mpo mwatukya mpo mwatukya nrohiqata Kotiva kyaahaqa
huvata mwitanahua nronra kyaiqa varaqita nrohi varurara timwa
nyunra.
5 Mwinramwuhua mwitaa ti varuvata Iesusira nraaqiara
mponramwuvanto mwihua Parisi mwaanra qua riohua sivita tiqata,
Qaqao, tire Iutaa vaisi variqata Mosesira mwaanra qua rieqatama teta
mwamwanta toqaana okyararave, Mosesiva timwato quarave, riemwaqita
vurahuave. Mpo mwatanaavanto Iesusira qua riaahua, mwihuavata
hiama eqevarave. Mwihuavata nkyiari mwamwanta toqa kyeta Mosesira
quavata riemwaqitama vivarave, tita.
6 Mwitaa tuvata Iesusiva nronraqama kyo vaisinramwuhuavata,
Iesusira nraakye qoraqaa ntaqikyi varuhuavata, mwi quara avuqavu
hirerata ntuvaantuama vita. 7 Ntuvaantuama vita mwihua airi qua
timwaqita vuvaro Pitaava siviro mwihua timwa nyinro tiqaro, Ni kata
pakyaa tuaavo, nkyevata haaru taqorave. Hia Iutaa nraahu Iesusira qua
rieqata qutaave qiate tiro, Kotiva nkyiqitairo ni nronraqama kyero mwi
quara mpo mwatanaahuavata timwa nyiante tiro, ni titorave.
8 Kotiva ekyaa nraakye qora mwutukyaqi taqe varivave. Mwiva nai
mwanraqura tiri timwintema kyero mpo mwatanaahuavata nyi varirave.
Mwitaa hirara tita, tire taqauraro Kotiva mpo mwatanaahuaravata
qamwateqaro varirave. 9 Kotiva hiama tiri mpo qarama timwa tero
mwihua mpo qarama nyataiho. Mwihuavata tirivata kuaa qarama nraahu
timwa taiho. Tiri nraantante mpo mwatanaahua Iesusirara qutaa mwivave
qiarara tiro, Kotiva mwihua uaqia hi inraikyara nruka nyatairave.
10 Tiri haivaqahuavata, tire tetavata, Mosesira qua vara qu vareta
nrohirera taqauraro muaanra ntairave. Qio nkye nanraqama mwi
quara mpo mwatanaahuaqaa qu nyatarerata uti variavo? Nkye mwitaa
hiqatama Kotira mwataara hirerata uti variavo. Hia nkye mwitaa hiate.
11 Tire taqauraro Iesusiva nronravanto tiriaravata po tiraqaatairo
Kotiva tiri tivitairave. Qio tiri tivitaintema kyero Kotiva mpo mwatanaa
mwihuavata qioma siterove, tiro.
12 Pitaava mwitaa tuvata mwiqi ntuvaantuama vuhua tirema variqata
mwihua Vanavaasikya Porukya qua rie varuvata mwitanahua sivita

nkyiari nrohurara timwa nyita. Mwitanahua mpo mwatanaavanto
varunani nrohuvaro Kotiva kyaahaqa huvatatana nronra kyaiqa varaqita
nrohurara mwihua timwa nyunra.
13 Mwitanahua timwa nyi taiqa kyovaro Iemisiva siviro tiqaro, Ni kata
pakyaa tuaavo, ni qua riaate. 14 Vuni Kotiva nraakye qora mponramwu
nai nrutu tuaaheraate tiro, uro mpo mwatanaahuaqitairo sito quara
Saimoni Pitaava vaakya tiri timwa timwinrave.
15 Qio poropeti vaisinramwu haaru qara ntumwato quavavata, mwaa
Pitaara quavantovata, ntapihi kyero kuaa mwiaqaama vahirove. Haaru
mwataa turave:
16 Nronravanto tiqaro, Nraakiara nte nrumu ntantena
uro nkyi haivaqara Ntevitira nraamwu ntaputama vira
qaiqaa hoqarerave.
Mwi inraikyara mwi inraikyara nraaparaqama vira
qaraakyaqama kyena vara qaiqaa mwaamwianra tarerave.
17 Nte mwitaa hiarita nraakye qora mpo mwatanaa
mpo mwatanaahuaqitaina nte ntena nraaqiaraqama
tena nyaanrama taarihua nronra ni puaama kyevarave,
tura.
18 Nai haaru nronravanto mwi quara qovarama kyorave,
turave, tiro. *(Amos 9:11-12)*
19 Iemisiva mwitaa timwa kyero mwiva tiqaro, Qio nte mwataamama
riauqo. Mpo mwatanaahua qora aanra qaqira kyeta Kotira aanraqaa
quahuaqa hia tire mpo muaanra vataare. 20 Nrivaqe tire mwihuani qara
nraahu ntumwa kyeta mwitaa mwitaama timwa nyianre:
Nkye hia qumina unra mwanriqani vate kyarara nraate.
Hia vaisivanto nraakyevata api nrohiate.
Hia nruntana tu vareta ntaqutu kye vahi aasaura nraate.
Hia nraanrevata nraate.
Mwi quara nraahu qara ntumwa taarata mwihua taqaate. 21 (Mpo
mwatanaavanto mwi quara riemwaqita vivera, hiama Iutaa mwini
varihua mwihua kyapata inronra hivarave.) Iutaavanto mpo mwata mpo
mwata quahua variqata mpo mwaanraqaa mpo mwaanraqaa Mosesira
qua kyaara ntumwaqita vi variarave. Mpo mwatukya mpo mwatukya
Mosesira qua timwa nyiahua variavo, tiro.

Mpo mwatanaahuani qara vara kyora

22 Iemisiva mwitaa tuvata Iesusiva nronraqama kyonramwuhuavata, Iesusira
nraakye qoraqaa ntaqikyi varuhuavata, ekyaa mwiqi ntuvaantuama vita
varuhuavata, kuaa qua nraahu vateta tiqata, Nrivaqe tetaqitai vaisi mpotana
sitaarata mwitanahua Porukya Vanavaasikya kyapata vihua tire mwaaqi
variqata timwa tauna quara vevara Antiokini varihua uro timwa nyiate, tita.

Mwitaa timwa kyeta mwihua vaisi taaratana mwatama kyora. Vaisi mpo mwia nrutu Iutaasira mwia vara nrutu Vasavaasira, vaisi mpo mwia nrutu Sairaasira. Mwitanahua Iesusira nraakye qora hini mwihuaqitai viritoqama vita varutanahua varura.

23 Mwihua mwatama kyeta mpo mwatanaa mwihuani qara vara
kyeta tiqata,
Tire Iesusiva nronraqama kyainramwuhuavata, Iesusira
nraakye qoraqaa ntaqikyi variahuavata, tire nkyi qata
vakyaahua variqatama nkye mpo mwatanaa Antiokini
variahuave, Siriaani variahuave, Sirisiaani variahuave, nkye
tiri tiqata vakyaahua variahua tire nkyi qua mwantauro.
24 Tire riaurata tiriqitaita vaisi mponramwuvanto uro api qua
nkyi timwa nyiavata nkye mwi quara rieta qumimaqa hi
variavo. Hia tire mwihua sitaurata mwihua nkyiari riemwa
kyeta uro mwitaa qiavo.
25 Mwiaqaataita tire ntuvaantuama vita kuaa qua vateta
mwataama tita, Nrivaqe vaisi mponramwu sitaarata mwihua
tiri mwutukya vahi vaisitana Porukya Vanavaasikyavata
quate, turo.
26 Porukya Vanavaasikya hia nkyiari ru kyerara nronraqama
kye riaraitita, mwitanahua tiri nronra vaisi Iesusi Karaisira
kyaiqa varaqita vi variatanahuave.
27 Mwaisaita tire Iutaasikya Sairaasikya sitaarata mwitanahua
tire kuaa qua vateta qara ntumwa tauna quara mwaa nkyiari
nyoqitaitavata nkyi timwa nyivarave. **28** Kotira
mwanraquravantovata,
tirevata, mwaa quara kuaa quama vatauro. Tire
hia qumina airi qua tiqata nkyiqa muaanra vatarerave.
29 Mwaa quara nraahu riemwaqita quate:
Unra mwanriqani kyara vatera hia nraate.
Hia nraanre nraate.
Hia nruntana tu vareta ntaqutu kye vahi aasaura nraate.
Hia vaisivanto nraakyevata api nrohiate.
Nkye mwi quara riemwaqi viqatama nkye kyuqema kyeta
nrohivarave. Qio mwiqiarama tirenramwu turo, tita.

30 Mwitaa timwa kyeta mwihua sitovata mwihua vevara Antiokini uto Iesusira nraaqiaranramwu varuhua kuairama kyeta qara vare vura nyuvata **31** mwihua kyaara ntumwa kyeta ntapihi rieta mwi quarara qamwata kyeta kyuqe quama qaraqi vaiho. Mwi quava tiri kepukyaqama timwa taani quarave, tita. **32** Mwitaa tuvata Iutaasikya Sairaasikya Kotira qua tutanahua sivita mwihua timwa nyiqata kyuqe mwakyaakya mpuahaa qua tiqata mwihua kepukyaqama nyatora. **33** Mwitaa timwa

kyeta Ierusaremisaita tumu ntotana airi enta mwini Antiokini varuvata mwiaqaataita Iesusira nraaqiaranramwu mwini varuhua kyuqema kyeta kyauqu nyita sitovata mwitanahua tumu ntanteta tauraa nkyiari tumunani vura. 34 [Sairaasiva nraahu Antiokini variataa huvaro mwini varura] 35 Porukya Vanavaasikyavata airi enta Antiokini varura. Mwitanahuavata mpo uhuavata nronravanto timwato quara nraakye qora timwa nyiqata varura.

Porukya Vanavaasikyatana inronra hita ntainra vura

36 Porukya Vanavaasikya Antiokini variqita vuvaro mpo entanramwu nritarovaro Poruva Vanavaasirara tiqaro, Varaiqetana qoqaraananianra viqatatana mpo mwatukya mpo mwatukya viqata teta tiqata vakyaahua taqaare. Haaru tiretana Kotira qua timwa nyiavana nraakye qorahua mwihua qiove variavo hiave qio variavo? tiro.

37 Poruva mwitaa tuvaro Vanavaasiva Ioninravata vitero virero uti varura. Ioninra nrutu mpo Maakiva. 38 Vanavaasiva mwiavata vitero virera uti varuvaro Poruva qaqao tiro. Haaru tiretana mpo mwatukya mpo mwatukya nrohiqata mwakyaakya timwa nyiqi vi variavararo mwi vaisiva tiritana Pampiriaaqitairo qaqira kyero pupohovaro nrumu ntantero vurave, tiro. 39 Mwitaa timwa kyetatana mwitanahua nronraqama kye inronra hi kyeta ntainra vura. Ntainra vita Vanavaasiva Maakiravata vitero nkyiariaratana mpona sipiqi mwaanri nteta Saiparaasini vura.

40 Vuvaro Poruva Sairaasiravata vitero virera huvata mwia qata vakyaahua Iesusira nraaqiaranramwuvanto kyauqu nyita tiqata, Kotiva nkyitananra po timwa nyate variratama nrohivarave, tita.

41 Mwitaa tuvaro Poruva Siriaanivata Sirisiaanivata viqaro mwiva Iesusira nraaqiaranramwu mwini varuhua kepukyaqama nyataqiro vurama.

Porukya Sairaasikya Timotiravata viteta vura

16 1 Poruva vuva Ntepinivata Risitaraanivata uro ntora. Mwini Iesusira nraaqiara mpovanto mwia nrutu Timotiva varuvaro mwia nrovavata Iesusira nraaqiara variqaro mwiva Iutaa nraakye varuvaro mwia qova mpo mwatanaa Kirikivanto varura.

2 Iesusira nraaqiaranramwu Risitaraani varuhuavata Aikoniaamini varuhuavata Timotirara kyuqe vaisive tuvaro 3 Poruva mwiavata vitero virera hiro taqovaro Timotira qova mpo mwatanaa Kirikivanto variqarora tiro, mwiva hia Timotira mwamwanta toqa mwatova varuvaro Poruva mwia mwamwanta toqa mwatero. Poruva tiqaro, Iutaa mwaini variahua Timotira qova Kiriki vaisi varira ntapihiarave. (Mwihua Timotira mwamwanta hia toqa mwatairave tivorave timwa kyero Poruva Timotira mwamwanta toqa mwatero mwiaqaatairo mwiavata vitero viro.)

4 Vitero vuhua mwinramwuhua mpo mwatukya mpo mwatukya
nrohiqata Iesusira nraaqiaranramwu tauraa Iesusiva nronraqama
kyonramwuhuavata, nronra vaisinramwuvata, Ierusaremini variqata
(mpo mwatanaavanto Iesusira nraaqiaraqama vihua mpo hi quara
mwataa mwataama kye vataqi quate) tu quara timwa nyiqi vita tiqata,
Nkye mwi quara nraahu riemwaqita quate, tura.
5 Mwitaa timwaqi viqata mwinramwuhua Iesusira nraaqiaranramwu
kyaahaqa huvata mwihua Iesusira qua kepukyaqama kyeta riemwaqita
vita airiqama vura.

Poruva ruvaata taqora

6 Poruvavata mwia vatama kyeta nruhuavata uro vutura Karesiaa hini
vahuvaro Pirisiaa hini vahuvaro Esiaa mwata mwiva utaqaa vahuvaro
Kotira mwanraquravanto mwihuara hia Esiaa mwata mwiaqaa uro qua
timwa nyiate tura.
7 Tuvata mwihua vuhua Misiaa mwatani vuvaro Pitiniaa mwata
qaumato vahuvata mwini virera tuvaro Iesusira mwanraquravanto hia
mwini quate tuvata 8 mwihua Misiaa mwata utaqaama teta Toroaasini
uro ntora.
9 Mwini uro nteta varuvaro entaqi Poruva ruvaata voti hura qoqaa
taqero. Taqe varuvaro Masentoniaa vaisi mpovanto siviro variro Porura
nraanrenro tiqaro, Po, qati kyaarera nronra teqera nrinrava nrumu
mwaini Masentonianivata variqara tiri kyaahaqa hiante, tiro.
10 Mwitaa tuvaro Poruva taqero mwiva siviro mwivavata, tire
mpo hiavarahuavata, (nte Rukuvavata,) mwitaama tita, Kotiva
Masentoniaanivata uro ni qua mwakyaakya timwa nyiatema, tiho, tita.
Mwitaa timwa kyeta tire mwini virerata tera hita.

Piripaini vura

11 Mwiaqaatai tire sipiqi mwaanri nteta Toroaasi kyeta kyaarera
nronraqaama teta nramanri utaqaa vahu mwatara Samoteresini uro
nteta. Mwia qanranraa tire qaiqaa sipiqima teta Niaporisini quavananra.
12 Mwiaqaataita mwi mwatukyara kyeta verara mwatukya mpo
Piripainianra quavarahua mwini uro ntaavananra. Masentonia
mwataqitairo mwatuka Piripaivanto vunyaa mwatukyavanto vahuvata
Romenivanto mwi mwatukyara qovarama kyora. Tire Piripaini uro nteta
mpo entanramwu mwini varita.
13 Mwini variqata mwaanraqaa tire mwatukyaqitaita vasaamwunra
qesana ntuqieta uro mwaaqani nramanri tokyasataa Iutaavanto Kotirara
aakyara nte variava vahiananrove timwa kyeta nramanri tokyasataa
mwatakyaa vita variqata mwini nraakyenramwu ntuvaantuama vuhua
qua timwa nyi variavararo 14 nraakye mpovanto mwia nrutu Ritiaava

mwiva Taiatairanyaava mwiva kyoqaa kyaiqa vareqaro nraanre tavuna nyiqanro munima vare varu nraakyeva varuva. Mwi nraakyeva mpo mwatanaava variqaro Iutaa qua mwaanra rieqaro Kotira nrutu tuaahere varu nraakyeva varuvaro nronravanto mwia vu nraato kyaahaqa huvaro mwiva Poruva tu quara ntapihi kyero riora.

15 Riero mwivavata mwia nraamwuqi varuhuavata nramanri varora. Nramanri varero mwiva tiriara tiqaro, Nte nkyi nronra vaisiara qutaa mwivave tuqo. Nkye nianra tiqata, E qutaama Iesusira nraaqiara variaro, tivera, nkye ni nraamwuqi nrita nivata variate, tiro. Mwitaa tuvaro mwia quavanto kepukyaqa huvata tire mwia nraamwuqi uro variavananra.

Porukya Sairaasikya karavu rupa kyora

16 Mpo enta tire qaiqaa Iutaavanto Kotirara aakyara nte varunani virera hiavararo mwanraata mpovanto nrumu tiri qintorama kyero. Vaanavanto mwi mwanraatara utaqi variqaro mwia kyaahaqa huvaro mwiva nraakiara qovara hiani okyarara nraakye qora timwa nyi varura. Nraakye qoravanto nraakiara qovara hiani inraikyara riarerata hiqata airi munima mwi nraakyeraqaa ntaqikyu vaisihua nyuvata mwihua airi munima varora.

17 Mwi nraakyeva nri ntero Poruravata, tirinramwuvata, tivataqiro viqaro aakyara ntero tiqaro, Mwaa vaisinramwuhua mwanriqa Kotiva nyaamwuni varira kyaiqa vare varia vaisihuave. Nkye hia ekyaara qutu vivaro Kotiva nkyi qati sitaaninranra mwihua timwa nyinrenrata nriavo, tiro.

18 Mwi nraakyeva airi enta tiri tivataqiro viqaro mwi quara timwaqiro vuvaro Porura mpoqama kyero pupohovaro mwiaqaatairo mwiva nraakye utaqi varu vaananranra tiqaro, Nte Iesusi Karaisira nrutu nteqanama iara mwi nraakyeraqitaira nritarera quante tuqo, tiro. Mwitaa tuvaro mwi nraakyeraqitairo vaana mwiva qamwanrama kyero nritarero viro.

19 Vuvata mwiaqaa ntaqikyi varuhua taqovaro mwihua munima varo aanrava taiqa vuvata mwihua tiqata. Qikye, hiama qaiqaa mwi nraakyeva qianinraqaataita munima varaananrave, tita. Mwitaa timwa kyeta mwihua raraqa tovata mwihua Porukya Sairaasikya ntavaaqavu kyeta ntanraunru vareta ko tirerata nronra vaisinramwuvanto variqata qua tunani kyapaqama vahu mwatukyaraqaara vurama.

20 Uro mwini kyeta Romeni vaisi qua ntapihi varu vaisihua timwa nyita tiqata, Mwaa Iutaa vaisitanave. Mwihua tiri mwatukyaqi nrumu variqata uaqia hi inraikyara nraakye qora nyaamwute variavo. **21** Tire Romenivanto hia mwi quara riarerave timwa kyeta qao timwa tauna quara, mwihua timwa nyi variavo, tita.

22 Mwitaa tuvata nraakye qora mwini ntuvaantuama vita varuhua Porukya Sairaasikya ntuquti varuvata mwihua vunyaahua uro Porukya

Sairaasikya tuavaaqa nraanrahituma kye qatinani vara kyeta tiqata, Mwaatanahua kyaamwuqotai ntuqutukye vataate, tita.

23 Mwitaa tuvata mwitanahua ntuqutu kye ntupintirima kye vateta sitaqita uro karavuqi tuto kyeta karavuqaa ntaqikyi varu vaisirara tiqata, Mwitanahua tuqara kyera rupataante, tita.

24 Mwitaa tuvaro karavuqaa ntaqikyi varuva mwihua tuntema kyero karavu nraamwu mwia nai vetara utaqi vahura mpoqi sitaqiro uro kyero mwitanahua kyuqu kyatari vauru toraqi vatero vara mwatumwi tuqara kyero rupa tero.

25 Mwitaa huvata mwitanahua mwiqi variqata enta mwutukya Kotirara aakyara nteta ihi timwaqi viqata Kotira nrutu tuaahere varuvata karavu hini mwihua variqata mwitana tura rie varura.

26 Rie varuvaro qamwanrama kyero mwaturavanto nronraqama kyero karavu nraamwu qakyaa hi varuvaro mwiaqaatairo karavu nraamwu qesanramwu ekyaa qatua vuvaro ekyaa karavu vaisiqaatairo seni kyaanta huvantu viro tumu ntura.

27 Mwitaa huvaro karavu nraamwuqaa ntaqikyi varu vaisiva vaitoraqitairo siviro taqovaro ekyaa qesa qatua viro vahuvaro mwiva qikye tiro. Ekyaa karavuvanto mwaaqitaita ntuqema kyeta quavo. (Mwia kyaara niqaa ntaqikyi vari vaisiva ni ru kyaankyorave), timwa kyero mwiva nai paipanta veva tuaqitairo ntanrau kyero mwiaqotairo naivanto nai ru kyarero uti varuvaro

28 Poruva aakyara ntero tiqaro, Hia enavanto ena ru kyaante. Tire ekyaa mwihua mwaaqi qatima varuro. Hia mpovanto aatu ntuqema kyero viho, tiro.

29 Mwitaa tuvaro karavu nraamwuqaa ntaqikyi varuva tiqaro, Omwa qupiqita nriate, timwa kyero mwiva hiantero mwiqi viqetero mpoqama kyero aatu hiqaro uro Porukya Sairaasikya suqaa mwatasata ntumwa viro varuvaro kyuqu kyauqu nti varuvaro varura.

30 Mwiaqaatairo mwiva siviro mwitanahua sitaqiro uro mpoqi kyero mwitanahua kyapara hiro tiqaro, Nkyetana nronraqama quatanahuave. Nte nataa hiarirove Kotiva ni pitaananrove? tiro.

31 Mwitaa tuvata mwitanahua mwia timwa mwita tiqata, Iesusiva tiriqaa ntaqikyi varivave. E mwianrama qutaa mwivave qiante. Mwitaa tiraroma Kotiva ivata i nraamwuqi varihuavata sitaananrove, tita.
32 Mwitaa timwa kyeta mwitanahua nronravanto tu quara mwia timwa mwitatana mwia nraamwuqi varuhuavata timwa nyunra.

33 Mwitanahua mwihua timwa nyuvaro mate mwiqiara karavuqaa ntaqikyi varuva mwitanahua sitaqiro uro vaisivanto ntuquti tora hiqama nyatero mwiaqaatairo mwivavata mwia nraamwuqi varuhuavata nramanri varora. **34** Nramanri vareta mwiaqaatairo karavuqaa ntaqikyi varuva qaiqaa mwitanahua sitaqiro uro nai nraamwuqi kyero

mwitanahua kyara nyinro. Kyara nyinro mwivavata, mwia nraamwuqi varuhuavata, Kotirara mwutukya ntuvata mwihua mpoqama kyeta qamwateqata varura.

35 Mwia qanranraa toqaqi Romeni vunyaahua nkyiari piponramwu siteta tiqata, Mwi vaisitanahua huvantu kyaivata quate, **36** tuvata mwinramwuhua uro karavuqaa ntaqikyi varura timwa mwuvaro mwiva Porura timwa mwinro tiqaro, Vunyaa vaisivanto qua vara kyeta tiqata, Ivata Sairaasiravata karavuqitaira huvantu kyairata quatema, qiavo. Qio nkyi mwutukyavanto qihaakya hirata mwaaqitaita quate, tiro.

37 Mwitaa tuvaro Poruva qaqao timwa kyero mwiva pipo mwihua timwa nyinro tiqaro. Mwihua enta hia ntapihi kye ko tiraitita, mwihua nraakye qora suqaa tiritana kyaamwuqotaita ntuqutu kye vateta tiritana karavuqi kyaarave. Qio, tiretana hia qumina vaisitanavauma varuro. Tiretana Romeni nrutu varaurahuama varuro (haaru tiritana nronraqama kyaavata Romeniqama vita varurahuave). Qio mate, mwihua tiritana tirema uqeta kyeta titarerata uti variavo. Hiama tiretana qati uqeta kyeta quananrave. Romeni vunyaa vaisi mwihua nkyiarima nrumu tiritana huvantu kyevarave, tiro.

38 Poruva mwitaa tuvata piponramwuvanto uro Romeni vunyaahua timwa nyuvata mwihua Porukya Sairaasikya tire Romenivantove tu quara rieta mwihua aatu hita. **39** Mwihua aatu hiqata uro mwitanahuara po kye timwa nyateta qihaakyama kyeta tiqata, Qikye, tire hia mwitaa hiataara qora utunanrave, timwa kyeta mwitanahua karavuqitaita siteta, Qio mwaa mwatukyaraqitaitavata quate, tita.

40 Mwitaa tuvata Porukya Sairaasikyatana karavu kyeta uro Ritiaara nraamwuqi Iesusira nraaqiaranramwu uro taqeta mwitanahua mwihua kepukyaqama nyataare tita kyuqe qua timwa nyita mwiaqaataita mwitanahua mwi mwatukyara kyeta vurama.

Tesaronaikaani vura

17 **1** Mwitanahua Piripai kyeta vuhua uro mwatukya mpotana Ampiporisivata, Aparoniaavata, vara kyeta vutura Tesaronaikaani uro ntora. Mwi mwatukyaraqi Iutaa mwaanra nraamwu mpo vahura.

2-3 Poruva nauqaa uturara rieqaro mwi nraamwunraqi vera ntero. Poruva taarampo mwaanraqaa mwiqi variqaro mwakyaakya mwiqi ntuvaantuama vuhua timwa nyinro. Mwiva mesaiaara mwihua hia ntapihura timwa nyinrenra hiro hia mwihua mwia quara unra quave tintema kyero Poruva mwia okyara ntapihi kyero Kotira mpukuqitairo puaama kyeqaro timwa nyinro tiqaro, Mesaiaavanto nriqa vi inraikyara varero uro utu viro qaiqaa qati siquani quava Kotira mpukuqi mwataama vahirave. Iesusiva nte mate nkyi timwa nyu vaisiva qio mwivama mesaiaa mwiva variho, tiro.

4 Mwitaa tuvata Iutaa nraakye qora mponramwuvanto qutaama
qiaro timwa kyeta Porukya Sairaasikya vataqita vuvata, Kiriki vaisi
airinramwuvanto Iutaa qua mwaanra riohua mwihuavata qutaave
timwa kyeta Porukya Sairaasikya sataqita vuvata, nrutu nronra vataa
nraakyenramwuvata, mwitanahua sataqita vura.
5 Mwihua qutaave tuvata Iutaa vaisinramwuvanto taqovata mpo
mwatanaa nraakye qoravantovata Porukya Sairaasikya sataqita vuvata
mwihua mwia kyaara mwihua uaqia huvata uro aanraqaataita uaqia hu
vaisihua sita ntuvaantuama kyeta mwihuara vuavi tuvata mwi vaisihua
uro ekyaa mwi mwatanaahua rapatovata mwihua uro Iasoninra nraamwu
qesa ntukuraa kyeta viqeteta nraamwuqi Porukya Sairaasikyara puaama
kye sitaqita nraakye qora suqaa kyarera utura.
6 Puaama kye taqovata hia huvata mwiaqaataita mwihua Iasoninravata
Iesusira nraaqiara mponramwuvata ntavaaqavu kyeta ntanrauqita
uro mwi mwatukyaraqaa ntaqikyi varu vaisihua suqaa kyeta aakyara
nteta tiqata, Ekyaa mwata maata vahintema mwaa vaisinramwuhua
antua utuqita nrohiahuama mwaini tiri mwatukyanivata nrianrave.
7 Nriavaro mwaa vaisiva Iasoniva mwinramwuhua qamwata nyatero nai
nraamwuqi sitaqiro uro kyaiho. Tiri vunyaa vaisi Rominyaava varihata
mwihua ekyaa mwia qua hia riaraitita, mwia qua nteqa kyeta tiqata, Tiri
vunyaava mpovanto Iesusivama variho qiavo, tita.
8 Mwihua mwitaa tuvata mwi mwatukyaraqaa ntaqikyi varuhuavata,
nraakye qora mwini ntuvaantuama vita varuhuavata, uaqia huvata
nronraqama kye qua aakyara timwaqita vura.
9 Mwitaa ti varuvata mwi mwatukyaraqaa ntaqikyi varuhua tiqata,
Iasonivavata mpo vaisinramwuvata qio mwitaa mwitaama munima
kyetama mwaatani quate, timwa kyeta mwinramwuhuaqitaita munima
vareta huvantu kyovata nkyiari mwaatani vurama.

Mperiaani vurama

10 Mwihua huvantu kyovata vuvaro enta huvata Iesusira
nraaqiaranramwuvanto mwi mwatukyaraqi varuhua qamwanrama kyeta
Porukya Sairaasikya Mperiaani sitovata mwitanahua mwini vurama.
Mwitanahua Mperiaani uro nteta uro Iutaa mwaanra nraamwuqi vera nte
variqata qua mwakyaakya timwa nyunra.
11 Mperiaaqinaahua hia Tesaronaikaaqinaahua voti hiraitita, mwihua
qaraakya qua Poruva tu quara riaataa nraahu huvata mwia qua rieqata
mwihua mpo enta mpo enta Porura quavanto qutaa qua vahianinra nkyiari
suqovata taqarerata Kotira mpukuqi mwi quara kyaara ntiqata puaa hi varura.
12 Mwitaamaqita vita Iutaa airivanto Iesusirara qutaa mwivave tuvata
Kiriki nraakye nrutu nronra vahuhuavata airivanto qutaave tuvata Kiriki
vaisi airivantovata qutaave tura.

13 Airi nraakye qora Iesusira quara qutaave tuvata Iutaa vaisinramwu
Tesaronaikaani varuhua riovaro Poruva Mperiaani Kotira qua timwa nyi
varuvata mwia kyaara mwihua nkyiari mwaata mwini kyeta Mperiaa
mwini uro nteta antua qua tiqata uaqia hu vaisihua sita kyeta mwihua
rapateqata tuvata Porura uaqiama mwatarerata uti varura.
14 Mwitaa huvata Iesusira nraaqiaranramwu mwini varuhua Porura
rivorave timwa kyeta qamwanrama Porura vita kyeta vevani titovaro
vuvata Sairaasikya Timotikya nraahu Mperiaani varuvata 15 mpo
vaisinramwuvanto Porura vitaqita uto mwatukya nronra Ateni mwini
kyeta mwiaqaataita mwinramwuhua uto ntanteta Mperiaani nruhua
nrumu Sairaasikya Timotikya timwa nyita tiqata, Poruva nkyitananra
tiqaro, Nkye mpo kyaiqa taiqa kyeta qamwanramama mwaini nte hunani
tumuate, tiho, tita tura.

Poruva Atenini varura

16 Mwia kyeta vuvaro Poruva Ateni mwini nanrianraa variqaro mwiva
mwatukya mwiqi nrohiqaro taqovata mwi mwatanaahua airi inraikya
viri kohi kyeta tiri mwanriqave timwa kyeqata vatova vahuvaro Porura
mwutukyavanto uaqia huvaro varura.
17 Poruva mwi inraikyara mwi inraikyara taqero mwiaqaatairo mwiva
Iutaa mwaanra nraamwuqi uro variqaro Iutaavata, mpo mwatanaa
nraakye qoravanto Kotirara aakyara nte varuhuavata, mwakyaakya
timwa nyinro mwiaqaatairo mwiva mpo enta mpo enta maaketiqi uro
variqaro mpo mwatanaa nraakye qora vitare nritare hi varuhua qua
mwakyaakya timwa nyinro.
18 Poruva mwihua timwa nyi varuvata mpo qua Epikuriaaninra
okyaravata, Sotoikira okyaravata, riohua nri nteta mwihua Poruravata
qua tura. Mponramwuvanto nkyiari henahua kyapara hita tiqata,
Mwamwaa api mpo qua mpo qua ti vari vaisiva, mwaava nanra qua
tirerove ti variho? tita.
Tuvata qaiqaa mpo uhua tiqata, Mwiva mpo mwatanaahua
mwanriqanramwu okyararave ti variho? tita. Poruva Iesusiva qutu viro
qaiqaa qati sivurara timwa nyi varuvatara tita, mwihua mwitaa tura.
19 Mwihua mwitaa timwa kyeta Porura viteta Ariopakaasi
kaanasorinramwu kuairama vita varunani uro kyeta Porurara tiqata,
Qaraakya qua e nraakye qora timwa nyi variana quara tiri timwa
timwiqe riaare.
20 Tire i qua riauraro mwi quava nraahumwa mpo qara ihata
qaiqaavata mwi quara okyara ntapihi kyeta riarerave, tita. 21 Mwi
mwatanaahuavata, mpo mwatanaahuavata mwiqi varuhuavata, qua
nraahu ti varu vaisihua variqata mwihua qaraakya qua timwaqi viqata
qaraakya qua riemwaqita virara nraahu rieqata varura.

22 Mwihua mwi quara okyara riarerave tuvaro Poruva Ariopakaasi
kaanasorinramwu kuairama vuhua suqaa siviro timwa nyinro tiqaro,
Ateninyaa vaisi nkyenramwuve, nte taqauqata nkye mpoqama kyeta
mwaanra okyara mpo okyara mpo okyara riemwaqita vi variahuave.
23 Nte mwaini nkyi mwatukyaqi nrohiqana nkyeta
mwanriqanramwuanra aakyara nteqata mpo inraikya mpo inraikya utu
taara airi inraikyama taqauqo. Nte mpo taintavata taqauqo. Mwiaqaa
mwaa quara qara ntumwa taarave: *MWAA TAINTARA TIRE HIA
TAQETA RIETA HUNA MWANRIQANRANRA RIEQATA TAINTA UTU
MWATAUNANRAVE*, qiarave. Nkye mwanriqa mwia hia taqeta rieta
ntapihiara, mwianra qumina nkye aakyara nte variara, nte mate mwianra
ntapihi kyena nkyi timwa nyinrenrave.
24 Mwanriqa mwia nrutu Kotivave. Kotiva mwatavata, ekyaa
mwiaqaa vahi inraikyaravata, utu taivave. Mwiva nyaamwuqaavata,
mwataqaavata, ntaqikyi varivara tiro, mwiva hia vaisivanto hoqataa
nraamwunraqi variqiro vi varivave.
25 Kotiraqaatai ekyaa nraakye qoravanto nraaihovata ekyaa
inraikyavata vare variarara tiro, hiama qio vaisivanto mpo inraikya
Kotira kyaahaqa hiariva vahiananrove.
26 Kotiva haaru vaisi kuaiqia tiri haivaqara utu tovaro mwikuraqaatairo
ekyaa nraakye qora qovarama vuvaro Kotiva ekyaa mwata maata
variate tiro, mwihua sitorave. Kotiva nraakye qora utu kyero tiqaro, Mwi
mwatanaava mwi entara mwi mwataraqaa variananrove, mwi entara
mwi mwatanaava mwi mwataraqaa variananrove, timwa kyero kyaihata
variarave.
27 Mwihua Kotirara puaa hirerata tupaupa hiantema kyeta puaa hiate
tiro, Kotiva nraakye qora qovarama kyaihata variarave. Qio Kotiva hia
tiri nyianrato variho. 28 Mwianra mpovanto mwitaama tiro:

> Kotiva qati varirara tita, tire qati variqi vita, tire qakyaa
> hita, tire qati nraahu variqi quarahuama varuro, tirave.

Nkyi mpukuqi qara nti varia vaisihua mwitaama tita:

> Tire mwia nraaqiarama varuro, qiarave.

29 Qio tire Kotira nraaqiara variqatara tita, tire Kotirara mwiva vaisivanto
korive, orive, munimave, vara kyeta kohi kyeta utu taa inraakyara votima
kyero varirave qiarorave. 30 Haaru nraakye qora hia Kotira ntapihi kyaraitita,
qora kyaiqa vare varuvaro Kotiva qati vu taqe kyorave. Mwaa entara Kotiva
ekyaa nraakye qorara uaqia hi aanranra qaqira kyaate ti varirave.
31 Kotiva qua vatero tiqaro, Mpo enta ko qiari entavama vahiananrove,
tirave. Mwi entaraqaama Kotiva nronraqama kyai vaisiva ntapihi kyero
ko tiqaroma mwaa mwataraqaa vari nraakye qorahua qua riaananrove.
Nkye ko qiani vaisira mwia ntapihi kyaate tiro, Kotiva mwia qutu
vuraqitairo qati vara sivuma kyorave, tiro.

32 Poruva Iesusiva qutu vuvaro qaiqaa qati vara sivuma kyo quara
tuvata hini uhua raima mwatovata hini uhua tiqata, Mpo entavata e mwi
quara qaiqaavata tiraqeta tire riaare, tita.
33 Mwitaa tuvaro Poruva mwihua kyero vura. 34 Vuvata vaisi
mponramwuvanto mwia vataqita vita Kotira nraaqiaraqama vura.
Vaisi mpovanto Taionisiaasiva mwiva Ariopakaasi kaanasori vaisivanto
varuvaro nraakye mpo mwia nrutu Ntamarisiva mwitanahuavata,
mponramwuvantovata, Porura vataqita vura.

Poruva Korintini vura

18 1 Mwiaqaatairo Poruva Ateni kyero Korintini vura. 2 Mwini uro
ntero mwiva Iutaa vaisi mwia nrutu Akuiraara Pontaasinyaanra
puaama kyora. Haaru vunyaa vaisi Korontiaasiva ekyaa Iutaa mwihuara
hia Romini variate timwa kyero ekyaa sitamwa kyo entara, Akuiraava
nai nraata Pirisiraaravata vita varero Itari kyero mwi entara Korintini
nrumu varura. Poruva mwitanahua taqarero vuva 3 uro mwitanahuavata
varura. Mwivavata mwitanahuavata seri nraamwu toqa kyeqa haqiro
kyaiqara varohuara tita, mwihua kuaaqi variqata mwi kyaiqara varora.
4 Poruva mwi kyaiqara vareqaro mwiva mpo mwaanraqaa mpo
mwaanraqaa Iutaa mwaanra nraamwuqi vera ntero variqaro Iutaavata,
Kirikivata, Iesusira quara qutaa quave qiate tiro, mwiva mwihua kyapata
qua ti varura.
5 Poruva mwitaamaqi vi varuvata Sairaasikya Timotikya
Masentoniasaita uro ntovaro mwiaqaatairo Poruva mpo kyaiqa varora
qaqira kyero mpo enta mpo enta Iesusira mwakyaakya nraakye qora
timwa nyiqiro viro. Mwiva Iutaa timwa nyinro tiqaro, Nkye mesaiaa
vekya variara qio Iesusiva mwivave, tiro.
6 Tuvata mwihua mwi quara hia riaraitita, mwi quara kyaara Porura
uaqiama mwateqata uaqia hu quara tuvaro Poruva qaqao timwa kyero
ntuvenrauma kyero tiqaro, Kotiva nkyi qaqira kyairata nkye raupirima
vivera, hia niqaavauma qua vahiananrove, nkyitaqaama qua vahiananrove.
Mate nte nkyi kyena mpo mwatanaahua hinani virerave, tiro.
7 Mwitaa timwa kyero Poruva mwiaqaatairo mwihua kyero mpo
mwatanaa vaisi mwia nrutu Taitaasi Iasitaasira nraamwuqi uro varura.
Taitaasi Iasitaasiva Kotirara aakyara nte varu vaisiva varuvaro mwia
nraamwuvanto Iutaa mwaanra nraamwu qaumato vahura. 8 Vaisi
mpovanto mwia nrutu Kirisipaasiva, mwiva mwaanra nraamwuqaa
ntaqikyi varuva mwivavata, mwia nraamwuqi varuhuavata, nronra
Iesusirara qutaa mwivave tura. Korintiqinaahua airivantovata Porura
mwakyaakya rieta qutaa quave timwa kyeta nramanri varora.
9-10 Mwitaamaqiro vuvaro mpo enta Poruva entaqi vaiteqaro ruvaata
taqovaro nronravanto mwia timwa mwinro tiqaro, Nte i vatama kyena

varurara tira, e hia aatu hiqara mwakyaakya timwa nyiante. Hia tirema variante. Mwaa mwatanaahua airi nraakye qora ni nraaqiara variavananra tina, nte iqaa ntaqikyiqi vi variariro hia mpovanto qio i ruananrove, tiro.

11 Mwitaa tuvarora tiro, Poruva kuaa ihi vara kyero mpo ihi hinivata mwini variqaro mwi mwatanaahua Kotira qua timwa nyiqiro vura.

12 Poruva mwitaamaqiro vuvata Kariora nronraqama kyeta tiqata,
E Romeni vunyaa vaisi mpo variqara Akaiaaqaa ntaqikyiante,
tuvaro Kariova nronraqama viro varura. Mwiva varuvata Iutaa
mponramwuvanto ntuvaantuama vita tiqata, Nrivaqe Porura uaqiama
mwataare, timwa kyeta uro Porura ntavaaqavuqita uro ko ti varu
nraamwuva vahunani kyeta Kariorara tiqata,

13 Mwaa vaisiva nraakye qorara mwataa mwataama kyeqatama Kotira nrutu tuaaheraate tiqaroma tiri mwaanra qua nteqa kye variho, tita.

14 Mwihua mwitaa tuvaro Poruva qua qiankye tuvaro Kariova nraante Iutaa vaisinramwuanra qaqao tiro, Mwaa vaisiva hia ruvi kyaiqarave, uaqia hi kyaiqarave, utiqaro kamaninra qua nteqa kyaitirio, nte qioma nkyi qua riautirio.

15 Nkye nkyeta quarave, nkyeta nyutuarave, nkyeta mwaanra okyararave, nronraqama kye rieqata nte hunani nriavo. Mwi quava nkyitani vahirara tina, nte hia mwi quara riarerave. Nkyeta mwini viqata qiate, tiro. **16** Kariova mwitaa timwa kyero mwiva mwihua mwiqitairo sitero tiqaro, Hianteta mwaaqitai vevante quate, tiro.

17 Mwihua sitovata vaisi mponramwuvanto uro Sositenisira Iutaa mwaanra nraamwuqaa ntaqikyura mwia ntavaaqavu kyeta ko nraamwu qesaqaa variqata mwia ntuqutu kyeta vatovaro Kariova hia mwianra nronraqama kyero riora.

Poruva nrumu ntantero Antiokini vura

18 Poruva Korintini Iesusira nraaqiaranramwu kyapata airi enta vari kyero mwiaqaatairo mwiva Pirisiraaravata, Akuiraaravata, sitero Korinti kyero sipiqi mwaanri ntero Siriaanianra vura. Mwiva mwinianra viqaro mwatukya mpo Senkariaani uro ntero Kotirara nai kyauqu nriqiqaa vateqaro mpo qua timwa torara rieqaro nai qiata ekyaa toqa kyero viro.

19 Qio mwinramwuhua vuhua Epesaasini uro nteta Poruva Pirisiraakya Akuiraakya mwini kyero uro Iutaa mwaanra nraamwuqi vera ntero Iutaa kyapata qua tiro. **20** Mwihuavata qua tuvata mwihua Porurara tiqata, Tirivata mpuahaama variqira quante, tuvaro Poruva qaqao tiro, Nte mate hia nkyivata mpuahaa varirerave, tiro.

21 Timwa kyero mwiva virera hiro mwihua timwa nyinro tiqaro, Nraakiara Kotiva qiove tirera, nkyivata qaiqaa nrumu varirerave, tiro. Timwa kyero mwiva sipiqi mwaanri ntero vura.

22 Vuva Sisariaani uro ntero mwiaqaatairo mwiva sipiqitairo mwaamwi
ntero viviro uro verara Ierusaremini Iesusira nraaqiaranramwu qua
mwantero mwiaqaatairo uro ntantero Antiokini uto varura.
23 Mwiva mwini mpo entanramwu vari kyero mwiaqaatairo mwiva vuva
uro mwata mpotana Pirisiaanivata, Karesiaanivata, nrohiqaro mwatukya
mpoqi mpoqi Iesusira nraaqiara varuhua kepukyaqama nyataqiro vura.

Aporosiva Epasaasiqivata Korintiqivata kyaiqa varora

24 Poruva mwihua kepukyaqama nyate varuvaro Iutaa vaisi mpovanto
mwia nrutu Aporosiva, mwiva Arekisantaanyaava, mwiva Epesaasini
vura. Mwiva kyuqema kyeqaro nraakye qora qua mwakyaakya timwa nyi
varuva. Mwiva Kotira qua qara ntumwa tora kyuqema kyero rio vaisiva.
25 Mpovanto nronra vataqi quani aanranra mwia nraamwutovaro
mwiva ntapihiro mwiaqaatairo mwiva kepukyaqama kyero nraakye qora
Iesusirara vutu kyero timwa nyiqiro vura. Mwitaa hiqaro mwiva haaru
Ioniva nramanri nyu entarara nraahu mpoqiavata ntapihura.
26 Aporosiva Epesaasini uro ntero Iutaa mwaanra nraamwuqi
vera ntero mwiva hia aatu hiraitiro Kotira qua timwa nyi varuvata
Pirisiraakya Akuiraakya mwia qua rieta mwia vitaqita nkyiaritana
nraamwuqi uro kyeta Kotiva hinani vi aanranra Iesusira qua mpoqiavata
ntapihi kyeta timwa mwunra.
27 Timwa mwuvaro riero mwiaqaatairo mwiva Kirikini virera huvata
Iesusira nraaqiaranramwu Epesaasini varuhua mwia kyaahaqa hiqata
qara ntumwa kyeta mwita Iesusira nraaqiaranramwu Kirikini varuhuara
mwaa vaisira kyuqe hi vaisira qio mwia kyuqema kyeta vitaate timwa
kyeta qara mwia mwia mwita. Mwuvaro Aporosiva varero uro nyinro
mwini variqaro mwiva Kotiva kyuqema nyatovata Iesusira nraaqiaraqama
vuhua kyaahaqa hiqaro varura. 28 Mwiva nraakye qora suqaa variqaro
Iutaa kyapata qua timwaqiro vuvaro mwia quavanto Iutaa qua nraatara
kyero. Mwiva Kotira mpukuqinaa qua timwa nyiqanro Iesusira mesaiaa
okyararavata ntapihi kyero timwa nyunra.

Poruva Epesaasini varura

19 1 Aporosiva Korintiqi varuvaro Poruva vuva mpo mwataqaama
tero vuva Epesaasini uto ntero taqovata Iesusira vataqita nro
uhua mwini varura.
2 Varuvaro mwiva mwihua kyapara hiro tiqaro, Nkye haaru Iesusirara
qutaave tu entara nkye Kotira mwanraqura varorave iho? tiro. Tuvata mwihua
tiqata, Hia tire Kotira mwanraquravanto variho qia okyarara riaunanrave, tita.
3 Tuvaro Porura mwihua kyapara hiro tiqaro, Mwitaa ihata nkye
nanra nramanri varaarave? tuvata mwihua tiqata, Tire Ioninra nramanri
varaunanrave, tita.

4 Tuvaro Poruva mwihua timwa nyinro tiqaro, Nraakye qora uaqia hi
aanranra qaqira kyaate tiro, Ioniva mwihua nramanri nyunrave. Ioniva
mwihua timwa nyinro tiqaro, Ni naakiara nriani vaisira mwianra qutaa
mwiva mesaiaavanto variho qiate, turave, tiro.
5 Poruva mwitaa tuvata mwihua mwi quara riovaro Poruva Iesusira
nrutu nteqaro nramanri nyinro mwiaqaatairo 6 nai kyauqu mwihuaqaa
vatovaro Kotira mwanraquravanto mwihuaqi tumu varuvata mwihua
mwiaqaataita mpo qua mpo quaqitai Kotira qua timwa nyi varura. 7 Mwi
vaisinramwuhua 12 nramwu varura.
8 Poruva Iutaa mwaanra nraamwuqi variqaro taarampo torara hia aatu
hiraitiro, mwi quara ntapihi kye riaate tiro, Kotiva ntaqikyiani quara
mwihuavatama kyero ti varura.
9 Timwa nyuvata mponramwuvanto mwihua su nyaatovanto kepukyaqa
huvata hia Porura qua riaraitita, mwiaqaataita mwihua nraakye qora suqaa
Porurara tiqata, Nronravanto hinanianra qua aanranra e qiananra uaqia hi
quarama iho, tita. Mwihua mwitaa tuvaro Poruva mwihua kyero Iesusira
nraaqiaranramwu nraahu sita varero vuva uro mpo nraamwuqi Tiranaasira
sikuru nraamwuqi variqaro qua mwakyaakya timwa nyi varura.
10 Mwiqi variqaro taara ihi mwianra Kotira qua mwakyaakya timwa
nyuvata ekyaa Esiaani varuhua Iutaave, mpo mwatanaave, nronra
Iesusira qua riora.

Sivaara mwaaqunramwu

11 Kotiva Porura kyaahaqa huvaro mwiva nronra kyaiqa, mpo kyaiqa
mpo kyaiqa vare varura. 12 Mwitaa huvata Porura tuavaaqave, pata
tavuna qainaamave nominra nrukorave, nrumu varaqita uro nriqa
vuhuaqaave, vaanavanto utaqi varuhuave, viti mwihua nyamwantaqa
vatovata nriqa vuhua kyuqema vuvata vaanavantovata vaisi utaqitairo
nritarero vuvata mwihua qio varura.
13-14 Mwitaa huvata Iutaa vaisi mponramwuvanto mpo mwatukya mpo
mwatukya nrohiqata vaana sitarera uti varuhua varura. Mwi vaisihua
Sivaara mwaaqu 7 nramwu varuvaro mwihua sova Iutaa mwaanra qua
rieqaro Kotira kyaiqa vara mwate varu vaisiva nronravanto varuvata
mwihua Porura kyaiqa taqeta, Porura nraantanteta mwiva varo kyaiqara
mwihuavata vararerata uti varita tiqata, Nrivaqe tirevata Iesusira
nrutu nteqata vaana sitaarata nritareta quate, tita. Mwitaa timwa kyeta
mwihua uro mwataara hita vaananra mwitaama tita, Tire Poruva ti vari
vaisira nrutu, Iesusira nrutu nteqatama iara nritarera quante turo, tita.
15 Mwihua mwitaa tuvaro vaanavanto mwihuara tiqaro, Nte Iesusira
ntapihi kyena Poruravata ntapihi kyaurave. Nkye tahuave iho? tiro.
16 Mwitaa tuvaro vaanavanto mwia utaqi varu vaisiva mwiva
mwihuaqaa vi nraaqu nri nraaqu hiqaro mwihua ntuqutiqaro mwihua

tuavaaqa nrahitu kyovata mwihua mwi vaisira nraamwuqitaita veva nteta nraanre mwamwantavata tokya mwihua hiantamwa teta vura.

17 Mwitaama kyovata ekyaa Iutaave, mpo mwatanaahuave, Epesaasiqi varuhua mwi quara rieta mpoqama kyeta aatu hita Iesusira nrutu tuaahere varura.

18 Iesusira nraakye qora airivanto airi suqaa variqata mwihua nkyiari uaqia hu kyaiqara varora timwa qovarama kyora.

19 Mwitaa huvata airi vaisivanto tauraa mwihua tovevaanavata kyaiqa utuhuave, quahave vuhaapahaa utuhuave, mwi kyaiqara qaqira kyeta mwihua nkyiari mpukuve, mwitaa inraikyave, vareta nraakye qora suqaa uro qia quarateta. Nronra munima 50,000 kinaa kyeqata varato mpukura qia quara taiqa kyora.

20 Qio mwitaama kyeta mwi mwatanaahua uaqia hu kyaiqara qaqira kyeta Kotira qua riemwaqita vuvaro Kotira quavanto mwi mwatanaahua kepukyaqama nyatora.

Epesaasiqi Porura qua kyaara nronraqama kyeta inronra hura

21 Mwiaqaatairo Poruva tiqaro, Kyaiqe nte Masentoniaanivata Kirikinivata vintantena Ierusaremini quankye. Nte mwini quarivama nronra mwatukya Rominivata quankye, tiro.

22 Mwitaa timwa kyero Poruva nai kyaahaqa hu vaisitana Timotikya Iraasitasikyatana sitovata mwitanahua Masentoniaani vuvaro Poruva nai Esiaani mpo entanramwu variro.

23 Mwini varuvaro mwi entara Epesaasini Kotiva hinani vi aanranra kyaara inronra hu inraikyava qovara hura.

24 Vaisi mpovanto mwia nrutu Ntimitiriaasiva, mwiva oriqotai kyaiqa varo vaisiva, mwiva nraakye mwanriqa mwia nrutu Atemisira nraamwu nronra vahuvaro mwiva mwianra rieqaro nraamwu pataqiani nai kyaiqa vaisi kyapata utu kyeqaro mwiaqaatairo munima airi vare varura.

25 Ntimitiriaasiva nai kyaiqa vaisinramwuvata mpo uhua mwi kyaiqara varohuavata ntuvaantuama kyero mwihuara tiqaro, Mwaini riaate. Tire mwaa kyaiqara vareqata mwiaqaataita airi munima vare varunanrave.

26 Nkye Poruva vare vari kyaiqara ntapihi kyaarave. Poruva tiqaro, Nkye nkyeta kyauquqotai mwanriqa ututaava hia qutaa mwanriqavanto variho, tiho. Mwitaa tirara tita, airi nraakye qora Epesaasiqinaahuave, ekyaa vara ututu Esiaaqinaahuave, mwia quara qutaa quave ti variarave. **27** Poruva qati nraahu mwitaa timwaqi vi varirera, nraakye qoravanto tiri kyaiqara qumina kyaiqa unra kyaiqave tivarave. Hia tiri kyaiqa mwianra nraahu mwitaa tivarave. Mwihua nraakye mwanriqa Atemisira nraamwuanra qumina nraamwuve timwa kyeta Atemisira qaqira kyevarave. Mwitaa tivera, Atemisiva hia tiri mwanriqa nronravanto variananrove. Mate ekyaa Esiaanyaahuavata, ekyaa mwata maata vahi ntema variahuavata, mwia nrutu tuaahere variarave, tiro.

28 Ntimitiriaasiva mwitaa tiqaro mwihua rapatama kyovata nraakye qora airivanto inronra hiqata nkyiari mwanriqanra aakyara ntamwaqi vita tiqata, Atemisiva Epesaasiqinaavama nronravantove, tita.
29 Mwitaa timwa kyeta mwi quara timwaqi vuvata ekyaa mwi mwatanaahua antua aantua tita. Mwitaa timwaqi viqata mwihua uro Kaiaasikya Arisitakaasikya ntavaaqavu kyeta. Mwitanahua Masentoniaa vaisitana Poruravatama kyeta nrutanahua nrumu varuvata mwihua mwitanahua ntavaaqavu kyeta sitaqita uro nraakye qora ntuvaantua hunani kyora.
30 Mwitanahua site vuvaro Poruva naivata nraakye qora ntuvaantua hunani virera huvata Iesusira nraaqiara mponramwuvanto mwia ntavaaqavu teta tiqata, E hiama qio vinanrave, tuvata **31** nronra vaisi mponramwu Poruva totiqama tohuavata qua vara kyeta kepukyaqama kyeta tiqata, E hiavata mwaini ntuvaantua hianani nrumu ena viri nyaamwutaante, tita.
32 Mwitaa tuvata nraakye qora varuhua antua aantua tita. Airi nraakye qora ntuvaantuama vita varura mwia okyara hia ntapihi kyaraitita mwiaqaataita nkyiariara mpohua aakyara ntamwa kyeta mpo qua tuvata mpohua aakyara ntamwa kyeta mpo qua tura.
33 Mwitaamaqi vuvata Iutaavanto nkyiari nramwunaanra mpo Arekisantaara rataa kyeta tiqata, Ema nraakye qora suqaa sivira variqara ntapihi kye qua timwa nyiante, tuvaro Arekisantaava siviro kyauqu tuaahereqaro qua qiankye tuvata **34** mwihua taqovaro mwiva Iutaa vaisivanto varuvata mwihua hia mwia quavata riaraitita, nkyiari mwanriqanra aakyara nteta tiqata, Atemisiva Epesaasiqinaavama nronravantove, tita. Mwi quara nraahu 2 auaara timwaqi vi varura.
35 Mwitaa timwaqita vi varuvaro mwiaqaatairo kusikusivanto siviro nraakye qora antua kyovata tirema varuvaro mwiva tiqaro, Epesaasiqinaa vaisi tuaavo, Tire Epesaasiqinaahua teta mwanriqa Atemisira kyuqema kye ntaqikyi varuna quara ekyaahua ntapihi kyaarave. Nyaamwusairo orivanto mwaaqi tumu ntiro vahira mwiavata ekyaa ntapihi kyaarave.
36 Hia mpovanto mwi quarara unra quave qiananrove. Mwianra rieqatama nkye qati tirema variqatama hia paparuqa hiqata mpo inraikya mpo inraikya utuate.
37 Mwi vaisitanahua hiama tiri mwanriqa nraamwuqitaita mpo inraikya mpuara varaavo. Hia mwihua tiri nraakye mwanriqanra qora qua qiavo. Mwitanahua hia uaqia hi kyaiqara utu kyaavata nkye quminama siteta mwaini nriavo.
38 Ntimitiriaasivavata, mwia kyaiqa vaisinramwuvantovata, vaisi mpoqaa qua vatarera hivera, nronra vaisi ko riaahua varianani ko ti entaraqaa qioma mwihua mwi vaisiraqaa qua vatevarave.
39 Nkyiqi mpo quavata vahirera, nkye ekyaa ntuvaantuama vita variraqa ntapihi kyeta mwi quara qioma tivarave. **40** Nkye qumina qua

kyaara timwaqita ntaqirerata uti variavo. Nraakiara mwi quara okyarara kamaniva tirinramwu kyapara hiraqe tire hia qio mpo qua qiananrave. Nraakiara kamaniva tirinramwuanra tiqaro, Nkye qumina mwi entara ntaquarave, timwa kyero tirinramwuqaa qua vataankyorave, tiro.

41 Kusikusivanto mwitaa timwa kyero mwini ntuvaantuama vita varuhua sitovata vita nrita hurama.

Masentoniaanivata Kirikinivata vura

20 1 Qio nronraqama kye inronra huva taiqa vuvaro Poruva Iesusirara qutaave tuhua nyaanrovata mwiva hunani nruvaro mwiva qua tiqaro mwihua kepukyaqama nyatero kyauqu nyinro mwihua kyero Masentoniaani viro.

2 Mwiva Masentoniaani vuva uro mpo mwatukya mpo mwatukya nrohiqaro Iesusirara qutaave tuhua mwini varuhua mpo qua mpo qua timwa nyinro mwihua kepukyaqama nyatero mwiaqaatairo mwiva Kirikini viro.

3 Mwiva taarampo torara Kirikini variro mwiaqaatairo mwiva Siriaani sipiqi quankye tiro riovata Iutaa vaisinramwuvanto mwia ru kyarerata uti varuvaro Poruva qaqira kyero tumu ntantero Masentoniaani quankye tura.

4 Pairaasira mwaaqu Sopataava Mperianyaava Porura vatama kyero vuvata vaisi mponramwuvantovata Poruravata vura. Tesaronaikaa qinaahuatana Arisitakaasikya Sekantaasikyave, Ntepinyaava Kaiaasivave, Timotivave, Esiaanyaahuatana Titikaasikya Toropimaasikyave, mwinramwuhua Poruravatama kyeta vurama.

5 Mwihua nraante vuhua uro Toroaasini tiri vekya varuvata 6 tire Piripaini varita hia kyoto mperetira omwata nro entava taiqa vuvata mwiaqaataita sipi vareta vita kyauquru enta vara kyeta Toroaasini uro nteta mwini 7 entara variavananra.

Poruva Toroaasini variqaro Iutikaasira vara sivuma kyora

7 Saanteqa tire kyara nranrenrata ntuvaantuama vita variavararo Poruva nraakye qora ntuvaantuama vuhua qua mwakyaakya timwa nyinro. Mwiva hura quarivara tiro, mwiva qua mpuahaa timwaqiro vuvaro enta mwutukyaqa hiro.

8 Mwiva qua timwa nyiqiro vi varuvata tire nraamwu verato vahusata ntuvaantuama vita variavarata omwa airi qupi kyeta mwiqi vata tovaro 9 qaraakya vaisi mpovanto Iutikaasiva uintuaaqa mwatakyaa viro varuvaro Poruva qua timwaqiro vuvaro Iutikaasira vuvanto taute varuvaro mwiva vaita aavata viro verara nraamwu nai mwoqaqa nai mwoqaqa hoqatora taarampo nraamwu mwia ekyaararaqaatairo vevara mwataqi tuto ntiro. Tuto ntuvata mwihua uto vita kye taqovaro mwiva qutu viro.

10 Qutu vuvaro Poruva uto mwiaqaa nraaqu viro mwia tutero tiqaro,
Nkye hia aatu hiate, mwiva qatima variho, tiro. 11 (Mwitaa tuvaro qutu
vuva qaraakya vaisivanto qaiqaa qati sivuvaro) Poruva tumu ntantero uro
variqaro mpereti nteqa kyero mwihuavata nrenro nyinro mwiaqaatairo
mwiva mpuahaa qua mwiqi varuhuavata timwaqiro vuvaro qaatata
vuvaro Poruva mwihua mwini kyero vura.
12 Vuvata qaraakya vaisi mwiva qati varuvata mwia viteta mwaatani
vuvaro mwihua mwutukyavanto kyuqe huvata varura.

Poruva mwatukya mpo Mairitaasini vura

13 Poruva varuvata tire nraante sipi vareta Asosini uro nteta mwini
Porura vekya variavananra. Poruva vuni tiqaro, Nkye mwini uro ni
pekya varivaqena nte mwataqaa quariva uro nkyi hunta kyaankye, tura.
14 Poruva viro tirivata hunta kyovata tire uro mwatukya mpo Mitirinini
uro ntaavananra.
15 Qio mwiaqaataita tire quavarahua mwia qanranraa kyaarera utaqaa
vahu mwatara mpo Kiosi qaumato uro nteta vita mwia nraatara kyeta
mwata mpo Samosivata vita nraatara kyeta mwia qanranraa mwatukya
mpo Mairitaasini uro ntaavananra.
16 Poruva tiqaro, Nte Esiaani mpuahaama uro variankyo, tiro Poruva nai
nraahu riero tiqaro, Nte hia Epesaasini virerave. Nte qamwanrama quankyera
nte Ierusaremini Pentikosi omwata nre entara uro taqarerave, tiro.

Poruva Epesaasiqinaa nronra vaisinramwu ekyaara qua timwa nyunra

17 Poruva mwitaa tuvata tire Mairitaasini uro ntaavararo Poruva
qua vara kyovaro Epesaasini viro. Poruva tiqaro, Uro timwa nyivata
Iesusira nraaqiaraqaa ntaqikyi varihua nrumu ni taqaate, tiro. 18 Qua
vara kyovaro mwihua hunani vuvata mwihua mwiva hunani nri ntovaro
Poruva mwihua timwa nyinro tiqaro, Nte vuni Esiaani variqana nkyi
kyapata kyaiqa varaavara okyara nkye ntapihi kyaarave.
19 Hia nina nutu nronraqa hiarive tiqana nte kyaiqa varaavarave.
Iutaavanto ntuvaantuama viqata ni uaqiama matarerata uti variavana nte
toqaamwu tukyena, nruqunru tuqi viqana, Iesusira kyaiqa vareqana qua
mwakyaakya nkyi timwa nyunrave.
20 Nkye mwianra ntapihiarave. Nkye taqaavana nte hia mpo qua
uqetatena mpo qua nraahu nkyi timwa nyiavarave. Nte ekyaa qua nkyi
kyaahaqa hiani quara ekyaa nraakye qora suqaavata, nkyita suqaavata,
nkyi timwa nyiavarave.
21 Nte Iutaa vaisiaravata, mpo mwatanaahuaravata, kepukyaqama
kyena qua timwaqina viqana mwitaama qiavarave, Uaqia hi kyaiqarave
uaqia hi aanranra qaqira kyeta Kotiva hinani nriqata Iesusira tiri nronra
vaisiara qutaave qiate, qiavarave.

22 Qio mate nte Kotira mwanraquravanto nianra mwini quante
tintema kyena nte Ierusaremini virerave. Ierusaremini quariro nanra
inraikyavantove niqaa qovara hiananrove? Hia nte ntapihuqo. 23 Mwaa
inraikyara nraahuma nte ntapihuqo. Kotira mwanraquravanto nianra
tiqaro, Rauriqara variante. E mpo mwatukya mpo mwatukya vinanra i
karavuqa hivavata muaanra vareravavatama i vekya variho, tirave.
24 Nte Iesusiva nronravanto mpi kyaiqara, mwi kyaiqara nraahu
varaqina vina uro taiqa kyarerave. Mwiaqaataina nte hia mwaa
mwataraqaa qati variqi quaninranra nronraqama kyena riarerave.
Nte Kotiva nraakye qorara po tiro kyuqema nyataani quara kyuqe
mwakyaakya, mwi quara nraahu timwa nyiqi virerave.
25 Nte Kotiva ntaqikyiani quara nkye varianani nrohiqana timwa
nyunrave. Nte mate ntapihi kyauqo, nkye nraakiara hiama qaiqaa ni
piri taqevarave. 26-27 Hia nte mpo qua qati riemwa tena mpo qua nraahu
nkyi timwa nyunrave. Nte ekyaa Kotira quave, kyaiqave, nkyi timwa
nyunrave. Nte mate kepukya qua nkyi timwa nyianinra riaate. Nte
Kotira qua ekyaa qua nkyi timwa nyunranra tiro, nraakiara nkyiqitairo
mpovanto raupirima virera, hiama niqi qua vahiananrove.
28 Kotira mwanraquravanto nkyi nronraqama kyaihatara tita, nkye
nkyetaqaavata, Kotira nraakye qoraqaavata, kyuqema kyeta ntaqikyiqi
quate. Kotiva nai mwaaqu nraanreqo mwi nraakye qorahua kyoqaama
tairara tita, nkye sipisipi qohua kyuqehua votima kyeta variqata Kotira
nraakye qoraqaa ntaqikyiqita quate.
29 Nte ntapihi kyauqo. Nte quarita uaqia hi quara ti vari vaisihua
qaakyau vairi nraantanteta nrumu nkyi uaqiama nyatevarave.
30 Nraakiara nkyitaqitaita vaisi mponramwu qovarama vita, Iesusira
nraakye qoravanto tiri vataqi quate tita, mwihua api qua unra qua
mwihua timwa nyiqi vivarave. 31 Mwianra rieqatama rauriqata variate.
Hia taunru kyaate. Nte taarampo ihi variqana iheravata, entaqivata,
nkyiara nronraqama kye riena nruqunru rauru kyeqana nkyi kuaa kuaa
mwihua timwa nyiavarave.
32 Nte mate virera hiqanama Kotiva nkyiqa ntaqikyiarive tinama, mwianra
aakyara ntauqo. Kotiva nkyiara po tiro kyuqema nyataani quara riemwaqita
quate. Mwia quavanto nkyi kyaahaqamaqiro virata nkye nraakiara ekyaa
Kotira nraakye qora kyapata variqata kyuqema kyeta varivarave.
33 Nte nkyivata variqana hia nte mpora munimanrave, koriarave,
tuavaaqarave, vairiqa hiavarave. 34 Nkye taqaarave. Hia nte nkyiara ni
kyaahaqa hiate tiraitina, nte ntena kyauqu mwaatanaqotaina kyaiqa
varaqi viqana ntena kyaravata, tuavaaqavata, vara kyena ni vatama kyeta
varuhuavata kyaahaqamaqi quavarave.
35 Nte ekyaa kyaiqa vareqanama kyuqe aanra nkyi nyaamwutaurave.
Tire mwitaama kye kepukyaqama kye kyaiqa vara kyetama vehi nraakye

qoravata kyuqema kyeta kyaahaqa hiananrave. Tire mwitaa hiqatama nronravanto Iesusiva tu quarara nraato tuare. Iesusiva mwataama tiro: Mpovanto mpohua mpo inraikya nyinro qamwataariva mpovanto mpo inraikya varero qamwataaninravata nraatara kyaananrove, turave, tiro.

36 Poruva mwitaa timwa taiqa kyero mwiva nronra vaisi kyapata tori kyaataa ntaqantaa kyero Kotirara aakyara ntero.

37 Kotirara aakyara ntamwa kyovata mwihua ntateqata mwia kyuquqama mwateta mwia mota kyeta qio quante tita.

38 Poruva vaakya mwihuara tiqaro, Nte hiama nkyi siri qaiqaavata taqaaninrave, turara mwihua mwutukyavanto uaqia huvata mwihua Porura vitaqita sipiqi uro kyora.

Poruva Ierusaremini vura

21 **1** Mwihua Porura uro kyovata tire vuro timwa kyeta sipiqi quavananra. Tire sipi vareta kyaarera utaqaa vahu mwatara Kosini tumu vari kyeta mwia qanranraa mwata mpo Rotesini uro nteta mwiaqaataita Pataraani vita. **2** Mwini uro nteta taqaavararo sipi mpovanto Ponisiani virera huvata tire mwiqi mwaanri nteta vita. **3** Viqata taqaavararo kyaarera utaqaa vahu mwatava Saiparaasi kyauqu kyaantaaqani vahuvata vitareta Siriaani uro ntaavararo mwatukya mpo Taiaani sipivanto nai varato inraikyara uro qatinani vara kyarero utuvata **4** tirevata mwini mwaamwi nteta uro Iesusirara qutaave tuhua puaama kyeta mwihua kyapata mwini kuaa uikiara variavananra. Variavararo Kotira mwanraquravanto mwihua kyaahaqa huvata mwihua Porurara tiqata, Hia Ierusaremini quante, tita.

5 Tuvata tire mwini variavararo tire quana entava nri ntovata vita. Virera hiavarata Iesusirara qutaave tuhua nkyiari nraakye nraaqiararavata mwatukya kyeta tiri tivitaqita uro nramanri tokyani kyovata tire ekyaa tori kyaataa ntaqantaaqita Kotirara aakyara ntaavananra. **6** Mwiaqaatai mwihua kyauqu tiri timwuvata tire nkyiari kyauqu nyita sipiqi quavarata mwihua tumu ntanteta nkyiari mwaatani vura.

7 Mwihua vuvata tire Taiaa kyeta sipi mwiqimate mwatukya mpo Toremesini uro nteta Iesusirara qutaave tuhua mwini varuhua qua mwanteta mwihua kyapata kuaa enta mwini varita **8** mwia qanranraa sipiqi mwaanri nteta Sisariaani uronte mwini variqata Piripiva Kotira mwakyaakya tu vaisira nraamwuqi uro variavananra. Tauraa Ierusaremini variqata vaisi 7 nramwu vara sivuma kyeta Kotira kyaiqa varaate tu vaisinramwuhuaqitairo Piripiva mwiva mpovanto varura. **9** Piripira nraamwunra erahiamuaantemanramwuvanto variqata mwihua hia vaati vararaitita, qati variqata Kotira qua qovarama kye varura.

10 Tire mwihuavata Sisariaani mpo entanramwu variavararo Kotira qua qovarama kye varuva mpovanto mwia nrutu Akapaasiva Iutiasairo nri ntero.

11 Mwiva uro ntero Porura reti vara kyero mwiaqotairo nai kyuqu
kyauqu rupatero tiqaro, Kotira mwanraquravanto mwitaama tiho.
Nraakiara Iutaavanto Ierusaremini varihua reti mwaa qora mwataama
kyeta mwia kyuquvata kyauquvata rupa kyetama mpo mwatanaahua
nyivarave, tiro.
12 Mwitaa tuvata tirevata, mwini varuhuavata, mwi quara rieta
Porurara po tita tiqata, E hia Ierusaremini quante, tita. 13 Mwitaa
qiavararo Poruva qaqao tiro. Nkye ntataqita vivaro ni mutukya uaqia
hiankyorave. Hia nte karavuqi quaninranra nraahu nronraqama kyena
riauqo. Nte Iesusirara rieqana Ierusaremiqi qutu quaninranravata tera
huqo, tiro.
14 Mwitaa tuvata tire hia mwia qua qio nraatara kyaarava vahuvata
mwitaama tita, Qio nronravanto nai kyakya hiani kyaiqara varaarive, tita.
15 Mwitaa timwa kyeta tire mpo entanramwu mwini vari kyeta mwitaa
inraikya tera taarama kye vareta mwiaqaataita verara Ierusaremini
quavananra. 16 Iesusirara qutaave tuhua mponramwuvantovata
Sisariaasaita tiri tivitaqita nrumu teta variana nraamwunra Nesoninra
nraamwuqi kyora. Nesoniva Saiparaasinyaava mwiva haaru vakyaqama
Iesusirara qutaave tuva varura.

Poruva Iemisira uro taqora

17 Tire Ierusaremini uro ntaavarata tiri tiqata vakyaa Iesusira
nraaqiaranramwu mwini varuhua tiriara qamwateqata tiri tivitora.
18 Mwihua tiriara qamwateqata tiri vitovaro mwia qanranraa Poruva
tirivata tivitero Iemisira taqarero viro. Vuvata Iesusira nraaqiara nronra
vaisinramwuvantovata mwiqi varuvaro
19 Poruva mwihua qua nyantero Kotiva mwia kyaahaqa hi varuvaro
nai mpo mwatanaa mpo mwatanaahuani nronra kyaiqa vara nyatorara
mwihua timwa nyinro.
20 Poruva mwi quara ekyaa timwa nyuvata mwihua mwi quara rieqata
Kotira nrutu tuaahera kyeta Porurara mwitaama tita, Qio tiri tiqatao,
taqaante. Airi Iutaa vaisi tausenivanto Iesusira nraaqiaraqama vita
mwihua Mosesira quavata nronraqama kyeta riemwaqita vi variavo.
21 Mpo hiahua unra qua timwa nyiqata iqaa ntumwa kyeta mwitaama
ti variavo. Poruva Iutaa vaisi mponani mponani variahuara tiqaro,
Nkye Mosesira qua qaqira kyaate. Hia nkye nkyeta qoraisi nraaqiara
mwamwanta toqaate. Hia Iutaa mwaanra okyara riemwaqita quate, tirave,
qiavo. 22 Iara mwi quara mwi quara ti varia vaisihua e Ierusaremini nri
ntaananra ntapihi kyaavo. Mwitaa hirara e nataave hinanrave?
23 Kyai tire i timwa mwianranra e tire qiarante hiante. Vaisi
erahiamuaantemanramwu Kotirara nkyiari kyauqu nriqiqaa vateta tiqata,
Tire qutaaqama kye mwitaa hirerave, qiarave.

24 E mwinramwuhua sita varera Kotiva mwamwantave mwutukya
hiqama nyataani okyarara riemwaqira viqarama uro taiqa kyera e
mwiaqaataira mwinramwuhua kyaahaqa hiqarama munima kyairata
mwinramwuhua qiata ekyaa toqa nyataate. E mwitaamaqira virata
nraakye qora i taqeta, mpo hiahua iara timwa taa quava unra quama vaiho
tivarave. E mwitaa mwitaa hirera, nraakye qoravanto taqaivara e Mosesira
qua okyara ntapihi kyera riemwaqira vi variaravama varinanrave. 25 Mpo
mwatanaa mpo mwatanaa Iesusira nraaqiaraqama quahua haaru tire
mwaa quara qara ntumwa kyeta timwa nyiavananrave. Mwi entara qara
ntumwa teta tire tiqata, Hia unra mwanriqani vate kyarara nraate. Hia
nraanre nraate. Hia nruntana tuvareta ntaqutu kye vahi aasaura nraate.
Hia vaisivanto nraakyevata api nrohiate, qiavananrave, tita.
26 Mwihua mwitaa tuvaro Poruva mwi vaisinramwuhua sita
varero mwia qanranraa mwihua kyapata variqaro mwamwantavata
mwutukyavata hiqaani okyarara riemwaqiro viro mwiaqaatairo Kotira
nraamwuqi verantero Kotira kyaiqa vara mwate varu vaisihua timwa
nyinro tiqaro, Tirenramwu mwi entara mwi entara mwaaqi variqata
mwamwantave mwutukyave hiqaana okyarara riemwaqi vita uro taiqa
kyarerave. Mwiaqaataita tire variarata nkye tiri kyaahaqa hiqatama
Kotira kyaiqa vara timwataate, tiro.

Kotira nraamwuqitai Porura ntavaaqavu kyora

27 Qio 7 enta mwiva qauma taiqa quariva vahuvata Iutaa vaisinramwu
Esiaanyaahua taqovaro Poruva Kotira nraamwuqi varuvata
mwinramwuhua mwia taqeta antua qua tiqata nraakye qora nyaanrama
kyeta uro Porura ntavaaqavu kyeta aakyara nteta tiqata, 28 Isareri
nraakye qora tuaavo, tiri kyaahaqa hiate. Mwaa vaisiva mponani
mponani nrohiqaro Isareriaravata, Mosesira qua okyararavata, tiri
mwaanra nraamwu mwaanravata, api qua ti vari vaisiva varihata mwia
ntavaaqavu kyauro. Qio mate mwiva mpo mwatanaa vaisinramwu
sitaqiro Kotira nraamwuqi nrumu kyaihata mwihua mpo mwatanaa vaisi
variqatara tita, mwihua Kotira nraamwu uaqiamama kyaavaro hiama
kyotataqama vaiho, tita.
29 Tauraa mpo enta mwihua taqovaro mpo mwatanaa vaisi mpovanto
Epesaasinyaava mwia nrutu Toropimaasiva Porukyantiri mwatukyaqi
nrohi varuvata mwihua tiqata, Poruva vaisi mwiavata vitero uro Kotira
nraamwuqi viho, tiqata mwitaa tura.
30 Mwihua nkyiari riemwa kyeta api qua Poruraqaa vatovatara tita,
Ierusaremini ekyaa nraakye qora hisai hisaita hiante uro ntuvaantuama
vita Porura Kotira nraamwuqitaita ntavaaqavu kyeta ntanrauqita
mwaatani veva kyeta. Mwaatani kyovata Kotira nraamwuqaa ntaqikyi
varuhua qamwanrama kyeta qesa tita tora.

31 Mwitaa huvata nraakye qora ntuvaantuama vuhua Porura ru
kyarerata uti varuvaro vaisi mpovanto qua vara kyero tiqaro, Ekyaa
Ierusaremini variahua uaqia hi okyarara qovaramama teta hiavo, tuvaro
32 ntaqi varuraqaa nronraqa huva nai nronra vaisi mponramwuvata,
ntaqu vaisihua mponramwuvata, sita kyero hiantero nraakye qora
kuairama vita varunani viro.

Mwini vuvata nraakye qoravanto mwi vaisiravata ntaqu vaisihuavata
taqeta qamwanrama kyeta Porura ntuquti varura qaqira kyora. 33 Qaqira
kyovaro ntaquraqa nronraqa huva uro Poruva varunani variqaro Porura
tutero ntaqu vaisihuara tiqaro, Seni taaratanaqotaita mwia rupataate,
tiro. Mwitaa timwa kyero mwiva kyapara hiro tiqaro, Mwaa ta vaisivave
iho? Mwiva nanra inraikya utu kyaihatave nkye mwia ntuquti variavo?
tiro.

34 Mwitaa tuvata mwiqi ntuvaantuama vuhua hia kuaa qua tiraitita,
mpo qua mpo qua ti varuvaro mwiva qua okyara hia ntapihi kyero
riaraitiro, Porurara tiqaro, Mwia vita vareta ntaqua vaisihua nraamwuqi
uro kyaate, tiro.

35 Tuvata mwihua mwia viteta nraamwu mwiqiara iriqaa uro nteta
taqovata nraakye qoravanto Porura ru kyarerata mpo uti varuvata ntaqu
vaisihua mwia kyavuhu kyeta nyaamwuqaa tu vareta vuvata 36 nraakye
qora Porura vataqi viqata aakyara ntamwa kyeta Porura ru kyaate
nraahu tura.

Poruva naiqaatai vaitutu hiqaro qua tura

37 Mwitaamaqita vuvata ntaqu vaisihua Porura vitaqita uro nraamwuqi
kyarera huvaro Poruva ntaqu vaisihua nronra vaisiara tiqaro, Qiove
nte ivata qua qianinrave? tuvaro mwiva tiqaro, E Kiriki qua riaaravave
iho? 38 Nte iara tiqana, E mpo mwatanaa Isipivantove turave. Mwi
vaisiva haaru kamaninra vatama kyero ntaqirero hiqaro 4,000 ntaqu
vaisihuavata sitero qumina mwatani ntaqirera uti varurave, tiro.

39 Mwitaa tuvaro Poruva qaqao tiro, Nte Iutaa vaisima varuqo. Nte
mwatukya Tasaasi Sirisiaani ni mwata taivave. Mwi mwatukyava
mwatukya nronra vaihana nte mwi mwatanaavama varuqo. Qiove nte
nraakye qora qua timwa nyianinrave? tiro.

40 Tuvaro ntaquraqa ntaqikyi varu vaisiva qiove tuvaro Poruva
nraamwu qesaqaa siviro variro kyauqu tuaahera kyero tirema variate
tuvata nraakye qora tirema varuvaro Poruva mwihua nkyiari Hivuru
quaqitairo timwa nyinro.

22 1 Poruva mwitaama tiro: Ni kata pakyaavata, ni kohuavata,
nkye mwaini riaate. Nkye niqaa qua vataavana nte ntenaqaatai
vaitutu hiqana qua tirerave, tiro. 2 Mwitaa tuvata mwihua riovaro
Poruva mwihua nkyiari Iutaa qua Hivuru quaqitairo ti varuvata mwihua

mpoqiavata nai tirema kyeta varuvaro Poruva nai vaitutu hiani quara tiqaro mwitaama tiro:

3 Nte Iutaavanto varuqo. Ni mwatukya Tasaasi Sirisiaani mwatataivave. Nte Ierusaremi mwaaqi variqana nronra tuemwa vuvave. Kamariariva nronra vaisivanto ni timwa mpihana nte ekyaa tiri haivaqahua mwaanra okyara ntapihi kyaurave. Mwitaamaqina viqana nte kepukyaqama kyena Kotira vataqi vurave. Mate nkye Kotira vataqita quantema kyena ntevata Kotira vataqina quavarave.

4 Mwi entara nte hia Iesusira vataqina quava entara nte Iesusira aanraqa nrohi varuhua uaqiama nyateqana mwihua qati nraahu ru kyaavarave. Nte vaisivata nraakyevata ntavaaqavu kyeqana uro karavuqi kye variavarave. 5 Kotira nraamwuqi Kotira kyaiqa vara mwate varia vaisihua mwihua vunyaa vaisivantovata, mwia kaanasorivantovata, mwi quarara qutaave tivarave. Mwihua Ntamaasikaasini varu qata vakyaahuara qara ntumwa kyeta ni mpuvana nte mwi qarara varena nraakye qora seniqotaina uro rupaqina nrumu Ierusaremini kyaarita mwihua ruate timwa kyena quavarave.

Poruva nai Iesusira nraaqiaraqama vurara tura
(Kyaiqa Varora 9:1-19, 26:12-18)

6 Qio nte qara varena Ntamaasikaasi qaumato quavaro huarivanto virini qiataqa vahuvaro qamwanrama kyero nyaamwusairo omwavanto aaquakyaa voti huva niqaa tumuvana 7 nte mwataqi tumu ntina mwiqitaina riaavaro quavanto nianra mwitaama tiro: Soruo, Soruo, nanraqamave e ni uaqiama matera hiaro? turave.

8 Tuvana nte tiqana, Nronrao, e tavave? qiavaro mwiva tiqaro, Nte Nasaretinyaava Iesusivave. E ni uaqiama mate variaravama varuqo, tiro. 9 Mwitaa tuvata ni vatama kyeta nruhua omwa nraahu taqeta hia mwi quara ntapihi riorave.

10 Mwitaa huvana nte nronra mwia kyapara hina tiqana, Nte nataave hianinrave? qiavaro nronravanto nianra mwitaama tiro: Sivira virava uro Ntamaasikaasini variraro vaisi mpovanto e Kotira kyaiqa varenanranra i timwa mwianrive, turave.

11 Mwitaa tuvaro omwa nronravanto utu varora tiro, ni pu qipa vuvana hia qio taqaavata ni vatama kyeta nruhua ni kyauqu tu vareta pitaqita Ntamaasikaasini uro kyorave.

12 Mwini kyovaro vaisi mpovanto mwia nrutu Ananaiaasiva mwiva Mosesira okyara qua kyuqema kyero rio vaisiva, ekyaa Iutaavanto Ntamaasikaasini varuhua mwianra kyuqe vaisive ti varuva, 13 mwiva nte variavanani nri ntero ni nraaqani siviro variro tiqaro, Ni kata Soruo, i vu qipa viharave? Qio qaiqaa taqaante, tuvaro ni puvanto qamwanrama kyero ntapairi vuvana nte qio taqeqana mwi vaisiravata ntapihi taqaavarave.

14 Mwiaqaa variavaro mwiva tiqaro, Tiri haivaqahua mwanriqa Kotiva
e mwia kyakya hianinra ntapihi kyaante tiro, i mwatama tairave. Ntapihi
kyero nrohi vari vaisira Kotira kyaiqa vaisi Iesusira e mwia taqeqara
mwia nroqitaira qua riaante tiro, Kotiva i mwatama tairave. 15 E Iesusira
kyaiqa taqenanra Iesusira okyara rienanra ekyaa nraakye qora timwa
nyinanrave. 16 E nanra vekyave variaro? Sivira nramanri vareqara
Iesusira nrutu ntairaro mwiva i uaqia hi kyaiqara nruka mwataarive,
turave.

Kotiva Porurara mpo mwatanaahua ni qua timwa nyiante tura

17 Ananaiaasiva mwitaa tuvana nte mwiaqaataina uro ntantena
Ierusaremini nrumu Kotira nraamwuqi Kotirara aakyara nteqana ruvaata
voti hura taqaavarave.
18 Ruvaata taqe variavaro nronravanto nianra tiqaro, Qamwanrama
kyera Ierusaremi kyera quante. E ni qua timwa nyinanra mwaa nraakye
qorahua hiama qio rievarave, turave.
19 Mwitaa tuvana nte tiqana, Nronrao, mwihua ni kyaiqa okyara
taqorave. Nte haaru mwaanra nraamwu mpoqi mpoqitaina iara rio
nraakye qorahua ntanrauqina uro karavuqi nraahu kyena mwihua
ruavarave. 20 Haaru iara ti varu vaisira Sitiveninra mwihua ru kyovana
ntevata mwi entara mwihua tua vaaqaqaa ntaqikyi variqana qio mwia
ru kyaate qiavarave. 21 Mwitaa qiavaro nronravanto nianra tiqaro, Qio
quante. Nte mpo mwatanaahua varira nyianra mwutukyani i titarerave,
turave, tiro.
22 Poruva mwitaa timwaqiro vuvata mwihua mwia qua riemwaqita
vuvaro Poruva mpo mwatanaahuara qua tuvata mwiaqaataita mwihua
raraqa tovata mwihua aakyara nteta tiqata, Mwia vitaqita uro ru kyaate.
Mwitaa qiari vaisiva hiama qio qati variananrove, tita.
23 Mwitaa timwa kyeta mwihua qua aakyara ntamwaqi viqata
nkyiari tuavaaqa tuto tuto hita mwumwuvata varake tuto tuto hi
varuvaro 24 Romeninyaava ntaquhuaqa nronraqa huva Porurara ntaqu
vaisihua timwa nyinro tiqaro, Nraamwuqi vitaqita uro kyetama mwia
kyaantaqotaita ntuqutuate. Mwia ntuqutiqatama mwia kyapara hiate,
E nanra utu kyaaratave nraakye qoravanto qua aakyara ti variavo,
tivaroma mwiva nai qua okyara qovarama kyairata riaate, tiro.
25 Mwitaa tuvata mwihua Porura kyatariqaa rupateta mwia ntuqutuare
tuvaro Poruva nronra vaisi mwiva mwia tataaqa siviro varura mwia
kyapara hiro tiqaro, E kamaninra okyara rieqarama e qiove hia ko
tiraitira, Romeni vaisi ntuqutinanrave? tiro. 26 Poruva mwitaa tuvaro
nronra vaisi mwiva mwi quara riero uro mwihuaqaa nronraqa hu
vaisira timwa mwinro tiqaro, E nataave hinanrave? Mwi vaisiva Romeni
vaisivantoma variho, tiro.

27 Mwitaa tuvaro ekyaa mwihuaqaa nronraqa huva Poruva varunani nri
ntero mwia kyapara hiro tiqaro, E qutaave Romeni vaisivanto variaro? E
tiraqe riaankye, tiro. Mwitaa tuvaro Poruva eo tiro.
28 Tuvaro nronra vaisi mwiva tiqaro, Nte munima nronraqama kyena
Romeni vaisiqama vurave. E mpo, nataama kyerave Romeni vaisiqama
quaro? tuvaro Poruva mwia timwa mwinro tiqaro, Ni ntohua kohua
Romeni vaisiqama quarara tina, ntevata Romeni vaisima varuqo, tiro.
29 Poruva mwitaa tuvata vaisi mponramwuvanto Poruva qua qiarive
tita mwia kyapara hirera utuhua nrihanrama vita varuvaro nronra vaisi
mwiva aatu hiro, Qikye tiro, Poruva Romeni vaisivanto varihata tire
mwia seniqotaita rupa tauro. Tire hia mwitaa hiataarave, tiro.

Porura vitaqita uro Kaanasori suqaa kyora

30 Nronra vaisi mwiva mwitaa timwa kyero mwiva Iutaa vaisinramwu
Poruraqaa qua vatarera uti varu okyarara ntapihi kyero riarero variqaro
mwia qanranraa Porura seniqotaita rupa tora huvantu kyero qua vara
kyovata nronra vaisi Kotira nraamwuqi Kotira kyaiqa vara mwate
varuhua mwihua nronra vaisinramwuvata, ekyaa kaanasorivata, nrumu
ntuvaantuama vuvaro mwiva Porura vitaqiro mwihua suqaa uro kyora.

23 1 Poruva siviro kaanasori mwihua taqero mwiva mwihua
timwa nyinro tiqaro, Ni kata pakyaa tuaavo, nte Kotira vuqaa
nrohiqana hia unra kyaiqa varauqarora tiro, hia ni kyaurihana varuqo,
tiro.
2 Mwitaa tuvaro Kotira nraamwuqaa ntaqikyuva Ananaiaasiva, mwiva
vunyaava varuva Porura nraaqani varu vaisihua timwa nyinro tiqaro,
Porura nro vaitua ntuteqa kyaate, tuvaro 3 Poruva tiqaro, Kotiva inavata
ntuqutuananrove. E uaqia hi kyatarira eqarori penti qutaara mwia voti
hiaravama variaro. E Kotira qua mwaanra rieqara ntapihi kyera ko
qiataara vaiharama e Kotira qua nteqa kyeqarama ni ntuqutuate qiaro,
tiro.
4 Poruva mwitaa tuvata vaisinramwu mwia nraaqani varuhua tiqata,
E Kotira kyaiqa vaisi vunyaanranrama uaqia hi quara ti variaro, tita.
5 Mwitaa tuvaro Poruva qaqao tiro, Ni kata pakyaa tuaavo, hia nte
mwiva vunyaa vaisi varira mwia ntapihi kyaraitina tuqo. Kotira mpukuqi
mwitaama tiro:

> Hia nraakye qoraqaa ntaqikyiani vaisirara
> uaqia hi quara qiate, turave. *(Kis 22:28)*

Nte mwi quara ntapihi kyaurave, tiro.
6 Poruva mwitaa timwa kyero mwiva taqovata vaisi mponramwuvanto
Saitiusi mwaanra okyara riohua varuvata mponramwuvanto Parisi
mwaanra okyara riohua varuvaro Poruva Kaanasori timwa nyinro tiqaro, Ni
kata pakyaa tuaavo, nte Parisi mwaanra okyara riauvave. Ni kovavata Parisi

mwaanra okyara rie varurara tina, ntevata mwia mwaaquvanto mwitaa hi varuqo. Vaisi qutu vihua qaiqaa qati sivira nte mwianrama qutaa quave ti varuqo. Qio mwi quara kyaarama mate nkye niqaa ko vateta hiavo, tiro.

7 Poruva mwitaa tuvata Parisivata, Saitiusivata, mwiaqaataita
sivita ntainra vita nai inronra hi nai inronra hi varura.
8 Saitiusivanto ti varu okyarava mwataamama vahiro:
Vaisivanto ekyaara qutu viro hia qaiqaa siquananrove.
Hiama Kotira kyaiqa vaisi nyaamwunyaahua variavo.
Hiama mwanraqura inraikyavantovata variavo, tura.
Saitiusivanto mwaanra ti varu okyarava mwitaama vahuvaro
Parisivanto mwaanra ti varu okyarava mwataamama vahiro:
Vaisivanto qutu viro qioma qaiqaa qati siquananrove.
Nyaamwunyaa vaisi variavo.
Mwanraqura inraikyavantovata variavo, tura.
Mwihua ekyaa taarampo qua mwinramwunranra qutaa quave
tura.

9 Inronra hi variqata mwihua qua nronra ti varuvata vaisi mponramwuvanto mwaanra okyara ti varu vaisihua Parisiqinaahua sivita kepukyaqama kye qao tita tiqata, Tire taqauraro hia mwaa mwi vaisiva uaqia hi kyaiqara utu kyaiho. Qutaa haaru mwi entara mwanraqura mpovantove, nyaamwunyaava mpovantove, mwiva timwa mwurave iho? tita.

10 Mwihua mwitaa timwa kyeta nronraqama kyeta inronra hi varuvaro Romeni vaisi ntaquhuaqa nronraqa huva, mwiva aatu hiro tiqaro, Haunri mwihua hisai hisaita Porura nrumu tu vareta utaqa tu ntapema kyevorave tiro. Mwitaa timwa kyero mwiva nai ntaqi varu vaisihua sitero tiqaro, Uro Porura mwihuaqitaita vitaqita nrumu ntaqua vaisihua nraamwuqi kyaate, tiro.

11 Mwitaa tuvata mwia vitaqita nraamwuqi uro kyovaro entaqi Poruva varuvaro nronravanto qovarama viro mwia nraaqani siviro variro mwia timwa mwinro tiqaro, Hia aatu hiante. Kepukyaqama kyera variante. E mwaini Ierusaremini variqara ni okyarara timwa nyiananrave. Nraakiara e nyianra Rominivata uro variqarama ni okyarara mwitaama kyerama timwa nyinanrave, tiro. Nronravanto mwitaa tura.

Iutaavanto Porura ru kyerara tura

12 Mwia qanranraa toqaqi Iutaavanto ntuvaantuama vita kuaa qua timwa kyeta taaqau kye vateta. Mwihua Kotirara kyauqu nriqiqaa vateta mwitaama tita, Mate tire nramanrivata kyaravata aurama teta Porura ru kyeta mwiaqaataita kyaravata nramanrivata nranrenrave, tura.

13 Mwihua 40 vaisinramwuvanto mwitaa hirerata qua timwa kyeta taaqau teta 14 mwiaqaataita uro Kotira nraamwuqaa ntaqikyi varuhua

nronra vaisinramwu uqeta kyeta timwa nyita tiqata, Tire qua taaqau kye vatetama kyauqu nriqiqaa vateta Porura ru kyeta mwiaqaataita kyaravata nramanrivata nranrenrave, turo.

15 Nkyevata, kaanasorivata, qua vara kyaivaro Romeni vaisi vunyaava varinani viraro Porura vara kyairaro tumuanrive. Nkye Romeni vaisi mwianra tiqata, Tire Porura kyaparama kye mwia qua okyara mpoqiavata riemwa ntapihirerave, qiate. Nkye kumwaanri mwitaa tivaqeta tire mwaanra utu taararo mwiva tuminraqeta mwia aanrani ru kyaare, tita.

16 Mwihua uqeta kyeta mwitaa tuvaro Porura nrausivanto mwihua tu quara riero mwiva uro ntaqu vaisihua nraamwuqi Poruva varuraqi uro Porura timwa mwinro.

17 Timwa mwuvaro Poruva ntaqu vaisihuaqaa ntaqikyi varura mpo nraanrama kyero timwa mwinro tiqaro, Nyaako mwaa vita varera vunyaava varinani uro kyairaro mwiva qua mpo mwia timwa mwianrive, tiro.

18 Tuvaro mwiva mwia vita varero vunyaava varunani uro kyero tiqaro, Karavu vaisi Poruva nianra qumwanraa mwaa vita varera iara mwiva hinani uro kyairaro qua mpo iara mwia timwa mwianrive, tiho, tiro.

19 Mwitaa tuvaro vunyaa vaisi mwiva qumwanraa mwia kyauqu tu varero vitaqiro uro nanrianraa kyero mwia kyapara hiro tiqaro, E nanra qua ni timwa mpirerarave nriaro? tiro.

20 Tuvaro qumwanraa mwiva mwia timwa mwinro tiqaro, Iutaa nronranramwuvanto mwataa timwa kyeta qua taaqau taavo. Mwihua hura iara Porura vitera kaanasorivanto varinani viraqeta tire Porura qua ntapihi kyeta kyapara hiqata taqaare tivarave.

21 Mwihua mwitaa tivara hia mwihua qua riaante. Vaisi 40 nramwuvanto aanrani uqeta vita Porura ru kyarerata mwaanra utute variavo. Mwihua kyauqu nriqiqaa vateta tiqata, Tire kyara auramate Porura ru kyeta mwiaqaataita kyaravata nramanrivata nranrenravema, qiavo. Mwihua mwitaa timwa kyeta i vekyama variavo, tiro.

22 Qumwanraa mwiva mwitaa tuvaro vunyaa vaisi mwiva mwia timwa mwinro tiqaro, E ni timwa mpiana quara hia mpohua timwa nyiante, tiro. Timwa kyero qumwanraa mwia titovaro viro.

Porura Pirikisiva hunani titora

23 Qumwanraa mwia titovaro vuvaro vunyaa vaisivanto nai ntaqi varu vaisihuaqaa ntaqikyi varu vaisihua taaratana nyaanrama kyero timwa nyinro tiqaro, Ntaqi vaisihua 200 nramwu sita vataate. Qosiqaa nrohiqata ntaqua vaisihua 70 nramwu sita vataate. Vaataara tutehua 200 nramwu sita vataate. Mwihua terama kyeta vatetama Sisariaani 9 kiroki entaqima quate.

24 Poruranivata qosi mponramwu terama taivaro mwiva mwiaqaa
mwatakyaa viro varirata vitaqita uro nronra kamaniva Pirikisiva hinani
kyaivaro mwiva kyuqema kyero uro ntaarive, tiro. 25 Vunyaa vaisivanto
mwitaa timwa kyero qaravata ntumwa tero mwitaama tiro:
26 Nte Karontiaasi Risiaasiva nte mwaa quara qara
ntumwa kyena vara kyaariro e nronra kamaniva
variananrani quarive. Nte i qua mwantauqo.
27 Iutaavanto mwaa vaisira ntavaaqavu kyeta ru
kyarerata uti variavana nte taqauqaro mwiva Romeni
vaisivanto varihana nte ntaqua vaisihua sitaqina uro
mwi vaisira mwihua kyauquqitai vara kyaunanrave.
28 Mwihua mwi vaisiraqaa qua vataara okyara ntapihi
kyena riaankye tina, nte mwia vitaqina uro mwihua
kaanasori varianani kyena mwini variqana 29 taqauqaro
hia mwia ru kyaani okyaravavata, karavuqama kyaani
okyaravavata vahirave. Mwihua nkyiari mwaanra qua
kyaara nraahu mwiaqaa qua vataarave.
30 Mwiaqaatairo mpovanto timwa mpiro tiqaro, Iutaavanto
uqeta kyeta Porura ru kye quara ti variavo tihana
nte kyai e hiananrani titaariro quarive tuqo.
Mwitaa timwa kyena nte Poruraqaa qua vataa vaisihuara
nkye iara mwiva hinani uto variqata mwi quara qiate
tuqo, tiro.
31 Vunyaa vaisivanto mwitaama kyero qara ntumwa tovata ntaqu
vaisinramwuhua nkyiariqaa ntaqikyi varuhua tuntema kyeta Porura vita
vareta entaqi uro mwatukya mpo Antipatirisini kyeta. 32 Mwia qanranraa
qati mwataqaa vu vaisihua uro ntanteta nkyiari mwaatani nruvata
qosiqaa vuhua nraahu 33 Poruravata qaravata vareta Sisariaani kamaniva
nronravanto varunani uto kyora.
34 Uto kyovaro mwiva qara mwia kyaara ntumwa kyero taqero Porura kyapara
hiro tiqaro, E tainyaavave? tiro. Tuvaro Poruva tiqaro, Nte Sirisianyaavave, tiro.
35 Mwitaa tuvaro mwiva tiqaro, Iqaa qua vatarera ihua nrivaqena nte mwi quara
riarerave, tiro. Mwitaa timwa kyero mwiva Herotira nraamwu nronraqi Porura
vita vera kyero mwi vaisiraqaa kyuqema kyeta ntaqikyiate tiro. Turama.

Iutaa vaisi nronranramwuvanto Poruraqaa qua vatora

24 1 Kyauquru enta nritarovaro Kotira nraamwuqaa ntaqikyi varuva,
Ananaiaasiva nronra vaisivata hunta kyero ekyaa ko okyara
ntapihi paahima kyero rio vaisira Tetaraasiravata hunta varero Sisariaani
Porura ko tirero vura.
2 Vuvaro Tetaraasira nraanrovaro Tetaraasiva Poruraqaa qua vateqaro
mwitaama tiro:

Nronra vaisi Pirisikisio, e tiriqaa kyuqema kyera ntaqikyi variarata tire kyuqema kyeta varuro. Haaru tire api kyaiqa vare variarara e nri nterama tiri kyaiqa kyuqema kyera ntapihi kyera vara timwa taaro.
3 E mwitaa hiarata tire mpo mwatukya mpo mwatukyaqi varurahua i kyaiqara nronraqama kyeta qamwateqata iara kyuqema hiaro turo. 4 Qio tire i mpuahaama mwaaqi tutaarorave. E tiriara po tiraqeta tire pata quaqia qiare.

5 Tire taqauraro mwaa vaisiva airiqama kye ntaqira qua ti variara mwia okyaravantove. Mwiva mpo mwata mpo mwatani nrohiqaroma Iutaavanto ntaquate tiqaro mwihua rapate variho. Mwiva tiri mwaanra okyara mwia qaqira kyero mpo okyara Nasaretinyaava ti vari okyarara mwiaqaa ntaqikyiqaro vuniqama kyero vi varivama variho. 6 Mwiva tiri mwaanra nraamwu Kotira nraamwu nronraqi nrohiqaroma tiri nraamwu mwia uaqiama timwataiho. Mwiva Kotira nraamwu uaqiama mwatarero uti varihata tire mwia ntavaaqavu kyauro. Tire teta mwaanra qua rieqata ko qiare turaro 7 Romeni vunyaava Risiaasiva nri ntero kepukyaqama kyero tiriqitairo mwia vitaiho. 8 Risiaasiva tiqaro, Mwiaqaa qua vatarera tihua iara mwiva hinani quate tiho. (Mwitaa tihata tire mwaini tumunro). E Porura nai kyapara hiraro tire mwia ko tirera huna quara mwiva nai nroqitairo tirara e riaante, tiro. 9 Tetaraasiva mwitaa tuvata Iutaa vaisi ekyaa mwihua Poruraqaa qua vateqatama Tetaraasiva qutaa quama tiho, tita.

Poruva naiqaatairo vaitutu hiqaro qua tura

10 Mwihua mwitaa tuvaro kamaniva nronravanto Poruva qua qiarive tiro, nruvaairama kyovaro Poruva siviro mwitaama tiro:

Nte ntapihi kyauqara e airi ihi variqara mwaa mwataraqaa ntaqikyiqarama ko ti variaravave. Mwianra rieqanama nte qamwateqana ntena qua i timwa mwinrenrave. 11 Hia nte Ierusaremini nri ntena airi enta varuqo. Nte 12 entanramwuanra nraahuma mwini teta mwaanra qua tirerana nrumu varuqo. E mpo vaisivata kyapara hiraro mwiva nte qiani quarara qutaave nraahuma qiananrove. 12 Hia Iutaavanto taqaavana nte Kotira nraamwuqi variqana mpohia vaisihua kyapata antua quavata tuvave. Hia mwihua taqaavana nte mwaanra nraamwu mpoqi mpoqive, mwatukya mwiqi mponave, variqana nraakye qoravanto ntaquate tina, mwihua rapataurave.

13 Mwihua niqaa quminama qua vataavo. Hia mpo aanra puaama kye mwihua nkyiari qua mwianra qutaave tiva vaiho.

14 Mwihua hini qua nianra timwa taa quava qutaa quama vaiho. Qutaama nte teta haivaqahua mwanriqa nrutu tuaaherarera hiqana nte mpo qua okyara rieqanama mwia nrutu tuaahere varuqo. Mwihua mwi aanranravata mwi okyararavata unra okyarave ti variavo. Qio nte mwi

okyarara rieqanama hia nte tiri haivaqahua qua okyara qaqira kyauqo.
Nte Mosesira qua mwaanrave, poropeti vaisinramwuvanto qara ntumwa
to quarave, mwi quarara qutaa quave tuvave.
15 Viti vaisihua tiqatama, Nraakiara Kotiva ekyaa nraakye qora,
uaqia hi kyaiqara vareqata qutu vihuave, kyuqe kyaiqa vareqata qutu
vihuave, qaiqaa qati sivuma kyaananrove, qia quarara ntevata mwihua
nraantantena mwi quarara qutaa quave ti varurave.
16 Nte Kotira vuqaavata, nraakye qora suqaavata, hia api nrohiraitina
ntapihi kyena nrohirerave timwa kyena, taqamwaqina vi varuvave.
Nte nraakye qora suqaave, Kotira vuqaave, kyauruankyorave tina,
taqamwaqina viqana ntapihi kyena nrohi varuvave.
17 Nte Ierusaremisaina mpo nani mpo ihinramwuanra varina
mwiaqaataina kyai mwini uro ntena nramwunaahua Iutaa nraakye qora
taqena, mwihuani munima vatera nyina, mwiaqaataina Kotira qamwata
mwataankye turave.
18-19 Mwitaa timwa kyena nte uro ntena tiri mwaanra quavanto
mwamwantave mwutukya hiqama kyaani okyarara riemwaqi viqana
Kotira nraamwuqi variqana hia airi vaisi kyapata variqana hia nte
mpo hiahua kyapata inronra hiraitina, hiqama kyaani okyarara nraahu
riemwaqina vi varuqata Iutaa vaisinramwu Esiaanyaahua ni puaama
kyaavo. Qio qua vahirera, mwi vaisinramwuhua i vuqaa nri nteta mate
qua niqaa vatera tivarave.
20 Mwihua hia tivera, mwaa vaisinramwuhua qioma tivarave. Nte
tauraa kaanasori suqaa sivina variqana qora kyaiqa utu kyaarita taqera
qioma tivarave. 21 Nte mwi entara kaanasori suqaa sivina variqana mwaa
quara nraahu qiavarave. Nraakiara Kotiva nraakye qora qutu vihua
qaiqaa qati vara sivuma kyaananrove tuqata nkye mwia kyaarave niqaa
qua vateta hiavo? tina qiavarave, tiro.
22 Poruva mwitaa tuvaro Pirikisiva Iesusira nraaqiaranramwuvanto
nrohu okyarara riero ntapihi kyovara tiro, tiqaro, Qio mate qioma riauqo.
Ierusaremisairo vunyaava Risiaasiva nai tuminraqena nte mwi quara
mpoqiavata riarerave, tiro.
23 Mwitaa timwa kyero mwiva nronra vaisi mpo timwa mwinro tiqaro,
Porura ntaqikyiqira quante. Hia mwia kepukyaqama kyera rupa taante.
Mwiva varirata mwia totivanto qioma mwia kyaahaqa hiqata nrumu
taqevarave, tiro.

Pirikisiva Porura nraanronra

24 Pirikisiva mwitaa timwa kyero mpo entanramwu variro mwiaqaatairo
nai nraata Nturusiraakyantiri Porura taqarero nrunra. Nturusiraava Iutaa
nraakyevanto varuvaro mwikyantiri nri ntero tiqaro, Porura nraanraivaro
nrianrive, tuvaro Poruva nri ntero Iesusira qua okyara mwitanahua

timwa nyuvaro Pirikisiva mwi quara rie varuvaro 25 Poruva Iesusira
qua timwaqiro viqaro mwiva ntapihi kye nrohi okyarara timwa nyinro,
hia qamwanrama raraqa taani okyarara timwa nyinro, Kotiva ko qiani
entarara timwa nyuvaro Pirikisiva mwi quara riovaro nraatuqa tovaro
tiqaro, Qioma riauqo. Qio ena qoqaraanani quante. Nraakiara hia kyaiqa
vahiani entara i nraanraanrinra qaiqaa nrinraqe i taqaankye, tiro.

26 Pirikisiva mwitaa timwa kyero mwiva Poruva munima mpiraqena
nte mwia titaariro nai mwaatani quarive, tiro. Nai nraatoqi mwitaama
kyero riemwa tero mwiva mpo enta mpo enta Porura nraanrama kyero
mwikyantiri qua ti varura.

27 Mwitaamaqiro viro taara ihi nritarovaro mpo vaisivanto Posiasi
Pesitasiva Pirikisira mwaata varero mwi kyaiqara vararero nri ntovaro
Pirikisiva vurama. Pirikisiva Porura qamwanrama titaataara vahuvaro
mwiva Iutaavanto nianra kyuqe vaisive qiate tiro, Porura qati nraahu
karavuqi kyovaro varura.

Poruva vunyaa vaisi nronravanto Romini varuva ni qua riaarive tura

25 1 Pesitaasiva nri ntero mwi mwataraqaa ntaqikyirero
taarampo enta nrumu Sisariaani vari kyero mwiaqaatairo
verara Ierusaremini viro. 2 Mwini uro ntovata Kotira nraamwuqaa
ntaqikyuhuavata, nronra vaisivantovata, mwiva hunani uro nteta
Poruraqaa qua vateqata kepukyaqama kyeta tiqata, 3 Po, e qati tiri
kyaahaqa hiqarama tirata Porura vita vareta Ierusaremini nrivaqeta
ko qiare, tita. Mwihua Porura ru kyarerata aanrani mwaanra utu teta
mwitaa tura.

4 Mwihua mwitaa tuvaro Pesitaasiva mwihua timwa nyinro tiqaro,
Poruva Sisariaani karavuqima variho. Nte pataqia vari kyena nrumu
ntantena Sisariaani virerave. 5 Nkyeta nronra vaisiara tivata mwihua
nivata vihuama mwi vaisiraqaa mpo qua vahirera, uro ko qiate, tiro.

6 Pesitaasiva mwitaa timwa kyero mwiva mwihuavata 8 entave 10
entave mwini vari kyero uro ntantero Sisariaani vuva mwia qanranraa
mwiva ko ti varu nraamwunraqi uro variro tiqaro, Porura viteta nriate,
tiro. Tuvata Porura vita vare uro ntovata

7 Iutaa vaisinramwu Ierusaremisai tumuhua Porura vara utututma
teta airi qua Poruraqaa vateta. Mwihua Poruraqaa qua vata tovaro hia
mwihua quara qutaa quave tiva vahura.

8 Mwihua mwitaa tuvaro Poruva naiqaatai vaitutu hira qua tiro tiqaro,
Nte hia uaqia hi kyaiqaravata utuvave. Nte hia Iutaa mwaanra qua nteqa
kyaurave. Nte hia Kotira nraamwu uaqiama kyaurave. Nte hia Romeni
vunyaanra Sisaara uaqiama mwataurave, tiro.

9 Poruva mwitaa tuvaro Pesitaasiva Iutaa vaisinramwuvanto nianra
kyuqe vaisive qiate tiro, Porura kyapara hiro tiqaro, E Ierusaremini

virera hirera, e mwini viraqema nte mwini uro ntenama i qua avuqavu hiankye, tiro.

10 Mwitaa tuvaro Poruva qaqao tiro, Nte mate sivina varu nraamwunra
mwaa kamaninra ko nraamwuqima varuqo. Nte mwaaqi variarira
ko qiataarave. E ntapihi kyaananrave. Hia nte Iutaa vaisi antua utu
nyatauvave. 11 Nte kamaninra qua nteqa kyaaritavauma ni qio ru
kyevarave. Mwihua niqaa vate quava unra qua vahirera, hia e qio ni pita
kyera mwihua nyinrata mwihua ni ru kyevarave. Nte nronra vunyaa vaisi
Sisaava hinani quariro mwiva ni ko riaariverave, tiro.

12 Mwitaa tuvaro Pesitaasiva nai kaanasori kyapata qua timwa kyero
mwiaqaatairo Porurara tiqaro, E tiqara, Qioma Sisaava ni qua riaarive,
qiananrave. Qio ena mwini viraro mwiva i qua riaarive, tura.

Pesitaasiva Akiripaaravata Porurara timwa mwunra

13 Mpo entanramwu nritarovaro Pesitaasiva qaraakyaqama kyero
nrumu varuvarora tiro, vunyaava Akiripaava nai nraata Mpenaisikyantiri
Sisariaani Pesitaasira qua mwantarero tumu ntora.

14 Mwitanahua tumu nteta mpo entanramwu mwini varuvaro
Pesitaasiva vunyaanra Porurara qua timwa mwinro tiqaro, Tauraaqama
kyero Pirikisiva variqaro mwiva vaisi mpo karavuqi kyaiva qati nraahu
mwiqi variho. 15 Nte Ierusaremini uro varuqata Iutaa vaisi mwaanra
kyaiqaqaa ntaqikyiahuavata, nronra vaisinramwuvata, mwi vaisiraqaa
qua vateqata mwi vaisira ru kyaante, qiarave.

16 Mwihua mwitaa qiavana nte mwihuara tiqana, Qaqao, Tire
Romenivanto mpo qara hunanrave. Tire vaisi mpoqaa qua vatehua
nrumu varivaqema mwi vaisira qio ko qiananrave. Mwi vaisiraqaa
qua vataivaro mwivavata nai vaitutu hiqaro qioma qua qiananrove
tunanrave. 17 Nte mwitaa tuqata mwihua mwaini nte hunani ko tirerata
tumuavana nte hia qakyove tiraitina, nte hura mwi quara avuqavu
hirerave timwa kyena mwia qanranraa nte ko tirera hina mwi vaisira
viteta nriate tuqata viteta nriavana riauqata 18 hiama mwihua sivita
tiqata, Mwi vaisiva mwitaa mwitaama kyero tiri antua utu timwa
tairave, qiavo.

19 Mwihua qumina nkyiari mwaanra qiara mwianra inronra hiqatama
qumina mwi vaisiraqaa qua vataarave. Vaisi mpo Iesusiva qutu virara
mwihua mwianra qutuma viho ti variavaro Poruva qaqao mwiva
qatima variho tirave. 20 Mwihua mwitaa qiavana nte variqana hia mwi
quara okyara ntapihi kyena riauqo timwa kyena Porurara tiqana, E uro
Ierusaremini variraqena nte mwini uro i qua okyara riaankye, tuqaro
21 Poruva qaqao, Romeni vunyaava Sisaava ni qua riaananrove, tihana nte
Porurara tiqana, Mwia karavuqi kyaivaqena nte mpo enta Sisaava hinani
titaariro quarive turave, tiro.

22 Pesitaasiva mwitaa tuvaro Akiripaava tiqaro, Nte ntenavanto mwi
vaisira qua riarerave, tiro. Tuvaro Pesitaasiva tiqaro, Qioma, hura mwi
vaisira qua rienanrave, tiro.
23 Mwitaa tuvata mwia qanranraa Akiripaasikya Mpenaisikya nruvata
nraakye qoravanto mwitanahuara nronra vaisitanama nriavo timwa
kyeta qamwataqita vuvata mwitanahua nriqata nronra vaisi Sisariaani
varuhua kyapata vuhua uro qua rie varu nraamwunraqi vera ntovata
Pesitaasiva tuvata Porura vita vareta nruvaro Pesitaasiva tiqaro,
24 Vunyaa vaisi Akiripaao, evata mwaaqi varihuavata riaate. Mwaa
vaisira taqaate. Ekyaa Iutaa mwihua mwaini variahuave, Ierusaremini
variahuave, mwaa vaisiraqaa qua vateqata nte hunani mwi quara vareta
nrianrave. Mwihua nronraqama kye qua aakyara nteta tiqata, Mwi
vaisiva mpuahaama qati variqiro quankyorave, qiarave.
25 Mwihua mwitaa qiavana nte ko tiqana taqauqaro mwi vaisiva hia
uaqia hi kyaiqara utirara tina, mwia ru kyaari aanrava hia vahirave. Qio
nai mwiva tiqaro, Sisaava ni qua riaarive, tirave. Mwitaa tihana nte mwia
Sisaava hinani titaankye timwa kye kyauqaro varirave.
26 Nte Porura qua qara ntumwa kyena Sisaara mwiankye tina
taqauqaro mwi quava hia ntapihi viho. Nronra vaisi Akiripaao, mwianra
rieqanama nte mwi vaisira vitaqina iara mwiva mwia qua riaarive tina,
nte mwia i vuqaavata, ekyaa mwaaqi variahua suqaavata, vitaqina nrumu
kyauqo. Nkyevata mwi quara tivaqena nte Sisaarani mwi quara qara
ntumwa taankye. 27 Hia nte mwi vaisira qua ntapihi kyena mwiva mwitaa
mwitaama uaqia hi kyaiqara utiho tiraitina, qati titaankyera, hiama
kyuqe hiananrove, tiro.

Poruva Akiripaasira vuqaa nai vaitutu hiqaro qua tura

26 1 Pesitaasiva mwitaa tuvaro Akiripaava Porurara tiqaro, Ena
qua qioma tinanrave, tiro. Mwitaa tuvaro Poruva nai kyauqu
tuaahera kyero nai vaitutu hiqaro qua mwataama kyeroma tiro.
2-3 Nronra vaisi Akiripaao, Iutaa vaisinramwuvanto niqaa qua vataara
nte mate ntena qua tirerave. E tiri Iutaa okyarave, tire inronra hi varuna
quarave, ntapihi kyaananranra tina, nte i vuqaa variqana qianinranra
qamwateqana varuqo. Mwitaa ihanama nte mwi quara i timwa mwiqina
quarirama e hiama pupohairara qoririma kyera riaante tuqo.
4 Nte haaru nraaqiarakyaa ntena mwaatani variqi vina, mwia nraakiara
Ierusaremini uro ntapihikye variqi quavata ekyaa nraakye qora ni kyaiqa
taqamwa kyorave. 5 Parisi vaisinramwuvanto nraahu nronraqama kyeta
tiri mwaanra qua riaahuave. Qio haaru nte teta mwaanra qua riarerana nte
Parisi vaisinramwu ti varia okyarara riaavavave. Nte haaru mwitaama kyena
riemwaqina quavata Iutaa vaisivanto ekyaa ni okyara taqorave. Mate mwihua
nkyiarivanto ntapihi kyeta tivera, qioma mwihua i timwa mwivarave.

6-7 Tire Iutaavanto varirerata 12 okyara varunanrave. Qio tire ekyaa
Kotiva timwa to quara mesaiaavanto tumuani quara nraahu riemwaqita
viqata entaqivata, iheravata, mwi quara vekya variqata Kotira nrutu
tuaaheraqi vi varuro. Nronrao, ntevata mwi quara vekya varuqata mwia
kyaara Iutaavanto qumina niqaa qua vataarave. 8 Nkye nanraqamave
Kotirara mwiva qutu vi vaisihua hia qio qati vara sivuma kyaananrove
qiavo?
9 Nte vuniqama kyena Iesusirara uaqia hi vaisivave timwa kyena
Nasaretinyaanra Iesusira nrutu uaqiama kyarerana variavarave.
10 Nte Ierusaremini mwitaamaqina vi variavata mwaanra tu vaisihua
nronranramwuvanto ni nronraqama kyovana nte Kotira nraaqiara airinti
ntavaaqavuqina karavuqi uro kyena nte mpo uhua kyapata variqana
kyauqu vera kyena tiqana, Qioma mwi nraakye qorahua rukyaate,
qiavarave.
11 Nte mwi entara airi nani mwaanra nraamwu mpoqi mpoqi vera
nteqana mwihua ntuqutuqina vina tiqana, Nkye Iesusira qua qaqira
kyaate, qiavarave. Ni mpoqama kyero raraqa tovana nte Iesusira
nraaqiara mponani varuhuavata ruankye tina uti variavarave.

Poruva nai Iesusira nraaqiaraqama vurara tura
(Kyaiqa Varora 9:3-19, 22:6-16)

12 Qio Iesusira nraaqiara ruankye tina uti variavata mwaanra ti varu
vaisihua nronranramwuvanto ni nronraqama kyeta qaravata mpuvana
varena Ntamaasikaasinianra quavarave. 13 Qio nronrao, e rie variante.
Nte aanrani vi variavaro huarivanto qiataqaa vahuvana taqaavaro
omwavanto nyaamwusairo nronraqama kyero iteqaro huarivanto
itairavata nraatara kyero iteqaro nte hiavaranivata, nivata vuhua
hunanivata, itorave.
14 Itovata tire ekyaa mwataqi tumu ntita variqata riaavararo quavanto
tita Hivuru quaqitairo nianra mwataama tiro, Soruo, Soruo, nanraqamave
ni uaqiama matera hiaro? (Purimakauvanto hia ntapihi kyero viraitiro
uro ntantero nrihanro nai qova kyaamwu viaruaara tutaiva mwia rirave.)
E mwia votima kyera enavantoma ena ri variaro, tuvana nte tiqanama,
15 Nronrao, e tavave? qiavaro nronravanto tiqaro, Nte Iesusivave. E
uaqiama mate variaravama varuqo.
16 Qio e sivira mwaamwianra vira variante. E ni kyaiqa vaisi
varianterama nte i vuqaa qovarama vuqo. E mate ni taqenanranrave,
nraakiara nte mpo kyaiqara i timwa mwianinranrave, e mpohua timwa
nyinanrave.
17 Ni nramwunaahua Iutaave, nraahumwa mpo mwatanaahuave, i
ntuqutu kyevo tina, nte i kyaahaqamaqi quarira e qati vinanrave. Nte i
titamwa kyaarira e mpo mwatanaa nraakye qora varinani vinanrave.

18 E mpo mwatanaa nraakye qora su ntapairi kyairata mwihua enta
hiraqi kyaiqa varera qaqira kyeta omwavanto itaaninrani nrumu kyuqe
kyaiqa vareqata Saataaniva mwihuaqaa ntaqikyianinra qaqira kyeta
Kotirara tiriqaa ntaqikyiante qiate tina, nte i titauqo. E mwitaa hirata
mwihua nianra riemwaqita vivaqena nte mwihua uaqia hi kyaiqara
qaqira kyaarita mwihuavata Kotira nraaqiara mpo ihua kyapata kuaaqi
variate, turave. Iesusiva nianra mwitaa turave.

Poruva nai kyaiqa varorara Akiripaara timwa mwunra

19 Nronra vaisi Akiripaao, quavanto nianra mwitaa tuvana nte
nyaamwuqitairo qovara hura mwia hia qaqira kyaraitina, nte mwi
quava tuntema kyena 20 vuni Ntamaasikaasini nraante uro ntena mwini
variqana mwi quara timwa nyina, mwiaqaataina Ierusaremini uro
ntena mwi quara timwa nyina, mwiaqaataina Iutiaani uro variqana mpo
mwatukya mpo mwatukya nrohiqana ekyaa timwa nyina, mwiaqaataina
mpo mwatanaa mpo mwatanaa timwa nyiqina vurave. Nte mwihua
mwataamama timwa nyina, Nkye qora aanra qaqira kyeta tuqasaa vita
Kotira aanraqaa quate. Kotirara aakyara ntamwaqita viqata Kotira kyaiqa
nraahu varaqita quate, ti varurave. 21 Nte mwi quara nraahu tuqata mwia
kyaara Iutaavanto nte Kotira nraamwuqi varuqata ni ntavaaqavu kyeta ni
ru kyarerata uti variarave.

22 Mwihua mwitaa hiavaro Kotiva ni kyaahaqamaqiro vihana nte
mate nkyi suqaa sivina variqana mwi quara nronra vaisive, pata vaisive,
timwa nyi varuqo. Hia nte mpo quavauma ti varuqo. Poropetivantovata,
Mosesivavata, qua timwa tora kuaa qua mwiama ntevata timwaqina vi
varuqo.

23 Mwihua mwitaa turave, Nraakiara mesaiaavanto nai mwamwantaqaa
nriqa quani inraikyara varero uro qutu viro mwiva nraantema vuniqama
kyero qati siviro variananrove. Iutaavantove, mpo mwatanaavantove,
kyokiraqi varihua omwa itaaninra taqaate tiro, mwiva nraante qaiqaa
siviro variananrove, turave tiro.

24 Poruva mwitaa tuvaro Pesitaasiva Porurara aakyara ntamwa kyero
tiqaro, Poruo, i vu nraatovanto apiqama viho. E mpo okyara mpo okyara
sikuru tira nraatara kyaararo mwia kyaara i vu nraatoqitairo apiqama
vihara e airi qua timwaqira quaro, tiro.

25 Mwitaa tuvaro Poruva qaqao tiro, Nronra vaisi Pesitaasio, ni pu
naatovanto apiqa hivenavauma nte mwi quara tuqo. Ni pu naatovanto qio
vaihana qutaa quama nte tuqo.

26 Nronra vaisi Akiripaao, e mwi quara okyara ntapihiananranra
tina, nte hia aatu hiqanavauma mwi quara i timwa mwuqo. Iesusira
nraaqiaravanto hia uqeta vita variqata mwi quara qiavo. Mwihua nraakye
qora suqaa variqata mwi quara qiavara e riaananrave. 27 Nronra vaisi

Akiripaao, qutaave e poropeti vaisinramwu quara qutaa quave qiaro? Nte ntapihi kyauqara e mwihua quara qutaavema qiaro, tiro.

28 Poruva mwitaa tuvaro Akiripaava Porurara tiqaro, E pata qua qiananra mwiqiaraqaa nivanto Iesusira nraaqiaraqama quarive tirave qiaro? tiro.

29 Tuvaro Poruva tiqaro, Nte qua pataqia qianinraqaave, airi enta qianinraqaave, nte evata, ekyaa mwaaqi variahuavata, ni votima kyeta variate tinama, nte Kotirara aakyara nte varuqo. Ni votima kyeta variate tura mwia hia nte mate ni rupa taantema kye variateravauma tuqo. Nte Iesusira nraaqiara varuntema kyeta nkyevata Iesusira nraaqiara variaterama tuqo, tiro.

30 Poruva mwitaa tuvata nronra vaisi vunyaava mwivavata, kamaninra vaisinramwuvantovata, Mpenaisivavata, mwiavata mwatakyaa vita varuhuavata, sivita **31** mwaatani veva nteta mwihua nai timwa mwi nai timwa mwi hita tiqata, Hia mwaa vaisiva uaqia hi kyaiqara utira tire qumina mwia karavuqi kyetave, mwia ru kyetave, mwitaa hiarorave, tita.

32 Mwitaa tuvaro Akiripaava Pesitaasirara tiqaro, Hia mwi vaisiva Sisaava ni ko riaarive titirio, qioma mwianra qati quante qiaratirio, tura.

Poruva Rominianra sipiqi vura

27 **1** Mwihua qua timwa kyeta tiriara Itarini quate tita, mwihua uro Poruravata karavu vaisi mponramwuvata sitaqita uro ntaqi varu vaisiva mpovanto mwihuaqaa ntaqikyiarive tita, mwia mwunra. Ntaqi varu vaisiva mwiva nai henahua 100 nramwuqaa ntaqikyi varuva mwia nrutu Iuriaasiva, mwiva Sisaarani variqata ntaqi varu vaisihuaqaa ntaqikyi varuva varura.

2 Mwi vaisiva karavu vaisinramwu sita varero mwivavata tirevata Ataramitiaminyaahua sipiqi mwaanri nteta variavararo sipivanto Esiaani virero varuvata tire mwiqi variavararo tiri tivita varero viro. Tiri tivitero vuvaro vaisi mpovanto Arisitaakasiva mwiva Masentoniavanto Tesaronaikaaqinaava, mwivavata tirivata vuvata tire quavananra.

3 Mwia qanranraa Saitonini uro ntaavararo Iuriaasiva Porurara qamwatero mwianra tiqaro, Mwaini variqara qioma ena nramwunaahua uro taqairata mwihua i kyaahaqa hiqata mpo inraikyave, kyarave, i mwiate, tuvaro Poruva mwitaa hura.

4 Mwitaa huvata qio mwiaqaataita tire Saitoni kyeta qaiqaa sipiqi vi variavararo sipivanto mwini virera huvaro toqavanto api ventaqiro vuvaro qaqira kyero kyaarera utaqaa vahu mwatara Saiparaasini hia toqavanto tusataama teta vuvata tire **5** Sirisiaa kyaarera vara mwini kyeta Pampiriaa kyaareravata vara mwini kyeta Risiaani vahu mwatukyara mpo Mairani uro nteta.

6 Tire Mairani uro ntaavararo karavu vaisiqaa ntaqikyi varuva sipi mpo puaama kyero. Mwi sipiva Arekisantarianyaa sipivanto Romini quankye

tu sipiva vahuvaro mwia puaama kyero mwiaqaatairo tiri tivitaqiro uro mwi sipiraqi kyero.

7 Mwi sipiraqi kyovata tire mwiqi viqata qakyo qaakyoma kyeta vi variavararo mpo entanramwu nritarovata tire mwukyaari tuqita viqata Naitaasi qaumato uro nteta. Mwini uro nteta ntapihi kye quananrave qiavararo toqavanto kepukyaqa huvatara tita, vintanteta Kiriti mwata pataqia nramanri utaqaa vahunani vintanteta mwi mwatara hini viti mwia nrutu Saamoni mwata vitive qiara vara mwini kyeta 8 mwiaqaataita mwukyaari tuqita vita mwata vahuvata mwia tokyasataa vita uro Kyuqema-Vahisatave qiara mwatukya mpo Resia qaumato uro variavananra.

9 Tire airi enta mwini variqi quavararo Iutaavanto kyara aurama to entava nritarovaro toqavanto nronraqama kyero tu entava nrintovarora tiro, ekyaa sipivanto qaqira kye varura. Vi entava nri ntovaro Poruva siviro mwihua timwa nyinro tiqaro,

10 Nkye vaisi mwaanramwuhua mwaini riaate. Tire mwaaqitaita quararo toqa vaururuvanto sipi ntuvuraa kyairaro mwiqi mpo inraikya mpo inraikya vataaravata, tiri hini hiarahuavata, taiqa kyaananrove, tiro.

11 Poruva mwitaa tuvata sipi mwia qovavata mwia nriqi tuqiro nrohuvavata mwitanahua tiqata, Qioma tire quananrave, tuvaro ntaqu vaisihuaqaa ntaqikyuva mwitanahua qua nraahu riero hia Porura qua riaraitiro tiqaro, Qioma tire quananrave, tiro.

12 Mwiva mwitaa tuvata hini vaisinramwuvantovata mwi quara nraahu mwitaama tita, Toqa nronra tirera, sipivanto hiama mwaasata qio vahiananrove. Nrivaqe viqata mwataara hiqa taqeta mwatukya mpo Pinikisiani quare. Pinikisiani uro variararo vuhairaqeta quare, tita. Pinikisiani nramanrivanto kyuqema kyero vahisata hia toqavanto tunanianra tita, mwihua mwitaa tura.

Toqa vativanto utuvaro kyaareravanto humwunra nte varura

13 Mwihua mwitaa tuvaro mpo enta toqa kyuqema kyero tuvata mwihua qio nrivaqe quare timwa kyeta ankaavanto sipi ntavaaqavu tora vara mwaanri sipiqi vateta Kiriti tokyasataa qakyoma kyeta vita. 14 Mwisataa qakyoma kyeta quare tuvaro toqa nronravanto mwi mwataraqaatairo nrinro 15 sipi ventaqiro viro mwata vahunasairo api ventaqiro vuvata tire sipi tuqasaa kyeta ntapihi kye quare tita utuavararovata toqavanto kepukyaqama kyero sipi venta varero api viro.

16 Toqavanto apiqama kyero ventaqiro vuvaro tiri tivita varero vuvata tire mwata pata mpoqia kyaarera utaqaa vahu mwatara Kotani uro ntaavararo mwata mwiva antua kyovaro toqa hia tunani uro vahiro. Tire toqa hia tunani variqata tire mwukyaari tiqatama mpotu pata sipi mwiva

ntanrau vare nrunra 17vara mwaanri sipiqi kyeta mwiaqaataita kyaanta
vara kyeta nronra sipi mwia kepukyama kyeta rupa teta. Sipivanto api
viqaro Apirikaani nramanri verato vahira nruqasata quankyorave tita,
mwihua seri ntaputaa kyeta uromwi rupa tovaro sipivanto nai qakyoma
kyero viro.
18 Mwitaa huvaro toqavanto qati nraahu nronraqama kyero tiqaro
nramanri vente varuvaro mwia qanranraa sipivanto hupeta quankyorave
tita, mwihua ontave mwitaa inraikya sipiqi vatora vara kyeta nramanriqi
mwaamwi qaqira kyeta, viqata taqovaro sipivanto hia nraahu qio
vahuvata 19 mwia qanranraa nkyiari kyauquqotaita sipiqaa ntaqikyu
inraikyara vatora vara kyeta nramanriqi qaqira vara mwaamwi kyora.
20 Mwitaa huvata tire airi enta viqata hia huarivata qovoravata taqaraitita
quavararo toqa vauruvanto nraahu nronraqama kyero ti varuvata tire
tiqata, Qio tire hia qati variarahuave. Tire taiqaarahuave, tita.
21 Tire airi enta mwitaamaqita vita hia kyaravata nranraitita
variavararo Poruva vaisi mwihua utaqaa siviro variro tiqaro, Nkye mwaa
vaisihuao, nkye ni qua rieta Kiritini variataarave. Nkye ni qua rieta
mwini variatirio, hiama mpo inraikya uaqia hiraro nkye vataa inraikyava
sipiqi qatima vahitirio.
22 Qio nte nkyiara kepukyaqama kyeta variatema tuqo. Hia tiriqitairo
vaisi mpovanto raupiri hiananrove. Sipivanto nraahuma taiqa
quananrove. 23 Nte Kotiva nronravanto virini varira mwia nraaqiara
variqana nte mwia nrutu tuaahere varuvama varuqo. Entaqi Kotiva
nyaamwunyaa vaisi mpo titaiharo ni puqaa siviro variro 24 mwataamama
ni timwa mpiho, Poruo, hia aatu hiante. E nronra vaisi vunyaanra
Sisaara vuqaa sivira varinanrave. Qio riaante. Kotiva iarave tiro mwiva
i vatama kyeta sipiqi varihua kyaahaqa hirata nkye qioma varivarave,
tiho. Kotiva mwitaama kyeroma ni timwa mpiho. 25 Qio vaisi tuaavo,
mwianra rieqatama hia aatu hiqata variate. Kotiva ni timwa mpihana nte
nkyi timwa nyuntema kyero Kotiva qutaaqama kyeroma nkyi kyaahaqa
hiananrove.
26 Qio tire quararo sipivanto uro mwata pata mpoqiaqaa ntiro ntuvuraa
quananrove, tiro.
27 Poruva mwitaa tuvaro 14 enta nritarovaro toqavanto Metitarenia
kyaareraqaa tiri qati nraahu ventaqiro vuvata enta tavaara sipiqi kyaiqa
vare varu vaisihua tiqata, Mwata qaumatoma vahiananrove, tita.
28 Mwitaa timwa kyeta mwihua nramanri mwatama kyeta taqarerata
kyaanta vara kyeta ori vitiqaa sutu kyeta nramanriqi mwaamwi tuta
kyovaro mwataqaa uto vahuvata taqovaro mwatavanto qaumato 40
mitaa vahuvata uromwi mpoqiavata vita qaiqaa mwateqata taqovaro
mwatavanto 30 mitaa qaumato vahura. 29 Mwihua mwatama kyeta
taqeta aatu hita tiqata, Tire mate mpoqiavata quararo sipivanto oriqaave

mwataqaave uro ntiro ntukuraa quankyorave, tita. Mwiaqaataita mwihua ankaa 4 nramwu sipi vitiqaataita nramanriqi mwaamwi kyeta tiqata, Qamwanrama kyera huari vara kyairaro itaarive, tita.

30 Sipiqi kyaiqa vare varu vaisihua tiqata, Nrivaqenramwu tirema kyeta, teta nraahu aatu quare, timwa kyeta mpotu mwiqi vatora vara mwaamwi kyeta unra tita tiqata, Tire mpotu mwaaqi variqata sipi nriqini uro ankaa vatarerave, tita.

31 Mwihua mwitaa tuvaro Poruva mwihua taqero nronra vaisi mpovata, ntaqi varu vaisihuavata, timwa nyinro tiqaro, Sipiqi kyaiqa vare varia vaisihua hia mwaaqi ntaqikyiqata varivera, tire hia qio variananrave, tiro. 32 Poruva mwitaa tuvata ntaqi varu vaisinramwuhua uro mpotu mwia rupa to kyaantara teqa kyovaro mpotuvanto nramanriqi tumu ntiro.

33 Mwitaa huvaro qaatatarera huvaro Poruva mwihuara vuavi tiro tiqaro, Nkye kyara nraate. Nkye mwaaqi 14 entara variqi viqatama hia kyaravata nraavo.

34 Mwianra rieqanama nte nkyiara kyara nraatema tuqo. Kyara nraivaro nkyi mwamwantavanto qio vahiarive. Hia nkyi qiata kyaahi mpoqiavanto raupiri hiananrove. Nkye ekyaa mwihua qarahini uro qatima varivarave, tiro.

35 Poruva mwitaa timwa kyero mpereti vara kyero mwihua suqaa variqaro Kotirara kyuqeve timwa kyero kyara nrenro.

36 Poruva mwitaa huvata mwihua taqovaro mwihua mwutukyaqitairovata kyuqe huvata mwihuavata kyara vara kyeta nronra.

37 Tire sipi mwiqi varirerata 276 vaisi variavananra.

38 Qio tire kyara qio nreta mwiaqaataita sipi muaanra ntaankyo tita ekyaa kyara qati vahura mwia qaqira nramanriqi vara tuto kyaavananra.

Sipivanto ntuvuraa vura

39 Qaatata vuvata sipiqi kyaiqa vare varu vaisihua vutuni vutu mpo mwata taqeta mwi mwatara hia taqaunanrave tita. Mwihua taqovaro nruqa kyuqe huva tokyasataa vahuvata mwini sipi uro vataare tita, 40 mwiaqaataita ankaa kyaanta teqa kyeta ankaa mwinramwunra nramanriqi kyeta nriqi ti varu kyatarira mwia tuto kyaantaravata teqa kyeta toqavanto ventaqiro quarive tita seri mpo vara kyeta rupa teta nruqasata quare tita 41 quavararo sipivanto vuva uro nruqave orive mwemwani vahuraqa taaqau viro. Sipi nriqivanto kepukyaqama kyero taaqau vuvaro mwia viti nramanrivanto kepukyaqama kyero nteqaro mwia ntuvuraa vurama kyora.

42 Mwitaa huvata ntaqi varu vaisihua tiqata, Karavu vaisi hinivanto nako ruqita vita tokyani uro nteta ntuqema kyeta vivorave. Nrivaqe tire karavu vaisi mwihua ekyaa ru taiqa kyaare, tura.

43 Tuvaro mwihuaqaa ntaqikyi varuva Porurara rieqaro Poruravata ru
kyevorave tiro, hia karavu vaisi mwihua ru kyaate tiro. Timwa kyero
mwihuara tiqaro, Nako riqata taqehua mwihua nraantema qio nramanriqi
kyavuhu vita nako ruqita qatinani uro ntaate. 44 Hia nako riqata taqehua
mwihua nkye uro kyatarive, sipiqinaa inraikyavanto nteqaaninrave,
mwia tu varetama nramanri turusata vita vutura tokyani uro ntaate, tiro.
Mwihua nronra vaisivanto mwitaa tuvata mwihua tokyani ekyaa uro
ntovaro Poruva vaakya qua timwa nyuva qutaa mwivau vahura.

Poruva kyaarera utaqaa vahu mwatara Morotaaqa varura

28 1 Tire hia vaisi mpovata nrita raupirima kyaraitita, tire ekyaa
kyuqema kyeta nramanri tokyani nri nteta. Tire mwini nrumu
variavararo mpovanto tiri timwa timwinro tiqaro, Mwaa mwatara
Morotaave, tura.

2 Qio tire mwini nri ntaavarata mwi mwatanaahua tiri tivitaqita
kyuqema kyeta tiriqaa ntaqikyura. Vati ntuvaro antovata mwi
mwatanaahua qia quara teta tiri tivitaqita qia quara tonani uro kyeta.

3 Mwitaa huvaro Poruvavata qia vaqitaqiro uro quaraankye tiro
utuvaro qia nronraqama kyero iteqaro tutoqa huvarora tiro, quaihavanto
qiaqi varuraqitairo vutu ntero Porura kyauquqaa nrutero varura.

4 Mwi mwatanaahua taqovaro quaiha mwiva Porura kyauquqaa
nrutero varuvata mwihua tiqata, Qikye, mwi vaisiva vaisi ru kye vari
vaisivama variananrove. Mwiva kyaarera nronraqi hia qutu viraitiro, nri
ntaiharoma tiri mwanriqavanto mwi vaisiva vaisi ru kyaiva naivata qutu
quarive tiroma quaiha vara kyaiharo uro mwiaqaa nrutaiho, tita.

5 Mwihua nkyiari riemwa kyeta mwitaa tuvaro Poruva nai kyauqu
ntukikinraaqata kyovaro quaihavanto hia Porura uaqiama mwataraitiro,
qiaqi tumu ntuvata 6 mwi mwatanaahua Porurara tiqata, Mwia kyauqu
kyota viraro qutuma quananrove. Kyai variqa taqaare, tita. Mwitaa
timwa kyeta variqi viqata taqovaro hia Porura mwamwantavanto mpo
qara huvaro Poruva qati varuvata mwihua mpo qua tita tiqata, Qaqao
mwi vaisiva mwanriqa mpovantoma variho, tura.

7 Tire mwini variavararo vaisi mpovanto Papiriaasiva mwata mpo qaumato
vahu mwatara qova varura. Mwi vaisiva nronra vaisi variqaro mwi mwataraqaa
ntaqikyi varuvara tiro, tiri tivitaqiro uro nai nraamwuqi kyero tiriqaa kyuqema
kyero ntaqikyiqiro vuvaro taarampo enta nritarora. 8 Variavararo Papiriaasira
mwia qora nriqa vuvaro taintaqaa variro. Mwia mwamwanta qiara utovaro
kanunu utiqaro varuvaro Poruva mwiva varuraqi vera ntero Kotirara aakyara
nteqaro mwi vaisira kyaahaqa hiante tiqaro nai kyauqu mwiaqaa vatero mwia
kyuqema kyovaro mwia mwamwantavanto kyuqema vura.

9 Poruva mwitaa huvata mwia taqeta mwi mwataraqaa varu
vaisihua nriqa vuhua ekyaa Poruva hunani nruvaro Poruva mwihua

kyuqema nyatora. 10 Qio Poruva mwitaa huvata tire virera hiavarata
mwi mwatanaahua qamwateqata airi inraikya timwita sipiqi viqata
nraananravata timwuvata vareta sipi mpoqi mwaanri nteta quavananra.

Poruva Romini uro ntora

11 Tire mwi mwataraqaa variqi vita taarampo tora vara kyeta
mwiaqaataita tire mpo sipiqi mwaanri nteta vita. Mwi sipiva
Arekisantariaanyaahua sipi mwia nrutu *Mwanriqa Vaisi Kaapitanave* tura.
Toqa nronravanto tuvaro mwi sipiva mwi mwataraqaa variqaro vuhaani
entara quankye tiro varuvata qio tire mwiqi mwaanri nteta quavarahua
12 mwatukya mpo Sairakaasini uro nteta mwini taarampo enta varita.
13 Mwiaqaataita qaiqaa sipiqi mwaanri nteta vintante nri ntantemaqita
vita Rekiumini uro nteta. Mwia qanranraa taqaavararo toqa kyuqema
kyero tuvata tire sipiqi taara enta vita mwatukya mpo Piuteorini uro
nteta.

14 Mwini uro nteta taqaavarata Iesusirara qutaave tuhua mwi
mwatukyaraqi varuhua tiriara kuaa uiki vari kyeta quate tuvata tire
mwini vari kyeta qio mwataqaa nraahu vita Romini uro nteta.

15 Tire Romini uro ntaavarata tiri tiqata vakyaa Iesusira
nraaqiaranramwuvanto tire uro ntaavana quara rieta mwihua tiri nrumu
hunta kyaare *tita Apiasi maaketivantovata, Taarampo Nraamwu Vaito
nraamwuvavata*, vahunani nri nteta tiriara puaa hita. Mwihua nruvaro
Poruva mwihua taqero Kotirara kyuqema hiaro timwa kyero mwiva
qamwateqaro varura.

Poruva Romini uro ntero mwini varura

16 Qio tire Romini uro ntaavararo kamaniva Porura hia mwia
kepukyaqama kyero ruparaitiro, mwitaama tiro: E mpo nraamwuqi
enanraa variraro ntaqi vaisiva mpovanto iqaa ntaqikyiarive, tiro tura.

17 Poruva taarampo enta vari kyero mwiaqaatairo mwiva Iutaa vaisi
nronranramwu nyaanrovata mwihua Poruva hunani nruvaro mwiva
mwihua timwa nyinro tiqaro, Ni kata pakyaa tuaavo, nkye riaate. Hia
nte ntena nramwunaahua uaqiama nyatauqo. Hia nte tiri haivaqahua tiri
timwa timwito quara okyara nteqa kyauqo. Hia nte mwitaa hiraitina,
Ierusaremini varuqata qumina ni karavuqama kyeta Romeni vaisi
kyauquqi ni kyaavo.

18 Ni nrumu kyaavata Romeni vaisi mwihua ni kyaparamaqi viqata
riaavaro hia nte uaqia hi kyaiqara utu quava vaihatara tita, mwihua
tiqata, uaqia hiani kyaiqara utuaninravauma mwia ru kyaananrave. Tire
riauraro hia mwiva uaqia hi kyaiqara uti quara tiri timwa timwiho, tita.
Romeni vaisi mwihua mwitaa timwa kyeta ni qati huvantu kyarera uti
variavata

19 Iutaavanto qaqao hia mwia huvantu kyaate tuvana nte tiqana,
Sisaava ni qua ntapihi kyero riarive, qiavarave. Hia nte ntena
nramwunaahuaqaa qua vatarerana nte Sisaarara turave.
20 Nte mwi quaqiara riemwa tenama mwiqiara nkyi timwa nyinrenrana
nkyi nyaanrauqo. Tire Isareri nraaqiara variqatama Kotira kepukya vaisi
vekyama varuro. Qio mate mwi vaisira kyaara seniqotaita ni rupa taavo,
tiro.
21 Poruva mwitaa tuvata Iutaa vaisi mwini ntuvaantuama vuhua tiqata,
Hia tire Iutiasaita iara mpo qua qiava nrihata riauro. Hia tiri qata vakyaa
mpovanto nrintero iara uaqia hi quara tihata riauro. Tire qumimaqama
varuro.
22 Tire mwaa quara nraahu riaunanrave. Iutaa vaisi mpo nani mpo
nani variahua tiqata, Iesusira nraaqiaranramwu hia kyuqe hia vaisihua
variarave, tita qiarave. E tiqarama nte Iesusira nraaqiarave qiananrave.
Tire ina nroqitaita qua tinanra riarerave, tita.
23 Mwitaa timwa kyeta mwihua tiqata, Kyaiqe mwi entara i qua riaare,
tita. Timwa kyeta mwi entara timwa toraqaa Iutaa airivanto Porura
qua riarerata Porura nraamwuqi nri nteta varuvaro Poruva toqaqi qua
toharama kyero timwa nyiqiro vi varuvaro huarivanto vi kyovaro enta
huvaro Poruva mwi quara nraahu timwaqiro viro. Kotiva mwihuaqaa
ntaqikyiani quara mwihua timwa nyinro. Mwiva tiqaro, Mosesivave,
poropeti vaisinramwuvantove, Iesusira okyarara mwi quara mwi quara
timwa torave. Nkye mwi quara rieqatama Iesusira okyarara qati nraahu
riemwa taataarave. Nkye mwi quarara qutaave qiate, tiro.
24 Poruva mwitaa tuvata hini uhua qutaama qiaro tuvata hini uhua hia
mwia quara qutaave tura. 25 Mwihua mpo qua mpo qua timwa kyeqata
qaqira kyeta nkyiari mwaatani nkyiari mwaatani vura.

Mwihua virera huvaro Poruva timwa nyinro tiqaro, Haaru
Kotira mwanraquravanto nkyi haivaqara poropeti vaisi mpo
Aisaiaara kyaahaqa huvaro 26 mwiva mwataama kyero nkyi
okyarara ntapihi kye timwa torave:
Mwaa mwatanaahua qua mwataama kyera
uro timwa nyiante, turave.
Nkye mwaa quara riemwaqita viqatavata
hia ntapihi kyeta rievarave.
Nkye taqamwaqi viqatavata hia ntapihi kyeta taqevarave.
27 Mwaa mwatanaahua su nyaato tita vihata
hia ni qua riaataa ihata variarave.
Mwihua ni qua riaaro tita, nkyiari nyaato tita taarave.
Mwihua ni okyara taqaaro tita, nkyiari su qipa taarave.
Mwihua su nyaatovanto ntapihirata ni qua kyuqema
kyeta rieqata nianra aakyara ntaivaqena nte Kotiva

mwihua kyaahaqa hiqana kyuqema nyataankyo tita
mwihua mwitaa hiarave, turave. *(Ais 6:9-10)*

Aisaiaava Kotira qua mwitaa turave, tiro.

28 Poruva mwitaa timwa kyero mwiva Iutaa vaisinramwu timwa nyinro tiqaro, (Kotiva nraakye qora sitaani quara nkyi timwa nyuqata nkye riaataara vaihata nkye hia riaavo). Qio riaate. Kotiva tiqaro, Mwi quara mpo mwatanaahuavata timwa nyinrata mwihua mwi quara qio rievarave turave, tiro. **29** [Poruva mwitaa tuvata Iutaa vaisinramwu mwi quara kyaara nkyiari qaakyauma inronaanronrama vareta vura.]

30 Poruva taara ihiara nanrianraa mwi nraamwunraqi variqaro nraamwu qora kyoqaa mwiqanro mwiqi variqaro mwiva ekyaa vaisi mwia taqarerata nruhuara qamwatora. **31** Mwiqi variqaro mwiva Kotiva nraakye qoraqaa ntaqikyiani quara timwa nyinro. Poruva hia aatu hiraitiro, timwa nyiqiro vi varuvaro hia vaisi mpovantovata mwia antuovaro Poruva nronra vaisi Iesusi Karaisira qua mwihua timwa nyiqiro vurama.

The New Testament in Omwunra-Toqura (South Tairora) of Papua New Guinea; 1st ed. 2000; web version, 2014, Wycliffe Bible Translators, Inc.

ROMENI

Poruva Romeni mwatanaahuani qara ntumwa tora

Iesusira sivuma kyovaro nyaamwuni uro varuvaro 25 ihive 30 ihive nritarovaro Poruva mwaa quara qara ntumwa tora. Mwiva Romenivanto Romini varuhua uro taqarera hiro mwaa qarara nraante vara kyovaro vura. Romeni mponramwuvanto Iesusira nraaqiaraqama vuhua ntapihi kye Kotiva mwihua huvantu kyero sitaani okyarara riaate tiro, Poruva mwaa quara qara ntumwa tora.

---

1 1 Nte Poruva Iesusi Karaisira kyaiqa vaisi variqanama mwaa quara
nkyini qara ntumwa nyate. Kotiva ni nai kyaama tero ni naanrama
kyero Karaisira mwakyaakya kyuqe mwakyaakya nraakye qora timwa
nyiqira quante tiro, ni nronraqama kyaira.
2 Haaru Kotiva nai kyauqu nriqiqaa vatero qutaa nte mwataama kyena
nraakye qora kyaahaqa hirerave tuvata poropetinramwuvanto Kotira
qua qovarama kye varuhua mwi quara kyuqe qua Kotira mpukuqi qara
ntumwa torave.
3 Kotiva nraakye qora kyaahaqa hiani mwakyaakyara tiqaro nai
mwaaquara turama. Mwia mwaaqu mwia mwatanyaa okyaravanto
vahirero mwiva vaisiqama viro nronra vaisi Ntevitira okyara kuaa
okyaravanto varura.
4 Mwia mwaaqu mwia nyaamwunya okyaravanto vahirero mwiva
Kotira mwaaquvanto varura. Mwi okyarara Kotiva tiri ntapihi kyero
tinraamwutarero Kotiva nai kepukyaqo Iesusira qutu vuraqitairo qati
vara sivuma kyorara tita, tire taqauraro mwiva qutaaqama kye Kotira
mwaaquvanto tiri nronravanto Iesusi Karaisiva varira.
5 Karaisiva ni kyuqema matero ni nronraqama kyaihana nte mwia
nrutuara rieqanama nte ekyaa mpo mwatanaa mpo mwatanaahua timwa
nyianrita mwihua Karaisira quara qutaave timwa kye riemwaqi viqata
nrohiata.

The New Testament in Omwunra-Toqura (South Tairora) of Papua New Guinea; 1st ed. 2000; web version, 2014, Wycliffe Bible Translators, Inc.

6 Nkyevata Iesusi Karaisira nraaqiara nraahu variate tiro, Kotiva nkyivata
nyaanrama taira. 7 Mwianra rieqanama nte nkye Romini variahuani mwaa
quara qara ntumwa nyate. Kotira mwutukyavanto nkyiara vaiharo nkyiara
ni nraakye qora variate tiro, nkyi nyaanrama taira.
Kotiva tiri tiqovavata, tiri vunyaa vaisivanto Iesusi Karaisivavata, nkyi
kyuqema nyatairata nkyi mwutukyaqitairo qihaakya hi varirata variata.

Poruva Kotirara qamwata mwateqaro kyuqeve tu quara

8 Iesusi Karaisiva ni kyaahaqa hi varihana nte vuni nkyiara mwataama
tina. Ekyaa mpo mwatanaa mpo mwatanaavanto nkyiara mwihua
kyuqema kyeta Karaisira qua riemwaqi viqata nrohi variavo qiavananra
tina, nte mwianra rieqanama Kotirara kyuqeve ti varura.
9 Nte kyuqe mwakyaakya Kotira mwaaquara nraakye qora timwa
nyiqi vi varuqaroma ni mwanraquravantovata mwi kyaiqara varaataa hi
varihana vare varura. Nte Kotira kyaiqa vare variariro Kotiva naima ni
quara qutaa qua vaiho qiananro. Nte qutaaqama kye nkyiara rieqana airi
enta Kotirara aakyara nte varura.
10 Nte Kotirara aakyara nteqana mwitaama tina: E qiove tirera, nini
aanra utu tairaqe nte mpo enta Romini uro nkyi taqaankye, tura.
11 Nte Kotira okyara mpo nkyi timwa nyianrita nkye kepukyaqama
kyeta Kotira aanraqaa quate tina, nte mpoqama kyenama uro nkyi
taqaankye tina, ua hi varina.
12 Nte uro nkyi taqaariro nkye Iesusirara kepukyaqama kye riemwaqi
quava ni kyaahaqa hiraro nte Iesusirara kepukyaqama kye riemwaqi vuva
nkyi kyaahaqa hiananro.
13 Ni kata pakyaa tuaavo, nte mwini quani okyarara nkye hia
ntapihivorave. Nte airi enta nkyi uro taqarera huqaro mpo inraikyavanto
ni antua kyaihana nte hia uro nkyi taqaurave. Nte mpo mwatanaa mpo
mwatanaahua Kotira aanra nyaamwu tauntema kyena nte nkyi kyapata
uro variqana nkyivata timwa nyianrita nkye Kotira aanraqaa quate tina,
nkyi taqarera uti varina.
14 Kotiva ni titaihananra tina, nte mwatukya nronraqinaahuavata,
mwatukya pataqinaahuavata, ekyaa okyara taquaahuavata, hia
taquaahuavata, ekyaa mwihua nte Karaisira qua timwa nyianrivama
varuqo.
15 Mwitaama kyena nte qamwateqana mwi quara nkyi timwa nyiataa
ihana nkyi Romiqi variahuavata Karaisira kyuqe qua uro timwa
nyinrenrave.

Karaisira qua kepukya quama vaiho tura

16 Karaisira qua kyuqe mwakyaakya vaiharo Kotira kepukyavanto
mwiqi vaihananra tina, nte mwi quarara hiama kyaurina. Nraakye

qoravanto mwi quarara qutaa quave tivaro mwi kepukyava qioma mwihua huvantu nyataananro. Tire mwi quara Iutaa nraante timwa nyitama, nraakiara mpo mwatanaahuavata timwa nyiqi virerave.

17 Karaisira qua kyuqe mwakyaakya, mwi quava Kotiva tiri avuqavuma timwataani okyarara tiri timwa timwinro tiqaro, Tire Karaisirara qutaave timwa kyeta kepukyaqama kyeta riemwaqi quananra, Kotiva mwianra nraahu rieqaroma tiriara mwihua avuqavuma kye nrohi variahuave qiananro. Kotira mpukuqi qara ntumwa tova tiqaro,

> Kotirara kepukyaqama kyeta riemwaqi quahua variavaro
> Kotiva mwihuara avuqavuma kye
> nrohi variahuave ti nraakye qorahua,
> mwihuama qati variqi vivarave, tura. *(Hab 2:4)*

Ekyaa mwaa mwatanaahua Kotira mwoqa mwianranra tura

18 Kotiva nyaamwusairo mwaa quara qovarama kyero: Mwatani variahua Kotira mwoqa mwiqata uaqia hi kyaiqara utiqata qutaa qua riaa aanranra huvai haavai hi variarara tiro, mwia kyaara Kotira raraqa taiharo mwihuaqaa qua vatarero uti variro.

19 Kotiva hia nai okyara tuqeta kyaraitiro, mwiva nai okyara qoqaa qovarama kyaihata mwatani variahua qio mwia taqaara. Kotiva naivanto mwihua nyaamwu taira. **20** Tauraaqama kyero Kotiva mwaa mwatara utu kyovata mwi entaraqaataita nraakye qora Kotiva ututo inraikyara qio taqamwaqi vi variara. Ekyaa mwi inraikyara taqeqatama nraakye qoravanto mwia okyara mpo, hia qio taqe okyarara, Kotiva mwanriqavanto ekyaa enta ekyaa enta peqaqa hi vari okyarara, mwianravata qio ntapihiara. Mwitaama qio ntapihiqara tita, mwihua hia ntapihunanrave tiqata nkyiari vaitutu hira qua tiva hiama vahiro.

21 Mwatani variahua Kotira okyara ntapihita, mwia qamwata mwateta mwianra mwanriqave qiataara vaihata mwia qaqira kyeta qumina inraikyara nraahu vu nraatoqi vaihata riemwaqi quavaro mwihua su nyaato qumimaqa ihata upi hiraqi variqi vi variara.

22 Mwihua Kotira qaqira kyeta tiqata, Tire qioma mpo okyara mpo okyara ntapihi paahi huro, qiavarovata mwihua su nyaatovanto apiqa ihata variarave. **23** Mwihua mwanriqa Kotiva ekyaa enta qati variqiro vira, mwia nrutu nraahu tuaaheraataara vaihata mwihua mwia mwoqa mwita vaisivanto qutuaninranra rieqata mwia mwanraqurave, aasau mwanraqurave, nyaamwa mwanraqurave, qarura mwanraqurave, mwi inraikyara nraahu utu kyeta vateta mwia nrutu nraahu tuaahere variara.

24 Mwatani variahua mwitaa hiavaro Kotiva mwia kyaara mwihua qaqira kyero tiqaro, Qio nkyeta mwitaa hiate. Nkyeta varaataa hi kyaiqara uaqia hi kyaiqara mwia nraahu utuqi quate, tihata mwihua nkyiari henahuavata api nrohiqata nkyiari mwamwanta uaqiama kyaara.

25 Mwihua Kotira qutaa qua qaqira kyeta uro unra quara qutaa quave
ti variara. Mwihua Kotiva utu tai inraikyara nyutu nraahu tuaahereqata
mwi inraikyarara nraahu kyaiqa vara nyateqata Kotiva ekyaa mwi
inraikyara utu taira nai mwia qaqira kyaavo.
Qio Kotiva mwiva nraahu ekyaa inraikyara ututaiva varihatara tita,
tire mwia nrutu nraahu ekyaa enta tuaaheraqita quare. Qutaave.
26 Mwihua Kotira qaqira kyaavarora tiro, Kotiva mwihua nkyiarivata qaqira
kyaihata mwihua nkyiari varaataa hi kyaiqara vareqata kyaurira inraikya uti
variara. Nraakyevanto qoraisi qaqira kyeta nkyiari hena nraakyevata api nrohi
variavata 27 vaisivantovata nraakye qaqira kyeta nkyiari hena vaisivata nrohiataa
ihata nkyiari hena vaisivata api nrohi variara. Mwitaamaqi viqata vaisivanto
nai uaqiama mwate nai uaqiama mwateta kyaurira kyaiqa nraahu utuqita vi
variavaro mwia kyaara Kotiva mwihua ntuquti variqaro huviqarave ti variro.
28 Mwatani variahua tiqata, Hia tire Kotirara riarerave, qiavaro Kotiva mwia
kyaara mwihua qaqira kyaihata mwihua uaqia hi kyaiqara utirara nraahu
riemwaqi viqata mwihua mwi kyaiqara nraahu utuqi vi variara. Mwihua mwi
kyaiqara hia varaataara vaihata mwihua mwi kyaiqara vare variara.
29 Qora kyaiqa mpo kyaiqa mpo kyaiqavanto mwatani variahua su
nyaato mwutukyaqi piqaro vaihata mwihua variqi vi variara. Mwihua
mpovanto vatai inraikyarara vairiqa hiqata variara. Mwihua mpo
inraikya taqeta ninivata mwitaama vahiataarave, nivata mpiataarave, ni
nutuvata vahiataarave, qiavaro mwihua mwutukyavanto uaqia hirave.
Mwihua nai rukye nai rukye hi variara. Mwihua ntaqi variara. Mwihua
unra qua timwaqi vi variara. Mwihua mpohuara mometa tita tahiananra
nraahu ti variara. Mwihua mpohuara mwoqanyaa qua ti variara.
30 Mwihua mpohua nyutu uaqiama kyarerata mwihuaqaa ntumwa kye
unra qua ti variara. Mwihua Kotira nramwutaaqa hi variara. Mwihua
inronra quaqitai mpohua mauqa ntamwa nyate variara. Mwihua nkyiari
nyutu nraahu tuaahere variara. Mwihua tiqata, Nrivaqenramwu uaqia hi
kyaiqara mpo qaraakyaqama kye puaama kye varaare ti variara. Mwihua
nkyiari nyohua sohua qua raaqute variara.
31 Hia mwihua su nyaato vaihata variara. Mwihua kyauqu nriqiqaa vataa
quara nteqa kye variara. Mwihua hia mpohuara mwutukya vaihata variara.
Hia mwihua mpohuara po kye timwa nyate variara. 32 Kotiva qua vatero tiqaro,
Mwi kyaiqara varehua qutuma vivarave, tura mwihua riemwa ntapihi kyetavata
mwihua hia mwi quarara nronraqama kye riaraitita, mwihua uaqia hi kyaiqara
nraahu varaqi viqata nkyiari henahua uaqia hi kyaiqara uti variahuaravata
tiqata, Nkyevata kyuqe nraahuma hi variavo, ti variara.

Kotiva Iutaaqaavata qua vataananrove tura

2 1 E vaisi mpovanto ena henanra kyaiqa taqera uaqia hi kyaiqara
uti variaro timwa kyera mwiaqaa qua vatenanra nte inanravata

tirerama. E hiama qio ena vaitutu hiqara mpo qua tinanrave. Evata mwiva kyaiqa varaintema kyera qora kyaiqa uti varianannranra tiro, iqaavata kuaa qarama kyeroma qua vahiro.

2 Tire ntapihi kyauraro Kotiva mwitaama kye qora kyaiqa uti variahuaqaa ntapihi kyero qua vatero. 3 E ena henanranra mwiva uaqia hi kyaiqara uti varivave tiqarama evata mwia votima kyera uaqia hi kyaiqara utira. E mwitaa hiqara haunri Kotiva hia niqaa qua vataananrove tirava.

4 E uaqia hi kyaiqara uti variararo Kotiva hia vaakya iqaa qua vataraitiro, mwiva iara po kye timwa mwate varira mwianra e hiave nronraqama kyera riaaro? E hiave ntapihi riaaro? Iara uaqia hi kyaiqara qaqira kyero kyuqe aanraqaa quarive tiro, Kotiva iara po kye timwa mwate varira.

5 Kotiva mwitaa ti variharo i vu nraato uaqia hi vu nraatova vaiharara tirama, e hia uaqia hi kyaiqara qaqira kyaaro. Mate e uaqia hi kyaiqara utiqarama enavanto enaqa qua mpoqiavata vate variaro. E mwitaa hiraro nraakiara ekyaara entaqaa Kotira raraqa tairaro qua avuqavu hiani entaraqaa iqaa qua nronrama vahiananro.

6 Mwi entaraqaa Kotiva nraakye qoravanto kyaiqa varera nkyiari kyaiqa mwiaqaa tukyama kyeroma mwihua kyoqaa nyiananrove.

7 Mpo hiahua kyuqe kyaiqa nraahu varaqi vita tiqata, Kotivama tiri nronraqama kyero tiri nrutu tuaahera kyero tiri kyaahaqa hiraqe qati variqi quananrave, tihua varivaro Kotiva mwihua qamwata nyatairata mwihua ekyaa enta ekyaa enta qati variqita vivara.

8 Mpo hiahua nkyiariara nraahu rieqata Kotira qutaa qua qoririma mwateta hia mwia qua riaraitita, uaiqia hi aanranraqaa nraahu quahua varivaro mwia kyaara Kotira raraqa tairaro mwihuaqaa qua nronrama vataananro.

9 Ekyaa uaqia hi kyaiqara uti varihua nriqa vira inraikyavata muaanravatama varevara. Iutaavanto nraante varaivata mwihua nraakiarama ekyaa mpo mwatanaavantovata varevara.

10 Ekyaa kyuqe kyaiqa vare varihua varivaro Kotiva mwihua nronraqama kyero mwihua nyutu tuaahera kyero mwihua mwutukya qihaakyama nyatairata varivara. Kotiva Iutaa nraante mwitaama kyero kyuqema nyatero nraakiara ekyaa mpo mwatanaavata kyuqema nyataananro. 11 Kotiva ko tiqaro ekyaa nraakye qora qua kuaa qarama kyeroma tukya hiananro.

12 Mpo mwatanaahua Kotiva Mosesirara timwa to quara hia riehua, mwihuavata nkyiari uaqia hi kyaiqara utira kyaara raupiri hivarovata hiama mwi quava mwihua tukya hiananro. Iutaavanto Kotiva Mosesirara timwa to quara rieta mwi quara nteqa kyera kyaara mwi quava mwihuaqaa qua vataananro.

13 Kotiva Mosesirara timwa to quava vaiharo vaisivanto mwi quara
qumina riero kyairaro Kotiva mwi vaisirara hia avuqavu nrohi vari
vaisivave qiananro. Vaisi mpovanto mwi quara rieqaro hia mwi quara
nteqa kyaraitiro nrohi vari vaisirara, Kotiva avuqavu nrohi vaisivave
qiananro.
14 Kotiva Mosesira timwa mwu quara hia mpo mwatanaahua
timwa nyiavata mwihua variara. Mwitaa hiavata mpo mwatanaahua
mwiaqaataita nkyiari riemwa kyeta tiqata, Nrivaqenramwu kyuqe
aanraqaa nraahu quare, tivera, mwihua Kotira qua rieqata nrohiantema
kyetama nrohi varivara.
15 Mwihua mwitaamaqi vi varivaro Kotira quavanto mwihua
mwutukyaqivata vu nraatoqivata qara ntumwa taantema kyero
vahiananro. Mpo mwatanaahua mpo enta kyuqe kyaiqa vare variavaro
mwihua mwutukya su nyaatovanto tiqaro kyuqe kyaiqa nraahuma vare
varuro tihata variara. Mwihua uaqia hi kyaiqara uti variavaro mwihua
mwutukya su nyaatovanto uaqia hi kyaiqarama uti varuro tihata variara.
16 Nraakiara ekyaara entaqaa Kotiva Iesusi Karaisirara ko qiante tiraro
mwiva ekyaa nraakye qora vu nraatoqi vahiani quara avuqavuma kyero
ko nyiananro. Nte nraakye qora Karaisiva tiri kyaahaqa hiani quara
timwa nyiqanama mwi quaravata timwa nyunra.

Poruva Iutaara tura

17 E tiqara, Nte Iutaavantove, qiana vaisira nte iara tirera. E tiqara,
Nte Mosesirara timwa to quara riemwaqi vi varuvara tina, nte qioma
varianinrave, tiqarama ena mwahuta timwa kyera, Kotiva ni qamwata
mate variho, qiananra.
18 Kotira kyakya hira e ntapihi kyaananrave. Kotiva Mosesirara timwa
to quava kyuqe aanra i nraamwutaiharara tira, e kyuqe aanra nrohina
quarave, uaqia hi aanranraqaa nrohina quarave, mwi quara mwi quara
riaananrave.
19 Mwitaama kyera riaananranra tira, hia kyuqe aanra taqai vaisirara e
tiqara, Nte qioma mwia kyaahaqa hianinrave, qiananrave. Kyokiraqi vari
vaisirara e tiqara, Nte omwavanto itamwaqi vintema kyena mwia kyuqe
aanra nraamwutaaninrave, qiananrave.
20 Qumimaqamaqiro vi vaisirara e tiqara, Nte qua okyara qioma timwa
mwianinrave, qiananrave. Nte qioma qaraakyahua qua mwaanra timwa
nyianinrave, qiananrave. E tiqara, Kotiva Mosesirara timwa to quava
ekyaa mwi okyarara mwi okyarara ni naamutaihananra tina, nte qioma
mwitaama kye mpo ihua kyaahaqamaqi quaninrave, qiananra.
21 E mpohua mpohua qua okyara timwa nyiqanrama ena mpo? Enavata
mwi quara ntapihi riaataarave. E timwa nyinra tiqara, Hia mpuara
varaate, tiqarama ena mpo? Evata mpuara vare variaravave. 22 E tiqara,

Hia mpora nraatara mpora vaatiara nrohiante, tiqara ena mpo? Ena hia mpora nraatara mpora vaatiara nrohi variananrave? E unra mwanriqanra uaqia hi inraikyarave tiqarama e qutaave unra mwanriqa nraamwuqitaira mpuara vare variananrave?

23 E qutaa ena mwahuta tiqara, Kotiva Mosesirara timwa to quara tiri Iutaa nraahu timwunrave, tiqarama e mwi quara nteqa kye variarata mwia kyaara mpo mwatanaahua Kotira nrutu vara mwataniqama kyeqata uaqiama mwate variarave? **24** Kotira mpukuqi qara ntumwa tova mwitaama tiro:

> Iutaavanto utuara kyaara mpo mwatanaa
> mpo mwatanaahua Kotira nrutu vara
> uaqiama mwate variarave, tiro tura. *(Ais 52:5)*

25 I mwamwanta toqa kyaava e Iutaa mwatanaava variaro. Qio e Kotiva Mosesirara timwa to quara riemwaqira virera, i mwamwanta toqa kyaariva qioma i kyaahaqa hiananrove. E Kotiva Mosesirara timwa to quara nteqaqira virera, i mwamwanta toqa kyeva hiama qio i kyaahaqa hirara e mpo mwatanaahua votima kyera varinanrave.

26 Mpo mwatanaa vaisivanto hia mwamwanta toqa kyaa vaisiva variqaro Kotiva Mosesirara timwa to quara kyuqema kyero riemwaqiro virera, Kotiva mwi vaisirara Iutaa voti hivavema qiananrove. Qutaama Kotiva mwi vaisirara mwitaa qiananrove.

27 I mwamwanta toqa kyaava, e Iutaavanto variqarama Kotiva Mosesirara timwa to quara rieqarama, mwi quara kyuqema kyera riaataara vaiharama mwi quara nteqakye varira. Mwia kyaarama nraakiara hia nai mwamwanta toqaariva, mpo mwatanaava Kotira qua riemwaqi quariva, iqaama qua vataananro. Nte mwitaama kyena Iutaa vaisiara qianinra.

28-29 Tavave qutaa mwamwanta toqakyaa vaisiva Iutaa tarava variananro? Mwamwanta toqakyaa vaisiva hia mwivavauma mwi mwatanaava variananro. Mwia nraato mwutukyaqitairo qora kyaiqa toqa mwataiva, mwi vaisivama Iutaa taravave, Kotira nraaqiara tarava variananro. Hia Kotiva Mosesirara timwato quava mwivavauma mwia vu nraato mwutukya hiqama mwataananro. Kotira mwanraqura, mwivama mwia nraato mwutukya hiqama mwataananro. Hia qati nraakye qoravantovauma mwia nrutu tuaaherevara. Kotiva mwiva nraahuma mwia nrutu tuaaheraananro.

Uaqia hi kyaiqava hiama qio Kotira kyaiqa kyaahaqa hiananrove tura

3 **1** Nkye ni kyapara hita tiqata, Hiave Iutaavanto varianinraqaatairo kyuqe inraikya qovara hiananrove? Hiave mwia mwamwanta toqa kyeraqaatairo mpo inraikyavanto qovarama viro nai kyaahaqa hiananrove? tivera, **2** nte nkyitara tiqana, Qaqao, qioma mpo

inraikyavanto qovarama quananrove, qianinra. Tauraaqama Kotiva nai qua okyara Iutaa nraahu mwia tutaate tiro, Kotiva mwihua nraahu timwa nyunrave.

3 Qutaa Kotiva nai qua mwihua timwa nyuvata mpo uhua mwia qua hia riaraitita, hia Kotirara riemwaqita vura. Mwihua mwitaamaqita vurara tita, nkye tiqata, Kotiva nai nriqiqaa kyauqu vatero qutaa tu quara qaqira kyaananrove, tivora.

4 Hiama qio nkye mwitaa tivara. Ekyaa vaisi unra qua nraahu ti variavaro Kotiva nraahu qutaa qua timwaqiro vi varivama variro. Kotira mpukuqi qara ntumwa tova Kotirara mwitaama tiro:

Ekyaa i quavanto ntapihi kyero nraahuma vaiho.
Vaisivanto iqaa qua vatarerave tirera,
i kepukya quavanto nraatara kyeroma vahiananrove,
tura. *(Sng 51:4)*

5 Tire hia ntapihi kye nrohi varura kyaiqava Kotiva ntapihi kyero nrohi vari kyaiqara qovarama kyairara tita, qiove tire mwaa quara tiqata, Tire hia ntapihi kyeta nrohi varura kyaiqava Kotira kyaahaqa hi variharo mwia kyaara Kotiva hiama tiri inronra hiananrove qiananra? Nte mwitaa tiqanama qumina vaisivanto tintema kyena ti varina.

6 Qaqao, tire hiama mwitaa qiananra. (Tire uaqia hi kyaiqara uturava hiama Kotira kyaahaqa hi variro. Mwia kyaara Kotiva qioma tiri inronra hiananro.) Kotiva hia ntapihi kyero variariva varirera, mwiva nraakiara nataama kyerove ekyaa nraakye qora qua ntapihi nyataananro?

7 Vaisi mponramwuvanto mwitaama tita, Nrivaqe tire unra qua qiararo Kotira qutaa quavanto ntapihi kyero qoqaa vahiraro Kotira nrutuvanto nri quarive, tita. Mwihua mwitaa timwa kyeta qaiqaavata mwitaama tita, Tiri unra quavanto mwitaama kyero Kotira nrutu vara viriniqama kyairera, nanraqamave Kotiva tita uaqia hi kyaiqara kyaara tiriqaa qua vataananrove? 8 Nrivaqe uaqia hi kyaiqara varaqita quararo Kotira kyuqe kyaiqa qovara hiarive, qia quava mwataamama vahiro. Mpo hiahua tirinramwuanra uaqia hi quara tirerata uti variqata unra tiqata, Nkyenramwuma mwi quara ti variavo, ti variara. Mwihua mwitaa qiara kyaara Kotiva mwihuaqaa qua vataiqena nte huviqaravema qianinra.

Ekyaa mwatani varia nraakye qorahua Kotira qua nteqa kyaara

9 Qio tire Iutaavanto kyuqe nraakye qora varurata mpo mwatanaa mwihua uaqia hi kyaiqara uti variahuave varita? Qaqao, hiama mwitaama vahiro. Nte vaakya tura, ekyaa mwatani variahua Iutaavantovata, mpo mwatanaavantovata, variavaro uaqia hi kyaiqava ekyaa mwihuama tutero.

10 Kotira mpukuqi mwataama tiro:

Hia vaisi mpovanto ntapihi kyero nrohi variva varirave.

Hiavatave.
11 Hia vaisi mpovanto Kotira okyara
ntapihi kyero riaiva varirave.
Hia vaisi mpovanto tiqaro, Kyaiqe
nte Kotira puaama kyena taqaankye, tiva varirave.
12 Ekyaa mwatani variahua Kotira aanraqaa
ntapihi kye quataara vaihata mwihua mwi
aanranraqaataita mpona tuqasaaqita vetantaarave.
Hia vaisi mpovanto Kotira kyaiqa kyuqema kyero
vare varirave. Hiavatave. *(Sng 53:1-3)*
13 Vaisivanto quntamwa tai mwatapira
hia ntahirama taira,
mwia votima kyero mwatani varia nraakye qorahua
nyovanto qatua viro vahirave.
Mwihua mwaaqinriqaatairo unra quavanto
qovara hi varirave. *(Sng 5:9)*
Mwihua quavanto quaiha tuhi voti hiva
mwihua mwaaqinriqaa vahirave. *(Sng 140:3)*
14 Mpohua uaqiama nyate quava nraahu mwatani
varia nraakye qorahua nyoqi vahirave. *(Sng 10:7)*
15 Mwatani varia nraakye qorahua qamwanrama kyeta
uro vaisi ru kyarerata uti variahua variavo.
16 Mwatani varia nraakye qorahua vi variavaro
mwihua quaraqaatairo vehi utu kye inraikyavave,
kye vu tiqata ntate varia inraikyavave,
qora inraikya mwiva nraahu qovara hi varirave.
17 Mwatani varia nraakye qorahua mwutukyavanto
qihaakyama vahiani okyarara hia ntapihiarave. *(Ais 59:7-8)*
18 Mwatani varia nraakye qorahua Kotira nraatu aatu
hiqata nrohiataara vaihata mwihua hia Kotira nraatu
aatu hi variarave, tura. *(Sng 36:1)*
Kotira mpukuqi mwitaa turave.
19 Tire riauraro Kotiva nai haaru timwa to quava, mpo qua mpo qua
vaihata mwi quara riaa nraakye qorahua ekyaa mwi quara nraahu
riemwaqi quataara vaihata mwihua mwi quara nteqa kye variara.
Hiama qio mpovanto tiqaro, Nte uaqia hi kyaiqara okyara hia riaurave,
qiananro. Ekyaa mwatani variahua Kotira qua nteqakye variavaro mwia
kyaara Kotiva mwihuaqaa qua vataananro.
20 Mwiaqaatairo Kotiva haaru Mosesira mwu quara nraakye qoravanto
riemwaqiro quariva hiama qio Kotira vuqaa ntapihi kyero nrohi variariva
variananro. Kotiva haaru Mosesira mwu quava mwi quava iara tiqaro, E uaqia hi
kyaiqara nraahu uti variaro, timwa kyero mwia nraahuma i nraamwutaananro.

Kotiva nraakye qora avuqavuma nyataaninranra tura

21 Qio mate mwaa entara qaraakya quama nri ntero. Kotiva nraakye
qora qua taiqa kyero avuqavuma nyataani okyarava qovarama viho.
Mate Kotiva hia nai haaru timwa to quara riaraitiro, mwiva mpo
okyara nraakye qora avuqavuma nyataani okyarara rieqaro mwi
okyarara qovarama kyero. Mwi okyarara qovarama kyaaninranra haaru
Mosesivavata, poropeti vaisinramwuvata, tiri timwa timwunra.
22 Ta nraakye qorahua Iesusi Karaisirara qutaa mwivave tivera, Kotiva
mwihua qua taiqa kyero mwihua avuqavuma nyataananro. Hia nraakye
qoraqitairo mpovanto mpo qaramavata variho. Ekyaa kuaa qarama
nraahu variavo.
23 Tire ekyaahua Kotira qua nteqa kyeta hia qioqa hunanranra tita, tire
hiama qio uro Kotiva kepukyavanto varinani variarahua varita.
24 Tire mwitaama vararovata Kotiva tiriara po kye timwa
timwateqaro Karaisiva tiri huvantu timwa taani kyaiqarara rieqaro
tiri avuqavuma timwatero. 25 Tiriara mwihua uaqia hi kyaiqara uti
varia quara taiqa quarive tiro, Kotiva Iesusi Karaisira tiri timwihanro
Iesusira nraanre rauruvaro qutu vura. Tire tiqata, Qutaama Iesusiva tiri
kyaahaqa hirero mwitaa iho, qiarera, Kotiva tiri uaqia hi quara nruka
timwataananro. Haaru nraakye qoravanto uaqia hi kyaiqara utuqita
vuvaro Kotiva hia qamwanrama mwihua riraitiro, qati vu nraahu taqero
variqiro viro mwiaqaatairo mate mwaa entara nraakye qora avuqavuma
nyatai okyarara qovarama kyero.
26 Kotiva hia nraakye qora uaqia hi kyaiqara varaa quara qumina nruka
nyataraitiro, mwiva avuqavuma kyero Iesusira kyaiqara rieqaro nraakye
qora qua nruka kyero avuqavuma nyatero. Vaisivantove nraakyevantove
Iesusi Karaisirara qutaa mwivave tiraro Kotiva mwia avuqavuma
mwataananro.
27 Qio tire nanra qua rieqatave teta mwahuta qiananra? Hiama mpo qua
vahiro. Nanra inraikyavantove tiri kyaahaqa hiananrove? Hiama tire haaru
Kotiva timwa to quara riaurava tiri kyaahaqa hiananro. Tire Iesusirara
qutaa mwivave turava, mwiva nraahuma tiri kyaahaqa hiananro.
28 Nte mwitaama tuqo: Vaisivanto Kotiva haaru timwa to quara
riemwaqiro viraro Kotiva hia mwianra rieqaro mwia uaqia hi quara
nruka mwataananrove. Qaqao, vaisivanto Iesusirara qutaa mwivave
timwa kyero mwianra riemwaqiro viraro Kotiva mwianra rieqaro mwia
uaqia hi quara nruka mwatero mwi vaisirara, Avuqavu nrohi variara
vaisivavema, qiananro.
29 Kotiva Iutaa mwanriqavanto nraahu variqaro mwiva hiave mpo
mwatanaahua mwanriqavantovata variro? Qaqao, mwiva ekyaa mpo
mwatanaahua mwanriqavantovatama variho.

30 Qutaa Kotiva mwanriqa kuaiqiavanto nraahuma variho. Nkyiari
mwamwanta toqa kyaahua Iutaavanto Iesusirara qutaa mwivave tivaro
Kotiva mwihua uaqia hi kyaiqara vare quara nruka kyero mwihua
avuqavuma nyataananro. Mpo mwatanaahuavata Iesusirara qutaa
mwivave tivaro Kotiva mwihua uaqia hi kyaiqara vare quaravata nruka
kyero mwihuavata avuqavuma nyataananro.
31 Tire Iesusirara riemwaqi viqata Kotiva haaru timwa to quara qati
inraikyaqamave kyaananra? Qaqao, tire Iesusirara riemwaqi viqatama
mwiaqaataita tire Kotiva haaru timwa to quaravata ntapihi kyetama
riemwaqita quananra.

Poruva Evarahaamuva uturara riaate tura

4 1 Evarahaamuva mwiva tiri Iutaa haivaqava variqaro mwiva
uturara nte nanreve qianinra? 2 Kotiva Evarahaamunra kyaiqara
rieqaro mwianra, E avuqavu nrohi variara vaisivave, qiankye tutirio,
Evarahaamuva qioma nai mwahuta tutiri.
3 Kotira mpukuqi Evarahaamunranra mwataama tiro: Evarahaamuva
Kotira quara qutaave tuvarora tiro, Kotiva mwianra, E avuqavu nrohi
variara vaisivave, tuqo, turama.
4 Kyaiqa vaisivanto mpora kyaiqa vara mwataiharo mwia kyaiqara
rieqaro mwia kyoqaa mwinrave. Mwi vaisiva hiama tiqaro, Qati mpiho
qiananro. Nina kyaiqa qiata mpihoma qiananro.
5 Tire hia kyaiqa vaisi mwia votima kye varuro. Hiama qio tire Kotira
kyaiqa vara mwataararo Kotiva mwianra rieqaro mwia qiata tiri uaqia
hi quara nruka timwa taananro. Kotiva nraakye qora uaqia hi quara
nruka nyate variva varihata tire hia mwitaa hiraitita, tire Iesusirara
qutaa mwivave qiararo Kotiva mwianra rieqaroma tiri avuqavuma timwa
taananro.
6 Hia vaisi kyaiqa mwianra riaraitiro, Kotiva mwia uaqia hi
kyaiqara varai quara nruka kyero avuqavuma mwatairaro mwi vaisira
mwutukyavanto kyuqema kyero vahianinranra, tiri haivaqava Ntevitiva
mwitaama tiro:

7 Kotira qua nteqa kyaa quara Kotiva nruka kyero
vara kyaarihua qamwateqata varivarave.
8 Kotira qua nteqa kyaani vaisirara Kotiva tiqaro,
Nte mwi quara taunru kyena hiama mwianra
riemwaqina quaninrave, qiari vaisiva
qamwateqaro variarive, tura. *(Sng 32:1-2)*

Ntevitiva mwi quara tura.
9 Kotiva vaisi mwia uaqiahi quara nruka mwatairaro qamwateqaro
varianinranra Ntevitiva tuva, mwi quava Iutaavanto nkyiari mwamwanta
toqakyaahuara nraahuve tiho? Qaqao, hia nkyiari mwamwanta

toqaahuaravatama mwi quava vaiho. Nte vaakya Evarahaamunranra tura riaate.

> Evarahaamuva Kotira quara qutaave tuvaro Kotiva
> mwianra avuqavu hiara vaisivave turave. *(Okyara 15:6)*

10 Kotiva taire Evarahaamunranra mwitaa turave? Evarahaamuva nai mwamwanta toqa kyo entaraqaave Kotiva mwitaa tiro? Qaqao, Evarahaamuva hia nai mwamwanta toqa kyo vakya Kotiva mwitaa tura. **11** Tauraa hia nai mwamwanta toqa kyo entaraqaa Evarahaamuva Kotirara, Qutaa qua qiaro, tuvaro Kotiva mwi vakya Evarahaamunra avuqavuma mwatora. Mwia avuqavuma mwatero mwia nraakiara mpo enta nraakye qoravanto Evarahaamunra avuqavuma mwatorara qati riemwa taate tiro, Kotiva qoraisi mwamwanta toqa kye okyarara qovarama kyovaro Evarahaamuva nai mwamwanta toqa kyora. Qio hia nai mwamwanta toqa kyo entaraqaa Kotiva Evarahaamunra avuqavuma mwatora.

Mwitaa hurara tita, hia nkyiari mwamwanta toqa kyaraitita, Kotirara qutaave qiavaro Kotiva avuqavuma nyatai nraakye qorahua mwihua qioma Evarahaamunranra tiri tiqovave tivara.

12 Nkyiari mwamwanta toqa kyaahua mwihuavata variqata nkyiari mwamwanta toqa kyerara hia nronraqama kyeta riaraitita, mwihua tiri haivaqara Evarahaamunra votima kyeta Kotirara qutaave timwaqi viqatara tita, mwihuavata Evarahaamunranra mwiva tiri tiqovavema tivara. Evarahaamuva hia nai mwamwanta toqa kyo entara Kotirara riemwaqiro vurama.

Kotiva nai kyauqu nriqiqaa vateqaro qutaave tu quara

13 Kotiva nai kyauqu nriqiqaa vatero Evarahaamunranra tiqaro, Evata i nraaqiaravantovata varivaro ekyaa mwata mwia nkyi mwatama vahiananrove, tura. Kotiva mwi quara tiqaro hia Evarahaamunranra, Mwiva nte Mosesira mwu quara okyara qio riaiho, timwa kyero mwitaa turave. Kotiva hia mwitaa tiraitiro, Evarahaamunranra, Mwiva ni quara qutaave tihananra tina, nte mwianra rieqanama mwia avuqavuma mwatarerave, timwa kyero mwitaa turama.

14 Kotiva haaru Mosesira mwu quara riarera ihua hiama qio ekyaa mwata varevara. Mwihua ekyaa mwata vararera ihua varivarovauma Iesusirara qutaa mwivave qia quava qumina qua vahiraro Kotiva nai kyauqu nriqiqaa vateqaro Evarahaamunranra tu quavavata quminaqama quananro.

15 Kotiva haaru timwa to quava vaiharora tiro, vaisivanto mwi quara nteqa kyairaro mwia kyaara Kotira raraqa tairaro mwi vaisiraqaa qua vataananro. Qua mwaanra mwiva hia vahirera, mwi quara nteqa kyaariva hiama qio qua varaananro.

16 Evarahaamuva Kotira quara qutaave tuvarora tiro, Kotiva nai kyauqu nriqiqaa vatero Evarahaamunranravata mwia nraaqiararavata mwihua kyuqema nyatarero mwitaamama timwa nyinro. Mwiaqaatairo ekyaa Evarahaamunra nraaqiaranima mwi quava vahiananro. Iutaavanto Kotiva haaru timwa to quara riehuavata, ekyaa mpo mwatanaahuavata, mwihua Evarahaamunra votima kyeta Kotirara riemwaqita vivaro Kotiva qutaa mwitaa hiankye ti quava mwihuaqima vahiananro. Tire tahuave Kotirara riemwaqi quarera, tire qioma Evarahaamunranra mwiva tiri tiqovave qiararo Kotiva Evarahaamunra timwa mwu quava tirinima vahiananro.

17 Kotira mpukuqi Kotiva Evarahaamunranra mwitaama tiro:

E mpo mwatanaa mpo mwatanaa
mwihua haivaqavama varinanrave, tura. *(Okyara 17:5)*

Evarahaamuva Kotira vuqaa variqaro mwia quara qutaa quave tiro. Evarahaamuva tiqaro, Kotiva mwanriqavanto mwiva qioma qutu vihua vara qati sivuma kyaananrove. Kotiva mwanriqavanto variqaro tiraro qioma hia vahiani inraikyava qovarama quananrove, turama.

18 Evarahaamuva hia qio nraaqiara mwataariva variqaro Kotirara kepukyaqama kyero riemwaqiro viro tiqaro, Nte qioma nraaqiara mwataaninrave, timwa kyero mwiaqaatairo Evarahaamuva mpo mwatanaa mpo mwatanaa mwihua haivaqava varura. Kotiva Evarahaamunra timwa mwinro tiqaro, I nraaqiara airima varivarave, tu quava qutaa mwivau vahura.

19 Mwi entara Evarahaamuva hia nraaqiara mwataraitiro, 100 ihi vara kyero anoma kyero nyaapaiqama viro mwiva hia nai nyaapaiqama vurara riaraitiro, mwiva hia mwia nraatavanto kyontaqama vurara riaraitiro, mwiva Kotirara nraahu kepukyaqama kyero riemwaqiro vura.

20 Mwiva Kotiva nai kyauqu nriqiqaa vatero qutaa mwianinrave tu quarara unra quave qiankyo timwa kyero, mwiva Kotirara kepukyaqama kyero riemwaqiro viqaroma Kotira nrutu tuaaherero tiqaro, 21 Kotiva nai kyauqu nriqiqaa vatero qutaave timwa tai quava qutaa mwivauma vahiananrove. Kotiva nraaqiara ni mpiananrove, tiro.

22 Evarahaamuva mwitaa timwa kyero Kotirara riemwaqiro vuvaro Kotiva mwianra rieqaro Evarahaamunranra, I uaqia hi quara nruka mwatena iara avuqavuma kyera nrohi variara vaisivavema tuqo, tura.

23-24 Kotiva Evarahaamunranra rieqaro mwitaa tura. Kotiva tiriaravata rieqaro mwitaama qiananro. Tirevata Evarahaamunra votima kyeta Kotirara riemwaqi quararo Kotiva tirivata avuqavuma timwa taananro. Iesusiva tiri vunyaa vaisivanto qutu vuvaro Kotiva mwia qati vara sivuma kyorara tita, tire Kotirara riemwaqi vi varunanra.

25 Kotiva Iesusira titovaro Iesusiva tiri uaqia hi kyaiqarara qutu vuvaro mwiaqaatairo tiri uaqia hi quara taiqa kyero avuqavuma timwa taaninranra rieqaro Kotiva Iesusira qaiqaa qati vara sivuma kyora.

Kotiva tiri avuqavuma timwa tairara tura

5 1 Kotiva Iesusira qati vara sivuma kyorara tita, tire Iesusirara
qutaa mwivave turaro Kotiva tiri uaqia hi quara taiqa kyero tiri
avuqavuma timwa taira. Tiri vunyaa vaisivanto Iesusi Karaisiva kyaiqa
vara mwatorara rieqaro Kotira mwutukyaqitairo qihaakya iharo tiriara
mwaateraave tihata tire Kotiravatama kyeta kuaaqi varunanra.
2 Tire Iesusirara qutaa mwivave turaro Kotiva tiri kyuqema timwate
varihata varunanra. Mwitaamaqi viqata nraakiara Kotira peqa okyara
taqaananra vekya variqatara tita, tiri mwutukyaqitairo kyuqe hi varihata
varunanra. 3 Muaanra vahiani entaravata tiri mwutukyaqitairo kyuqe
hi variraqetama variananra. Tire Kotirara rieqatama muaanra nraatara
kyeta tire mwiaqaataita kepukyaqama vita variqata 4 tire hia uqenranrai
tita tire kepukya nraakye qora variqata mwi inraikyara vekya varunanra.
5 Tire mwitaamaqita quararo Kotiva hia tiri qaqira kyairaqe tire
kyauriqata variananrave. Kotiva nai mwanraqura tiri timwihanro mwia
mwanraquravanto tiri mwutukyaqi kepukyaqa hiro vaihata tire Kotira
mwutukyavanto tiriara vahira ntapihunanranra tita, tire hia kyauriqata
variananra.
6 Tire uaqia hura nraakye qorahua variqata hia qioqama kye teta
kyaahaqa hiarahua variavararo Kotiva nai timwa to entaraqaa Karaisira
vara kyovaro tiri kyaahaqa hirero qutu vura.
7 Tire mwata mwaini varurahua ntapihi kyero nrohi variani vaisira
kyaahaqa hirerata tire hiama qihaakyama kyeta mwianra qutu quananra.
Kyuqe vaisiaravata mpovanto nanrianra mwianra qutu quataa hiraroma
mwianra qutu quananro.
8 Tire mwitaa hurarovata Kotiva hia mwitaa hiraitiro, mwia
mwutukavanto tiriara mpoqiavata vahira tiri tinraamwuteqaro tire teta
uaqiahi inraikyaraqi varuraro Karaisira timiharo tiriara qutira.
9 Iesusiva tiriara rieqaro nai nraanre rauru kyero qutu viro tiri vara
kyero Kotira vuqaa avuqavuma timwa taihata varunanra. Iesusiva
mwitaa hivara tiro, mwiva kepukyaqama kyero mpoqiavata tiri
kyaahaqamaqiro viraro Kotiva hia tiriqaa nraakiaravata qua vataananro.
10 Tire Kotira nramwutaahua variavararo mwia mwaaquvanto tiriara
rieqaro qutu vurara tita, tire Kotiravata kuaaqi varunanra. Tire Kotira
nramwutaa variavana entara Karaisiva tiri kyaahaqama timwa tora.
Mwaa entara tire Kotiravata kuaaqi varurarora tiro, mwia mwaaquvanto
tiriqi variqi vi variva mpoqiavata tiri kyaahaqama timwa tairaro Kotiva
tiri tivitaananro.
11 Hiama mwi quava nraahu vahiro. Mwaa quavavatama vahiro. Tiri
vunyaa vaisivanto Iesusi Karaisiva tiri kyaahaqama timwa taihata tire
Kotiravata kuaaqi variqatara tita, tire Kotirara qamwateqata varunanra.

Poruva Ataamunra okyararavata Iesusira okyararavata tura

12 Haaru vaisi kuaikuvanto Kotira qua nteqa kyovaro mwiaqaatairo
uaqia hi kyaiqara vare okyarava mwatani qovarama vuvaro qutu vi
okyaravavata qovarama vuvata mwiaqaataita ekyaa nraakye qora uaqia
hi kyaiqara uti varurara tita, mwihua ekyaa qutu vi okyararavata varora.
13 Tauraaqama Kotiva nai qua okyara hia Mosesira timwa mwu entara
uaqia hu kyaiqava mwatani vahura. Mwi entara Kotiva nai qua okyara
hia Mosesira timwa mwunranra tita, nraakye qora uaqia hi kyaiqara
utuqi vuvaro hia Kotiva tiqaro, Nkye ni qua nteqa kyaavo, tura.
14 Kotiva hia mwitaa tuvarovata Ataamunraqaatairo nraakye qora quti
okyarava qati nraahu vahiqi vi varuvaro Mosesivavata variqiro viro uro
qutu vura. Mwi entara Ataamuva Kotira qua nteqa kyero variqiro viro
uro qutu vuvata, nraakye qora hia Ataamuva Kotira qua nteqa kyontema
kyeta varuhua, mwihuavata mwiqi nraahu variqita vita qutu vura.
Ataamuva tauraanaa vaisi varuvaro mwia nraakiara qovara hiani
vaisiva Iesusivavata tauraanaa vaisi votima kyero varura.
15 Mwitanahua kyaiqa hia kuaa kyaiqa vahura. Ataamuva Kotira qua
nteqa kyero varo kyaiqava vahuvaro Kotiva nraakye qora kyuqema
nyataari okyarava Ataamunra kyaiqa nraatara kyero vahura. Ataamuva
vaisi kuaikuvanto Kotira qua nteqa kyoraqaataita airi nraakye qora
qutu vi variara. Kotiva nraakye qora kyuqema nyatarero vaisi mpo
titovaro mwi vaisiva Iesusi Karaisiva kuaikuvanto mwihua kyaahaqama
nyatoraqaataita airi nraakye qora kyuqema vita variara.
16 Qaiqaa tirera. Tauraa vaisi kuaikuvanto uaqia hi kyaiqara utu kyova
mpo qarama vaiharo Kotiva nraakye qora kyuqema nyataani okyarava
mpo qaramama vahiro.
Tauraa vaisi kuaikuvanto Kotira qua kuaanani nteqa kyovaro Kotiva
mwiaqaa qua vatero tiqaro, E qutu vinanrave, tura.
Nraakiara nraakye qoravanto airi nani Kotira qua nteqa kyaavaro
Kotiva qati mwihua kyuqema nyatarero hiro tiqaro, Hia nkyiqa qua
vataaninrave, tura.
17 Haaru vaisi kuaikuvanto uaqia hu kyaiqara utuvaro mwiaqaatairo
qutu vi inraikyava nraakye qoraqaa ntaqikyiqiro vi varuvata mwihua
qutuqita vi varura. Mwitaamaqita vi varuvaro Iesusi Karaisiva
kuaikuvanto qutu vi varia okyarara nraatara kyorara tita, nraakye
qora mponramwu, Kotiva qati kyuqema nyateqaro nkyiqa hia qua
vataaninrave ti nraakye qorahua, mwihua qati variqi viqata Karaisira
vatama kyeta varivara.
18 Mwi quara okyara mwitaamama vahiro: Haaru vaisi mpovanto uaqia
hu kyaiqara kuaiqia utu kyovaro mwia kyaara Kotiva ekyaa nraakye
qoraqaa qua vateqaro qutu vivarave tuvata nraakye qora qutuqita vi

varura. Mwia votima kyero vaisi mpovanto kyaiqa kuaiqia kyuqe kyaiqa vara kyovaro mwiaqaatairo Kotiva nraakye qorara tiqaro, Nkyi uaqia hi quara taiqa kyena avuqavuma nyatauqo. Nkye qati variqita vivarave, tura.

19 Haaru vaisi kuaikuvanto Kotira qua nteqa kyoraqaataita airi nraakye qora hia kyuqema vita variqata uaqia hu kyaiqara varaqita vi varura. Mwia votima kyero vaisi mpo mwiva kuaiqiavanto Kotira qua vataqiro vuraqaatairo Kotiva airi nraakye qorara tiqaro, Nkyi qua taiqa kyena nkyi avuqavuma nyataaninrave, ti varira.

20 Nraakye qoravanto uaqia hi kyaiqara utuqita vuvaro mwiaqaatairo Kotiva qao tu quara Mosesira mwuvatavata nraakye qoravanto uaqia hi kyaiqara mpoqiavata nraahu utuqita vura. Mwitaamaqi vi varuvaro qora kyaiqavanto nronraqama kyero vahuvaro mwiaqaatairo Kotiva kyuqema nyataari okyarava mwiavata nraatara kyero mpoqiavata vahura.

21 Haaru uaqia hu kyaiqava nraahu nraakye qora ntavaaqavu kyovaro qutu vi inraikyava mwihuaqaa ntaqikyiqiro vuvata mwihua qutuqita nraahu vi varura. Mwaa entara Kotiva tiri kyuqema timwa teqaro tiriqaa ntaqikyiqiroma viro. Tiri nronravanto Iesusi Karaisiva tiri kyaahaqama timwa torara tiro, Kotiva tiri avuqavuma timwa taihata tire ekyaa enta qati variqi quarahuama varita.

Tire Iesusira vatama kye qutu vurahua

6 1 Mwi quara rieqatama tire nanra quave qiananra? Tire mwaa quarave qiananra, Nrivaqe uaqia hi kyaiqara utuqita quararo Kotiva mpoqiavata tiri kyuqema timwa taarive. Mwitaave tire qiananra?

2 Qaqao, hia tire mwitaa qiara. Tire qutu vuraro uaqia hi kyaiqava hia qaiqaa tiriqaa ntaqikyi variho. Mwitaa hirara tita, tire qaiqaa uaqia hi kyaiqara utuqita quarora.

3 Nkye hia mwaa quara ntapihiarave? Tire Iesusira nraaqiaraqama vita nramanri vareta tire mwi entara Iesusi Karaisira vatama kyeta kuaaqi variqata tire mwiva qutu vuntema kyeta qutu vunanra. 4 Tire nramanri vareta Iesusi Karaisira quntamwa tontema kyeta tirivata quntamwa taavata varunanra. Mwiaqaatairo Iesusira qova peqaqama kyero Iesusira qati vara sivuma kyontema kyero mwiva tirivata vara sivuma kyairaqe tire qaraakyaqama kyetama variqita quananra.

5 Tire Iesusira vatama kyeta qutu quarahua variqata qioma tire Iesusira vatama kyeta qati sivita variananra. 6 Tire ntapihi kyaunanrave. Tiri vu nraatoqi uaqia hi kyaiqara utuarava tiri hia ntavaaqavu tairaro tiriqi uaqia hi kyaiqara varaananra mwia kepukyavantovata taiqa quarive tiro, tiri haaruaa vu nraato Karaisira vatama kyero kyatariqaa rutora.

7 Qutu viva qutu virara tiro, uaqia hi kyaiqava hiama qio qaiqaa mwiaqaa ntaqikyiananro.

8 Karaisiva qutu vuvata tire mwiavatama kye qutu vurahuara tita, tire
qioma Karaisira vatama kyeta qati sivi variqita quananra.
9 Tire ntapihi kyauraro Karaisiva qutu vuvaro Kotiva mwia qati vara
sivuma kyorara tiro, mwiva hia qaiqaavata qutu quananro. Hia qutira
inraikyavanto mwiaqaa qaiqaa ntaqikyiananro.
10 Iesusiva qutu virera hiqaro mwiva tiri uaqia hi kyaiqarara rieqaro
kuaa nani qutu vura. Iesusiva hiama qio qaiqaavata mwianra rieqaro
qutu quananro. Iesusiva mwaa entara qati variqiro viqaro Kotiravata
variqiro vi variro.
11 Mwia votima kyeta nkyevata vu nraatoqitaita mwitaama kye rieta
qiata. Tire qutu quarahua votima kyeta variararo uaqia hi kyaiqava hia
tiriqaa qio ntaqikyiananrove. Tire Iesusi Karaisira vatama kyeta qati
variqi vita Kotira vatama kyeta kuaaqi variqi virerave, qiata.
12 Nkye varivaro nkyi mwamwantavanto mpo enta qutu quananro.
Qio nkye qutu vi mwamwantara vatama kyeta variqata nkye nkyeta
mwamwantavanto api varaataa hi kyaiqara utivora. Uaqia hi kyaiqava
nkyi mwamwantaqaa ntaqikyiqiro quankyora.
13 Nkye nkyeta kyauquve, kyuquve, nanra mwamwantave qati kyaivaro
mwi mwamwantava uaqia hi kyaiqara utuankyora. Nkye ekyaara qutu
quataara vaihata nkye qati variqita vi variara. Nkye mwianra rieqatama
Kotira kyaiqa nraahu vararerata uti variqatama nkyeta kyauquve,
kyuquve, mpo mwamwantave, mwiaqotaita avuqavuma kyeta kyuqe
kyaiqa nraahu varaqita quata.
14 Kotiva Mosesira mwu quava mwaa entara hiama qio nkyiqa
ntaqikyiananro. Kotiva nraakye qora kyuqema nyatai okyarava nkyiqa
ntaqikyi variro. Mwitaa hirara tiro, uaqia hi kyaiqava nkyiqa ntaqikyiqiro
quankyora.

Ntapihi kye nrohia okyarara kyaiqa vaisi variate tura

15 Mwiaqaataita tire nanra quave qiananra? Mosesira qua okyaravanto
hia tiriqaa ntaqikyiananrove. Kotiva nraakye qora kyuqema nyatai
okyarava tiriqaa ntaqikyi variho. Mwitaa hirara tita, uaqia hi kyaiqara
qati nraahu utuqi quare. Mwitaave tire qiananra? Qaqao, tire mwitaa
qiarora.
16 Nkye hiave ntapihiavo? Nkye vaisi mporara i kyaiqa vararerave
tivaro mwi vaisiva nkyiqa ntaqikyirata nkye mwia kyaiqa vaisima
varivara. Nkye uaqia hi kyaiqara utivera, uaqia hi kyaiqava nkyiqa
ntaqikyiqi virata nkye mwia kyaiqa vaisima variqata mwia kyaiqa nraahu
varaqita vita uro qutu vivara. Nkye Kotira qua riemwaqita vivera, Kotiva
nkyiqa ntaqikyiqiro virata nkye mwia kyaiqa vaisi varivaro Kotiva nkyi
avuqavuma nyataananro. 17 Nkye haaru varuvaro uaqia hu kyaiqava
nkyiqa ntaqikyiqiro vi varuvata nkye varura. Nkye mwitaamaqita vi

varuvata mwiaqaataita mpo uhua qutaa qua nkyi timwa nyuvata hia nkye mwia qua mpoqia qaqira kyaraitita, ekyaa mwi quara riemwaqita vi variara. Nte mwianra rieqanama Kotirara qamwateqanama varina.

18 Kotiva nkyi huvantu kyaiharo uaqia hi kyaiqava nkyi tuta kyaihata nkye variara. Mate kyuqe kyaiqavanto nkyiqa ntaqikyi varihata nkye kyuqe kyaiqa nraahu vararerata uti variara.

19 Ni qua hia rievorave tina, mwiaqaataina nte vaisivanto qua qiantema kyena nkyiara tuqo.

Haaru uaqia hu kyaiqava nkyiqa ntaqikyi varu entara nkye uaqia hu kyaiqara varaataa huvata nkye uaqia hu kyaiqara utita tiqata, Tiri mwamwantavanto qioma mwi kyaiqara varaananrove timwa kyeqata uaqia hu kyaiqara mpo kyaiqa mpo kyaiqa uti varura.

Mwia votima kyeta mwaa entara nkye tiqata, Kyuqe kyaiqavanto tiriqaa ntaqikyi variraqe tire qutaa Kotira nraaqiara variare, timwa kyeqata nkyeta nyamwantaqotaita kyuqe kyaiqa nraahu varaqita quata.

20 Haaru uaqia hu kyaiqava nkyiqa ntaqikyi varuvata nkye mwia kyaiqa vaisi varuvaro kyuqe kyaiqavanto hia nkyiqa ntaqikyurave.

21 Nkye haaru uaqia hu kyaiqara uturara mate riaavaro nkyi kyaurihata variarave. Nkye mwi kyaiqara uturaqaataita nanra kyuqe inraikya varorave? Mwi kyaiqara utuariva variqiro viro uro ekyaarama qutu quananro.

22 Qio mate mwaa entara nkye huvantu quavaro uaqia hi kyaiqava hia nkyiqa ntaqikyi varihata nkye Kotira kyaiqa vaisi variarama. Mwiaqaataita nkye nanra inraikyave varevara? Nkye mwitaamaqi viqatama nkye qutaama Kotira nraaqiaraqama vita nkye mwiaqaataita ekyaa enta qati variqita virama varevara.

23 Uaqia hi kyaiqava nai kyaiqa vaisi qutu quani kyoqaara mwihanro Kotiva Iesusi Karaisira tiri vunyaa vaisi kyaiqara rieqaro tiri qatiqama kyero ekyaa enta qati variqita quananra timwinrama.

Poruva nraakyevanto vaati varaaninraqaa ntumwa kyero tura

7 **1** Ni kata pakyaa tuaavo, nkye qua vataira okyara ntapihi riaahuara tita, nkye ntapihi riaavaro qua okyaravanto vaisivanto qati variqiro quani entara nraahu mwiaqaa ntaqikyiro. Vaisivanto qutu quani entara mwi quava hiama qio mwiaqaa ntaqikyiananrove.

2 Qio nraakye ntumwua okyarara nraato tuata. Nraakye ntumwu mwataiharo tiri qua okyaravanto mwi nraakyerara tiqaro mwi vaisiva i vaativanto variho tiharo mwi nraakyeva nai vaatintiri variro. Mwia vaativanto qati variqiro vi entara mwiva mwia nraatavanto variro. Mwia vaativanto qutu quani entara tiri qua okyaravanto hia mwi nraakyera tutaananro.

3 Mwia vaativanto qati variani entara mwi nraakyeva mpo vaisintiri nrohi varirera, mwi nraakyerara nraata vaati ntuqe hi vari nraakyerave

tivara. Mwia vaativanto qutu viraro tiri qua okyaravanto hia mwi nraakyera tutairaro mwi nraakyeva qati variqaro vaisi mpo vareqaro mwiva hiama nraata vaati ntuqe hiananrove.

4 Ni kata pakyaa tuaavo, nkyevata mwia votima kyeta variavo. Iesusi Karaisira kyatariqaa hiritovaro qutu vuvata nkyevata mwi entara qutu vurara tiro, mate Mosesira qua okyaravanto hiama qio nkyi tutaananrove. Kotiva Karaisira qati vara sivuma kyorara tiro, Karaisiva qati varihata nkye mwianivanto variavo. Nkye Karaisira nraaqiara variqatara tita, nkye Kotira kyaiqa varehuama varita.

5 Haaru uaqia hi kyaiqava tiriqaa ntaqikyi varu entara Mosesira mwu quava tiri vara sivuma kyovata tire qao timwa tai kyaiqara nraahu varaqi virera utuavananra. Mwi kyaiqaraqaatairo qutu quana inraikyava nraahu qovarama vura.

6 Haaru Mosesira mwu quava tiri rupa tovata tire qutu quavananranra tiro, mwi quava hia tiriqaa ntaqikyi varihata tire qati varunanra. Tire qatinani variqata hia tire haaruana qua okyara qara ntumwa tora rieqata Kotirani kyuqe kyaiqa vararaitita, tire qaraakya qua okyara rieqata varararo Kotira mwanraquravanto tiri kyaahaqa ihata Kotira kyaiqa vare varunanra.

Kotiva Mosesira mwu quaravata qora kyaiqaravata tura

7 Kotiva haaru Mosesira mwu quava hia tiri kyaahaqa hurara tita, tire mwianra uaqia hi quaraveve qiananra? Tire mwitaave qiananra? Qaqao, hiave. Mwi quava hia vahitiri, tire hiama uaqia hi kyaiqara okyara ntapihuratiri. Mwi quava tiqaro, Hia mpova hi inraikyarara vairiqa hiante, tirave. Mwi quava hia mwitaa titiri, nte vairiqa hia okyarara hiama ntapihutiri.

8 Nte mwi quara riemwaqina quataara vahuvana nte variavaro uaqia hi kyaiqara utuariva nraahu ni pu naatoqi vahuvananra tina, nte mwi quara nteqa kyaankye timwa kyena mwiaqaatai mpo inraikya mpo inraikyara ni mutukya ntuvana variavara. Kotiva qaoqa hiqaro qua vatova hia vahitiri, mpovanto qua nteqa kyairaqaatairo hiama uaqia hi kyaiqara utu kyaiho tivaro uaqia hi kyaiqara kepukya hiama vahitiri.

9 Ntevata haaru variqana hia Kotira qua okyara riaava entara qati variqina quavara. Nte mwitaama variqina vi variavaro Kotiva hia mwitaa hiante tu quava nri ntovana nte mwi quara riaavaro ni pu naatoqitairo uaqia hi kyaiqara utuariva qovarama vuvana nte mwi quara nteqa kyena
10 mwia kyaara qutu quahua votima kyena variqina quavara. Kotiva hia mwitaa hiante tu quava ni kyaahaqa huvana nte qati variqina quataara vahuvana ntenavanto mwi quara nteqa kyena mwia kyaara nte qutu quahua votima kyena variqi quavara.

11 Nte Kotiva hia mwitaa hiante tu quara riaavaro ni pu naatoqitairo uaqia hi inraikyava ni kumwaanri tiqaro, Qioma mwi quara nteqa

kyenanrave, tuvana nte mwi quara nteqa kyaavaro uaqia hi kyaiqara utuavava ni naatara kyovana mwia kyaara nte qutu quariva variavara.
12 Mosesira mwu quava kyotata quama vahiro. Kotiva qao timwa kyero hia mwitaa hiate tu quavavata Kotira qua kyotata quama vahiro. Mwi quava nai avuqavuma kyero vahiva kyuqe quama vahiro.
13 Mwi quava kyuqe qua vaihananra tina, nte kyuqe qua kyaarave quti inraikyara varena? Qaqao, hiama. Nte mwi quara nteqa kyena uaqia hi kyaiqara utuaninra kyaarama nte qutuani inraikyara varena. Ni pu naatoqitairo uaqia hi kyaiqara utuariva kyuqe qua nteqa kyaante tura kyaara nte qutu quani inraikyara varena mwiaqaataina nte ntapihi kyena taqauqaro uaqia hi kyaiqara okyaravanto uaqia hiva vahirama. Kotiva qao timwa tero hia mwitaa hiante tu quara naamutovana nte uaqia hi kyaiqara okyara taqauqaro nai anoma kyero uaqia hivama vahiro.

Uaqia hi kyaiqava tiri vu nraato ntumwa qu kyai okyarara tura

14 Tire ntapihi kyaunanra. Kotiva haaru vato quava aanra kyuqeraqaa nrohiana okyarara ti varira. Mwi quava mwitaa ti varihana nte uaqia hi aanranraqaa nrohiarivama varina. Uaqia hi kyaiqava ni rupa taihana nte mwia kyaiqa vaisivama varina.
15 Nte ntena vare varu kyaiqara hia anoma kyena ntapihura. Mwi kyaiqara kyuqe kyaiqa ni varaataa iho timwa kyena mwiaqaataina nte hia mwi kyaiqara varena. Qaiqaa mpo kyaiqa uaqia hi kyaiqara hia ni kyakya hira hia varaaninrave timwa kyena mwiaqaataina nte mwi kyaiqara uti varura.
16 Nte uaqia hi kyaiqara hia varaataa hira mwia nraahu vareqana nte taqauqaro Kotiva qao timwa to quava kyuqe qua nraahuma vahiro. 17 Nte uaqia hi kyaiqara utiqana hia ntenavauma mwi kyaiqara uti varina. Ni pu naatoqi uaqia hi kyaiqara utuariva vahiva, mwivama mwi kyaiqara uti variro.
18 Nte taqauqaro kyuqe kyaiqa varaariva hia ni utaqi vahira. Nte ntena pu naato mutukyaqiara tuqo. Ni mutukyaqitairo kyuqe kyaiqa varaataa ihanavata hia mwia varaura.
19 Nte tiqana, Kyai nte kyuqe kyaiqa varaankye, timwa kyenavata mwi kyaiqara hia varaura. Nte tiqana, Qaqao, hia uaqia hi kyaiqara utirerave, timwa kyenavata uaqia hi kyaiqara mwia qati nraahu uti varura. 20 Hia ni kyakya hi kyaiqara nraahu vare varura mwia hia ntenavantovauma varena. Uaqia hi kyaiqava ni utaqi vahiva, mwivama mwi kyaiqara vararera uti varihana nte mwi kyaiqara varena.
21 Mwiaqaataina nte taqauqaro vaisivanto kyaiqa varaari okyarava mwitaamama vahiro. Nte kyuqe kyaiqa vararera huqaro uaqia hi kyaiqavama aanra antue variro. 22 Ni mutukyavanto Kotira qua okyarara qamwataihana kyai mwi quara vataqina quankye tuqaro 23 ni pu naato

utaqitairo mpo kyaiqa uaqia hi kyaiqara varaariva nramwutaaqa hiqaro nte kyuqe kyaiqa vararera hura nraatara kyero ni ntavaaqavu kyero rupate varihana varura.

24-25 Ni mutukyaqitairo Kotira kyaiqa vaisi variataa iharo ni mamantavanto uaqia hi kyaiqara vararera uti varira. Po, nte anoma kyena uaqia hiraqi uaqiama kyena varuqo. Ni mamantavanto uaqia hi kyaiqara varaari mwamwantava ni ntavaaqavu kyaihana nte mwia kyaara qutu quankyorave. Tavave ni huvantu kyairaqe nte qati varianinrave? Qio Iesusi Karaisiva tiri vunyaava, mwivama tiri huvantu kyaariva variho. Nte mwianra rieqanama Kotirara kyuqeve tina mwia nrutu tuaaherauqo.

Kotira mwanraquravanto nraakye qora kyaahaqa hirata nrohirara tura

8 1 Mwi quara okyara mwitaamama vahiro: Nraakye qoravanto Iesusiraqaa taaqau vita varihua hiama mwihuaqaa qua vahiananro.
2 Kotira mwanraquravanto tiriqaa ntaqikyi variraqe tire Karaisiravata kuaaqi variararo hiama uaqia hi kyaiqavavata, qutuari inraikyavavata, tiri tutairaqe variananra. Tire huvantu vita nritareta qatinanima varita.

3 Tauraa tiri vu nraatovanto uaqiama kyero vahuvarora tiro, Kotiva qaoqa hiqaro Mosesira mwu quava hia kepukyaqama kyeqaro tiri kyaahaqa hura. Mwi quava hia tiri kyaahaqa hiariva vahuvarora tiro, Kotiva naivanto tiri kyaahaqa hura. Nraakye qorara rieqaro mwihua uaqia hi kyaiqaraqaara qutu quarive tiro, Kotiva nai mwaaqu titovaro Karaisiva tiri uaqia hura nraakye qorahua votima kyero tiri kuaa mwamwanta varero varuvaro Kotiva tiri uaqia hi quara mwiaqaa vatovaro Karaisiva qutu vura.

4 Haaru Kotiva avuqavuma kyero nraakye qorara mwitaa mwitaamaqi viqata nrohiate timwa to quava vahuvaro Kotiva tiriara mwi quava mwihuaqi vahirata mwihua nkyiari mwamwantavanto uaqia hi kyaiqara varaataa hianinra hia vararaitita, nina mwanraquravanto qiani quara nraahu riemwaqita quate tiro, Kotiva tiri qua Karaisiraqaa vatovaro qutu vura.

5 Mwia vu nraatoqitairo uaqia hi kyaiqara nraahu varaataa hiari vaisiva variraro uaqia hi kyaiqava mwi vaisiraqaa ntaqikyiqiro quananro. Mwia vu nraatoqitairo Kotira kyaiqara nraahu riemwaqiro quari vaisiva variraro Kotira mwanraquravanto mwi vaisiraqaa ntaqikyiqiro quananro.

6 Mwia vu nraatoqitairo uaqia hi kyaiqara nraahu utuataa hiari vaisiva variqiro viro uro ekyaara qutu quananro. Mwia vu nraatoqitairo Kotira kyaiqara Kotira mwanraquravanto kyaahaqa hiraro mwia nraahu varaataa hiariva variqiro viraro mwutukyaqitairo qihaakya hiraro ekyaa enta qati variqiro quananro.

7 Uaqia hi kyaiqara nraahu varaataa hiariva vaisiqaa ntaqikyiqi vi variraro mwi vaisiva Kotira nramwutaama varianannro. Mwi vaisiva hia

Kotira qua riaraitiro, Kotira qua nteqakye variananro. Mwiva Kotira qua riemwaqiro quariva hiama mwiaqi vahiro.

8 Uaqia hi kyaiqara nraahu varaataa hirata vari nraakye qorahua Kotira kyakya hiani inraikyara hiama qio varevara.

9 Qio Kotira mwanraquravanto nkyiqi varirera, Kotira mwanraquravanto nkyiqa ntaqikyi variraro nkyi vu nraatovanto uaqia hi kyaiqara nraahu varaataa hiva hiama qio nkyiqa ntaqikyiananro. Karaisira mwanraquravanto vaisi mpoqi hia varirera, mwi vaisiva hiama Karaisiranivanto variananro.

10 Karaisiva nkyiqi variqi virera, nkyi mwamwantavanto uaqia hi kyaiqara kyaara qutu quariva variraro Karaisiva nkyi avuqavuma nyatairara tiro, nkyi mwanraquravanto qati variqiro quarivama variananro.

11 Iesusiva qutu vuvaro Kotiva mwia vara qati sivu kyora. Qio Kotira mwanraquravanto nkyiqi varirera, Kotiva Iesusira qati vara sivuma kyontema kyero mwiva nkyi qutu vi mwamwantara vara sivuma kyairata qati variqi vivara. Kotira mwanraquravanto nkyiqi variqiro vi varirara tiro, Kotiva mwitaa hirata nkye qati variqi vivara.

12 Ni kata pakyaa tuaavo, mwi quara rieqatama tita vu nraatovanto uaqia hi kyaiqara varaataa hira tire varaqita quarora.

13 Nkye nkyeta vu nraatovanto uaqia hi kyaiqara varaataa hira varaivera, nkye ekyaara qutu vivara. Kotira mwanraquravanto nkyi kyaahaqa hirata nkye uaqia hi kyaiqara ekyaa ru taiqa kyaivera, nkye ekyaa enta qatima variqi vivara.

14 Kotira mwanraquravanto ti quara rieqata nrohiahua, mwihuama Kotira nraaqiarama varita.

15 Kotiva hia nkyiara qaiqaa aatu hiqata nrohivaro vaana uaqia hiva nkyi rupa kyero nkyiqa ntaqikyiarive timwa kyero mpo mwanraqura nkyi nyinrave. Kotiva nai nraaqiaraqama kyero tiri viririero nai mwanraqura tiriqi vataihata tire Kotirara aakyara nteqata, Ko, ko, ti varunanra.

16 Kotira mwanraquravanto tiri mwanraqura kyaahaqa hi variharo tiri mwanraquravanto tiqaro, Tire Kotira nraaqiarama varuro, ti varira.

17 Tire Kotira nraaqiara varurahuara tita, tire Kotiva nai nraaqiaranive timwa tai inraikyara varaarahuama varita. Tire Karaisiravatama kye varurahuara tita, tire Kotiva Karaisiranive timwa tai inraikyara varaarahuama varita. Tire mate mwaa entara Karaisira nraantanteta nriqa vi inraikyara varaqi quarahua nraakiara Karaisiva varintema kye tire nronraqama vita Karaisiravata kepukyaqama kye qati variqi quananra.

Tire nraakiara kyuqema kyeta qati variqi quananranra tura

18 Nte mwitaamama riena. Nraakiara Kotiva tiri nronraqama kyero kyuqema timwa taani entava qovarama quaninra vekya variqanama

nte mate mwaa entara nriqa vi inraikyara varaqi quaninrave, muaanra varaqi quaninrave, mwi inraikyarara hia nronraqama kyena riaaninra.

19 Kotiva tiri nai nraaqiara nronraqama kyaani entava qovarama quaninranra, ekyaa Kotiva ututai inraikyava mwi entara qamwanrama qovara hiarive timwa kyero mwia vekya variro.

20 Mwaa entara ekyaa Kotiva ututai inraikyava vahiqiro viro uro uaqiama viro taiqa vi varira. Hia naiqama kyeqaro mwitaa hira, Kotiva taiqaante tiharo mwitaa hira. Qio Kotiva ututai inraikyava hiama mpo enta mpo enta mwitaamaqiro nraahu quananro.

21 Nraakiara Kotiva huvantu kyairaro mwi inraikyava hia tapitaraitiro, qatima vahiqiro quananro. Nraakiara ekyaa Kotiva ututai inraikyava tire mwia nraaqiaravanto variarantema kyeroma qati vahiqiro quananro.

22 Tire ntapihi kyaunanra. Nraakyevanto nraaqiara mwatarero atura ntintema kyero ekyaa Kotiva ututai inraikyava nai huvantu kyaani entarara rieqaro atura ntumwaqiro nrivama mate mwaa entaravata qati nraahu atura nti variro.

23 Hia mwi inraikyava nraahu atura nti variro. Kotiva nai mwanraqura nraante tiri timwihata varurahuama, tirevata mwitaamaqita vi varunanra. Tire Kotiva tiri vara virikyero tiri kyuqema kyaani entara vekya variqatama, tirevata atura ntiqata varunanra.

24 Haaru tire uaqia hi aanranra qaqira kyauraro Iesusiva tiri aanra kyuqeraqaa vita kyero vatairara tita, tire tiqata, Nraakiara Kotiva tiri mwamwanta qati vara sivuma kyero tiri viriananrove, timwa kyeta tire mwi entara vekyama varita. Mate hia taqaana inraikyava nraakiara nrianinra mwia vekyama varita. Tire mwi inraikyara taqetavauma hia mwi inraikyara vekya variananra.

25 Tire hia taqaraitita tiqata, Qutaama mwi entava nri ntaananrove, timwa kyeta mwiaqaatai tiri mwutukya qihaakya hi varihata mwi entara vekya variqata taqe varunanra.

26 Tire hia kepukya vahi nraakye qorahua variqata mwukyaari tu kyeta aanra kyuqera mwiaqaa nrohi vararorara tiro, Kotira mwanraquravanto tiri kyaahaqa hiro. Tire Kotirara aakyara nteqata mwutukyaqitai mwi inraikyarara riauraro nrovanto hia kyuqema kyeqaro qua ti varira. Tire mwitaa huraro Kotira mwanraquravanto tiriara rieqaro Kotirara aakyara ntaira.

27 Mwiva mwitaa ti variharo Kotiva tiri mwutukyaqi taqaiva qioma nai mwanraquravanto qiani quara riemwaqiro quananro. Mwia mwanraquravanto Kotira mwutukya vahi inraikyara ntapihi kyaivara tiro, mwiva Kotira nraaqiara tiri kyaahaqa hiarive tiro, Kotirara ntapihi kyero aakyara nte variro.

28 Tire ntapihi kyaunanra. Kotirara mwutukya vaihua nai kyakya hiraqa nyaanrama kyero vataihua varivaro mpo inraikya mpo

inraikyavanto mwihuaqaa qovara hirera, mwi inraikyava hiama mwihua uaqiama nyataananro. Ekyaa mpo inraikya mpo inraikyavanto mwihuaqaa qovara hiraro Kotiva mwi inraikyaraqo mwihua kyuqemama nyataananro.

29 Haaru nraakye qora hia varu entara qumina vakya Kotiva tiqaro, Nte mwi nraakye qorahua nyaanraanrita ni nraaqiarama varivarave, timwa kyero mwihuara nai mwaaqu votima kyeta variate tiro, mwihua nai kyaama tero. Kotiva mwihua nai kyaama tero tiqaro, Ni maaquvanto mwihua sakyaava varirata mwihua mwia nrunra qatama varivarave, tura.

30 Kotiva haaru mwitaa turara tiro, mwiva tiri nai kyaama tai nraakye qorahua nraanrama taira. Mwiva tiri nraanrama tero tiriqaa qua vahira taiqa kyero avuqavuma timwa tero tiriara mwihua nivata kuaaqaa variate tiro, tiri nraanrama taira.

Kotira mwutukyavanto tiriara vahira hiama mpo inraikyavanto antua kyaananro

31 Kotiva tiri mwitaa hirara tita, tire nanra quave qiananra? Kotiva tiri kyaahaqa hirara tiro, tavave tiri nramwutaa variqaro Kotira nraatara kyero tiri uaqiama timwa taananro? Hiama qio mpovanto mwitaa hiananro. 32 Kotiva nai mwaaquara hia ntena tutarerave tiraitiro, qihaakyama kyero tiri timwinra. Kotiva mwitaa hivara tiro, mwiva tiri kyaahaqa hirero hiave ekyaa hini inraikya mwiavata apiara votima kyero timwiananro?

33 Tavave tiri Kotiva nai kyaama taihuaqaa qua vataananro? Hiama mpovanto qio mwitaa hiananro. Kotiva naivanto tiriqaa qua vahira nruka kyero tiri ntapihi kyero vataira.

34 Tavave ko tiqaro tiriara nkye qutu vivarave qiananro? Hiama qio mpovanto mwitaa qiananro. Iesusi Karaisiva tiriara rieqaro qutu vura. Iesusiva hia ekyaara qutu viraitiro, mwiva qutu vuraqitairo qati siviro kepukyaqama viro mate mwiva Kotira kyauqu kyaatutani variqaro tiriara aakyara nte variro.

35 Karaisiva mwitaa hirara tiro, tavave tiri Karaisiraqaatairo antua qatiraqaa kyairaro Karaisiva tiri qaqira kyairaro mwia mwutukyavanto hia tiriara vahiananro? Hiama qio mpovanto mwitaa hiananro. Ntaqivave, inronra hivave, mwukyaari tu kyeqata nrohiara entavave, mpovanto tiri uaqiama timwa taari entavave, kyara hia vahiraqe qati variara entavave, tuavaaqa hia vahiari entavave, tiri nraatuqataani entavave, qutuara entavave, mwi inraikyava mwi inraikyava qovara hiro hiama qio tiri antua qatiraqaa kyairaro Karaisira mwutukyavanto hia tiriara vahiraro tiri qaqira kyaananro. 36 Nte tuntema kyero Kotira mpukuqivata mwitaama kyero qara ntumwa torave. Mwitaama tiro:

Tire i nraaqiara varuratara tita,
tiri ekyaa enta ru kyevama vahirove.
Mwihua sipisipi ru kyaantema kyeta
tirivata ru kyarerata uti variarave, tura. *(Sng 44:22)*

37 Mwihua mwitaa hiqata tiri uaqiama timwa taivaqe tire hia mwianra nronraqama kyeta riaara. Iesusira mwutukyavanto tiriara mpoqiavata vahirara tita, tire qioma mwi inraikyara nraatara kyeta kepukyaqama kyeta variananra.

38-39 Mwaa quava qutaa qua vaihana nte ntapihi kyaura. Kotira mwutukyavanto tiriara vaiharora tiro, mwiva Karaisira tiri timwihanro Karaisiva tiriqaa ntaqikyiqiro vi varirara tiro, hia mpo inraikyavanto Kotiva tiriara mwutukya vataira antua kyaananro. Tire qutuaravave, qati variaravave, hiama tiri antua kyaananro. Hiama qio nyaamwunyaahuave, vaanavantove, tiri antua kyevara. Mate vahiari inraikyavavata, nraakiara vahiari inraikyavavata, hiama qio tiri antua kyaananro. Nyaamwuni varihuave, mwatani varihuave, Kotiva utu tai inraikyava mpovantove, mwihua mwihua Kotira mwutukyavanto tiriara vahianinraqaataita hiama qio antua kyevara.

Poruva nai mwatanaa Iutaara tura

9 **1** Nte Iesusira nraaqiara variqananra tina, nte qutaa qua nraahu ti varuvama. Kotira mwanraquravanto ni mutukyaqi ntaqikyi varihananra tina, nte hia unra qua nkyi timwa nyinrenrave.

2-3 Nte ntena nramwunaa Iutaa ni kuaa nraanrenra riauqaro ni mpoqama kyero ua iharo ni mutukyavanto uaqia ihana variqina vi varurama. Po, aanra qio vahirarovauma Iutaavanto Karaisira qua ntapihi kyeta riaate tiro, Kotiva ni inronra hiro Karaisiraqaatairo ni teqa kyero qatinani tuto kyaarive qianinra.

4 Kotiva Iutaa mwihuara nraahu tiqaro, Nte nkyi nyaanraanrita nkye ni nraaqiarama varivarave, timwa kyero nai peqa okyara nyaamwutovata taqora. Kuaa mwihuara nraahu tiqaro, Nte mwitaama kyena nkyiqa ntaqikyiqina virerave, timwa kyero Kotiva mwihuara timwa to quara mwihua timwa nyunra. Kotiva kuaa mwihuara nraahu mwataama kyeta mwaanra tiqatama nkye ni nutu tuaaheraqi quate timwa kyero, qaiqaavata kuaa mwihuara nraahu nai kyauqu nriqiqaa vatero tiqaro, Nte nkyi mwitaa mwitaa hirerave, tura.

5 Kotiva mwitaa tuvata haaru nronra vaisinramwuvata Iutaa mwihua haivaqahua nraahu varura. Karaisivavata kuaa okyara Iutaa okyara mwiqitai nraahu qovarama vura.

Karaisiva vunyaava ekyaa inraikyaqaa ntaqikyi variva, mwiva ekyaa enta qati nraahu variariva variraqe tire ekyaa enta mwia nrutu tuaaheraqi quara. Nte qutaama tuqo.

Kotiva nraakye qora nai kyaama taani okyarara tura

6 Qio Iutaavanto hia Kotira qua rie variavata mwia kyaara qiove tire
Kotira quavanto raupirima viho qiananra? Hiama mwitaa qiananra.
Isarerivanto variavaro hia ekyaa mwihua Kotiva nai kyaama taihua
variara.
7 Hia ekyaa Evarahaamunra nraaqiara mwihua Kotira nraaqiara
variara. Kotiva Evarahaamunranra mwitaama tiro, I mwaaqu Aisaakira
nraaqiara mwihua nraahuma i nraisi varivarave, tura.
8 Mwi quara okyara mwitaamama vahiro: Hia Evarahaamuva nai
kyakya hiraqa mwata taihua Kotira nraaqiara variara. Evarahaamuva
tintema kyeta Kotirara qutaama qiaro tihua, mwihuama Kotira nraaqiara
varivara.
9 Kotiva kyauqu nriqiqaa vatero Evarahaamunranra mwitaama tiro,
Mwi entara nte uro ntantena tumuanrinro i nraata Seraava qoraisi
nraaqiara mwata taananrove, tura.
10 Hia mwi quava nraahu vahiro. Mpo quavatama vahiro. Revekaara
mwaaqutana varuvaro mwitanahua sova kuaikuvanto tiri haivaqava
Aisaakiva varura. 11-12 Revekaava nraaqiara tuaqama virovata hia
nraaqiara kaapitana mwata tovata mwitanahua hia kyuqe kyaiqave
uaqia hi kyaiqarave varo entara, Kotiva naivanto vu nraato tu kyero qua
vatero tiqaro, Vakyaava qata kyaiqa vaisi varianananrove, tura. Kotiva nai
kyakya hiraqa vaisi nyaanraivara tiro, Kotiva hia mwitanahua kyaiqara
riaraitiro, mwia qata nraahu nai kyaama tora.

13 Kotira qua qara ntumwa toraqi Kotiva mwitaama tiro:
Iaikopurara ni mutukya vaiharo Isorara hiama ni mutukya
vaiho, tura.

14 Kotiva mwitaa tura mwianra tire nanreve qiananra? Kotiva hia
ntapihi kyero qua ti varivama varihove qiananra? Qaqao, tire hiama qio
mwitaa qiananra.

15 Haaru Kotiva Mosesira timwa mwinro tiqaro,
Nte vaisi mpo hia ruataa hiraqe nte mwia hiama ruaninrave.
Nte vaisi mpora po kye timwa mwataataa hiraqe
nte mwianra po kye timwa mwataaninrave, tura. *(Kis 33:19)*

16 Mwianra rieqaro hiama qumina vaisi mpovanto tiraro Kotiva
mwianra po kye timwa mwataananro. Hiama vaisivanto Kotira kyuqe
kyaiqa vara mwatairaro mwianra rieqaro po kye timwa mwataananro.
Kotiva nai nraato tu kyero nai mwi vaisirara kyakya hiraro mwianra po
kye timwa mwataananro.

17 Mosesiva qara ntumwa toraqi Kotiva Perorara mwitaama tiro:
E variqara ni peqa okyara taqenanrave.
E ni peqa okyara taqairata ekyaa mpo mwatanaa

mpo mwatanaa ni nutu ntapihi kyevarave.
Nte mwianra rieqanama nte i nronraqama kyauqara
e vunyaa vaisivanto variaro, tura. *(Kis 9:16)*

18 Kotira okyaravanto mwitaamama vahiro. Kotiva ta vaisirara po kye timwa mwataataa hiraro Kotiva mwianra po kye timwa mwataananro. Kotiva hia vaisi mpora po qiataa hiraro mwiva vaisi mwiva ni qua riaankyo tiro, mwia vikyokya kepukyaqama kyeroma tita taananro.

Kotiva po qiani okyararavata Kotira raraqa taani okyararavata tura

19 Kotira okyaravanto mwitaama vahirera mpovanto nkyiqitairo qaqao tiro tiqaro, Nanraqamave Kotiva tiriqaa qua vataiho? Tiriqitairo tavave Kotira kyakya hira raaquta kyaananrove? qiananrove.

20 Nkyiqitairo mpovanto mwitaa tirera, nte nai timwa mwinrenra. E qumina vaisivanto variqarara tira, e hia Kotirara mwitaa tinanrave. Vaisivanto aatapai vara kyero tave utu taiharo tave mwiva hiama qio tiqaro, Qaqao nanraqamave e ni mwataama kyera utu taaro? qiananro.

21 Tave utuari vaisiva qioma nai kyakya hianinraqaa tave utuananro. Mwiva aatapai kuaa mwiaqotairo qioma tave mpo kyuqema kyero utu tero tave mpo qumina tave uaqiama kyerovata utu taananrove. (Mwia votima kyero Kotiva nai varaataa hiani kyaiqara varairaqe hiama tire Kotirara e hia mwitaa hiante qiananra.)

22 Kuaa qarama kyero mpo hia nraakye qorahua mwihua nkyiari uaqia hi kyaiqara utuara kyaara Kotiva mwihua taiqa kyaataara vaiharovata Kotiva qati kyaihata variahuara hiave Kotira raraqa tairaro mwihua rirata mwihua mwia peqa okyara taqevara?

23 Nraakiara Kotiva mpo hi nraakye qorahua ru taiqa kyero mwiaqaatairo mwiva qioma tiri mpo hiara nraakye qorahuara po tiro tiqaro, Nte mwihua kepukyaqama kyaarita mwihua nivata kuaaqi variqi vivarave, qiananro. **24** Kotira kyakya hiva mwitaama vaiharora tiro, mwiva tiri Iutaa mpo hurahuavata, mpo mwatanaa mpo hiahuavata, nai kyaama taira.

25 Haaru poropeti vaisi Hosaiaava qara ntumwa tero Kotiva mwitaama tiho tiro:

Mpo mwatanaavanto hia niniqama kye variahua, mwihua
varivaqe nte mwihuarama ni nraakye qorave qianinrave.
Ni mutukyavanto hia mwi mwatanaahuara vahuhua,
mwihuarama ni mutukyavanto vahiananrove. *(Hos 2:23)*

26 Nkye hia Kotiranivanto variavo tu mwatara
mwi mwataraqaanaa nraakye qora
mwihuara mwitaama qiananro,
Kotiva mwanriqavanto qati variqiro vi variva varirata
nkye mwia nraakye qorama varivarave qiananrove,

tura. *(Hos 1:10)*
Mwi quara qara ntumwa tova vaiharo mpo quavata vahiro.
27 Mpo poropeti Asaiaava haaru aakyara ntamwa kyero Isareriara
mwitaama tiro:
Nraakiara Isarerivanto nramanri tokyasataa
nruqa airi vahintema kyeta mwihua airinti
variraqitairovata Kotiva hia airi sitaraitiro,
mwiva pataqiatana nraahuma sitaananrove.
28 Kotiva hia qakyoma kyero ko tiraitiro,
mwiva qamwanrama kyero ko timwa kyero
mwihua quaqa vataananrove, tura. *(Ais 10:22-23)*
29 Mwitaa timwa kyero Asaiaava haaru mpo quavata tiqaro:
Kotiva nyaamwuni variahuaqaa ntaqikyi variva
hia tiri nraakye qora pata mponramwu
vekyahu nyataarita nraaqiara mwata humwuanrama
taivata airi variate titirio,
Kotiva Sotomivata Komoravata ntuqutu taiqa
kyontema kyeroma tirivata ntuqutu taiqa kyaihata
tire taiqama vuratirio, tura. *(Ais 1:9)*

Isarerivanto hia Iesusirara qutaave tu quara

30 Mwi quara okyara mwitaamama vahiro: Mpo mwatanaavanto varita hia mwihua tiqata, Kyai Kotira aanra kyuqera mwiaqaa quare, qiahua variqi vita mwiaqaatai mwihua Iesusirara qutaa mwivave qiavaro Kotiva mwihua avuqavuma nyataira.
31 Isareri nraakye qora Iutaavanto tiqata, Kyai Kotiva Mosesira mwu quara riemwaqita quare, timwa kyeta variqi viqata mwihua hia qua okyara mwia ntapihi kyeta riaraitita variavaro mwia kyaara Kotiva hia mwihua avuqavuma nyataira.
32 Nataa ihatave Iutaavanto apiqama quavo? Mwihua tiqata, Tire mwi kyaiqara mwi kyaiqara varaqi quararo qioma Kotiva qamwata timwa taananrove, timwa kyeta mwiaqaatai hia Karaisirara nronraqama kye riaara. Vaisivanto oriqaatairo aantapo hiro ntuqutu vintema kyeta mwihua Karaisiraqaatai aantapomaqita ntuqutu vi variara. Mwihua Karaisirara api vu nraato rie variara.
33 Kotira mpukuqi mwitaama tiro:
Taqaate, nte Saioniqi (Ierusaremiqi) ori mpo
ntamwa taarita nraakye qoravanto mwiaqaatai
ntamwa aantapoma vareta ntuqutu vivarave.
Ori mwiaqaataita airivanto ntuqutu vivarave.
Ori mwianra qutaave qiariva hiama kyauruananrove,
tura. *(Ais 8:14)*

10 1 Po, ni nramwunaahuao, Kotiva ni nramwunaa Iutaa huvantu
nyataarive tina, nte Kotirara aakyara nteqana varura. Kotiva
mwihua huvantu nyataaninranra nronraqama kyero ni mutukyavanto
vahira. 2 Nte taqauqata Iutaavanto mpoqama kyeta Kotira qua rieta mwia
kyaiqa vararera uti variqatavata hia Kotira okyara ntapihiara.
3 Kotiva avuqavuma nyataani okyarara qaqira kyeta nkyiari riemwa
kyeta mwataama kye avuqavuma nrohiare timwa kyeta, Kotiva
nyaamwutai aanranra qaqira kyaara. 4 Kotiva Mosesira mwu quava
vahuvaro Karaisiva nri ntero mwi okyarara nraatara kyorara tiro,
Karaisirara qutaa mwivave qiariva variraro Kotiva mwia avuqavuma
mwataananro.

Kotiva ekyaa nraakye qora huvantu nyatarero uti variho tura

5 Haaru Kotiva timwa to quara rieqaro avuqavuma kyero
nrohianinranra Mosesiva mwitaama tiro: Mwi quara hia mpoqiavata
nteqa kyaraitiro, ekyaa mwi quara vataqiro quariva qioma qati variqiro
quananrove, tura.
6 Mosesira qua riaariva mwitaama vaiharo Karaisira qua riaariva mpo
okyarama vahiro. Vaisivanto Karaisirara qutaa mwivave qiariva variraro
Kotiva mwia avuqavuma mwataananro. Kotiva mwitaa hianinranra tita,
nkye qumina tiqata, Tavave Karaisira vita varero tuminrenro nyaamwuni
quananrove, tivora.
7 Nkye qumina tiqata, Tavave qutu vihua variraqitairo Karaisira
vitarero quananrove, tivora. Nkye qumina mwitaa tivora. (Karaisiva
nyaamwusairo tuminro uro qutu viro mwiqitairo siviro qati variva,
mwiva nkyi nraaqanima variro.)
8 Karaisira quavanto nkyi nraaqani nkyi nroqaavata nkyi
mwutukyaqivatama vahiro. Tire mwi quara Karaisirara kepukyaqama
kyeta rieqata nrohiate tuna quara nkyi timwa nyi varunanra. Tire
mwitaama tita:
9 Nkye nkyeta nroqitai tiqata, Qutaama Iesusiva vunyaa vaisivanto
variho, tita nkye nkyeta vu nraato mwutukyaqitai tiqata, Qutaama
Iesusira qutu vuraqitairo Kotiva mwia qati vara sivuma kyaiharo
qati variho, tivera, Kotiva mwianra rieqaroma nkyi huvantu kyero
sitaananrove. 10 Tire vu nraato mwutukyaqitai qutaave qiararo Kotiva tiri
avuqavuma timwa taananro. Tire mwi quara nroqitaita qiararo Kotiva
tiri huvantu kyero tivi taananro.
11 Kotira mpukuqi mwitaama tiro:
Karaisirara qutaa mwivave qiariva
hiama kyaurira inraikya varaananrove, tura. *(Ais 28:16)*
12 Ekyaa mpo mwatanaa mpo mwatanaahua mwi quara qioma tivara.
Iutaavantove, mpo mwatanaavantove, hia mpo qarama kyeta variara.

Karaisiva ekyaa mwihuaqaa ntaqikyi varira. Karaisira nraanrama kyero
ni kyaahaqa hiante qiani vaisira, Karaisiva kyaahaqama kyero mwia
mpoqiavata kyuqema mwataananro.
13 Kotira mpukuqi mwitaama tiro:
Tahuave tiri vunyaa vaisiara aakyara nteqata
mwia nrutu ntehua mwihua mwiva huvantu kyero
sitaananrove, tura. *(Jol 2:32)*
14 Hia Karaisirara qutaa mwivave tihua nataama kyetave mwihua
Karaisirara aakyara ntevara? Karaisira qua hia riaraiqata nataama
kyetave mwihua Karaisirara qutaave tivara? Hia mpovanto mwi quara
timwa nyinrenra, nataama kyetave mwi quara rievara? 15 Hia vaisi mpo
titairaro mwiva nataama kyerove uro mwihua timwa nyiananrove?
Kotira mpukuqi mwitaama qara ntumwa tova tiqaro,
Kyuqe mwakyaakya varero uro timwa nyi vari vaisira
nte mwia qamwata mwatarerave, tura. *(Ais 52:7)*
16 Tire kyuqe mwakyaakya Karaisira qua timwa nyunrata hia Iutaa
ekyaa mwihua mwi quarara qutaa quave qiara. Haaru tiri haivaqava
Aisaiaava tiqaro,
Nronrao, tire i qua kyuqe qua mwihua timwa nyunrata
mwihua hia tiri quara qutaave qiavo, tura. *(Ais 53:1)*
17 Tire ntapihi kyaunanra. Mpovanto Karaisira mwakyaakya mpora
timwa mwinranro mwiva mwi quara riaananro. Mwiva mwi quara
rieqaroma mwiva Karaisirara qutaave qiananro.
18 Nte nkyi kyapara hirera, Iutaavanto Karaisira qua hia riaarave iho?
Qaqao, nte mwihua mwi quara riaaravema, qianinra. Kotira mpukuqi
mwitaama tiro:
Mwihua ekyaa mwatani nrohiqata timwa nyiavaro
mwihua quavanto viro nrinro ihata
ekyaa mwatanaa mwihua qua riaarave, tura. *(Sng 19:4)*
19 Nte qaiqaavata nkyi kyapara hirera. Haaru Karaisirara tu quara hia
Iutaa Isareri nraakye qoravanto mwi quara okyara riaarave? Qio mwihua
riaarave. Mwihua haivaqava Mosesiva naivanto timwa nyinro tiqaro,
Kotiva mwitaama tiho:
Nkye mpo mwatanaahuara qumina mwatanaave qiahua,
mwihuara nte ni mwatanaahuave qiarita
nkye mwianra kyaru ntivarave.
Nte utuariva nkyi qumina hia vu nraatovata
vahi mwatanaahuara raraqa tairata
mwihua inronra hivarave, tura. *(Lo 32:21)*
20 Mosesiva mwitaa tuvaro mwia nraakiara Aisaiaava hia aatu
hiraitiro, mwitaama tiro:
Kotiva mwitaama tiho:

Hia nianra puaa hi varihua,
mwihuama ni puaama kyevarave.
Hia nianra ntumwa hiamwa ihua varivaqe nte mwihua
suqaama qovara hianinrave tiho, tura. *(Ais 65:1)*

21 Kotiva Isareriara mwitaama tiho:
Nte mpo enta mpo enta nkyi kyaahaqa hirera
ntena kyauqu tutuqatavata nkye qaqira kyeta
ni qua nteqa kyeta ni mwoqa mpi variavo, tura. *(Ais 65:2)*

Kotiva Isareriara po kye timwa nyataaninranra tura

11 **1** Nte vaakya tu quarara rieqana mwataama kyena nkyi kyapara hirerama. Qutaave Kotiva nai nramwunaa Iutaa mwihua qoririma nyatero? Qaqao, hia mwiva mwihua qoririma nyatairave. Mwaa ntena mwiva Iutaa Isareri vaisima varuqo. Evarahaamuva ni haivaqavama variho. Nte Iosepira mwaaqu Mpenisamininra mwia okyarama varuqo.

2 Kotiva tauraaqama kyero Iutaa nai kyaama taihua hia mwihua qoririma nyataira. Kotira mpukuqi Iraisaarara qara ntumwa to quara nkye hiave ntapihiavo? Mwi entara Iraisaava hia Isareriara qamwataraitiro, Kotirara mwitaama tiro:

3 Nronrao, Isarerivanto poropeti vaisi airima ru kyaavo.
Quara ru kyeta i qia quara mwate varia taintara
mwihua ekyaa ntakuraa kyaavo.
Nte i poropeti kuaiqiavanto nraahu varuqata
mwihua nivata ru kyarerata uti variavo,
tura. *(1 King 19:10)*

4 Iraisaava mwitaa tuvaro Kotiva mwia nai nanra qua timwa mwunrave? Kotiva qaqao tiro,

Ni nraaqiara variate tina,
nte 7,000 vaisi nyaanrama kyena vatauqo.
Mwi vaisihua hia unra mwanriqa Mpaarirara
tori kyauru ravita variqata qamwata mwataahua
variarave, tura. *(1 King 19:18)*

5 Haaru mwitaa huntema kyero mate mwaa entaravata Kotiva nraakye qorara po timwa nyataivara tiro, mwiva hia ekyaa Isareri mwihua qoririma nyataraitiro, mwiva pata mponramwuanra po timwa nyatero mwihua nai kyaama tero. **6** Kotiva hia nraakye qora mwihua kyuqe kyaiqa vara mwataarara riaraitiro, mwiva qati po kye timwa nyateqaro mwihua nai kyaama taira. Kotiva mwihua kyaiqara rieqaro mwihua nai kyaama taitiri, mwiva po tiva hiama qutaaqama vahitiri.

7 Mwiaqaatai tire nanra quave qiananra? Mwitaama qiananra. Kotiva qamwata nyataani aanranra Isareri nraakye qora Iutaavanto puaama kyaare timwa kyeta toqaamwu tu kyeta puaamaqi quahuavata hia

puaama kyaara. Kotiva nai kyaama taihua, mwihua mwia puaama kye taqaara. Mwihua puaama kye taqaavata Iutaa hini mwihua su nyaato tita vihata mwihua hia Kotira qua rieta.

8 Kotira mpukuqi qara ntumwa tova tiqaro,
Kotiva Isareri nraakye qorara tiqaro, Nte qio mwihuara
ni pupohama mataihana kyauqata
mwihua su nyaato qumimaqa ihata variarave.
Mwi mwatanaahua haaru hunte, matevata
su nyaato qumimaqa ihata variarave, tura. *(Lo 29:4)*

9 Mwitaa tuvaro Ntevitivavata mwitaama tiro:
Mwihua omwata nramwaqi vivaro
mwi kyarava vaara vuvu taava nraantantamwa kyero
mwihua tu varairaqe nte huviqarave qianinrave.
Mwihua Kotira qua nteqa kyera kyaara mwihua nyutu
vara mwataniqama kyero mwihua qoraqama kyero
ntuqutiraqe nte huviqarave nraahu qianinrave.

10 Kotiva mwihua su qipa kyairata hia qio taqaivaqe
nte mwianravata huviqarave qianinrave.
Mpo enta mpo enta muaanra ntaani kyaiqara nyinrata
mwihua kakataama vita tantuvaantu hita
mwukyaari tiqata varaqi vivaqe nte mwianravata
huviqarave nraahu qianinrave, tura. *(Sng 69:22-23)*

Nraakiara Iutaa su nyaato qatua quaninrave tura

11 Nte qaiqaa nkyi kyapara hirera. Iutaavanto Karaisira qaqira kyeta huntavaivai hiahua, mwihua ekyaarave kyaamwu ntuavo? Qaqao, hiave. Mwihua Karaisira mwoqa mwianraqaataita mpo mwatanaa mpo mwatanaahua Kotiva nraakye qora huvantu nyataani quara rie variara. Mpo mwatanaahua mwi quara riemwaqi vivata Iutaavanto mwihua taqeta taara nreqata tiqata, Mwihua variantema tirevata variataarave, tivara.

12 Mate mwaa entara Iutaavanto Karaisira mwoqa mwianraqaataita mpo mwatanaa mpo mwatanaahua Karaisira qua rieta kyuqema variara. Iutaavanto uaqia hi aanranraqaa vi variaraqaatairo Kotiva mpo mwatanaa mpo mwatanaahua kyuqema nyataira. Qio nraakiara Iutaavanto uaqia hi aanranra qaqira kyeta Karaisira qua riaivaro, qikye, mwi entara Kotiva nraakye qora kyuqema nyataariva nritarero vahiananrove.

13 Nkye hia Iutaa variavana nte nkyi mpo mwatanaa mwaa quara timwa nyuqo. Nte mpo mwatanaa mpo mwatanaahua timwa nyinrenra huqaro ni titaihana nte mwi kyaiqarara nronraqama kyena riemwaqi vura.

14 Nte nkyi mpo mwatanaahua timwa nyiqi quarita nina nramwunaa
Iutaa hininramwuvanto mwianra ua hita tiqata, Po, tirevata mwi quara
riaataarave. Kyai qio riemwaqita quare, tivaro Kotiva mwihua huvantu
nyataarive tinama, nte nkyi mpo mwatanaahua timwa nyi varina.
15 Kotiva Iutaa qoririma nyatairaqaatairo ekyaa mpo mwatanaahua
kuaaqi taaqauvi variva qovarama viro. Qio nraakiara Kotiva Iutaa qaiqaa
sitaani entaraqaatairo kyuqe inraikyavanto qaiqaa qovara hiananro.
Mwihua qutu vihua qati sivita nrohintema kyetama varivara.
16 Kyara viti mpoqiavanto Kotirani vahianinra mwia hini kyara nronra
mwivavata Kotiranima vahiananro. Kyatari mpo tuqavanto Kotirani
vahirera, kyauqu kyaara mwivavata Kotiranima vahiananro.
17 (Evarahaamunra nraisi mwihua oripi kyatari votima kye variara.
Evarahaamuva kyatari tuqa votima kyero varihata mwia nraisi
mwihua okyaravata apavata kyaaravata votima kyeta variara.) Kotiva
mwi kyatarira kyaara hininramwu qatinani teqa kyero oripi kyatari
qaakyauqama vahiraqaatairo nkyi mpo mwatanaa vara kyero nkyiara
kyuqema kyeta qupiqaate tiro, nkyi kyatari kyaara teqa kyairaqi vara
tomaqa taihata nkyevata kyatari tuqa mwia nronra nramwanri nreqata
qio variara.
18 Nkyi mwitaama kyero tomaqa tai kyaarahua variqatama hia nkyeta
mwahuta tita mpo kyaara mwihuara, Nkye qumina kyaarave, qiata. Nkye
nkyeta mwahuta tivera, nkye mwaa quara riaata. Nkye hia tuqa mwia
kyuqema mwataavo. Tuqavanto nkyi kyauqu kyaara kyuqema nyate
variho.
19 Mwitaa hirata nkye tiqata, Kotiva naitaraara kyaara mwia teqa kyero
tirini mwaata utu tairave, tivera, nte nkyiara mwitaama qianinra. **20** Nkye
mwiavata qutaama qiavo. Iutaavanto hia Kotirara qutaave qiavaro mwia
kyaara mwihua teqa kyero kyairave. Nkye Kotirara qutaave qiavaro
Kotiva nkyi tomaqa tairave. Mwianra rieqata hia nkyeta mwahuta tiqata
variata. Nkye aatu hiqata variata.
21 Iutaa kyatari kyaara taruhua variqata mwihua hia qutaave qiarara
tiro, Kotiva mwia kyaara mwihua hia vekyahu nyataraitiro, mwihua teqa
kyero kyaira. Nkye hia kyatari kyaara taruhua variqata nkyevata hia
qutaave tivera, Kotiva nkyivata hia vekyahu nyataraitiro, qihaakyama
kyeroma nronraqaatairo nkyi teqa kyaananrove.
22 Nkye Kotiva po tiravata, raraqa tairavata, ntapihi kye rieta taqeqata
variata. Mpo hiahua Kotira qaqira kyaavaro Kotiva mwihuara raraqa
taiharo varira. Nkye mpo hiahua mwia qua riaavaro Kotiva mwianra
rieqaro nkyi kyuqema nyate varira. Nkye mwia qua qati nraahu riemwaqi
vivera, Kotiva nkyi kyuqemaqiro quananro. Nkye mwia qua qaqira
kyaivera, Kotiva qihaakyama kyero kyatari kyaara teqaintema kyero
nkyivata teqa kyaananrove.

23 Iutaa mwihua uaqia hi aanranra qaqira kyeta Karaisirara qutaave
tivera, Kotiva mwihua qio vara kyero qaiqaa tomaqaanrivara tiro, qioma
mwihua qaiqaa tomaqa kyero naitarama taananro.
24 Kotiva nkyi mpo mwatanaahua oripi kyatari qaakyauqama viro
vahira votima kye variaraqaatairo nkyi teqa kyero varaqiro uro
nraahumwa mpo kyatari kyuqeraqaa nkyi tomaqa taira. Kotiva Iutaa
mwihua kyatari kyuqeraqaatairo teqa qatinani kyairara tiro, mwiva mpo
enta qihaakyama kyeroma qaiqaa mwihua vara naiqaa tomaqa taananro.

Nraakiara Iutaavanto Karaisirara qutaave tivarave tura

25 Ni kata pakyaa tuaavo, Kotiva mpo qua uqeta taira nkye hia ntapihivo
tina, nte nkyi vutu kye timwa nyinrenra. Nkye mwi quara rieqatama nkye
hia nkyeta mwahuta tivara. Mwi quara mwitaamama vahiro. Iutaa Isareri
nraakye qoravanto hiama Iesusira qoririma mwateta ekyaara mwia qaqira
kyevara. Nraakiara mpo mwatanaa nraakye qoravanto Kotira qua rieta
nrita mwia nraaqiaraqama vita qioqama vivaro, mwiaqaatairoma Kotiva
Isareri nraakye qora mwihua qaiqaa sitaananro.
26 Mwataama kyero Kotiva mwihua sitaananro. Kotira mpukuqi
mwitaama tiro:

Nraakye qora huvantu nyataariva
Saioniqitairo qovara hiananrove.
Mwiva Iaikopura nraisimwanra kyaahaqa hirata
mwihua hia qaiqaa Kotira qua qoririma kyevarave.
27 Nte mwihuaqaa qua vahira nruka taiqa kyaani entarara
haaru nte kyauqu nriqiqaa vateqana qiava quava
qutaa mwivauma vahiananrove, tura. *(Ais 59:20-21)*

28 Iutaavanto Karaisira quara hia qutaa quave timwa kyeta Kotira
nramwutaaqa hi variarara tita, nkye mpo mwatanaahua Karaisira quara
qutaave qiara. Qio haaru Kotiva Iutaa mwihua nai kyaama tora. Kotiva
mwihua haivaqahuara riaiharo mwihuaravata mwia mwutukya vahira.
29 Kotiva nte mwi mwatanaahua ntena kyaama tena mwihua kyuqema
nyatarerave tuvara tiro, mwiva hiama mwihua qaqira kyero nraakiara
mwihuara mpo vu nraato tuananro.
30 Nkye mpo mwatanaahua nkye haaru Kotira qua nteqa kyohua
variavaro nraakiara Iutaavanto Kotira qua nteqa kyaaraqaatairo Kotiva
tuqasaa viro nkyiara po kye timwa nyate varira.
31 Kuaa qarama kyero Kotiva nkyiara po kye timwa nyatairaqaataita
Iutaavanto Kotira qua nteqaqita vi variara. Qio mwihua Kotira qua nteqaqita
vivaro Kotiva nraakiara mwihuaravata po kye timwa nyataananrove.
32 Ekyaa mwatani variahua Kotira qua nteqa kyaavaro mwia kyaara
Kotiva ekyaa mwihua rupa taira. Mwihua rupa vita varivaqe nte
mwihuara po kye timwa nyataankye timwa kyero mwitaa hiro.

Kotira nrutu tuaaheraare

33 Qikye, Kotira kyuqe okyaravantove, Kotira vu nraatovantove, Kotiva
ntapihi paahi hi inraikyavave, piqero veva veva mwutukyara virave.
Tavave mwiva tukya hiani inraikyara ntapihiananrove? Tavave mwiva
kyaiqa varaani okyarara ntapihiananrove? 34 Kotira mpukuqi mwitaama
tiro:

Tavave Kotira vu nraatoqi vahi quara qio ntapihiananro?
Hiama qio mpovanto ntapihiananro.
Tavave Kotira qua mwaanra mwinro
aanra nraamwutaananro?
Hiama qio mpovanto mwitaa qiananro.

35 Tavave Kotira mpo inraikya mwitairara rieqaro
Kotiva nai mwiananro?
Hia mpovanto mwia mpo inraikya mwinrave, tura. *(Ais 40:13)*

36 Kotiva nai ekyaa inraikya utu taivama variro. Kotiva variharora
tiro, ekyaa inraikyavanto vahiqiro viro. Mwi inraikyava vahiqiro viqaro
mwianima vahiro. Mwitaa hiraqe tire Kotira nrutu nraahu tuaaheraqi
ekyaa enta ekyaa enta quara. Qutaave.

Tire Kotira kyaiqa vara mwataananranra tura

12 1 Ni kata pakyaa tuaavo, Kotiva tiriara nronraqama kyero po kye
timwa timwatairara tina, nte kepukyaqama kyenama nkyiara
mwitaama tina, Nkye Kotira kyaiqa nraahu vareqata nkye Kotira nraahu
qamwata mwatarera utiqata, quara rukye mwintema kye, nkye qati
variqata nkyeta vu nraato mwutukya mwamwantave Kotira mwiata.
Nkye mwitaa hiqatama qutaaqama nkye Kotira nrutu tuaaherevara.

2 Hia mwataqaa variahua api nrohiantema kye nrohiata. Nkye api vu
nraato tira qaqira kyaivaro Kotiva nkyi su nyaato kyuqema nyataarive.
Kotiva nkyi kyuqema nyatero nkyi qaraakya su nyaato kyuqera nyinrata
mwiaqaatai qioma Kotira kyakya hiani inraikyara varevara. Nkye
mwitaama kye varaqi viqata kyuqe kyaiqa Kotiva qamwataani kyaiqara
nraahu varaqi viqata nkye hia uqenraani kyaiqara vararaitita, nkye
kepukyaqa hiani kyaiqara nraahu varevara.

3 Kotiva ni kyuqema mataihana nte nkyi kyaahaqa hiariva variqananra
tina, nte nkyi kuaiqia kuaiqiara mwitaama tina, Hia nkyetara tiqata, Nte
kepukyavanto nronra vaisima varuqo qiata. Nkye mwitaama qiata, Kotiva
ni kyaahaqa hi varihananra tina, nte Kotirara riemwaqi viqana nte mpo
kyaiqa mpo kyaiqa vararerave qiata.

4 Tire ntapihi kyaunanra. Vaisi mwamwanta vahirero kyauquve,
kyuquve, mpo mwamwanta mpo mwamwantave, vaiharo mwi
mwamwantava kuaiqia kuaiqiavanto mpo kyaiqa mpo kyaiqa vare varira.

5 Mwia votima kye tire nraakye qora airi variqata tire Karaisiravata
kuaaqi taaqauvi variqata kuaa mwamwanta votima kye varunanra.
6 Kotiva tiri kyuqema timwa teqaro nai kepukya mpo tiri timwihata
tire mponramwuvanto mpo kyaiqa varaarahua varurata nkye
mponramwuvanto mpo kyaiqa varehuama varita.

Kotiva vaisi mpo, mpo kepukya mwiqanro ni qua nraakye qora timwa
nyiante qiariva, mwi vaisiva Kotirara kepukyaqama kye riemwaqiro
quaninra mwivauma nraakye qora Kotira qua timwa nyianri. 7 Kotiva
vaisi mpo, mpo kepukya mwinranro mwi vaisiva nraakye qora kyaahaqa
hiariva qutaaqama kyero kyaahaqa hiari. Kotiva vaisi mpo, mpo kepukya
mwinro mpo qua mpo qua okyara timwa nyiqira quante qiariva, mwi
vaisiva mwi kyaiqara qutaaqama kyero varaqiro quari.

8 Kotiva vaisi mpo, mpo kepukya mwinro nraakye qora kepukyaqama
nyatairata mwihua aanra kyuqe hiraqa quate qiariva, mwi vaisiva
mwi kyaiqara qutaaqama kye varaari. Kotiva vaisi mpora ena vatena
inraikyara tukyama kyera mpohuavata nyiante qiariva, mwi vaisiva
qihaakyama kyero mwitaamaqiro quari. Nrutu vataa vaisivanto hia
pupohairaro kyuqema kyero nai kyaiqa varaqiro quari. Mpora kyaahaqa
hiari vaisiva hia ua viri ratero mpora kyaahaqa hiari. Mwiva kyuqe viri
vatero qamwateqaro mpora kyaahaqa hiari.

9 Hia unraqama kye nkyeta henahuara tiri mwutukya nkyiara vaiho qiata.
Nkyi nramwunaahuara nkyi mwutukya qutaaqama kye vahirata variata.
Nkye uaqia hi kyaiqara mwoqa mwita kyuqe kyaiqa tuqara kye tutaata.

10 Nkye Karaisira nraaqiaraqama vita nkye qata vakyaa variqata
nanrianra nanrianra mwutukya vahirata variata. Nkyeta sata sakyaa
nyunra nyakyaa nyutu tuaaheraqita quata.

11 Hia qoririhiro pupohairata kepukyaqama kye kyaiqa varaata. Nkye
Kotira kyaiqa vareqata tiri mwi kyaiqara qutaaqama kye varaataa iho
timwa kyeta mwi kyaiqara varaata.

12 Nkye Karaisira vekya varivaro nkyi mwutukyaqitai kyuqe hi
varirata variata. Uaqia hiani entarave, muaanra vahiani entarave, nkye
kepukyaqama kye varivaro nkyi mwutukya qihaakya hirata qihaakyama
kyeqata nrohita variata. Nkye ekyaa enta Kotirara aakyara nteqata
variata. 13 Nkyi henahua hia mpo inraikya vataivata nkyeta vatera
ntainra kye mwihuavata nyiata. Mponanyaahua nrivata kyuqema kye
mwihuaqaa ntaqikyiata.

14 Mpohua nkyi uaqiama nyataivata hia Kotirara aakyara nteqata
nkyiarivata uaqiama nyataante qiata. Nkye Kotirara aakyara nteqata
mwihua kyuqema nyataante qiata.

15 Qamwateqa vari nraakye qorahua varivata nkye mwihua kyapata
qamwateqata variata. Ntateqata vari nraakye qorahua varivata nkye
mwihua kyapata ntateqata variata.

The New Testament in Omwunra-Toqura (South Tairora) of Papua New Guinea; 1st ed. 2000; web version, 2014, Wycliffe Bible Translators, Inc.

16 Hia mpo qua mpo qua antua qua tiraitita, kuaa qua nraahu tiqata
nanrianra nanrianra qamwateqata variata. Hia nkye tiqata, Tire nronra
vaisi variqata hia qumina vaisivata variananrave tira qaqira kyeta, nkye
qamwateqata qumina nraakye qora kyapata variqi quata. Nkye nkyeta
nyutu tuaahereqata ekyaa kyaiqa taqaurahuave tivora.
17 Mpovanto nkyi uaqiama nyatairata nkye hia nai uaqiama mwataata.
Nraakye qoravanto mpo kyaiqa mpo kyaiqa kyuqe hirave tira, mwi
kyaiqara nraahu nkyi varaataa hirata varaqi quata.
18 Hia ntaquata. Mwaateraqama vari aanrava vahirera, nkye mwi
aanranraqaa nraahu nrohiqata variata.
19 Ni nramwunaa tuaavo. Nkyi uaqiama nyataivata hia nkyiari uaqiama
nyataata. Nkye qaqira kyaivaro Kotira raraqa taariva mwihuaqi kyaiqa
utuari. Kotira mpukuqi mwitaama tiro:

Ntenavanto uaqia hi kyaiqara utihua hiniqa hianinrave.
Ntenavanto mwihua nkyiari kyoqaa nyianinrave,
tura. *(Lo 32:35)*

20 Nkye mwi quara rieqatama taqaivaro nkyi nramwutaavanto kyara
nraataa hiraro varirata nkye mwia kyara mwiata. Mwia nramanri
nraataa hirata mwia nramanri mwivaro nraanri.

Qutaaqama kye nkye mwitaa hivaro mwiva nai uaqia hi
kyaiqarara rieqaroma nkyi suqaa kyauruananro. *(Snd 25:21-22)*

21 Uaqia hi kyaiqava nkyi nraatara kyaankyora. Nkye kyuqe kyaiqa
varaqi viqatama uaqia hi kyaiqara nraatara kyaata.

Tire kamaninra qua riemwaqi quananranra tura

13 1 Nkye ekyaa mwihua kamaninra qua riemwaqi viqata nrohiata.
Kotiva hia qiove tiraro hiama qio kamaniva variananro. Kotiva
qiove timwa kyero Kotiva kamaninra vataiharoma kamaniva variro.
2 Mpovanto kamaninra qua nteqa kyaariva, mwiva Kotiva nronraqama
taira quama nteqa kyaananro. Mwi quara nteqa kyairaro Kotivavata mwi
vaisiraqaa qua vataananro.
3 Kyuqema kyero nrohi variari vaisiva hiama kamaninra nraatu aatu
hiananro. Uaqia hi kyaiqara utuani vaisivama kamaninra nraatu aatu
hiananro. Nkye hia kamaninra nraatu aatu hiraitita, aanra kyuqeraqaa
nrohirerave tivaro kamaniva nkyi qamwata nyataari.
4 Kamaniva nkyi kyaahaqa hirata nkye kyuqema variate tiro, Kotiva
mwia nronraqama kyaiharoma variro. Nkye uaqia hi kyaiqara utiqata mwia
kyaarama nkye kamaninra nraatu aatu hivara. Mwiva kepukyavanto variqaro
nkyita uaqia hi kyaiqara kyaara qioma nkyita ntuqutuananro. Uaqia hi
kyaiqara uti vaisihua ntuqutuarive tiro, Kotiva kamaninra nronraqama kyaira.
5 Mwianra rieqatama kamaninra qua riemwaqi viqatama nrohiata.
Hia nkye kamaniva tiri ntuqutuankyo tita mwianra rieqata mwia qua

riemwaqita quata. Nkye tiqata, Tire Kotira qua rieqata mwia aanraqaa nrohirerave, timwa kyeta kamaninra quavata riemwaqita quata.
6 Mwi quara rieqatama nkye ntapihi kyeta taakisiqa hiata. Kotiva mwi kyaiqara varaante tiharo kamaniva taakisi vare varira. 7 Kamaniva nkyiara vaisi taakisive, mwata taakisive, mpo taakisive, kyaate tirata mwi taakisira ntapihi kyeta kyaata. Kamaniva tiqaro, Nkye ni qua riemwaqita nrohiate, tirera, nkye mwi quara riemwaqita quata. Kamaninra kyaiqa vaisi mpovanto nronra vaisi varirera, nkye mwianra nronra vaisive qiata.

Nkye mpo huara mwutukya vahirata variqi quate tura

8 Nkye mpo inraikya mpohuaqitai vareva qati nkyiqi vahiarivaarave. Nkyeta qata vakyaahuara mwutukya vateva, mwiva nraahu mpo inraikya mpohuaqitai varaavaro qati nkyiqi vahintema kyero vahiarive. Nai hena vaisiara mwutukya vataiva, mwiva Kotiva vato quara qio riemwaqiro vi varivama variro.
9 Kotiva timwa to quava vahirero hia mpora nraata vaati ntuqe hiante, hia mpora ru kyaante, hia mpuara varaante, hia mpova hi inraikyarara i mwutukya ntuarive, ekyaa mwi quavavata mpo quavantovata mwaa quara utaqima vahiro: Inanra i mwutukya vahintema kyero i nramwunaanranravata i mwutukya vahiari.
10 Nai nramwunaanranra mwutukya vahiari vaisiva hiama mwia uaqiama mwataananro. Nai nramwunaanranra mwutukya vahiari vaisiva ntapihi kyeroma Kotiva timwa to quara ekyaa quama riemwaqiro vi variananro.

Tire ntapihi kyeqata nrohiara

11 Nkye mwaa entarara rieqatama nanrianra nanrianra mwutukya vahirata nrohiata. Nkye vaiteraqitai sivi entavama nri ntero. Kotiva tiri huvantu kyero tivitaaninranra haaru tire qaraakyaqama kye Iesusirara qutaave tiqata riemwaqi quavarava mwi entava mate mwaa qio mpoqiavata vainima vahiro.
12 Enta hiva taiqarera iharo qio qaatata virera utiho. Mwianra rieqatama tire entaqi variqata varaqi quana kyaiqara qaqira kyaara. Kyai tire ntuvaahairaqaanaanra huru kyaamwu voti hira vara kyeta tutaara.
13 Nrivaqe tire aanra kyuqeraqaa nrohiqata ntuvaahairaqaa nrohurantema kye kyuqema kye nrohiara.

Tire uera ntaare timwa kyeta ntuvaantuama vita variqata uera nramanri nramwaqi quarora. Tire mpo nraakyeve mpo qoravata api nrohiqata mwi inraikyarara rieqata api uaqiama kye nte tutiqe hiarora. Tire inronra hiqata ntaquarora. Tire mpova hiani inraikyarara vairiqa hita kyaruntuarora.

14 Nkye tiri vunyaa vaisi Iesusi Karaisirara nronraqama kye riemwaqi
vivaro mwiva nkyi huru kaike votima kyero variari. Nkyi su nyaatovanto
uaqia hi kyaiqara utuaninranra riaaninra qaqira kyeta hia mwianra
riemwaqi nrohiata.

Hia ena qata vakyaa kyaiqa pupitaante

14 1 Nkye taqaivaro nkyi sata sakyaa mpovanto hia kepukyaqama
kyero Iesusira vataqiro vi varirera, nkye mwi vaisira hia qaqira
kyaata. Nkye mwi vaisirara tirivata nrumu variante qiata. Mwitaa
timwa kyeta hia qumina mwiva vu nraato tutaani quara kyaara inronra
hiata. 2 Iesusira nraaqiara mpovanto tiqaro, Nte qioma ekyaa kyara
nraaninrave, tiharo mpovanto Iesusirara hia kepukyaqa hiva tiqaro, Nte
haquruaninra nraahu nrena kepukya kyara hia nranrenrave, tiro.
3 Ekyaa kyara nraanri vaisiva hiama mpova hia ekyaa kyara nraani
vaisirara uaqia hi vaisivave qiari. Qaiqaa hia ekyaa kyara nraani vaisiva
ekyaa kyara nraani vaisira mwianra hia uaqia hi vaisivave qiari. Kotiva
mwitanahuaqama huvantu kyero sitairara tita, mwitanahua hia mwitaa
qiata.
4 E ta vaisiva variqarave e mpora kyaiqa vaisiara e uaqiama kyera
kyaiqa varaaravave qiaro? Mwia hia i kyaiqave. Mwiaqaa ntaqikyi vaisira
nai mwia kyaiqave. Mwivama tiqaro ni kyaiqa vaisivanto kepukyaqama
kyero siviro variho hia kepukyaqama kyero siviro variho timwa kyero
Iesusiva mwia kyaahaqa iharora tiro, mwiva qutaa siviro variananro.
5 Iesusira nraaqiara mpovanto tiqaro, Mwi entara nronra enta mwaanra
entave mwi entara qumina entave, timwaqiro viharo Iesusira nraaqiara
mpovanto tiqaro, Qaqao, ekyaa enta mwiva kuaa qarama vaiho, timwaqiro
viro. Qio nkye ekyaa mwi quara rieqatama nkyeta su nyaato mwutukyaqitai
tukyama kye nanra quave qutaa qua vahianinra mwi quara riemwaqi quata.
6 Vaisi mpovanto mwi entarara nronra entave tiva, mwiva Iesusira
nrutu tuaahereqaroma mwitaa tiro. Mpovanto mpo kyara nreqanro
mwiva Iesusira nrutuma tuaaherero. Mwiva kyara mwianra Iesusirara
kyuqeve timwa kyero nre varira. Mpovanto mwi kyarara nraanrinro
Kotiva qiankyorave timwa kyero hia nraiva, mwivavata Iesusira nrutuma
tuaaherero. Mwivavata Iesusirara kyuqeve nraahu tira.
7 Hia tiriqitairo mpovanto nai qati varianinranra nina kyaiqave tira.
Mwiva hia nai qutuaninranra nina kyaiqave tira.
8 Tire qati variqi quarera, mwia Karaisira kyaiqama vahiro. Tire qutu
quarera, mwiavata nai Karaisira kyaiqa nraahuma vahiro. Mwianra rieqata
tire qati varitave, qutitave, mwia tire Karaisiranivanto nraahuma varita.
9 Karaisiva nte nronravanto qati varihuaqaavata, qutu vihuaqaavata,
ntaqikyiqina quankye timwa kyero, mwianra rieqaro mwiva uro qutu
viro mwiqitairo qati siviro varira.

10 Mwianra rieqarama e nanraqamave ena qata kyaiqa tukya hiaro?
Nanraqamave e mwia uaqiama mwataaro? Nraakiara Kotiva ko qiani
entara tire ekyaa mwihua mwia vuqaa sivita variararo mwiva tiri tukya
hiananrove.
11 Kotira mpukuqi mwitaama tiro:
Nte qati variqi vuvara tina, nte mwaa quarama tuqo.
Nraakiara ekyaa nraakye qora ni puqaa variqata
tori kyaataa ntaqantaa qivarave.
Mwihua tori kyaata ntaqantaate varita tiqata,
Qutaama e Kotiva ekyaa enta variaravave tivarave, tura. *(Ais 45:23)*
12 Tire ekyaa mwihua kuaiqia kuaiqiavanto Kotira vuqaa variqata
ekyaa teta kyaiqa varaananranra timwa qovara hiananrave.

Hia mpo inraikya utu kyairaro i qatavanto qora kyaiqaqi tumu ntuari

13 Mwi quara rieqatama tire mpohua kyaiqa taqeta tukyama kye
uaqia hi kyaiqarave qiarora. Mwi quara qaqira kye mwataama qiata.
Ni katavanto nte utuaninra taqero mwivavata uaqia hi kyaiqara
utuankyorave, kyai nte kyuqe kyaiqa nraahu varaankye, qiata.
14 Nte Iesusiravata variqana mwaa quara qutaaqama kye riaura. Ekyaa
kyara vaiharo hia mpo kyaravanto Kotira vuqaa uaqia hirave. (Tire
ekyaa kyara nraanranro Kotiva hiama tiriara qiananro.) Mwi quava
vaihana nte mpo quavata tirera. Vaisi mpovanto nai riemwa kyero tiqaro,
Mwi kyarara nrena Kotira qua nteqa kyaankyorave qiariva, mwi vaisiva
mwitaama kyero riero mwi kyarara nrainrenra, mwiva mwi kyarara
nreqaro Kotira qua nteqa kyaananrove.
15 Nkye mpo kyara nre varivaro nkyi sata mpovanto nkyiara tiqaro,
Kotiva qao ti kyarara hia nraate, tirata nkye qati nraahu mwi kyarara nre
varivaro mwiva nkyi sata mwia vara uaqiama kyaaninra nkye hia kyuqema
kyeta varivaro nkyi mwutukyavanto hiama nkyi satara vahiananro.
Karaisiva nkyi sata mwianravata rieqaro qutu vurara tita, nkye apiqama
kye variqata nkyeta kyara mwiaqo mwia vara uaqiama kyevora.
16 Mwianra rieqatama nkye ekyaa kyara nrehua variqatavata nkyeta
qatara rieqata hia ekyaa kyara nraata. Nkye mwitaa hivaro mwiva
nkyiara uaqia hi kyaiqara utuavo qiankyora.
17 Kotiva tiri ntaqikyi variva, mwiva tire nramanrive kyarave
nraananra, mwianra mwiva hia nronraqama kyero riero. Tire avuqavuma
kye nrohi varuraro Kotira mwanraquravanto tiri kyaahaqa ihata tiri
mwutukya qihaakyama vaihata qamwateqa varunanra, mwianrama
Kotiva nronraqama kyero riero.
18 Vaisivanto mwitaama kyero nrohiqaro Karaisira kyaiqa varaqiro
viraro Kotiva mwia qamwata mwatairata nraakye qoravantovata
mwianra kyuqe vaisive tivara.

19 Mwinra rieqatama mpo inraikya mpo inraikyavanto tiri mwutukya
qihaakya hianinra timwianinra, mwi kyaiqara nraahu varaqi viqata nai
kyaahaqa hi nai kyaahaqa hiqata variara.
20 Tire kyara nraananranra nraahu riemwaqita quararo Kotira
kyaiqavanto uaqiama quankyora. Tire ekyaa kyara qioma nraananra. Tire
ekyaa kyara nreqatavata tire mwitaama nraanrava tiri qata vakyaa mpo
uaqiama mwataankyo tita, tire hia mpo kyara nraanra.
21 Nkyi sata mpovanto tumu ntuankyo tita nkye quarave, uainive, mpo
kyarave, hia nraata. Nkye mwitaa hiqata kyuqe aanraqaama vivara.
22 Nkye mwi kyarara qioma nraanranro hiama tiriqaa qua
vahiananrove tivera, mwia nkye hia mpohuavata timwa nyinraitita, qati
kyaivaro mwi inraikyava Kotikya nkyitani vahiari. Vaisivanto nte mwi
kyaiqara varaariro hiama ni kyauruananrove timwa kyeqaro varaqiro
quariva qamwateqaro variananrove.
23 Vaisi mpovanto mpo kyara nranrenra hiro tiqaro, Nte mwaa kyarara
nraanrinro Kotiva nianra qiananrove iho, hiave qiananrove? timwa kyero
nraanriva, mwiva Kotira vuqaa uaqia hiraro mwiaqaa qua vahiananrove.
Tire mpo kyaiqa vararera hitave, mpo kyara nranrenra hitave tire tiqata,
Tire mwaa kyaiqara vareta mwaa kyarara nreta hiararo Kotiva tiriqaa
qua vataananrove, hiave qua vataananrove, timwa kyeta mwitaa hiqata
Kotira qua nteqa kyaararo tiriqaa quama vahiananro.

Mwataama kye mpohua kepukyaqama nyataate tura

15 1 Tire Kotira aanraqaa kepukyaqama kye nrohi variarahua mpohua
Kotira aanraqaa hia kyuqema kye nrohi varihua kyaahaqa hiara.
Tire teta kyuqema kye variqi quananranra nraahu riemwaqi quarora.
2 Tire kuaiqia kuaiqiavanto teta qata vakyaara rieqata mwihua
kyuqemaqita quarata mwihua kepukyaqama vita Kotira aanraqaa
kyuqema kye nrohiata.
3 Karaisivavata hia nai kyakya hi kyaiqara varora. Karaisiva Kotira
kyakya hi kyaiqara nraahu varora. Kotira mpukuqi Karaisiva Kotirara
mwitaama tiro:

> Mwihua iara uaqia hi quara qiava niqaa tumu ntihana
> ntema mwia varauqo, tura. *(Sng 69:9)*

4 Haaru Kotira mpukuqi qara ntumwa to quava ekyaa mwi quava tiri
kyaahaqa hiarive tita, qara ntumwa tora. Tire mwi quara rieqatama
hia tiri pupohairaqe kepukyaqama kye Kotira aanraqaa nrohiqatama
nyaamwusairo tumu tiri tivitaaninra vekya variananra.
5 Nkye hia qoriri hiraitita kepukyaqama kye nrohiate tiro, Kotiva nkyi
kyaahaqa hi variro. Qio nte mwia nraanraanrinro mwiva nkyi kyaahaqa
hirata nkye Iesusi Karaisiva nrohintema kye nrohiqata nkyevata kuaa qua
nraahu timwaqi quate.

6 Nkye kuaa qua tita kuaa vu nraato vateta Kotira nrutu tuaaheraqi quata.
Nkye Iesusi Karaisira tiri vunyaa vaisi mwia qora Kotira nrutu tuaaheraqi quata.

Karaisira quavanto mpo mwatanaahuaravata vahirama

7 Karaisiva nkyiara qamwateqaro nkyi sitaintema kyeta nkyevata
nkyeta henahua sita kye vateta qamwateqata kuaaqi varivaro Kotira
nrutuvanto virito vahiari.
8 Nte nkyi timwa nyinrenra. Kotiva kyauqu nriqiqaa vatero Iutaa
haivaqahuara tu quava qutaa mwivau vahiarive tiro, Karaisiva Iutaa
kyaahaqa hirero mwatani tuminro.
9 Mpo mwatanaa mpo mwatanaahuavata Kotiva mwihuara po kye tira
rieqata mwia nrutu tuaaheraate tiro, Iesusiva mwatani tumunra. Kotira
mpukuqi mwitaama tiro:

Nte mpo mwatanaa mpo mwatanaahua utaqaa variqana
i nrutu tuaaherarerave.
Nte ihi tiqana i nrutu tuaaherarerave, tura. *(2 Sml 22:50)*

10 Kotira mpukuqi qaiqaavata tiqaro,
Nkye mpo mwatanaa mpo mwatanaahua Kotiva
Iutaa nraakye qorara nainive tihua, mwihua kyapata
kuaaqi varita qamwateqata variate, tura. *(Lo 32:43)*

11 Kotira mpukuqi qaiqaa mpoqiavata tiqaro:
Nkye ekyaa mpo mwatanaa mpo mwatanaahua
nkyeta nronra vaisi mwia nrutu tuaaheraate.
Mwata maata vahintema varihua
mwia nrutu nraahu tuaaheraate, tura. *(Sng 117:1)*

12 Aisaiaava qaiqaa mpoqiavata nraahu tiqaro,
Ntevitira qora Iesira okyaraqitairo
vaisi mpo qovara hiananrove.
Mwi vaisiva nronraqama viro ekyaa mpo mwatanaa
mpo mwatanaahuaqaa ntaqikyi varirata
mwihua mwiaqaa vuntuvi varita tiqata,
Mwiva tiri kyaahaqa hiraqe mwiavata uro variaravama
variho, tiqatama mwia vekya varivarave, tura. *(Ais 11:10)*

13 Qio Kotiva Karaisira nronraqama kyairara tita, nkye mwi vaisirara tiqata,
Karaisiva tiri kyaahaqa hiraqe mwiavata uro variaravama variho, ti variara. Nkye
Karaisirara riemwaqi vivaro Kotiva nkyi kyaahaqa hi variraro nkyi mwutukya
qihaakya hi varirata kyuqema kye variqata nrohiata. Kotira mwanraquravanto
nkyi kepukya nyinrata nkye Karaisiravata kuaaqi vari entara vekya variata.

Poruva mpo mwatanaahuaqi kyaiqa varorara tura

14 Ni kata pakyaa tuaavo, nte nkye variara mwianra ntena riemwa
kyena nte nkyiara kyuqe hiahuavema tuqo. Nkye aanra kyuqe hiraqa

nrohia okyarara mwia ntapihima kyaavo. Nkye qioma nai kyaahaqa hi nai kyaahaqa hivarave tuqo.

15 Nte mwaa qara ntumwa tauraqi kepukyaqama kyenama nkyiara tuqo. Hia nte aatu hiqana mwi quara qara ntumwa tauqo. Kotiva ni kyuqema mateqaro 16 nianra e Iesusi Karaisira kyaiqa vaisi variqara mpo mwatanaahua kyaahaqa hiante tihananra tina, nte hia aatu hiraitina mwitaa tina. Kotiva qamwateqaro variarive tiro, Kotira nraamwuqi kyaiqa varai vaisiva quara ru kyero mwintema kye ntevata Kotiva nkyiara qamwateqaro variarive tina, nte nkyi Kotira qua kyuqe mwakyaakya timwa nyi varura. Nte mwi quara nkyi timwa nyuqanro Kotira mwanraquravanto nkyi kyuqema kyaiharo Kotiva nkyiara qamwateqaro variro.

17 Nte Karaisiravata taaqauvi variqana nte Kotirani vara mwatau kyaiqarara rieqanama nte ntena mwahuta tuqo. 18 Hia mwi kyaiqara ntenanraa varaurara rieqana ntena mwahuta tuqo. Karaisiva ni kyaahaqa ihana varaurara rieqanama ntena mwahuta ti varuqo. Karaisiva ni kyaahaqa hi varihana nte Karaisira qua timwaqi viqana Karaisira kyaiqavata varaqi vuqata mwiaqaatai mpo mwatanaa mpo mwatanaa Kotira qua vataqi vi variara.

19 Kotira mwanraquravanto ni kepukyaqama kyaihana nte nronra kyaiqa, hia taqaa kyaiqara varaqi viqanama mwi quara timwa nyiqi vi varura. Nte Ierusaremisaina toharama kye mpo mwatukya mpo mwatukya ekyaa Karaisira qua nraakye qora timwa nyiqina vuva mwatukya mpo Iririkaamini nri ntaurave.

20 Nte tiqana kyai nte Karaisira qua hia rie mwatanaahua vari mwatukyaraqi nrohiqana timwa nyiankye turave. Vaisi mpovanto nraante Karaisira qua timwa nyiani mwatukyaraqi nte qumina qaiqaa timwa nyiankyorave timwa kyena, qaraakya nraakye qora hia Karaisira qua riaahua uro timwa nyinrenra uti varurave. 21 Nte Kotira mpukuqi tintema kye tirera.

> Kotira mpukuqi mwitaama tiro:
> Hia timwa nyihua, mwihua qioma
> Kotira kyaiqa taqevarave.
> Kotira qua hia riehua, mwihua mwi quara
> ntapihi kye rievarave, tura. *(Ais 52:15)*

Poruva Romini quaninranra vu nraato tu kye vatora

22 Nte qaraakya mwatanaahua mwi quara timwa nyiqana mpo enta mpo enta nkyi uro taqaankye tuqaro mwi kyaiqava ni ntavaaqavu taihana nte hia nkyi uro taqena. 23 Airi ihiara nte nkyi taqarera uti varura. Mate ekyaa mwi mwatukyaraqi kyaiqa taiqa kyenanra tina, nte qioma uro nkyi taqaaninra.

24 Nte mwata mpo Sipeninianra viqanama uro nkyivata vari kyenama
quaninra. Nte nkyi kyapata uro variariro ni mutukyavanto kyuqe hiraqe
variarita nkye ni kyaahaqa hiqata ni pitaqita Sipeninianra qua aanranra
ni naamutaivaqe nte quaninra.
25 Mate nte hiama nkyi taqarera quaninra. Mate nte Ierusaremini
Kotira nraakye qora mwini variahua kyaahaqa hirera virera.
26 Iesusira nraaqiara Masentoniaani variahuavata Akaiaani
variahuavata munima ntuvaantuama kye tiqata kyai tire Iesusira nraakye
qora vehiqa hiahua Ierusaremini variahua kyaahaqa hiare timwa
kye mwihua ntuvaantuama taa munimanra nte varaqina uro mwihua
nyinrenrave.
27 Mwihua qamwateqata mwi munimanra ntuvaantua hiataa ihata
ntuvaantuama taarave. Iutaavanto mpo mwatanaahua nyitorara rieqata
mwihua nkyiari nyita. Haaru Iutaavanto Ierusaremisaita Iesusira qua
mwanraqura kyaahaqa hianinra nyunranra tita, mate qioma mpo
mwatanaa mwihua mwianra rieqata nkyiarivata mwamwanta kyaahaqa
hiani inraikyara nyivara.
28 Qio nte mwihua ntuvaantuama taa munimanra varaqina uro
nyina ekyaa mwi kyaiqara taiqa kyena nte mwiaqaatai Sipenini virera.
Mwinianra viqana uro nkyivata vari kyena virera.
29 Nte ntapihi kyauqo. Nte uro nkyi kyapata variariro Karaisiva
mpoqiavata nkyi kyuqema nyatairata nkye kyuqema varivarave.
30 Ni kata pakyaa tuaavo, nte tiri vunyaa vaisi Iesusi Karaisira nrutuara
rieqanama, nte Kotira mwanraquravanto tiriara mwutukya vatairara
rieqanama, nte nkyiara kepukyaqama kyena mwitaama tina, Nte Kotirara
aakyara nte variarita nkyevata nianra rieqatama Kotirara aakyara
nteqata variate, tuqo.
31 Nkye Kotirara aakyara nte varivaqe nte Ierusaremini quarita
Iutaavanto Iesusira qua hia riaahua, mwihua hia ni uaqiama mataivaqe
nte Iesusira nraaqiara mwini variahua qio kyaahaqa hiarita mwihua ni
kyaiqara qamwataata.
32 Nte mwitaa hiariro Kotiva nkye hinani qio quante tirera, ni
mutukyaqitairo kyuqe hiraqe nte nkyi kyapata uro varianinra.
33 Kotiva mwutukya qihaakya hi varira mwia okyaravanto varivara
tiro, mwiva nkyivata variqiro viraro nkyi mwutukyavanto qihaakya hi
varirata variata. Qutaave.

Poruva Romini varuhua qua mwantora

16 1 Nte nraakye mpo Pipira titaariro mwiva nkye hinani uro variari.
Mwi nraakyeva tiri tinrakyaavama variro. Mwiva mwatukya
mpo Senkiriaqi variqaro Iesusira nraaqiaranramwu kyaahaqa hi vari
nraakyevama variro.

2 Mwi nraakyeva nkye varinani uro ntairata nkye Iesusira nraaqiara
variahuara tita, kyuqema kyema mwi nraakyera qamwata mwateta
kyuqema kye vita vataata. Mwi nraakyeva airi nraakye qoravata nivata
kyaahaqa hi varirara tita, nkye mwia kyaahaqa hivaro mwiva qio variari.
3 Nte Pirisiraaravata, mwia vaati Akuiraaravata, qua mwantauqo. Nte
mwitanahuavata Iesusi Karaisira kyaiqa kuaa mwia varaqita vunanrama.
4 Haaru mwitanahua ni kyaahaqa hiqata mwitanahua hia nkyiari
mwamwantara nronraqama kyeta riora. Hia nte nraahuvauma mwihuara
qamwatena. Ekyaa mpo mwatanaahua Iesusira nraaqiara mpo mwatani
mpo mwatani variahua, mwihuavata mwitanahuara qamwate variara.
5 Iesusira nraaqiara mponramwuvanto mwitanahua nraamwuqi
ntuvaantua hiahua, mwihuavatama nte qua nyantauqo.
Nkye ni toti kyuqera Epinitasira qua mwantaura timwa mwiata.
Esiaaqitairo mwi vaisiva nraante vuniqama kyero Iesusira nraaqiaraqama
vura.
6 Mariaara qua mwantauravata timwa mwiata. Mwi nraakyeva
nkyiarave tiro, toqaamwu tu kyero kyaiqa varaira.
7 Nte Antaronaikaasikya Iuniaasikya qua nyantaura timwa nyiate.
Mwitanahua ni votima kye Iutaatana variara. Mwitanahua karavuqi
nivatama kye variqi vurama. Iesusiva nronraqama kyai vaisihua
mwitananra vaisi kyuqe hiatanahuave ti variara. Mwitanahua nraante
Iesusira nraaqiaraqama quavana nte mwihua nyaakiara Iesusira
nraaqiaraqama vura.
8 Nkye Ampirietaasira qua mwantaura timwa mwiata. Mwi vaisiva
Karaisikyantiri varirara tiro, ni mutukyavanto mwianra vaihana varura.
9 Nkye Epaaninra qua mwantaura timwa mwiata. Mwiva tiri
nraantantamwa kyero Karaisira kyaiqa vare varira. Sitekisiravata qua
mwantaura timwa mwiata. Mwiva ni toti kyuqevama variro.
10 Nkye Aperisira qua mwantaura timwa mwiata. Tire taqauraro mwiva
Karaisirara riemwaqiro viharo hia pupohai vaisivama variro. Nkye
Arisitopiuraasira nraamwuqi variahuavata qua nyantaura timwa nyiata.
11 Nkye Herotioninra qua mwantaura timwa mwiata. Mwivavata ni
mwatanaama variro.
Nasisaasira nraamwuqi Iesusira nraaqiara variahuavata qua nyantaura
timwa nyiata.
12 Nraakye Taraipinaanravata Taraiposaaravata qua mwantaura
timwa nyiata. Mwitanahua Karaisira kyaiqa kyuqema kye vare variara.
Pesisiravata qua mwantaura timwa mwiata. Mwi nraakyevavata kyuqema
kyero Karaisira kyaiqa vare varira.
13 Rupaasiravata qua mwantaura timwa mwiata. Mwiva kyuqema kyero
Karaisira vataqiro vi varira. Mwia nronravata qua mwantaura timwa
mwiata. Mwiva ni ntova votima kyero niqaa ntaqikyiqiro vira.

14 Nkye Asinkiritasirave, Pirikoninrave, Hemaasirave, Pataropaasirave, Hemisirave, mwihua qua nyantaura timwa nyiata. Mwinramwuhua kyapata variahuavata qua nyantaura timwa nyiata.
15 Nkye Pirorokaasiravata, Iuriaaravata, Neriaasiravata mwia nrunravata, Orimpaasiravata, ekyaa mwihua kyapata variqata Kotira qua rie variahuavata, nte qua mwantaura timwa nyiata.
16 Nkye qua mwanteqata kyuqema kye kyauquvata nyiqi quata. Mwaisaita ekyaa Iesusira nraaqiaravanto nkyiara rieqata nkyi qua mwantaavo.

Poruva ekyaara qua tura

17 Ni kata pakyaa tuaavo, nte nkyiara rauriqata variate qiani quara ntapihi kye riaate. Vaisi mponramwuvanto api qua tivata nkye ntainra vita mpo qua mpo qua rieta mpo aanraqaa quarorave tita, mwihuara rauriqata variata. Mwi vaisihua tire nkyi timwa nyuna quara qaqira kyeta mpo qua nkyi timwa nyi variarave. Nkye mwihua nyaatu nyianrato variata.
18 Mwitaama kye qua ti varia vaisihua hia tiri vunyaa vaisi Iesusira kyaiqa vare variara. Mwihua nkyiari kyakya hi kyaiqara vare variara. Mwihua vaisiara qamwata kye vateta qiakyaa hi quara kyuqema kye ti variavata qumina vaisivanto mwihua unra quara qutaa quave ti variara.
19 Ekyaahua riavata nkye kepukyaqama kye Iesusira qua riemwaqita vi variara nte mwianra rieqana nte nkyiara qamwate varura. Nkye mpo kyaiqa mpo kyaiqa kyuqe hianinranra nraahu riemwaqi viqata hia uaqia hi kyaiqarara riaivaqe nte nkyiara kyuqema hita hiavo qianinra.
20 Kotiva mwutukya qihaakya hi varira mwia okyaravanto varirara tiro, tiri mwutukyavanto qihaakya hi varihata varita. Pataqia vari kyero Kotiva nkyi kyaahaqa hirata nkye qioma Saataaninra nraatara kyeta varivara. Tiri vunyaa vaisi Iesusiva nkyi kyuqemaqiro virata nkye qio variata.
21 Timotiva nivatama kyero variqaro kyaiqa varaqiro vi variva, mwiva nkyi qua mwantero. Ni mwatanaa Iutaa vaisinramwu Rusiaasivavata, Iesonivavata, Sosipataavavata, nkyi qua nyanteta.
22 Nte Tetiaasiva Porurani mwaa quara qara ntumwa mwataura. Nte Iesusira qua riauvama, ntevata nkyi qua mwantena.
23 Kaiasivavata nkyi qua mwantero. Nte Poruva mwia nraamwuqi varuvama. Mwia nraamwuqi Iesusira nraaqiaranramwu ntuvaantua hiara. Erasitasivavata nkyi qua mwantero. Mwiva mwatukya nronra mwaaqi variqaro mwaaqinaa munimaqaa ntaqikyi vari vaisivama variro. Tiri qatavanto Kuotasivavata nkyi qua mwantero.
24 Tiri vunyaa vaisi Iesusiva nkyi ekyaa mwihua kyuqema nyataari. Qutaave.

Poruva Kotira nrutu tuaahereqaro tura

25 Nrivaqe Kotira nrutu tuaaheraara. Nte Iesusira Karaisira qua nkyi
timwa nyuqata nkye mwianra kepukyaqama kye riemwaqi vi variara
qioma Kotiva nkyi kepukyaqama nyataananro. Mwi quava haaru
mpuahaama kyero uqeta viro vahurama. 26 Mwaa entara mwi quava
qoqaa qovarama viro vahiro. Poropeti vaisinramwuvanto mwi quara
qovarama kyaavaro Kotiva ekyaa enta variqiro vi variva tiqaro, Mwi
quara ekyaa mpo mwatanaa mpo mwatanaa timwa nyivata mwihua mwi
quarara qutaave timwa kye riemwaqita quate, tira.
27 Iesusi Karaisiva tiri vunyaa vaisivanto varihata tire mwia nraaqiara
varurahuara tita, nrivaqe Kotira nrutu tuaaheraara. Kotiva kuaikuvanto
ekyaa okyara ntapihivama variro. Qutaaqama kyenama tuqo.

1 KORINTI

Poruva Korintiqinaahuani hoqarenaa qara vara kyora

Iesusira vara sivuma kyovaro nyaamwuni uro varuvaro 25 ihive 30 ihive nritarovaro Poruva mwaa quara qara ntumwa tora. Mwi entara Korinti mwatukya nronra vahuvaro Poruva nraante mwi mwatukyaraqinaahua Karaisira qua timwa nyuvata mwihuaqitai mponramwuvanto Iesusira nraaqiaraqama vita varura. Mwihua Iesusira nraaqiaraqama vita variqi viqa inronra hita nkyiariara nkyiariara ntainra vita variqata hia kyuqema kyeta Karaisira qua riemwaqi vi varuvarora tiro, Poruva mwaa quara qara ntumwa tora.

---

1 1-2 Nte Poruva, Kotiva nai kyakya hiraqa ni naanrama kyero ni nronraqama kyaihana nte Iesusi Karaisira qua nraakye qora timwa nyi varuvama varina. Nkye Kotira nraakye qora Korintiqinaahua variavata tiretana tiri tiqata vakyaa Sositenisikyantirima mwaa quara qara ntumwa teta.

Nkye hia uaqia hi kyaiqara utiraitita Kotira nraakye qora kyuqehua variate tiro, Kotiva nkyi nyaanrama taiharo Iesusi Karaisiva nkyi kyuqema nyataihata nkye Kotiranivanto variara. Ekyaa Kotira nraakye qora Iesusi Karaisira nrutu nte variahua mpoqi mpoqi variavaro Iesusi Karaisiva mwihuaqaavata nkyiqaavata ntaqikyiqiro vi varira.

3 Tiri tiqova Kotivavata, tiri vunyaa vaisi Iesusi Karaisivavata, nkyi kyuqema nyatairaro nkyi mwutukyaqitairo qihaakya hirata variata.

Poruva Kotirara kyuqeve tu quara

4 Kotiva Iesusi Karaisira kyaiqara rieqaro nkyiara po tiro nkyi kyuqema nyataira mwianra rieqanama nte Kotirara kyuqeve tina.

5-6 Tire Karaisira qua nkyi timwa nyunrata nkye kepukyaqama kyeqata mwi quara riemwaqi viqata Karaisiravata variarara tiro, Kotiva nkyi kyaahaqa ihata nkye kyuqe qua, mpo qua mpo qua okyara qio ntapihita nkye Karaisira qua vutukye timwa nyihua variara. 7 Nkye mwitaa hia

The New Testament in Omwunra-Toqura (South Tairora) of Papua New Guinea; 1st ed. 2000; web version, 2014, Wycliffe Bible Translators, Inc.

nraakye qorahua variahuara tita, nkye tiri vunyaa vaisi Iesusi Karaisira vekya variqata nkye qamwateqa mwiva qovara hianinranra taqeqata variara. Nkye mwia vekya variavaro Kotiva nkyiara kyuqe kyaiqa nraahu varaate tiro, Kotiva nai kepukya mpo kepukya mpo kepukya hia mpoqia eqaraitiro, ekyaa kepukya nkyi nyinra.

8 Tiri vunyaa vaisivanto Iesusi Karaisiva qovara hiani entaraqaa hia nkyiqa qua vahirata nkye mwi entaraqaa kyuqema kye variate tiro, Karaisiva nkyi kyaahaqa hi varirata nkyi hia pupohairata aanra kyuqeraqaa variqi vita uro taiqa kyevara.

9 Tiriara mwihua Kotira mwaaqu Iesusi Karaisira tiri vunyaa vaisivata kuaaqi taaqauvi variate tiro, Kotiva tiri tinraanrainrama. Kotiva tiri tinraanrama taihata tire qioma Kotirara mwutukya qihaakya hiraqe variqi quananra.

Nkye ntainra vita variqata mpo qua mpo qua tivorave tura

10 Ni kata pakyaa tuaavo, tiri vunyaa vaisi Iesusi Karaisiva ni nronraqama kyaivara tina, nte nkyiara poma tuqo. Nkye ntainra vivorave nkye kuaa qua nraahu timwaqi viqata kuaa qua mwianra nraahu eo qiata. Nkye kuaaqi variqata kuaa qua riemwaqi viqata Kotira kyaiqa kuaana variqata varaqi quata.

11 Ni kata pakyaa tuaavo, nraakye mpovanto mwia nrutu Koroiva varihata mwia nraamwuqi variahua ni timwa mpiqata nkyiara inronra hiqata variavo qiavana riaura.

12 Mwihua nkyiara mwitaama tita. Nkye mpo hiahua tiqata, Tire Porura vataqita vurahuave, qiavata mpo hiahua tiqata, Tire Aporosira vataqi vurahuave, qiavata mpo hiahua, Pitaara vataqi vurahuave, qiavata mpo hiahua, Karaisira vataqita vurahuave, ti variavo qiavana riaurave.

13 Qikye, nkye mwitaa tiqata qiove Karaisira utaqaa tukyama kye hini hini varevara? Qaqao, nkye hiama qio mwitaa hivara. Nkyiara rieqata ni Porura kyatariqaa ru kye hiritorave iho? Nkye nramanri vareqata ni Porura nrutuara rieqata nramanri varaarave iho? Qaqao, hia nkye mwitaa hiarave.

14 Nte nkyiqitaina vaisi taaratana nraahu nramanri nyunrave. Nte Kirisipaasiravata Kaiasiravata nraahu nramanri nyunrave. Nte hia airi vaisi nramanri nyinraitina, vaisi taaratana nraahu nramanri nyunranra rieqana Kotirara kyuqeve tuqo.

15 Nte vaisi taaratana nraahu nramanri nyunranra tita, nkye hiama qio tiqata, Tire Porura nraaqiara nraahuma varuro, tivara.

16 Nte mpoqiavata nramanri mwunranra taunru kyauqo. Mwia Sitepanaasiravata, mwia nraamwuqi variahuavata, nramanri nyunrave. Nkyi utaqitaina mpoqianivata nramanri nyianinra mwia hia ni pu naatoqi ntiho.

17 Karaisiva hia nraakye qora nramanri nyianrive tiro ni titairave.
Karaisiva nai mwakyaakya kyuqera nraakye qora timwa nyianrive
tiro ni titaira. Mwataqaanaa qua okyaravanto vaihata qumina nraakye
qoravanto mwi quarara kyuqe quave ti variavana qio nte hia mwi quara
nkyi timwa nyinraitina, nte Karaisira qua nkyi timwa nyi varura. Nte
mwataqaanaa qua okyara nkyi timwa nyianrita nkye Karaisira kyatariqaa
hirito quarara qumina quave tivara. Mwianra rieqanama nte Karaisira
qua ntapihi kyena nkyi timwa nyunra.

Karaisiva Kotira kepukyavantove tura

18 Mpo hia nraakye qorahua vita ekyaara raupiri ihua variqatara tita,
mwihua Karaisira kyatariqaa rutovaro qutu vu quarara qumina qua hia
quaqa hirave ti variara. Tire hia mwitaa tiraitita, tiri Kotiva huvantu
kyero tivitaarihua variqatara tita, tire Karaisira kyatariqaa ru tovaro
qutu vu quarara Kotira kepukya qua vaiho tunanra.

19 Kotira mpukuqi haaru Kotiva mwitaama tiro:
Nraakiara mpo okyara mpo okyara rie taqe ihua
varivaqe nte mwihua qua nraatara kyaariro
mwihua quavanto qumina qua nraahu vahiananrove.
Airi inraikya okyara mpoqiavata ntapihi paahi hiahua
su nyaatoqi vahiani quara vara raupirima kyaaninrave,
tura. *(Ais 29:14)*

20 Airi okyara rie varia vaisihuave, mpo sikuru mpo sikuruqi vita mpo
kyaiqa mpo kyaiqa taqaa vaisihuave, mpohua qua nraatara kyeqa ti varia
vaisihuave, mwihua mpo? Mwi vaisihua varivaqe nte mwihuara nanra
quave qianinra? Ekyaa mwihua variqata mwatanyaa okyara qua nraahu
ti variarara tiro, Kotira quavanto mwihua qua nraatara kyaiharo mwihua
quavanto qumina qua hia quaqa hiva nraahuma vahiro.

21 Kotiva ekyaa okyara ntapihi kyaiva, mwiva qua okyara mwaa
qovarama kyaiharo mwi quava mwitaamama vahiro: Vaisivanto hia
mwatanyaa okyara mpo okyara mpo okyarara riairaqaatairo Kotira
okyara qio ntapihiananrove. Tire Karaisirara nkyi timwa nyunrata
qumina quave qiara, mwi quarara nraakye qoravanto qutaave tivera,
Kotiva mwihua sitairata mwihua hia ekyaara qutu vivara.

22 Iutaavanto tiqata, Vaisivanto nronra kyaiqa varairaqe tire mwia
kyaiqa taqe mwi vaisirara Kotiva titai vaisirave tiqata mwia vataqi quare,
ti variavata, Kirikivanto tiqata, Vaisivanto mpo kyaiqa mpo kyaiqa
okyara tinraamwutairaqe mwia taqeta mwiaqaatai mwi vaisira vataqi
quare, ti variara.

23 Tire mpo? Tire variqata Karaisira kyatariqaa rukye hiritaa quara,
mwi quara nraahu timwaqi virera. Tire mwi quara Iutaa timwa nyinrenra
hurata mwihua mwi quarara tiqata, Uaqia hia vaisihua nraahu kyatariqaa

ruarave. Nkyi qua mwia uaqia hi quarave, ti variara. Mwihua mwitaa qiavata tire mwi quara Kiriki timwa nyinrenra hurata mwihua mwi quarara, Qumina qua hia quaqa hirave, ti variara. 24 Mwitaa qiavatavata tiri mpo hurahua Iutaave, Kirikive, mpo mwatanaave, Kotiva nraanrama taihata tire variqata ntapihi kyauraro Karaisiva Kotira kepukyavanto tiri kyaahaqa hiarivama variro. Karaisiva ekyaa Kotira okyara qua, kepukya qua tiri timwa timwianrivama variro.

25 Nraakye qora mpo hiahua Karaisira quara qumina quave ti variavaro mwi quava Kotira quavanto vahiqaro ekyaa mwatanyaa okyara vaisivanto ti varia quara nraatara kyaira. Kotira quara uqenrai quarave qiava, mwi quava vaisi kepukya qua nraatara kyaira.

26 Eo, ni kata pakyaa tuaavo, nkye haaru nataa nataa hu nraakye qorahua varuvaro Kotiva nkyi nyaanronra mwianra nraato tuate. Mwi entara nkyi utaqi hia mpo okyara mpo okyara ntapihi riohua varurave. Mwi entara hia nkyi utaqi nrutu nronra vataahua airivanto varurave. (Mwi entara Kotiva hia nkyi nyutu nronraqama vahura mwianra rieqaro nkyi nyaanronra.)

27 Mwatanyaa qua okyarara ti varia vaisihua kyaurira inraikya varaate tiro, Kotiva qumina quave ti varia quara, Karaisira rukyaa quara vara kyero qumina nraakye qoravanto mwi quara riaate tiro. Kepukya nraakye qoravanto kyauruate tiro, Kotiva qumina nraakye qora nyaanrama kyero mwihuara ni nraakye qorama varivarave tiro.

28 Mwatani variahua mpo hia nraakye qorahua, mwihuara hia tiri mwutukya vaiho qiahuave, hia kyuqe nraakye qora qumina nraakye qorave ti variahuave, Kotiva mwi nraakye qorahua vara kyero mwihuaqotairo tire nronravantove ti varia nraakye qorahua vara qumina inraikyaqama kyairave. 29 Kotiva nai mwitaa hirara tiro, hiama qio mpovanto nai mwahuta qiananro.

30 Nkye Karaisiravata variate tiro, Kotiva naivanto nkyi sitaqiro uro kyaihata nkye Karaisiravata variara. Kotiva Karaisira titovaro Karaisiva Kotiva tiri kyaahaqa hiani okyarara qovarama kyero. Karaisiva tiri kyaahaqa iharora tiro, Kotiva tiri uaqia hi quara nruka kyero tiri vara avuqavuma kyero. Karaisiva tiri kyaahaqa hirara tita, tire qioma Kotira kyaiqa vareqata aanra kyuqeraqaa quananra. Karaisiva tiri kyaahaqa ihata tire huvantu vita qatinani varunanra.

31 Teta kyaahaqa hiarava hia vahuvaro Karaisiva mwitaama kyero tiri kyaahaqa hurara tita, tire Kotira mpukuqi qara ntumwa to quara ntapihunanra. Mwi quava mwitaama tiro:

> Vaisivanto nai kyaiqara rieqaro hia nai mwahuta qiarive.
> Tiri vunyaa vaisivanto tiri kyaahaqa hirara rieqaro
> mwi vaisiva mwia mwahuta qiarive, tura. *(Ais 40:13)*

Karaisira kyatariqaa ruto quara

2 1 Haaru nte nkye hunani nrintena nte Kotiva uqeta tai quara nkyi qoqaa timwa nyinrenrana nte hia qiakyaa hu quara nkyi

timwa nyiavarave. Hia nte mwatanyaa qua okyara rieqana nkyi timwa nyiavarave.

2 Mwi entara nte nkyi utaqaa variqana kuaa qua nraahu timwaqi virerave timwa kyena hia mpo qua mpo qua nkyi timwa nyiavarama. Nte Iesusi Karaisira qua nraahu nkyi timwa nyiavarama. Nte mwi entara Iesusi Karaisira kyatariqaa ruto quara nraahu nkyi timwa nyiavarama.

3 Haaru nte nkyi utaqaa nrumu variavaro ni kepukya hia vahuvaro ni kyuqu kyauqu ntuvana nte aatu hiqana variavara. 4 Nte mwakyaakya nkyi timwa nyiqana hia qiakyaa hi quara nkyi timwa nyinraitina, nte qua nkyi timwa nyiavata nkye taqovaro Kotira mwanraquravanto ni kyaahaqa huvana nte kepukyaqama kyena qiavara.

5 Nkye hia mwatanyaa okyara riemwaqi viraitita, Kotiva kepukya kyaiqa varaira mwia okyarara riemwaqi viqata Karaisirara qutaa mwivave qiate tina, nte Karaisira kyatariqaa ruto quara nraahu nkyi timwa nyiavara.

Qua nronra kyuqeva Kotiraqaatairo qovara hi varirara tura

6 Kotira aanraqaa kepukyaqama vari nraakye qorahua varivaqe tire qioma mwihua nronraqama vahiani quara timwa nyiananra. Tire nronraqama vahi quara tiqata hia qumina mwatanyaa qua okyara tunanrave. Mwaa mwataraqaa ntaqikyi varia vaisihua mwatanyaa qua okyara ti variahua, mwihua variqi vita taiqa vivaro mwihua quavata taiqa quananrove.

7 Hia tire mwihua qia quara tiraitita, tire nronra qua Kotiva uqeta tai quara kyuqe qua, mwi quara nkyi timwa nyunanra. Haaru hia mwaa mwatara utu entara Kotiva mwi quara riemwa tero uqeta tero tiriara mwihua nraakiara mwi quara qovarama kyaivaro mwi quava nraakye qora kyaahaqa hirata mwihua nivata nyaamwuni kyuqema kye varivarave tura.

8 Mwaa mwataraqaa ntaqikyi varia vaisihuaqitairo hia mpoqiavantovata mwi quara okyara ntapihi kyero. Mwihua Kotira qua nronraqama vahi quara riaatirio, mwihua hiama Kotiva kyuqe inraikya vatairaqaa ntaqikyi vaisira kyatariqaa ru kyaatiri.

9 Kotira mpukuqi mwitaama tiro:
Hia vaisivanto vuqotairo taqai inraikyara,
hia vaisivanto nraatoqitairo riai inraikyara,
hia vaisivanto nai nraatoqitairo riemwa kyero tiqaro,
Mwi inraikyava qio vahiananrove, ti inraikyara
vara kyero Kotiva mwianra mwutukya vataa nraakye
qorahuani terama kyero vatairave, tura. *(Ais 64:4)*

10 Kotiva nai mwanraqura titaiharo mwia mwanraquravanto Kotiva nai uqeta tai quara hia mwaa mwataraqaa ntaqikyi variahua

timwa nyinraitiro, mwiva tiri nraahu timwa timwi varira. Kotira mwanraquravanto ekyaa inraikya ntapihi kyero ekyaa okyara inraikya Kotiva uqeta tai okyararavata taqaivama variro.

11 Ta vaisivave mpora vu nraatoqi vahiani inraikyara ntapihi kyaananro? Hiama vaisi mpovanto mpora vu nraatoqi vahianinra ntapihiananro. Nai mwia mwanraquravanto mwia utaqi vahiva mwivama mwia vu nraato ntapihiro. Mwia votima kyero Kotira mwanraquravanto nraahu Kotira okyara ntapihi kyero riaira.

12 Tire hia mwata mwaaqaatai qovara hi mwanraqurara mwia varaunanrave. Kotiva tiriara mwihua nte kyuqema nyatau okyarara ntapihi kyeta riaate tiro, mwiva nai mwanraqura timwihata varaunanra.

13 Tire Kotira mwanraqura varaurahuara tita, tire hia vaisivanto mwatanyaa okyara timwa timwianravauma nkyi timwa nyi varita. Tire Kotira mwanraquravanto timwa timwi vari quarama nkye Kotira mwanraqura varaahua nkyi timwa nyi varita.

14 Vaisi mpoqi hia Kotira mwanraqura variariva hiama qio Kotira mwanraquravanto qiani quara ntapihiananro. Mwiva mwi quarara qumina qua hia quaqa hiravema qiananro. Kotira mwanraqura mwiaqi variari vaisiva, mwiva nraahuma Kotira mwanraquravanto qiani quara qio ntapihi kyero riaananro.

15 Kotira mwanraquravanto mwiaqi variari vaisiva variqaro mwiva ekyaa okyara taqero tukyama kyero kyuqe okyarave, uaqia hi okyararave, qiananro. Mwiva qio mwitaa tiraro qumina vaisi mpovanto hiama qio nai mwi vaisira okyara tukyama kyero taqaananro.

16 Kuaa qarama kyero Kotira mpukuqi mwitaama tiro:
Vaisivanto Kotira vu nraatoqi vahi inraikyara
hia ntapihirara tiro,
mwiva hiama qio Kotirara e mwitaa mwitaa hiante
qiananrove, tura. *(Ais 40:13)*

Mwitaa iharovata Kotira mwanraquravanto tiriqi variharora tiro, Karaisira vu nraatovantovata tiriqi vahira.

Korintivanto ntainra vita varura kyaara Poruva mwihua inronra hura

3 **1** Ni kata pakyaa tuaavo, nte Kotira mwanraqura vataa vaisivata qua tuntema kye nkyivata qua qiankye qiavata nkye hia qioqa hura. Nte mwatanyaa inraikyara nraahu riaa vaisihua qihaakya hi quara timwa nyuntema kyena nkyivata qihaakya hi quara nraahu timwa nyiqana taqaavata nkye mwi entara Iesusirara qutaave turaqi nraaqiara votima kyeta varurave.

2-3 Nronra tuai vaisira kepukya kyara mwintema kye nte nronra qua nkyi timwa nyiankye tina, taqaavata nkye nraaqiara votima kyeta varuvananra tina, nte nkyi nraamwa nraahu nyiavara. Qumina nraakye

qora mwata mwaaqa variahua hia kyuqema kye nrohi variantema kye nkyevata nrohi variarara tita, mate mwaa entaravata nkye nraamwa nraahuma nrevara. Nkye qumina nraakye qora votima kyeta variqata nkye mpohuara ua qua tiqata inronra hi variara. Nkye mwitaamaqi viqata nkye qumina nraakye qoravanto mwatanyaa okyarara nraahu riaahua votima kye nrohi variara.

4 Qikye, nkye inronra hiqata ntainra quavaro nkyiqitairo mpovanto tiqaro, Nte Porura vataqina vuvave, tiharo mpovanto tiqaro, Nte Aporosira vataqi vi varuvave, ti variro. Nkye mwitaamaqi viqata nkye mwatanyaa okyara riaahua votima kyeta uaqiama kyetama nrohi variavo.

5 Aporosiva mwiva tavave variho? Nte Poruva mwiva nte tavave varuqo? Tiretana Kotira kyaiqa vare varuratanahua nraahuma varita. Nkye tiritanaqaataita Iesusirara qutaave qiara. Aporosivavata ntevata Kotiva tiri timwi kyaiqarama vareta.

6 Nte Poruva kyara humwu vara tutauqaro Aporosiva nramanri mwihanro Kotiva mwi kyarara qupiqaante tiharoma qupiqero.

7 Kyara humwu vara tivavata, nramanri nyivavata, qumina vaisitanama varita. Kotiva tiharo kyara mwiva qupiqairara tiro, Kotivama nronravanto variro.

8 Kyara humwu vara tivavata, nramanri nyivavata, kuaa kyaiqa mwianra rieqatama vareta. Nraakiara Kotiva mwihua nkyiari kyaiqa varerara rieqaro kyoqaa nyiananroma. **9** Tiretana kuaana variqata Kotira kyaiqa vare varurata nkye aakyo votima kyeta variqata, Kotira nraamwu votima kyetavatama varita.

10 Kotiva ni kyuqema mataihana nte nraamwu hoqaahua qiata vaisi votima kyena variqana nte nraante nraamwu tura ratauntema kye nte nraante Karaisirara nkyi timwa nyi varura. Nkye Kotira nraakye qora kyuqehua Kotira nraamwu kyuqera votima kyeta variate tina, nte nraante puha ratauqata mwiaqaatai mpohua mpohua mwi nraamwunra hoqe varita. Mwi nraamwunra hoqehua taqeqata hoqaata.

11 Nte puha rataura mpovanto ntaku kyero mpo kyatari rataankyora. Nte puha rataurara tura mwia Iesusi Karaisivama.

12 Nte puha rataura mwiaqaa vaisi mpovanto Kotira nraamwu hoqarera hiro kyuqe inraikyaqo mwi nraamwunra hoqaananro. Mwiva kori orive, munima orive, mpo ori kyuqerave, vara kyero kyuqema kyero mwi nraamwunra hoqa taananrove. Mwiva mwitaama kyero hoqairaro mpovanto kyatarive, nramwuhive, taquve, mwi inraikyara vara kyero hoqaananrove.

13 Vaisi mpohua mpohua mwitaamaqi vivaro nraakiara ekyaara entaqaa Kotiva mwihua hoqa tera qovarama kyairaro qoqaama vahiananro. Mwi entara qiavanto itaintema kyero Kotiva mpohua mpohua kyaiqa varatera qovarama kyero mwataara hiqaro taqaananrove.

14 Qiavanto vaisi mwiva nraamwu hoqa taaninra mwataara hiqaro
taqairaro hia itamwa kyairera, mwi vaisiva nai kyoqaa qioma
varaananro.
15 Qiavanto vaisi mwiva nraamwu hoqa taaninra mwataara hiraro
itamwa kyairera, mwi vaisira nraamwu ekyaa itamwa kyaananro. Mwiva
nraamwu hoqa taaninra ekyaa itamwa kyairaro vaisi mwiva nraahu qati
variraro mwiva qiaqitairo qatinani nritarero varintema kyero variqaro
hia kyoqaa varaananro.
16 Nkye hiave ntapihiavo? Nkye Kotira nraakye qora variqata
Kotira nraamwu kyotata nraamwu votima kyeta variavaro Kotira
mwanraquravanto nkyi utaqi varihata variara.
17 Nkye Kotira nraamwu kyuqehua variarara tiro, mpovanto nkyiqitairo
mwi nraamwunra vara uaqiama kyairera, Kotiva nai mwi vaisiravata
vara uaqiamama mwataananro. Nkye Kotira nraamwu mwihua
variqatara tita, nkye ntainra vita varivorave.
18 Nkye nkyeta riemwa kyeta api qua riemwaqita vivora. Nkyiqitairo
vaisi mpovanto nanrianra tiqaro, Nte mwatanyaa okyara mpo okyara
mpo okyara ntapihi kyauvave, tirera, nte mwi vaisirara tiqana, E mwi
quara qaqira kyera Kotira qua nraahu riemwaqira quante. E mwitaa
hirata qumina nraakye qoravanto iara hia vu nraato vataavave tivaro
Kotiva iara qua okyara ntapihiva vu nraato vataavave qiarive, qianinra.
19 Mwi quara okyara mwataamama vahiro. Mwatanyaa okyarara Kotiva
tiqaro, Mwi okyarava qumina qua hia quaqa hirave, tiro. Kotira mpukuqi
mwianra mwataama tiro:

Mwatanyaa okyara ntapihiahua
ntaqaaverura kyaiqa vare variavaro
Kotiva nkyiari utua kyaiqara mwiaqotairo
tuqasaa kyeqaro nkyiari tu vare varira. *(Job 5:13)*

20 Mwi quava vaiharo mpo quavata vahiva mwitaama tiro:
Nronravanto Kotiva mwatanyaa okyara ntapihiahua
su nyaatoqi vahi quara taqaiharo ekyaa mwi quava
qumina vehi quama vahirove, tura. *(Sng 94:11)*

21 Nkye mwi quara rieqatama hia vaisivanto varaani kyaiqarara
nronraqama kye rieqata vaisi nrutu tuaaheraata. Hiavata mwitaa hiata.
(Hia mwatanyaa inraikyavanto nkyiqa ntaqikyi varirave. Nkye mwiaqaa
ntaqikyi variarave.) Ekyaa mwi inraikyava nkye hia inraikyava nraahuma
vahiro. 22 Nte Poruvave, Aporosivave, Pitaavave, mwaa mwatavave,
qati variqi vi okyaravave, qutuvi okyaravave, mate vahi inraikyavave,
nraakiara vahiani inraikyavave, ekyaa mwi inraikyava nkyi kyaahaqa
hiari inraikyava nraahu vahirara tiro, ekyaa mwi inraikyava nkye
hia inraikyava nraahuma vahiro. 23 Mwitaa ihata nkyeta mwihua
Karaisiranivanto variavaro Karaisiva mwiva Kotiranivantoma variro.

Poruva nte Karaisira kyaiqa vaisi varuvave tura

4 1 Nkye tiri kyaiqara rieqata mwataama qiata. Tiriara nkyenramwu
Karaisira kyaiqa vaisinramwu Kotiva uqeta tai quara timwa qovara
hi varia vaisihua variavo qiata. Kotiva mwi kyaiqaraqaa ntaqikyiate tiro,
tiri nronraqama kyaira.
2 Mpora kyaiqaqaa ntaqikyiari vaisiva nataama kyerove kyaiqa
varaananro? Mwi vaisiva hia qoriri hiraitiro, ntapihi kyero nai nronra
vaisi kyaiqaqaa ntaqikyiqiro quananro. Mwi quara rieqanama nte ntapihi
kyena Karaisira kyaiqa vareqana nkyiqa ntaqikyi varura.
3 Nte Kotira kyaiqa vaisi variqana nkyi Kotira nraakye qoraqaa ntaqikyi
variarita nkyeve, vaisi mpovantove, ni tukya hiqata ni kyaiqara uaqia hi
kyaiqarave, kyuqe kyaiqave, tivaqe nte hia mwianra nronraqama kyena
riaaninra. Ntevata hia ntena kyaiqara rieqana tukyama kye mwi kyaiqara
kyuqerave, mwi kyaiqara uaqia hirave, qianinra.
4 Nte ntena kyaiqara rieqana ni kyaiqavanto qio vaihoma tina. Nte
mwitaa qiariro qutaave ni kyaiqavanto qio vahiananro? Niqaa ntaqikyi
variva, mwiva nraahuma ni kyaiqa tukyama kye taqero kyuqe hirave hia
kyuqe hirave qiananro.
5 Mwianra rieqatama haunri nkye paparuqa hiqata mpora kyaiqara
kyuqe kyaiqave, uaqia hi kyaiqarave, tivora. Nkye qaqira kyeta tiri vunyaa
vaisivanto qaiqaa tumuani entara vekya variata. Mwiva mwi entaraqaa
vaisivanto entaqi variqaro uqeta taani kyaiqara qovarama kyaananro. Mwiva
vaisivanto nai vu nraatoqi riemwa taani inraikyara qovarama kyaananro.
Mwiva mwitaamaqiro viraro mwiaqaatairo Kotiva nraakye qoravanto kyaiqa
varera taqeqaro kyuqe kyaiqave, uaqia hi kyaiqarave, qiananro.

Korintivanto nkyiari nyutu tuaaherora kyaara Poruva mwihuara tura

6 Ni kata pakyaa tuaavo, nte nkyiara rieqana nte teta Aporosikyaqaa
ntumwa kye turave. Nkye mwi quara rieqatama Kotira mpukuqi qara
ntumwa to quara mwia hia nraatara kyeta ntainra vita variqata hia vaisi
mpo nrutu tuaahereta mpo nrutu vara mwataniqa hiata.
7 Ni katao, Tavave iara e vaisi nronravanto variaro tiho? Hia mpovanto
iara mwitaa tiho. Qio qutaave ekyaa e vataana inraikyara Kotiva i
mwiho? Nanraqamave ekyaa e vataana inraikyara Kotiva i mwihanra e
ntena kyauquqo vara taurave timwa kyera e ena mwahuta tira hiaro?
8 Qikye, nkye Korintiqinaahua mwamwaahuave, qutaave nkye Kotiva hi
inraikyara ekyaa vataahua variavo? Qutaave nkye airi inraikya vataahua
variavo? Tire hia nkyi kyaahaqa hurata nkye nkyetaraa variqata
qutaave nkye nritare vunyaa nraakye qora variavo? Nkye qutaaqama
kye nronraqama vivaqe nte nkyiara qamwateqana tire nkyi kyapata
nronraqama vita ntaqikyiqata variataarave.

9 Nte ntena riemwa kye mwitaama tina, Tire Karaisira qua nkyi
timwa nyunrahua varuraro Kotiva tiri vara ekyaara tokyaqaama vatero.
Nramwutaa sitaqi ru kyarera utuavata ekyaahua mwihua nraahu
taqaantema kyetama mwata mwaaqaanaa nraakye qoravantovata
nyaamwunyaahuavata tiri taqeta.
10 Tire Karaisirara rieqata Karaisira qua nkyi timwa nyi varurata
qumina nraakye qoravanto tiriara nkye hia vu nraato vaihua variavo
ti variara. Mwihua tiriara mwitaa ti variavata nkye ekyaa qua riaahua
votima kyeta Karaisira qua rie variara. Tire Karaisirara rieqata tire
uqenraunra vaisihua varurata nkye kepukya vaisi votima kyeta variara.
Tire Karaisirara rieqata tire varuraro tiri nrutuvanto mpiato vaihata nkyi
nyutuvanto virito vahintema kyeta nkye variara.
11 Tire Karaisirara rieqata haaruvata, mate mwaa entaravata, hia
kyara vaiharo tiri mpoqama kye nraataa ihata varunanra. Tiri tuavaaqa
nrahitiro uaqia aaqia ihata varunanra. Tiri ntuqutu kyeqa vataavata
varunanra. Tire hia kyuqema kye mwatukya kuaaqi variraitita, tire
mpoqi mpoqi nrohi varunanra.
12 Tire munima kyeqa kyara varaare tita, teta kyauquqo toqaamwu
tukyeqa kyaiqa vare varunanra. Mpovanto tiriara mwaaquqa hi quara
tihata tire hia nanrianra mwaaquqa hi quara tiraitita, tire Kotirara mwi
vaisira kyuqema mwataante tunanra. Tiri uaqiama timwa taavata tire
hia Kotira kyaiqa qaqira kyaraitita, tire kepukyaqama kye mwia kyaiqa
varaqita vunanra.
13 Mpovanto tiri nrutu vara mwataniqa hiqaro unra tihata tire hia
nanrianra mwitaa tiraitita, tire mwianra kyuqe qua nraahu tunanra.
Tire mwitaamaqi viqata Karaisirara rieqata varurata kyara viti qaqira
kyaantema kye qumina nraakye qoravanto tiri qaqira kyaarave. Mwaa
entaravata mwihua tiriara vehi vaisi qumina inraikyavantove ti variara.
14 Hia nte nkyi kyauruariveravauma mwaa quara qara ntina. Nkye ni
nraaqiara kyuqehua votima kye varivaro nkyi su nyaatovanto ntapihirata
variate tinama, mwaa quara qara ntina.
15 Vaisi 10,000 vanto nkyiara tiqata, Tire nkyiqa ntaqikyi varurahuave.
Nkye mwataama kye Karaisira qua riemwaqita quate, tivera, nkye mwaa
quara riaata. Mwihua mwitaama varivaqevata nte nkyi sova kuaikuvanto
nraahuma varianinra. Nte nraante Karaisira qua kyuqe mwakyaakya
nkyi timwa nyiavata nkye Karaisira aanraqaa vurara tina, nte nkyi
sovaqama vurama.
16 Nte nkyi sova varuvara tina, nte nkyi su nyaato nyianrita nkye nte
nrohuntema kye nrohiata.
17 Nkye mwitaama kye nrohiate tina, nte Timotira titaariro nkye
hinani quananro. Nte Timotirara ni maaquve tuqaro ni mutukyavanto
mwianra mpoqiavata vahira. Mwiva tiri vunyaa vaisi mwianra nraahu

rieqaro mwia kyaiqa vare vari vaisivama variro. Nte Timotira titaariro mwiva uro nte mpoqi mpoqi nrohiqana Karaisirara nraakye qora timwa nyuntema kyena ntenavata mwi quara riemwaqi viqana Karaisira aanraqaa nrohurara ntapihi kyero nkyi timwa nyianri.

18 Nkye mpo hiahua tiqata, Nianra mwiva hiama qio mwaini tiri taqarero nriananrove, timwa kye qamwateqata nkyeta nrutu tuaahere variara.

19 Tiri vunyaa vaisivanto qiove tiraqe nte qioma nkyi taqarera qamwanrama uro ntaaninra. Nte quariva uro variqana nkyiari nyutu tuaahere variahua taqarera. Hia nte mwihua qua nraahu riarera. Nte mwihua kepukyavata taqarera. **20** Kotiva ntaqikyi vaisiva, mwiva hia qua nraahu timwaqiro quananro. Mwiva Kotira kepukyara variqaro Kotira aanraqaa quananro.

21 Nkye hia ntapihi kye nrohi varira kyaara nte kyapipivata vare quaninranrave nkyi mwutukya vahiro? Nkye ntapihi kye nrohiarara rieqana nte uro nkyiara po tina nkyi kyuqema nyataaninranrave nkyi mutukya vahiro? Nkyetavanto tivaqe riaari.

Quara vairiqa hirikye nkyiqitairo vaisi mpovanto api nrohi variho tura

5 **1** Quavanto viro nrinro ihana nte riauqaro nkyi utaqitairo quara vairivanto nrohia okyarava qovarama viho. Qikye, Kotira qua hia riaa nraakye qorahua mwitaa hiarara uaqia hi kyaiqarave timwa kye hia mwitaa hiarave. Mpovanto qua ni timwa mpihana nte riauqaro vaisi mpovanto nai qora nraata varatero nrohi variho, qiara.

2 Mwiva nkyi utaqi variqaro mwitaamaqiro nrohi varihata nkye nanra inraikyara rieqatave nkyeta mwahuta ti variavo? Nkye hia nkyeta mwahuta tiraitita, nkye ntataataarave. Nkye ntateqata mwi vaisira titaivaro nkyiqitairo quataarave.

3 Mate nte nyianrani variqana hiama qio mwi quara nkyi kyapata variqana avuqavu hiarava aanra vahiro. Nte nyianrani varura, mwianra nte hiama nronraqama kye riena. Tiri vunyaa vaisivanto ni nronraqama kyaihananra tina, nte qioma nyianrani variqanavata mwi quara avuqavu hianinra. Nte nkyi kyapata variqana mwi quara avuqavu huntema kyena vaakyama mwi vaisira ko timwa kyena mwiaqaa qua vatauqo.

4 Mwianra rieqanama nte nkyiara mwitaama tina. Nianra mwiva tirivata variho timwa kyetama nkye mwi vaisira qua riarerata ntuvaantua hiata. Nkye ntuvaantuama vita varivaro tiri vunyaa vaisivanto nkyi nronraqama kyairata nkye ntuvaantuama vita variqatama **5** mwi vaisira nkyetaqitai titaivaro mwiva nanrinraa variqaroma Saataaninra kyaiqa varaqiro quananro. Nkye mwitaa hivaro mwi vaisiva nai mwamwantaqo Saataaninra kyaiqa varaqiro viraro vu nraato ntapihi viraro uaqia hi kyaiqara qaqira kyairaro ekyaara entaqaa mwia mwanraquravanto qio variraro Kotiva mwia nyaamwuni vitaari.

6 Nkye qumina nkyeta mwahuta tivora. Nkye mwaa quara ti variara
riaarave. Qamaa pataqia taupa tairaro ntenraanriva ekyaa hini qamaa
mwiavata ntenra kyaananrove.
7 Vaisi mwiva taupataira votima kyero varira nkye qamwanrama kye
mwia titaivaro mwiva uaqia hi kyaiqara varaiva hia nkyi utaqi varirata
nkye qio variqi quata. Nkye qio varivaro mwia uaqia hi kyaiqava
nkyivata uaqiama nyataankyora. Vekyahu nyato kyarara omwata nraani
entaraqaa sipisipi nraati ru kyaintema kyero tiriara rieqaro Karaisira ru
kyora.
8 Karaisira tiriara ru kyorara tita, nrivaqe vekyahu nyato kyarara
votima kye nreqata taupataira vatama kye mpereti uta taira qaqira kye,
mpo mpereti hia taupataira vata uta taira nramwaqi quara. (Mwi quara
okyara tirera nrivaqe Kotira aanraqaa nrohiqatama uaqia hi kyaiqara
qaqira kye kyuqe kyaiqa qutaa kyaiqa nraahu varaqi quara.)
9 Tauraa nte nkyini qara mpo vara kye nkyi timwa nyiavaraqi
mwitaama tina, Nraakye qora api qaraqita nrohihuavata hia kuaaqi
variate, qiavarave.
10 Nte mwi quara tiqana hia nte quminahua hia Iesusira nraaqiaraqa
hiahuara turave. Hia nte qumina nraakye qora airi inraikyara mwutukya
ntihata variahuarave, mpuara vare variahuarave, unra mwanriqa nrutu
tuaahere variahuave, hia nte mwihuara turave. Nkye mwi nraakye
qorahua qaqira kye nkyetaraa varirera hivera, mwia nkye mwaa mwatara
qaqira kyetama nkyetaraa varivarave.
11 Nte tohare hia nte qumina nraakye qora mwihuara turave. Nte vaisi
mpovanto tiqaro nte Iesusira nraaqiarama varuqo timwa kyero uaqia hi
kyaiqara varaaninra mwianrama tuqo. Ni qua okyaravanto mwitaamama
vahiro. Vaisi mpovanto tiqaro, Nte Iesusira nraaqiara nkyi sata
sakyaama varuqo, timwa kyero mwiaqaatairo mwiva mpo nraakyevata
nrohiarivave, airi inraikyara mwutukya vahiarivave, airi inraikya vare
variarivave, unra mwanriqa nrutu tuaahere variarivave, mwiva mpora
nrutu vara mwataniqa hiqaro unra qua qiarivave, mwiva uera nramanri
nreqaro uera ntaarivave, mwiva mpuara uti variarivave, mwiva mwitaa
hi variariva nkyiara nte nkyi sata sakyaave tirata nkye mwia qaqira kye
mwia nraatu aatu hita hia mwiavata variqata kyara nraatema tuqo. Ni
qua okyara vaakya tuva mwitaamama vahiro.
12-13 Hia Kotira nraakye qora qumina nraakye qora mwaaqani variahua
hia nte mwihua qua avuqavu hirerave. Mwihua kyaiqa tukya hianinra
mwia hia ni kyaiqavauma, mwia nai Kotivama mwia avuqavu hiananro.
Qio nkye hia qumina nraakye qora variavo. Nkye Iesusira nraakye
qoravantoma varita. Haunri nkyiqitairo mpovanto uaqia hi kyaiqara
utu kyairata nkye tiqata, Kyai qaqira kye hia avuqavu hiare, tivora.
Nkye qamwanrama kye mwi quara avuqavu hiata. Kotira mpukuqi qara

ntumwa to quara rieqanama nte nkyiara mwitaama tina. Mwi quava mwataama tiro:

> Vaisi mpovanto nkyi utaqi variqaro uaqia hi kyaiqara
> varaaninra nkye titaivaro quarive, tuqo. *(Lo 13:5)*

Qua vahirera, nkyetavanto mwi quara avuqavu hiate tura

6 1 Nkyiqitairo mpovanto nai qata vakyaaqa qua vatarera hiqaro haunri mwiva uro hia Kotira qua riehua mwi quara avuqavu hiate qiankyora. Mwiva nkye Kotira qua riehuara ni qua avuqavu hiate qiari.

2 Nkye hia ntapihiarave? Nraakiara Kotira nraakye qoravanto variqata mwihua mwaa mwataraqaa varihua qua avuqavuma hivara. Nkye nraakiara mwaa mwataraqaa varihua qua avuqavu ihua variahuara tita, nkye nanraqamave mate mwaa entara pata qua mwiqianinra hia avuqavu hita? 3 Nkye hia ntapihiarave? Nraakiara tire nyaamwunyaahua mwihua quavatama avuqavu hiananra. Tire nyaamwunyaahua quavata avuqavu hiarahuara tita, tire qioma mwata mwaaqaanaa quavata avuqavu hiananra.

4 Nkyiqitairo ko ti quava qovara hirata nkye mwi quara avuqavu hirerata nkye qumina mwaaqanyaa vaisi, hia Iesusira nrutu tuaahere huara mwi quara avuqavu hiate tivora.

5 Nkye mwitaa hiqata kyauruataarave. Nkyi sata sakyaa taaratanavanto inronra hivera, hiave nkyi utaqa vaisi mpo kyuqe vu nraato vahiva, mwi quara avuqavu hiariva variro? 6 Nkyiqitairo kyuqe vu nraato vahiva mpovanto mwi quara avuqavu hiataara hia mwitaa hiavatama nkyi qata vakyaa mwihua mwi quara vareqata qumina vaisi hia Kotira qua riaahua hianani vi varita.

7 Nkye nai ko ti nai ko ti hiqatama nte taqauqata nkye Kotira qua qaqira kyeta mwia aanraqaavata hia kyuqema kye nrohi variara. Nkyi qata vakyaa mpovanto nkyi uaqiama nyatairata nkye qaqira kye qiove qiataara. Nkyi qata vakyaa mpovanto nkyini mpo inraikya mpuara varairata nkye hia mwiaqaa qua vataraitita, qiove qiataara.

8 Mwitaa hiataara nkye uro nai uaqiama mwate nai uaqiama mwate hiqata naini naini mpuara vare variavo. Qikye, mwihua nkyi sata sakyaa variavata nkye mwitaa hiqata mwihua uaqiama nyate variavo.

9 Nkye hia mwaa quara riaarave iho? Qora kyaiqa vare varihua hia Kotiva ntaqikyi mwatukyaraqi qio vivarave. Vaisi mpovanto nkyiara mpo qua unra qua qiankyora. Api qaraqita nrohihuave, unra mwanriqa nrutu tuaaherehuave, nraata vaati ntuqeqaama kye api nrohihuave, nkyiari hena vaisive nkyiari hena nraakyevata api nrohihuave, 10 mpuara uti varihuave, airi inraikyara mwutukya ntirata vare varihuave, uera nramanri nreqata uera nte varihuave, mpora nrutu vara mwataniqa hiqata unra qua ti varihuave, mpova hi inraikyara unraqanraama kyeqa

vare varihuave, ekyaa mwi kyaiqara mwi kyaiqara vare varihua hiama qio Kotiva ntaqikyi mwatukyaraqi vivara.

11 Nkye hini uhua haaru mwi kyaiqara mwi kyaiqara vare varura. Nkye mwitaama varuvaro nkyiara Kotira kyaiqa nraahu varaqita quate tiro, Kotiva nkyi mwutukya vu nraato hiqama nyatero. Kotiva tiri vunyaa vaisi Iesusi Karaisira kyaiqara riero nai mwanraquraravata rieqaro Kotiva nkyi avuqavuma nyataira.

Karaisiva tiri huvantu kyairaqaatai tire uaqia hi kyaiqara varaqi quarorave tura

12 Mpovanto tiqaro, Karaisiva ni huvantu kyaihana nte qati varuvara tina, nte ekyaa mpo kyaiqa mpo kyaiqa qioma vare variariro Kotiva hiama nianra qao qiananrove, qianinra nte nai mwia mwataama kye timwa mwinrenra. E ekyaa kyaiqa qio varairarovata hia ekyaa mwi kyaiqava i qio kyaahaqa hiananrove, qianinra. Nte ekyaa kyaiqa qio varaariva variqanavata nte hia ekyaa kyaiqa varaqina virerave. Nte ekyaa kyaiqa vare variariro kyaiqa mpovanto niqaa ntavaaqavu kyero ni ntaqikyiqiro quankyorave.

13 Mpovanto tiqaro, Kyaravanto vaisi vikyokyaqi quariva vaiharo vikyokyavanto kyara nraanriva vahirave qiananro. Qio mwi inraikyava quaahaqa vahi inraikyarara tiro, nraakiara Kotiva kyaravata vikyokya mwiavata taiqama kyaananro. Mwi inraikyava quaahaqa vaiharo vaisivanto quaahaqa variara. Mwitaa hirara tiro, vaisivanto api mpo nraakye mpo vaisivata nrohiqaro nai mwamwanta Kotira vuqaa vara uaqiama kyaananro. Vaisivanto nai mwamwantaqo Karaisira kyaiqa varaqiro viraro Karaisiva mwia mwamwantaqaa ntaqikyiananro.

14 Kotiva tiri vunyaa vaisi qati vara sivuma kyovara tiro, mwiva nai kepukya mwiaqo tirivata qioma qati vara sivuma kyaananro.

15 Nkye hia ntapihiarave? Nkyi mwamwanta mpoqiani mpoqianivanto Karaisira mwamwantama vahiro. Qiove Karaisira mwamwantaqaatairo mpo mwamwanta vara kyero api qaraqiro nrohi variani nraakyera mwamwantaqaa taaqau tairaro vahiananro? Hia qio mwitaa hiananrove.

16 Nkye hia ntapihiarave? Vaisivanto api qaraqiro nrohiani nraakyeravata nrohi variraro mwitanahua nyamwantavanto kuaa mwamwantama vahiananrove. Kotira mpukuqi mwianra mwataama tiro:

> Mwitanahua nyamwantavanto
> kuaa mwamwantama vahiananrove, tura. *(Okyara 2:24)*

17 Iesusira nraaqiaravanto hia mwitaama kyero variananro. Tiri vunyaa vaisivata taaqau viro variariva variraro mwitanahua mwanraquravanto kuaa mwanraqurama vahiananro.

18 Api qaraqi nrohiraqaatai nkye ntuvaihaaqita qatiraqaa variata. Mpovanto uaqia hi kyaiqara hini hira utiva hia mwia mwamwanta

uaqiama kyaira. Mwiva api qaraqiro nrohiqaroma nai mwamwantavata vara uaqiama kyaira.

19 Nkye hia ntapihiarave? Nkyi mwamwanta mwiva Kotira mwanraquravanto variqiro vi vari nraamwuvama vahiro. Kotiva nai mwanraqura nkyi nyihanro mwia mwanraquravanto nkyi mwutukyaqi variqiro vira. Nkye hia nkyetavanto nkyetaqaa ntaqikyiahuavauma. Nkye Kotiranivantoma varita.

20 Kotiva nai mwaaqu nkyi nyinro nkyi kyoqaa utu tairara tita, nkye Kotiranivanto variqata nkyeta mwamwantaqo Kotira nrutu tuaaheraata.

Poruva nraata vaati vare okyarara tura

7 1 Nkye ni kyapara hiqata qara ntumwa taa quara nte nkyita timwa nyinrenra. Qioma vaisivanto hia nraakye vararaitiro, qati variqiro quananro.

2 Nte mwi quara tiqanama taqauqata vaisivanto nraakyevanto mpo nraakyevata mpo vaisivatama kye api nrohi variava tuqara vihana nkyevata mwi kyaiqara utivo tina, mpo qua mwitaama tina: Kyaivata ekyaa nraakye qoravanto nraata vaati vareta variate, tuqo.

3 Vaisivanto nai nraata kuaa mwamwantavanto variqaro mwiva nraakye kyakya hianinranra hia qao tiraitiro, mwia kyuqema mwataari. Nraatavantovata kuaa qara hiari. Mwitanahua mpovanto mpora kyuqema mwatairaro mpovanto mpora kyuqema mwateqatatana variata.

4 Nraakyevanto hia nai mwamwantaqaa ntaqikyi variharo mwia vaativanto mwia mwamwantaqaa ntaqikyi varira. Kuaa qarama kyero vaativanto hia nai mwamwantaqaa ntaqikyiharo mwia nraatavanto mwia mwamwantaqaa ntaqikyira.

5 Vaatiaravata nraataravata nte mwaa quara tirera. Nkyetana mwamwanta ntuvaantua hi okyarara hia mpovanto qao qiari. Nkyetana qua taaqaute tiqata, Nriqetana Kotiravata mwi iherara qua qiare ti, qioma nkyetana qati variqi vivara. Nkyetana mwitaamaqi viqata Kotiravata qua tira taiqa kyeta mwiaqaataita qaiqaa mwamwanta ntuvaantua hiata. Haunri nkyetana nraahumwa nraahumwa varivaro Saataaniva nkyitana mwataara hirata nkye mpo nraakyeve mpo vaisivata nrohi kyevora.

6 Nkye mwi quara ni kyapara hiqata qara ntumwa taarara tinama, nte nkyita timwa nyina. Nte hia mwi quara kepukyaqama kye vateqana nkye mwi quara nraahu vataqita quatevauma tina. Nte qati mwi quava nkyita kyaahaqa hiarive tinama mwitaa tina.

7 Nte nkyiara mwataavatama tina, Ekyaa nraakye qora ni votima kye varivaqe nte mwianra qiove qianinra. Qio nte ntapihi kyauqaro Kotiva mpo vu nraato vaisi mpo mwihanro mwi vaisiva nraakye varatero variharo, Kotiva vaisi mpove nraakye mpove mpo vu nraato mwihanro mwiva ehaara variqi vi varira.

8 Mwanraataravata, qumwanraanravata, saati qutu quavata, tetoqa varia nraakyehuaravata, nte tirera. Nkye ni votima kye nkye qati varivaqe nte nkyiara qiove qianinra.
9 Vaisivantove nraakyevantove hia qio qati variaqara hirata qioma nraata vaati varevara. Haunri qati varivaro vaisiarave, nraakyerave, mpoqama kyero mwutukya ntirata mwia rirante qati variqi vivora.
10 Nraata vaati varaahua nte mwaa quara timwa nyinrenra. Mwaa mwi quara hia ntena riemwa kye tuqo. Tiri vunyaa vaisivanto timwa tairama. Mwiva nraakyera mwitaama tiro: Nraakyevanto hiama qio nai vaati ekyaara kyero quananrove. **11** Mwiva nai vaati qaqira kyairera, mwiva hiama uro mpo qoraisi vararaitiro, qatima variarive. Mwiva nai vaati qaqira kyero uro nanrianraa vari taqero kyai nte ntena paativanto hinani nrumu ntante quankye timwa kyero mwiva qioma nai vaatintiriro uro variananrove, tiro. Mwitaa timwa kyero tiri vunyaa vaisivanto mwia vaatiaravata mwitaama tiro:

Vaisivantovata hia nai nraata qaqira kyaananrove, tiro.

12 Nte hini mwihuara mwaa quara tirera. Mwaa mwi quara hia tiri vunyaa vaisivanto timwa tairavauma. Nte ntena mwi quara tirera. Iesusira nraaqiara mpovanto variraro mwia nraatavanto hia Iesusirara qutaave qiari nraakyeva variqaro nai vaatiara tiqaro, Hia i qaqira kyaraiti, nte i vatama kye variqi virerave, tirera, hia mwia vaativanto mwia qaqira kyaari.
13 Iesusira nraaqiaraqa hiariva nraakye mpovanto variraro mwia vaativanto hia Iesusirara qutaave qiariva variqaro nai nraatara tiqaro, Hia i qaqira kyaraiti, i vatama kye variqi virerave, tirera, hia mwia nraatavanto mwia qaqira kyaari.
14 Vaativanto hia Iesusirara qutaave qiariva nai nraatantiri variqi viraro Kotiva mwia nraatara rieqaroma mwi vaisirara qutaama mwiva mwia vaativanto variho qiananro. Nraakye mpovanto hia Iesusirara qutaave qiariva nai vaati Iesusirara qutaave qiani vaisiravata variqi viraro Kotiva mwia vaatiara rieqaroma mwi nraakyerara qutaama mwiva mwia nraatavanto variho qiananro. Kotiva hia mwitaa qianinravauma mwitanahua nraaqiara mwata tehua qumina nraakye qoravanto apiqama kye mwata taa nraaqiarahua votima kyeta varivara. Mwitana nraaqiaravanto Iesusirara qutaave qia nraakye qorahua nraaqiara votima kyetama varivara.
15 Hia Iesusirara qutaave qiariva nai nraatave, nai vaative, qaqira kyarera hirera, kyairaro mwitaa hiari. Mwiva qaqira kyero virera hiraro qioma vaativantove, nraatavantove, Iesusirara qutaave qiariva mwia tuta kyairaro quananro. (Mwia hia tuta kyairaro virera, mwitanahua inronra hiqatama varivara.) Mpora qihaakyama mwatairaro mwiva ina qihaakyama mwatero mwitaamaqita quate tiro, Kotiva tiri nraanrama taira.

16 Mwianra rieqanama nte mpo hiahua mwihua nyaatavantove saativantove hia Iesusira qua riaahuara mwitaa tirera. Nkyi saativantove, nkyi nyaatavantove, nkyiara rieqata Iesusira nraaqiaraqama vivarave iho, hiave Iesusira nraaqiaraqama vivarave iho? Nkye mwihua kyaahaqa hi okyarara hia ntapihiavo.

Iesusira nraaqiaraqama quavaro nkyi mpo kyaiqa mpo kyaiqa nyinra qaqira kyevorave tura

17 Haaru nkye varuvaro Kotiva nkyi nyaanro entara mwi entaraqaa tiri vunyaa vaisivanto kyaiqa tukyama kyero nkyi kuaiqia kuaiqia nyunranra rieqanama nte nkyiara tiqana, Nkye variqata nkyeta nanra kyaiqave tutera mwianra nraahu riemwaqita quate, tuqo. Nte mpo mwatukya mpo mwatukya nrohiqana Iesusira nraaqiara variahua mwi quara nraahu timwa nyiqina nrohurave.

18 Iutaa vaisivanto Kotira qua riero Iesusira nraaqiaraqama viva, mwiva haaru nai mwamwanta toqakyaarara hia kyauruari. Mpo mwatanaa vaisivanto Kotira qua riero Iesusira nraaqiaraqama viva, mwiva hia nai mwamanta toqa kyaari.

19 Mwamwanta toqe okyaravave, hia toqe okyaravave, hiama mwi okyarava vaisi kyaahaqa hiananro. Nkye mwi okyarara hia nronraqama kye riaata. Kotira qua kyuqema kye riemwaqi vira, mwianra nronraqama kye riemwaqi quata.

20 Nkye mpo kyaiqa vare varivaro Kotiva nkyi nyaanraanrihua nkye mwi kyaiqara vareqata variata.

21 Mwi entara vaisi mpovanto nai kyaiqara rieqaro i rupa tovara e mwia kyaiqave vare varurarove Kotiva i nraanronra? Qio mate i rupa taira hia mwianra nronraqama kyera riaana. I huvantu kyaari aanrava qio vahirera, e qioma qati vinanra. 22 Tiri vunyaa vaisi Karaisiva vaisi mpo rupa taaninra nraanrainranro mwi vaisiva nai rupa taaninranra hiama nronraqama kyero riaananro.

Nte mwi vaisirara mwitaa qiante tirera: E tiqara, Karaisiva Saataaninraqaatairo ni huvantu kyaihana nte qatinani varuqo, tiqara variqira quana. Mwia votima kyero hia rupa taari vaisiva qumina vaisivanto variraro Karaisiva mwia nraanrainranro mwi vaisiva Karaisiva rupa tai vaisivama variananro.

23 Kotiva nronra kyoqaa Karaisiraqo nkyi huvantu kyairara tita, nkye qumina vaisivanto nkyi rupa tairata mwia kyaiqa vareqata Kotira kyaiqa hia varevora.

24 Ni kata pakyaa tuaavo, Kotiva nkyi nyaanro entara mwi entaraqaa nkye mpo kyaiqa vare varura, mwi kyaiqara nraahu matevata varaqi viqata Kotiravata variqata kyuqema kyeta nrohiate.

Poruva qaraahahua hia nraata vaati varaahuaravata tetoqaravata tura

25 Nte nkyi qaraakya nraakye qora hia nraata vaati varaahuara tirerama. Nkyiara hia ni vunyaa vaisivanto qua mpo timwa mpihana

riaura. Ni vunyaa vaisivanto nianra po timwa matero ni nronraqama kyaihana nte mwia kyaiqa vaisi varuvara tina, nte nkyiara ntena riemwa kye qua timwa nyianinranra nkyi mwutukyavanto qihaakya hirata qutaave qiata.

26 Mwaa entara uaqia hi entara muaanra vahi entarara tina, nte mwianra rieqana nkyi vaisiara mwitaama tina, Nkye mate nataama kye varira qio mwivau variqita quate, tuqo.

27 E nraakye vaakya varaterava hia mwia qaqira kyenanranra riaante. E ehaara varirava hia uro nraakye varenanranra riaante.

28 E uro nraakye varenanra mwia hiama e Kotira qua nteqa kyenanra. Qioma mwitaa hinanra. Mwanraatavantovata uro qoraisi varairera, mwiva mwitaa hiqaro hiama Kotira qua nteqa kyaananro. Qioma mwitaa hiananro. Mwaa entara nraata vaati varehua nronraqama kye muaanra ntaani inraikyara varaqi vivara. Nkyevata mwi muaanranra varevo tina, mwianra rieqanama nkye hia nraata vaati varaate, tuqo.

29 Ni kata pakyaa tuaavo, nte nkyiara qua tuva mwia okyara mwataamama vahiro. Tire mwata mwaaqaa variara entava pataqiama vahiro. Mwianra rieqatama nkyiqitai nraakye varehua hia nraakye varehua nraantantamwa kye variqi viqata Kotira kyaiqara nronraqama kye riemwaqi quata.

30 Nkye hia mwatani airi enta qati variqi virara rieqatama nkyiqitai ntatehua mwihua hia ntatehuara nraantantamwa kye variqi viqata Kotirara nronraqama kye riemwaqita quata. Kuaa qarama kye nkyiqitai raihi varihua, mwihua hia raihihuara nraantantamwa kye variqi viqatama Kotira kyaiqara nronraqama kye riemwaqi vivata nkyiqitai mpo inraikya mpo inraikya kyoqaa hi varihua hia mpo inraikya vatehua nraantantamwa kye varaqi quata.

31 Nkye munima kyaiqave, kyoqaa kyaiqave, varehua hia mwi kyaiqarara nronraqama kye riemwaqita quata. Mwaa mwatara mwia kyaiqa okyaravata taiqe variharo mwiva taiqaani entava qaumato vahirara tita, nkye mwianra rieqatama Kotira kyaiqara nraahu nronraqama kye riemwaqi viqata variqi quata.

32 Ni kyakya hiva mwitaamama vahiro: Hia nkyi mwutukyavanto mwata mwaaqaanaa inraikyara mpoqama kyero vahiari. Hia nraakye varaari vaisiva variqaro mwiva tiri vunyaa vaisi qamwata mwatarero mwianra nronraqama kyero rieqaro mwia kyaiqa nraahu varaqiro quananro.

33 Nraakye varate variari vaisiva nai nraata qamwata mwatarera uti variqarora tiro, mwiva mwata mwaaqaanaa inraikyara nronraqama kyero riemwaqiro quananro.

34 Mwiva mwitaa hiqaro hia Kotira kyaiqara nraahu riemwaqiro quananro. Mwiva Kotira kyaiqaravata, nai nraata kyaiqaravata, riemwaqiro quananro.

Mwanraatavantove, hia vaati varaari nraakyevave, variqaro mwiva tiri vunyaa vaisi kyaiqara nraahu riemwaqiro quananro. Mwiva nai mwanraquraqotairovata nai mwamwantaqotairovata mwia kyaiqa nraahu varaqiro quananro. Vaati vataa nraakyevanto variqaro mwiva nai vaati qamwata mwatarera uti variqarora tiro, mwiva mwaa mwataraqaa vahi inraikyarara nronraqama kyero riemwaqiro quananro.

35 Nte mwaa quara tiqana nte hia nkyi antuareqanavauma tina, nte nkyi kyaahaqa hiqanama tina. Nkye aanra kyuqe hiraqaa nrohiqata Kotira kyaiqara nraahu riemwaqi viqata hia mpo kyaiqa mpo kyaiqara riemwaqita quate tinama, mwitaa tura.

36 Vaisi mpovanto tiqaro, Nte hia nraata vararaitina variariva mpo nraakyevata nrohiankyorave, qiariva mwi vaisiva qioma nraata varaananrove. Mwiva mwitaa hiqaro hiama Kotira qua nteqa kyaananrove.

37 Vaisi mpovanto tiqaro, Nte hia nraakye vararerave. Nte qioma ehaara variqana qati variqina quaninrave, timwa kyero mwitaamaqiro viqaro kepukyaqama kyero variqiro quariva, qioma mwi vaisiva mwitaa hiqaro ehaara variqiro quananro.

38 Nraakye varaariva, mwiva qio kyuqema hiananro. Hia nraakye vararaitiro ehaara variariva, mwiva mpoqiavatama kyuqe hiananro.

39 Vaativanto qati varirera, mwia nraatavanto mwikyantiri nraahuma variqiro quananro. Vaativanto qutu viraro mwi nraakyeva qioma nai kyakya hiani vaisira varaananro. Mwiva mpo qoraisi vararera hiro Iesusirara qutaave qianinra nraahuma qio varaananro.

40 Nte ntena riemwa kye mwi nraakyerara tiqana, Mwi nraakyeva hia qaiqaa qoraisi varairera, mwiva qamwateqaroma variqiro quananrovema, tina. Nte mwitaa tiqanama Kotira mwanraquravantovata nte tu quara kuaa qua mwia nraahu qiananrovema tina.

Unra mwanriqani vate kyarara qiove nraananrave hiave qio nraananrave? tura

8 **1** Nkye ni kyapara hiqata qiove tire maaketiqitai unra mwanriqani vate kyarara munima kye vara kye nraananrave qia quara nkyita timwa nyinrenra. Haunri nkye paparuqa hita tiqata, Tire mwi quara okyara ntapihi kyaurahua qioma mwitaa mwitaa hiananrave, tivora. Nkye mwi okyarara ntapihi kyaurahuave tiqata nkyeta nrutu nraahu tuaaherevora. Hia mwitaa ti quara mwiaqo mwi quara avuqavu hiata. Nkye nanrianra nanrianra mwutukya vateqatama mwi quara avuqavu hiata.

2 Vaisivanto hini qua okyara nraahu ntapihi kyero haunri mwiva tiqaro, Nte ekyaa qua okyara ntapihi kyauqo, qiankyorave.

3 Kotirara mwutukya vahiari vaisiva variraro Kotiva mwi vaisira ntapihi kyero taqero ni nraaqiarave timwa kyeroma mwia kyaahaqa hiananro.

4 Mwi quara rieqana nte unra mwanriqani vate kyarara tirera. Tire
ekyaahua ntapihi kyauraro unra mwanriqavanto qumina inraikya
nraahuma vahiro. Tire ntapihi kyauraro qutaa mwanriqa kuaikuvanto
Kotiva nraahuma variro. 5 Mpo hiahua tiqata, Nyaamwunivata mwata
mwaaqaavata mwanriqa airivanto variqata tiriqaa ntaqikyi variavata tiri
vunyaa vaisi airivantovata variqata tiriqaa ntaqikyi variarave, qiarave.
6 Mwihua mwitaa qiavata tire tiqata, Mwanriqa kuaikuvanto Kotiva
nraahuma variho, ti varunanra. Kotiva tiri tiqovama variro. Mwiva
ekyaa inraikya utu taiva varihata tire mwia nraaqiaravanto qati variqi
quarahuama varita. Tiri vunyaa vaisi kuaikuvanto Iesusiva nraahuma
variro. Kotiva Karaisira nronraqama kyaiharo mwiva ekyaa inraikya
utu taira. Karaisiva varihatara titama, tirevata varita. Tire mwi quara
rieqatama unra mwanriqanra qumina inraikyave tunanra.
7 Tire mwi quara ntapihi kyaurahua varurata hia ekyaa nraakye qora
mwi quara ntapihiara. Mpo hiahua tauraa unra mwanriqanra riohua,
mwihua Iesusira nraaqiaraqama vita mwihua mwaa entaravata unra
mwanriqani vataa kyarara nreta tiqata, Qae, mwaa unra mwanriqani
vataa kyarava tiri uaqiama timwa taarivaare, ti variarave. Mwihua
mwutukya vu nraatovanto hia ntapihihata mwihua airi nraato tiqata mwi
kyarara nramwa kyeta mwihua tiqata, Qae, ni kyauriroma iho. Hia mwi
kyarara nraataara vaihana nramwa kyaurave, ti variara.
8 Mwihua mwitaa ti variavata tire ntapihi kyauraro Kotiva tire kyara
nraananra mwianra mwiva hia nronraqama kyero riero. Hia Kotiva tire
kyara nraananra mwianra rieqaro tiri qamwata timwa taananro. Tire
mpo kyara aurama te mpo kyara qati nre hiarava hiama tiri vara mpo
qarama kyairaqe tire kyuqema kye Kotira nraaqiara variananra.
9 Mwi quava mwitaama vahirara tita, nkye hia kyauriraitita, qioma
mpo kyara mpo kyara nrevara. Nkye mpo kyara mpo kyara nrehuavata
rauriqata variata. Nkye mpo kyara mpo kyara qio nraahu nrehua
variavata nkyi henahua Iesusira nraaqiara hini mwihua nronraqama kye
nraato tita tiqata, Tire mpo kyara nraanranro tiri kyauruankyorave, ti
variahua suqaa nkye ekyaa kyara nraivata mwihua mwia taqeta mwihua
uaqia hi kyaiqaraqi tumu ntivorave.
10 Ni qua okyara mwitaamama vahiro. E mpovanto tiqara, Nte qioma
ekyaa kyara nraanrinro hia ni toqaamwu ruananrove, tirava uro unra
mwanriqa mwaanra nraamwuqi kyara nre variraro i qata mpovanto
Iesusira nraaqiara hia kepukyaqa hiariva i taqero mwiaqaatairo
mwivavata hia nraani kyarara mwia nrainranro mwia kyauriraro hia
nraataara nrauqoma qiananro. Nramwa kyero mwia kyaara mwi vaisiva
Kotira qua nteqa kyaananro.
11 Mwi vaisiva mwitaa ihara mwia e tiqara, Nte ekyaa kyara qioma
nraaninrave, qiananra, mwia okyaraqaarama mwi vaisiva tumu

ntiro. Karaisiva hia iara nraahu qutu vurave, Karaisiva i qata vakyaa mwianravata qutu vurave.

12 E mwi kyarara nrainranro i qata mpovanto hia kepukyaqa hiariva apiqama rieqaro kyara vara kyero nrainrenra, e hia mwia nraahu uaqiamamwatenanra. E Karaisiravata uaqiama mwatera mwia quavatama nteqa kyenanra.

13 Mwianra rieqanama nte mwi kyarara nreqana taqaariro mwi kyararaqaara ni kata pakyaa mpovanto tumu ntirera, nte mwiva tumu ntuankyo tina, nte hiama mwi kyarara qaiqaavata nramwaqina quaninra.

Poruva Iesusira kyaiqa vareqaro hia kyoqaa varora mwianra qamwatora

9 1 Qio qutaa hia mpovanto ni rupataihana nte qatima varuqo. Qutaa nianra Karaisiva qua timwa nyianrive tiro, ni nronraqama kyaihana varuvama varina. Iesusiva nronraqama kyai vaisihua nraantante qutaama nte tiri vunyaa vaisi Iesusira taqauvama varina. Qutaa nte tiri vunyaa vaisi mwia kyaiqa vare varuqata nkye ni kyaiqa mwiaqaatai Iesusira nraaqiaraqama vita variara.

2 Mpo ihua nianra hia Iesusiva nronraqama kyai vaisiva variaro tivata nkye hia mwitaa tiraiti, nkye qutaama nianra Iesusiva i nronraqama kyai vaisiva variaro tivara. Nkye mwi quara nraahuma tivara. Nkye Kotira vataqita aanra kyuqeraqaa vivaro mpovanto mwia taqero nianra qutaama Iesusiva mwia nronraqama kyairave qiananro.

3 Vaisi mpo ihua niqaa qua vataivera, nte nkyiari mwitaama kyena timwa nyianinra, 4 Nte Kotira kyaiqa vare variariro tavave nianra qao tiraqe nte kyaravata nramanrivata hia nraaninra? Hiama mpovanto nianra qao qiariva variro.

5 Iesusiva nronraqama kyaihua mponramwuvata, Iesusira qatanramwuvata, Pitaavavata, mwihua nraakye varate variqi vi variarara tiro, tavave nianra qao tiraqe nte hia mwihua hiante ntevata Iesusira vataqi quani nraakyera mpo varena mpo mwatukya mpo mwatukyaqi nrohianinra?

6 Tire Vanavaasikya Kotira kyaiqa vareqata hiama nraakye qorara kyara timwiate tiraitita, tetatana kyauquqo kyaiqa vara kyeqa tetatana ntaqikyi varunanra. Iesusiva nronraqama kyo vaisinramwuhuaqitaita tiretana nraahu mwitaa hi varunanra.

7 Qikye, qaami vaisivanto qaami kyaiqa vareqaro nai munima kyeqarove mwi kyaiqara vare variro? Qaqao, hia mwiva nai munima kyaira. Mwiaqaa ntaqikyiva mwia munima mwinra. Vaisivanto uaini vara tutairaro tamwa riemwa tairaro mwiva hiave nai tutaaninraqaatairo tamwa hiqu kyero nraananro? Qaqao, mwia qioma mwitaa hiananro. Sipisipiqaa ntaqikyi variva, mwiva hiave qio nai sipisipi nraamwa

nraananro? Hiama mpovanto mwianra qao qiananro. Mwiva qioma naivata nraananro.

8 Mwaa quara tiqana nte hia vaisivanto ti varia quara nraahu rieqana tirera. Kotira mpukuqivata mwi quara okyara vahiro.

9 Kotiva Mosesira mwu quava mwitaama tiro:

Uiti uru ntakakaru hiarive tiro, purimakauvanto kyuquqo
mwivau ntamwaqiro viro nrinro hianinra
hia mwia nro rupa taante. Mwia qati kyairaro
mwivavata uiti uru mpo hira nraanrive, tura. *(Lo 25:4)* Kotiva mwi quara purimakaura nraahu rieqaro turave iho?

10 Kotiva mwi quaraqaa ntumwa kyero tirivata kyaahaqa hirero turave iho? Eo, mwiva tirivata kyaahaqa hirero mwi quara timwa torave. Mwi quara okyara mwataamama vahiro: Kyara vara tirero mwata quvuarivavata, kyara vantu varero nrianrivavata, mwitanahua nraakiara mwaa kyarara qioma tetatanavata nraananrave tivara. Qua mwia okyaravanto mwitaama vahirara tita, mwitanahua qioma nrevara.

11 Vaisivanto kyara humwu mwataqi vara tintema kye tire nraante Kotira qua nkyi vu nraato mwutukyaqi vataunanra. Vaisivanto kyara vara tutaira vantintema kye hiave tire uro nkyiqitai kyarave tuavaaqave varaananra?

12 Vaisi mpo ihua nkyiqitai mwitaa inraikya vareva vahirera, tire nkyiqitai varaarava mpoqiavatama vahianaro. Tire mwi inraikyara mwi inraikyara nkyiqitai varaataama vahivevata hia uro nyaanru timwa kye varaunanra. Tire qaqira kye nkyi mpo inraikyavanto antua kyairata nkye Karaisira qua hia riemwaqi vivorave timwa kye mwiaqaatai tire hia nkyiara mwi inraikya timwiate tiraiti, tire tetavanto tetaqa ntaqikyiqi viqata muaanra nto inraikyara varaqi viqa Karaisira qua nkyi timwa nyiavananra.

13 Nkye hia ntapihiarave? Ierusaremini Kotira nraamwuqi Kotira kyaiqa vare variahua, mwihua mwi nraamwunraqitai nkyiari kyara vara kyeqata nre variara. Mwini Kotirani quara vahi aasau rukyeta qia quara mwate variahua quara vahi aasau hini nkyiarivata nraanra. Mwihua mwi kyarara hini nkyiarivata nraavaro Kotiva hia mwihuara tirave.

14 Kuaa qarama kyero tiri vunyaa vaisivanto qua vatero tiqaro, Ni qua timwa nyiqi vi varihua varivata mwia hiniqama mwihua qua rie nraakye qorahua, mwihuama mwihuaqaa kyuqema kye ntaqikyiqi vivata qio variqi quate, tura.

15 Mwi quava vaihana nte hia mwitaa hurave. Nte haaru nkyivata variqana Karaisira qua nkyi timwa nyiavara mwia hiniqama hia nte nkyiara kyarave mpo inraikyave mpivaqe nte qio variankye qiavara. Nte nkyiqitai mwi inraikyara mwi inraikyara qio varaariva vahuvanavata qaqira kyaavara. Nte qara mwaa ntiqana nte hia nkye niqaa kyuqema kye

ntaqikyiateravauma qara ntina. Hia nte nkyiara mwitaa tirera. Nte qutu vina hia nkyi kyapata variani entara mwi quara qiataarave. Nkyiqitai mpo inraikyave kyarave munimave hia nyaanruma kye varaurara riena nte qamwateqana ntena mwahuta ti varuqo. Nkyiqitairo hiama mpovanto tiqaro, Nte mwia mpo inraikya mwunraqa mwiva mwitaa tiharo mwia quavanto unra quama vahiananrove, qiananro.

16 Nte nraakye qora Karaisira qua timwa nyiqi viqana nte hia ntena mwahuta tirera. Nianra mwi quara timwa nyiante tirara tina, nte mwi quara nraakye qora timwa nyianriva nraahuma vahiro. Qikye, nte mwi quara hia qiariro Kotiva niqaa qua vatairaqe nte uaqiama kyena varianinra. Mwianra rieqana nte hia ntena mwahuta tirera.

17 Hia nte ntena riemwa kye tiqana, Kyai nte Karaisira qua timwa nyiqi quankye, turave. Nte mwitaa timwa kye ntena kyakya hiraqa varaaninra mwia nte qioma mwia qiata kyoqaavata varaaninra. Hia nte mwitaa hirerama. Kotiva ni kyauquqi mwi kyaiqara vatero nianra mwi quara timwa nyiante tirara tina, nte mwi quara timwa nyiqi vura.

18 Nte mwitaamaqi viqana nte mwia qiata nanra kyoqaa varaurave? Hia nte kyoqaa varaura. Ni kyoqaa nraahumwa mpo qara hi kyoqaava mwataama kyeroma vahiro: Nte Karaisira qua nraakye qora timwa nyiqanama hia munimave mpo inraikyave mpiate timwaqina vuva, mwivama ni kyoqaa vahiro. Nte Karaisira qua nkyi timwa nyiqana qio nkyiqitaina munimave mpo inraikya varaariva vaihanavata nte qaqira kye hia nkyiqitai vare varuva, mwiva mwia ni kyoqaama vahiro.

19 Hia vaisi mpovanto ni rupa taihana nte mwia kyaiqa vaisi varurave. Nte qati varuvama varuqo. Nte qati vaisi varura mwianra nte hia nronraqama kye riaraitina, kyai ekyaa nraakye qora Iesusira aanraqaa sita vare quankye tina, nte rupa taahua nraantantamwa kye variqana mwihua kyaiqa vaisi nraahu varirerana varura.

20 Nte Iutaa nraakye qoravata variqana mwihua Iesusira aanraqaa quate tina, Iutaa nraakye qora Mosesira qua okyarara rieqata variqi quantema kye ntevata variqi vura. Nte hia Mosesira qua mwemwaniqa huva variqanavata mwihua Karaisira qua riaate tina, nte Mosesira qua okyara mwemwaniqa hina nrohi varina.

21 Kuaa qarama kye nte mpo mwatanaahuavata variqana mwihua hia Mosesira qua okyarara riemwaqi quantema kye ntevata mwihua Iesusira aanraqaa quate tina, mwihua nraantantamwa kye variqi vura. Nte mwitaama kye variqi viqana hia nte Kotiva timwa tai quara qaqira kyaraitina, nte Karaisira qua mwemwanima varina.

22 Hia kepukyaqa hia nraakye qorahua variavana nte mwihuavata variqana mwihuavata Iesusira aanraqaa quate tina, ntevata vina mwihua nraantante hia kepukya vahivara votima kyena varura. Ekyaa mpo qara mpo qarama kye vari nraakye qorahua Iesusira aanraqaa quate tina,

nte ekyaa mwihua variantema kyena ntevata variqina viqana mwihuaqi kyaiqa utura.

23 Nte Karaisira qua kyuqe qua rieqana nte mwitaamaqina vura. Nte mwitaamaqi vi variariro Kotiva nivata mpo ihuavata kyuqema timwa taarive tina, nte mwitaamaqi viqana Karaisira qua timwa nyiqi vi varura.

Kyoqaa vararera tire kepukyaqama kye hiantaara

24 Nkye hia ntapihiarave? Mpo inraikya vataara vararerata nai ntutaa kye nai ntutaa kye hiante varia nraakye qorahua airivanto hiantaavaro kuaiqiavanto mwihuaqitairo nraatara kyero kyoqaa varairave. Nkyevata Iesusira aanraqaa viqata kyoqaa varehua hianteta quata.

25 Nai ntutaa kye nai ntutaa kye hianteqata kyoqaa vararera hiahua tauraaqama kye kyuqu kyauquvanto huvantu vaantu hiro mwamwantavanto qio vahiarive tita, ekyaa nkyiari mwamwanta kyakya hira qaqira kyeta uro mwataara hiara.

Mwihua mwitaa hiqata kyoqaa vararera kyatari mwanre qiataqaa qu nyataara mwia nraahu varaara. Mwihua mwanrevanto tamusa quaninranra tera hiqata kepukyaqama kye hiantaara. Tire hia mwihua nraantante qumina kyoqaa taiqa quaninranra riaraitita, tire teta ekyaa enta qati variqi quana kyoqaarara rieqata tire teramate kyuqema kye Kotira aanraqaa vi varunanra.

26 Mwianra rieqana nte hia tuqasaaqasa hina viti viri hiqana Kotira aanraqaa virera. Nte nriqi vataaninraqaa viqana avuqavuma kye virera. Hia nte vaisi mpovanto ntaqiqaro quminanraqi kyauqu tuto kyaintema kye ntevata kyauqu tutokyaqi virera.

27 Nte Karaisira qua mpohua timwa nyiqi vina mwiaqaatai ntena raupiri hiankyorave tina, nte ntenaqa kyuqema kye ntaqikyiqi vi varura. Nraaqiaravanto nai qora qua vataqiro quarive tiro, mwia qova mwia ntuqutira. Mwia nraantantamwa kye nte ntena mwamwantavanto tumusa quarive tina, nte ntena mwamwanta ntuqutuqi vi varura.

Nkyevata Iutaa haivaqahua hia Kotira aanraqaa nrohuntema kye nrohivorave tura

10 **1** Ni kata pakyaa tuaavo, tiri Iutaa haivaqahua qumina mwataqaa nrohita uro taiqa vu quarara nkyevata nraato tuata. Mwi entara Kotiva mwihua kyaahaqama nyatovaro tonamwuvanto ekyaa mwihuaqaa ntaqikyiqiro viqaro aanra nyaamwute varuvata ekyaa mwihua nramanri nronra qio qareta vura. **2** Mwihua ekyaa tonamwuqivata nramanriqivata Mosesira vataqita vurara tita, mwihua ekyaa mwi entara Mosesira nramanri varohua votima kye varura.

3 Mwihua ekyaa qumina mwataqaa hia kyaravata nramanrivata vahuraqa Kotiva nyu kyarara nraahumwa mpo qara hu kyarara

nramwaqi vi varura. 4 Ekyaa mwihua Kotiva nai nyu nramanrinra
nramwaqi vi varura. Mwihua mwi mwataraqaa nrohiqata Kotiva nyu
nramanrinra oriqitai nre varuvaro Karaisiva mwi nramanrinra nyinro
mwi orira votima kyero mwiva mwihua kyapata variqiro vura.
5 Kotiva tiri haivaqahuaqaa kyuqema kyero ntaqikyuvata ekyaa
mwihua mwia qua riaataara vahuvata airivanto qaqira kyeta mwia qua
nteqa kyovaro mwia kyaara Kotiva hia mwihua qamwata nyatovata
mwihua qutu vuvaro mwihua nyamwantavanto qumina mwata mwiaqaa
mpona mpona vahura.
6 Haaru Iutaa haivaqahua hia Kotira qua rieqata variqi vura, tire
mwi quara rieta tirevata mwitaama kye variqi quarora. Mwihua
mwutukyavanto qora kyaiqara vahuntema kyero tiri mwutukyavantovata
mwitaa hiankyora.
7 Mwihua hinivanto unra mwanriqa nrutu tuaaherontema kye tirevata
mwitaa hiarora. Kotira mpukuqi qara ntumwa tova mwihuara mwitaama
tiro:

> Nraakye qoravanto mwatakyaa vi variqata
> kyaravata nramanrivata nreta
> mwiaqaataita api ntetutiqeqata varurave, tura. *(Kis 32:6)*

8 Mwi entara mwihuaqitaita mponramwuvanto api qaraqita vura
kyaara Kotiva mwihua saihovata kuaa enta airi 23,000 nraakye
qoravanto qutu vura. Tirevata mwihua nrohuntema kyeta nrohiarora.
9 Tire mwihuaqitai mpo uhua Kotira mwataara huntema kye tirevata
Kotira mwataara hiarora. Mwihuaqitaita mponramwuvanto Kotirara hia
tiriqaa kyuqema kyero ntaqikyiho timwa kye Kotira mwataara huvaro mwia
kyaara Kotiva quaiha vara kyovata mwihua airinramwu kutu taiqa kyora.
10 Mwihuaqitaita mponramwuvanto Kotirara nrutu nraunru/nrunru
nraanru timwaqi vuvaro mwia kyaara nyaamwusairo Kotiva titova
vaisi ru kye varuva mpovanto tumu mwihua ru taiqa kyora. Mwianra
rieqatama tire mwihua hunte hiarora.
11 Mate mwaa vari nraakye qorahua Kotira okyara ntapihi kyeta taqaate
tiro, tiri haivaqahua mwitaama kye api nrohi varuvaro Kotiva mwihua
ntuqutuqiro vura. Tiriara mwihua mwi quara taunru kyeta mwihuavata
mwitaa hivorave tiro, mwi quara Kotira mpukuqi qara ntumwa tora.
Ekyaara enta nri ntaariva qaumato vaihata tire varurahuara tita, tiri
haivaqahua qua qara ntumwa tora tire taunru kye mwihua votima kye
api nrohiarora.
12 Mwi quara rieqatama tahuave tire Kotira aanraqaa kepukyaqama kye
varuro tihua rauriqata variata. Nkyevata uaqia hi kyaiqaraqi tumu ntita
qora aanraqaa vivora.
13 Nkyiara uaqia hi aanranraqaa quate tiro, airi inraikyavanto nkyi
mwataara hirero uti varira. Mwi inraikyava hia nkyi nraahu mwataara

hirero uti varira. Mwi inraikyava ekyaa nraakye qora mwataara hirero uti varira. Mwitaa hi variharo Kotiva nkyiara nronraqama kyero riemwaqiro vi variva uaqia hi kyaiqava nkyi nraatara kyaankyorave tiro, Kotiva nkyi kepukyaqama nyatairata nkye uaqia hi aanranraqaataita ntuqema kye kyuqe aanraqaa viva qioma vahiananro.

Kotira vataqi viqata kuaa vakya uaqia hi tove vaananravata vataqi quarora

14 Ni nramwunaa tuaavo, mwi quara rieqatama unra mwanriqa nrutu tuaahere okyarara nkye mwoqa mwiata. **15** Nkye kyuqe vu nraato vataahua variqara tita, nkye nkyetavanto ni qua tukyama kye kyuqe quave, uaqia hi quarave, qiata.

16 Tire Karaisira nraanrevanto tumunra mwianra rieqata ntuvaantuama vi variqata uaini vara kye Kotirara kyuqeve timwa kye kaapu kuaaqitai mwi nramanrinra vara kye nreqata tire hiave Karaisiva tiriara rieqaro nai nraanre raurura mwianra rieta? Mperetivata nteqakye nreqata hiave tire Karaisiva nai mwamwanta tiri timwunranra rieta?

17 Mpereti kuaiku vaihata tire airivanto mpereti kuaa mwikuraqaatai nteqa kyeqa nre varunanranra tita, tire nraakye qora airi mwihua kuaa mwamwantama varuro.

18 Nkye Isareri vaisiara riaata. Mwihua Kotirani quara aasau rukyeta vateqata mwihua nkyiarivata mwi kyarara nreta mwihua Kotiravata kuaaqi varirerata mwitaa hura.

19 Ni qua okyaravanto nataamave vahiro? Mwataamave vahiro? Unra mwanriqa qutaa varirani vaisivanto kyara mwia mwinranro qiove mwia kyaahaqa hiananro? Qaqao, hia ni qua okyaravanto mwitaama vahiro.

20 Hia Kotira qua riaahua unra mwanriqani quara rukye variara mwia mwihua vaananima quara rita. Mwihua hia Kotiranivauma mwi quarara rita. Nkye hia Kotira qua riaahua mwihuavata variqata mwihua nkyiari vaanani vate kyarara nreqata nkyevata vaana mwihua kyapata kuaaqi varivorave.

21 Nkye tiri vunyaa vaisi mwia kaapuqitai mwia nramanri nramwa kyeta mwiaqaatai uro vaanavanto hiani kaapuraqi nrevora. Nkye hiama qio tiri vunyaa vaisi kyapata taintaqaatai kyara nramwa kye mwiaqaatai uro vaanavanto hiani taintaraqaatai nrevara. **22** Tiri vunyaa vaisi raraqa taankyo tita, tire hiama uro vaana kyapata kuaaqi variara. Hia tire teta vunyaa vaisi nraatara kyaurahuave. Haunri tire teta vunyaa vaisi nraatara kye kepukyavanto varuro qiarora.

Vaisivanto hia nai nraahu kyuqema kyero variqiro quaninranra riaari

23 Hia tiriara qao tihata tire ekyaa inraikya qio nraahu utuarahuama varita. Mwitaa hiararovata hiama ekyaa inraikya mwiva tiri kyuqema

timwataananro. Hia tiriara qao tihata tire ekyaa inraikya qio nraahu utuarahuama varita. Mwitaa hiararovata hia ekyaa inraikyavanto tiri kyaahaqa hiananro.

24 Vaisivanto hia nai nraahu kyuqema kyero variqiro quaninranra riaari. Mwiva variqaro nai hena vaisi kyaahaqa hianinranravata riaari.

25-26 Kotira mpukuqi mwitaama tiro:

Mwatavata, mwatanyaa kyaravata,
Kotiva hi inraikyava nraahu vahirave, tura. *(Sng 24:1)*

Ekyaa kyara Kotiva hi inraikyava vahirara tita, nkye ekyaa kyaara nreva nraahuma vahiro. Mwianra rieqatama nkye quara kyara maaketiqi vatera qioma kyoqaama kye nrevara. Nkye mwia kyoqaa hiqata hiama kyapanaapara hita taisairo varaqiro vatairave tiraitita, qati mwia nraahu kyoqaamaqita uro nraata.

27 Mpovanto hia Kotira qua riaari vaisiva nrita nivata kyara nraate tirata nkye mwini uro mwiavata kyara nraivera, hia uro kyapanaapara hita taisairo mwi kyarara varaqiro vatairave tiraitita, qati nraata. **28** Nkye nranrenra hivaro mpovavanto nkyiara tiqaro, Qaqao mwi kyarara unra mwanriqani vataarama iho, tirera, nkye hia mwi kyarara nraata. Toqaamwu ruankyo tita, hia mwi kyarara nraata.

29 Hia nte nkyi toqaamwu ruaninra mwianravauma tuqo. Nte nkyi timwa nyi vaisira mwia toqaamwu ruankyo tinama tuqo. Mwiva nkyiara mwi kyarara unra mwanriqani vataa kyaravama vaiho tirata nkye mwi kyarara nraivaro mwi vaisiva tiqaro, Mwihua mwi kyarara hia nraataara nraavaro ni toqaamwu riho, qiankyorave. Nte nkyiara mwitaa qiariro mpovanto qao tiqaro mwitaama qiananro, **30** Nte ekyaa kyarara Kotirara kyuqeve timwa kye nraanrinro tavave nianra e uaqia hiaro timwa kyero niqaa qua vataananro?

Nte Kotirara kyuqeve qiani kyarara mpovanto hia qao qiarivema, qiananro.

31 Mpovanto mwitaa tiraqe nte nai mwitaama timwa mwianinra. E kyarave nramanrive nrenra mpo kyaiqa mpo kyaiqa vareqarama Kotira nrutu nraahu tuaaherarera hiqara mwitaamaqira quante, qianinrave. Nkye mwianra rieqatama nkyi hena vaisi toqaamwu ruankyo tita, rauriqata variata.

32 Iutaave, Kirikive, mpo mwatanaave, Iesusira nraaqiara hini ihuave, nkye mwihuara rieqata variqi viqa mwi mwatanaahua tire utuananraqaatai mwihua uaqiahiraqi tumu ntivorave timwa kye rauriqata variqi quata. **33** Nkyevata nte hunte hiata. Nte mpo kyaiqa mpo kyaiqa vareqana nraakye qora qamwata nyataankye tina, vare varura. Kotiva ekyaa mwihua sitaarive tina, nte hia ntena kyuqema mataaninranra riaraitina, nte mwihua kyuqema varirara nronraqama kye rieqana variqi vi varura.

11 1 Nte Karaisiva nrohuntema kye nrohurara tita, nkyevata nte hunte hiata.

Nraakyevanto nkyiari qiata nraamwu hirara tura

2 Nkye nianra rieqata nte qua okyara nkyi timwa nyunranra riemwaqi vi variarara tina, nte nkyiara qamwateqana varuqo.

3 Nkye mwaa quara ntapihi kye riaate tina, nte nkyi timwa nyinrenra. Ekyaa vaisiqaa ntaqikyi variva Karaisivama variro. Nraakyevanto variharo mwia vaativanto mwiaqaa ntaqikyi varivama variro. Karaisiva variharo Kotiva mwiaqaa ntaqikyi varivama variro.

4 Karaisiva vaisiqaa ntaqikyi varira, mwianra rieqaroma nkye ntuvaantuama vita varivaro nkyiqitairo vaisivanto Kotirara aakyara tirera hirove, Kotira qua tirera hirove, mwiva sivirera, mwi vaisiva hia nai qiata ntumwaquari. Mwi vaisiva nkyi suqaa siviro variqaro nai qiata ntumwaqu tairera, mwiva Karaisira kyauru mwataananro.

5 Qaiqaa tirera. Vaativanto nraataqaa ntaqikyi varirara tiro, nkye ntuvaantuamavi varivaro nkyiqitairo nraakyevanto Kotirara aakyara tirera hirove, Kotira qua nkyi timwa nyinrenra hirove, mwiva siviro mwitaa hirera, mwiva nai qiataqaa ntumwaqu taarive. Nraakyevanto hia nai qiataqaa ntumwaqiraitiro, nkyi suqaa siviro qua tirera, mwi nraakyeva nai vaati kyauru mwataananro. Mwitaa hiari nraakyeva qora hi nraakyeva nai qiata kyaahi ekyaa toqa kyaivara votima kyeroma variananro.

6 Qikye, nraakyevanto nai qiata hia nraamwuma tairera, mwiva nai qiata toqa kyaarive. Mwiva tiqaro, Qiata toqa kyenave, ekyaa humutu kyenave, mwitaa hiariro ni kyauruarivaare, tirera, mwiva nai qiata nraamwuma taarive.

7 Kotiva vaisi utirero nai nraantantamwa kyero ututovaro Kotira kepukyavanto vaisiqaatairo vara rairara tiro, vaisivanto siviro nraakye qora suqaa qua tirera hiro hiama nai qiata ntumwaqu taananro. Nraakyevanto qati vaisi kepukyavanto mwiaqaatairo vara rairara tiro, mwiva nai qiata ntumwaqu taananro.

8 Kotiva vaisi utirero hia nraakyeqaatairo vaisi utu tora. Kotiva vaisiqaatairo nraakye utu tora. 9 Kotiva hia nraakyera rieqaro vaisi utu tora. Kotiva vaisiara rieqaro nraakye utu tora.

10 Kotiva vaisiara rieqaro nraakye utu torara tiro, mwianra rieqaro nraakyevanto ni paativanto niqaa ntaqikyi varivave tiqaro nai qiataqaa ntumwaqu taananro. Mwiva nai qiataqaa ntumwaqu tairata nyaamwunyaahuavata mwia taqeta mwianra nai vaati qua riemwaqiro vi vari nraakyevave tivara.

11 Nraakyevanto hia vaisi kyaahaqa hiraro hiama qio vaisivanto variqiro quananro. Vaisivanto hia nraakye kyaahaqa hiraro hiama qio nraakyevanto

variqiro quananro. Vaisivanto nraakye kyaahaqa hiraro nraakyevanto vaisi kyaahaqa hiarive tiro, Kotiva vaisivata nraakyevata utu tora.

12 Haaru Kotiva vaisiqaatairo nraakye utu tovaro nraakyevanto qovarama vura. Mate mwaa entara nraakyevanto qoraisi nraaqiara mwataqiro viharo mwiaqaatairo vaisivanto qovara hi varira. Mwitaa iharovata qio ekyaa inraikyavanto Kotiraqaatairo qovara hi varira.

13 Kyai nte mwaa quara qiarita nkyetavanto tukyama kye qiove hiave qiove qiata. Nraakyevanto hia nai qiata ntumwaqu tero qiove mwiva nraakye qora suqaa siviro Kotirara aakyara qiananro? Qaqao, nraakyevanto hiama qio mwitaa hiananro.

14 Nkyevata nraakye qora okyarara rieta tiqata, Vaisi qiata mpuahaa vahirera, mwiva kyauruananrove, ti variara. 15 Nraakye qiata mpuahaa vahianinra mwia qiove. Nai qiata kyaahi mpuahaa mwiva mwia qiata ntumwaqu kyaiharoma nraakyevanto qio variro.

16 Mwi quarara airi qua tiqaro ni qua nraatara kyarera utuani vaisirara nte mwitaama qianinra. Nraakyevanto nraakye qora suqaa Kotira qua timwa nyinrenra hiro nai qiata ntumwaqu taarive, tura. Nte mwi quara nraahu timwa nyuqata Iesusira nraaqiara mpoqi mpoqi variahua ntapihi kyaara. Hia tire mwi quara qaqira kye mpo qua riarera. Mwi quara nraahu riemwaqi virera.

Tiri vunyaa vaisi kyara mperetivata uainivata apiqama kye nre varurara tura

17 Nte nkyiara mwi kyaiqara mwi kyaiqara mwataama kye varaate tiqana nkye mpo inraikyaqia utuarara rieqana nte hiama nkyiara qamwatauqo. Nte riauqata nkye mwaanra tirera ntuvaantuama vita kyuqema kye variataara uaqiama kyeta variara.

18 Tohare nte mwaa quara nraante nkyi timwa nyinrenra. Mwitaa tihana riaura: Nkye mwaanra tirera ntuvaantuama vita variqata nkye inronra hiqata ntainra vita variara. Nkyiara mwi quara tihana nte mwi quara rieqanama mwi quava hini qua qutaa qua vahiananrove tura.

19 Nkye mponramwuvanto tiqata, Tiri quavanto nraahuma avuqavu iho, timwa kyeqata mwia kyaara ntainra viqata variara. Mwia qio qutaama nkye ntainra vita varivata mwiaqaatai avuqavuma vari nraakye qorahua qovarama vivara.

20 Nkye ntuvaantuama vi variqata tiri vunyaa vaisi kyara naitarama kye nraataara vaihata nkye apiqama kye nre variara.

21 Nkye ntuvaantuama vita variqata nkyeta kyakya hiraqa kyara vara kye nramwaquavata mpo hiahua nraataa ihata variavata mpo hiahua nronraqama kye uera nramanri nreta uera ntaara.

22 Qikye, nkye hia nraamwuqi variahuave? Nkye nkyeta nraamwuqi variqata mwini kyaravata nramanrivata nramwa vareta, mwiaqaatai

uro mwaanra tirerata ntuvaantua hiataara vaihata nkye hia mwitaa hi variara. Nkye variavata vehi nraakye qoravata mwiqi variavata nkye nkyeta nraahu kyara nraavata mwihua kyaurihata variara. Qikye mwihuavata Kotira nraakye qora variavata nkye mwihua kyaurira inraikya vara nyinrenrata uti variara. Nte nkyi kyaiqa mwianra riena nte nkyiara nanreve qianinra? Nte nkyi qamwatave nyataaninra? Qaqao, nte hiama nkyi qamwata nyataaninra.

Iesusiva mperetiaravata uainianravata tu quara
(Matiu 26:26-29; Maaki 14:22-25; Ruku 22:14-20)

23 (Kyai nte qaiqaa tiri vunyaa vaisivanto tu quara nkyi timwa nyianri.) Tiri vunyaa vaisivanto mwi quara ni timwa mpuvana nte mwi quara nkyivata timwa nyiavara. Mwi quava mwataamama vahiro: Iutaasiva mwia qovarama kyarero veva ntero vu entara enta mwiqi tiri vunyaa vaisivanto Iesusi Karaisiva nai nraaqiaranramwuvata kyara nreqanro mpereti vara kyero **24** Kotirara kyuqeve timwa kyero nteqa kyero nai nraaqiaranramwu nyinro tiqaro, Mwaa ni mamantave. Nkyiara rieqanama nkyi nyuqo. Nkye nianra rieqatama mwi kyarara nramwaqita quate, tiro.

25 Mwitaa tuvata mwia nraaqiaranramwuvanto mwi kyarara nramwa kyovaro kuaa qarama kyero mwiva uaini kaapu vara kyero tiqaro, Mwaa nramanriva ni nraanreve. Kotiva nraakye qora kyapata kuaaqi taaqau viro varirero qaraakya qua vataariva, mwi quava kyaakueqama quarive tiro, ni nraanrevanto mwi quara kyaakueqama kyaananrove. Nianra rieqama mwi nramanrinra nramwaqi quate, tura.

26 Iesusiva mwitaa turara tita, nkye ntuvaantuama vi variqata mpereti mwiavata, nramanri mwiavata, nramwaqi viqata nkye tiri vunyaa vaisivanto tiriara rieqaro qutu vurara nkye nraakye qora timwa nyi variara. Nkye mwitaamaqi vivaro tiri vunyaa vaisivanto uro ntantero tumuanri.

Hia paparuqama kyeqata mwaa kyarara nraata

27 Mwi quava mwitaama vahirara tiro, mpovanto uaqia hi kyaiqara utuqi viqaro tiri vunyaa vaisi mwia mperetivata mwia nramanrivata nrainrenra, mwiva tiri vunyaa vaisi mwia mwamwantavata mwia nraanrevata uaqiama mwatairaro mwia kyaara mwiaqaa quama vahiananro.

28 Mwitaa hiankyorave tiro, vaisivantove nraakyevantove nai mwutukya vu nraatoqi uaqia hi kyaiqava vahiankyo tiro, nai tukyama kye taqero mwiaqaatairo mpereti mwiavata, nramanri mwiavata, qio nraananro.

29 Mpovanto paparuqama kyero nreqanro hia Karaisira mwamwantara ntapihi kyero riaraitiro, qumina mperetivata nramanrivata nraanriva, naivantoma naiqaa qua vataananro.

30 Nkye ntuvaantuama vita apiqama kyeta mwi kyarara nre variara
mwiaqaa nrama nkye mponramwuvanto hia kepukya nraakye qora
variavata mponramwuvanto nriqa vi inraikyara vare variavata
mponramwuvanto qutu quavo.
31 Tire mwi kyarara nranrenra hita vuni teta uaqia hi inraikyara
utuarava qati vahiankyo tita, teta mwutukya vu nraato tukyama kye
taqeta, mwiaqaatai qioma mwi kyarara mwi nramwanrinra nraanranro
hia tiriqaa qua vahiananro.
32 Tiriara mwaa mwataraqaa varihuavata variqata nronraqama kye qua
varevorave tiro, tiri vunyaa vaisivanto tiri kyaiqa mwataarama kyero
taqamwaqiro viqaroma tiriara avuqavuma vahi aanranraqaa quate tiro,
tiri ntuquti varira.
33 Ni kata pakyaa tuaavo, mwi quara rieqatama tiri vunyaa vaisi kyara
nranrenrata ntuvaantuama vita variqa nkye qakyoma kye mpohua sekya
variqata kuaa vakya kuaaqi mwi kyarara nraata.
34 Mpovanto kyara nraataa hiraro nai nraamwuqi nrenro ntuvaantua
hiraqi nrianri. Nkye mwitaama kye uro ntuvaantuama vita varivaro
Kotiva hia nkyiqa qua vataananro.
Qio nte nraakiara nkye hinani uro ntena mpo quavata nkyi ntapihi kye
timwa nyinrenra.

**Kotira mwanraquravanto mpo qara mpo qarama kyero
nraakye qoraqi kyaiqa utuaninranra tura.**

12 1 Ni kata pakyaa tuaavo, Kotira mwanraquravanto mpo kepukya
mpo kepukya nkyi tukyama nyiani okyarara nkye api riemwaqita
vivora. 2 Nkye nkyeta haaru nrohi varu okyarara nkye ntapihiara. Haaru
nkye hia Kotirara rio entara qora kyaiqavanto nkyi vara apiqama kyovata
nkye uro unra mwanriqa hia qua tu inraikyara qamwata mwate varura.
3 Nkye mwi entara hia Kotira mwanraqurara riaraitita, api nrohurara
rieqana nte mwaa quara nkyi timwa nyinrenra. Kotira mwanraquravanto
vaisi kyaahaqa hi varirera, mwi vaisiva hiama qio tiqaro, Kyai
Iesusiva uaqiama quarive, qiananro. Hiama qio mwitaa qiananro.
Kotira mwanraquravanto hia vaisi mpo kyaahaqa hirera, mwi vaisiva
hiama qio tiqaro, Iesusiva vunyaa vaisivanto variho, qiananro. Kotira
mwanraquravanto kyaahaqa hiari vaisiva, mwiva nraahuma qio mwitaa
qiananro.
4 Nraakye qoravanto Kotira kyaiqa mpo kyaiqa mpo kyaiqa varaate
tiro, Kotira mwanraqura kuaa mwiva nraahu mwi kepukyara ntainra
kyero nyi varira.
5 Nraakye qoravanto Kotira kyaiqa mpo kyaiqa mpo kyaiqa vare
variavaro tiri vunyaa vaisi kuaa mwikuva nraahu mwihuaqaa ntaqikyi
varira. 6 Nraakye qoravanto mpo kyaiqa mpo kyaiqa mpohua vara nyate

variavaro Kotiva kuaikuvanto mwihua su nyaato kyuqema nyataihata mwihua mwitaa hi variara.

7 Ekyaa Kotira nraakye qoravanto kyuqema kye variqi quate tiro, Kotira mwanraquravanto mpo qara mpo qara hi kyaiqara nraakye qora nyaamwute varira.

8 Kotira mwanraquravanto mpo kepukya vaisi mpo mwihanro mwi vaisira kyuqe vu nraato vaiharo mwiva kyuqe qua timwa nyiqiro vi varira. Kotira mwanraqura kuaa mwiva nraahu vaisi mpo nraahumwa mpo kepukya mwihanro mwiva Kotira qua okyara timwa nyiqiro vi varira.

9 Kotira mwanraqura kuaa mwiva mpo kepukya vaisi mpo mwihanro mwiva mpoqama kyero Kotirara riemwaqiro viqaro qutaama Kotiva mwi kyaiqara mwi kyaiqara qio varaananrove ti varira. Kuaa mwanraqura mwiva mpo kepukya mwihanro mwi vaisivave, mwi nraakyevave, nriqa qua nraakye qorahua kyuqema nyate varira.

10 Mpo kepukya mwihanro mpovanto nronra kyaiqa nraahumwa mpo qara hi kyaiqara vare varira. Kotira mwanraquravanto mpo kepukya mpora mwihanro mwiva Kotira qua qovarama kyeqaro vutu kyero timwa nyi varira. Mpora mpo kepukya mwihanro mwiva variqaro mpovanto timwa tai quara riemwaqiro viqaro tukyama kyero taqero tiqaro, Mwaa quara Kotiva timwa tai quarave, mwi quara tovevaanavanto timwa tai quarave, ti varira. Kuaa mwiva mpora mpo kepukya mwihanro mwi nraakyevave mwi vaisivave nraahumwa mpo quaqitairo ti varira. Kuaa mwiva mpora mpo kepukya mwihanro mwiva nraahumwa mpo qua ti vari vaisira qua qio tuqasaa kyero riero mwiaqaatairo nraakye qora ntapihi kyero timwa nyi varira.

11 Mwitaamaqiro viqaro kuaa mwanraqura mwiva nraahu mpo kepukya mpo kepukya ntainra kyero nyi variro. Mwiva nai kyakya hiraqa kepukya ntainra kyero nyiqiro vi varira.

Tire Karaisira mwamwanta kuaa mwamwanta varurahuave tura

12 Vaisi mwamwantavanto kuaiku vaiharo mwamwanta mwiaqaa mpo mwamwanta mpo mwamwanta airiqianima vahiro. Mwitaama kyero airi mwamwanta vaiharovata mwamwanta kuaikuma vahiro. Mwia votima kyero Karaisira mwamwanta kuaiqia nraahu vaihata tire mwia mwamwanta hini mpoqia mpoqia airivantoma varuro.

13 Kuaa qarama kye tire Iutaavantove, mpo mwatanaavantove, rupa tai nraakye qorahuave, qati nraakye qoravantove, variqata tire nramanri varaintema kyeta Kotira mwanraqura varaunanrave. Kotiva nai mwanraqura titaihata tire mwia mwanraquravata variqata Karaisira kuaa mwamwantavantoma varita.

14 Vaisi mwamwanta vahirero hia mwamwanta kuaiqia nraahuvauma vahiro. Mwamwanta mwiaqaa nai mpo mwamwanta mpo mwamwanta airiqianivantoma vahiro.

15 Vaisi kyuquvanto tiqaro, Nte hia kyauqu vahuvara tina, nte hia vaisi
mwamwantave, tirera, mwia quavanto hia quaqa hiananro. Kyuqu mwiva
mwamwantaqaanaavama vahiro.
16 Vaisi nraatovanto tiqaro, Nte hia vu vahuvara tina, nte hia vaisi
mwamwantave, tirera, mwia quavantovata hia quaqa hiananrove.
Nraatovantovata mwamwantaqaanaavama vahiro.
17 Ekyaa vaisi mwamwanta mwiva vuku nraahu vahirera, nataama
kyerove vaisi tira riaananro? Vaisi mwamwanta mwiva nraatoku nraahu
vahirera, nataama kyerove mwunta huaananro?
18 Tiri mwamwantavanto hia mwitaama kyero vaihata varunanra.
Kotiva tiri vaisi mwamwanta utiqaro mwi mwamwantava mwi kyaiqara
varaarive, mwi mwamwantava mwi kyaiqara varaarive, timwa kyeqaro
utu tora. 19 Mwamwanta pata kuaiqiaru nraahu vahirera, ekyaa hini
mwamwanta mwiva tanave vahiananro?
20 Qio vaisi mwamwantavanto vahirero mwamwanta mpoqia mpoqia
vahira tomaqa kyaiharo mwamwanta kuaiku vahira.
21 Vaisi mwamwantavanto mwitaama vahirara tiro, vuvanto hiama
qio kyauquara tiqaro, E hia variraqe nte qioma varianinrave, qiananro.
Qiatavantovata hiama qio kyuquara, E hia variraqe nte qioma
varianinrave, qiananro. Hiama qio mwitaa qiananro.
22 Tiri vaisi mwamwantavanto hia mwitaama vaihata varunanra. Teta
mwamwanta mpoqiara uqenrai mwamwantarave turava, mwiqiava hia
vahirera, tire hiama kyuqema variananra.
23 Tire mwamwanta mpoqiara qumina mwamwanta hia kyuqe hirave
tunanra mwiaqa kyuqema kyeta ntaqikyi varunanra. Mpo mwamwanta
qoqaa vahiankyo tunanra, mwia kyuqema kye tuavaaqaqo ntumwaqu
mwataunanra.
24 Mpo mwamwantara tire kyuqe hi mwamwantarave timwa kye qati
kyaunanra. Kotiva vaisi mwamwanta kyuqema kyero taaqau tairara tiro,
vaisivanto nai mwamwantaqaa ntaqikyiqaro nai mwamwanta mpoqiara
qumina mwamwanta hia kyuqe hivave tira, mwiqiaraqaa kyuqema kyero
ntaqikyiqiro vira.
25 Vaisi mwamwantavanto mwitaama vahirara tiro, vaisi mwamwanta
mpoqia mpoqia vahiva hia tukyama viro nanrianraa variqaro nai kyaiqa
vare varira. Ekyaa mwamwanta mwiva ntuvaaqua hiro nai kyaahaqa nai
kyaahaqa hi varira.
26 Mwia mwamwantaqaatairo mwamwanta kuaiqiavanto nriqa
viraro ekyaa mwia mwamwantavanto nriqa quananro. Mwia
mwamwantaqaatairo mwamwanta mpoqiavanto kyakya hiraro ekyaa
mwamwanta mwiva kyakya hiro qamwataananro.
27 Vaisi mwamwantaqa ntumwa kyena tuva mwia okyaravanto
mwitaamama vahiro. Nkye Karaisira mwamwanta kuaa mwamwantama

variavo. Nkye mwia hini mwamwanta mpoqia mpoqia vahira mwihuama variavo.

28 Kotiva nai nraakye qora nyaanrama kyero kyaiqa tukyama kyero mpo kepukya mpo kepukya nyinro.

Toharero mwiva vaisi mponramwu nronraqama kyero, Nkyenramwu vuni variqata Karaisira qua mwakyaakya nraakye qora timwa nyiqi quate, tiro.

Mwia nraakiara mponramwu nronraqama kyero tiqaro, Nkye vuni varia vaisihua nraakiara variqata nte qovarama kyaani quara nraakye qora timwa nyiqi quate, tiro.

Mwitaa timwa kyero mwiva vaisi mponramwu nronraqama kyero tiqaro, Nkye mwihua nraakiara variqata ni nraakye qora ni kyaiqa okyara nyaamwutaivata mwihua kyuqema kye ni aanraqaa quate, tiro.

Mwitaa timwa kyero mwiva mponramwu nronraqama kyero mwihuara tiqaro, Nkye nronra kyaiqa hia nraakye qora taqe kyaiqara varaqi quate, tiro.

Mwitaa timwa kyero mwiva mponramwu nronraqama kyero mwihua, Nkye nriqa vi nraakye qorahua qioqama kyeqata vara mwaamwianrama kyaate, tiro.

Mwitaa timwa kyero mwiva mponramwu nronraqama kyero, Nkye nraakye qora kyaahaqamaqita quate, tiro.

Mwitaa timwa kyero mwiva mponramwu nronraqama kyero, Nkye mpo kyaiqaqaa mpo kyaiqaqaa ntaqikyiqi quate, tiro. Mwitaa timwa kyero mponramwu nronraqama kyero, Nkye nraahumwa mpo quaqitaita timwaqi quate, tiro.

29 Kotiva hia nai nraakye qora ekyaa mwihua kuaa qarama kyero kuaa kepukya mwia nraahu nyinrave. Hia nkye ekyaa mwihua Kotiva nronraqama kyaari vaisihua vuni variqata Kotira nraakye qoraqaa ntaqikyitave, Kotira qua qovarama kyehua varitave, ni kyaiqa okyara nyaamwutehua varitave, nronra kyaiqa hia nraakye qora taqe kyaiqara qovarama kyetave, **30** nriqa vihua vara mwaamwianra kyetave, nraahumwa mpo quaqitai titave, mwi quara vara ntapihi kye timwa nyitave, mwitaa hiate tirave. Qaqao, Kotiva tukyama kyero mpo qara mpo qara hi kyaiqara mpohua mpohua nyinrave.

31 Nkye Kotira kyaiqa vararerata nkye vuni nronraqama kyero vahiani kepukyara mwianra nraante nkyi mwutukya vahiari.

Mpohuara mwutukya vahiani okyarara tura Qio kyai nte mpoqiavata aanra kyuqeraqaa nrohi okyarara mpo nkyi timwa nyianri.

13 **1** Nte mpohuara mwutukya vahiani okyarara nkyi timwa nyinrenra. Mwi okyarava vuni vahi okyaravama vahiro.

Nte mwaa mwataraqaa varihua qua mpo qua mpo qua

qio tiqana nyaamwunyaahua quavata qio qiariro ni
mutukyavanto hia mpohuara vahirera, nte mpo qua
mpo qua qiariva, mwiva qumina vahi nyaamwa
nruquave, taaqa nruqua votima kyeroma vahiananro.
2 Nte Kotiva qovarama kyaani quara mpo qua mpo qua
timwa nyi variqanave, nte ekyaa qua okyara rieqana
ekyaa uqeta taani quara rienave, nte tiqana, nte Kotira
kepukyara kepukyaqama kyena riemwaqina quariva
qioma taaqi mpo rataa kyaananrove, qiarivavata
variariro mpohuara mwutukya vahiariva hia niqi
vahirera, nte qumina inraikyavanto varianinrave.
3 Nte Kotirara rieqana ekyaa ntena vataani inraikyara
vehi nraakye qora nyinave, nte kyaariro ni mamanta
qiavanto itamwa kyairarovata mpohuara mwutukya
vahiariva hia niqi vahirera, mwi inraikyava hiama ni
kyaahaqa hiraqe nte quminama mwitaa hianinra.
4 Mpohuara mwutukya vate okyarava mwataamama
vahiro. Mwia mwutukyavanto mpohuara vahiari
vaisiva hia qamwanrama kyero nkyiari uaqiama
nyataraitiro, mwiva kyuqema kyeqaro mpohuavata
kyaahaqa hiananro.
Mwia mwutukyavanto mporara vahiariva hiama vaisi
mpovanto airi inraikya vataaninranra ua hiananro.
Mwiva hiama nai mwahuta qiananro. Mwiva hiama
nai nrutu tuaheraananro.
5 Mpohuara mwutukya vahiariva hiama mpohua
mwutukya uaqia hiarintema kyero qua tirove,
nanrianra nraahu rierove, mwia utaqitairo
qamwanrama kyero raraqa taariva nriananro.
Mpohuara mwutukya vahiariva mpohua mwia
uaqiama mwaterara hiama qati nraahu riemwatero
kyaara ntumwaqiro quananro.
6 Mpohuara mwutukya vahiariva hiama uaqia hi
kyaiqara varaaninranra qamwateqaro variananro.
Mwiva Kotira kyaiqa qutaa kyaiqara qamwateqaro
variananro.
7 Mpohuara mwutukya vahiariva hia qoriri hiraro
mpohua kyaahaqamaqiro quananro. Mwiva Kotirara
kepukyaqama kyero riemwaqiro quananro. Mwiva
Kotira vekya variqaro Kotira aanraqaa
kepukyaqamaqiro viqaro muaanra vahiani entara
hiama Kotira qaqira kyaananro.

8 Mpohuara mwutukya vahiani okyarava hiama taiqa
quananro. Mwi okyarava qati nraahu vahiqiro
quananro. Vaisivanto Kotira qua timwa nyiqiro quari
okyarava, mwiva taiqa quananro. Vaisivanto Kotira
qua nraahumwa mpo qua qiari okyarava, mwivavata
taiqa quananro. Vaisivanto mpo okyara mpo
okyarara timwa nyiqiro quariva, mwi okyaravavata
taiqa quananro.
9 Tire mwaa entara Kotira okyara hia ekyaa mwia
ntapihiraitita, pata mpoqiatana nraahuma ntapihita.
Mate mwaa entara Kotiva nai qua mpoqiatana
nraahu timwa timwihata tire mwiqiatana nraahu
nraakye qora timwa nyi varunanra. 10 Nraakiara tire
ekyaa inraikyaqi qioqa hiana entava nri ntairaqe tire
hia hini vitiqia nraahu ntapihiarava vahiananrove.
Tire ekyaa inraikya ntapihiananrave.
11 Nte nraaqiara variqana nte nraaqiara taaqa qua
timwaqina quavaro ni pu naatovanto nraaqiara taaqa
vu nraato vahuvana variqina quavara. Nte mate
nronra tuemwa vina nraaqiara taaqa okyara qaqira
kyena varura.
12 Tire mate Kotira nraakye qoravanto nraaqiara taaqa
votima kye variqata Kotira okyara hia anoma kye
taqe varunanra. Vaisivanto kyinumiqi hia kyuqema
kyero nai mwanraqura taqaintema kye tire Kotira
okyara taqeqatavata hia ntapihi kye taqaunanra.
Nraakiara tire nai viri nai viri taqeqata ntapihi kye
taqaananra. Nte mate mwaa entara hini qua nraahu
riaariva nraakiara ekyaa qua ntapihi kyena
riaaninra. Kotiva ni okyara ekyaa ntapihi kyero
taqaintema kyena nte ntena okyara ntapihi kyena
taqaaninra.
13 Taarampo okyaranramwuvantoma qati nraahu
vahiqiro quananro. Kotirara riemwaqiro quari
okyarava vaiharo, Kotira vekya variqata qamwate
okyarava vaiharo, mpohuara mwutukya vahiari
okyarava vahiro.
Mwinramwuhuaqitairo mpohuara mwutukya vahiani
okyarava vunyaa okyarama vahiro.

Kotira mwanraquravanto nraakye qora kepukya nyianinranra mpoqiavata tura

14 1 Mwianra rieqatama nkye mpohuara mwutukya vahianinra mwia
nraante vara vuniqama taata. Nkye mwia vara vuni vateta Kotira
mwanraquravanto mpo kepukya mpo kepukya nyianinranra nronraqama
kye rieqata qati nraahu varaataa hirata variata. Kotira qua mwakyaakya
nraakye qora timwa nyi kepukyara, mwi kepukyara nkyi varaataa hirata
variata. (Hia nraahumwa mpo qara hiani quaraqitai ti kepukyara nkyi
varaataa hirata variata.)

2 Kotira mwanraquravanto mpo kepukya vaisi mpo mwihanro mwiva
mwiaqaatairo nraahumwa mpo qua timwaqiro quariva, mwi vaisiva mwi
quara tirata nraakye qoravanto mwia qua hia riaivaro Kotiva nraahuma
mwia qua riaananro. Kotira mwanraquravanto mwia kyaahaqa hiraro
mwiva uqeta taani quara nraahu timwaqiro quananro.

3 Vaisi mpovanto hia mpo quaqitairo tiraitiro, vutu kyero Kotira qua
mwakyaakya timwa nyianri vaisiva, mwiva timwa nyinrata nraakye
qoravanto mwia qua kyuqema kyeta rierara tiro, mwi vaisiva qioma
mwihua kyaahaqama nyatero, mwihua kepukyaqama nyatero, mwiva
qioma mwihua mwutukya qihaakyama nyataananro.

4 Nkye ntuvaantuama vita varivaro vaisi mpovanto Kotira qua
nraahumwa mpo quaqitairo tirera, mwi quava nai mwi vaisira nraahuma
kyaahaqa hiananro. Hia mpo quaqitairo tiraitiro, vutu kyero Kotira qua
timwa nyianriva ekyaa Kotira nraakye qorama kyaahaqama nyataananro.

5 Kotira mwanraquravanto mpo kepukya nkyi nyinrata nkye nraahumwa
mpo qua mpo quaqitai tivera, nte pataqiama nkyiara qamwataaninra. Kotira
mwanraquravanto mpo kepukya nkyi nyinrata nkye Kotira qua qio tivera, nte
mpoqama kyena nkyiara qamwataaninra. Nkye ntuvaantuama vita varivaro
Kotira qua mpo quaqitairo qiariva timwaqiro viraro hia mpovanto mwia qua
qio tuqasaa kyero nraakye qora timwa nyinrenra, mwia quavanto hiama
qio nkyi kyaahaqa hiananro. Mwitaa hiraro Kotira qua vutu kyero tirata
ekyaahua mwia qua rie vaisiva, mwiva mwia quavata nraatarama kyaananro.

6 Ni kata pakyaa tuaavo, nte nkye hinani uro ntena nte nkyivata
nraahumwa mpo quaqitaina qiarita nkye hiama qio ni qua riaivaro hiama
qio ni quavanto nkyi kyaahaqa hiananro. Nte nkye hinani uro ntena vutu
kyena Kotira qua qoqaa nkyi timwa nyinrenrave, Kotira okyara uqeta
tai quara nkyi timwa nyinrenrave, nkye mwitaa mwataama kyeta Kotira
aanraqaa nrohiate tina, nkyi timwa nyinrenrave, nte mwitaama kye
vutu kyeqa nkyi timwa nyianrita nkye ni qua ntapihi kyeta riaivaro mwi
quava qioma nkyi kyaahaqa hiananro.

7 Nkye riaivaqe nte hia qakyaa hira qumina inraikya ntomavaarave,
kitaarave, mwiaqa ntumwakye tirera. Ntomavaara api vuatairaro hiama

kyuqema kyero nruqua qiananro. Kitaavata api ntiraro hiama kyuqema kyero nruqua qiananro.

8 Ntaqi ntomanra apiqama kyero rirata hiama qio ntaqi vaisihua veva huru kyaamwu tera taara hivara.

9 Mwia votima kyeta nkye nraahumwa mpo quaqitai tiqata hia vutu kye tivera, tavave nkyi qua qio riaananro? Nkye hia qua vutu kye tivaro nkyi quavanto qumina inraikyaqama hiananro.

10 Mwaa mwataraqaa mpo mwatanaa mpo mwatanaa qua airi vaiharo hia mpo qua qumina quavata vahira. Ekyaa mwia okyara vahi quava nraahu vahira.

11 Vaisivanto nianra mpo quaqitairo tiraqe nte hia mwia qua riaankyera, nte mwi vaisirara mpo mwatanaa vaisivema qianinra. Mwivavata nianra mpo mwatanaa vaisivema qiananro.

12 Nkyevata ntuvaantuama vita variqata nraahumwa mpo quaqitai timwaqi vivera, nkyi quavanto mpo mwatanaahua qua votima kyero nraahuma vahiananro. Kotira mwanraquravanto nyiani kepukyara nkyi mpoqama kyero mwutukya ntihata variahuara tita, nkye Kotira mwanraqurara tiqata, Mpo kepukya timwinraqe vutu kyeqata ntapihi kye tiqata nai kyaahaqa hi nai kyaahaqa hi hiare, qiata. Mwi kepukyara varerara nkyi mwutukya vahirata variata.

13 Kotira mwanraquravanto vaisi mpo kepukya mwinranro nraahumwa mpo quaqitairo qiariva mwi quara okyara hia ntapihiraitiro, nkye ntuvaaquama vita variraqi mwi quara qiankyora. Mwi vaisiva Kotira kyapara hiraro Kotiva mwia kyaahaqa hiraro mwi quara okyara tuqasaa kyero ntapihi kye nraakye qora timwa nyianri. 14 Kotira mwanraquravanto ni kyaahaqa hiraqe nte nraahumwa mpo quaqitaina Kotirara aakyara ntaariro ni mutukya manraquravanto qio rie varivaro ni pu naatovantoma hia qio riaananro.

15 Mwitaa hiraqe nte nataave hianinra? Nte mwutukya mwanraquraqotai nraahumwa mpo quaqitai Kotirara aakyara nteqana nte vu nraatoqitainavata riemwa kyena Kotirara vutu kye aakyara ntarera. Nte mwutukya mwanraquraqotai Kotirara ihi tiqana nte vu nraatoqitainavata riemwa kye vutu kye ihi tirera.

16 Nkye Kotira qamwata mwatarera uti variqata mwianra nraahumwa mpo quaqitai kyuqeve ti varivaro nkyi mwutukya mwanraquravanto nraahu mwi quara qio riaananro. Nkye mwitaa timwaqita vivaro mpovanto nkyivata nrumu variariva nkyi qua hia riaraitiro, nataama kyerove nkyi quara qutaave qiananro?

17 Nkye nraahumwa mpo quaqitai timwaqi viqata Kotirara kyuqeve tivaro nkyi quavanto kyuqe qua vahiqaro nkyita nraahu kyaahaqa hiqaro hiama qio nkyi henanra mwia kyaahaqa hiananro.

18 Nte nkyi nraatara kyena nraahumwa mpo quaqitaina airiqama kyena ti varuvama. Nte mwianra rieqana Kotirara kyuqeve ti varura.

19 Kotira nraakye qora ntuvaantuama vita varivaqena nte mwihua
utaqaa variqana nraahumwa mpo quaqitaina qumina airi quantikara
qiarita hia rievo tina, nte mwihua rie quaraqitaina pataqia toqa kyena
qiariro mwihua qio kyaahaqa hiananro.
20 Ni kata pakyaa tuaavo, nraaqiara akirivanto hia uaqia hi kyaiqara
utiraitiro kyuqema kyero varintema kye, nkyevata variate. Mwitaama
variqatavata hia nraaqiaravanto vu nraato tintema kye vu nraato tuate.
Nkye nronra tuaahua vu nraatoqa hirata variata. 21 Kotira mpukuqi
Kotiva mwitaama tiro:

Mpo qua ti vaisihua nroqitai
nte mwaa mwatanaahua ntena qua timwa nyinrenrave.
Nte mpo mwatanaa mwihua nyoqitaina qiaritavata hia
mwaa mwatanaahua ni qua rievarave, tura. *(Ais 28:11-12)*

22 Hia qumina nraakye qorara riaraitiro, Kotira nraakye qoravanto
Kotira kepukya taqaate tiro, Kotira mwanraquravanto mpo hiahua
kyaahaqa hiqaro mwihua kepukya mpo nyihata mwihua nraahumwa mpo
quaqitai ti variara.
(Mwi quava vaiharo mpo quavatama vahiro. Mwataamama vahiro):
Hia Kotira nraakye qorara riaraitiro, qumina nraakye qoravanto Kotira
kepukya taqaate tiro, Kotira mwanraquravanto vaisi mponramwu
kyaahaqa hiqaro mpo kepukya nyihata mwihua qumina nraakye qora
Kotira qua timwa nyi variara.
23 Nkye ntuvaantuama vita variqata nkye ekyaa mwihua nraahumwa
mpo quaqitaita timwaqi vivata mpo ihua qumina nraakye qorave, hia
Kotira qua riehuave, mwihuavata nrumu variqata mwihua nkyi qua
rietama nkyiara vu nraato apiqama vihata ueraqama quavoma tivara.
24 Nkye ntuvaantuama vita variqata Kotira qua ntapihi kye timwa
nyiqi vivaro mpovanto qumina vaisivantove, hia Kotira qua anoma kyero
riaari vaisivave, nkyi qua riero tiqaro, Qutaa nte uaqia hi kyaiqara uti
varuvama varuqo, qiananro. Mwiva mwitaa tiraro nkyi quavanto mwia
kyaahaqa hiraro mwia vu nraato ntapihi viraro mwiva tiqaro, Qikye, nte
uaqia hi aanranraqaa nrohi varuvama varuqo, qiananro.
25 Mwitaa timwa kyero mwiva nai uqeta taani quara timwa qovarama
kyero mwiva tumu ntiro variqaro Kotira nrutu tuaaherero tiqaro,
Qutaaqama kyeroma Kotiva nkyi utaqaa variho, qiananro.

Poruva mwataama kye variqi viqata Kotira qua mwaanra qiate tura

26 Ni kata pakyaa tuaavo, ni qua okyaravanto mwataamama vahiro.
Nkye mwaanra tirerata ntuvaantua hita variqata nai kyaahaqa hi
nai kyaahaqa hirara rieqata variata. Nkyiqitairo mpovanto tiqaro,
Nrivaqe mwi ihira qiare, tirata nkye mwia qua rieta mwi ihira tivaro
mwiaqaatairo mpovanto tiqaro, Tire mwataama kye Kotira aanraqaa

nrohirerave, tirata nkye mwia qua rieta varivaro mwiaqaatairo mpovanto tiqaro, Kotiva mwitaa tihana riaurave, tirata nkye mwia qua rie varivaro mwiaqaatairo nraahumwa mpo quaqitairo nkyi timwa nyi variraro mpovanto mwi quara tuqasaa kyero nkyita quaqitairo timwa nyi varirata mwia qua riaata. Mwitaama kyeqata mwaanra timwaqi quata. Nkye nai kyaahaqa hi nai kyaahaqa hirara rieqata variata.

27 Nkyiqitai airivanto nraahumwa mpo quaqitai nkyetara nkyetara timwaqita vivora. Kuaikuvantove, taarakuvantove, taaramponramwuvantove, qioma nraahumwa mpo quaqitaita tivara. Mwinramwuhua nraahumwa mpo quaqitai tirerata kuaiqia kuaiqiavanto timwaqi vivaro mpovanto mwihua qua tuqasaa kyero nkyi timwa nyinrata nkye ntapihi kye rievara.

28 Mwihua qua tuqasaa quariva hia varirata nraahumwa mpo qua tihua mwihua tirema variata. Mwihua variqata nkyiariaraqama kye Kotiravata qua tiqata variata.

29 Vaisi taaratanave taarampotanavantove Kotira qua tirera hivera, nkye qati kyaivata mwinramwuhua qiata. Mwinramwuhua qua nkyi timwa nyivata nkye mwihua qua tukyama kye rieqata variata.

30 Mpovanto siviro Kotira qua timwa nyi variraro mwiaqaatairo mpovanto mwatakyaa quariva tiqaro, Kyai ntevata Kotiva ni mpi quara timwa nyiankye, tirera, vaakya siviro qua qiariva eo timwa kyero mwatakyaa viraro mwivavata nkyi qua timwa nyianri.

31 Nkye mwitaama kye kuaiqia kuaiqiavanto siviqata Kotira qua timwaqi viqatama ekyaa nai kyaahaqa hi nai kyaahaqa hiqata ekyaahua kepukyaqama nyatevara.

32 Vaisi mpo Kotiva nai qua qiarive tiro nai kepukya mwianriva, mwi vaisiva nai quaqaa ntaqikyiqaro nai tukyaqaama qiananro.

33 Kotiva hia kyirikyairi hi kyaiqara vararaitiro, Kotiva kyuqema kyero kyaiqa vare varirara tita, nkyevata hia kyirikyairima kyeqa mwaanra tiraitita, vivinrama kyeta qiata.

Kotira nraakye qoravanto mwatukya mpoqi mpoqi ntuvaantua hiantema kye **34** nkyevata mwaanra tirera ntuvaantua hita variqata nraakyera nkye hia uro sivita Kotira qua qiate, nkye tirema variate qiata. Kotira mpukuqi nraakyevanto hiama vuni variananrove tura.

35 Nraakyevanto mpo qua okyara kyaparama kyero ntapihirero nai nraamwuqi variqaro nai vaati ntumwahiamwa hiari. Nkye ntuvaantua hiraqi nraakye mpovanto siviro qua tirera, kyaantaaqaqa hiro hiama kyuqe hiananro.

36 Qikye, Kotira quavanto nkyi Korintiqitairove qovara hiro? Mwi quava nkyi nraahu kyaahaqa hirero qovarama virave iho? Hiave.

37 Mpovanto nanrianra tiqaro, Nte Kotira qua ti varuvave. Kotira mwanraquravanto mpo kepukya mpihana varuvave, tirera, mwi vaisiva

ni quara qutaavema qiananro. Mwiva nte tu quara mwianra, Tiri vunyaa vaisivanto vatai quaravema, qiananro.

38 Mwi vaisiva ni quara hia nronraqama kyero riairera, nkye mwi vaisira qua hia riaata.

39 Qio ni kata pakyaa tuaavo, Kotira qua mwakyaakya nraakye qora timwa nyi kepukyara mwi kepukyara nkyi varaataa hirata variata. Nkyiqitairo mpovanto nraahumwa mpo quaqitairo nkyi timwa nyinrenro utirata hia mwianra qao tiraitita, qioma tinanrave qiata.

40 Nkye ntuvaantuama vita variqata hia apiqama kye Kotira qua mwaanra tiraitita, ntapihi kyeqata Kotira qua mwaanra tira mwivau timwaqi quata.

Karaisiva qutu vuraqitairo qaiqaa qati sivurara Poruva tura

15 1 Ni kata pakyaa tuaavo, nte Karaisira mwakyaakya nkyi timwa nyiava quara qaiqaa nkyi timwa nyianrita nkye mwi quara rieqata variata. Nte tauraa mwi quara nkyi timwa nyiavata nkye mwi quarara qutaa quave timwa kyeta mwiaqaatai nkye mwi quara kepukyaqama kye riemwaqita vura.

2 Karaisira qua nkyi timwa nyiavara nkye hia mwi quara qaqira kyaraitita, kyuqema kye tutaivera, mwi quava nkyi kyaahaqa hiraro Kotiva hia nkyi qaqira kyaraitiro nkyi sitaananro. Nkye mwi quara hia kyuqema kye tutaivaro mwi quava hia nkyi kyaahaqa hiankyora.

3 Mwi quara ni timwa mpuvana nte mwi quarara vunyaa quama vaiho timwa kye mwi quara nkyi timwa nyiavara. Nte nkyiara mwitaama tina. Tire uaqia hi kyaiqara uturava nruka quarive tiro, Karaisiva tiriara rieqaro qutu vura. Kotira mpukuqi mwitaama kyero qutu quananrove turaqa mwiva qutu vura. *(Ais 53:5-12)*

4 Karaisiva qutu vuvata mwataqi quntamwa tovaro taarampo enta vaitero mwiaqaatairo qaiqaa qati sivura. Kotira mpukuqi mwitaama siquananrove turaqa mwiva sivura.

5 Karaisiva qutu vuraqitairo qati siviro uro Pitaara vuqaa qovarama viro mwiaqaatairo mwiva nai nronraqama kyo vaisihua 12 nramwu suqaa qovarama viro 6 mwiaqaatairo nai nraaqiara airi 500 nramwu suqaavata qovarama vuvata mwihua mwia taqora. Mate mwi nraakye qorahua hininramwu qutu quavata hini airivanto qati variara. 7 Iesusiva nai nraaqiara mwihua suqaa qovarama viro, mwiaqaatairo Iesusiva Iemisira vuqaavata qovarama viro, mwiaqaatairo ekyaa nai nronraqama kyo vaisinramwuhua suqaa qovarama vuvata mwia taqora.

8 Karaisiva mwitaamaqiro viro ekyaara ni puqaavata qovarama vuvana taqaavara. Nraaqiara mpo mwatai iherava nritaraiharo nraakiara mwataintema kyena nte nraakiarani Karaisira nraaqiaraqama vura.

9 Nte Iesusiva nronraqama kyai vaisihuaqitaina uapaa vaisi hia kyuqe huva varuva. Tauraa Karaisira vataqi nrohi varu nraakye qorahua nte

anoma kye uaqiamaqina quavarara tiro, Karaisiva hia nianra nronra vaisive qiataara.

10 Kotiva mwiva nraahu nianra po kye tiqaro kyuqema mataihananra tina, nte mwataama kye vaisi nronra varura. Kotiva ni kyuqema mataihana hia nte qaqira kyena qati varura. Nte kepukyaqama kye mpoqiavata mwia kyaiqa varaqi viqana mwiva nronraqama kyai vaisinramwuhua kyaiqavata nraatara kyaura. Qio hia nte ntena kepukyara mwi kyaiqara varaura. Kotiva ni kyuqema matero kepukya mpihana nte mwia kyaiqa varaqi vi varura.

11 Nteve mwihuave Karaisira qua nkyi timwa nyunanra mwianra nte hiama nronraqama kye riena. Tire mwinro mwaanro mwihua nkyi timwa nyunrata nkye mwi quarara qutaave timwa kye variara, mwianrama nte nronraqama kye riena.

Poruva tire qutu quananraqitai qati siquananranra tura

12 Tire mwakyaakya nkyi timwa nyiqata Karaisiva qutu vuraqitairo qati sivurave tunanra. Tire mwitaa turata nanraqamave nkye mponramwuvanto qutu vihua hiama sivivarave ti varita?

13 Qutaa qutu vihua hia sivira hitiri, Kotiva hiama Karaisira sivuma kyotiri.

14 Kotiva hia Karaisira sivuma kyotiri, tire qua turava qumina qua vaiharo nkyi timwa nyunrata nkye qutaave qiava, mwivavata qumina inraikyaqama hitiri.

15 Qikye, tire nkyi timwa nyiqata qutaaqama kyero Kotiva Karaisira qati vara sivuma kyorave tuna quava, mwi quava unra qua vahitiri, mpovanto tiriara tiqaro, Kotiva hia Karaisira qati vara sivuma kyorave. Nkye mwitaama kye Kotirara qia quava unra quama vaiho, titiri.

16 Kotiva hia qutu quahua qati vara sivuma kyaiva varitiri, mwiva hiama qio Karaisiravata qati vara sivuma kyotiri. 17 Kotiva hia Karaisira qati vara sivuma kyaitiri, nkye quminama Karaisirara qutaave qiavaro nkyiqa qua vahiva hia taiqaraitiro, qatima vahitiri.

18 Kotiva hia Karaisira qati vara sivuma kyaitiri, Karaisirara qutaave timwa kye qutu quahuavata hia qaiqaa qati siviraiti, uro quminama raupirima quatiri.

19 Tire Karaisira vekya variqata mwaa mwataraqaa mwianra riemwaqi vita uro qutu vita hia qati siquarahua variaratavauma mwaa mwataraqaa varihua tiriara raima timwa teta po kye tivara.

20 Mwihua hiama qio mwia kyaara tiriara raima timwa tevara. Karaisiva qutu vuvaro qutaaqama kyero Kotiva mwia qati vara sivuma kyora. Kyara vara tutaiharo tohare riemwa taiva, mwiva nraante keko tintema kyero Karaisiva nraante qutu vuraqitairo qati sivurara tita, Karaisirara qutaave timwa kye qutu quahua qatima sivivara.

21 Haaru vaisi mpoqaatairo qutu vi okyarava qovarama vurama. Qaiqaa
kuaa qarama kye vaisi mpoqaatairo qati sivi okyarava qovarama vira.
22 Tire Ataamunraqaatai qovara hurahua ekyaa qutu vi varunanra. Kuaa
qarama kye tire Karaisira nraaqiaraqamavi variarahua nraakiara tire
ekyaa mwihua sivita qati variqi quananra.
23 Nraakiara hia tire apiqama kyeta siquananra. Tire naitarama kyeta
kuaiqia kuaiqiavanto siquananra. Karaisiva nraante quturaqitairo qati
sivurara tita, Karaisiva qaiqaa mwatani tumuani entaraqaa Karaisiva
hiari nraakye qorahua qaiqaa qati sivivara.
24 Mwihua sivivaro mwiaqaatairoma taiqaani entava nriananro.
Mwi entaraqaa Karaisiva kepukyaqa hiqaro mpo mwatanaa mpo
mwatanaahua kamaninra nraatara kyero, vaisi kepukyave ekyaa mpo
inraikya mpo inraikya kepukyavata nraatara kyero, uro nai qora Kotira
kyauquqi kyero tiqaro, Nte ekyaa inraikya nraatarama kyauqo. E ekyaa
inraikyaqaa ntaqikyiqira quante, qiananro.
25-26 Karaisiva kepukyaqa hiqaro nai nramwutaahua nraataraqi viro
uro ekyaararaqaama qutuqi vi vari okyarara nraatara kyairaro mwi
okyarava ekyaarama taiqaananro.
27 Kotira mpukuqi mwitaama tiro:

> Kotiva Karaisira nronraqama kyaiharo
> Karaisiva ekyaa inraikya nraatara kyero
> mwiaqaa ntaqikyiqiro quananrove, tura. *(Sng 8:6)* [Karaisiva
> ekyaa mwi inraikyaraqa ntaqikyiqaro hiama Kotiraqaavata
> ntaqikyiananro.]

28 Nraakiara Karaisiva ekyaa inraikya nraatara kyero mwiaqaa
ntaqikyiqiro viro mwiva nai qora mwemwani variro tiqaro, E niqaa
ntaqikyiqira vi variaravama e niqaa ntaqikyiqira quante, qiananro.
Karaisiva mwitaa tiraro mwiaqaatairo Kotiva Karaisiraqaavata ekyaa
inraikyaqaavata ntaqikyiqiro quananro.
29 Karaisiva hia qutu viraqitairo qaiqaa qati sivira hitiri, nanraqamave
mpo hiahua qutu quahuara rieqata nramanri vare varita? Qutu quahua
ekyaara qutu quavo qiatiri, hiama qumina mpo hiahua mwihua kyaahaqa
hiqata nramanri vare variatiri. Mwihua tiqata, Qutaama qutu quari
vaisiva qaiqaa siquananrove, timwa kyetama nramanri vare varita.
30 Karaisira qua kyaara tiri ekyaa enta ru kyarera uti variara. Tire hia
qutu quananraqitai qaiqaa siquarahuavauma, tiri qumina mwitaa hivara.
31 Ni kata pakyaa tuaavo, Iesusi Karaisiva nkyiqaavata niqaavata
ntaqikyi varihananra tina, nte nkyiara qamwate variqana ntena kyauqu
nriqiqaa vatena qutaaqama kyena tirera. Ekyaa enta ni ru kyaivaqe qutu
quariva nte variqina vi varurave, tuqo.
32 Nte Karaisirara rieqana Epesaasiqi uro variavata mwi mwatanaahua
qaakyau vairi votima kye variqata ni naatara kyarera uti varuvana

variavarave. Nte qumina vaisi taiqa quariva hutiri, nte quminama mwini varutiri. Kotiva hia qutu vihua sivuma kyaari quava qutaa vahiraqevauma nte mate mwaa entarara rieqana mwataa qianinra: Nrivaqe kyuqe aanra qaqira kye hura qutuananranra hia nronraqama kye riaraiti, mate kyaravata nramanrivata nramwaqi quare, qianinra.

33 Haunri mpo ihua unra qua tivata nkye mwihua sataqita vivora. Quavanto mwitaama tiro.

Vaisivanto uaqia hi vaisihuavata variqi viro
mwi vaisivavata uaqiama quananrove, tura. *(Ais 22:13)*

34 Mwianra rieqatama nkyi su nyaatovanto ntapihi virata uaqia hi kyaiqara qaqira kyaata. Qikye, nkyi utaqitai nraakye qora mpo hiahua hia Kotirara riaraitita, api qua ti variara. Mwitaa qiahua mwihua kyauruate tinama, nte mwitaa tina.

Mwamwantavanto qati siquani okyarara tura

35 Mpovanto mwitaama qiananro. Nataama kyerove Kotiva qutu vihua qati vara sivuma kyaananrove? Nataama vahiani mwamwantara varetave sivivarave? qiananro. Mpovanto mwitaa tirera, nte nai timwa mwinrenra:

36 I vu nraato apiqamave viho? E hiave ntapihiaro? E kyara humwu mwataqi vara tutairaro uru mwiva ntuko hiraro nruhi mwiva hia tapitairera, kyaravanto hiama qupiqaananrove.

37 E kyara humwu vara tirera hira, e humwu nraahu kyakuma humwuve, mpo humwuve, vara tuananrave. E hia uro nronra mwia rirante ntaruqira tuananrave, qianinra. **38** Kotiva tiharo uru mwiaqaatairo mwi kyarava qupiqaiharo mpo humwuqaatairo mpo kyaravanto qupiqaiharo hia kuaa mwamwanta vahirave. (Mwia votima kyero tire qutu quananraqitai qaiqaa siquararo tiri mwamwanta nraahumwa mpo mwamwantama vahiananro.)

39 Vaisi mwamwantavata, vahi aasau mwamwantavata, hia kuaa qarama kyero vahirave. Vaisi mwamwanta mpo mwamwanta vaiharo, vahi aasau mpo mwamwanta vaiharo, nyaamwa mpo mwamwanta vaiharo, tavukya vaanti mpo mwamwanta vahirama.

40 Nyaamwuni nraahumwa mpo inraikya vaiharo mwatani mpo inraikya vahirama. Nyaamwuni itai inraikyava mwitaama kyero iteqaro ntuvaahe variharo mwatani vahi inraikyava nraahumwa mpo qarama kyero ntuvaahe varira.

41 Huarivanto iteqaro mpo qarama kyero ntuvaahaiharo, toravanto iteqaro mpo qarama kyero ntuvaahaiharo, qovora kuaiqia kuaiqiavanto mpo qara mpo qarama kyero ntuvaahe varira.

42 Mwi inraikyara mwi inraikyara mwunruqa hi okyarava nraahumwa vahira. Mwia votima kyero nraakiara tiri mwamwantavanto qutu quaninraqitairo qaiqaa qati siviraro nraahumwa mpo mwamwantama

vahiananro. Tiri mwamwanta mwataqi quntamwa taavaro ntenrai mwamwantavama vahiro. Nraakiara sivuma kyaani mwamwantara qaraakya mwamwanta hia ntenraani mwamwantavama vahiananro.
43 Tiri mwamwanta mwataqi quntamwa taava uqenrenro hia kyuqe mwamwanta vahira. Nraakiara tiri sivuma kyaani mwamwantava kepukya mwamwantavanto kyuqe mwamwantama vahiananro.
44 Tiri mwamwantavanto mwaa mwataraqaa nrohiarive tiro utu tairara tita, mwaa mwataraqaa qunte variara. Nraakiara tiriara nyaamwuni nrohiate tiro, nyaamwuni nrohiana mwamwantara vara sivuma kyaananro. Mwaa mwataraqaa nrohiara mwamwantava vaiharo nyaamwuni nrohiara mwamwantavavata vahira.
45 Mwi quara Kotira mpukuqi mwitaama tiro:
Kotiva utu kyovaro toharenaa vaisi Ataamuva siviro
qati variqiro vi varurave, tura. *(Okyara 2:7)* Mwi vaisiva mwitaama
varuvaro mwia nraakiara vaisi mpo Karaisiva qovarama viro
ekyaa nraakye qora qati variqi quate tiro, qati nraahu varura.
46 Hia nraakye qoravanto nyaamwuni nrohira nraante qovarama kyora. Nraakye qoravanto mwatani nrohira nraante qovarama kyero mwiaqaatairo nraakiara nyaamwuni nrohira qovarama kyora.
47 Hoqarenaa vaisi Ataamunra mwataqotairo utu tovaro mwaa mwataraqaa qovarama viro varura. Nraakiara vaisi mpovanto Karaisiva nyaamwusairo mwatani tumu qovarama viro varura.
48 Mwaa mwataraqaa variahua mwihua mwataqotairo utu to vaisira votima kyeta variara. Nyaamwuni varirera hiahua mwihua nyaamwusairo tumu vaisira votima kyeta varivara.
49 Mwaa entara tire mwataqotairo utu tai vaisira Ataamunra votima kyeta nrohi varunanra. Nraakiara tire nyaamwunyaa vaisi Karaisira nraantantamwa kyeta variananra.
50 Ni kata pakyaa tuaavo, nte nkyi timwa nyinrenra. Nraakye qora mwaa mwamwantara vataahua hiama qio Kotira mwatukyaqi vivara. Ntenra quari vaisiva hia ntenraani mwatukyaraqi hiama qio quananro.
51 Kyai nte Kotiva uqeta tai quara nkyi timwa nyianri. Hiama tire ekyaa qutu quananra. Tire Iesusira nraaqiara mpo hiarahua hia qutu viraitita, qati variqi vita qamwanrama kye kyuqu quananra.
52 Tire mponramwuvanto variararo nraakiara ekyaara entaqaa ntoma riraro Kotiva qutu vihua qaiqaa qati sivuma kyairata mwihua mwiaqaatai hia qaiqaavata tapitaraitita, qati variqi vivara. Tire ekyaa mwi entaraqaa kyuqu vita variananra.
53 Tire ntenrai mwamwantara vataahua mwi entara kyuqu vita hia ntenraani mwamwantara vareta qati variqi quananra. Tire quti mwamwantara vataahua mwi entara kyuqu vita hia qutuani mwamwantara vareta qati variqi quananra.

54 Tire ntenrai mwamwantara vataahua kyuqu vita hia ntenraani
mwamwantara vareta qati variqi quananra. Tire quti mwamwantara
vataahua kyuqu vita hia qutuani mwamwantara vareta qati variqi
quararo mwi entara haaru qara ntumwa to quava qutaa mwivauma
vahiananro. Mwi entara mwi quara tuntema kye tire mwitaama
qiananra:

Qutu vi inraikyara vara mwataniqama kyero
Kotiva mwia ekyaara nraatara kyairave.

55 Quti okyarava e riaante. E vaisi ru kyera nraatara
kyera kepukyava tanave vaiho?
I aanraivanto vaisi kutu kyaariva tanave vaiho? *(Hos 13:14)*

56 Qutira inraikya mwia qora kyaiqavanto ru vatero nai qora kyaiqa
mwiva Kotiva timwa to quaraqaatairo kepukya varaira.

57 Qio tiri vunyaa vaisivanto Iesusi Karaisiva quti okyarara nraatara
kyero qati sivirara tiro, Kotiva tirivata kepukya timwihata tire qioma
qutuani okyarara nraatara kye qaiqaa qati sivi variananra. Mwianra
rieqatama tire Kotira nrutu tuaahereta mwianra kyuqeve ti varita.

58 Ni kata pakyaa tuaavo, mwi quara rieqatama kepukyaqama kye
sivita variata. Tiri vunyaa vaisi kyaiqa kepukyaqama kye varaqi quata.
Nkye ntapihiarave. Nkye kyaiqa vareva hia quminavau quaninranra tita,
nkye kepukyaqama kye mwia kyaiqa varaqita quata.

Iutiaani munima vara kyaivaro quaninranra tura

16 1 Kotira nraakye qora Iutiaani hia kyuqema kye variahuara rieqata
nkye mwihua kyaahaqa hirerata munima ntuvaantua hirara tirera.
Nte Karesiaani variqana Kotira nraakye qora mwini variahua timwa
nyuntema kyena nkyivata timwa nyianrita nkyevata mwitaa hiata.

2 Mpo Saante mpo Saante nkye kuaiqia kuaiqiavanto nkyeta munima
vareraqitai munima mpoqiani qati vataqi vivaro qio vahiari. Nkye
mwitaamaqi vi varivaqe nte nkye hinani iro ntaarita nkye hia nanra
munimave mwunro tita uro munimanra puaa hiata.

3 Nraakiara nte nkye hinani uro variarita nkyetavanto vaisi
mponramwu mwatama kyaivaqe nte mwinramwuhua qara nyina sitaarita
mwihua mwi munimanra varetama Ierusaremini uro nyiata. 4 Mwi entara
nte Ierusaremini mpo kyaiqa varaariva vahiraqe ntevata quankyera
mwihua nivata qioma vivara.

Poruva nai nrohianinranra vu nraato tutora tura

5 Nte Masentoniaani mpo mwatukya mpo mwatukya nrohiarivara tina,
mwini nrohivaraama uro nkyi taqaaninra.

6 Nkyivata uro variqana nte mpuahaamave, toqa vaururu tuani
entara vari kyena qaiqaa taini tainive virera hiarita nkye ni kyaahaqa

hivaqe nte quari. 7Hia nte aanraqaa viqana nkyivata pataqia totiqama
kye varirerave. Tiri vunyaa vaisi Karaisiva qiove tirera, nte nkyivata
mpuahaama varirerave.
8 Qio nte mwate Epesaasini variqi quariro Pentikosi omwata nre
entava nrianrive. 9 Mwaini nte airi mwataqi nraakye qora Kotira
aanra nyaamwutaariva vaihananra tina, nte mwaini variqina virera.
Nte mwaini mwi kyaiqara vare varuqata airivanto ni nramwutaaqa
hiavanavata nte Karaisira nraakye qorara rieqana mwaini varirera.
10 Timotiva nte varauntema kyero tiri vunyaa vaisi kyaiqa vare
varivara tiro, mwiva nkye hinani uro ntairera, nkye mwia qamwata
mwateta mwia vitaata.
11 Mwianra rieqatama nkyiqitairo mpovanto Timotirara qumina vaisive
timwa kyero mwoqa mwiankyora. Nkye Timotirara mwiva Karaisira
kyaiqa vaisi variho timwa kyetama mwia kyaahaqa hiqata huntaqita
aanraqaa uro kyaivaro mwiva kyuqema kyero variro qaiqaa nte hunani
nrianri. Nte mwiavata tiri tiqata vakyaa mponramwuvata mwihua
sekyama varuqo.
12 Nte tiri tiqata vakyaa Aporosirara tirera. Nte mpo enta mpo enta
nkyiara rieqana mwianra mwitaama tina, Qata vakyaa mponramwuvanto
Korintini virera hiahuavata e quante timwa kyena vuaviraavira tuqaro
hia quataa iharoma mate hia viro. Nraakiara aanra qio vahirera, mwiva
nkye hinani quananro.

Poruva ekyaara qua tura

13 Nkye rauriqa taqe variata. Nkye Karaisirara qutaave tiraqa
kepukyaqama kye variata. Vaisima variata. Kepukyaqamavi variata.
14 Nanrianra nanrianra mwutukya vahianinraqitai ekyaa kyaiqa varaqi
quata.
15 Nkye Sitipanasiravata mwia nraamwuqi variahuavata ntapihi
kyaarave. Nte haaru Akaiaani variqana Karaisira qua mwi mwatanaahua
timwa nyiavata mwihua nraante qutaave tura. Mwihua mwitaa timwa
kyeta mwiaqaatai mpoqama kye Kotira nraakye qora kyaahaqa hirera uti
variara. Ni kata pakyaa tuaavo, nte nkyiara qati mwataa hiatema tuqo,
16 Nkye mwi vaisinramwuhua mwemwani variqata mwihua hiante hiate,
tuqo. Mwihua kyapata kyaiqa varaahua mwihuavata mwemwani variqata
mwihua hiante hiata.
17 Nkyiqitai Sitipanaasivavata, Potunataasivavata, Akaikaasivavata,
nte hunani nriavana nte qamwateqanama varuqo. Nte hia nkyi
taqaaninranra ni mutukyavanto uaqia ihana varuqata mwihua nte hunani
nri nteta nkyiara qiavana riena, nte qamwateqana varuqo.
18 Mwihua nkyi mwutukya kyuqema nyataavaro qihaakyama
vahintema kyeta nrumu mwaini ni mutukyavata kyuqema kye

qihaakyama mataavana varuqo. Nkye mwitaa hi vaisihua nyutu tuaaheraata.

19 Kotira nraakye qora Esiaani mpoqi mpoqi variahua nkyiara rieqata nkyi qua mwantaavo. Akuiraava mwia nraata Pirisiraavavata, mwitanahua nraamwuqi ntuvaantua hiahuavata, tiri vunyaa vaisi nrutuara rieqatama nkyi qua mwantaavo.

20 Tiri tiqata vakyaa mwaini variahua, mwihuavata nkyi qua mwantaavo. Nkye nai qua mwante nai qua mwante nai kyauqu mwi nai kyauqu mwi hiqata variate.

21 Qio nte ntena kyauquqo mwaa quara qara ntina:

NTE PORUVA NKYI QUA MWANTAUQO.

22 Tiri vunyaa vaisi Karaisirara hia mwutukya vahiani vaisira kyaivaro viro ekyaara vehiqama quarive. Marana ta. Po, nronrao, qamwanrama uro ntantera tumuana.

23 Tiri vunyaa vaisivanto Iesusiva nkyi kyuqema nyataari.

24 Nkyevata ntevata Iesusi Karaisiraniqamavi varunanranra tina, nte nkyiara mwutukya ntihana varura.

The New Testament in Omwunra-Toqura (South Tairora) of Papua New Guinea; 1st ed. 2000; web version, 2014, Wycliffe Bible Translators, Inc.

2 KORINTI

Poruva Korintiqinaahuani nraakiaraa qara vara kyora

Poruva kuaa ihi vara kyero Masentoniani variqaro qaiqaa Korintiqinaahuani qara vara kyora. Poruva qara mwaaqi Kotiva mwia nronraqama kyovaro Iesusi Karaisira kyaiqa varo okyarara mwi mwatanaahua timwa nyunra.

---

1 1 Nte Poruva. Kotiva tihana nte nronraqama vina Iesusi Karaisira
mwakyaakya timwa nyi varuvama varina. Tiretana tiri tiqata
Timotikya nkyiara Kotira nraakye qora Korintiqi variahuavata ekyaa
Kotira nraakye qora Akaiaani variahuanivatama qara mwaa vara kye.
2 Tiri tiqova Kotivavata tiri vunyaa vaisivanto Iesusi Karaisivavata nkyi
kyuqema nyatairaro nkyi mwutukyaqitairo kyuqe hiro qihaakya hirata
variata.

Poruva Kotirara kyuqeve timwa kyero qamwata mwatora

3 Nrivaqe Kotirara kyuqeve timwa kye qamwata mwataara. Mwiva
mwanriqavanto variqaro tiri vunyaa vaisi Iesusi Karaisira mwia qovama
variro. Kotiva tiri tiqova variharo ekyaa tiriara po kye ti okyaravavata,
mwutukya qihaakya hi okyararavata, mwiaqaatairo qovara hi varira.
4 Tire mpo muaanra mpo muaanra vare variqata atura nti varuraro
Kotiva tiri mwutukya qihaakyama timwa te varira. Kotiva tiri mwutukya
qihaakyama timwa te varirara tita, tire taqaarata nraakye qoravanto
mpo muaanra mpo muaanra vare varivaqe tire Kotiva tiri mwutukya
qihaakyama timwa taintema kye tirevata mwi nraakye qorahua
mwutukya qihaakyama nyataara.
5 Karaisiva nriqa vi inraikyara varaqiro vihata tire mwiavata taaqau vi
variqata nriqa vi inraikyara varaqi vunanra. Mwia mwutukya qihaakyama
mwataintema kyero Kotiva tiri mwutukyavata qihaakyama timwa taananro.
6 Hia tire quminavauma nriqa vi inraikyara vare varita. Kotiva nkyi
mwutukya qihaakyama nyatero nkyi sitaarive titama, tire nriqa vi

The New Testament in Omwunra-Toqura (South Tairora) of Papua New Guinea; 1st ed. 2000; web version, 2014, Wycliffe Bible Translators, Inc.

inraikyara vare varita. Tire nriqa vi inraikyara vare varuraro Kotiva tiri mwutukya qihaakyama timwa tairara tita, mwiaqaatai tire qioma nkyi mwutukyavata qihaakyama nyateta tiqata, Tirevata nkyi nraantante nriqa vi inraikyara varauro. Nkye kepukyaqama kyeta variate, qiananra.

7 Nkye tiri nraantante nriqa vi inraikyara varaqi vivera, Kotiva tiri mwutukya qihaakyama timwa taintema kyero nkyi mwutukyavata qihaakyama nyataananro. Tire mwianra rieqatama nkyiara tiqata, Nkye hia qoriri hiraitita, kepukyaqama kye variqi quate, tita.

8 Tiri tiqata vakyaa tuaavo, tire haaru Esiaani nrohiqata muaanra varaavananra, mwi quara nkye hia ntapihi kyevora. Mwi muaanrava nronraqama kye tiriqaa vahuvata tire tiqata, Po hia qio muaanra mwia vare qati quananrave. Tire qutu quananrave, qiavananra.

9 Mwi entara tire tiqata, Po, tire qati variara entava taiqa viharo qutu quara entavama nri ntaiho, qiavananra. Tire mwitaa timwa kye tire tetavanto teta kyaahaqa hiara aanrava hia vahuvata mwiaqaatai tire Kotiva qutu qua nraakye qorahua qati vara sivuma kye variva, mwiva nraahu tiri kyaahaqa hiananrove timwa kye, mwianra nraahu nronraqama kye riemwaqi quavananra.

10 Tire mwi entara qutu virera uti variavararo Kotiva tiri vaitutuma kyovata tire qati variavananra. Kotiva mwi entara tiri vaitutu huntema kyero nraakiaravata Kotiva tiri vaitutuma timwa taananro. Tire mwiaqaa kepukya vu nraato vateta tiqata, Kotiva tiri qaiqaavata qaiqaavata vaitutumaqiro quananrove, turo.

11 Nkyevata tiriara rieqata Kotirara aakyara tivaro tiri kyaahaqa hiari. Nraakye qora airivanto tiriara rieqata Kotirara aakyara tivera, Kotiva tiri kyuqema timwa tero kyaahaqa hirata mwiaqaatai nraakye qora airivanto Kotirara kyuqeve tivara.

Poruva hia Korintini vurara ntapihi kyero timwa nyunra

12 Tire nraakye qora utaqaa nrohi varuraro hia tiri toqaamwu rihata tire kyuqema kye mwihua utaqaa nrohi varunanranra tita, tire mwianra qamwateqa kyuqe huroma tita. Tire nraakye qora suqaa nrohirera hia tire mwatanyaa qua okyara riaraiti, tire Kotiva tiri kyuqema timwa taaninranra rieqata Kotira kyaiqa nraahu varaqi viqata avuqavuma kye nrohi varunanra. Tire mpo nraakye qora suqaavata, nkyi suqaavata, nrohiqata mwitaamaqi vita mpoqiavata mwitaamaqi vunanra.

13-14 Tire nkyini qara ntiqata hia mpo quaqaa ntumwa kye mwi quara okyara uqeta taunanra. Nkye ntapihi kye rie quara nraahu tire nkyini qara ntumwa taunanra. Nkye mwaa entara hiama tiri ntapihi kye taqe variavo. Nraakiara nkye tiri okyara ntapihi kye taqaivera, nte qiove qianinra. Nkye tiri okyara ntapihi kye taqeta variqi vita nraakiara tiri vunyaa vaisivanto Iesusiva tumuani entaraqaa nkye tiri qamwata timwa taivaqe tire nkyita qamwata nyataananra.

15-16 Tauraa nte nkyiara qioma ni qamwata matevarave timwa kyeqana
nte nkyi taqarera uti variqana mwataa qiavarama: Kyai nte Masentoniani
viqana nkyi taqena qaiqaa mwisaina uro ntante nriqana qaiqaavata
nkyi uro taqaarita nkye taara nani ni taqaivaqena nte nkyi kyuqema
nyataarita nkye uro ni nikyaivaqe Iutiaani quankye, qiavara.
17 Mwitaa timwa kye nkyi uro taqaankye timwa kyenavata hia uro
nkyi taqaavara. Tauraa nte nkyi taqaankye qiavara nte mwi quara unra
qiavarave iho? Mwatanyaa vaisivanto mwatanyaa qua okyara rieqaro
taara qua tintema kyenave nte eo mwitaa hirerave, hia mwitaa hirerave,
tiqana varuvave iho? Nkye mwitaamave nianra riaavo?
18 Nte Kotira qutaa okyarara rieqanama ntena kyauqu nriqiqaa vatena
tiqana, Hia tire nkyi unra tiqata taara qua tiqata, Eo mwitaa hirerave.
Hia mwitaa hirerave, turahua nkyi timwa nyi varunanra.
19 Sairaasivavata, Timotivavata, ntevata, tirenramwu nkyi utaqaa
variqata Iesusi Karaisira qua nkyi timwa nyiavananra. Iesusi Karaisira
okyaravanto vahirero mwiva Kotira mwaaquvantoma variro. Mwiva hia
unra qua taara qua tiraitiro, mwiva qutaa qua nraahu ti variva. Mwiva
nte mwitaa hirerave timwa kyeqaro qutaa mwitaa hi varira.
20 Kotiva nai kyauqu nriqiqaa vatero mpo qua mpo qua tiqaro nte mwitaa
hirerave tu quara, mwi quava mwivau vahiarive tiro, Karaisiva qovarama
vura. Kotiva timwa to quava mwivau vahiarive tiro, Karaisiva qovarama viro
Kotira kyaiqa varaqiro vurara tita, tire Karaisira kyaiqara rieqatama Kotirara i
qua qutaa quama vaiho timwa kyeqatama mwia nrutu tuaahereqa varunanra.
21 Kotiva nai nkyivata tirivata kepukyaqama timwa taihata tire
Karaisiravata kuaaqi variqi vi varunanra. Tiriara mwihua nai kyaiqa vara
mataate tiro, Kotiva naivanto tiri nronraqama kyaira.
22 Kotiva tiri nai kyaama tero mwiaqaatairo nai kyaama tai quava
kepukyaqama vahiarive tiro, mwiva nai mwanraqura tiri mwutukyaqi
vataira. Mwia mwanraquravanto tiri mwutukyaqi varihatara tita, tire
tiqata, Qutaama Kotiva nraakiara tiri tivitaananrove, ti varunanra.
23 Nte nkyi unra qianinravauma Kotiva ni qua qovarama kyaananro.
Nte qutaa qua nraahu tireranama. Nte uro Korintini variqana mpo qua
kyaara nkyiara qiariro nkyi mwutukyavanto uaqia hiankyo tina, qaqira
kyena hia quavara.
24 Hia nte nronra vaisi nraantantamwa kye variqana nkyiara
kepukyaqama kye mwi quara mwi quara vataqi quate tireranavauma.
Tire taqaurata nkye qioqama kye Karaisira qua riemwaqi vi variara.
Nkye Karaisira qua rieqata qamwateqa variate tita, tire nkyi hena vaisi
variqata nkyivata kyaiqa varaqi virera uti varunanra.

2 1 Mwi quara rieqanama mpo qua kyaara nkyi uro timwa nyataariro
nkyi mwutukya uaqia hiankyorave tina, qaqira kyena hia uro nkyi
taqarera quavara.

2 Nte uro nkyi timwa nyataariro nkyi mwutukyavanto uaqia hiraro
mwiaqaatairo tavave ni mutukya kyuqema matairaqe qamwateqa
varianinrave? Hiama mpovanto ni mutukya kyuqema mataariva
variananro. Nkye ni mutukya kyuqema mataahua varivaqe nte nkyi
timwa nyataariro nkyi mwutukyavanto uaqia hirata variqata nkye hia ni
mutukya kyuqema matevara.
3 Nte mwianra rieqana haaru nkyini qara vara kyaavaro vura. Nte
tiqana, Nkyi uro timwa nyataarita nkye ni mutukya kyuqema mataahua
variqata mwiaqaatai nkye ni mutukya uaqiama matevorave, timwa kyena
nte nkyini qara ntumwa taavara. Ni mutukyaqitai kyuqe ihana varuqata
nkyevata nkyi mwutukyaqitai kyuqe ihata variara. Mwi quarara qutaave
tura.
4 Mwi quara qara ntiqana ni mutukya uaqia huvana ntateqana qara
ntumwa taavara. Nte qara ntiqana hia nkyi mwutukya uaqia hiarive tina,
qara ntuavara. Ni mutukyavanto nkyiara mpoqiavata vahira nkye anoma
kye ntapihiate tina, nte nkyini qara vara kyaavara.

Vaisi mpovanto uaqia hi kyaiqara utu kyora mwi quara taiqa kye taunru kyaate tura

5 Nkyi utaqitairo vaisi mpovanto uaqia hi kyaiqara utu kyovaro mwia
kyaara hia ni mutukyaqitairo nraahu uaqia huvana variavarave. Ekyaa
nkyi mwutukyaqitaivata uaqia huvata varurave. Qio hia nte qaiqaavata
mwi vaisirara kepukya qua tirerave.
6 Nte taqauqata nkye mwi vaisira nai uaqia hi kyaiqara kyaara airi
vaisivanto mwia nai kyoqaa mwunranra tina, nte tiqana, Qio hia
qaiqaavata mwitaama mwataate. Qiovema, tuqo.
7 Mate mwaa nkye mwia qua taiqa kye taunru kyauro timwa kyeta
mwia mwutukya qihaakyama mwataata. Nkye hia mwitaa hivaro
mwia mwutukyavanto uaqia hiraro mwi vaisiva tiqaro, Hiama qio nte
aanra kyuqeraqaa qaiqaavata quaninrave. Ekyaarama qaqira kyauqo,
qiankyorave. 8 Nte nkyiara po tiqana qiarita nkye mwi vaisirara qutaama
tiri mwutukyavanto iara vaiho qiata.
9 Nkye ekyaa ni qua kyuqema kyetave, hia kyuqema kyeta riera, nte
mwia taqarera nkyini qara mwia vara kyaavara. 10 Nkye vaisi mpovanto
qora kyaiqa utuaninra taiqa kye qaqira kyauro tivera, ntevata taiqa
kyauqoma qianinra. Nkyi utaqaatairo mpovanto uaqia hi kyaiqara
utirera, nte Karaisira vuqaa variqana nte nkyiara rieqana mwi vaisiva
uaqia hi kyaiqara uti quara taiqa kyauqo qianinra.
11 Tire Saataaniva unra kyaiqa vare vari okyarara taqaunanranra tita,
mwiva tiri nraatara kyaankyo tiqata hia mpova uaqiama kyai quara qati
nraahu riemwaqi viraitita, tire qamwanrama kye mwia qua taiqa kyeta
taunru kye varunanra.

Poruva hia Taitaasira puaama kyorara airi nraato tura

12 Nte Karaisira qua timwa nyinrenrana Toroaasini uro ntena taqaavaro
nronravanto Kotiva mwi mwatanaahua su nyaato terama kyero vatovana
nte qua timwa nyianriva vahuvana nte mwini mpuahaama variankye
timwa kyena 13 taqaavaro ti tiqata vakyaa Taitaasiva hia huvaro ni pu
naatovanto hia kyuqema vahuvana mwi mwatanaahuara varivaqe nte
vuqo timwa kyena Masentoniaani quavara.

Iesusiva nraatarairara tita, tirevata qioma nraataraananrave tura

14 Qikye, Kotiva mwitaa mwitaa hirara rieqana nte Kotirara kyuqeve
timwa kyena mwiaqamwata mwatarera. Tire Karaisiravata nrohi
varunanranra tiro, Kotiva tiri tivita vareqaro nrohi varihata tire mpo
mwata mpo mwataqi nrohiqata teta nramwutaahua nraataraqi vi
varunanrave. Tire Karaisira qua timwa nyiqi vi varuraro tiriqaatairo mwia
quavanto kyuqe mwunta vira votima kyero ekyaa viro nrinro hi variro.
15 Tire Karaisira mwakyaakya nraakye qora timwa nyi varuraro Kotiva
tiriara tiqaro, Karaisiraqaa kyuqe mwunta viva nkyiqaatairovata kyuqe
mwunta vi varihata variavo, tihata nkye Kotira mwatukyaqi virera
hiahuavata, Saataaninra mwatukyaqi virera hiahuavata, mwi mwuntara
hue variara.
16 Nraakye qora mpo hiahua Karaisira mwakyaakya rieqata uaqia hi
mwuntara voti hirave timwa kyeta mwi quara qoririma kye variarara
tita, mwihua Saataaninra mwatukyaqi vihua variara. Nraakye qora mpo
hiahua Karaisira mwakyaakya rieta mwi quarara kyuqe mwunta voti
hirave timwa kyeta mwihua mwi quarara nronraqama kye riaarara tita,
mwihua Kotira mwatukyaqi vihuama varita.
Qikye, mwaa mwi kyaiqara nronraqama vahi kyaiqarave. Tavave qio
varaananrove? Avuqavu nrohiari vaisiva, mwiva nraahuma mwi kyaiqara
qio varaananro.
17 Tirenramwu Kotira kyaiqa vareqata hia vaisi mpo hiahua
nraantantamwa kyetama vare varita. Mwihua mpo inraikya nyiqata
munima vare variantema kyeta Kotira qua tiqata munima vare variara.
Hia tire munimanra rieqata nraakye qora Karaisira qua timwa nyi
varunanra. Tire Karaisira mwakyaakyara qutaa mwakyaakyave timwa kye
Kotiva tiri titaihata tire Karaisira kyaiqa vaisima varuro timwa kyeqata
Kotira vuqaa variqata nraakye qora Karaisira qua timwa nyi varunanra.

Tire Kotiva qaraakya qua timwa taira nraakye qora timwa nyi varurahuave tura

3 1 Tire qaiqaa mwi quara tiqata hia teta nrutu tuaahere varuro.
Vaisi mpo hiahua kyaiqa vararera hita nkyiari nronra vaisiara

tiqata, Qara timwivaqe vare quararo vaisi mpovanto tiri kyaiqa okyara taqaarive, ti variara. Tire hia mwitaa hirera. Nkye tiri okyara ntapihiarara tita, tire qumina mwitaa hiarora.

2 Nkye tiri qara nraantantamwa kyetama variavo. Nraakye qoravanto nkyi taqetama tiri kyaiqa okyara ntapihi kye taqevara. Nkyi qara votima kyero tiri mwutukyaqaa qara ntumwa taihata nraakye qoravanto nkyiara rieqatama tiri okyara ntapihi kyevara.

3 Tire Karaisira mwakyaakya nkyi timwa nyiavarata nkye mwi quara riorara tita, nkye tiri qara votima kyeta variara. Karaisiva nkyi qua qara ntirera hiro hia vakoraqotairo qara ntumwa taira. Kotiva qati variva variharo Karaisiva mwia mwanraquraqotairo nkyi qua qara ntumwa taira. Mwiva hia qumina oriqa mwi quara qara ntiraitiro, mwiva nkyi nraakye qora mwutukyaqaa mwi quara qara ntumwa taira.

4 Karaisiva tiri kepukya timwihatara tita, tire Kotira vuqaa variqata mwutukya qihaakyama kye mwi quara mwi quara ti varunanra. **5** Hiama tire tetaqama kye Kotira kyaiqa qio vare varuro qiananra. Tire taqauraro teta kepukyara Kotira kyaiqa varaarava hiama qioqa hiro. Kotiva tiri kyaahaqa ihatara tita, tire qioma mwia kyaiqa varaananra.

6 Kotiva tiri kyaahaqa hiqaro tiri nronraqama kyaihata tire Kotiva nraakye qora kyapata kuaaqi varirero qaraakya qua vataira nraakye qora timwa nyi varurahuama. Tire nraakye qora timwa nyiqata hia haaru qara ntumwa to quara riemwaqi quate tiraitita, tire Kotira mwanraqurara mwihua timwa nyi varunanra.

Kotiva Mosesirara timwa to quara nraakye qoravanto hia riemwaqi vuraqaatairo qutu vi inraikyava qovarama vura. Kotiva qaraakya qua timwa tairaqaatai nraakye qoravanto Kotira mwanraqura vareta mwihua ekyaa enta qati variqi vihuama varita.

7 Tauraa Kotiva qua vatero nraakye qorara mwi quara riemwaqita quate tiro, mwi quara oriqa qara ntumwa kyero Mosesira mwu quara nraakye qoravanto mwi quara vataqi quare tura mwi quara nteqaqi viqata mwia kyaara qutu vi varura. Mwi quava nronra qua vahuvarora tiro, Kotiva Mosesira mwi quara timwa mwi varuvaro Kotira peqa okyaravanto iteqaro Mosesira viri ntuvaahama mwatora. Mwitaa huvaro Mosesiva mwi quara oriqa qara ntumwa tora varero nraakye qora kyonani vuvaro mwia virivanto nronraqama kyero ntuvaahero takyuqi varuvata nraakye qoravanto mwia viriqi taqaare tura hia kyuqema taqovaro vahiqiro viro uro taiqa vura.

8 Mwi entara Kotiva nai mwaanra qua qovarama kyovaro mwia peqa okyaravanto takyuqi varura. Mwaa entara Kotiva nai mwanraqura nyiani quara qovarama kye variharo mwi quava nraakiara vahi quava tauraa vahi quara nraatara kyero vahiqarora tiro, mpoqiavata nronra inraikyama vahiro.

9 Kotiva Mosesirara timwa to quara, nraakye qoravanto hia ntapihi
kye riemwaqi viqata quti varu quara, Kotiva qovarama nyatovaro mwi
entara Kotira peqa okyaravanto takyuqi varura. Mwaa entara Kotiva mwi
quara nruka kyero qaraakya qua qovarama nyataira. Kotiva nai qaraakya
quaqotairo nraakye qora avuqavuma nyate varirara tiro, qaraakya
quavanto haarua qua nraatara kyero vuni vahi quavama vahiro.
10 Tauraa Kotiva Mosesira mwu quava vahuvata tire mwi quarara
kepukya quave, Kotiva nai peqa okyara qovarama kyeqaro tu quarave, ti
variavananra. Mwaa entara tire Kotiva qaraakya qua vatairara kepukya
quave tiqata haaruaa quara hia kepukya quave ti varita. Kotira haaruaa
quavanto tumitarero vaiharo Kotira qaraakya quavanto nritarero vahiro.
11 Kotiva Mosesira mwu quara pataqia vahianinra qovarama kyorara tiro,
mwi entara Kotira peqa okyaravanto pataqia takyuquqiro viro uro taiqa
vura. Kotira qaraakya quavanto hia taiqaraitiro, qati vahiqiro quaninranra
tiro, Kotira peqa okyaravanto qati nraahu takyuquqiro vi variananro.
12 Tire tiqata, Kotira qaraakya qua rieqatama hia ekyaara qutu
viraitita, qati variqi virerave, ti varunanranra tita, tire hia aatu hiraitita,
tire mwutukya qihaakyama kye varunanra. 13 Hia tire Mosesira
nraantantarerave. Mosesira virivanto takyuqi varuvaro mwiva nai
nramwunaa Isareriara tiqaro, Mwihua taqaivaro ni virivanto takyuquqiro
viro uro taiqa quaninra taqevorave, timwa kyero tavuna vara kyero nai
viri ntumwaqu torave.
14 Qio Isarerivanto varuvaro hia mwihua su nyaatovanto ntapihuvata
varura. Mwaa entaravata mwi mwatanaahua Kotiva haaru vato quara kyaara
ntiqata hia mwi quara okyara ntapihiara. Mosesiva nai viriqaa ntumwaqu
to tavunanra votima kyeta Kotira qua amaata nyate varihatara tita, mwihua
mwi quara kyaara ntiqata hia ntapihi kye riaara. Mwihua nkyiarivanto
hiama qio mwi tavunanra vara qatinani kyeta ntapihi kyeta taqevara.
Karaisiva mwiva nraahuma mwi tavunanra vara qatinani kyaananro.
15 Haaruvata mwaa entaravata Isarerivanto Mosesira mwu quara
kyaara nti variavaro tavuna votima kyero mwihua su nyaato ntumwaqu
kyaihata mwihua hia Iesusira ntapihiara.
16 Qio vaisivanto nai mwaaqu kyaiqaqaatairo tuqasaa viro tiri vunyaa
vaisi Iesusi Karaisirara aakyara ntairera, mwiva mwi tavunanra mwia vu
nraatoqitairo qatinani vara kyaananro.
17 Nte tiri vunyaa vaisi Iesusi Karaisirara tiqana nte mwia
mwanraqurara ti varura. Tiri vunyaa vaisi mwanraquravanto vaisi
mwutukyaqi varirera, mwi vaisiva variraro qora inraikyavanto hiama
mwia rupa tairaro mwiva qatinani huvantu viro variananro.
18 Tire Iesusi Karaisira nraaqiara varuraro hia tiri viriqaa tavunavanto
ntumwaqu taihata tire kyinumi votima kye varuraro tiri vunyaa
vaisivanto tiriqaatairo itero vara re varira.

Tire mwitaamaqi quaraqata quaraqata tita, tire teta vunyaa vaisi mwia votima kyeta variananra. Qio mwi kyaiqara Kotira mwanraquravanto uro taiqa kyaananro.

Poruva nkyiariara tire ntapihi kye Karaisira mwakyaakya nraakye qora timwa nyi varurahuave tura

4 1 Kotiva tiriara po tiro kyuqema timwa teqaro tiri nronraqama kyero tiriara mwaa quara nraakye qora timwa nyiate tihatara tita, tire mwihua timwa nyiqata hia qoriri hunanra.

2 Tire nraakye qora timwa nyiqata vaisivanto uqeta variqaro kyauri kyaiqara utira, mwi okyarara mwoqa mwita hia kumwaanri tiraitita, hia Kotira qua api tuqasaaqasama kye tiraitita, tire Kotira vuqaa variqata vutu kye timwa nyi varurata nraakye qoravanto tiri qua rie variavaro mwihua su nyaato mwutukyavanto tiri quara qutaa quave ti varihata variara.

3 Tire Karaisira qua ntapihi kye nraakye qora timwa nyiqi vi varunanra. Vaisi mpo ihua hia mwi quara riaivera, mwihua vita raupiri hi vaisihuama hia rievara.

4 Mwihua variavaro unra mwanriqa Saataaniva mwaa mwataraqaa ntaqikyi variva mwihua su nyaato tita kyaihatara tita, mwihua Karaisira quara hia qutaa quave ti variara. Karaisira mwakyaakyavanto omwa votima kyero iteqaro mwihua su nyaato ntuvaahama nyataankyo tiro, Saataaniva mwihua su nyaato vara qumimaqama kyero. Karaisira peqa okyara vahirero mwia vu nraatovata Kotira vu nraatovata kuaa qarama kyero vahira.

5 Hia tire nkyiqa ntaqikyirera teta quavauma nkyi timwa nyita. Tire nkyi timwa nyiqata Iesusi Karaisiva mwiva nraahuma tiri vunyaava variho ti varunanra. Tire Iesusirara rieqata nkyi kyaiqa vaisiqama variqata kyaiqa varaurahuama.

6 Haaru kyokira riro vahuvaro ntuvaahama quante tuva, Kotiva, mwivama mwaa entara tiri mwutukya vu nraatoqi ntuvaahama timwa taihata tire vu nraato mwutukyaqitai Kotira peqa okyaravanto Karaisira viriqi ntuvaahe varihata taqaunanra.

Tire tave votima kyeta varuraro tiriqaatairo Kotiva nai qua qovarama kye varira

7 Tire tave aatapaiqo vara kyero utu taira votima kyeta varuraro Kotira quavanto tiriqima vahiro. Tire tave votima kyeta uqenraunrahua varuratara tita, nraakye qoravanto taqaavaro tire ti varura quava hiama tiri titaqitairo qovara hiro. Mwi quava nritarero vahi quava kepukya qua vaihatara tita, nraakye qoravanto taqaavaro mwi quava Kotiraqaatairo qovarama viro tiriqi vahiro.

8 Hisai hisairo nramwutaavanto mwaanra tita, taintema kyero mpo
muaanra mpo muaanravanto tiri titatarero utihatavata tire qatinani
quara aanrava qatima vahiro. Mpo enta mpo enta tire tiqata, Po, mate
nataama kyetave variqi quananrave, timwa kyeta tire qaqira kyaarava
vaini vaihatavata hia tire ekyaara qaqira kyaunanrave.
9 Nraakye qoravanto tiri nramwutaaqa hiqata tiri vataqi quavaro Kotiva
hia tiri qaqira kyero nkyetaraa variqi quate tiraitiro, Kotiva tiri kyaahaqa
hi varihata variqi vunanra. Nraakye qoravanto tiri riqatavata hia ekyaara
tiri taiqa kyakya hiara.
10 Tire varurata Iesusira ru kyontema kyeta ekyaa enta tiri
mwamwantavata ruavata tire qiove tunanra. Tire mwitaama kye
variarata Iesusiva siviro qati variqiro vi vari kepukyaravata nraakye
qoravanto tiri mwamwantaqa qio taqevara.
11 Tire Iesusirara rieqata qati variqi vurata mwia kyaara mpo enta mpo
enta tiri ru kyarera uti variavata varunanra. Mwitaamaqi vi varurata
nkye tiri taqaavaro tire taiqa quana mwamwantaraqi Iesusiva qati
variqiro quariva varihata varunanra.
12 Tire variqata tiri ru kyehua varurata nkye variqata tiri qua riaahuara
tita, qati variqi vihuama varita.
13 Kotira qua mpukuqi vahiva mwataama tiro:
Nte Kotira quara qutaave timwa kyenama nte mwi quara
nkyivata timwa nyi varurave, tura. *(Sng 116:10)*
Tirevata mwi vaisira nraantanteta Kotirara qutaa quama tiho timwa
kyeqatama mwia qua nkyi timwa nyi varunanra. 14 Tire ntapihi kyauraro
tiri vunyaa vaisi Iesusi Karaisira qati vara sivuma kyaiva, mwiva
nraakiara tiri qati vara sivuma kyero tirivata nkyivata tivitaqiro uro
kyairaqe tire ekyaa Iesusi Karaisira vuqaama variananra.
15 Tire nkyiara rieqata nkyi kyaahaqa hirera nriqa vi inraikyara varaqi
vi varunanra. Tire mwitaamaqita quarata nkye Kotiva nkyi kyuqema
nyatai quara riemwaqi viqata airiqama vita, nkye nraakye qora airivanto
variqata Kotira qamwata mwataivaro Kotira nrutuvanto virito vahiari.
16 Mwianra rieqatama hia tire qoririma kye mwaa kyaiqara varaqi
virerave. Tiri mwamwantavanto taiqavi variharo mpo enta mpo enta tiri
mwutukya mwanraquravavanto qaraakyaqa ihata varunanra.
17 Mwaa entara muaanra varaananra mwianra hia tire nronraqama
kyeta riaara. Tire mwi inraikyarara hia mpuahaama vahi inraikyarave
tunanrama. Mwi inraikyara mwi inraikyara nraataraqi vita, nraakiara
tire kyuqema kye nyaamwuni ekyaa enta ekyaa enta qati variqi quarava
muaanra varaunanra mwiavata anoma kyero nraatara kyaananro.
18 Tire vuqotai taqe varunanra mwatani vahi inraikyarara hiama
nronraqama kye rieta. Ekyaa mwi inraikyava quaahaqa vahiari
inraikyavama vahiro. Tire hia vuqotai taqe varunanra nyaamwuni vahi

inraikyarara nronraqama kye riemwaqi vi varunanra. Hia vuqo taqauna inraikyava, mwi inraikyava ekyaa enta ekyaa enta qati nraahu vahiqiro quananro.

Tiri mwamwantara tiqaro haraara nraamwu quaahaqa vahirave tura

5 1 Tiri mwamwanta vahirero haraara nraamwu votima kyero vaihata tire mwi mwamwantaraqi variqata mwatani variqi vi varunanra. Tiri haraara nraamwu ntapairi kyairera, tire ntapihi kyauraro nyaamwuni tiri mwamwanta nraamwu voti hiva mpo vahiananrove. Mwi nraamwuva hia vaisivanto nai kyauquqo hoqa tai nraamwunra votima kyeroma vahiananro. Kotiva mwi mwamwantara utu timwa tairara tiro, mwi mwamwantava ekyaa enta qatima vahiqiro quananro.

2 Mwaa entara tire nyaamwuni vahi mwamwantarara rieqatama mwi mwamwantaraqi uro varirerata mwaa mwamwantaraqi variqata atura ntiqata varunanra. 3 Tire nruhivanto variaro tita, mwi mwamwantara utute variananrave.

4 Tire mwaa mwamwantara haraara voti hiraqi variqi viqata atura ntiqata muaanra vare varuro tunanra. Hia tire teta mwamwanta qaqira kyarera utunanrave. Vaisivanto haaruaa tuavaaqaqaa qaraakya tuavaaqa ututaintema kye, tire teta haaruaa mwamwantaqaa qaraakya mwamwanta utirerave. Mwitaa hiraro tire qutu quara mwamwantava variqiro viro mwiaqaatairo kyuqu viro qati variqiro quari mwamwantavama vahiananro.

5 Tiriara mwihua mwitaama kye qati variqi quate tiro, Kotiva tiri mwamwanta terama kyero vataira. Kotiva mwitaa timwa kyero tiri nai kyaama tero nyaamwuni vahi inraikyara timwinrenro timwa tai quava kepukyaqama quarive tiro, mwiva nai mwanraqura nraante vuni tiri timwihata varaunanra.

6 Tire mwaa mwamwantara vataahua variqata hia aatu hiraitita, mwutukyavanto qihaakya ihata varunanra. Tire mwaini mwaa mwamwantaraqi variarera, tire hiama qio nyaamwuni tiri vunyaa vaisivanto varinani quananra.

7 Mwaa entara tire hia mwia virivata taqaraitita, mwia quara nraahu qutaa quave tiqata variqi vi varunanra. 8 Tire mwutukya qihaakya ihata varurahuama varita. Tire teta mwamwanta mwaini kye uro nyaamwuni teta mwaata tuananrani teta vunyaa vaisivata variataama hiro. 9 Qio tire mwaini teta mwamwantavata variarerave, nyaamwuni uro variarerave, tire Iesusira kyakya hiani inraikyara nraahu utiqa varirera.

10 Nraakiara Karaisiva ko riaahua taintaqaa mwatakyaa viro variqaro ko tirera hiraqe tire ekyaa mwihuama mwia vuqaa sivita variananra. Mwi entara tire kuaiqia kuaiqiavanto mwaa entara mwamwantavata variqata varaana quara avuqavu hiananro. Kyuqe kyaiqa varaani vaisira

nai kyoqaa kyuqema kyero mwiananro. Uaqia hi kyaiqara utuani vaisira nai kyoqaa uaqia hianinrama mwiananro.

Nraakye qoravanto Kotiravata kuaaqi variate tu quara

11 Tiri vunyaa vaisivanto ko qiani entarara rieqata tire aatu hiqama teta hena nraakye qorara mwia qua riemwaqita quate ti varunanra. Kotiva tire ntapihi kye varaana okyarara taqema variro. Nkyevata tire varaana okyarara qio ntapihivera, qiovema qianinra.

12 Tirenramwu teta okyarara rieqata hia teta nrutu tuaaherarera uturahuave. Tire mwi quara nkyi timwa nyianrata nkye tiri okyarara qamwate variqata nraakye qora mpo ihua api qua tihua nkyiarivata qua timwa nyihua variate. Mwi vaisihua vaisi mwataara hirerata, vaisi viri mwamwantara nraahu nronraqama kye rieqata hia vaisi mwutukya vu nraatora nronraqama kye rie variara.

13 Mpo hiahua tiriara ueraqama quavo qiahua, mwihua qioma nkyiari mwitaa tivara. Tire Kotirara rieqata mwitaamaqi vi varunanra. Mpo hiahua tiriara kyuqe vu nraato vataahuave qiahua, mwihuavata qioma mwitaa tivara. Tire nkyiara rieqata mwitaamaqi vuro.

14 Karaisira mwutukyavanto tiriara vaihatara tita, tire mwia kyaiqa nraahu vare varunanra. Mwaa quara okyara vahirero mwataamama vahiro. Tire ekyaahua qutu quataara kuaikuvanto tiri ekyaahuara rieqaro tiri mwaata varero qutu virara tita, tire ekyaahua mwiavatama kye qutu vurahuama varita.

15 Mwiva tiri ekyaahuara rieqaro qutu virara tita, tire hia teta variananranra nraahu riemwaqi viraitita, Karaisira kyaiqa varaananranra riemwaqi viqata qati variqi quaravama vahiro. Mwiva tiriara rieqaro qutu viro qaiqaa qati siviro varirara tita, tire mwitaa hiara.

16 Mwaa entara hia tire qaiqaa mwatanyaa qua okyara rieqata vaisi mpo tukyama kye mwi vaisiva kyuqe vaisive, mwi vaisiva uaqia hi vaisivave, tunanrave. Tauraa tire mwatanyaa okyara rieqata Karaisira tukya hiqata Karaisirara qumina vaisive qiavananra. Mwaa entara hia qaiqaa mwitaa ti varunanra.

17 Vaisivanto Karaisiravata varirera mwi vaisiva qaraakyaqama viro qaraakya vaisima variro. Mwi vaisiva haaru api nrohu okyarara qaqira kyero, qaraakya okyara varaivama variro.

18 Kotiva mwi vaisira qaraakyaqama kyaiharoma variro. Tire Kotira nramwutaa variavararo Kotiva tiriara nivata kuaaqi variate tiro Karaisira titorara tita, tire mwia nraaqiaraqama vitama varita. Tire mwia nraaqiaraqama vi varuraro Kotiva tiri titero nte nraakye qoravata kuaaqi varirera tu quara uro timwa nyiate tiro.

19 Mwi quara okyara mwataamama vahiro: Kotiva mwatani variahua uaqia hi kyaiqara utuara kyaara hia mwihuaqaa qua vataraitiro, mwiva

Karaisiva nraakye qorara qutu vura mwianra rieqaro nraakye qorara nivata kuaaqi taaqau vi variate ti varira. Mwi quara nraakye qora timwa nyiate tiro, Kotiva tirinramwu nronraqama kyero titaihata tire uro nraakye qora timwa nyi varunanra.

20 Tire Karaisira kyaahaqa hiqata mwia qua vareta nrunranro Kotiva tiri nroqitairo nkyi timwa nyi variro. Tire Karaisira kyaahaqa hiqata nrumu nkyiara po kye tiqata Kotiravata kuaaqi variate ti varunanra.

21 Karaisiva hia uaqia hi kyaiqara utiraitiro varuvaro Kotiva tiriara rieqaro tire uaqia hi kyaiqara utuna quara Karaisiraqaa vatero. Mwiaqaa qua vatovaro Karaisiva tiri uaqia hi quara varero uro qutu vurara tita, tire Karaisiravata kuaaqi varuraro Kotiva hia tiriqaa qua vataraitiro, tiri avuqavuma timwa taihata varunanra.

Tire nkyi kyaahaqa hirera airi muaanra varaqi vi varunanrave tura

6 **1** Tire Kotiravata kyaiqa vare varurahua variqata tire nkyiara po kye tita tiqata, Kotiva nkyi kyuqema nyataira mwianra haunri nkye qumina inraikyave tivorave, turo.

2 Kotiva mwitaama tiro:

Nte nkyi kyuqema nyataani entaraqaa nkye qua
tivaqe nkyi qua riaaninrave.
Nte nkyi huvantu kye sitaani entaraqaa
nkyi kyaahaqa hianinrave, tura. *(Ais 49:8)*

Riaate, mate Kotiva nkyi kyuqema nyataari entavama vahirove. Mate Kotiva nkyi huvantu kyero sitaari entavama vaiho, tuqo.

3 Nkye tiri kyaiqaqa qua vatevo tiqatama tire hia apiqama kye kyaiqa vare varita. **4** Hia mwitaa hiraitita, mpo enta mpo enta tire variqata nkye tiriara mwihua Kotira kyaiqa vaisima variavo qiate tita, tire qihaakyama kye variqi vi varunanra. Mwitaama variqi viqata nriqa vi inraikyara vare varuna entarave, muaanra vare varuna entarave, tiri uaqiama timwa taa entarave, tire hia qoriri hiraitita, kepukyaqama kye variqi vi varunanra.

5 Tiri nramwutaahua tiri kyaamwuqo ntuqutu kye vateta, tiri karavuqi uro kyeta, tiri tuqara tuteqata tiri ntuqutu kye vateta, mwitaamaqi quavata tire variqi viqata toqaamwu tiqa kyaiqa varaqi vita, entaqi hia kyuqema kye vaiteta, kyara nraataa ihata variqi vita, mwitaamaqi viqatavata tire hia qoriri hiraitita, kepukyaqama kye variqi vi varunanra.

6 Nkye tiriara Kotira kyaiqa vaisima variavo qiate tita, tire kyuqe kyaiqa nraahu varaqi vita, kyuqe vu nraato vataqi vita, tiri mwutukyavanto qihaakya hi varihata varita, mpohuara kyuqemaqita vi varunanra. Kotira mwanraquravanto tiriqi varihata tire nraakye qorara qutaaqama kye mwutukya vateqata varunanra.

7 Qutaa qua nraahu tire ti varunanra. Kotira kepukyaqo tire mwi kyaiqara vare varunanra. Vaisivanto huru veva tutaintema kyeta tire

kyauqu tuananranivata, kyaantaaqanivata, Kotiva avuqavuma nrohiani okyarara tuqi vi varunanra.

8 Vaisi mpo hiahua tiri nrutu tuaahere variavata mpo hiahua tiri nrutu vara mwataniqa hi variara. Mpo hiahua tiri nrutu tuaahereqa kyuqe vaisive ti variavata mpo hiahua tiriqaa uaqia hi quara vate variara. Mwihua tiriara unra qua ti variahuave qiavata tire qutaa qua nraahu ti varurahuama varita.

9 Mpo hiahua tiriara hia nkyi ntapihi kyaurahuave qiavatavata mpo hiahua tiri ntapihi kyaarave. Mpo hiahua tiriara qutuavo qiavatavata tire qati varunanrave. Mwihua tiri ntuqutuqi viqatavata hia ekyaara tiri ntuqutu kyaarave.

10 Mpo inraikya mpo inraikyavanto tiri mwutukya uaqiama timwa te varihatavata tire qamwateqa nraahu variqi vi varunanra. Tire vehi vaisi varuratavata tiri quaqaatai airi nraakye qoravanto kyuqe inraikya vare variara. Tire hia mpo inraikya vataurahua variqatavata tire nyaamwuni airi inraikya vataurahuama varita.

11 Po, nkye Korintiqi variahua tiri tiqata vakyaa tuaavo, tire hia mpo qua uqeta taraitita, ekyaa qua qoqaa nkyi timwa nyi varunanra. Tiri mwutukya ekyaa mwiva nkyiarama vahiro.

12 Tiri mwutukya ekyaa mwiva nkyiara vaihata hia tire nkyi uama nyatauro. Nkye nraahuma tiri qoririma timwa taavo.

13 Nte ntena nraaqiara timwa nyi varuntema kyenama nkyivata timwa nyi varina. Tiri mwutukyavanto nkyiara vahintema kyero nkyi mwutukyavantovata tiriara vahiari.

Iesusirara hia qutaave tihua varivata nkye hia mwihua kyapata kuaaqi taaqau vi variqi quate tura

14 Purimakau taaratana rupa taariro kuaaqa viqaro kyaiqa varaarive tiro, hia vitare tumitare hitana rupa tairave. Mwia nraantantamwa kye nkye Iesusira qua riehua variqata nkye uro hia Iesusira qua riehua kyapata kuaaqi kyaiqa varevorave. Nataama kyerove kyuqe inraikyavantovata uaqia hiari inraikyavavata kuaaqi variqiro quananro? Hiama qio mwitaa hiananro. Nataama kyerove omwavantovata, enta hiarivavata, kuaaqi variqiro quananro? Hiama qio mwitaa hiananro.

15 Nataama kyeve Karaisivavata Saataanivavata kuaa qua vatevara? Hiama qio mwitaa hivara. Karaisirara qutaave qiarivavata, hia Karaisirara qutaave qiarivavata, qiove ekyaa inraikyaqi kuaa qaramaqita vivara? Hiama qio mwitaa hivara.

16 Kotira nraamwuvanto nraahumwa vaiharo unra mwanriqa nraamwuvanto nraahumwama vahiro. Kotiva qati variqiro vi variva varihata tire mwia nraamwuma varuro. Kotiva nai mwitaama tiro:

Nte ntena nraakye qoravata varirerave.

Mwihua utaqaa nte variqina viqana
nte mwihua mwanriqavanto variarita
mwihua ni nraakye qorama varivarave, tura. *(Wkp 26:12)*
17 Mwiva mwitaa timwa kyero qaiqaavata mwitaama tiro:
Nkye qumina nraakye qora kyeta nrumu nkyetaraa variata.
Nkye uaqia hi inraikyara hia tu vararaitita,
variqi vi varivaqe nte qioma nkyi sitaaninrave. *(Ais 52:11)*
18 Nte nkyi sova variarita nkye ni naamwunra maaqu varivarave. Nte nronravanto ekyaa kepukya vahiva mwitaa turave, tura. *(2 Sml 7:14)*
Kotiva mwi quara turama.

7 **1** Qio ni kata pakyaa tuaavo, Kotiva nai kyauqu nriqiqaa vateqaro tiriara ekyaa mwi quara turara tita, nrivaqe teta mwamwantaqaave mwutukyaqive uaqia hi inraikyava vahianinra nruka kyeta Kotirara nraahu nronraqama kye rieqata Kotira kyaiqa kyuqera varaqita quara.

Nkyiara ni mutukyaqitairo kyakya ihana varurave tura

2 Hia tiri qoririma timwa taraitita, tiriara mwutukya vahirata variata. Hia tire vaisi mpo uaqiama mwataunanra. Hia tire vaisi mpo apiqama kyauraro mwiva qora aanraqaa vira. Hia tire vaisi mpovanto hi inraikyara kumwaanri timwa kye varaunanra.
3 Hia nte mwitaa tiqana nkyiqa qua vatarera. Nte vaakya mwianra nkyi timwa nyunra. Tiri mwutukyavanto nkyiara nronraqama kyero vahirara tita, nkye qati vari entarave, quti entarave, tire nkyivata nraahu variananra.
4 Nkyiara tiri mwutukyavanto qihaakya ihata varunanra. Nte nkyi nyutu tuaahere varura. Muaanravanto qovara ihana nte hia mwianra nronraqama kye riaraitina, nkyiara rieqanama mwutukyaqitairo kyuqe ihana mpoqiavata qamwateqana varura.
5 Tire Masentoniani uro nteta qative variananrave qiavananra hisai hisairo qora inraikyavanto qovara huvata tire aatu hiqata variavananra.
6 Qio Kotiva mwutukya qora iharo vari vaisira kyuqema mwate variva, mwiva mwi entara tiri mwutukya qihaakyama timwa teqaro Taitaasira titovaro tire hiavananrani uro ntora.
7 Hia tire Taitaasiva uro ntora mwianra nraahu qamwateqata variavananra. Mwiva nkyiara kyuqe mwakyaakya timwa timwunra, mwianravata qamwateqata variavananra. Taitaasiva nkye tiri taqaataa ihata variarara timwa timwinro. Nkye po, hia mwitaa hiataara mwitaa huro, qia quaravata Taitaasiva tiri timwa timwinro. Nkye nronraqama kye tiriara rie variararavata Taitaasiva timwa timwihata rieta. Taitaasiva mwitaa mwitaa tihana nte nronraqama kyena qamwateqana varura.
8 Nte qaraqitaina nkyi timwa nyataavata mwia kyaara nkyi mwutukya uaqia huvata varura. Mate hia nte mwianra eqaataara mwitaa qiavarave

qianinra. Haaru nte taqaavata nkye nte qara kyaavarara pataqia variqata mwutukya uaqia huvata varuvana nte mwi entara tiqana mwi qarara hia nkyi nyiataara nyuqo qiavara.

9 Mate mwi qarara nkyi nyiavarara qamwateqanama varuqo. Qara mwiva nkyi mwutukya uaqiama nyatora mwianra hia nte qamwateqa varuqo. Nkye qara mwia kyaara ntuvaro nkyi mwutukyavanto uaqia huvata mwiaqaatai nkye uaqia hi aanranra qaqira kyaara, nte mwianrama qamwateqana varuqo. Nkyeta uaqia hi kyaiqara kyaara nkyi mwutukyavanto uaqia ihata variavaro Kotivavata nkyi mwutukyavanto qio mwitaa hiarive tirave. Tire nkyi timwa nyateqa qiavarava hia nkyi uaqiama nyatorave.

10 Vaisivanto mwutukya uaqia hiraro tiqaro, Po, Kotira qua hia nteqa kyaataara nteqa kyauqo, qiariva uaqia hi aanranra qaqira kyairaro Kotiva mwi vaisira qioma huvantu mwataananro. Vaisi mwia mwutukyavanto uaqia hiariva, mwiva mwia kyaahaqa hiananro. Vaisi mpovanto qumina mwatanyaa qua okyarara rieqaro mwia mwutukyavanto uaqia hiraro hia uaqia hi aanranra qaqira kyaraitiro, mwitaamaqiro viro uro ekyaarama qutu quananro.

11 Nkye nkyeta kyaiqa varorara rieqata variata. Nkyi utaqitairo vaisi mpovanto qora kyaiqa utuvata nkye mwianra qiataara vahuvata nkye hia mwianra tiraitita variqata mwiaqaatai ni qaraqinaa quara rieqata nkye tiqata, Hia tire kyuqema kye Kotira kyaiqa vare varuro, tuvaro nkyi mwutukyavanto uaqia huvata varurave. Mwi entara nkyi mwutukyavanto uaqia huvata varurara tita, nkye mwiaqaatai aanra kyuqeraqaa nraahu nrohiataa huvata mwiaqaa nrohura.

Mwi entara nkyi mwutukyavanto uaqia huvata varurara tita, nkye mwi vaisira qua ntapihi kyarera uti varura. Mwi entara nkyi mwutukyavanto uaqia huvatara tita, mwi vaisira nai uaqia hu kyaiqara kyaara mwia inronra hura. Mwi entara nkyi mwutukyavanto uaqia huvata varurara tita, nkye Kotirara aatu hiqata mwi vaisira uaqia hi kyaiqaraqaara Kotiva tiriqaa qua vataankyorave tura.

Mwi entara nkyi mwutukyavanto uaqia huvata nkye nianra tiqata mwiva mwaini tirivata variqaro mwaa quara avuqavuma timwa tairaqe qiove qiare tura. Mwi entara nkyi mwutukyavanto uaqia huvata nkye Kotira kyaiqa nraahu vararerata mwi vaisira qua kepukyaqama kye avuqavuma mwatarera uti varura. Nkye mwitaa mwitaamaqi vuvananra tina, nte taqaavata nkye mwi vaisira qua avuqavuma mwatarera uti varura.

12 Nte haaru mwi quara qara ntiqana hia nte uaqia hi kyaiqara utu vaisira mwianra rieqana qara ntumwa taavara. Hia nte mwi vaisiva uaqiama mwato vaisirara rieqana qara ntumwa taavara. Nkye Kotira vuqaa variqata su nyaatovanto ntapihirata nkye tiriara nronraqama kye

riaava vahirara ntapihiate tita, qara mwia nkyini vara kyaavananra.
13 Nkye ni qaraqinaa qua rieta mwitaa hiarara tiro, tiri mwutukyavanto
kyuqe ihata varunanra.

Tire Taitaasira titaavararo nkye hunani vuvata nkye mwia mwutukya
qihaakyama mwatovaro mwia mwutukyaqitairo kyuqe huvaro varura
mwianravata rieqata tire qamwateqata varuro.

14 Nte Taitaasira timwa mwiqana nkyiara kyuqe hia nraakye qorahuave
qiavaro mwiva nkyivata variqaro ni quara qutaa quave turara tina, nte
hiama kyaurina. Tire nkyiara qutaa qua nraahu timwaqi vi varunanra.
Tire Taitaasira timwa mwiqata nkyiara kyuqe hia nraakye qorahuave
tuna quara, mwi quaravata Taitaasiva taqaiharo qutaa quama vahiro.

15 Taitaasiva nkye hunani vuvata nkye mwia qamwata mwateqa mwia
mwemwani variqata mwia qua kyuqema kye riorara tiro, Taitaasiva
mwianra riaiharo mwia mwutukyavanto nkyiara mpoqiavata vahira.

16 Mwianra rieqanama ni mutukyavanto nkyiara qihaakyama vaihana
nkyiara qamwateqana varura.

Nkyeta sata sakyaa kyaahaqa hirera hivaro nkyi mwutukyaqitairo qihaakya hirata kyaahaqa hiata

8 1 Ni kata pakyaa tuaavo, Kotira nraakye qora Masentoniani mpo
mwatukya mpo mwatukyaqi variahua variavaro Kotiva mwihua
kyuqema nyataihata variara mwi mwakyaakyara nkyi timwa nyianrita
riaata.

2 Mwinyaa nraakye qoravanto variqi quavaro nronra muaanravanto
mwihua mwataara hirero qovarama viro vaihata mwi mwatanaahua
vehiqama vita hia munimave, kyau kyoqaave, vataahua variqata Kotirara
qamwateqa nraahu variqi vita mwiaqaatai mwihua mpohua kyaahaqa
hirerata nkyiari hu inraikyara hia tuqara tutaraitita, qihaakyama kye
tiriqaa vataavata tire varaqita uto nyunanra.

3 Nte qutaama tuqo. Mwihua mpohua kyaahaqa hirerata nataama
munimave, kyau kyoqaave, nyianre qiara mwia nyita qaiqaa mpoqiavata
tiriqaa vataavata tire varaqita uto nyunanra. Hia nte kepukyaqama
mwihuara tuqata mwihua mwitaa hiara. Mwihua nkyiarivanto mwitaa
hiataa ihata mwitaama kyeqa nyianra.

4 Mwihua nkyiarivanto tiriara po kye tita tiqata, Kyai tirevata
Kotira nraakye qora mpo hiahua Iutiaani variahua kyaahaqama
nyataare, qiara. 5 Tire tiqata, Mwihua munimave, kyau kyoqaave,
pataqia timwivaqe vaqita uto nyiananrave, turata nraakiara mwihua
munimavata kyau kyoqaavata airi timwiavata vaqita uto nyunanra. Mwi
mwatanaahua nraante tiqata, Tire Kotira kyaiqa nraahu vararerave,
timwa kyeta nkyiari ekyaa Kotira mwita tiriara tiqata, Kotira kyaiqa
tinraamwutaivaqe varaqi quare, tura.

6 Masentoniaaqinaahua mwitaama kyeqa nkyiari munimave, kyau
kyoqaave, Iutiaani variahua nyianranra tita, tire Taitaasirara tiqata, E
Korintiqi tohara kyera munimavata kyau kyoqaavata vararera quananrave.
E mwini qaiqaa nrumu ntantera vira, mwi kyaiqarara po timwa nyateqara
munima varena kyaiqara taiqa kyaante, tita. Mwitaa timwa kyetama nkye
hianani Taitaasira titaararo quarive tita, vuaviraavira ti varuro.
7 Nkye mpo kyaiqa mpo kyaiqa kyuqema kyeqa vare variahua. Nkye
Karaisirara kepukyaqama kye rie variahua. Nkye mwia qua kyuqema kye
rie variahua. Nkye mwia qua okyara ntapihi paahima kye rie variahua.
Nkye mpohua kyaahaqa hirerata uti variahua. Nkye tiriara mwutukya
vaihata variahua. Nkye mwitaa mwitaama kye variarara tina, nte
nkyiara tiqana, Nkye Iutiaani variahuara po tirerata qihaakyama kyeta
nkyeta munimavata kyau kyoqaavata nyiate, tuqo.
8 Mwitaa tiqana hia nte nkyiara kepukyaqama kyena munima
kyaate tuqo. Masentoniaavanto kyuqema kye nkyiari munimave, kyau
kyoqaave, nyia okyararama nkyi timwa nyina. Nte mwitaa tiqana nkyi
mwutukyavanto mpo inraikyara vahira mwataara hiqana taqarera.
9 Tiri vunyaa vaisi Iesusi Karaisiva tiri kyuqema timwa taira nkyevata
riaara. Mwiva ekyaa inraikya vataiva eqero nkyiara rieqaroma mwiva
vehiqama viro. Mwiva vehiqama viraqaataitama nkye ekyaa nyaamwuni
vahi inraikyara varehuama varita.
10 Hia nte nkyiara kepukyaqama kye tiraitina, nte ntena riemwa kye
nkyiara mwitaama tina: Tuvana ihiqi nkye nraante munimavata kyau
kyoqaavata ntuvaantua hirerata tohara tora. Nkye nraante mwitaa hiataa
huvata mwitaa hurara tita, nkye mwi kyaiqara varaqita uro taiqa kyaata.
11 Qio mate nte nkyiara tiqana mwi kyaiqara varaqita uro taiqa kyaate
tuqo. Nkye tohara kye mwi kyaiqara vaavaa varontema kyeta matevata
mwi kyaiqara vaavaa taiqa kyaate, tuqo. Munima airi vateta kyaahaqa
hiataa hirata munima airi nyiata. Munima pataqia vataivera, mwia
pataqia nyiata.
12 Nkye munima pataqia vatehua mwiqiara qihaakyama kye nyivera,
Kotiva hiama nanraqamave pataqia nyiavo tiraitiro, qiovema qiananro.
13-14 Hia tire nkyiqa nronraqamakye muaanra vateqa nkye nronraqama
munima nyivata mpo mwatanaahua pataqia nyiate turo. Nkye mate
mwaa entara airi vateraqaa qioma tukyama kye mpohua hia airi inraikya
vataahua kyaahaqa hivara. Nraakiara mpo enta nkye hia airi inraikya
vateraqaa qioma mwihua airi vateqata tukyama kye nkyitavata nyivara.
Nkye mwitaama kye nai kyaahaqa hi nai kyaahaqa hiqata nkyevata
mwihuavata kuaa qaramama varivara.
15 Nkye munima tukyama kye nyi okyarara rieqata Kotira mpukuqi
haaru qara ntumwa to quarara rieqata variata. Kotira mpukuqi
mwitaama tiro:

Manaa kyara airi ntuvaantuama tai vaisiva hia kyuqinra
kye nraihanro qamwanrama taiqa viharo hia vahirave.
Manaa pataqiatana uti vaisiva kyuqinra kye nraihanro
vikyokya hirave, tura. *(Kis 16:18)*

Korintinianra vaisi mponramwu sitovata vura

16 Kotiva Taitaasira kyaahaqama mwataiharo mwiva tire nkyi kyaahaqa
hirera hurantema kyero nkyi kyaahaqa hirero nronraqama kye rie variro.
Taitaasiva mwitaa hirara rieqata tire Kotirara kyuqeve tiqata varunanra.
17 Nte Taitaasirara nkyi uro kyaahaqa hiarive tuqaro mwiva mwi
quarara qamwata kyero nai mwiva nkyi kyaahaqa hiataa iharo mwiva
nkyi uro taqarerave tiro.
18 Tire vaisi mpo titaararoma Taitaasira vatama kyero quananro. Mwi
vaisiva kyuqema kyero Karaisira qua timwa nyi varihata Kotira nraakye
qora mpoqi mpoqi variahua mwianra kyuqe vaisive ti variara.
19 Mwihua mwi vaisirara kyuqe hi vaisirave timwa kyeta tirivata
variqaro kyaiqa varaarive tita, mwianra qiove timwa taavaro mwiva
tiri kyaahaqa hi varihata tire munima vara kyeqata ntainre varunanra.
Kotira nrutu tuaahereqata tire mwi munimanra vara kyeqata
ntainraunanra. Mwitaamaqi viqata tire vehi nraakye qorara nronraqama
kye riaunanra nkyivata nyaamwute varunanra.
20 Nraakiara mpovanto munima vara kyeqata apiqama kye tukya hiavo
qiankyo tita, tire mwi vaisira Taitaasiravatama kye titarera. 21 Tire ntapihi
kyeqata mwi kyaiqara mwi kyaiqara vararera. Hia tire Kotira vuqaa nraahu
variqa mwitaa hirerave. Ekyaa nraakye qora suqaavata variqa mwitaa hirera.
22 Tire mwitanahua siteqata vaisi mpovata titarera. Tire airi nani mwi
vaisira mwataarama kye taqauraro mpohua kyaahaqa hiarivama variro.
Mwia mwutukyavanto nkyiara qihaakyama kyero vaiharora tiro, mwiva
qamwata kyero nkyi kyaahaqa hirero uti variro.
23 Nte Taitaasirara tirera. Mwiva nivatama kyero kyaiqa vare vari vaisivama
variro. Mwiva nivata variqaro ni kyaahaqa hiataa iharo variqaro kyaiqa vare
variro. Nte vaisi mpotananra vaakya tuhuara tirera. Iesusira nraaqiara mwatukya
mpoqi mpoqi variahua mwitanahuara tiri kyaahaqa hiqata nkyi uro kyaahaqa
hiate timwa taatanahua. Mwitana kyaiqavanto Karaisira nrutu tuaaheraananro.
24 Mwihua nkye hinani vivata nkye mwihua kyuqema nyataivaro
nte nkyiara qua tuva qutaa mwivau vahiari. Nkye mwihua kyuqema
nyataivata Iesusira nraakye qora mponani mponani varihua nkyiara
tiqata, Qutaama nkyi mwutukyavanto tiriara vaiho, tivara.

Mwutukya qihaakyama kye munima nyi okyarara tura

9 1 Nkye Kotira nraakye qora kyaahaqa hi okyarara vaakya ntapihi
kyaarara tina, nte hia qumina qaiqaa mwi quara nkyi timwa

nyiqana qara ntirera. 2 Nte taqauqaro nkyi mwutukyaqitairo mpoqama
kye mwihua kyaahaqa hiataa ihata nkye Iutiaani variahua kyaahaqa hi
variara. Nte nkyiara Masentonia nraakye qora timwa nyiqana nkyi nyutu
tuaaherena tiqana, Akaiaani variahua tuvana ihiqi variqata munimavata
mpo inraikyavata terama kyeta mpo mwatanaahua nyinrenrata uti
variarave, tina. Nte mwitaama kyena nkyi nyutu tuaahereqana qiavata
Masentoniaaqinaahua mwihuavata qamwateqata munimavata mpo
inraikyavata terama kye vataare tita uti varura.

3 Nte mwi mwatanaahua timwa nyiqana nkyi nyutu tuaaherau quava
qumina qua vahiankyo tina, nte tuntema kye terama kye vate variate
tina, nte vaisi mponramwu nkye hianani sitauqo.

4 Nte hia mwihua nraante sitaraitina, nte Masentoniaa vaisinramwu
kyapata nkye hinani uro nte taqaarita nkye hia mwi inraikyara
ntuvaantuama kye terama vataivera, nte nkyiara mwihua qio munima
teramakye vatevarave tu quava qumina qua vahirata nte mwia kyaara
kyaurira inraikya varaarita nkyevata kyaurira inraikya varevarave.

5 Mwianra rieqanama nte mwaa vaisihua sitaarita mwihua nraante
tiri tivuni vihua uro nkye munima mwiavata mwitaa inraikya
mwiavata ntainra kye nyinrenrave qiara, mwihua mwi inraikyara uro
ntuvaantuama kye vataivaqe tirevata mwini quananra. Nkye mwitaa
hivaqe nte quariva uro nkyiara tiqana, Nte hia nkyiara kepukyaqama
kyena tuqata nkyetavanto mwitaa hiavo, qianinra. Nte nkyiara mwihua
qihaakyama kyeqata munimavata kyau kyoqaavata tiriqaa vataavata
varaqita uto nyunanrave qianinra.

6 Mwaa quara ntapihi kye riemwa taata. Mpovanto kyara pataqiatana
vara tutaariva pataqiatanama vantuananro. Mpovanto kyara airi vara
tutaariva kyara airintima vantuananro.

7 Kyara vara tira mwianra rieqatama nkye qihaakyama kyeqa Kotira
kyaiqara rieqata munima nyiata. Nkye kuaiqia kuaiqiavanto kyuqema
kye vu nraato tu kyeta mwitaa mwitaama qioma nyiananrave timwa
kyeta nyiate. Nkye hia nyiataa hirata nyivora. Nkye tiriara mwihua
kepukyaqama kye nyiate qiavatama nyunro tivora. Vaisi mpovanto
qamwata kyeqaro qihaakyama kyero nyi vari vaisirarama Kotira
mwutukya vahiro.

8 Nkye qihaakyama kyeqata Kotira mwivaro Kotiva nai mpoqiavatama
nkyi kyuqema nyatairata nkye hia aarantaraiti, qioqama kye variqi
vivara. Nkye mwitaama kye variqi viqata nkye ekyaa enta mpohuavata
kyaahaqa hiva qioma vahiananro.

9 Kotira mpukuqi mwitaama tiro:
Vehi nraakye qora qihaakyama kyeqaro mpo inraikya
mpo inraikya nyiqiro quariva variraro
mwia kyuqe kyaiqavanto ekyaa enta

qati nraahuma vahiqiro quananrove, tura. *(Sng 112:9)*
10 Vaisivanto kyara vara tukye nraate tiro, Kotiva kyara humwu kyanaa
nyi variva, mwiva nkyi kyaahaqa hirata nkye kyuqe kyaiqa mpoqavata
varevarave.
11 Nkye airi inraikya vateta mpo kyaiqa mpo kyaiqa kyuqe kyaiqa
vareqata mwiaqaatai nkye qioma mpo enta mpo enta qihaakyama
kyeqata nraakye qora kyaahaqamaqi vivara. Nkye nraakye qora
qihaakyama kyeqata kyaahaqamaqi vivata nraakye qora airivantoma
Kotirara kyuqeve tiqata qamwata mwatevara.
12 Nkye Kotira nraakye qorani kyuqe kyaiqa vara nyateqata nkye hia
mwihua nraahuvauma kyuqe kyaiqa vara nyatevara. Nkyi kyaiqaqaatai
airi nraakye qoravanto Kotirara kyuqeve tiva mpoqiavatama vahiananro.
13 Nkye nraakye qorani kyuqe kyaiqa varaqi vivata mpohua nkyi
okyara ntapihi kyetama taqevara. Mwihua nkyi okyara taqeqata Kotira
nrutu tuaahera kyeta mwihua nkyiara tiqata, Qikye, mwihua Karaisira
quara qutaave timwa kyeta mwi quara kyuqema kye riemwaqi vi
variarave, tivara. Mwihua nkyiara tiqata, Mwihua tirivata mpohuavata
qihaakyama kyeqata nkyiari hia inraikyara tukyama kyeqata timwi
variarave, tivara.
14 Mwihua nkyiara Kotiva mpoqiavata mwihua kyuqema nyate variho
timwa kye nkyiara mwutukya vahirata nkyiara rieqata Kotirara aakyara
ntamwaqi vivara.
15 Kotiva nai mwaaqu nritarero vari vaisira tiri timwinranra tita,
nrivaqenramwu Kotirara kyuqeve tita mpoqiavata qamwata mwataara.

Api qua ti varu vaisihua Poruva nkyiari timwa nyu quara

10 1 Nkye hini hiahua nianra tiqata, Poruva tiri tivuqaa variqaro
aatu hiqaro qua qihaakyama kyero ti varirave. Mwiva uro
mponani variqaro kepukyaqama kyero ti varirave, qiara. Nkye
mwitaa qiavana nte nkyita timwa nyinrenra. Karaisiva hia raraqa
taiharo qihaakyama kyero nrohirara tina, nte mwianra rieqana mwia
nraantantamwa kye variqana nkyi timwa nyinrenrave.
2 Nte nkyi mwitaa timwa nyiqana taqauqata nkyiqitai mponramwuvanto
tiriara tiqata, Mwihua mwatanyaa qua okyara rieqatama kyaiqa vare
variavo, qiarave. Qio nkye rauruate. Mwihua mwitaama kye api qua tira
kyaara nte qioma nkye hinani urontena nkyivata kepukyaqama kyena qua
qiataama vaihanavata nte hia mwitaa hirerave.
3 Qutaa tire mwaa mwataraqaa variqi vi varunanrave. Tire hia
mwaa mwataraqaa variqata veva huru kyaamwu vara kye ntaquqi vi
varunanrave.
4 Tire uaqia hi inraikyaravata ntaquqi viqata nraahumwa mpo veva
huru kyaamwuqo ntaquqi vi varunanra. Kotiva mwiva tiri kepukya

timwihata tire ntaquqi viqata uaqia hi kyaiqara kepukya mpo kepukya mpo kepukya nraataraqi vi varunanra. Vaisi mpovanto tiriara mwihua qua nraatara kyaankye tiqaro unra qua tirera, tire qioma Kotira kepukyaqo mwia qua nraatara kyaananra.

5 Mpovanto nraakye qoravanto Kotira qua okyara rievorave tiro mpo inraikya mpo inraikyaqo huvaitairera, tire mwi kepukyaraqo qioma mwi inraikyara qatinani vara kyaananra. Mpo qua mpo qua api quavanto tiri vu nraatoqi vaihata tire mwi kepukyaraqo nraahu mwi quara raaquta kyeta Karaisira qua nraahu riemwaqi vi varunanra.

6 Tire nkyi vekya variqata taqaarata nkye tiri qua ekyaa qua qio riemwaqita virerata utivera, mwiaqaatai tire qioma hia qua rie variani vaisiraqaa qua vataananra.

7 Nkyi suqaa vahiani inraikyara ntapihi kye taqaata. Nkyiqitairo mpovanto nanrianra tiqaro, Nte Karaisira nraaqiarama varuqo, tirera, mwi vaisiva qaiqaa riemwa kyero tiriaravata mwitaama qiari. Mwihuavata Karaisira nraaqiarama variavo, qiari. Mwi vaisiva varintema kye tirevata Karaisira nraaqiarama varita.

8 Tiri nronravanto tirinramwu nronraqama kyaihatara tita, tire nkyiqa ntaqikyi varurahuama. Nte nkyiqa ntaqikyiani quara timwa nyina qaiqaavata qaiqaavata nraahu timwa nyiqana hia kyaururave. Nte nkyiqa ntaqikyiqana nkyi kyaahaqa hirera uti varurave. Hia nkyi uaqiama nyatareravauma varina.

9 Nte hia nkyi nraatuqa taariveravauma mpo qua mpo qua nkyini qara ntumwa tena. 10 Mpo hiahua ni vara mwataniqa hita nianra tiqata, Poruva qaraqitairo nraahu kepukya qua ti variho. Mwiva tiri utaqaa variqaro mwiva uqenrai vaisi variqaro uqenranra qua qumina qua nraahuma qiananrove, ti variara.

11 Mwi quara ti variahua ntapihi kyeta riaata. Tire nyianrani variqata qaraqitai turantema kye uro nkyivata variqata kuaa qua mwia nraahu tirera.

12 Mwi quara ti variahua nkyiari nyutu tuaahereta tire vaisi nronrama varuro ti variavata tire aatu hita hia mwihua qiantema kyeta qio qiananra. Mwihua nkyiari qua nraahu rieqata, nkyiari nraahu taqeqata kyuqe vaisivanto varunanrave tita. Mwitaa qia vaisihua hia su nyaatovata vaihata variara.

13 Hia tire mwihua vu nraato tuantema kye tirera. Kotiva hia timwiani kyaiqara mwianra hia teta nrutu tuaaherarera. Kotiva tiri timwi kyaira mwianra nraahu timwaqi virera. Kotiva nkyivata variqata kyaiqa varaate tihata tire nkyi utaqaa variqata kyaiqa varaunanranra tirera.

14 Hia tire Kotiva mwukya rataira voti hira nraatara kye nkye hunani quavananra. Kotiva tiri titovatara tita, tire kyuqe mwakyaakya Karaisira mwakyaakya uro nkyi timwa nyiavananra.

15 Kotiva tiri timwi kyaiqara hia tire mwia nraatara kye vaisi
mpovanto vara tairara tire vara taunanrave timwa kyeqata teta nrutu
tuaaherarerave. Tire Kotiva tiri timwi kyaiqara nraahu vareqata nkyiara
tiqata, Mwihua variqi viqata kyuqema kye Karaisira qua riemwaqita
vi varivaqe tire mwiaqaatai mwihuaqi nronra kyaiqa mpo kyaiqa mpo
kyaiqa qio varaananrave, tita.
16 Nkye kepukyaqama kye Karaisira qua riemwaqi vivaqe qioma
tire nkyi mwini kyeta Karaisira qua timwa nyinrenra mpo mwatani
quananra. Tire mwitaa hiqata mpovanto nraante Karaisira kyaiqa
varaaninranra hia tire teta mwahuta tiqata mwi kyaiqara tirema varauro
qiananra. Hiama mwitaa tiqata unra qiananra.
17 Kotira mpukuqi mwitaama tiro:

Vaisivanto nai kyaiqara rieqaro
nai mwahuta qiankyorave.
Mwi vaisiva Kotiva mpo kyaiqa mpo kyaiqa
varaaninranra rieqaro Kotira nraahu
mwahuta timwa mwataarive, tura. *(Jer 9:24)*

18 Vaisivanto nanrianra tiqaro, Ni kyaiqavanto kyuqe kyaiqave, tiraro
mwia quavanto qumina quama vahiananro. Kotiva vaisi mpora tiqaro,
I kyaiqavanto kyuqema iho, tirera, mwia kyaiqavanto kyuqe kyaiqama
vahiananro.

Unra qua mwaanra tihua qua riemwaqi vivorave tura

11 1 Nkye ni qati kyaivaqe nte pataqia ntena mwahuta qiari. Nkye
qati kyaivaqe nte mwaa quara qiari. 2 Kotiva vaisi mpora uaqia hi
aanranraqaa quankyo tiro, mwiaqaa ntaqikyintema kye ntevata nkyiqa
ntaqikyiqina vi varura. Mwanraata kyuqema kye varira qoraisi ntumwu
mwintema kye nte nkyi qoraisi kuaiku nyitaura. Nte nkyi sitaqina uro
Karaisiva hinani kyaaninra.
3 Nte nkyi Karaisiraqaa ntumwu tarera hiariro mpovanto nkyi uaqiama
nyataankyora. Haaru qaruravanto qutaa qua votima kyero unra tuvaro
Ipiva mwia quara qutaa quave tuntema kyeta, nkyevata vaisi mpo quara
qutaa quave timwa kyeta tuqasaa vita hia Karaisira qua riemwaqita
vivora. Nte mwianrama aatu hina.
4 Tire nkyi timwa nyiqata Karaisira okyarara ntapihi kye timwa
nyunrata nkye variavaro vaisi mpovanto nri ntero api qua tiqaro,
Karaisira okyara mwitaamama vaiho, tihata nkye mwia qua rie
variara. Tire Karaisira mwakyaakya nkyi timwa nyunrata nkye Kotira
mwanraqura varaavaro mwiaqaatairo vaisi mpovanto nri ntero api
mwakyaakya tiqaro Kotira mwanraqurara api qua nkyi timwa nyihata
nkye mwia qua rie variara. Nkye mwi vaisirara tiqata, Mwia qati
kyaivaro qiarive, timwa kyeta mwia qua rie variara.

5 Nkye vaisi mwinramwuhuara tiqata, Kotiva nronraqama kyaihata
vuni variahuave, ti variara. Mwi vaisihua hia nritare tiri vuni
variahuama.
6 Qutaa ni novanto muaanra ntaihana hia kyuqema kyena qua nkyi
timwa nyi varura. Mwianra nte hiama nronraqama kye riaaninra.
Nte Kotira qua okyara ntapihi paahima kye riauvara tina, nte nkyi
mwakyaakya timwa nyi varura. Mwiaqaataina mpo enta mpo enta
ntapihi kyena qutaa qua nkyi timwa nyi varura.
7 Nte Kotira qua kyuqe mwakyaakya nkyi timwa nyiqana hia nkyiara
kyoqaa mpivaqe nkyi timwa nyiankye qiavara. Mwi entara nkyi
nyutuvanto virito vahiarive tina, ntena nutu vara mwataniqa hiavara. Nte
mwitaa hiavara mwianra nkye tiqata, Nivanto uaqia hi kyaiqara utihove,
tivara? Hiama qio mwitaa tivara.
8 Mwi entara nkyiqi kyaiqa vareqana hia nte nkyiara munima
mpiate tiraitina variavata Kotira nraakye qora mpo mwatani varuhua
ni kyaahaqa hiqata kyoqaa ni mpi varuvana nte mpuara vaisi
nraantantamwa kye mwihua munima varena nte nkyiqi Kotira kyaiqa
varaqina quavara.
9 Mwi entara nkyivata variqi quavaro ni munima taiqa vuvana hia
nte nkyiara ni kyaahaqa hiate tiraitina variavata ni nramwunaahua
Masentoniaasai nrumu mwi inraikyara mwi inraikyara hia vataava
inraikyara kyaahaqama matovana variavara. Haaru mwitaa hiavantema
kye nraakiaravata nkyi muaanra nyiankyo tina hia nte nkyiara ni
kyaahaqa hiate qianinra.
10 Nte Karaisira qutaa qua ti varuva kyauqu nriqiqaa vateqana qutaa
quama tina, Nte ntena mwahuta tiqana nte hia nkyiqitaina munima
varauvavema, tuqo. Hiama qio mpovanto nkyi mwata Akaiaani variva ni
quara unra quave qiananrove, tuqo.
11 Nte nanraqamave mwitaa tina? Nkyiara hia ni mutukya vaihanave
nte mwitaa tina? Qaqao, Kotiva ntapihi kyaiharo ni mutukyavanto
nkyiara vaihana varura.
12 Mpo vaisinramwuvanto unra tita tiqata, Kotiva tiri nronraqama
kyaihata mwia kyaiqa vare varuro, qiahua, mwihua nraakye qora suqaa
variqata nkyiari nyutu tuaaherarerata mwihua tire vuna aanranra kuaa
mwiaqaa quare titama puaahi varita. Mwi aanrava vahiankyo tina,
nte nkyiqitaina hia munima vararaitina, qati variqi virera. Nte mwitaa
hiarita mwihua hia qio tiqata, Tire Porura nraantantamwa kye nkyiqitai
munima vareqata Kotira kyaiqa vare varuro, tivara.
13 Hia Karaisiva mwi vaisihua nronraqama kyero ni kyaiqa varaate
tihua variqata mwihua nkyiariara unra qua tiqata, Karaisiva tiri
nronraqama kyaihuave, tiqata kumwaanriqama kyeqata mwia kyaiqa
varaqi vi variara.

The New Testament in Omwunra-Toqura (South Tairora) of Papua New Guinea; 1st ed. 2000; web version, 2014, Wycliffe Bible Translators, Inc.

14 Hia nte mwihua kyaiqara nrihanrama vina nronraqama kye
riaaninra. Saataanivavata mwaaquvanto variqaro kumwaanriqama
kyeqaro nyaamwunyaava kyuqema kyero itero ntuvaahe varira
virininiqama kyero nrohi varira.
15 Mwi vaisihua mwia kyaiqa vaisi variahuara tita, mwihua Saataaninra
nraantanteta kumwaanriqama kyeqata avuqavu nrohi varia vaisihua
nraantantamwa kyeta nrohi variara. Mwihua nkyiari api kyaiqaqaara
nkyiari kyoqaa varaivaqe huviqaravema qianinra.

**Poruva nronraqama viro Kotira kyaiqa vare
varuvata mwia qoraqamaqita vurara tura**

16 Nte nkyi timwa nyu quara qaiqaavata nkyi timwa nyinrenra. Hia
mpovanto nianra mwanrunrunraqa hivave qiari. Nianra mwanrunrunraqa
hivave tivera, kyaivaqe nte mwitaa hiarivavata variqana ntena nrutu
pataqia tuaaheraari. 17 Nte ntena nutu tuaahereqana hia Karaisiva tintema
kyenavauma tina. Nte hia vu nraato vataava variqana mwitaa qianinra.
18 Airi vaisivanto mwatanyaa qua okyara rieqata nkyiari kyaiqara
nkyiari mwahuta ti variarara tina, ntevata mwihua nrantantarera.
19 Qio qutaama nkyi su nyaato kyuqe su nyaato vahirara tita, qioma
nkye kyaivata hia kyuqe su nyaato vahiarihua nkyi qua timwa nyivara.
20 Qikye, nte taqauqata vaisi mponramwuvanto qovarama vita nkyi api
ntavaaqavu kyeta, nkyi munimavata kyoqaavata vara kye nramwa kyeta,
nkyi vireraarorama nyateta, nkyi pupohaira utu nyateta, nkyi siri ntuteqa
kyeta, mwihua qovarama vita mwitaa hi variavata nkye mwihuara tiqata,
Qati kyaivata variate, qiarave. Nkye mwi vaisihuara, Hia mwitaa hiate,
qiataara vaihata nkye mwihuara, Qati kyaivata variate, qiara.
21 Qikye, tire uqenraunra vaisihua variqatave mwi vaisihua nkyi
qorama nyataantema kye tirevata hia nkyi qorama nyatauro?
Vaisi mponramwuvanto nkyiari mwahuta tiqata nkyiari nyutu
tuaahere variara. Kyai ntevata hia aatu hiraitina, mwihua qiantema kye
qiankye. Nte mwitaa tiqana hia vu nraato vahi vaisiva tintema kye tirera.
22 Mwi vaisihua nkyiari mwahuta tiqata, Tire teta haivaqahua qua
Hivuru qua ti varurahuave, ti variarave. Qio ntevata Hivuru qua ti
varuvave.
Mwihua tiqata tire Isarerivantove, ti variarave. Qio ntevata mwaa kuaa
mwi okyaravama varuqo. Mwihua tiqata, Tire Evarahaamunraqaatai qovara
hurahuave, ti variarave. Qio ntevata mwaa mwiaqaataina qovara huvave.
23 Mwihua tiqata, Tire Karaisira kyaiqa vaisima varuro, ti variara. Nte
mwitaa tiqana ueraqa hi vaisiva qua tintema kyenama ti varina.
Mwihua tire Karaisira kyaiqa vaisima varuro, ti variara. Qio nte
mwihuavata nraatara kyenama Karaisira kyaiqa vaisi varuqo. Nte
mwihua mpoqiavata nraatara kyena Karaisira kyaiqa vare varura.

Nte mwihua nraatara kye qaiqaavata qaiqaavata Karaisira kyaiqa vare varuqata mwia kyaara ni karavuqi kyaavana variqi vura.

Nte mwihua nraatara kye qaiqaavata qaiqaavata ni kyaamwuqo ntuqutu kye vataara. Airi enta nte qutu quari entava qaumato vaihana varura.

24 Nte Karaisira kyaiqa vare varuqata mwia kyaara reti kyaantaqo 39 nani ni moqaqa uaqiama kye ntuqutuara. Iutaa vaisivanto kyauquru nani ni mwitaama kyeqa ntuqutuara.

25 Nte Karaisira kyaiqa vare varuqata mwia kyaara Romenivanto ni retiqo ntuqutu kye vataara.

Mpo enta mpo mwatanaahua ni oriqo ntuqutu kye kyovana ntumwa quavara.

Nte taarampo nani nramanriqaa sipiqi quavaro sipivanto nramanriqi viqetora.

Mpo enta sipivanto nramanriqaa ntuvuraa vuvana nramanri mwutu sata kuaa ihera kuaa enta variavara.

26 Nte Karaisira kyaiqa vareqana nyianrani vi variavaro humwunra nramanrivanto ni vara kyeqaro ntuhiqau kyakya hura. Mpuara vaisivanto ni rirerata uti varura. Nina mwatanaa Iutaavanto ni rirerata uti varura.

Mpo mwatanaavanto ni rirera uti varura. Nte mwatukya nronraqi nrohi variavata ni rirera uti varura.

Nte qumina mwata sata aanraqaa vi variavaro ni taiqa kyarera uti varura.

Nte kyaareraqaa vi variavaro ni taiqa kyarera uti varura.

Vaisi mponramwuvanto unra tiqata, Tire i qata vakyaahuave, tuhua ni rirerata uti varura. Nte mwitaa mwitaamaqi viqana Karaisira kyaiqa vare varura.

27 Nte Karaisira kyaiqa toqaamwu tu kyena varaqi viqana entaqivata airi enta hia vaitaraitina, Karaisira kyaiqa varaqina quavara. Airi enta hia kyaravata nramanrivata nraavaro ni nraataa huvana variavara. Nte airi enta hia tuavaaqa vahuvana qati variavaro ni toqa tu kyeqaro vatora.

28 Hia mwi inraikyava mwi inraikyava nraahu ni muaanra mpi varira. Mpo enta mpo enta Karaisira nraakye qora mpoqi mpoqi variahua nte mwihuaqaa ntaqikyianinranra nronraqama kye riemwaqi vi varuqaro mwi muaanravavata niqaa vaihana varura.

29 Mwihuaqitairo vaisi mpovanto tiqaro, Nte hiama kepukyaqama kyena Kotira aanraqaa quaninrave, tirera, nte mwianra po qiariro ni mutukyavanto uaqia hiraqena varianinra. Mpovanto Kotira aanraqaatairo tumu ntiro qora kyaiqa varairera, mwianravata riaariro ni mutukyavanto uaqia hiraqe varianinra.

30 Nte ntena mwahuta qiari aanrava nraahu vahirera, nte ntena hia kepukya vaihana varura mwianra nraahu rieqana nte ntena mwahuta

qianinra. 31 Kotiva tiri vunyaa vaisi Iesusi Karaisira qova varirama. Nte Kotira nrutu nraahu ekyaa enta tuaaheraqi virerama. Kotiva rie varihana hia nte nkyi unravauma tina.

32 (Nte uqenrau vaisira ni okyara riaate tina, nte mwaa quara nkyi timwa nyinrenra.) Haaru nte Ntamasikaasini mwatukya nronraqi variavaro Aretaasiva vunyaa vaisivanto varuvaro mwia kyaiqa vaisi nronra mpovanto mwatukya mwiaqaa ntaqikyi variqaro nianra mwia ntavaaqavuqita uro karavuqi kyaate timwa kyero vaisi mponramwu sitovata uro vasaamwunra qesaqaa variqata nianra taqe varura.

33 Taqe varuvata vaisi mponramwuvanto ni kyaahaqa hiqata tua nronra ntutantu toraqi ntumwa kye vateta vasaamwunra ntukoraatonataita kyaantaqa sutu kyeta mwaaqani mwaati kyovana mwiaqaataina ntuqema kyena quavara.

Kotiva Porura nraamwuto inraikyarara tura

12 1 Nte ntena mwahuta qiariva hiama ni kyaahaqa hiananro. Vaisi mponramwuvanto unra qua mwaanra nkyi timwa nyiqatama nkyiari mwahuta ti variarara rieqana, nte ntena mwahuta qiari aanrava nraahuma vahiro. Qio kyai nte ntena mwahuta timwaqi viqana nronravanto ruvaatakyaa qua mpo qovarama kyaihana taqaurara nkyi timwa nyianri.

2 Haaru nte Karaisira nraaqiara variavaro Kotiva ni pitaqiro verara nyaamwuni uro kyora. Ni manraquha nraahu pitaqi uro kyorave iho, ni mamanta rirante pitaqiro uro kyorave iho, hia nte mwia ntapihuqo. Kotiva nraahuma mwia ntapihiro. Mwi entaraqaatai variqi vuqaro 14 ihima nritarero.

3 Kotiva ni pitaqiro uro nai mwatukya kyuqeraqi kyovana taqaavara. Mwi entara ni manraquravanto nraahuve, ni mamantavantovatave, vura nte hia mwia ntapihuqo. Kotiva nraahuma mwia ntapihiro.

4 Ni pitaqiro uro nai mwatukya kyuqeraqi kyovana mwiqi variqana hia qio nkyi timwa nyiani quara riaavara. Hiama qio teta vaisi quaqitai mwi quara nkyi timwa nyianinra.

5 Nte mwini variqana mwi inraikyara mwi inraikyara taqaurara rieqana qio ntena mwahuta qiataa ihanavata hia nte mwitaa hirera. Nte uqenrau vaisiva varura mwianra rieqana ntena nutu tuaaherarera.

6 Nte nyaamwuni variqana taqau inraikyarara rieqana ntena mwahuta qiankyera, hia nte vu nraato apiqa hi vaisihua qiante qianinra. Nte qutaa qianinra. Qio hia nte nyaamwuni variqana taqau inraikyarara rieqana ntena mwahuta timwaqi virera. Nte mwitaa qiariro vaisi mpovanto nianra qikye mwiva nronra vaisivanto variho qiankyora. Nkye ni kyaiqa taqeta nte qua ti varura rieta qioma ni okyara ntapihi kye taqevara.

Viaruaava rintema kyero Porura ri varurara tura

7 Kotiva ni pitaqiro uro nyaamwuni kyovana nte kyuqe inraikya mpo inraikya mpo inraikya taqaavarora tiro, Kotiva nianra tiqaro, Poruva

nai tiqaro, Nte nronra vaisi varuqo qiankyorave, tiro. Mwitaa timwa kyero Kotiva ni mamantaqa nriqa vu inraikyara vatora. Mwi inraikyava viaruaava rintema kyero ni mamanta ri varihana varura. Saataaniva mwi inraikyaraqo ni uaqiama mate varihana varuvara tina, nte nyaamwuni taqau inraikyarara ntena mwahuta timwaqina quankyora.

8 Nte tiri vunyaa vaisiara taarampo nani po tiqana mwi inraikyara qatinani vara kyairaqe qio variankye tuqaro 9 mwiva qaqao tiro, E mwi muaanranra varaqi vi variraqe nte qioma i kyuqemaqina quaninrave. E uqenrenra vaisiva variqira viraqe nte qioma i kepukya mwiqina quaninrave, tiro. Mwiva mwitaa tihana nte nriqa vi inraikyara varaqi viqana uqenrau vaisiva variqi quaninra mwianra rieqana qamwateqana variqi virera. Nte mwitaamaqi vi varuqaro Karaisiva ni kepukyaqama mate varihana variqi vi varura.

10 Nte Karaisirara rieqana nte uqenrau vaisiva varianinranra hiama nronraqama kye riena. Mpohua nianra qora qua tirave, nte mwukyaari tuqina quaninrave, ni uaqiama mataivaqe variqi quaninrave, muaanra varaqi quaninrave, nte Karaisirara rieqana hia mwi inraikyara mwi inraikyarara nronraqama kye riemwaqina virera. Nte uqenraanri vaisiva variariro Karaisiva ni kepukyaqamaqiro vi variraqe variqina quaninra.

Poruva Korintiqinaahuara nronraqama kyero riora

11 Nte ntena mwahuta tiqanama nte hia vu nraato vahi vaisiva tintema kyenama ti varina. Nte nkyiara rieqanama ntena mwahuta ti varina. Nkye ni kyaiqara kyuqe kyaiqave qiataara hia mwitaa qiavo. Nkye nianra qumina vaisivantoma variho tivera, mwaa quara riaata. Nkye vaisi mponramwuanra tiqata, Karaisiva nronraqama kyai vaisihuave, qiahua nte mwihua kyaiqa nraatara kye varuvave.

12 Karaisiva qutaaqama kyero ni nronraqama kyaihana nte qutaaqama kyena mwia kyaiqa vaisima varuqo. Nte nkyi utaqaa variqana hia qoriri hiraitina, mpo kyaiqa mpo kyaiqa nronra kyaiqave, hia taqaa kyaiqarave, vare variavata nkye ni kyaiqa taqeta mwiaqaa nianra qutaama Kotiva mwia nronraqama kyero titaiho timwa kyeta ni okyara ntapihi kye taqaataara.

13 Nte Karaisira nraakye qora mpo nani variahuaqaa kyuqema kye ntaqikyiqana nkyiqaa nraahuve hia kyuqema kye ntaqikyi varuqo? Qaqao, nte mwihuaqaavata nkyiqaavata kuaa qarama kyena ntaqikyi varuqo. Nte mwitaa hiqanavata kuaa inraikyaqo mpohua ntaqikyuravata nraatara kye nkyiqa ntaqikyura. Nkyi muaanra nyiankyo tina, nte nkyiara hiama kyarave, mpo inraikyave, mpiate tina. Hia nte mwitaa tiraitina, nkyiqa qati ntaqikyiqina vi varura. Po, nkyivata muaanra nyiataara hia nkyi muaanra nyunrave.

14 Nte nkyi taara nani uro taqaura. Nte terataarama kye qaiqaa nkyi uro taqarera utuqo. Hia nte nkyi muaanra nyinrenrana uro nkyi

taqareravauma iho. Hia ni nkyi munimanrave, ontarave, mwutukya ntihana nte nkyi vaisiara mwutukya ntihana uro nkyi taqarera. Hia nraaqiara patavanto nkyiari nyohua sohuaqaa ntaqikyi variara. Nyohua sohua nkyiari nraaqiaraqaa ntaqakyi variara. Nkye ni nraaqiara votima kyetama variavo.

15 Nte nkyi kyaahaqa hirerana qamwateqana ntena kepukya taiqa kye ntena mwamwantaqaa nriqa vi inraikyara varaqina virera. Ni mutukyavanto nkyiara uromwi mpoqiavatama vahiro. Nkyi mwutukyavanto nianra nataamave vahiro? Nkyi mwutukyavanto nianra mwatumwi pataqiave vahiro?

16 Nte hia nkyi muaanra nyianinranra tura mwianra nkye qutaave nraahuma tivara. Nkye mpo hiahua nianra tiqata, Poruva kumwaanri utu kyeqaro tire huna inraikyara vare variho, qiara.

17 Nanraqamave nte mwitaa hianinrave? Nte vaisi mponramwu sitauqata nkye hianani quahua nkyiqitai mpo inraikya varetave hiavo? Qaqao, mwihua hia mwitaa hiara.

18 Nte Taitaasirara po tiqana nkyiara mwihua hianani quante timwa kyena mwiavata Karaisira nraaqiara mponramwu sitauqata mwihua Taitaasiravatama kyeta quarama. Taitaasiva uro nkyi unra utu kyero mpo inraikya varairave iho? Hia mwiva mwitaa hirave. Ntevata Taitaasivavata kuaa kyaiqa mwia nraahu vare varurahua. Tiretana hia unra utu kyeqata mpohuani vare varunanra.

19 Hia tire mwaa quara tiqata nkyi suqaa variqata teta qua ntapihi kye taiqa kyaare titavauma tita. Ni nramwunaa tuaavo, tire Karaisira nraaqiara variqata Kotira vuqaa variqatama ti varita. Tire nkyi kyaahaqa hiare tita, mpo kyaiqa mpo kyaiqa vare varurahuama varita.

20 Nte mpo inraikyara aatu hiqanama varina. Nkye mwitaama varia nraakye qorahua varivaravema ti varina. Nte nkye hinani uro ntena taqaarita hia mwitaama vari nraakye qorahua varivora. Nkyevata nianra mwitaama vari vaisiva variananrove tihua variavana nte nkye hinani uro ntaarita nkye nianra hia mwitaama vari vaisiva variho tivorave. Mwianra aatu hiqanama varuqo.

Nte nkye hinani uro ntena api okyara, mpo okyara mpo okyara taqaankyora. Inronra hi okyararave, kyarunti vari okyararave, raraqa tai okyararave, tukyama vita hia kuaaqi vari okyararave, uaqia hi quara ti vari okyararave, mpohuara mwoqanyaa qua ti okyararave, nte nronravanto varuqo ti vari okyararave, nanrianra nanrianra mpo qua tiqata hia kuaa qua ti vari okyararave, nte ekyaa mwi okyarara mwi okyarara nkye hinani uro ntena taqaankyora. Mwi inraikyara taqaaninranra aatu hiqana varura.

21 Nte uro ntena taqaarita nkye api qaraqita nrohi variqata uaqia hi kyaiqara mpo kyaiqa mpo kyaiqa utuqi vira hia qaqira kyaraitita

varivera, mwia kyaara Kotiva kyaurira inraikya ni mpiraqe nkyiara nronraqama kyena ntataaninra. Nte mwi okyarara taqaankyora.

Poruva qua taiqa kyarera hiro tiqaro, Rauriqata variate, tura

13 1 Nte taara nani nkyi uro taqauva qaiqaa uro nkyi taqarera.
Kotira mpukuqi mwaa quava mwitaama tiro:
Vaisi taaratanave, taarampotanavantove,
nkyiari suqo taqaivaro
vaisi mpovanto qora kyaiqa utu kyairera,
nkye mwi vaisinramwuhua quara qutaave tiqatama
mwi vaisiraqaa qua vatevarave, tura. *(Lo 19:15)*
2 Nte taara nani nkyi taqarera quava entaraqaa nkyi kyapata variqana qora kyaiqa uti nraakye qorahuaravata, ekyaa hini mwihuaravata, kepukyaqama kyena qao tiqana qua timwa nyiavara. Nte mate nyianrani variqana qaiqaa mwi quara tirera. Nte qaiqaa nkye hinani quariva haaru qora kyaiqa vare varia nraakye qorahuavata, kyaatavantovata, qora kyaiqa vare variahua hia nte mwihua ntauhaaninra.

3 Nkye nianra tiqata, Qutaave Karaisiva mwia nroqitairo ti variho, hiave mwia nroqitairo ti variho? tiqata ni mwataarama kye taqarera uti variarara tina, nte uro ntena qora kyaiqa uti variahua hiama ntauhaaninra. Nte uro ntena mwitaa hiarita ni okyara ntapihi kyeta taqevara. Karaisiva hia uqenrai vaisiva variqaro nai okyara nkyi nyaamwute variho. Karaisiva kepukya vaisivanto variqaro nkyi nyaamwute variho.

4 Haaru mwiva uqenro vaisiva varuvata mwia kyatariqaa rukye hiritovaro Kotiva mwia kepukyaqama kyovaro mwaa entara mwiva qaiqaa qati siviro kepukyavanto qati variqiro vi varira. Karaisiva haaru uqenro vaisiva varuntema kye mate tirevata uqenraunra vaisihua varita. Kotiva tirivata kepukya timwiqi vi variraqe tire Karaisiravata kuaaqi variqi viqata nkyini kyaiqa varaqi virera.

5 Qutaa nkye Karaisira qua riemwaqi quarave? Nkye nkyeta tukyama kye taqaate. Nkye qiove tiqata, Iesusi Karaisiva tiri utaqi variho, tivara? Nkye hia qio mwitaa tivera, nkye hia Karaisira qua riaahuama varivara.

6 Nkye tiri tukyama kye tiriara nanra quave tivara? Nkye tiriara tiqata, Tire mwihua tukyama kye taqaurata mwihua ntapihi kye variavo, tivera, tire nkyi quara qiovema qiananra.

7 Nte Kotirara aakyara nteqana mwitaama tina, Kotio, mwihua kyaahaqa hirata mwihua hia mpo inraikya apiqa hiraitita, ntapihi kyeta variate, tuqo. Nte ntena kyaiqa qioqama kye varaaninra mwianra hia nte nronraqama kye riauqo. Nte nkye Kotira vuqaa ntapihi kye varira mwianra nte nronraqama kye riauqo. 8 Tire hiama qio qutaa qua vara mwatumwiqa hiananra. Tire mwi quara kyaahaqamaqita virera.

9 Nkye kepukya nraakye qora variqi quate tita, tire qioma hia
kepukyaqa hiara vaisihua variqi quananra. Tire nkyiara kepukyaqama
vita qutaaqama kye Kotira nraakye qora variate tita, Kotirara aakyara nte
varunanra.
10 Nte vaini quariva nkyi uro inronra hiankyo tinama, nyianrani
variqana qara nraahu vara kyena. Kotiva ni nronraqama kyaihana nte
nkyiqa ntaqikyi varuvama varina. Kotiva hia nianra nkyi uaqiama
nyataarive tiravauma. Mwiva nianra nkyi kepukyaqama nyataarive tiro,
ni nronraqama kyaihana nte nkyiqa ntaqikyiqina vi varura.

Qua mwanteqaro tura

11 Ni kata pakyaa tuaavo, ni qua qio taiqero. Nkye Kotira vuqaa ntapihi
kye variqi virara kepukyaqamaqita quata. Nte tu quara riemwaqi quata.
Kuaa qua nraahu timwaqi quata. Nkyi mwutukyaqitairo qihaakya hi
varirata variqi quata. Nkye mwitaamaqi vivaro Kotiva nkyiara mwutukya
mpoqiavata vaiharo nkyi mwutukya qihaakyama nyate variva, mwivama
nkyivata variqiro quananro.
12 Nkye Kotira nraakye qora variqatara tita, nkye kyuqema kye nai qua
mwante nai qua mwante hiqata variata.
13 Kotira nraakye qora mwaini variahua nkyiara rieqata nkyi qua
mwantauroma tita.
14 Qio varivaro tiri vunyaa vaisivanto Iesusi Karaisiva nkyi
kyuqemaqiro viraro Kotiva nkyiara mwutukya vahiariva vahiqiro viraro
mwia mwanraquravanto nkyivata variqiro quari.

The New Testament in Omwunra-Toqura (South Tairora) of Papua New Guinea; 1st ed. 2000; web version, 2014, Wycliffe Bible Translators, Inc.

KARESIA

Poruva Karesiaqinaahuani qara vara kyora

Iesusira qati vara sivuma kyovaro nyaamwuni uro varuvaro 25 ihive nritarovata Karesia mponramwuvanto Karaisira quara qutaave timwa kye varuvata vaisi mponramwuvanto uronte mwihuara tiqata, Nkye Karaisira qua nraahu riemwaqita vivorave. Nkye Karaisira qua rieqata Iutaa mwaanra qua Kotiva Mosesira mwu quara mwi quaravata riemwaqita quate, ti varura. Mwihua api mwitaa ti varuvaro Poruva mwia kyaara mwaa quara qara ntumwa teqaro Karesiaqinaahua ntapihi kyero timwa nyinro kepukyaqama kyero tiqaro, Karaisira qua nraahu riemwaqita quate, tura.

---

1 1 Nte Poruva qara mwaa nkyini vara kyauqo. Hia qumina vaisivanto
ni nronraqama kyero ni titaihana nte variqana Karaisira qua
nkyi timwa nyiqi vi varura. Qaqao, Iesusi Karaisivavata, tiri tiqova
Kotiva Karaisira qutu vuraqitairo qati vara sivuma kyova mwivavata,
mwitanahua ni nronraqama kyeta ni titaavana nte Karaisira qua nraakye
qora timwa nyiqi vi varuvama varina.
2 Ntevata, Kotira nraaqiara mponramwu mwaini nivatamakye
variahuavata, tire nkyiara Kotira nraakye qora Karesiani variahua
nkyi qua mwanteqa mwitaama tita, 3 Kotiva tiri tiqovavata, tiri vunyaa
vaisivanto Iesusi Karaisivavata, mwitanahua nkyi kyuqema nyataivaro
nkyi mwutukyaqitairo qihaakya hi varirata variate, turo.
4 Tire mwata mwaaqa variqata qora kyaiqa nraahu utuqita vi
variavararo Karaisiva tiri kyaahaqa hirero tiri qora kyaiqavanto mwihua
ntumwaqu kyaankyo tiro, mwiva tiriara rieqaro tire qora kyaiqa utuna
quava nruka quarive tiro qutu vura. Tiri tiqova Kotiva Karaisira titovaro
Karaisiva Kotira qua riemwaqi viro qutu vura.
5 Qio Kotiva Karaisirara tiri kyaahaqa hiarive tiro Karaisira titairara
tita, nrivaqe tire ekyaa enta Kotira nrutu tuaaheraqi vi variare.
Qutaave.

The New Testament in Omwunra-Toqura (South Tairora) of Papua New Guinea; 1st ed. 2000; web version, 2014, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Hia mpo qua mwaanra riaraitita, Karaisira qua nraahu riemwaqita quate, tura

6 Kotiva Karaisira kyaiqara rieqaro nkyi kyuqema nyatarero nkyi
nyaanrama taihata nkye Karaisira qua riemwaqi vita mwiaqaatai nkye
qamwanrama kye Karaisira qua qaqira kyeta tiqata, Kyai mpo qua Kotiva
varinanianra vi quara riemwaqi quare, timwa kyeqata variara. Nkye
mwitaa hiavana nte mwianra nronraqama kye rieqana aatu hina tiqana,
Qikye, mwihua qutaave mwitaa ti variavo? tura.
7 Hia nraahumwa mpo qua kyuqe qua vahira mwi quara rieqata nkye
Kotira aanraqaa vivarave. Hiave. Vaisi mpo hiahua Karaisira qua hia
ntapihi kyeta tiraitita, apiqama kyeqata mpo qua nkyi timwa nyinrenra
uti variavaro nkyi su nyaato apiqa ihata taara su nyaato vaihata variarara
tina, nte nkyiara tiqana, Karaisira qua nraahu vaiharo hia nraahumwa
mpo qua vahirave. Nkye Karaisira qua mwia nraahu rieqata Kotira
aanraqaa vivarave, tuqo.
8 Tireve iho, nyaamwunyaahuave iho, tauraa tire nkyi timwa nyuna
quaraqaatai nraahumwa mpo qua nkyi timwa nyianrenra, Kotiva
mwiaqaa qua vatairaro mwiva uaqiahia nraakye qorahua uaqiahi
mwataraqi rupavita varinani viraqe nte huviqarave qianinrave.
9 Mwi quara tire haaru nkyi timwa nyiavana quara nte qaiqaavata nkyi
timwa nyinrenrama. Tire Karaisira qua nkyi timwa nyunrata nkye mwi
quarara qutaa quave qiara. Nkye mwitaa qiarara tiro, vaisi mpovanto
nkyiara mwi quara qaqira kyeta mpo qua riemwaqita quate tirera, Kotiva
mwiaqaa qua vatairaro mwiva uaqiahi mwataraqi uaqiahia nraakye
qorahua rupavita varianani viraqe nte mwianra huviqaravema qianinra.
10 Hia qumina vaisivanto ni qamwata mataate tinavauma, mwi quara
tina. Qaqao, Kotiva ni qamwata mataarive tina nte variqina vura. Hia
nte nraakye qoravanto ni qamwata mataate tina, Karaisira kyaiqa vare
varura. Nte mwitaama rieqana kyaiqa varautiri, nte hiama Karaisira
kyaiqa vaisi varutiri.

Iesusi Karaisiva Porura nraanrama kyero nronraqama kyorara tura

11-12 Ni kata pakyaa tuaavo, nte kyuqe mwakyaakya Karaisira qua nkyi
timwa nyunra mwi quara hia vaisi mpovanto nai riemwa kyero timwa
mpi quaravauma nkyi timwa nyina. Hia vaisi mpovanto nai riemwa
kyero mwi quara okyara ni naamutaihana nte nkyi timwa nyunra.
Qaqao, Iesusi Karaisiva naivanto mwi quara qovarama kyaihana nte
mwia qua rieqana nkyi timwa nyunra.
13 Nte Iutaa vaisivanto variqana nte haaru Iutaa mwaanra okyara
Kotiva Mosesira timwa mwu quara, mwi quara nraahu kepukyaqama
kyena riemwaqi viqana nrohiavara nkye mwia ntapihi kyaara. Nte mwi

entara Iesusira qua rio nraakye qorahuara api qua riaahuave timwa kyena hia mwihuara po tiraitina, mwihua ntuqutu kyena raupirima kyarera uti variavara.

14 Nte Iutaavanto variqana mwi entara nte Iutaa mwaanra okyara riemwaqi viqana nte ntena henahuavata nyaatara kyena vuni variavara. Nte mwihua vuni variqana nte mpoqama kye teta haivaqahua tu quara, mwi quara nraahu pu naatoqi vatena riemwaqina vi variavara.

15 Qio haaru hia ni mwato entara Kotiva kyuqema mateqaro ni nai kyaama tero nianra Poruva ni kyaiqa vaisima variananrove timwa kyero ni naanrama kyero ni pita vatora.

16 Mwiaqaatairo mpo enta nai mwatamato entaraqaa nianra Poruva ni maaqu mwakyaakya mpo mwatanaa mpo mwatanaa, hia Iutaa mwatanaahua mwi quara timwa nyianrive tiro, Kotiva nai mwaaqu qovarama kyovana nte mwia taqaavara.

Nte Kotira mwaaqu taqena mwiaqaatai hia mpohua mpohua Iesusira okyarara kyapara hirerana quavara.

17 Hia nte Ierusaremini nraante vaisi mponramwu nronraqama kyohua taqarerana quavara. Nte hia mwini viraitina, mwi entara toharena nyianra Arepiaani uro varina mwisai uro ntantena Ntamaasikaasini nrumu variavara. 18 Nte mwini variavaro taarampo ihi nritarovana nte Pitaara taqarera Ierusaremini quavava uro mwiavata taarampo uiki variavara. 19 Mwi entara hia nte Iesusiva nronraqama kyo vaisihuaqitai vaisi mpovata taqaraitina, nte Iesusira qata Iemisira nraahu taqaavarave.

20 Nte Kotira vuqaa variqana kyauqu nriqiqaa vateqanama nkyiara tina, Qara mwaa ntumwa tau quava hia unra quavauma vaiho. Qutaa quama vaiho, tuqo.

21 Nte Ierusaremini vari kyena mwiaqaatai nte Siriaanivata Sirisiaanivata uro variavara. 22 Mwi entara Iesusira nraaqiara Iutiaani varuhua hia ni ntapihi kyohua varura. 23 Mwihua mpo uhua nianra tu quara mwia nraahu riora. Mpo uhua nianra tiqata, Mwi vaisiva haaru Iesusirara qutaave tivorave timwa kyero tiri Iesusira nraaqiaranramwu uaqiama timwa tarero uti varurave. Mwiva mate mwaa entara Iesusirara qutaave qiate tiqaro nraakye qora timwa nyi varirave, tura.

24 Mwihua mwitaa timwa kye nianra rieqata Kotiva kepukyavanto variho timwa kyeta Kotira nrutu tuaahere varura.

Poruva Iesusiva nronraqama kyo vaisihua uro taqora

2 1 Ihi 14 nramwu nritarovana nte Vanavaasikyantiri nrumu ntante qaiqaa Ierusaremini quavara. Nte mwini virera hina Taitaasira, hia Iutaa mwatanaa mpo mwatanaa vaisivata vitena quavara.

2 Kotiva qovarama kyero nianra Ierusaremini quante tu quara nte ntapihi kyena nte mwi quara vataqi vina nte mwini quavara. Nte mwini

uro variqana nronra vaisinramwuve qiahuavata nraahu variqana nte Karaisira qua mwitaa mwitaa timwa kyeqana mpo mwatanaahua timwa nyu okyarara mwihuavata timwa nyiavara. Nronra vaisi mwinramwuhua nianra api qua qumina quama mpo mwatanaahua timwa nyiho timwa kyeta ni ntavaaqavivo tina, nte mwinramwuhua mwi quara ntapihi kye timwa nyiavara.

3 Mwi entara nivatama kyero nru vaisira Taitaasiva Kiriki mpo mwatanaavanto varuvata mwihua hia Iutaa mwaanra okyarara rieqata mwia mwamwanta toqa mwataate turave.

4 Vaisi mponramwuvanto nraahu unra qua tiqata, Tirevata Iesusira nraaqiarave, tuhua, mwihua nraahu nianra tiqata, Qaqao, e Taitaasira mwamwanta toqa kyaataarave, tura. Mwi vaisihua tiri kyaiqa okyara apeqama kye taqarerata nru vaisihua varura. Iutaa mwaanra quavanto tiri rupa taihata varuraro Iesusi Karaisiva tiri huvantu kyaihata tire qatinani nritare varurata mwihua taqeta qaqao tita, Nkye Iutaa mwaanra qua nraahu riemwaqi quataarave, tiqata mwihua qaiqaa mwi quaraqotai tiri ruparera uti varura.

5 Mwihua mwitaa hirerata uti varuvata tire hia mwihua qua pataqiavata riaraitita, mwihua quara qoririma kyeta Karaisira qua mwi quava nraahu qutaa qua vaihata nkye mwi quara nraahu riemwaqi quate tita, tire hia mwihua api qua riaavananra.

6 Mwi entara nte Ierusaremini uro variavata nronra vaisinramwuve tuhua nanra quave ni timwa mpita? Hia nte nronra vaisi nronraqama quaninranra riena. Kotiva hia vaisi nrutuara rieqaro mwi vaisiva kyuqe vaisive mwi vaisiva qora vaisive tira. Qio mwi entara nronra vaisi mwihua nianra nanra quave tita? Mwihua hia nianra e mpo quavata qiataarave tiraitita, mwihua ni quara qio vaiho, tura.

7 Mwihua mwitaa timwa kyeta taqovaro Pitaava nronraqama viro Iutaa mwihua Karaisira qua timwa nyi varuntema kyero Kotiva ni nronraqama kyovana nte mpo mwatanaa Karaisira qua timwa nyi variavara.

8 Iutaa timwa nyianrive tiro Pitaara nronraqama kyaiva Kotiva, mwivama nivata nronraqama kyero mpo mwatanaahua timwa nyiante, tiro. Kotiva kuaa mwiva nivata Pitaaravata nronraqama kyaivama variro.

9 Nronra vaisinramwuve ti variahua Iemisivavata, Pitaavavata, Ionivavata, mwinramwuhua nianra tiqata, Qutaaqama kyero Kotiva i nronraqama kyaihara e mwi kyaiqara varaqira vi variaro, timwa kyeta mwihua ni kyauqu mpita Vanavaasiravata kyauqu mwunrama. Mwihua tiritana kyauqu timwiqata Vanavaasikya tiritananra tiqata, Nkyetana mpo mwatanaahuaqi kyaiqa varaqi vivaqe tire teta nramwunaa Iutaaqi kyaiqa varaqi quare, tura.

10 Mwihua qua kuaiqia nraahu tiritana timwa timwita tiqata, Nkyetana vehi nraakye qorara taunru kyevorave. Nkyetana mwihuama

kyaahaqama nyataate, tuvana nte tiqana, Eo, nte mwihuara mwutukya vaihana vaakya mwitaa hi varuvara tina, nte mwitaa hianinrave, qiavara.

Poruva Pitaara inronra hiqaro mwia avuqavu hura

11 Mwitaa timwa kye nte variqi quavaro mpo enta Pitaava nte hiavara Antiokini nrintero mwini variqaro mpo inraikya apiqama kyovana mwia kyaara nte ekyaahua suqaa variqana Pitaara inronra hiavara. (Mwi quara okyaraqaataina nkyi timwa nyinrenra.)

12 Mwi entara vuni Pitaava Iesusira nraaqiara mpo mwatanaavatama kyero kyara nre varuvata mwiaqaatai Iemisiva Ierusaremisairo sito vaisihua nri ntora. Mwihua Iutaavanto nruvaro Pitaava mpo mwatanaa mwihua kyero tiqaro, Mpo mwatanaahua hia Iutaa mwaanra qua riaraitita, hia nkyiari nyamwanta toqaahuave. Mwia kyaara nte mwihua kyapata kyara nre variarita Iutaa mwaanra qua rieqata nriahua nianra tivorave, tiro. Pitaava mwitaa timwa kyero mwiva hia mpo mwatanaa kyapata variraitiro, mwihua kyero nanrianraa variqaro kyara nre varura.

13 Pitaava mwitaa huvata Iutaa mponramwuvanto Iesusira nraaqiaraqama vita varuhua, mwihuavata Pitaava tuntema kye tiriara tivorave timwa kyeta hia mpo mwatanaavata kyara nronra. Mwihua mwitaama kyeta kumwaanriqama kyeqata kyuqe kyaiqa varovaro Vanavaasivavata mwihua hunte kuaa qarama kyero hia mpo mwatanaa mwihuavata kyara nronra.

14 Mwinramwuhua mwitaa huvana nte taqaavata mwihua hia ntapihi kyeqa Karaisira qua riemwaqi viqata nrohi varuvana nte ekyaa mwihua suqaa sivina Pitaarara mwitaama tina, Qaqao, e Iutaavanto Iesusira qua riaarava variararovata Iutaa mwaanra okyaravanto hia i tutaihara variaro. E ena mwitaama variqara nanraqamave mpo mwatanaa mwihuara nkye Iutaa mwaanra okyara riemwaqita quate ti variaro? E hia mwitaa qiataarave, tina. (Nte Pitaarara mwitaa timwa kye mwiaqaatai teta Iutaa mwatanaavanto varuna okyarara mwihua ntapihi kye timwa nyiavara.)

Iesusirara qutaa mwivave tihua mwihua nraahuma Kotiva avuqavuma nyataananro

15 Tiri tinrohua qohua tiri mwatataavata tire Iutaavanto variqata tire tauraaqama kye mpo mwatanaahuara tiqata, Mwihua mpo mwatanaavanto variarara tiro, Kotiva tiri haivaqara Mosesira mwu quava, Iutaa mwaanra okyaravanto hiama qio mwihua kyaahaqa hiraro uaqia hi kyaiqara vare quava qatima mwihuaqaa vahiananrove, ti variavananra.

16 Tire mwitaa ti variavarahua variqata mwiaqaatai tiri tivu nraato ntapihi vuvata riaavararo tiriqitairovata vaisivanto Kotiva Mosesira

haaru mwu quara riemwaqiro viraro Kotiva hiama mwianra rieqaro mwi vaisira qua taiqa kyairaro mwi vaisiva uaqia hi kyaiqara utuani quava mwiaqaa qatima vahiananro. Vaisivanto Iesusi Karaisirara qutaave timwa kyero mwianra riemwaqiro viraro Kotiva mwi vaisira qua nraahuma taiqa kyaananro.

Tire Kotirara mwiva tiri qua taiqa kyaarive tita, tire Iesusi Karaisirara qutaave tunanra. Tire haaru Mosesiva Iutaa mwaanra qua timwa tora riemwaqi quavararo Kotiva hia mwianra rieqaro tiri qua taiqa kyora. Tire Karaisirara mwiva tiri kyaahaqa hiarivama variho turaro Kotiva mwianra rieqaro tiri qua taiqa kyero tiri avuqavuma timwa taira. Vaisi mpovanto Iutaa mwaanra okyara riemwaqiro viraro Kotiva hiama mwi vaisirara qamwateqaro e ntapihi kyera nrohi variaravave qiananro.

17 Kotiva tiri avuqavuma timwa taarive tita, tire Karaisirara qutaave tunanra. Tire Karaisirara qutaave turaro mwiaqaatairo tiri tivu nraato ntapihi vihata tire taqauraro mpo mwatanaavanto uaqia hi kyaiqara utuqita quantema kyetama tire Iutaavantovata uaqia hi kyaiqara utuqi vurahuama varita. Iesusiva tirini kyaiqa vara tairaqaatairove tiriqi uaqia hi kyaiqava qovarama viro? Qaqao, mpovanto mwitaa tirera, mwiva api quama qiananro.

18 Haaru nte Iutaa mwaanra okyara riemwaqi quankye timwa kyena, qora aanraqaa nraahu quavara. Nte Iutaa mwaanra okyara qaqira kyaura, mwi quara qaiqaa riemwaqi quankye qiankyera, nte qaiqaa nraahuma uaqia hi aanranraqaa viqana uaqia hi kyaiqara varaqi quaninra.

19 Mate Iutaa mwaanra okyaravanto hiama niqaa ntaqikyi variro. Karaisiravata ni ru kyorave. Nte qutu vi vaisira votima kye varuqarora tiro, mwi quava hia qio niqaa ntaqikyiariva vaihana nte Karaisirara nraahu riemwaqi viqana variqi virera.

20 Mate hia nte ntena variqi vi varuvave, Karaisiva ni utaqi variqiro vi varihana nte variqi vuqo. Mwaa entara nte Karaisirara qutaa mwiva Kotira mwaaquve timwa kye mwianra riemwaqi viqananra tinama, nte variqi vina.

Karaisiva nianra mwutukya vahuvaro nianra rieqaro qutu vura.

21 Karaisiva mwitaama kyero kyuqema matairara tina, hia nte mwiva mwitaama mataira mwia qaqira kyarerave. Kotiva Mosesira mwu quava Iutaa mwaanra okyaravanto tiri kyaahaqama timwa taitiri, Kotiva mwianra rieqaro tiri avuqavumama timwa taitiri. Mwitaa hiankye titiri, Karaisiva hia tiri kyaahaqa hiraitiro, quminama qutu vitiri.

Nkye Karaisirara qutaave timwa kyeqata Kotira mwanraqura varaarave tura

3 **1** Qaqao, Karesiaa tuaavo, hia nkyi su nyaato vaihata variarave. Tava nkyi su nyaato vara apiqama kyaihatave nkye api qua rieqata nrohi

variavo? Nte ntapihi kye Karaisira kyatariqaa ruto quara nkyi timwa nyuqata nkye hiave ntapihi riaavo?

2 Nkye kuaa qua mwaiqiara ni timwa mpivaqe riaari. Nkye Iutaa mwaanra qua riemwaqi viqatave Kotira mwanraqura varaavo? Nkye Iesusi Karaisirara qutaave timwa kyeqatave Kotira mwanraqura varaavo? Timwa mpivaqe riaari. Nte mwianrama nkyi kyapara huqo.

3 Nkyi su nyaatovanto apiqamave viro? Nkye Iesusi Karaisirara qutaave timwa kyeqata Kotira mwanraqura varaarave. Tohare nkye nkyetavanto hia nkyeta kyaahaqa hiraitita varuvaro Kotira mwanraquravanto nkyi kyaahaqa huvata nkye Iesusira nraaqiaraqama vita variqi vurave. Mwiaqaatai nkye nanraqamave api vu nraato rieqata Kotira mwanraqura qaqira kyeta nkyetavanto nkyeta qaiqaa kyaahaqa hirerata uti varita?

4 Haaru nkye Iesusira nraaqiara variqi vuvata mwia kyaara nkyi uaqiamaqita vuvata nkye mwi entara hia qoriri hiraitita, kepukyaqama kye variqi vura. Haaru mwi entara nkye kepukyaqama kye variqi vurara mate mwaa entara taunru kyeta haunri api mpo qua riemwaqi vivora.

5 Nkye hia Iutaa mwaanra okyara riemwaqi viraitita, nkye Karaisira quara qutaa quave qiavarora tiro, Kotiva nai mwanraqura nkyi nyihanro mwiva nkyi utaqi varihata nkye nronra kyaiqa nraahumwa kyaiqa vare variara.

6 Evarahaamunranra tu quara rieqata variata. Kotira mpukuqi Evarahaamunranra mwitaama tiro, Evarahaamuva Kotirara e qutaa mwitaa hinanrave tuvaro Kotiva mwianra rieqaro mwia qua taiqa kyero iara avuqavuma nrohi variara vaisivavema qianinrave, tura.

7 Evarahaamuva tuntema kye Kotirara qutaave ti varia nraakye qorahua, mwihua qutaama Evarahaamunra nraaqiara variarama. (Evarahaamuva mwatatai vaisihua mpo hiahua Kotirara hia qutaave tiraitita variahua, mwi nraakye qorahua hia Evarahaamunra nraaqiara variarama.)

8 Karaisiva nraakiara nraakye qora kyaahaqa hianinranra rieqaro Kotiva haaru Evarahaamunranra qua turama. Mwi quara Kotira mpukuqi qara ntumwa tova mwitaama tiro:

> E mwatatera huaqitairo vaisi mpovanto ekyaa
> mpo mwatanaa mpo mwatanaa kyaahaqa hi varirata
> mwihua kyuqema kye varivarave, tura. *(Okyara 12:3)*

Mpo mwatanaa mpo mwatanaa Karaisirara qutaa mwivave tivaqe nte mwihua avuqavuma nyataankye qianinranra rieqaro Kotiva Evarahaamunranra mwitaa tura.

9 Evarahaamuva Kotirara qutaave timwa kyero mwianra kepukyaqama kyero riemwaqiro vurara tiro, Kotiva mwianra rieqaro mwia kyuqema mwatora. Mwia votima kyeta ekyaa nraakye qora Kotirara kepukyaqama kye riemwaqita quahua, mwihua variavaro Kotiva Evarahaamunra kyuqema mwataintema kyero mwihuavata kyuqema nyate varira.

The New Testament in Omwunra-Toqura (South Tairora) of Papua New Guinea; 1st ed. 2000; web version, 2014, Wycliffe Bible Translators, Inc.

10 Kotira mpukuqi mwitaama tiro:

Mosesiva ekyaa mwaanra okyara qara ntumwa to quava
vaiharo vaisivanto hia ekyaa mwi quara nraisairo
riemwaqiro viraitiro, hini qua qaqira kyairera,
Kotiva mwia uaqiama mwataananrove, tura. *(Lo 27:26)*

Kotira mpukuqi mwitaa tirara tiro, mpovanto tiqaro, Kyai nte Mosesira qua riemwaqi quankye, qiariva uro uaqiamama quananro.

11 Vaisivanto Mosesira mwaanra okyara riemwaqiro virera, Kotiva hiama mwianra rieqaro mwia qua nruka mwataananro. Kotira mpukuqi mwitaama tiro:

Kotirara kepukyaqama kyero riemwaqiro vi variari
vaisiva variraro Kotiva mwia qua taiqa kyairaro
mwi vaisiva qatima variqiro quananrove, tura. *(Hab 2:4)*

12 Mosesira mwaanra okyara riemwaqiro quari aanrava mpo aanra vaiharo Karaisirara riemwaqiro quari aanrava mpo aanra vahirama. Hia aanra mwitanava kuaa qarama kyero vahira. Kotira mpukuqi mwitaama tiro:

Mosesira mwaanra okyara hia mpoqia qaqira kyaraitiro,
ekyaa mwi quara vataqiro quariva,
mwi vaisivama qati variqiro quananrove, tura. *(Wkp 18:5)*

13 Tire Mosesira mwaanra okyara hia ekyaa mwi quara vataqi vunanra mwia kyaara uaqiama quataara vahuvaro Karaisiva qovara hiro tiri mwaata varovaro Kotiva mwia uaqiama mwatora. Kotira mpukuqi mwitaama tiro:

Kyatariqaa rutaari vaisiva variraro
Kotiva mwia uaqiama mwataananrove, tura. *(Lo 21:23)*

14 Kotiva haaru nai kyauqu nriqiqaa vateqaro Evarahaamunranra kyuqema kyero tu quara ekyaa mpo mwatanaa mpo mwatanaahuaqi mwi quava vahiarive tiro, Iesusi Karaisiva mwianra rieqaro uaqiama vura. Karaisiva uaqiama vurara tita, tire Karaisirara qutaa mwiva tiri kyaahaqa hiarivama variho turaro Kotiva nai mwanraqura tiriara mwihua nyinrenrave timwa kyero mwiva mate tiri nai mwanraqura timwihata vareta.

Kotiva nriqiqaa kyauqu vato quara tura

15 Ni kata pakyaa tuaavo, nkye nte tu quara ntapihi kye riaate tina, nte qumina quaqaa ntumwa kyena nkyi timwa nyinrenra. Vaisivanto nai qutuaninranra rieqaro qara vara kyero qara ntiqaro, Nte qutu quariro ni onta mwi vaisirarama tiraro varaarive, timwa kyero nai nrutuvata qara mwiqi vatero variro qutu viharo mwia quavanto qio mwitaama vahiraro hiama qio mpovanto mwi quara hini qua qaqira vara kyero kyaananro. Hiama mpovanto mpo quavata mwia quaqa mwaati tomaqa taananro.

16 Mwia votima kyero Kotiva nai kyauqu nriqiqaa vatero
Evarahaamunranra tiqaro, Nte iaravata e mwataterahuaravata rieqanama
mwaa quara tuqo, tura. Kotiva hia tiqaro e mwataterahuave turave.
Kotiva e mwatateravave tiqaro vaisi kuaiqiarama tiro. Karaisiva hia
mwatani tumu entara Kotiva Evarahaamunranra e mwatateravave tiqaro
Karaisirara tura.
17 Nte tu quara mwia okyaravanto mwataamama vahiro: Kotiva
Evarahaamunranra qua timwa tero kyauqu nriqiqaa vateqaro nte
qutaa mwitaa hirerave tura. Kotiva mwi quara tuvaro 430 ihi airi ihi
nritarovaro mwiaqaatairo Kotiva nai mwaanra okyara Mosesira timwa
mwunra. Nraakiara Mosesirara mwaanra okyara timwa to quava hiama
qio hoqarero Evarahaamunranra tu quara nruka kyaananrove. Hoqarero
Kotiva Evarahaamunranra tu quava qatima vahiananro.
18 Kotiva hia nai Mosesira timwa mwiqanro mwaanra okyara timwa
to quarara rieqaro nraakye qora kyuqema nyatarero uti varirave. Mwiva
mwitaa hiankye titiri, haaru Evarahaamunranra tu quava qumina quama
vahitiri. Kotiva hoqarero Evarahaamunranra tu quara mwi quarara
rieqarora tiroma, nraakye qora kyuqema nyatarero uti variro.
19-20 Kotiva Mosesira timwa mwiqanro mwaanra okyara timwa to
quara mpo? Nanraqama Kotiva nai mwaanra okyara Mosesira timwa
mwunrave? Nraakye qoravanto nkyiari qora kyaiqa okyara ntapihi
kye taqaate tiro, Kotiva nai mwaanra okyaravata tomaqa kyero vatora.
Nraakye qoravanto mwi okyarara riemwaqi vi varivaro nte tu vaisiva
Evarahaamuva mwatarataariva qovarama quarive tiro, Kotiva ni
mwaanra okyara nraahu riemwaqita quate tiro, tura.
Kotiva nraakye qora nai mwaanra okyara timwa nyinrenro
mwataama kyero timwa nyinro. Kotiva mwi quara nyaamwunyaahua
nraante timwa nyuvata mwiaqaatai mwihua Mosesira tumu timwa
mwuvaro mwiaqaatairo Mosesiva mwi quara uto timwa nyunra. Kotiva
Evarahaamunra qua timwa mwinrenra hiro hia vaisi mpo timwa
mwinro tiqaro e uto Evarahaamunra timwa mwiante tiraitiro, Kotiva nai
Evarahaamunra timwa mwunra.

Kotiva mwitaa mwitaama rieqaro Mosesira timwa mwiqanro nai mwaanra okyara timwa tora

21 Qutaa Kotiva nai vuni Evarahaamunranra tu quara nruka kyarero
Mosesira nai mwaanra okyara timwa mwunrave? Qaqao, hia mwitaa
hurave. Kotiva Mosesira mwaanra okyara timwa mwunra hiama qio
vaisi mpovanto mwi quara kyuqema kyero riemwaqiro quananro. Vaisi
mpovanto Kotiva Mosesirara mwaanra okyara tu quara qio riemwaqiro
quankye titiri, Kotiva mwi vaisirara, E avuqavu nrohi variara vaisivave. E
hia ekyaara qutu viraitira, e ekyaa enta qatima variqira vinanravema, titiri.

22 Kotira mpukuqi hia mwitaa tiraitiro, mwataama tiro:
Qora kyaiqavanto ekyaa mpo mwatanaa
mpo mwatanaahua ntumwaqu kyaihatara tita,
mwihua ekyaa qora kyaiqa varaqi vi variarave, tura.
Nraakye qora ekyaa mwihua qora kyaiqa utuqi vi variarara tita,
Iesusi Karaisirara qutaa mwivave qiariva, mwiva nraahuma qio
variananro. Vaisivanto Karaisirara riemwaqiro quariva variraro
Kotiva Evarahaamunranra nai nriqiqaa kyauqu kyo quava, mwi quava
mwianima vahiananro. Kotiva mwi vaisirama kyuqema mwataananro.
23 Vuni hia Karaisiva qovarama vu entara Mosesira mwaanra
okyaravanto tiri rupa tovata variavananrama. Tire mwi quara nraahu
riemwaqi viqata variavararo mwiaqaatairo Karaisiva qovarama
vurama.
24 Tire Karaisirara qutaa mwivave tiqata mwianra riemwaqi quararo
Kotiva tiriqaa qua vahira taiqa kyero avuqavuma timwa taarive tiro,
Kotiva Mosesira mwu quava tiriqaa ntaqikyiqiro vi varura.
25 Karaisiva qovarama vihata tire mwianra kepukyaqama kye riemwaqi
vi varunanranra tiro, mate Kotiva Mosesira mwu quava hiama tiriqaa
ntaqikyi variro.
26 Nkye Iesusi Karaisirara qutaa mwivave timwa kyeta mwianra
riemwaqi vi variarara tita, nkye Iesusi Karaisiravata kuaaqi variqata
Kotira nraaqiaraqama vita variavo. 27 Nkye nramanri vareta mwiaqaatai
Karaisiravata kuaaqi variavo. Nkye mwitaa hi variarara tiro, nkyi su
nyaatovanto Karaisira vu nraato votima kyero vahira.
28 Nkye Karaisirara qutaave qiahua hiama mpo qarama mpo qarama
varita. Iutaavantove mpo mwatanaavantove, kyaiqa vaisivantove qumina
vaisivantove, nraakyevantove vaisivantove, nkye Karaisiravata variqatara
tita, nkye kuaa qarama nraahuma varita.
29 Nkye Karaisiraniqama quarara tita, nkye Evarahaamunra nraaqiara
variara. Kotiva nai kyauqu nriqiqaa vateqaro Evarahaamunranra e
mwataterahua kyuqema nyataaninrave tu quara nkyiqi mwi quava
vahirata nkye kyuqema kye varivara.

Kotira mwaaqu varunanranra tura

4 1 Mwi quara okyaravanto mwataamama vahiro. Nraaqiaravanto
nraakiara ekyaa nai qova hiani inraikyara varaarivama variro.
Qakyo mwi inraikyara vararero mwiva mate nraaqiararu variqaro nai
qora kyaiqa vaisi nraantantamwa kyero qumina vaisima variro.
2 Mwiva nraaqiara varirata mpo vaisinramwuvanto mwiaqaa
ntaqikyiqi viqatama mwataama kyera kyaiqa varaante timwaqi viqatama
nraamwutamaqita vivaro nai qova qio mwiva varaananrove qiari entava
nrintairaro mwi inraikyara varaananro.

3 Mwia votima kyeta tirevata variavararo mwatanyaa qua okyaravanto
tiri rupa tero tiriqaa ntaqikyiqiro vura.
4 Mwitaamaqiro vuvaro Kotiva timwa to entava nri ntovaro Kotiva nai
mwaaqu titovaro nraakyevanto mwia mwata tovaro mwivavata Mosesira
mwaanra okyara riemwaqiro vura.
5 Tiriara Mosesira mwaanra okyaravanto hia mwihua tutairata mwihua
Kotira nraaqiara tuananra variate tiro, Iesusiva tiriara rieqaro qutu viro
tiri huvantu kyora.
6 Tire qutaaqama kye Kotira nraaqiara vararorara tiro, Kotiva nai
mwaaqu mwanraqura tiri timwihanro mwiva tiri mwutukyaqi varihata
varunanrama. Mwi mwanraqurava nai qorara, Ko, ni ko, qio ti varira.
7 Kotira mwanraquravanto i mwutukyaqi variharara tira, e mwaa
entara hia rupa tai vaisira votima kyera variaro. E Kotira mwaaquvanto
variaro. E Kotira mwaaqu varianananranra tiro, Kotiva nai mwaaqu mwi
inraikyara ivatama mwiananro.

Poruva Karesiani varuhuara nronraqama kyero riora

8 Haaru nkye Kotirara hia rio entara unra mwanriqavanto nkyi rupa tero
nkyiqa ntaqikyi varuvata nkye mwia kyaiqa vare varura. 9 Mwaa entara nkye
Kotirara ntapihi kye rieta. Qio kyai nte mwi quara ntapihikye qiari: Mwaa
entara Kotiva nkyiara ntapihi kyero rie variro. Mwaa entara Kotiva nkyiara
kyuqema kyero rie varihata nanraqamave nkye mwia qaqira kyeta haaruaa
okyara uqenrenro hia nkyi kyaahaqa hiani okyarara riemwaqi viqata mwi
okyarava qaiqaa tiriqaa ntaqikyiqi vi variraqe mwia kyaiqa varaare ti variavo?
10 Kotiva nkyi qamwata nyataarive tita nkye tiqata, Mwi entaraqaa
nronra enta vahiraqe mwitaa mwitaa hirerave. Mwi toraraqaa mwitaa
mwitaa hirerave. Mwi ihiraqi mwitaa mwitaa hirerave, ti variavo. (Nkye
mwi quara mwi quara riarera hivaro mwi quava nkyi ntavaaqavu kyero
nkyi rupama taananro.)
11 Nkye mwitaa mwitaa hiare tita uti variara mwianra rieqana nte aatu
huqo. Nte tauraa nkyiqi kyaiqa utu tauva quminave quananro?
12 Ni kata pakyaa tuaavo, nte nkyiara nronraqama kye riena po
tiqana nkye nte hunte hiatema tina. Nte Iutaa vaisivanto variqana Iutaa
mwaanra okyara qaqira kyena nkyi mpo mwatanaa votima kyena varura.
Nkyevata ni nraantantamwa kyeta Iutaa mwaanra okyara hia riaata.
Nkye hia haaru ni uaqiama matarera uti varura.
13 Haaru ni nronraqama kyero niqapuvana nkyivata variqananra tina,
nte Karaisira qua timwa nyiavata nkye rieta variara.
14 Mwi entara ni nronraqama kyero niqavuvana variavata nkye hia
mwianra nronraqama kye riaraitita, niqaa kepukyaqama kye ntaqikyiqi
vi varurama. Nkye mwi entara nyaamwunyaa vaisi vitontema kyeta ni
pitora. Nkye Iesusi Karaisira vitontema kyeta ni pitora.

The New Testament in Omwunra-Toqura (South Tairora) of Papua New Guinea; 1st ed. 2000; web version, 2014, Wycliffe Bible Translators, Inc.

15 Mwi entara nkye nronraqama kye qamwateqata varura. Nataama
kyaihatave nkye mwaa entara hia mwitaa hi varita? Qikye, nkye mwi
entara ni kyaahaqa hirerata nkyeta vu vauru kye ni mpirerata utunte
hi varura. Nte qutaaqama kyena qioma mwi quara nkyiara qianinra.
16 Mate nte qutaa qua nkyi timwa nyuqata nkye mwia rieta nkye ni
nramwutaaqamave vita?
17 Mpo hia vaisihua nrumu nkyiari mwaanra quara rieqata nkyiara
mwi quarara eo qiate tita, nkyiara nronraqama kye riemwaqi quahua
nraantantamwa kye variqata mwihua unraqama kye mwitaa hiqata hia
nkyi kyuqema nyatarera uti variara. Nkye ni qua qaqira kyeta mwihua
quara nraahu nronraqama kye riemwaqi quate tita, mwihua nkyi timwa
nyi variara. 18 Vaisi mpo ihua qutaaqama kye nkyi kyaahaqa hi varivera,
mwihua qioma nkyiara nronraqama kye rievara. Nte nkyivata variani
entarave, hia nkyivata variani entarave, mwihua qioma mwitaa hivara.
19 Ni nraaqiaranramwu tuaavo, nkye nte mwatatauhua votima kyetama
variavo. Nkye kepukyaqama vita Karaisira nraaqiara variate tina, nte
qaiqaa nkyi mwata kyarera atura ntuarintema kyenama niqapihana varina.
20 Po, mate nte nkyivata variqana mwianra qiove qiataara. Nte nkyivata
variqanavauma mpo qua qio qianinra. Nte mwaini variqana nkyiara
nte mwihua nataamakyenave kyaahaqa hianinrave timwa kyeqana
nronraqama kyena rie varura.

Poruva Evarahaamunra nraatatanaqaa ntumwa kyero tura

21 Nkye Mosesira qua okyara riemwaqita viqata mwia mwemwani
varirera uti variahua nte nkyi kyapara hirera. Nkye mwi quara okyara
qio ntapihi kyeta riaarave?
22 Mwitaama tiro, Evarahaamunra mwaaqu taaratana varura. Mwia
nraata mpovanto rupa to nraakyeva mwia mwaaqu mpo mwata mwuvaro
mwia nraata mpo qati varu nraakyeva mwaaqu mpo mwata mwunra.
23 Rupato nraakyeva nraakye qora nraaqiara mwataa okyarara
mwiaqaa mwata tovaro qati varu nraakyeva mpo qarama mwatora.
Kotiva Evarahaamunranra kyauqu nriqiqaa vatero tiqaro, E qoraisi
nraaqiara mwata tenanrave, turaqaatairo mwi nraakyeva qoraisi
nraaqiara mwata tora.
24 Nte mwi nraakyerara rieqana mpo quaqaa ntumwa kyena tirerave.
Haaru Kotiva qua taaratana timwa torama. Rupato nraakyera mwia nrutu
Hekaarira mwiaqaa ntumwa kyena qua tirera. Mwi nraakyeva varirero
Kotiva qua mpo Sainai taaqiqaa variqaro Mosesira mwu quavama vahiro.
Mwi nraakyeva mwi quavama variro. Hekaariva rupa to nraakyeva
varurara tita, ekyaa mwia nraisi mwihuavata rupa tohua varura.
25 Nte Sainai taaqi Arepia mwatani vahiraqaa qaiqaa mpo qua ntumwa
kyena tirera. Taaqi mwia Hekaarivama. Ierusaremi mwatukyaqaa qua

ntumwa kyena tirera. Ierusaremi mwatukyavanto Hekaarira nraisima variro. Ierusaremi mwatukyani variahua variavaro Mosesira qua okyaravanto mwihua rupa taihata variarama. Mwihua Hekaarira nraisi votima kyeta rupa taihua variara.

26 Ierusaremi mwatukya mpovanto nyaamwunima vahiro. Mwi mwatukyaraqaa ntumwa kyena qua tirerama. Mwi mwatukyava vahirero mwiva qati vari nraakyeva Seraavama variro. Mwi mwatukyava tiri tinrovama variro.

27 Kotira mpukuqi mwianra mwitaama tiro:

Hia qioqama kyera nraaqiara mwataara nraakyeva
eraataqa variara nraakyeva qamwateqara variante.
E hia atura ntiqara nraaqiara mwataarava
qamwateqara ihi timwaqira quante.
Vaati vataa nraakyevanto hia airi mwatairara
e mwia nraatara kyera i qaqira kyai nraakyeva
variqara airi nraaqiara mwatenanrave, tura. *(Ais 54:1)*

28 Ni kata pakyaa tuaavo, Kotiva kyauqu nriqiqaa vatero Evarahaamunranra e nraaqiara mwatenanrave turaqaatairo Aisaakira mwata tora. Nkyevata Kotiva nai kyauqu nriqiqaa vatero turaqaatai Evarahaamunra nraaqiara variara.

29 Mwi entara mwaaqu mpo qati mwata tova, Isamairiva variqaro Kotira mwanraquravanto kyaahaqa huvaro mwata tora Aisaakira uaqiama mwate varura. Mwaa entaravata tire Kotira mwanraqura varaurahua varurata Mosesira mwaanra okyara riaahua tiri uaqiama timwa tarerata uti variara. **30** Qio Kotira mpukuqi nanra quave mwianra tiro? Mwitaama tiro:

Rupatai nraakyera titairaro nai nraaqiarantiri quarive.
Mwia nraaqiara mwiva hia nai qova hi inraikyara
varaariva variho.
Qati vari nraakyera mwia mwaaquvantoma
nai qova hi inraikyara varaananrove, tura. *(Okyara 21:10)*

31 Ni kata pakyaa tuaavo, mwia nraantantamwa kye hia tire rupa tai nraakyera nraaqiara varunanrave. Tire qati vari nraakyera nraaqiara nraahu varurahuama varuro. (Mosesira mwaanra okyaravanto hia tiri rupa taiho. Karaisira quavanto tiriqaa ntaqikyi variho.)

Nkye qaiqaavata rupa vivorave tura

5 **1** Tiriara hia rupavita variraitita, qati variqata nrohiate tiro, Karaisiva tiri huvantu timwa taira. Nkye qatinani varia nraakye qorahua variqatama hiama kyaivaro mpovanto nkyi qaiqaa rupa taarive.

2 Nte Poruva nkyi timwa nyianinra riaata. Nkye tiqata, Iutaa mwaanra okyara rie variarata tiri mwamwanta toqa kyaivaqe tire qio variare

tivorave. Nkye mwitaa tivera, Karaisiva hiama qio nkyi kyaahaqa hiariva variananro.

3 Nte qaiqaa kepukyaqama kye nkyi timwa nyinrenrave. Vaisivanto tiqaro, Kyai nte Iutaa mwaanra okyara hini nraahu tutena ni mamanta toqa kyaani okyarara tuqina quankye, tirera mwi vaisiva hia hini mwi quara nraahu tutairaro ekyaa Mosesira mwaanra okyaravantovata mwia ntumwaqu kyairaro mwiva ekyaa mwi quara tutaariva nraahuma variananro.

4 Nkye tiqata, Kotiva avuqavuma timwa taarive tiqata Mosesira mwaanra okyarave Iutaa mwaanra okyarave riemwaqi virerave, tivera, nkye Karaisiraqaatai ntuvaihaa vita nkyetaraama varivara. Nkye mwitaama varivaro hiama Kotiva nkyiara po timwa nyatero nkyi kyuqema nyataananro.

5 Kotira mwanraquravanto tiri kyaahaqa ihata tire Karaisirara riemwaqi vi varurahuama. Tire mwitaamaqi viqata Kotiva tiri avuqavuma timwa taani entara vekyama varita.

6 Tire Iesusi Karaisiravata varunanranra ti, tiri mwamwanta toqa kyaarivave, hia toqa kyaarivave, mwi okyarava hiama tiri mpo qarama timwa taananro. Tire Karaisirara riemwaqi viqata mpohua mpohuara mwutukya vahiraqe variarava, mwi okyaravama tiri kyaahaqa hiananro.

7 Tauraa nkye kyuqema kye nrohi variavaro tava nkyi antua kyaihatave nkye uaqiama vita qutaa qua qaqira kyeta nrohi variavo?

8 Kotiva nkyi nyaanramataiva hia mwitaa tihata nkyetavanto api nrohi variara.

9 Qua mpovanto mwitaama tiro: Taupataariva uapaiqiavanto qamaa vitiqaa vahirera, qamwanramama qamaa ekyaa mwiva ntenra quananrove, tura.

10 Qio nkyevata ntevata Karaisiraqi kuaa mwihua varurahuama. Mwianra rieqanama nte nkyiara mwutukya qihaakyama kye mwitaama kye nkyiara riaaninra. Nkye nte qiani quarara qutaa quave timwa kyeta mpo qua hiama qio riemwaqi vivaravema, qianinra. Nai ta vaisivave nkyi api qua timwa nyi vari vaisira, mwia Kotiva nai quaqaara mwiaqaa qua vataananrove.

11 Ni kata pakyaa tuaavo, nte Karaisira qua mpohua mpohua timwa nyiqana nte hia vaisi mwamwanta toqa kyaatera turavauma iho. Nte mwi quara qiankye tutiri, hiama vaisi mpo hiahua ni uaqiama mataatiri. Hia nte mwi quara tura kyaaravauma Iutaa vaisivanto ni uaqiama mateta. Nte mwamwanta toqe okyararavata nraakye qora timwa nyianritavauma Iutaavanto nianra qamwateqata hia ni uaqiama matevara.

12 Qikye, nkyiara api qua tiqata nkyeta mwamwanta toqa kyaate ti variahua, mwi vaisihua nkyiari tamwa ekyaara iti kye qaqira kyaivaqe nte huviarave qiataara.

13 Ni kata pakyaa tuaavo, nkye hia rupa viraitita, qatinani nrohiate
tiro, Kotiva nkyi nyaanrama taira. Nkye hia rupa vi variraitita, qatinani
nrohiqa varia nraakye qorahua nkye haunri tiqata, Kyai tire haaru qora
kyaiqa varaataa hi mwutukyaraqo uaqia hi kyaiqara utuqita quare,
tivora. Nkye qatinani nrohiqata varia nraakye qorahua variqata nkye
nanrianra nanrianra mwutukya vahirata naini naini kyuqe kyaiqa
nraahu varaqita quata.
14 Nte Kotiva Mosesira mwu quara, ekyaa mwi quara varakye kuaiqiaqa
vataariro mwia okyaravanto mwitaama qiananro:

Nkye nkyetara mwutukya vaihata variantema kyeta
nkye nkyeta henahuaravata
mwutukya vahirata variatema, qiananro. *(Wkp 19:18)*

15 Nkye hia mwitaa hiraitita, nkye quara vairi votima kyeta variqata
inronra hita ntaqua ntari hiqata varivora. Nkye mwitaamaqi viqata nkye
nkyeta taiqa vivora.

Aanra kyuqeraqaa nrohirara tura

16 Nte nkyiara mwitaama tina: Nkye aanra kyuqeraqaa nrohiqata
nkye Kotira mwanraqurara aanra tinraamwutairaqe nrohiare qiate.
Nkye mwitaamaqi vivera, hia nkyeta haaru qora kyaiqa varaataa hi
mwutukyava qora kyaiqa vare varira varevarave, tuqo.
17 Tita haaru qora kyaiqa varaataa hi mwutukyava vare vari kyaiqava
mpo kyaiqa vaiharo Kotira mwanraquravanto vare vari kyaiqava nai
nraahumwa mpo kyaiqama vahiro. Mwitanahua nramwutaa variarara
tita, tire hiama qio teta kyuqe kyaiqa varaataa hianinra varaananra.
18 Kotira mwanraquravanto nkyi sitaqiro nkyi aanra nyaamwutairera,
nkye qioma Kotira kyaiqa varaqi vi varivaro hiama Mosesira qua
okyaravanto nkyiqa ntaqikyiqiro quananro.
19 Nkye haaru qora kyaiqa varaataa hi mwutukyava vare vari kyaiqara
mwia ntapihi kyaara. Mwataamama vahiro. Api qaraqita nrohirave,
nraakye qora nanrianra nanrianra ua vu nraato tiqata api nte tutiqe
hirave, nkyiari mwamwanta hia kyotataqama kye vate okyararave, 20 unra
mwanriqa nrutu tuaahererave, haaqa quaakyaravata tuhi quaativata
utirave, nramwutaaqa hirave, ntaqirave, mpohua nunu naanunrama
nyateta kyaruntumwa nyaterave, raraqa taaninrave, nkyiari nyutu nraahu
tuaahererave, inronra hita tukyama vita nkyiariara nkyiariara varivave,
21 mpova hi inrakyarara mwutukya ntirave, uera nramanri nramwa kyeta
ueraqa hirave, ntuvaantua hiaraqaatai ueraqama vita qua aakyara nteta
api qua api qua ti variarave, ekyaa mwi kyaiqara haaru qora kyaiqa
varaataa hi mwutukyava uti vari kyaiqarama vahiro. Nte tauraa nkyi
timwa nyuntema kyena qaiqaavata nkyi timwa nyinrenra: Mwi kyaiqara
mwi kyaiqara utihua hiama Kotira mwatukyaqi vivarave, tuqo.

22 Qio Kotira mwanraquravanto hia mwitaama kyero kyaiqa varaqiro
virave. Kotira mwanraquravanto nraakye qoraqaa ntaqikyiqiro
vi variraro mwaa kyaiqava mwaa kyaiqavama qovara hiananro.
Mpohuara mwutukya vahiarivave, mwutukyaqitairo qamwataarivave,
mwutukyaqitairo qihaakya hiarivave, hia qamwanrama kyero raraqa
tairaro qihaakyamaqiro quarivave, mpora kyaahaqa hiarivave,
ntapihi kyero nrohiarivave, nai vaative nai nraatarave mwianra
nraahu riemwaqiro quarivave, 23 hia nai nrutu tuaaheraarivave,
uaqia hi kyaiqara utuankyo tiro nai mwamwantaqa kyuqema kyero
ntaqikyiarivave, ekyaa mwi kyaiqava Kotira mwanraquraqaatairo qovara
hirama. Vaisivanto mwi kyaiqara nraahu varaqiro virera, hiama mpo
quavanto mwia antuataananro.

24 Tire Karaisiraniqama vurahuama. Haaru tiri qora kyaiqa varaataa hi
mwutukyava kepukyaqama kyero qora kyaiqa vararero uti varuvaro qora
kyaiqa mwianra nraahu mwia mwutukya vahura. Tire mwi mwutukyara
vara kyeta Iesusira ruto kyatariraqaa ekyaara ru taiqa kyaunanrama.

25 Tire ekyaara qutu vurahua votima kyeta varuraro Kotira
mwanraquravanto tiri qaiqaa qati vara sivima kyaihata qati variqi
vunanranra tiro, Kotira mwanraqura mwiva nraahu tiriqaa ntaqikyiqi vi
variqe tire mwia kyaiqa nraahu varaqi quananra.

26 Tire tetara vaisi nronra varuro qiarora. Nkyeta nanrianra
nanrianra raraqa taani quara tivora. Tire mpovanto kyuqema kyero
kyaiqa varaaninrave, mpo inraikya vataaninranra rieqata hia mwia
kyaruntumwa mwataara.

Tire nai kyaahaqa hi nai kyaahaqa hiqata muaanra varaqi quare tura

6 1 Ni kata pakyaa tuaavo, nkyiqitairo vaisi mpovanto aanra
kyuqeraqaa quariva uaqia hi kyaiqara utu kyairata hia mwi vaisira
qaqira kyaata. Nkye kyuqema kyeta Kotira kyaiqa vare vaisihua variqata
nkye qihaakyama kye mwi vaisira kyaahaqa hivaro mwiva uro ntantero
Kotira aanraqaa ntapihi kyero quari. Saataaniva nkyiara qora kyaiqa
utuate tiro nkyi kuaiqia kuaiqia sataqiro quankyora, nkyevata rauriqata
variata.

2 Muaanravanto vahirera, nkye nai kyaahaqa hi nai kyaahaqa hiqata
mwi muaanranra varaqi quata. Nkye mwitaamaqi vivera, nkye Karaisiva
vatai quara qutaaqama kyetama riemwaqi vivara.

3 Vaisi mpovanto nanrianra tiqaro, Nte nronra vaisima varuqo, tirera,
mwi vaisiva nai unrama qiananro.

4 Nkye kuaiqia kuaiqiavanto nkyeta kyaiqa kyuqe kyaiqave qora
kyaiqa vahianinra tukyama kye taqaata. Vaisivanto nai kyaiqa tukyama
kye taqairaro kyuqe kyaiqa vahirera, qioma mwiva nanrianra tiqaro,
Nte kyuqe kyaiqa vare varuqo, qiananro. Mwiva haunri mpora kyaiqa

tukyama kye taqero mwia kyaiqavanto uaqia iharo ni kyaiqavanto kyuqe iho qiankyora.

5 Hia mpora kyaiqara nronraqama kye riaata. Nkyeta kyaiqa vareqata mwia muaanra nkyeta varaqi quata.

6 Nkye Kotira qua ntapihi kyeta riaate tiro, vaisi mpovanto mwi quara nkyi timwa nyiani vaisira nkye mwia kyaahaqa hiqata nkyeta kyuqe inraikya vatera mwi vaisiravata ntainra kye mwiata.

7 Nkye Kotirara api qua tivora. Nkye unra qua tivera, Kotiva hiama nkyi unra quara qutaa quave qiananro. Vaisivanto nanra kyarave vara tutaaninra nraakiara nai mwi kyararama vantu kyero nraananro. **8** Mwia votima kyero vaisivanto nai mwutukyavanto api varaani kyaiqara varaqiro virera, mwiva nraakiara qutuani inraikyarama varaananro. Vaisivanto Kotira mwanraquravanto varaani kyaiqara nraahu varaqiro virera, nraakiara Kotira mwanraquravanto mwia kyaahaqa hiraro ekyaa enta qati variqiro quananro.

9 Nkye mwi quara rieqatama haunri nkye kyuqe kyaiqa varaqi vivaro nkyi pupohaarivaara. Hiama vaisivanto kyara vara tutero mateqa mwia vantuqiro nraananro. Mwiva kyara vara tutero variqiro viraro kyaravanto keko tiraroma varaqiro nraananro. Mwia votima kye tire mate hia qoriri hiraitita kyuqe kyaiqa varaqi vivita nraakiara mpo enta tire kyuqema kye Kotiravata variqi quananra.

10 Mwianra rieqatama tire taqaararo vaisi mpo kyaahaqa hiara aanrava vahirera, varaivaqe mwi vaisira kyaahaqa hiara. Tire ekyaa nraakye qora mwihua kyaahaqa hiarahua variqatavata Iesusira nraaqiara variahua, mwihua mpoqiavata kyaahaqa hiara.

Poruva ekyaara qua tura

11 Nkye mwaa taqaata. Nte nkyiara rieqana ntena kyauquqo nronraqama kyenama qara ntumwa tena. **12** Nanraqamave vaisi mponramwuvanto nkyi mwamwanta toqarerata kepukyaqa hi varita? Mwihua tiqata, Mpo hihua tiri qamwata timwa taate, tiqata nkyi mwamwanta toqarera uti variara. Mwihua tiqata, Tire kyatariqaa rutova Karaisiva, tiri kyaahaqa hiarivave qiarata Iutaavanto mwi quara kyaara tiri uaqiama timwa tevorave, ti variara.

13 Mwitaa ti variqata mwihua mwamwanta toqa kye okyarara nraahu nronraqama kye riemwaqi viqata Mosesira mwaanra okyara mpo qua mpo qua qaqira kyeta hia mwi quaravata riemwaqi vi variara. Mwihua nkyiari mwahuta tiqata nkyiara mwitaama tivara. Tiri qua rietama nkye nkyeta mwamwanta toqa kyaahuave, tivara.

14 Mwihua nkyiari nyutu tuaaherarera utuavanavata nte hiama ntena nutu tuaahere varina. Nte kyatariqaa ruto vaisira Iesusi Karaisira tiriqaa ntaqikyi vari vaisira nrutu nraahuma tuaahereqana varina. Karaisira

kyatariqaa rutovaro qutu vurara tina, nte mwia vatama kye qutu vuvama varina. Nte qutu vuva votima kyena varuqarora tiro, mwatani vahi inraikyava hiama qio ni tu varaananro. Hia nte mwatani vahi inraikyarara ni mutukya ntihana varuqo.

15 Mwamwanta toqa kye okyaravave, hia mwamwanta toqa kye okyaravave, mwi inraikyava qumina inraikyama vahiro. Tiri vu nraato mwutukyavanto qaraakyaqama quani okyarava, mwi inraikyavama qutaa inraikya vahiro.

16 Vu nraato mwutukyavanto qaraakyaqama quarihua varivaro Kotiva ekyaa mwihuara po tiro kyuqema nyatairata mwihua mwutukyaqitairo qihaakya hi varirata varivara. Mwi nraakye qorahua qutaa Kotira nraakye qora Isareri nraakye qoravantoma varivara.

17 Nte ntena qua taiqa kyarera hina mwitaama tina. Nte Iesusira kyaiqa vare varuqata mwia kyaara ni ntuqutiqata teqataava nrumwaanravanto ni mamantaqa qati vahirara tita, nkye nivata inronra hivora.

18 Ni kata pakyaa tuaavo, tiri vunyaa vaisi Iesusi Karaisiva nkyi ekyaa mwihua kyuqema nyataarive. Qutaave.

EPESAASI

Poruva Epesaasiqinaahuani qara vara kyora

Iesusira ru kyovaro qaiqaa qati siviro nyaamwuni uro varuvaro 30 ihive nritarovaro Poruva karavuqi variqaro mwaa quara qara ntumwa tora. Poruva Epesaasiqi varuhuavata mpoqi mpoqi varuhuavata Iesusira peqa okyara ntapihi kyeta riaate tiro, Poruva mwaa quara qara ntumwa tora. Karaisiva mwihua kyuqema nyatorara tita, mwihua mwianra rieqata Karaisira qua riemwaqi viqata aanra kyuqeraqaa nraahu nrohivama vaiho timwa kyero Poruva qara ntumwa tora.

---

1 1 Nte Poruvama. Kotiva nai kyakya hiraqa ni nronraqama kyaihana
nte Iesusi Karaisira qua nraakye qora timwa nyi varuvama
varina. Nte nkye Kotira nraakye qoravanto Epesaasini variahua Iesusi
Karaisirara nraahu riemwaqi quahua nte nkyinima mwaa quara qara
ntumwa tena.
2 Tiri tiqova Kotivavata, tiri vunyaa vaisi Iesusi Karaisivavata, nkyi
kyuqema nyatairaro nkyi mwutukyavanto qihaakya hirata variata.

Kotiva tiri kyuqema timwa taaninranra tura

3 Nrivaqe Kotira tiri vunyaa vaisi Iesusi Karaisira qora nrutu tuaaheraqi
quara. Tire Karaisiravata kuaaqi varunanranra tiro, Kotiva tiri kyuqema
timwa teqaro tiriara Kotira aanraqaa viqata mwia kyaiqa varaate tiro,
mwiva ekyaa nyaamwunyaa kepukya tiri timwinra.
4 Haaru hia mwata mwaavata ututo entara Kotiva tiriara mwihua
Karaisiravata variqata hia mwihuaqa qua vahirata kyotataqama kye
ni puqaa variate tiro, tiri nai kyaama tora. Kotira mwutukyavanto
tiriara vaiharora tiro, 5 mwiva haaru tiri nai kyaama tero tiriara tiqaro,
Nte Karaisira kyaiqara rieqana mwihua sita kye vataarita mwihua ni
nraaqiara variate, tura. Kotiva nai kyakya huraqa qio nte mwitaa hiankye
timwa kyero mwitaa hura.

The New Testament in Omwunra-Toqura (South Tairora) of Papua New Guinea; 1st ed. 2000; web version, 2014, Wycliffe Bible Translators, Inc.

6 Kotiva hia tiri kyoqaara nyaanru hiraitiro, nai mwaaqu nai mwutukya
nti nraaqiarara tiri timwunranra tita, varaivaqe mwia nrutu tuaahereqa
Kotirara e tiri kyuqema timwa taaravave timwaqi quara.
7 Qikye, Kotira mwutukyavanto tiriara mpoqiavata vaiharo tiri
kyuqema timwa taiharo Karaisira nraanre rauruvaro qutu vurara tiro,
Kotiva tiri uaqia hi quara nruka timwa taihata tire qatinani huvantu vita
varunanra.
8 Kotira mwutukyavanto mwitaama kyero tiriara mpoqiavata vaiharora
tiro, mwiva tiri kyuqe vu nraato timwihata tire mpo okyara mpo okyara
qio ntapihunanra.
9 Haaru Kotiva variqaro Karaisiva nraahuma ni mutukya vahi kyaiqara
vara mataananrove timwa kyero nai vararera hi okyarara tuqeta taira,
mwi quara mwiva qovarama kyaihata tire riaunanra.
10 Qua mwia qovarama kyaiva mwi quava mwitaamama vahiro:
Nraakiara mpo enta Kotiva nte mwitaa hirerave qiari entava nri
ntairaro Kotiva nyaamwuni varihuavata, mwatani varihuavata, hisai
hisairo ntuvaantuama tero Karaisira nronraqama kyairaro Karaisiva
ekyaa mwihuaqaavata, ekyaa inraikyaqaavata, ntaqikyiqaro vunima
variananro.
11 Nraakiara Karaisiva vuni variqaro ekyaa inraikyaqaa ntaqikyi
variraqe tire Iutaavanto Karaisiravata variararo Karaisiva nai hiani
inraikyara tirivata tukyama kyero timwiananro. Tire Iutaavanto
Karaisiravata variate tiro, Kotiva haaru tiri nraante nai kyaama tora.
Kotiva kepukyavanto varivara tiro, mwiva qiari quava mwivauma
vahiananro.
12 Kotiva tiriara mwitaama kyero timwa taihatara tita, tire Iutaavanto
nraante Karaisirara tiri kyaahaqa hiarivama variho timwa kyeta Kotira
nrutu tuaahere varunanra.
13 Nkye mpo mwatanaa mpo mwatanaahua nkyevata qutaa qua
Karaisira qua rieta qutaave tiqata nkyevata Karaisivavata kuaaqi variara.
Kotiva nai nriqiqaa kyauqu vato quarara rieqaro nai mwanraqura nkyi
nyinra. Nkyi ntena kyaama tauqo timwa kyero mwi quava kepukyaqama
quarive tiro, nai mwanraqura nkyi nyinra.
14 Kotiva nai mwanraqura tiri timwinranra tita, tire ntapihi kyauraro
mwiva nraakiara ekyaarama tiri huvantu timwa tairaqe variananra.
Mwianra rieqatama varaivaqe Kotira nrutu tuaaheraara.

Poruva Kotirara aakyara nteqaro tu quara

15 Nte riauqata nkye tiri vunyaa vaisi Iesusi Karaisirara kepukyaqama
kye rieqata Kotira nraakye qorara mwutukya vaihata variarara tina,
16 nte nkyiara rieqana Kotirara mpo enta mpo enta kyuqeve tiqana
nkyiara rieqana Kotirara aakyara ntaura.

17 Kotiva tiri vunyaa vaisi Iesusi Karaisira qova variharo mwia
okyaravanto kepukya okyara vahirama. Kotiva mwitaama varirara tina,
nkyiara mwihua Kotira okyara anoma kye taqamwaqita quate tina, nte
Kotirara aakyara nteqanama mwihua su nyaato kyuqema nyateqara ena
qua okyara qovarama nyataante ti varura.
18 Nkye nraakiara kyuqema kye variqi quate tiro, Kotiva nkyi
nyaanrama taira. Nkyi su nyaatovanto ntapihi virata mwi quara
ntapihi kye rieqata mwi entara vekya variate tina, nte Kotirara aakyara
nteqana varura. Kotiva nai nraakye qorara rieqaro mwihua kyaama tai
inraikyava, mwi inraikyava nritarero nai mpoqaraa inraikyama vahiro.
Kotiva qihaakyama nyataani okyarara nkye mwianra riaate tina, nte
Kotirara aakyara nteqana varura.
19-20 Kotira kepukyavanto nritarero mpovatama vahiro. Tire Karaisirara
qutaave timwa kye mwianra kepukyaqama kye riemwaqi quananranra
tiro, Kotiva nai kepukya tiri timwianrivama variro. Nkye mwi quaravata
ntapihi kye riaate tina, nte Kotirara aakyara nteqana varura. Kotiva
kepukyaqama kyero Karaisiva qutu vuraqitairo qati vara sivuma
kyero nyaamwuni nai kyauqu kyaatutani vitaqiro uro kyora. Kotiva
kepukyaqama kyero Karaisira kyaahaqa hintema kyero tirivata kyaahaqa
hiarivama variro.
21 Karaisiva Kotira nraaqani mwia kyauqu kyaatutani mwatakyaa
viro variqaro mwiva nritarero ekyaa inraikyaqaa ntaqikyiqaro, mwiva
ekyaa nyaamwuni vuniqama vita variahuaqaa ntaqikyi variqaro, mwiva
ekyaa nronraqama quahuaqaave, ekyaa nronra vaisiqaave, ekyaa nrutu
nronra vataahuaqaave, ntaqikyi varivama variro. Mate mwaa entaravata
nraakiaravata mpo nrutu mpo nrutu nronra nrutu vataahua varivaro
Karaisira nrutuvanto mwihua nyutuvata nraatara kyero vahiananro.
22 Kotiva Karaisira nronraqama kyero ekyaa inraikya vara kyero
Karaisira mwemwani vataiharo mwiva vunyaava nronravanto
variqaroma tiri Kotiva nraanrama tai nraakye qorahuaqaa ntaqikyi
variro. 23 Karaisiva tiri qiata votima kyero varihata tire mwia
mwamwanta varunanra. Tire Karaisira mwamwanta varuraro Karaisiva
ekyaa tiriqi kyuqinra viro variharo ekyaa inraikya piqe variva Kotiva
mwiva Karaisiraqi piqa kyero variro.

Tire qutu vurahua Karaisiva qati vara sivuma kyaira

2 1 Nkye hia Iutaa mpo mwatanaahua nkye haaru Kotira qua nteqa
kyeta qora kyaiqa nraahu uti varuvarora tiro, nkyi su nyaato
mwutukyavanto hia Kotirara riaraitiro qutu vuvata varura. 2 Mwi entara
nkye mwatanyaa qua okyara riemwaqi vi varuvaro vaana nyaamwu
mwaa sata variahua vunyaava nkyiqa ntaqikyi varura. Mwi vaanava
Kotira qua nteqa kye variahuaqaa ntaqikyi varivama variro.

3 Tire Iutaavantovata qora kyaiqa vareqata Kotira qua nteqa kye
variavananra. Mwi entara nkyevata tirevata quara vairi votima
kye nrohiqata teta tivu nraatoqi api inraikya varaananra mwianra
nraahu riemwaqi nrohiavananra. Mwi entara tita mwutukya vahu
kyaiqara nraahu varaqita quavananra. Mwi entara tire ekyaa hini mpo
mwatanaahua mwihua nraantanteta variavararo tiri tivu nraatovanto
uaqia hi kyaiqara utuarava nraahu vahuvaro mwia kyaara Kotira raraqa
tovaro tiri ruataara hia tiri rura.
4 Kotira mwutukyavanto tiriara mpoqiavata vahuvaro hia tiri
ntuqutiraitiro, tiriara po timwa timwatora.
5 Tire qora kyaiqa utiqata Kotira qua, mpo qua mpo qua nteqa
kyaavararo mwia kyaara tiri tivu nraato mwutukyavanto hia Kotirara
riaraitiro, qutu vuvata variavararo, Kotiva Karaisira qaiqaa qati vara
sivuma kyero tiriara mwihua Karaisiravata variate tiro, tirivata qati
vara sivuma kyora. Riaate, Kotiva hia nkyi qaqira kyaraitiro, Kotiva nkyi
kyaahaqa hiqaro nkyi kyuqema nyatairara tita, nkye Kotiva nkyi huvantu
nyataarihuama varita.
6 Kotiva tiri Karaisiravata makye qati vara sivuma kyovara tiro, mwiva
tiri nronraqama kyaihata tire nyaamwuni Iesusi Karaisiravata kuaaqi
taaqauvi variqata ntaqikyiqi quarahuama varita.
7 Nraakiara qovara ihua, mwihuavata Kotiva qutaaqama kyero
kyuqema nyataani okyarara taqaate tiro, Kotiva Karaisiraqotairo tiri
mwatani varurahua kyuqema timwa taira.
8 Nkye Karaisirara qutaave qiavaro Kotiva hia nkyi qaqira kyaraitiro,
qatiqama kyero nkyi kyuqema nyatairara tita, nkye Kotiva nkyi
huvantu kyero sita taihuama varita. Hia nkyita kyaiqaqaara mwitaama
nyataraitiro, Kotiva nkyiara kyuqe hiqaro qatiqama kyero nkyi huvantu
nyatairama. 9 Tire hia Kotirani kyaiqa varauraro Kotiva qati tiri kyuqema
timwa tero huvantu timwa tairara tita, hiama tire mpo inraikyara rieqata
tire teta mwahuta qiarava vahiro.
10 Tire Kotiva ututai nraakye qorahuama varita. Kotiva tiriara mwihua
Iesusi Karaisiravata variqata kyuqe kyaiqa nraahu varaqi quate tiro,
tiri utu tairama. Haaru Kotiva variqaro tire kyaiqa varaananra terama
tairama.

Nkyevata tirevata Karaisiravata kuaaqi varunanranra tura

11 Nkye nkyeta okyarara taunru kyevora. Nkye hia Iutaa mwatanaa
variraitita, nkye mpo mwatanaa variavo. Iutaa mwihua nkyiari
nyamwanta toqa kyaahua variqata nkyiara hia mwamwanta toqa
kyaahuave ti variarave. Nkye haaru varurara nraato tuata.
12 Mwi entara nkye hia Karaisirara riaraitita, nkye nyianrasata varura.
Mwi entara Kotiva Iutaave Isarerive mwihuara nraahu ni nraakye qorave

tiqaro nkyiara mpo mwatanaave ti varura. Kotiva nai kyauqu nriqiqaa vatero Iutaara tiqaro, Nkyi ntena kyaama tau nraakye qorahua nte nkyiara mwitaa mwitaa hirerave, timwa kyero nkyiara hia mwi quara tura. Mwi entara nkye hia Kotirara tiqata, Mwiva mpo enta tiri kyuqema timwa taananrove, tiraitita nkye api variqi viqata hia Kotira kyuqe inraikya vekya varurave.

13 Mwi entara nkye Kotira nyianrani varuhua mate mwaa entara Karaisiva nkyiara rieqaro nai nraanre rauru kyero qutu vihata nkye Karaisiravata kuaaqi variavaro Karaisiva nkyi sitaqiro nrumu Kotira nraaqani kyaihata variara.

14 Haaru Iutaavanto mpo mwatanaahuavata nramwutaatana varuvaro mwihua utaqaa vasaamwunra votihuva antua kyovata nyianrasata varurave. Mwitaama varuvaro Karaisiva mwitanahua mwaateraqama variate timwa kyero, nrumu vasaamwunra ratora mwia ntukuraaqu kyaihata mwitanahua kuaaqi variara. Mwi quara okyara mwitaamama vahiro: Karaisiva nkyi mpo mwatanaahuaravata tiri Iutaaravata rieqaroma qutu vura. Karaisiva qutu viro nramwutaaqa huna vasaamwunranra ntukuraa kyora.

15 Karaisiva qutu viro Mosesira mwaanra okyara hia mwitaa mwataa hiate tu quara ekyaa taiqa kyora. Karaisiva vaisi qaraakya kuaiku ututarero mwiva ekyaa mpo mwatanaavata Iutaavata kuairama kyero mwitanahua vaisi kuaiku votima kye variqata nivata mwaateraqama kye variate tiro, qutu vura.

16 Karaisiva qutu viro nraakye qoravanto nramwutaaqa hi varia okyarara taiqa kyora. Ekyaa mwi mwatanaahua kuaaqi kuairamavi varivaro Kotira hia raraqa tairaro kyuqema nyataarive tiro, Karaisiva kyatariqaa nraakye qorara rieqaro qutu viro.

17 Ekyaa nraakye qora mwutukyaqitai qihaakya hi varirata mwaateraqamavi variqi quate tiro, Karaisiva nrumu mwakyaakya timwa nyiqiro viro. Nkye ekyaa Kotira nyianrani variahuavata, tire Kotira nraaqani varurahuavata, Karaisiva mwi mwakyaakyara timwa timwinro.

18 Karaisiva nkyi mpo mwatanaahuaravata, tiri Iutaaravata, rieqaro qutu vurara tita, nkyevata tirevata Kotira mwanraqura kuaa mwanraqura mwia nraahu vareta qioma tiri tiqova Kotiva varinani quananra.

19 Mwi quava vaiharora tiro, mwaa entara Kotiva hia nkyiara mpo mwatanaave tiraitiro, Kotiva nkyiara ni nraakye qorave ti varira. Nkyevata tire Iutaavata Kotira nraakye qora kuaa nraakye qorama varita.

20 Nkyevata tirevata Kotira nraamwu voti hurahuama varita. Karaisiva nronraqama kyai vaisihuavata, poropeti vaisi Kotira qua qovarama kyaa vaisihuavata, mwihua nraante nraamwu tura rataara votima kyeta variarama. Mwihua mwitaama variavaro Iesusi Karaisiva puha utaqaa rataara votima kyeroma variro.

21 Iesusi Karaisiva puha mwiva variharora tiro, nraamwu mwiva
kyuqema kyero taaqau kyero hoqa taiva hia uaqiama kyero vahiraitiro
Kotira nraamwu kyotata nraamwuma vahiro.
22 Nkyevata Karaisiravata kuaaqi variarara tita, nkye nraamwu mwia
hiriraarave, umove, votima kyeta variara. Kotiva nai mwanraquravatama
kyero nraamwu mwiqi variqiro vi varira.

Poruva mpo mwatanaahuaqi kyaiqa vararara tura

3 1 Mwianra rieqanama nte Poruva Iesusi Karaisiva ni rupa taihana
varuva, nte nkyi mpo mwatanaahuara rieqana variqi vura. 2 Kotiva
ni kyuqema mateqaro nkyiara ni timwa mpiro, E mwihuaqi kyaiqa
utuante, ti quara, nkye qutaa mwi quara riaarave iho?
3 Kotiva nai uqeta tai quara qoqaa ni timwa mpihana nte haaru mwi
quara pataqia timwa nyiqana nkyini qara ntumwa taavara.
4 Nkye mwi quara kyaara ntiqata nte Karaisirara uqeta taira qua okyara
ntapihi kyaura nkyevata qioma ntapihivara.
5 Haaru Kotiva hia mwi quara timwa nyuvatara tita, haaru varu
nraakye qorahua hia mwi quara okyara riora. Mwaa entara Kotira
mwanraquravanto Kotira kyaiqa nraahu vare varia vaisihua Iesusira vaisi
nronranramwuve, poropeti vaisive, mwi quara qoqaa timwa nyinra.
6 Mwi quara uqeta taiva mwitaamama vahiro: Hia Kotiva Iutaa
nraahu kyuqema nyatarerove. Mpo mwatanaa mpo mwatanaahuavata
Karaisira quara qutaave qiate tiro, Kotiva mwihuavata kyuqema
nyatarero uti variro. Ekyaa mpo mwatanaahuavata Iutaavata kuaa
vaisi varita kuaara mwamwanta nraahuma varivara. Kotiva nai kyauqu
nriqiqaa vatero Karaisirara Iutaa timwa nyi quava, mwi quava mpo
mwatanaahuaqivatama vahiananrove, tiro. Mwi quara uqeta tai quava
mwitaamama vahiro.
7 Kotiva nai kepukya ni mpiro ni kyuqema matero ni nronraqama
kyaihana nte Karaisira qua nraakye qora timwa nyiqi vi varura.
8 Ekyaa Kotira nraakye qoravanto virito variavana nte mwihua
mwemwani varura. Nte mwitaa hu vaisiva varuqaro Kotiva hia mwianra
nronraqama kyero riaraitiro, Kotiva nianra qamwata kyero kyuqema
matero ni nronraqama kyero mpo mwatanaa mpo mwatanaahua
Karaisira qua uro timwa nyiqanra Karaisiva mpo inraikya mpo inraikya
kyuqe inraikya vataiva nkyi kyuqema nyataananrove qiante, tiro.
9 Kotiva ekyaa inraikya ututaiva haaru variqaro nai utuani okyarara
uqeta tero variqiro viro mwiaqaatairo nte mwi quara mwataama kyena
qovarama kyarerave timwa kyero nianra mwi quara nraakye qora timwa
nyiqira quante tiro.
10 Mwaa entara vuni variahua nyaamwunyaahua taqaavaro Kotiva
nyaanrama tai nraakye qorahua varirerata mwihua Iutaavata mpo

mwatanaavata variarara tita, nyaamwunyaahua tiqata, Qikye Kotira vu nraatoqi kyuqe okyara mpo okyara mpo okyara vaiharo rie varivave, ti variara. Mwihua mwitaa qiate tiro, Kotiva nai uqeta tai quara qovarama kyero.

11 Haaru Kotiva tiqaro, Nraakiara ekyaa mpo mwatanaa mpo mwatanaa nyaanrama kyena ntuvaantuama taarita ni nraakye qora varivarave, timwa kyero variqiro viro nai quavanto qutaa mwivauma vahiarive tiro, Iesusi Karaisira titovaro Karaisiva tiri vunyaa vaisivanto Kotira kyaiqa varora.

12 Mwitaa hurara tita, tire Karaisirara qutaa mwivave timwa kyeta Karaisiravata variqata tire hia aatu hiraita, mwutukya qihaakyama kyeqata Kotiva hinani qioma quananra.

13 Nte mwi quara rieqanama nkyiara po kye tina nkyiara rieqana mwitaama tina, Nte nriqavi inraikyara vare varura mwianra hia nkyi mwutukyavanto uaqia hirata variate, tuqo. Nkyi nyutu tuaahereqanama nte nriqavi inraikyara varaqi vi varurave.

Poruva mwihuara rieqaro Kotirara aakyara ntora

14 Mwianra rieqana nte tori kyaata ntaqantaa kyena Kotira tiri tiqora nraanreqana varura. **15** Kotiva tiri tiqova varihatara tita, ekyaa mwia nraaqiara nyaamwuni variahuavata, mwatani variahuavata, mwianra tiri tiqorave qiara.

16 Kotira peqa okyaravanto mpo okyara mpo okyara vahirara tina, nte Kotirara aakyara nteqana nkyiara mwitaama tina, Kotio, ena mwanraquraqotaira mwihua mwutukya kepukyaqama nyataante, ti varura.

17 Nkye Karaisirara kepukyaqama kyeta riemwaqi vivaro Karaisiva nkyi mwutukyaqi variqi quarive tina, nte Kotirara aakyara nte varura. Karaisiva nkyi mwutukyaqi varirata nkye mpohuara mwutukya vahirata variqata nkye kyatari kyuqeva nai tuqa paama tiharo mwataqi ratero vahintema kye nkye kepukyaqama vita variate tina, nte Kotirara aakyara nte varura.

18-19 Nkye mwitaama kye kepukya nraakye qora variqata mwiaqaatai nkye ekyaa Kotira nraakye qoravata variqata nkye qioma Karaisiva nkyiara mwutukya vataani okyarara taqevara.

Karaisiva nkyiara mwutukya vataiva mpoqiavata vitarero, tumitarero, nronraqama kyero vahirara tiro, hiama qio qumina vaisi mpo vu nraatovanto mwi okyarara ntapihi kyaananro. Nkye mwi okyarara taqaate tinama, nte Kotirara aakyara nte varina. Nkye Karaisira mwutukyavanto nkyiara vahi okyarara ntapihi kye taqeta variqi vivaro Kotiva ekyaa kyaiqa vare variva nkyi su nyaato mwutukyaqi kepukyavanto variananro.

20 Tire haunri Kotirara tiqata, Mwia peqavanto mwi kyaiqara mwi kyaiqara nraahuma qio varaananrove. Kotiva hiama qio mpo kyaiqa mpo kyaiqa varaananrove, qiarora. Kotira kepukyavanto tiriqi vahirara tita, tire mpo kyaiqa mpo kyaiqara riemwa kyeta Kotira kyapara hiararo Kotiva qioma mwi kyaiqara mwi kyaiqara vara timwa tero nai mpoqiavata nritareroma mpo kyaiqa mpo kyaiqa vara timwa taananro. Kotira kepukyavanto tiriqi variharo Kotiva nronraqama kyero tiri kyuqema timwa taaninranra tita, mwia nrutu mpoqiavata tuaaheraara.
21 Kotira nraakye qora mwaa entara varihuavata, nraakiara varihuavata, mwihua Karaisiravata variqata Kotira nrutu tuaaheraqi ekyaa entara quate. Qutaave.

Tire Karaisira mwamwanta kuaa mwamwanta varurahuave tura

4 **1** Nte teta vunyaa vaisi kyaiqa vare varuqata mwia kyaara ni rupa kyaavana varura. Nte mwitaama variqana nte nkyiara vuavima kyena mwitaama tina, Qaraakya aanra kyuqeraqaa quate tiro, Kotiva nkyi nyaanrama tairara tita, nkye mwi aanranraqaa nraahu quate, tuqo.
2 Nkye variqata tire qumina vaisi varurahuave timwa kyeta nkyeta vara mwataniqamaqita quata. Mpohuara qihaakyamaqita quata.
Hia qamwanrama kye qoriri qaariri tiraitita, mpohua kyuqema kye kyaahaqa hiqata nkyi mwutukyavanto mwihuara vahianinra mwihua nyaamwutaata.
3 Nkyiara kuaikuvanto variate tiro, Kotira mwanraquravanto nkyi vara taaqau tairave. Mwianra rieqatama haunri ntainra vita variarorave tita kepukyaqama kye kuaaqi kyuqema varirara riemwaqi quata.
4 Tire Iesusi Karaisira mwamwanta kuaiqia nraahu varurahuama varita. Kotira mwanraqura kuaiqiavanto nraahuma tiriqi variro. Kotiva nkyi nyaanrama taihata nkye Kotiva nkyi kyuqema nyataaninra mwia vekyaa nraahu varita.
5 Karaisiva kuaiqiavantoma tiri vunyaa vaisivanto variro. Tire mwianra nraahu qutaave timwa kyeta kepukyaqama kyeta riemwaqi vunanra. Tire mwia nramanri nraahu varaunanra.
6 Mwanriqa kuaiqiavantoma variro mwiva Kotiva ekyaa nraakye qora sova variqaro mwiva vunyaava variqaroma mwihuaqaa ntaqikyi variro. Mwiva ekyaa nraakye qora mwutukyaqi kyaiqa vare variqaro mwiva ekyaa nraakye qoraqi variqi vi varira.
7 Tire kuaara nraaqiara variqata hia kuaa kyaiqa mwia nraahu vare varunanra. Karaisiva tiri kuaiqia kuaiqiara mwi kyaiqara varaate mwaa kyaiqara varaate timwaqiro viqaro tiri kyuqema timwa taihata tire mpo kyaiqa mpo kyaiqa vare varunanra.
8 Haaru Kotira mpukuqi Karaisiva varaani kyaiqarara mwitaama tiro:
Mwiva nyaamwuni tumu ntante viqaro

rupa tehua airinti sitaqiro uro kyaananrove.
Karaisiva nraakye qora kyuqe inraikya
mpo inraikya mpo inraikya tukyama kye nyiananrove,
tura. *(Sng 68:18)*

9 Karaisiva nyaamwuni tumu ntantero vurara tu quara mwia
okyaravanto nataamave vahiro? Mwia okyara mwataamama vahiro.
Karaisiva toharero nyaamwusairo tumuva tumitarero nai mwata vevani
uto varura. 10 Mwata mwaaqa tumu varuva nai kuaava mwiva nraahuma
uro nyaamwuni variqaro ekyaa inraikyara rieqaro ekyaa inraikyaqaa
ntaqikyi variro.

11 Hini vaisivanto nronraqama vita vunyaa vaisivanto variate tiro,
Karaisiva nai kepukya mpo mwihua nyinra. Hini vaisiara nai qua timwa
qovarama kyehua variate timwa kyero, nai kepukya mpo mwihua
nyinra. Hini vaisiara ni qua qaraakya mwatanaahua timwa nyiate tiro,
nai kepukya mpo mwihua nyinra. Hini vaisiara ni nraakye qoraqaa
ntaqikyiqi viqata ni qua okyara timwa nyiqi quate tiro, Karaisiva nai
kepukya mpo mwihua nyinra.

12 Mwihua Kotira nraakye qora terama taivata mwihua kyuqema
kye Kotira kyaiqa varaqi viqata Karaisira mwamwanta variqata
kepukyaqamavi variate tiro, Karaisiva mwihua nai kepukya mpo kepukya
mpo kepukya nyi varirave.

13 Tire Kotira kyaiqa varaqi viqata tire ekyaa kuaikuvanto variqata
Karaisirara kepukyaqama kye riemwaqi vivita uro tire Kotira mwaaqu
okyara ntapihi kye taqaananra. Mwi entara hia tire mwanrunrunraqa
hiara nraakye qorahua variraitita, mwi entara tire Karaisiva varintema
kye kepukya nraakye qorama variananra.

14 Mwi entara hia tire nraaqiara pata votima kye variananra. Nraaqiara
patavanto qamwanrama kyero mpo qua riero qutaave timwa kyero
mwiaqaatairo qaiqaa uro mpo qua riero mwi quarara qutaa quave tirave.
Mwiva mwitaamaqiro vi varihata unra ti varia vaisihua unraqama kyeqata
mpo qua mpo qua ti variavaro mwiva mwi quarara qutaa quave ti varira.

15 Hia tire mwitaa hiara nraakye qorahua variraitita, tire qutaa qua
nraahu timwaqi viqata tire nanrianra nanrianra mwutukya vahiraqe tire
kyuqema kye nronra tuemwa vita tire teta qiata Karaisiravata taaqauvi
kyuqema kye variara.

16 Karaisiva tiri qiatavanto variqaro tiri nai mwamwantaqaa ntaqikyi
variro. Karaisiva tiriqaa ntaqikyi variraqe tire mwia mwamwanta
variqata tire kyuqema kye taaqau vita variara. Vaisi mwamwanta mpoqia
mpoqia vahiva qio vaiharo vaisivanto nronra tuairave. Mwia votima kye
tire Karaisira kuaaranivanto variqata tire teta kyaiqa mpo kyaiqa mpo
kyaiqa varaqi viqata nanrianra nanrianra mwutukya vahiraqe variqi vita
qioma kepukyaqama kyeta variananra.

Haarua aanra qaqira kyeta qaraakya aanraqaa nrohiate tura

17 Mwi quara rieqanama nte Karaisira nrutu nteqana nkyiara
kepukyaqama kye mwataama tina. Kotira qua hia riaa nraakye qorahua
qumina inraikyarara nraahu nraatoqi vaihata riemwaqita vi variarave.
Nkye hia mwihua variantema kye variqi quate.
18 Enta hiraqi variva mwiva nraahu mwihua su nyaatoqi vaihata
variara. Mwihua enta hiraqi kepukyaqama kye variqata Kotira qua hia
riarera uti variarara tita, Kotiva nraakye qorara qati variqi quate ti vari
okyarara mwihua hia qio riarera uti variara.
19 Mwihua uaqia hi kyaiqara utiqata kyauruataara vaihata mwihua
hia kyauriraitita, uaqia hi kyaiqara qati nraahu utuqi vi variara. Vaisi
mpuara, nraakye mpuara, mwianra nraahu nronraqama kye rieta
mwihua mpo kyaiqa mpo kyaiqa uaqia hi kyaiqara mwia nraahu utuqi vi
variara.
20 Mpovanto Karaisira okyara nkyi timwa nyuvata nkye taqovaro
Karaisira okyaravanto vahirero hia mwitaama vahi okyarava vahirama.
Karaisira okyaravanto hia uaqia hi okyarava vahirama.
21 Karaisira qua qutaa qua nkyi timwa nyiqi quarara tina, nte nkyiara
ntapihi kye Karaisira okyara riaahuavema tuqo. Qio qutaave nte tuqo?
22 Nkye Karaisira nraaqiara variqata haaruaa vu nraato, uaqia hi
kyaiqarara nraahu riemwaqi vi vari vu nraatora qaqira kyaata. Nkye
haaru variqata nkyeta su nyaatoqi unraqama kyeqata mwaaqu kyaiqa
nraahu vare varu okyarava nkyi taiqa kyarera uti varuvata varura.
23 Nkye Karaisira nraaqiara variahuara tita, nkye haaruaa vu nraato
qaqira kyeta qaraakya vu nraato vareta variqi quata.
24 Nkye haaruaa vaisi qaqira kyeta qaraakya vaisima varuro timwa
kyeqatama variata. Kotiva nkyiara mwihua avuqavuma kye nrohiqata
ni kyaiqa nraahu varaqi viqata ni votima kyeta variate tiro, nkyi
qaraakyaqama kyero utu taira.
25 Nkye mwi quara rieqatama mpohua unra ti okyarara qaqira kyaata.
Tire Karaisira kuaa mwia nraaqiara varita mwia mwamwanta kuaa
mwamwanta varurahuara tita, nkye qutaa qua nraahu nai timwa mwi
nai timwa mwi hiata. 26 Mpo qua kyaara nkyi raraqa tairata, hia nkye
tiri raraqa taiho timwa kye mwaaqu kyaiqa varaata. Nkyi raraqa tairata
mpuahaama variqi vivaro huari vu vikyaarivaarave.
27 Qamwanrama nkyi sikyokyavanto qihaakya hirata variata. Haunri
nkyi raraqa tairata mpuahaama variqi vivaro Saataaniva nkyiqi uaqia hi
kyaiqara vara vataarivaarave.
28 Nkye mpuara uti variani vaisirara mwitaama qiata: E Karaisira
nraaqiara varinanranra rieqara mpuara varenanra qaqira kyaante. E
qaqira kyera ena kyauquqo kyaiqa varaqira quante. E mwitaamaqira

viraro qioma ini mpo inraikya vahirara e vehi nraakye qora kyaahaqa hinanrave, qiata.

29 Uaqia hi quava nkyi nyoqitairo qovara hiankyora. Nkye kyuqe qua nraahu timwaqi vivaro nkyi quavanto mpohua kyaahaqa hirata mwihua kyuqema kye variata. 30 Kotira mwanraquravanto nkyi utaqi varira mwia muaanra inraikya mwivorave. Kotiva nkyi nai kyaama teqaro nai mwanraqura nkyi nyinra. Kotiva nai mwanraqura nkyi nyinranra tita, nkye ntapihi kyaavaro Kotiva ekyaara entaqaa nkyi qatinani huvantu kyaarivama variro.

31 Kyarunti okyaravave, raraqa te vari okyaravave, mauqa ntamwa kye inronra hita quaaru ti vari okyararave, mwi okyararavata ekyaa mpo okyara uaqia hi okyararavata nkye qaqira taiqa kyaata.

32 Nkye mwaaqu okyara qaqira kyeta mpohua qihaakyama nyateqata variqi quata. Nanrianra nanrianra po kye tiqata variata. Kotiva Karaisira kyaiqara rieqaro nkyi uaqia hi quara nruka nyataintema kyeta nkyevata mwi quara rieqata nkyeta nanrianra nanrianra uaqia hi quara tira taunru kyeqata qaqira kyakya hiata.

Tire ntuvaahaaninraqaa variqi quananranra tura

5 1 Kotiva nkyiara mwutukya ntiharo varihata nkye mwia nraaqiara variahuara tita, nkye mwia votima kye variqita quata. 2 Karaisira mwutukyavanto nkyiara vahintema kye nkye nanrianra nanrianra mwutukya vahirata variqi quata. Vaisivanto Kotira qamwata mwatarero kaahe mwunta vira qia quara mwataintema kyero Karaisiva tiriara mwutukya vahuvaro qutu vuvaro Kotiva mwianra rieqaro qamwata mwatora.

3 Nkye Kotira nraakye qora variarara tiro, nraakye mpuarave vaisi mpuara nre okyarava nkyi utaqi vahiankyora. Nraakye qoravanto uaqiama kye nte tutiqe hi okyaravave, nkyiari mwamwanta hia kyuqe hivata taqe ua hi okyararave, mwi inraikyava nkyi utaqaa vahiankyora. Mpova hi inraikyarara mwutukya ntirata vare vari okyaravavata nkyi utaqaa vahiankyora. Nkye hia mwi inraikyarara qua pata mpoqiavata qiata.

4 Nkye Kotira nraakye qora variqata hia quaaruve, vehi quave, qainaamaqama kye virera qua tirave, ekyaa mwi quara hia qiata. Nkye mwi quara qaqira kyeta Kotirara kyuqeve tita mwia qamwata mwate quara nraahu timwaqi quata.

5 Mwaa quava qutaa quama vahiro. Nraakye mpuarave vaisi mpuarave nre varihuave, uaqiama kye ntetutiqe ihuave, mpova hi inraikyarara mwutukya ntirata vararera uti varihuave, mwihua hiama qio Karaisivavata Kotivavata ntaqikyi mwatukyaraqi vivara. Mpova hi inraikyarara mwutukya nti variva, mwiva hia Kotirara nronraqama kye

riaraitiro, mwiva mwitaa inraikya varaaninranra nraahuma nronraqama kyero rieqaro mwianra nraahu qamwateqaro hia Kotira qamwata mwate varirave.

6 Vaisi mponramwuvanto nrinte nkyi kumwaanri tiqata, Nraakye qoravanto uaqia hi kyaiqara utivaro hiama mwia kyaara Kotiva mwihua ruananrove, mwihua mwitaa tivera, nkye hiama mwihua unra qua mwia riaata. Nraakye qoravanto Kotira qua nteqa kyeqata uaqia hi kyaiqara uti variarara tiro, mwia kyaara Kotira raraqa tairaro mwihua ruananrove.

7 Nraakye qora uaqia hi kyaiqara utivata nkye mwihua kyapata variqata uaqia hi kyaiqara utuqi vivora. Nkye mwi nraakye qorahua nyaatu qatinani ntuvaihaavita uro variata.

8 Haaru nkyevata enta huraqi variqi vura. Mwaa entara nkye Karaisira nraakye qora variqatara tita, nkye ntuvaahairaqaa variqi vi variara. Mwianra rieqata nraakye qoravanto ntuvaahairaqaa nrohiantema kye nkyevata nrohiata.

9 Nraakye qoravanto ntuvaahaaninraqaa variqi vivera, mwihua kyuqema kye nrohivara. Mwihua avuqavuma kyetama nrohivara. Mwihua qutaa qua nraahuma timwaqi vivara.

10 Nkye Kotiva nkyi qamwata nyataani kyaiqara puaama kyeta mwi kyaiqara nraahu varaqi quata.

11 Nraakye qora enta hiraqi variqata qora kyaiqa uti variraqaatai nkye mwihua nyaatu nyianrasata uro variata. Nkye mwihua mwaaqu kyaiqa mwia okyara uro ntuvaahaaninraqaa qovarama kyaivata mwihua taqaata.

12 Qikye, uqeta kyeqata mpo kyaiqa mpo kyaiqa uaqia hi kyaiqara uti variara mwianra nte nkyi timwa nyiqana kyaurira inraikya varaankyora.
13 Kyokiraqi vahiani inraikyara varaqiro uro ntuvaahaaninraqaa kyairaro omwavanto mwi inraikyara okyara ntuvaahama mwatairaro qoqaama vahiananro.

14 Vaisivanto enta hianinraqitairo uro ntuvaahaaninraqaa urontero mwivavata ntuvaahaaninraqaa variqiro quananro. Mwianra haaru quavanto mwataama tiro:

E vaite variarava siquante.
E qutu quarava siquante.
E mwitaa hiraro omwavanto Karaisiva
i ntuvaahama mwatananrove, tura.

15 Mwi quara rieqatama nkye rauriqata variqi quata. Haunri hia su nyaato vaihua nraantantamwa kye variqi vivorave. Vu nraato vataahua variantema kye variqi quata.

16 Mwaa entara uaqia hi kyaiqara varaahua airivanto variavata tire varuro. Mwianra rieqatama hia qumina variraitita, Kotira kyaiqa nraahu varaqita quata. **17** Hia nkye su nyaato hia vahihua votima kyeta variqi

quata. Qaqao, nkye su nyaato ntapihirata rieqata Kotira mwutukya vahi kyaiqara varaqita quata.

18 Hia uera nramanri nreqata uera ntaata. Nkye mwitaa hivera, nkye qoranama varivara. Nkye mwia qaqira kyeta kyaivaro Kotira mwanraqura mwiva nkyiqi variqaro nkyiqa ntaqikyiari.

19 Nkye ntuvaantuamavi variqata Kotirara qua vahiani ihira timwaqi quata. Mwaanra ihi timwaqi quata. Kotira nrutu tuaahere variani ihira timwaqi quata. Nkyeta mwutukyaqitai ihi timwaqi viqata tiri vunyaa vaisi nrutu tuaaheraqi quata.

20 Tiri vunyaa vaisi Iesusi Karaisira nrutu nteqata nkye ekyaa inraikyara Kotirara kyuqeve timwa kyeqata variqi quata.

Poruva nraata vaati varaahuara tura

21 Nkye Karaisira nrutu tuaahere variahua variqatara tita, nkyeta qua tirara nraahu kyuqerave tivora. Nkye nai qua rie nai qua rie hiqata variata.

22 Nte nraakye nkyiara tirera. Nkye tiri vunyaa vaisi qua riemwaqi vintema kyeta nkyeta saatimwanra quavata riemwaqi quata.

23 Karaisiva tiri nai nraakye qoraqaa ntaqikyi varintema kyero nraakye vaativantovata nai nraataqaa ntaqikyi variananro. Karaisiva tiri Kotira nraakye qorara nkye ni mamantama variavo timwa kyero tiri huvantu timwa taira.

24 Tire Kotira nraakye qora variqata Karaisira qua nraahu riemwaqi vi varurantema kye nkye nraakyevanto variqata nkyeta saativanto ekyaa qua tira riemwaqi quata.

25 Nte nkyi saatimwanranra tirera. Karaisiva Kotiva tiri nraanrama tai nraakye qorahuara mwutukya vahuvaro tiriara rieqaro qutu vura. Nkyevata mwitaama kyeta nkyeta nyaatamwanranra po tivaro nkyi mwutukyavanto mwihuara vahiari.

26 Karaisira nramanrivantovata quavantovata tiri Kotira nraakye qora hiqama timwa taihata Kotira kyaiqa nraahu vararera varuraro Karaisiva Kotiva tiri nraanrama tai nraakye qorahuara rieqaro qutu vura.

27 Karaisiva mwitaa hurara tiro, vaisivanto nai ntumwu mwataa nraakyera varaintema kyero Karaisiva nraakiara tiri Kotiva nraanrama tai nraakye qorahua sitaananro. Vaisivanto hia uaqia aaqia hiro tauma vaakuhaa uti nraakyera varaintema kyero Karaisiva nraakiara tiri Kotiva nraanrama tai nraakye qorahua varaananro. Tiriara mwihua hia uaqia hi kyaiqara varaqi viraitita, kyuqe kyaiqa nraahu varaqi vi varivaro hia mwihuaqaa qua vahiarive tiro, Karaisiva tiri hiqama taiva mwiva tiri vararero.

28 Vaisivanto nai mwamwantaqaa kyuqema kyero ntaqikyintema kyero mwiva nai nraataqaavata kyuqema kyero ntaqikyiananro. Mwia

nraatavanto mwia mwamwanta kuaa mwiva varirara tiro, vaisivanto nai nraataqaa kyuqema kyero ntaqikyiqaro mwiva nai mwamwantaqaama kyuqema kyero ntaqikyi variro.

29 Vaisivanto hia nai mwamwanta uaqiama mwatairave. Mwiva hia mwitaa hiraitiro, nai mwamwanta kyara mwinro mwiaqaa kyuqema kyero ntaqikyi varira. Kuaa qarama kyero Karaisiva tiri nai nraakye qoraqaa ntaqikyi varihata 30 tire Karaisira mwamwanta varunanra.

31 Kotira mpukuqi mwitaama tiro:

Kotiva vaisiara rieqaro nraakye utu tairara tiro,
vaisivanto nai nrohua qohua kyero
nai nraatantiriro taaqauvi variho.
Mwitanahua kuaa mwamwanta varivarave, tura. *(Okyara 2:24)*

32 Nte ntena riemwa kyena mwi quara okyaravanto mwitaama vaihoma tina. Nraakye qora nraata vaati vare quava nronra quama vahiro. Vaisivanto nraakye varaintema kyero Karaisiva tiri Kotiva nraanrama tai nraakye qorahua vararero.

33 Qio nkye mwihua saati kuaiqia kuaiqiavanto nkyeta mwamwantaqaa kyuqema kye ntaqikyiantema kyeta nkyeta nyaatamwanraqaa kyuqema kye ntaqikyiqata mwihuara mwutukya vahirata variata. Nkye mwihua nyaatamwanravantovata nkye nkyeta saatiara vaisi kyuqerave timwa kyeqata mwihua qua riemwaqi quata.

Nraaqiararavata nyohua sohuaravata tura

6 1 Nte nkyi nraaqiarara tirerave. Tiri vunyaa vaisivanto nkyi nyohua sohuara nkyiqaa ntaqikyiqi quate tirara tita, nkye nkyeta nyohua sohua qua riemwaqi quata. Nkye mwitaamaqi viqatama nkye avuqavuma kye nrohivara.

2 Haaru Kotiva qao timwa kyero qua vatero mwaa quaravata mwitaama tiro:

Ena nronra qora nrutu tuaaheraqira quante, tiro.

Kotiva mwi quara tiqaro nai kyauqu nriqiqaa vatero mpo quavata taaqau kyero 3 mwitaama tiro:

Kyuqema kye mwatani variqi viqana mpuahaama mwaa
mwataraqaa varirerave tirava ena nrohua qohua nyutu
tuaaheraqira quante, tura. *(Kis 20:12)*

4 Nte nkyi nraaqiara sohuara tirera. Nkyi nraaqiara raraqa taankyorave tita hia nkye mwihua uaqiama nyataivata variata. Nkye nraaqiara hia uaqiama nyataraitita, kyuqema kye nkyeta nraaqiaraqaa ntaqikyiqi viqata tiri vunyaa vaisi qua mwia nraahu mwihuavata timwa nyiqi vivata mwihua aanra kyuqeraqaa nraahu quata.

Kyaiqa vaisiaravata nkyiari mwihuaqaa ntaqikyi vaisihuaravata tura

5 Nte nkyi kyaiqa vaisiara tirerave. Nkye nkyeta nronra vaisi nyaatu aatu hiqata mwihuara vaisi kyuqe huave timwa kyeta mwihuani kyaiqa

varaata. Nkye Karaisira kyaiqa varaantema kye mwihua kyaiqavata varaqi quata.

6 Nkye nkyeta nronra vaisini kyaiqa vareqata mwihua tiri qamwata timwa taate tita, hia mwihua suqaa nraahu variqata kyuqema kye kyaiqa varaata. Mwihua hia nkyi taqera mwiaqaavata kyuqema kye kyaiqa varaata. Nkye mwihua kyaiqa vareqata tire Karaisira kyaiqa vaisi varurahua Kotira qua riemwaqi vurahuave timwa kyeqata kyuqema kye mwihua kyaiqa varaqi quata.

7 Nkye mpohua kyaiqa varaqi vivaro nkyi mwutukyavanto qamwate variratama mwihua kyaiqa varaqi quata. Hia qumina vaisiara rieqata mwihua kyaiqa varaata. Nkye Karaisirara rieqata mwihua kyaiqa varaata.

8 Mwaa quara riaara hia taunru kyaata: Kyaiqa vaisi rupa taahuave, qati variahuave, mwihua mpo kyaiqa mpo kyaiqa kyuqe kyaiqa varerara rieqaro nronravanto Karaisiva mwihua kyoqaa nyiananroma.

9 Nkye vaisi nronra variqata kyaiqaqaa ntaqikyi variahuara tirerave. Nkyevata kyuqema kye nkyeta kyaiqa vaisiqaa ntaqikyiqi quata. Hia qumina qumina mwihua ntuqutuare tita, ntauqi nyataivata aatu hiata. Nkye mwaa quara riaara hia taunru kyaata: Nkyiqaavata nkyi kyaiqa vaisiqaavata ntaqikyi variva kuaikuvanto nyaamwunima variro. Mwiva hiama nraakiara nkyi nyutuarave, vaisi viriarave, rieqaro qua avuqavu hiananro.

Kotira aanraqaa viqata Saataaninravata ntaqi huru kyaamwunra tu vare quate tura

10 Qio nte ntena qua taiqa kyarera hina mwitaa tirerave: Kepukyaqama kye variqi quata. Nkyeta kepukya mwia qaqira kyeta tiri vunyaa vaisi mwia kepukya nraahu vareqata kepukyaqamavi variqi quata.
11 Saataaniva kumwaanri utu kyero nkyi nraatara kyaankyo tita, ekyaa huru kyaamwu Kotiva nyinra vara tuteta kepukyaqama kyeta variata.

12 Hia tire qumina vaisivata ntaquqi vurahuavauma. Tire vaana nyaamwu mwaasata kyokiraqi variahua airivata ntaqiqata tire nyaamwuni uaqiama quahua Saataaninra kyaiqa vaisivata ntaquqi vi varurahuama varita.

13 Mwianra rieqatama nkye Kotira huru kyaamwu vara kyeta terama kye tuteta varivaro qora kyaiqavanto qovara hirata nkye Saataaninravata kepukyaqama kye ntaquqi viqata hia aatu viraitita, mwiaqaa kaike rateta kepukyaqama kye variata.

14 Qio huru kyaamwu vaqa ntumwa kye vateta variata. Hoqukya tavaarana rupataantema kye Kotira qutaa qua okyara tuqara tutaata. Avuqavu nrohi vari okyarara vara kyeta mwetokyaqaanaa tuavaaqa votima kyeta utu taata.

15 Kyuqu nraamwu utu taantema kye Karaisira qua kyuqe qua
mwutukya qihaakya hi vari quara utu taata.
16 Kepukyaqama kye Karaisirara riemwaqi viva, mwiva nkyi kaike
votima kyero vahirata nkye mpo enta mpo enta mwia hiri vare vivaro
Saataaninra veva qia itaiva hia nkyi ruari.
17 Nkye qaini tovaqa qiataqa qutaantema kyeta Kotiva nkyi uaqia hi
kyaiqaraqitairo huvantu kyaira vara qutaata. Paipa mpuahaa tutaantema
kyeta Kotira mwanraquravanto nyi quara, Kotira qua, mwia tuqara kye
tutaata.
18 Ekyaa enta Kotirara aakyara nteqata variata. Kotira
mwanraquravanto mwi inraikyara mwi inraikyarara Kotira kyapara hiate
tirata nkye mwia qua rieqata Kotira kyapara hiata. Nkyi hia pupohairata
su ntapairi kye viti viri taqeqa variqi viqata ekyaa Kotira nraakye qorara
rieqata Kotirara aakyara ntaata.
19 Nianravata rieqata Kotirara aakyara qiata. Nkye Kotirara aakyara
tivaro Kotiva ni kyaahaqa hiraqe nte mwaini mwaaqi variqana hia aatu
hiraitina, mwutukya qihaakya hiraqe Kotiva uqeta tai quara Karaisira
qua ntapihi kye timwa nyianri.
20 Kotira qua nraakye qora timwa nyiqinra quante tiro, Karaisiva ni
nronraqama kyaihana varura. Kotira qua nraakye qora timwa nyunra
kyaara ni rupa kyaavana nte karavu mwaaqi varura. Nkye mwianra
rieqata Kotirara aakyara ntaivaro ni kyaahaqa hiraqe hia aatu hiraitina,
ni mutukya qihaakya hiraqe Karaisira qua kepukyaqama kyena timwa
nyianri.

Ekyaara qua mwi mwatanaahuara tura

21 Tiri tiqata vakyaa Tikikaasiva Karaisirara riemwaqi viqaro mwia
kyaiqa vare variva, mwiva ni mwakyaakya nkyi timwa nyinrata nkye nte
variqi vurara riaata.
22 Mwiva mwi quara nkyi timwa nyianrive tina, nte mwia titaariro
mwiva uro nkyi timwa nyinrata nkye tire variananranra rieta hia aatu
hiraitita, nkyi mwutukya qihaakya hirata variata.
23 Tiri tiqova Kotivavata, tiri vunyaa vaisi Iesusi Karaisivavata, nkyi
kyaahaqa hirata variata. Mwitanahua nkyi kyaahaqa hivata nkye
nanrianra nanrianra mwutukya vahirata variata. Mwitanahua nkyi
kyaahaqa hivata nkye mwitananra kepukyaqama kye riemwaqi quata.
24 Ekyaa nraakye qora mwihua tiri vunyaa vaisi Iesusi Karaisirara hia
pupohairata, mwianra mwutukya ntirata variqi vi variahua mwihua
Kotiva kyuqema nyataarivema tuqo.

PIRIPAI

Poruva Piripaiqinaahuani qara vara kyora

Iesusira qati vara sivuma kyovaro nyaamwuni uro varuvaro 30 ihive nritarovaro Poruva Iesusira qua timwa nyiqiro nrohura kyaara karavuqi kyovaro variqaro qara mwaa ntumwa tora. Iesusira nraakye qora Piripaiqi varuhua Porura kyaahaqa hirerata munima vara kyovaro Poruva mwi munimanra varero mwihuara kyuqeve tiqaro mwaa qarara ntumwa nyatora. Poruva mwihua kepukyaqama kyero timwa nyiqanro kuaaqi variqi viqata Karaisira qua nraahu riemwaqi viqata hia unra vaisi qua mwaanra riemwaqi quate tiro, mwaa qarara ntumwa nyatora.

---

1 1 Nte Poruvama. Tiretana Timotikya Iesusi Karaisira kyaiqa
vaisitanavanto variqata nkye Kotira nraakye qora Piripaiqi
variahuaravata, vaisi nronranramwu nkyiqa ntaqikyi variahuaravata,
mpo hiahua nkyiqi kyaiqa vare variahuaravata, tiretana nkyiara nkye
Karaisiravata kuaaqi variahuanive timwa kyetama qara mwaa ntumwa teta.
2 Kotiva tiri tiqovavata, tiri vunyaa vaisivanto Iesusi Karaisivavata,
mwitanahua nkyi kyuqema nyataivaro nkyi mwutukyaqitairo qihaakya
hi varirata variata.

Poruva Kotirara kyuqeve tu quara

3 Nkyiara ni pu naatoqi nti entara nte Kotirara aakyara nteqana
kyuqeve timwaqina vurave.
4 Kotiva nkyi kyaahaqama nyataarive tina, nte mwianra airi nani
aakyara nteqana ni mutukyaqitairo kyuqe ihana Kotirara qamwateqana
aakyara nte varura. 5 Nkye haaru Karaisira qua rioraqaatai Karaisira
kyaiqa nivatama kye kuaa kyaiqa mwia varaqi vi, mate mwaa iheraraqaa
nrintaarara tina, nte nkyiara rieqana Kotirara qamwate varura.
6 Nte mwaa quara ntapihura. Kotiva nkyiara kyuqe nraakye qora
variate tiro, mwiva nkyi mwutukyaqi kyaiqa tohara taira. Kotiva nkyi

The New Testament in Omwunra-Toqura (South Tairora) of Papua New Guinea; 1st ed. 2000; web version, 2014, Wycliffe Bible Translators, Inc.

mwutukyaqi kyaiqa kyuqera tohara taivara tiro, mwiva nkyiqi variqaro mwi kyaiqara varaqiro viviro uro Iesusiva tumuani entaraqaa taiqa kyairata nkye mwi entaraqaa kyuqe nraakye qorama varivara.

7 Nte nkyiara riemwaqi viqananra tina, nte qioma nkyiara mwi quara mwitaa qianinra. Nte mate karavuqi varu entarave, nte qatinani variqa Karaisira qua timwa nyiqana hia qumina quave kepukya quave timwa nyu entarave, nkye mwi entara mwi entara nivata variqi vi variavaro Kotiva nkyivata nivata nronraqama kyero kyuqema timwa te varihata tire mwia kyaiqa vare varunanra.

8 Karaisira mwutukyavanto nkyiara mpoqiavata vahintema kyero ni mutukyavanto nkyiara mpoqiavata vaihana nte nkyi uro taqaataa ihanama varina. Kotivavata ni quara qutaavema qiananro.

9 Nte mwitaama kye nkyiara rieqana nte Kotirara aakyara nte varurama. Nte Kotirara aakyara nteqana nte nkyiara mwataama tina, Kotio, e mwihua kyaahaqa hirata mwihua mpohuara mwutukya vahirata variqi vivaro mwihua su nyaatovanto ntapihirata mpo kyaiqa mpo kyaiqa okyara ntapihita mwi kyaiqara qio mwataara ihua variqata **10** uaqia hi kyaiqara qaqira kyeta kyuqe kyaiqa nraahu tuteqata mwi kyaiqara nraahu varaqi viqata nraakiara mwihua Karaisiva tumuani entaraqaa kyuqema kye varivaro hia mwihuaqaa qua vahiarive, tina.

11 Kotiva mwitaama kyeqaro nkyi kyaahaqamaqiro virata nkye Iesusi Karaisiravata variqi vivaro nkyi kyaiqavanto kyuqema nraahu vahirata nraakye qoravanto nkyi kyaiqara rieqata Kotirara kepukyavantove timwa kyeqata mwia nrutu tuaaheraqi vivara.

Poruva nai karavuqi varurara tura

12 Ni kata pakyaa tuaavo, nte mwaaqi varurara nkyi timwa nyinrenrama. Ni karavuqi kyaavana varuva, mwiva hia Karaisira quavatavauma aanra titatero. Karaisira qua qiariva aanra nronraqama kyeroma qatua viro vahiro. Haaru nte qatinani variava entara nte Karaisira qua mwaa vaisihua timwa nyianriva hia vahura. Mate karavuqi variqana qioma mwaa vaisihua Karaisira qua timwa nyianinra.

13 Ni rupa kye Sisaara karavu nraamwu mwaaqi kyaavana varuqata ntaqua vaisihua nraamwu mwaaqi ntaqikyiahuavata, ekyaa mpo vaisinramwuvata, nte Iesusi Karaisira kyaiqa vaisi varura kyaara ni rupa kyaavana varura mwia ntapihi kyaara.

14 Ni rupa kyaavana mwaaqi varuqata mwiaqaatai Karaisira nraakye qora airivanto mwianra rieqata kepukya vareta hia aatu hiraitita, mwutukya qihaakyama kyeta Karaisira qua nraakye qora timwa nyiqi vi variara.

15 Qutaa vaisi mponramwuvanto nianra ua vu nraato vateta ni naatara kyaare tita, Karaisira qua nkyi timwa nyi variara. Mwihua mwitaa

hiavata vaisi mponramwuvanto hia mwitaa hiraitita, mwihua kyuqema kyeta Karaisira qua nkyi timwa nyi variara.

16 Mwi vaisihua nianra mwutukya vaihata variqata taqaavana nte Karaisira quaqaa ntaqikyiqana mpohua mwi quarara qumina quave tivo tina timwaqi vuqata mwia kyaara ni rupa taavana mwaaqi varura.

17 Hini hia vaisihua nte vaakya tu vaisihua, mwihua hia Karaisirara riaraitita, mwihua nkyiariara nraahu rieqata Karaisira qua nraakye qora timwa nyiqi vi variara. Mwihua tiqata, Kyai mwi quara timwa nyianranro Poruraqaa qua mpoqiavata vahiarive, timwa kyeqata Karaisira qua timwa nyi variara.

18 Mwihua mwitaa ti variavana nte qamwateqana hiama mwianra nronraqama kye riena. Vaisivanto nai nrutuara rieqaro Karaisira qua timwa nyinratave, Karaisirara rieqaro mwia qua timwa nyinrata, nraakye qoravanto Karaisira ntapihira, nte mwianra rieqana qamwateqana varianinra.

19 Nte qamwateqana nraahu variqina virerave. Nkye nianra rieqata Kotirara aakyara nte variavaro Iesusi Karaisira mwanraquravantovata ni kyaahaqama mate varihananra tina, nte tiqana, Qutaa mwihua ni mwaaqitai huvantu kyaivaqe nte qatinani quaninrave, tura.

20 Ni mutukyavanto mpoqama kyero mwataama vaihana varura. Nte hia mpo inraikya kyaara kyauriraitina, nte matevata ekyaa entavata Karaisira kyaiqa kepukyaqama kyena varaqi viqana nte qati variqi quankyerave, nte qutu quankyerave, nraakye qora ni kyaiqara rieqata Karaisira nrutu nraahu tuaaherevara.

21 Nte ntena mwatani qati variqi quaninranra mwataama tina, Nte ekyaa inraikya qaqira kyena Karaisirara nraahu riemwaqi viqana mwatani variqi virerave, tuqo. Nte qutu quankyera, nte qioma Karaisiravata varianinranra mpoqama kye qamwataaninrave.

22 Qio nte nkyi kyaahaqa hiariva qio vahirera, nte mwaini mwamwantavatama kye qati variqina quaninra. Qikye, ni mutukyavanto nanra inraikyarave vahiro? Nte mwatani qati variqana mwaini varianinranrave, nte qutu vina nyaamwuni quaninranrave?

23 Nte mwianra taara vu nraato tiqanama varina. Nte mwaini kyena uro Karaisiravata varianinranrama nronraqama kyero ni mutukya vahiro. Nte mwianra kyuqe hiravema tuqo.

24 Nte mwitaa tiqanavata qio nte nkyi kyaahaqa hiariva qati vaihananra tina, nte qaqira kyena nkyiara rieqana mwatani qati variqi virerave, tuqo.

25 Nte nkyi kyaahaqa hiariva qati vaihananra tina, hia nte qamwanrama qutuaninranra ntapihi kyena. Nkye kyuqema kye variqi viqata mwutukyaqitai kyuqe hi varirata qamwateqata Karaisirara riemwaqi quate tina, nte nkyi kyapata qati variqi virerave. **26** Nraakiara

nte nkyivata qaiqaa uro variarita nkye nianra mpoqama kye qamwateqatama Iesusi Karaisira nrutu tuaaherevara.

27 Nkye Karaisira qua riaahuara tita, nkye Karaisira nraakye qora variqata avuqavuma kyeqata nraahu nrohiata. Nkye mwitaamaqi vi varivaqe nte nkyi uro taqaankyera, hia uro nkyi taqaankyera, nte qioma nkyiara tiqana, Mwihua kuaa su nyaato vateta kuaaqi variqata kuaara nraaqiara votima kye variqata Karaisira qua tuteta variqi viqata kepukyaqama kye mwi quara timwa nyiqata **28** hia mwihua nkyiari nramwunaahua nyaatu aatu hiraitita variqita vi variarave, qianinra.

Nkye mwitaama kye variqi vivatama nkyi nramwunaahua su nyaato ntapihirata rieta Kotiva mwihua nkyiari taiqa kyairata raupiri hirara ntapihivara. Nkye mwitaama kye variqi viqata taqaivaro Kotiva, mwivama nkyi kyaahaqa hiariva varirata nkye qioma nkyeta nramwutaahua nraatara kyevara.

29 Karaisirara qutaa mwivave qiate tiro, Kotiva nkyi nyaanrama taihata nkye Karaisirara riemwaqi vi variara. Kotiva nkyi nyaanrama tero nkyiara, Mwihua Karaisirara rieqata nriqavi inraikyara varaqi quate, tihata nkye mwiaqaatai nriqavi inraikyara varaqi vi variara.

30 Nkye mwitaamaqi vi variarara tita, nkye qioma ni votima kyeta nramwutaahua kyapata ntaquqi viqata mwihua nraatara kyevara. Nkye taqovana nte haaru variqana nramwutaahua ni naatara kyevorave timwa kyeqana, mwukyaari mwataqina vi variavara. Nkye ntapihi kyaavana nte mwaa entaravata mwukyaari mwataqina viqana variqina vi varura.

Kuaana variqata mwaateraqama kye qua timwaqita quate tura

2 **1** Nte mwaa quara nkyi kyapara hirera. Nkye Karaisiravata variqi viqata nkye qutaaqama kye kepukyaqama kyetave variqi vita? Karaisiva nkyiara mwutukya vaiharo qutaave Karaisiva nkyi mwutukya qihaakyama nyate varihata varita? Qutaave Kotira mwanraquravanto nkyi mwutukyaqi variqaro nkyi kyaahaqa hiro? Qutaave nkye nanrianra nanrianra po kye tiqata kyuqema nyateqata varita?

2 Nte mwi quara mwi quara nkyi kyaparama nyataurara nkye qio eo timwa kyeta mwaa mpo qua qianinravata riemwaqita vivera, ni mutukyaqitai mpoqama kye kyuqe hi variraqe qamwateqana varianinrave. Mwaa quara riaata: Nte nkyi timwa nyianrita nkyi quavanto kuaana vahirata mwaateraqama kye qua timwaqita quata. Kuaaqi variqata nanrianra nanrianra mwutukya vahirata variata. Nkyi su nyaato mwutukya kuaa vahirata aanra kuaaqaa nrohihua variata. Nkye mwitaamaqi vivaqe nte nronraqama kyena qamwateqanama varianinra.

3 Nkye mpo kyaiqa mpo kyaiqa vararera hita hia nkye nkyeta nyutuara nronraqama kye riaraitita, hia nkyeta mwahuta tirara rieqata mwi kyaiqara varaqi quata. Nkye mwitaamaqi viqata nkyeta nyutu vara

mwataniqa hita mpohua nyutu vara viriniqamaqita quata. 4 Hia nkyeta
kyaiqa vareqata nkyeta hi inraikyaraqa ntaqikyirara nraahu riemwaqita
quata. Mpohua kyaiqa vareqata mwihua kyaahaqa hiraravata riaata.
5 Iesusi Karaisiva vu nraato tintema kye nkyevata vu nraato tuqita quata.
6 Iesusi Karaisira vu nraatovantovata
Kotira vu nraatovantovata kuaa qarama vahuvaro
mwiaqaatairo mwiva Kotikyantiri kuaaqaa
varianinranra hia nronraqama kye riaraitiro,
7 nai nrutu nronra mwia qati vatero
kyaiqa vaisi nraantantero
Kotira kyaiqa vararero vaisi tuero vaisi varura.
8 Mwiva vaisi tuero variqaro nai nrutu vara
mwataniqama kyero Kotira qua nraahu
riemwaqiro viro uro qutu vura.
Mwihua uaqia hu vaisihua ru kyontema kyeta
mwia kyatariqaa ru tovaro qutu vura.
9 Mwiva nai nrutu qati vatero
Kotira qua nraahu riemwaqiro viro
uro qutu vurara tiro,
Kotiva mwia qaiqaa qati vara sivuma kyero
mwia tuaahera kyero vara virito vatero
ekyaa mpohua nyutu vara mwataniqama kyero
mwia nrutu nronra mwihanro Iesusira nrutuvanto
nraahu nronraqama viro virito vahira.
10 Mwia nrutu nronra vahirara tiro, nraakiara Iesusira
nrutu ntamwa tairata ekyaa nyaamwuni varihuave,
mwatani varihuave, mwata mwemwani varihuave,
mwihua mwia nrutu rieqata tori kyaata
ntaqantaaqita 11 Iesusi Karaisirara mwivama
tiriqaa ntaqikyi varirave tivara.
Mwihua mwitaa tiqata
Kotira tiri tiqora nrutu tuaaherevara.

Omwa votima kye variqata kyuqema kye Kotira kyaiqa varaate, tura

12 Ni nramwunaa tuaavo, mwi quara rieqatama Karaisirara timwa
nyu quara riemwaqita quata. Nte nkyivata varu entara nkye mwi quara
riemwaqita quarama. Nte mwaa entara mwaini nyianrani varuqata nkye
nkyetaraa variqata nkye mpoqiavata mwi quara riemwaqita quata. Nkye
Kotiva nkyi nyaamwuni sita varero quaninranra rieta aatu hita kyuqu
kyauqu ntirata Kotira kyaiqa nraahu varaqi vivaro nkyi sitaari.
13 Kotiva nkyiara mwihua ntena varaani kyaiqara varaate tiro, mwiva
nkyi mwutukyaqi variqaro nkyi kyaahaqa hi varihata nkye mwia kyaiqa

vare variarama. 14 Nkye mpo kyaiqa mpo kyaiqa varaqi viqata hia *nrutu nraunru/nrunru nraanru* tiraqitaive, inronra hiraqitaive, mwi kyaiqara varaqi quata.

15 Nkye mwitaama kye variqi vi varivaro hia quavanto nkyiqa vahirata nkye kyuqe nraakye qora varivara. Nkye kyuqe nraakye qora varivaro nkyi mwutukyaqi hia mpo nramwanaamwavata vahirata nkye Kotira nraakye qora mwaa mwataraqaa variqi viqata api nraakye qora hia avuqavuma kyeqa nrohi vari nraakye qorahua utaqi variqi vivara. Enta hiraqi qovoravanto itaintema kye nkye mwi nraakye qorahua utaqi variqata itamwaqi viqata 16 qati variqi vi quara mwihua timwa nyiqi vivara. Nkye mwitaamaqi vivera, ekyaara enta Karaisiva qovara hianinraqa nte nkyi qamwata nyateqana nte nkyi nyaamwuteqana timwa nyu kyaiqava hiama qumina viho qianinra.

17 Nkye kyuqema kye Karaisirara riemwaqita quate tina, nkyi kyaahaqa hianinranra ni nraanre rauriraqe qutu quankyera, nte nkyiara rieqana qamwateqanama qutu quaninra.

18 Nte nkyi kyaahaqa hiqana qutu quankyera, nkye nte qutu quaninranra hia mwutukya uaqia hirata variraitita, nkye nte hiarintema kye qamwateqata variata.

Poruva Timotira titaani quara tura

19 Tiri vunyaa vaisivanto Iesusiva qiove tirera, nte Timotira titaariro nkye hinani quananrove. Mwiva mwini uro variqaro nkyi mwakyaakya riero mwaini nrumu ni timwa mpiraro ni mutukyaqitairo kyuqe hiraqe varianinra.

20 Hia Timotira nraantantaiva mpovanto nivata variho. Mwiva nivata kuaana variqaro nkyiara nronraqama kyero rie vari vaisivave. 21 Ekyaa hini vaisi mwihua nkyiari kyaiqara nraahu rieqata hia Iesusi Karaisira kyaiqaravata riaara.

22 Nkyevata taqaavaro Timotira kyaiqavanto kyuqema kyeroma vahiro. Vaisivanto nai qokyantiri kyuqema kyero kyaiqa varaintema kyero mwiva nivatama kyero kyaiqa vareqaro Karaisira qua timwa nyiqiro vi varirave.

23 Nte mwaini variqi quani okyarara ntapihi kyena mwiaqaatai aanra qio vahiraqe nte Timotira titaariro nkye hinani quananro.

24 Qutaa tiri vunyaa vaisi Iesusi Karaisiva nini aanra ututairaqe nte uro nkyivata varianinra mwianra ni mutukyaqitairo qihaakya ihanama varina.

Poruva Epaporotaitaasira titaani quara tura

25 Nte tiri tiqata vakyaa Epaporotaitaasirara mwitaama tina. Mwiva nkye hinani nrumu ntante quarive turave. Nkye haaru mwiva ni airuqa

hiarive tita, titovaro nruva mwaini variqaro ni airuqa hiro ni vatama kyero kuaa kyaiqama varaqiro viro.

26 Mwiva mwaini variqaro nkyiara po nkyi qaiqaa taqaataaravema ti variro. Mwiva nriqa viharo varirara nkyevata riaarara mwia mwutukyavanto uaqia iharo variro.

27 Qutaa haaru mwiva nriqa vuvaro qutiro ntuhiqauruvaro Kotiva mwianra po tiro mwia qati vara sivuma kyora. Mwiva qutu vutiri, nte nronra muaanrama varautiri. Kotiva nianra po tihana nte hia mwi muaanranra varaurarave.

28 Mwiva quari aanravavata qio vahiraqe nte qamwanrama mwia titaariro mwiva nkye hinani virata nkye mwia taqeta qamwata mwataate. Mwiva viraro ni muaanravantovata qihaakya hiraro nina mamanta vahiari.

29-30 Nkye hia mwaini nriaqanra huvaro mwiva nkyi kyaahaqa hirero mwaini nruva nrumu Karaisira kyaiqara rieqaro qutu viro ntuhiqaururara tita, nkye mwianra rieqata mwitaa hi vaisihua mwihua kyuqe vaisive timwa kyeta qamwata nyataata.

Mpo hi vaisihua nkyi uaqia hi aanranra nyaamwutevorave tura

3 **1** Ni kata pakyaa tuaavo, mwaa quara taiqa kyarera hina nkyiara mwataama tina. Nkye Karaisiravata variqatara tita, nkyi mwutukyaqitai kyuqe hi varirata qamwateqata variqi quata. Hia nte qoriri hiraitinama qaiqaa mwaa quara nkyini qara ntina. Mwi quava nkyi kyaahaqama nyatairata nkye qio variata.

2 Uaqia hi kyaiqara uti variahua, mwihua qaakyau vairi votima kye variqata vaisi mwamwanta toqa nrupepaama kyarera uti variahua variavata nkye mwi vaisihuara rauriqata variata.

3 Mwihua nkyiari mwamwanta toqa kyaahua variavata tire hia mwihua votima kyeta varunanra. Kotiva tiri mwutukyaqitairo uaqia hi kyaiqara toqa kyaihata tire mwiva qutaa toqa kyaihuama varuro. Kotira mwanraquravanto tiri kyaahaqa hi varihata tire Kotira nrutu tuaahere varuro. Tire Iesusi Karaisiravata variananranra nronraqama kye rieta hia qumina vaisivanto nkyiari mwamwanta toqe okyarara nronraqama kye rieta.

4 Vaisi mwamwanta toqe okyarava qio ni kyaahaqa hiraqevauma, nte mwi inraikyava kyuqema ni kyaahaqa iho qianinra. Mwi vaisihuaqitairo mpovanto tiqaro, Mwi okyarava ni kyaahaqama mataihana varuqo, tirera, nte haaru ekyaa mwi okyarara riemwaqina vi varurara tina, nte mwi vaisira nraatarama kyaaninra.

5 Ni mwata kyoraqaataina nte Isarerivantoma varuqo. Nte ntena okyarara tirera nte Mpenisamininra okyarama varuqo. Ni ntohua kohua Hivuruve Iutaave variavana ntevata Hivuruvantoma varuqo. Ni mwata

tovaro 8 enta nritarovaro ni mamanta toqa kyora. Nte Mosesira qua mwaanra riemwaqi vina Parisi vaisi variqana kepukyaqama kyena mwi quara riemwaqina vi variavara.

6 Nte mwi quarara nronraqama kye riemwaqi viqananra tina, nte Iesusira nraakye qora ruqina viqana uaqiamaqina quavara. Nte Mosesira qua mwaanra avuqavuma kyena riemwaqi vi variavaro hia mpovanto e nianra mwi quara mpo nteqa kyaaro qiariva varuvana nte ekyaa mwi quara riemwaqina vi variavara.

7 Mwi entara nte tiqana, Mwi inraikyava mwi inraikyava ni kyaahaqa hi varihana nte nronra vaisima varuqo, qiavara. Mwaa entara Karaisirara rieqana nte mwi inraikyarara qumina inraikya hia ni kyaahaqa hiani inraikyarave ti varura.

8-9 Hia nte Iutaa mwaanra okyara mwianra nraahu ti varuqo. Nte Karaisirara rieqana ekyaa mpo inraikya mpo inraikya mwianra qumina inraikyavema tuqo. Nte ntapihi kyauqaro Iesusi Karaisiva ni nronravanto variqaro niqaa ntaqikyi varivama variro. Mwiva mwitaa hirara tina, nte mwianra nraahu nronraqama kye riemwaqi viqana ekyaa mpo inraikya mpo inraikya qaqira kyena qumina inraikyave ti varura. Nte Karaisira nraahu varena mwikyantiri kuaaqi varirerave timwa kyena, ekyaa mwi inraikyarara qumina inraikya kukomwave ti varurave.

Tauraa nte tiqana, Kyai nte Iutaa mwaanra okyara riemwaqina quariro Kotiva ni avuqavuma mataarive, timwa kyena taqauqaro Kotiva mwianra rieqaro ni avuqavuma mataariva hia vahuvana mwiaqaatai nte qaqira kyena Karaisirara qutaa mwivave tuqaro Kotiva nte Karaisirara tu quara riero ni qora inraikya nruka matero ni avuqavuma mataihana varura.

10 Nte Karaisirara nraahu riemwaqina virera. Karaisiva qutu vuraqitairo kepukyaqama kyero qati siviro variqi vintema kyena, ntevata kepukyaqama kyena variqi virera. Karaisiva nriqavi inraikyara varaqiro vintema kyena, ntevata mwikyantiri kuaaqi variqana nriqavi inraikyara varaqi virera. Mwiva qutu vintema kyena, ntevata variqi vina uro qutu virerave.

11 Kotiva Karaisira qati vara sivuma kyaintema kyero nivata qati vara sivuma kyaarive tina, nte mwitaamaqina virerave.

Poruva mwatama tairaqaara hiantero quaninranra tura

12 Mwaa entara hiama nte ntenanra ekyaara kepukya vaisima varuqo qianinra. Karaisiva nianra e mwitaama varira vaisivama varinanrave timwa kyero ni pitairara tina, nte mwitaa hu vaisiva varirerave timwa kyena kyuqema kye variqina virera.

13 Ni kata pakyaa tuaavo, Mwaa entara hia nte mwi vaisira votima kyena varuqo. Nte mwi vaisira votima kye variankye tina, kyuqema kyena variqi virera. Nte haaru nrohurara hia riaraitina, qaqira kyena

qaraakya inraikya nraakiara qovara hiani inraikyarara rieqana varaariva variqi virera.

14 Vaisivanto nai nraatara kye nai nraatara kye hiante quantema kye, nte hiante avuqavu hi aanranraqaa viqana Kotiva ni mpirera hi inraikyara vararera utiqana variqi virerave. Kotiva Iesusi Karaisira kyaiqara rieqaro nianra nyaamwuni variqiro quarive tiro, ni naanrama taira.

15 Tire Kotira kyaiqa okyara riaurahua tire ekyaa mwihua mwi quara nraahu riemwaqi quara. Nkye mpo ihua mpo qua riemwaqita virera hivera, Kotiva nkyi qua avuqavuma nyatairata nkyi su nyaato ntapihirata riemwaqi vivara. **16** Varaivaqe tire kyuqema kye nrohuna aanranra mwiaqaa nraahu tuqarakye nrohiara.

17 Ni kata pakyaa tuaavo, nte nrohiarintema kyeta nkyevata mwi aanranraqaa nraahu nrohiata. Tire nyaamwutaurata nrohiahua, nkye mwihua nraahu sataqita quata.

18 Airi enta nkyi timwa nyi varu quara nte qaiqaavata ntateqana nkyi timwa nyinrenra. Nraakye qora airivanto tiqata, Kotira vataqi viqata mwia aanraqaa qioma vuro, timwa kyeqata qora aanraqaa nraahu vi variavo. Mwihua api aanra nrohi varita unra tiqata, Kotira aanraqaama vi varuro, qiarara tita, mwihua Kotira nramwutaahuama variavo. Mwihua mwitaamaqi viqata Karaisira ruto kyatarira nramwutaaqa hi variavo.

19 Mwihua mwitaamaqi vi variarara tita, mwihua uro raupirimama vivara. Mwihua Kotirara nraahu riemwaqi quataara vaihata mwihua nkyiari mwamwanta kyakya hirara nraahu riemwaqi vi variara. Mwihua nkyiari kyaiqara rieqata kyauruataara vaihata mwihua nkyiari mwahuta ti variara. Mwihua mwata mwaaqa vahi inraikyarara nraahu nronraqama kyeta rie variara. Mwihua mwitaamaqi vi variarara tita, uro raupirima vivara.

20 Tire hiama mwihua nraantantamwa kye varita. Tire nyaamwunianra tiri mwaakyota mwata vaiho timwa kyeqata variqi vunanra. Mwata mwaaqaatairo tumu tiri tivitaariva nyaamwusairo tumuananro. Tire mwia vekya variqata mwianra nronraqama kye rie varunanra.

21 Mwi entara mwiva ekyaa inraikyaqaa ntaqikyirero kepukyaqama kyero variqaro tiri mwamwanta uqenrenro qutuani mwamwantara kyuqu kyairaro nai mwamwanta takyuquani mwamwantara votima kyeroma vahiananro.

4 **1** Ni kata pakyaa tuaavo, mwianra rieqatama nkye tiri vunyaa vaisi Karaisiravata kuaaqi variqata kepukyaqama kye variqi quata. Nte nkyiara ua ihana varuqo. Ni mutukyavanto nkyivata variataa ihana varura. Nkye variavaro ni mutukyavanto kyuqe ihana varuqo. Ni kyaiqavanto nkyiqi kepukyaqa ihata nkye ni nronra nrutu kyuqera votima kyetama variavo.

Ekyaara qua tura

2 Nte nraakyetana Iuotiaravata Sintikiravata qua timwa nyinrenrave.
Nte nkyitananra po tiqana nkyetana Karaisiravata kuaaqi variqata hia
haaru tunte mpo qua mpo qua tiraitita, kuaa qua nraahu timwaqi quate,
tuqo.
3 Qio Kyaahaqao, ena nrutuara rieqarama e nraakye mwitanahua
kyaahaqa hiante. Haaru nte Karaisira qua timwa nyi variavata nraakye
mwitanahua ni kyaahaqa hiqata kuaa kyaiqa mwia vare varura.
Mwi entara Keremenivavata, ni kuaa kyaiqa vare varuhuavata, mwi
nraakyetanahua kyapata kyaiqa vare varura. Kotiva mwinramwuhua nai
kyaama tero mwihua nyutu nai mpukuqi qara ntumwa taihatara tita,
mwihua ekyaa enta qati variqi vihuama varita.
4 Nkye tiri vunyaa vaisi Karaisiravata variqatara tita, qamwateqata
variate. Nte qaiqaa nkyiara tirera: Qamwateqata variate, tuqo. 5 Nkye
ekyaa nraakye qorara qihaakyamaqita vivata nkyi kyuqe okyara taqaata.
Tiri vunyaa vaisivanto tumuanriva qaumaqama hiro.
6 Hia mpo inraikya mpo inraikyara nronraqama kye riaata. Nkye hia
mpo inraikya vataivera, Kotira kyapara hiata. Nkye Kotirara kyuqeve
tiraqitai mwia kyaparamaqita quata. 7 Nkye mwitaamaqi vivaro Kotiva
mwutukya qihaakya hiani inraikyara nkyi nyiananro. Tire qati qumina
vaisi varurahuara tita, hiama qio Kotiva mwutukya qihaakyama nyate
vari okyarara ntapihi kye taqaananra. Nkye Iesusi Karaisiravata variqi
vivaro Kotiva nkyi mwutukya qihaakyama nyate vari okyarava mwiva
nkyi su nyaato mwutukyaqi ntaqikyiqiro quananro.
8 Nte mwaa quara taiqa kyarera hina nkyiara mwitaama tina. Mpo
okyara mpo okyara kyuqema kyero vahianinra, mwianra nraahu
riemwaqita quata. Qutaaqama kye vahiani okyararave, kyuqema
kyero vahiani okyararave, ntapihi kyero vahiani okyararave, hia mpo
nramwanaamwavata mwiaqaa vahiani okyararave, kyotataqama kye
vahiani okyararave, nrutu kyuqema kyero vahiani okyararave, ekyaa
mwi okyarara nraahu riemwaqita quata.
9 Nte nkyi timwa nyu quara nkye riaarave, nte kyaiqa vare varuqata
nkye ni taqaarave, mwianra rieqatama nkye sivita mwi kyaiqara mwi
kyaiqara varaqi quata. Nkye mwitaamaqi vivaro Kotiva nkyi mwutukya
qihaakyama nyate variva nkyivata variratama nkye variqi vivara.

Piripaiqinaahua Porura kyaahaqa hurara qamwateqaro tura

10 Airi enta vivihata nkye qaiqaa ni kyaahaqa hiarara tina, nte
Karaisiravata variqana nronraqama kyena qamwateqana varuqo.
Qutaaqama nkye haaruvata ni kyaahaqa hirera uti varuvaro hia ni
kyaahaqa hi aanrava vahuvata hia qio ni kyaahaqa hurave.

11 Hia nte munimave mpo inraikya hia vahuvana variavara mwianra
tuqo. Qaqao, mpo inraikya mpo inraikya vahirove hia vahirove hira, nte
hia mwianra nronraqama kyena riemwaqina vurave.
12 Nte mwitaa mwitaama variani okyarara ntapihi kyaura. Nte
vehiqama vina vehi vaisi variqi quani okyarara ntapihi kyaurave. Nte
airi inraikya vataani okyarara ntapihi kyaurave. Ni pu naatovanto
ntapihi vihana nte uqeta tai quara mpo ntapihi kyaura. Nte mwi quara
rieqanama kyara vahi entarave hia vahi entarave, tuavaaqa vahi entarave
hia vahi entarave, nte hia mwianra nronraqama kye riemwaqi viraitina,
nte qioma varuqo ti varura.
13 Mwinra rieqana nte taqaariro Karaisiva ni kepukyaqama kyairaqena
nte ekyaa inraikya qioma varaqina quaninra.
14 Nte mwitaa tiqanavata nkye ni kyaahaqama matorara
qamwateqanama varuqo. Ni uaqiama matovana variavata nkye ni
kyuqema kye kyaahaqama matora.
15 Nkye Piripaiqinaahua nkye ntapihiarave. Nkye Karaisira qua vuni
rieta varu entara nte Masentoniaa kyaavata mwi entara hia Iesusira
nraakye qora hinivanto ni kyaahaqa ihuavata varuvata nkye nraahu
munima ni mpuvana variavarave.
16 Nte mpo mwatukya Tesaronaikaaqivata uro variavata nkye airi nani
ni kyaahaqama matorave.
17 Nkye ni mpia inraikyara mwianra hiama nte nronraqama kyena
riauqo. Nte nkyitarama nronraqama kyena riauqo. Nkye ni kyaahaqa
hiqata mwi inraikyara ni mpiarara tiro, Kotiva mwianra rieqaro mwia
hiniqama nkyita nyianinra, mwianra nte nronraqama kyena riauqo.
18 Mate nte ekyaa mwi inraikyara airiqama kyena vatauqo.
Epaporotaitaasira titovaro mwiva nkye nini vato inraikyara varaqiro nrumu
mpihana ekyaa inraikya qio vatauqo. Nkye ni mpia inraikyava kyuqe
mwuntavi vari inraikyara, Kotira mwia inraikyara votima kyeroma vahiro.
Nkye ni mwi inraikyara mpiavaro Kotiva nkyi qamwata nyate varira.
19 Tire Karaisiravata varunanranra tiro, Kotiva ni mwanriqavanto
variqaro mwiva ekyaa kyuqe inraikya vataiva ekyaa inraikya nkyi
nyinrata nkye kyuqema kye mwia kyaiqa varaqi quata.
20 Nrivaqe Kotira tiri tiqora mwia nrutu ekyaa enta tuaaheraqi quararo
mwia peqa okyaravanto takyuquqiro quarive. Nte qutaama tuqo.

Qua mwanteqaro tura

21 Ekyaa Kotira nraakye qora Karaisiravata variahua nte nkyi qua
mwantauqo. Tiri tiqata vakyaa mponramwuvanto nivata variahua,
mwihuavata nkyiara rieqata nkyi qua mwantaavo.
22 Ekyaa Kotira nraakye qora mwaini variahuavata nkyi qua mwanteta.
Mwaini Kotira nraakye qora vunyaa vaisi Sisaara nraamwuqi kyaiqa vare

variahua, mwihua nkyiara nronraqama kye rieqata mpoqiavatama nkyi qua mwanteta.

23 Tiri vunyaa vaisi Iesusi Karaisiva nkyi kyuqema nyatairaro nkyi mwutukyaqitairo kyuqe hi varirata variate, tuqo.

KOROSI

Poruva Korosiqinaahuani qara vara kyora

Iesusira sivuma kyovaro nyaamwuni uro varuvaro 30 ihive nritarovaro Poruva karavuqi variqaro mwaa quara qara ntumwa tora. Korosiqinaahua mponramwuvanto Karaisira quara qutaave timwa kyeta varuvata vaisi mponramwuvanto uronte mwihua unra qua mwaanra timwa nyi varuvaro mwia kyaara Poruva qara mwaaqi Karaisira peqa okyara mwihua ntapihi kyero timwa nyunra.

---

1 1-2 Nte Poruvama. Kotiva nai kyakya hiraqa ni nronraqama kyaihana nte nronraqamavi variqana Iesusi Karaisira qua nraakye qora timwa nyiqi vi varuvama varina.

Tire Timotikya nkye Kotira nraakye qora Korosiqi variahuanima mwaa quara qara ntumwa teta. Nkye Karaisiravata variqata mwianra nraahu riemwaqi vi variahuara tita, nkye tiri tiqata vakyaama varita.

Kotiva tiri tiqova nkyi kyuqema nyatairaro nkyi mwutukya qihaakya hi varirata variate.

Poruva mwihuara rieqaro Kotirara kyuqeve tura

3-4 Nkye Iesusi Karaisirara kepukyaqama kye riemwaqi quavaro nkyi mwutukyavantovata ekyaa Kotira nraakye qorara vahira mwia tire riemwa ntapihi kyaunanrave. Nkye mwitaa hiara mwianra rieqatama tire teta nronra vaisi Iesusi Karaisira qora Kotirara aakyara nteqata kyuqeve timwaqi vunanra.

5 Haaru qutaa mwakyaakya Karaisira qua nkyi timwa nyuvata nkye mwi quara riovaro mwutukyaqitai kyuqe huvata tiqata, Mwi quara rieta hia raupiri hiraitita, nraakiara qioma nyaamwuni qati variqi quananrave, tura. Nkye mwitaa timwa kye nraakiara nkye nyaamwuni uro kyuqema kye varira, mwi entara vekya variqatara tita, nkye Karaisirara kepukyaqama kye riemwaqi viqata nanrianra nanrianra mwutukya vaihata variara.

The New Testament in Omwunra-Toqura (South Tairora) of Papua New Guinea; 1st ed. 2000; web version, 2014, Wycliffe Bible Translators, Inc.

6 Haaru nkye Karaisira qua kyuqe qua riovaro nkyi su nyaatovanto
ntapihuvata nkye Kotiva nkyi kyuqema nyataaninranra anoma kye rieta,
mwiaqaatai nkye kyatarivanto tamwa kyuqe hira riaintema kyeta nkye
kyuqe kyaiqa varaqi vi variara. Mpo mwatanaa mpo mwatanaahua
variavaro Karaisira quavanto viro nrinro ihata mwihuavata mwi quara
rieta mwiaqaatai mwihua nkyi nraantanteta kyuqe kyaiqa nraahu varaqi
vi variara.
7 Vaisi mpo Epaparaasiva Karaisira qua okyara nkyi timwa nyuvata
nkye kyuqema kye mwi quara riora. Mwi vaisiva tiritana henava kuaa
kyaiqa mwia varaiva variqaro mwiva tiri kyaahaqa hiqaro nraakye qora
timwa nyi varira.
8 Kotira mwanraquravanto nkyi kyaahaqa huvata nkye nanrianra
nanrianra mwutukya vahuvata variqi vi varu quara Epaparaasiva nrumu
tiri timwa timwuvata riaavananra.
9 Nkyiara tiri timwa timwuvata mwi entaraqaatai hia mpo enta nkyiara
taunru kyaraitita, mpo enta mpo enta nkyiara rieqa Kotirara aakyara
ntamwaqi vi varunanra. Kotiva nkyi su nyaato kyuqema kyairata nkye
Kotira kyaiqa okyara qio riemwaqi viqata Kotira nai mwia kyakya hira
nkye ntapihi kye taqeqata qio vari nraakye qorahua variate tita, tire
Kotirara aakyara nte varunanra.
10 Kotiva mwitaama kyero nkyi kyaahaqa hirata nkye mwiaqaatai
qioma mwia kyaiqa nraahu kyuqema kye varaqi vivara. Mwitaamaqi
viqata nkye mpo kyaiqa mpo kyaiqa kyuqe kyaiqa vare varivaro Kotiva
nkyiara qamwateqaro variananro. Mwitaamaqi viqata nkye kyatarivanto
tamwa kyuqera riemwa taintema kyeta kyuqe kyaiqa, mpo kyaiqa mpo
kyaiqa vareqata Kotira okyarara riemwaqi viqata uro kyaata nraahu
mpoqiavata rievara.
11 Kotiva anoma kepukyavanto varirara tita, tire mwianra aakyara nteqata
nkyiara mwihua kepukyaqama nyataante tita. Kotiva nkyi kepukyaqama
nyatairaro nkyi hia qamwanrama kyero pupohairata kepukyaqama kye
variqi vivaro nkyi mwutukyaqitai kyuqe hi varirata variqi vivara.
12 Kotiva ntuvaahaaninraqaa variqaro ntaqikyi variani mwatukyara
Kotiva nai nraakye qorara rieqaro mwi mwatukyara mwihua kyaama
tero. Mwiva nkyivata qioqama kyairara tita, nkyevata nraakiara qioma
Kotira nraakye qora mpo ihua kyapata mwi mwatukyaraqi variqi vivara.
Nkye mwianra rieqata tiri tiqora Kotirara kyuqeve timwaqita quata.
13 Haaru tire variavararo enta hu inraikyava tiri ntumwaqu kyovata
tire enta huraqi variavararo Kotiva mwiqitairo tiri huvantu kyero
tivitaqiro uro nai mwaaqu mwianra mwutukya nti vaisiva ntaqikyi
varinani kyaira. 14 Mwia mwaaquvanto Kotirani kyaiqa utu toraqaatai
tire qatinani huvantu vita varuraro Kotiva tire uaqia hi kyaiqara varauna
quara taiqa kyero nruka timwa taira.

Karaisiravata mwia peqa okyararavata tura

15 Tire hia qio taqaarava mwanriqa Kotivavata,
tire qio taqaarava Karaisivavata,
mwitanahua kuaa qarama kyeta variara.
Karaisiva Kotira mwaaqu vunyaava variharo
ekyaa utu tai inraikyava mwia mwemwanima vahiro.
16 Kotiva Karaisira nronraqama kyovaro
mwiva nyaamwuvata mwatavata
ekyaa inraikya utu kyero vatora.
Vaisivanto hia qio taqaani inraikyarave,
qio taqaani inraikyarave, mwatani qoqaa variqatave
uqeta kye variqata ntaqikyiahuave,
nyaamwuni ntaqikyiahuave,
mwiva mwihua mwihua utu kyero vatero.
Ekyaa inraikyavanto Karaisirani nraahu vahiarive tiro,
Kotiva Karaisira nronraqama kyovaro
mwiva ekyaa inraikya utu kyero vatora.
17 Vuni ekyaa inraikyavanto hia vahu entara
Karaisiva qati variqiro vura.
Mwaa entara Karaisiva variharora tiro,
ekyaa inraikyavanto naitarama kyero
qio vahiqiro vi varira.
18 Karaisiva vuni variqaro qiata votima kyero varihata
tire mwia nraakye qoravanto mwia nraakiarani
mwia mwamwanta votima kyeta varunanra.
Mwiva vuni qati variqiro vihatara tita,
tire mwia nraakye qoravanto
qio qati variqi vi varunanra.
Karaisiva nraahu ekyaa inraikya nraatara kyero
uro vuni variarive tiro,
Kotiva mwia nraante qutu vuraqitairo
qati vara sivuma kyora.
19 Kotiva naivanto tiqaro,
Kyai nte Karaisiraqi variqi viqana
ekyaa ntena kepukyavatama kye mwiaqi variqi
virerave, tuvaro Kotira kepukya okyaravanto
ekyaa Karaisiraqi vahura.
20 Kotiva nyaamwunive mwatanive vahi inraikyara
nte mwi inraikyara kyapata mwaateraqama variqana
kuaaqi varirerave timwa kyero nai mwaaqu titovaro
mwiva kyatariqaa nraanre rauru kyero qutu vuvaro

mwia nraanrevanto ekyaa mwatanaa
vara mwaateraqama kyaihata
mwihua Kotiravata kuaaqi variqi vi variara.
21 Nkye haaru Kotiraqaatai nyianrasata variqata nkye uaqia hi kyaiqara
utiva nraahu nkyi su nyaatoqi vahuvata nkye uaqia hi kyaiqara mwia
nraahu utuqi viqata nkye mwia kyaara Kotira nramwutaahua varura.
22 Nkye Kotira nramwutaahua varuvaro Karaisiva vaisi mwamwanta
varero nkyiara rieqaro qutu vura. Mwitaa huraqaatairo Kotiva nkyivata
mwaateraqama varirara tita, nkye qioma uro Kotira vuqaa varivaro
mwiva nkyiara ni nraakye qora kyuqe hiahuave, uaqia hi kyaiqava
hia nkyiqi vaihata variahuave, hia nkyiqaa qua vaihata variahuave,
qiananro.
23 Haaru Karaisira qua nkyi timwa nyuvata nkye mwi quara rieta
tiqata, Tire Karaisira nraaqiaraqama vita variqi vita nraakiara kyuqema
kye nyaamwuni uro varianananrave, tura. Nkye hia mwi quara qaqira kyeta
mpo qua riaraitita, Karaisira qua nraahu kepukyaqama kye riemwaqi
viqata hia pupohairata variqi vivera, nkye qioma tiqata, Kotiva tirivata
taaqau viro kuaaqi variho, tivara. Nte Poruva Karaisira qua kyuqe qua
nraakye qora timwa nyinrenra nronraqama vuvama varina. Tire ekyaa
mwaa mwataraqaa varia nraakye qorahua mwi quara timwa nyiqita vi
varunanra.

Poruva Kotira nraakye qoraqi kyaiqa varorara tura

24 Nte nkyiara rieqana nriqa vi inraikyara varaqi vura nte mwianra
qamwateqana varuqo. Karaisiva Kotira nraakye qorara mwihua ni
mamanta votima kyetama variavo timwa kyero mwihuara rieqaro nriqa
vu inraikyara varaqiro vura. Mwihuara rieqaro nriqa quani inraikyara
varaqiro quariva hini qati vaihananra tina, nte Karaisira nraakye
qorara rieqana nte Karaisira kyaahaqama kye nriqa vi inraikyara ntena
mwamwantaqaavata varaqi quariro qioqama viro taiqa quari.
25 Nkyi Kotira nraakye qoraqi kyaiqa varaarive tiro, Kotiva ni
nronraqama kyaihana nte Karaisira qua okyaravata, tavaaravata,
mwutuvata, ekyaa mwi quara nkyi timwa nyi varura.
26 Haaru mpo vakya mpo vakya varu nraakye qorahua hia mwi quara
riovaro mwi quava uqeta viro vahura. Mwaa entara Kotira nraakye
qoravanto nraahu mwi quara riaate tiro, mwi quara qovarama kyaira.
27 Mpo mwatanaa mpo mwatanaa mwia peqa okyara kyuqe okyara
taqaate tiro, Kotiva nai uqeta tai quara nai nraakye qorara rieqaro
qovarama nyataira. Kotiva uqeta tai quara mwia okyara mwataamama
vahiro: Karaisiva nkyi mwutukyaqi variqiro vi varivama variro. Mwiva
nkyi mwutukyaqi variqiro vi varirara tita, nkye nraakiara Kotiravata
variqata mwia votima kye kepukya nraakye qorama variqi vivara.

28 Kotiva uqeta tai quava mwitaama vahirara tita, tire Karaisira qua
mpo mwatanaa mpo mwatanaahua timwa nyiqi vi varunanra. Mwihua
mwaa quarara nronraqama kye riaate tita, tire mwihua Kotira okyara
qua, mpo qua mpo qua timwa nyiqi vi varunanra. Mwihua Karaisiravata
kuaaqi variqata hia nraaqiara taaqa votima kye variraitita, mwihua
kuaiqia kuaiqiavanto kepukya nraakye qora variqata Kotira vuqaa qio uro
variate tita, tire Karaisira qua mwihua timwa nyiqi vunanra.
29 Nraakye qoravanto mwitaama variate tina, Karaisiva kepukya ni
mpira mwiaqotai nte kepukyaqama kye mwi kyaiqara vare varura.

Karaisira qua nraahu riemwaqi viqata unra qua hia riaate tura

2 1 Nte nkyi timwa nyinrenra. Nkyivata, Reotisiaaqi variahuavata,
mpo hiahua hia ni piri taqaahuavata, nte toqaamwu tu kyena
kyaahaqamaqina vi varura.
2 Nkyi mwutukyaqitairo qihaakya hirata nanrianra nanrianra
mwutukya vahirata kuaaqi variqi quate tina, nte nkyi kyaahaqamaqina
vura. Nte nkyi kyaahaqamaqina quarita nkye Kotira qua ntapihi kye
rieqata mwi quara qutaa quama vaiho tiqata Kotiva uqeta tai quara,
Karaisirara timwa tai quara, anoma kye riemwaqi quata.
3 Kotiva nai kyuqe okyara, mpo okyara mpo okyara Karaisiraqi
uqeta taiharo ekyaa mwi inraikyara Karaisiva qovarama kyaihata tire
Karaisiraqitaima Kotira okyara, mpo okyara mpo okyara qio taqe varita.
4 Vaisi mpovanto unra qua nkyi timwa nyinrenro kyuqe kyuqe timwaqiro
nrianinra mwia qua hia riaate tinama, nte mwi quara nkyi timwa nyina.
5 Mate nte nyianrani variqana hiama nte nkyivata varina. Qio nte
nyianrani variqanavata nte nkyivata varuva votima kyena variqana nte
nkyi kyaiqara rieqana qamwateqanama varina. Nkye kuaa qua nraahu
timwaqi viqata Karaisirara kepukyaqama kye riemwaqi vi variarara
tina, nte mwianra rieqanama mwutukyaqitai kyuqe ihana nkyiara
qamwateqanama varina.

Karaisira qua rieqata mwiavata kuaaqi taaqauvi variqi quata

6 Nkye Iesusi Karaisirara mwiva tiri vunyaa vaisivantove qia quarara
rieqata nkye Karaisiravata kuaaqi taaqauvi variqi quata.
7 Kyatarivanto mwata kyuqeraqi tuqa tuta kyero kyuqema kyero
qupiqaintema kyeta nkyevata nronra tuemwaqi viqata Karaisiravata
kuaaqi variqi quata. Karaisirara timwa nyu quara, mwi quara nkye
riemwaqi viqata kepukyaqamaqita quata. Mwitaamaqi viqata Kotirara
kyuqeve timwaqi quata.
8 Mpovanto mwatanyaa qua okyara timwa nyiqanro mwi quaraqo nkyi
ntumwaqu kyaankyo tita, nkye rauriqata variata. Mwi quava qumina
unra quama vahiro. Qumina vaisivanto mwatanyaa okyarara nraahu

rieqaro nai timwa mwi nai timwa mwi hia quava nraahuma mwi quava vahiro. Hia mwi quava Karaisiraqaatairo qovara hira.

9 Karaisiva vaisi mwamwanta vataava variharo mwanriqavanto Kotiva qati variqi vi okyarava, ekyaa mwi okyarava Karaisiraqi vahirara tita, 10 nkye Karaisiravata kuaaqi variqi viqata nkye qio varia nraakye qorahuama variqi vita. Nyaamwunivata mwatanivata variqata mpo inraikya mpo inraikyaqaa ntaqikyi variahua variavaro Karaisiva mwihua nraatara kyero vuni varivama variro.

11 Nkye taaqau vita Karaisiravata kuaaqi variavaro mwiva nkyiqitairo qora kyaiqa teqa kyero kyaira. Mwiva hia Iutaa vaisivanto nai mwaanra qua rieqaro qoraisi nraaqiara mwamwanta toqa kyaintema kyero nkyi mwamwanta toqa kyaira. Mwiva nkyiara hia api vu nraato tiqata uaqia hi kyaiqara utuate tiro, nkyi mwutukyaqitairo uaqia hi kyaiqara toqa kyaira.

12 Nkye haaru nramanri vareqa Karaisiravata varuvaro mwi entara nkyi Karaisiravatama kyeta quntamwa tora. Nkyi quntamwa tovata nkye Kotiva Karaisira qutu vuraqitairo qati vara sivuma kyorara kepukyaqama kye riemwaqi quavarora tiro, mwiva Karaisira vatama kyero nkyivata quntamwa toraqitai qati vara sivuma kyora.

13 Haaru nkye qora kyaiqa nraahu utuqi vurara tita, nkye qutu vuhua votima kyeta varura. Mwi entara nkyi mwutukyaqitairo hia nkyi qora kyaiqa toqa nyatovatara tita, nkye hia qioqama kye varura. Qio mwaa entara Karaisira vatama kyero Kotiva tiri qati vara sivuma kyero ekyaa tiri qora kyaiqa mwi quara nruka timwa taira.

14 Tire Kotira qua, mpo qua mpo qua nteqa kye variavararo mwia kyaara tiriqaa qua nronra vahuvaro Kotiva mwi quara vara kyero Karaisira ruto kyatariraqaa mwi quaravata rutovaro Karaisiva tiriara rieqaro qutu viro tiriqaa qua vahura taiqa kyora.

15 Karaisira kyatariqaa hiritovaro mwiva mwiaqaa variqaro tiriqaa qua vahura taiqa timwa torara tiro, Saataanivavata, mwia henahua vaana vunyaahuavata, tiriqaa qua vateva hia vahura. Hia vahuvaro Karaisira kyatariqaa hiritovaro variqaro nraakye qora suqaa mwihua kepukya nteqa kyero mwihua nraatara kyora.

16 Karaisiva mwitaa hurara tiro, haunri mpovanto nkyi ntavaaqaviqaro nkyiara haaruaa mwaanra qua rieqata nkye mwi kyararave mwi nramanrinrave nrevorave, mwi entara mwi entara nronra entaqaa mwitaa mwitaa hiate, qaraakya tora nri ntaaninraqaa mwitaa mwitaa hiate, Iutaa mwaanra entaqaa nkye mwitaa mwitaa hiate, qiankyorave. Mpovanto qovarama viro mwitaa mwitaa hiate tiqaro nkyi ntavaaqavu kyaarivaarave.

17 Ekyaa mwi okyarava quaahaqa vahi okyaravama vahiro. Karaisiva qovarama viro ekyaa mwi okyarara taiqa kyairama. Ekyaa mwi okyarava

mamanaanru votima kyero vaiharo Karaisiva qutaa inraikya mwivama variro.

18 Mpo ihua nkyiara tiqata, Nrivaqe teta nrutu vara mwataniqamaqi viqata nyaamwunyaahua nyutu tuaaheraqi quare, ti variara. Nkye mwi vaisihua qua riemwaqi viqata apiqama vivora. Mwi vaisihua tire ruvaata taqaurahuave tiqata qumina mwatanyaa okyara riemwaqita mwihua nkyiari nyutu nraahu tuaaheraqi vi variara. 19 Mwi vaisihua Karaisira qaqira kyeta hia mwiavata kuaaqi variara. Karaisiva tiri qiata votima kyero varihata tire mwia mwamwanta votima kyeta varunanrave. Mwamwantave, kyuqu kyauquve, nrunrunruve, ekyaa mwi inraikyava qiatavata taaqau viro vahiraro qioma vaisivanto kepukyaqa hiro nronra tuemwa quananro. Mwia votima kyeta tire Karaisiravata taaqauvi kuaaqi variarera, tire mwia mwamwanta variqata qioma nronra tuaananra. Tiriara mwihua mwitaamaqi viqata nronra tuemwa quate tiro, Kotira mwutukya vahira.

20 Nkye Karaisivavata qutu vurara tiro, mwatanyaa okyara mpo okyara mpo okyaravanto hia nkyiqa ntaqikyihata nkye qatinani huvantu vita variara. Nkye qatinani huvantu vi variahuara tita, nkye nanraqamave mwatanyaa okyarara nronraqama kye riemwaqi vi varita?

21 Mpo hiahua nkyiari riemwa kye tiqata, Hia mwi inraikyara tu varaante. Hia mwi kyarara nraante. Hia mwi inraikyara tu vareqara taqaante, ti variara. Mwihua mwitaa qiavata nkye nanraqamave mwihua qua riaavo?

22 Mwihua mwitaa ti varia inraikyava, mwi inraikyava pataqia vahi inraikyava vaiharo vaisivanto mwi inraikyara vara kyaiharo taiqa vi inraikyava nraahuma vahiro. Qumina vaisivanto nkyiari riemwa kyeta mpohua timwa nyiqata tiri qua vataqi quate ti varia quava nraahuma vahiro.

23 Airi nraakye qoravanto qao timwa tai quara rieqata kyuqe quave qiavarovata mwi quava hia kyuqe quama vahiro. Vaisivanto mwi quara riemwaqiro viqaro nai nrutu vara mwataniqamaqiro viro kyara aurero nai mwamwanta ntuqutuqiro viro mwitaamaqiro quari okyarava hiama qio mwia kyaahaqa hiananro. Mwi quara riemwaqiro quariva qati nraahuma uaqia hi kyaiqara utuqiro quananro.

Kotiva Karaisiravatama kyero tiri qati vara sivuma kyaira

3 1 Kotiva Karaisiravatama kyero nkyi qati vara sivuma kyaihata variarara tita, nkye nyaamwuni vahi inraikyarara nronraqama kye riemwaqita quata. Nyaamwuni Karaisiva kepukyavanto Kotira kyauqu kyaatutani mwatakyaa viro varira.

2 Nkye nyaamwuni vahi inraikyarara nronraqama kye riemwaqi viqata hia mwatani vahi inraikyarara riemwaqi quata.

3 Nkye Karaisiravata qutu quarara tita, nkye Karaisiraqi variqatama
nkye Kotiravata kuaaqi varita.
4 Karaisiva qati variqiro vi varirara tita, nkyevata qati variqi vivara.
Mwiva nraakiara qovara hirata nkye mwi entara mwiavata qoqaa
variqata mwiva kepukyaqama kyero kyuqema kyero variqi vintema kyeta
nkyevata kyuqema kye variqi vivara.
5 Mwi quara rieqatama nkyi su nyaato mwutukyaqitairo mwata
mwaaqaanaa kyaiqa api kyaiqa varera ru taiqa kyaivaro ekyaara taiqa
quari. Nraakye qora api qaraqita nrohi okyararave, nraakye qoravanto
nkyiari mwamwantaqa hia kyuqema ntumwaqi okyararave, mpohua nraata
vaatiqama kye uaqiama kye vu taqe okyararave, qora kyaiqa vararera
uti varirave, mpo inraikya mpo inraikya vara ntuvaantua hirarave, mpo
inraikya mpo inraikya vara ntuvaantua ihua, mwihua unra mwanriqa
nrutu tuaahere variahua votima kye variqata Kotira qaqira kye variara.
6 Nraakye qoravanto ekyaa mwi kyaiqara uti varivaro Kotira mpoqama
kyero raraqa tairaro mwihuaqaa nronraqama kyeroma qua vataananro.
7 Nkyevata haaru variqata mwi aanranraqaa nraahu variqi vi varurave.
8 Mate mwaa entara nkye ekyaa api okyara mwitaa hiani okyarara
qaqira kyeta nrohiata. Raraqa taani okyararave, inronra hiqata ntaqirera
uti okyararave, mpohua nramwutaaqa hi okyararave, ekyaa mwi
okyarara qaqira kyeta nrohiata. Uaqia hi quavave, quaaru tivave, nkyi
nyoqitairo nriankyora.
9 Haaru nkyi su nyaato mwutukyavanto uaqiama kyero vahuvata nkye
api aanraqaa nraahu nrohura. Mwiaqaatai nkye api nrohu aanranra
qaqira kyeta variarara tita, hia nanrianra nanrianra unra qua qiata.
10 Mwaa entara Kotiva nkyi su nyaato mwutukya vara kyero qaraakya
utu tairara tita, nkye kyuqema kye variqi vivaro Kotiva nkyi vara kye
qaraakya utuqiro virata nkye Kotira nraantantamwa kye variqata Kotira
okyara kyuqema kye taqaata.
11 Kotiva nkyi qaraakya utu kyero vataivara tiro, mwiva hiama nkyiara
tiqaro, E mpo mwatanaave, e Iutaave; e mwamwanta toqa kyai vaisivave,
e hia mwamwanta toqa kyai vaisivave; e nronra mwatanaave, e pata
mwatanaave; e rupa taihara variara vaisivave, qati variara vaisivave;
qiananro. Kotiva hia nkyi tukyama kyero mwitaa tiraitiro, nkyiara nkye
Karaisiravata kuaaqi variahuavema qiananro. Karaisiva ekyaa Kotira
nraakye qoravata kuaaqi variqiro vi varira.
12 Kotira mwutukyavanto nkyiara vaiharo nkyiara mwihua ni nraakye
qora variqata mwihua ni kyaiqa nraahu varaqi quate tiro, Kotiva nkyi
nai kyaama taihata nkye variara. Nkye mwitaa hi variarara tita, nkye
nanrianra nanrianra po kye tiqata kyuqemaqita quata. Hia nkyeta nyutu
tuaaheraqi viraitita, mpohuara qihaakyamaqi vivaro hia pupohairata
variata.

13 Nkye hia inronra hiraitita, nai kyaahaqa hi nai kyaahaqa hiqata variqi quata. Nkyiqitairo mpovanto nai qata vakyaara mpo qua timwa kyairera, mwi vaisirara qamwanrama kyera ena qata vakyaara qiove i qua qaqira kyauqo hia qua vaiho qiante qiata. Nkye mwitaa timwaqita quata. Tiri nronravanto Karaisiva nkyi qua qaqira kyero nruka nyataintema kyeta nkyevata mpohua qua qaqira kyeta taunru kyaata.
14 Nkye ekyaa kyuqe kyaiqa mwia varaqi viqata nanrianra nanrianra mwutukya vahirata variata. Nkye mwitaama variqi vivera, nkye kuaara nraatima variqi vivara.
15 Karaisiva nkyi mwutukya qihaakyama nyataihata nkye variarara tita, nkyi mwutukyaqitai qihaakya hi varirata variata. Mwitaama variqata kuaara nraati Karaisira mwamwanta votima kyeta variqita quate tiro, Kotiva nkyi nyaanrama taira. Mwianra rieqata Kotirara kyuqeve timwaqi quata.
16 Kyaivaro Karaisira quavanto anoma kyero nkyi kyaahaqa hiari quava nkyi su nyaato mwutukyaqi vahirata nkye mwi quarara nraahu riemwaqi viqata nrohiata. Kyuqe vu nraato tu kyeta Kotira qua okyara nai timwa mwi nai timwa mwi hiqata kyuqe aanra nai nraamwute nai nraamwute hiqata variata. Kotirara qamwateqata ihi qiata. Kotira qua ihiqama kye timwaqi quata. Kotira nrutu tuaahereqa mpoqiavata ihi timwaqi quata.
17 Nkye mpo kyaiqa mpo kyaiqa varaqi viqatave, nkye mpo qua mpo qua timwaqi viqatave, Karaisira nrutuara riemwaqi viqatama mwitaa hiata. Karaisira nrutu nteqatama Kotirara kyuqeve qiata.

Nkye Kotirara rieqata mwataama kye qua riemwaqi viqata variqi quata

18 Nte nkyi nraakye vaati vataahuara qiarita riaata. Nkye nkyeta saatimwanra qua riemwaqita quata. Nkye Karaisira nraaqiara variahuara tita, nkye mwitaamaqita quata.
19 Nte nkyi mwihua saatiara qiarita riaata. Hia nkyeta nyaatamwanra uaqiama nyataraitita, mwihuara mwutukya vahirata variqita quata.
20 Nte nkyi nraaqiarara qiarita riaata. Nkye mpo enta mpo enta nkyeta nyohua sohua qua rieqata variqi quata. Nkye mwitaamaqi vivaro Kotiva nkyiara qamwateqaro variananro.
21 Nte nkyi nraaqiara sohuara qiarita riaata. Nkyi nraaqiaravanto hia qaiqaavata kyuqe kyaiqa varaananrave tivo tita, hia mwihua inronramaqita quate.
22 Nte nkyi kyaiqa vaisiara qiarita riaata. Nkye nkyitaqaa ntaqikyi vaisihua qua rieqata kyaiqa varaata. Hia vaisivanto qamwata nyataate tita, mwihua suqaa nraahu variqata kyaiqa varaata. Nkye tiri vunyaa vaisi Karaisirara nronraqama kye riemwaqi viqata mwihua kyaiqa ntapihi kye varaataa hirata varaata.
23 Nkye vaisi mponi mpo kyaiqa vareqata nkye Karaisira kyaiqama varauro timwa kyeqata kyuqema kyeta varaata.

24 Mwaa quara riaata. Nkye vaisi mponi kyuqema kye kyaiqa vare
varivaro nraakiara tiri vunyaa vaisivanto nkyi kyaiqara rieqaro mwia
qiata nkyita kyoqaa nyinrata nkye mwiva nai nraakye qorara rieqaro
nkyiari kyaama taani inraikyara varevara. Nkye Karaisira kyaiqa vaisi
variarara tiro, Karaisiva nkyi kyaiqara rieqaro mwia qiata kyoqaa nkyita
nyiananro.
25 Mwaa entara vaisivanto uaqia hi kyaiqara utuqiro quaninra
nraakiara Kotiva mwianra rieqaro nai kyoqaa ntapihi kyeroma
nai mwiananro. Kotiva hia mwi vaisira nrutuara rieqaro qamwata
mwataraitiro, ntapihi kyeroma mwia qua tukya hiananro.

4 1 Nte nkyi kyaiqa vaisiqaa ntaqikyi variahuara qiarita riaata.
Nkye ntapihi kyeqata nkyeta kyaiqa vaisiqaa ntaqikyiqi quata.
Nkyitaqaavata nyaamwuni variva ntaqikyi varirara tita, nkyeta kyaiqa
vaisiqaa kyuqema kye ntaqikyiqi quata.

Mwaa quaravata riemwaqita quate tura

2 Hia qoriri hiraitita, mpo enta mpo enta Kotirara aakyara ntamwaqita
quata. Hia vaite variqata Kotirara aakyara tiraitita, su nyaato tu kyeta
aakyara nteqata Kotirara kyuqeve timwaqita quata.
3 Nkye Kotirara aakyara nteqata tiriara mwihua kyaahaqa hirata
Karaisira qua timwa nyiqi viva aanra vahiarive qiata. Nte Karaisirara
uqeta tai quara nraakye qora timwa nyiqina vuvama varina. Mwi quara
nraakye qora timwa nyunra kyaara ni rupa kyaavanama mwaaqi varina.
4 Qio nianra rieqata Kotirara aakyara ntaivaqena nte ntapihi kye
Karaisira qua nraakye qora timwa nyianrita ntapihi kye riaata. Haunri
nte api qua timwa nyiankyora.
5 Karaisira qua hia rie nraakye qorahua varivata nkye mwihua suqaa
ntapihi kye nrohiata. Hia nkye mwihuavata qumina variraitita, nkye
taqaivaro Karaisira qua timwa nyi aanrava vahirata nkye Karaisira qua
mwihua timwa nyiata.
6 Nkye mwihuavata qua tiqata hia mwihua qoriri hiani quara tiraitita,
mwihua kyakya hiani quara tivata mwiaqaatai mwihua mpo quara nkyi
kyapara hivata nkye qio nkyiari timwa nyintema kyeta variata.

Qua mwanteqaro ekyaara qua tura

7 Tikikaasiva ni mwakyaakya nkyi timwama nyiananro. Tikikaasiva
tiri tiqata vakyaa kyuqeva variqaro ntapihi kyeqaro tirivata kuaa kyaiqa
Karaisira kyaiqa vare varira. 8 Nte mwia titaariro mwiva nkye varinani
uro tiri mwakyaakya nkyi timwa nyinrata nkyi mwutukyavanto kyuqe
hirata qamwateqata variata.
9 Nte mwiavata Onisimaasiravata titaarita vivara. Onisimaasiva tiri
tiqata vakyaa kyuqevama. Mwiva qutaaqama kyero ekyaa kyaiqa vare

varivama variro. Mwiva nkyiqinaavama variro. Mwitanahua vihua uro mwaini vahi mwakyaakyara nkyi timwa nyivara.

10 Arisitakaasiva mwiva nivatama kyero rupa taava, mwiva nkyi qua mwantero. Vanavaasira qata Maakivavata nkyi qua mwantero. Nte vaakya nkyiara tiqana, Maakiva nkye hinani virera nkye mwia qamwata mwateta mwia vitaate, tura.

11 Iosuaava mwia mpo nrutu Iasitaasivave qia vaisiva, mwivavata nkyi qua mwantero. Kotira nraaqiara Iutaaqitai qio taarampo mwinramwuhua nraahu nivata variqata Kotiva ntaqikyiani quarara nronraqama kye rieqata ni kyuqema kye kyaahaqa hi variara.

12 Epaparaasivavata nkyi qua mwantero. Mwivavata nkyiqinaava Iesusi Karaisira kyaiqa vaisima variro. Mwiva nkyiara rieqaro kepukyaqama kyero Kotirara aakyara nte varira. Mwiva nkyiara Kotirara aakyara ntero tiqaro, Kotio, e mwihua kyaahaqa hirata mwihua hia pupohairata kepukyaqama kye variqata hia nraaqiara taaqa variraitita, kepukya nraakye qora variqata i qua kyuqema kye riemwaqita quate, tira.

13 Nte taqauqaro mwi vaisiva kepukyaqama kyero kyaiqa vareqaro nkyivata Reotisiaani variahuavata, Hiraporisini variahuavata, kyaahaqa hi variro.

14 Rukuva tiri totaa kyuqevavata, Ntimaasivavata, nkyi qua mwanteta.

15 Tiri tiqata vakya Reotisiani variahuavata mwihuara rieqana mwihua qua mwantaura timwa nyiata. Nraakye mpo Nimpaaravata mwia nraamwuqi ntuvaantua hiahua, mwihuaravata nte rieqana qua mwantaura timwa nyiata.

16 Nkye qara mwaa kyaara ntumwa kyeta Kotira nraakye qora Reotisiaqinaahuavata nyivata mwihuavata kyaara ntuata. Mwiaqaataita nte qara mpo, Reotisiaqinaahuani vara kyaura, mwia nkyevata vara kyeta kyaara ntuata.

17 Nkye Akipaasira mwitaama kye timwa mwiata. Tiri nronra Karaisiva i kyaiqa mwinra qutaaqama kyera varaqira vira uro taiqa kyaante, qiata.

18 NTE PORUVAMA, ntena kyauquqo qara ntiqanama nkyi qua mwante varuqo. Ni rupa taavana mwaaqi varararavata hia taunru kyaata.

Kotiva nkyi kyuqema nyataarive tuqo.

1 TESARONAIKA

Poruva Tesaronaikaaqinaahuani vunyaa qara vara kyora

Iesusira qati vara sivuma kyovaro nyaamwuni uro varuvaro 20 ihive nritarovaro Poruva mwaa quara qara ntumwa tora. Poruva Tesaronaikaaqi varuhua Karaisira qua timwa nyuvata mwihua mponramwuvanto Karaisira quara qutaave timwa kyeta varura. Mwihua Iesusira nraakye qora variqi vuvata mwia kyaara mpo uhua mwihua uaqiamaqita vuvaro Poruva mwihuara hia pupohairata kepukyaqama kye variqi quate tiro, mwaa quara qara ntumwa nyatora. Poruva Karaisiva tumuani quaravata mwihua ntapihi kye timwa nyunra.

---

1 1 Nte Poruvama. Ntevata Sairaasivavata Timotivavata tirenramwu
nkye Kotira nraakye qora Tesaronaikaaqi variahua nkyinima
qara ntumwa teta. Nkye tiri tiqora Kotiranivantovata Iesusi
Karaisiranivantovatama varita. Kotiva nkyi kyuqema nyatairaro nkyi
mwutukyaqitaira qihaakya hirata variata.

Tesaronaikaaqinaahua Iesusirara riemwaqita vurara tura

2 Tire mpo enta mpo enta Kotirara aakyara nteqata nkyiara kyuqeve
timwa kyeta nkyi nyutu nteqata Kotirara aakyara nte varunanra.
3 Tire Kotira vuqaa variqata nkye vare varia kyaiqara hia taunru
kyaraitita, tire ntapihi kyaurata nkye Karaisirara qutaa mwivave timwa
kyeta mwiaqaatai nkye mwia kyaiqa varaqi quara. Nkyi mwutukyavanto
Karaisirara vaihata nkye kyuqema kye mwia kyaiqa vare variara. Iesusi
Karaisiva tiri vunyaa vaisivanto tumuaninra, nkye mwia vekya hia
pupohaihata variqi vi variara.
4 Tiri tiqata vakyaa tuaavo, tire ntapihi kyauraro Kotira
mwutukyavanto nkyiara vaiharo nkyiara ni nraakye qora variate tiro,
mwiva nkyi nai kyaama taira.
5 Haaru tire Karaisira qua nkyi timwa nyiavarata nkye hia mwi quarara
qumina quave tiraitita, mwi quarara kepukya quave tuvaro Kotira

The New Testament in Omwunra-Toqura (South Tairora) of Papua New Guinea; 1st ed. 2000; web version, 2014, Wycliffe Bible Translators, Inc.

mwanraquravanto nkyi kyaahaqama kyovata nkye mwi quarara qutaave timwa kyeta kepukyaqama kye mwi quara riemwaqita vura. Mwi entara tire nkyiara rieqata nkyi utaqaa nrohi variqata kyuqema kye ntapihi kye nrohiavananra mwia nkye ntapihi kyaarama.

6 Mpo uhua nkyi uaqiama nyateqa nkyiara hia mwi quara riaate tuvata nkye hia mwihua qua riaraitita, Karaisira quara qutaave tuvaro mwiaqaatairo Kotira mwanraquravanto nkyi mwutukya kyuqema nyatovata nkye qamwateqa variqata tire hurantema kyeta Karaisira tiri vunyaa vaisi vataqita vi varura.

7 Nkye mwitaamaqi vuvata Karaisirara qutaave tuhua Masentoniaanivata Akaiaanivata varuhua nkyi taqeta, Kyai tirevata mwitaa hiare, timwa kyeta mwitaamaqi vurama.

8 Nkye Karaisira qua rieta mwiaqaatai mpohua mpohua timwa nyiqi quavaro mwi quava nkyiqitairo viro nrinro Masentoniaani viharo Akaiaani viharo mwiaqaatairo ekyaa mwatani viro nrinroma virara tita, ekyaa mwi mwatanaahua nkyiara tiqata, Mwihua kyuqema kye Kotira qua riemwaqi vi variarave, ti variara. Nkyiqitairo mwi quava viro nrinroma virara tita, tire qumina mwi quara nkyita timwa nyianronra.

9 Haaru nkyivata variqata mwitaa mwitaa hiavana quara, mwi quara Akaiaaqinaahuavata, Masentoniaqinaahuavata timwa nyianre tita taqaurata mwi mwatanaahua nkyiari vaakya mwi quara ntapihi kyeta nkyiarivanto tiri timwa timwunra. Mwi entara tire nkyivata uto variavarata nkye unra mwanriqanra rieqata utu kye vato inraikyara qaqira kyeta tuqasaa vita qutaa mwanriqavanto qati variqi vi varira, Kotira mwia kyaiqa nraahu vararera uti varura.

10 Mwitaa hiqata nkye mwia mwaaquvanto nyaamwusairo qaiqaa tumuaninra vekya variara mwi quara mwi quara mwihua nkyiarivanto tiri timwa timwiavata riaunanra.

Mwia mwaaquvanto qutu vuvaro Kotiva mwia qaiqaa qati vara sivuma kyova, Iesusiva, mwivama tiri vaitutuma kyaarivama variro. Nraakiara Kotira raraqa tairaro ko qiani entaraqaa Kotiva tiriqaavata qua vataankyo tiro, Iesusiva tiri vaitutuma timwa taananro.

Poruva nai toharero Tesaronaikaaqi kyaiqa varorara tura

2 **1** Ni kata pakyaa tuaavo, haaru tire nkyivata uro variqata nkyi kyaahaqa hura kyaiqava hia qumina vivira. Nkye mwia ntapihiara.
2 Haaru hia nkye hunani quavana entara tire Piripaini variavarata mwi mwatanaahua tiri uaqiama timwa teta kyaurira inraikya vara timwuvata tire nriqa vu inraikyara varaavananra nkye mwi quara ntapihi kyaara. Tire Piripai kyeta nkye hunani utontaavarata vaisi airivanto tiri qoraqama timwa teta hia mwi quara qiate ti varuvaro Kotiva tiri kepukya timwuvata tire hia aatu hiraitita, Kotira qua Iesusira mwakyaakya nkyi timwa nyiavananra.

3 Tire nraakye qora qua timwa nyinrenra hia api qua rieqata mwi
quara timwa nyiavananra. Hia tire mpohuavata api nrohiqata uaqia hi
inraikyara utuana quara timwa nyiavananra. Hia tire nraakye qora unra
utu nyatarera qua timwa nyiavananra.
4 Qaqao, Kotiva tiri mwataarama kyero taqero qioma nkye ni qua
kyuqera nraakye qora timwa nyivarave tihata tire mwi quara nraakye
qora timwa nyi varunanra. Tire hia nraakye qoravanto qamwata timwa
taate tita, qua timwa nyunanra. Kotiva tiri qamwata timwa taarive
tita, tire mwia qua nraakye qora timwa nyi varunanra. Tire vu nraato
tunanravata Kotiva tukyama kyero taqaivama variro.
5 Nkye tiri okyara taqamwa kyaara. Tire haaru nkyivata nkyi mwaatani
uro variqata hia tire kyuqe kyuqe timwaqi viqata qiavananra. Kotivavata
taqe varuvata hia tire tiqata, Kyai tire kyuqe kyuqe timwaqita quarata
mpo inraikya timwiate, timwa kyeta qua nkyi timwa nyiavananra. 6 Hia
tire nkyiarave, mpohuave, tiri nrutu tuaaheraate qiavananra.
7 Tire Karaisiva nronraqama kyaihua variqata nkyiara kepukyaqama
kye tiqata, Nkye tiri mwitaa mwataama timwa taate, qiara aanrava
vahuvatavata, tire hia mwitaa hiraitita, tire qihaakyama kye nkyiqi
kyaiqa varaavananra. Mwia nrova nai nraaqiaraqaa kyuqema kyero
ntaqikyintema kye tire nkyiqa qihaakyama kye ntaqikyiavananra.
8 Mwi entara nkyiara tiri mwutukya vahuvata tire Kotira qua Karaisira
mwakyaakya nkyi timwa nyita nai mpoqiavata nkyiara tiri mwutukya
vahuvata tire nkyivata variqata nkyi nraahu kyaahaqa hiarahua
variavananra. 9 Tire mwi entara toqaamwu tu kyeta kyaiqa varaavananra
mwia nkye ntapihi kyaara. Tire Kotira qua Karaisira mwakyaakya
nkyi timwa nyiqi viqata haunri nkyi muaanra nyianro tita, entaqivata
iheravata toqaamwu tu kyeta qati nraahu kyaiqa varaqi vi variavananra.
10 Nkye Karaisira quara qutaave tuvata tire nkyivata variqi quavarata
nkyevata Kotivavata taqovata tire kyuqema kye hia apiqama kyeqata
nkyivata variavananra.
11 Mwia qova nai nraaqiaraqaa kyuqema kyero ntaqikyintema kye tire
nkyi kuaiqia kuaiqiaqaa ntaqikyiqi quavananra. 12 Nkyi pupohaankyo
tita, tire kepukya quaqo nkyi su nyato nyita, nkyi mwutukya qihaakyama
nyateta, nkyiara po tiqata aanra kyuqeraqaa nraahu vivaro Kotiva
nkyiara qamwateqaro variarive qiavananra. Nkye Kotiva nai ntaqikyi
mwatukyaraqi uro variqata mwia peqa okyara taqaate tiro, Kotiva nkyi
nyaanrama tairara titama, tire mwi quara mwi quara nkyi timwa nyita.
13 Tire Kotira qua nkyi timwa nyiavarata nkye mwi quarara hia qumina
vaisivanto timwa tai quarave tiraitita, mwi quara Kotiva timwa tairave
tura. Nkye mwitaa hiavata tire Kotirara kyuqeve timwaqi vunanra. Qio
qutaaqama kye mwi quava Kotira quama vahiro. Nkye qua mwianra
qutaave qiavaro mwi quava nkyiqi vahiqaro nkyi kyaahaqama nyate varira.

14 Ni kata pakyaa tuaavo, Iutiani Kotiva nyaanrama tai nraakye
qorahua, mwihua Iesusi Karaisirara qutaave tuvata mwia kyaara nkyiari
nramwunaahua mwihua uaqiamaqita vuvata mwihua nriqa vu inraikyara
varaqi vi varura. Mwihua nraantantamwa kye nkyevata Karaisirara
qutaave qiavata mwia kyaara nkyita nramwunaahua nkyi uaqiamaqita
quavata nkye nriqa vi inraikyara varaqi vi variara.
15 Iutaavanto Iesusira ru kyora. Haaruvata kuaa mwihua nraahu
poropeti vaisi mponramwu ru kyora. Mwaa entaravata mwi
mwatanaahua nraahu Karaisira qua kyaara tirivata uaqiama timwate
variara. Iutaavanto mwitaamaqi viqata mwihua Kotiva hia qamwataani
kyaiqara nraahu varaqi viqata ekyaa mpo mwatanaahua nramwutaaqa hi
variara.
16 Tire Kotiva nraakye qora huvantu nyataani quara mpo mwatanaa
mpo mwatanaa timwa nyianre turata Iutaavanto tiriara hia mwi quara
qiate tita, tiri aanra huvaitarera uti variara. Mwihua mwitaamaqi
quavaro mwihua qora kyaiqavanto nritarero vaiharo Kotira raraqa
taiharo qiove timwa kyero mwiaqaatairoma mate mwihua ntuquti variro.

Poruva qaiqaa mwihua uro taqaaninranra tura

17 Ni kata pakyaa tuaavo, Iutaa vaisivanto tiri uaqiama timwa teta
nkyiqitai tiri titovata mwia kyaara tire mpo entanramwu variqata
tiri mwutukyavanto uaqia huvata nrainranra nraaqiara votima kye
variqata hia nkyi siri taqaraitita, nkyiara nronraqama kye nraato tiqata
varunanra. Tiri mwutukyavanto anoma kyero uaqia huvata tire mwi
entara, Kyai nrumu ntanteta uro nkyi siri taqaare, timwa kyeta 18 nkye
hunani quananra aanra puaa hiavararo hia vahuvata variavananra. Nte
Poruva qaiqaavata qaiqaavata nrumu ntantena uro nkyi taqarera hiavaro
nte quari aanrava hia qioqa hura. Saataaniva tire quana aanranra tita
tovata hia nkyi uro taqaavananra.
19 Qio nraakiara tiri vunyaa vaisivanto Iesusi Karaisiva qaiqaa
tuminraqe tire mwi entara mwia vuqaa sivita variqata tire tahua
taqaananra vekyave mate tire varita? Mwia nkyeve. Mwi entara tire
tahua taqeve mpoqama kye qamwataananra? Mwiavata nkye nraahuma.
Tire tahua taqetave tiri kyaiqavanto hia qumina viviho qiananra? Tire
mwi entara nkyi Tesaronaikaa nraakye qora taqeqatama mwi quara mwi
quara mwitaa qiananra.
20 Nkye Kotira nraaqiara kyuqema kye variarara rieqatama tire Kotira
nrutu tuaahereqa qamwateqata varita.

Poruva Tesaronaikaani Timotira titorara tura

3 1 Tire nrumu ntanteta uro nkyi Tesaronaikaaqinaahua taqaare tita,
aanranra puaamaqi viqa taqaavararo hia vahuvata haunri tire

mpuahaama varita hia nkyi mwakyaakya riaarorave timwa kyeta kyai
tire tetaraa mwaini Atenini variqata 2 Timotira titaararo mwiva uro nkyi
taqaarive qiavananra. Timotiva tirivatama kyero Kotira kyaiqa vareqaro
Karaisira qua kyuqe mwakyaakya nraakye qora timwa nyi variva.
Timotiva mwiva uro nkyi su nyaato nyinrata nkye kepukyaqama kye
variqata Kotira qua kyuqema kyeta riemwaqi quate tita, mwia titaavararo
mwiva nkye hunani vurama.

3 Vaisi mponramwuvanto nkyi uaqiama nyataivata nkyiqitai mpo ihua
pupohairata Kotira qaqira kye vivo tita, Timotira titaavararo mwiva nkye
hunani vurama. Nkyevata tirevata Iesusira nraaqiara varunanranra tita,
tiri uaqiama timwa teva vahiananro. Mwia nkye ntapihi kyaara.

4 Haaru tire nkyivata variqata nraakiara mwinro mwaanro tiri uaqiama
timwate quara nkyi timwa nyiavarata nkye mwi quara riora. Qio mate
nkye taqaavaro qutaama mwi inraikyava qovara hiro.

5 Nkyi uaqiama nyataivaqe nte mwaini mpuahaama qumina variankyo
tina, kyai nte Timotira titaariro mwini quarive qiavara. Nkye Kotira qua
rieve variavo, hiave rie variavo, tina, Timotira titaavaro nkye hunani
vura. Nte nkyiara tiqana, Saataaniva mwihuara uaqia hi kyaiqara utuate
tirata mwihua mwia qua rieta tiri quavata tire mwihuaqi kyaiqa vara
taunanravata qaqira kyevorave tina, Timotira titaavara.

Timotiva nkyi mwakyaakya kyuqe mwakyaakyama nrumu timwa mpiho, tura

6 Mate Timotiva nkye hianasairo uro ntantero nrumu nkyi
mwakyaakya kyuqe mwakyaakya timwa mpihanama riaura. Mwiva
nkyiara tiqaro, Mwihua Kotira qua riemwaqita vima variavo. Nanrianra
nanrianra mwutukya vaihatama variavo. Mwihua tiriara riemwaqi
viqata tiriara qamwateqatama variavo, tiro. Tire nkyi siri taqaataa ihata
varurantema kye nkyevata tiri tiviri taqaataa ihata variavoma, tiro.
Timotiva nkyiara mwitaa mwitaa tihatama riaunanra.

7 Ni kata pakyaa tuaavo, tire mwaini variqata ekyaa mwi muaanranra
varaqi vi varuraro Timotiva nkye Iesusirara kepukyaqama kye riemwaqi
quara, nkyi mwakyaakya kyuqe mwakyaakya tihata tire mwi quara
riauraro tiri kepukya timwiho.

8 Nkyi hia pupohaihata kepukyaqama kye nronravanto ti quara
riemwaqi quaraqaatai tire qioma kyuqema kye qati variqi quananra.
9 Timotiva nkyi mwakyaakya tiri timwa timwihanro tiri mwutukyaqitairo
anoma kyero kyuqe ihata tire Kotira vuqaa variqata nronraqama kyema
qamwateqa varita. Qikye, nkyiara qamwateqata nai Kotirara nataamave
qamwataananra?

10 Qio tire qaiqaa nkyi uro taqeta nkyi kyaahaqa hiqata nkye Kotira
qua hini qua hia riaara, mwi quaravata nkyi timwa nyianrata nkye Kotira

qua ekyaa qua riemwaqita quate, titama tire entaqi ihera nkye hinani quana aanranra tinraamwutaante timwa kyeqata Kotirara aakyara nte varunanra.

11 Kotiva tiri tiqova naivata Iesusi Karaisiva tiri vunyaa vaisivantovata aanra tinraamwutairaqe qiove qiananra. 12 Kyaivaro tiri vunyaa vaisivanto nkyi kyaahaqa hirata nkye nanrianra nanrianra mwutukya vahirata variqi viqata uro ekyaa nraakye qoraravata mwutukya vahirata variata. Nkye mwitaamaqi vivera, tiri mwutukyavanto nkyiara mpoqiavata vahintema kyeroma nkyi mwutukyavanto mpohuara vahiananro.

13 Mwiva nkyi kyaahaqa hiraro nkyi mwutukyavanto kepukyaqa hirata varivaro nraakiara Iesusiva tiri vunyaa vaisivanto nai nraakye qora kyuqehua kyapata tuminrata nkyevata mwi entara hia apiqa hi nraakye qorahua variraitita, kyuqe nraakye qoravanto nraahu variqatara tita, hia kyauriraitita, qioma tiri tiqora Kotira vuqaa sivita varivara.

Mwataa hi aanranraqaa nrohi vaisirara Kotiva qamwateqaro varirave, tura

4 1 Qio ni kata pakyaa tuaavo, haaru tire nkyivata variqata nkyi timwa nyita mwataama kye aanra kyuqeraqaa nrohivaro Kotiva nkyiara qamwateqaro variarive qiavarata nkye mwi quara riora. Nkye matevata mwi quara rieqata nrohi variara. Tire teta vunyaa vaisi Iesusi Karaisirara rieqatama nkyiara po kye tita kepukyaqama kye tiqata, Kotira aanraqaa mwitaa mwitaama kye nrohiate tunanra mwi quara nraahu riemwaqi viqatama anomakye mpoqiavata mwi quara riemwaqi viqatama mwi aanranraqaa quaterama, turo.

2 Tiri vunyaa vaisi Iesusi Karaisiva tiri nronraqama kyovata tire mwaanra qua, mpo qua mpo qua nkyi timwa nyiavana quara, nkye ntapihi kyaara.

3 Qio Kotira mwutukyavanto mwataamama vahiro, Kotiva nkyiara hia uaqia hi kyaiqara utiraitita, aanra kyuqeraqaa nraahu nrohiqata api qaraqita nrohi okyarara qaqira kyaatema tiro.

4 Mwianra rieqatama nkyeta mwamwantara kyuqe mwamwantave timwa kyeta mwiaqotai uaqia hi kyaiqara utuarorave tiqata kyuqema kye nkyeta mwamwantaqa ntaqikyiqi quata.

5 Nkye variqata mpo mwatanaahua, hia Kotira qua riaahua api nrohiantema kyeta nrohivora. Mwihua qora kyaiqara mwutukya ntihata mwi kyaiqara uti variara.

6 Iesusira nraaqiara mpovanto mwi kyaiqara utirera, mwiva nai henanra uaqiama mwataananro. Mwiva hiavata mwitaa hiari. Mpovanto mwitaa hirera, Kotiva naivantoma mwi vaisira ruananro. Tire haaru kepukyaqama kye nkye mwitaa hivorave tita, nkyi mwi quara timwa

The New Testament in Omwunra-Toqura (South Tairora) of Papua New Guinea; 1st ed. 2000; web version, 2014, Wycliffe Bible Translators, Inc.

nyiavananra. 7Kotiva hia tiri nraakye qorara nanrianra nanrianra api
nrohiate tiro, tiri nraanrama tairavauma. Tiriara mwihua kyuqe kyaiqa
nraahu varaqi quate tiro, Kotiva tiri tinraanrama taira.
8Tire mwaa mwi quara nkyi timwa nyuna quara mpovanto mwoqa
mwianriva hia vaisivauma mwoqa mwiananro. Mwi vaisiva Kotiva nai
mwanraqura nkyi nyi varira, mwiama mwoqa mwiananro.
9Nkye nanrianra nanrianra mwutukya vaihata variara Kotiva vaakya
nkyi nyaamwutairara tita, tire hia qaiqaa mwi quara nkyi timwa nyita
mwitaa hiate qiananra. 10Nkye nanrianra nanrianra mwutukya vaihata
variqata mwiaqaatai ekyaa Iesusira nraakye qora Masentoniaani
variahuaravata mwutukya vaihata variara. Nkye mwitaamaqi vi
variavata tire nkyiara mpoqiavata mwitaamaqi quatema turo.
11Nkye qihaakyama kye varirara kepukyaqama kye riemwaqita quata.
Hia qumina aanraqaa nrohiqata mpora kyaiqa uro mwaati taqe nrumu
mwaati taqe hiata. Nkye nkyeta kyaiqa nraahu varaqita quata. Nkyeta
kyauquqo kyaiqa vara kye kyara nreqata variata. Mwi quara haaru nkyi
timwa nyiavananra mwivauma quata.
12Nkye mwitaamaqita viqata nkye qioma nkyetavanto nkyetaqa
ntaqikyiqata hia qumina uro mpohuara kyararave, mpo inrakyarave,
nyaanru tiraitita, variqi vivata mpo nraakye qoravanto hia Iesusira qua
riehua, mwihua nkyi kyaiqa taqeta nkyiara kyuqe nraakye qoravema
tivara.

Tiri vunyaa vaisivanto qaiqaa tumuaninranra tura

13Ni kata pakyaa tuaavo, hia Kotira qua riaa nraakye qorahua ekyaara
qutu vita hia qaiqaa siquananrave ti variavaro mwihua mwutukyavanto
uaqia ihata variara. Nkyevata mwihua nraantantevo tita, tire ntapihi
kyeta qutu vihua okyarara nkyi timwa nyinrenra.
14Iesusiva qutu viro mwiqitairo qaiqaa sivura mwi quarara tire qutaave
tunanra. Tire mwi quarara qutaave tiqatara tita, tire tiqata, Nraakye
qora Iesusirara qutaa mwivave tihua, mwihua qutu vivaro Kotivama
mwihuavata qati vara sivuma kyairata mwihua Iesusiravatama kye uro
ntante tumivaravema, turo.
15Tiri vunyaa vaisivanto tirivata timwa timwi quarama nkyivata timwa
nyita. Tiri vunyaa vaisivanto tumuani entaraqaa Iesusirara qutaave tiqata
qati varihua, hiama mwihua nraante vivata qutu vihua nraakiara vivara.
16Qaqao, mwi entara Kotiva qua tiraro mwiaqaatairo nyaamwunyaava
nronravanto aakyara tiraro Kotira ntomaqotairo vuatairaro tiri
vunyaa vaisi nai mwivama nyaamwusairo tumuananro. Mwitaa hiraro
Karaisirara qutaa mwivave timwa kye qutu vihua, Kotiva mwihua
nraante qati vara sivuma kyairata 17mwiaqaatai tiriqitai qati vari
nraakye qorahua, mwihua vita qutu vihua kyapata ntuvaantua hita tiri

vunyaa vaisivanto tonamwuqi tumuaninra mwia hunta kyarera virini vivara. Tire uro teta vunyaa vaisi hunta kyeta mwiaqaatai ekyaa enta mwia vatama kyeta qati variqi quananra.

18 Nkyi mwutukyaqitai kyuqe hi varirata variate tita, nkye mwi quara nai timwa mwi nai timwa mwi hiqata variata.

Iesusiva tumuani entarara terama teta variate, tura

5 1 Ni kata pakyaa tuaavo, ekyaa mwi inraikyava qovara hianinra okyara nkyeta ntapihi kyaarara tita, tire qumina nkyi qara ntumwa kye timwa nyiqata mwi entara mwaa entarave qiarora. 2 Nkye ntapihi kyaarama. Mpuara vaisivanto entaqi tirema kye nriantema kyero Iesusivavata nkye hia mwianra rie entara tumuananro.

3 Nraakiara nraakye qoravanto tiqata, Mate kyuqe entave. Kyuqema kye variqi virerave, timwa kye varivaro nrihanrama nyatero mwihua ntuqutu raupirima kyaari entava nrintairata mwihua anoma kyeta uaqiama kyeta varivara. Nraakyevanto kyuqe variqi viharo qamwanrama kyero nraaqiara mwataari entava qovara iharo atura ntintema kyero qamwanrama kyero mwi entava qovara hiananro. Mwi entaraqaa hiama mpovanto ntuqema kyero aatu quari aanrava vahiananro.

4 Ni kata pakyaa tuaavo, nkye hia enta hiraqi variqata uaqia hi kyaiqara uti variahuara tita, nkye mwi entava mpuara vaisivanto tirema nrintema kyero nriankyo tita, teramateta variate. 5 Nkye omwavanto itainani varia nraakye qorahua nraahu variara. Nkye huari iteqaro ntuvaahainani nraahu variara. Nkyevata tirevata hia enta hiro kyokira riraqi varurahuavauma.

6 Tire mwianra rieqatama haunri mpo nraakye qora nraantante vaite variarora. Nrivaqe sivi variqata vu ntapairi kye viti viri taqeqata variqi quara.

7 Vaitaahua entaqi vaite variavata uera nramanri nraahuavata entaqi nraahu nreqata apiqama kyeqa uera nte variara. 8 Tire hia mwihua nraantantamwa kyeta varurahua. Tire ntuvaahairaqaa nrohura nraakye qorahuara tita, varaivaqe vu ntapairi kye viti viri taqeqata variqi quara.

Ntaqi vaisiva vevavanto ni mutukya ruankyo tiro, nai mwetokyaqa qainiqotairo nraamwuma taira. Mwia nraantantamwa kyeta varaivaqe Iesusirara kepukyaqama kye riemwaqi viqata nanrianra nanrianra mwutukya vataana okyarara riemwaqi quararo mwi okyarava tiri mwetokya ntumwaqu tairaqe variara.

Ntaqi vaisiva qiataqi ruankyo tiro, qaini tovaqa nai qiataqaa qutaira. Mwia votima kyero Kotiva tiri huvantu kyero tivita vatairaqe tire mwiavata qio variana quara riemwaqi quararo mwi quava tiri qiataqaa tovaqa votima kyero vahiari.

9 Hia Kotira raraqa tairaro tiri ntuqutirero nai kyaama tairavauma. Tire Iesusi Karaisira tiri vunyaa vaisiara rieqata hia ekyaara qutu viraitita,

Kotiravata qati variqi quananranra rieqaro Kotiva tiri nai kyaama tairama.

10 Karaisiva tiriara rieqaro qutu vurara tita, qutu quararove, qati variararove, mwiva tuminraqe tire mwi entaraqaatai mwiavata ekyaa enta qati variqi quananra. 11 Nkye mwianra rieqatama nkye mate hiantema kyeta nkye nai kyaahaqa hi nai kyaahaqa hiqata nai kepukyaqama mwate nai kepukyaqama mwate hiqata variata.

Vitini ekyaara qua tura

12 Tire nkyiara mwataa hiatema tita, Vaisi mponramwuvanto nkyivata variqata Kotira kyaiqa nkyiqi vare varihua nkye mwihuara nronraqama rieqata mwihua kyuqema nyataata. Tiri vunyaa vaisivanto mwihuara nkyi aanra kyuqera nyaamwutamaqi quate tiro, mwihua nronraqama kyaira. 13 Mwihua nkyiqi kyaiqa varerara tita, nkye mwianra rieqata mwihuara kyuqe vaisive tiqata nkye mwihuara mwutukya vahirata variata. Nkye kuaara nraati variqi viqata nanrianra nanrianra qihaakyamaqita quata.

14 Tiri qata vakyaa tuaavo, tire nkyiara mwataa hiatema tita, Hia kyaiqa vararaitita qumina nrohi varihua su nyaato nraivata mwihua kepukyaqama kyeta kyaiqa varaata. Aatu hi varihua kyaahaqa hivata kepukyaqama kyeta Kotira kyaiqa varaata. Hia Iesusira qua kepukyaqama kyeta riemwaqi vihua, kyaahaqa hivata kepukyaqama kye Iesusira qua riemwaqi quata. Hia paparuqa hita vuavi raavira tiraqitai mpohua kyaahaqamaqita quata.

15 Nkyi uaqiama nyataivata nkyiari uaqiama nyataaro tita, rauriqata variata. Nkye nanrianra nanrianra kyuqe hita kyaahaqa hiqata ekyaahua kyaahaqa hiata.

16 Nkye ekyaa enta qamwateqata variata.

17 Nkye ekyaa enta Kotirara aakyara nteqata variata.

18 Hia kyuqe enta nraahu Kotirara qamwateqata variata. Uaqia hi entaravata Kotirara qamwateqata nraahu variqi quata. Kotira kyakya hiva nkyiara mwitaamaqita quatema tiro.

19 Kotira mwanraquravanto nkyiqi variva nkyiqi kyaiqa utirera hirata nkye mwia kyaiqa antua kyeta mwia qua hia rievora.

20 Kotira mwanraquravanto vaisi mpo kyaahaqa hiraro mwi vaisiva Kotira qua tirata nkye mwia quara qumina quave tivora.

21 Nkye ekyaa kyaiqave, ekyaa inraikyave, tukyama kye taqaivaro kyuqema vahianinra mwia nraahu tuqara tutaata.

22 Ekyaa uaqia hi kyaiqavave, uaqia hi inraikyavave, vahianinra mwia qaqira kyaata.

23 Nraakye qorara hia aatu hiraitita, mwutukyaqitai qihaakya hi varirata variate ti variva, Kotiva nkyivata kyaahaqa hirata nkye hia

uaqia hi kyaiqara utiraitita, kyuqe kyaiqa nraahu varaqi quata. Kotiva nkyiqa ntaqikyi variraro nkyi mwutukyavantovata, su nyaatovantovata, mwamwantavantovata, qio vahiari. Mwitaa hiraro Iesusi Karaisiva tiri vunyaa vaisivanto tumuani entaraqaa nkye kyuqema kyeta varivaro hiama nkyiqa qua vahiananro.

24 Kotiva nkyi nyaanrama taiva qutaaqama kyeroma nkyi kyaahaqamaqiro quananro.

25 Ni kata pakyaa tuaavo, nkye tiriaravata rieqata Kotirara aakyara ntaata. **26** Nkye Iesusira nraaqiara varihuara tita, Iesusira nraaqiara mpo ihua kyuqema kye qua mwanteqata nai kyauqu mwi nai kyauqu mwi hiqata variata.

27 Nronravanto ni nronraqama kyaiva nte nkyiara kepukyaqama kyena tiqana, Qara mwaa kyaara ntumwa kyeta ekyaa tiri tiqata vakyaavata mwaa quara timwa nyiata.

28 Tiri vunyaa vaisivanto Iesusi Karaisiva nkyivata variqaro nkyi kyuqema nyatairata nkye kyuqema kye variqi quatema tuqo.

The New Testament in Omwunra-Toqura (South Tairora) of Papua New Guinea; 1st ed. 2000; web version, 2014, Wycliffe Bible Translators, Inc.

2 TESARONAIKA

Poruva Tesaronaikaaqinaahuani nraakiaraa qara vara kyora

Iesusira qati vara sivuma kyovaro nyaamwuni uro varuvaro 21 ihive nritarovaro Poruva mwaa quara qara ntumwa tora. Tesaronaikaaqi varuhua mpo uhua Karaisiva qaiqaa tumuani entara vekya variqata kyaiqa qaqira kyeta qumina varuvaro mwia kyaara Poruva mwihuara kepukyaqama kyero tiqaro, Kyaiqa varaqi viqata Iesusira vekya variate, tura. Mwihuara kyaiqa varaate timwa kyero mwaa quara qara ntumwa tora.

---

1 1 Nte Poruvama. Ntevata, Sairaasivavata, Timotivavata, tire nramwu
nkye Kotiranivata, Iesusi Karaisiranivata, Tesaronaikaaqi varia
nraakye qorahua nkyinima qara mwaa vara kyeta.
2 Tiri tiqova Kotivavata, tiri vunyaa vaisi Karaisivavata, nkyi kyuqema
nyataivaro nkyi mwutukyaqitairo qihaakya hi varirata variata.

Karaisiva uro ntantero tumu variqaro ko qianinranra tura

3 Ni kata pakyaa tuaavo, tire nkyiara rieqata mpo enta mpo
enta Kotirara kyuqeve qiarava nraahu vaihata varunanra. Nkye
Karaisirara qutaave timwa kyeta mwiaqaatai mwianra riemwaqi viqata
kepukyaqamaqi vi variarara tita, tire qioma Kotirara kyuqeve qiananra.
Nanrianra nanrianra mwutukya vahiva nkyiqi mpoqiavata vahirara tita,
tire qioma Kotirara kyuqeve qiananra.
4 Nkye mwitaamaqita vi variarara tita, tire Kotira nraakye qora
mpo hiahua utaqaa variqata nkyi nyutu tuaahere varunanra. Nkye
Iesusira nraakye qora variavata mwia kyaara mpohua nkyi qoraqama
nyate variavata nkye nronra muaanra vareqata hia qoriri hiraitita,
kepukyaqama kye Karaisirara riemwaqi vi variarara tita, tire nkyi nyutu
tuaahere varuro.
5 Nkye Karaisira kyaara muaanra varaqi quara Kotiva hia taunru
kyaananro. Kotiva nraakye qora qua avuqavu hi variva varihatara tita,

The New Testament in Omwunra-Toqura (South Tairora) of Papua New Guinea; 1st ed. 2000; web version, 2014, Wycliffe Bible Translators, Inc.

nkye Karaisirara riemwaqi viqata nronraqama kye muaanra varaqi vivaro Kotiva nkyiara, Nkye ni nraakye qorave. Nkye ni mwatukyaqi qioma nrivarave, qiananro. Nkye Kotira mwatukyaqi vihuara titama, nkye mwaa entara muaanrave, nriqa vi inraikyarave, vareta.

6 Kotiva avuqavuma kyero qua rie variva. Nkyi uaqiama nyateta muaanra nkyiqa vatehua varivaro Kotiva mwihua nkyiarivata uaqiama nyatero muaanra mwihuaqaa vataananro.

7-8 Nkye muaanra varaqi vi varivaro ekyaara entaqaa nkyiqaataivata, tiriqaataivata, muaanra vara kyairaro vuvuatama viraqe variananra. Ekyaara entaqaa tiri vunyaa vaisi Iesusiva nyaamwusairo nai nyaamwunyaahua kepukyanramwuvata sita varero mwihua kyapata qovarama viro qia nronraqama kyero itaaninravata tumuananro. Mwi entara mwiva Kotirara hia rie nraakye qorahuave, Iesusi Karaisira quara qumina quave ti nraakye qorahuave, mwihua rirero qovara hiananro.

9 Mwiva qovarama viro mwi nraakye qorahua ri ntuquti hiqaro titairata nyianrani nkyiariaraa uro variqata ekyaa enta uaqiama vita variqata hiama tiri vunyaa vaisi Iesusira kepukya okyara taqevara.

10 Mwi entara Iesusiva tuminranro mwia peqa okyaravanto qoqaa vahirata Iesusirara qutaave ti nraakye qorahua mwia nrutu tuaahera kyeta mwia mwahuta timwa mwatevara. Tire Iesusirara nkyi timwa nyunrata nkye qutaave qiarara tita, nkyevata mwi entara mwi nraakye qorahua kyapata varivara.

11 Tire mwianra rieqatama Kotirara nkyi kyaahaqama nyataarive titama, mpo enta mpo enta mwianra aakyara nte varunanra. Aanra kyuqeraqaa quate tiro, Kotiva nkyi nyaanrama taira. Aanra mwiaqaa kyuqema kye quate tita, tire Kotirara aakyara nte varunanra. Nkye Karaisirara kepukyaqama kye riemwaqi viqata kyuqe kyaiqa nraahu vararera uti varivaro Kotiva nkyi kepukya nyinrata nkye qio mwi kyaiqara mwi kyaiqara vareqa variate.

12 Nkye mwitaamaqi vivaro tiri vunyaa vaisi Iesusi Karaisira nrutuvanto viriraqaa nri viraro mwiva nkyita nrutuvata tuaaheraari. Kotivavata, tiri vunyaa vaisi Iesusi Karaisivavata, nkyi kyuqema nyatairata nkye qioma mwitaamaqi vivara.

Anoma kyero Kotira qua nteqa kyero qora kyaiqa uti varianikurara tura

2 **1** Iesusi Karaisiva tiri vunyaa vaisivanto tiri ntuvaantua hirero tumuani entarara nkyi timwa nyinrenra. Nte nkyiara po, **2** qati hia mpohua api qua tira riaate tuqo. Vaisi mponramwuvanto unra tiqata, Tiri vunyaa vaisivanto uro ntante tumuanri entava vaakya qovaramama viho, ti variara. Nkye aatu hiqata mwihua quara nronraqama kyeta rievora. Hia mwi entava nrintaiho. Taisairo mwi quava qovarama

vihatave mwihua api qua ti variavo? Mpovanto unra tiqaro, Kotiva tihana riaurave, tihatave mwitaa ti variavo? Mpovanto tiriara, Mwihua mwi quara mwitaa qiarave. Mwihua mwi quara qara ntumwa taarave, tihatave mwitaa ti variavo?

3 Hiama kyaivaro vaisi mpovanto mpo qua mpo quaqotairo ekyaara entara nkyi kumwaanri qiari. Nraakiara mpo enta nraakye qora airivanto Kotira qoririma mwate varivaro mpovanto Kotira qua nteqa kyaari vaisikuva qovarama viro variqiro viraro mwiaqaatairo Karaisiva tumuani entava qio nriananro. Ekyaa mwi inraikyava nraante qovarama viro variqiro viraro mwi entava nriananro. Mwi entava hia nri ntaaninraqaa Kotira qua nteqa kyaari vaisiva nraante qovarama viro qora inraikyavanto variqiro viro Saataaninra mwatukyaqi viro raupiri hiarivama variananro.

4 Kyai nte mwi vaisira qora kyaiqara nkyi timwa nyianri. Mwi vaisiva nraakiara qovarama viro nraakye qoravanto mwanriqave ti inraikyarara qumina inraikyave tiro nraakye qoravanto mpo inraikya nrutu tuaahere inraikyarara qumina inraikyave timwa kyero mwiva tiqaro, Nte mwi inraikyara mwi inraikyara nraatara kyauvave, timwa kyero uro Kotira nraamwuqi mwatakyaa viro variqaro nanrianra nte Kotivave qiananro.

5 Nkye hiave mwi quara nraatoqi vateta? Nte haaru nkyi kyapata variqana mwi quara mwi quara nkyi timwa nyiavarama.

6 Qora vaisi Kotira qua nteqa kyaari vaisiva qamwanrama qovara hiankyorave tiro, mpo inraikyavanto mwia antua taira. Nte mwi inraikyarara nkyi timwa nyuqata nkye mwi quara ntapihi kyaara. Kotiva mwi vaisirara qovara hiante qiani entarama Kotira qua nteqa kyaari vaisiva qovara hiananro.

7 Mwaa entara Kotira qua nteqa kye variahua hia qoqaa variqata uaqia hi kyaiqara uti variavo. Mwihua uqeta vi variqata uaqia hi kyaiqara uti variavaro nraakiara mwihua kyaiqa antua taariva ekyaara viro mwia mwaanrainranro 8 mwiaqaatairoma qamwanrama kyero Kotira qua nteqaari vaisiva qovara hiananro. Mwi vaisiva qovarama viro qoqaa variqaro mwaaqu kyaiqa utuqiro quananro. Mwiva mwaaqu vehi kyaiqa mwia utuqiro viraro mwiaqaatairo tiri vunyaava, Iesusiva qovarama viro mwia peqa okyaravanto takyuqi vairaro mwiva tumu nai nroqitairo vuata kyairaro mwi vaisiva taiqa quananro.

9 Kyai nte mwi vaisira qora kyaiqara mpoqiavata nkyi timwa nyianri. Kotira qua nteqa kyaari vaisiva nri ntero qovarama viro variraro Saataaniva mwia kepukya mwinranro mwiva nraakye qora unra qua timwa nyiqiro viqaro mwihuara api aanraqaa viqata nai mwianra qutaa vaisive qiate tiro, mwiva mpo kyaiqa mpo kyaiqa nronra kyaiqa hia taqe kyaiqara varaqiro quananro.

10 Mwiva mwitaamaqiro virata Saataaninra mwatukyaqi virera hi nraakye qorahua varivaro mwiva mpo qua mpo qua unra qua mwihua

timwa nyiqiro virata mwihua mwia quara qutaavema tivara. Mwi nraakye qorahua Karaisira qutaa quara hia mwutukya vaihata variarara tita, mwia kyaara mwihua Saataaninra mwatukyaqi vihua varivaro Kotiva hiama qio mwihua huvantu nyataananro.

11 Mwia kyaara Kotiva mwihua su nyaato vara qumimaqama kyairata mwihua mwitaama variqata unra quara qutaa quave tivara.

12 Ekyaa nraakye qoravanto Kotira qutaa quara unra quave timwa kyeta uaqia hi kyaiqarara qamwate varihua varivaro Kotiva mwihua ko timwa nyatairata mwihua Saataaninra mwatukyaqi vivara.

Kotiva nkyi nai kyaama torara tura

13 Ni kata pakyaa tuaavo, tire mpo enta mpo enta nkyiara rieqata Kotirara kyuqeve timwaqi virera. Tiri vunyaa vaisi Karaisira mwutukyavanto nkyiara vaihata nkye variavo. Haaru nkye hia varu entara Kotiva nkyiara nte mwihua huvantu nyatarerave timwa kyero nkyi nai kyaama torara tiro, Kotira mwanraquravanto nkyi kepukya nyihata nkye Kotira nraakye qora variara. Karaisira qutaa quara nkye qutaave tiqata variarara tita, nkye Kotira nraakye qora variarama.

14 Tiri vunyaa vaisivanto Iesusi Karaisiva nyaamwuni uro kepukyavanto variharo Kotiva nkyiaravata nronraqama vita Karaisiravata variqi quate tiro, nkyi nyaanrama taira. Nkye Kotiva nkyi nyaanrama tai quara riaate tita, tire Karaisira mwakyaakya nkyi timwa nyunanra.

15 Ni kata pakyaa tuaavo, mwi quara rieqatama nkyevata kepukyaqama kyeta variata. Tire nkyi timwa nyuna quara mwia nraahu tuqara kyeta tutaata. Nroqitaive, qaraqitaive, nkyi timwa nyuna quara tuqara kyeta tutaata.

16-17 Tiri vunyaa vaisivanto Iesusi Karaisivavata, Kotiva tiri tiqovavata, tiriara mwutukya vaihata varunanra. Tiriara mpo enta mpo enta kepukyaqama kye variqata mwiavata uro vari entara vekya variate tiro, Kotiva tiri kyuqema timwa taira. Kyaivaro mwiva nkyi mwutukya kepukyaqama nyatairata nkye kepukyaqama vi variqata kyuqe kyaiqa nraahu varaqi viqata kyuqe qua nraahu timwaqi viqata variata.

Poruva nkye tiriaravata rieqata Kotirara aakyara ntaate tura

3 1 Ni kata pakyaa tuaavo, nte ekyaara mpo qua nkyi timwa nyinrenra. Nkye Kotirara aakyara nte varivaro tiri vunyaa vaisi quavanto qamwanrama kyero viro nrinro hirata mpo mwatanaavanto mpo mwatanaavanto nkye qiantema kyeta mwihuavata mwi quarara qutaa qua nritare vahi quarave qiata.

2 Hia ekyaa nraakye qoravanto Karaisirara qutaave ti variarara tita, nkye qaiqaavata Kotirara aakyara nte varivaro mwaaqu kyaiqave, uaqia hi kyaiqarave, vare varihuaqitairo tiri vaitutuma kyaari.

3 Tiri vunyaa vaisivanto nkyiara ekyaa enta rie varivama variro.
Saataaniva nkyi tu varaankyo tiro, mwiva nkyi kepukyaqama nyatero
nkyi vaitutuma kyaananro.
4 Tire teta vunyaa vaisiara rieqatama nkyiara mwutukya qihaakya
ihata mwitaama tita, Qioma nkye tire nkyi timwa nyuna quaravata,
qaiqaa timwa nyiana quaravata, riemwaqita vivarave, turo.
5 Tiri vunyaa vaisivanto Karaisiva nkyi kyaahaqa hirata nkye Kotiva
nkyiara mwutukya vataani okyarara ntapihiata. Karaisiva nkyi kyaahaqa
hirata nkyevata mwiva nai kepukyaqama kyero variqi vintema kyeta
kepukyaqama kye variqi quata.

Haunri nkyiqitai mpo ihua qumina variqata hia kyaiqa varevorave, tura

6 Ni kata pakyaa tuaavo, tiri vunyaa vaisi Iesusi Karaisira nrutu
nteqatama tire mwaa quara kepukyaqama kye nkyiara mwitaama tita,
Nkye taqaivaro nkyi sata sakyaa mpovanto hia kyaiqa vararaitiro, mwiva
tire nkyiara mwataama kye kyaiqa varaate tiqata nkyi timwa nyuna
quara hia riaraitiro, qumina variqiro virera, nkye mwi vaisira vitiqama
taqaata.
7 Nkye ntapihi kyaara. Tire hurante hiataara vaihata nkye
hininramwuvanto uaqia hi variavo. Tire nkyivata variqata hia qumina
variavananra.
8 Tire nkyivata variqata hia nkyi kyara qumina vararaitita, munima
kyeqata varaavananra. Tire nkyi muaanra nyianro tita, entaqivata
iheravata toqaamwu tu kyeta kyaiqa varaqi viqata munima vara kyeta
mwiaqo kyara nramwaqita quavananra.
9 Mwi entara tire nkyiqitai kyara nyaanruma kye nraanrava qio
vahuvatavata tire hia mwitaa hiavananra. Nkye tiri kyaiqa taqeqata
tiri vataqi viqata tire hurante hiate tita, hia nkyiara kyararave, mwitaa
inraikyarave, nyaanru qiavananra.
10 Tire nkyivata variqata nkyi qua mwaanra timwa nyiqata mwitaa
qiavananrama. Hia kyaiqa varaataa hiari vaisiva hia kyara nraanrive,
qiavananra.
11 Tire riaurata nkyiqitai vaisi mpo hiahua hia kyaiqa vararaitita,
mwihua qumina variqata mpohua kyaiqara nraahu airi qua tiqata
qumina variara.
12 Tiri vunyaa vaisi Iesusi Karaisira nrutuqaa tire qua vateqama mwi
vaisihuara kepukyaqama kye tiqata, Hia qumina aanra nrohiraitita,
mwata sata tirema kye variqata kyaiqa vara kyeqata kyara nramwaqi
quate, turo.
13 Qio ni kata pakyaa tuaavo, hia qoririma kyeqa kyuqe kyaiqa varaqi
quata.

14 Tire mwaaqi qara ntumwa tauna quarara mpovanto qumina quave
qiankyora. Mpovanto mwaa quara hia riarerave tirata nkye mwi vaisira
ntapihi kye taqeta mwia vitiqama taqeta nraahumwa sata varivaro mwi
vaisiva kyauruari.
15 Hia mwi vaisira nramwutaaqa hiraitita, nkye mwianra qata vakyaave
tiqatama mwaateraqama kye mwianra ena quana aanranra mwia qaqira
kyaante qiata.

Ekyaara qua tura

16 Tiri vunyaa vaisivanto mwutukya qihaakyama nyate varivama
variro. Mwiva nkyi kyaahaqa hirata nkye mpo kyaiqa mpo kyaiqa varaqi
vivaro nkyi mwutukyavanto qihaakya hi varirata variqi quata. Tiri
vunyaa vaisivanto nkyivata variqiro virata nkye variqi quata.
17 Qio nkyi qua mwantarera nte ntena kyauquqo ntena nutu qara
ntumwa tauqo: NTE PORUVAVE. Nte ntena nutu qara ntumwa taura
taqeqatama nkye qutaama Poruva tirini qara ntumwa tairave tivara.
18 Tiri vunyaa vaisivanto Iesusi Karaisiva nkyi kyuqemaqiro virata
variqi quatema, tuqo.

The New Testament in Omwunra-Toqura (South Tairora) of Papua New Guinea; 1st ed. 2000; web version, 2014, Wycliffe Bible Translators, Inc.

1 TIMOTI

Poruva Timotirani toharenaa qara vara kyora

Iesusira qati vara sivuma kyovaro nyaamwuni uro varuvaro 35 ihive nritarovaro Poruva qaiqaa karavuqi variqaro mwaa quara qara ntumwa tora. Timotira qova Kirikinyaava varuvaro mwia nrova Iutaa nraakyevanto varuvaro Timotiva Porura mwakyaakya riero Karaisira quara qutaave timwa kyero Porura vataqiro viqaro mwia kyaahaqamaqiro vi varura. Timotirara mwiva kyuqema kyero Karaisira qua nraakye qora timwa nyiqiro viqaro unra qua mwaanra hia riaraitiro variqiro quarive tiro, Poruva Timotirani mwaa quara qara ntumwa tora.

---

1 1 Nte Poruvama. Kotiva nyaamwuni tiri huvantu timwa taarivavata,
Iesusi Karaisiva tire mwia vekya varuravavata, mwitanahua qiavana
nte nronraqama vina Karaisira qua nraakye qora timwa nyi varuvama
varina.
2 Nte i Timotiranima mwaa quara qara ntumwa tena. E Iesusi
Karaisirara qutaave qiananranra tina, nte iara ni maaquve titi hurama.
Tiri tiqova Kotivavata, tiri vunyaa vaisi Iesusi Karaisivavata, i kyuqema
mwateta iara po timwa mwate varivaro i mwutukyavanto qihaakya hi
varirara variante.

Unra qua mwaanra timwa nyi varu vaisihuara tura

3 Timotio, nte Masentoniaani virera hiqanama nte kepukyaqama kyena
iara tiqana, Epesaasini variante, tura. Qaiqaavata qio iara mwini nraahu
variantema, tuqo. Vaisi mponramwuvanto mwini variahua unra qua
mwaanra nraahu nraakye qora timwa nyi variahua e mwihuara qao tira
hia mwitaa qiate qiante.
4 Mwihua uri qua nraahu timwaqi viqata nkyiari haivaqahua
nyaaquhua okyarara nraahu riemwaqi viqata mwiaqaatai inronra qua
nraahu qovara hi variara. E uro mwihuara hia mwitaa qiate qiante.

The New Testament in Omwunra-Toqura (South Tairora) of Papua New Guinea; 1st ed. 2000; web version, 2014, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Mwi quava hiama qio vaisi mpo kyaahaqa hiraro mwiva Kotira
kyaiqa taqaananro. Vaisivanto Iesusi Karaisirara kepukyaqama kyero
riemwaqiro viqaroma Karaisira kyaiqa qio taqaananro.
5 Nraakye qora su nyaato mwutukyavanto kyuqema viro vahirata
variqata hia taara nraato tiraitita, Karaisirara qutaaqama kye riemwaqi
viqata nanrianra nanrianra mwutukya vahirata variate tita, tire Karaisira
qua nraahu timwa nyi varunanra.
6 Mpo hia vaisihua mwi aanranraqaa nraahu quataara vaihata mwihua
apiqama kye nrohi variqata api qua nraahu ti variara.
7 Mwihua tiqata, Kyai tire Mosesira mwaanra qua nraakye qora timwa
nyianre, timwa kyeta mwihua mwaanra qua okyara ntapihiahua votima
kye variqata mwi quara okyararavata, mwihua nkyiari qiararavata, hia
ntapihi kyaahua variara.
8 Tire ntapihi kyauraro Kotiva Mosesira mwu quava vaiharo vaisivanto
mwi quara ntapihi kyero riero vataqiro quariva hiama Kotira qua nteqa
kyaananro.
9 Tire ntapihi kyauraro Kotiva hia mwia qua rie varia nraakye
qorahuara rieqaro mwi quara vatairavauma. Mwia qua nteqa kyeqata
uaqia hi kyaiqara uti varia vaisihuani mwi quara Mosesira mwunrama.
Nraakye qoravanto hia Kotirara rie variahuave, mwaaqu kyaiqa vare
variahuave, Kotira qua qaqira kyeta mwatanyaa okyarara rie variahuave,
nkyiari nyohua sohua ru kye variahuave, mpohua ru kye variahuave,
10 nraakye qora api qareqata uaqia hi kyaiqara uti variahuave, hena
vaisive hena nraakyevata qora kyaiqa utuahuave, vaisive nraaqiarave
mpuara utihuave, unra qua ti varihuave, unra quaravata nkyiari kyauqu
nriqiqaa vate varihuave, qutaa qua mwoqa mwita mpo kyaiqa mpo
kyaiqa api kyaiqa varaqi vi variahuave, mwihuara rieqaro Kotiva nai qua
mwaanra qovarama kyero Mosesira mwunra.
11 Qutaa qua vahirero Karaisira quama vahiro. Kotiva nraakye qora
kyuqema nyate variva, mwiva ni nronraqama kyero mwi quara kyuqe hi
quara nraakye qora timwa nyiante tihana ti varurama.

Kotiva Porurara po tiro kyuqema mwatorara tura

12 Iesusi Karaisiva tiri vunyaa vaisivanto ni kepukya mpiro nianra
mwiva qioma ni qua timwa nyiqiro quananrove timwa kyero ni
nronraqama kyaihana nte mwia kyaiqa varaurara tina, nte mwianra
kyuqemave ti varuqo.
13 Qutaa nte haaru Karaisirara uaqia hi quara timwa kyeqana mwia
nraaqiara mwihua uaqiamaqi viqana mwihua ntuqutuavara. Nte
mwitaamaqi viqana mwi entara Karaisira okyara hia ntapihiraitina
mwitaa hiavarara tiro, Kotiva nianra po tiro kyuqema mataihana nte
Karaisirara qutaa mwivave tura.

14 Tiri vunyaa vaisi Iesusi Karaisiva qutaaqama kyero kyuqema
mataihana mwiaqaatai nte mwiavata kuaaqi variqana mwianra
kepukyaqama kye riemwaqi viqana nte mwianra mwutukya vaihana
varura.
15 Mwaa quarara nraakye qoravanto qutaa quave timwa kyeqata qioma
riemwaqi vivara. Mwaa quava mwitaamama vahiro:
Mwiva uaqia hi kyaiqara uti varia nraakye qorahua
kyaahaqa hiraro Kotiva mwihua sitaarive tiro,
Iesusi Karaisiva mwatani tumunra. Qikye, uaqia hia nraakye
qorahua variavana mwihua utaqitaina nte anoma kye uaqia hiava
vaisiva variavara.
16 Nte uaqia hia nraakye qorahua mwihua suni uaqia hu vaisiva varuqaro
Iesusi Karaisiva nraakye qorara nte mwihua qihaakyama nyataani okyarara
ntapihi kye taqaate tiro, mwiva nianra nraante po timwa mataira. Iesusi
Karaisiva nte qora hu vaisira nianra nraante po timwa matairara riaivaro
nraakye qora su nyaatovanto ntapihirata tiqata, Qikye, Karaisiva Porurara
po timwa mwataintema kyero mwiva tiriaravata po timwa timwa tairaqe
ekyaa enta qati variqi quare. Kyai Karaisirara qutaave qiare, tivara.
17 Kotiva ekyaa enta qati variqiro vi variva, mwiva hia qutuariva variva,
mwia hia vuqo taqaava variva, mwiva kuaava nraahu mwanriqavanto
varira. Mwiva mwitaama varirara tita, nrivaqe ekyaa enta variqata mwia
qamwata mwateqata mwia nrutu nraahu tuaaheraqi quara. Qutaave.
18 Ni maaqu Timotio, haaru vaisi mponramwuvanto i timwa mwiqata
Kotiva iara mwitaama tiho tu quarara rieqanama nte mwaa quaravata
i timwa mwina. E Kotira aanraqaa viqarama uaqia hi kyaiqara uti
varihua i nraatara kyevorave tiqara kyuqema kyero ntaqi vari vaisira
nraantantamwa kyera variqira viqara uaqia hi kyaiqara nraataraqira
quantema tina.
19 Aanra mwiaqaa viqara Karaisirara kepukyaqama kyera riemwaqira
viqara kyuqe kyaiqa nraahu vare variraro hia i toqaamwu ruari. Mpo hia
vaisihua kyuqe aanra qaqira kyeta uaqia hi kyaiqara utiqata kyaurirara
hia nronraqama kyeta rieta, mwia kyaara mwihua Karaisirara riemwaqi
quava uaqiama viro.
20 Haimeniaasivavata Arekisantaavavata mwitanahua mwitaama kye
kyuqe aanra qaqira kyeta qora aanraqaa quara. Nte mwitanahuara qao
timwa tena hia Kotirara qora qua qiate timwa kyena mwitanahuara
Saataaniva nkyitanaqaa ntaqikyiqiro quananrove tura.

Poruva Timotirara nkye ntuvaantuama vita variqata mwataama kye Kotira nrutu tuaaheraate tura

2 1 Nte iara kepukyaqama kye tiqana vuni i mwitaama kye timwa
mwinrenra. Nkye ntuvaantuama vita variqata mwataama kye

Kotirara aakyara qiata: Mwiva nkyi kyaahaqa hiarive titama mwianra aakyara qiata. Mwiva mpohuavata kyaahaqa hiarive tita aakyara qiata. Mwianra aakyara tiqata kyuqeve timwaqi quata. Nkye Kotirara aakyara nteqata ekyaa nraakye qorara rieqata Kotirara aakyara qiata.

2 Vunyaa vaisive, kamaninranrave, ekyaa nronraqama vita vari vaisihuave, mwihuaravata rieqata nkye Kotirara aakyara tivaro Kotiva mwihua kyaahaqa hiari. Nkye mwitaamaqi viqata Kotirara aakyara nte varivaro Kotiva mwihua kyaahaqa hirata mwihua tiriqaa kyuqema kye ntaqikyi varivaqe mwiaqaatai tire qio variararo tiri mwutukyavanto qihaakya hiraqe tire tirema variqi viqata Kotira kyaiqa vareqata aanra kyuqeraqaa quananra.

3 Nkye mwitaama kyeta Kotirara aakyara nteqata kyuqe kyaiqa vare varivaro Kotiva tiri huvantu timwa taariva nkyi qamwata nyataananro.
4 Kotiva ekyaa nraakye qorara uaqia hi aanranra qaqira kyeta qutaa qua okyara ntapihi kye riemwaqi quate tiro, mwiva mwihua huvantu nyataarivama variro.

5 Kotiva mwanriqa kuaiqiavanto nraahuma variro. Kotiva variharo vaisi kuaiqiavanto tavaaraqaanaa vaisivanto variqaro Kotiravata mwatani variahuavata vara kuaaqi vataarivama variro. Mwiva Iesusi Karaisiva vaisivantoma variro. 6 Mwiva ekyaa nraakye qora mwihua huvantu vita qatinani variate tiro, qutu vurama. Mwiva Kotiva timwa to entaraqaa qutu viro Kotiva nraakye qora huvantu nyataani okyarara qovarama kyora.

7 Mwi mwakyaakyara nraakye qora timwa nyiante tiro, ni nronraqama kyero titaihana nte ekyaa mpo mwatanaahua hia Iutaa mwatanaahuara mwi mwakyaakyarara qutaave timwa kyeta riemwaqi quate tina, mwihua timwa nyiqina vi varura. Hia nte unra quavauma ti varuqo. Nte qutaa quama ti varuqo.

8 Mwianra rieqanama ni kyakya hiva mwitaamama vahiro: Mpo mwatukya mpo mwatukyaqi vari nraakye qorahua Kotirara aakyara nteqata variate tura. Mwihua hia raraqa tairata variqata hia inronra hiraitita, Kotira kyaiqa nraahu vararerata nkyiari kyauqu tuaahereqa Kotirara aakyara ntamwaqi vivaravema tina.

Poruva nraakye mwunruqa qutaa mwunruqanra tura

9 Nte nraakyera tirerama. Nraakyevanto nai mwamwantaqa kyuqema kyero ntumwaqu tero naitarama kyero tuavaaqa utuari. Hia mpo qara mpo qarama kyero qiata mwunruqa hiari. Hia ori inraikyaqo inranra kyaatamwa ututaara nronra munima vahira vara kyero ututaari. Hia nronra munima vahiani tuavaaqara utuari.

10 Nraakyevanto nte Kotira aanraqaa vi varuvave tirera, mwiva hia nai kyuqe kyaaqema kyero mwunruqa hianinranra nronraqama kyero

riari. Mwiva Kotira aanraqaa viqaro kyuqe kyaiqa varaqiro quariva, mwi inraikyava mwia mwunruqa qutaa mwunruqa vahiari.

11 Nkye ntuvaantuama vita varivaro vaisivanto Kotira qua mwaanra
tiraro nraakyevanto hia qua tiraitiro, qati variqaro vaisi qua nraahuma
riemwaqiro quari. 12 Nraakye qoravanto varivaro hiama nraakyevanto
vintantero Kotira qua mwaanra timwa nyiari. Hia nraakyevanto
nronraqama viro vaisiqaa ntaqikyiari. Nte mwianra qaoma tina.
Nraakyevanto tirema variari.

13 Kotiva Ataamunra nraante ututero mwia nraakiara Ipira utu tora.
14 Hia Ataamuva Saataaninra quara qutaa quave tuvaro nraakye mwiva
Saataaninra qua riero qutaave timwa kyero Kotira qua nteqa kyora.
Mwitaa hurara tinama, nte nraakyera mwitaa tina.

15 Qio nraakyevanto Iesusirara riemwaqiro viqaro mpohuara mwutukya
vahiraro Kotira kyaiqa varaqiro viro hia nai nrutu tuaaheraraitiro, variro
nraaqiara mwataqiro vi variraro Kotiva mwia huvantu mwataananro.

Kotira nraakye qoraqaa ntaqikyi vaisihuara tura

3 1 Mwaa quarara nraakye qora qutaa quave tiqata qioma riemwaqi
vivara. Mwitaamama mwaa quava vahiro:
Iesusira nraakye qoraqaa ntaqikyirera hiari vaisiva
kyuqe kyaiqa vararera hiarivama variananro.

2 E mwi quara rieqara mwaa quara vataqi viqara vaisi mpo nronraqama
kyaante. Iesusira nraakye qoraqaa ntaqikyi variari vaisiva avuqavuma
kyero nrohiari vaisiva variari. Nraakye kuaiqia varataariva variari. Hia
nramanri nrenro uera ntaari vaisiva variari. Mwiva naiqaa kyuqema
kyero ntaqikyiariva variari. Nraakye qoravanto mwi vaisirara kyuqe
vaisive tiva variari. Mwiva kyuqema kyero nyianranyaahua sita kyero
nraamwuqi vateqaro kyara nyi variariva variari. Mwi vaisiva Kotira
kyaiqa okyara nraakye qora qioqama kye nyaamwute variari vaisiva
variari.

3 Mwi vaisiva hiama uaini nrenro uera ntaari vaisiva variari. Mwiva
hia qamwanrama kyero raraqa tairaro nraakye qora ntuqutuariva
variari. Mwi vaisira vikyokyavanto qihaakya hiraro nraakye qora
qihaakyama kyero kyaahaqa hiari vaisiva variari. Mwi vaisiva hia
munimanra nronraqama kyero mwutukya ntuari vaisiva variari. 4 Mwiva
nai nrahesi nraaqiaraqaavata kyuqema kyero ntaqikyiariva variari.
Mwia nraamwunra mwaaquvanto mwi vaisira qua kyuqema kye rie
vari vaisiva variari. 5 Vaisivanto nai nrahesi nraaqiaraqaa hia kyuqema
kyero ntaqikyiariva nataama kyerove Iesusira nraakye qoraqaavata
ntaqikyiananro?

6 Hia mateqa nrumu Iesusira nraaqiaraqama quariva Iesusira nraakye
qoraqaa ntaqikyiqiro quari. Haunri mwiva nronraqama viro nte

nronravanto varuqo qiankyora. Mwiva mwitaamaqiro viraro Kotiva Saataaninraqaa qua vatontema kyero mwiaqaavata qua vataankyora.
7 Mwi vaisiva kyuqe vaisi varirata ekyaa qumina nraakye qoravata mwianra kyuqe vaisive tivara. Mwiva hia mwitaama variari vaisiva varirata, qumina nraakye qoravanto mwianra uaqia hi vaisirave tivaro mwia kyaara Saataaniva mwi vaisira raaquta kyairaro uaqia hi aanranraqaa quananro.

Iesusira nraakye qoraqi kyaiqa vare vaisihuara tura

8 Iesusira nraakye qoraqaa ntaqikyiariva kyuqe vaisivanto varirata mwia votima kyeta mwia nraakiara nronraqama vita mwia kyaahaqa hi varihua kyuqe vaisi nraahu varivara. E mwi vaisihua nronraqama kyarera hiqara mwaa quara vataqira quante: Mwihua avuqavu nrohiqata nkyiari qua vataqi viqata qutaa qua nraahu tihua variata. Mwihua hia uaini airi nre vaisihua variata. Hia munimanra mpoqama kyero mwutukya ntuarihua variata.
9 Mwihua Karaisira qua tirera hivaro hia mpo qua apiqama kye quava mwihua nyo muaanra ntairata mwihua vutu kye Kotiva qovara hiani quara timwa nyiqita quata.
10 E qakyo mwihua nronraqama kyarera hira mwihua nraante mwataarama kyera taqaante. E mwihua kyaiqa mwataara hiqara taqairata mwihua mwi kyaiqara kyuqema kye varaivera, e mwihua nronraqama kyairata mwihua Iesusira nraakye qoraqi kyaiqa varaqi quata.
11 Mwihua nyaatamwanravata kyuqe nraakye nraahuma varivara. Mwihua nyaatamwanravanto hia mpohua mwaanra tiraitita, mwihua su nyaato kyuqema vahirata variqi viqata ekyaa kyaiqa qutaaqama kye varaqita quata.
12 Vunyaa vaisi mwia mwemwani nronraqama viro variariva, mwivavata nraakye kuaiqia vataavama variari. Mwi vaisiva kyuqema kyero nai nraaqiaraqaavata mwia nraamwuqi varihuaqaavata ntaqikyiarivama variari. 13 Nronraqama vita Iesusira nraakye qoraqi kyuqema kye kyaiqa varaqi vivera, mwihuara kyuqe vaisive tivata mwihua qua rientemwa kye variqata qioma nkyiari Karaisira aanraqaa virara timwa nyiqi vivara.

Kotira qua nronraqama kyero vahi quarama

14-15 Nte pataqia vari kyena uro i taqaaninranra rieqanama varuqo. Mpo inraikyavanto antua kyairaqe hia vaakya uro i taqaaninrave tinama qara mwaa ini vara kyena. Nataama kyetave Kotira nraakye qora variqita vivarave? E mwi quara okyara ntapihiante tinama, nte ini qara mwaa ntumwa tena.

Kotira nraakye qora varirerata mwihua mwia nraamwuqi variahua votima kyetama varita. Kotiva qati variqiro vi variva varihata mwihua Kotiva nyaanrama taihuama varita. Mwihua Kotiva nyaanrama taihua variqata kyatari kepukyaqama kye rataara votima kye kepukyaqama kyeqata Kotira qutaa quaqaa ntaqikyiqi vi variara.

16 Qikye, Kotiva nai qua qovarama kyai quava nronraqama kyero vahi quavama vahiro. Mwataamama vahiro:

Karaisiva vaisi mwamwanta varero
mwatani qovarama vuvaro
Kotira mwanraquravanto mwia qutaa okyara
qovarama kyovata nyaamwunyaahua mwia taqora.
Karaisira qua mpo mwatanaa mpo mwatanaa
timwa nyiqi vuvata mwihua mwianra qutaave tura.
Mwihua qutaave tuvaro
nraakiara Kotiva mwia vitovaro nyaamwuni vura.

Kotiva nronra qua qovarama kyaiva mwitaamama vahiro.

Poruva unra qua mwaanra tu vaisihuara tura

4 1 Kotira mwanraquravanto mwaa quara ntapihi kyero mwitaama tiro, Nraakiara mpo hi vaisihua Karaisirara ti quara qaqira kyeta tovevaanavanto unra qiani quara nraahu riemwaqi viqata Saataaniva timwa taani quara nraahu riemwaqita vivarave, tira.

2 Mwi vaisihua mwaa entara qovarama vita mwihua qutaa qua ti variahua nraantantamwa kyeta unra qua timwaqi vi variqata kyauruataara vaihata hia kyauriraitita, Saataaniva uti vari kyaiqara nraahu uti variara. 3 Mwihua mwaanra qua timwaqi viqata nraakye qorara hia nraata vaati varaate tita, mwi kyarara mwi kyarara hia nranraitita qati variqi quate, ti variarave. Mwihua mwitaa qiavaro Kotira quavanto hia mwitaa tira.

Tiriara mwihua ekyaa mwi kyarara mwi kyarara nraate tiro, Kotiva mpo kyara mpo kyara utu taira. Mwianra rieqatama tire Karaisirara qutaave timwa kye Kotira qutaa qua riemwaqi viqata tire qioma mpo kyara mpo kyarara Kotirara kyuqeve timwa kyeta nramwaqi quananra.

4 Ekyaa Kotiva ututai inraikyava kyuqe inraikyama vahiro. Tire hia mpo kyarara qao tiraitita, ekyaa kyarara kyuqeve timwa kyeqata qioma nramwaqi quananra. 5 Kotiva tiharo kyaravanto qovarama virara tita, tire Kotirara kyuqeve timwa kyeta tire ekyaa kyarara kyuqerave nraahu timwa kyeqata nraananra.

Timotirara e kyuqema kyera Iesusi Karaisira kyaiqa varaqira quante tura

6 E mwi quara mwi quara Iesusira nraakye qora timwa nyiqira viqarama e kyuqema kyera Iesusi Karaisira kyaiqa varaqira vinanra. E

mwitaamaqira viqara e qutaa mwaanra qua riemwaqira vi variravara tiro, mwi quava i kyara votima kyero vahirara e kyuqema kyera Kotira aanraqaa vinanra.

7 Mpo qua uri qua apiqama kyeqa mwanriqanra ti varia quara kyontavanto mwi quara ti variara. E ekyaa mwi quara mwoqa mwiante. E variqara Kotira aanra kyuqeraqaa nraahu quataa hirara variqira quante.

8 Vaisivanto nai mwamwanta huvantu vaantu hiarive tiro, kyuqu kyauqu ntatuteqaro mpo qara mpo qara hiariva, mwiva mwaa entara nraahuma mwia kyaahaqa hiananro. Vaisi mwanraquravanto huvantu vaantu hiro kepukyaqama quarive tira, e Kotira aanraqaa mpo enta mpo enta kepukyaqama kyera viraro i vu nraato mwutukyaqitairo qio vahirara e mwaa entaravata nraakiara nyaamwuni varina entaravata qioma variqira vinanra.

9 Mwi quarara nraakye qoravanto qutaa quave timwa kyeta qioma riemwaqita vivara.

10 Tire tiqata, Mwanriqavanto qati variqiro viva, Kotiva, mwiva tiri kyaahaqa hiariva variho, ti varunanranra tita, tire kyuqema kye Kotira aanraqaa virera uti variqata tire toqaamwu tiqata Kotira kyaiqa varaqi vi varunanra. Kotiva ekyaa nraakye qora huvantu nyataariva variva, mwiva Iesusirara qutaa mwivave ti nraakye qorahua huvantu nyate variro.

11 Mwaa quara timwa mwunra e nraakye qora timwa nyiqanra mwi quara riemwaqita quate qiante.

12 Mpo ihua iara tiqata, Taqaate, mwiva qaraakya vaisima variho. Hia mwia qua riarerave, tihua, haunri mwihua iara mwitaa tivora. Iesusira nraakye qoravanto iara kyuqe vaisive qiate tira, e kyuqe qua nraahu timwaqira viqara kyuqema kyera nrohiante. Mpohuara mwutukya vahirara variqira quante. Kotirara kepukyaqama kyera riemwaqira quante. Api nrohina okyarara mwoqa tu kyera variqira quante. E mwitaamaqira virata nraakye qora e nrohinanra taqeqata mwihuavata qioma mwitaama kye nrohivara.

13 E ni pekya variqarama mwaa kyaiqara varaqira quante. Nraakye qora ntuvaantuama kyera mwihua suqaa sivira Kotira mpukuqitaira qua kyaara ntumwa kyera timwa nyiqinra quante. Mwitaamaqira viqara mwihuara mwi quara riemwaqita quate tira, mwi quara okyara ntapihi kyera mwihua timwa nyiqanra variante. **14** Haaru Kotira vaisi nronranramwuvanto nkyiari kyauqu iqaa vateqata Kotira qua mpo i qovarama kye mwuvara e mwiaqaataira Kotira kepukya mpo kepukya varonanra. Kotiva mwi kepukyara mwinra e hia mwianra taunru kyaraitira, mwianra riemwaqira quante.

15 Ekyaa mwi inraikyarara tura mwi kyaiqaraqaa variqara qutaaqama kyera varaqira virata ekyaa nraakye qora i kyaiqa taqeqatama kyuqe kyaiqave qiata.

16 E aanra kyuqeraqaa viqarama kyuqe qua nraahu timwa nyiqi
virerave timwa kyera kyuqema kyera enaqa ntaqikyiqira quante.
E mwitaamaqira viraro Kotiva inavata, i qua riehuavata, huvantu
nyataananro.

Mwataama kyera Iesusira nraakye qoraqaa ntaqikyiqira quante tura

5 1 E taqairaro Iesusira nraaqiara nronra tuaari vaisiva mpovanto
hia aanra kyuqeraqaa virera, hia mwia mpoqama kyera inronra
hiante. Ena qorara qihaakyama kyera qiarantema kyera tiraro aanra
kyuqeraqaa quari. Qaraakya vaisiara ena qata vakyaara tinantema
kyera mwihuaravata qiante. 2 Kyontara ena nronranra tinantema kyera
mwihuaravata qiante. Qaraakya nraakyera ena nrunra nrakyaara
tinantema kyerama mwihuaravata tiqarama kyotataqama kyeqara
variqira quante.

3 Taqairaro tetoqa nraakyevanto nanrianraa varirata qio qutaa hia
mpohua mwiaqaa ntaqikyivera, mwiaqaa kyuqema kyera ntaqikyiante.

4 Tetoqa nraakyevanto varirata mwia nraaqiaravantove, mwia
nraisivantove varivera, mwihua qioma mwiaqaa ntaqikyivara. Mwihua
nyohua sohua, nyaaquhua saatohua, haaru mwihuaqaa ntaqikyurara
rieqata mwihuaqaa ntaqikyiqita quata. Mwihua mwitaa hiqatama Kotira
kyaiqa vare varivaro Kotiva mwihuara qamwataananro.

5 Tetoqa nraakyevanto nanrianraa variqaro Kotirara nronraqama kyero
riemwaqiro viqaro mpo enta mpo enta Kotirara aakyara nteqaro mwianra
ni kyaahaqa hiarive qiani nraakyera, mwiaqaa kyuqema kye ntaqikyiqi
quate qiante.

6 Tetoqa nraakye mpovanto nanrianra nraahu qamwataani nraakyera
hia kyaahaqa hiate qiante. Mwi nraakyeva qutu quahua nraantantamwa
kyeroma variro.

7 E mwaa quara Kotira nraakye qora timwa nyinrata mwihuaqaa hia
qua vahirata kyuqema kye variqi quata.

8 Vaisi mpovanto hia nai nrahesi nraaqiaraqaave mwiavata varihuaqaa
kyuqema kye ntaqikyirera, mwi vaisiva Karaisira quara qumina quave
timwa kyero nteqama kyero. Mwi vaisiva hia Kotira qua riaa vaisihuavata
nraatara kyero qora vaisivantoma variananro.

9 E tetoqa nraakye kyaahaqa hiqara mwia nrutu vatarera hira
taqairaro nraakye mpovanto qoraisi kuaiqia nraahu varataariva variqaro
kyontaqama viro 60 ihi varaariva varirera, mwia nrutu nraahu vataate
qiante.

10 Mwi nraakyerara kyuqe kyaiqa vare vari nraakyerave ti vari
nraakyeva nraahuma variari. Mwi nraakyeva kyuqema kyero nai
nraaqiaraqaa ntaqikyiqi vihata mwihua nronra tueta varia nraakyevama
variari. Mwi nraakyeva kyuqema kyero nyianranyaahua sitaqiro

nai nraamwuqi kyero kyara nyi variari nraakyevama variari. Mwi nraakyeva Kotira nraakye qorani hia mpohua varaataa hi kyaiqara vara nyataarivama variari. Mwiva uaqiama vita vari nraakye qorahua kyaahaqa hiari nraakyevama variari. Mwiva kyuqe kyaiqa, mpo kyaiqa mpo kyaiqa vare variari nraakyeva nraahuma variari. Mwitaa hiani nraakyera nrutu nraahu vataate qiante.

11 Tetoqa nraakyevanto kyontaqama viro 60 ihi vara kyaaninra mwia nrutu nraahu vateta tetoqa nraakye qaraakyara nrutu hia vataate qiante. Mwi nraakyeva Karaisira kyaiqa vareqa taqero vaati varaataa hiraro qaqira kyaaninranravata hia mwia nrutu vataate qiante. 12 Mwi nraakyeva tauraa nai kyauqu nriqiqaa vateqaro qiani quara qaqira kyero Karaisira kyaiqavata qaqira kyero mwia kyaara qua varaankyora.

13 Tetoqa nraakye qaraakyavanto hia qumina variqaro mpo nraamwu mpo nraamwuqi vera nteqaro airi qua timwaqiro nrohiari. Mwitaa hia nraakyehua nrohiqata mpohua mwaanra tita, hia qiataa qua viti timwa nyi viri timwa nyita, qua raapu vareqata mpo nraamwu mpo nraamwu nrohi variara.

14 Tetoqa nraakye qaraakyava mwitaa hiankyorave tina, nte mwianra tiqana, E qaiqaa vaati varera nraaqiara mwata kyera mwiaqaa ntaqikyiqira quantema, tina. Mwi nraakyeva mwitaa hirera, tiri nramwutaaqa hi varihua hiama qio mwi nraakyerara rieqata tiriqaa qua vatevara. 15 Nte taqauqata tetoqa nraakye mpo hiahua kyuqe aanra qaqira kyeta Saataaninra kyaiqa nraahu vare variara.

16 Nraakye mpovanto Iesusira nraaqiaravanto variqaro taqairaro mwia kuaa nraanre mpovanto tetoqa nraakye varirera, mwivama mwiaqaa ntaqikyiqiro quari. Mwiva mwiaqaa ntaqikyiqiro virata Iesusira nraaqiara hini mwihua tetoqa nraakye mpoqiani nkyiariaraa varihuaqaa ntaqikyiata.

Nronra vaisinramwu Kotira kyaiqa varaahuaqa kyuqema kye ntaqikyiate tura

17 Nronra vaisinramwu kyuqema kye Iesusira nraakye qoraqaa ntaqikyihuara tirera. Mwihua kyaiqavanto kyuqema kyero vahirara tira, e Iesusira nraakye qora timwa nyinrata mwihua kyuqema nyateqata uqinra kye kyoqaa nyiate. Vaisinramwu kyuqema kyeqa nraakye qora timwa nyiqi viqata mwaanra qua okyara timwa nyiqi vi varia vaisihua, nte mwi vaisihuarama tuqo. E mwihua uqinra kye kyoqaa nyiate qiantema tina.

18 Kotira mpukuqi mwitaama tiro:

> Uiti uru ntatatamwu hiarive tira, purimakau vita
> vatairaro uiti mwivau ntamwaqiro nrohianinra nrona
> hia rupaante.

Mwia nrona hia rupairaro purimakauvanto
mwi kyaiqara vareqaro qioma mwi kyarara
mpoqiani nraananrove, turama. (Lo 25:4)
Kotira mpukuqi mpo quavata vahiva mwitaama tiro:
Mporani kyaiqa varaariva hia eqaananrove,
mwiva nai kyoqaa varaananrove, tura. (Matiu 10:10) Mwi quara
rieqarama e Iesusira nraakye qora timwa nyinrata mwihua nkyiari
nronra vaisi uqinra kyeqa kyoqaa nyiata.

19 Nronra vaisivanto Iesusira nraakye qoraqaa ntaqikyi variariva
variraro vaisi kuaiqiavanto mwiaqaa qua vatarera uti varirara hia mwi
vaisira qua riaante. Vaisi taaratanave, taarampotanavantove, mwiaqaa
qua vataivera, mwi quara rieqara avuqavu hiante. **20** E taqairata nronra
vaisinramwu qutaaqama kye qora kyaiqa utu kyaivera, e mwihua sita
varera uro nraakye qora suqaa variqara mwihuara tiqara avuqavu hiante.
E mwitaa hirata hini nraakye qora mwihua taqeta tirevata mwitaa
hiarorave tiqatama aatu hiate.

21 Timotio, nte Kotira vuqaavata, Iesusira vuqaavata nyaamwunyaahua
suqaavata, variqanama nte iara kepukyaqama kyena tiqanama: Nte i
timwa mwu quara mwaa nraakye qora timwa nyiqi viqara hia vaisi
mpora ntena nramwunaave timwa kyera mwiavata qihaakyama kye
qua tira, mpo mwatanaahuavata kepukyaqama kyera qua qiante. E ena
nramwunaahuaravata mpo nramwunaahuaravata kuaa qarama kyera qua
qiante.

22 Hia paparuqama kyera ena kyauqu vaisiqaa vateqara mwia
nronraqama kyairaro Kotira kyaiqa varaari. E mwitaa hiraro mwi vaisiva
hia kyuqema kyero Kotira kyaiqa varairaro iqaavata qua vahiankyora.
Mpohua qora kyaiqavanto ivata tu varaankyo tira, e kyuqe kyaiqa nraahu
varaqira quante.

23 Hia qumina nramanri nraahu nramwaqira quante. Airi enta i nriqa
virara tira, e uaini pataqiani nranra hiraro i vikyokyavanto qio vahiari.

24 Mpo hia vaisihua qoqaa variqata qora kyaiqa uti variavaro
qamwanrama kyero mwihuaqaa ko vahira. Mpo hia vaisihua uqeta
variqata qora kyaiqa uti variavaro mwihua qora kyaiqa mwiva
nraakiarama qovara hiananro. **25** Mwia votima kyero nraakye qoravanto
kyuqe kyaiqa vare variava qoqaama vahiro. Uqeta variqaro kyuqe kyaiqa
vare variariva variraro mwia kyuqe kyaiqavanto nraakiara qoqaama
vahiananro.

Rupatovata variqata mpohuaqaa qumina kyaiqa varo nraakye qorahuara tura

6 **1** Nte nkyi rupa taavata mpohuani kyaiqa vareqata hia kyoqaa varaa
nraakye qorahuara tirera. Nkye variqata nkyitaqaa ntaqikyiani

vaisirara kyuqe qua nraahu timwaqi viqata mwia qua nraahu riemwaqi quata. Nkye mwitaamaqi vivaro mpovanto hiama qio Kotirara uaqia hi quara qiananro. Mpovanto hiama qio tiri mwaanra quara uaqia hi quarave qiananro.

2 Nkyi rupa taari nraakye qorahua varivaro nkyiqaa ntaqikyiari vaisiva, mwivavata Iesusira nraaqiara varirera, nkye mwi vaisirara tiri tiqata vakyaama variho qiata. Nkye mwia qua raaqutevora. Mwi vaisiva nkyi sata sakyaa varirata nkye kyuqema kye mwia qua rieqata mwia kyaiqa vara mwataata. Mwi vaisivavata Iesusirara qutaave timwa kyero Kotirara mwutukya vahirara tita, nkye kyuqema kye mwia kyaiqa vareqata mwia kyaahaqamaqita quata. Timotio, e mwi quara nraakye qora timwa nyiqira quante.

Unra qua mwaanra ti vaisihuara tura

3 Vaisi mpovanto nri ntero tiri vunyaa vaisi Iesusi Karaisiva qutaa qua tura qaqira kyero, mwiva tire riemwaqi vi varuna quara qaqira kyero mpo qua mwaanra tirera, 4 mwi vaisiva nai nrutuara nraahu rie vari vaisiva variqarora tiro, mwiva hia mwaanra okyara ntapihiari vaisivama variananro. Mwitaa hi vaisihua varivaro inronra quave antua quave tiva nraahuma mwihua su nyaatoqi vahiananro. Mwihua mwi quara ti variavata mwia kyaara nraakye qoravanto mpohuara vikyokya uaqia hirata variqata inronra hiqata varivara. Mwi quara kyaara mwihua nanrianra nanrianra qora qua tivara. Nraakye qora nanrianra nanrianra qora su nyaato rieqata varivara.

5 Nraakye qoravanto uaqia hi qua mwaanranra nraahu rieqata hia su nyaatoqi ntapihirata mwihua Kotira qutaa qua qaqira kyeta munimave, mpo inraikya vararera nraahuma uti varivara. Mwihua tiqata, Kyai Kotira vataqi quana aanranraqaatai munimave mpo inraikya mpo inraikya varaare, ti varivara.

6 Vaisivanto Kotiva mwiani inraikyarara qiove timwa kyero qamwatairera, qutaama mwiva airi inraikya mwia vatero kyuqema kyero variariva variananro.

7 Tiri mwatani mwatatai entaraqaa tire qovarama vita hia mpo inraikyavata vare nrunanra. Tire qutu vita nanra inraikyavatave vare quananra? Hiama qio tire mpo inraikyavata vare quananra.

8 Mwianra rieqama tire taqaararo kyarave tuavaaqave qio vahiraqe tire kyuqemave timwa kye tire qio varuro qiara.

9 Munimave, airi inraikyave, vararera uti variahua variavaro mwi inraikyava mwihua vara qora kyaiqaqi kyaihata nkyiari kyakya hira mpo kyaiqa mpo kyaiqa varaqi vita uro uaqiama kye variqi vita raupirima quara.

10 Nraakye qora munimanra nraahu mwutukya ntihata mwianra nraahu riemwaqi vi variara mwia kyaarama ekyaa mpo kyaiqa

mpo kyaiqa uaqia hi kyaiqava qovara hi variro. Nte taqauqata vaisi mponramwuvanto munimanra mpoqama kye mwutukya ntihata mwihua Iesusira qua qaqira kyeta variqi vita mwiaqaatai mwihua mwutukyavanto uaqia ihata variara.

Poruva Timotirara mwitaa mwitaama kyera variqira quante tura

11 Qio Timotio, e Kotiranivanto variananranra tira, ekyaa qora kyaiqa mwia nraatu ntuvaihaa vira uro nyianrato variante. E avuqavu vahiani okyarara riemwaqira quante. Kotira aanraqaa nraahu nrohiante. Iesusirara kepukyaqama kyera riemwaqira quante. Mpohuara mwutukya vahirara variqira quante. Hia qamwanrama kyero pupohairara kepukyaqama kyera variqira quante. Nraakye qorara qihaakyamaqira quante.

12 Vaisivanto mpo inraikya vararerata nai ntutaa kye nai ntutaa kyemaqi viqata hiantaantema kyera evata hianteqara uaqia hi kyaiqara qaqira kyera nte ekyaa enta qati variqi virerave timwa kyeqara Iesusirara rieqarama variqira quante. E mwitaama kyera variqira quante tiro, Kotiva i nraanrama taira. Kotiva i nraanrama taihara e airi nraakye qora suqaa variqara nte Kotira aanraqaa nraahu virerave qiananra.

13 Kotiva variharora tiroma, ekyaa inraikyavanto qati vahiqiro viro. Qio nte Kotira mwia vuqaa variqanama iara mwaa quara riemwaqira quantema tuqo. Iesusi Karaisiva Pontiaasi Pairaativa huraqa variqaro kyuqema kyero mwia timwa mwunra. Qio nte Iesusi Karaisira nai mwia vuqaavata variqanama mwaa quara riemwaqira quantema tuqo:

14 Nte Kotira qua i mwu quaraqaa kyuqema kyera ntaqikyiqira viraro hia api qua inaqaavata mwiaqaavata vataivaro kyuqema kyero vahirara ntaqikyiqira viraro ekyaara entaqaa tiri vunyaa vaisi Iesusi Karaisiva qovara hiari.

15 Nraakiara Kotiva timwa taani entaraqaa Iesusi Karaisiva qovara hirata ekyaama mwia taqevara. Kyuqema varia okyarava Kotiraqima vahiro. Mwiva nraahu ekyaa inraikya ntaqikyi varivama variro. Mpohua mpohua vunyaahuave, nronravantove, variavaro Kotiva ekyaa mwihua nraatara kyero mwihua vuni varivama variro.

16 Mwiva nraahu ekyaa enta qati variqiro vi variva. Mwiva omwa nronravanto ite variraqi variharo hiama vaisi mpovanto Kotiva hinani quariva vahiro. Hiama vaisi mpokuvanto Kotira taqaiva variro. Hiama mpovanto mwia taqaarivavata variananro. Mwiva ekyaa enta kepukyavanto variqiro quaninranra tita, varaivaqe mwia nrutu nraahu tuaaheraqi quara. Qutaama tuqo.

Airi inraikya vataahua tukyama kyeta mpohuavata nyiate tura

17 Mwaa mwataraqaa airi inraikya vataahua e timwa nyinrata mwihua hia nkyiari nyutu tuaahereqata tire nronra nraakye qorave qiate.

Mwihuara hia nkyetani quaahaqa vahiani inraikyarara nronraqama kye riaraitita, Kotirara nraahu nronraqama kye riemwaqita quate qiante. Tiriara kyuqema kye variqi quate tiro, Kotiva qihaakyama kyeqaro ekyaa inraikya naini vahi inraikyara tiri timwi varira.

18 E airi inraikya vataahuara kyuqe kyaiqa, mpo kyaiqa mpo kyaiqa varaqi quate qiante. E mwihuara nkyeta hi inraikyara qihaakyama kye tukyama kyeqa mpohuavata nyiate qiante.

19 Mwihua mwitaamaqi vivaro nraakiara nyaamwuni mwihua kyoqaa kyuqema kyero kepukyaqama kyero vahiananro. Mwihua mwiaqaatai qutaaqama kye qati variqi vi okyarara vareta qati variqi vivara.

Kotiva i mwiani kyaiqaraqaa kyuqema kyera ntaqikyiante tura

20 Timotio, Kotiva i mwiani kyaiqaraqaa kyuqema kyera ntaqikyiqi viqara mwi kyaiqara varaqira quante.

Mpohia vaisihua hia Kotira qua ntapihi kye riaraitita, mwihua nkyiari riemwa kyeta tire mwaanra qua okyara ntapihura huave timwa kyeta api qua ti variara. E mwi quara ti varihua mwoqa nyiante.

21 Mpo hia nraakye qorahua, mwihua quara qutaa qua okyarave timwa kyeta mwihua Kotira aanra qaqira kyeta apiqama kye uaqia hi aanranraqaa nrohi variara.

Kotiva nkyi kyuqema nyatairata variatema, tuqo.

2 TIMOTI

Poruva Timotirani nraakiaraa qara vara kyora

Iesusira qati vara sivuma kyovaro nyaamwuni uro varuvaro 36 ihive nritarovaro Poruva karavuqi variqaro qaiqaa qara mwaa ntumwa tora. Mwi entara Porura ru kyeva qaumaqa huvaro Poruva mwianra rieqaro Timotira qua mwaanra mwinro tiqaro, Kyuqema kyera Karaisira qua riemwaqira quante, tiqaro qara mwaa ntumwa tora.

---

1 1 Nte Poruvama. Kotiva nai kyakya hiraqa tihana nte nronraqama
vina Iesusi Karaisira qua timwa nyi varuvama varina. Tire Iesusi
Karaisiravata variqi quananranra Kotiva kyauqu nriqiqaa vateqaro timwa
tai quara, nte mwi quara nraakye qora timwa nyi varuva.
2 Nte i Timotirara ni maaqu kyuqevavema tuqo. Kotiva tiri tiqovavata,
Iesusi Karaisiva tiri vunyaa vaisivantovata, i kyuqema mwateta iara po
kye timwa mwataivaro i mwutukyaqitairo qihaakya hi varirara variante.

Tire hia Karaisira quara kyauruare tura

3 Nte Kotirara kyuqeve timwaqi viqana ntena haivaqahua huntema
kyena Kotira kyaiqa varaqi vi varura. Nte Kotira kyaiqa vareqana ntapihi
kyena varaurara tina, nte qua tuqaro hia ni no muaanra ntaihana vutu
kyena tura. Nte mwitaamaqi viqana nte entaqivata iheravata Kotiva i
kyaahaqa hiarive tina, mwianra aakyara ntamwaqina vura.
4 I vuqitairo nruqunru tumunranra nte qati nraahu rie varuqo. Ni
mutukyavanto kyuqe hiarive tina, i taqaataa ihana varuqo.
5 E hia unraqama kyera Kotirara rieqara mwia aanraqaa quananra nte
mwia ntapihima kyena. I taatova Roisivavata, i nrova Iunisivavata, Kotira
aanraqaa vuntema kyera evata vi variananra nte ntapihi kyauqo.
6 Mwianra rieqanama haaru nte iqaa kyauqu vataavaro Kotiva mwi
entara nai kepukya mpo i mwunra, e mwia taunru kyerorave tuqo.
Vaisivanto qia vuata kyaiharo auru vintema kyera e Kotiva nai kepukya

The New Testament in Omwunra-Toqura (South Tairora) of Papua New Guinea; 1st ed. 2000; web version, 2014, Wycliffe Bible Translators, Inc.

mpo i mwinra hia qumina tutaraitira, tuqara kyera mwia kepukyaqama kye tutera Kotira kyaiqa varaqira quante.

7 Hia tiriara mwihua aatu hiate tiro, Kotiva nai mwanraqura timwinra. Qaqao, Kotiva nai mwanraqura tiri timwihanro mwia mwanraquravanto tiri kyaahaqa hi varihata mwiaqaatai tire kepukyaqama kye variqi viqata tire nanrianra nanrianra mwutukya vaihata tire kyuqema kye teta mwamwantaqaa ntaqikyiqi vunanra.

8 Mwianra rieqarama hia kyauriqara tiri vunyaa vaisiara nraakye qora timwa nyiqira quante. Nte Karaisira qua timwa nyunra mwia kyaara ni rupa kyaavana karavuqi varura, hia mwianravata riairaro i kyaurirara variante. E hia kyauriraitira, ni nraantantera tiri vunyaa vaisi quarave tira i uaqiama mwate varivara e muaanra varenanranra hia nronraqama kyera riemwaqira quante. E mwitaamaqira viraro Kotiva i kyaahaqa hiqaro i kepukyaqama mwatairara e qioma variqira vinanra.

9 Kotiva tiri huvantu timwa tero tiriara ni nraakye qora variate tiro, tiri tinraanrama taira. Hia tire kyuqe kyaiqa vara mwataunanranra riero tiri tinraanrama taira. Mwiva nai nte mwitaa hirerave timwa kyero qati tiri kyuqema timwa taira. Hia mwaa mwatara ututo entara Kotiva tiqaro, Nraakiara nte Iesusi Karaisira kyaiqara rieqana nraakye qora kyuqema nyatarerave, timwa kyero terama tero varura.

10 Kotiva mwitaa timwa kyero variharo mwaa entara Iesusi Karaisiva tiri huvantu timwa taariva mwatani qovarama virara tita, tire Kotiva tiri kyuqema timwa taaninranra ntapihi kye riaunanra. Karaisiva qovarama viro ekyaara qutu vi okyarara mwia kepukya nteqa kyairara tita, tire Karaisira mwakyaakya kyuqera riemwaqi viqata tirevata qioma ekyaa enta qati variqi quananra.

11 Kyuqe mwakyaakya mwia timwa nyianrive tiro, Kotiva ni nronraqama kyaihana nte mwi quara nraakye qora timwa nyiqi viqana qua okyaravata mwihua timwa nyi varura.

12 Nte mwi quara timwa nyiqi vi varuqata mwia kyaara mpo hiahua ni uaqiama mate variavana nte muaanra vare variqana nte hia nronraqama kye mwianra riena kyauriraitina, nte mwiaqaa vuntu vina varu vaisira Iesusira okyara ntapihi kyauvara tina, nte mwutukya qihaakyama kyena tiqana, Mwiva qioma ni kyaiqa mpitairaqaa ntaqikyiqiro viraro ekyaara enta qovara hiananrove, ti varura.

13 Nte qutaa qua i timwa mwunra rieqarama mwi quara nraahu tuqara tutera nraakye qora timwa nyiqinra quante. Mwi quara rieqarama Karaisirara kepukyaqama kyera riemwaqi viqarama mpohuara mwutukya vahirara variqira quante.

14 Vaisivanto kyuqe inraikyaqaa ntaqikyintema kyera e Karaisira qua nte i timwa mwunraqaa kyuqema kyera ntaqikyiqira quante. Kotira mwanraquravanto tiriqi variva i kyaahaqa hi varirara e mwi quaraqaa ntaqikyiqira quante.

15 Nte Esiaani nrohi varuqata ekyaa vaisivata, Pikeraasivavata,
Hemokenaasivavata, ni qaqira kyeta quara e mwia ntapihi kyaananra.
16 Ni karavuqi kyeta seniqo rupa taavana varuqaro Onesiporaasiva hia
mwianra kyauriraitiro, mpo hira mwiqi nrumu ni kyuqema matairara
tina, nte Kotirara aakyara nteqana mwi vaisiravata, mwia nraamwuqi
variahuavata, kyuqema kyera po kye timwa nyataantema tuqo.
17 Mwi vaisiva hia ni rupa taarara nronraqama kyero riaraitiro, Romiqi
uro ntero ni piriara puaamaqiro viro uro ni puaama kyaira. 18 Qio tiri
vunyaa vaisivanto ekyaara entaqaa mwianra po kye timwa mwataananro.
Nte Epesaasiqi variavaro mwi vaisiva kyuqema kyero ni kyaahaqa hura,
mwiavata e ntapihiananra.

Ntaqi vari vaisira kyuqera votima kyera variqira quante tura

2 1 Timotio, ni maaquo, Iesusi Karaisiva tiri kyuqema timwa te
varirara tira, e kepukyaqamaqira quante. 2 Nte nraakye qora airi
suqaa variqana timwa nyu quara e riaananra, mwi quara Kotira aanraqaa
kyuqema kyeta nrohi vaisihua timwa nyinrata mwihua mwi quaraqaa
kyuqema kye ntaqikyiqi viqata mpohuavata timwa nyiqi quata.
3 E Iesusi Karaisira nraaqiara variqara ntaqi vaisira kyuqera votima
kyera variqarama hia tiri uaqiama timwa terara nronraqama kyera
riaraitira, tiri nraantantamwa kyera muaanra vareqarama kepukyaqama
kyera variqira quante. 4 Ntaqi vaisiva variqaro naiqaa ntaqikyi vaisira
qamwata mwatarero uti variqaro mwiva hia mpo kyaiqa mpo kyaiqa
varaqiro viraitiro, mwiva ntaqi kyaiqara nraahu varaqiro vi varira.
5 Mpo inraikya vararerata hiante huaqitairo mpovanto hiante okyarara
timwa taani quara hia riaraitiro, nai riemwa kyero mpo aanraqaa quariva
hiama qio kyoqaa varaananro. 6 Vaisivanto toqaamwu tu kyero kyaiqa
varaqi viro kyara vara tutaariva, mwiva nraantema kyara nraananro.
7 Tiri vunyaa vaisivanto i kyaahaqa hirara e ekyaa qua okyara qio
ntapihi kyera rienanranra tira, e nte tu quarara nraato tuqira quante.
8 Nte Karaisira mwakyaakya kyuqe mwakyaakya nraakye qora timwa
nyiqina vu quara nraahu riemwaqira quante. Iesusi Karaisiva Ntevitira
okyara kuaa okyara varuva qutu vuraqitairo qaiqaa qati sivurama. Nte
mwi vaisira qua timwa nyiqi vi varurama.
9 Nte timwa nyiqi vuqata mwi quara kyaara ni uaqiama mateta antua
utuahua rupa taantema kyeta ni seniqo rupa taara. Mwihua ni nraahu qio
rupa teta Kotira qua hia qio rupa tevara.
10 Mpo hiahua ni uaqiama mate variavana nte hia mwianra nronraqama
kyena riauqo. Nte Kotiva nai kyaama tai nraakye qorahuara rieqana
qioma nte muaanra mwia varaaninra. Mwihuavata Karaisira qua riaivaro
Kotiva mwihua sitairata ekyaa enta Kotiravata qati variqi quate tinama,
nte ekyaa muaanra mwianra hia nronraqama kye riaraitina, variqi vura.

11 Mwaa quarara qutaa quave qiarara tira, evata riemwaqira quante:
Tire Karaisiravata qutu quarahua variarera,
tire qioma nraakiara mwiavata qati variqi quananrave.
12 Tire hia qoriri hiraitita, kepukyaqama kye variqi
quarera, tire Karaisira vatama kye
variqata ntaqikyiqita quananrave.
Tire Karaisira mwoqa mwianrenra,
mwivavata tiri mwoqa timwiananrove.
13 Tire mwia qua riemwaqita virerave timwa kyeta
qaqira kyaarera, mwiva nai timwa taani quara
hia qaqira kyaraitiro, qati nraahuma
mwi quara riemwaqiro quananrove.
Mwiva hia nai timwa taani quara qaqira kyero
mpo qua mwia mwoqaqaa qiananrove.

Kotira kyaiqa kepukyaqama kyera varaqira quante tura

14 Ekyaa mwi quara tura qaiqaavata qaiqaavata nraakye qora timwa nyiqira quante. E Kotira vuqaa variqara nraakye qora timwa nyiqanrama hia qumina mpo qua mpo qua kyaara inronra hiqata variate qiante. Inronra hi quava hia nraakye qora kyaahaqa hiananro. Mwi quava mwihua vara raupirimama kyaananro.

15 Kotiva iara kyaiqa vaisi kyuqevave qiarive tira, mwia kyaiqa nraahu kyuqema kyera varaqira quante. E tiqara, Mwiva ni kyaiqa tukyama kye taqairaqe hia kyaurirerave, timwa kyeqarama mwia kyaiqa varaqira quante. Kotira qua qutaa qua ntapihi kyera nraakye qora timwa nyiqira quante.

16 Vaisivanto hia Kotirara riaraitiro, qumina qua nraahu riemwaqi viqaro inronra qua qiani vaisira mwoqa mwiante. Mwi quava vaisi vara kyairaro Kotira aanra qaqira kyero mpo aanra uaqia hianinraqaama quananro.

17 Mwi quava tauma rumpuara uaqia hiva vaisi mwamwanta nre varira voti hira. Haimeniaasivavata Pairitaasivavata mwi quara timwa nyiahua variara.

18 Mwitanahua qutaa aanra qaqira kyeta tuqasaavi api qua tiqata, Ekyaa nraakye qora qutu viraqitai qaiqaa qati sivi entarara vaakya qovarama viro taiqama viho, ti variavata Iesusira nraaqiara mpo hiahua mwitanahua quara qutaave timwaqi vita mwia kyaara mwihua uaqiama quara.

19 Qio paatiharo mwataqi kyatari rataintema kyero Kotiva nai qua paatiharo rataira. Mwiaqaa qara ntumwa taiva mwitaama tiro:
Nronravanto nainive ti nraakye qorahua
ntapihi kyairavema, tiro.

Qara mpovanto tiqaro:
Nronravanto niqaa ntaqikyi varivave qiariva,
mwi vaisiva uaqia hi kyaiqara qaqira kyero
kyuqema kyero variqi quarive, tira.
20 Nraamwu nronraqi taanu mpo qara mpo qara hiva vahira. Mpo hiva nronra munima kyeqata utu taava korive, munimave, mwi inraikyaraqo utu taava vaiharo mpo hiva kyatarive, aatapaive, mwiaqo utu taava vahira. Mpo hi taanunraqaa nronra entaqaa nraavata mpo hiraqaa qumina entaqaa nraanra.
21 Vaisivanto uaqia hi kyaiqara qaqira kyero variva, mwi vaisiva taanu kyuqeraqaa nronra ihera nraahu vara kyeqaro nrai taanunra votima kyero variananro. Tiri nronravanto mwi vaisira vita kyero qioma mwiva ni kyaiqa nronra kyaiqa varaananrove qiananro. Tiri nronravanto mwi vaisirara hia qumina kyaiqa vararaitiro, ni kyaiqa nraahu varaqiro quananrovema qiananro.
22 Qumwanraa vaisive, qaraakya vaisive, variqata api nkyiari mwamwanta kyakya hira qora kyaiqa varaataa hira qaqira mwoqa tukyera ntapihi kyera variqira quante. E Karaisirara kepukyaqama kyera riemwaqira quante. Mpohuara mwutukya vahirara variqira quante. Mwaateraqama kyera variqira quante. Mwitaamaqira viqarama mpo ihua qutaaqama kyero Karaisiva tiriqaa ntaqikyi varivave tihuavata variqira quante.
23 Qua uaqia hianinra tiqata inronra hivara e hia mwihua kyapata variqira quante. Mwihua mwitaa timwaqi viraqaatairo ntaqira inraikyavanto nraahuma qovara hiananro.
24 Karaisira kyaiqa vaisivanto hiama mpohuavata ntaqiro inronramaqiro quananro. Mwiva mwihua mwutukya vara qihaakyama kyero kyuqeraqaama vataqiro quananro. Mwiva kyuqema kyero raraqa taaninra vara mwataniqama kyero ntapihi kyero qua okyara timwa nyiqiro quananro.
25 Mwia quara qumina quave timwa kye hia riehua qihaakyama kye timwa nyiqi viro avuqavu hiari. Mwiva mwitaamaqiro viraro Kotiva mwia qua hia riehua kyaahaqa hirera, mwihua mwi vaisira quara qutaave timwa kyeta unra qua qaqira kyeta Karaisira quara qutaavema tivara.
26 Vaaravanto aasau tutaintema kyero Saataaniva mwi vaisihua tutaihata mwihua mwia qua nraahu riemwaqi vi variara. Mwihua su nyaato ntapihi virata ntapihi riaivera, mwihua Kotira qua riemwaqi vivara.

Poruva ekyaara entanramwuanra tura

3 **1** E mwaa quara riaante. Ekyaara enta qaumaqa hianinraqa nraakye qora uaqiama kye variqata nronraqama kye muaanra vahianinraqi varivara.

2 Mwi entara vaisivanto nkyiariara nraahu riemwaqita vivara. Mwihua
munimanra nraahu nronraqama kye rieqata mwia varehua nraahu kyaiqa
utuqita vivara. Mwihua nkyiari mwahuta tita nkyiari nyutu nraahu
tuaaheraqi vivara. Mwihua mpohuara uaqia hi quara nraahu timwaqi
vivara. Mwihua nkyiari nyohua sohua qua raaqu tevara. Mpohua mpo
inraikya nyivatave, kyaahaqa hivatave, hiama kyuqevevata tivara.
Mwihua hia Kotira kyaiqarave Kotiva hi inraikyarara riaraitita, apiqama
kye variqi vivara.
3 Mwihua hia mpohuara mwutukya vahirata variqi vivara. Mwihua
hia mpohuara po tita mpohuara kyuqe hivara. Mpohua nyutu vara
mwataniqa hiqata unra qua tiqata varivara. Mwihua hiama qio nkyiari
nyamwantaqaa kyuqema kye ntaqikyivara. Mwihua qamwanrama kyeta
hena vaisi rukye toqa ntupepaa hirera nraahu utivara. Mwihua kyuqe
okyarara hia mwutukya vahirata varivara.
4 Utaruara rieqata nramwutaa kyauquqi mwihua nkyiari
nramwunaahua sitaqita uro kyevara. Mwihua paparuqama kyeqa api
kyaiqa varevara. Mwihua nkyiari mwahuta tiqata tire nronra vaisi
varuroma tivara. Mwihua nkyiari qamwaterara nraahu rieqata hiama
Kotirara nronraqama kye rievara.
5 Mwihua nraakye qora suqaa nrohiqata nkyiari nroqitai tiqata, Tire Kotira
vataqi vi varuro, timwa kyeta mwihua nkyiari su nyaatoqitai tiqata, Hiama
Kotiva tiri qio kyaahaqa hiananrove, tivara. Nraakiara mwitaa hi vaisihua
qovarama vivara e mwihua nyaatu aatu hiqara hia mwihua nraaqani quante.
6 Mwitaa hia vaisihua hia kyuqe vu nraato vahi nraakyehuara tiri qua
riemwaqi quate tita, mwihua mpo nraamwu mpo nraamwuqi vi variara.
Mwi nraakyehua nkyiari qora kyaiqaqaara nronra muaanra vareta nkyiari
mwamwanta kyakya hira vataqi viqata mwi aanranraqaave mpo aanraqaave
quananrave ti varia nraakyehua variara. 7 Mwihua mpo qua mpo qua
ntapihiare tiqatavata hia Kotira qua qutaa qua okyara ntapihi kye riaara.
8 Haaru Mosesiva varu entara vaisitana Ianisikya Iampirisikya
Mosesira nramwutaaqa huntema kyeta mwaa entara mwi vaisihua Kotira
qua qutaa qua okyarara nramwutaaqa hiqata varivara. Mwi vaisihua
variavaro mwihua su nyaatovanto apiqama vihata mwihua unra tiqata,
Tire qioma Kotira aanraqaa vi varuro, ti variara.
9 Qio mwihua mwitaamaqi viqata hia qioqama kye variqi vivara. Haaru
nraakye qoravanto Ianisikya Iampirisikya api okyara qovarama kye
taqontema kyetama nraakye qoravanto mwi vaisihua okyara qumina
unra okyara qovarama kye taqevara.

Poruva Timotirara Kotira qua kepukyaqama kye tutaante tura

10 E nivatama kyera variqara nte nraakye qora timwa nyu quara ntapihi
kyera riaananra. Nte nrohina varura ekyaa ni okyara ntapihi kyaananra.

Nte Karaisirara kepukyaqama kye riemwaqi vurarave, ni pikyokyaqitairo hia raraqa taihana nte tirema variqana kyuqema kye vaisi kyaahaqa hi varurarave, nte mpohuara mwutukya vaihana varurarave, e ekyaa mwi inraikyara ntapihi kyaananra. Hia nte qoriri hiraitina kepukyaqama kye variqi vurarave, 11 mpo hiahua ni uaqiama mataavana toqaamwu tu kyeqana variqi vurarave, nte atura ntiqana variqina vurarave, mwiavata ntapihi kyaananra. Nte Antiokinive, Aikoniaaminive, Risitaraanive, mwi mwatukyara mwinramwunraqi variqi vi variavata mwi mwatanaahua anoma kye ni uaqiama mate varuvana nte nriqa vu inraikyara varaavara e mwiavata ntapihi kyaananra. Mwi mwatanaahua anoma kye ni uaqiama mate varuvaro tiri vunyaa vaisivanto mwihuaqitairo ni vaitutuma kyero ni vara qatinani kyora.

12 Ekyaa nraakye qora Iesusi Karaisiravata variqata Kotira aanraqaa virera ihua varivata mwata mwaaqaanaa nraakye qoravanto hiama mwihua eqevara. Mwihua ri ntuquti hivata nriqa vira inraikya vareqatama varivara.

13 Uaqia hi kyaiqara uti varihuave, Kotira kyaiqa unraqama kyeqa vare varihuave, mwihua uaqia hi kyaiqara utiva mpoqiavata nritarero nronraqama kyero vahiananro. Mwihua mpohua unra utu nyataivata mwihua nkyiari unra utu nyatevara.

14 Qio e hia mwitaa tiraitira, mwaanra qua rieqara mwi quarara qutaave qiananra mwianra nraahu riemwaqira quante. Tire mwi quara i timwa mwunanranra tira, e tiri okyaravata ntapihi kyaananra. 15 E pataru variqara Kotira mpukuqi qara ntumwa tai quara riemwaqira quananra. Mwi quava i kyaahaqa iharo i vu nraatovanto ntapihi paahima vihara e Iesusi Karaisirara qutaave qiananranra tiro, Kotiva i huvantu kyero qioma i vitaananro.

16 Ekyaa Kotira mpukuqi vahi quara Kotira mwanraquravanto vaisi kyaahaqa hi varihata qara ntumwa taara. Mwi quava nraakye qora kyaahaqa hiari quavama vahiro. Mwi quaraqaatairoma vaisivanto qutaa qua okyara qio ntapihiananro. Mwi quaraqaatairoma vaisivanto nai uaqia hi kyaiqara utuaninra vu nraato ntapihiraro ntapihi kyero riaananro. Mwi quaraqaatairoma kyuqe aanraqaa nrohiani okyarara qio ntapihiananro. Mwi quava nraakye qora kyaahaqa hi variratama mwihua ntapihi kye variqi vivara.

17 Mwi quava mwitaama vahirara tiro, Kotira kyaiqa vaisivanto Kotira mpukuqi vahi quara riemwaqiro viro mwiaqaatairo tera taarama kye variqaro qioma kyuqe kyaiqa varaqiro quananro.

Kepukyaqama kyera Karaisira qua timwaqira quante tura

4 1 Nte Kotira vuqaavata, Karaisira vuqaavata, variqana qua i timwa mwinrenra. Iesusi Karaisiva nraakiara qutu vihuavata,

qati varihuavata, tukya hiananro. Mwiva nraakiara vunyaa vaisivanto variqaro ekyaa nraakye qoraqaa ntaqikyiariva tumuananro. Mwianra rieqanama nte i qua mwiqana mwitaama tina:

2 Karaisira mwakyaakya nraakye qora timwa nyiqira quante. Nraakye qoravanto tera hita qamwate entarave, hia qamwate entarave, qati nraahu mwi quara timwa nyiqira quante. Kepukyaqama kyera qua timwa nyiqira virata mwihua mwi quarara qutaave qiata. Mwihua qora aanra nrohira mwi inraikyara qoqaa timwa nyiqira virata mwihua mwi aanranra qaqira kyeta Kotira aanraqaa quate. Mwi quara hia paparuqama kyera timwa nyinraitira, qakyoma kyera ntapihi paahima kyera timwa nyiqira quante.

3 Mpo enta nri ntairata mwi entaraqaa nraakye qoravanto hia qutaa qua riarera utivara. Mwihua nkyiari riaataa hiani quara, mwia nraahu riarera uti variqata api okyarara nraahu ti vaisihua sita kye vateta tiqata, Tiri rie nraahu variataa hiraqe rieqata qamwate variana quara nraahu timwa timwiqi quatema, tivara.

4 Mwihua qutaa qua mwoqa mwita uri quave, haaru varuhua qua nraahu riaataa hiratama rieqata varivara.

5 Mwihua mwitaamaqi vi varivara e hia mwitaa hiraitira, i vu nraatovanto kyuqema vahirara variqira quante. I uaqiama mwataivara e nriqa vi inraikyara vareqara kepukyaqama kyera variqira quante. Karaisira qua timwaqira quante. Kotiva i mwitai kyaiqara varaqira quante.

Nte qutuani entava qaumatoma vaiho tura

6 Kotira kyaiqa vareqaro uaini ekyaa rauru kyaintema kyero qaumama ni nraanrevata rauriraqe taiqaaninra. Pataqia vari kyena mwaa mwataraqaatai taiqena quaninra.

7 Nte mwatani variqana mpo inraikya vararera hiantaantema kye hiantamwaqi vina uro aanra mwia taiqa kyauqo. Nte Karaisira qua kepukyaqama kye tuqina vi varura.

8 Nte kyuqema kye hianteqana aanra mwia taiqa kyaurara tina, nte mwia qiata kyoqaa varaaninra mwia vekya nraahuma varuqo. Nronravanto ekyaa nraakye qora ntapihi kyeqaro tukya hi variva, mwiva ekyaara entaqaa variqaro ni kyoqaa mpiqaroma nianra e ntapihi kyera nrohi variaravavema qiananro. Mwiva hia nianra nraahu mwi quara qiananro. Ekyaa nraakye qoravanto mwiva qaiqaa qovara hiani entara mwia vekya varihuavata varivaro mwiva mwihuaravatama mwi quara qiananro.

Poruva ekyaara qua tura

9 E ni taqera aanrava vahirara qamwanrama nrumu ni taqaante.

10 Ntimaasiva mwaa mwataraqaa vahi inraikyarara mpoqama
kyero mwutukya nti variharo ni qaqira kyero Tesaronaikaani vura.
Kereseniva Karesiaani viharo Taitaasiva Ntarimesiaani viharo 11 Rukuva
kuaikuvantoma nivata variro. E mwaini nrinrenra hira Maakiravata
vitera nriante. Mwiva kyuqema kyero ni kyaahaqa hi varihana kyaiqa
varaura.

12 Nte Tikikaasira titauqaro Epesaasini virama.

13 E mwaini nrinrenra hira ni vaaqatua Toroaasini Kapaasira
nraamwuqi kyaura mwiavata varaqira nrumu mpiante. Mpukuvata
varaqira nrumu mpiante. Mpuku mponramwu aasau pahiqo utu taira
mwianra nronraqama kye riemwaqi virama varaqira nrumu mpiante.

14 Arekisantaava qainiqotairo mpo inraikya mpo inraikya uti variva
nronraqama kyero ni uaqiama mataira. Mwianra rieqaro tiri vunyaa
vaisivanto nai kyoqaa mwiananro.

15 Evata mwi vaisirara rauriqara variante. Tire nraakye qora timwa
nyuna quara mwiva qutaaqama kyero mwi quara nramwutaaqa hi varira.

16 Vuni niqaa qua vatovana ko ti variavaro hia mpovanto nivata variro
ni kyaahaqa hura. Ekyaa ni qaqira kyeta vuvana nte ntenanraa variqana
ntena vaitutu hiavara. Qio nte Kotirara aakyara nteqanama mwitaa hia
vaisihua hia mpo qara hiante tura.

17 Nte ntenanraa ko ti variavaro tiri vunyaa vaisi mwiva nraahu
nivatama kye variqaro ni kepukyaqama matovana nte Karaisira qua
ekyaa mpo mwatanaa mwihua timwa nyiavata mwihua ni qua riora. Tiri
vunyaa vaisivanto qaakyau vairi raioni nroqitairo ni vaitutuma kyora.

18 Uaqia hi kyaiqava ni nraatara kyaankyo tiro, tiri vunyaa vaisivanto
ni vaitutumaqiro viviro ni pitaqiro uro nyaamwuni nai mwatukyaqi
naivatama kye variarive tiro, ni uro kyaananro. Mwiva kepukyavanto
varirara tita, mwia nrutu nraahu ekyaa enta tuaaheraqi quata. Qutaave.

Qua mwanteqaro ekyaara qua tura

19 Nte Pirisiraaravata Akuiaraaravata qua mwantauqo.
Onesiporaasiravata mwia nraamwuqi variahuavata nte qua mwantauqo.

20 Irasitasiva Korintiqi nraahu variharo Toropimasira nriqa vihananra
tina, nte Mairitaasini mwia kyaura.

21 Ni taqarerara toqa vaururu tuani entara nrinronra. E nrinra aanrava
qio vahirara, vuhaaninraqaa qamwanrama kyera nrumu ni taqaante.

Iuvuraasivavata, Piutenisivavata, Rainasivavata, Kirotiavavata, ekyaa
tiri tiqata vakyaa hini mwihuavata, nkyi qua mwantaavo.

22 Tiri vunyaa vaisivanto Karaisiva i mwutukyaqi variari. Kotiva nkyi
ekyaa kyuqema nyatairata variatema, tuqo.

TAITAASI

Poruva Taitaasirani qara vara kyora

Iesusira qati vara sivuma kyovaro nyaamwuni uro varuvaro 36 ihive nritarovaro Poruva qaiqaa karavuqi variqaro mwaa quara qara ntumwa tora.

Taitaasiva hia Iutaa vaisi nai mpo mwatanaavanto Iesusira nraaqiaraqama viro varuvaro Poruva mwianra mwataama kyera nraakye qora Kotira aanra nyaamwutaante tiqaro Taitaasirani qara ntumwa tora.

---

1 1 Nte Poruva Kotira kyaiqa vaisi varuvama. Kotiva ni nronraqama kyaihana nte Iesusi Karaisira qua timwa nyiqi vi varuvama varina.

Kotiva nai kyaama tai nraakye qorahua Karaisirara kepukyaqama kye variqi viqata qutaa qua okyara riemwaqi quate tiro, Kotiva ni titairave.

2 Kotiva hia unra qua ti variva haaru hia mwaa mwatara ututo entaraqaa nai kyauqu nriqiqaa vatero tiqaro, Ntena kyaama taani nraakye qorahua ekyaa enta qati variqi vivarave, tura. Mwianra rieqanama nte nraakye qora timwa nyiqanama, Nkye Kotirara kepukyaqama kye riemwaqi viqatama mwi entara vekya variqi quate, ti varurave.

3 Kotiva nai kyaama tai nraakye qorahua ekyaa enta qati variqi vivarave timwa kyero variqi vuvaro nai timwa to entaraqaa Iesusi Karaisiva tumu ntero Kotira qua qaraakya qua qovarama kyora. Mwi quara nraakye qora timwa nyiqira quante tiro, Kotiva tiri huvantu timwa taariva, mwiva ni nronraqama kyaihana nte mwi quara nraakye qora timwa nyiqi vi varuvama varina.

4 Taitaasio, nte mwaa quara inima qara ntumwa tena. Tiretana Karaisira qua kuaa qua nraahu riemwaqi vi varunanranra tina, nte iara ni mwaaquve turave. Kotiva tiri tiqovavata Iesusi Karaisiva tiri kyaahaqa hiarivavata i kyuqema mwataivaro i mwutukyaqitairo qihaakya hi varirara variana.

The New Testament in Omwunra-Toqura (South Tairora) of Papua New Guinea; 1st ed. 2000; web version, 2014, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Mwaa quara rieqara vaisi nronraqama kyairata Iesusira nraakye qoraqaa ntaqikyiate tura

5 Iara nte hia taiqa kyaani kyaiqara ntapihi kyera taiqa kyera mpo
mwatukya mpo mwatukyaqitaira vaisi nronraqama kyairata Iesusira
nraakye qoraqaa ntaqikyiqi quate tina, nte Kiritini i kyena nrunrave.
Qio nte mwini variqana i timwa mwiava quara riemwa taante. 6 E
vaisi nronraqama kyarera hira mwataama variani vaisira nronraqama
kyaante:

Mwi vaisiva varirata nraakye qoravanto hia mwianra uaqia hi
kyaiqara utiho timwa kye mwiaqaa qua vatevama variari.
Mwi vaisiva nraakye kuaa varataarivama variari.
Mwi vaisira nraaqiaravantovata Karaisira qua riemwaqi viqata
mwihuavata hia api aanra nrohiraitita, nkyiari nyohua sohua qua
nraahuma riemwaqi quata.
7 Mwi vaisiva Kotira kyaiqaqaa ntaqikyiqiro quaninranra tiro,
qora kyaiqa varaani quava hia mwiaqaa vahiari.
Mwi vaisiva hia nai quara nraahu kyuqerave timwaqiro quari.
Mwi vaisiva hia qamwanrama kyeqaro raraqa taariva variari.
Mwi vaisiva hia nramanri nrenro uera ntaari vaisiva variari.
Hia mwi vaisira raraqa tairaro qamwanrama kyeqaro mpohua
ntuqutuariva variari.
Hia munimanra mpoqiavata mwutukya ntuari vaisiva variari.
8 Mwi vaisiva nyianrasai nrihua kyarave qiatomwave nyianrivama
variari. Mwiva kyuqe okyarara mwutukya vahiarivama
variari.
Mwi vaisiva naiqa kyuqema kye ntaqikyiarivama variari.
Mwiva avuqavuma kyero nrohiari vaisivama variari.
Mwiva kyotataqama kye variari.
Mwiva nai kyaiqa vutu nteqaro varaari vaisivama variari.
9 Qutaa qua mwia timwa mwia quara mwi vaisiva tuqara kyero
tutaari vaisivama variari.
Mwiva mwitaa hiari vaisiva variqaro qioma mpohuavata
kyaahaqama
nyataari.
Mwiva mwitaamaqiro viqaro api qua ti vaisihua quavata
nraatara kyairata mwihua nkyiari api qua ntapihi kyaata.

Mwaanra apiqama kye ti vaisihuara rauriqara variante tura

10 Vaisi airivanto mwihua kepukyaqama kye Iutaa mwaanra okyarara
rie variahua, mwihua tiri quara qoririma kyeqata mwihua qumina qua
unra qua nraahu timwa nyiqi vi variarave.

11 Mwihua munimanra nraahu rieqata api qua ti variavata mwihua
quaqaara mpo nraamwu mpo nraamwuqi variahua apiqama vivi hiarave.
Mwihua uaqia hi quara ti variarara tira, e mwihuara qaqira kyeta tirema
variate qiante.
12 Kiriti vaisi mpovanto nraakiara qovara hianinranra timwa nyi varu
vaisiva haaru variqaro nai nramwunaahuara mwitaama tiro:
Kiritiqinaahua unra qua nraahu ti variahuave.
Mwihua qaakyau quara vairi nraantantamwa kye
variarave. Mwihua hia kyaiqa vararaitita,
qumina aanra nrohiqata kyara nraahu
kyovi kyaavirama kye nre variarave, tura.
13 Haaru mwi vaisiva tuva qutaama vahiro. Mwianra rieqarama mwi
mwatanaahuara kepukyaqama kyera tiqara, Qora qua qaqira kyeta kyuqe
qua nraahu riemwaqi quate, qiante.
14 Iutaavanto uri qua tira hia riaate, qiante. Vaisi mponramwuvanto
nkyiari riemwa kyeta hia mwitaa mwataa hiate ti quaravata hia riaate,
qiante.
15 Kyuqe vu nraato vahiari vaisiva variqaro mwiva ekyaa inraikyara
kyuqe inraikyavema qiananro. Vaisi mpovanto hia Iesusirara qutaave
qiariva ua vu nraato vahiariva hiama qio mpo inraikyaravata kyuqe
inraikyave qiananro. Mwia vu nraato mwutukyaqitairo apiqama
quaninranra tiro, mwiva ekyaa inraikyara qora inraikyavema qiananro.
16 Mwitaa hia vaisihua nkyiari nyoqitai tiqata, Tire Kotirara rieqata
nrohi varurahuave, timwa kyeqata variavaro mwihua kyaiqavanto
mpovau vaihata Kotira qoriri hi kyaiqara varaqi vi variarave. Mwihua
mwitaama kye nrohi variavaro Kotiva mwihuara qua raaqute varia
vaisihuave tirave. Mwihua Kotira qua raaqute variarara tiro, kyuqe
kyaiqavanto hiama qio mwihuaqi vahiananrove.

Qua mwaanra kyuqerara tura

2 1 Mwihua api qua timwa nyivara e kyuqe qua nraahu timwa nyiqinra
quante. E nraakye qora mwaanra qua kyuqera timwa nyiqanra
mwataama kyeta nkye mwi quara rieqata nrohiate qiante.
2 Nyaapai mwihua mwataama kyera timwa nyiana: Nkye hia nramanri
nreta uera ntaraitita, nkye kyuqe vu nraato vahirata nkyeta mwamwanta
mwutukyaqaa kyuqema kye ntaqikyiqi nrohiate. Karaisira qua anoma
kye rieqata variqi quate. Mpohuara mwutukya vahirata variqi viqata hia
pupohairata kepukyaqama kye Kotira aanraqaa variqi quate, qiante.
3 Kyontavata mwataama kyera timwa nyiante: Nkye Kotiranivanto
variarara tita, kyotataqama kye variqi quate. Hia mpora nrutu vara
mwataniqa hiqata qora qua qiata. Uainivanto nkyi kyonta ntavaaqavu
kyaankyorave, qiante. Kyonta nronra tuaari nraakyeva qaraakya nraakye

aanra kyuqera nraamwutairaro 4 mwiva kyuqema kyero nai vaatiaravata,
nai nraaqiararavata, mwutukya vahiraro variari.
5 Nronra tuaari nraakyeva qaraakya nraakye nraamwutairaro kyuqema
kyero nrohiqaro hia mpo vaisiara riaraitiro, nraamwu maataqaa
kyuqema kyero ntaqikyiqaro nai vaati qua nraahu riemwaqiro viraro
mpovanto mwia kyaiqa taqero hiama Kotira quara uaqia hi quarave
qiananro.
6 Qaraakya vaisiaravata mwataa qiante: Uaqia hi kyaiqara utuaro tita
kyuqema kye nkyeta mwamwantaqaa ntaqikyiqi quate, qiante.
7 Taitaasio, e ena mwiva mpo kyaiqa mpo kyaiqa vareqara kyuqe
kyaiqa nraahu varaqira virata qaraakya vaisivanto i kyaiqa taqeta
mwihuavata kyuqe kyaiqa varaqita quate. E nraakye qora Kotira aanra
nyaamwuteqara hia nroqitaira nraahu qiante. Qua timwa nyiqanra
qua mwia vataqi vira mwitaa mwitaa hiante. Hia uqenraaqenrama kye
tiraitira, mwi quarara nronra qua qutaa vahirave qiate tira, kepukyaqama
kyera qiante.
8 E ntapihi vahiani quara nraahu timwa nyiqira virata hia iara api qua
tiho qiata. Mwitaa timwaqira virata tiri nramwutaahua tiriqaa qora qua
vateva hia vahirata mwihua nkyiari kyauruata.
9 Rupataavata quminaqama kye kyaiqa vare varia vaisihuara mwataa
qiante: Nkyiqa ntaqikyiani vaisira qamwata mwateqata mwia qua
riemwaqi quate. Hia mwianra qora qua qiate.
10 Mwiva vataani inraikyara hia mpuara varaate. Nkye mwia kyaiqa
kyuqema kye varaqi vivaro mwi vaisiva nkyiara kyuqe vaisi nraahuve
timwa kyero Kotiva tiri huvantu kyaiva timwa tai quarara kyuqe quave
qiare, qiante.
11 Tire ntapihi kyaunanrave. Ekyaa nraakye qora huvantu vita qio
variate tiro, Kotiva nai kyuqema nyataani okyarara qovarama kyairave.
12 Tire mwi okyarara rieqatama hia Kotira qoririma mwataraitita,
mwatanyaa inraikyara hia mwutukya ntiraqeta tetaqa kyuqema kye
ntaqikyiqata ntapihi kye nrohiqata mwaa entara Kotira kyaiqa nraahu
varaqi quaravama vahiro.
13 Tire mwitaamaqi viqata tiri kyuqema timwa taani entara vekya
varunanra. Mwi entara tiri mwanriqa nronravanto tiri huvantu timwa
taariva Iesusi Karaisiva, mwia peqa okyaravanto omwa votima kyero
itero takyuqi variraro qoqaa tumu ntaananrove.
14 Uaqia hi kyaiqava tiri rupa taankyo tiro, mwiva tiriara rieqaro tiri
huvantu timwa tarero qutu vurave. Mwiva tiriara kyai mwihua hiqama
nyataarita mwihua ni nraakye qora variqata kyuqe kyaiqa nraahu varaqi
quate tiro, mwianra rieqaro qutu vurave.
15 Qio e mwi quara nraakye qora timwa nyiqira quante. E nronra
vaisivanto variqarara tira, kepukyaqama kyera nraakye qora mwi

kyaiqara mwitaa mwataama kye vareqata mwi kyaiqara hia varaate qiante. Haunri vaisi mpovanto iara qumina vaisive qiankyorave.

Mwataama kyeqata Kotira aanraqaa nrohiate qiante tura

3 1 Nraakye qora timwa nyiqanrama kamaninra nronra vaisive, kamaniva nronraqama kyai vaisihuave, mwihua qua hia raaqutaraitita, mwihua qua riemwaqi quate quante. Mpo kyaiqa mpo kyaiqa kyuqe kyaiqa vahianinra qamwanrama varehua terama viqata variate qiante.

2 Mpohua nyutu mwataniqa hiarive tita mwihuaqaa unra qua vatevorave qiante. Tirema variqata nanrianra nanrianra qamwateqata variate qiante. Henahuara qihaakyamaqi viqata variqi quate qiante.

3 E ntapihiananrave. Haaru tire qumimaqa hiqata qua nteqa kyeta apiqa hiqata nrohi variavananrave. Mwi entara api nrohiaravave, apiqa qamwataaravave, mwi inraikyava nraahu tiri rupa tovata variavananrave. Tire mwi entara mpohua uaqiama nyateqata kyaru kyaaruma nyate variavananrave. Tire mpohua nramwutaaqama nyate variavarata mwihua tita mwitaama timwa te varurave.

4 Tire mwitaamaqi vi variavararo Kotiva tiri huvantu timwa taariva, mwiva nai kyuqema timwa taaninra mwia mwutukyavanto tiriara vahianinra qovarama kyero 5 tiriara apiqama kye variqi vivorave timwa kyero mwiva tiri huvantu timwa torave. Mwiva hia tire kyuqe kyaiqa mpo kyaiqa mpo kyaiqa varaavananranra rieqaro tiri huvantu timwa toravauma. Mwiva nai tiriara po kye timwa timwa taaninranra rieqaro tiri huvantu timwa torave. Mwiva tiri hiqama timwa taihata tire qaraakya vaisi utuvita varuraro mwia mwanraquravanto tiri qaraakyaqama kyaihata variqi vi varunanrave.

6 Iesusi Karaisiva tiri huvantu timwa taariva tiriara rieqaro kyaiqa varorara tiro, Kotiva qihaakyama kyero nai mwanraqura tiri timwi varirave.

7 Kotiva kyuqema timwa tairaqaatairo tiriqaa qua vahiva taiqa vihata tire mwia nraaqiaraqama vita variqata mwiavata ekyaa enta qati variqi quananra mwia vekyama varuro.

8 Mwi quava qutaa quama vahiro. E mwi quara kepukyaqama kyeqara timwa nyiqira virata Kotirara qutaave ti nraakye qorahua mpoqama kye kyuqe kyaiqa varerara nraato tuqita quata. Mwihua mwitaamaqi viqata qioma mpohuavata kyaahaqa hivara.

9 Qumina inronra hi quarave, nkyiari haivaqahua okyarara nraahu nronraqama kye rie vari quarave, antua quave, Mosesira mwaanra qua kyaara inronra hi quarave, ekyaa mwi quara mwi quara tihua nraaqani hia uro variante. Mwi quava hiama qio vaisi kyaahaqa hiananro. Hiama mwi quaraqaatairo kyuqe inraikyavanto qovara hiananro.

10 Vaisi mpovanto inronra hiqaro Iesusira nraakye qora ntainra kyarera
uti varirera, e mwi vaisirara hia mwitaa hiante tiraro hia riairara qaiqaa
mponanivata qiante. Mwitaa tiraro qio hia riairara mwi vaisira qoririma
kyera mwoqa mwiante.
11 E ntapihi kyaananrave. Mwitaa hia vaisihua apiqama quavaro
nkyiari qora kyaiqavanto vara uaqiama kyaihata nronra qua varaavo.

Ekyaara qua tura

12 Nte Atemaasikya Tikikaasikya titaarita mwini uro ntaivara e
Nikoporisini nte uro varianinrani quante. Huari hia kyuqema kyero
itaani entara nte uro mwinima varianinra.
13 Sinasiva ko okyara ntapihi paahima kyero rie vari vaisivavata,
Aporosivavata, mwitanahua nyianra aanraqaa virera hiatanahua
kyuqema kyera kyaahaqama nyatairata aanraqaa viqata hia mpo
inraikyara aaranteta puaa hiata.
14 Tiri nraakye qoravanto hia kyaiqa vararaitita, qumina varivaro
kyarave mpo inraikya hia vahirata aara ntevorave tira, mwihuara
kyuqema kye kyaiqa varaqi vi varivaro ekyaa mwi inraikyava nkyini qio
vahiarive qiante.
15 Nivatama kye variahua i qua mwantaavo. Karaisira qua riaahua
tiriara mwutukya vaihata variahua, qua mwantaunanra timwa nyiante.
Kotiva nkyi kyuqema nyatairata variate, tuqo.

PIRIMONI

Poruva Pirimoninrani qara vara kyora

Iesusira qati vara sivuma kyovaro nyaamwuni uro varuvaro 30 ihive nritarovaro Poruva karavuqi variqaro mwaa quara qara ntumwa tora. Pirimoniva nronra vaisivanto Iesusira nraaqiaravanto varuvaro mwia kyaiqa vaisi rupatova Onisimaasiva nai kyaiqa qaqira kyero ntuqema kyero uro Romini variqaro Porura nroqitairo Karaisira qua riero mwi quarara qutaave timwa kyero Poruravata varuvaro Poruva Onisimaasira Pirimoniva hunani titarera hiro Pirimoninrani qara mwaavatama kyero titovaro vura.

---

1 Nte Poruva. Iesusi Karaisiva ni rupa taihana varuva. Nte tiri tiqata vakyaa Timotikyama mwaa quara i Pirimoninrani qara ntumwa teta. E tiritana vaisivanto variqara tiri nraantantera Kotira kyaiqa vaisima variaro.

2 Iesusira nraakye qora i nraamwuqi variahuanivatama mwaa quara qara ntumwa tena. Tiri nrunra nrakyaa Apiaaranivata, Akipaasiranivatama, nte qara ntumwa tena. Akipaasiva tiri nraantantamwa kyero ntaquqi viqaro Kotira aanraqaa kepukyaqama kyero vi varirama.

3 Kotiva tiri tiqovavata, tiri vunyaa vaisi Iesusi Karaisivavata, nkyi kyuqema nyatairata nkyi mwutukyaqitai qihaakya hi varirata variata.

Poruva Pirimoniva Karaisira qua riorara tura

4 Pirimonio, nte Kotirara aakyara nteqana mpo enta mpo enta iara rieqana Kotirara kyuqeve tura.

5 Nte riauqara e Kotira nraakye qora ekyaa mwihuara i mwutukya vaihara e kepukyaqama kyera tiri vunyaa vaisi Iesusi Karaisirara riemwaqira vi variananrave.

6 E Karaisira qua mpohua mpohua timwa nyiqira quante tina, nte Kotirara aakyara nte varura. E mwitaamaqira viqarama Karaisiva tiri

The New Testament in Omwunra-Toqura (South Tairora) of Papua New Guinea; 1st ed. 2000; web version, 2014, Wycliffe Bible Translators, Inc.

kyuqema timwa taani okyarara mpo okyara mpo okyara ntapihi kyera taqenanra. 7E mpohuara mwutukya vaihara variarava mwiva nivatama kyuqema mataiharo ni mutukyavanto kyuqe ihana varura. E mwitaa hiarava mwi okyarava ekyaa Kotira nraakye qora mwutukya kyuqema nyataihata variara.

Nte iara Onisimaasirara po kye timwa mwataantema tuqo tura

8 Pirimonio, e mwitaama variarana nte Karaisiravatama kye variqana nte i vakyaava variqananra tina, nte qioma kepukyaqama kyena iara ni qua nraahu riaante qianinra. Nte qio mwitaa qiariva vaihanavata hia nte mwitaa tirera.

9 Ni mutukyavanto iara vaihananra tina, nte ivata qua qihaakyama kyena tirera. Nte Poruva nte nyaapaiqama vina variqana nte Iesusi Karaisiva rupa taihana varuva, 10 nte iara qihaakyama kyena mwitaama tina, Onisimaasira ni maaquara po kye timwa mwataante, tuqo. Ni seniqo rupa taavana mwaini varuqaro mwiva i qaqira kyero ntuqema kyero mwaini nrumu variro mwiva Karaisirara qutaave timwa kyero mwiaqaatairo mwiva ni nraaqiaraqama vira. 11 Mwi vaisiva haaru hia kyuqema kyero i kyaahaqa hu vaisiva varura. Mwaa entara mwiva Karaisirara qutaa mwivave tivara tiro, mwiva nivata ivata kyuqema kyero kyaahaqa hiari vaisivama variro.

12 Nte mate e hiananrani Onisimaasira titaariro mwiva nrumu ntantero quananro. Mwiva ni mutukya nti vaisiva varihana nte mwia titeqana ntena mwamwanta votima kyena titaariro quananro.

13 Nte Karaisira qua timwa nyiqi vi varuqata mwia kyaara seniqotai ni rupa taavana varuva. Nte mwaini mwaaqi variqana iara tiqana,
E hia qioqama kyera nrumu ni kyaahaqa hinanrave timwa kyena Onisimaasirara mwiva i mwaata varero mwaini variqaro ni kyaahaqa hiananrove, timwa kyena mwianra mwaini variarive qiataa ihanavatama
14 Onisimaasiva hia i kyapara hirara rieqanama qaqira kyena mwianra hia mwaini variante tuqo. Hia nte mwia mwaini tutaaninra mwianra iara kepukyaqama kye eo qiante tirera. Ina kyakya hiro eo qiataa hirara eo tinanra.

15 Qutaa Onisimaasiva i qaqira kyero ntuqe hiro hia mwaini nrumu mpuahaama varirave. Qio mwiva i kyero ntuqema kyero viraqitairo Iesusira nraaqiaraqama virora tiro, mwiva ekyaa enta ivata qioma qati variqiro quananro.

16 E mate mwaa entaraqaataira hiama mwi vaisirara nte rupa tau vaisiva mwitaama nraahu variarive tiraitira, e mwitaama qiante: Onisimaasiva qutaaqama kyero Kotira nraaqiaraqama virara tina, nte mwianra ni kata pakyaave qianinrave, qiante. Nte mwi vaisirara ni mutukya vaihana nte mwianra ni katave tura. E qioma mwi vaisirara

tiqara, Mwiva ni kyaiqa vaisi kyuqeva variqaro mwiva Karaisira nraaqiara varivara tiro, mwiva ni kata pakyaama variho, tinanra.

17 E nianra qutaaqama kyera ni hena vaisive tirera, e ni qamwata materantema kyera Onisimaasiravata qamwata mwataante.

18 Onisimaasiva haaru i apiqama mwatovavata ini mpo inraikya varero hia mwianriva qati vahirera, e mwia nrutu nruka kyera ni nutu vatairaqe nte mwianra rieqana i kyoqaa mwiankye.

19 Qio taqaante, nte ntena kyauquqotaina mwaa quara qara ntireranama,

NTE PORUVA MWI MUNIMANRA INA MWINRENRAVE, tuqo.

E ni qua riera Kotira nraaqiaraqama vira variananra mwia hiniqama hia nina mpiante turave. Nte mwianra qiataa ihanavata hia mwianra tirera.

20 Po, Pirimonio, ni katao, tiri vunyaa vaisiara rieqara nte qiani quara riera mwitaa hiante. E Karaisiravata variqara e ni katavanto variananranra tira, ni mutukya kyuqema matairaqe qamwateqana variari.

21 Nte mwaa quara qara ntiqanama iara ni qua riero mwitaa hiananrovema tina. Nte iara tiqana, Mwiva nianra qamwateqaro ni quaravata, mpo qua hia nte timwa mwianinravata, nai riemwa kyero mwitaa hiananrovema, tina.

22 Nte pata qua mpoqia tirera. Nte mwini quaninranra rieqara e nini nraamwu mpoqiaqi terama taante. Kotiva ni kyaahaqa hiarive tita, nkye mwianra aakyara nte variara. Nte Kotiva nkyi qua qioma riaananrove timwa kyena nkyi uro taqaaninranra nronraqama kyena rieqana varura.

Ekyaara qua tura

23 Epaparaasiva nivatama kyero variva i qua mwantaiho. Mwiavata Iesusi Karaisira kyaara rupa taavaro nivatama kyeroma variro.
24 Maakivavata, Arisitakaasivavata, Timaasivavata, Rukuvavatama kyeta i qua mwantaavo. Mwinramwuhua nte varau kyaiqara kuaa kyaiqa mwia vare variahuave.

25 Tiri vunyaa vaisivanto Iesusi Karaisiva nkyi kyuqema nyatairata variate, tuqo.

HIVURU

Hivuruqinaahuani qara vara kyora

Iesusira qati vara sivuma kyovaro nyaamwuni uro varuvaro 40 ihive nritarovaro vaisi mpovanto mwaa quara qara ntumwa tora. Mwaa quara qara ntumwa to vaisira nrutu tire hia ntapihi kyaunanra. Mwi vaisiva Poruvave, Rukuvave, Aporosivave, Sairaasivave, nraahumwa mpovantove, mwaa quara qara ntumwa teta? Hia ntapihuro. Iutaavanto Iesusira nraaqiaraqama vuhua Iesusi Karaisiva nritarero uro virini kepukyavanto vari okyarara ntapihi kye rieta taqaate tiro, mwi vaisiva mwaa quara Iutaani qara ntumwa tora. Iutaave Hivuruve mwia kuaa mwatanaa mwihua nyutuma.

Karaisiva nronravanto vitarero vuni vari okyarara tura

1 1 Haaru Kotiva tiri haivaqahua Hivuru nraakye qora qua timwa
nyinrenro mwiva vaisi mponramwu poropetive tuhua ekyaa mpo
qua mpo qua timwa nyuvata mwihua mwi quara qovarama kyeqata
tiri haivaqahua timwa nyiqi vi varurave. Mpo enta Kotiva ruvaatakyaa
poropeti vaisi mpo timwa mwinro mpo enta nraahumwa mpo qarama
kyero poropeti mpo timwa mwinro mwitaamaqi vivihura.
2 Kotiva mwitaa timwa nyiqiro viro mwaa entara ekyaara enta
vahiraqaa mwiva nai mwaaqu titaiharo mwia mwaaquvanto mwia qua
qovarama kyaihata tire riaunanra. Kotiva nai mwaaqu nronraqama
kyovaro mwia mwaaquvanto mwatavata nyaamwuvata utu tora. Kotiva
ekyaa inraikya mwia nai mwaaqu kyaama taiva nraahuma vahiro.
3 Kotira peqa okyaravanto nai mwia mwaaquqivata ntuvaahe
varirama. Mwia mwaaqu okyaravantovata, mwia qora okyaravantovata,
kuaa okyara nraahuma vahiro. Mwia mwaaquvanto timwa tai
quaraqaatairo ekyaa nyaamwunivata, mwatanivata, vahi inraikyava qati
nraahu vahiqiro vi varira. Mwaa entara mwia mwaaquvanto nraakye
qora uaqia hi kyaiqara utua quara nruka nyatero uro nyaamwuni Kotira

The New Testament in Omwunra-Toqura (South Tairora) of Papua New Guinea; 1st ed. 2000; web version, 2014, Wycliffe Bible Translators, Inc.

kepukyavanto vahinani mwia kyauqu kyaatutani mwatakyaa viro variro.
4 Kotiva mwianra ni maaquve tirara tiro, mwia mwaaquvanto
ekyaa nyaamwunyaahuavata nraatara kyero nritarero variharo mwia
nrutuvantovata mwihua nyutu nraatara kyero nritarero virinima vahiro.
5 Kotiva nai mwaaqu mwianra nraahu tiqaro,
E ni maaquvanto variaro.
E ni maaquvanto variarana
nte mate i nronraqama kyauqo. *(Sng 2:7)*
Kotiva hia nyaamwunyaahuara mwi quara tiraitiro, nai mwaaquara
mwi quara turave. Kotiva qaiqaa nai mwaaquara tiqaro,
Nte mwia qova variariro mwiva ni maaquvanto variarive,
turave. *(2 Sml 7:14)*
Mwitaa tiqaro Kotiva hia nyaamwunyaahuara mwi quara tiraitiro,
nai mwaaquara nraahu mwi quara turave. 6 Kotiva nai nraaqiara
tauraanaanra mwata mwaini titarera hiro tiqaro,
Ekyaa nyaamwunyaahua mwia nrutu nraahu
tuaaheraqi quate, turave. *(Lo 32:42)*
7 Kotiva nyaamwunyaahua okyarara mwitaama tiro:
Nte tuqata nyaamwunyaahua toqavanto tintema kyeta
hianteqa nrohi variarave.
Nte qua ti varuqata mwihua qia auruvanto itaintema
kyeta ni kyaiqa vare variarave, turave. *(Sng 104:4)*
8 Nyaamwunyaahuara mwitaa timwa kyero Kotiva nai mwaaquara
mwaa quara tiqaro,
Kotio, e kepukyavanto varira ntaqikyiqi viqara
ekyaa enta qati nraahu variqira vinanrave.
E ntapihi kyera nraahu ntaqikyiqira vinanrave.
9 Ntapihi kyera nrohina okyararama
i mwutukyavanto vaiharo
qora okyarara hia i mwutukya vahirave.
E mwitaa hi variarana nte Kotiva iqaa ntaqikyi varuva
i hena vaisi qaqira mwini kyena,
i nraahu vita kye vate i mwutukyaqitai
kyuqe hi varirara variante tina,
nte i nronraqama kyaurave, tura. *(Sng 45:6-7)*
10 Kotiva mwitaa timwa kyero qaiqaa nraahu nai mwaaquara tiqaro,
Nronrao, e haaru toharera mwaa mwatara utu tonanrave.
E ena kyauquqotaira nyaamwuvata utu tonanrave.
11 Nyaamwuvantovata mwatavantovata
hia ekyaa enta vahirara
e nraahuma ekyaa enta variqira vinanrave.

Tuavaaqavanto nrihiqama vintema kyero
nyaamwuvantovata mwatavantovata
nrihiqama quananrove.
12 Tuavaaqa qaraakya utirera hiro
haaruaara ntahuku kyero kyaintema kyera
e nyaamwuvata mwatavata taiqa kyenanrave.
Mwia taiqa virara e nraahu hia nyaapaiqama viraitira,
ekyaa enta qati nraahu variqira vinanrave,
turave. *(Sng 102:25-27)*
13 Kotiva hia nyaamwunyaahuara tiraitiro, nai mwaaquara
nraahu mwaa quara tiqaro,
E nritarera nina kyauqu kyaatutani variraqe
nte i nramwutaahua ru taiqa kyaarira
mwihuaqaa kyuqu ntamwa tera variante, turave. *(Sng 110:1)*
14 Nyaamwunyaahua mwihua okyara vahirero mwitaamama vahiro.
Mwihua Kotira kyaiqa vaisivanto hia mwamwantavata vaihata
mwanraqura nraahu vaihuama varita. Kotiva mwihua airi enta sitaihata
uro Kotiva huvantu nyataani vaisihua kyaahaqa hi variara.

Kotira quara qumina quave tivorave tura

2 1 Mwia mwaaquvanto Iesusiva nyaamwunyaahua nraatara kyero
vuni varirara tita, tire mwia qua riaunanra mwi quara hia
qoriri hiraitita, kepukyaqama kye riemwaqi quara aanrava nraahuma
vahiro.
2 Haaru Kotiva nyaamwunyaahua sitovata mwihua Kotira qua
Mosesira timwa mwitovaro mwi quava qutaa qua vahurara tiro,
mpovanto mwi quara nteqa kyovaro Kotiva mwia hiniqama nai
kyoqaa mwunrama.
3 Kotiva mwi quara qovarama kyero variqiro viro nraakiara qua mpo
nai nraakye qorara po timwa nyatero huvantu nyataani quara qovarama
kyero. Tire mwi quarara qumina quave timwa kyeta mwi quara qaqira
kyaarera, Kotiva tiri ruari entava nrinraqe po tire nataama kyetave
ntuqema kye aatu hianteta quananrave? Mwi quara qovarama kyarero
nai mwaaqu tiri nronra vaisi titovaro mwiva nraante mwi quara timwa
nyuvata mwia qua riohua tirivata timwa timwiavata riaunanrave. Mwi
quava haaru Kotiva Mosesira timwa mwu quaravata nraatara kyero
nronraqama kyero vahirarama tina.
4 Nraakye qoravanto Kotira quara qutaa quave qiate tiro, Kotiva nai
qua timwa nyiahua kepukyaqama nyataihata mwihua nronra kyaiqa, hia
taqaa kyaiqara varaqi vi variara. Kotiva nai mwanraquravata nai kyakya
hiraqaa nraakye qora nyi varihata mwihua mpo kepukya mpo kepukya
vareqata variara.

Iesusiva nraahu tiri huvantu timwa taariva variho tura

5 Tire qaraakya mwata nraakiara qovara hianinranrama ti varita.
Kotiva hiama nyaamwunyaahuara mwi mwataraqaa ntaqikyiqita quate
qiananro.
6 Kotira qua mpovanto mwitaama tiro:
Kotio, e nronravanto variqarara tira,
nanraqamave e qumina nraakye qora mwatani
varurahuara nronraqama kyera riemwaqira vi variaro?
Mwihua nraaqiaraqaavata nanraqamave
e ntaqikyiqira vi variaro?
7 E nraakye qora utu kyera mwihuara pataqiaqaa
tumitare nkye nyaamwunyaahua mwemwani
kumwaanri pataqiara variqi quate qiananrave.
Nraakiara e mwihua vara vuniqama kyera
mwihua nyutuvata vara viriniqama kyera
8 mwihua nronraqama kyera mwihuara tiqara,
Ekyaa inraikyaqaa ntaqikyiqita quate tinanrave,
tura. *(Sng 8:4-6)*

Mwi quara okyaravanto mwitaamama vahiro. Kotiva nraakye qora
nronraqama kyairata mwihua ekyaa inraikyaqaa ntaqikyiqi vivara.
Mwihua hiama mpo inraikyaqaa hia ntaqikyivara. Mwihua ekyaa
inraikyaqaama ntaqikyiqi vivara. Nraakiara mwi quava qutaaqama kyero
mwivauma vahiananro. Mate mwaa entara nraakye qoravanto hiama
ekyaa inraikyaqaa ntaqikyi varita.

9 Mwihua hia mwitaa hiavarovata mwaa entara tire Iesusira okyara
ntapihi kyaunanra. Kotiva nraakye qora kyuqema nyatarera hiro
Iesusirara pataqia tumitarera nyaamwuni variahua mwihua kyuqutarani
variqara nraakye qorara rieqara qutu quante tuvaro mwiva nriqa vu
inraikyara varero qutu vura. Mwiva ekyaa nraakye qorara rieqaro qutu
vurara tiro, Kotiva mwia vuni vita kyero vatero mwia kepukyaqama
kyero mwia nrutu vara viriniqama kyaiharo variqiro vi varira.

10 Kotiva variharo Kotiraqaatairo ekyaa inraikya qovarama viro
ekyaa enta qati nraahu vahiqiro vi variro. Kotiva airi nraakye qorara
mwihua ni nraaqiara varivaqe nte mwihua sitaqina ntena varianinrani
ntuvaahainani uro kyaankye timwa kyero, Iesusira qati kyovaro nriqa vu
inraikyara varaqiro viro uro qutu vurama. Kotiva ntapihi kyero Iesusira
qati kyovaro qutu vurama. Iesusiva nriqa vu inraikyara varaqiro viro
qutu vurara tiro, mwiva viriniqama viro kepukyavanto variqaro qioma
tiri huvantu kyero Kotiva varinani tivitaqiro uro kyaarivama variro.

11 Iesusiva tiri uaqia hi kyaiqara qua vahira nruka timwa taiva varihata tire
mwiva tiri uaqia hi kyaiqara qua nruka timwa taihua varunanranra tiro, Kotiva

mwia qovavata tiri tiqovavatama variro. Mwitaama varunanranra tiro, Iesusiva tiriara nkye ni nunra katave qianinranra hia kyaurira.

12 Iesusiva mwitaama tiro:
Kotio, ntena nunra kata i okyara timwa nyiqi virerave.
Mwihua ntuvaantuama vita varivaqe nte i nrutu
tuaahereqa ihi timwaqi virerave, turama. *(Sng 22:22)*

13 Qaiqaa mwiva tiqaro,
Nte Kotirara qutaave timwa kyena
mwiaqaa vuntuvina varirerave, turama. *(Ais 8:17)*

Qaiqaavata mwiva tiqaro,
Kotiva nraaqiara ni mpihata
mwihua nivata variavana varuvave, turama. *(Ais 8:18)*

14 Tire Kotira nraaqiara variqata mwamwanta vataahua varunanrama. Tire mwamwanta vataahua varurarora tiro, Iesusivavata vaisi tuero tiri nraakye qora nraantantero mwamwanta vataava variqiro vurave. Saataaninra kepukyavanto ekyaa nraakye qora rupa tovata mwihua ekyaara qutu vita varuvarora tiro, Iesusiva vaisi tuero Saataaninra kepukyavanto qumina inraikyaqama quarive tiro, qutu vurave.

15 Nraakye qoravanto mwatani qati variqi viqata mwihua nkyiari qutirara aatu huva mwi inraikyava mwihua rupa tovata varuvaro Iesusiva mwi nraakye qorahua mwiqitairo huvantu kyarero vaisi tuero qutu vurave.

16 Iesusiva hia nyaamwunyaahuara rieqaro mwatani qovarama vuravauma. Mwiva mwatanyaa nraakye qora Evarahaamunra okyarara rieqaro vaisi tuorama.

17 Mwiva tiri nai nrunra qata votima kyero vaisi tuero, mwamwanta vataava variqiro vurara tiro, mwiva tiri kyaahaqa hiarivama variro. Mwiva hia mwitaa hiankye titiri, hiama tiri kyaahaqa hiariva mpovanto varitiri. Tire mwatani variavarahua tetavanto teta uaqia hi kyaiqara qua nruka kyaara aanrava hia vahuvaro Iesusiva mwi quara Kotiva nruka timwa taarive tiro, mwatani tuminro nraaqiara tuemwa vura. Iesusiva tiri nraakye qorara po kye timwaqiro viqaro mwiva Kotira kyaiqa vara mwataariva nronravanto variqaro Kotirara kepukyaqama kyero riemwaqiro viqaro Kotiva tiriara mwihua uaqia hi quara nruka nyataarive tiro, tiriara rieqaro qutu vurave.

18 Iesusiva vaisi tuero variqi vi varuvaro uaqia hi kyaiqava mwia mwataaramaqi viqaro taqovaro mwiva hia uaqia hi kyaiqara utiraitiro, kepukyaqama kyero variqiro vi varurara tiro, uaqia hi kyaiqava tirivata mwataara hiraro Iesusiva tiri qioma kyaahaqa hiraqe hia uaqia hi kyaiqara utuananra.

Mosesiva nronravanto variharo Iesusiva mwiavata nraatara kyero anoma nronravantoma variro

3 1 Ni kata pakyaa, nkye rauriqata variata. Kotiva nkyi uaqia hi kyaiqara qua nruka nyataihata variara. Kotiva nkyivata nyaanrama

taihata variara. Nte vaakya tu quarara rieqanama nkyiara nkye
Iesusirara nronraqama kyeta riemwaqitama quatema tuqo. Iesusiva
Kotiva nronraqama kyero titai vaisivama variro. Kotiva tiriqaa qua
vahira nruka timwa taarive tiro, Iesusiva tiriara rieqaro Kotirani kyaiqa
vara mwato vaisiva varihata tire mwia qua riemwaqi vi varunanrave.

2 Kotiva Iesusira nai kyaiqaqaa vita vatovaro Iesusiva kepukyaqama
kyero mwi kyaiqara varaqiro viqaro Kotira qua nraahu riemwaqiro
vurama. Haaru Mosesiva ekyaa Kotira nraakye qoraqaa ntaqikyiqiro
viqaro mwia qua nraahu riemwaqiro viqaro kyaiqa varontema kyero,
Iesusivavata Kotira kyaiqa varaqiro vurama.

3 Kotiva Iesusira nrutu vuni vara vatero Mosesira nrutu nraakiaranima
vatero. Nraamwu hoqa tai vaisiva vuni variharo nraamwu mwiva
mwatumwi vahintema kyero, Iesusiva vuni variharo Mosesiva
nraakiaranima variro.

4 Ekyaa nraamwu hia naiqama kye qovarama viro vahira. Vaisivanto
hoqa taiva nraahu vahira. Qio kuaa qarama kyero Kotiva nyaamwuvata
mwatavata utu taivama variro.

5 Mosesiva Kotira kyaiqa vaisivanto variqaro Kotira qua nraahu
riemwaqiro viqaro ekyaa Kotira nraakye qoraqaa ntaqikyiqiro vurama.
Mwiva mwi kyaiqara vareqaro nraakiara qovara hiani vaisirara timwa
nyiqi vurama.

6 Mosesiva qati kyaiqa vaisivanto varuvaro Karaisiva Kotira mwaaqu
taruvama variro. Karaisiva Kotira mwaaqu taruva variqaro Kotira
qua nraahu riemwaqiro viqaro mwia nraakye qoraqaa ntaqikyiqiro vi
varirama. Tire kepukyaqama kyeqata Karaisirara riemwaqi viqata, Kotiva
tiri kyuqema timwa taani entara mwia vekya variqi quarera, tire qioma
tiqata, Tire Kotira nraakye qorama varuro, qiananra.

Nkye Kotira quara pupohairata qaqira kyevorave tura

7 Kotira mpukuqi Kotira mwanraquravanto timwa tai quara riaata. Mwi
quava mwitaama tiro:

Mate Kotira qua riarera hita
8-9 nkye nkyi haivaqahua Kotira qua rieta qaqira kyeta
nkyiari vu aanranraqaa qua raaquta kyeqata
vuntema kyeta nkyevata vivorave.
Kotiva nkyi haivaqahuara mwitaama tiro,
Nte nkyi haivaqahuaqi 40 ihiara kyaiqa varaqina
quavata nkyi haivaqahua qumina mwatani variqi
viqata nte mwihuani kyaiqa varataavarara
hia nronraqama kye riaraitita, mwihua qua
raaquta kyeqata nianra mwia mwoqaqa
mpo kyaiqa nraahu varaarive tiqata nina nraahu

mwataarama kye taqarera uti varuhua varurave.
10 Mwihua mwitaamaqi vuvaro
ni raraqa tovana mwihuara tiqana,
Mwihua ekyaa enta api aanra mwiaqaa nraahu
virera uti variahuave.
Mwihua qua raaquta kyeqata
hia ni aanraqaa virera uti variahuave, qiavarave.
11 Mwihuara ni raraqa tovana
nte ntena kyauqu nriqiqaa vatena tiqana,
Mwia kyaara mwihua hia uro nivatama kye tekya
hivarave, turama. *(Sng 95:7-11)*

12 Ni kata pakyaa tuaavo, nkye rauriqata variata. Nkyi su nyaato mwutukyavanto uaqiama virata nkye Kotira quara hia qutaa quave timwa kyeta tuqasaa vita qati variqi vi vari mwanriqara, Kotira mwoqa mwivorave.

13 Mate mwaa entara nkye Kotiva hinani nrita mwia aanraqaa nrohi entavama vahiro. Uaqia hi kyaiqava nkyi vara apiqama kyairata nkye hia Kotira aanraqaa vivorave tita, mwaa entara nkye nai kepukyaqama mwate nai kepukyaqama mwatemaqi viqata Kotira aanraqaa quata.

14 Haaru enta tire Karaisirara qutaave timwa kyeta mwianra kepukyaqama kye variqi quavananrave. Mwi entaraqaatai tire kepukyaqama kye Karaisirara riemwaqi viqata matevata variqi vita uro qutu quarera, tire qioma tiqata, Tire Karaisiravata variqi vurahuave, qiananra. 15 Nte qaiqaa Kotira mpukuqi tu quara tirerama. Mwitaama tiro:

Mate Kotira qua riarera hita,
nkye nkyi haivaqahua Kotira qua rieta qaqira kyeta
mwihua nkyiari vu aanranraqaa nraahu
qua raaquta kyeqata virerata uti varuntema kyeta
vivorave, tura. *(Sng 95:7-8)*

16 Ta vaisihua Kotira qua rieta qaqira kyeta nkyiari vu aanranraqaa nraahu nrohirera uti varurave? Mwihua tiri haivaqahuave. Mosesiva mwihua sita varero Isipisairo uro kyohua, mwihua Kotira qua rieta raaqutorama.

17 Kotiva tahuara raraqa tovara 40 ihiara variqi vurave? Mwiva tiri haivaqahuara raraqa tovaro varurave. Tiri haivaqahua qumina mwatani variqata uaqia hu kyaiqara utura kyaara mwini qutu taiqa vurama.

18 Kotiva nai kyauqu nriqiqaa vatero tiqaro, Mwihua hia ni mwata tekya hi mwataraqi uro tekya hivarave, tu quara, tahuara turave? Mwiva tiri haivaqahuara turave. Mwihua Kotira qua rieta qaqira kyeta nkyiari nrohu aanranraqaa nraahu virera uti varurara tiro, Kotiva mwitaa turama.

19 Tire ntapihi kyaurata mwihua hia Kotira quara qutaa quave turara
tita, mwihua hia qioqama kye Kotira mwata tekya hi mwataraqi tekya
hirera vura.

Kotira nraakye qoravanto tekya hirara tura

4 1 Haaru Kotiva nai kyauqu nriqiqaa vatero tiqaro, Ni nraakye
qoravanto nivatama kyeta uro tekya hiqata varivarave, turama.
Mwianra rieqata nrivaqe tire aatu hiqata variara. Haunri nkyiqitairo
mpovanto mpo aanraqaa ntuqia viro hia tekya hi mwataraqi quankyora.
2 Tire mate riaurantema kyeta tiri haivaqahuavata Kotira qua riora.
Mwihua Kotira qua riovaro mwi quava hia mwihua kyaahaqa hura.
mwihua mwi quara rieta mwianra hia qutaa quave timwa kyeta qaqira
kyorara tiro, mwi quava hia mwihua kyaahaqa hura.
3 Tire Kotira qua rieta qutaave qiarahua nraahuma uro Kotiravata tekya
hiananra. Kotira mpukuqi nraakye qora Kotira qua nteqa kyaahuara
Kotiva mwitaama tiro:

> Ni ntaraqa taihana nte ntena kyauqu nriqiqaa vatena
> tiqana, Mwihua hia uro ni vatama kye tekya hivarave,
> turama. *(Sng 95:11)*

Kotiva nai kyaiqa haaru taiqa kyero tekya huva viviro taiqa vuvarovata
mwi quara turama.
4 Kotira mpukuqi Kotiva tekya hu entarara mwitaama tiro:

> Kotiva 6 entara kyaiqa varaqi viro uro taiqa kyero
> 7 entaqaa mwiva tekya hurave, turama. *(Okyara 2:2)*

5 Kotiva mwi entaraqaa tekya hurara tita, Kotira nraakye qoravata
tekya hita qati variqi vivara. Kotira qua rieta qoririma kyeqa nrohia
nraakye qorahuara Kotiva mwitaama tiro:

> Mwihua hia qio nte tekya hianinrani vivarave, tura.

6 Haaru tiri haivaqahua Kotira qua kyuqe qua rieta qaqira kyeta hia
qutaa quave turara tita, mwihua hia Kotiravata tekya hirerata vura.
Kotira quara qutaa quave ti nraakye qorahua mwihuama Kotiva qati
kyairata Kotiravatama kye tekya hivara.
7 Haaru tiri haivaqahua Kotira qua qaqira kyeta mwia kyaara hia
Kotiravata tekya hirera vuvaro airi ihi nritarovaro Kotiva qaiqaa
mpo entara mwatama tero tiqaro, Mate mwaa entaraqaa ni qua
riaate, tiro. Mwiva tiri haivaqara Ntevitira nroqitairo tiri haivaqahua
mponramwuanra vaakya timwa nyu quarara tiqaro mwitaama tiro:

> Mate Kotira qua rieta hia qoririma kye
> mwia qua qaqira kyaate, tura. *(Sng 95:7-8)*

8 Haaru tiri haivaqahua qumina mwatani variqi vita qutu vuvaro
Iosuaava mwihua nraaqiara sita varero uro Isareri mwatani kyorave. Kotiva
ni mwatani tekya hiate tiqaro hia Isareri mwata mwianra turavauma.

Mwiva Isareri mwatanianra tutiri, mwiva hiama nraakiara Ntevitira nroqitairo tiqaro, Mwaa entara ni qua riehua ni mwatani tekya hivarave, tutiri. Kotiva ni mwaatave tiqaro mwiva nai varinanianra ti varira.

9 Kotiva 6 entara kyaiqa utuqi viro uro mwaa mwatara taiqa kyero 7 entaqaa tekya hurave. Kuaa qarama kye tire Kotira nraakye qoravanto kyaiqa taiqa kyeta mwiaqaatai tekya hiananrave.

10 Kotiva nai kyaiqa taiqa kyero tekya huntema kye Kotira nraakye qoravanto nkyiari kyaiqa taiqa kyeta uro Kotiravata tekya hiqata variqi vivarave.

11 Mwianra rieqatama nrivaqe Kotiravata varianananranra hia qoriri hiraqe kepukyaqamaqi vita mwini quara. Tiri haivaqahua Kotira qua nteqa kyeta mwia kyaara mwihua hia Kotira mwaatani tekya hirera vurave. Tiriqitairo mpovanto mwihua nraantantaankyorave.

12 Kotira quavanto qati nraahu vahiqi viqaro kepukya quama vahiro. Paipa hini hini vai vahira votima kyero mwia quavanto mpoqama kyero vaihaira. Paipavanto mwamwanta toqaqiro viro uro mwukyaarivata mwativata teqa kyero ntainra kyaintema kyero Kotira quavanto vaisi vu nraato mwutukyaqi vahira qovarama kyero mwi vaisira mwataarama kye taqero tiqaro, I vu nraato mwutukyaqi vahi quara qora quave, kyuqe quave, ti varira.

13 Kotiva ututai inraikyaraqitairo hia mpo inraikyavanto Kotira vuqaa uqeta viro vaiho. Mpo inraikya mpo inraikya nyaamwuni vahi inraikyavave, mwatani vahi inraikyavave, ekyaa inraikyavanto qo tuananraqaa vaiharo Kotiva mwi inraikyara taqe variho. Nraakiara tire ekyaa mwitaama varira mwia vuqaa variqatama teta utuana inraikyara ekyaa timwa qovarama kyeqata timwa mwiananra.

Iesusiva tavaaraqaanaa vaisi vunyaava tiriara rieqaro Kotirani kyaiqa varaivama variro

14 Iesusiva Kotira mwaaquvanto variqaro tiri kyaahaqamaqiro viro Kotiva tiri qua nruka timwa taarive tiro, tiriara rieqaro Kotirani kyaiqa vara mwatero uro nyaamwuni Kotiva varinanima variro. Mwiva tavaaraqaanaa vaisi vunyaava mwitaama varirara tita, nrivaqe mwia qua kepukyaqama kye riemwaqita quara.

15 Tire uqenraunra nraakye qorahua variqata hia qio qora kyaiqa nraatara kyaarahuama varita. Tire mwitaa hura nraakye qorahua variqata haunri tiri tavaaraqaanaa vaisi vunyaanranra mwiva hia tiriara po kye ti variho qiaravaara. Ekyaa qora kyaiqavanto tiri mwataara hirero uti vari kyaiqava, kuaa mwi kyaiqava Iesusiravata mwataara hiqaro taqovarovata Iesusiva hia qora kyaiqa mpoqiavata varora.

16 Iesusiva tiri kyaahaqama timwa taiva nronravanto variqaro nyaamwuni uro varirara tita, nrivaqe hia aatu hiraitita, Kotiva varira

mwia nraaqani uro variara. Kotiva tiri kyuqema timwa te varivama variro. Tire mwianra aakyara qiararo mwiva po timwa timwa taananro. Muaanra vahiani entara tire mwianra aakyara qiararo mwiva tiri kyaahaqa hiqaro tiri kyuqema timwa taananro.

Qumina nraakye qorara rieqaro tavaaraqaanaa vaisivanto Kotirani kyaiqa varaaninranra tura

5 1 Mwi vaisiva qati vaisivanto nraahu varuvata mwia hena vaisivanto
mwia nronraqama kyeta tavaaraqaanaa vaisi variqara Kotirani mwi
kyaiqara varaante tura. Mwi vaisiva nraakye qora uaqia hi kyaiqarara
rieqaro quara vahi aasau ru kyeqaro qia quara mwateqaro mwi kyaiqara
vare varura.

2 Mwi vaisiva qati vaisi hia kepukya vahiva variqarora tiro, mwiva
taqairaro mwia hena vaisi mpovanto hia kyuqe vu nraato vahiariva qora
kyaiqa utu kyairera, mwiva nte mwi vaisira votima kyena hia kepukyaqa
huvama varuqo timwa kyero mwia qihaakyama mwataananro.

3 Kotira nraamwuqi vuniqama viro Kotira kyaiqa vara mwate vari
vaisiva mwivavata vaisivanto variqarora tiro, mwiva hia hini nraakye
qora uaqia hi kyaiqarara nraahu riaraitiro, mwiva nai uaqia hi
kyaiqararavata rieqaro quara ru kyero Kotira qia quara mwate varira.

4 Mwi vaisiva hia nai nronraqama viro mwi kyaiqara vare varira.
Kotiva mwia haivaqara Eroninra nraanrama kyero nronraqama kyontema
kyero, Kotiva mwi vaisira nraanrama kyero nronraqama kye varira.

5 Mwia votima kyero Karaisiva hia nai nronraqama viro tiqaro, Kyai
nte nraakye qorara rieqana Kotira kyaiqa vara mwataankye, tura. Kotiva
mwia nronraqama kyero mwianra mwitaama tiro:

E ni maaquvanto variaro.
Mate nte i qovama varuqo.
(Nte mate i nronraqama kyauqo.)

6 Qaiqaa Kotira mpukuqi Kotiva Karaisirara mwitaama tiro:

Vaisi mpo Merikisetekiva nraakye qora uaqia
hi kyaiqarara rieqaro ni kyaiqa vara mate varurave.
Evata mwia nraantantamwa kyera vareqarama ekyaa
enta mwi kyaiqara varaqira vinanrave, tura. *(Sng 110:4)*

7 Iesusiva mwatani varu entaraqaa mwiva ti atura ntiro vera kyero
ntataqi viqaro Kotirara aakyara ntora. Mwiva Kotirara nte qutu quarira
e qioma ni kyaahaqa hinanrave timwa kyero hia nai kyakya hurara
riaraitiro, Kotira qua nraahu riemwaqiro vurara tiro, Kotiva mwia qua
riorave.

8 Iesusiva Kotira mwaaquvanto variqaro mwiva hia nte mwia
mwaaquve tiraitiro, tirema variqaro nriqa vu inraikyara varaqiro
viqarora tiro, mwiva kyuqema kyero Kotira qua riemwaqiro vura.

9 Mwiva Kotira qua nraahu riemwaqiro viqaro nriqa vu inraikyara
varaqiro viro uro qio varu vaisiva varura. Iesusiva qio vari vaisiva
varirara tiro, nraakye qoravanto mwia qua riemwaqi vihua varivaro
Kotiva mwihua huvantu nyatairata mwihua ekyaa entama qati variqi
vivara.
10 Kotiva Iesusira nronraqama kyero tiqaro, Merikisetekiva nraakye
qora uaqia hu kyaiqarara rieqaro nini kyaiqa vara matontema kyero
Iesusivavata nraakye qora uaqia hi kyaiqarara rieqaro nini kyaiqa vara
mwataananrove, tura.

Tire nronra tuaurahua nraaqiara taaqa nraantantamwa kye variarorave tura

11 Tire mwaa quara airi qua nkyi timwa nyianre tita, taqauraro nkyi su
nyaatovanto hia qioqama kye vahiro qua okyara hia ntapihiaqara ihata
tire mwukyaari tu kyeta mwaa quara nkyi timwa nyi varunanra.
12 Nkye airi enta mwaa quara riemwaqi viqata ntapihi kye rieta
mpohuavata timwa nyiataara vaihata nkye hia Kotira qua ntapihi kye rie
variavo. Mwia kyaara tire mwi quara okyaraqaatai nkyi timwa nyianrava
qati vaiho. Nkye mwaa entara kepukya kyara nraataarama nraamwa
nraahu nre variavo.
13 Nraamwa nraahu nre variva, mwiva nraaqiara taaqa nraahuma
variro. Mwiva nraaqiara taaqa variqaro hiama qio kyuqe hi aanranrave,
uaqia hi aanranrave, anoma kyero ntapihiananro.
14 Kepukya kyara nronra tuaahua nranra hiarave. Nronra tuaahua
kepukya kyara nre variantema kye Kotira nraakye qoravanto kepukya
qua qio rie varivaro mwihua su nyaatovanto qio ntapihi vihatara tita,
mwihua qioma kyuqe hi aanranrave, uaqia hi aanranrave, anoma kye
ntapihivara.

6 1 Mwi quara rieqatama nrivaqe Karaisira qua rieqata okyaraqinaa
qua mwiaqaa vateta, tavaaranavata mwutunivata vahi quara
riarerata quara. Vuni nkye uaqia hu kyaiqara uti varuvaro nkye ekyaara
qutu viva vahuvata nkye mwi aanranraqaatai tuqasaavi Kotirara
riemwaqi vura.
2 Nkye nramanri varovaro vaisi mpovanto nkyiqa nai kyauqu vatovata
nkye Kotira mwanraqura vare, nkye Kotiva nraakye qora vara sivuma
kyaani quara rieta, ekyaara entaqaa Kotiva ko qianinravata nkye
riaarave. Hia tire okyarani toharai quara mwia nraahu riemwaqita quare.
3 Kotiva qati kyairera, tire uromwi mpoqiavata viqata tavaaranavata
mwutunivata vahi quara riemwaqita quara.
4 Kotira aanraqaa vita mwiaqaatai qaqira kye quahua, nataama kyeve
mwihua qaiqaa Kotira aanraqaa vivara? Mwihua kyokiraqi variavaro
su nyaatovanto qatua vihata mwihua Kotiva kyuqema nyataaninra

nyaamwunyaa inraikya vareta, mwihua Kotira mwanraqura vareta,
5 mwihua mwataarama kye taqaavaro Kotira qua kyuqe qua nraahu
vaihata mwihua Kotiva nraakiara qovarama kyaani inraikyara hini
okyara taqaara.

6 Ekyaa mwi inraikyara taqaahua, mwihua Kotira aanra qaqira
kyaivera, mwihua uaqia hi aanranraqaatai qaqira kye nrumu ntante
viva hiama qio vahiananrove. Mwitaa hiahua mwihua Kotira mwaaqu
qaiqaama kyatariqaa ru teqata ekyaahua suqaa mwia kyaurira inraikya
vara mwita. Mwitaa hi variarara tiro, mwihua qaiqaa nrumu ntante
Kotira aanraqaa viva hiama qio vahiananro.

7 Kotira qua riemwaqi vi varia nraakye qorahua mwata kyuqera votima
kyeta variara. Vativanto ntiro mwi mwataraqi viharo kyara tutaiharo
mwata mwiqitairo qupiqe variharo Kotiva mwata mwianra kyuqe
mwatavema tiro.

8 Mwata mpoqaatairo kyaantamwanra uvi auquqa hiva uakukya
kyapata nraahu qupiqe variharo Kotiva mwi mwatarara uaqia hi
mwataravema tiro. Mwi mwataraqi qupiqaaninra qia tuta kyairaro
itamwama kyaananro.

9 Ni nramwunaa tuaavo, nte uaqia hi mwatararavata kyuqe
mwataravata tiqana hia nkyiara uaqia hia mwatahuave tiqanavauma
tina. Tire nkyiara tiqata, Mwihua kepukyaqama kyeta aanra kyuqeraqaa
vi varivaro Kotiva mwihua sitaarihuama variavo, tunanra.

10 Kotiva hia nkyi apiqama nyataananrove. Mwiva nkyi ntapihi
nyataananrove. Nkye mwiani kyaiqa varaarara hia taunru kyaananrove.
Nkye Kotirara mwutukya vaihata nkyeta hena nraakye qora Kotira
nraakye qora kyaahaqama nyataararave, mate mwaa entaravata
kyaahaqama nyaterarave, Kotiva hiama taunru kyaananro.

11 Nkye mwia vekya variva qutaa mwivau vahiarive tita, nkye mwatani
variqata Kotira aanraqaa kepukyaqama kye variqi vita uro taiqa kyaata.
Nkye mwitaama varira mwianra tiri mwutukya vaihata varunanra.

12 Tire nkyiara Kotira aanraqaa viqata pupohevorave turo. Kotiva nai
kyauqu nriqiqaa vatero kyuqema nyatarerave tuvata mpo uhua mwi
quarara qutaa quave, timwa kyeta hia pupohovata variqi vuvarora tiro,
Kotira quavanto mwihuaqi qutaa mwivau vahura. Nkyevata mwihua
votima kye varivaqe tire qiovema qiananra.

Kotiva nai kyauqu nriqiqaa vateqaro tu quarara tire qio qutaavema qiananrave tura

13 Kotiva tiri haivaqara Evarahaamunranra nte mwitaa mwitaa
hirerave tiqaroma Kotira nraatara kye variva hia mpovanto varuvarora
tiro, mwiva nai nrutu nteqaro nai kyauqu nriqiqaa vatero mwitaa
turama. 14 Mwiva tiqaro, Nte ntena kyauqu nriqiqaa vateqanama nte i

kyuqemaqina vireravema, tuqo. E mwatara terahua airinti varivarave, tura.

15 Kotiva mwitaa tuvaro Evarahaamuva hia qoriri hiraitiro, qakyoma kyero Kotira vekya variqiro vuvaro Kotiva kyauqu nriqiqaa vateqaro tu quava qutaa mwivau vahuvaro mwiva qoraisi nraaqiara mwata tora.

16 Vaisivanto nte mwitaa hirerave tirera hiro, nai kyauqu nriqiqaa vateqaro mpovanto mwiavata nraatara kyero nronraqama varira nrutu timwa kyero nai kyauqu nriqiqaa vatairave. Mpovanto mwia quara unra quave timwa kye airi qua qiankyo tiro, mwiva nronra vaisi nrutu nteqaro nai qua kepukyaqama kye varirave. Iutaa mwatanaa okyara mwitaamama vahiro.

17 Kotiva Evarahaamunranravata mwiva mwatara tohuaravata rieqaro mwivavata nai kyauqu nriqiqaa vateqaro timwa to quara kepukyaqama quarive tiro, nai nrutuvata nteqaro timwa torave. Kotiva mwitaa turara tiro, mwiva timwa to quava hia tumitare vaiharo mpo quavanto nritarero vahiananro. Mwiva timwa to quava nraahuma vahiananro.

18 Kotiva nai kyauqu nriqiqaa kyoraravata, nai nrutu ntoraravata, mwitaa hurara tiro, mwia quavanto hiama qio unra qua vahiananro. Kotiva timwa to quava qutaa qua vahirara tita, tire Kotirara tiriqaa ntaqikyiante turahua hia aatu hiraitita, Kotira qua rieqatama kepukyaqama kye mwia quavanto qutaa qovara hiani entara vekya varita.

19 Kotiva timwa to quava qutaa qovara hiani entarara rieqatama tire hia ntuqutu vaisivi hiraitita, kepukyaqama kyeta variara. Kotira quavanto qutaa qovara hiani entarara rieqatama tire qioma tauha voti hira pati kyeta Kotiva varira turuarani uro variananra. Tire qioma mate mwaa entara Kotira nraaqani uro variananra.

20 Iesusiva tiri kyaahaqama timwa teqaro mwiva nraante Kotiva varira turuarani vurama. Haaru Merikisetekiva nraakye qora uaqia hu kyaiqarara rieqaro Kotirani kyaiqa vara mwatontema kyero Iesusivavata Kotiva nraakye qora qua nruka nyataarive tiro, Kotirani kyaiqa vara mwatero ekyaa enta qati variqiro vivama variro.

Merikisetekira okyarara tura

7 1 Merikisetekiva vunyaa vaisivanto mwatukya mpo Saremiqaa ntaqikyiqiro viqaro mwiva nraakye qorara rieqaro mwiva virini varira mwanriqa, Kotira kyaiqa vare varu vaisiva varurama.

Mpo enta mwiva varuvaro Evarahaamuva ntaquqi viro nronra vaisi vunyaa vaisinramwu nraatara kyero nrumu ntantero aanrani vi varuvaro Merikisetekiva Evarahaamunra uro hunta kyero nai kyauqu mwiaqaa vatero mwianra tiqaro, Kotiva i kyuqema kyero ntaqikyi mwataarive, tiro.

2 Timwa kyovaro Evarahaamuva ntaqiqaro varato inraikyara ntainra
kyero kyauqurutana vato inraikyaraqitairo kuaa inraikya Merikisetekira
mwunrama. Merikisetekira nrutu okyara mwaa quaraqitai tirera, *Vunyaa
Vaisivanto Ntapihi Kyero Nrohi Varivavema* qiananra. Mwiva Saremiqaa
ntaqikyi varurara tiro, mwia nrutu mpo mwaa quaraqitai tirera,
Mwaateraqama Kyero Ntaqikyi Varivavema qiananra.
3 Merikisetekira nrohua qohuave, mwia okyarave, hia mpukuqi
vahurara tita, hia tire mwia ntapihunanra. Mwia mwatato entarave,
mwiva qutu vu entarave, hia mpukuqi qara ntumwa torara tita, hia
tire mwia ntapihunanra. (Kotiva mwi vaisira nronraqama kyorara tiro,
mwiva ekyaa entama Kotirani kyaiqa varaqiro quananro.) Mwi vaisira
nraantantamwa kyero Kotira mwaaquvanto nraakye qorara rieqaro ekyaa
enta Kotirani kyaiqa varaqiro quananro.
4 Merikisetekiva nronra vaisivanto varurara rieqata variata.
Evarahaamuva tiri haivaqahua vunyaa vaisivanto ntaquqiro viro
nramwutaa nraatara kyero, mwihua hu inraikyara varatora kyauqurutana
vatoraqitairo Merikisetekira kuaiqia mwunrave. Merikisetekiva nronra
vaisi varurara tiro, Evarahaamuva mwitaama kyero mwunra.
5 Rivaira okyaraqitaita Mosesira qua okyara vataqi viqatama nraakye
qorara rieqata Kotira kyaiqa varaqi vihua, mwihua qumina nraakye
qorara nkyeta kyauqurutana vate inraikyaraqitai kuaiqia tiri timwiate
timwa kyeqata mpo inraikya mpo inraikya vare variarave. Mwihua
nkyiari nramwunaa Evarahaamuva mwataratai huaqitai vare variarave.
6 Merikisetekiva hia Rivaira kuaa okyaravanto variqaro Evarahaamuva
nai hu inraikyara tukyama kyero vatoraqitairo kuaa inraikya varero
Evarahaamunranra tiqaro, Kotiva iqaa kyuqema ntaqikyi mwataarive,
tura. Kotiva nai kyauqu nriqiqaa vateqaro timwa to vaisiva,
Evarahaamuva varuvaro Merikisetekiva nai kyauqu mwiaqaa qutero mwi
vaisirara tiqaro, Kotiva iqaa kyuqema ntaqikyi mwataarive, turave.
7 Hiama vaisi mwatumwi variariva nronra vaisiqaa kyauqu vatero
mwianra tiqaro, Kotiva iqaa kyuqema ntaqikyi mwataarive, qiananrove.
Nronra vaisivanto nai kyauqu mwatumwi variani vaisiraqaa vateroma
mwianra tiqaro, Kotiva iqaa kyuqema ntaqikyi mwataarive, qiananro.
Merikisetekiva nronra vaisivanto variqarora tiro, mwiva nai kyauqu
Evarahaamunraqaa vatero tiqaro, Kotiva i kyuqema mwataarive, turave.
8 Rivaira okyaravanto nronraqama vita Kotira nraamwuqi Kotira
kyaiqa varaqita vi variahua, mwihua nraakye qora vataa inraikyara
kyauqurutanaqa tukyama kyeqa vataaraqitai kuaiqia vare variara. Rivaira
okyara mwihua variqi vita ekyaa qutu vi variahua variara. Merikisetekiva
Evarahaamuva ntainra kyero vatoraqaatairo kuaiqia varora. Kotira mpukuqi
Merikisetekira okyarara mwiva qati variqiro quari vaisivave turara tiro,
Merikisetekira okyaravanto Rivaira okyara mwihua nraatara kyora.

9-10 Nte Merikisetekira okyarara rieqana mpo quavata tirera. Rivaiva Kotira kyaiqa vare varuva varuvatara tita, nraakye qoravanto nkyiari vato inraikyara kyauqurutanaqitai kuaiqia vara kyeqata Rivaira mwi varura. Evarahaamuva mpo inraikya ntainra kyero kyauqurutanaqitairo Merikisetekira mwu entara Rivaira hia mwatatovaro Evarahaamunra nai haivaqara mwamwantaqi varura. Mwi entara Rivaiva nai haivaqara Evarahaamunra mwamwantaqi variqarora tiro, mwivavata Evarahaamunravatama kyero variqaro Merikisetekira mwi inraikyara mwuntema kyero mwunra. Rivaiva Merikisetekira mwi inraikyara mwunranra tiro, Merikisetekira okyaravanto Rivaira okyara nraatara kyora.

11 Kotiva nai qua okyara Mosesira timwa mwu entara mwiva Rivaira okyara vara nronraqama kyero mwihuara tiqaro, Mwi okyararaqinaa vaisivanto nraahuma qio nini kyaiqa varaananrove, timwa kyero Rivaira kuaa okyara varu vaisira Eroninra nronraqama kyovaro Eroniva vuni variqaro mwi kyaiqara varorave. Rivaira okyara mwihua variqata nraakye qorara rieqatama Kotira kyaiqa varaqi viqata quara vahi aasau ru kyeta Kotirani qia quaraqita vuvaro mwihua kyaiqavanto hia anoma kyero kyuqe kyaiqa vahura. Mwihua kyaiqavanto qio vahutiri, vaisi mpovanto Kotirani kyaiqa varaariva Iesusiva hiama qovara hutiri. Iesusiva qovara hiro Merikisetekiva Kotira kyaiqa vara mwatontema kyero Kotira kyaiqa vara mwatora. Mwiva hia Eroniva Kotira kyaiqa varontema kyero Kotira kyaiqa vara mwatora.

12 Haaru Kotiva Rivaira okyarara mwihua nraahuma ni kyaiqa varaqi quate tura. Nraakiara Kotiva mwi quara qatinani vara kyero Iesusira titovaro mwiva Kotira kyaiqa vararero tumunranra tiro, Mosesira qua okyaravantovata qatinaniqama hiananro.

13 Tiri vunyaa vaisivanto Iesusiva hia Rivaira okyara kuaa okyaravanto varura. Hia Iesusira okyaraqitairo mpovanto Kotira nraamwuqi Kotira kyaiqa vara mwataariva varura.

14 Tire ntapihi kyauraro Iesusira okyaravanto Iutaa okyarama vahiro. Hia Mosesiva Iutaa okyaraqinaanra vaisi mpora Kotira nraamwuqi Kotira kyaiqa varaqiro quarive tura.

15 Iesusiva hia Rivaira okyaravanto kyaiqa varontema kyero Kotira kyaiqa vararaitiro, mwiva Merikisetekiva Kotira kyaiqa varontema kyero Kotira kyaiqa vararero tumunranra tita, tire ntapihi kye taqauraro Kotiva Rivaira okyara mwihua nraahu ni kyaiqa varaqi quate tu quara qaqira kyora.

16 Vaisi mpovanto Rivaira okyaravanto varuvara tiro, mwiva Kotira nraamwuqi Kotira kyaiqa vara mwate varura. Iesusiva hia mwihua nraantantamwa kyero nai okyarara riemwaqiro viraitiro, mwiva kepukyavanto ekyaa enta qati nraahu variqiro vi varivara tiro, mwiva Kotira kyaiqa varaqiro vura.

17 Kotira mpukuqi Iesusira okyarara mwitaama tiro:
Merikisetekiva Kotira kyaiqa vara mwantontema kyera
evata Kotira kyaiqa varaqi viqara
ekyaa enta qati variqi vinanrave, turama. *(Sng 110:4)*

18-19 Rivaira okyaraqinaa vaisinramwuvanto Kotira kyaiqa varaqi viqata hia qio nraakye qora uaqia hu kyaiqara qua nruka nyatovaro mwihua kyaiqavanto hia kepukya vahuvaro Kotiva nai Mosesira mwu quara vara kyero qatinani nruka kyero qaraakya qua qovarama kyora. Haaruaa qua Mosesira qua okyara rieqaro nrohu vaisiva, hia kyuqema varu vaisiva varura. Qaraakya quavanto nritarero vahirara tita, tire qaraakya qua rieqatama tire qioma mwaa entara Kotira nraaqani uro varianranra.

20 Kotiva Iesusira vara sivuma kyarera hiro nai kyauqu nriqiqaa vateqaro qua tura. Rivaira okyaravanto Kotira kyaiqa vararera utuvaro Kotiva hia kyauqu nriqiqaa vateqaro qua tura. 21 Kotiva nai kyauqu nriqiqaa vatovaro Iesusiva nraakye qorara rieqaro Kotira kyaiqa varaqiro vura. Kotiva Iesusirara mwitaama tiro:

Nte i nronravanto variqana
ntena kyauqu nriqiqaa vatena tiqana,
E ekyaa enta qati variqira viqara
ni kyaiqa varaqira vinanrave.
Hia nte mate timwa taani quara vara kyena
qaqira kyaaninrave, tura. *(Sng 110:4)*

22 Kotiva nai kyauqu nriqiqaa vateqaro Iesusirara mwitaa turara tita, tire ntapihi kyauraro qaraakya quavanto haaruaa qua nraatara kyero nritareroma vahiro.

23 Rivaira okyaravanto haarua qua rieqatama Kotira kyaiqa varaqi viqata qutuqi vura. Mwi kyaiqara airi vaisivanto varaqi vura.

24 Qaraakya quavanto qovarama viharo Iesusiva ekyaa enta qati variqi vi varivara tiro, mwiva Kotira kyaiqa varaqiro viqaro ekyaa entama variqiro quananrove. 25 Iesusiva ekyaa enta qati variqiro vi varirara tita, nraakye qoravanto tiri kyaahaqama timwa taante ti variavaro mwiva ekyaa enta mwihuara rieqaro Kotirara aakyara ntamwaqiro quananro. Iesusiva mwitaama varivara tiro, mwiva nraakye qora kyaahaqama nyataariva qio variharo Kotiva mwihua qioma huvantu nyataananro.

26 Iesusiva vuni variqaro tiriara rieqaro Kotira kyaiqa vara mwate varivama variro. Mwiva Kotira kyaiqa nraahu vare varivama. Mwiva hia uaqia hi kyaiqaravata utiraitiro, kyuqe kyaiqa nraahu vare varivama variro. Uaqia hi kyaiqara uti variahua variavaro mwiva nanrianraama kyotatavanto variro. Kotiva mwia tuaahera kyaiharo mwiva nyaamwuni viro nraatara kyero veratoma variro. Iesusiva mwitaama vari vaisiva varivara tiro, mwiva qioqama kyero tiri kyaahaqa hiarivama variro.

27 Rivaira okyaravanto mpo enta mpo enta Kotira kyaiqa varaqi viqata mwihua nkyiari uaqia hu kyaiqarara nraante rieqata quara Kotirani

qiaqaa kyovaro itamwa kyovata mwia nraakiara nraakye qora uaqia hu kyaiqarara rieqata mwitaa hura.

Iesusiva hia mwihua hunte hura. Hia Iesusiraqaa uaqia hi kyaiqava vahuvara tiro, hia nai vara ntapihiani kyaiqara nraante mwiva varora. Hia mwiva mpo enta mpo enta quara qiaqaa kyovaro itamwa kyovaro Kotirani mwi kyaiqara varaqiro vura. Mwiva hia airi nani mwitaa hiraitiro, mwiva kuaa nani nraakye qora uaqia hi kyaiqarara rieqaro nai mwamwanta Kotira mwinro qutu viqaro Kotira kyaiqa vara mwatora.

28 Mosesira qua okyarara rieqatama nraakye qoravanto Rivaira okyaraqi vaisi nronraqama kyeta tiqata, Nkyenramwuma tiri uaqia hi kyaiqarara rieqata tiri kyaahaqa hiqata Kotira kyaiqa varaqi quate, tura. Mwitaa tuvata mwi vaisinramwuhua nronraqama vita hia kepukya vahuhuavata variqata mwi kyaiqara vare varura.

Kotiva Mosesirara qua timwa to entara mwia nraakiara Kotiva nai kyauqu nriqiqaa vatero nai nrutu ntero tiqaro, Ni maaquvanto ni kyaiqa varaqiro quananrove, timwa kyero mwia nronraqama kyora. Mwia mwaaquvanto nronraqama viro Kotira kyaiqa varaqiro viqaro qioqama kyero vari vaisiva variqarora tiro, mwiva nronraqama viro ekyaa entama mwia kyaiqa varaqiro quananro.

Iesusiva tavaaraqaanaa vaisi nronravanto nyaamwuni variqaro tiri kyaahaqa hiqaro Kotira kyaiqa vara mwate varivama variro

8 **1** Nte qua ti varura mwia okyara vahirero mwataamama vahiro. Iesusiva tavaaraqaanaa vaisi nronravanto nyaamwuni variqaro tiri kyaahaqa hiqaro Kotira kyaiqa vara mwate varivama variro. Nyaamwuni nronravanto Kotiva variharo mwi vaisiva mwia kyauqu kyaatutanima mwatakyaa viro variro.

2 Rivaira okyaravanto Kotira kyaiqa varaqi viqata vaisivanto kyauquqo hoqa to nraamwunraqi kyaiqa vare variqata mwi nraamwunranra Kotira nraamwuve ti varura. Iesusiva nyaamwuni variqaro Kotiva hoqa taira nraamwu tuananraqi variqaro Kotira kyaiqa varaqiro vi varira. (Mwi quara ntapihi kye tirera Iesusiva nyaamwuni qutaa Kotiva varinani uro variqaro Kotira kyaiqa varaqiro vi varirave.)

3 Nraakye qoravanto Rivaira okyaraqinaanra vaisi mpo nronraqama kyarera hita mwianra tiqata, E tiri kyaahaqamaqi viqara vunyaa vaisivanto variqara quara rukyeqara Kotirani kyairaro qiaqaa itaarive, qiara. Mwihua mwitaa qiavaro mwi vaisiva quara rukyeqaro Kotirani kyaiharo qiavanto itamwa kyaiharo mwi kyaiqara varaqiro vira. Qio tiri kyaahaqama timwa teqaro Kotira kyaiqa varaqiro vi vari vaisiva, Iesusiva, mwivavata Kotira kyaiqa vareqaro mpo inraikya Kotira mwinrama. (Mwiva nai nraanre Kotira mwinrama.)

4 Iutaa qua mwaanra rieqata Rivaira okyaravanto Kotira kyaiqa varaqita quarara tiro, Iesusiva mwatani varitiri, mwiva hiama mwi kyaiqara varaitiri.

5 Rivaira okyaravanto Kotirani varaa kyaiqava hia qutaa kyaiqa
vaiharo qati mamanaanruqama kyero vaiharo nyaamwunima kyaiqa
tuananravanto vahiro. Iesusiva nyaamwuni variqaro Kotirani qutaaqama
kyero vahi kyaiqarama vare variro. Kuaa qarama kyero haaru Mosesiva
Kotira nraamwu hoqarera uti varuvaro Kotiva tiqaro, E taaqiqaa
nivatama kyera variarana nte i nraamwuteqana e mwitaama kyera
nraamwu hoqaante tura mwianra rieqarama mwitaama kyera hoqaante,
tura.
6 Kotiva Iesusira nronraqama kyaiharo mwiva Kotira kyaiqa varaqiro
viqaro Rivaira okyara mwihua kyaiqa nraatara kyaiharo mwia
kyaiqavanto vunima vahiro. Rivaira okyaravanto Kotiva Mosesira timwa
mwu quara nraahu rieqata Kotira kyaiqa varaqi vi variavaro Iesusiva
Kotiva nai kyauqu nriqiqaa vateqaro timwa to quara rieqaro Kotira
kyaiqa varaqiro vi varira. Kotiva nai kyauqu nriqiqaa vateqaro tu quava,
mwi quava vuni vaiharo Iesusiva mwi quara riemwaqiro vi variharora
tiro, mwia kyaiqavantovata nritareroma vahiro.
7 Kotiva Mosesira mwu quava qio vahitiri, Kotiva hiama mwi quara
nruka kyero qaraakya qua mpo nraakiara vataitiri.
8 Kotiva taqovata nraakye qoravanto nai Mosesirara timwa to quara hia
kyuqema kye riovarora tiro, mwiva mwataama tiro:

Nraakiara mpo enta nrianinra mwi entaraqaa
nte Isareri nraaqiara Iutaa okyaravata variqana
qaraakya qua vataaninrave.
9 Ni qua qaraakya mwiva vahirero
hia mwihua haivaqahuara qiava quara
nraantantamwa kyero vahiananrove.
Haaru nte mwi entara mwihua haivaqahua kyauquqaa
tu vare Isipiqitai sitaqina nrumu kyena
nte mwihuavata variqana qua timwa taavata
mwihua ni qua riemwaqi quataara vahuvata
mwihua qaqira kyeta hia ni qua riemwaqi vi varurara
tina, mwia kyaara nte mwihua qaqira kyaavarave.
10 Nte nraakiara mpo enta nrianinraqaa
Isareri nraaqiaravata variqana
qaraakya qua timwa kyena vataaninrave.
Hia nte mwi entara oriqaa mwi quara qara ntuaninrave.
Nte mwi entara mwihua su nyaatoqi
mwi quara qara ntumwa taaninrave.
Nte ntena qua mwihua mwutukyaqi
qara ntumwa taaninrave.
Nte mwihua mwanriqavanto variqana
mwihuaqaa ntaqikyiqi vi variarita

mwihua ni nraakye qora varivarave.
11 Nraakiara mwi entara nronra vaisivata
qumina vaisivantovata mwihua ekyaa ni okyarara
ntapihita hia qumina ni okyarara
uro hena nraakye qora timwa nyivarave.
Mwi entara ekyaahua ni okyara ntapihi kyetara tita,
hia mpovanto uro nai nrunra nrakyaa qata vakyaa
timwa nyianriva vahiananrove.
12 Mwi entara mwihua uaqia hi kyaiqara uti varirara
rieqana nte mwihuara po timwa nyataaninrave.
Nte mwihua uaqia hi kyaiqara uti quara nruka nyatena
hia mwianra riemwaqina quaninrave, tura. *(Jer 31:31-34)*
13 Kotiva mwi quara mwitaa tiqaro qaraakya qua vataaninranra
tura. Mwiva mwitaa tiqaro haaru qua vatova mwiva hia vahiananrove
tiqaro turama. Haaruaa inraikyavanto nraahaqamaqiro viro uro
qamwanramama taiqa quananro.

Haaruaa qua rieqata Kotira nraamwuqi kyaiqa varaqi vurara tura

9 1 Nte Kotiva vuni timwa to quara haaruaa qua okyarara tirerama.
Kotiva Mosesira qua timwa mwuvaro Mosesiva nraakye qorara
mwitaa mwitaama kye Kotira nrutu tuaaheraqi quate tuvata mwi quara
rieqata nraamwu mpo Kotirani hoqa mwatorama. Mwi nraamwuva nai
mwata mwaaqa vahu nraamwuva vahura.
2 Mwi nraamwunra vahirero tavunaqo hoqato nraamwuva vahura.
Nraamwu mwia hoqa kye utaqaa vaata/antuataara tavunaqo utu teta
vuni vahura mwisatara kyuqe inraikya nraahu vahiarive tura. Mwiqi
omwa qupi kyeqata vato taquva vahuvaro tainta mpo vahuvaro Kotirani
utato mperetivavata vahura.
3 Tavunaqotairo tavaarana tita tora mwia mwaatira uta mwiqiara
Kotira turuaranive turama. Kotira turuarani vahurara tiro, vaisivanto
mwiqi qati viqetaariva hia vahuvaro qao timwa tora.
4 Kotira turuara mwiqi tainta mpo koriqotairo ututo taintara mwiaqaa
kyuqema kyero mwunta vu inraikyara qia quarate varu taintava
vahuvaro vokuhe mpo koriqotai taaqau kye ntumwaqu tova vahuvaro
mwiqi Kotiva Mosesira mwu quara qara ntumwa to ori tanava vahuvaro,
manaa kyara huto taquvavata mwiqi vahuvaro, Eroninra kyaamwu, mwia
haaru aaharaqa mwanre qupiqavu kyaamwuvavata vahura.
5 Mwi inraikyava mwi inraikyava mwiqi vahuvaro vokuhe viti hiniqaa
hiniqaa nyaamwunyaahua ututova taaratana vahura. Mwitanahua
nkyiari nraaokya iri kye aaraa vatetatana Kotiva mwaini mwaaqima
variho tiqata varura. Mwitanahua hini vitiqaa hini vitiqaa varuvaro
vokuhe uta mwiaqaanrama Kotiva nraakye qorara po kye timwa

nyateqaro mwihua qora kyaiqa nruka nyate vari satave tura. Kotiva nraakye qoravanto uaqia hi kyaiqara uti quara nruka nyataarive tiro, mpo ihi mpo ihiqi kuaa nani nraahu Kotira nraamwuqi kyaiqa varo vaisiva vunyaava nraanre kyaqa kye varero vera ntero vokuhe mwia utaqaa uro ntukikiata kyora. Hiama qio tire mwaa qararaqi ekyaa mwi quara mpoqiavata qiarava vahiro.

6 Kotira kyaiqa vara mwate varu vaisihua mwaanra qua rieqatama mpo enta mpo enta nraamwu mwiqi tavunaqo vaata utu tova vuruto vahuvata vera ntora, mwisata vera nteta kyaiqa vareqata hia turuara Kotirani vahunani vura.

7 Mwihua vunyaa vaisivanto qio nai mwiva nraahuma mpo ihi mpo ihiqi kuaa nani nraahu vera ntanta hura. Mwi entaraqaa mwi vaisiva hia qati mwiqi vera ntaraitiro, mwiva nraanre kyaqaqiro mwiqi uro ntukikiatora. Mwiva nai uaqia hi kyaiqararavata qumina nraakye qora uaqia hi kyaiqararavata rieqaro Kotiva tiriqaa qua vahira nruka timwa taarive tiro, mwiva turuara Kotiva huraqi vera ntero nraanre ntukikiata tero vura.

8 Mwi vaisi mwitaama kyeqaro Kotira kyaiqa varaqiro vura mwianra Kotira mwanraquravanto tiri tinraamwutaihata tire ntapihi kyauraro qumina nraakye qoravanto Kotiva hinani vi aanrava hia vahurama. Kotira nraamwuvanto mwatani vahuvaro haaruaa okyaravanto qati vahuvarora tiro, qumina nraakye qoravanto Kotiva hinani vi aanrava hia vahura.

9 Mwaa entaravata haaruaa qua rieqaro quara Kotirani rukyero qiaqaa kyaiharo itaiva mwi kyaiqava hia nraakye qora kyaahaqa ihata mwihua mwutukya su nyaatovanto qati nraahu uaqiama kyero vaihata variara.

10 Nraakye qoravanto haaruaa qua rieqatama kyarave nramanrive nrenranra rieqata mpo qara mpo qarama kye nkyiari mwamwanta hiqama kye kyotataqama kye variare ti variavaro mwi inraikyava hia mwutukya vu nraato kyaahaqa hira. Kotiva nai haaruaa qua Mosesirara timwa torara tiqaro, Mwi quava quaahaqa pataqiama vahiananrove. Mwi quava vahiraro ni qua qaraakya quavanto qovara hiarive, tura.

Qaraakya quara tura

11 Kotira qaraakya quavanto nritarero vahi quara Karaisiva hia mwi quara nteqaraitiro riemwaqi virero qovarama vura. Mwiva Kotira kyaiqa vare variva vunyaa vaisivantoma variro. Mwiva hia vaisivanto mwata mwaini hoqa tai nraamwunraqi Kotira kyaiqa vare varivavauma. Mwiva nai nritarero vahinani Kotiva varinani nyaamwuni variqaro Kotira kyaiqa vare variro.

12 Karaisiva nyaamwuni vuva uro turuara, Kotiva hinani hia quaahaqa variariva variraitiro, mwiva ekyaara variarivama variro. Kotiva nraakye

qora uaqia hi kyaiqara qua nruka nyataarive tiro, Karaisiva kuaa nani hia memenra nraanreve, hia purimakau nraanreve, kyaqa varero mwiqi viraitiro, mwiva nai nraanre varaqiro uro vataiharora tiro, Kotiva tiri uaqia hi kyaiqara qua nruka timwa taariva qio vaiharo tiri huvantu timwa taariva ekyaa enta qio vahiananro.

13 Haaruaa qua okyara rieqaro Kotira nraamwuqi kyaiqa vare varu vaisiva memenra nraanrevata purimakau nraanrevata nraakye qoraqaa ntukikiata kyero purimakau nraati qia quara tova itero qaupaqama vura, mwiva qaupa mwia vaqita kyero nraakye qoraqaa qu nyatero mwihuara tiqaro, Kotiva mwianra rieqaroma nkyi hiqama nyataiho, tiro. Mwiva mwitaa tiqaro mwihua pahi nraahu hiqama nyatero, hia mwihua mwutukya su nyaato hiqama nyatora.

14 Haaruaa qua okyara rieqaro mwitaama kyovaro Karaisiva mwi okyarara nraatara kyero nai nraanreqotairo tiri hiqama timwa tero. Kotira mwanraquravanto ekyaa enta qati variqi vi variva Karaisiraqi varuvaro Karaisiva hia uaqia hi kyaiqara utuva Kotira kyaiqa vareqaro qutu vurara tiro, mwia nraanrevanto qioma tiri tivu nraato mwutukya hiqama timwa tairaro tire uaqia hi kyaiqara utuqi viqata uro ekyaara qutu quarava hia vahiraqe tire Kotiva mwiva qati variqi vi vari mwanriqara mwia kyaiqa nraahu varaqi quananra.

15 Karaisiva Kotira qaraakya qua qovarama kyai vaisivama variro. Kotiva nai kyauqu nriqiqaa vatero tiqaro, Nte nyaanrama taari nraakye qorahua kyuqema nyataarita ekyaa enta kyuqema kye qati variqi vivarave, turara tiro, Karaisiva mwi quava qutaa mwivau vahiarive tiro, qovarama vura. Nraakye qoravanto haaruaa qua Mosesira mwu quara rieta hia mwi quara ntapihi kye riaraitita, uaqia hu kyaiqara utuqi vi varuvaro Kotiva mwiaqaatairo mwihua uaqia hi quara nruka nyatarero qaraakya qua timwa tovaro Karaisiva nraakye qorara rieqaro qutu vura.

16-17 Vaisi mpovanto qati variro tiqaro, Nte qutu quariro mwi vaisiva mwaa vaisivama nte hu inraikyara varaananrove, timwa kyero mwi quara qara ntumwa taananro. Qara ntumwa tero mwiva qati variani entaraqaa hiama vaisi mpovanto mwiva hi inraikyara varaananro. Mwiva qutu viraroma qio mwia quavanto qutaa mwivau vahiananro.

18 Mwia votima kyero Kotiva haaruaa qua timwa tova, mwi quava kepukyaqama quarive tita, mwihua quara ru kyovaro mwia nraanrevanto raurura.

19 Mwi entara vuni Kotiva timwa to quara ekyaa mwi quara Mosesiva nraakye qora timwa nyi taiqa kyero mwiaqaatairo purimakau nraati rutoravata, memenra nraati rutoravata, mwia nraanre kyaqa kye varero mwia qati nramanrivatama kyero tuqasaa kyero sipisipi kyaahi ventakya voti huraqi ntamwa to kyaantara vara kyero qaukyuvera mwanre voti hura vitiqaa rupa tero nraanreqi ntamwa kyero varero uro Kotira

qua qara ntumwa to mpukuraqaavata nraakye qoraqaavata nraanre ntukikiatero.

20 Mwiva nraanre Kotira mpukuqaavata, nraakye qoraqaavata, ntukikiata kyero tiqaro, Kotiva qua timwa kyero vatero nkyiara, Mwi quara riemwaqi quate, tihata nkye tiqata, Tire mwi quara riemwaqi virerave, qiara. Kotiva timwa tai quavavata nkye qia quavavata kepukyaqama quarive tinama, nte nraanre mwaa ntukikiata kye nkyi qu nyatauqo, tura.

21 Mosesiva mwitaa timwa kyero mwitaamaqiro viqaro nraanre kyaqaqiro uro Kotira nraamwuqaa ntukikiata kyero nraamwu mwiqi vahu inraikyaraqaavata ntukikiatora.

22 Haarua qua okyarara rieqaro mpo inraikyavanto uaqia huvaro nraanrevanto hiqama nyate varura. Hia mpo inraikya ru kyairaro nraanre rauru viraro qutu virera, Kotiva nraakye qora uaqia hi kyaiqara qua nruka nyataari aanrava hia vahura.

Kotiva nraakye qora uaqia hi kyaiqara qua nruka nyataarive tiro, Karaisira nraanre rauruvaro qutu vura

23 Kotira nraamwu mwatani hoqato nraamwunravata, nraamwu mwiqi vahu inraikyaravata, qumina vaisivanto hoqa kyero ututo inraikyava nraahu vahurama. Mwitaa hi inraikyava Kotirani qutaaqama kyero vahi inraikyava nyaamwunima vahiro. Vaisivanto Kotira nraamwu mwatani vahuravata, mwiqi vahu inraikyaravata, hiqama mwatarero mwiva quara nraanreqo nraahu ntukikiata kyeqaro hiqama mwate varurama. Kotiva hi inraikyara nyaamwuni vahi inraikyara hiama qio quara vahi aasau nraanreqo hiqaananro. Nritarero variari vaisira nraanrevanto nraahu mwi inraikyara hiqaarivama vahiro.

24 Karaisiva hia vaisivanto nyaamwuni vahi nraamwunranra rieqaro hoqa to nraamwuva mwata mwaaqa vahura turuaraqi viqe toravauma. Karaisiva Kotira nraamwu tuananra nyaamwuni vahira mwiqima viqetero. Mwi quara vutu kye tirera, Karaisiva Kotiva varinani nyaamwuni viva uro variqaro tiri kyaahaqa hiarivama variro.

25 Kotira nraamwuqi kyaiqa varai vaisiva vunyaava mpo ihi mpo ihiqi kuaa nani nraahu quara vahi aasau nraanre kyaqa kye varero Kotira nraamwu turuarani vi varira. Karaisiva hia mwitaa hira. Kotiva nraakye qora uaqia hi kyaiqara qua nruka nyataarive tiro, mwiva hia qaiqaa qutiro qaiqaa qutiro hiariva varira.

26 Mwiva mwitaa hiankye titiri, mwiva mwata mwaa ututo entaraqaatairo airi nani nriqavi inraikyara varaqiro vitiri. Karaisiva hia mwitaa hirero qovara hiravauma. Mwaa entara taiqaari entava qaumaqa huvaro Karaisiva Kotiva nraakye qora uaqia hi kyaiqara qua nruka nyataarive tiro, kuaa nani nraahu mwihuara rieqaro qutu virero qovara hura.

27 Mwata mwaaqa vari nraakye qorahua variqi vita kuaa nani nraahu
qutu vita mwiaqaatai mwihua varivaro Kotiva mwihua quaqaa vateroma
ko qiananro.
28 Karaisiva Kotiva nraakye qora uaqia hi kyaiqara qua nruka
nyataarive tiro, mwivavata kuaa nani nraahu qutu vura. Karaisiva
mwitaama kyero qutu vurara tiro, Kotiva mwia kyaiqara rieqaro qioqama
kyero nraakye qora uaqia hi kyaiqara qua nruka nyataarivama vahiro.
Nraakiara Karaisiva qaiqaa mwatani tumuani entara mwi entara mwiva
hia nraakye qora uaqia hi kyaiqarara rieqarovauma tumuananro.
Mwiva mwi entaraqaa mwia vekya vari nraakye qorahua sitareroma
tumuananro.

Rivaira okyaravanto Kotira kyaiqa varaqi vuraqaatairo Kotiva nraakye qora uaqia hi kyaiqara qua nruka nyataariva hia qioqa hura

10 1 Kotiva Mosesira mwu quava mwi quava vahirero hia qutaa
inraikya vahura. Qati mamanaanruqama kyero vahura. Mwitama
vahirara tita, nraakye qoravanto mwi quara riemwaqi viqata hia ntapihi
kye Kotiva kyuqema nyatarera hu okyarara taqora. Nraakye qoravanto
Mosesira mwu quara rieqata mpo ihi mpo ihiqi quara vahi aasau nraahu
Kotirani qia quaraqita vuvaro quara vahi aasau qia quara mwato
inraikyava su nyaato mwutukya hia qioqama kye hiqama nyataariva
vahuvaro nraakye qora uaqia hu kyaiqava qati vahuvata mwihua hia
qioqama kye varu nraakye qorahua varura.
2 Kotirani qia quara mwatova quara vahi aasau mwiva nraakye qora
su nyaato mwutukya qioqama kye hiqama nyataankye titiri, nraakye
qoravanto tiqata, Tiri uaqia hi kyaiqara qua nruka timwa taiho, timwa
kyeta hiama qaiqaavata mpo ihi mpo ihiqi quara vahi aasau Kotirani qio
quara mwataatiri.
3-4 Purimakau qora ru kyaira mwia nraanrevantovata, memenra
nraanrevantovata, rauriraro hiama Kotiva mwianra rieqaro nraakye
qoravanto uaqia hi kyaiqara uti quara nruka nyataananro. Mwitaa hurara
tita, nraakye qoravanto mpo ihi mpo ihiqi quara vahi aasau ru kyeta
Kotirani qia quaraqita vuvaro su nyaato ntapihi vuvata tiqata, Qikye, tire
uaqia hi kyaiqara nraahu uti varurahuave, tura.
5 Kotirani quara vahi aasau qia quara mwate varuva hia nraakye qora
kyaahaqama nyatorara tiro, Karaisiva mwaa mwataraqaa tuminrenra
hiro Kotirara mwitaama tiro:

Quara vahi aasau ini qia quarataavave,
ini vataa kyaravave, ekyaa mwi inraikyava
hia i mwutukya ntihara variaro.
Mwitaa ihara e nianra mwiva ni mutukya vahira
varaqiro quananrove timwa kyera ni mamanta

mwatanianra rieqara terama mataaro.
6 Quara vahi aasau ru kyeqata kyaitu qia quara
mwataara mwianra hia e qamwateqara variaro.
Nraakye qoravanto tiri uaqia hi kyaiqara qua
nruka timwa taarive timwa kyeta quara vahi aasau
varaqi ini ru kye vataararavata
hia qamwateqara variaro.
7 Mwitaa hi variarana nte iara tiqana,
Kotio, nte mwaa varuqo.
Nte i kyakya hi inraikyara vararerana varuvave.
Haaru nianra qara ntumwa to quava tuntema kyena
nte mwitaa hiqana i kyakya hira vataqina virerave,
tura. *(Sng 40:6-8)*

8 Kyai nte hini qua tura qaiqaa qiari. Haaru Kotiva Mosesira qua timwa mwinro tiqaro, Nkye quara vahi aasau nini qia quaraqita quate, timwa kyero varuvaro Iesusiva Kotirara mwitaama tiro: Ini quara vahi aasau qia quara mwataava ekyaa mwi inraikyava hia i mwutukya ntihara variaro. E hia ekyaa mwi inraikyarara qamwateqara variaro, tura.

9 Iesusiva mwitaa timwa kyero mwiva nte vaakya turara tiqaro, Kotio, nte mwaa varuqo. Nte i mwutukya vahira vararerana varuvave, tura. Iesusiva mwitaa tuvaro Kotiva nai Mosesira mwu quara haaruaa qua qaqira kyero mwia mwaatana mpo qua nai mwutukya vahu quara qovarama kyora.

10 (Mwi quara okyara mwitaamama vahiro): Karaisiva Kotira mwutukya vahi inraikyara varaqiro viqaro uro kuaa nani nai mwamwanta mwinro qutu vurara tiro, Kotiva tiri uaqia hi kyaiqara qua nruka timwa taariva qioma vahiro.

11 Mwaa entara Rivaira okyaraqitaita mpo hia vaisihua ekyaa enta haaruaa okyarara rieqata sivi variqata Kotirani kyaiqa varaqi viqata airi nani Kotirani quara vahi aasau qia quara mwate variara. Mwihua mwitaama kye Kotirani varaa kyaiqava hiama qio uaqia hi kyaiqara qua nruka timwa taananro.

12 Kotiva tiriara mwihua uaqia hi kyaiqara qua nruka timwa taarive tiro, Karaisiva tiriara rieqaro kuaa nani qutu vura. Mwiva mwitaa hurara tiro, mwiva tiri kyaahaqama timwa taariva ekyaa enta qati nraahuma variqiro quananro. Karaisiva tiriara rieqaro qutu viro mwiaqaatairo mwiva nritarero uro Kotira kyauqu kyaatutani mwatakyaa viro varira.
13 Mwiva mwaa entara mwini variqiro viraro Kotiva mwia nramwutaahua nraatara mwatairaro nai kyuqu mwihuaqaa vataaninra.

14 Iesusiva Kotirani kyaiqa vareqaro nraakye qorara rieqaro kuaa nani qutu vurara tiro, mwiva Kotira nraakye qora su nyaato mwutukya hiqama nyataihata mwihua ekyaa enta qio vari nraakye qorahua variqi vivara.

15 Kotira mwanraquravantovata Kotira okyara ntapihi kyeroma tiri
timwa timwinro. Mwiva haaru poropeti kyaahaqa huvaro mwi vaisiva
tiqaro,
16 Kotiva mwitaama tiho,
Nte nraakye qora kyapata variqana qaraakya qua
vatarera.
Nraakiara nriani entaraqaa
hia nte oriqaa ntena qua qara ntumwa tarerave.
Mwi entaraqaa nte nraakye qora su nyaatoqi
ntena qua vatarerave.
Nte ntena qua mwihua mwutukyaqi qara ntumwa
tarerave, tiho, tura. *(Jer 31:33)*
17 Qaiqaavata mwitaama tiro:
Kotiva mwitaama tiho,
Nraakye qoravanto uaqia hi kyaiqara uti varirave,
ni qua raaqute varirave, nte ekyaa mwi quara
taunru kyena hia mwi quarara riemwaqina virerave,
tiho, tura. *(Jer 31:34)*
18 Kotiva nraakye qorara nkye uaqia hi kyaiqara utuara ekyaa mwi
quara nruka nyataurave tirara tita, nraakye qoravanto qumina qaiqaa
tiqata, Tiriqaa qua vahira nruka timwa taarive tiqata Kotirani kyaiqa
varaqi virerave, tivora.

Kyai Kotira nraaqani quare, tura

19 Iesusiva tiriara rieqaro mwia nraanre rauruvaro qutu vurara
tiro, Kotiva tiriqaa qua vahira nruka timwa taihata tire mwia qua rie
varurahua qioma Kotira nraamwu turuarani qati quananra. Tire qioma
Kotiva hinani qati quananra.
20 Haaru Kotiva hinani vi vari aanranra tauhaqo antua tovata tire
Kotiva hinani quara aanrava hia vahuvaro Iesusiva mwamwanta vataava
variqiro viro tiriara rieqaro qutu viro mwiva mwi tauhara qatinani vara
kyero mwiva Kotiva hinanianra tirini qaraakya aanra utu timwa tora.
21 Mate Iesusiva tiriara rieqaro vuniqama viro variqaro Kotira kyaiqa
vareqaro Kotira nraamwuqaa ntaqikyi varira.
22 Iesusiva mwitaamaqiro vi varihatara tita, nrivaqe Kotiva varira mwia
qaumato quara. Kyai mwiva hinani tiri mwutukyaqitairo quataa hiraqe
quara. Iesusiva qutaa mwi aanranra utu timwa taiho timwa kyeta quara.
Tire ntapihi kyauraro tiri tivu nraato mwutukyavanto uaqiama kyero
vahuvaro Iesusiva nai nraanre rauru kyero tiriara rieqaro qutu vurara
tiro, tiri tivu nraato mwutukya hiqama timwa taihata varunanra.
23 Kotiva qutaa qua nraahu ti variva hiama mpo qua nruka kyero mpo
qua qiananro. Mwianra rieqatama nrivaqe hia ntuqutu vaisivi hiraitita,

kepukyaqama kye Kotiva kyuqema timwa taani entara vekya variqi quara.

24 Varaivaqe teta hena nraakye qorara nronraqama kye riemwaqi viqata nanrianra nanrianra mwutukya vahiraqeta kyuqe kyaiqa nraahu varaqita quara.

25 Nrivaqe ntuvaantua hiqata Kotira qua riaananra hia qaqira kyaraitita, tuqara kyeta tutaara. Mpo hiahua hia ntuvaantua hirara nronraqama kye riaara. Haunri tirevata mwitaa hiarora. Karaisiva tumuanri entava qauma qauma hi varira mwianra rieqata nrivaqe tire teta henahua kepukyaqama nyateqata Kotira aanraqaa vi variara.

26 Tire Kotira qua qutaa qua rieta mwiaqaatai Kotira mwoqa mwita teta uaqia hi aanranraqaa nraahu virerave qiarera, qaiqaa tiriara rieqaro Kotirani tiri kyaahaqa hiani kyaiqara varaariva hiama vahiananro. Kotiva qaiqaa tiri uaqia hi kyaiqara qua nruka timwa taariva hiama vahiananro.

27 Tire mwitaa hiarera, tire mpoqama kye aatu hiqata Kotiva ko qiani entara vekya variarava nraahuma vahiananro. Qiavanto mpoqama kyero iteqaro Kotira nramwutaahua itamwa tatoqa kyaani qiara tire mwia vekya nraahu variaravama vahiananro.

28 Haaruaa qua Kotiva Mosesira mwu quara nteqa kyo okyarava mwitaama vahura. Vaisi mpovanto mwi quara nteqa kyovata vaisi taaratanave, taarampotanavantove, tiqata, Qutaa tire taqe varuraro mwi vaisiva mwi quara nteqa kyairave, tuvaro mwiaqaatairo hia mwi vaisirara po timwa mwataraitiro, qamwanrama kyero mwia ru kyora. Haaruaa qua nteqa kyo okyarava mwitaama vahura.

29 Haaruaa qua nteqa kyo vaisira rukyo okyarava mwitaama vahirara tiro, qikye, qaraakya qua rierovata mwoqa mwiani vaisira ru kyaari okyarava nataamave vahiananro? Mwi quara mwoqa mwiani vaisiva mwitaa hiqaroma Kotira mwaaquara qumina inraikyavema tiro. Karaisira nraanrevanto Kotiva qaraakya qua timwa tora kepukyaqama kyero mwi vaisira uaqia hi quara nruka mwataariva vaiharo mwi vaisiva tiqaro, Hiama qio nruka mataananrove. Qumina nraanreve, tiro. Kotira mwanraquravanto nraakye qora kyuqema nyataaninranra mwi vaisiva qaqirave tiro, qoririma mwate variro. Qikye, mwi vaisira rukyaani okyarava nataamave vahiananro?

30 Tire ntapihi kyauraro mwaa quara nte qiani quara Kotivama timwa tero. Mwiva mwitaama tiro:

> Ntenavanto mwihua ru vuntuaninrave. Ntevanto
> mwihua nkyiari kyoqaa nyianinrave, tura. *(Lo 32:35)* Kotiva mwitaa
> tuvaro mpo quavata vahiva mwitaama tiro:
> Kotiva naivanto nai nraakye qoraqaa qua vatero
> mwihua ko qiananrove tura. *(Lo 32:36)*

31 Qikye, Kotiva qati variqiro vi varira kyauquqi mwia qua nteqa kyaani
vaisiva ntumwa quaninranra nronraqama kyena po kye tuqo. Kotiva mwi
vaisira nataamave mwataananro?

Mwianra rieqatama nkye Karaisirara kepukyaqama kyeta riemwaqita quate tura

32 Haaru Kotira quavanto nkyi mwutukya su nyaatoqi viro ntuvaahama
nyatovata varu entarara nraato tuata. Mwi entara nkye Kotira qua
riemwaqi vi varuvata nkyi muaanra nyita nkyi uaqiamaqita vuvata nkye
nriqa vu inraikyara varaqi viqata nkye kepukyaqama kyeta nraahu variqi
vura.
33 Mwi entara mpo hura nkye varuvata mpo uhua nraakye qora
suqaa nkyi uaqia hu quara timwa nyateta nkyi uaqiama nyatora. Mpo
hura mwihua nkyi hena nraakye qora uaqia hu quara timwa nyateta
uaqiama nyate varuvata nkye nkyeta hena nraakye qora kyaahaqamaqi
vura.
34 Mwi entara Karaisira vataqi vura kyaara nkyi henahua karavuqi
kyovata nkye hia aatu hiraitita, uro mwihua kyapata variqata
mwihuara po kye timwa nyatora. Mwi entara nkyi mwatave, nkye hu
inraikyarave, varovata nkye hia mwianra nronraqama kyeta riora.
Nkye tiqata, Tire hura inraikyava nyaamwuni nritarero vahi inraikyava
ekyaa enta qati nraahu vahiqiro quananrove, timwa kyeta qamwateqata
nraahu varura.
35 Mwi entara nkye kepukyaqama kyeqa variqi vurara rieqatama nkye
mwaa entaravata kepukyaqama kyeqata nraahu variqi vivaro Kotiva
mwianra rieqaro nkyi kyoqaa nyianri.
36 Nkye hia pupohairata kepukyaqama kyeta variqi vivera, nkye qioma
Kotira mwutukya vahianinra varaqi vivaro Kotiva nai kyauqu nriqiqaa
vateqaro timwa to quava qutaa nkyiqi vahiananro.
37 Kotira mpukuqi qara ntumwa to quava mwitaama tiro:
Pataqia vari kyero
nraakiara tuminrenra hiari vaisiva tumuananro.
Mwiva hia vari kyero qakyoma kyero tumuananro.
38 Ntapihi kyero nrohiani vaisirara Kotiva mwitaama tiro:
Mwi vaisiva ni quara qutaave timwa kyero
ni qua rieqaro qati variqiro quananrove.
Mwi vaisiva ni aanraqaatairo tuqasaaviro
qaqira kyero virera, hia nte mwianra
qamwata mwataaninrave, tura. *(Hab 2:3-4)*
39 Tire Kotira aanraqaa viqata hia mwiaqaatai tuqasaaqita raupirima
quarahuama varita. Tire Kotira quara qutaave timwa kyeta mwi quara
nraahu riemwaqi quararo Kotiva tiri tivitaarihuama varita.

Tire Kotira quara qutaave timwa kyeta riemwaqi quana okyarara tura

11 1 Tire Kotira quara qutaave timwa kyeta riemwaqi quara okyarava
mwataamama vahiro, Tire Kotira quara qutaave tiqata hia
taara vu nraato tiraitita, Kotiva kyuqema timwa tarera hiari inraikyava
qutaama qovarama quananrove timwa kyeta mwia vekyama variananra.
Mwaa entara mpo inraikya mpo inraikya hia vuqotai taqaura inraikyava
vaihata tire Kotira quara qutaave tiqatama qutaaqama kyero ekyaa mwi
inraikyava vaiho ti varunanra.
2 Haaru vetato varu entara Kotira nraakye qoravanto Kotira quara
qutaave tiqata kepukyaqama kye variqi vurara tiro, Kotiva mwihuara
qamwateqaro varura.
3 Haaru Kotiva tuvaro mwia quavanto nyaamwuvata mwatavata utu
kyero vatora mwi quarara tire tiqata, Qutaa Kotiva mwitaa hurave,
timwa kyeqata varunanra. Mwiva mwi entara hia qio vaisivanto taqaani
inraikyara vara kyero mwiaqotairo qio vaisivanto taqaani inraikyara utu
kyero vatora.

Everira, Inokura, Noaanra, mwinramwuhuara tura

4 Haaru Everiva Kotira quara qutaave timwa kyero sipisipi nraati ru
kyero Kotirani qia quara mwatovaro mwiva Kotira mwu inraikyava
Keniva Kotira mwu inraikyaravata nraatara kyora. Everiva Kotira quara
qutaave tuvaro Kotiva mwianra, E ntapihi kyera variara vaisiva variaro,
timwa kyero Everiva mwu inraikyarara qamwata mwatora. Everiva haaru
qutu vuvaro mwiva Kotirara qutaave tu quara nraakye qoravanto nai
timwa mwi nai timwa mwimaqita vi variavarora tiro, mwia quavanto hia
taiqaraitiro, qati nraahu vahiqiro vi variro.
5 Haaru Inokuva Kotira quara qutaave timwa kyero Kotirara
kepukyaqama kyero riemwaqi vuvara tiro, mwiva hia qutu vura. Mwiva
hia qutu vura qati varura Kotiva nyaamwuni vita varovata hia vaisivanto
mwia puaama kye vitora. Kotira mpukuqi qara ntumwa to vaisiva
Inokurara mwitaama tiro: Inokuva mwatani kyuqema kyero variqiro
vuvarora tiro, Kotiva mwia qamwata mwateqaro mwia qati nyaamwuni
vitero vurave, tura.
6 Vaisivanto hia Kotira quara qutaave tiraitiro variraro Kotiva hiama
mwi vaisira qamwata mwataananro. Vaisivanto tiqaro, Qutaama Kotiva
variho. Qutaama nte mwianra puaamaqina quariro mwiva ni kyuqema
mataananrove, qiariva mwi vaisiva nraahuma Kotira nraaqani qio
quananro.
7 Kotiva Noaanranra tiqaro, Mpo inraikya mpo inraikya nraakiara qora
inraikyavanto mpo enta qovara hiananrove, tuvaro Noaava hia mwi
inraikyara taqaraitiro, Kotira quara qutaave timwa kyero nramanriqaa

quani nraamwunra hoqa kyero nai nraakye nraaqiararavata mwi nraamwunraqi kyuqema varurave. Noaava Kotira quara qutaave tuvata mwia hena nraakye qora mwatani varuhua hia Kotira quara qutaave tuvaro mwia kyaara Kotiva mwihua ntuqutu taiqa kyero Noaanranra ntapihi kyero nrohi vari vaisivave tura.

Evarahaamunranra tura

8 Haaru Kotiva Evarahaamunra nraanrama kyero tiqaro, Sivira ena mwaata mwaini kyera mpo nani uro variraqe nraakiara mwi mwatara i mwianrinro ini vahiarive, tuvaro Evarahaamuva mwi mwatara hia taqaraitiro, Kotira quara qutaa quave timwa kyero nai mwaata qaqira kyero vurama.

9 Evarahaamuva Kotira quara qutaave timwa kyero Kotiva nai mwia kyaama to mwataraqaa uro variqi viro mwiva mpo mwatanaava votima kyero variqaro mwiva hia mwaakyota variani nraamwunra hoqa taraitiro, seri nraamwu nraahu hoqa kyero mwiqi mpoqi mpoqi variqiro vura. Mwitaa huvata mwia mwaaqu Aisaakivavata mwia nraisi Iaikopuvavata tiqata, Kotiva mwata mwaanra tu quava tiritanani vaiharo mwaa mwatara tiri kyaama taivama vaiho, timwa kyeqata mwi mwataraqaa seri nraamwuqi nraahu variqi vurama.

10 Mwi entara Evarahaamuva seri nraamwuqi variqiro viqaro mwiva nyaamwuni vahiani mwatukyara Kotiva riemwa kyero mwaakyota variani nraamwunra hoqa tora mwia vekya varurama.

11 Evarahaamunra nraatavanto Seraava kyontaqama viro nraaqiara mwataariva hia qioqa huvaro Seraava hia mwianra nronraqama kye riaraitiro, mwiva tiqaro, Kotiva nianra nraaqiara mwataananrove tiva mwiva qutaa qua nraahu ti varivave, timwa kyero variro nraakiara Seraava qutaa nraaqiara tuaqama viro nraaqiara mwata tora.

12 Mwitaa huvaro Evarahaamuva nyaapaiqama viro qutuariva qaumaqa hu vaisira kuaiqiaqaatairo mwia nraaqiara airintivanto qovarama vura. Mwiaqaatai qovara hia nraaqiarahua qovora aahoqura votima kyeta airinti variara. Mwihua nramanri tokyasataa nruqa vahira votima kyeta airinti variara.

13 Nte vaakya tu nraakye qorahua Kotira quara qutaave timwa kyeta Kotiva nkyiari kyaama to inraikyara mpo inraikya mpo inraikya hia vararaitita, qutu vura. Mwihua qutaa mwi inraikyava nraakiara qovara hiananrove timwa kyeta qamwateqata varura. Mwihua mwata mwaanra vutu kye tiqata, Qutaaqama kye tire mpo mwatanaavanto mwata mwaaqa quaahaqama varuro, tura.

14 Mwihua nkyiari mwaata tuananra puaama kye mwini viqatara tita, mwitaa tura.

15 Mwihua haaru Evarahaamuva qaqira kyero nru mwatara hia mwini nrumu ntanteta virara nraato turave. Mwihua mwini nrumu ntanteta virara nraato tutiri, qioma mwihua mwini vutiri.

16 Mwihua nritarero vahi mwatara mwianra mwutukya vahuvata
mwia vekya varura. Mwihua Kotirara kepukyaqama kyeta riemwaqi
viqata nyaamwuni vahu mwatara mwia vekya varurara tiro, Kotiva
mwihua mwata terama nyatero tiqaro, Nte hia kyauriraitina, nte mwihua
mwanriqavanto variqana mwihuaqaa ntaqikyiqina virerave, tura.
17-18 Evarahaamuva Kotiva timwa to quarara qutaa quave timwa kyero
nai mwaaqu ru kyero Kotira mwinrenra uti varura. Kotiva nai kyauqu
nriqiqaa vatero Evarahaamunranra tiqaro, I mwaaqu Aisaakiraqaatairo
i nrutuvanto qati nraahu vahiqiro quananrove, timwa kyero variro mpo
enta Evarahaamunra mwataara hirero mwianra tiqaro, Ena mwaaqu ni
ntuqutu mpiante, tuvaro Evarahaamuva Kotira qua riero nai mwaaqu ru
kyarera hiro tiqaro, Kotiva nianra nai kyauqu nriqiqaa vateqaro timwa to
quava qutaa qua nraahuma vahiananrove.
19 Nte ntena maaqu ru kyaariro Kotiva qioma mwia qati vara sivuma
kyaananrove, timwa kyero mwia Kotira ru kyero mwinrenra uti varuvaro
Kotiva hia mwia ru kyaante tuvaro Evarahaamuva nai mwaaqu qutu
vuraqitairo qati sivuvaro vitontema kyero vitora.

Aisaakira mpo, Iaikopura mpo, Iosepira mpo, mwinramwuhuara tura

20 Aisaakiva Kotiva timwa to quarara qutaave tiqaro nyaapaiqama viro
qutuari entava qaumaqa huvaro mwiva nai kyauqu Iaikopuraqaavata
Isoraqaavata vatero kyuqema nyateqaro mwitanahuara tiqaro, Qutaama
Kotiva nraakiara nkyitana mwitaa mwitaama kyero kyuqema nyataariva
variho, tura.
21 Iaikopuvavata Kotiva timwa to quarara qutaa quave tiqaro
nyaapaiqama viro qutuari entava qaumaqa huvaro nai kyauqu Iosepira
mwaaqutanaqaa vatero kyuqema nyatero mwitanahuara tiqaro, Qutaama
Kotiva mwitaa mwitaama kyero nkyitana kyuqema nyataariva variho,
timwa kyero nai kyauruqaa vuntuvi variqaro Kotira nrutu tuaaherora.
22 Iosepivavata Kotiva timwa to quarara qutaa quave tiqaro
nyaapaiqama viro nai qutuari entava qaumaqa huvaro Kotira qua mpo
qovarama kyero tiqaro, Qutaama nraakiara Isareri nraakye qora Isipiqi
varita nraakiara nkyiari mwaatani nrumu ntanteta vivarave. Mwi entara
virera hita ni mwukyaari mwaa mwataraqitai pati kye varaqi uro tita
mwatani quntaate, tura.

Mosesirara tura

23 Mosesira nrohua qohua Kotira qua riemwaqita vi varura. Mosesira
nrohua qohua mwia mwata kyeta taqovaro nraaqiara kyuqeva varuvata
mwitanahua Perova qoraisi nraaqiara mwata tera rukyaate tu quara nteqa
kyeta hia mwianra aatu hiraitita, Kotirara qutaama mwiva tiri kyaahaqa
hiariva variho timwa kyeta Mosesira taarampo torara uqetaqita vura.

24 Mosesivavata Kotira qua riemwaqiro vi varura. Mwiva nronra
tuemwa viro Kotira quara qutaa quave timwa kyero mwiva qaqao tiro,
Hia nianra Perora nraamwunravanto viritai vaisirave qiaterave.
25 Nte Isipiqinaahuavata pataqia variqana qora kyaiqa utuqi vina
qamwateqana variankyorave. Nte qaqira kyena ntena nramwunaahua
Kotira nraakye qora kyapata kuaaqi variqana muaanra varaqina virerave,
tura.
26 Isipini mpo inraikya mpo inraikya kyuqe hu inraikyava nraahu
vahuvaro Mosesiva hia mwianra nronraqama kyero riaraitiro, Kotiva
mwia nronraqama kyero titora mwianra nronraqama kyero riemwaqiro
viro tiqaro, Ntena nraakye qora kyapata kuaaqi variarita Isipiqinaahua
qioma ni uaqiamaqita vivaqe varianinrave, timwa kyero Kotiva nraakiara
nyaamwuni mwia kyoqaa mwianinra mwianra riemwaqiro vura.
27 Mosesiva kepukyaqama kyero Kotirara riemwaqiro viqarora tiro,
mwiva nai nraakye qora sita varero Perora raraqa taaninranra hia
nronraqama kyero riaraitiro, Isipi kyero vura. Vaisivanto qutaa nai vuqo
Kotira taqontema kyero Mosesiva qutaave tura mwiaqo Kotira taqamwaqi
viqaro Isipi kyero vurama.
28 Mosesiva kepukyaqama kyero Kotirara riemwaqi viqarora tiro,
mwiva Kotiva tu quara riero nyaamwunyaava Isarerivanto vunyaa
nraaqiara mwata tohua ekyaa mwihua hia ru taiqa kyaraitiro, vekyahu
nyataarive tiro, sipisipi nraati ru kyero nrenro mwia nraanre qesa mpoqa
mpoqa qutora.

Isareri nraakye qora airivanto Kotira quara kepukyaqama kye riemwaqi vurara tura

29 Isarerivanto kepukyaqama kyeta Kotirara riemwaqi viqatara
tita, mwihua aahara mwataqaa ntamwaqi vuntema kyeta nramanri
Nraanre Nramanrive tura mwia qareta vurama. Mwihua qio qareta
vuvata Isipivanto mwihua rirera mwihua sataqi vuhua mwihuavata
nramanri nronra mwiaqaa Isarerivanto vuntema kyeta qare quare tuvaro
nramanrivanto mwihua ntumwaqu kyora.
30 Isarerivanto Kotirara kepukyaqama kye riemwaqi vurara tiro,
Kotiva mwihuara tiqaro, Nkye Ieriko mwia uro 7 entara vara ututu nrohi
varivaro mwi mwatukyara ori vasaamwunra ututaava ntavesau quarive,
tuvata mwihua Kotira quara qutaa quave timwa kyeta mwitaamaqi
vuvaro ori vasaamwunravanto ntavesau vura.
31 Nraakye mpovanto api nrohi varu nraakyeva Rehepiva Kotirara
kepukyaqama kyero riemwaqiro viqarora tiro, mwiva nai nramwutaa
Isareri vaisitana kyaahaqama nyatora. (Isareri vaisi mwitanahua
uqeta kyeta uro Ieriko mwia apeqa hirerata nruvaro Rehepiva ni
nramwunaahua mwi vaisitana puaama kye rukyevorave timwa kyero

uqeta tovata mwia nraakiara Isarerivanto mwi mwatukyara nraatara kyeta mwiqi varuhua hia Kotira quara qutaave tuhua ruqi viqata mwi nraakyeva Isareri vaisitana kyaahaqama kyorara rieqata mwi nraakyera qati kyora.) Mwi nraakyeva Kotirara qutaave turara tiro, Kotiva mwia kyaahaqama mwatovata Isarerivanto hia mwiavata rukyora.

32 Kotirara kepukyaqama kye riemwaqi vu nraakye qorahua variavana nte mpoqiavatave mwihuara timwaqina quaninra? Kitioninrave, Paraakirave, Samusoninrave, Iepitaarave, Ntevitirave, Samuerirave, nte hiama qio qara mwaaqi ekyaa mwihuara qiariva qioqa hiro.

33 Mwihua Kotira quara qutaa quave tiqata mwianra kepukyaqama kyeta riemwaqi viqatara tita, ntaqiqata nronraqama varu mwatanaahua nraatara kyorave. Mwihua avuqavuma kye nrohi varuvarora tiro, Kotiva nai kyauqu nriqiqaa vateqaro timwa to quara riero mwihua nkyiari kyoqaa nyunra. Mwihua Kotirara kepukyaqama kye riemwaqi viqatara tita, mwihua mpo uhua variqata qaakyau vairi mwia nrutu raioni nro tita tovaro hia kutura.

34 Mpo uhua Kotirara kepukyaqama kyeta riemwaqi vuvaro qiavanto nronraqama kyero iteqaro mwihua tatoqa kyarera huvata mwihua qia mwia qipa kyora. Mpo uhua Kotirara kepukyaqama kyeta riemwaqi vuvatara tita, mwihua nramwunaavanto mwihua rirera utuvata mwihua qio ntuqema kyeqa aatu vivi hurave. Mwihua uqenro nraakye qorahua variqata mwiaqaatai Kotirara kepukyaqama kyeta riemwaqi viqatara tita, mwihua kepukya nraakye qoraqama vita varurave. Mwihua Kotirara kepukyaqama kye riemwaqi vita ntaquqi viqata mpo mwatanaa mpo mwatanaahua ntaqu vaisihua nraatara kyora.

35 Haaru Kotira nraakyenramwuvanto kepukyaqama kyeta Kotirara riemwaqita vuvarora tiro, Kotiva mwihua nraaqiaranramwu qutu vuhua sivuma kyero nyunra.

Haaru Kotira nraakye qoravanto Kotirara kepukyaqama kye riemwaqi vuvata mwihua nramwutaahua mwihua ntavaaqavu kyeta tiqata, Kotira mwoqa mwita mwia qaqira kyaivaqe tire nkyi qati kyaarata variate. Nkye hia mwitaa hivaqe tire nkyi ntuqutuqi vita nkyi taiqa kyaananrave, tuvata mwihua hia nramwutaavanto tu quara riaraitita, mwihua nraakiara qutu vita mwiaqaatai Kotiravata kyuqema kye variqi virara nraahu rieqata hia Kotira mwoqa mwita hia mwia qaqira kyovata mwia kyaara nramwutaahua mwihua ntuqutuqi vita uro ru kyora.

36 Kotira nraakye qora Kotirara kepukyaqama kye riemwaqi vuvata mwia kyaara mwihua mpo uhua raima nyateta mpo uhua kyaamwuqo ntuqutu nyatora. Mpo uhua rupa kyeta karavuqi uro kyora.

37 Mpo uhua ori tuto kyeqa mwihua ntuqutuqi vita uro ntuqutu kyora. Mpo uhua so vara kyeta mwiaqo mwihua mwamwanta tavaaraqa teqa kyeqa kyora. Mpo uhua paipa viti mpuahaa vahuntaininraqo rakuraa

kyeqata ru kyeqata kyora. Mpo uhua sataqi viqata uaqiama nyatovata hia kyuqe tuavaaqa utiraitita, sipisipi pahiqovata memenra pahiqovata tuavaaqa utu kye utu vareta uaqiama kye nrohiqata varura.

38 Mwihua hia vaisivata varura qumina mwatasata nkyiariaraa variqita vurave. Mpo uhua qumina taaqiqaa varivaraa nrohurave. Mwihua ori ontamwuqive, ori mwata hakaraukaqive, vaitaqita nrohura. Qikye, mwi nraakye qorahua Kotirara kepukyaqama kyeta riemwaqi vi variqata kyuqe nraakye qora nraahu varuvata mwatani varuhua uaqia hu kyaiqara nraahu varaqi vi varuhua mwihua uaqiamaqita vurama.

39 Mwi nraakye qorahua haaru Kotira quara qutaave tiqata Kotirara kepukyaqama kyeta riemwaqi vi varurara tiro, Kotiva mwihua kyuqema nyateqaro mwihuara kyuqe nraakye qorave tura. Kotiva mwitaa tiqaro mwihua qamwata nyatovatavata nai kyauqu nriqiqaa vateqaro nyinrenrave tu inraikyara hia varora.

40 Haaru Kotiva tiriaravata rieqaro qua mpo vatero tiqaro, Hia haaru varu nraakye qorahua nraante kyuqema nyatarerave. Haaru varu nraakye qorahuavata nraakiara vari nraakye qorahuavata kuaaqi varivaqe nte mwinro mwaanro mwihua kyuqema nyataarita qio vari nraakye qorahua varivarave, tura.

Karaisiva qioqama kyero vari vaisivama variro

12 **1** Qio haaru nraakye qora airivanto Kotira quara qutaave tiqata kepukyaqama kye mwianra variqi vi varurave. Mwaa entara mwi nraakye qorahua airivanto tiri vara ututu variqata tiri taqe variahua nraantantamwa kye variarara tita, nrivaqe mwihua suqaa variqata hia qoriri hiraitita, kyuqema kye Kotira aanraqaa viqata mpo inraikya vararera hiantaantema kye hiantaara.

Mwihua suqaa variqata mpo inraikya mpo inraikyavanto tiri ntavaaqavu kyarera uti variani inraikyara qaqira kye uaqia hi kyaiqava tiri tuqara kyero tutaaninra ntavaqaa kye qaqira kyeta hia qoriri hiraitita, kepukyaqama kye hiantamwaqi quara.

2 Nrivaqe hiante viqata Iesusira nraahu taqamwaqita quara. Mwiva nraante vuni viqaro Kotirara kepukyaqama kyero riemwaqiro vivara tiro, mwiva qioma tirivata kyaahaqama timwa tairaqe tire mwia votima kyeta Kotirara kepukyaqama kyeta riemwaqi viqata uro taiqa kyaananra. Iesusiva kyatariqaa qutu virera hiro, Nianra raima mateta kyaurira inraikya mpira nte hia mwianra nronraqama kyena riarerave, timwa kyero mwiva nraakiara qamwateqaro variani entarara riero tiriaravata rieqaro qutu vura. Mate mwaa entara mwiva nritarero Kotira kyauqu kyaatutanima variro.

3 Karaisiva mwatani varuvata uaqia hi kyaiqara uti varu vaisihua anoma kyeta mwianra ua vu nraato vateta qoririma mwatovaro varurave.

Karaisirara ua nraato vateta qoririma mwatora nkye mwianra rieqata varivata nkyivata uaqiama nyatarera utivata hia pupohairata qoriri hirata variqi viraitita, kepukyaqama kyetama variqi quata.

4 Nkye variavata uaqia hi kyaiqara utuahua nkyivata ntaquqi vi hiama nkyi ru kyaavata nkye qutu quavo.

5 Mpo qua qara ntumwa tora nkye taunru kyevora. Mwi quaraqi Kotiva nkyiara ni naamwunra maaquve tura. Mwitaama tiro:

Ni maaquo, ina kyaiqa kyaara Kotiva i avuqavu hiqaro
i mpo qarama mwatairara
e mwianra nronraqama kyera riaante.
I inronra hirera hia e kyaru ntuante.
6 Kotiva nai mwutukya nti vaisiva qaiqaa
uaqia hi aanranraqaa quankyo tiro,
mwiva nai nraaqiara ntuqutuqiro viro
mwia ntapihiqiro virave.
Mwiva ni maaquve qiani vaisira
kyaamwu mwiqiro quananrove, tura. *(Snd 3:11-12)*

7 Kotiva nkyi qati ntuqutuqiro virera, nkye kepukyaqama kye variqata Kotiva ni nai mwaaquma ntuqutiho qiata. Ta nraaqiarara mwia qova mwia avuqavu hiqaro hia ntuqutirave? Mwia qova nai mwaaquara avuqavuma kyero nrohiarive tiro, mwia qati nraahu ntuqutuqiro virave.

8 Kotivavata nai nraaqiara mwihua ntuqutuqiro vi varirave. Mwiva hia nkyivata ntuqutirera, nkye hia mwia nraaqiara tuananravanto variraitita, nkye kyapa nraatima varita.

9 Mwata mwaini tiri tiqohuamwanra tiriara avuqavuma kye nrohiate tiqata tiri ntuqutuqi quavata tire hia mwihua kyaru ntumwa nyataraitita, tire mwihuara vaisi kyuqehuave nraahu tunanra. Mwia votima kyeta tire tiri tiqova Kotiva nyaamwuni varira mwia qua mpoqiavata riemwaqi viqata ekyaa enta qati variqi quara.

10 Tiri tiqohua mwatani variahua quaahaqa variqata mwihua nkyiari riemwa kyeqata mwi aanranra nrohiate timwa kyeqata tiri ntuquti variara. Kotiva tiriara mwihua nivata variqata hia uaqia hi kyaiqara utiraitita, kyuqe kyaiqa nraahu varaqi quate tiro, tiri kyuqema timwa teqaro tiri ntuqutuqiro vi varira.

11 Mwia qova nai nraaqiarara avuqavuma kyero nrohiarive tiro, mwia ntuqutuqiro vi variharo mwi nraaqiarava tiqaro, Qikye ni mamanta mpoqama kyero niqa viho, timwaqiro viro nraakiara mwiva nronra tuero vaisi kyuqevama variananro.

12 Kotiva nkyiara avuqavuma kye variqi quate tiro, nkyi ntuquti varihatara tita, nkye hia qoriri hiraitita, nkyi kyauquve, nkyi kyuquve, uqenraaqenra hianinra tuaahera kye kepukyaqama kye kyuqe hi aanranraqaa variqi quata. **13** Nkye ntapihi kye Kotira aanraqaa

quata. Nkye mwitaa hivaro hia kyuqe hiari kyuquva kyuqema virata kepukyaqama kye vivara.

Uaqia hi kyaiqara utuaro tita rauriqata variate tura

14 Nkye variqi viqata hia antua qua tiraitita, ekyaa nraakye qora mwutukya qihaakyama nyate kyaiqara varaqita quata. Nkye hia uaqia hi kyaiqara utiraitita, Kotira kyaiqa nraahu varaqita viqata variata. Hia Kotira kyaiqa vararaitiro variqiro quariva, mwi vaisiva hiama qio Kotira taqaananro.

15 Kotiva nkyi kyuqema nyataihata nkye variarara tiro, haunri mpovanto nkyiqitairo Kotira qaqira kyero mwia nununrama mwataankyora. Mwitaa hirara rauriqata variata. Kyanaa mwanre uka viravata uta taira nraavaro uka vintema kyero mpora unra quavanto nkyi vara uaqiama kyaankyo tita, nkye rauriqata variata.

16 Api qaraqi nrohi okyarava nkyiqi vahiankyo tita rauriqata variata. Nkyiqitairo mpovanto mwata mwaaqaanaa inraikyara nronraqama kyero riero Kotirara hia riaankyo tita, rauriqata variata. Tiri haivaqava Isova mwitaa hi varu vaisiva varurama. Mwia nraante vuni mwatato nraaqiarava variro mpo enta qoraqama kye kyara nraataa huvaro nai qatara tiqaro, Kyara mpiraqe nte iara vuni mwatatai nraaqiarava variho, iara ni kova nianra qamwatero kyuqema mataani quara ema varenanrave qiankye, timwa kyero nai qata kyara nronra.

17 Nramwa kyero variro mpo enta mwiva qaqao tiro, Nte hia mwitaa qiataarave, timwa kyero nai qorara tiqaro, Ni nraante vuni mwatataaravave. E qutu virera hira kyauqu niqaa vateqara ni kyuqema matena quara tiraqena ntevata ni nraaqiaravantovatama kye kyuqema variqita quare, tuvaro mwia qova hia kyauqu mwiaqaa vateqaro mwia kyuqema mwatorave. Mwita huvaro Isova ntateqaro, Kyai haaru nai qatara tu quara nruka kyena vara kyaankye timwa kyerovata taqovaro hia qioqa hurave. *(Okyara 27:30-40)*

Haaruaa quaravata qaraakya quaravata tura

18 Nkye Kotiva qaraakya qua vataira riaahua variarave. Hia nkye Kotiva haaruaa qua vataira riaahuavauma. Haaru Kotiva qua timwa kyero qovarama kyero nyinrenro utuvata nkyi haivaqahua Sainai taaqi mwemwa tunrenrasata uro ntuvaantuama vita variqata taqovaro qiavanto nronraqama kyero itamwaqiro vuvaro kyokira ru tovaro nrotaara aaquakyaavanto mpo uti varura.

19-20 Mwitaa hi varuvata nraakye qoravanto kuaiqiaqa vita variqata riovaro ntomavanto nronraqama kyero nruqua tuvaro mwiaqaatairo quavanto nyaamwuqitairo mwitaama tiro: Vaisivantove quaravantove hiavata taaqi mwaaqaa nriate. Mpovanto mwaaqaa nrianinra mwia

oriqo ntuqutu kyaate, tiro. Quavanto mwitaa tuvata nraakye qoravanto nraatuqa tovata hia qaiqaavata qua qiante tura.

21 Mosesivavata ekyaa mwi inraikyara taqero tiqaro, Qikye, nivata mpoqama kyero kyuqu kyauqu ntihana aatu hiqana varuqo, tura.

22 Nkyi haivaqahua ekyaa mwi inraikyara taqeqata haaruaa qua riorave. Nkye Kotira qaraakya qua riaahuara tita, nkye hiama mwi inraikyara mwi inraikyara taqevara. Nkye Kotira qaraakya qua riaahuara tita, nkye hia vuqotai taqe varia taaqira voti hiraqaa uro nteta. Taaqi mwia nrutu Saionive. (Mwi taaqira vutu kye tirera nyaamwuni Kotiva varinanive tina.)

Nkye Kotira mwatukya Ierusaremi nyaamwunianra uro nteqa vi variara. Mwi mwatukyaraqima Kotiva qati variqi vi variva variro. Nyaamwunyaahua airivanto variavata qaiqaa kyaatavantovata airivanto ntuvaantuama vita variqata Kotira qamwata mwate variara, nkye mwinianra uro nte vi variara.

23 Kotiva vuni nraakye qora mpo hiahua nai nraaqiaraqama taihua nyaamwuni variananianra nkye vi variara. Mwi nraakye qorahua nyutu nyaamwuni qara ntumwa taiharoma vahiro. Kotiva ekyaa nraakye qora qua avuqavu hiariva varira nkye mwiva hinani uro nteqa vi variara. Mwatani ntapihi kye nrohi varia nraakye qorahua mwihua mwanraquravanto varianani nkye mwinianra vi variara. Kotiva mwihua kyaahaqama nyataihata mwihua qio varia nraakye qorahua variara.

24 Iesusiva Kotiva qaraakya qua timwa taira qovarama kyai vaisiva varira nkye mwiva varinanianra vi variara. Iesusira nraanre rauruvaro tiriara rieqaro qutu vurara tiro, Kotira qaraakya quavanto kepukyaqama viro vahiro. Keniva Everira ru kyovaro Everira nraanrevanto rauriqaro naivata ru kyera vuntu taante tura. Iesusira nraanre rauriqaro hia mwia qiataqaa nkyiarivata rukyera vuntu taante tiraitiro, nraakye qora uaqia hi kyaiqara qua nruka nyataante tirara tiro, Iesusira nraanrevanto Everira nraanre nraatara kyora.

25 Mwi quara rieta rauriqata variata. Mwaa entara Kotira qaraakya qua nkyi timwa nyi vari vaisira qoririma mwatevora. Haaru Mosesiva qumina vaisivanto variqaro Kotira haaruaa qua nraakye qora timwa nyuvata mwihua hia mwi quara riovaro mwia kyaara Kotiva mwihua ruvata mwihua ntuqema kye aatu vi aanrava hia vahurama. Mwaa entara Iesusiva nyaamwunyaa vaisivanto Kotira qua tiri timwa timwi varihata tire mwia qua hia riaarera, Kotiva qoraqama kyero tiri ntuqutu timwa tairaqe tire aatu quara aanrava hiama vahiananro.

26 Kotiva nai haaruaa qua qovarama kyero timwa nyu entara qua tuvaro mwatavanto qakyaa hurama. Mwaa entara Kotiva nai kyauqu nriqiqaa vatero tiqaro, Nraakiara nte qaiqaa qiariro hiama mwatavanto nraahu qakyaa hiananrove. Mwi entara nyaamwuvantovatama qakyaa hiananrove, tura.

27Kotiva qaiqaave tu quara okyaravanto mwataamama vahiro: Kotiva haaru tuvaro nyaamwuvantovata mwatavantovata qovarama vura. Nraakiara mwiva qaiqaa tiraro mwatavata nyaamwuvata taiqa quananro. Taiqa viraro Kotira mwatukya hia qio qakyaa hiarivama qati vahiananro.

28-29 Tire hia qakya hiani mwatukyaraqi quarahuara tita, nrivaqe Kotirara kyuqeve tiqata variara. Kotiva tiri mwanriqavanto qiavanto tatoqa kyaintema kyero vaisi rirara tita, nrivaqe mwia nraatu aatu hiqata kyuqema kyeqa mwia nrutu tuaahereqa variara. Mwiva nronravanto varirara tita, nrivaqe mwianra nronraqama kye riemwaqi quara.

Mwataama kye nrohivaro Kotira kyakya hiarive tura

13 **1**Nkye Iesusira nraaqiaraqama vi variqata nkye qata vakyaa nrunra nrakyaa variqata nanrianra nanrianra mwutukya vahirata variqi quata.

2Mponasairo nriani vaisira kyuqema kyeta vitaqi nraamwuqi kye kyara mwivaro nrenro quari. Mwi okyarara hia qaqira kyaraitita, kyuqema kye rieqata variata. Haaru nyaamwunyaahua mponramwu mwatani qovarama vita varuvata mpo uhua mwinramwuhuara qumina vaisima variavo tiqata mwihua sitaqita vateta kyara nyunra. Mwi quara rieqatama kyuqema kye mponasai nrihua kyaahaqa hiata.

3Nkye nkyeta hena nraakye qora karavuqama taahua taunru kyevora. Nkyevata karavuqi variqatara votima kyeta mwihuara po tiqata kyaahaqama nyataata. Nkyi uaqiama nyataavata variarara votima kyeta nkyi hena nraakye qora uaqiama nyataavata variahuara po timwa nyataata.

4Nraata vaati varaa okyarava kyuqe okyara vaihoma qiata. Vaativanto nraatara rieqaro variraro nraatavanto vaatiara rieqaro variari. Api qaraqita nrohihuave, mpohua nraata vaativata api nrohihuave, varivaro Kotiva mwihuaqaa qua vataananro.

5Nkye variqata hia munima vararera nraahu nronraqama kye riemwaqita quata. Nataama inraikya vatera mwianra qioma vatauro qiata. Kotiva tiriara mwitaama tiro, Nte nkyivata variqina quaninrave. Nte hia nkyi qaqira kyaaninrave, tura.

6Kotiva mwitaa turara tita, nrivaqe hia aatu hiraitita, mwutukya qihaakyama kye vahiraqe Kotirara mwataama qiara:

> Kotiva ni kyaahaqama mate varihananra tina,
> nte hia vaisivanto uaqiama materara
> aatu hirerave. *(Sng 118:6-7)*

7Haaru nkyi vunyaa vaisi mponramwuvanto Kotira qua nkyi timwa nyunra nkye mwi quara taunru kyevora. Mwihua Kotira quara qutaa quave timwa kyeta kepukyaqama kye Kotirara riemwaqi vita qutu vurara rieqatama nkyevata mwihua hunte hiata.

8 Iesusiva haaru kuaa qarama kyero varuva, matevata kuaa qarama
kyero variva, qakyovata kuaa qarama kyero nraahuma variananro.
9 Nkye ntapihi kye vahi aanranraqaa viqata hia nraahumwa mpo qua
mpo qua riarerata mpo aanraqaa quata. Nkye variqata kyai tire mwi
kyarara nreta mwi kyarara aurama teqata kyuqema kye variqi quare
tivora. Kotivama nkyi mwanraqura kyuqema nyatairata variqi vivara.
Kyai mwi kyarara nre mwi kyarara hia nraanre ti vari okyarava hiama
qio vaisi kyaahaqa hiraro aanra kyuqeraqaa quananro.
10 Kotira nraamwuqi kyaiqa vare variahua mwihua mpo taintaqaa
variqata Kotira kyaiqa vare variara. Tire mpo taintaqaa variqata Kotira
kyaiqa vare varunanra. Tiri tainta vahirero Karaisira ruto kyatarivama
vahiro. Mwitaa hirara tita, mwihuavata tirevata hiama qio kuaaqi
variananra.
11 Rivaira okyaraqinaava vunyaa vaisivanto Kotiva nraakye qora uaqia
hi kyaiqara qua nruka nyataarive tiro, quara rukyero mwia nraanre
Kotira nraamwuqi turuarani uro ntukikiata kyaihata quara nronra mwia
varaqita uro mwatukya mwaaqani kyeta qia quara te variarave.
12 Iesusiva Kotiva nraakye qora uaqia hi kyaiqara utira nruka
nyataarive tiro, mwivavata uro mwatukya mwaaqani qutu viro nai
nraanreqotairo nraakye qora mwutukya su nyaato hiqama nyatora.
13 Mwiva mwatukya mwaaqani uro qutu vurara tita, nrivaqe tirevata
Kotira haaruaa qua okyara qaqira kyeta uro mwatukya mwaaqani
quarata mwia kyaurira inraikya mwuntema kyeta tirivata kyaurira
inraikya vara timwivaqe mwi inraikyara varaqita quara.
14 Hiama mwata mwaaqa tire mwaakyota variara mwatukyava vahiro.
Tire mwatukya mpo nraakiara qovara hiani mwatukyara mwia vekya
variqatama taqamwaqita vi varunanra.
15 Karaisiva tiriara rieqaro qutu vurara tita, nrivaqe hia quara vahi
aasau Kotira rukye mwinraitita, Karaisira kyaiqara rieqata Kotira nrutu
tuaaheraqi quara. Nrivaqe tire Karaisira nraaqiarama varuro timwaqi quara.
16 Mwitaamaqi viqata nkye kyuqe kyaiqa varaqi viqata nai kyaahaqa hi
nai kyaahaqa hiqata variata. Mwitaa hi kyaiqara mwianra Kotira kyakya
hirama.
17 Nkyiqa ntaqikyi vari vaisihua qua kyuqema kye riemwaqita quata.
Nkye mwitaa hivata mwihua hiama qoririma kyeqata nkyiqa ntaqikyiqita
vivara. Nraakiara mwihua Kotira vuqaa uro variqata nkyiqa ntaqikyirara
timwa mwivara. Nkye mwihua qua riemwaqi vivera, mwihua
qamwateqata nkyiqa ntaqikyi kyaiqara varaqi vivara. Nkye mwihua
qua hia riemwaqi vivera, mwihua mwutukya uaqia hianinraqitai nkyiqa
ntaqikyiva hiama nkyi kyaahaqa hiananro.
18 Tiriara rieqata Kotirara aakyara ntaata. Tire teta tivu nraato
vikyokyaqi vahi inraikyara ntapihi kyeta tiqata, Tiri kyaiqavanto kyuqe

kyaiqama vaiho, tunanra. Tire ekyaa inraikyaqi ntapihi kyeta kyaiqa varaqita virera.

19 Mwi quara rieqanama nte nkyiara tiqana, Nkye Kotirara aakyara tivaro mwiva qamwanrama ni titairaqe nte nkye hinani quankye, tuqo.

20-21 Kotira qaraakya quavanto ekyaa enta qati nraahu vahiqiro quarive tiro, Iesusiva tiri nai sipisipiqaa ntaqikyiva vunyaava qutu vuvaro mwia nraanrevanto mwi quara kepukyaqama kyovaro Kotiva mwia qati vara sivuma kyorara tiro, Iesusiva nronraqama viro nkye Kotira kyakya hira vataqi quate tiro, mpo inraikya mpo inraikya kyuqe inraikya nkyi nyinra. Karaisiva nkyi kepukyaqama nyatairata nkye Kotira mwutukya vahiari nraakye qorahua variata. Nrivaqe Karaisira nrutu ekyaa enta tuaaheraqi quara. Qutaave.

Ekyaara qua tura

22 Nte nkyi mwutukya qihaakyama nyatarera mwaa quara turama. Nte nkyiara po tiqana mwaa quara riemwaqita quate tuqo. Nte mwaa quara qara ntiqana hia mpuahaa qua qara ntumwa taurave.

23 Nte mwakyaakya mpo nkyi timwa nyianrita riaata. Tiri tiqata vakyaa Timotiva karavuqitai taiqeroma. Mwiva qamwanrama mwaini nrinrenra, nte mwikyantirima uro nkyi taqaaninra.

24 Nte nkyiqa ntaqikyi varia vaisihua qua mwantaura timwa nyiata. Ekyaa Kotira nraakye qoravata qua mwantaura timwa nyiata. Nkyi qata vakyaa Itarinyaahua nkyi qua mwantaavo.

25 Kotiva nkyi ekyaa mwihua kyuqemaqi virata variqi quate, tuqo.

IEMISI

Iemisiva qara vara kyora

Iesusira ru kyovaro qati siviro nyaamwuni uro varuvaro 10 ihive 15 ihive nritarovaro Iemisiva mwaa quara qara ntumwa tora. Iemisiva Iesusira qatavanto variqaro Iesusira qua rie varu nraakye qorahua Ierusaremini varuhuaqaa ntaqikyi varura. (Kyaiqa Varora 12:17, 15:13)

Ierusaremisaita mpo nani mpo nani kyatita uro varu nraakye qorahua aanra kyuqeraqaa kepukyaqama kye variqita quate tiro, Iemisiva mwaa quara qara ntumwa tora.

Iesusiva sita vato vaisihua 12 nramwuqitairo mpo vaisivanto mwia nrutu Iemisiva mwia qamwava varura. Nkye mwi vaisirara kuaa vaisi mwivave tivora.

---

1 1 Nte Iemisiva. Kotivavata, tiri vunyaa vaisi Iesusi Karaisivavata, variavana nte mwitanahua kyaiqa vaisima varina. Isarerivanto 12 okyara kuaa naaquntaqaanaahuaqitaita Kotira nraaqiaraqama vita nkye mpo nani mpo nani uro variahua nte nkyi qua mwantauqo.

2-3 Ni kata pakyaa tuaavo, nkyiara uaqia hi aanranraqa quate tiro, mpo kyaiqa mpo kyaiqavanto nkyi mwataara hirera, hia nkyi mwutukyavanto uaqia hirata variate. Nkye mwi entara tire qamwateqata nraahu varirerave qiata. Nkye Iesusira qua riemwaqita viqatama uaqia hi kyaiqara nraatara kyeta tire kepukya vaisive, kepukya nrahesive, qiata.

4 Nkye mwitaamaqi viqata mpo enta mpo enta nkyi mwataara hiani inraikyara nraataraqi viqata mwiaqaataita nkye kepukyaqama vita hia Kotira okyara, mpo okyara mpo okyarara aara ntaraitita, nkye qioqama vita varivara.

5 Kotiva hia kepukyaqama kyeqaro tute variva, mwiva nraakye qorara po kye timwa nyateqaro mwiva qihaakyama kyeqaro nyi varirara tiro, nkyiqitairo vaisi mpovanto kyuqe vu nraato hia vahiraro mwiva kyuqe vu nraatora aara ntairera, mwi vaisiva Kotirara aakyara ntairaro Kotiva qioma mwia kyuqe vu nraato mwiananro.

6 Haunri nkye Kotirara aakyara nteqata mwiva tiri kyaahaqa hiananrove, hiave tiri kyaahaqa hiananrove, tivora. Kotiva qutaaqama

The New Testament in Omwunra-Toqura (South Tairora) of Papua New Guinea; 1st ed. 2000; web version, 2014, Wycliffe Bible Translators, Inc.

kyero tiri kyaahaqa hiananrove tiqatama Kotirara aakyara ntaata. Kotirara taara vu nraato ti variva, mwi vaisiva nanra inraikya votima kyerove variro? Mwi vaisiva nramanriqaa kurupupora/nramanri taara toqavanto tiqaro ventaqiro viro nrinro hintema kyero varira.

7 Haunri mwitaa hiari vaisiva tiqaro, Kotirara mwiva ni kyaahaqa hiananrove, qiankyora.

8 Mwi vaisiva mwi aanranraqaa quataara vaiharo mwiva mpo aanraqaa viqa taqero qaqira kyero qaiqaa mpo aanraqaa viqa taqero mwiavata qaqira kye vari vaisivama variro.

Vehi vaisiaravata airi inraikya vatai vaisiraravata tura

9 Tiri tiqata vakyaa mpovanto vehi vaisi variraro Kotiva mwia nronraqama kyairera, mwiva qamwataari. **10** Tiri tiqata vakyaa mpovanto airi inraikya vataariva mwia vu nraato ntapihiraro mwiva tiqaro, Nte vatau inraikyava qumina inraikyave. Nte vehi vaisi nraahuma varuqo, tirera, qamwataari.

Airi inraikya vatehua maunra pairavanto tapupu hiro taiqa vintema kye taiqa vivarave.

11 Maunra paira kyuqema kyero riemwa taiharo huari nronra iteqaro aaharama kyaiharo tapupu hiro tumu ntiharo mwiaqaatairo haa hiro mpoqaraa hiva mwivavata taiqa vira. Mwia votima kyero airi inraikya vataari vaisiva nai kyaiqara nraahu riemwaqiro quaninra mwiqitairo qamwanramama qutu quananro.

Uaqia hi kyaiqava vaisi mwataara hianinranra tura

12 Vaisivanto Kotira aanraqaa viqaro taqairaro mwataara hiari inraikyava nrinranro hia pupohairaro kepukyaqama kyero nraatara kyero variqi virera, Kotiva mwia kyuqema mwataananro. Kotiva mwianra tiqaro, E mwia kyoqaa vararera ekyaa enta qati variqira vinanrave, qiananro. Kotiva nai kyauqu nriqiqaa vatero tiqaro, Nianra mwutukya vahiari nraakye qorahua ekyaa enta qati variqita vivarave, tiro, tura.

13 Uaqia hi kyaiqava vaisi mpo mwataara hirera, haunri mwi vaisiva tiqaro, Kotiva ni mwataara iho, qiariva. Uaqia hi kyaiqava hiama qio Kotira mwataara hiraro Kotivavata hiama qio vaisi mpora uaqia hi kyaiqara utuarive tiro, mwia mwataara hiananro.

14 Mwataama kyero vaisivanto apiqama kyeqaro uaqia hi kyaiqara uti varira. Vaisivanto nai vu nraato tiraqitairo uaqia hi kyaiqara utuaninranra riemwa kyero mwi kyaiqarara nraahu riemwaqiro viharo mwi quava mwia tuqara kye tutero **15** mwi kyaiqara utuante tiharo vaisivanto uaqia hi kyaiqara uti varira. Mwiva uaqia hi kyaiqara utuqiro viro mwia kyaara uro qutu quani inraikyara varero qutu vira.

16-17 Ni kata pakyaa tuaavo, Kotiva hiama vaisiara uaqia hi kyaiqara utuarive tiro, mwia mwataara hiananro. Mpovanto Kotiva mwitaama kyero mwataara hiananrove tirata nkye mwia unra quara qutaa quave tivora. Qati nyi varia inraikyavave, ekyaa kyuqe inraikyavantove, Kotiva hinasairo nraahu tumi varira. Kotiva ekyaa nyaamwuni itero ntuvaahe vari inraikyara utu taiva, mwiva kyuqe inraikya tiri timwi varivama variro. Mwiva kuaa kyaiqa nraahu varaqiro vi varivama variro. Nyaamwuni itamwaqiro vi vari inraikyava itero qiperomaqiro vi variharo Kotiva nraahuma qati itamwaqiro vi varivama variro.

18 Kotiva nai kyakya hiraqa nai qutaa quaqo tiri utu kyero vataihata varunanra. Mwitaa ihata ekyaa mwiva utu kye vatai inraikyaraqitai tire vuniqama kye varurahuama varita.

Nkye Kotira qua qumina riemwaqita viqata mwia kyaiqavata hia varevorave tura

19 Po, ni kata pakyaa tuaavo, nkye mwaa quara riaata. Nkye qamwanrama kyeta mpora qua rieta qakyoma kyeta mwia qua hiniqa hiata. Mpora qua riaivaro hia qamwanrama kyero raraqa tairata inronra hiata.

20 Vaisivanto raraqa taaninraqaatairo hiama Kotira kyaiqa kyuqe okyaravanto qovara hiananro. 21 Mwi quara rieqatama nkye api nrohi okyararave, ekyaa qora kyaiqave, qaqira kyaata. Nkye Kotira qua riarerata uti variqata nkyeta nyutu vara mwatumwi mwataniqama kyeta Kotiva nkyi su nyaatoqi vataani quara riemwaqita vivaro Kotiva nkyi huvantu nyataari.

22 Nkye hia Kotira qua quminaqama kye riemwaqita quata. Nkye mwitaa hiqata nkyeta unrama utita. Nkye mwi quara rieqata mwi quava tintema kye nrohi variqata kyaiqa varaata. 23 Vaisivanto Kotira qua riero hia mwia kyaiqa vararaitiro qumina variva, mwi vaisiva vaisi mpovanto nai viri kyinumiqi taqai vaisira votima kyeroma variro. 24 Mwi vaisiva kyinumiqi nai viri taqero nte mwataama varuvave timwa kyero vututo viro uro nai viri taqairara taunru kyairave.

25 Kotiva kepukya qua vataiva, mwi quava tiri huvantu kye varira. Vaisivanto mwi quara ntapihi kyero riemwaqiro viqaro hia qaqira kyaraitiro, mwi quarara nraahu riemwaqiro quariva, mwi vaisiva mwitaamaqiro viraro Kotiva mwia qamwata mwataananro.

26 Vaisi mpovanto nte Kotira qua riemwaqina vi varu vaisivama varuqo timwa kyeqarovata hia nai nroqa kyuqema ntaqikyi variva, mwiva nte Kotira qua rie varuva varuqo ti quava, qumina qua nraahu vaiharo mwi vaisiva naima unra utu mwate variro.

27 Mwataama kyero vaisivanto Kotira tiri tiqora mwia aanraqaa nrohiqaro ntapihi kyero mwia nrutu tuaaheraananro. Mwi vaisiva uro nrainranra

nraaqiaravata, tetoqa nraakye muaanra vare varihuavata, uro kyaahaqa hiari vaisivama variananro. Mwiva mwitaamaqiro viqaro nte Kotira qua nteqa kyena qora kyaiqa varaankyorave tiqaro ntapihi kyero nrohi variari vaisivama variananro. Mwitaa hiani vaisirara Kotiva tiqaro, Qutaaqama kyero mwi vaisiva ni aanraqaa nrohi vari vaisivama variho, qiananro.

Ekyaahua kuaa qarama nyataate tura

2 1 Ni kata pakyaa tuaavo, Iesusi Karaisira mpo mwatanaa mpo
mwatanaahua vara kyeta puhaqama taa vaisiva varihata nkye mwia
qua riemwaqita viqata nkye mpo vaisi nrutuara rieqata mwi vaisira
nraahu qamwata mwateta mpo vaisi hia qamwata mwatevorave.

2 Nkye taqaivaro nkye ntuvaantua hiraqi mpovanto nai kyauquqi
vataani inraikyara nronra munima kyero vara taaninra utu tero kyuqe
tuavaaqa utu taariva nrinranro mpovanto vehi vaisivanto mwia tuavaaqa
uaqia hiro nrahitu quaninravata nrinrata 3 nkye kyuqe tuavaaqa
ututaaninranra nraahu tiqata, Tainta kyuqera mwaaqaa mwatakyaa
quante, mwianra mwitaa timwa kyeta vehi vaisiara, Mwini qati sivira
variante. Mwini qati mwatasata mwatakyaa vira variante, tivora.

4 Nkye mwitaa hivera, nkye apiqama kyeta nai tukya hi nai tukya hi
varivara. Nkye ko rie vari vaisira votima kyeta mwi vaisirara uaqia hi
vaisivave, mwi vaisirara kyuqe hi vaisivave, tita. Mwitaa hiqata nkye
uaqia hi okyarara nraahu rieqatama mwitaa hivara.

5 Ni kata pakyaa tuaavo, nte qianinra riaata. Hia mpo inraikyavata
vataa nraakye qorahua variavata mwatani variahua mwihuara nkye vehi
nraakye qorave ti varia nraakye qorahua, mwihuara Kotiva qamwateqaro
nyaanrama kyero site varira. Mwihua Iesusirara kepukyaqama kyeta
riemwaqita vivaro Kotiva mwihua nronraqama kyairata mwihua Kotira
mwatukya taqevara. Kotiva nai kyauqu nriqiqaa vatero tiqaro, Nianra
mwutukya vahiari nraakye qorahua ni mwatukya varevarave, tura.

6 Vehi nraakye qora mwitaa hiahua variavata nkye mwihua nyutu vara
mwataniqa hi variavo. Tahuave nkyi airi muaanra nyita nkyi ntanrau
vareqata ko riaahua suqaa vi variavo? Mwia airi inraikya vataahua,
mwihuave.

7 Nkye Iesusira nraaqiara variavata airi inraikya vataahua variqata
mwihuama Iesusira nrutuara uaqia hi nruturave ti varita.

8 Kotiva vunyaava mwaa quara vataiva mwitaama tiro:

> Inanra i mwutukya vahintema kyero
> mporaravata i mwutukya vahiarive, tura. (Wkp 2:8)

Nkye mwitaamaqita vivera, nkye ntapihi kye vahi kyaiqarama
varevara. 9 Nkye hini vaisiara nraahu kyuqe vaisive tita, hini vaisiara
uaqia hia vaisihuave tivera, nkye qua raaquta kyeta uaqia hivaro Kotiva
nkyiara nkye ni qua nteqa kyaavoma qiananro.

10 Vaisivanto Kotira qua ekyaa hini qua riemwaqiro viqarovata kuaiqia
nteqa kyairera, Kotiva mwi vaisirara tiqaro, E ni qua ekyaa mwi quarama
nteqa kyaaroma, qiananro.
11 Kotiva tiqaro, Hia mpora nraata vaatiara nrohiante, tira. Mwi quara
tiva, kuaa mwiva nraahu mpo quavata tiqaro, Hia mpora ru kyaante,
tira. Nkye hia mpora nraatave, mpora vaativata nrohiraitita uro vaisi ru
kyaivera, nkye Kotira qua nteqama kyevara.
12 Iesusiva nkyi huvantu kyaihata nkye Iesusira qua riaahua variara.
Nkye mwia qua nraahu rieqatama kyuqe kyaiqa nraahu vare varivaro
Kotiva hia nkyiqaa qua vataari.
13 Nkye mwaa entara hia mporara po tita kyuqema mwataivera,
nraakiara Kotiva ko tiqaroma hiama nkyitaravata po timwa nyataananro.
Nkye mpohuara po tita kyuqema nyataivera, nkye qioma ko nraatara
kyevara.

Iesusira qua riauvave timwa kyera haunri hia mwi quara vataqira viravaarave tura

14 Ni kata pakyaa tuaavo, nkye taqaivaro vaisi mpovanto tiqaro, Nte
Iesusirara kepukyaqama kyena riemwaqina vuvave, tiqarovata hia kyuqe
kyaiqa varaqiro virera, mwia quavanto qumina qua nraahuma vahiraro
Kotiva hiama mwi vaisira huvantu kyaananro.
15 Nkye taqaivaro nkyiqitairo nkyi qata vakyaave, nrunra nrakyaa
mpovanto hia tuavaaqa vaterove nraataa hirarove varirera, 16 nkye mwia
hia kyaahaqaraitita, nkye mwianra qumina tiqata, Uro kyara nrenra
tuavaaqa utu tera kyuqema variante, tiva, mwi quava nataama kyerove
mwia kyaahaqa hiananro? Hiama mwi quava mwia kyaahaqa hiananro.
17 Mwia votima kyeta nkye hia mpohua kyaahaqa hivera, nkyi
kyaiqavanto hia kyuqe kyaiqa vahirata nkye Iesusirara qutaa mwivave ti
quava qumina unra qua nraahuma vahiananro.
18 Mpovanto ni qua nraatara kyarero uti variqaro mwitaama qiananro.
Qioma vaisi mpovanto Iesusirara kepukyaqama kyero riemwaqiro viraro
qioma vaisi mpovanto kyuqe kyaiqa nraahu varaqiro quananrove, tirera,
nte nai mwi vaisira mwataama kyenama timwa mwianinra. E nataama
kyerave hia mpora kyaahaqaraitira, Iesusirara nraahu kepukyaqama
kyera riemwaqira vinanrave? Nte mpohua kyaahaqamaqima viqana
Iesusirara kepukyaqama kyena riemwaqina quariro ni quavanto qutaa
qua vahirara evata qioma taqenanrave, qianinra.
19 E tiqara, Qutaama mwanriqa Kotiva kuaikuvanto variho, qiananra.
Mwia kyuqemama mwitaa tira. Tove vaanavantovata qutaama mwanriqa
Kotiva kuaikuvanto nraahu variho ti variara. Mwihua mwitaa timwa
kyeqata variavaro mpoqama kyero kyuqu kyauqu ntihata aatu hi
variara. 20 I vu nraato apiqama vihara variarao. I vu nraatovanto qatua

viro ntapihirara e riaante. E hia mpohua kyaahaqa hiraitira variraro e Iesusirara qutaa mwivave tirava qumina unra qua nraahuma vahiananro.

21 Tiri haivaqava Evarahaamuva Kotiva tu quara riero nai mwaaqu Aisaakira vita kyero Kotirani qia quara mwatarero uti varuvaro Kotiva mwia kyaiqa taqero tiqaro, Nte iara avuqavuma kyera nrohi variara vaisivave tuqo, tura. Kotiva Evarahaamunra kyaiqara rieqaro mwitaa tura.

22 E hiave taqera? Evarahaamuva Kotira quara qutaa quave timwa kyero mwiaqaatairo mwiva tuntema kyero Kotira kyaiqa varaqiro vura. Evarahaamuva Kotira quara qutaave tu quavavata, mwiva Kotira kyaiqa varovavata, mwitanahua nai kyaahaqa hi nai kyaahaqa hi varuvaro qio varura. Mwiva Kotira kyaiqa varova kyaahaqa hi varuvaro mwiva Kotirara qutaave tu quava qio vahura.

23 Evarahaamuva mwitaamaqiro vurara tiro, Kotira mpukuqi qara ntumwa to quava mwivau vahura. Mwitaama tiro:

> Evarahaamuva Kotira quara qutaave tuvaro
> Kotiva mwianra tiqaro,
> E ni quara qutaa quave qiaranama nte e qiana quara
> rieqanama iara ntapihi kyera nrohi variara vaisivave
> tuqo, tura. (Okyara 15:6)

Mwianra rieqaro Kotiva Evarahaamunranra e ni vaisima variaro tura. 24 Nkye mwi quara rieqatama mwaa quara okyara anoma kyeta ntapihiata. Vaisivanto hia Kotira kyaiqa vararaitiro tiqaro, Nte mwia qua nraahu riauqo qiani vaisirara, Kotiva mwi vaisirara hia ntapihi kyera nrohi variara vaisivavema, qiananro. Vaisivanto Kotira qua riero mwiaqaatairo mwia kyaiqavata varaani vaisirara, Kotiva mwi vaisirara ntapihi kyero nrohi vari vaisiravema qiananro.

25 Haaru nraakye mpo Rehepiva mwiva api qaraqiro nrohi varu nraakyeva mwivavata Evarahaamuva hunte hura. Iosuaava nai ntaqu vaisitanahua nramwutaahua varunani uqeta kyero titovata mwitanahua uro ntovaro Rehepiva mwitanahua nai nraamwuqi uqeta tero ni nramwunaahua mwitana ntavaaqavu kyevorave tiro, mwitanahua kyaahaqa hura. Kyaahaqa huvata qio mwitanahua uqeta kyeta mpo aanraqaamateta vurara tiro, Kotiva Rehepira kyaiqara rieqaro mwi nraakyerara tiqaro, E ntapihi kyera nrohi variara nraakyevave, tura. (Jos 2)

26 Vaisivanto hia nai mwanraqura vatama kyero varirera, mwi vaisiva qutu quari vaisiva varianano. Mwia votima kyero vaisivanto Iesusirara qutaa mwivave qiari quava nraahu vahiraro mwi vaisiva Iesusira kyaiqa varaqiro quariva hia vahirera, mwiva Iesusirara qutaave tivavata qumina inraikyaqama hiananro.

Nkyeta mwaaqinriqaa kyuqema kyeta ntaqikyiqita quate tura

3 1 Ni kata pakyaa tuaavo, nkyiqitaita airi vaisivanto tiqata, Tire mwaanra okyara nraakye qora timwa nyinrenrave, tivora.

Tirenramwu mwaanra okyara timwa nyi variara vaisihua variararo
Kotiva tiri kyaiqa mpoqiavata tukya hiro mpohua kyaiqa viraaqamama
tukya hiananro.
2 Airi enta ekyaa tire variqata ntapihi kyeqata kyaiqa varaare
tunanra tire apiqama kyeqata vare varunanra. Vaisivanto hia api qua
tiraitiro, ntapihi kyero nraahu ti variari vaisiva varirera, mwi vaisiva
hia uqenraanri vaisiva variraitiro, mwiva kepukya vaisima variananro.
Mwiva ekyaa nai mwamwantaqaa kyuqema kyero ntaqikyi variari
vaisivama variananro.
3 Tire qosiqaa nrohiqata teta virera hiananrani qosivanto quarive tita,
tire qaini pataqia mwia nroqi vateta kyaantaqa tu varauraro qosi nronra
mwiva tire virera tuna aanranra mwiaqaa nraahu vi varira.
4 Nkye sipiaravata riaata. Sipi nronravanto vaiharo toqavanto
nronraqama kyero ti variharo vaisivanto mwi aanranraqaa quankye
timwa kyero mwia nriqi ti varira pataqiaqotairo sipi mwia tuqasaa
kyaiharo sipivanto mwiva virera ti aanranraqaa vi varira.
5 Mwia votima kyero vaisi mwaaqinrivanto pataru vahiqarovata mwiva
nronra kyaiqa vare varira. Qio taqaata. Qia pataqiavanto itamwaqiro viro
uro antave, mwukyauve, qioma itamwa kyaananro.
6 Vaisi mwaaqinrivanto qora qua tiqaro qia auru votima kyero iteqaro
mpo inraikya mpo inraikya qoraqama kye varira. Mpo qua mpo qua
uaqia hi quavave, uaqia hi kyaiqavave, mwaaqinriqaatairo qovara hiro.
Vaisi mwaaqinrivanto ekyaa vaisi mwamwanta uaqiama kye varira.
Saataaninra mwatukyaqitairo qiavanto nri ntero vaisi mwaaqinriqaatairo
iteqaro qora kyaiqa mpo kyaiqa mpo kyaiqa vare varira.
7 Vaisivanto ekyaa vahi aasauve, qarurave, tavukyave, ekyaa qaakyau
vahi aasau vara tumusa kyeqaro vataariva qioma vahiro.
8 Mwi inraikyara mwi inraikyara qio tumusa kyaariva vaiharo
vaisivanto nai mwaaqinri nraahu tumusa kyaariva hiama qio vahiro.
Mwaaqinrivanto qoraqa hi inraikyava nai kyakya hira nraahu vataqiro
vivarivama vahiro. Vaisi ru kye varia tuhira, haaqa quaakyara voti hi
inraikyava mwaaqinriqaa piqaroma vahiro. 9 Tire mwaaqinriqotaita
Kotiva tiriqaa ntaqikyi varira teta tiqorara qamwateqata variana quara
timwa kyeta qoqaraara mwiaqotaita tire vaisi mpo Kotiva nai votima
kyero utu tai vaisirara uaqia hi quaarura ti varunanra.
10 Qikye, kuaa nro mwiqitairo qamwate varina quava nri ntaiharo qora
quavanto mpora timwa mwate varina quavavata nrinte varira. Ni kata
pakyaa tuaavo, tiri nroqitairo hia mwitaa qiarive.
11 Rumwu kuaa mwiqitairo hiama kyuqe hiani nramanrivavata uka
quani nramanrivavata nriananro. 12 Kyaimwuvanto hia vatekya tamwa
riairave. Tauveravanto hia kyaimwu riairave. Puaataqitaira hiama kyuqe
hiani nramanrinra kyaqenanrave.

Kyuqe quaravata kyuqe vu nraatoravata tura

13 Nkyiqitairo kyuqe qua rie vari vaisiva, kyuqe vu nraato vataava
varirove? Mwi vaisiva hia nai nrutuara riaraitiro, kyuqe qua nraahu
riemwa kyeqaro kyuqe kyaiqa nraahu vare varirata nraakye qora mwia
kyaiqa taqeqata mwianra kyuqe vaisive qiata.
14 Vaisi mpo kyuqema mwataaninra kyaara nkye mwia kyaru ntumwa
mwate variqata nkye nkyetara nraahu rieqatama tire nronra vaisi
varirerave tiqata nkye nai nraatara kye nai nraatara kyemaqita vivera,
nkye mwianra rieqata hia nkyeta mwahuta tiqata, Tire kyuqe nraakye
qora varuro, tivara. Nkye nkyeta uaqia hi kyaiqara utirara unra qua
tivora.
15 Hia nyaamwusairo Kotiva kyaahaqa iharo mwi vaisiva mwitaama
kyero uaqia hi kyaiqara utirave. Mwi kyaiqara utuari okyarava
mwatasairo qovarama vi variho. Saataaniva kyaahaqa hi variharo
vaisivanto mwi kyaiqara uti varira. 16 Nraakye qoravanto vaisi mpo
kyuqema mwataaninra kyaara mwia kyaru ntumwa mwate variqata
mwihua nkyiariara nraahu rieqatama tire nronra vaisi varirerave
tiqatama nai nraatara kye nai nraatara kye hi variraqi inronra hi
quavave, uaqia hi kyaiqavave, mwiva nraahuma vahiananro.
17 Mwatasairo qua okyaravanto mwitaama vaiharo nyaamwusairo
Kotira vu nraatovanto vahirero mpo qaramama vahiro. Vaisivanto
Kotira vu nraato vahirara rieqaro mwiva vunyaa inraikya mwia, mwiva
kyuqema kyero nraahu variqiro quananro. Kotira vu nraato vahirara
riaari vaisiva hia antua qua tiraitiro, qihaakyamaqiro quananro. Mwi
vaisiva hia nai qua nraahu riaraitiro, mpora quavatama riemwaqiro
quananro. Mwiva mpohuara po timwaqiro viqaro mwiva mwihuara
kyuqemaqiro quananro. Mwiva mwianravata mporaravata kuaa qua
nraahuma timwaqiro quananro. Mwiva hia unraqama kyeqaro Kotira
kyaiqa varaananro.
18 Tire mpohuara qihaakyamaqita viqata kuaara nraati
variananraqaatairo qioma ntapihi kye nrohi variana okyarava qovara
hiananro.

Mwata mwaaqaanaa inraikyara nraahu mwutukya ntiraro variari vaisiva Kotira nramwutaama variananrove tura

4 1 Nkye variavaro taisairove inronra hia quavave, ntaqua quava
nrinro? Kyai nte nkyi timwa nyianri. Nkyi su nyaatoqitairovata nkyi
mwutukyaqitairovata qora kyaiqa, mpo kyaiqa mpo kyaiqa vareva nri
ntero nkyiqa ntaqikyirero uti variqaroma nkyivata ntaqi variro.
2 Nkye mpo inraikya mpo inraikya varaataa ihata hia mwi inraikyara
vararaitita, mwiaqaataita nkye tiqata, Kyai tire vaisi ru kyeta mwi

inraikyara varaare, ti variara. Nkyi mwutukyavanto mpo inraikyara vaihata nkye mwi inraikyara varaare qiara hia vararaitita, mwiaqaataita nkye inronra qua tiqatama ntaqi variara.

Nkyi mwutukyavanto vahi inraikyara nkye hia vare variara. Nkye mwi inraikyarara Kotirara aakyara tiqata kyapara hiataara vaihata nkye hia mwitaa hiara.

3 Nkye Kotirara aakyara qia entara nkye apiqama kyeqata nkyeta kyakya hiraqa vara kye api tuto kyarera aakyara nte variavarora tiro, Kotiva hia mwi inraikyara nkyi nyi varira.

4 Nai vaati qaqira kyero mpo vaisintiri api nrohi vari nraakyera votima kyeta nkye variara. Nkye hiave ntapihita? Nkye mwatani vahi inraikyara totiqa hiqata mwia nkye Kotira nramwutaaqama hita. Tavave mwata mwaaqaanaa inraikyara nraahu riemwaqi viro mwi inraikyara totiqa hiariva, mwiva Kotira nramwutaama variro. 5 Mwi quara Kotira mpukuqi qara ntumwa torara nkye qumina quave tivora. Mwitaama tiro:

Tiriara nkyi mwutukyavanto nianra nraahu vahiarive tiro,
Kotiva nai mwanraqura tiri timwinrave, tura.
6 Kotiva po timwa timwateqaro tiriara uaqia hi kyaiqara
nraatara kyaate tiro, Kotiva tiri kyaahaqa hi varira.
Kotira mpukuqi mwitaama tiro:
Nai nrutu nraahu tuaaheraani vaisira
Kotiva raaquta kyaananrove.
Hia nai nrutu tuaaheraani vaisira Kotiva po timwa
mwatero mwia kyuqema mwataananrove, tura. (Snd 3:34)

7 Kotiva nkyiqa ntaqikyiarive tita, nkyeta nyutu vara mwataniqama kyeta mwia mwemwani variate. Nkye Saataaninravatama kyeta kepukyaqama kyeta ntaquqita vita mwia nraatara kyaivaro mwiva aatu quarive.

8 Nkye Kotira nraaqani uro varivaro Kotiva nkyi nraaqani variari. Vaisivanto qainaama kyauquqaa vahiankyorave tiro nai kyauqu hiqama kyaintema kyeta, nkye uaqia hi kyaiqara uti varihua nkyeta mwutukya hiqama kyaivaro uaqia hi kyaiqava hia vahiari. Nkye Kotira vataqi vuro timwa kyeqata kumwaanri hi variahua nkyeta mwutukya hiqama kyaata.

9 Nkye nkyeta uaqia hi kyaiqara uti varirara hia raihita qamwateqata variata. Mwi inraikyarara riaivaro nkyi mwutukyavanto uaqia hirata variqata ntataata. 10 Nkye Kotira vuqaa nkyeta vara mwataniqa hivaro Kotiva nkyi tuaahera kyaari.

Hia mpohua mwaanra qiate tura

11 Ni kata pakyaa tuaavo, nkye hia mpohua nyaanra tiqata uaqia hi quara qiata. Nai qatave nai vakyaarave pupitaapitama kyero e mwitaa mwataama variaravave qiariva, mwiva ko riaa vaisihua votima kyero

variqaro Kotiva vatai quara hini hi quara mwinanra kyuqe quave tiro mpo hi quara uaqiahi quarave ti varira.

(Nkyiqitairo mpovanto mwitaa tirera, nte mwianra mwitaa qianinra.) E mwitaamaqira viqarama Kotira qua hia tutera hiama vataqira vira hiaro. E ko iaa vaisihua votima kyera variqarama Kotira qua mwataara hiqarama ntainra kyera hiaro.

12 Kotiva mwiva nai nraahu nai qua vata tairave. Mwiva nraahuma nraakye qorara kyuqe vaisive qora vaisive qiananrove. Mwiva nraahuma ko tiqaro vaisi ru kyerove vaisi sitaananrove. E ta vaisiva variqarave e ena hena nraakye qora tukya hiaro? qianinra.

Haunri nkye qakyo vare inraikyarara nronraqama kye riemwaqita vivorave tura

13 Nkye mpo hiahua tiqata, Kyai tire mateve hurave mwi mwatukyara nronra mwatukyaqi uro variqata munima airi ntanrau kyeta varaana kyaiqara kuaa ihiara varaqi viqata munima airi varaare, qiahua, nkye rie varivaqena nte nkyi qua timwa nyianri.

14 Nkye hura qovara hiani inraikyarara mate hiama ntapihita. Nkye variqita viva nanra inraikya votima kyerove vahiro? Kyai nte nkyi timwa nyianri. Toqaqinaa tonamwuvanto rupa qutero pataqia vahiro ntupepaama viro hia qaiqaavata vahintema kyeroma, nkye variqi viva vahiro.

15 Mwianra rieqatama nkye hia nte mwitaa mwitaa hirerave qiata. Nkye mwataama qiata, Nai Kotira kyakya hirave. Mwiva nianra qiove tirera, nte mwitaa mwitaa hianinrave, qiata.

16 Mate nkye nkyeta nyutu nraahu tuaaheraqi viqata nkye nkyeta mwahuta nraahu ti variavo. Mwitaa ti varia quava uaqia hi quava nraahuma vahiro. 17 Vaisivanto tiqaro, Mwi kyaiqara kyuqe kyaiqa varaataara vaihanavata nte qaqira mwia kyena hia vararerave, qiariva, mwi vaisiva Kotira qua nteqa kye variananro.

Airi inraikya vataahuara tura

5 1 Nkye airi inraikya vatehua ni qua riaata. Qikye, nkye nraakiara anoma kyero uaqia hiani entarara rieqatama mwaa entara ntataqi viqatama po kye timwaqita quata.

2 Nkyi kyau kyoqaavanto ntenra quarivama vahiro. Tovesivanto nkyi tuavaaqa nramwa kyaarivama vahiro.

3 Nkyi kori munimavantovata, ori munimavantovata, puaataqa taarivama vahiro. Nraakiara puaataqa taaninra taqeqaroma nkye qora kyaiqa varera ntapihi kyero taqaananro. Qia auruvanto itaintema kyero puaataqa taariva, nkyi mwamwanta itamwaqiro viro uro taiqa kyaananro. Nkye mwaa ekyaara enta variqata nkye mwaa mwatara taiqa

kyaani entarara hia riaraitita, nkye mwitaa inraikya ntuvaantua hirara nraahu riemwaqita vi variara.

4 Taqaata. Nkyi kyaiqa vaisivanto nkyi aakyoqi kyaiqa varaahua kyoqaa nyiqata nkye ntape rape hi variarave. Nkye mwitaa hiavata nkyi kyaiqa vaisivanto mwia kyaara inronra hi variavaro Kotiva nyaamwuni ntaqi varia vaisihuaqaa ntaqikyi variva, mwiva mwihua qua mwia rie varira.

5 Nkye mwatani variqata nkye kyuqe inraikya, mpo inraikya mpo inraikya vateqata nkye nkyetara nraahu rieqata nkyeta qamwaterara nraahu rieqata variavo. Nkye airi kyara nramwaqita quavaro nkyi mwamwantavanto nrakyote varihata nkyetavanto nkyita ru kyaani iherara tera hi variavo.

6 Hia uaqia hi kyaiqara uti varia vaisihua variavata nkye mwihuaqaa qua vateta mwihua ru kyaara. Mwihua hia nkyi hiniqama kyeta uaqiama nyataavata nkye mwihua ru kyaara.

Mwutukya qihaakya hirata Kotirara aakyara nteqata Iesusira vekya variate tura

7 Ni kata pakyaa tuaavo, nkye tiri vunyaa vaisivanto qaiqaa tumuaninranra rieqatama mwia vekya variqata mwutukya qihaakyama kyeta varivaro tumuanri. Nkye kyara vara ti vari vaisirara nraato tiqata variata. Mwi vaisiva kyara vara tutero hia vaakya vara kyero nranraitiro, mwiva qakyoma kyero variqaro huarivata vativata vekya variharo mwitanava kyaiqa utiharo kyaravanto qupiqero peqaqama viharo mwiva uro vantuqiro nrumu nrainrave.

8 Nkyevata mwiva hintema kyeta Iesusira vekya variqatama mwutukya qihaakyama kyeqata variata. Tiri vunyaa vaisivanto tumuanriva qaumato vahihatara tita, nkye kepukyaqama kye variqita quata.

9 Ni kata pakyaa tuaavo, Kotiva nkyiqa qua vataankyo tita, nkye hia nanrianra nanrianra uaqua tiqata e hia ni mwitaa mwataa hiaro tiqata airi quanti qiata. Ko rie variva nronravanto Kotiva nrumu qesana variqaro vera ntareroma uti variro.

10 Ni kata pakyaa tuaavo, haaru poropeti vaisivanto Kotira nrutuara rieqata hia aatu hiraitita, Kotira qua timwa nyiqi vuhua, nkye mwi vaisihuara riemwaqita viqata variata. Mwihua nriqa vu inraikya varaqita viqata mwutukya qihaakyama kyeqata nraahu varurara rieqata nkyevata mwitaa hiata.

11 Haaru uaqiama nyatovata poropeti vaisivanto hia Kotira kyaiqa qaqira kyaraitita, Kotira kyaiqa kepukyaqama kyeta vare varura. Mwihua mwitaa hurara tita, tire mwihuara tiqata, Mwihua qamwateqata varu vaisihuave, tunanra.

Iopuva tiri haivaqava mwivavata mwutukya qihaakyama kyero vahu vaisiva varura. Nkye mwi vaisira ntapihi kyaara. Iopuva haaru nronra

vaisivanto varuva, mwiva anoma kyero uaqiama variqiro viro mwiva mwi entara hia Kotira qaqira kyaraitiro, Kotirara rieqaro mwutukya qihaakyama kyero varuvaro mwiaqaatairo nronravanto Kotiva mwia kyuqema mwatero mwia qaiqaa nronraqama kyora. Nronravanto Kotiva, mwiva tiriara po kye tiro kyuqema timwa te varivama variro.

Kyauqu nriqiqaa vaterara tura

12 Ni kata pakyaa tuaavo, kyai nte Kotiva nronraqama kyero qao timwa tai quara nkyi timwa nyianri. Nkye kyauqu hia nriqiqaa vateqata nyaamwunyaa nrutuve, mwatanyaa nrutuve, mpo inraikya nrutuve, nteqata qutaama turo qiata. Nkye qua tiqatama qati eo nraahu tita hiave nraahu qiata. Nkye mwitaa tivaro Kotiva hiama nkyiqa qua vataananro.

Ntapihi kyeqaro nrohi vari vaisiva Kotirara aakyara ntai quava kepukya vaiho tura

13 Nkyiqitairo vaisi mpovanto variraro mwi inraikyara mwi inraikyara kyaara mwia mwamwantavanto muaanra ntairaro varirera, mwi vaisiva Kotirara aakyara ntaari. Mpovanto mwutukyaqitairo qamwateqaro varirera, mwi vaisiva Kotirara ihi tiqaro Kotira nrutu tuaaheraari.

14 Nkyiqitairo vaisivantove nraakyevantove nriqa virera, mwiva Iesusira nraaqiara nronranramwu nyaanrainrata mwihua nrumu tiri vunyaa vaisi nrutu nteqatama vahamwenra mwia qiataqaa qu mwateta Kotirara aakyara nteqatama mwia kyuqema kyaante qiata.

15 Nkye mwitaama kyeta Kotirara aakyara nteqatama Kotiva qutaama mwia kyuqema kyaananrove tivaro Kotiva mwia kyuqema kyaari. Nronravanto mwia nriqa quaninra vara kyero mwiva uaqia hi kyaiqara utuani quaravata nruka mwataananro.

16 Nkye mwi quara rieqatama hia nkyeta uaqia hi kyaiqara utira uqeta taraitita, mwi quara qovarama kyeta nai timwa mwi nai timwa mwi hiata. Nkye mwitaamaqita viqata nanrianra nanrianra rieqatama Kotirara aakyara ntaivaroma mwiva nriqa quaninra taiqa kyaari. Avuqavuma kyeqaro nrohi vari vaisiva Kotirara aakyara nteqaro ti vari quava, kepukya qua vaiharo Kotiva mwi quara rie varira.

17 Tiri haivaqava Iraisaava mwivavata tiri nraantantova vaisivanto varura. Mwiva hia vati ntuarive tiro, Kotirara kepukyaqama kyero aakyara ntovaro Kotiva mwia qua riovaro vativanto taarampo ihi vara kyero mpo ihi mwia hinivata vara kyero hia vati ntura.

18 Hia vati ntuvaro Iraisaava variqiro viro mwiaqaatairo vati ntuarive tiro, Kotirara aakyara ntovaro nyaamwusairo nronraqama kyero vati ntuvaro mwiaqaatairo kyaravanto kyuqema kyero qupiqora.

Vaisivanto kyuqe aanra qaqira kyero quaninra uro qaiqaa viteta nrinranra tura

19 Ni kata pakyaa tuaavo, nkyiqitairo mpovanto qutaa qua qaqira kyero
uaqia hi aanranraqaa viraro mwiaqaatairo mpovanto mwia vitero kyuqe
aanraqaa nrumu kyaani vaisirara tirera.
20 Mwia kyaahaqa hiraro uaqia hi aanranra qaqira kyero uro ntantero
nriani vaisiva hiama ekyaara qutu quananro. Kotiva mwi vaisiva uaqia hi
kyaiqara utuani quara, mpo qua mpo qua nrukama mwataananro.

1 PITAA

Pitaava tauraanaa qara vara kyora

Iesusira ru kyovaro qutu viro qati siviro nyaamwuni uro varuvaro 30 ihive 35 ihive nritarovaro Pitaava mwaa quara qara ntumwa tora. Mwi entara Iutaavanto Iutaa mwaanra qua riohua Iesusira nraakye qora qoraqama nyate varuvata Iesusira nraakye qora airivanto tiqata, Iesusira vataqi vunanra kyaara tirivata rivorave, timwa kyeta Ierusaremisaitavata, Iutaa mwatasaitavata, kyatu kyaatu hita uro mpo nani mpo nani varirerata vurama.

Mwihua mwini uto varuvata Iutaa vaisivanto mwini varuhuavata, mpo vaisinramwuvantovata, Iesusira vataqi vura kyaara mwihua qoraqama nyate varura. Mwihua qoraqama nyate varuvata Iesusira nraakye qoravanto Iesusira vataqi vura kyaara muaanra vareqata pupohevorave tiro, Pitaava mwihua kepukyaqama nyatarero mwaa quara qara ntumwa tora.

Iesusiva sita vato nraaqiarahua 12 nramwuqitairo Pitaavavata varura.

---

1 1 Nte Pitaava. Iesusi Karaisiva ni nronraqama kyaihana nte
mwia kyaiqa vare varuvama varina. Nkye nraakye qora nkyeta
mwaata qaqira kye kyatu kyaatu hita uto Pontiaasinive, Karesiaanive,
Kapatosiaanive, Esiaanive, Pitiniaanive, variahuara rieqanama nte nkyini
qara ntumwa tena.

2 Haaru Kotiva tiri tiqova nkye hia varu entara nkyiara ni nraaqiara
variate tiro, nkyi nai kyaama tora. Nkyiara kyuqema kyotata nraakye
qora nraahu variate tiro, nai mwanraqura nkyi nyinro. Nkyiara Karaisira
qua riemwaqita quate tiro, Karaisira nraanrevanto nkyi hiqama nyataira.
Kotiva nkyi kyuqema nyatairaro nkyi mwutukyavanto qihaakyama
vahirata variata.

Kyuqema kye variva nyaamwuni nkyi seka vaiho tura

3 Nrivaqe Kotira nrutu tuaaheraare. Kotiva mwanriqavanto variqaro
mwiva tiri vunyaa vaisi Iesusi Karaisira qova varirama. Kotiva tiriara po
kye timwa timwa teqaro tiriara qaraakya nraakye qora variqata ekyaa

The New Testament in Omwunra-Toqura (South Tairora) of Papua New Guinea; 1st ed. 2000; web version, 2014, Wycliffe Bible Translators, Inc.

enta qati variqita quate tiro, mwiva Iesusi Karaisiva qutu vuraqitairo qati vara sivuma kyora. Kotiva Iesusi Karaisira qati vara sivuma kyorara tita, tire nraakiara Kotiva tiri tivitairaqe mwiavata uro nyaamwuni variananra vekyama varuro.

4 Kotiva mpo inraikya mpo inraikya kyuqe inraikya nraahu tiri kyaama tai inraikyavama nyaamwuni vahiro. Mwini vahirara tiro, mwi inraikyava hiama qio ntenra viro taiqa quananro.

5 Nkye Kotirara kepukyaqama kyeta riemwaqita vi variavaro Kotira peqavanto nkyiqa vaimwanraanra ntaqikyi varihata variara. Kotiva nkyiqa ntaqikyiqiro viviro ekyaara entaqaa nraakye qora huvantu nyatero sitaani okyarara terama taariva qovara hiananro.

6 Nkye mwi quara rieqatama mpoqama kyeta qamwateqata variata. Nkye mwi quara riemwaqita vivaro mwaa entara nanra nanra inraikyavantove qovarama viro nkyi qoraqama nyatairera, nkye hia mwi inraikyava nkyi antua kyairata mpo qua taunru kyaraitita, qati riemwa teta qamwateqata variqita quata.

7 Mwi inraikyava mwi inraikyava nkyi qoraqamaqiro viraro nkye Kotirara kepukyaqama kye riemwaqita vi okyarara Kotiva qio mwia mwataara hiqaro taqaananro. Korivanto hia ekyaa enta vahiani inraikyava vaiharo vaisivanto mwi orira mwataara hirero qiaqotairo mwia mwataara hiqaro taqe varira. Korivanto qumina orivanto nraahu vaiharo nkye Kotirara kepukyaqama kye riemwaqita viva mwiva nritarero vaiharo Kotiva mwianrama nronraqama kyero riero. Vaisivanto kori mwataara hintema kyero Kotiva nkye mwianra kepukyaqama kyeta riemwaqita vira mwataara hi variro. Mpo inraikya mpo inraikyavanto nkyi qoraqamaqiro virata nkye Kotirara nraahu kepukyaqama kyeta riemwaqita vivera, nraakiara Iesusi Karaisira qovarama kyaani entaraqaa Kotiva nkyi nyutu tuaahera kyero nkyi nronraqama kyero nkyi qamwata nyataananro.

8 Nkye Iesusi Karaisira hia taqaahua variavaro nkyi mwutukyavanto mwianra vahira. Nkye matevata hia mwia taqaahua variqata nkye mwianra kepukyaqama kye riemwaqita vi variara. Nkye Iesusirara mpoqiavata qamwateqata variarara tiro, nkye nkyeta nroqitaita mwianra mpo qua vutu kye tiva hiama qio vahiananro.

9 Nkye Iesusirara kepukyaqama kye riemwaqita viraqaatairo nkyi mwanraqura huvantu kyaari inraikyava qovara hiananro.

10 Haaru poropetinramwuvanto variqata Kotiva nraakye qora huvantu kyero sitaani okyarara ntapihi kyeta riarerata uti variqata Kotira qua, mpo qua mpo quara nraato tara hiqata varura. Kotiva mwihua kyaahaqa huvata mwihua Kotiva nkyi kyuqema nyatarera hianinranra qoqama kyeqata tura.

11 Karaisira mwanraquravanto mwihuaqi variqaro timwa nyinro tiqaro, Karaisiva nriqa vi inraikyara varaqiro viro mwiaqaatairo mwiva

nronraqama viraro mwia nrutuvanto virito vahiananrove, tuvata mwihua mwi quara qara ntiqata nraato tara hita tiqata, Taireve mwitaa hiananrove? Ta vaisivave mwitaa mwitaa hiananrove? tura.

12 Mwihua ntapihi kyovaro mwihua qati varu entaraqaa mwi inraikyava qovara hiariva hia vahura. Mate nkye varia entaraqaama mwi inraikyava qovarama viro. Kotiva nai mwanraqura nyaamwusairo titovaro mwiva vaisi mponramwu kyaahaqa huvata mwinramwuhua mwi quara kyuqe mwakyaakya nkyi timwa nyuvata nkye riora. Qikye, nyaamwunyaahuavata mwi quara okyara ntapihi kyeta riataa ihata variara.

Kyotataqama kye variqata kyuqe kyaiqa nraahu varaqita quate tura

13 Mwi quara rieqatama vutunte vurunte qakyaa hirara terama teta variata. Nkye vu nraato kyuqema vahirata variata. Iesusi Karaisiva nai qovarama viro nkyi kyuqema nyataani entara mwi entara vekya variqata mwianra nraahu riemwaqita quata.

14 Nkye Kotira nraaqiara variqata nkye mwia qua riemwaqita quata. Haaru nkye Kotira qua hia riaraitita varu entara, nkye nkyita mwutukyavanto vahu inraikyara qora inraikya nraahu vararerata uti varura. Nkye mwaa entara mwitaamaqita vivora.

15 Kotiva nkyi nyaanrama kyero sita varaiva, mwiva kyotataqama kyero variqaro kyuqe kyaiqa nraahu vare varirara tita, nkyevata kyotataqama kye variqata Kotira nraantantamwa kyeta kyuqe kyaiqa nraahu varaqita quata. 16 Kotira mpukuqi Kotiva mwitaama tiro:

Nte kyotataqama kye variqana
kyuqe kyaiqa nraahu vare varurara tita,
nkyevata kyotataqama kye variqata
kyuqe kyaiqa nraahu varaqita quate, tura. (Wkp 11:44-45)

17 Kotiva hia vaisi nrutuara rieqaro mwi vaisiva nronra vaisive mwi vaisiva pata vaisive tiraitiro, mwiva vaisi kyuqe kyaiqarave qora kyaiqarave rieqaro qua avuqavuqama kye varira. Nkye mwianra rieqatama Kotirara aakyara nteta tiri tiqovave tiqatama mwatani variqi viqata Kotirara aatuma kyeqata variqi quata.

18 Haaru nkye nkyi haivaqahua timwa nyu quara nraahu rieqatama nkye qumina aanra nrohi varuvaro Kotiva nkyiara nte mwihua huvantu kyaarita qatinani nritareta quate tiro, mwiva nkyi kyoqaa hirero hia qumina taiqaani inraikyara ori munimaqove, kori munimaqove, kyoqaa hiraitiro, 19 Kotiva nkyi Karaisira nraanreqotairo kyoqaa utu taira. Karaisira nraanrevanto ekyaa kyoqaa nraatara kyaira. Sipisipi hia mwia mwamwantaqaa mpo nramwanaamwavata vahura kyuqe mwamwanta vataara ru kyontema kyeta Karaisira ru kyora.

20 Haaru hia mwaa mwatara ututo entara Kotiva tiqaro, Karaisiva mwi kyaiqara varaananrove, timwa kyero mwia mwatama tero variqiro viro mwaa entara nkyiara rieqaro Kotiva Karaisira qovarama kyaira.

21 Karaisiva nkyi kyaahaqa hianinranra tita, nkye Kotirara
kepukyaqama kyeta riemwaqita vi variara. Kotiva Karaisiva qutu
vuraqitairo qati vara sivuma kyero mwia nrutu tuaaheraate tiro, mwia
nronraqama kyora. Kotiva Karaisira mwitaa hurara tita, nkye tiqata,
Qutaama Kotiva tirivata mwitaa hiqaro tivitaananrove, ti variara.

Nkyeta qata vakyaahuara mwutukya vahirata variate tura

22 Nkye Kotira qua qutaa qua riemwaqita quavaro Kotira quavanto
nkyi mwutukya hiqama nyataiharo nkyi mwutukyavanto nkyita sata
sakyaahuara vaihata variara. Mwiaqaataita nkye nkyita sata sakyaahuara
qutaaqama kye mwutukya vahirata variata.
23 Nkye varirerata qaiqaa qaraakyaqama kyero mwatatai nraaqiarahua
variara. Hiama qutu quari inraikyava nkyi qaiqaa mwata tairata nkye
qaiqaa qutu vivarave. Kotira quavanto qati vahiqiro vi vari quava,
mwiva nkyi qaiqaa mwata tairama. Mwi quava ekyaa enta qati vahiqiro
quananro.
24 Kotira mpukuqi mwitaama tiro:
Mwukyauvanto vahiqiro viro uro aaharama vintema
kyero vaisivantovata variqiro viro
uro ekyaama taiqa quananrove.
Ntontora riemwa tero iteqaro
kyuqema kyero ntuvaahero uro tapupu hintema kyero
vaisi peqavantovata taiqa quananrove.
25 Kotiva qiani quava nraahuma ekyaa enta
qati vahiqiro quananrove, tura. (Ais 40:6-8)
Qio Kotira qua kyuqe mwakyaakya nkyi timwa nyiavata nkye mwi
quara riaara.

Kotira quavanto nkyi kyarama vaiho tura

2 1 Nkye Kotira qua rie variahua variqatara tita, nkye uaqia hi
kyaiqara ekyaa qaqira kyaata. Hia unra qiata. Hia unraqama
kyeqata kyuqe kyaiqa varaata. Vaisi mpovanto kyuqema quaninranra
hia mwia nronri nriqi kyamwu ntumwa mwataata. Hia mpora nrutu vara
mwataniqa hiqata uaqia hi quara qiata.
2 Nraaqiara akirivanto nraamwanra mpo utintema kyeta nkyevata
Kotira nraaqiara qaraakya variahuara tita, Kotira quara nraataa hirata
variata. Kotira quavanto nkyini kyuqe nraamwa voti hivama vahiro.
Mwi nraamwanra kyuqe hi nraamwanra nreqatama nkye kyuqema kyeta
nronra tuemwa vivaro Kotiva nkyi huvantu kyero sitaari.
3 Kotira mpukuqi mwitaama tiro:
Nkye Kotira kyaiqa vareqata taqaavaro
Kotiva nkyi kyuqema nyate varivama variho, tura. (Sng 34:8)

4 Nkye nronravanto Karaisiva varinani nriata. Karaisiva qati variqiro
quari puhavama variro. Qumina vaisinramwuvanto mwianra hia kyuqe
puhave tiqata mwia qoririma kyaavaro Kotiva mwia nai kyaama tero ni
puha kyuqera vahiananrove tiro.
5 Nraamwu kyaara qati vahiqi vira votima kyeta nkyevata variavaro
Kotiva nkyiqotairoma nai nraamwu hoqarero uti variro. Nkye mwi
nraamwunraqi variqata Kotira kyaiqa vara mwate vari vaisihua variqata
Kotirani kyuqe kyaiqa varaqita quata. Nkye mwitaa hivaro Kotiva
Karaisirara rieqaro nkyi kyaiqara qamwataananro.
6 Kotira mpukuqi Kotiva mwitaama tiro:
Taqaate, nte puha kyuqera ntena mwatama taura
Saioni mwatukya utaqaa rataurave.
Mwiaqaa vuntu viro variariva hiama kyauruananrove,
tura. (Ais 28:16)
7 Nkye Karaisirara qutaa mwivave timwa kyeta mwiaqaa vuntuvi
variahua, nkye tiqata, Karaisiva tiri puha kyuqerave, ti variara. Mpo
hiahua hia Karaisirara qutaa mwivave qiahua, mwihua mwiaqaatai
huntavaivaimaqita kyaamwu ntuara. Kotira mpukuqitairo mwitaama tiro:
Mwihua nraamwu hoqeqa tiqata,
Mwaa ori uaqia hirave, timwa kyeta qoririma mwataava,
mwi orivama puhaqama viho, tura. (Sng 118:22)
8 Kotira mpukuqitairo mpo quavata tiqaro mwitaama tiro:
Ori mwaaqaataita vaisivanto
huntavaivaimaqita ntuqutu vivarave.
Qoqaraa ori mwiaqaataita nraahu vaisivanto tantu
vaantumaqita kyaamwu ntivarave, tura. (Ais 8:14)
Mwihua hia Kotira quara qutaa quave tiqatara tita, mwihua
huntavaivaimaqita ntuqutu quara mwianra haaru Kotiva qio mwihua
mwitaa hivarave tura.

Nkye Kotiva nai kyaama tai nraakye qorahuama variavo tura

9 Nkye hia mwihua hiante hiavo. Kotiva nkyiara ni nraakye qora variate
tiro, nkyi nai kyaama taihata variavo. Nronravanto Kotiva varihata
nkye mwia kyaiqa vara mwate vaisihuama variavo. Nkye kyotataqama
kye varia nraakye qorahuama variavo. Nkye Kotira nramwunaahuama
variavo. Mwiva nkyiara nte nkyi kyuqema nyataaninranra mpo nraakye
qora timwa nyiate tiro, Kotiva nkyi kyokiraqitairo nyaanrama varero uro
omwavanto itaira kyuqe hinani kyaihatama variavo.
10 Nkye vuni qumina nraakye qora varura. Mate mwaa entara nkye
Kotira nraakye qorama varita. Haaru Kotiva hia nkyiara po kye timwa
nyatovata nkye varura. Mate mwaa entara Kotiva nkyiara po kye timwa
nyataihata variara.

Tire Kotira kyaiqa vaisima varuro tura

11 Po, ni nramwunaa tuaavo, nkyi mwaata tananra hia mwaa
mwataraqaa vahira. Nkye mwaini variqata nkye mpo mwatanaahua
votima kyeta variara. Nkye mwianra rieqatama nkyi mwamwantavanto
uaqia hi kyaiqara varaataa hira hia varaata. Nkyi mwamwantavanto nkyi
mwanraqura nraatara kyero mwiaqaa ntaqikyirero uti varihata variara.
12 Hia Kotira qua riehua varivata nkye mwihua suqaa ntapihi kyeta
nrohiata. Nkye mwitaamaqi vivata mwihua nkyiqa qua vatarerata
mpo inraikyaqaa ntumwa kyeta tuqasaaqasama kyeta unra qua tivera,
mwihua quavanto hia qio vahianinra. Mwihua quavanto hia qio vahirata
mwihua nkyi kyuqe kyaiqa taqeta nronravanto tumuani entaraqaa
mwihua Kotira nrutu tuaaherevara.
13 Nkye tiri vunyaa vaisi Karaisirara rieqata ekyaa kamaninra
kyaiqa vaisi qua riaata. Kamaninra kyaiqa vaisi vunyaa vaisi mwia
qua riemwaqita quata. 14 Kamaniva nronraqama kyaihua nkye mwihua
quavata riemwaqita quata. Mwia qua nteqa kyehua ntuqutita, mwia qua
riehua qamwata nyataate tiro, kamaniva vunyaava nai nraakiaraanaa
vaisi mpovata nronraqama kyaira.
15 Kotira kyakyahiva nkyiara mwitaamama vahiro: Nkye kyuqe kyaiqa
nraahu vare varivaro hia vu nraato vahiarihua nkyiara api qua tiva hia
qio vahirata mwihua tirema varivara.
16 Uaqia hi kyaiqava nkyi ntavaaqavu kyaankyo tiro, nkyi huvantu
kyaihata nkye qatinani nritareta variara. Nkye qatinani nritare varita
tiqata, Tire qatinani varurahuave, tiqata nkye uaqia hi kyaiqara utivora.
Nkye Kotiva rupa tai vaisihua votima kyeta variqita nrohiata.
17 Nkye variqata ekyaa nraakye qorara kyuqe hiahuave nraahu qiata.
Nkye Iesusira nraaqiara variqata nanrianra nanrianra mwutukya
vahirata variata. Nkye Kotirara aatuma kyeqata variqi quata. Kamaninra
vunyaa vaisiara nronra vaisive qiata.

Karaisiva nriqa vi inraikyara varaintema kyeta nkyevata varaqita quate tura

18 Nte nkyi kyaiqa vaisiara tirera. Nkye kyuqema kyeta kyaiqa
vareqata nkyeta nronra vaisi qua riemwaqita quata. Nkyi nronravanto
nkyi kyuqema nyateqaro nkyiara mwi kyaiqara varaate tirera, mwia
qua riemwaqita quata. Nkyi nronravanto hia nkyi kyuqema nyateqaro
nkyiara mwi kyaiqara varaate tirera, mwia quavata qati nraahuma
riemwaqita quata.
19 Nkye mwitaama variqita vivaro Kotivama nkyi kyuqema
nyataananro. Nkye Kotira qua riemwaqita vi varivaro vaisi mpovanto
qumina inraikya kyaara nkyi qoraqama nyatairera, nkye nriqa quani

inraikyara vareqata kepukyaqamaqita vi varivaro Kotiva mwianra rieqaroma nkyi kyuqema nyataananro.

20 Nkye uaqia hi kyaiqara utivata mwia kyaara nkyi rivata nkye kyaakueqama varivera, Kotiva hiama mwianra rieqaro nkyi kyuqema nyataananro. Nkye kyuqe kyaiqa nraahu vare varivata mwia kyaara nkyi rivata nkye kyaakueqama varivera, Kotiva mwianra rieqaro nkyi kyuqema nyataananro.

21 Nkye mwitaamaqita quate tiro, Kotiva nkyi nyaanrama taira. Karaisiva nkyiarave tiro, nriqa vu inraikyara vareqaro Karaisiva nkyiara nte hiarintema kyeta nkyevata mwitaa hiate tiro, mwiva nriqa vu inraikyara varaqiro vura.

22 Karaisiva hia qora kyaiqavata varovaro mwia nroqitairo hia unra quavantovata qovara hura.

23 Mwihua Karaisirara uaqia hu quara tuvaro Karaisiva hia nkyiariaravata uaqia hu quara tura. Karaisiva nriqa vu inraikyara vareqaro hia mporara tiqaro, Nraakiara ina qoraqama mwataaninrave, tiraitiro, Karaisiva Kotirara nraahu nronraqama kyero riero tiqaro, Kotiva ni qua avuqavu hiqaro qua avuqavu ti varivave. Mwiva nraahuma ni kyaahaqa hiananrove, tiro tura.

24 Tiriara mwihua hia qora kyaiqa utiraitita, kyuqe aanraqaa nraahu quate tiro, Karaisiva tiriara rieqaro tiri uaqia hu inraikyara varero uro kyatariqaa qutu vura. Karaisira mwamwanta toqa ntupepaama kyaaraqaataita nkye kyuqema vita variavo.

25 Sipisipivanto api nrohintema kyeta nkyevata kyuqe aanraqaataita apiqama kyeta nrohi varura. Mate mwaa entara nkyi sita varaihata nkye nrumu ntanteta nkyi mwanraquraqaa ntaqikyi nyate vari vaisira mwia vataqita vi variara.

Nraata vaati varaa nraakye qorahuara tura

3 1-2 Nte nkye vaati varaahuara tirera. Nkye nkyeta saatimwanra qua nraahu riemwaqita quata. Nkye mwitaamaqi vi varivata nkyi saatimwanra hia Kotira qua riehua nkyi kyuqe kyaiqa taqeta tiqata, Kyai tirevata mwihua nraantante Kotira qua riemwaqita quare, tivara. Nkye nkyeta saatimwanranra hia mpo qua tiraitita, kyuqe kyaiqa nraahu vareqata nkyeta qoraisiara nraahu riemwaqita vivata mwihua nkyiara mwitaama qiata.

3 Nkye kyuqe nraakye varirera hiqata nkyeta nyamwanta mwunruqa hi inraikyarara hia qamwataata. Hia qiata mwunruqa hirara nronraqama kyeta riaata. Hia nkyeta nyamwantaqaa ntumwaqute inraikyarara nronraqama kyeta riaata.

4 Nkye kyuqe nraakye varirerata nkyeta utaqive mwutukyaqive mwunruqa hirara nronraqama kyeta riaata. Nkyi mwutukyaqitairo

kyuqema kye mwunruqa hi inraikyava qovara hiananro. Mwia mwutukyaqitairo qihaakya hi variani nraakyera, mwi nraakyerara Kotiva qamwata mwatero kyuqe nraakyeve qiananro.

5 Haaru Kotira nrutu tuaahereqa varu nraakyehua variqata Kotiva nriqiqaa kyauqu vatero tu quarara riemwa teta nkyiari saatimwanra qua riemwaqita vuva, mwi quava mwinramwuhua mwunruqama to inraikyava vahura.

6 Tiri haivaqava Seraava mwitaa hi varu nraakyeva varura. Mwiva nai vaati Evarahaamunra qua riemwaqiro vi variqaro mwianra tiqaro, E niqaa ntaqikyi variaravave, turama. Nkye nraakye kyuqe kyaiqa nraahu vareqata hia mpo inraikya nraatu aatu hivera, nkye Seraara nraamwunramwanrama varivara.

7 Mwia votima kyeta nkye nraakye mwihua saatimwanravantovata kyuqema kyeqata nkyeta nyaatamwanraqaa ntaqikyiqi quata. Nraakye nyamwantavanto hia kepukya nyamwanta vahirara tita, nkye nkyeta nyaatamwanraqaa kyuqema kyeta ntaqikyiqi quata. Kotiva nkyi kyuqema nyataintema kyero Kotiva nkyi nyaatamwanravata kyuqema nyatairata mwihuavata ekyaa enta qati variqi virara tita, nkye mwianra rieqatama kyuqema kyeta mwihuaqaa ntaqikyiqi quata. Nkye mwitaa hivera, hia mpo inraikyavanto nkyi antua kyairata nkye qioma Kotirara aakyara ntamwaqita vivara.

Nkye kuaara nraati nraahu variate tura

8 Nte mwaa quara taiqa kyarera hiqana mwitaama tina, Nkye variqata kuaara nraati nraahu variata. Nkye nanrianra nanrianra po kye tiqata variata. Nkye Kotira nraaqiara variqatara tita, nanrianra nanrianra mwutukya vahirata variata. Hia nkyeta nrutu tuaaheraraitita, nanrianra nanrianra kyuqe hiqata variata.

9 Mpovanto nkyi qoraqama nyatairera, hiama nkye naivata qoraqama mwataata. Mpovanto nkyiara mwaaquqama quate tirera, hia nkye nanrianra, Enavata mwaaquqama vinanrave, qiata. Nkye mwi vaisirara tiqata, Kyairaro Kotiva i kyuqema mwataarive, qiata. Kotivavata nkyiara kyuqema vita variate tiro, nkyi nyaanrama tairara tita, nkye mwitaama qiata.

10 Kotira mpukuqi mwitaama tiro:
Kyuqema kyero variqaro
airi enta qati variqiro quari vaisiva,
mwi vaisiva qora kyaiqa qaqira kyero hia unra tirera,
mwiva qioma kyuqema kyero variqaro
qati variqiro quananrove.
11 Mwi vaisiva qora kyaiqa mwoqa mwinro
kyuqe kyaiqa nraahu varaqiro quarive.

Mwi vaisiva antua qua qaqira kyero
mwia mwutukyavanto qihaakyama viraro
kyuqe qua nraahu timwaqiro quarive.
12 Nronravanto nai vuqotairo kyuqema kyero
nrohi vari vaisira taqamwaqiro viro nai nraatoqotairo
mwianra aakyara nte variahua qua rie varirave.
Qora kyaiqa vare nraakye qorahua variavaro
nronravanto mwihua mwoqa nyinrave, tura. (Sng 34:12-16)
13 Nkye kepukyaqama kyeta kyuqe kyaiqa nraahu varaqi vivera, tavave
qio nkyi qoraqama nyataananro?
14 Nkye kyuqe kyaiqa vare varivaro mpovanto mwia kyaara nkyi
qoraqama nyatairata nkye nriqa vi inraikyara varaivera, qamwateqa variata.
Nkyi qoraqama nyate vari vaisihua nyaatu hia aatu hita hia ua hiata.
15 Nkye Karaisirara kyuqevave tiqatama mwianra nraahu tiriqaa
ntaqikyiqira quante qiata. Nkye terama te varivaro mpovanto nkyiara
nkye nanra quave riemwaqi quavo tirera, nkye Karaisirara riemwaqi vi
quara mwia timwa mwiata.
16 Nkye mwi quara mwia timwa mwinrenra hiqata mwi vaisira
kyuqema mwateqatama qihaakyama kyeta timwa mwiata. Nkyi
toqaamwu ruankyorave tiqata vivinrama kyeqata variqi quata. Nkye
mwitaama vivinrama kyeta variqi vivata mpo vaisinramwuvanto nkyi
kyaiqara qora kyaiqave tivera, mwiaqaataita mwihua nkye Karaisira qua
rieqata nrohira taqeta kyaurira inraikya varevara.
17 Kotira kyakya hiariva nkyiara mwihua kyuqe kyaiqa vareqatama
nriqa vira inraikya varevarave tirera, nkye mwianra kyuqerave tivara.
Nkye qora kyaiqa vare varira kyaara nriqa vira inraikya varaivera, nkye
mwianra hia kyuqerave tivara.

Karaisiva tiriara rieqaro nriqa vu inraikyara varaqiro vura

18 Karaisiva tire qora kyaiqa uti varuna quara ekyaara taiqa kyarero
mwivavata nriqa vu inraikyara varero uro kuaa nani qutu vura. Tire qora
kyaiqa uti varurahua mwia kyaara teta qutu quataara vaiharo Karaisiva
ntapihi kyero variva tiriara rieqaro uro qutu vura. Tiri tivita varero
Kotiva hinani uro kyaankye tiro, Karaisiva tirara rieqaro qutu vura.
Karaisira ru kyovaro mwiva qutu vuvaro Kotiva mwia qati vara sivuma
kyovaro mwiva mwanraquravatama kyero qati siviro varura.
19 Karaisira mwanraquravanto qati siviro uro rupa to mwanraqurahua
mwakyaakya timwa nyunra. 20 Haaru Noaava varu entara mwihua
Kotira qua nteqa kye varuvaro Kotiva hia mwihua qamwanrama ntuqutu
kyaraitiro, variqiro vuvaro Noaava nramanriqaa quani nraamwunra hoqa
taiqa kyovaro humwunravanto utuvaro Kotiva nraakye qora 8 nramwu
nraahu kyaahaqama nyatovata mwinramwuhua qio varura.

21 Mwinramwuhua qora kyaiqa vare varu nraakye qorahua qaqira
mwini kyeta mwinramwuhua nraahu nraamwuqi nramanriqaa variqata
qio varura. Mwia votima kyeta tire qora aanra qaqira kyeta nramanri
vare kyuqe aanraqaa vi varunanra. Tire nramanri vare varuraro hia
nramanrivanto tiri mwamwanta hiqama timwate varirave. Tire nramanri
vare tiqata, Kyai qora aanra qaqira kyeta Kotira aanraqaa nraahu quare,
tiqata nramanri varaunanra. Tiriara Kotira aanraqaa quate tiro, Iesusiva
qutu vuraqitairo qaiqaa qati sivura.
22 Iesusiva qutu vuraqitairo qaiqaa qati siviro mwiaqaatairo
nyaamwuni viro mwaa entara mwiva Kotira kyauqu kyaatutani
uro variqiro viqaro ekyaa nyaamwuni vahi inraikyaraqaave, ekyaa
nyaamwuni nronraqama quaninraqaave, ntaqikyiqiro vi varira.

Nkyevata nriqa vi inraikyara vare aanrava vahiananrove tura

4 1 Karaisiva vaisiqama viro variqaro nriqa vu inraikyara varaqiro
vurara tita, nkyevata tiqata, Tirevata qioma nriqa quani inraikyara
varaqi quananrave, qiata. Nkye qora kyaiqa varaarorave tita, nriqa vi
inraikyara varaqi viqata qioma qora kyaiqa nraatara kyevara.
2 Nkye mwianra rieqata mwatani qati variqi viqata nkyeta qora kyaiqa
utuataa hianinra qaqira kyeta Kotira kyakya hiani kyaiqara nraahu
varaqita quata.
3 Kotira qua hia ria nraakye qorahua votima kyeta nkyevata
haaru api nrohiqata nkyeta varaataa hi kyaiqara varaqita vura. Qio
mwiaqaa taiqairaqe hia qaiqaavata mwi kyaiqara utirerave qiata. Mwi
entara nkye api qaraqita nrohi varurave, api inraikyara mwutukya
vahuvata varurave, nkye nramanri nreqata uera ntorave, nkye omwata
nronraqama kye nronranrave, kyarave nramanrive airiqama kye
nronrave, nkye mwitaa hiqata nkye qumina vaisivanto ututo inraikyarara
mwanriqave tiqatama mwia nrutu nraahu tuaahere varura. Nkye haaru
mwitaa mwitaamaqi viqata qoraqama vita varura.
4 Mwaa entara nkye mwi kyaiqara qaqira kyeta variavata hia Kotira
qua riaa nraakye qorahua nkyiara nkyevata tire hiarante hiate qiavata
nkye mwihua qua hia riaraitita variavata mwihua nrihanrama vita mwia
kyaara nkyiara qora qua ti variara.
5 Qio riaata. Mwihua nraakiara ekyaa qua avuqavu hianinra vuqaa
variqatama mwihua nkyiari uaqia hiani kyaiqara utira timwa qovarama
kyevara. Ekyaa qua avuqavu hiariva Kotiva variqaro ekyaa qati
varihuave, qutu vihuave, mwiva mwihua qua tukyama kyero riemwaqiro
quananro.
6 Mwianra rieqaroma Karaisiva haaru qutu vuhuavata kyuqe qua
timwa nyunra. Haaru (Noaava varu entara) nraakye qora mwihua
Kotira qua nteqa kyovaro Kotiva mwihua ru kyovata qutu vura. Mwihua

mwanraquravanto Kotiva qati varintema kyero qati variqita quate tiro, (Karaisiva) mwihuavata kyuqe qua timwa nyunra.

Ekyaara enta qaumaqa hirara rieqata kyuqema kye nrohiqata variata

7 Mwaa mwatara taiqaari entava qaumatoma vahiro. Nkye mwianra riaivaro nkyi mwutukyaqitairo hia raraqa tairata kyuqema kyeta nkyetaqaa ntaqikyiqata nkyi mwutukyavanto qihaakya hi varirata variata. Vu nraato ntapihirata rieqata variata. Nkye mwitaamaqi viqata qioma Kotirara aakyara ntamwaqita vivara.
8 Vuni mwaa quara nraante riaata. Nkye nanrianra nanrianra mpoqama kyeta mwutukya vahirata variata. Nkye mwitaamaqita vivaro Kotiva nkye airi uaqia hi kyaiqara utira taunru kyaananro.
9 Kyuqema kyeta nkyeta nraamwuqi nkyeta qata vakyaahua Iesusira nraaqiara sita vateta kyara nyiata. Nyiqatama hia nrutu nraunru tiraitita, qati kyara nraahu nyiata.
10 Kotiva nkyi kyuqema nyateqaro nkyi kuaa kuaa mwihua mpo kyaiqa mpo kyaiqa nyaamwutero mwi kyaiqara varera kepukyavata nyinranra tita, nkye mwi kyaiqara varaqi viqata nai kyaahaqa hi nai kyaahaqa hitamaqita quata.
11 Vaisivanto mwaanra tirera hiqaro Kotira qua nraahuma qiananro. Vaisivanto mpora kyaiqa vara mwatarera hiro tiqaro, Kotiva ni kyaahaqa hi varihana nte qioma i kyaiqa vara mwataaninrave, qiananro. Nkye mwitaamaqita vivaro Iesusi Karaisiraqaatairo Kotira nrutuvanto nronraqa hiari. Kotira nrutuvantovata Kotira kepukyavantovata ekyaa enta qati vahiqiro nraahu quananrove. Nte qutaama tuqo.

Muaanra varaqi viqata kyuqe aanraqaa nraahu quate tura

12 Ni mwatanaa tuaavo, qiaqotairo mwataara hintema kyero mpo inraikya mpo inraikyavanto nkyi mwataara hi varihata nkye variara. Qio hia nkye nrihanrama vi tiqata, Nanraqamave mwi inraikyava qoraqama timwa te variho? qiata. 13 Nkye mwitaama qiata: Karaisiva nriqa vi inraikyara varairara rieqama tirevata mwia kyaahaqa hiqata nriqa vi inraikyara varaqita vi varuro, qiata. Nkye mwitaa timwa kyeta variqi vivaro Karaisira peqa okyaravanto qovarama quani entaraqaa nkyi mwutukyaqitairo kyuqe hirata varivara.
14 Nkye Karaisira vataqi vihua varivata mwia kyaara nkyiara uaqia hi quara tivera, nkye qamwateqata nraahuma variata. Mwihua nkyiara uaqia hi quara tivata nkye qioma tiqata, Kotira mwanraqura mpoqaraava tirivata varihata varurahuave, tivara. Mwianra rieqatama qamwateqata variata.
15 Nkye vaisi ru kyera kyaarave, nkye mpuara utira kyaarave, nkye kamaninra qua nteqa kyera kyaarave, nkye mpo vaisi kyaiqara qumina

antua qua tira kyaarave, nkyi qoraqama nyataivata nriqa vira inraikya varevora.

16 Nkye Karaisira nraaqiara variqata kyuqe aanraqaa nrohira kyaara nkye nriqa vira inraikya varaivera, nkye hia kyaurira inraikya varauro qiata. Mwataama qiata, Tire Karaisira nraaqiara varurahuara tita, mwianra rieqatama tire Kotira nrutu tuaaheraqi virerave, qiata.

17 Kotiva ko qiani entava nri ntairaro Kotiva tiri nai qua riaarahua nraante qua avuqavu hiananro. Mwiva vuni tiri qua nraante avuqavuma kyero, qikye, mwia nraakiara hia mwia nai qua riehua ko tiqaro nataama quave mwihuaqaa vataananrove.

18 Kotira mpukuqi mwitaama tiro:

> Avuqavu nrohiari vaisiva mwukyaari tu kyero
> kyuqe aanraqaa nrohiraro
> Kotiva mwia huvantu kyero vitaananrove.
> Avuqavu nrohiani vaisira okyaravanto mwitaama
> vahirara tita, hia Kotira qua riehua
> uaqia hi kyaiqara nraahu vare varihua
> qora aanraqaa nrohita variqi vita qikye, mwihua
> nraakiara tainive uro taiqa vivarave? tura. (Snd 11:31)

19 Kotira kyakya hiariva nkyiara qioma nriqa vi inraikyara varaqi vivarave tirera, nkye Kotirara mwutukya qihaakyama kyeta vateta kyuqe kyaiqa mwia qati nraahu varaqi quata. Kotiva tiri utu taiva hiama nai kyauqu nriqiqaa vateqaro qutaa qua tiriara ti quara taunru kyaananro.

Nronra vaisinramwuanra mwitaa mwitaa hiate tura

5 1 Nte nkyiqa ntaqikyi variahua nronra vaisinramwuanra tirera. Ntevata nkyi votima kyena Iesusira nraakye qoraqaa ntaqikyi varuvama varina. Karaisiva nriqa vu inraikyara vare varuvana nte variqana ntena puqotaina taqaavara. Nraakiara mwia peqa okyaravanto qovara hiani entaraqaa ntevata variqana ntena puqotaina taqaaninra. Nte nkyi nronra vaisiara mwitaa mwitaa hiate qianinra riaata.

2 Kotiva sipisipi votima kyero nkyinramwu nyinra nkyenramwu mwi nraakye qorahuaqaa kyuqema kyeta ntaqikyiqi quata. Kotira kyakya hiva nkyiara mwi kyaiqara varaate tirara tita, nkye hia qoriri hiraitita, nkye mwihuaqaa kyuqema kye ntaqikyiataa hirata mwihuaqaa ntaqikyiqi quata. Hia kyoqaara rieqata mwi kyaiqara vararaitita, nraakye qorara nronraqama kye riaivaro nkyi mwutukyaqitai varaataa hirata qamwateqata varaata.

3 Kotiva nkyinramwuanra ni nraakye qoraqaa ntaqikyi mataate tirara tita, hia nkyenramwu tire nronra vaisi varuro tiqata mwihuara mwitaa mwataa hiate timwaqi viraitita, nkyenramwu mwihua suni variqata kyuqe kyaiqa vare varivata nraakye qoravanto nkyinramwu kyaiqa

taqamwaqi viqata mwihuavata kyuqe kyaiqa varaqita quata. 4 Nkye
mwitaamaqi vi varivaro nraakiara sipisipi qova vunyaava tumuaninraqaa
mwiva nkyi nronraqama kyairata nkye nronraqama vita vari okyarava
ekyaa enta qati nraahu vahiqiro quananro.

Qaraakya vaisinramwuanra tura

5 Nkye qaraakya vaisivantovata nkye kyuqema kyeta nkyeta nronra vaisi
mwemwani variqata mwihua qua riemwaqita quata. Nkye ekyaa hini nraakye
qora mwihuavata hia nkyeta nyutuara nronraqama kyeta riaraitita, nkye nai
kyaahaqa hi nai kyaahaqamaqita quata. Kotira mpukuqi mwitaama tiro:

> Nai nrutu nraahu tuaaheraani vaisira
> Kotiva raaquta kyaananrove.
> Nai vara mwataniqa hiani vaisira Kotiva mwianra
> po kye timwa mwatero mwia kyuqema mwataananrove,
> tura. (Snd 3:34)

6 Nkye mwi quara rieqatama nkyeta vara mwataniqama kyaivaro
Kotiva kepukyavanto nkyiqa ntaqikyiqiro viqaro nraakiara mwivama
kyuqe ihera nai mwatama taani iherara nkyi nyutu tuaahera kyaari.

7 Hia qumina mpo inraikyara mpo inraikyara nronraqama kye
riemwaqita vivaro nkyi mwutukyavanto uaqia hiari. Kotiva nkyiara
nronraqama kyero rie varirara tita, nkye ekyaa mwi quara Kotira timwa
mwivaro Kotiva nkyi kyaahaqa hiari.

8 Nkye vu ntapairi kyeta viti viri taqeta rauriqata variata. Vaisi rukye
vari vairiva, raionivanto nruqua timwaqiro viqaro vaisi ru kyarera uti
varintema kyero nkyi nramwutaa Saataaniva vaisi taiqa kyarero uti
variqaro viro nrinro hi varira.

9 Nkye riavata ekyaa nkyi qata vakyaa mpoqi mpoqi variahua nkyi
nraantantamwa kyeta Iesusira kyaara nriqa vi inraikyara vare variarara
tita, nkyevata Kotira qua nraahu riemwaqi vita kyaakueqama variqata
hia Saataaninra qua riaata.

10 Nkye uqenraa nraakye qorahua variqata nriqa vi inraikyara quaahaqa
varaqita vivaro Kotiva naima nkyi kepukyaqama kyaananro. Kotiva nkyi
kepukyaqama kyairata nkye kepukya nraakye qora nraahu variqatama
ntapihi kye variqi vivara. Kotiva tiri kyaahaqa hirero kyuqema timwa te
variva, mwivama nkyiara mwihua Karaisira vatama kyeta kuaaqi variqata
kepukyaqama kyeta ekyaa enta variqita quate tiro, nkyi nyaanrama taira.

11 Kotiva ekyaa enta variqiro viraro mwia peqavanto ekyaa enta
vahiqiro quananrove. Qutaave.

Qua mwanteqaro ekyaara qua tura

12 Nte pata mwaa quaqiara nkyi timwa nyinrenra huqaro Sairaasiva
qara ntumwa taihana nkyini vatena. Nte Sairaasirara mwiva ni katavanto

hia ni qaqira kyaraitiro, ni kyuqema kyero kyaahaqamaqiro vi vari vaisivama variho tura. Nkyi mwutukyavanto kyuqe hirata variate tina, nte qara mwaaqi Kotiva nkyi kyuqema nyataani okyarara nkyi timwa nyunra. Kotiva nkyi kyuqema nyatairata nkye avuqavuma kyeta nraahu nrohiata.

13 Kotira nraakye qora Papironini variahua nkyi voti hiahua
Kotiva nai kyaama tai nraakye qorahua variqatara tita, mwihua nkyi
nramwunaahua variqatama mwihua nkyi qua mwante varita. Nte ni
maaquve tu vaisiva Maakiva mwivavatama nkyi qua mwante variro.

14 Nkye Iesusira nraaqiara variqata nanrianra nanrianra mwutukya
vahirata kyuqema kyeta nai quamwante nai quamwante hiata. Nkye
Karaisira vatama kyeta kuaaqi varihua varivaro nkyi mwutukyavanto
qihaakya hirata variata.

The New Testament in Omwunra-Toqura (South Tairora) of Papua New Guinea; 1st ed. 2000; web version, 2014, Wycliffe Bible Translators, Inc.

2 PITAA

Pitaava nraakiaraa qara vara kyora

Iesusira qati vara sivuma kyovaro nyaamwuni uro varuvaro airi ihi nritarovaro Pitaava mwaa quara qara ntumwa tora.

Iesusira nraakye qoravanto kyuqema kye Iesusi Karaisira qua riemwaqi viqata hia unra qua mwaanra ti varia vaisihua qua riaate tiro, Pitaava mwaa quara qara ntumwa tora.

---

1 [1] Nte Saimoni Pitaavama. Iesusi Karaisiva ni nronraqama kyero ni titaihana nte mwia mwakyaakya timwaqi viqana mwia kyaiqa vaisima varina. Nte nkyiara rieqanama mwaa quara qara ntumwa tena.

Tiri mwanriqavanto tiri tivitaari vaisiva Iesusi Karaisiva, mwiva tiri avuqavuma timwa taihatara tita, nkye tiri nraantanteta kyuqe mwakyaakya nritarero vahira riemwaqi vi variarave.

[2] Nkye Kotira okyaravata, tiri vunyaa vaisi Iesusira okyaravata, ntapihi kyaahuara tita, nkye kyuqema kye variqi vivaro nkyi mwutukyaqitairo qihaakya hi varirata variqi quata.

Kotiva tiri nai kyaama tairara tura

[3] Karaisiva variharo Kotira mwanriqa okyara kepukya okyaravanto Karaisiraqi variharo Karaisiva tiriara mwihua hia uaqia hi kyaiqara utiraitita, kyuqema kye variqi quate tiro, tiri kepukyaqama kyaihata tire Kotira okyara ntapihi kye riemwaqi vunanra. Kotiva tiri nai kyaama torara tita, nraakiara tire mwia vatama kye variqata mwia peqa okyara taqeta mwiva kyuqema kyero variqiro quani okyarara taqeqata variqi quananra.

[4] Kotiva nai kyauqu nriqiqaa vateqaro tiriara mpoqaraa qua turara tita, tire mwi quara rieqatama mwatani variqata hia api inraikyara mwutukya ntiraqe vita uaqiama viraitita, tire Kotiva kyuqema kyero variqiro vintema kyeta tirevata variqi quara.

The New Testament in Omwunra-Toqura (South Tairora) of Papua New Guinea; 1st ed. 2000; web version, 2014, Wycliffe Bible Translators, Inc.

5 Nkye Kotiva mpoqaraa qua turara riemwaqi viqata nkye
kepukyaqama kyeta variqi viqata kyuqe kyaiqa nraahu varaataa hirata
varaqi viqata variata. Nkye Kotirara kepukyaqama kye riemwaqi viqata
kyuqe kyaiqa nraahu vareqata kyuqe okyara, mpo okyara mpo okyara
ntapihi kye taqamwaqita quata.
6 Nkye kyuqe okyara taqamwaqi viqata nkye nkyeta nyamwantaqo
uaqia hi kyaiqara utuaro timwa kyeqata, nkyeta nyamwantaqaa kyuqema
kye ntaqikyiqi viqata variqi quata. Mwitaamaqi viqata hia qoriri hiraitita,
kepukyaqama kyeta variqi quata. Nkye kepukyaqama kyeta variqi viqata
Kotirara nraahu riemwaqita quata.
7 Nkye Kotirara nraahu riemwaqi viqata nkyeta hena nraakye qorara
kyuqemaqita quata. Mwitaamaqi viqata nanrianra nanrianra mwutukya
vahirata variata.
8 Nkye mpoqiavata mwitaamaqi vivera, nkyi kyaiqavanto hia qumina
kyaiqa vahiraitiro, nkyi kyaiqavanto kyuqe kyaiqa nraahu vahirata
nkye tiri vunyaa vaisi Iesusi Karaisira okyara ntapihi kyeta taqamwaqi
vivara.
9 Vaisi mpovanto hia mwitaamaqiro vi variva, mwiva vu qipa vi vaisira
votima kyero variqaro hiama qio Kotira qua okyara taqero. Mwi vaisiva
Karaisiva mwiva haaru uaqia hi kyaiqara utu quara nruka mwatairara
qumimaqama kyeqaro apima variro.
10 Ni kata pakyaa tuaavo, Kotiva nkyi nyaanrama kyero nkyi nai
kyaama tairara tita, qutaa mwi quava nkyiqi mwivau vahiarive tita,
nkye Kotira kyaiqa mpoqiavata varaqita quata. Nkye mwitaamaqi
viqata hia api aanra vivera, 11 nkye tiri vunyaa vaisivanto Iesusi
Karaisiva ntaqikyinani vihuama varivara. Tiri huvantu timwa taariva
ntaqikyiari mwatava, mwi mwatava ekyaa enta qatima vahiqiro
quananro.
12 Mwi quara qutaa qua nkye riemwaqi viqata kepukyaqama kye vi
variara nte ntapihi kyaurave. Nte mwianra rieqanama nte qati nraahu
qaiqaavata qaiqaavata mwi quara nkyi timwa nyiqana mwi quara vu
nraatoqi vateta riemwaqi viqata variate timwaqi virera.
13 Ni mamanta mwaava hia qutu viraqe nte qati variqi quani entara nte
qioma qaiqaavata qaiqaavata nkyi timwa nyianriva vahiananro.
14 Ni mamantavanto haraara nraamwu votima kyeroma vahiro. Pataqia
nraahu vari kyena nte ntena mamanta mwaini kyena nyaamwuni
virerave. Tiri vunyaa vaisivanto Iesusi Karaisiva mwatani variqaro nte
qutu quaninranra ntapihi kyero tihana riaurave.
15 Nte ntena qutuariva qauma vahirara rienama nte tiqana, Nte
qutu quarita nkye mwi quara riemwaqita quate tinama nte qaiqaavata
qaiqaavata kyuqe aanra nrohi okyarara nkyi timwa nyinrenrave, ti
varura.

Tire teta tivuqotai Karaisira peqa okyara ntuvaahe vari okyarara taqaunanrave tura

16 Tire tiri vunyaa vaisi Iesusi Karaisira okyara nkyi timwa nyiqata
hia teta riemwa kye uri qua mwaanra nraantantamwa kyeta nkyi
timwa nyunanravauma. Tire variqata teta tivuqo Karaisira peqa okyara
taqaavananrave.
17 Karaisira qova nritarero nyaamwuni kepukyavanto variva, Kotiva nai
mwaaqu Iesusira ntuvaahama mwatero tiqaro, Mwaa ni maaquvantoma
variho. Ni mutukyavanto mwianra mpoqiavata vaihana nte mwianra
qamwateqana varuqo, tura.
18 Haaru Kotiva mwitaa tuvata tire tetavanto mwi entara taaqi kyotata
mwiaqaa Iesusira vatama kye variqata Kotiva nyaamwusairo tu quara
riaavananrave.
19 Tire mwi inraikyara mwi inraikyara taqaunanranra tita, tire
poropeti vaisinramwuvanto haaru qovarama kyo quava, mwi quava
qutaa qua vaiho tunanra. Nkyevata mwi quara anoma kye riemwaqi
vivera, nkye qioma varivara. Poropeti vaisinramwuvanto tu quava, mwi
quava omwavanto kyokiraqi itaintema kyeroma itamwaqiro vi variro.
Mwi quava omwa votima kyero itamwaqiro viharo qaatatarera iharo
mwiaqaatairo itataraaravanto nrumu ntuvaahaintema hianaro. Iesusira
quavanto qaatatarenani itataraaravanto ntuvaahe varintema kyeroma
nkyi mwutukyaqi ntuvaahama nyate variananro.
20 Nkye poropetivanto tu quarara rieqatama mwaa quara nraante
ntapihi kye rieqata variata. Poropetivanto qara ntumwa to quara
mpukuqi vahira, haunri vaisi mpovanto nai riemwa kyero tiqaro, Mwi
quara okyaravanto mwitaa mwitaamama vaiho, qiankyora.
21 Hia poropeti mwihua nkyiari riemwa kyeta ekyaa mwi quara
turavauma. Kotira mwanraquravanto poropeti mwihua kyaahaqa hi
varuvata mwihua Kotira qua qovarama kye varurama.

Unra timwa kyeqata tire poropeti vaisima varuro tu vaisihuara tura

2 1 Haaru vaisi mpo uhua qovarama vita nraakye qora utaqaa variqata
unra tiqata, Tire poropetivanto variqata Kotira qua qovarama
kyeqatama nkyi timwa nyi varuro, tura. Mwihua mwitaa timwa kyeqata
unra qua nraahu ti varurave. Mwihua ti varuntema kyeta nraakiara vaisi
mponramwuvanto qovarama vita nkyi utaqaa variqata unra qua nraahu
nkyi timwa nyiqi vivarave. Mwihua qua mwakyaakyavanto unra qua
vahiraro mwi quara riaariva viro uaqiamama quananro. Tiri vunyaa
vaisivanto Iesusiva mwihua huvantu kyaihata mwihua mwiaqaatai qaqira
kyeta Iesusira qoririma mwate variarara tiro, mwia kyaara mwihua taiqa
kyaariva qaumatoma vahiro.

2 Mwihua kyaurira kyaiqa varaqi vivata nraakye qora airivanto mwihua
qua rieqata mwihua sataqita vivara. Mwihua kyaurira kyaiqa varaqi
vivata nraakye qora mpo ihua mwihua kyaiqa taqetama tiqata, Qikye,
Karaisira qua qutaa qua rieqata mwia vataqi vi varia aanrava uaqia hi
aanranravema tivara.
3 Unraqama kyeqata Kotira qua ti varihua qovarama vita mwihua
kepukyaqama kyeqata nkyi munima ntavihi kye vararera utiqata mwihua
nkyiari riemwate quara nkyi timwa nyivara. Mwi vaisihua mwitaamaqi
vi varirara tiro, Kotiva haaru mwihua kyaiqa kyaara mwihuaqaa qua
vataira. Mwihua taiqa kyaariva hiama vaite variro.
4 Haaru nyaamwunyaahua mponramwuvanto Kotira qua nteqa kyovaro
Kotiva hia mwihua taqe kyaraitiro, Kotiva mwihua nkyiari uaqia hu
kyaiqara utura qaara qutu quahua varianani vara kyero tuto kyorave.
Mwihua mwini rupa taihata variqata Kotiva ko qiani entara vekya
variarama.
5 Haaru varu entara nraakye qoravanto hia Kotirara riaraitita, variqi vi
varuvaro Kotiva mwia kyara hia mwihua taqe kyaraitiro, Kotiva tuvaro
humwunravanto mwihua taiqa tuto kyorave. Mwi entara Noaava nraahu
Kotira okyara avuqavu hu okyarara nraakye qora timwa nyi varurara
tiro, Kotiva mwiavata mwia vataahua 7 nramwuvata vekyahu nyatovata
qio varura.
6 Haaru Sotomiqi varuhuavata Komoraaqi varuhuavata uaqia hi
kyaiqara uti varuvaro mwia kyaara Kotiva mwatukya mwitana qiaqotairo
taiqa kyovaro qarapaa nraahu vahura. Nraakiara hia Kotirara riehua
variqata Kotiva tirivata mwitaama kye taiqa kyaankyo tiqata variate tiro,
Kotiva mwihua mwitaama kyora.
7 Kotiva mwi mwatukyatana taiqa kyarera hiro mwiva Rotira
nraahu vaitutuma kyero kyaahaqama kyovaro qati vura. Rotiva vaisi
kyuqeva Sotomiqi variqaro taqovata mwi mwatanaahua vaisivanto
mpo qua mpo qua nteqa kyeqata nanrianra nanrianra nrohiqata qora
kyaiqa uti varuvaro Rotira mwutukyavanto uaqia huvaro varura.
8 Rotiva vaisi kyuqeva variqaro mpo enta mpo enta mwi mwatanaahua
kyapata variqiro viqaro mwihua uaqia hu kyaiqara uti varuvaro vuqo
taqoraravata, nraatoqo rioraravata, mwia mwutukyavanto uaqia huvaro
varura.
9 Haaru Kotiva mwitaamaqiro vurara tita, tire ntapihi kyauraro Kotiva
kyuqe hia vaisihua qati vaitutuma kyeqaro kyaihata quavaro qora hia
vaisihua rukye varivama variro. Kotiva uaqia hi kyaiqara uti variahua
tutero variqiro viro nraakiara ko qiani entaraqaama mwihua ko qiananro.
10 Vaisivanto hia Kotira quavata mpohua quavata riaraitita, mwihua
nkyiari mwamwanta kyakya hi kyaiqara nraahu vare variavaro mwia
kyaara Kotiva mwihuaqaa qua nronrama vataananro.

Unraqama kyeqata Kotira mwakyaakya ti varia vaisihua okyarara tirerave. Mwihua nkyiari qua timwa kyeqata nyaamwunyaahua nronra vaisiara qumina vaisive tiqata mwihuaravata uaqia hi quara nraahu timwaqi vi variarave.

11 Mwi vaisihua uapaa vaisivanto variqata nyaamwunyaahua nyutu vara mwataniqa hiqata ti variavata nyaamwunyaahua nronravanto variqatavata hia mwihua nraantantamwa kyeta qua qiara. Nyaamwunyaahua Kotira vuqaa varita tiqata, Tire mpohua nyutu vara mwataniqa hiqata uaqia hi quara qiarorave, tiqata hia mpohuara uaqia hi quara qiara.

12 Nyaamwunyaahua mwitaa ti variavata unraqama kyeqata Kotira mwakyaakya ti varia vaisihua hia ntapihia inraikyara mwi inraikyarara uaqia hi quara nraahu ti variara. Mwihua qaakyau quara vairi hia vu nraatovata vaihua votima kyeta variara. Qaakyau quara vairi mwihua hia taqeqa qati kyakya hiarave. Mwihua ru nraahu kyakya hiarave. Mwia nraantantamwa kye nraakiara mwi vaisihuavata ru kyairata vita raupirima vivarave.

13 Mwi vaisihua henahua uaqiama nyate variarara tiro, nraakiara nkyiarivata Kotiva uaqiama nyatairata raupirima vivarave. Nraakye qoravanto huariqaa ntuvaantuama vita omwata nre variavata mwi vaisihua airi kyaravata kepukya nramanrivata mwia nraahu nreta tiqata, Tire mwi inraikyara nraahu nramwaqi viqata qamwateqata varirerave, ti variarave. Mwihua mwitaamaqi viqata nkyivata kyara nreqata nkyiari unra kyaiqara qamwataqi viqata nkyi kyaurira inraikya vara nyi variarave.

14 Mwi vaisihua suvanto mpo enta mpo enta mpohua nyaatamwanraqaa nraahu vaihata mwihuavata nrohirera uti variqata qio uaqia hi kyaiqara nraahu utuqi vi variarave. Mwi vaisihua hia kepukyaqa hia nraakye qorahua unra qua qihaakyama kyeqata timwa nyiqi quavata mwi nraakye qorahua uaqiama vi variara. Mpova hi inraikyarara mwutukya nti varia okyarava mwihuaqi nronraqama kyero vahirave. Mwihua mwitaamaqi vi variarara tiro, Kotiva mwia kyaara mwihuara uaqiama vita variate tihata uaqiama vita variarave.

15 Mwi vaisihua kyuqe aanra avuqavuma kye nrohi varia aanranra qaqira kyeta api aanraqaa nraahu nrohi variarave. Haaru vetato varu entara vaisi mpovanto mwia nrutu Mperaamuva Mpeora mwaaquvanto uaqia hu aanranraqaa vuntema kyeta, mwi vaisihuavata kuaa aanra mwiaqaa nraahu virera uti variarave. Haaru mwi entara Mperaamuva munimanra nraahu rieqaro uaqia hu kyaiqara vararera uti varuvaro **16** mwiaqaatairo mwia ntonkivanto hia qua ti inraikyava, mwi entara vaisivanto qua tuntema kyero qua tiqaro mwia inronra huvaro Mperaamuva qaqira kyero uaqia hu kyaiqara vararera tura hia varorave.

17 Mwi vaisihua rumwu nramanrivanto ekyaa tati vira votima kyeta
variara. Toqa nronraqama kyero tiqaro tonamwu raapu varero vi
varintema kyeta mwi vaisihua variara. Qikye, Kotiva mwihuani veva
vevani viro upi kyokikina ri mwatukyara terama tairave.
18 Mwi vaisihua quaqama vahira turo tiqata qumina qua nraahu ti
variarave. Mwi vaisihua tiqata, Qioma nkye nraakye qora api qaraqita
nrohivarave, qia quaraqo nraakye qora mpo hiahua qora kyaiqa qaqira
kye kyuqe aanra virera uti variahua vara apiqama taavata mwi vaisihua
qua rieta, mwihua qaiqaa uaqiama vita variarave.
19 Mwi vaisihua tiqata, Tiri quavanto nkyi huvantu kyairata nkye qioma
variqi vivarave, tiqata mwitaa ti variavaro mwihua uaqia hi kyaiqava
mwihua nkyiari rupa taihata variara. Uaqia hiari kyaiqava mpoqara
mpoqara hiariva vaisi mpo nraatara kyero mwia rupa tairaro mwi vaisiva
uaqia hi kyaiqara mwia kyaiqa vaisima variananro.
20 Uaqia hi kyaiqava tiri rupa taihata varuraro Iesusi Karaisiva tiri vunyaa
vaisivanto tiri huvantu kyaihata tire qati varunanra. Mpovanto Iesusira qua
riero huvantu viro variqiro viro mwiaqaatairo qaqira kyero qaiqaa uaqia hi
kyaiqara utuqi virera, uaqia hi kyaiqava mwia tuqara kye rupa tairaro mwiva
qaqira kyero nrumu ntantero kyuqe aanraqaa quariva hiama vahiananrove.
21 Vaisivanto Karaisira qua avuqavu nrohi variani okyarara riemwaqi
viro mwiaqaatairo mwi vaisiva hiavata mwi quara qoririma mwataarive.
Nte Kotira qua qoririma mwataani vaisirara mwitaama tina: Po, e
Karaisira qua hia riaraitira, qati variraqe nte iara qiove qiataara vaihara
e Karaisira qua riera mwiaqaataira qaqira kyera uaqia hi kyaiqara utuqira
quarana nte iara po tuqo tirerave. (Haaru Karaisirara hia riaana entara
iqaa qua pataqia vaihara mwiaqaataira e Karaisira qua riera mwianra
nraahu riemwaqi quataara vaihara e mwia qua qoririma kyaararoma
mwia kyaara iqaa nronraqama kyeroma qua vahiananrove qianinra.)
22 Vaisivanto uaqia hi kyaiqara qaqira kyero variro qaiqaa uro uaqia hi
kyaiqara vararera uti vari vaisirara haaruaa quavanto mwataama tiro:

Mwi vaisiva vairivanto mwunru vihi taira uro
qaiqaa nai nraintema kyeroma variho, tura.
Qaiqaavata quavanto mwitaama tiro:
Quara hiqama taiva nrumu ntantero
uro qaiqaa horaqi henoma ntintema kyero
mwi vaisiva variho, tura. (Snd 26:11)

Vaisivanto uaqia hi aanranra qaqira kyaariva qaiqaa uro uaqia hi
aanranra mwiaqaa quaninranra quavanto mwitaamama vahiro.

Karaisiva uro ntante tumuaninranra tura

3 1 Ni nramwunaa tuaavo, nte qara mpo nkyini kyenama qaiqaa-
vata mwaa qarara nkyini kyauqo. Nkyiara mwihua ni qara kyaara

ntiqata mwi quara mwi quara riemwa teqata kyuqe qua nraahu su nyaatoqi vahirata variqi quate tina, qara ntumwa taura.

2 Nkye poropetivanto qara ntumwa to quara riaate tina, nte qara ntumwa taurave. Tiri vunyaa vaisivanto tiri huvantu kyaiva mwitaamaqi quate tiqaro tiri nai nronraqama kyai vaisihua timwa timwuvata tire mwi quara nkyi timwa nyiavananra. Nkye mwi quaravata hia taunru kyaraitita, qati nraahu riemwaqi quate tinama, nte mwaa quara qara ntumwa tena.

3 Nkye mwaa quara nraante ntapihiata. Nraakiara ekyaara enta qaumato vahirata vaisi airivanto qovarama vita variqata mwihua nkyiari kyakya hi kyaiqara varaqi viqata nkyiara raima nyatevarave.

4 Mwihua raima nyateqata mwitaama tivara, Nraakiara nte uro ntante tuminrenrave tu vaisiva tanave variho? Tiri haivaqahua variqi vita qutu vuntema kyetama mwaa entaravata qati nraahu mwitaamaqi vi variavata varuro. Haaru mwata mwaa utu toraqaatai ekyaa inraikyavanto kuaa qarama kye mwitaama nraahuma vahiqiro vi variho, timwa kyeqatama nkyiara raima nyatevarave.

5 Mwi vaisihua mwitaa tiqatama Kotiva haaru tuvaro nyaamwuvantovata mwatavantovata qovarama vura mwi quara hia riarerave timwa kyeta hia mwianra nraato tuaavo. Mwi entara nramanrivanto nraahu vahuvaro Kotiva tuvaro nramanriqitairo aahara mwata qovarama viro vahura.

6 Mwia nraakiara Kotiva mwatani varuhua nramanriqotairo vehi utu nyatero ru taiqa kyora.

7 Nraakiaravata Kotiva qaiqaa tiraro qiavanto nyaamwuvata mwaa mwataravata itamwa kyairaro taiqa quananrove. Mate Kotiva nai ko tirera hiani okyarara rieqaroma nyaamwuqaavata mwataqaavata ntaqikyiqiro viraro mwi entava nri ntairaro Kotiva uaqia hia nraakye qorahuaqaa qua vatero mwiaqaatairo mwiva mwihua vehi utu nyateqaro nyaamwuvata mwatavata qiaqotairo taiqama kyaananro.

8 Ni nramwunaa tuaavo, nkye mwaa quara taunru kyevorave. Nronravanto Kotiva 1,000 ihi mwianra ni puqaa kuaa ihera votima kyero vahirave timwa kyero kuaa ihera mwianra 1,000 ihi votima kyero vahirave tirama.

9 Haaru nronravanto Kotiva nai kyauqu nriqiqaa vateqaro nte mwitaa hirerave tuvaro mwi entaraqaatairo airi ihi nritaraihata haunri nkye tiqata, Qikye Kotiva qakyoma kyero mwitaa hiananrove, tivora. Kotiva hia mpoqiavanto viro raupiri hirata ekyaa mwihua nkye uaqia hi aanranra qaqira kyaate tiro, mwiva qakyoma kyero nkyi sekyama variro.

Nyaamwuvata mwatavata taiqaaninranra tura

10 Mpuara vaisivanto nrihanrama mwatero nri ntema kyeroma nronravanto qovara hiani entava nriananro. Mwi entaraqaa

nyaamwuvanto nronraqama kyero takuma viro hia vahiananro. Takuma viraro nyaamwuqi vahi inraikyara mpo inraikya mpo inraikya qiavanto itamwa kyairaro taiqa quananro. Mwata mwaavata mwiaqaa vahiani inraikyara mwia rirantema qiavanto itamwa taiqa kyairaro taiqama quananro.

11-12 Mwi inraikyava mwi inraikyava mwitaamaqiro viro taiqa quaninranra tita, nkye mate mwaa entara nataama kyetave variqi vivara? Nkye Kotiva qovara hiani entara vekya variqata nkye hia uaqia hi kyaiqara utiraitita, kyuqema kye variqi viqata Kotirara nronraqama kyeta riemwaqi viqata varivama vahiro. Nkye mwitaamaqi vivaro mwi entava qamwanramama nri ntaananro. Mwi entava nri ntairaro qiavanto nyaamwu itamwa kyairaro mwatani vahiari inraikyava kepukya inraikyavanto itero ravita viro taiqama quananro.

13 Mwitaamaqiro vi variraqe tire Kotiva nai kyauqu nriqiqaa vateqaro tu quava mwivau vahianinra vekyama variananra. Mwi entara nyaamwu qaraakyavantovata, mwata qaraakyavantovata, qovara hianinranra taqeqata qamwateqata variananra. Mwi mwatukyarara avuqavu nrohi vari nraakye qorahua tiqata, Tiri mwaata tuananravema, tivara.

14 Ni nramwunaa tuaavo, mwi entara vekya variqatama Kotiva nkyiara hia uaqia hi kyaiqara uti variahua kyuqe nraakye qora nraahu variavo timwa kyero nkyi qihaakyama nyataarive tita, nkye mwaa entara ntuvaihaa vita ekyaa tonani uro kyuqema kye variqi quata.

15 Tiri vunyaa vaisivanto hia vaakya tuminra mwianra nkye mwataama kye rieqata variata. Mwiva hia vaakya tuminra mwia airi nraakye qoravanto uaqia hi kyaiqara qaqira kyaivaqe mwihua sitaankye tiroma hia vaakya tumiho, qiata. Tiri tiqata vakyaa Poruva varuvaro Kotiva mwia kyaahaqa huvaro mwivavata kuaa qua mwia nraahu kyuqema kyero qara ntumwa teqaro nkyi timwa nyunrave.

16 Poruva mwi quara okyarara tiqaroma mwiva mpo qara mpo qaraqi mwitaa timwa kyeqaro ti varura. Mwiva qara ntumwa tai quava mpohi quava nronra qua vaihatara tita, mpohia vaisihua, hia kyuqe su nyaato vataahua, mwi quara hia ntapihi kye riaraitita, apiqama kyeqata mwi quara okyara ti variarave. Mwi vaisihua hia kuaa qua rie varia vaisihua, mwihua mpo qua mpo qua rie variahuara tita, mwihua Porura quavata, Kotira mpukuqi mpo qua qara ntumwa toraravata, hia ntapihi kye riaraitita, mwi quara okyara apiqama kyeqata ti variarave. Mwihua mwitaa ti variarara tita, mwihua nkyiari apiqama vita raupirima vivarave.

17 Qio ni nramwunaa tuaavo, nkye mwi vaisihua okyara ntapihi kyaarave. Nkye mwaa entara Karaisira qua ntapihi kye rieqata qioma kepukyaqama kyeta variavo. Nraakiara hia Kotira qua rie vari vaisihua qovarama vita api qua tiqatama api aanraqaa nkyi sita vatevorave tita, rauriqata variata.

18 Iesusi Karaisiva tiri vunyaa vaisivanto tiri huvantu kyaivama variro. Karaisiva nkyi kyuqemaqiro virata nkye mwia nraaqiara variqata mwia okyara mpoqiavata ntapihiqata kyuqema kye nronra tuemwaqi quata.

Nrivaqe mwia nrutu tuaaheraarava matevata, qakyovata vahiqiro nraahu quari. Qutaave.

1 IONI

Ioniva vunyaa qara vara kyora

Iesusira qati vara sivuma kyovaro nyaamwuni uro varuvaro airi ihi 60 ihive nritarovaro Ioniva mwaa quara qara ntumwa tora. Iesusi Karaisiva qutaa vaisiqama viro mwatani variqiro vu okyarara ntapihi kyeta riaate tiro, Ioniva mwi quaravata, Kotirara mwutukya vate okyararavata, timwa nyiqanro qara ntumwa tora.

Ioniva Iesusi Karaisirara tu quara

1 [1] Toharoraqaatairo qati variqiro vi varu vaisira, mwi vaisirara nkyi timwa nyinrenra. Tire mwi vaisira teta tivuqotaita taqaavananrave. Mwiva qua tuvata tire mwia qua riaavananrave. Tire mwia taqeta teta kyauquqo mwia tu varaavananrave. Tire taqauraro mwiva timwa tai quaraqaatairo ekyaa inraikyavanto vahiqiro viqaro hia taiqaraitiro, qati nraahu vahiqiro vi varira.

[2] Mwiva qati variqiro vi variva variqaro mwiva tiri tivuqaa qovarama viro varihata taqaunanra. Tire mwia taqaunanranra tita, tire nkyiara mwitaama tita, Ekyaa enta qati variqiro vi variva mwiva nai qokyantiri variva, mwiva mwaa mwataraqaa qovarama vihata tire mwia taqaunanranrama turo.

[3] Tire mwia qoravata mwia mwaaqu Iesusi Karaisiravata kyuqema kye kuaaqi variqata variqi vi varunanra. Kuaa qarama kye nkyevata tirivata kyuqema kye kuaaqi variqata variqi quate tita, tire mwia taqeta mwia qua riaunanranra nkyivata timwa nyi varita. [4] Nkyevata tirevata qamwataarava mpoqiavata vahiarive titama, tire mwaa quara qara nti varuro.

Omwaqaa nrohiqata variate tura

[5] Tire mwaa quara Karaisiva tiri timwi quara nkyivata timwa nyinrenra. Kotiva varirero omwavantoma variro. Hia kyokira rivavata mwiaqi vahira.
[6] Tire uaqia hi aanranra enta hiani aanranraqaa nrohiqata tire tiqata, Kotiravata

The New Testament in Omwunra-Toqura (South Tairora) of Papua New Guinea; 1st ed. 2000; web version, 2014, Wycliffe Bible Translators, Inc.

kuqema kye kuaaqi variqi vi varurahuave, qiarera, tiri quavanto unra qua vahiraro tiri kyaiqavantovata unra kyaiqama vahiananro.

7Kotiva omwaqaa varintema kyeta tirevata omwaqaa variqita quarera, qutaama tire nanrianra nanrianra qamwateqatama kuaaqi variqita quananra. Tire mwitaama variqita quarera, Kotira mwaaqu Iesusira nraanrevanto tire uaqia hi kyaiqara utuana quara nruka kyero hiqama timwa taqiro quananro.

8Tire tiqata, Hia tire uaqia hi kyaiqara uti varurahuave, qiarera, tire teta unra qiararo qutaa quavantovata hiama tiriqi vahiananro.

9Tire teta uaqia hi kyaiqara uti variananra qoqaa timwa qovarama kyaarera, Kotiva avuqavuma timwa te variva, mwiva qutaama tiri uaqia hi kyaiqara uti varuna quara nruka timwa tero kyuqema kyero tiri tivu nraato hiqama timwa taananro.

10Kotiva ekyaa nraakye qorara uaqia hi kyaiqara uti variahuave tirara tita, tire tiqata, Tire hia uaqia hi kyaiqara uti varurahuave, qiarera, tire mwitaa tiqatama Kotirara mwiva unra qua tivavema qiananra. Tire mwitaa qiarera, Kotira quavanto hiama tiriqi vahiananro.

Iesusiva tiri kyaahaqama timwa taarivama variho tura

2 1Ni nraaqiaranramwu tuaavo, nkye hia uaqia hi kyaiqara utuate tinama, nte mwaa quara qara nti varina. Tiriqitairo vaisi mpovanto uaqia hi kyaiqara utu kyairera, Iesusi Karaisiva avuqavu nrohi variva, mwiva Kotira nai qora nraaqani variqaro mwi vaisirara rieqaro nai qorara po kye tiqaro mwi vaisira kyaahaqamama mwataananro.

2Kotiva tire uaqia hi kyaiqara uti varuna quara nruka timwa taarive tiro, Iesusiva tiriara rieqaro qutu vura. Iesusiva hia tire uaqia hi kyaiqara uti varunanranra nraahu rieqaro qutu viraitiro, mwiva ekyaa mwaa mwataraqaa variahua uaqia hi kyaiqararavata rieqaro qutu vura.

3Tire Kotiva mwitaa mwitaa hiate qiani quara riemwaqita quarera, tire qioma tiqata, Tire Kotira okyara ntapihi kye taqaurahuave, qiananra.

4Mpovanto Kotiva mwitaa mwitaa hiate qiani quara hia riemwaqiro viraitiro, mwiva tiqaro, Tire Kotira okyara ntapihi kye taqaurahuave, tirera, mwi vaisiva unra ti variari vaisiva variraro qutaa quavantovata hia mwi vaisiraqi vahiananro.

5-6Vaisi mpovanto Kotira qua nraahu riemwaqiro vi vari vaisiva varirero mwi vaisiva qutaaqama kyero Kotirara mwutukya vahi vaisivama variro. Karaisiva nrohintema kyero nrohi variva, mwi vaisiva ntapihi kyero tiqaro, Nte Kotikyantiri kuaaqi variqina vi varuvave, ti variro. Tire Karaisiva nrohintema kyeta nrohiarera, tire qioma tiqata, Tire Kotiravata kuaaqi variqita vi varurahuave, qiananra.

Qaraakya qua vatairara tura

7Ni nramwunaa tuaavo, nte mwaa quara qara ntiqana Kotiva vatai quara hia qaraakya quavauma nkyi timwa nyi varuqo. Kotiva haaru mwi

quara vataihata nkye haaru vuni Iesusirara qutaave timwa kyeta variqata mwi quara riaara. (Kotiva haaru tiqaro, Nanrianra nanrianra mwutukya vahirata nrohiate tu quara nkye mwi quara riaarave.)

8 Mate nte mwi quara qaraakya qua votima kyena nkyi timwa nyinrenrave. Karaisiva mwi quara riovaro nkyiara nronraqama kyero mwia mwutukya vahura. Nkyevata mwi quara riaavaro nanrianra nanrianra nkyi mwutukya vaihata variarama. Nkye mwitaa hiarara tita, nkye enta hiraqi nrohi varia entava taiqero vi variharo omwavantoma qovara hi variro.

9 Vaisi mpovanto hia nai hena vaisiara mwutukya vahiraro mwianra ua vu nraato ti variva tiqaro, Nte omwaqaa nrohi varuvave, ti variva, mwi vaisiva kyokiraqi nraahuma nrohi variro. Mwi vaisiva nai haaru kyokiraqi nrohi varuntema kyeroma mwaa entaravata kyokiraqi nraahu nrohi variro.

10 Nai hena vaisiara mwutukya vahiraro nrohiariva, mwi vaisiva omwaqaama nrohi variananro. Mwi vaisira kyaiqaqaatairovata hiama mpovanto uaqia hi kyaiqara utuananro.

11 Vaisi mpovanto nai hena vaisiara qora vu nraato vate variva, mwi vaisiva kyokiraqi hia nai vi aanranra ntapihiraitiro, apiqama kyero vi variro. Enta hi inraikyava mwia vu entama kyaiharo mwia vuvanto qipa viharora tiro, mwi vaisiva nai quani aanranra hia taqaraitiro, api vi variro.

12 Ni nraaqiaranramwu tuaavo, Kotiva Karaisira kyaiqarave tiro, mwiva nkye uaqia hi kyaiqara uti varia quara nruka nyatairara tina, nte nkyini qara ntumwa nyatauqo.

13 Nkye nraaqiara sohuamwanra tuaavo, tauraaqama kyero toharoraqaatairo qati variqiro vi varu vaisira nkye mwi vaisirara ntapihi kyeta riaarara tina, nte nkyinivata qara ntumwa nyatauqo. Nkye qumwanraa tuaavo, nkye Saataaninra nraatara kye variarara tina, nte mwaa quara nkyinivata qara ntumwa nyatauqo.

14 Ni nraaqiaranramwu tuaavo, nkye tiri tiqora ntapihi kyaarara tina, nte nkyinivata qara ntumwa nyatauqo. Nkye nraaqiara sohuamwanra tuaavo, tauraaqama kyero toharoraqaatairo qati variqiro vi varu vaisira, nkye mwi vaisirara ntapihi kyeta riaarara tina, nte nkyinivata qara ntumwa nyatauqo. Nkye qumwanraa tuaavo, nkye kepukyaqama kyeqata variqita vi variavaro Kotira quavanto nkyi su nyaato mwutukyaqi vaihata nkye Saataaninra nraatara kye variarara tina, nte nkyini mwaa qarara ntumwa nyatauqo.

15 Hia mwata mwaaqaanaa okyararave, mwata mwaaqaanaa inraikyararave, nkyi mwutukya ntirata variata. Vaisivanto variraro mwia mwutukyavanto mwatanyaa inraikyara nraahu vahirera, hia mwi vaisira mwutukyavanto tiri tiqora Kotirara vahiananro.

16 Nraakye qoravanto nkyiari qamwaterarave, nkyiari varaataa hiani
inraikyararave, vairiqahi okyararave, airi inraikya vateqata nkyiari
mwahuta ti vari okyararave, ekyaa mwi okyarava mwi okyarava hia tiri
tiqova hinasairo tuminraitiro, nai mwata mwaaqaanaa okyarama vahiro.
17 Mwaa mwatavavata, mwaa mwataraqaanaa inraikyara mwutukya
nti varihata varia inraikyavavata, ekyaa mwi inraikyava mwi inraikyava
taiqama quananro. Kotira qua riemwaqiro vi variari vaisiva, mwiva
nraahuma ekyaa enta ekyaa enta qati variqiro quananro.

Karaisira nramwutaara tura

18 Ni nraaqiaranramwu tuaavo, ekyaara entavanto qaumatoma vahiro.
Iesusi Karaisira nramwutaavanto qovara hiananrove tu quara nkye
riaarave. Mwaa entara Karaisira nramwutaa airivanto qovarama vita
variavata tire qio ntapihi kyauraro ekyaara entavanto qaumatoma vahiro.
19 Karaisira nramwutaahua hia tiriqinaahuara titama, mwihua tiri
kyeta vita. Mwihua tiriqinaahua hiatiri, tirivata variatiri. Mwihua
tiri kyeta quavata mwiaqaama tire ntapihikye tiqata, Qutaama
mwihuaqitairo hia mpokuvanto tiriqinaavave, tita.
20 Qio nkye Kotira mwanraqura nkyiqi rauru kyaihata varaahua
variqatara tita, nkye ekyaa Kotira qua qutaa qua ntapihi kyeta riaara.
21 Nte hia nkyiara tiqana, Nkye hia qutaa qua riaarave, turave. Nkye
Kotira qua qutaa qua riaarara tina, nte mwaa quara nkyini qara ntumwa
tauqo. Hia Kotira qua qutaa quaqaatairo unra quavanto qio qovara
hiananrove. Nkye mwia ntapihiarave.
22 Unra qua ti vari vaisiva varirero mwiva tavave? Iesusiva hia Kotiva
hinasairo tiri kyaahaqa hirero tumivave qiariva, mwivama mwi vaisiva.
Mwi vaisiva mwitaa tiqaroma Iesusira nramwutaa variqaro mwiva mwia
qoravata mwia mwaaquvata qoririma mwate variro.
23 Vaisivanto Kotira mwaaqu Iesusira qoririma mwateqaroma mwia
qora Kotiravata qoririma mwatero. Vaisi mpovanto Iesusirara qutaa
mwiva Kotira mwaaquve qiariva, mwi vaisiva mwia mwaaqu vatama
kyero kuaaqi variqaroma mwia qora Kotira vatama kyero kuaaqi
variananro.
24 Tauraa vuni riemwataa quara, mwi quara nraahu tuqara kyeta tuteta
riemwaqita quata. Mwi quava nkyiqi kepukyaqama kyero vahiqiro virera,
nkye mwia mwaaquvata mwia qoravata mwitanahua kyapata kuaaqi
variqita vivara. 25 Mwia mwaaquvanto tiriara mwihua mwitaamaqita
viqata ekyaa enta ekyaa enta qati variqita quate tiro, nai kyauqu nriqiqaa
vateqaro tura.
26 Vaisi mponramwuvanto nkyi sitaqita uro uaqia hi aanranraqaa
kyarerata uti variahuara rieqanama nte mwaa quara nkyini qara ntumwa
tena.

27 Qio Kotiva nai mwanraqura nkyi nyihata varaara. Kotira
mwanraquravanto nkyiqi variqaro nkyi Kotira okyarara ntapihi kyero
timwa nyinranra tiro, hia qumina mpovanto nkyi timwa nyianinra.
Kotira mwanraquravanto mpo okyara mpo okyara ekyaa okyara
nkyi nyaamwuteqaro hia unra qua nkyi timwa nyinraitiro, qutaa qua
nraahuma nkyi timwa nyi varira. Kotira mwanraquravanto nkyi timwa
nyiqiro vi variratara tita, nkye mwia qua riemwaqita viqata Karaisira
vatama kyeta kuaaqi variqi vivara.
28 Ni nraaqiaranramwu tuaavo. Karaisira vatama kyeta kuaaqi variqi
viqata variata. Tire mwitaamaqita quararo nraakiara Karaisiva qovarama
viro tumu ntairaqeta tire hia aatu hiqata kyauriraitita, mwia vuqaa
variqata mwutukya qihaakyama kyeta variananra.
29 Karaisiva hia uaqia hi kyaiqara utiraitiro, ntapihi kyero nraahu
nrohi vari okyarara, nkye ntapihi kyaahuara tita, nkye taqaivaro vaisi
mpovanto Karaisira votima kyero ntapihi kyero nrohi varirera, nkye
qioma mwi vaisirara Kotira nraaqiarave tivara.

Tire Kotira nraaqiarama varuro tura

3 1 Qikye, nataamave Kotiva tiriara mwutukya vahiva vahiro? Kotiva
tiri tiqova mpoqama kyero tiriara mwutukya vaiharora tiro,
mwiva tiriara nkye ni nraaqiarave ti varira. Qutaaqama kyeta tire mwia
nraaqiaranramwuma varita. Mwatani hini hia nraakye qorahua Kotira okyara
hia ntapihi kyaahuara tita, mwihua tiri okyararavata hia ntapihi kyaara.
2 Ni nramwunaa tuaavo, mate mwaa tire Kotira nraaqiarama varita.
Nraakiara tire nataamave variananra? Hiama tire mwi okyarara ntapihi
kyeta. Tire mwaa quara nraahu riaunanra: Nraakiara Karaisiva qovarama
viraqeta tire mwia votima kyetama variananra. Mwi entara tire mwia
vitama kyeta taqeta mwiaqaataita tire mwia votima kyeta variananra.
3 Mwi entara vekya variahua uaqia hi kyaiqara utuaro tita, Karaisiva
kyotataqama kyero nrohintema kyeta mwihuavata kyotataqama kyeta
nrohiqata mwia vekya varivara.
4 Vaisivantove nraakyevantove uaqia hi kyaiqara utiqaroma Kotira qua
nteqa kye variro. Kotira qua nteqa kye variva, mwiva uaqia hi kyaiqara
uti varirama. 5 Nkye ntapihi kyaavaro Karaisiva nraakye qoravanto uaqia
hi kyaiqara uti variara nruka nyatarero qovarama vira. Karaisiva hia
uaqia hi kyaiqara uti varivama variro. 6 Mwikyantiri variqiro quariva hia
uaqia hi kyaiqara utuqiro quananro. Uaqia hi kyaiqara utuqiro vi vari
vaisiva hia Karaisira taqero, mwiva Karaisira okyara hia ntapihiva varira.
7 Po, ni nraaqiaranramwu tuaavo, haunri mpovanto unra qua nkyi
timwa nyiankyora. Vaisi mpovanto ntapihi kyero nrohi vaisiva, mwi
vaisiva ntapihi kyero nrohi vari vaisivama variro. Mwi vaisiva Karaisiva
nrohintema kyero ntapihi kyero nraahu nrohi varira.

8 Saataaniva haaru toharama kyero uaqia hu kyaiqara nraahu varaqiro
vurara tiro, uaqia hi kyaiqara nraahu vare vari vaisiva, mwi vaisiva
Saataaninra nraaqiarama variro. Kotira mwaaquvanto Saataaninra
kyaiqa taiqa kyarero mwaa mwataraqaa qovarama vira.
9 Vaisivanto Kotira nraaqiara variharo Kotira vu nraatovanto mwi
vaisiraqi vaiharora tiro, mwi vaisiva hia qio uaqia hi kyaiqara utuqiro
quananro. Kotiva mwia qova variharora tiro, mwi vaisiva hiama qio
uaqia hi kyaiqara utuqiro quananro.
10 Tire nataama kyetave mwi vaisirara Kotira nraaqiarave variho,
Saataaninra nraaqiarave variho, qiananra? Mwataama kyeta tire mwia
ntapihi kyeta taqaananra. Vaisi mpovanto hia avuqavu hiani kyaiqara
varaarivave, hia nai hena vaisiara mwutukya vahiarivave, mwi vaisivama
hia Kotira nraaqiara variro.

Nanrianra nanrianra mwutukya vahirata variate tura

11 Nkye tauraaqama kyeta riemwataa quava, mwi quava tiriara
mwataama tiro: Nkye nanrianra nanrianra mwutukya vahirata variate,
tura. 12 Tire haaru varu vaisira Keninra nraantantaarora. Mwi vaisiva
Saataaninra nraaqiara variqaro nai qata ntuqutu kyora. Nanra kyaarave
Keniva nai qata ntuqutu kyero? Keninra kyaiqavanto uaqia hu kyaiqava
nraahu vahuvaro mwia qata kyaiqavanto kyuqe kyaiqa nraahu vahuvaro
mwia kyaara Keniva nai qata ntuqutu kyora.
13 Ni kata pakyaa tuaavo, Keninra nraantanteta mwata
mwaaqaanaahua nkyi uaqiama nyataivera, hia mwi inraikyarara
nrihanrama quata. 14 Tire teta qata vakyaahuara mwutukya vaihata
variqatara tita, tire hia ekyaara qutu quarahua variraitita, tire ekyaa enta
qati variqita quarahuama varita. Nai qata vakyaahuara hia mwutukya
vahiraro variari vaisiva, mwiva ekyaara qutu quarivama variro.
15 Vaisi mpovanto nai hena vaisi uaqiama mwataaninranra rie variva,
mwi vaisiva mpohua rukye vari vaisira nraantatamwa kyeroma variro.
Nkye mwia ntapihi kyaarave. Vaisivanto hena vaisi rukye variva, mwi
vaisiva hia ekyaa enta qati variqiro quarivama variro.
16 Iesusiva tiriara rieqaro qutu virara tiro, Iesusira mwutukyavanto
tiriara vahi okyarara tiri tinraamwutaihata taqaunanra. Iesusiva mwitaa
hirara tita, tirevata Iesusira votima kyeta teta qata vakyaahua kyaahaqa
hirerata qioma qutu quataa hiraqeta qutu quananra.
17 Vaisi mpovanto airi inraikya vataariva taqairaro mwia qata vakyaa
mpovanto kyarave mpo inraikyave hia vatairaro mwianra hia po
tiro kyuqema mwatairera, nataama kyerove mwi vaisiva Kotirara ni
mutukyavanto iara vaiho qiananro?
18 Ni nraaqiaranramwu tuaavo, tire hia teta qata vakyaahua kyaahaqa
hiraitita, tire qumina nroqitaita nraahu tiqata, Ni mutukyavanto ni kata

pakyaa mwianra vaihana varuqo, qiarora. Tire teta qata vakyaahuani mpo kyaiqa varaqi viqata mwiaqaataitama teta qata vakyaahuara mwutukya vaihata varuro qiaravama qio vahiananro.

Kotira vuqaa tire hia aatu hiraitita varianananranra tura

19 Tire teta qata vakyaahua kyaahaqamaqita quarera, tire qutaa
okyara nraahuma riemwaqita vuro qiananra. Tire mwitaamaqita viqata
Kotira vuqaa variqata hia aatu hiraitita, mwutukya qihaakyama kyeta
variananra. 20 Tire mwitaamaqi quararo tiri vu nraato mwutukyavanto
tiriqaa qua vatero tiqaro, Nkye hiama Kotira nraaqiara variavo,
tirarovata Kotiva tiri vu nraato mwutukya nraatara kyero ekyaa inraikya
taqe variva, (mwiva tiriara nkye ni nraaqiarama variavo qiananro).
21 Po, ni nramwunaa tuaavo, tire teta vu nraatoqitaita kyuqe kyaiqa
nraahu vare varuro qiarava qio vahirera, tire hia aatu hiraitita, Kotira
vuqaa variqata mwutukya qihaakyama kyeta variananra.
22 Tire Kotira qua riemwaqi vita Kotira kyakya hi kyaiqara varaqi
quarera, tire mpo inraikya mpo inraikyara Kotira nyaanru hiararo Kotiva
mwi inraikyara tiri timwiananro.
23 Kotiva mwaa quara vatero tiqaro, Nkye Iesusi Karaisirara qutaama
mwiva Kotira mwaaquve tiqatama mwianra kepukyaqama kyetama
riemwaqita quate. Iesusi Karaisiva nkyiara nkye nanrianra nanrianra
mwutukya vahirata variate ti quara, mwi quara riemwaqita quate, tiro tura.
24 Vaisi mpovanto Kotira qua riemwaqiro nrohi vari vaisiva, mwi
vaisiva Kotira vatama kyero kuaaqi variqiro vi variharo Kotiva mwi
vaisira vatama kyero kuaaqi variqi vi varira. Kotiva nai mwanraqura tiri
timwinranra tita, tire tiqata, Kotiva tirivata kuaaqi variqiro vi varihata
varunanrave, qiananra.

Nkye vaanavanto qiani quararavata Kotira quave tivorave tura

4 1 Po, ni nramwunaa tuaavo, unra vaisi airivanto mpo mwatani mpo
mwatani nrohita tiqata, Nte Kotiva qua mpo qovarama kyaihana
nte timwa nyi varuvave, ti variara. Vaisi mpovanto nri ntero nkyiara
mwitaa tirera, mwia quara qamwanrama kyeta qutaave tivora. Nkye
mwia kyaiqavata mpora kyaiqavata tukyama kyeta taqaata. Kotira
mwanraquravanto mwia kyaahaqa hi variharove mwiva tiho, vaanavanto
kyaahaqa hi variharove mwiva tiho, timwa kyetama mwia kyaiqavata
mpora kyaiqavata tukyama kyeta taqaata.
2 Mwataama kyeta nkye Kotira mwanraquravanto qiani quara ntapihi
kyeta rievara. Nkye vaisi mpo tukyama kyeta taqaivaro mwiva tiqaro,
Qutaama Iesusi Karaisiva Kotiva hinasairo tuminro vaisi tuemwa virave,
tirera, nkye mwi vaisirara, Qutaama Kotira mwanraquravanto mwia
kyaahaqa hi variharo ti variho, qiata.

3 Nkye vaisi mpo tukyama kyeta taqaivaro mwiva Iesusira okyarara
unra quave tirera, nkye mwi vaisirara mwitaama qiata: Hia Kotira
mwanraquravanto mwia kyaahaqa hi variharo unra qua ti variho.
Vaanavanto Saataaniva varinasairo mwi vaisira quavanto qovara hi
variho, qiata. Karaisira nramwutaaqa hi variani okyarava nrianinra nkye
mwianra ntapihi kyaara. Mate mwaa iherara unra vaisinramwu Karaisira
nramwutaahua qovarama vita Saataaninra qua ti variara.
4 Po, ni nraaqiaranramwu tuaavo, nkye Kotiranivantoma varita.
Kotira mwanraquravanto nkyi mwutukyaqi variva mwiva kepukyavanto
variqaro mwatani vari vaananra nraatara kyaihatara tita, vaanavanto
kyaahaqa hi varihata unra qua ti varia vaisihua nkye nraatara kyaara.
5 Mpo hiahua hia Kotira nraaqiara variahua, mwihua mwata
mwaaqaanaa qua okyara nraahu rie variara. Mwitaama kyeta variarara
tita, mwihua mwatanyaa okyarara nraahu timwa nyiavata hia Kotira qua
riaa nraakye qorahua mwihua nraato nyitama mwihua qua rie variara.
6 Tire hia mwihua votima kyeta variraitita, tire Kotiranivantoma varita.
Kotirara rie variariva, mwiva tiri qua qioma riaananro. Hia Kotirara
rie variariva tiri quavata hiama qio riaananro. Tire mwi inraikyaraqaa
vitama kye taqeqata mwaa vaisiva Kotira nraaqiarave, mwaa vaisiva hia
Kotira nraaqiarave, qiananra.

Kotira mwutukyavanto mpohuara vahi okyarara tura

7 Po, ni nramwunaa tuaavo, nrivaqenramwu nanrianra nanrianra
mwutukya vahiraqeta variara. Mwi okyarava Kotiva hinasairo tuminra.
Mpohuara mwutukya vaiharo nrohi vari vaisiva, mwiva Kotira
nraaqiarama variro. Mwi vaisiva qioma Kotira okyara ntapihi kyena
taqauqo qiananro.
8 Kotira okyaravanto vahirero mpohuara mwutukya vahivama variro.
Mwia okyaravanto mwitaama vahirara tiro, vaisivanto mpohuara hia
mwutukya vahiariva, mwi vaisiva hia qio Kotira okyara ntapihi kyena
taqauqo qiananro.
9 Tiriara ni maaquqaataita qati variqita quate tiro, Kotiva nai mwaaqu
kuaiqia vataira mwatani titovaro tiriara rieqaro tuminro qutu vura.
Kotiva mwitaama kyero nai mwaaqu titorara tita, tire taqauraro Kotira
mwutukyavanto nronraqama kyero tiriara vahira.
10 Kotira mwutukya vahi okyarava mwataamama vahiro: Tire hia Kotirara
mwutukya vahuvata variavararo Kotiva mwiva nraahu tiriara mwutukya
vahuvarora tiro, mwiva nai mwaaqu titovaro mwiva tire uaqia hi kyaiqara
utuna quara nruka timwa taarive tiro, mwiva tiriara rieqaro qutu vura.
11 Po, ni nramwunaa tuaavo, Kotira mwutukyavanto tiriara mwitaama
kyero vahirara tita, tirevata nanrianra nanrianra mwutukya vahiraqeta
variaravama vahiro.

12 Haaruvata matevata hia vaisi mpovanto Kotira taqaivama variro. Tire
nanrianra nanrianra mwutukya vahiraqeta variqita quarera, Kotiva tirivata
variqiro viraro tiri mwutukyavanto qutaama Kotirara vahiananro.
13 Kotiva nai mwanraqura tiri timwinranra tita, tire qioma tiqata, Tire
Kotiravatama kyeta kuaaqi variqi vi varuraro Kotiva tirivata kuaaqi variqiro
vi varirave, qiananra. 14 Tire mwia mwaaqu teta tivuqotaita taqaurahuara
tita, tire nkyivata timwa nyita tiqata, Tire mwatani variarahua hia
raupirima viraitita, ekyaa enta qati variqita quananranra rieqaro, mwia
qova nai mwaaqu titovaro tiri huvantu timwa tarero tumunrave, tita.
15 Ta vaisivave Iesusirara qutaama mwiva Kotira mwaaquvanto variho
tirera, Kotiva mwi vaisiravatama kyero variharo mwiva Kotiravatama
kyero variqiro quananro.
16 Tire taqauraro qutaama Kotira mwutukyavanto tiriara vahiro. Kotira
okyaravanto vahirero Kotiva mpohuara mwutukya vaiharo varivama
variro. Vaisivanto mpohuara mwutukya vahiraro variariva, mwi vaisiva
Kotiravatama kyero variqiro vi variraro Kotiva mwiavatama kyero
variqiro quananro.
17 Tire mwitaama kyeta variqi quararo mwiaqaatairo tiri
mwutukyavanto qutaaqama Kotirara vahiraqe tire mwatani variqata
Karaisira votima kyeta nrohiananra. Tire Karaisiva nrohintema kyeta
variqi vita, nraakiara ekyaara enta Kotiva ko qiani entaraqaa tire
variqata hia aatu hiraitita, mwutukya qihaakyama kyeta variananra.
18 Kotirara mwutukya vahiariva hiama Kotira nraatu aatu hiqaro
variananro. Mwiva qutaaqama kyero Kotirara mwutukya vaiharora tiro,
mwiva hia Kotira nraatu aatu hiqaro variananro. Nai uaqia hi kyaiqara
kyaara Kotiva ni ntuqutuankyo tiro Kotira nraatu aatu hiqaro variariva,
mwi vaisiva hia qio qutaaqama kyero Kotirara mwutukya vahiarivama
variananro.
19 Kotiva nraante tiriara mwutukya vaiharo varirara tita, tirevata
nanrianra nanrianra mwutukya vaihata varunanra.
20 Vaisi mpovanto tiqaro, Ni mutukyavanto Kotirara vaiho, timwa kyero
nai qata vakyaa mporara hia kyuqe vu nraato riemwa mwatairera, mwi
vaisiva Kotirara qiani quavavata unra qua nraahuma vahiananro. Mwiva
nai vuqo taqaani vaisirara hia mwia mwutukya vahirera, nataama kyerove
mwi vaisiva Kotira hia taqaaninranravata mwia mwutukya vahiananro?
21 Karaisiva mwaa quara vataihata tire ntapihi kyaunanra. Mwitaama
tiro: Kotirara mwutukya vahiariva nai hena vaisiaravata mwutukya
vahiraro variarive, tura.

Tire mwata mwaaqaanaa okyara nraatara kyaunanranra tura

5 1 Ta nraakye qorahuave Iesusirara tiqata, Mwiva qutaama mesaiaavanto
variho. Qutaama Kotiva mwia titaiharo tiri kyaahaqama timwa tarero

mwatani tuminrave, tihua, mwi nraakye qorahua Kotira nraaqiarama varivaro Kotiva mwihua sovama variananro. Vaisivanto mwia qora Kotirara mwutukya vahiariva, mwi vaisiva Kotira nraaqiararavatama mwia mwutukya vahiananro.

2 Tiri mwutukyavanto Kotirara vahiraqeta Kotiva vatai quara riemwaqita quarera, tire qioma tiqata, Tiri mwutukyavanto Kotira nraaqiararavata vaiho, qiananra.

3 Tire Kotira qua riemwaqita quarera, tire qioma tiqata, Tiri mwutukyavanto Kotirara vaiho, timwa kyeta mwia quavata riemwaqita quarava hiama muaanraqama kyero vahiananro.

4 Tire Kotira nraaqiara variqatara tita, qioma mwatanyaa okyara nraatara kyaananra. Tire Iesusirara kepukyaqama kyeta riemwaqi viqata qioma mwatanyaa inraikya nraatara kyaananra.

5 Ta vaisivave mwatanyaa okyara qio nraatara kyaananro? Vaisivanto Iesusirara mwiva qutaama Kotira mwaaquvanto variho qiariva, mwi vaisiva nraahuma mwatanyaa okyara nraatara kyaananro.

Kotiva Iesusi Karaisira okyarara ntapihi kyero tura

6 Iesusi Karaisiva mwatani tumu ntero nramanri varovaro mwia nraanre rauruvaro qutu viro. Iesusiva hia nramanri nraahu vararaitiro, mwiva nramanri varovaro mwiaqaatairo mwia nraanrevata rauruvaro qutu vura. Kotira mwanraquravanto qutaa qua nraahu ti variva variqarora tiro, mwivavata Iesusira okyarara ti varira.

7 Taarampo nramwuvanto Iesusira okyarara ti variara.
8 Mwinramwuhua qua tiqata kuaa qua nraahu ti variara. Kotira mwanraquravantove. Iesusiva nramanri varaivave. Iesusira nraanrevanto kyatariqaa raurivave, mwinramwuhua taarampo nramwuvanto Iesusira okyarara tiri timwa timwi variara.

9 Qati qumina vaisivanto mwitaama taqaunanrave ti varia quara, tire mwi quarara qutaave ti varunanra. Tire qumina vaisivanto ti vari quarara qutaave qiarera, Kotiva qiani quara nronra quaravata tire mpoqiavata qutaave qiara. Kotiva Iesusirara mwiva ni maaquvanto variho tirara tita, tire qioma qutaave qiananra.

10 Vaisivanto Kotira mwaaquara qutaa mwivave tiharora tiro, mwia mwutukyaqitairovata mwi quarara qutaa quama vaiho tiro. Kotira quara hia qutaa quave ti vari vaisiva, mwi vaisiva Kotirara unra qua ti varivave tiro. Kotiva Iesusirara ni maaquve ti quara, mwi vaisiva hia qutaa quave tiqarora tiro, mwiva Kotirara unra ti varivave tiro.

11 Kotiva timwa tai quava mwataamama vahiro: Tiriara mwihua ekyaa enta kyuqema kyeta qati variqita quate tiro, Kotiva nai mwaaqu tiri timwinra. Qati variqita vi okyarava nai mwaaquqi vahirara tiro,
12 Kotira mwaaquntiri variqiro quariva qati variqiro quananro. Hia Kotira mwaaquntiri variqiro quariva hiama qati variqiro quananro.

Tire ekyaa enta qati variqita quananranra tura

13 Nte nkye Kotira mwaaquara qutaa mwivave qia nraakye qorahuani
qara ntumwa nyatauqo. Nkye nkyeta ekyaa enta qati variqita vi okyarara
ntapihiate tina, nte mwaa quara nkyini qara ntumwa nyatauqo.
14 Tire Kotira kyakya hianinranra rieqata mpo inraikya mpo inraikyara
mwia ntumwahiamwa hiararo mwiva tiri qua qioma riaananro. Mwiva
tiri qua qio riaariva varirara tita, tire hia aatu hiraitita, Kotirara aakyara
nteqata varunanra.
15 Kotiva tiri qua qioqama kyero riaariva varihatara tita, tire
ntapihi kyauraro mwiva tire ntumwahiamwa hiana inraikyara tiri qio
timwianrivama variro.
16-17 Nkye taqaivaro Kotira nraaqiara nkyi sata sakyaa mpovanto hia
mwia kyaara ekyaara qutu quani kyaiqara qora kyaiqa utu kyairera,
nkye mwi vaisirara Kotirara aakyara ntaivaro Kotiva mwia kyaahaqama
mwatairaro mwi vaisiva qora kyaiqa qaqira kyero qati variqiro quari.
Hia nte anoma kyero uaqia hi aanranraqaa nrohi varirara tuqo. Ekyaa
uaqia hi kyaiqara utuava Kotira qua nteqa kyaavama vahiro. Uaqia
hi kyaiqava mpo vahira, vaisivanto mwia utu kyaariva, mwiva qioma
Kotirara aakyara ntaananro. Uaqia hi kyaiqava mpo vahira, vaisivanto
mwia utu kyairera, mwi kyaiqara utuaninra kyaara mwiva ekyaarama
qutu quananro. Nkye mwi kyaiqara utu kyaani vaisirara rieqata hia
Kotirara aakyara qiata.
18 Tire ntapihi kyaunanrave. Kotira nraaqiaravanto hia qaiqaavata
qaiqaavata uaqia hi kyaiqara utuqiro quananrove. Kotira mwaaquvanto
mwiaqaa ntaqikyi varirara tiro, mwiva qio variraro Saataaniva hiama
mwia qoraqama mwataananro.
19 Tire ntapihi kyaunanrave. Tire Kotira nraaqiara varurata qati
mwatani varia nraakye qorahua hia Kotira qua riaahua variavaro
Saataaniva mwihuaqaa ntaqikyi varira.
20 Tire ntapihi kyaunanrave. Kotira mwaaquvanto mwatani tuminro tiri
tivu nraato kyaahaqama kyaiharo tiri tivu nraatovanto ntapihi vihata tire
qutaa mwanriqa Kotiva varirara ntapihi kyaunanra. Tire mwia mwaaqu
Iesusi Karaisira vatama kyeta variqi viqata tire qutaa Kotira vatama
kyeta variqita vi varunanra. Kotiva qutaa mwanriqavantoma variro.
Mwiva qutaaqama kyero ekyaa enta qati variqita vi varia okyarava,
mwivama variro.
21 Po, ni nraaqiaranramwu tuaavo, nkye unra mwanriqa mwoqa nyita
qatiraqaa variatema, tuqo.

2 IONI

Ioniva tavaaraqinaa qara vara kyora

Iesusira qati vara sivuma kyovaro nyaamwuni uro varuvaro airi ihi 60 ihive nritarovaro Ioniva mwaa quara qara ntumwa tora. Nraakye mpovanto nai nraaqiaranramwuanravata hia unra qua mwaanra riaraitita, kyuqema kyeta Karaisira qua riemwaqita quate tiro, Ioniva mwaa quara mwinramwuhuani qara ntumwa nyatora.

---

1 Nte Kotira nraaqiaraqaa ntaqikyi varuva i Kotiva nai kyaama tai
nraakyeraravata, i nraaqiara mwihuaravatama, qara mwaa ntumwa
nyatena. Ntevata ekyaa Kotira qua qutaa qua riaahuavata nkyiara
mwutukya vaihata varuro.
2 Kotira qua qutaa quavanto tirinramwuqi vahirara tita, tire nkyiara
mwutukya vaihata varuro. Mwia quavanto tirinramwuqi ekyaaraqama
kyero qati nraahu vahiqiro quananro.
3 Tire qutaa qua riemwaqita viqata nanrianra nanrianra mwutukya vahiraqeta
variararo Kotiva tiri tiqovavata mwia mwaaqu Iesusi Karaisivavata tiri kyuqema
timwa teta tiriara po tita tiri mwutukya qihaakyama timwa taivaqeta variara.
Qutaaqama kye nanrianra nanrianra mwutukya vahirata variate tura
4 Tiri tiqova tiqaro, Qutaa qua nraahu riemwaqita quate, tuvata i
nraaqiara hininramwuvanto mwiva tuntema kyeta nrohi variarara tina,
nte mwihuara qamwateqanama varina.
5 Nini nraakye kyuqeva, e riaante. Nte qua mpo i timwa mwinrenrave.
Hia Kotiva qaraakya qua vataira nte i timwa mwinrenranavauma.
Tire haaru variqata mwaa quara riaunanra. Mwianra rieqatama po,
nrivaqenramwu nanrianra nanrianra mwutukya vahiraqeta variara.
6 Tire Kotiva vatai quara riemwaqita quarera, tire qioma tiqata,
Kotirara mwutukya vaihata varuro, qiananra. Kotiva vatai quava
mwataamama vahiro: Nanrianra nanrianra mwutukya vahirata nrohiate.
Nkye haaru tauraaqama kyeta mwi quara riaarave.

The New Testament in Omwunra-Toqura (South Tairora) of Papua New Guinea; 1st ed. 2000; web version, 2014, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Unra qua ti varia vaisihuara tura

7 Unra qia vaisihua airivanto nraakye qora unra qua timwa nyinrenrata
mpo mwatani mpo mwatani nrohi variara. Mwihua Iesusi Karaisirara
mwiva hia nyaamwusairo qutaa tuminro vaisi tuemwa vivave, ti variara.
Mwi quara ti vari vaisiva unra qua nraahu ti vari vaisivama variro.
Mwiva Karaisira nramwutaavantoma variro.
8 Nkye mwi quara ti vari vaisihuara rauriqata variate. Nkye mwihua
quara qutaa quave tivaro nkye tauraa Iesusirani kyaiqa varataava
quminavau quankyora. Nkye Karaisira kyaiqa nraahu varaqita vivita uro
nkyeta kyoqaa varaata.
9 Vaisi mpovanto hia Karaisira qua kyuqema kyero tutaraitiro, qaqira
kyero mpo qua riemwaqiro virera, Kotiva hiama qio mwikyantiri
variananro. Vaisi mpovanto Karaisira qua kyuqema kyero tutero variqi
virera, Kotiva nai mwaaqu ntiri mwiavatama kyero variqiro quananro.
10 Hia Karaisira qua ntapihi kyero timwa nyinraitiro, mpo qua ti variari
vaisiva nkyivata varirero nrinrenra, hia mwia qamwata mwateta nkyeta
nraamwuqi vita vataata. Hia mwi vaisira qua mwantaata.
11 Mwi vaisirara kyakya hiqaro mwia qua mwantaariva, mwivavata
mwi vaisira kyaiqa voti hianinra uaqia hi kyaiqara nraahuma
varaananro.

Ekyaara quara tura

12 Nte airi qua nkyi timwa nyianriva vaihanavata nte hia qaraqitaina
nraahu nkyi timwa nyinrenra. Nte ntenavanto uro nkyivata variqana
timwa nyiankye timwa kyenama varina. Nkyivata uro variqana qua
timwa nyiqanama nkyevata ntevata qamwataananra.
13 I nrunra Kotiva nai kyaama tai nraakyera nraaqiaranramwu mwaini
variahua i qua mwantaavo.

The New Testament in Omwunra-Toqura (South Tairora) of Papua New Guinea; 1st ed. 2000; web version, 2014, Wycliffe Bible Translators, Inc.

3 IONI

Ioniva ekyaara qara vara kyora

Iesusira qati vara sivuma kyovaro nyaamwuni uro varuvaro airi ihi 60 ihive nritarovaro Ioniva mwaa quara qara ntumwa tora. Vaisi mpovanto Kaiasiva varuvaro Ioniva mwianra kyuqema kyera Iesusira nraaqiaravanto nyianrasaita nrumu varihuaqa ntaqikyiqira quante timwa kyero vaisi mpo Ntiotarepirara uaqia hi kyaiqara uti variho timwa kyero Ntemitiriaasirara kyuqe kyaiqa vare variho timwa kyero qara ntumwa tora.

---

1 Kaiasio, nte Ioniva Kotira nraaqiaraqaa ntaqikyi varuvama mwaa
quara ini qara ntumwa tena. Po, Kaiasio, qutaaqama kyeroma ni
mutukyavanto iara vahiro. 2 Ni katao, e hia nriqa quani inraikyara
varairaro i mwamwantavanto kyuqema kyero vahiarive tina, nte iara
rieqanama Kotirara aakyara nte varura. Nte ntapihi kyauqaro i vu nraato
mwutukyavanto Kotirara kyuqema kyero vaihara variananra.
3 Tiri tiqata vakyaa mponramwuvanto e hiananrasaita mwaini nri nteta
iara mwiva kyuqema kyero qutaa qua tutero variqiro vi variho qiavana
nte mwi quara riena qamwateqana varuqo. Qio nte i ntapihi kyauqara e
Kotira qua qutaa qua nraahu riemwaqira vi variaravama variaro.
4 Qikye, nte qaiqaa nanra qua mpo rienave nte qamwataaninra. Ni
nraaqiarara mwihua qutaa qua nraahu riemwaqita vi variavo ti vari
quara, mwi quara rieqanama nte nronraqama kyena qamwataaninra.

Ioniva Kaiasirara kyuqe kyaiqa vare variaro tura

5 Ni vaisio, e tiri tiqata vakyaa kyaahaqama nyateqarama hia viri
taqaarahuavata kyaahaqama nyateqarama kyuqema kyera kyaiqa vare varira.
6 I mwutukyavanto mwihuara vahira mwihua tiri timwa timwiavata tire
Iesusira nraakye qora mwaini varurahua riaunanra. Mwi vaisihua Kotira
kyaiqa vare varirara tira, e mwihua kyuqema kyera kyaraqotairave, mpo
inraikyaqotairave, kyaahaqama nyatairata aanraqaa quata.
7 Hia Iesusira qua riaa nraakye qorahua variavata mwihua hia
mwihuara munima timwivaqeta aanraqaa tuvare quare tiraitita, mwihua

The New Testament in Omwunra-Toqura (South Tairora) of Papua New Guinea; 1st ed. 2000; web version, 2014, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Iesusi Karaisira nrutuara rieqata mpo mwatukya mpo mwatukya nrohiqata Karaisira qua timwa nyi variara.

8 Mwihua mwitaamaqita vi variarara tita, tire mwihuara qamwateqata sita kyeta vateta kyaahaqama nyataaravama vahiro. Tire mwihua kyaahaqamaqita viqata mwihuavata tirevata kuaa kyaiqa mwia vare variararo qutaa quavanto qioma viro nrinro hiananro.

Ioniva Ntiotarepisiva uaqia hi kyaiqara utiho tura

9 Nkye Iesusira nraakye qora mwini variahua, nte nkyini qara vara kyauqaro Ntiotarepisiva kyaakueqama kyero hia tiri qua riarero uti variro. Mwi vaisiva nronra vaisiqama viro mpohuaqaa ntaqikyianinranra nraahuma mwia mwutukya vaiharo variro.

10 Nraakiara nkye hinani uro ntena nte mwia uaqia hi kyaiqara qovarama kyarera. Mwiva tiri nrutuvanto mwatani tumi quarive tiro, unra qua tiriara ti variho. Hia mwi qiara nraahuve. Mwiva varihata tiri qata vakyaahua mpo mwatukya mpo mwatukyani nrohi variahua nriavaro mwiva kepukyaqama kyero hia nte mwihua qamwata nyatarerave timwa kyero taqaiharo mpovanto mwihuara qamwatero sita kyero nai nraamwuqi vatarero utiharo mwiva mwiavata vu nraato nrenro tiqaro, E mwihua sita vatairera, mwia kyaara i raaquta kyaarara hia tirivata variqara Kotira qua rienanrave, tiro. Mwiva mwitaa tiqaro mpohuavata antuare varira.

Ntemitiriaasira kyuqe kyaiqara tura

11 Ni vaisio, hia uaqia hi kyaiqara utihua vi aanranraqaa quante. Kyuqe kyaiqa nraahu vare aanranra mwiaqaa nraahu quante. Kyuqe kyaiqa nraahu vare variva, mwiva Kotira nraaqiarama variho. Uaqia hi kyaiqara uti vari vaisiva hia Kotira okyara taqaivama.

12 Vaisi mpovanto Ntemitiriaasiva varihata ekyaa nraakye qora mwi vaisirara kyuqe vaisive ti variara. Mwihua taqaavaro mwi vaisiva qutaaqama kyero Kotira kyaiqa vare varira. Tirevata mwi vaisirara kyuqe vaisive turo. Tire mwitaa tunanra evata riaararo qutaa qua nraahuma vahiro.

Ekyaara qua mwanteqaro tura

13 Nte airi qua i timwa mwianriva vaihanavata nte hia qaraqitaina i timwa mwinrenra. 14 Nte pataqia vari kyena nte uro i viri taqeqana ivata qua tirera.

15 Kotiva i kyaahaqama mwatairaro i mwutukyavanto qihaakyama vahirara variante.

I qata vakyaa mwaini variahua i qua mwantaavo. Ni kata pakyaa mwini variahua nianra mwiva nkyi qua mwantaiho tira timwa nyiante.

IUTI

Iutiva qara vara kyora

Iesusira qati vara sivuma kyovaro nyaamwuni uro varuvaro 40 ihive 50 ihive nritarovaro Iutiva mwaa quara qara ntumwa tora. Iutiva Iesusira qatavanto variqaro nraakye qora hia unra qua mwaanra riemwaqi viraitita, kyuqema kye Iesusi Karaisira qua riemwaqi quate tiro, Iutiva mwaa quara qara ntumwa tora.

---

1 Nte Iutiva Iesusi Karaisira kyaiqa vaisima varuqo. Nte Iemisira qatavantoma varuqo.

Nte Kotiva nyaanrama tai nraakye qorahuanima mwaa quara qara ntumwa tauqo. Kotira tiri tiqora mwutukyavanto nkyiara vaihata nkye variara. Iesusi Karaisiva nkyiara aanra kyuqeraqaa quate tiro, nkyiqa ntaqikyi varira.

2 Kotiva nkyiara po tiraro nkyi mwutukyaqitairo qihaakya hi varirata variqata nanrianra nanrianra mwutukya vahirata variata. Nkye mpoqiavata mwitaamaqita quata.

Unra mwaanra okyara tu vaisihuara tura

3 Ni nramwunaa tuaavo, nte Kotiva nkyivata tirivata huvantu kyaani okyarara qara ntiqana nkyi timwa nyiankye tura qaqira kyena mpo qua nkyi timwa nyinrenra. Vaisi mponramwuvanto tire Karaisira qua riauna quara qaqira kyaa vaisihua nkyi qua nraatara kyevorave tina, nte nkyi timwa nyianrita nkye Karaisira qua kepukyaqama kye tuteqata variqi quata. Kotiva Karaisiva tiri kyaahaqa hiani okyarara tire qutaave tunanra kuaa nani timwinranra tita, tire mwia nraakye qoravanto variqata mpo qua hia tiraitita, avuqavuma kye mwia qua timwaqi virera.

4 Nkye hia taqaavata mpohia vaisihua tirema kye uro nkyi utaqi variara. Haaru Kotira mpukuqi qara ntumwa tova tiqaro, Mwitaa hi vaisihuaqaa Kotiva nronraqama kyero qua vataananrove, tura. Mwi vaisihua hia Kotirara nronraqama kye riaraitita, Kotiva tiri kyuqema timwa taani quara, mwi quara api tuqasaa kye unrasi tiqata, Tire qioma naitarama kye nraata vaati varaana okyarara qaqira kyeta api nrohiana

The New Testament in Omwunra-Toqura (South Tairora) of Papua New Guinea; 1st ed. 2000; web version, 2014, Wycliffe Bible Translators, Inc.

okyarara nraahu riemwaqita quare, ti variara. Mwihua mwitaa tiqata Iesusi Karaisira qoririma mwate variara. Iesusi Karaisiva tiriqaa ntaqikyi vari vaisiva tiri vunyaa vaisivanto varihata mwihua mwia qoririma mwate variara.

5 Nkye mwaa quara vaakya riaaravata nte qaiqaa nkyi timwa nyinrenrave. Haaru Kotiva nai Isareri nraakye qora Isipiqitairo kyaahaqama kye sitaqiro uro kyero variqiro vuvata mpo enta nai nraakye qoraqitai mpo uhua Kotira quara hia qutaa quave tuvaro mwia kyaara Kotiva hia mwihua vekyahu nyataraitiro, mwihua taiqa kyorave.

6 Mwi quara rieta nkye nyaamwunyaahuaravata rieqata variata. Haaru nyaamwunyaahua mpo uhua Kotiva mwihua nronraqama kyero nkyiari mwatukya nyunra mwiaqaa varuvaro pupohovata qaqira kyeta mpo kyaiqa varaare tuvaro mwia kyaara Kotiva mwihua nronraqama kyero enta huraqi kyero seniqo rupa tora. Mwihua mwini variqi vita ekyaara entaqaa nronraqama kyetama qua varevara.

7 Nkye Sotomianravata, Komoraaravata, mwitana tataaqa vahu mwatukyahuaravata, riaata. Mwi mwatukyaraqi varuhua nyaamwunyaahua ua kyaiqa varontema kyeta avuqavuma kye nai vare nai vare hi okyarara qaqira kyeta quara vairi nraantantamwa kyeta vaisivanto nraakyevanto nanrianra nanrianra api nrohi varuvaro mwia kyaara Kotiva qiaqotairo mwihua tatoqa tuto kyorave. Ekyaa nraakye qoravanto Kotira qia hia qipaani qiarara taunru kyevorave tiro, Kotiva qiaqotairo mwihua tatoqa kyora.

8 Mwi quarara nraato tuataara vaihata mate unra mwaanra okyara ti varia vaisihua hia mwi quarara riaraitita, mwihua api kyaiqa nraahu vare variarave. Mwi vaisihua nkyiari su nyaatoqi api nrohi okyarara nraahu rieqata uaqia hi kyaiqara utiqata mwihua nkyiari mwamwanta uaqiama kyeqata nronra vaisinramwuvanto qia quara hia riaraitita, nyaamwunyaahua kepukya inraikyaravata uaqia hi quara tiqata mwoqanyaa qua ti variarave.

9 Haaru nyaamwunyaava Maikeriva nyaamwunyaahua vunyaa vaisivanto variqaro mwiva Saataaninravata Mosesira mwamwanta varaaninranra inronra hi variqaro mwiva tiqaro, Ntena Saataaninranra uaqia hi quara tiqana mwoqanyaa qua qiankyorave, timwa kyero Saataaninranra tiqaro, Kyairaro niqaa ntaqikyi variva, Kotiva iara qiarive, tura. Maikeriva nronravanto mwitaa tu quava vaihata mate mwi vaisihua hia mwi quarara nronraqama kye riaraitita, nyaamwunyaahuara uaqia hi quara tiqata mwoqanyaa qua ti variarave.

10 Mwi vaisihua unra mwaanra okyarara ti varia vaisihua mwi okyara mwi okyarara hia ntapihiraitita, ekyaa mwi okyarara uaqia hi okyararave tiqata uaqia hi quara mwianra tiqata mwoqanyaa qua ti variara. Mwihua quara vairi su nyaatoqa ihata quara vairivanto rieta taqe hia okyarara

nraahu mwihua rie taqe hiarave. Mwi vaisihua mwi okyarara utuqi vi varivaro mwi okyarava mwihua vara raupirima kyaananro.

11 Nte mwihuara poma tuqo. Mwihua Keniva nrohuntema kyeta api aanraqaa nrohi variarave. Haaru Mperaamuva munimanra nraahu rieqaro nraakye qorara unra mwanriqa nrutu tuaahereqa variate tuntema kyeta mwaa entara mwi vaisihuavata munimanra nraahu uti variara. Haaru Koraava Mosesira nramwutaaqa hiqaro mwia nraatara kyarera utuvaro ru kyontema kyeta mwi vaisihuavata taiqa vivara.

12 Nkye nanrianra nanrianra mwutukya vaihata ntuvaantuama viqata kyara nre variaraqi mwi vaisihua uaqia hia vaisihua nkyi utaqaa variqata mwihua tauma rumpuara uaqia hira votima kyeta nkyi utaqaa variqata mwihua nkyiariara nraahu rieqata kyara nre variarave. Mwi vaisihua qumina tonamwu nraantantamwa kyeta variarama. Toqavanto tonamwu mwia ntupupuata kyaiharo hia vativata vaiharo aahara tonamwu vahira votima kyeta variarama. Kyatari mwanrevanto ekyaa quvaruma viharo hia tamwa riaira votima kyeta variarama. Kyatari tuqavata ntaru kyaiharo aaharama vira votima kyeta variarama.

13 Nramanri aisaakya votima kyero mwihua uaqia hi kyaiqava qoqaa vahirama. Mwihua qovoravanto qakyaa hiro nrohiro qipa vintema kyeta variara. Mwi vaisihua anoma kyero enta hiro upi kyokikina ri mwatukyaraqi ekyaa enta variqi quate timwa kyero, Kotiva mwi mwatukyara mwihuani terama kyero vataira.

14 Ataamuva tohare varu vaisiva variro vaisi mpo mwata tovaro mwi vaisiva vara mwata tovaro mwitaamaqiro viro Inokura 6 vanto mwata tovaro mwiva 7 okyara mwiva varurama. Inokuva mwi entara variqaro Kotira qua qovarama kyero tiqaro, Taqaate, nraakiara nronravanto nyaamwunyaahua airi sita varero 15 ekyaa nraakye qora qua avuqavu hirero tumuananrove. Nraakye qora Kotira qoririma mwateta mwianra qora qua ti varihua rirero tumuananrove tura. Inokuva haaru mwi quara turama.

16 Unra qua mwaanra ti varia vaisihua *nrutu nraunru/nrunru nraanru* tiqata mpohuaqaa qua vateta tiqata, Nkyiqaama qua okyaravanto vaiho, ti variarave. Mwihua nkyiari api varaataa hi kyaiqara nraahu vare variqata nkyiari nyutu nraahu tuaahereqa variarama. Mwihua nkyiari kyuqema kye varirara nraahu riemwaqi viqata mpohua vara mwataniqa hi quara nraahu ti variarave.

Kepukyaqama kyeqata Karaisira qua tutaate tura

17 Ni nramwunaa tuaavo, mwihua mwitaa timwaqi vi varivata nkye hia mwihua hiante hiate. Tiri vunyaa vaisivanto vaisi mponramwu nronraqama kyovata mwihua qia quara nkye qati nraahu riemwa taata.
18 Mwihua mwitaama tita:

Ekyaara enta qaumato vahiani entaraqaa
nraakye qora qovarama vita
mwihua Kotira aanraqaa nrohi varihuara raima
nyateta mwihua hia Kotirara riaraitita,
mwihua nkyiari api nrohiataa hirata nrohivarave, tura.

19 Mwi vaisihua nkyi Iesusira nraakye qora ntainra kyarera uti
variarave. Hia Kotira mwanraquravanto mwihua kyaahaqa ihata mwihua
mwi kyaiqara utuqi vi variara. Mwihua quara vairivanto nrohiantema
kye mwihua nkyiari mwutukyavanto varaataa hi kyaiqara nraahu varaqi
viqata nrohi variarave.
20 Ni nramwunaa tuaavo, hia nkye mwihua nrohiantema kye nrohiata.
Nkye Karaisira qua riaahuama. Karaisira quavanto mpo qua mpo qua
nraatara kyero kyuqe quama vahiro. Nkye kepukya nraakye qoravanto
varirerata mwi quara nraahu mpoqiavata riemwaqita quata. Kotira
mwanraquravanto nkyi kyaahaqa hirata Kotirara aakyara nteqata
variata.
21 Nkye Kotira qua riemwaqita vivaro Kotira mwutukyavanto nkyiara
vahirata variata. Nkye mwitaamaqi viqata tiri vunyaa vaisi Iesusi
Karaisira vekya varivaro nkyi kyuqema nyatairata nkye ekyaa enta qati
variqi quata.
22 Karaisira quara hia kepukyaqama kye riaraitita, taara vu nraato
tihua, mwihuara nkye mpo tita, mwihua kyaahaqamaqita quata.
23 Vaisivanto qiaqi variharo mwiqitairo pati qatinani kyaintema kyeta
nkye mwi nraakye qorahua kyaahaqamaqi vivata mwihua uaqia hi
aanranraqaa hia quata. Nkye po tiqata mpohua kyaahaqa hirera hita
mwihua qora kyaiqavanto nkyivata apiqama taankyo tita, nkye qakyoma
kye taqamwaqi viqata mwihua kyaahaqa hiata. Mwihua qora kyaiqavanto
ntenra vi tuavaaqara voti hiva vahira nkye tu varevora.

Kotirara kyuqeve tura

24 Kotiva qioma nkyiqa ntaqikyiqiro virata nkye Kotira aanraqaa
nrohiqatama hia qora kyaiqa varaqi vivaro hia nkyiqa qua vahirata nkye
mwutukyaqitai qamwate variqata vivita mwiva kepukyavanto varinani
uro ntevara.
25 Kotiva mwanriqa kuaiqiavanto variqaro mwiva tiri nronra
vaisi Iesusi Karaisira kyaiqara rieqaro tiri huvantu timwa te varira.
Mwivama vunyaava variro. Mwiva ekyaa inraikyaqaa ntaqikyi
varivama. Mwiva kepukyaqama kyeqaro kyaiqa vare varivama. Haaru
Kotiva mwitaamaqiro vi varurama. Mate mwaa entaravata mwiva
mwitaamaqiro vi varira. Nraakiaravata mwiva mwitaamaqiro nraahu vi
variananrove. Nte qutaama tuqo.

QOVARAMA KYORA

Uqetato quara Karaisiva qovarama kyero Ioninra timwa mwunra

Iesusira qati vara sivuma kyovaro nyaamwuni uro varuvaro airi ihi 60 ihive nritarovaro Ioniva mwaa quara qara ntumwa tora.

Mwi entara mpo uhua Iesusira nraakye qora uaqiamaqita vi varuvaro Ioniva Iesusira nraakye qorara hia pupohairata kyuqema kye Iesusi Karaisira qua riemwaqita quate tiro, mwaa quara qara ntumwa tora.

Ioniva hia vaitaraitiro, qati variqaro ruvaata voti hura taqamwaqiro viqaro mpo inraikya mpo inraikyavanto nraakiara qovara hianinra taqero mwi quara qara ntumwa nyatora.

---

1 [1]Kotira kyaiqa vaisinramwuvanto varivaro nraakiara hia
mpuahaama viraro mpo inraikya mpo inraikyavanto qovara
hianinranra ntapihiate tiro, Kotiva mwaa quara Iesusi Karaisira
timwa mwuvaro mwiva mwi quara qovarama kyora. Iesusi Karaisiva
nyaamwunyaa vaisi mpo titovaro mwiva tumu ni timwa mpuvana nte
Ioniva Iesusi Karaisira kyaiqa vaisivanto variqana [2]ruvaata votima kyena
taqeqana mwi inraikyara mwi inraikyara taqaavarara rieqana qara
ntumwa taura. Nte mwaa quarara qutaa Kotira mwakyaakya vaiharo
qutaa Iesusi Karaisiva mwi inraikyara mwi inraikyarara timwa mpuvana
riaavararama tuqo.

[3]Mwaa quara kyaara nti variani vaisira Kotiva kyuqemama
mwataananro. Mwiva kyaara nti varirata mwaa quara rie vari nraakye
qorahua, mwihuavata mwaa quarara nronraqama kye riemwaqi vivera,
Kotiva mwihuavata kyuqemama nyataananro. Mwaa quava qutaaqama
kyero qovara hiani entava qaumatoma vahiro.

The New Testament in Omwunra-Toqura (South Tairora) of Papua New Guinea; 1st ed. 2000; web version, 2014, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Kotira nraakye qora mwatukya 7 nramwuqi varuhuara qua mwanteqaro tura

4 Kotira nraakye qora Esiaani mwatukya 7 nramwuqi variahua nte
Ionivama nkyi qua mwantena. Kotiva mate qati variqiro vi varivama.
Haaruvata mwiva qati variqiro vi varuvama. Nraakiaravata mwiva qati
variqiro viqaro tumuanrivama variro. Kotiva nkyi kyuqemaqiro viraro
nkyi mwutukyaqitairo qihaakya hi varirata variata. Kotiva nai taintaqaa
mwatakyaa viro variharo mwia vuqaa mwanraqura 7 nramwu variahua,
mwihuavata nkyi kyuqemaqita vivaro nkyi mwutukyavanto qihaakya hi
varirata variata.

5 Iesusi Karaisivavata nkyi kyuqemaqiro viraro nkyi mwutukyaqitairo
qihaakya hi varirata variata. Iesusi Karaisiva hia qoriri hiraitiro,
kyuqema kyero Kotira okyara tiri timwa timwi variva, mwiva nraante
vuniqama kyero qutu quaraqitairo siviro qati variqi vi variro. Mwatani
vunyaa vaisi airivanto variavaro mwiva ekyaa mwihua vunyaa
vaisivantoma variro. Mwia mwutukyavanto tiriara vaiharoma variro.

Mwiva tiriara rieqaro qutu vurara tiro, Kotiva tiri uaqia hi quara nruka
timwa taihata tire huvantu vita variqata 6 tiri vunyaa vaisivata variqata
qioqama kye mwia qora Kotira kyaiqa varaqi quarahuama varita. Nrivaqe
mwia nrutu tuaaheraqi quara. Mwiva kepukyavanto variqaro ekyaa enta
qati variqiro quananrove. Qutaave.

7 Qio taqaate. Mwiva tonamwuqi variqaroma qaiqaa tumuananrove.
Mwiva tumi varirata ekyaahua mwia taqe varivaroma
tumuananrove.
Mwia mwamwantaqi hiqaariqo ruto vaisihua, mwihuavata mwia
taqe varivaro tumuananrove.
Mwi entara mwatani varihua mpo mwatanaa mpo mwatanaavanto
mwia taqeta ntate varivarave.
Mwi inraikyava qio mwitaama hiananrove. Qutaave.

8 Kotiva nronravanto ekyaa inraikya nraatara kyaiva tiqaro, Nte
toharena vuni variavantema kyena ekyaararaqaavata variarivama
varuqo, tiro. Kotiva mate qati variqiro vi varivama. Haaruvata mwiva
qati variqiro vi varuvama. Nraakiaravata mwiva qati variqiro viqaro
tumuanrivama variro.

Ioniva nai ruvaata taqorara tura

9 Nte Ioniva nkyi sata sakyaavantoma varina. Nkyevata ntevata
Iesusiravata kuaaqi variqi vi varunanra. Nte nkyi kyapata variqi viqana
nriqa vi inraikyarave, muaanrave, varaqina vi varura. Mwitaamaqi
vi varuraro Kotiva tiriqaa ntaqikyi varihata tire mwia nraaqiara
varunanranra tita, nkyevata tirevata kepukyaqama kyeta variqi vi

varunanra. Nte mwitaamaqi viqana Kotira qua nraakye qora timwa nyiqi vina, Iesusiva qovarama kyai quara nraakye qora timwa nyiqi vi variavata mwia kyaara ni rupaqita uro kyaarera utaqaa vahi mwatara Patimosiqaa kyorama.

10 Nte mwini variqana tiri vunyaa vaisi nrutu tuaaheraani entaraqaa variavaro Kotira mwanraquravanto nivata varuvana nte nronraqama kyena Kotirara riemwaqi viqana variavaro ni moqasairo quavanto nronraqama kyero ntoma nruqua taara tiqaro **11** mwitaama tiro: E taqe varina inraikyara qara ntumwa kyera mwi qarara vara kyairaro Kotira nraakye qora mwatukya 7 nramwuqi varinani quarive. Mwi mwatukyara nrutu vahirero Epesaasi, Simenaa, Pekamaami, Taiataira, Saatisi, Pirateripiaa, Reotisiaa, mwi mwatukyara nrutu mwitaamama vaiho, tiro.

12 Mwitaa ti varuvana nte mwi quara ti varu vaisira taqaankye tina, tuqasaavi taqaavaro omwa ite varu inraikyava 7 nramwu koriqo ututo inraikyava vahuvaro **13** mwia utana vaisi mwiva varura. Mwia viri vahirero nte mwatani mwatatai nraaqiarava varuqo tu vaisira viri votima kyero vahura. Mwiva tuavaaqa mpuahaa utu tovaro kyuqu taaqi tumitarovaro varuvaro mwetokyaqaa mwiva koriqotairo ututo hoqukyara hutero varura.

14 Mwia qiata kyaahi vahirero turomunrave, vahi vosauve, mwia voti huva vahuvaro mwia vuvanto qia votima kyero ite varura. **15** Mwia kyuqu qaini voti hira mwia nrutu mparaasi ravita kyero kyuqema kye utu kyero vahamwenra qutaiharo takyuqira votima kyero takyuqi varuvaro mwia quavanto vahirero aisaakya nruqua taara ti varura.

16 Mwitaama vahuvaro mwiva nai kyauqu tuananrani qovora 7 nramwu tutovaro paipa hini hini mpoqama kyero vaihova mwia nroqitairo qovarama vuvaro aaqu tero varura. Mwitaama vahuvaro mwia virivanto huarivanto ihera itaintema kyero iteqaro takyuqi varura.

17 Mwi vaisiva mwitaama varu vaisiva varuvana nte mwia taqena tumu ntina qutu vu vaisira votima kyena mwia kyuqutarani variavara. Nte mwitaama variavaro mwiva nai kyauqu tuananraqotairo ni mamantaqaa vatero tiqaro, Hia aatu hiante. Nte tohare vuni variavantema kyena nte ekyaararanivata variarivama varuqo.

18 Nte qati variqi vi varuvama varuqo. Qio taqaante. Nte qutu quavavavata mate qati variqi viqana ekyaa enta qati variqi virerave. Nte ntaqikyiqana nte qiariroma vaisivanto qutuananrove. Nte qiariroma vaisivanto uaqia hi mwatara nronraqama kyero qia itaaninraqi quananrove.

19 E taqe varina inraikyara qara ntumwa taante. Mate mwaa entara qovara hianinravata, nraakiara qovara hiani inraikyararavata, qara ntumwa taante.

20 E ni kyauqu tuananrani qovora 7 nramwu taqe variananravata, omwa qupi kye vataa inraikyara koriqotairo utu kye 7 nramwu

vataaravata, nte mwi quara okyara uqeta taira vutu kyena i timwa mwinrenrave.

Qovora 7 nramwu mwia okyara vahirero mwihua nyaamwunyaa vaisi 7 nramwu variarave. Nyaamwunyaa vaisi 7 nramwu vaakya tura Kotira nraakye qoravanto varia mwatukyara 7 nramwuqaa ntaqikyi variarave. Omwa qupi kye vataa inraikyara 7 nramwu taqe variananra okyara mwitaamama vahiro. Mwi inraikyava Kotira nraakye qoravanto varia mwatukyara 7 nramwuma vaiho, tiro.

Epesaasiqi varu nraakye qorahua qua nyunra

2 1 Mwitaa timwa kyero mwiva tiqaro, Epesaasiqaa ntaqikyi varira
nyaamwunyaanrani mwataama kyera qara ntumwa taante. Nte
ntena kyauqu tuananrani qovora 7 nramwu tutena omwa qupi kye vataa
inraikyara koriqotairo utu taara 7 nramwu vataara utaqaa nrohi varuva,
ntema nkyi qua timwa nyuqo:

2 Nte nkye kyaiqa vare variara taqaurave. Nte taqauqata nkye
toqaamwu tu kyeta kyaiqa varaqi viqata hia pupohaihata kepukyaqama
kyeta variqi quarave. Nte taqauqata nkye uaqia hia vaisihua hia qamwata
nyataraitita, mwihuara quate qiarave. Uaqia hu vaisihua mponramwu
qovarama vita tiqata, Tire Iesusiva nronraqama kyaihata varurahuave,
tuvata nkye mwihua mwataara hiqata taqovata mwihua unra tu vaisihua
varurave.

3 Nte taqauqata nkye nianra rieqata muaanra varaqi viqata hia qoriri
hiraitita, kepukyaqama kye variarave.

4 Nkye mwitaamaqi viqata qio variavanavata nte mpo qua kyaara
nkyiara tirerave. Nkye tohareta varu entara nkyi mwutukyavanto
nianra mpoqiavata vahurave. Mwaa entara nkyi mwutukyavanto hia
nronraqama kyero nianra vaiho.

5 Mate nkyi kyaiqavanto tumu ntira mwianrama riaate. Nkyeta qora
kyaiqa qaqira kyeta haaru kyuqe kyaiqa varontema kyeta varaate. Nkye
hia nkyeta qora kyaiqa qaqira kyaivera, nte nkye hinani uro ntena nkye
omwa qupikyeqata vataa inraikyara mwia vara qatinani kyaaninrave.

6 Mwitaa tiqanavata nte nkyi qua mpo rieqana nkyi qamwata nyatauqo.
Nte ti varuntema kyeta nkye tiqata, Nikoraasiqinaahua utua kyaiqarara
tiri tiqo itaiho, ti variave. Nkye mwitaa qiarara tina, nte nkyi qamwata
nyatauqo.

7 Nkyi su nyaato kyuqe su nyaato vahirera, Kotira mwanraquravanto
Kotira nraakye qora timwa nyi vari quara rieqata variate. Vaisi mpovanto
qora kyaiqa hia utiraitiro, qora kyaiqa nraatara kyeqaro variqiro viraqe
nte mwi vaisirara qio Kotira aakyoqi uro variqarama kyatari mpo mwia
tamwa nreta qati nraahu variqi vira hiqu kyera nrenanrave qianinrave,
tiro.

Simenaaqi varu nraakye qorahua qua nyunra

8 Mwitaa timwa kyero mwiva tiqaro, Simenaaqaa ntaqikyi varira nyaamwunyaanrani mwataama kyera qara ntumwa taante. Nte toharena vuni variavantema kyena nte ekyaararanivata variarivama varuqo. Nte qutu quavava mwaa entara qati variqi vi varuvama varuqo.

9 Nte qianinra riaate. Nte taqauqata nkye muaanra nronraqama kye vare variarave. Hia nkyini mpo inraikyavata vaihata nkye vehiqama kye variarave. Qio nkyini airi inraikya nyaamwunima vaiho. Nte riauqata Iutaa vaisinramwuvanto tiqata, Tire Iutaavanto nraahu Kotira nraaqiara varuro, tiqata nkyiara uaqia hi quara qiavata variarave. Mwihua hia Kotira nraaqiara variraitita, mwihua Saataaninra nraaqiarama variavo.

10 Nronraqama kyero muaanravanto qovara hirata hiama aatu hiqata variate. Riaate. Saataaniva nkyi mwataara hirero nkyi mponramwu sitaqiro uro karavuqi kyaananrove. Nkyi karavuqi uro kyairata nkye kyauqurutana iherara mwiqi variqi vivata nkyi qoraqama nyatevarave. Nkyi qoraqamaqita vivata nkye hia ni qoririma mataraitita, nianra nraahu nraato tuqita quate. Nkyi nronraqama kye ntuqutuqi vita uro nkyi ntuqutu kyaivera, nianra nraahu vu nraato tiqata varivaqena nte ntenavanto mwia qiata nkyi kyoqaa nyiqana qati variqi vira nkyi nyianrita kyuqema kye qati variqi quate.

11 Nkyi su nyaato kyuqe su nyaato vahirera, Kotira mwanraquravanto Kotira nraakye qora timwa nyi quara riaata. Vaisivanto nraatara kyeqaro kyuqe aanraqaa variqiro viro uro qutu quari vaisiva qio variraro nraakiara qutu quariva hiama mwia tu varaananrove, tiro.

Pekamaamiqi varu nraakye qorahua qua nyunra

12 Mwitaa timwa kyero mwiva tiqaro, Pekamaamiqaa ntaqikyi varira nyaamwunyaanrani mwataama kyera qara ntumwa taante. Nte paipa hini hini mpoqama kyero vaihaira vatauvama varuqo. Nte qianinra riaate.

13 Nkyi mwatukya mwia nte ntapihi kyaurave. Nkyi mwatukyaqi airi nraakye qora Saataaninra qua rieqata mwia kyaiqa vare variavata nkye mwini variqata nianra nraahu riemwaqi vi variarave. Saataaninra kyaiqa vare variahua airivanto variavaro nkyiqitairo mpovanto Antipaasiva kyuqema kyero ni qua ti varihata mwia kyaara mwia ru kyaavata nkye mwiaqaatai hia aatu hiraitita, nkye kepukyaqama kyeta nianra nraahu riemwaqi vi variarave.

14 Nkye mwitaamaqi viqata qio variavanavata nte mpo qua kyaara nkyiara tirerave. Nkyi utani vaisi mponramwuvanto variqata mwihua Mperaamuva api qua timwa to quara votima kyeta nkyi timwa nyi variavata rie variarave. Haaru Mperaamuva variqaro vaisi mpo mwia

nrutu Mperekira timwa mwinro tiqaro, Kumwaanri mwataama kyera timwa nyiqanrama mwihua rapatama kyairata i mwatanaa Isarerivanto i unra qua rieqatama unra mwanriqani vate kyarara nreqatama api qaraqita viqatama uaqiama quate, turave.

15 Nkyi utaqitai vaisi mponramwuvantovata api qua ti variavata nkye mwihua qua rie variarave. Mwi vaisihua Nikoraasiqinaahua api timwa taa quara nkyi timwa nyi variavata nkye mwihua qua rie variarave.

16 Nkye mwi quara mwi quara api qua qaqira kyeta tuqasaaqita kyuqe qua nraahu riemwaqita quata. Nkye hia mwitaa hivera, nte nkye hinani uro ntena nkyi utaqaa api qua ti varihuavata ntena noqinaa paipaqo ntaquaninrave.

17 Nkyi su nyaato kyuqe su nyaato vahirera, Kotira mwanraquravanto Kotira nraakye qora timwa nyi quara rieqata variata. Qio kepukyaqamaqiro viqaro qora kyaiqa uro nraatara kyaani vaisira, nte mpo kyara *manaa* uqeta taura hini mwina mwiaqaataina ori eqarorivata mwianrinro mwiaqaa vahi nrutura mwia varaari vaisiva, mwiva nraahuma ntapihiananrove, tiro.

Taiatairaqi varu nraakye qorahua qua nyunra

18 Mwitaa timwa kyero mwiva tiqaro, Taiatairaaqaa ntaqikyi varira nyaamwunyaanrani mwataama kyera qara ntumwa taante. Nte qua qianinra riaate. Nte Kotira mwaaquvanto ni puvanto qia votima kyero ite varihana varuvave. Ni kyuqu qaini voti hira mwia nrutu mparaasiqaa vahaamwenra qutaiharo takyuqira votima kyero takyuqi varihana varurave.

19 Nte variqana nkyi kyaiqa taqe varurave. Nte taqauqata nkye nanrianra nanrianra mwutukya vaihata variarave. Nkye Kotirara kepukyaqama kye rieqata variarave. Nte taqauqata nkye mpohua kyaahaqa hiqata variarave. Nkye muaanra nrihata hia qoriri hiraitita, kepukyaqama kyeta variqata varaqi vi variarave. Vuni nkye Kotira kyaiqa pataqia varaqi vita mate nkye mwi kyaiqara nronraqama kye vare variarave.

20 Nkye mwitaamaqi viqata qio variavanavata nte mpo qua kyaara nkyiara tirerave. Nraakye mpovanto mwia nrutu Ieseveriva nai tiqaro, Nte Kotira qua qovarama kye varuvave, timwa kyero nkyi utaqi varihata nkye mwia qati taqe kyaavaro nkyivata varirave. Mwi nraakyeva api qua timwa nyi varihata ni kyaiqa vaisinramwu mwia qua rieqata api qareqata unra mwanriqani vataa kyarara nre variarave.

21 Mwi nraakyeva nai qora kyaiqa qaqira kyaarive tina, nte mwia vekya mpuahaama variqi vi varuqaro mwiva hia qaqira kyaraitiro, mwi kyaiqara qati nraahu utuqiro vi varirave.

22 Mwia kyaara nte mwi nraakyera ntuqutuariro mwiva nronraqama kyero nriqa quani inraikyara varaqiro quananrove. Mwiavata api

nrohi vari vaisihua, mwihuavata hia nkye po kye tita tiqata, Hia mwi nraakyeravata nrohiataarave, tivera, nte qamwanrama kyenama mwihuavata ruarita mwihua nronraqama kyetama nriqa vi inraikyara varaqita vi varivarave.

23 Nte mwitaama kyena mwi nraakyera vataqi vihua, mwihuavata ekyaa ntuqutu kyaarita qutu vivarave. Nte mwitaamaqi quarita Kotira nraakye qora mpoqi mpoqi varihua ni okyara ntapihi kyeta taqevarave. Nraakye qoravanto su nyaatoqi vahi quarave, mwihua vare varia kyaiqarave, nte mwi quara mwi quara tukyama kyena ekyaa ntapihi kyaurave. Nraakye qora kuaiqia kuaiqiavanto nkyiari qora kyaiqa varera mwiaqaama nkyiari koqaa tukyama kyena nyianinrave. Ni okyara mwitaama vahirave.

24 Nkye mponramwuvanto Taiatairaaqi variahua hia mwi nraakyera qua rie variarave. Mpo qua mwi quarara Saataaniva uqeta tai quarave ti varia quara, nkye mwi quaravata hia riaraitita, variqi vi variarave. Nkye mwitaa hiarara tina, nte hia mpo muaanra nkyiqi vataaninrave, tuqo.

25 Nkye kyuqe inraikya tutaara mwi inraikyara tuqara kyeta tute variqi vivaqe nte tumuankye.

26 Kepukyaqamaqi viqaro qora kyaiqa nraatara kyero ni mutukya vahianinra nraahu varaqiro vi variani vaisira, nte nronraqama kyaariro mwiva mpo mwatanaa mpo mwatanaahuaqaa ntaqikyiqiro quananrove.

27 Ni kova mwitaama kyero ni nronraqama kyaihana nte ntaqikyiqi vi varuntema kyeta mwihuavata mpo mwatanaa mpo mwatanaahuaqaa ntaqikyiqi vivarave.

> Mwihua ntaqikyiqi viqata qaini kyauru tuqi viqata
> mwiaqotai tave ntukuraa kyaintema kyeta
> mwihua mpo mwatanaa mpo mwatanaahua
> ntuqutuqi viqata mwihuaqaa ntaqikyiqi vivarave. (Sng 2:9)

28 Nte mwi vaisihua nronraqama kyena qovora nrumu qaatate varira itataraaravata nyianinrave.

29 Nkyi su nyaato kyuqe su nyaato vahirera, Kotira mwanraquravanto Kotira nraakye qora timwa nyi vari quara rieqata variate, tiro.

Saatisiqi varu nraakye qorahua qua nyunra

3 **1** Mwitaa timwa kyero mwiva tiqaro, Saatisiqaa ntaqikyi varira nyaamwunyaanrani mwataama kyera qara ntumwa taante. Nte qiani quara riaate. Nte Kotira mwanraqura 7 nramwu tutena varuvama varuqo. Nte qovora 7 nramwu tutena varuvama varuqo. Nte nkyi kyaiqa taqamwa ntapihi kyaurave. Mpo hiahua nkyiara kyuqema kyeta mwihua qati variqi quahuave ti variavanavata nte nkyiarama nkye qutu quahuave tuqo.

2 Vu ntapairi kyeqata sivi variate. Nkyeta hini vataa inraikyava hia qutu vira, mwi inraikyara kepukyaqama kyaivaro hia qutu quarive. Nte taqauqaro nkyi kyaiqavanto Kotira vuqaa hiama qioqama kyero vahiro.

3 Nkyi kyaiqavanto mwitaama vahirara tita, nkyi timwa nyuvata
rio quara, mwi quara riemwa teta mwi quara nraahu riemwaqi viqata
qora kyaiqa qaqira kyaata. Nkye hia su ntapairi kye sivita varivera, nte
mpuara vaisivanto nrihanrama nyatero nri ntema kyena nkyi rirera
nrianinrave. Nte nrintaani entara nkye hia qio ntapihi kyevarave.
4 Nkye mpo hiahua Saatisiqi variahua, nkyeta tuavaaqa hia
qainaamaqama kyaavo. Nkyi kyaiqavanto qio vaihatara tita, nkye qioma
eqarori tuavaaqa utu teta nivatama kye variqi vivarave.
5 Qio kepukyaqamaqi viqaro qora kyaiqa nraatara kyaani vaisira,
mwi vaisira nrutu nraakye qora qati variqi vi nrutura qara ntumwa tai
mpukuraqitai nte hia nruka kyaraitina, qati kyena, eqarori tuavaaqa utu
mwataaninrave. Nte ni kora vuqaavata, nyaamwunyaahua suqaavata,
variqana qoqaa vutu kyena tiqana, Mwi nraakye qorava ninivantoma
variho, qianinrave.
6 Nkyi su nyaato kyuqe su nyaato vahirera, Kotira mwanraquravanto
Kotira nraakye qora timwa nyi vari quara rieqata variate, tiro.

Pirateripiaaqi varu nraakye qorahua qua nyunra

7 Mwitaa timwa kyero mwiva tiqaro, Pirateripiaaqaa ntaqikyi varira
nyaamwunyaanrani mwataama kyera qara ntumwa taante.
Nte qianinra riaate. Api okyarave, qora okyarave, hia niqi vaihana nte
kyotataqama kyena nraahu varuvave. Qutaa okyaravanto nraahu niqi vaihana
varuvave. Ntevitiva haaru tuto kiqara ntema mwi kiqara tutauqo. Nte mwi
kiqaraqotai qesa qatua kyaariro hiama qio mpovanto tita taananrove. Nte
mwi kiqaraqotaina qesa ru taariro hiama qio mpovanto qatua kyaananrove.
8 Nte nkye vare varia kyaiqara ntapihi kyaurave. Nte nkyi suni qesa
mpo qatua nyatauqaro vahira, hiama qio mpovanto titaananrove. Nte
taqauqaro nkyi kepukya pataqia vaiho. Mwitaama vaihatavata nkye hia
ni qoririma mataraitita, ni qua qati riemwaqi vi variarave.
9 Iutaa mponramwuvanto tiqata, Tire Iutaavanto nraahu Kotira
nraaqiara varuro, ti variahua, mwi vaisihua Saataaninra nraaqiara, unra
ti varia vaisihua variarave. Nte mwi vaisihua ntavaaqavuqina uro nkyi
kyuqutarani kyaarita mwihua tumu ntita variqata nianra qutaama mwia
mwutukyavanto nkyiara vaiharo variho tivarave.
10 Nte nkyiara hia qoriri hiraitita, kepukyaqamaqi quate qiavata nkye ni qua
kyuqema kye riemwaqi quarara tina, nte nkyiqa ntaqikyiariro nronraqama
kyero muaanra vahiari entava qovara hiariva hia nkyiqi qovara hiarive. Mwi
entara nronraqama kyero muaanravanto qovarama viro ekyaa mwatanaa
mwataaramaqi virata mwihua anoma kye uaqiama variqita vivarave.
11 Nte qamwanrama tumuntaaninrave. Nkyeta vataa inraikyara tuqara
kyeta tutaate. Nkyeta kyaiqa ututaa kyoqaara nkyi nyianinra haunri
mpovanto ntavihi kye varaankyorave.

12 Kepukyaqamaqi viro uro qora kyaiqa nraatara kyaani vaisira
nte mwi vaisira vara kyena ni mwanriqa Kotira nraamwuqi rataariro
nraamwu kyaara kepukyavanto varianan rove. Mwi vaisiva hia mwi
nraamwunra kyaraitiro, mwiqi mwanriqanraqama kyero variqiro
quananrove. Nte mwi vaisiraqaa ni mwanriqa Kotira nrutu qara ntumwa
mwatena, Kotira mwatukya nrutuvata mwi vaisiraqaa qara ntumwa
mwataaninrave.

Mwi mwatukyava Ierusaremi qaraakya mwatukyama vahiananro. Mwi
mwatukyava nyaamwuni Kotiva varinasairo tumu vahiananrove. Ntena
nutu qaraakya nrutuvata mwi vaisiraqaa qara ntumwa mwataaninrave.
Kepukyaqamaqi viqata qora kyaiqa nraatara kye nraakye qorahuaqaa nte
mwitaama kyeqana qara ntumwaqina virerave.

13 Nkyi su nyaato kyuqe su nyaato vahirera, Kotira mwanraquravanto
Kotira nraakye qora timwa nyi vari quara rieqata variate, tiro.

Reotisiaaqi varia nraakye qorahua qua nyunra

14 Mwitaa timwa kyero mwiva tiqaro, Reotisiaaqaa ntaqikyi varira
nyaamwunyaanrani mwataama kyera qara ntumwa taante.

Nte qua qiarita riaate. Ekyaa Kotira quara nte qio qutaave ti varuvama.
Nte ekyaa Kotira kyaiqa taqaurara hia uqetaraitina, vutu kyeqana
ntapihikye timwa nyi varuvama. Nte ekyaa Kotiva ututai inraikyara
mwia okyaravantoma varuqo.

15 Nte nkye vare varia kyaiqara taqaurave. Nte taqauqata nkye hia
anoma kyero anterove, anoma kyero qia itai nramanrinra votima kye
variavo. Nkye pataqia tutoqa hi nramanrinra votima kye variavo. Nkye
anoma kye antai nramanrinrave, anoma kyero qia itai namanrinra
votima kye varivaqe nte qiove qiataarave.

16 Nkye hia anoma kye anteta, hia anoma kye qia itaihata, pataqia
tutoqa hi nramanrinra votima kye variavananra tina, nte nkyi ntena
nroqitaina mwunru vihi kyarerave.

17 Nkye tiqata, Tire airi inraikya vataurahua qioma varuro. Tire hia
qumina mpo inraikyara aara ntaananrave, ti variarave. Nte nkyiara
po tuqo, nkye mwitaa tiqatama nkye nkyeta vehiqama kye variara hia
ntapihi kye taqaavo. Po, mpohua nkyiara po kye tiva nraahu vaiho. Nkye
vehi nraakye qora nraahu variavo. Nkye tuavaaqa hia vaihata tokyavanto
variavo. Nkye vu qipa vihata vuara kyaara hiahua variavo.

18 Nte nkyiara mwataa hiatema tina, Nkye niqaatai kyoqaa hiata. Kori
qiaqotairo hiqama kyaira kyuqera mwia niqaatai koqaama kye varaivaro
nkyini kyoqaa airi vahiarive. Nkye tokya variqata kyauriqata variarara
tita, niqaatai eqarori tuavaaqa vara kyeta nkyeta mwamwantaqa
ntumwaqu taate. Niqaatai manrasini vara kyeta nkyeta suqaa qu taivaro
nkyi suvanto ntapairi virata kyuqema kye taqaate.

19 Ni mutukya vahi nraakye qorahua kyuqema variate tina, mwihua
timwa nyateqana mwihua ntuqutuqina vurave. Mwianra rieqatama nkye
qora kyaiqa qaqira kyeta, ni kyaiqa kyuqe kyaiqa nraahu varaqi quate.
20 Qio riaate. Nte mwaatani qesaqaa variqana qesa ntukuakua hiqana
varuqo. Vaisi mpovanto ni qua riero qesa qatua matairera, nte mwi
vaisira nraamwuqi verante mwi vaisiravata kyara nre variariro mwi
vaisiva nivata variqaro kyara nre variananrove.
21 Kepukyaqamaqiro viqaro uro qora kyaiqa nraatara kyaani
vaisira nte mwi vaisira nronraqama kyaariro mwiva nivatama kyero
mwatakyaa viro variqaro ntaqikyiqiro quananrove. Nte qora kyaiqa
nraatara kyena kepukyavanto variqananra tina, nte ntena kora mwia
taintaqaa mwatakyaa vina variqana mwikyantiri ntaqikyiqi vivarurama.
Kepukyaqamaqi viqata uro qora kyaiqa nraatara kyehua ni votima kyeta
variqata ni kyauqu tuananrani mwatakyaa vita varivarave.
22 Nkyi su nyaato kyuqe su nyaato vahirera, Kotira mwanraquravanto
Kotira nraakye qora timwa nyi vari quara rieqata variate, tiro.
(Mwiva mwitaa tuvana nte Ioniva ruvaata taqontema kyena mwia qua
riaavarave.)

Nyaamwuni Kotira tainta nronra taqorara tura

4 1 Nte Ioniva variqana nte ruvaata votima kyena qaiqaa mpo
taqaavarave. Nte nyaamwuni taqaavaro qesavanto qatua viro
vahurave. Nte mwini taqe variavaro quavanto ntoma nruqua votima
kyero tauraa ni timwa mpu quava qaiqaa nianra tiqaro, Mwaini nrumu
variraqe nraakiara mpo inraikya mpo inraikya qovara hianinra nte i
nraamwutaankye, tiro.
2 Quavanto mwitaa tuvaro qamwanrama kyero Kotira
mwanraquravanto kepukyaqama kyero nivata varuvana nte variqana
taqaavaro ni puni nyaamwuni tainta nronra, vunyaa vaisi tainta
vahuvaro mwiaqaa mpovanto mwatakyaa viro varura.
3 Mwiva taintaqaa mwatakyaa viro varuvaro mwia virivanto
takyuqiqaro nronra munima kyai orira mwia nrutu *iasipaave*, mpo ori
nraanre ori mwia nrutu *konirianive*, ori mwitana takyuqi varintema
kyero mwia virivanto takyuqi varura. Mwi vaisiva taintaqaa mwatakyaa
viro varuvaro haunrikyavanto mwia tainta vara ututuma kyero vahuvaro
haunrikya mwiva vuhanaa ori *emaraari* votima kyero vahura.
4 Tainta nronra vahura mwia vara ututu tainta 24 nramwu vahuvaro
tainta mwinramwunraqaa 24 vaisi nronra vaisinramwu mwatakyaa vita
varuvaro mwihua tuavaaqa eqarori tuavaaqa vahuvaro mwihua qiataqaa
koriqotairo ututo tovaqara quteta varura.
5 Mwitaama vahuvaro tainta utaqaa vahuraqitairo aaquakyaavanto
mpo uti varuvaro nyaanruva nruqua tintema kyero qua rara ti varuvaro

tainta mwia vuni omwa 7 nramwu qupi tova ite varura. Omwa mwinramwuva vahirero Kotira mwanraqura 7 nramwu vahura.

6 Mwitaama vahuvaro tainta vuni kyaarera, karaasi voti huva vahuvaro mwiqi vevatovata qio taqaariva vahura.

Mwitaama vahuvaro tainta nronra tataaqani qati variqi vi varu inraikyava taaratana taaratana tainta utaqaa vahuvaro mwi inraikyaraqaa vu airivanto vuni mwoqani vahura.

7 Mwi inraikyava vahirero mpovanto vairi raioni mwia viri voti huva vahuvaro, mpovanto purimakau nraati votihuva vahuvaro, mpovanto vaisi viri voti huva vahuvaro, mpovanto memonra hitero nrohi varintema kyero vahura.

8 Mwi inraikyava taaratana taaratana qati variqi vi varu inraikya vahuvaro mwihua kuaiqia kuaiqiaqaa nraaokya 6 nramwu vahuvata ekyaa nraaokya mwia mwoqaqaavata mwemwanivata vu airinti vahuhua variqata ihi timwaqi viqata hia tekya hiraitita, iheravata entaqivata ihi timwaqi viqata mwitaama tita:

Nronravanto Kotiva kepukyavanto
ekyaa inraikya nraatara kyero nritarero varivave.
Mwiva kyotatavantove, mwiva kyotatavantove,
mwiva kyotatavantove.
Mwiva haaru qati variqiro vuvave.
Mwiva mate qati variqiro vi varivave.
Mwiva nraakiara qati variqiro quariva tumuananrove,
ti varura.

9 Qati variqi vi varu inraikyava taaratana taaratanavanto mwitaa timwaqi viqaro tainta nronraqa mwatakyaa vi varu vaisira mwia peqa okyara viriniqama kyero mwia nrutu tuaaherero mwia qamwata mwataqi viqaro mwiva ekyaa enta qati variqiro vi varianananrove timwaqi vi varura.

10 Qati variqi vi varu inraikyava mwitaa timwaqi vi varuvata 24 vaisi nronra, mwinramwuhuavata mwatasata tumu ntita variqata tainta nronraqa mwatakyaa viro varu vaisira qamwata mwateta tiqata, Mwiva ekyaa enta qati variqiro vi varianananrove, tiqata nkyiari tovaqa qutora qatinani vara kyeta tainta nronra vahura mwia kyuqu vahunani tuto kye varura.

Mwitaamaqi vita mwihua tiqata,
11 E mwanriqavanto Kotiva tiriqaa
ntaqikyi variaravave.
E ekyaa inraikya utu kyera qovarama kyaaravave.
Mwitaa hi varianananranra tita,
tire i qamwata mwateqata tiqata,
I okyara kepukya okyara nraahuma vaiho.

I nrutuvanto viriniqama viho.
I kepukyavanto nritaraiho,
E qua qiananraqaatairo ekyaa inraikyavanto
qovarama viro qati variqiro vi varirave, tura.

Nyaamwuni vahu mpukurara tura

5 1 Mwihua mwitaa timwaqi vuvana nte Ioniva variqana taqaavaro tainta nronraqa mwatakyaa viro varuva variqaro nai kyauqu kyaatutani ququrama to mpukura tutero varuvaro mpuku mwia utanivata mwaaqanivata qara ntumwa tova vahuvaro mpuku mwia iriqiro viqaro mwi quara taqevo tiro, qume voti huraqo taaqau tovaro qume voti huva mwiva 7 nramwu vahura.

2 Mpukuvanto mwitaama kyero tita viro vahuvana nte variqana taqaavaro nyaamwunyaava nronra mpovanto aakyara ntero tiqaro,
Ta vaisivave vaisi kyuqeva variariva mwaa mpukura vara kyero qume ntamwa kyero taaqau taira ntavahi kyero qua taqaananrove? tiro.

3 Mwiva mwitaa tuvaro qume ntamwa kyero taaqau tora ntavahi kyaani vaisirara nyaamwunivata, mwatanivata, mwata mwemwanivata, puaa huvaro hia mpovanto varura.

4 Qumina puaa hi taqovaro vaisi mpovanto qume ntamwa tora ntavahi kyero utaqi taqaariva hia varuvana nte nronraqama kye ntataqi vi variavara.

5 Nte qati nraahu ntate variavaro vaisi nronra 24 nramwuqitairo mpovanto nianra tiqaro, Hia ntataante. Mwaini taqaante. Vaisi mpovanto, mwiva vairi raioni voti hiva Iutaara okyaraqinaava, mwi vaisiva Ntevitira kuaa okyaravanto nronraqama viro uaqia hi kyaiqara nraatara kyero kepukyavanto variho. Mwi vaisiva qioma 7 nramwu qumeqo ntamwa kyero taaqau taira ntavahi kyero mwi mpukura iri kyero taqaananrove, tiro.

6 Mwitaa tuvana nte variqana taqaavaro tainta nronra utaqaa sipisipi nraativanto siviro varuvaro qati variqi vi varu inraikyava taaratana taaratanavanto mwia vara ututu varuvata nronra vaisi 24 nramwuvantovata mwia utututma teta varura. Mwitaama varuvana nte mwini variqana taqaavaro sipisipi mwia ru kyovaro qutu vu sipisipira votima kyero siviro varuvaro nriqiakyau mwia qiataqaa 7 nramwu vahuvaro mwia vuvata 7 nramwu vahurama. Ekyaa 7 inraikya mwi nramwunra okyara vahirero Kotira mwanraqura 7 nramwu vahura. Mwi mwanraqurahua okyara vahirero Kotiva nai mwanraqura 7 nramwu titovata mwatani nrohita tumu ntanteta uro varu mwanraqurahua varura.

7 Mwitaama vahuvaro sipisipi nraati mwiva uro mwi taintaraqaa mwatakyaa viro varura kyauqu tuananraqitairo mpuku mwia

varora. 8 Sipisipi nraati mwiva mpuku qatinani tu varovata taaratana
taaratana qati variqi vi varu inraikyavavata, vaisi 24 nronra
vaisinramwuvantovata, sipisipi nraati mwia vuni tumu ntita varura.
Mwihua tumu ntita variqata kyaanta rupa tero ntuqutira kitaa voti hura
tuteta koriqotairo ututo taanunravata tuteta varura. Taanu mwiqi qia
quarovaro kyuqe mwunta vu inraikyava vahura. Mwi inraikyara okyara
vahirero Kotira nraakye qoravanto Kotirara aakyara nte variavaro vi vari
quara votima kyero vahura.

9 Mwitaama kyero vahuvata 24 vaisi nronra vaisinramwuvanto
qaraakya ihi tirerata sipisipi nraatiara mwataama tita:

I ru kyaavaro i nraanre tumihanra e qutu vira
nraakye qora huvantu kyaarata
mwihua Kotira nraakye qoraqamavi variarara tira,
e mwi mpukura qume voti hiraqo taaqau taira
qioqama kyera ntavahi kyera taqeravama variaro.
Mwi nraakye qorahua ekyaa mpo okyara
mpo okyaraqitaitave,
ekyaa mpo qua mpo quaqitaive,
ekyaa mpo mwatanaa mpo mwatanaahuaqitaive,
ekyaa mpo mwamwanta mpo mwamwanta
vahiraqitaive, ekyaa qovara hivarave.

10 E mwi nraakye qorahuaqaa ntaqikyiqira virata,
mwihua Kotirani kyaiqa varaqi viqata mwihua
mwatani mwi mwataraqaa ntaqikyiqi vivarave, tita.

11 Mwi vaisinramwuhua mwitaa tuvana nte variqana taqaavata
nyaamwunyaahua airivanto ntuvaantua huvana taqaavata nai qaiqaa
nraahu kyaatavanto nrita ntuvaantua hita nai nronraqama kyeta tainta
nronra mwia ututumavi varuvata taaratana taaratana qati variqi vi varu
inraikyavavata, 24 vaisi nronranramwuvantovata, ututumavi variqata
12 paa tita ihi timwaqi vita mwitaama tita:

Sipisipi ru kyovara qutu vurava i kyaiqavanto
kyuqe kyaiqa nritarero vahi kyaiqava vahirara tiro,
Kotiva i nronraqama kyairave.
Mwitaama kyaihara
e ntaqikyiara vaisiva nronravanto variqara
airi inraikya vateqara variararo
i vu nraatovanto kyuqe vu nraato vaihara
kepukyavanto variqi quararo
i nrutuvanto nronraqama kyero vaiharo
i okyaravanto kepukya okyara kyuqe okyara
vaihara variaro.
I kyaiqavanto nritarero vahi kyaiqava vaiharo

Kotiva mwitaama kyero i nronraqama kyairara tita,
tire i nrutu tuaaheraqi virerave, tura.
13 Nyaamwunyaahua mwitaa tuvana nte variqana riaavata Kotiva ututo
inraikyava ekyaa inraikyavanto, nyaamwuni vahu inraikyavave, mwata
mwaaqa vahu inraikyavave, mwata mwemwaqi vahu inraikyavave,
nramanri nronraqi vahu inraikyavave, ekyaa mwi inraikyava mwi
inraikyava ihi timwaqiro viqaro mwataama tiro:
Nronravanto taintaqa mwatakyaa viro varira mwiavata,
sipisipi nraativata, tire mwitanahua nrutu
tuaaheraqi virerave.
Mwitanahua nyutu kyuqe nyutuma vaiho.
Mwitanahua kepukyaqa hiqata ekyaa enta
qati variqi vivarave, tura.
14 Ekyaa inraikyavanto mwitaa tuvaro qati variqi vi varu inraikyava
taaratana taaratanavanto tiqata, Qutaa qiavo, tuvata vaisi nronra 24
nramwuvanto tumu ntita mwatasata variqata mwitanahuara qamwataqi
viqata mwitanahua nyutu tuaahere varura.

Sipisipi nraati mwiva qume voti huraqo taaqau tora ntavahi kyorara tura

6 1 Mwitaamaqi vi varuvana nte variqana taqaavaro sipisipi nraati
mwiva qume voti huraqo taaqau toraqitairo kuaiqia ntavahi kyovaro
mwiaqaatairo qati variqiro vi varu inraikyara taaratana taaratanaqitairo
kuaiqiavanto qua tirero nyaanruva nruqua tintema kyero qua tiqaro,
Nriante, tura.
2 Mwitaa tuvana nte variqana taqaavaro qosi eqara kyaahi vahuva
ni puqaa varuvaro mwia mwoqaqa mpovanto huru tute varuvaro
vunyaa vaisi tovaqa mwuvaro mwiva kepukyavanto ntaquqi viqaro
nramwutaahua nraatara kya nraatara kya hiariva viro.
3 Mwiva vuvaro sipisipi nraati mwiva qume mpo taaqau tora nampa
2 mwia ntavahi kyovana nte riaavaro qati variqi vi varu inraikyara
taaratana taaratanaqitairo nampa 2 vanto, Nriante, tuvaro 4 mwiaqaatairo
qosi mpo, nraanre qosivanto qovarama viro varuvaro mwia mwoqaqa
varu vaisira kepukya mwunra. Mwatani varihua ntaquqi viqata nai ru kye
nai ru kye hiate tiro, kepukya mwinro paipavata mwunra.
5 Mwuvaro sipisipi nraati mwiva qumeqo taaqau tora nampa 3 ntavahi
kyovana nte riaavaro qati variqi vi varu inraikyaraqitairo mpovanto
nampa 3 vanto nriante tuvaro qosi mpo kyokiraqa huva qovarama viro
varuvaro mwia mwoqaqaa varuva nai kyauquqi muaanra tukya hi varu
inraikyara tutero varura.
6 Tutero varuvana nte riaavaro qati variqi vu inraikyara taaratana
taaratanaqitairo quavanto vaisivanto tuntema kyero tiqaro, Nkye uiti

uru vararerata nkye kuaa enta kyaiqa utu kye munima varera ekyaa mwi munimanraqo uiti kuaa kaapu nraahuma kyoqaa hivarave. Nkye mpaari uru vararerata kuaa ihera kyaiqa utu kye vare munimanra mwiaqo taarampo kaapu nraahuma kyoqaa hivarave. Nkye vahamwenra kyatari oripi tamwa riaani kyatarira tutaara ntaru kyevorave. Nkye uaini tutaara ntaru kyevorave, tiro.

7 Mwitaa tuvaro sipisipi nraati mwiva qumeqo taaqau tora nampa 4 ntavahi kyovana nte variqana riaavaro qati variqiro vi varu inraikyara taaratana taaratanaqitairo nampa 4 vanto nriante tura.

8 Mwitaa tuvana nte taqaavaro qosi mpo qaamiantaqatova varuvaro mwia mwoqaqa mpovanto mwia nrutu *Qutu Quani Okyarava* varura. Mwiva varuvaro mwia nraakiara mpovanto mwia nrutu *Qutu Vu Mwatukyava* mwia nraaqani mwia vataqiro nri varura.

Mwitanahua varuvaro mwitanahuara mwitaama tiro: Nkyetana ekyaa nraakye qora mwatani varihua taaratana taaratanaqaa tukyama kye vateta taaramponramwuqaa tukyama tehua qati varivata mpo mwikuraqa tukyama tehua ekyaa ru taiqa kyaate. Nkyetana ntaqi okyarara qovarama kyaivata mwihua ntaquqi viqata nai ru kye nai ru kye hiate. Nronraqama kye aara nte iherara qovarama kyairata airivanto qutuate. Nriqa quani inraikyara qovarama kyairata mwihua nriqa virata variqi vita uro qutu quate. Qaakyau quara vairi qovarama kyairata nraakye qora kutita uro ru taiqa kyaate. Mwitaa timwa kyero mwitanahua nronraqama kyora.

9 Mwitaa timwa kyero sipisipi nraati mwiva qumeqo taaqau to mpukura nampa 5 ntavahi kyovana nte variqana taqaavaro quara vahi aasau ru kyeqaro vato taintava vahuvaro mwi taintara mwemwaqi nraakye qora mwanraqura airintivanto varura. Mwi nraakye qorahua qati varu entara Kotira qua nraakye qora timwa nyiqi vuvata mwia kyaara ru kyovata qutu vuvaro mwihua mwanraquravanto tainta mwia mwemwaqi varura.

10 Mwihua mwanraquravanto mwiqitairo aakyara ntero tiqaro, Nronrao, kepukyavanto variaro. Uaqia hi inraikyava hiama qio iqi vahiananrove. E avuqavuma kyera variqira vi variaravave. Mwatani varia nraakye qorahua tiri ru kyaavata tire mwaaqi varuro. Nataama enta nritarairarave e ko tiqara mwihua nkyiarivata rinanrave? tita.

11 Mwitaa tuvaro eqarori tuavaaqa ekyaa mwi mwanraqurahua nyinro tiqaro, Pataqia varivata haaru nkyi ru kyontema kyeta nkyi henahua ni qua riaahua mponramwuvata ru kyaate. Nte mwitaa mwitaama nraakye qora ru kyaate timwa tauhua qati variavo. Mwitaama kyaivaro Kotiva nkyi nramwutaahua nkyiarivata ru vuntuananrove, tiro.

12 Mwitaa tuvana nte variqana taqaavaro sipisipi nraati mwiva qumeqo taaqau tora nampa 6 ntavahi kyovaro mwiaqaatairo mwaturavanto nronraqama kyero tuvaro huari vuvanto aamanaqama viro vakora

tavuna votima kyero entama viro vahuvaro toravanto vaisi nraanre votima kyero nraanrenrusi utu vura.

13 Mwitaa huvaro qovora aahoquravanto nyaamwusairo mwatani tumu nti tumu nti hi varuvaro toqavanto kyatari qakyaama kyaiharo kyatari tamwa ahoravanto tumu nti tumu nti hintema kyero qovora aahoquravanto nyaamwusairo mwatani tumu nti varura.

14 Mwitaama vahuvana nte variqana taqaavaro pepaa ququra hintema kyero nyaamwuvanto ququramaqiro viro uro taiqa vura. Taiqovaro mwatani taaqivanto nai vahura mwia kyero uro mpoqi mpoqi apiqama kyero vahuvaro kyaarera utaqaa vahuva mwata mwiqianiva nai vahuraqatairo siviro uro mpoqi mpoqi vahura.

15 Mwitaa huvata mwatani varu nraakye qorahua vunyaa vaisinramwuvantove, mpohuaqaa ntaqikyi varuhuave, ntaqu vaisihuaqaa ntaqikyi varuhuave, airi inraikya vatohuave, nronra vaisive, mpo qara mpo qara hu nraakye qorahua karavu vaisive, qati varu vaisihuave, ekyaa mwihua nronraqama kye aatu hita ori ontamwuqive, mupiqive, ori hakaraukaqi vita nrita uqetaaqetama vurave.

16 Mwi nraakye qorahua ora tatari taaqiara aakyara nteta tiqata, Ntuvuraavura hira tiriqaa ntumwaqu viraqe uqeta quare. Tainta nronraqa mwatakyaa viro variva tiri taqaakyorave. Sipisipi nraati mwivavata raraqa tairaro tiri taqaakyorave.

17 Qikye, Kotira raraqa tairaro ko qiari entava mate qovarama viho. Tavave mwate qio variananrove? tura.

Isareri nraakye qora 144,000 nramwuanra tura

7 1 Nte Ioniva variqana taqaavata nyaamwunyaahua taaratana taaratanavanto varura. Mpovanto mwata mwaa hini tokyasataa varuvaro mpovanto hini tokyasataa varuvaro mpovanto hini tokyasataa varuvaro mpovanto hini tokyasataa varura. Ekyaa mwihua varuntema mwisairo hia toqavanto mwatave, nramanri nronrave, kyatarive, tiraro qakyaa hiarive tita, mwini variqata toqa antua teta varura.

2 Mwinramwuhua mwini varuvana nte variqana taqaavaro nyaamwunyaava mpovanto huari vu nrinasairo nri ntero nai kyauquqi Kotiva qati variqiro vi variva nai nraakye qoraqaa aaraa vataani inraikyara tu varero nrinro. Mwiva nriqanro nyaamwunyaahua taaratana taaratana Kotiva nyaamwuvata mwatavata uaqiama kyaate tuhuara mwitaama tiro, 3 Nkyenramwu mwatavata, nramanri nronravata, kyatarivata, uaqiama kyarera qiahua qati varivaqena nte nraante Kotira kyaiqa vaisi tiriqaa aaraa vataqina vina uro taiqa kyaarita nkyeta vararera ti kyaiqara mwia varaate tiro.

4 Mwitaa tuvana nte variqana riaavaro Isareri nraakye qora 144,000 nramwu tiriqa aaraa vateqaro Kotira kyaama tovata varura. Isareri

okyara 12 nramwu vahura. Nyaamwunyaava Isareriqa aaraa vatarera
hiro:
5 Iutaara okyaraqitairo 12,000 nraakye qora mwatama tero
Ruveninra okyaraqitairo 12,000 nraakye qora
mwatama tero
Katira okyaraqitairo 12,000 nraakye qora mwatama tero
6 Asaara okyaraqitairo 12,000 nraakye qora mwatama tero
Napataraira okyaraqitairo 12,000 nraakye qora
mwatama tero
Manasaara okyaraqitairo 12,000 nraakye qora
mwatama tero
7 Simioninra okyaraqitairo 12,000 nraakye qora
mwatama tero
Rivaira okyaraqitairo 12,000 nraakye qora mwatama tero
Isakaara okyaraqitairo 12,000 nraakye qora
mwatama tero
8 Sepiuraaninra okyaraqitairo 12,000 nraakye qora
mwatama tero
Iosepira okyaraqitairo 12,000 nraakye qora
mwatama tero
Mpenisamininra okyaraqitairo 12,000 nraakye qora
mwatama tero mwitaamaqiro viro nyaamwunyaava
Kotiva nai kyaama teqaro aaraa vato inraikyara 144,000 mwihua
tiriqaa vatovata varura.

Nronraqama kyeta nraakye qora ntuvaantuama tohuara tura

9 Mwitaa tuvana nte variqana taqaavata nraakye qora airivanto
varura. Mwihua airintivanto varuvarora tiro, mpovanto mwihua kyaara
ntumwa kyero mwitaa mwitaamavanto variavo qiariva hia qioqa hura.
wi nraakye qorahua ekyaa mpo mwatanaa mpo mwatanaave, kyokirave,
eqarave, mpo mwata mpo mwataqinaa nraakye qorave, mpo qua mpo
qua tu nraakye qorahuave, ekyaa mwihua tainta nronra mwia vuqaavata,
sipisipi nraati mwia vuqaavata, sivita variqata eqarori tuavaaqa utute
variqata ekyaa mwihua qatokya mwanre voti hura tuteta 10 paa tita
tiqata,
Tiri mwanriqavanto Kotiva nai taintaqaa mwatakyaa
viro varivavata sipisipi nraati mwivavata
mwitanahua tiri huvantu timwa taavata
tire kyuqema kyeta qioma varuro, tura.
11 Mwitaa tuvata ekyaa nyaamwunyaahua tainta nronra mwiavata,
24 vaisi nronranramwuvata, mwanraqura vahu inraikyara taaratana
taaratana varuhuavata, ekyaa mwihua vara ututuma kye sivita varita

mwiaqaatai mwihua mwataqi tumu ntita nkyiari siri mwataqi vatateta
nronra tainta vuqaa variqata Kotira qamwata mwateqata mwitaama tita:
12 Qutaave, nrivaqe
tiri mwanriqa Kotira nrutu tuaaheraare.
Mwia okyaravanto kepukya okyarama vaiho.
Mwia vu nraatovanto kyuqe vu nraatoma vaiho.
Nrivaqe mwia nrutu nraahu tuaaheraqi viqata
mwianra nraahu qamwataqita quare.
Mwia kepukyavanto nritaraiharo
mwia kepukyavanto ekyaa enta qati nraahu
vahiqiro quananrove, qutaave, tura.
13 Nyaamwunyaahua mwitaa tuvaro 24 vaisi nronra
vaisinramwuqitairo mpovanto ni kyaparama matero tiqaro, Nraakye qora
mwaahua eqarori tuavaaqa ututaahua tahua tahua, taisai taisaive nrumu
variavo? tuvana 14 nte tiqana, Nronra vaisio, e mwia ntapihiananrave,
qiavaro mwiva tiqaro, Mwaa nraakye qorahua varuvaro nronraqama
kyero muaanravanto qovara huvata mwihua variqi vuvata mpo uhua
mwihua anoma kye uaqiama nyatovata variqi vita mwaini nriahuave.
Mwihua nkyiari tuavaaqa sipisipi nraati nraanreqi hiqama kyorara tiro,
mwihua tuavaaqavanto takyuqu vihata variarave.
15 Mwitaa hi varia nraakye qorahua variarara tita, mwihua Kotira
tainta vuqaa variqata iheravata, entaqivata, Kotira kyaiqa varaqi viqata
Kotira nraamwuqi variqi vi variavaro tainta nronraqa mwatakyaa viro
variva mwihuaqaa ntaqikyiqiro vihata kyuqema kye variqi vi variarave.
16 Mwihua mwitaamaqi vi varivaro hia mwihua qaiqaavata nramanrive
kyarave nraataa hiananrove. Mwihua varivaro huarivantove mpo
inraikyavanto mwihua mwamwanta itaari inraikyava hia vahiananrove.
17 Sipisipi nraati mwiva tainta utaqaa variva, mwiva mwihuaqaa
ntaqikyiqaro sipisipi qova kyuqeva nraantantamwa kyero variqaro
mwihua sitaqiro uro qati variqi quani nramanriva vahianinrani kyairata
nrevarave. Mwitaa hiraro Kotiva mwihua suqitairo nruqunru nruka
nyatairata mwi nraakye qorahua hia qaiqaavata ntatevarave, tura.

Qume voti huraqo taaqau tora nampa 7 ntava hi kyorara tura

8 1 Mwitaa huvana nte variqana taqaavaro sipisipi nraati mwiva
qume voti huraqo taaqau tora nampa 7 mwia ntavahi kyovaro
mwiaqaatairo nyaamwuni hia mpovanto qua tuvaro ekyaa inraikyavanto
tirema kyero vahiqiro vura. Pataqiara mwitaama vahuvana 2 nte
taqaavata nyaamwunyaahua 7 nramwuvanto Kotira vuqaa sivita
varuhua varuvaro ntoma 7 nramwu mwihua nyuvata varora. 3 Nyuvata
varovaro nyaamwunyaava mpovanto nai kyauquqi kori taanu tuvarero
nrumu tainta mpo, kori tainta tataaqa siviro varura. Mwi taintaraqaa

Kotira kyaiqa vara mwate varu taintava nronra tainta vuni vahuvaro nyaamwunyaava mwiva kori taanu varero tainta mwia nraaqani siviro varuvaro qia quara tairaro kyuqema kyero mwunta quani inraikyara mpoqiavata mwinro tiqaro, Kotira nraakye qoravanto Kotirara aakyara nte variavaro vi vari quaravatama kyera e mwaa inraikyara qia quaraante, tuvaro 4 nyaamwunyaava taanu tutoraqitairo qia munra kyuqe mwunta vuva viqaro Kotira nraakye qoravanto Kotirara aakyara nteqa tu quavavata viqaro Kotira vuqaa vi varura.

5 Mwitaamaqiro viro uro munra taiqa kyero mwiaqaatairo nyaamwunyaava kori taintaqaatairo qia ite varura, mwia vara kyero nai taanu piqa kyero mwi taanunra mwatani mwaamwi tuto kyora. Tuto kyovaro nyaanruva nruqua ti varuvaro nrotaara aaquakyaa ti varuvaro mwatura ti varurave.

Ntomanramwuanra tura

6 Mwitaamaqi vuvata mwiaqaatai nyaamwunyaahua 7 nramwuvanto ntoma 7 nramwu tuteta vuatarera tera hura.

7 Mwinramwuhuaqitairo mpovanto nraante ntoma vuata kyovaro kaapura vativantovata qiavantovata nraanre vatama kyero mwatani vati ntintema kyero tumu nti tumu nti hi varura. Tumu ntiro mwata mwaa taarampotanaqaa tukyama kyero mpo mwia mwatavata kyatarivata itamwa kyero omwa ahikyave mwukyau mwia ekyaa itamwa taiqa kyora.

8 Mwitaa huvaro mwiaqaatairo nyaamwunyaahua 7 nramwuqitairo nampa 2 vanto ntoma vuata kyovaro taaqi nronra qia ite varura voti hura nramanri nronraqi tuto kyora. Nramanri nronra mwiqi tuto kyovaro ekyaa nramanri mwia tukyama kye taarampotana vahura taaratanavanto qati vahuvaro kuaa mwiva vaisi nraanre nraantantamwa kyero nraanrenrusi utu vura.

9 Nramanri tukyama kye taaratana qati vahuvaro mpo mwiqi vahu inraikyava ekyaa qutu taiqa vura. Nramanri mwiqi nrohuhua sipivata kuaa qarama tukyama kye taaratanaqi vahuva qati vahuvaro kuaaqi vahu sipiva taiqa vura.

10 Mwitaa huvaro nyaamwunyaahua 7 nramwuqitairo nampa 3 vanto nai ntoma vuata kyovaro mwiaqaatairo qovora nronravanto omwa qupi kyaiharo itaintema kyero iteqaro nyaamwusairo tumu ntiro tumu ora tatari taaqiqitairove rumwuqitairo vihata nrauna nramanrinra mpoqi mpoqi tumu ntiro. Qovora mwiva ekyaa nramanri tukyama kye taarampotana vatoraqitairo taaratana qati vahuvaro kuaa mwiqi tumu ntura. 11 Qovora mwia nrutu *Ukaviva*. Mwiva nramanriqi tumu ntuvaro hini nramanri mwiva ekyaa uka vuvaro hini mwiva qati vahura. Nraakye qoravanto ukavu nramanrinra nrohua mwihua ekyaa qutu nraahu vurama.

12 Mwitaa huvaro mwiaqaatairo nyaamwunyaahua 7 nramwuqitairo
nampa 4 vanto nai ntoma vuata kyovaro huarivantove, toravantove,
qovora aahoquravantove, iteqaro taaratanaqaa tukyama tora mwisataa
qati ite varuvaro kuaa mwisataa ekyaa qipa viro hia itora. Qaatatoraqaa
huarivanto hiniqi nraahu itamwaqiro viro hiniqi hia itovaro entaqivata
tora qovora aahoquravanto hiniqi nraahu itovaro hiniqi hia itora.
13 Mwitaa huvana nte tuaahera kyena virini taqaavaro memonra
mpovanto virisata hitero nrohi variqaro aakyara ntero tiqaro, Po, po,
po, nyaamwunyaahua taaramponramwuvanto hiama nkyiari ntoma
vuataavo. Po, mwinramwuhuavata nkyiari ntoma vuata kyaivata
mwatani nai uaqiama kyeta varivarave, tiro.

Nampa 5 vanto nai ntoma vuata kyorara tura

9 1 Memonravanto mwitaa tuvaro mwiaqaatairo nyaamwunyaahua
7 nramwuqitairo nampa 5 vanto nai ntoma vuata kyovana nte
variqana taqaavaro qovoravanto nyaamwusairo tumu ntiro mwatani
vahuvaro mpovanto kiqa mwia mwunra. Mwi kiqava mupi, nai veva veva
mwutukyani vu mupira qatuaraani kiqava vahura.
2 Kiqa mwuvaro qovora mwiva kiqa mwiaqotairo mupi veva veva
mwutukya kyokikina rura qatua kyovaro mwiqitairo qia munravanto
nronraqama kyero nrivi varura. Nronraqama kyero qia itaiharo qia
munravanto nrivi varintema kyero munravanto mwiqitairo nriviqaro
huarivata nyaamwuvata ntumwaqu kyovaro 3 qia munraqitairo
kainyaaqavanto qovarama viro mwatani vahura.
Kainyaaqa airivanto qovarama vita vahuvaro voravanto kutintema
kyero kainyaaqavanto kutuarive tiro, kepukya nyinro tiqaro, 4 Nkye vihua
hiama uro mwukyau omwa ahikyave kyanta kyatari qupiqaaninra toqeta
uaqia hiraitita, nkye taqaivaro nraakye qora tiriqa Kotiva hia nai kyaama
teqaro aaraa vataarihua mwihua nraahu kutuate.
5 Nkye mwi nraakye qorahua kyauquru torara kutuqita quate. Mwihua
kutiqata hia mwihua ekyaara ru kyairaitita, qati kutuqi quate, tuvata
kainyaaqavanto uro voravanto kutintema kyeta nraakye qora kutuvata
nraakye qora nyamwantavanto mpoqama kyero nriqa vuvata variqi
vurama.
6 Mwi entara nraakye qoravanto nronraqama kyero nriqa virata atura
ntumwaqi virara rieqata mwihua qutuataa hirata qutirera hivarovata hia
qioqa hiananrove. Qutira okyaravanto nyianratoma uro vahiananrove.
7 Nte ruvaatakyaa taqaavata vaisivanto ntaqirero nai qosi nraamwuma
kyero ekyaa inraikya terama kyero vataintema kyeta kainyaaqa mwihua
varurama. Nkyiari qiataqaa tovaqa kori tovaqa voti hura quteta mwihua
siri vahirero vaisi siri votima kye vahuvaro 8 mwihua qiata kyaahivanto
nraakye qiata votima kyero mpuahaa vahuvaro mwihua aanraivanto

raioni vairi aanrai votima kye vahuvaro 9 mwetokyani qaini voti huraqo
nraamwuma teta mwihua nraaokyavanto nronraqama kyero nruqua
tiqaro qosi airivanto vaisivanto ntaqirerata variavata ntanrau vare qua
inraikyava nruqua tintema kyeta harahara ti varura.
10 Mwihua vora nraantantamwa kye varuvarovata mwihua raqani
aanrai vahura mwiaqo nraakye qora kyauquru torara kutuqiro quariva
vahura.
11 Kainyaaqavanto mwitaama vahuvaro nyaamwunyaava mpovanto
mwihuaqaa ntaqikyiqiro vi varura. Nyaamwunyaava mwiva nai mupi
vevaveva mwutukyara vuraqi ntaqikyi varuva mwia nrutu Hivuru
quaqitairo tirero *Apantonivave* tura. Mwaa quaraqitai tirera *Vaisi*
Taiqakye Varivave tita.
12 Qio riaate, kainyaaqavanto mwatani varihua uaqiamaqiro quari
entava taiqa viraro qaiqaa nraakye qora qoraqama nyataariva taara
inraikya qatima vahiananro. Mwianra tirerave.

Nampa 6 vanto nai ntoma vuata kyorara tura

13 Nte variqana taqaavaro nyaamwunyaahua 7 nramwuqitairo nampa
6 vanto nai ntoma vuato kyovana nte mwiaqaatai riaa varo kori tainta
Kotira vuqaa vahu taintara hini hini vitiqitairo qua tura.
14 Mwiqitairo quavanto nyaamwunyaanra nampa 6 mwianra mwitaama
tiro: Nyaamwunyaahua taaratana taaratana rupa taihata nramanri
nronra Iuparetisiqi variahua huvantu kyairata qati quate, tuvaro huvantu
kyora.
15 Mwinramwuhua variqata mwi ihirave mwi torarave mwi entararave
tire vekyaqa hiararo tiri huvantu kyairaqe qio mwi kyaiqara nraahu
varaqi quare timwa kyeta, terama teta varuvaro mwinramwuhua
huvantu kyovata mwihua mwatani varu nraakye qorahua tukyama
kyeta taarampotanaqaa vateta taaratana qati kyeta kuaa mwiaqaa varu
nraakye qorahua ntuqutu taiqa kyarera vura.
16 Mwihua ntaqu vaisihua varirerata airivanto ntaqu vaisihua qosi
mwoqaqaa varura. Airivanto 200,000,000 vanto variavo tuvana
riaavarama.
17 Nte ruvaata taqamwaqi viqana vaisi mwihuavata mwihua qosivata
taqaavarama. Mwi vaisihua mwetokyaqaa ntumwaquto inraikyava
qia auru votima kyero nraanreqahuva vahuvaro vakora vahuvaro
qaamiantaqatova vahura. Mwitaama vahuvaro mwihua qosi qiata
vahirero raioni vairi qiata voti huva vahuvaro qosi mwihua nyoqitairo
qiavantovata qia munravantovata oriqaatairo qia itovavata mwihua
nyoqitairo nritareqaro vi varura.
18-19 Qiavantovata qia munravantovata ori qia itovavata qosi nroqitairo
nritara nritara hiqaro nraakye qora ri varura. Mwihua qosivanto

nai nroqitairo nraakye qora ruqiro viqaro mwihua ru kyero nkyiari riqanaqovata nraakye qora ri varura. Qosi riqana mwiva vahirero quaiha qiata voti huva vahuvaro mwiaqotairo nraakye qora kuti varura.

20 Hini qati varu nraakye qorahua, mwihua hia nkyiari qora inraikya qaqira kyaraitita, nkyiari qora kyaiqa utura mwianra nraahu qamwataqita viqata varura. Mwihua mpo inraikya koriqotai utu teta, mpo inraikya munimaqotai utu teta, mpo ori mpo oriqotai utu teta, kyatariqo utu to inraikyava, ekyaa mwi inraikyava hia taqero riero nrohiro qakyaa hu inraikyava vahuvata nraakye qoravanto mwi inraikyarara tiri mwanriqa utu taunanrave timwa kyeta, mwi inraikyara qamwata mwateqata vaananravata qamwataqita vura.

21 Nraakye qoravanto mwitaamaqi viqata mwihua nkyiari vaisi ru kyora hia mwianra nronraqama kye riaraitita, nkyiari vaana kyaiqa vare varura hia qaqira kyaraitita, api qaraqita nrohura hia qaqira kyaraitita, mpuara varo kyaiqara hia qaqira kyaraitita, uaqia hi kyaiqara mwia qati nraahu utuqi vi varura.

Quqrama to mpukura pata mpukuara tura

10 **1** Mwihua mwitaa hi varuvana nte variqana taqaavaro nyaamwunyaava mpo, kepukyavanto nyaamwusairo tumi varura. Mwia tuavaaqa vahirero tonamwu vahuvaro qiatani haunrikyavanto ututuma tero vahura. Mwia virivanto vahirero huarivanto itaintema kyero ite varuvaro mwia kyuqutanavanto qia auru nraantantamwa kyero ite varura.

2 Nyaamwunyaanra mwamwantavanto mwitaama vahuvaro nai kyauquqi pata mpuku iri kyero tu varero tuminro nai kyuqu tuananra kyaarera nronraqa vatero nai kyaantaaqa kyuqu mwia mwataqaa vatero.

3 Mwiaqaatairo mwiva aakyara ntamwa kyero vairi raioni qua taanaanra tuvaro nyaanruva 7 nani nronraqama kyero qua tura.

4 Nyaanruva mwitaa tuvana nte variqana nyaanruva qua tura mpukuqi qara ntirera hiavaro nyaamwusairo qua mpovanto tiqaro, Nyaanruva 7 nani ti quara mwini uqeta kyaante. Hia mwi quara qara ntumwa taante, tiro.

5 Mwitaa tuvana nte variqana taqaavaro nyaamwunyaava nai kyuqu hini nramanriqaa vatero hini mwataqaa vatova, mwiva nai kyauqu nyaamwuni tuaahera kyero **6** Kotira nrutu ntero tiqaro, Kotiva ekyaa enta qati variqi vi varivave. Mwiva nyaamwuvata ekyaa nyaamwuni vahi inraikyaravata utu kyero vatero, mwatavata ekyaa mwataqaa vahi inraikyaravata utu kyero, nramanri nronravata ekyaa inraikya nramanri mwiqi vahiravata utu taivave. Nte Kotira nrutu nteqana mwaa quara qutaa qua nraahu tirerave. Kotiva nai utirera qiani kyaiqara hia vari kyero utuananrove.

7 Nyaamwunyaahua 7 nramwuqitairo nampa 7 vanto ekyaara variva,
mwiva nai ntoma vuata kyairaro Kotiva nai uqeta tai quara taiqa
kyaananrove. Mwiva mwi quara nai kyaiqa vaisi poropeti vaisi haaru
timwa nyunrave, tiro.
8 Mwiva mwitaa tuvaro nyaamwusairo quavanto, vaakya riaava
quava qaiqaa nianra tiqaro, Nyaamwunyaava siviro nai kyuqu mpo
nramanri nronraqa ntamwa tero mpo mwataqaa ntamwa taira
kyauquqitaira pata mpuku quqrama taira iri kyaira varaante, tuvana
9 nte nyaamwunyaanra mwia uro mpuku mwianra mpiante qiavaro
mwiva nianra tiqaro, Mwaa mpukura vara kyera nraante. Mwi mpukuva
i vikyokyaqi viqaro qoraqamama uka quananrove. E mwi mpukura nroqi
nrainranro kyaaqavanto viti hintema kyeroma viti hiananrove, tiro.
10 Mwitaa tuvana nte mwia kyauquqitaina mpuku mwia vara kyena
nraavarave. Nte nroqi nreqana taqaavaro mwi mpukuva kyaaqa votima
kyero viti huvana nte nrapitama kye taqaavaro ni pikyokyaqitairo
mpoqama kyero uka vurave.
11 Nte mwi mpukura nramwa taiqa kyaavaro ni timwa mpiro tiqaro, E
qaiqaavata Kotira mwakyaakya qiante. E ekyaa mwatanaave, eqara vaisi
upi vaisi mpo mwatanaa mpo mwatanaave, mpo qua mpo qua ti vari
nraakye qorahuave, mwatani vunyaa vaisi variahuave, ekyaa mwihua
mwihua Kotira qua qovarama kye timwa nyiante, tiro.

Kotira qua timwa nyiqi vi varu vaisitanahuara tura

11 1 Mwiva mwitaa timwa kyero kyairiqa mpoqia ni mpiro tiqaro,
Sivira kyairiqaqotaira uro Kotira nraamwu mwatama kyera,
quara vahi aasau ru kyeqata qia quara mwate varia taintara, mwiavata
mwatama kyera, nraakye qora Kotira nraamwuqi variqata mwia nrutu
tuaahere variahua, mwihuavata kyaara ntumwa kyaante.
2 Kotira nraamwu mwateqarama hiama nraamwu vara ututu vahiari
mwatukyara mwataante. Mwi mwatukyara qati kyairata nraakiara
mpo mwatanaa qumina mwatanaa, hia Kotira qua rie mwatanaahua
mwi mwatukyara ntevarave. Mwihua taarampo ihi 6 tora variqi viqata
Kotira mwatukya kyuqera ntamwaqi vi varivaro 3 Kotiva nai qua timwa
nyi vari vaisitanahua sitairata mwitanahua ua tuavaaqa ututeta Kotira
mwakyaakya mwi entara 1,260 enta variqi viqata timwaqi vivarave.
4 Kotira qua timwa nyiqi vi vari vaisitanahua oripi kyatari votima
kyeta varivarave. Mwatani omwa taaratana Kotira vuqaa qupi kyero
vataira, vaisi mwitanahua omwa mwitana votima kyetama varivarave.
5 Nraakiara mwi entaraqaa mwitanahua varivaro mpovanto mwitana
uaqiama nyatarera uti varirera, mwitanahua nyoqitairo qiavanto qovara
hiro mwihua itamwa tatoqa kyaananrove. Mwitanahua mwitaama
kyeqatama nkyiari nramwutaahua rivarave. Tahua tahuave mwitanahua

qoraqama nyatarera utivera, mwitanahua mwitaama kyeqata mwihua taiqaqita vivarave.

6 Mwitanahua mwi entaraqaa Kotira qua timwa nyiqi vi varivaro mpo kepukya mwitanahua nyinrata mwitanahua qioma nyaamwu tita taivaro hia vati ntuananrove. Mwitanahua varivaro mpo kepukya nyinrata mwitanahua qioma nrumwu nramanri mpohira tuqasaa kyaivaro nraanre nramanri utuquananrove. Mwitanahua varivaro mpo kepukya nyinrata mwitanahua qiove tivera, nkyiari kyakya hianinraqaa mwatani varihua ntuqutivata mpo qara mpo qarama kyero nriqa quani inraikyara varevarave.

7 Mwitanahua Kotira qua timwa nyiqi vivaro mwiaqaatairo mupi veva veva mwutukya viraqitairo qaakyau vairi voti hiariva mwiqitairo qovarama viro uro mwi vaisitanavata ntaquqiro viro mwitanahua ru kyaananrove.

8 Qaakyau vairi voti hiva mwitanahua ru kyairaro mwitana mwamwantavanto mwatukya nronra mwiqi aanraqaama vahiananrove. Mwi mwatukyaraqi haaru mwitanahua vunyaa vaisi kyatariqaa ru kyorave. Mwi mwatukyara mpo nrutu mwiqata Sotomive, Isipive, tivarave.

9 Mwiva mwitana ru kyairaro mwitana mwamwantavanto aanraqaa qati vahirata ekyaa mpo mwatanaa mpo mwatanaahua eqarave upivantove, mpo qua mpo qua tihua mwitanahua mwamwanta nrumu taqeta tiqata, Mwitanahua mwamwanta qati kyaivaro vahiarive. Hiama mwitana mwamwanta quntaate, tivaro mwihua mwamwantavanto taarampo iheravata mpo ihera hinivata qati aanraqaa vahiananrove.

10 Mwi entara mwitanahua mwamwanta aanraqaa qati vahirata mwatani varihua mwitaama tivara, Mwiva mwia ru kyaihata mwianra tirevata qamwateqatama varuro. Mwitanahua qati variqata tiri nronra muaanra timwiavata uaqiama kye variqi vi varunanrave, tivarave. Mwatani varihua mwitaa timwa kyeta qamwateqatama ihi timwaqi viqata kyarave, mpo inraikyave, nai mwi nai mwimaqi vivarave, tiro.

11 (Nyaamwusairo quavanto nianra mwitaama kyero nraakiara qovara hianinranra ni timwa mpuvana nte Ioniva ruvaata votima kyena variqana taqaavaro) mwi vaisitana mwamwanta taarampo entavata mpo ihera hini entavata aanraqaa qati vahuvaro mwiaqaatairo Kotiraqaatairo nraaihovanto mwi vaisitanahuaqi vuvata mwitanahua sivita varuvata nraakye qoravanto mwitanahua taqovaro nyaatu qatovata aatu hiqata varura.

12 Mwihua aatu hi variqata mwihua riovaro nyaamwusairo quavanto paa tiro mwitanahuara tiqaro, Mwaini nriate, tuvata mwitanahua tonamwuqi nyaamwuni vi varuvata mwitana nramwutaahua mwihua taqe varuvata nyaamwuni vura.

13 Mwitanahua nyaamwuni vuvaro qamwanrama kyero mwaturavanto
nronraqama kyero tura. Mwatura nronraqama kyero tiqaro mwi
mwatukyara kyauqurutanaqa tukyama kyero 9 qati kyero kuaa mwia
taiqa tuto kyero. Mwi mwatukyara taiqa tuto kyero nraakye qora airinti
7,000 nraakye qora ru taiqa kyora. Nraakye qora airinti ru taiqa kyovata
qati varu nraakye qorahua mpoqama kyero nyaatu qatovata aatu hi
varita tiqata, Qikye, Kotiva nyaamwuni varira okyaravanto kepukya
okyarave, tura. (Mwitaa tuvana nte ruvaata taqeqana mwi inraikyara
mwi inraikyara taqaavarave. Ekyaa mwi inraikyava nraakiara qutaa
qovara hiananrove.)
14 Nraakiara mwatani varihua anoma kyeta uaqiama vita vari entara
taara entara qara ntumwa taurave. Rie varivaqena nronra enta nampa 3
entara timwa nyianri.

Nyaamwunyaava nampa 7 vanto ntoma vuata kyorara tura

15 Nte ruvaata taqaavaro nyaamwunyaava 7 nramwuqitairo nampa
7 vanto ekyaara varuva ntoma vuata kyovaro nyaamwusairo quavanto
nronraqama kyero tiqaro, Mwaa entaraqaatairo Saataaniva tumitarairaro
tiri nronravantovata mwiva titai vaisivavata nritareta mwaa mwataraqaa
ntaqikyiqita vivarave, tiro.
16 Quavanto mwitaa tuvata nronra vaisi 24 vaisinramwu Kotira vuqaa
nkyiari taintaqaa nkyiari taintaqaa mwatakyaa vita varuhua, mwihua
mwi quara rieta mwiaqaatai mwihua mwatasata tumu ntita nkyiari siri
mwatani vateta Kotira qamwata mwate varita tiqata,
17 Nronravanto, e kepukyavanto variqara
ekyaa inraikya nraatara kyera variaravave.
E qati variqira vi variaravave.
Haaruvata e qati variqira vi varuravave.
E kepukyaqa hiqara nraakye qoraqaa ntaqikyirera
uti variarata tire iara qamwateqa varuro.
18 Mpo mwatanaa mpo mwatanaahua raraqa tovata
variqi vu entava taiqama viho.
Mwaa entara i raraqa tairara
variqira vira entavama nri ntaiho.
Mwaa entara e qutu vihua ko tira entavama nri ntaiho.
I kyaiqa vaisi poropeti vaisivata,
ekyaa i nraakye qoravata, nronra vaisive pata vaisive,
iara nronraqama kyeta
rie vari nraakye qorahua varivara
mwaa entara e mwihua qamwata nyateqara
e mwihua nkyiari kyoqaa nyina entava nrintaiho.
Mwaa mwatara uaqiama kyaahua varivara e mwihua

nkyiarivata uaqiama kyera entavama nri ntaiho, tura.
19 Mwihua mwitaa tuvaro Kotira nraamwu nyaamwuni vahu
nraamwunra qesavanto qatua viro vahuvana nte taqaavaro Kotiva
nraakye qora kyapata kuaaqi variate timwa to quara vokuheqi nraamwu
mwiqi vahura. Mwiqi vahuvaro mwiaqaatairo aaquakyaavanto mpo uti
varuvaro nyaanruva nruqua ti varuvaro mwatura ti varuvaro kaapura
vati nti varurave.

Nraakyeravata, evari voti hura nronra qumina inraikya qaakyau inraikyaravata, tura

12 1 Mwitaamaqiro vi varuvana nte Ioniva variqana taqaavaro
nyaamwuni nai nraahumwa mpo qara hu inraikyava qovarama
viro vahura. Nraakye mpovanto mwini varuvaro mwia tuavaaqavanto
vahirero huari vu nraahu vahuvaro mwia kyuqu mwemwani toravanto
vahuvaro mwiva qiataqaa qovora 12 nramwu tovaqa qutaantema kyero
qutero varura.
2 Mwi nraakyeva nraaqiara tuaqa huva nraaqiara mwatarera hiro atura
ntiqaro kye kye timwaqiro vura.
3 Mwi nraakyeva nyaamwuni varuvaro nai nraahumwa mpo qara huva
mpo inraikyavantovata nyaamwuni varura. Mwini qaakyau inraikya
evari voti huva qaqira qutaava mwia qiata 7 nramwu vahuvaro kyaava 10
nramwu vahuvaro ekyaa nai qiata kuaiqia kuaiqiaqaa nronra vaisi tovaqa
qutero varura.
4 Mwi inraikyava nyaamwuni variqaro nai riqanaqotairo qovora
aahoqura kuaasataa vahura ntupi kyero mwatani kyero qovora aahoqura
taarasataa vahura qati kyora. Qaakyau inraikya, evari voti huva nronra
qaqiraqutaava, mwiva uro nraakye vuni siviro variqaro mwiva nraaqiara
mwata kyairaqe nraankye timwa kyero varura.
5 Varuvaro nraakye mwiva qoraisi nraaqiara mwata tovaro nraaqiara
mwiva nronra tuemwa viro qaini kyaamwu tutero variqi viqaro ekyaa
mwatanaaqaa ntaqikyiariva varuvaro qaakyau inraikya mwiva nraaqiara
mwia ru kyero nranrenra huvata nraaqiara mwia ntavihi kyeta uro
Kotiva nai taintaqaa varunani kyora.
6 Mwia nraaqiara ntavihi kyeta varaqita uro kyovaro mwi nraakyeva
hiantero qumina mwatani Kotiva mwi nraakyerara rieqaro terama kyero
vatonani vuva uro mwini variqaro 1,260 enta variqi vuvata mwiaqaa
kyuqema kyeta ntaqikyiqi vuvaro varura.
7 Mwi nraakyeva mwini varuvaro nyaamwuni ntaquva nronraqama
kyero qovara hura. Qovarama vuvaro nyaamwunyaava nronravanto,
Maikerivavata nyaamwunyaahua mponramwuvantovatama kyeta
qaakyau inraikya evari voti hura mwiavatama kye mwia kyuquqaa
vitinto vaanahua mponramwuvatama kye ntaqura.

8 Ntaquvaro Maikerivavata nyaamwunyaahua mwia kyuquqaa
vitintohua kepukyaqama kye ntaquqi vita qaakyau inraikya evari voti
hura mwiavata, mwia kyuquqaa vitintohua mwihuavata, nraatara kyora.
Mwihua nraatara kyero qaakyau inraikya mwianra tiqaro, E hiama
qio mwaini nyaamwuni varinanrave, Nyaamwunyaahua i kyuquqaa
vitintaahua, mwihuavata hiama qio mwaini varivarave, tiro.
9 Timwa kyero qaakyau inraikya evari voti hura mwia nyaamwusairo
mwata mwaini mwaamwi tuto kyorave. Qaakyau inraikya evari voti
huva mwiva haaruaa qarura mwia nrutu Nramwutaavave Saataanivama
variro. Saataaniva ekyaa mwata mwaaqa variahua unra qua timwa nyi
varivama variro. Mwiavata, nyaamwunyaahua mponramwuvanto mwia
kyuquqaa vitintohuavata, nyaamwusairo mwatani vara mwaamwi tuto
kyorave.
10 Tuto kyovana nte variqana riaavaro nyaamwusairo quavanto
mwitaama tiro:

Mate Kotiva nraakye qora huvantu nyataani entava
nri ntaiho.
Kotiva kepukyaqama kyero nraakye qoraqaa
ntaqikyiqiro virerove.
Kotiva titai vaisiva, mwivavata mate nronraqama viho.
Mwitanahua Saataaninra nyaamwusaita
vara mwaamwi tuto kyaarave.
Saataaniva mpo enta mpo enta Kotira vuqaa variqaro
tiri qata vakyaahuaqaa qua vatarera uti varira
mwitanahua mwia vara mwaamwi tuto kyaarave.
11 Tiri qata vakyaahua Saataaninravata ntaquqi viqata
sipisipi nraati mwia nraanreqo
Saataaninra nraatara kyaarave.
Mwihua Kotira qua timwaqi viqata
Saataaninra nraatara kyaarave.
Mwihua Karaisirara rieqata hia nkyiari mwataqaa kyuqema
varirara nronraqama kye riemwaqi viraitita,
hia aatu hiraitita, qioma qutu quananrave timwa kyeta,
mwihua Saataaninra nraatara kyaarave.
12 Mwihua mwitaamaqi viqata
Saataaninra nraatara kyaarara tita,
nyaamwuvantovata, nyaamwuni variahuavata,
nkye mwihuara qamwateqata variate.
Nte mwataravata nramanri nronranravata po tuqo.
Saataaniva mwini variqaro mwiva ntapihi kyaiharo
mwiva taiqaari entava qaumaqa iharora tiro,
nai mwia mpoqama kyero raraqa te variharo variho, tiro.

13 Nyaamwusairo quavanto mwitaa tuvana nte taqaavaro qaakyau
inraikya evari mwia vu nraato ntapihi vuvaro mwiva tiqaro, Qikye ni
vara mwaamwi kyaavanama mwatani varuqo, timwa kyero mwiva siviro
nraaqiara mwatato nraakyera, mwia vataqiro rirero uti varura.
14 Evari nronra uaqia huva mwia vataqiro rirera uti varuvata nraakye
mwia kyaahaqa hiqata mwianra rieqata mwata terama tonani hia
vaisivata varunani quminasata hitero uro taarampo ihivata hini ihivata
variraro evarivantove qaruravantove mwia hia ruarive tita, memonra
nraaokya taaratana mwunra.
15 Mwuvaro nraakyevanto hiante vi varuvaro qaruravanto nai
nroqitairo nramanri vihi kyovaro mwi nramanriva humwunra votima
kyero nteqaro mwi nraakyera vataqiro viqaro mwia raaqu kyarera
huvaro 16 mwatavanto nraakye mwia kyaahaqa hiqaro nai nro qaqaama
kyero nramanri mwia nramwa taiqa kyero.
17 Nramanri nramwa taiqa kyovaro evarivanto nraakye mwianra raraqa
tovaro mwiva mwia nraaqiara hini uhuavata ntaquariva viro. Mwiva uro
Kotira qua riohuavata, Karaisiva timwa nyu quara riohuavata, ntaqirero
vura. 18 Ntaqirero vuva uro evari voti hiro qarura voti huva kyaarera
nronra tokyani siviro varura.

Qaakyau vairi voti huva kyaarera nronraqitairo qovarama vurara tura

13 1 Nte variqana ruvaata taqe variavaro kyaarera nronraqitairo
qaakyau inraikyavanto qovarama viro. Mwi inraikyava vahirero
kyaava 10 nramwu mwia mwamwantaqaa vahuvaro mwia qiata 7 nramwu
vahuvaro mwia kyaava mpoqaa mpoqaa nronra vaisi tovaqa vahuvaro
mwia qiata mpoqaa mpoqaa Kotirara uaqia hi quara tu nrutuva vahura.
2 Nte taqaavaro mwi inraikyava qaakyau vairi, *repaati* vairi voti huva
vahuvaro mwia kyuquvanto aasau *mpea* kyuqu voti huva vahuvaro mwia
nrovanto vairi *raioni* nro votima kyero vahura. Mwi inraikyava qaakyau
vairi votima kyero varuvaro evari nronra mwiva nai mwia votima kye
variarive tiro, mwia vara nronraqama kyero nai kepukya okyara mwia
mwinro nai ntaqikyu kyaiqara mwia mwunra.
3 Qaakyau inraikya evari mwiva nai kepukya qaakyau vairi mwia
mwuvana nte taqaavaro mwi inraikyara qiata mpo teqa kyovaro qauma
qutu quariva vahuvarovata qaiqaa tavanta viro qio vahura. Mwia qiata
mpovanto qutu quataara vahuvaro tavanta vuvaro qati variqiro vi
varuvatara tita, mwatani varuhua nrihanrama vita mwi inraikyarara
kepukyavantove timwa kyeta, mwia vataqi vi varura.
4 Evari qora inraikya mwiva nai kepukya qaakyau vairi voti hura mwia
mwunranra tita, mwatani varu nraakye qorahua qaakyau vairi mwia
nrutu tuaahera kyeta tiqata, Qaakyau vairivanto nraataraarivama variho.
Hia mpovanto mwia nraatara kyaananrove, tura.

5 Mwi entara Kotiva qaakyau vairi mwia qati kyovaro mwiva
nronraqama viro variqaro 42 tora variqiro viqaro Kotirara mwaaqu uaqia
hi quara timwaqiro vi varura.
6 Mwiva nai nro qaqaama kyero Kotirara uaqia hi quara tiro, mwia
mwatukyaravata uaqia hi quara tiro, ekyaa nyaamwuni varuhuaravata
uaqia hu quara timwaqiro vi varura.
7 Mwitaa timwaqiro vi varuvaro Kotiva mwia qati kyovaro mwiva
Kotira nraakye qoravata ntaquqi viro mwihua nraatara kyora. Mwiva
mwihua nraatara kyero qaakyau vairi voti huva, mwiva nronraqama
viro ekyaa mpo mwatanaa mpo mwatanaahua eqarave, upive, ekyaa
mwatanaa mpo qua mpo qua ti varuhuave, mwiva ekyaa mwihuaqaa
ntaqikyiqiro vi varura.
8 Nte ruvaatakyaa mwi inraikyava nraakiara qovara hianinra
taqaavarave. Nraakiara ekyaa mwatani varihua mpo mwatanaa mpo
mwatanaavanto qaakyau vairi mwianra qamwataqi viqata mwia nrutu
tuaaherevarave. Haaru mwata mwaa hia ututo entara Kotiva nraakye
qora nrutu mpukuqi qara ntumwa tohua, mwihua nraahuma vairi
nrutu mwia hia tuaaherevara. Mpuku mwia qati variqi vihua nyutu
vatai mpukuva vaiharo haaru sipisipi nraati ru kyova, mwivama mwi
mpukuraqaa ntaqikyi variro.
9 Nkyi su nyaato vahirera, nkye mwaa quara okyarara vu nraato tita
ntapihiata.
10 Mwia ntavaaqavu kye rupate vaisiva varirata mwihua mwia
ntavaaqavu kye rupa kyevarave.
Paipaqotaita mwia rukye vaisiva varirata mwihua mwia
paipaqotaita ru kyevarave.
Mwihua mwitaamaqi vivata nkye Kotira nraakye qoravanto Kotirara
riemwaqita vira kepukyaqama kyeta tutaata.

Qaakyau vairi voti huva mpovanto mwataqitairo qovarama vurara tura

11 Nte variqana ruvaata taqaavaro qaakyau vairi voti huva mpovanto
mwataqitairo qovarama vura. Vairi mwia kyaava taaratana sipisipi
nraati kyaavatana voti huva mwia mwamwantaqaa vahuvaro evari qora
inraikya mwia qua votima kyero tura.
12 Mwia quavanto mwitaama vahuvaro qaakyau vairi mwiva
nronraqama viro vuni varura qaakyau vairi mwia kyaiqa nraahu
vararero variqaro mwia kepukya kyaiqa okyara vareqaro ekyaa mwatani
varuhuaqaa ntaqikyiqiro viqaro vuni varu vairira mwia qiata teqa
kyovaro tavanta vuvaro qati varura, mwianra kepukyaqama kyero tiqaro,
Nkye mwia nrutu nraahu tuaaheraqita quate, tiro.
13 Mwitaa timwa kyero nraakiara qovara huva qaakyau vairi mwiva
variqi viqaro nronra kyaiqa nraahu vare variqaro nraakye qora suqaa

variqaro mwiva tuvaro nyaamwusairo qiavanto mwatani tumuvata nraakye qora taqora.

14 Mwiva vuni varu vairira kyaahaqa hiqaro nronra kyaiqa varaqiro viqaro nraakye qora unra utu kyovatara tita, nraakye qora mwatani varuhua mwianra qamwataqi viqata vuni varu vairira, mwia qiata teqa kyovaro tavanta vura, mwia nrutuvanto viriniqa hiarive tita, mwanraquhave mwanrahave utu mwatora.

15 Nraakye qoravanto vuni varu vairira mwia mwanraqura utu tovaro nraakiara qovarama vuva qaakyau vairi mwia Kotiva qati kyovaro mwiva nai nraaiho vuata kyovaro mwanrahavanto qakyaa hiro qua tiqaro varuvata nraakye qora mpo uhua mwia nrutu hia tuaaherohua varuvaro mwanraqura ututo inraikyava mwiva mwihua qio ru kyaariva varura.

16 Mwanraquravanto mwitaama vahuvaro nraakiara qaakyau vairi qovarama viro varuva variqaro ekyaa nraakye qora nronra vaisive, pata vaisive, airi inraikya vatohuave, hia airi inraikya vatohuave, karavu vaisive, qati varu vaisihuave, mwiva mwihuara kepukyaqama kyero tiqaro, Mwaa nampaara nkyeta kyauqu tuananranivata, nkyeta tiriqaavata, vataate, tuvata nkyiari kyauqu tuananranivata tiriqaavata nampaa vatora.

17 Qaakyau vairi mwia nampaave, mwia nrutuve, hia varo vaisira mwianra qaoqama tovaro mwi vaisiva hia qio kyoqaama kyero mpo inraikya varero hia nai vato inraikyara nyiqanro munima varorave.

18 Tiri tivu tinraato kyuqema kye vahirera, tire qioma qaakyau vairi mwia nampaa okyara ntapihiananrave. Mwi nampaara okyara vahirero vaisi nrutuma vahiro.

Nampaa mwia vahirero 666.

Taaqi Saioniqaa ntuvaantuama vita varura taqorara tura

14 **1** Nte variqana ruvaata taqaavaro sipisipi nraati mwiva taaqi Saioniqaa siviro varuvata mwia kyapata 144,000 nraakye qora varuvaro mwihua tiriqaa sipisipi nraati nrutuvata mwia qora nrutuvata qara ntumwa tovata varura.

2 Mwihua mwini varuvana nte variqana riaavaro nyaamwusairo quavanto nramanri nruqua taarave, nyaanruva nruqua tintema kyerove, ti varura. Nte riaavaro vaisi airivanto kitaa ntuavaro nruqua tintema kyero qua ti varuvata **3** nraakye qora 144,000 airivanto sivita variqata Kotira tainta nronra vuqaa variqata, mwihua qati variqi vi varu inraikyara taaratana taaratana suqaa variqata, mwihua 24 vaisi nronranramwu suqaavata variqata, qaraakya ihi timwaqita vi varura. Sipisipi nraati mwiva mwihua mwatasairo huvantu nyatorara tita, 144,000 nraakye qora mwihua nraahu mwi ihira timwaqi vi varura. Mwihua nraahu mwi ihira riovata mpohua hia mwi ihira riora.

4 Vaisivanto hia nraakyevata nrohintema kyero mwi nraakye qorahua
Kotirara nraahu riemwaqi viqata sipisipi nraati mwiva taini tainive virera
hunani mwi nraakye qorahua mwia nraahu vataqita vi varura. Mwatani
varu nraakye qorahuaqitairo mwihua nraante huvantu kyero sitaqiro uro
Kotiravata sipisipi nraativata mwitanahua nyunra.
5 Uro nyuvata mwi nraakye qorahua hia unra qua timwaqi vuvaro hia mpo
quavata mwihuaqaa vahuvata kyuqe kyaiqa nraahu vare varuhua varura.

Nyaamwunyaahua taaramponramwu taqorara tura

6 Nte Ioniva qati nraahu ruvaata taqe variqana taqaavaro
nyaamwunyaava mpovanto nyaamwu virisata hitero vi varuvaro Kotiva
mwia titero uro mwatani varihua mpo mwatanaa mpo mwatanaahua
eqarave, upive, ekyaa mpo qua mpo qua ti variahuave, mwihua kyuqe
mwakyaakya ekyaa enta qati variqi vi quara timwa nyiante timwa kyero
mwia titovaro mwiva nyaamwu virisata nrohiqaro 7 paa tiro aakyara
ntero tiqaro, Kotiva nraakye qora ko qiari entava nri ntaihatara tita, nkye
Kotirara aatu hiqata mwia nrutu tuaaheraate. Mwiva nyaamwuvata,
mwatavata, nramanri nronravata, rumwu nramanrivata, utu tairave.
Mwia nraahu qamwata mwateqata tiri mwanriqavanto variho, qiate, tiro.
8 Mwitaa tuvaro mwia nraakiara nyaamwunyaava mpovanto mwia
nraakiara viqaro mwitaama tiro, Papironi mwatukyavanto taiqama viho.
Mwi mwatukyava uaqia hi kyaiqara nraahu utuqi viqaro ekyaa mpo
mwatanaa mpo mwatanaahua ni uaini nraate tuvata mwihua nreqata
mwihuavata api qaraqita vi varurave, tiro.
9 Mwitaa tuvaro mwitanahua nyaakiara nyaamwunyaava mpovanto
mwitanahua sataqiro viro paa tiro aakyara ntero tiqaro, Vaisi mpovanto
qaakyau vairi qamwata mwateqaro ni mwanriqave timwa kyero, mwia
nampaa nai tiriqaave, nai kyauqu tuananranive, vatairera, 10 Kotiva mwi
vaisirara mpoqama kyero raraqa tairaro mwianra ni uaini nreqanro ni
raraqa taani okyarara taqaananrovema qiananro. Kotiva hia qihaakyama
kyero mwi vaisira ru mwataananrove. Kotira mpoqama kyero raraqa
tairaro uaqiama kyero mwi vaisira ntuqutu mwataananrove. Kotiva
mwi vaisira ntuqutu kyairaro mwiva nyaamwunyaahua kyuqehua
suqaavata sipisipi nraati mwia vuqaavata variqaro nronraqama kyero
qia itaaninraqi nriqintuna uka quani qiava itaaninraqi variqiro viqaro
nronraqama kyero atura ntiqaro variananrove.
11 Mwiqi variqiro viraro mwi qiava hia qiparaitiro, qati nraahu ekyaa
enta itamwaqiro quananrove. Mwiqi varihua ekyaa enta itamwaqiro
quananrove. Nraakye qora qaakyau vairivata mwia mwanraquhavata
qamwata mwateqata tiri mwanriqave tiqata mwia nampaavata varehua,
mwihua entaqi ihera nronraqama kye qia itaaninraqi hia tekyavata ihua
ekyaa enta atura ntiqata variqi vivarave, tura.

12 Mwi quara rieqanama nte Ioniva nkyiara tiqana, Nkye Kotira
nraakye qora variqata kepukyaqama kyeqa Kotira qua riemwaqita
quatema, tuqo. Nkye Iesusirara nraahu nraato tuqi quaterama, tuqo.
13 Qio nyaamwunyaava mwitaa tuvana nte variqana riaavaro
nyaamwusairo quavanto nianra mwitaama tiro, Mwaa quara qara
ntumwa taante. Mate mwaa entaraqaatai nraakye qoravanto Kotira
kyaiqa varaqi vita qutu vihua varivaro Kotiva mwihua kyuqema
nyataananrove, tiro.
Nyaamwunyaava mwitaa tuvaro Kotira mwanraquravanto tiqaro,
Qutaama qiaro. Mwi nraakye qorahua muaanra varaqi vira qaqira kyeta
uro tekya hivarave. Mwihua vare kyaiqava kyuqe kyaiqa vahianinranra
tita, mwi kyaiqaravata vare vihua uro nyaamwuni tekya hivarave, tiro.

Mwataqaatairo kyara vanturara tura

14 Mwitaa tuvana nte variqana taqaavaro tonamwu turomunra
vahuvaro mwiaqaa mpovanto mwatakyaa viro varura. Mwia viri vahirero
nte mwatani mwatatai nraaqiarava varuqo tu vaisira viri voti huva
vahuvaro qiataqaa kori tovaqa qutero kyauquqi paipa mpoqama kyero
vaihora tutero varura.
15 Varuvaro mwiaqaatairo Kotira nraamwuqitairo nyaamwunyaava
mpovanto veva ntero iro tonamwuqaa mwatakyaa viro varu vaisirara
aakyara ntero tiqaro, E kyara vantira entava nri ntaiho. Ena paipaqotaira
kyara vantu varera nriante. Mwatani kyaravanto naitarama viho, tiro.
16 Mwitaa tuvaro tonamwuqaa mwatakyaa viro varu vaisiva nai paipa
tuto kyero mwatani vahu kyarara teqa kyero vantura.
17 Mwiva mwitaa huvana nte variqana taqaavaro Kotira
nraamwuqitairo nyaamwunyaava mpovanto veva ntero mwivavata nai
kyauquqi paipa mpoqama kyero vaihora tutero varura.
18 Mwiva veva ntero varuvaro nyaamwunyaava mpovantovata
qiaqaa ntaqikyi varuva, mwiva Kotira qamwata mwateqaro qia quara
to taintaraqaatairo nri ntero nyaamwunyaava paipa vaihora tutorara
aakyara ntero tiqaro, Ena paipaqotaira mwatani ito uaini tutera mwia
tamwa ekyaa teqa vare nriante. Mwi tamwava keko timwa viho, tiro.
19 Mwitaa tuvaro nyaamwunyaava mpovanto mwatani nai paipaqotairo
uaini tamwa teqa kyero varero Kotiva uaini tati kyeqaro vataani tanunraqi
tuto kyero. Tuto kyovaro mwi tanuva vahirero Kotira mpoqama kyero
raraqa to tanuva vahuvaro 20 mwiqi tuto kyovaro uaini tamwa mwia tati
varuvaro mwi tanuva nronra mwatukya mwaaqani vahuvaro mwiqitairo
tatito nramanriva nraanrevanto viqaro humwunra nramanri votima kyero
nai nyianra 300 kiromitaa uto taiqora. Vaisi mwamwanta ekyaa nrapitama
kyero qiata nraahu qoqaa vahi nramanrinra votima kyero nraanre mwiva
nteqaro humwunra nramanri votima kyero nai nyianrani uto taiqora.

Nyaamwunyaahua 7 nramwuvanto variqata nraakye qora uaqiama nyate inraikyara tute varurara tura

15 1 Nte Ioniva variqana ruvaata taqeqana nyaamwuni taqaavaro
nronra inraikya nraahumwa inraikyavanto qovarama viro
vahura. Mwini nyaamwunyaahua 7 nramwuvanto variqata nraakye qora
qoraqama nyatarera hu inraikyara 7 nramwu qora inraikya tute varura.
Mwi inraikyara nraakye qora ekyaara nyivaro Kotiva nraakye qorara
raraqa taariva taiqa quananro.

2 Mwihua mwia tute varuvana nte taqaavaro kyaarera nronravanto
karaasi voti huva mwiqi mpoqi mpoqi qia ite varuva vahura. Mwitaama
vahuvana nte taqaavata nraakye qora airivanto qaakyau vairi nraatara
kyohua varura. Mwihua qaakyau vairivata mwia mwanraqura mwi
inraikyara nampaa qara ntumwa tora nraatara kyeta uro kyaarera
karaasi voti hura tokyani sivita variqata nkyiari kyauquqi kitaa voti hura
Kotiva nyu kitaara tuteta varura.

3 Mwihua mwini variqata Mosesira Kotira kyaiqa vaisi ihivata, sipisipi
nraati ihivata, timwaqi viqata mwitaama tita:

Nronrao, Kotio, i kepukyavanto nraatara kyero vaiho.
I kyaiqavanto nronra kyaiqa vaihatara tita, tire
mwia taqeqata kyauqu ntukikinraaqateqa varuro.
E ekyaa mpo mwatanaa
mpo mwatanaahua vunyaava variaravave.
I kyaiqa okyaravanto avuqavu okyara
qutaa okyara nraahuma vaiho.

4 Nronrao, tavave i nraatu hia aatu hiananrove?
Ekyaama i nraatu aatu hiqata varivarave.
Tavave hia i nrutu tuaaheraananrove?
Ekyaama i nrutu tuaaherevarave.
Iqi nraahuma hia qora okyaravanto vaiharo
kyuqe okyaravanto nraahuma vaiho.
E avuqavuma kyera varaara kyaiqava
qoqaa vaihara variananranra tita,
ekyaa mpo mwatanaa mpo mwatanaahua
i kyaiqa taqeta uro i vuqaa variqata,
i qamwata mwateqata i nrutu tuaaherevarave, tura.

5 Mwihua mwitaa timwa kyeta ihi timwa taiqa kyovana nte taqaavaro
nyaamwuni Kotira nraamwu qesavanto qatua viro vahuvaro Kotiva
nainive tu mwatukyava qoqaa vahura.

6 Mwitaama vahuvata nyaamwunyaahua 7 nramwuvanto nraakye
qora uaqiama nyatarera hu inraikyara 7 nramwu qora inraikya tutohua,
mwihua Kotira nraamwuqitai veva ntora. Mwinramwuhua veva nteta

kyuqe tuavaaqa takyuqi tuavaaqara utu teta mwetokyaqaa kori naaqunta voti hura rupa teta varura.

7 Varuvaro qati variqi vu inraikyara taaratana taaratanaqitairo mpovanto tanu 7 nramwu nyaamwunyaahua 7 nramwu nyunra. Mwi tanunra 7 nramwu kori tanu vahuvaro mwiqima Kotiva ekyaa enta qati variqiro vira mwia raraqa tova piqaro vahura.

8 Mwi tanunra nyaamwunyaahua nyuvaro Kotira peqa okyaravanto takyuqi varuvaro mwiaqaatairo qia munravanto viqaro Kotira nraamwuqi uro piqa vuvata mwia kyaara mpovanto hia qio mwia nraamwuqi vera ntaariva vahura. Nyaamwunyaahua 7 nramwuvanto nraakye qora uaqiama nyatarera hu inraikyara hia taiqa kyovaro qati vahurara tita, mwihua mwiqi viqeteva hia vahura.

Kotira raraqa tova piqa vu tanunra 7 nramwuanra tura

16 1 Mwitaama vahuvana nte variqana ruvaata taqeqana riaavaro Kotira nraamwuqitairo quavanto nyaamwunyaahua 7 nramwuanra paa tiro aakyara ntero tiqaro, Kotira raraqa taiva piqai tanunra 7 nramwu vareta uto mwatani rauru kyaate, tura.

2 Mwitaa tuvaro nyaamwunyaahua 7 nramwuqitairo mpovanto nai tanu varero uto mwatani rauru kyora. Rauru kyovata qaakyau vairi nampaa vareta mwi mwanraqurara qamwateta tiri mwanriqave tuhua, mwihua varuvaro mwihua mwamwantaqa tauma rumpuara uaqia huva qovarama viro mwihua mwamwanta nre varuvata varura.

3 Rumpuaravanto mwihua nre varuvata varuvaro nyaamwunyaahua 7 nramwuqitairo nampa 2 vanto tumu nai tanu kyaarera nronraqa rauru kyovaro ekyaa kyaarera mwiva tuqasaa viro qutu vu vaisira nraanre votima vuvaro mwiqi ekyaa qati variqi vi varu inraikyava vahuva ekyaa qutu taiqa vura.

4 Ekyaa qutu taiqa vuvaro nyaamwunyaahua 7 nramwuqitairo nampa 3 vanto nramanri nronraqaavata nrumwuqitai tumu nramanrinraqaavata tumu nai tanu rauru kyovaro mwi nramanrivavata vaisi nraanre tuemwa vura.

5 Mwitaa huvaro nte riaavaro nyaamwunyaava nramanriqaa ntaqikyi varuva Kotirara tiqaro,

I kuaaraqi nraahuma uaqia hi okyarava hia vaihara
kyotatavanto variaro.
E qati variqira vi variaravave.
Haaruvata e qati variqira vi varuravave.
E mwataama kyera nraakye qora ntuqutiqara
avuqavuma kyera mwitaa hiqara kyuqema hira hiaro.

6 Mwihua i nraakye qoravata,
i qua qovarama kyaa vaisihuavata,

ru kyaavaro mwihua nraanrevanto raurirave.
Mwia kyaara e nkyiari ntuqutiqara
nraanre mwihua nyianrata nramwa kyaara
nte mwianra huviqaravema tuqo, tiro.

7 Nyaamwunyaava Kotirara mwitaa tuvana nte riaavaro Kotirani mpo inraikya mpo inraikya qia quara mwate varu taintaraqaatairo quavanto tiqaro,

Nronrao, Kotio, i peqavanto mpoqiavata vaiho.
E mwitaa hiqara nraakye qora ntuqutiqara
avuqavuma kyera ntuqutuaro.
Nte mwianra qiovema tuqo, tiro.

8 Mwitaa tuvaro nyaamwunyaahua 7 nramwuqitairo nampa 4 vanto uro nai tanu huari vuqaa rauru kyovaro Kotiva huari mwia qati kyovaro huarivanto mpoqama kyero iteqaro mwatani varu nraakye qorahua itamwa tatoqa kye varura.

9 Huarivanto nraakye qora nronraqama kyero ite varuvata mwihua Kotirara qora qua tita tiqata, Mwivama nyaamwunyaahua sitaihata mwihua nkyiari tanu rauri variavaro qora inraikyavanto qovarama vi variho, tita. Mwitaa timwa kyeta mwihua nkyiari qora kyaiqa qaqira kyeta Kotira nrutu tuaaheraataara vahuvata mwihua hia mwitaa hura.

10 Mwihua hia mwitaa huvaro nyaamwunyaahua nramwuqitairo nampa 5 vanto nai tanu uto qaakyau vairivanto mwatakyaa vi varu taintaraqaa rauru tovaro qaakyau vairivanto ntaqikyu mwataraqaa enta hu inraikyava qovarama viro entamaqiro vi varura. Entamaqiro vi varuvata nraakye qoravanto mpoqama kye nriqa vu inraikyara vareqata nkyiari mwaaqinri toqe varura.

11 Mwitaamaqi viqata mwihua nkyiari nriqa vura kyaaravata, nkyiari tauma rumpuara itora kyaaravata, Kotirara qora qua tiqata hia nkyiari qora kyaiqa qaqira kyaraitita, qati nraahu mwi kyaiqara utuqi vi varura.

12 Mwihua nkyiari qora kyaiqa qati nraahu utuqi vi varuvaro nyaamwunyaahuaqitairo nampa 6 vanto nai tanu uto nramanri nronra, Iuperetisi nramanri mwiaqa rauru kyovaro mwi nramanriva tati viro huari vu nrinanyaahua nronra vunyaahua aanra vihi nyatora.

13 Mwitaa huvana nte taqaavaro qaakyau inraikya evari nronra voti hura nroqitairovata, qaakyau vairi nroqitairovata, Kotira qua unra qua tu vaisira nroqitairovata, vaana taaramponramwu vihaunta voti uhua qovarama vita varura.

14 Vaana mwinramwuhua Saataaninra vaanavanto nronra kyaiqa vare varuhua varura. Mwinramwuhua qovarama vita uro ekyaa mwatani varuhua vunyaahua rapateqata nrivaqe ntuvantua hita Kotiravata ntaquare tura. (Nte Ioniva ruvaata taqeqana nraakiara qovara hianinra taqaavara.) Kotiva kepukyavanto ekyaa inraikya nraatara kyaiva variraro

nraakiara mwiva ko qiani entava qaumato vahirata ekyaa mwatani varihua vunyaa vaisivanto ntuvaantuama vita Kotiravata ntaqirera utivarave.

15 (Karaisiva nai uro ntantero tumuani entarara mwataama tiro):
Riaate, Nte mpuara vaisi nraantantamwa kye tumuaninrave. Vaisivanto hia vaitaraitiro, vu ntapairi kyero nai tuavaaqaqa kyuqema kyero ntaqikyi variariva, mwi vaisiva qamwateqaro variananrove. Mwi vaisiva mwi entaraqaa nraakye qora suqaa nrohiqaro hia tokya variariva hiama kyaurira inraikya varaananrove, tura.

16 Nte ruvaata taqe variavaro vaana taaramponramwuvanto uro tunrenrasata, Hivuru quaqitai mwata mwia nrutu *Amaketoni* mwatave tura, mwini uro mwatani varu vaisihua vunyaahua ntuvaantuama kyovata ntaqirerata uti varura.

17 Ntaqirerata Amaketoni tunrenrasata ntuvaantuama vita varuvaro nyaamwunyaahua 7 nramwuqitairo nampa 7 vanto ekyaara tokyaqaa varuva nai tanu virira nyaamwuni rauru kyovaro Kotira nraamwuqi vahu taintaraqaatairo quavanto paa tiro tiqaro, Taiqama viho, 18 tuvaro mwiaqaatairo aaquakyaa ti varuvaro nyaanruva nruqua ti varuvaro mwaturavanto nronraqama kyero ti varura. Mwaa mwatara ututo entaraqaatairo hia mwitaa hi mwaturava utuvata nraakye qoravanto taqorave. Mwi entara mwatura tiqaro nai nraahumwa mpo qarama kyero turave.

19 Mwaturavanto tiqaro mwatukya nronra mwia vara mwata mwatama kyero taarampotanaqaa tuqamu viro vahuvaro ekyaa mwatani nronra mwatukya, mpo mwatukya mpo mwatukyaqi vahu inraikyava tumantiro ntuvuraavura hiro uaqiama vura.

Mwitaamaqi vuvaro Kotiva hia Papironivata taunru kyaraitiro, mwiva mpoqama kyero raraqa tovaro mwi mwatukyarara tiqaro, Evata ni uaini ni raraqa tai nramanrinra nraante, timwa kyero mwi mwatukyaravata ntaqu mwatovaro 20 kyaarera nronra utaqaa pata mwata airi vahuvavata raupirima viro hia vahuvaro mwataqaa ora tatari taaqi vahuvavata viviro hia vahura.

21 Mwitaamaqi vuvaro nyaamwusairo vati kaapura ori nronra voti huva mwia muaanra 50 kirovanto vaisiqaa ntiqaro vaisi ri varura. Vaisi ri varuvata mwihua Kotirara uaqia hi quara tita tiqata, Kotiva nronraqama kyero tiriqaa qua vatero tiri ntuquti variho, tita. Timwa kyeta mwia qorama timwa mwatora.

Api qaraqiro nrohi varu nraakyerara tura

17 1 Mwitaa huvaro nyaamwunyaahua 7 nramwu tanu 7 nramwu tutohuaqitairo mpovanto nte variavanani nrintero nianra tiqaro, Nrinraqe nte api qaraqiro nrohi vari nraakyera ruani okyarara i

nraamwutaankye. Mwi nraakyeva mwatakyaa viro variqaro ntaqikyiari taintava nronra nramanri, mpo nramanri mpo nramanriqaa vahirave.

2 Ekyaa mwatani variahua vunyaa vaisivanto mwi nraakyeravata mpuaraqama kye api nrohi variarave. Mwi nraakyeva vaisi kyapata api qaraqiro nrohiqaro nai uaini, api nrohi vari nramanrinra, ekyaa mwatani varia nraakye qorahua nyihata mwihua nramanri mwia nreta ueraqama quavo, tiro.

3 Mwitaa tuvaro Kotira mwanraquravanto kepukyaqama kyero nivata varuvaro nyaamwunyaava ni pitaqiro uro quminasata kyovana nte mwini variqana taqaavaro nraakye mpovanto qaakyau vairi mwia mwoqaqa mwatakyaa viro varuvaro vairi mwia nraanre vairi varuvaro mwiaqa mpo nrutu mpo nrutu mwaaquqa hi nrutura nraahu qara ntumwa tovaro vahura. Qaakyau vairi mwia qiata 7 nramwu vahuvaro kyaava kyauqurutana vahura.

4 Qaakyau vairi mwiva mwitaama varuvaro nraakye mwiva nraanre tavunavata titiqa tavunavata nronra munima kyo tavunanra rupatero variqaro nronra munima kyo orira korive, mpo ori mpo orive, mwiaqo nai mwamwanta mwunruqama tero variqaro nai kyauquqi kaapu tutero varura. Mwi kaapuraqi nai api qaraqiro nrohi varuraqaatairo uaqia hu inraikyava, mpo inraikya mpo inraikyavanto nraahu piqa viro vahura.

5 Kaapu mwia tutero nai tiriqa uqetato quara mpo qara ntumwa tovaro vahura. Mwi nrutuva mwataama tiro:

MWAA PAPIRONIVE.
EKYAA API QARAQITA NROHI VARIAHUAVE,
EKYAA QORA INRAIKYA UTI VARIAHUAVE,
MWIHUA VARIAVARO MWAA NRAHESIVA
MWIHUA NYOVAMA VARIHO, tiro.

6 Mwi quara mwitaama kye qara ntumwa tovaro vahuvana nte taqaavaro mwi nraakyeva airi nraakye qora nraanre nramwa varovaro mwia vu nraato apiqa huvaro varura. Kotira nraakye qora nraanreve, Iesusira qua nraahu riemwaqi vura kyaara ru kyo nraakye qorahua nraanreve, ekyaa mwi nraanrenra mwi nraakyeva nramwa kyero ueraqama viro varura. Mwi nraakyeva varuvana nte mwia taqena mpoqama kye kyauqu ntukikinraaqate variavaro 7 nyaamwunyaava nianra tiqaro, Nanraqamave e mwi nraakyera taqera kyauqu ntukikinraaqate variaro? E rie variraqe nte mwi nraakyera okyara tuqetatairavata, mwia mwoqaqa mwatakyaa viro vairira mwia qiata 7 nramwuvata kyaava 10 nramwuvata vahi vairira okyaravata, i timwa mwiankye.

8 Mwi vairira e taqaarava mwiva haaru qati variqiro vi varurave. Mate mwiva hia qati variqiro vi variho. Nraakiara mwiva mupi nronraqitairo uaqiama virero mwataqa mwaanri ntero quananrove. Mwi vairiva

qaakyau vairivanto mwataqaa nrohi varirata mwatani varihua mpo ihua mwia taqeta nkyiari kyuqu kyauqu ntukikinraaqate varivarave.

Haaru hia mwaa mwatara ututo entara Kotiva hini hia nraakye qorahuara ni nraakye qora variqata ekyaa enta qati variqi vivarave timwa kyero, mwihua nyutu mpukuqi qara ntumwa tora. Vairi mwianra kyauqu ntukikinraaqate vari nraakye qorahua nyutu hiama mwi mpukuraqi vaiho. Mwihua nyutu mpukuqi hia vahiarihua qaakyau vairi mwia taqeta, nkyiari kyauqu ntukikinraaqate varivarave. Mwi vairiva haaru varuvave. Mwaa entara mwiva hia variho. Nraakiara mwiva qaiqaa qovarama quaninranra tita, mwi nraakye qorahua mwianra nkyiari kyauqu ntukikinraaqate varivarave.

9 Kyuqe vu nraato vahiariva nraahu mwaa quara okyarara riemwaqiro quananrove. Qaakyau vairi mwia qiata 7 nramwuvanto mwia okyara vahirero taaqi 7 nramwu vahira mwiaqaa mwatakyaa viro variho. Vairi mwia qiata 7 nramwuvanto qaiqaa mwia okyara vahirero nronra vaisi 7 nramwu variarave.

10 Vaisi 7 nramwuqitairo hini kyauquruvanto mwatani variqi vita qutu quavaro kuaiqiavanto qati ntaqikyi variharo mpovanto nronra vaisi vunyaava variariva qatima variho. Nraakiara mwiva qovarama viro mwiva pata qiquqiarama variananro.

11 Qaakyau vairi mwiva haaru qati variqiro vuvave, mate hia qati variqi viva, mwivama nraakiara vunyaa vaisi mwihua nampa 8 qama kyaananro. Mwiva 7 nramwu vunyaa vaisi mwihua kuaa okyarama variananro. Mwiva qaiqaa qovarama viro uro taiqa virero quananrove.

12 Kyaava kyauqurutana taqaananra mwia okyara vahirero mwi inraikyava vunyaa vaisi kyauqurutana variarave. Mwaa entara mwi vaisihua hia nronraqama vita kepukya vareta mpo mwataqaa mpo mwataqaa ntaqikyiraitita, qati variarave. Nraakiara mwinramwuhua nronraqama vita qaakyau vairi kyapata ntaqikyiqi viqata huari vu kuaiqiaqaa nai qiquqiaqa ntaqikyiqi vivarave.

13 Mwi vaisinramwuhua vunyaa vaisi kyauqurutanavanto variqi viqata kuaa vu nraato nraahu vateta mwihua qaakyau vairi kyaahaqa hirerata nkyiari kepukya mwia nraahu mwivarave.

14 Mwihua sipisipi nraativata ntaquqi vivaro sipisipi nraati mwiva nronravanto variqaro ekyaa inraikyaqaa ntaqikyiro ekyaa vunyaa vaisiqaa ntaqikyivara tiro, mwiva mwihua kepukya nteqa kyero nraatara kyaananrove. Mwi entara sipisipi nraati mwiva ntaquqi virata mwia kyuquqa nai nyaanrama kyero nai kyaama tai nraakye qorahua, nai mwianra nraahu riemwaqi vihua, mwihuama mwia vataqi viqata nraatara kyevarave, tiro.

15 Nyaamwunyaava mwitaa timwa kyero mwiva nianra qaiqaa tiqaro, Api qaraqiro nrohi vari nraakyeva mwatakyaa viro vari nramanrinra

mwatavau nronra nramanri mpo nramanri mpo nramanri vira mwia okyarara tirerave. Ekyaa mwi nramanrinra okyaravanto vahirero ekyaa mpo mwatanaa mpo mwatanaahuama variavo. Upi mwamwanta vaihuave, eqara mwamwanta vaihuave, mpo qua mpo qua qiahua, variarave.

16 Qaakyau vairivata kyaava kyauqurutanavata taqaananra, mwihua variqata api qaraqiro nrohi vari nraakyera mpoqama kyeta uaqiama mwatevarave. Mwihua mwia nramwutaaqa hiqata mwia vehiqama mwateta mwia kyaivaro tokyama variananrove. Mwihua mwia vehiqama mwateta mwia mwamwanta mwati toqa nrupepaama kye nramwa kyeta qiaqotai mwia mwamwanta itamwa tatoqa kyevarave.

17 Kotiva mwihuara ni mutukya vahiani kyaiqara varaqi quate qianinranra tita, mwihua kuaa vu nraato nraahu tu kyeta nkyiari kepukya mwia qaakyau vairi mwia nraahu mwivarave. Mwihua mwitaamaqi vivaro Kotira quavanto qutaa mwivauma vahiananrove.

18 Mwi nraakyera taqaarava mwia okyaravanto vahirero mwiva nronra mwatukyavanto mwatani variahua vunyaahuaqaa ntaqikyi varivama variro.

Papironi mwatukyavanto taiqa vurara tura

18 **1** Nte mwi inraikyara mwi inraikyara ruvaatakyaa taqena qaiqaa taqaavaro nyaamwunyaa vaisi mpovanto nyaamwusairo tumu varuvaro mwia nronraqama kyero nronra kepukya mwuvaro mwia mwunruqamato inraikyava mpoqama kyero takyuqiqaro ekyaa mwata maata ntuvaahamaqiro vi varura.

2 Mwiva paa tiro aakyara ntero tiqaro, Mwi mwatukyava taiqa viho. Papironi mwatukya nronra mwatukyavanto uaqiama viho. Mate mwi mwatukyaraqi hia kyuqe inraikya vaanavanto nraahu variqi vi variavo. Nyaamwa uaqia hiahua mwi mwatukyaraqi variqi vi variavo.
3 Haaru mwi mwatukyava nai uaini uaqia hura mpo mwatanaa mpo mwatanaahua nyunranra tiro, mate mwiva taiqa viho. Ekyaa mwata maata vahintema vunyaa vaisi variahua ekyaa mwihua mwiavata api qaraqita nrohi varurave. Mwi mwatukyava api qaraqita nrohu kyaiqara uti varuvatara tita, munima kyaiqa vare varuhua, mwihua kyaiqavanto nronraqa huvata munima vare varurave, tiro.

4 Nyaamwunyaava mwitaa tuvana nte variqana riaavaro nyaamwusairo quavanto mwitaama tiro:

Ni nraakye qora tuaavo,
mwi mwatukyara qaqira kyeta nritaraate.
Nkye mwiavata variqata qora kyaiqa varevorave.
Nkye mwatukya mwiqi varivaqena
haunri nte mwia riqana nkyivata ruankyorave.

5 Mwi mwatukyara uaqia hi kyaiqava nritarero
nyaamwu mwutukyani viro piqa viho.
Kotiva mwia qora kyaiqa mwianra
qati nraahu riemwatero hia taunru kyaiho.
6 Mwi mwatukyava nkyi uaqiama nyataintema kyeta
nkye naivata uaqiama mwataate.
Mwiva nkyi kuaiqia nyinranra rieqata
nkye mwia taaraqia mwiate.
Mwiva uaqia hi nramanrinra nkyi nyinra
nkye mwi tukyara nraatara kye
mpoqiavata mwia mwiate.
7 Nkye mwiva nai nrutu tuaahera kyairara rieqata
mwiva nanrianra qamwateqaro kyuqe inraikya
mwunruqa hiani inraikyara vatairara rieqatama,
nkye mwia nrutu vara mwataniqama kyeta
nriqavira inraikya mpoqiavata mwia mwiate.
Mwiva nanrianra timwaqiro viro tiqaro,
Nte vunyaa nraakyevantoma varuqo.
Nte hia tetoqa nraakye varuqo.
Hia muaanravanto niqaa vahiraqe ntataaninrave, tiho.
8 Mwi nraakyeva mwitaa tirara tiro, mwiva variqaro
qioma varuqo tiraro kuaa enta mwiaqaa nraahu
uaqia hiari inraikyava, mpo inraikya
mpo inraikya mwia ruananrove.
Nriqa vi inraikyarave, mwutukya uaqiahiani inraikyarave,
kyara nraataahiari inraikyavave, ekyaa mwi inraikyava
mwi inraikyava mwi nraakyera ru kyairaro
qiavanto mwia tatoqa kyaananrove.
Nronravanto Kotiva mwiaqaa qua vataariva
kepukyavanto varirave.
9 Ekyaa mwatanaa vunyaa vaisivanto mwi nraakyeravata api qaraqita nrohiqata
qora kyaiqavata vare varihua, mwihua variqata taqaivaro mwi mwatukyava qia
iteqaro munra vi varirata mwihua munra mwia taqeqatama ntatevarave.
10 Mwihua nyianrasata variqata mwi nraakyera nronraqama kyero
nriqa quaninra taqeta aatu hiqata varivarave. Mwihua tiqata:
Qikye, uvo, Papironi mwatukya mwaavao,
e nronra mwatukya kepukya mwatukyavanto
variarava variararo mate pataqiaqa
i taiqa kyaihara raupirima quaro, tivarave.
11 Mwi mwatukyava uaqiama virata munima kyaiqa vare varihua
varivaro mpovanto mwihua hi inraikyara kyoqaa hiva hia varirata
mwihua ntatevarave.

12 Mwihua hi inraikyava vahirero korive, munima orive, mpo ori
mpo ori kyuqe orive, kyau mwukyaarive, kyuqe tavuna mpo tavuna
mpo tavunave, nraanre tavunave, vakora tavunave, kyuqe mwunta
vi vari kyatarirave, vahi aasau aanraiqo utute inraikyarave, kyatari
kyuqeraqo utute inraikyarave, kapaave, qainive, eqarorive, mwi orira
mwi oriraqotai utute inraikyarave, 13 kyaravata nraivaro qiakyaahiani
inraikyarave, kyuqe mwunta quarive tiro qia quare vari inraikyarave,
mwuntavi inraikyara mpo inraikya mpo inraikyave, uainive, oripi kyatari
tamwa mwia vahamwenrave, uitivata uiti qaupavatave, purimakauve,
sipisipive, qosivata nai mwia raqa kaari votihiravatave, qati inraikyara
munima kyontema kyeta munima kyeqata kyoqaa ututo vaisihuave,
ekyaa mwi inraikyara hia mpovanto kyoqaa hiariva variananrove.
14 Munima kyaiqa varehua mwi mwatukyarara mwataama tivara:
Qikye, ekyaa e hiarava mpo inraikya mpo inraikyavanto taiqama viho.
E mwunruqama taara inraikyava taiqama viho. Ekyaa mwi inraikyara
vataarava hiama qaiqaavata qovara hiananrove, tivarave.
15 Mwi entara mwi mwatukyaraqi variqata mpo inraikya mpo inraikya
nyiqata nronra munima vare vari vaisihua, mwihua nyianrasata variqata
mwi mwatukyara taiqa kyaaninra taqeta mpoqama kye aatu hita
ntateqata varivarave. Mwi entara mwihua qutu vi vaisirara kyora mwata
hiante hivarave.
16 Mwihua tiqata:

Qikye, po, nronra mwatukyave, kyuqe tuavaaqa
nraanreve, vakora tuavaaqave, utute variqara
e mwunruqama taara inraikyava korive, mpo orive,
kyau mwukyaarive, takyuqi varihara variararo
17 i pataqiaqa taiqa kyaiharavira raupirima quaro,
tivarave.

Sipiqaa ntaqikyi varihuavata, ekyaa sipiqi nrohi varihuavata, ekyaa
sipiqi kyaiqa vare varihuavata, mwihua nyianrasata variqata 18 taqaivaro
mwi mwatukyava qia iteqaro munra vi varirata qia munra mwia taqeta
tiqata, Mwaa mwatukyava nai nronra mwatukya vahirave. Hia mpo
mwatukyavanto mwaa mwatukyara nraatara kyaiharo vahivama taiqa
viho, tivarave.
19 Mwitaa timwa kyeta mwihua nkyiari qiataqa qaupa quvareta
ntateqata tiqata:

Tire mwi mwatukyarara po kye turo.
Mwi mwatukyava airi inraikya varaqiro vi varihata
sipi qohua airivanto mwia nrumu mwitaa inraikya
mwiqata nronra munima varaarave.
Mwi mwatukyava mwatukya nronra vaiharo pataqiaqa
mwia ntuqutu raupirima kyaiho, tivarave, tiro.

20 (Nyaamwusairo quavanto nraakiara qovara hiani inraikyarara
timwa mpi taiqa kyero mpo qua mwataama tiro):
Mwi mwatukyava taiqa virara rieqata
nkye nyaamwuni varihua qamwateqata variate.
Kotira nraakye qoravata, Iesusiva nronraqama kyai
vaisihuavata, Kotira qua qovarama kye vaisihuavata,
nkye ekyaa qamwateqata variate.
Mwi mwatukyava nkyi uaqiama nyatairara rieqaro
mwia kyaara Kotiva nai kyoqaa mwinrave, tiro.
21 Quavanto nyaamwusairo mwitaa tuvana nte ruvaata taqaavaro
nyaamwunyaava nronravanto ori nronra qumina inraikya
kyavuhu kyero kyaarera nronraqi tuto kyero tiqaro:
Ori mwia tuto kyauqaro vivintema kyero
Kotiva Papironi mwatukya taiqa kyairaro
raupirima viraro mpovanto hia qaiqaavata
mwia taqaananrove.
22 Papironi mwatukyave, e ihi tiqara e kitaa ntuananrave,
ntoma ntuananrave, mpo inraikya mpo inraikya ntuararo
nruqua tira hia qaiqaavata iqitai rievarave.
Mpo kyaiqa mpo kyaiqa okyara taqehua
hiama qaiqaa iqi kyaiqa varevarave.
Uiti uru oriqo ntuqutu qaupaqama kye varianinra,
mwia nruquavata hia iqitai qaiqaa rievarave.
23 Hiama qaiqaavata omwa qupi kyeta vataivaro
iqitairo itaananrove.
Nraakye qoravanto nai vare nai vare hivavata
hiama iqi qaiqaavata vahiananrove.
Haaru ini munima kyaiqa varo vaisihuara mwatani
variahua, mwihuara nronra vaisive ti varurave.
E ena quahave, qasokyave, vuhaa pahaa inraikyaqo
mwatani varia nraakye qorahua unra utu nyateqara
qora aanra sitera vi varianrave.
24 Kotiva taqaiharo Kotira nraakye qora ru kyaahua
nraanrevanto iqima vaiho.
Kotiva taqaiharo Kotira qua qovarama kye varu
vaisihua nraanrevanto iqima vaiho.
Mwitaa hiananranra tiroma,
Kotiva i Papironi mwatuka taiqa kyaiho, tiro.

Papironivanto taiqa vurara nyaamwuni varuhua nronraqama kye qamwatora

19 1 Nyaamwunyaava nronravanto mwitaa tuvana nte riaavata
nyaamwuni varu nraakye qorahua airivanto nronraqama kye
tiqata:
Nrivaqe Kotira nrutu tuaaheraare.
Tire raupirima virera huraro
Kotiva tiri huvantu timwa taihata qio varuro.
Kotira okyaravanto kepukya okyara nraahuma vaiho.
Mwiva kepukyavanto variqaro
kepukyaqa hiqaro variqiro quananrove.
2 Mwiva ko tiqaro avuqavuma kyeqaro qutaa ko ti varivave.
Papironi mwatukya nronravanto api qaraqiro nrohi vari
nraakyera votima kyero api qaraqiro nrohi varihata
ekyaa mwatanaavanto mwiavata api nrohiqata
uaqiama quarara tiro, mwia kyaara mwi mwatukyaraqaa
Kotiva qua vatero mwia ntuqutu raupirima kyaiho.
Mwi mwatukyava Kotira kyaiqa vaisi airi ru kyaiharo
mwia kyara Kotiva mwia nai kyoqaa mwiqanro
mwia ntuqutirave, tita.
3 Mwihua mwitaa timwa kyeta qaiqaa nronrama kyeta tiqata,
Nrivaqe tire Kotira nrutu tuaaheraare.
Mwi mwatukyava qia ite variharo mwiqitairo
qia munravanto ekyaa enta nrivi variananrove, tura.
4 Mwihua mwi quara mwitaa tuvata nronra vaisi nramwuvata, qati
variqi vi varu inraikyava taaratana taaratanavata, mwihua mwatasata
tumu ntita varuvaro Kotiva nai taintaqa mwatakyaa viro varuvata
mwihua mwia qamwata mwateta tiqata,
Qutaave. Nrivaqe tirevata Kotira nrutu tuaaheraare, tita.
5 Mwihua mwitaa tuvaro Kotira tainta nronra taintaqitairo qua
mpovanto mwitaama tiro:
Nkye Kotira kyaiqa vara mwate varia nraakye
qorahuave, nkye Kotira nraatu aatu hiqata
nrohi varia nraakye qorahuave,
nkye nronra vaisivantove, pata vaisivantove,
nkye ekyaa Kotira nrutu tuaaheraate, tiro.

Nyaamwuni sipisipi nraativanto nraata varovata nronraqama kye kyara nronra

6 Quavanto mwitaa tuvana nte variqana rie variavaro airi nraakye
qoravanto qua tuntema kyero quavanto ti varura. Mwi quava aisaakya

nronraqitairo hara hara tuntema kyero tiro. Mwi quava nyaanruva
nruqua tintema kyero tiqaro mwitaama tiro:
Nrivaqe tire Kotira nrutu tuaaheraare.
Tiri nronravanto Kotiva ekyaa inraikya nraatara kyairave.
Mwiva ekyaa inraikyaqa ntaqikyi varivave.
7 Nrivaqe tire Kotira okyarara kepukya okyarave
timwaqi viqata mwianra qamwataqi viqata variare.
Sipisipi nraati mwiva nraakye varaari entava qaumato
vaiho. Mwia mwitai nraakyeva terama teroma variho.
8 Mwi nraakyerara kyuqe tuavaaqa, eqarori tuavaaqa
takyuqi varira, utute variarive tiro mwia mwinrave, tiro.
Mwia nraata mwiva varirero ekyaa Kotira nraakye qorama
varita. Tuavaaqa kyuqera eqarori mwia okyara vahirero Kotira
nraakye qoravanto kyuqe kyaiqa varaavama vahiro.
9 Mwi quava mwitaa tuvaro nyaamwunyaava nianra tiqaro,
Mwaa quara mwitaama kyera qara ntumwa taante. Sipisipi nraati
mwiva nraakye varaani omwatara nranrenra hiro nai nraakye
qora nyaanrama taarihua, mwi nraakye qorahua qamwateqatama
varivarave, tiro. Mwitaa timwa kyero mwiva qua mpo
tiqaro, Mwi quara Kotira qua, qutaa quama vaiho, tiro.
10 Nyaamwunyaava mwitaa tuvana nte mwia kyuqutarani tumu
ntina mwia qamwata mwateqana mwia nrutu tuaaherarera utuavaro
mwiva tiqaro, Qaqao, hia mwitaa hiante. Nte i nraantantena Kotira
kyaiqa vaisima varuqo. Nte ivata i qata vakyaahuavata nraantantena
Iesusira qua timwa nyiqi vi varurahuama varuqo. E Kotirara
nraahu ni mwanriqave tiqarama mwia qamwata mwataante. Kotira
mwanraquravanto haaru poropeti vaisi kyaahaqama nyate varuvata
mwihua Kotira qua qovarama kye varurave. Mwia votima kyero Kotira
mwanraquravanto tirivata kyaahaqama timwa te varihata tire Iesusira
qua timwa nyiqi vi varunanrave, tiro.

Qosi eqarori mwoqaqa mwatakyaa viro varurara tura

11 Nyaamwunyaava mwitaa tuvana nte variqana taqaavaro
nyaamwuvanto qatua vuvaro qosi eqarorivanto qovarama viro.
Qovarama viro varuvaro mwia mwoqaqa vaisi mpovanto varuvaro mwi
vaisirara Kotirara nraahu rie vari vaisivave timwa kyero, qutaa vaisive
tura. Mwi vaisirara mwitaa tuvaro mwi vaisiva mpohuaqa qua vatarero
hirove, mpohua rirero hirove, mwiva avuqavuma kyeqaro mwitaa hura.
12 Mwi vaisiva varirero mwia vuvanto qia votima kyero ite varuvaro
mwia qiataqaa nronra vaisi tovaqa airi vahuvaro mwi vaisiraqaa nrutu
mpo qara ntumwa tova vahuvaro hia mpovanto mwi nrutura ntapihi
kyovaro nai mwi vaisiva nraahu mwi nrutura ntapihi kyora.

13 Mwi vaisiva nai nraahu naiqaa qara ntumwa to nrutura ntapihiro
variqaro vaaqa ututovaro vaaqa mwiva nraanreqi ntamwa kyova vahura.
Mwi vaisira nrutu *Kotira Quavantove*, tura.
14 Mwi vaisira nrutu mwitaama vahuvaro mwiva vi varuvata
nyaamwusai ntaquhua mwia kyuquqa vitinteta mwia vataqi viqata
mwihuavata qosi eqaroriqaa viqata kyuqe tuavaaqa eqarori tuavaaqa
takyuqi varura ututeta vi varura.
15 Vi varuvaro mwi vaisira nroqitairo paipa vaihova nrintero vahuvaro
mwi paiparaqotairo ekyaa mwatanaa nraatara kyaariva varura.
Mwi vaisiva ekyaa mwatanaa nraatara kyero mwiva qaini kyauru tu
varero viqaro mwihuaqaa ntaqikyiqiro quananro. Mwiva mwihuaqaa
ntaqikyiqiro viqaro uaini tamwa tanu nronraqi kyero tatintema kyero
mwi vaisiva Kotiva ekyaa inraikya nraatara kye variva, raraqa taani
nraakye qorahua ntuqutuqiro quariva varura.
16 Mwi vaisiva varuvaro mwia tuavaaqa ututoraqaavata mwia
tukyaqaavata qua mpo qara ntumwa tova mwitaama tiro:

Ekyaa vunyaa vaisi variavaro
mwaa vaisiva mwihua vunyaava varirave.
Ekyaa nronra vaisi variavaro
mwiva mwihua nronra vaisi varirave, tiro.

17 Mwitaa hi varuvana nte taqaavaro nyaamwunyaa vaisi mpovanto
huari vuqi siviro variqaro nronraqama kyero qua tiqaro ekyaa hiteta
nrohi varu nyaamwahua nyaanrenro tiqaro, Nkye ekyaa nriate. Kotiva
omwata nronra nrainani nrumu nraate.
18 Nkye nrumu vunyaa vaisi mwamwanta mwati nreta ntaqua vaisihua
mwihuaqaa nronraqahi vaisira mwamwanta mwati nreta, nronra vaisi
mwihua mwamwanta mwati nreta, qosivata mwihuaqa mwatakyaavi
varia vaisihuavata, ekyaa mwatanaavata, rupa taa vaisihuavata, qati
varia nraakye qorahuavata, nrutu vataa nraakye qoravata, hia nrutu
vataa nraakye qoravata, nkye ekyaa mwihua mwihua mwamwanta mwati
nrumu nraate, tiro.
19 Nyaamwunyaa vaisivanto mwitaa tuvana nte taqaavata qaakyau
vairivantovata, mwatani vunyaa vaisinramwuvantovata, mwihua ntaqu
vaisihuavata, mwihua kuaaqa ntuvaantuama vita qosiqaa mwatakyaa
viro varu vaisira mwiavata, mwia kyuquqa nruhua ntaqu vaisihua
mwihuavata, ntaqirerata uti varura.
20 (Ntaquqi vi varuvaro qosiqaa varu vaisiva mwihua nraatara kyero)
qaakyau vairi mwia rupa tero vaisi mpovanto unra tiqaro, Kotira qua
qovarama kye varuqo, tu vaisiravata rupa tora. Unra vaisi mwiva vuni
qaakyau vairi kyaahaqa hiqaro nraahumwa mpo kyaiqa nronra kyaiqa
vare varuvata nraakye qoravanto qaakyau vairi nampaa varohua qaakyau
vairi mwanraquhara tiri mwanriqave tiqata qamwata mwatohua,

mwihua unra vaisi mwia kyaiqa taqeta qutaama mwiva Kotira qua ti varuvave tura. Unra vaisi mwiavata qaakyau vairi mwiavata hia ru kyaraitiro, mwitanahua qia nronraqama kyero itoraqi tuto kyovatatana mwiqi varura. Mwi qiava ite varuvaro mpoqama kyero nriqiqi viqaro munravanto ukavi varu qiava vahura.

21 Mwitanahua qiaqi tuto kyero qosiqaa varu vaisiva uro ntaquqi viro mwitanahua kyuquqaa vitinto vaisihua ruqiro viro nai paipa, nroqitairo nru paiparaqotairo, mwihua ru taiqa kyovaro nyaamwa ekyaa mwihua nrumu mwihua mwamwanta mwati toqa ntupepaama kyeta nkyiari nraataa huntema nramwa vura.

Saataaninra 1,000 ihiara rupa tairaro varianinranra tura

20 1 Mwitaa huvana nte variqana taqaavaro nyaamwunyaa vaisi mpovanto nyaamwusairo kiqa mpo, mupi nronra qesa qatuaa kiqara nai kyauquqi tu varero seni muaanrantora, mwiavata tu varero tuminro.

2 Mwiva tumu evari nronra votihura qora inraikya mwia ntavaaqavu kyora. Evari qarura uaqiahuva mwiva haaru varuvave. Mwiva Saataaniva Kotira nramwutaavanto varuvaro mwia ntavaaqavu kyero mwia rupa taariro 1,000 ihiara karavuqi variarive timwa kyero, seniqotairo mwia rupa kyora.

3 Rupa kyero mupi nronraqi mwia mwaamwi tuto kyero mwianra 1,000 ihiara mwiqi variqaro hia qaiqaa mwaanri ntero nraakye qora unra qiarive tiro, qesa mwia tita tero roki rutero qumeqo taaqau tora. Nte ruvaatakyaa nraakiara qovara hianinra taqaavarave. Nraakiara Saataaninra rupa tairaro mwiva 1,000 ihiara karavuqi variqiro uro taiqa kyairaro mwi entaraqaatairo Saataaninranra mwiva mpo enta pata entanramwu qatinani mwaanri ntero nrohiarive tiro, mwia huvantu kyaananrove.

4 Nte ruvaatakyaa taqaavaro tainta nronra mpo tainta mpo taintavanto vahuvata mwiaqaa nronraqama vu vaisihua mwatakyaa vita varura. Mwi vaisinramwuhua ko qiate tiro, nronraqama kyovata varuvana nte mwihua taqeqana nraakye qora mwanraqura airivata taqaavara. Mwi nraakye qorahua mwatani varu entara Iesusirara nraakye qora timwa nyiqata Kotira qua ti varuvata mwia kyaara mwihua nyunta teqa kyora. Mwi nraakye qorahua mwatani variqatama hia qaakyau vairivata mwia mwanraquharavata qamwateta tiri mwanriqave tiraitita, nkyiari kyauquqaavata tiriqaavata hia mwia nampaa varora. Nte taqaavata mwi nraakye qorahua qaiqaa qati sivita variqata Karaisiravatamakye mwaa mwataraqaa ntaqikyiqi viqata 1,000 ihiara variqi vura.

5 Mwi nraakye qorahua qaiqaa qati sivi variqata mwitaamaqi vuvata hini nraakye qora qutu vuhua hia siviraitita, qati nraahu variqi vuvaro

1,000 ihi nritarovata mwihuavata qaiqaa qati sivita nrohi varura. Vaakya tu nraakye qorahua nraakiara mwihua nraante qaiqaa qati sivi variqi vi vari nraakye qorahuama varivara.

6 Tahuave varivaro Kotiva mwihua nraante sivuma kyaarihua mwihua qamwateqata varivaro Kotiva mwihua kyuqema nyatairata varivarave. Mwihua kepukyavanto qio vahiraro qaiqaa mwihua qutu viva hiama qio vahiananro. Mwihua qaiqaa qutu viva hia qioqahirata mwihua Karaisiravata 1,000 ihiara ntaqikyiqi viqata Kotiravata Karaisiravata kyaiqa varaqi vivara.

Saataaninra ekyaara nraatara kyaaninranra tura

7 Nraakiara Saataaniva 1,000 ihiara karavuqi variqi viro uro taiqa kyairaro mwia huvantu kyairaro **8** mwiva veva ntero pataqiara qatinani variqaro uro ekyaa mwatanaa unra qua tirata mwihua mwia quara qutaave tivara. Nraakiara mwi entara mwatani varihua mpo mwatanaa Nkoku mwatanaahua varivata mpo mwatanaahua Menkoku mwatanaahua varivara. Mwi mwatanaahua variqata mwihua Saataaninra quara qutaa quave tivaro Saataaniva ntaqirero mwi mwatanaahuatana ntuvaantuama tairata mwihua nramanri nronra tokyasataa nruqa vahira mwia votima kyeta vaisi airintivanto ntuvaantua hivarave.

9 Nte ruvaatakyaa taqaavata mwi mwatanaahua Kotira nraakye qoravata ntaqirerata uti variqata ekyaa mwata maata variqi viqata uro Kotira nraakye qora ututuma kyeta Kotira mwutukya vahi mwatukyara mwiavata ututuma kye varura.

Nkoku mwatanaa mwihuavata Menkoku mwatanaa mwihuavata Kotira nraakye qora ututuma kye mwihua rirera huvaro nyaamwusairo qiavanto tumu mwihua itamwa taiqa tuto kyora.

10 Mwihua taiqa kyovaro Saataaniva mwihua unra utu nyatova varuvaro mwiavata vara kyero qia ori eqaroriqaatairo ite varuraqi tuto kyora. Vuni qaakyau vairivata unra qua tiqaro, Kotira qua qovarama kye varuvave, tu vaisiravata tuto kyoraqi Saataaninravata tuto kyora. Nraakiara mwinramwuhua mwi qiava itaaninraqi variqi viqata iheravata entaqivata ekyaa enta atura ntumwaqi vivara.

Kotiva ekyaara entaqaa variqaro ko qianinranra tura

11 Nte ruvaatakyaa taqaavaro tainta nronra eqarori tainta vahuvaro mwiaqaa mpovanto mwatakyaa viro varura. Mwiva tainta mwiaqaa mwatakyaa viro varuvaro nyaamwuvantovata mwatavantovata tiqaro, Hiama qio mwia vuqaa varianinrave, timwa kyero aatu ntuqema kyero vivuvaro hia mpoqiavantovata mwia qaiqaa taqora.

12 Mwitaa huvana nte taqaavata nraakye qora qutu vuhua nrutu nronra vataahuave, pata nrutu vataahuave, mwi taintara vuqaa sivita varura.

Qutu vuhua tainta mwia vuqaa sivita varuvaro taintaqaa mwatakyaa viro varuva mpuku vara kyero mpo mpuku mpo mpuku iritero variqaro mpuku mpo, mwiqi ekyaa enta qati variqi vi nraakye qorahua nyutu vahu mpukura, iri kyero ko timwaqiro vura. Qutu vuhua mwatani qati varu entara mpo kyaiqa mpo kyaiqa vare varu quara mwi mpukuraqi mwi mpukuraqi qara ntumwa tovaro vahuvaro taintaqaa mwatakyaa viro varuva mpukuqi qara ntumwa to quara rieqaro ko timwaqiro vura.

13 Mwiva ko timwaqiro vuvata kyaarera nronraqi ntaqutu vu nraakye qorahua mwiqitai qovarama vita uro tainta mwia vuqaa varuvata qutu quahua uro varia mwatukyaraqitaivata nraakye qora qovarama vita uro mwi taintara vuqaa varuvaro taintaqaa mwatakyaa viro varuva mwihua qati varu entara kyaiqa vare varurara rieqaro ko timwaqiro vura.

14 Mwiva ko timwaqiro viro uro taiqa kyero mwiaqaatairo qutu vuhuavata, qutua okyararavata, qia nronra itoraqi vara mwaamwi tuto kyora. Nraakiara Kotiva qia nronra itaaninraqi tuto kyairata mwihua mwi entara tiqata, Po, mate ekyaarama qutu vuro, tivara.

15 Tainta nronraqa mwatakyaa viro varuva variqaro taqovaro ta nraakye qorahuave nyutu hia mpukuqi ekyaa enta qati variqi vi nraakye qorahua nyutu qara ntumwa to mpukuraqi vahuvaro mwia qia nronra itoraqi vara mwaamwi tuto kyora.

Nyaamwu qaraakyavata mwata qaraakyavata qovarama quaninranra tura

21 1 Mwitaa huvana nte taqaavaro nyaamwu qaraakyavantovata mwata qaraakyavantovata vahura. Nyaamwu haaruaavavata mwata haaruaavavata ekyaara vivuvaro kyaarera nronravantovata hia vahura.

2 Mwitaa huvana nte taqaavaro Kotiva hunasairo nyaamwusairo mwatukya kyuqeva, hia mwiqi uaqia hi inraikyavavata vahu mwatukyava, qaraakya Ierusaremivanto tumi varura. Nraakyevanto nai vaati vararera hiro nai mwamwanta mwunruqama taintema kyero mwi mwatukyava tumi varuvana 3 nte riaavaro tainta nronraqaatairo quavanto mwitaama tiro: Mwaa entaraqaatairo Kotiva nai nraakye qora kyapata variqiro quananrove. Mwiva mwihua kyapata variqiro virata mwihua mwia nraakye qorama varivarave. Kotiva naivanto mwihua kyapata variqiro virata mwihua mwianra tiri mwanriqave tivarave.

4 Mwihua varivaro mwiva mwihua nruqunru nruka nyatairata mwihua qio variqata hia qaiqaa qutiraitita, hia ntataraitita, hia mwutukya uaqiahirata variraitita, hia nriqavira inraikya vararaitita, kyuqema kye variqi vivarave. Haaruaa okyara taiqa virara tita, mwihua mwitaamaqita vivarave, tiro.

5 Quavanto mwitaa tuvaro tainta nronraqa mwatakyaa viro varuva tiqaro, Nte mate ekyaa inraikya qaraakyaqama kyarerave, tiro. Timwa

kyero nianra tiqaro, Mwaa quava qutaa qua vaiharo mpovanto qio mwi quara riemwaqiro quaninranra tira, e mwaa quara qara ntumwa taante, tiro.

6 Mwitaa timwa kyero mwiva qaiqaa tiqaro, Qio nte mwi kyaiqara taiqama kyauqo. Nte haaru vuni variavavama varuqo. Nte nraakiara ekyaarara vitinivata variarivama varuqo. Vaisi mpovanto nramanri nraataa hirera, nte nrumwuqitairo qati variqiro quani nramanrinra, mwia mwiqanama hia kyoqaara nyaanru hiraitina, qati mwianrinro nrenro mwiva qati variqiro quananrove.

7 Vaisivanto uaqia hi kyaiqaravata ntaquqiro viro qio nraatara kyaariva, mwivama nte hiani inraikyara qio varaananrove. Nte mwihua mwanriqavanto variarita mwihua ni maaqu naamwunra varivarave.

8 Mpo hia nraakye qorahua ni kyaiqa nraatu aatu hiqata ni pataqi nria aanranra qaqira kyaahuave, hia nianra riemwaqita vihuave, mwaaqu kyaiqa uti varihuave, hena vaisi ru kyehuave, api qaraqita nrohi varihuave, qumina unra inraikyara tiri mwariqave tiqata qamwata mwate varihuave, ekyaa unra qua ti varihuave, ekyaa mwi kyaiqara mwi kyaiqara uti varihua qia nronravanto ori eqaroriqaatairo itaaninraqi vivarave. Mwihua mwini uro variqata, Qikye, ekyaarama qutu vuro tivarave, tiro.

Qaraakya Ierusaremianra tura

9 Mwitaa huvaro nyaamwunyaahua 7 nramwu mwihua nraakye qora ekyaara uaqiama nyatarera hu inraikyara tanu 7 nramwu piqa kyeta tutoraqitairo mpovanto nte hiavanani nri ntero nianra tiqaro, Nrinraqe nte sipisipi nraati mwiva varaani nraakyera i nraamwu taarira taqaante, tiro.

10 Mwita tuvaro Kotira mwanraquravanto kepukyaqama kyero nivata varuvana nte variavaro nyaamwunyaava mwiva ni pita varero taaqi nronra mpo nritaroraqaa uro kyero ni naamutovana nte taqaavaro Ierusaremi kyuqera hia mwiqi qora inraikyavanto vahu mwatukyava tumiqanro Kotiva varura nyaamwusairo tumi varura.

11 Mwi mwatukyava tumi varuvaro Kotira peqa okyaravanto mwi mwatukyaraqitairo takyuqi varuvaro tuminro. Mwi mwatukyava takyuqiqaro nronra munima kyaani orira voti hira mwia nrutu *iasipaa* ori votima kyero takyuqiqaro karaasi votima kyero itero ante anta hi varura.

12 Mwi mwatukyara vasaamwunra vahirero nronra nritarero vahuvaro mwia qesa 12 nramwu vahuvata nyaamwunyaahua 12 nramwuvanto mwi qesara kuaa kuaaqa ntaqikyi varuvaro qesa mwiaqaa Isareri okyara 12 nramwu nyutu qara ntumwa tovaro vahura.

13 Mwi mwatukyara vasaamwunra riqanani taarampo qesa vahuvaro kyaavani taarampo qesa vahuvaro vetara hini taarampo qesa vahuvaro mwaa hini taarampo qesa vahura.

14 Vasaamwunra mwia vara ututu qesa 12 nramwu mwitaama vahuvaro ori 12 nramwuqa vasaamwunra mwia ratova ori mwinramwunraqa sipisipi nraati mwiva nronraqama kyo vaisihua 12 nramwu nyutu qara ntumwa tovaro vahura.

15 Mwitaama vahuvaro nianra qua ti varu vaisiva nyaamwunyaa vaisivanto variqaro mwataani kyaamwunra koriqotairo ututora nai kyauquqi tutero mwi mwatukyaravata, mwi mwatukyara qesavata, mwi mwatukyara vasaamwunravata, mwatarero uti varura.

16 Mwi mwatukyava vahirero kyaava riqana nraantera hini hini mwinramwuva kuaaqarama vahura. Mwitaama vahuvaro nyaamwunyaa vaisivanto mwi mwatukyara mwatama kyero taqovaro vasaamwunra hinisataa 2,200 kiromitaa vahuvaro mwatukya mwia virinivata mpianivata mwatama kye taqovaro 2,200 kiromitaa kuaa qarama kyero vahura.

17 Mwitaama vahuvaro nyaamwunyaa vaisivanto vasaamwunra mwia mwatama kye taqovaro mwia mpuahaa mwiva 144 mitaa vahura. Vaisivanto kyairiqa vara kyero mwataara hi varintema kyero nyaamwunyaa vaisivanto mwi mwatukyara mwatama kye taqero mwi quara timwa mpuvana nte riaavarave.

18 Vasaamwunra mwia *iasipaa* oriqotairo ututova vahuvaro mwatukya utaqi vahu nraamwunra *kori* oriqotairo ututovaro karaasivanto itero ante anta hintema kyero itero ante anta hiqaro vahura.

19 Mwitaama vahuvaro vasaamwunra mwemwani vahu orira munima nronraqama kyaani orira mpo ori mpo ori mwunruqama tova *iasipaa* ori vahuvaro

mwiaqaa nampa 2 ori kukyanumwu votihuva *sapaia* ori vahuvaro
mwiaqaa nampa 3 ori eqarori votihura aketi ori vahuvaro
mwiaqaa nampa 4 ori vuhanaa votihuva emaraari ori vahuvaro
20 mwiaqaa nampa 5 ori nraanrevata eqarorivata vahu orira *sontonisiki* ori vahuvaro
mwiaqaa nampa 6 ori nraanre ori *koniriani* ori vahuvaro
mwiaqaa nampa 7 ori qaamiantaqatova *karisoriti* ori vahuvaro
mwiaqaa nampa 8 ori kyatari mwanre votihura *mperiri* ori vahuvaro
mwiaqaa nampa 9 ori *topaasi* ori vahuvaro
mwiaqaa nampa 10 ori korisopareri ori vahuvaro
mwiaqaa nampa 11 ori qia votihura *haiasini* ori vahuvaro
mwiaqaa nampa 12 ori nraanre votihura *ametisi* ori vahura.

21 Ori 12 nramwu vahuvaro qesa 12 nramwu kyau mwukyaari voti huvave, kinaa voti huvave, vahura. Hia kinaa pataqiani vara kyero

tomaqa kyeqaro qesa mwia utiraitiro, kinaa nronra kuaikuqo qesa mwia utuqiro viro ekyaa qesa 12 mwinramwunra taiqa kyora. Qesavanto mwitaama vahuvaro mwi mwatukyaraqi vahu aanrava koriqo ututovaro karaasi nraantantoraqitai vutura hinivata qio taqe inraikyava vahura.

22 Mwi mwatukyaraqi vahu aanrava mwitama vahuvana nte taqaavaro Kotira qamwata mwate nraamwuva hia vahura. Kotiva ekyaa inraikya nraatara kye variva mwivavata, sipisipi nraati mwivavata, mwitanahua mwi nraamwuva varura.

23 Mwi mwatukyava vahuvaro Kotira peqa okyaravanto itero takyuqiqaro ntuvaahe varuvaro sipisipi nraati mwiva omwa votima kyero ite varuvarora tiro, huarivantovata toravantovata hia mwia kyaiqa vahura.

24 Nraakiara mwi mwatukyava qovarama virata ekyaa mwatanaa nrohivaro mwi mwatukyava ntuvaahairata nrohi varirave. Mwihua mwitaama kye nrohi varivata mwatani vunyaa vaisinramwuvanto nkyiari kyuqe inraikya vatera varaqita uro mwi mwatukyaraqi kyevarave.

25 Mwihua nkyiari vate inraikyara varaqita uro kyeta varivaro qaatataaninraqa mwi mwatukyara qesavanto qati nraahu qatua viro vahiraro mwini hia enta hianinranra tiro, hia mwi qesara tita taananrove.

26 Mwi mwatukyara qesa qati qatuaviro vahirata ekyaa mwatanaavanto nkyiari vatera kyuqe inraikya varaqita mwiqi qio uro kyevarave.

27 Mwi inraikyara mwi inraikyara uro kyeqatama kyuqe inraikya nraahuma uro kyevara. Mpo inraikya qora inraikyavanto hiama mwi mwatukyaraqi viqetaananro. Vaisivanto kyaurira kyaiqa varaarivave, unra qua qiarivave, ekyaa mwitaa hi vaisihua hiama mwi mwatukyaraqi viqetevara. Sipisipi nraati mwia mpukuqi ekyaa enta qati variqi vi nraakye qorahua mwihua nyutu qara ntumwa tai nraakye qorahua, mwihua nraahuma mwi mwatukyaraqi qio viqetevarave.

Qati variqi vi nramanrinranravata qati variqi vi kyatariraravata tura

22 **1** Nyaamwunyaa vaisivanto mwi mwatukyara ninaamutero mwiva nramanri mpo ni naamutovana taqaavara. Mwi nramanriva, qati variqiro vi vari nramanriva, kyuqema kyero takyuqiro itero ante anta hiqaro Kotiravata sipisipi nraati mwitana taintaqitairo tumi varura.

2 Mwi nramanriva mwiaqitairo viqaro mwi mwatukyara aanra utaqaa vi varuvaro nramanri tokya hini hini kyatari, qati variqi vi variva vahura. Mwi kyatariva kuaa ihi mwiqi kuaa tora kuaa tora tamwa rieqaro 12 nani tamwa riemwaqiro vivi hura. Mwi kyatarira mwanrevanto ekyaa mwatanaahua hemwaa votima kyero mwihua kyuqema nyataariva vahura. **3** Kotiva uaqiama quarive qiari inraikyava hiama mwi mwatukyaraqi vahiananro.

Mwi mwatukyaraqi Kotiravata sipisipi nraativata mwitanahua taintama vahiananro. Mwi taintava mwi mwatukyaraqi vahirata Kotira kyaiqa vaisi mwia nraakye qora, mwihua Kotirara tiri mwanriqave tiqatama qamwata mwatevara.

4 Mwihua mwianra qamwataqi viqata mwia viri taqamwaqi vi varivaro Kotira nrutu mwihua tiriqa qara ntumwa tairaro vahiananro.

5 Mwihua mwitaama kyeta Kotirara qamwataqita vivaro hiama mwini enta hiananro. Nronravanto Kotiva mwihua ntuvaahama nyate varianinranra tiro, huarivantovata omwavantovata hiama mwia kyaiqa vahiananro. Kotiva mwihua ntuvaahama nyatairata mwihua vunyaa nraakye qora variqata ekyaa enta ntaqikyiqita vivara.

Iesusiva uro ntantero tumuaninranra tura

6 Nyaamwunyaa vaisivanto qaiqaa nianra tiqaro, Mwaa quava qutaa quama vaiho. Qioma vaisi mpovanto mwi quara riemwaqiro quananrove. Nronravanto Kotiva nai mwanraqura poropeti vaisi nyuvaro mwiva mwihua kyaahaqa hi varuvata mwihua Kotira qua qovarama kye varurave. Kuaa qarama kyero Kotiva matevata nai kyaiqa vaisiara mwihua nraakiara pataqia vari kyero qovara hianinra ntapihi kyeta riaate tiro, nyaamwunyaa vaisi mpo titairave, tura.

Mwiva mwita tuvana nte Ioniva ruvaatakyaa nraakiara ekyaa mwi inraikyava qovara hianinra taqaavara.

7 Iesusiva mwitaama tiro: Nte nkye hinani qamwanrama uro ntantena tumuaninrave. Mwaa mpukuraqi nraakiara qovara hianinra qara ntumwa taurave. Mwi quara riemwaqiro quariva variraro Kotiva mwia kyuqema mwatananrove, tura.

8 Nte Ioniva ruvaatakyaa mwi inraikyara riena mwi inraikyara taqaavara. Nte mwi inraikyara rie taqe hina mwiaqaatai nyaamwunyaa vaisivanto ni naamutora mwia kyuqutarani tumu ntina mwia nrutu tuaaherarera uti variavaro **9** mwiva qaqao tiro, Hia ni nutu tuaaheraante. Nte i voti huva Kotira kyaiqa vaisima varuqo. I qata vakyaahuave, poropeti vaisive, mwaa mpukuraqi qara ntumwa tai quara riaa nraakye qorahuave, nte mwihua votima kyena Kotira kyaiqa vaisima varuqo. E Kotirara nraahu ni mwanriqave timwa kyera mwia nraahu qamwata mwataante, tiro.

10 Mwitaa timwa kyero qaiqaa tiqaro, Mwaa quara nraakiara qovara hianinra qovarama kyauqara qara ntumwa taananra hia uqeta taante. Ekyaa mwi quava qutaa qovara hiari entava qaumato vahirara tira, e hia uqetataante.

11 Qora kyaiqa utuani vaisira qati kyairaro mpoqiavata qora kyaiqa utuqiro quarive. Api nrohiani vaisira qati kyairaro api nrohiani kyaiqara mpoqiavata utuqiro quarive. Kyuqe kyaiqa varaani vaisira qati kyairaro

kyuqe kyaiqa nraahu mpoqiavata varaqiro quarive. Kotira kyaiqa nraahu varaani vaisira qati kyairaro Kotira kyaiqa nraahu varaqiro quarive, tura.

12 Iesusiva mwitaama tiro: Riaate, nte qamwanrama uro ntantena tuminrenrave. Nte mwi entara nraakye qora nyianri inraikyara varena nraakye qora mwihua nkyiari kyaiqa kuaiqia kuaiqiaqa taqeqana kyoqaa nyianinrave.

13 Nte haaru vuni variavavama varuqo. Nte nraakiara ekyaarara vitinivata variarivama varuqo. (Nte nraahuma okyaranivata mwutunivata varuvama varuqo.)

14 Nraakye qora nkyiari tuavaaqa kyuqema kye hiqama tehua, mwihua qamwateqata varivarave. Ekyaa enta qati variqi vi kyatari tamwanra mwi nraakye qorahua qio hiqu kye varevama vahiananrove. Mwi nraakye qorahua qioma Kotira mwatukya qesa qatua kye vera ntevama vahiananrove.

15 Mwihua mwi mwatukyaraqi varihua varivaro mpohua mwi mwatukyaraqi viva hiama qio vahiananrove. Mwihua mwaaqani vairi votima kyeta varivarave. Tuhive haaqa quaakyara kyaiqa vare varihuave, nraakye qora api qaraqita nrohi varihuave, vaisi ru kyehuave, unra inraikyara tiri mwanriqave tiqata qamwata mwate varihuave, unra quavata unra kyaiqavata vare varihuave, mwihua hia Kotira mwatukyaqi viraitita, mwaaqani varivarave.

16 Nte Iesusiva Kotira nraakye qora mpoqi mpoqi variahua, mwihua mwi quara riaate tinama, nte nyaamwunyaa vaisi mpo titauqaroma mwi quara mwihua timwa nyiho. Nte Ntevitira okyara kuaa okyaravantoma varuqo. Itataraaravanto qaatatarera hinani itaira nte mwia votima kyena iteqana ntuvaahe varuvama varuqo, tiro.

17 Kotira mwanraquhavantovata sipisipi nraativanto varaari nraakyevavata mwianra tumuantema, tita. Mwitanahua mwitaa ti variarara tita, nkye mwaa quara riehuavata Iesusirara tumuante qiata. Tavave nramanri nraataa iharo variho? Nrinra hia kyoqaa hiraitira, qati vara kyera nraante.

Ekyaara qua tura

18 Nte Ionivama tina. Nraakiara qovara hiani quara qara ntumwa taura nkye mwi quara riehuara tirera. Nte nkyiara kepukyaqama kyena mwitaama tina, Vaisi mpovanto nte tu quaraqa mpo qua tomaqa taakyorave. Mwiva mwitaa hirera, qora inraikya qovara hininranra mwaaqi tura, Kotiva ekyaa mwi inraikyara mwi vaisiraqaa vataananrove.

19 Nraakiara qovara hiani quara nte qara ntumwa tauraqaatairo mpovanto mpo qua vara qatinani kyaankyorave. Mwiva mwi quara vara qatinani kyairera, Kotiva mwi vaisirara hiama mwiva ekyaa enta qati variqi vina kyatari tamwanra nrenanrave qiananrove. Mwiva hiama ni

mwatukya kyuqeraqi quananrove, qiananrove. Nte kyatari mwianravata, mwatukya mwianravata, mwaa mpukuraqi qara ntumwa taurave.

20 Ekyaa mwi quara mwi quara qovarama kyai vaisiva, Iesusiva, nai kyauqu nriqiqaa vateqaro mwataama tiro, Nte qutaama tuqo. Nte qamwanrama kye uro ntantena tumuaninrave, turave.

Iesusiva mwitaa tihana nte tiqana, Qutaama tira hiaro. Nronrao, Iesusio, e tumuante, tuqo.

21 Nkye varivaro tiri vunyaa vaisi Iesusiva nkyivata variqaro nkyi kyuqemaqiro quarive. Qutaave.

The New Testament in Omwunra-Toqura (South Tairora) of Papua New Guinea; 1st ed. 2000; web version, 2014, Wycliffe Bible Translators, Inc.